ספרי' — **אוצר החסידים** — ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

היכל תשיעי

שער שלישי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת
כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן
מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת
„אוצר החסידים"
770 איסטערן פאַרקוויי סניף אה"ק כפר חב"ד ברוקלין, נ.י.

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה
הי' תהא שנת נפלאות בכל
צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיָּם שֶׁהֶחֱזַרְתָּ בִּי נִשְׁמָתִי בְּחֶמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתֶךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך ליזהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל דִּבְרֵי תוֹרָה:

וְהַעֲרֵב נָא יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת־דִּבְרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְפִי כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיֶה אֲנַחְנוּ וְצֶאֱצָאֵינוּ, וְצֶאֱצָאֵי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כֻּלָּנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלוֹמְדֵי תוֹרָתְךָ לִשְׁמָהּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַמְּלַמֵּד תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תְבָרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמוֹר לָהֶם:

יְבָרֶכְךָ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם:

וְשָׂמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲנִי אֲבָרְכֵם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהָנִיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:
בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבֶךָ. וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ, וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזֻזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ.

וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ, בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ, וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ, וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ. הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְיָ נֹתֵן לָכֶם. וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתְנוּ עַל צִיצִת הַכָּנָף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתָי, וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם) אֱמֶת.

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרֵינִי מְקַבֵּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ

מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ.

אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת פָּנֶיךָ.

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומֶש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן לחבריל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי־תיבות "לה"ו") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קכ.

ויכוח על אותן המדברים לשון הרע והיאך הורגת אף במקום רחוק יותר מכלי זיין:

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת אֶל־יְהוָה בַּצָּרָתָה לִּי
קָרָאתִי וַיַּעֲנֵנִי: ב יְהוָה הַצִּילָה נַפְשִׁי מִשְּׂפַת־
שֶׁקֶר מִלְּשׁוֹן רְמִיָּה: ג מַה־יִּתֵּן לְךָ וּמַה־יֹּסִיף לָךְ
לְשׁוֹן רְמִיָּה: ד חִצֵּי גִבּוֹר שְׁנוּנִים עִם גַּחֲלֵי
רְתָמִים: ה אוֹיָה־לִּי כִּי־גַרְתִּי מֶשֶׁךְ שָׁכַנְתִּי
עִם־אָהֳלֵי קֵדָר: ו רַבַּת שָׁכְנָה־לָּהּ נַפְשִׁי עִם
שׂוֹנֵא שָׁלוֹם: ז אֲנִי־שָׁלוֹם וְכִי אֲדַבֵּר הֵמָּה
לַמִּלְחָמָה:

קכא.

היאך יש מעלה בגן עדן התחתון ומשם עולה לגן עדן העליון והיאך הקב"ה משגיח:

א שִׁיר לַמַּעֲלוֹת אֶשָּׂא עֵינַי אֶל־הֶהָרִים מֵאַיִן
יָבֹא עֶזְרִי: ב עֶזְרִי מֵעִם יְהוָה עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ:
ג אַל־יִתֵּן לַמּוֹט רַגְלֶךָ אַל־יָנוּם שֹׁמְרֶךָ: ד הִנֵּה
לֹא־יָנוּם וְלֹא יִישָׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל: ה יְהוָה שֹׁמְרֶךָ
יְהוָה צִלְּךָ עַל־יַד יְמִינֶךָ: ו יוֹמָם הַשֶּׁמֶשׁ לֹא־
יַכֶּכָּה וְיָרֵחַ בַּלָּיְלָה: ז יְהוָה יִשְׁמָרְךָ מִכָּל־רָע
יִשְׁמֹר אֶת־נַפְשֶׁךָ: ח יְהוָה יִשְׁמָר־צֵאתְךָ וּבוֹאֶךָ
מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם:

קכב.

מספר המשורר משבח ירושלים והניסים שנעשו בירושלים:

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד שָׂמַחְתִּי בְּאֹמְרִים לִי
בֵּית יְהוָה נֵלֵךְ: ב עֹמְדוֹת הָיוּ רַגְלֵינוּ בִּשְׁעָרַיִךְ
יְרוּשָׁלִָם: ג יְרוּשָׁלִַם הַבְּנוּיָה כְּעִיר שֶׁחֻבְּרָה־לָּהּ
יַחְדָּו: ד שֶׁשָּׁם עָלוּ שְׁבָטִים שִׁבְטֵי־יָהּ עֵדוּת
לְיִשְׂרָאֵל לְהֹדוֹת לְשֵׁם יְהוָה: ה כִּי שָׁמָּה | יָשְׁבוּ
כִסְאוֹת לְמִשְׁפָּט כִּסְאוֹת לְבֵית דָּוִד: ו שַׁאֲלוּ
שְׁלוֹם יְרוּשָׁלִָם יִשְׁלָיוּ אֹהֲבָיִךְ: ז יְהִי־שָׁלוֹם בְּחֵילֵךְ
שַׁלְוָה בְּאַרְמְנוֹתָיִךְ: ח לְמַעַן אַחַי וְרֵעָי אֲדַבְּרָה־
נָּא שָׁלוֹם בָּךְ: ט לְמַעַן בֵּית־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ
אֲבַקְשָׁה טוֹב לָךְ:

אגרות קודש

ב"ה, ט"ז אד"ש, תשי"ז
ברוקלין.

שלום וברכה!

זה מזמן - כ"ז טבת - שלא נתקבלו ממנו כל ידיעות, ותקותי אשר משתתף בפעולות אנ"ש והתועדות שלהם, השתתפות כדבעי, זאת אומרת לא רק בגופו אלא שגם משפיע על מכריו וידידיו שגם הם יעשו ככה והרי זהו תוכן דהפצת המעינות חוצה, שגם אלו שלעת עתה בחוץ הם ואין רצונם להכנס לפנים יביאו אליהם המעינות, שאז סוף סוף יתעורר בהם החשק ליהנות ממעינות אלו במילואם ולהכנס לפנים ולפני ולפנים, וגודל הענין וגודל השכר לדכוותי' אין זקוק לאריכות. ויהי רצון שיעשה זה מתוך שמחה והרחבת הדעת, ויבשר טוב בהנוגע לעצמו ולזוגתו תחי'.

בברכה,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

מזכיר

מפתח כללי

א) סדר הנחת תפילין ..... ב

ב) מזמורי תהלים קכ, קכא, קכב ..... ג

ג) מאמר ד״ה וידבר הוי׳ אל משה ואל אהרן
שבת פרשת שמיני, פרשת פרה, מבה״ח ניסן, ה׳תשי״א.... ה

ד) מאמר ד״ה לויתן זה יצרת לשחק בו
שבת פרשת שמיני, פרשת פרה, מבה״ח ניסן ה׳תשכ״ה ...טז

ה) שיחת שבת פרשת שמיני, פרשת פרה,
מברכים החודש ניסן ה׳תשי״א ..... כג

ו) שיחת שבת פרשת שמיני, פרשת פרה,
מברכים החודש ניסן, ה׳תשכ״ה ..... כח

ז) לקוטי-שיחות פרשת פרה כרך טז .....לו

ח) לקוטי-שיחות פרשת שמיני כרך יז, ג .....מא

ט) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ״ק הרה״ג הרה״ח
המקובל ר׳ לוי יצחק שניאורסאהן זצ״ל ..... מו

י) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת שמיני ..... מח

יא) שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת שמיני ..... מט

יב) שיעורי תהלים לשבוע פרשת שמיני .....עח

יג) שיעורים בספר התניא (מוגה)
לשבוע פרשת שמיני ..... עט

יד) לוח ״היום יום״ לשבוע פרשת שמיני.....פח

טו) הלכה יומית לעיון ברמב״ם .....צ

שיעורי רמב״ם

טז) – ג׳ פרקים ליום, לשבוע פרשת שמיני ..... צג

יז) – פרק אחד ליום, לשבוע פרשת שמיני ..... קנב

יח) – ספר המצוות, לשבוע פרשת שמיני .....קסח

יט) נביאים וכתובים
יחזקאל פרק יח, דברי הימים פרק א .....קעא

כ) משניות – מסכת דמאי/כלאים
ביאור קהתי..... קעג

כא) עין יעקב מסכת יומא .....קפב

כב) מסכת יבמות עם ביאורים
מדף יג עד דף יט ..... קפד

מתורת רבותינו נשיאי חב״ד:

כג) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציונים
אדמו״ר הזקן ..... ריב

כד) שולחן ערוך הלכות עירובין
לפי לוח רב יומי אדמו״ר הזקן .....ריג

כה) לקוטי תורה ביאור על ״לויתן זה יצרת״
אדמו״ר הזקן .....רטו

כו) תורת חיים
אדמו״ר האמצעי .....ריט

כז) מאמרי הצ״צ – דרך מצותיך
אדמו״ר ה״צמח צדק״ ..... רכא

כח) תורת שמואל תרל״ב
אדמו״ר מוהר״ש ..... רכא

כט) ספר המאמרים – המשך תער״ב
אדמו״ר מוהרש״ב ..... רכב

ל) ספר המאמרים – אידיש (מתורגם)
אדמו״ר מוהריי״צ ..... רכג

לא) ספר השיחות ה׳תש״ד-ה׳תש״ה בלה״ק
אדמו״ר מוהריי״צ ..... רכז

לב) ספר הזכרונות פרק קא .....רכח

לג) אגרות קודש
אדמו״ר מוהריי״צ ..... רלב

לד) חומש לקריאה בציבור ..... רלה

לה) קריאת התורה למנחת שבת-קודש ..... רמד

לו) לוח זמנים לשבוע פרשת שמיני.....רמו

לז) סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש ..... רמז

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

בס"ד. שבת פרשת שמיני, פרשת פרה, מברכין החודש ניסן, ה'תשי"א

(הנחה בלתי מוגה)

1 **וַיְדַבֵּר** הֲוָיָ' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אַהֲרֹן לֵאמֹר זֹאת חוּקַּת
2 הַתּוֹרָה אֲשֶׁר צִוָּה הֲוָיָ' גּוֹ'[1]. וְצָרִיךְ לְהָבִין[2] טַעַם כֶּפֶל
3 אֵלֶיךָ פָּרָה אֲדוּמָה גּוֹ'. וְצָרִיךְ לְהָבִין, שֶׁהֲרֵי בֵּין מִצְוֹת
4 הַלָּשׁוֹן וַיְדַבֵּר הֲוָיָ' גּוֹ' אֲשֶׁר צִוָּה הֲוָיָ', וְהֲוֵה לֵיהּ
5 לְמֵימַר וַיְדַבֵּר הֲוָיָ' גּוֹ' דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל גּוֹ'.
6 וְעוֹד זֹאת, לָמָּה נֶאֱמַר שְׁתֵּי פְּעָמִים הֲוָיָ', וְלֹא
7 נֶאֱמַר וַיְדַבֵּר הֲוָיָ' גּוֹ' זֹאת חוּקַּת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר
8 צִוִּיתִי וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה. וְהִנֵּה בַּמִּדְרָשׁ[3] אִיתָא אָמַר
9 שְׁלֹמֹה עַל כָּל אֵלֶּה (כָּל שְׁאָר מִצְוֹות הַתּוֹרָה)
10 עָמַדְתִּי (שֶׁהִשִּׂיג טַעֲמֵיהֶם), וּפְרָשַׁת פָּרָה אֲדוּמָה
11 חָקַרְתִּי וְשָׁאַלְתִּי וּפִשְׁפַּשְׁתִּי, אָמַרְתִּי אֶחְכָּמָה וְהִיא
12 רְחוֹקָה מִמֶּנִּי[4]. וְצָרִיךְ לְהָבִין, שֶׁהֲרֵי בֵּין מִצְוֹות
13 הַתּוֹרָה יֵשׁ עוֹד מִצְוֹות שֶׁהֵם בְּסוּג דְּחוּקִים,
14 וּבַמֶּה שׁוֹנָה מִצְוַת פָּרָה אֲדוּמָה, שֶׁאֶת טַעֲמֵי כָּל
15 הַמִּצְוֹות, כּוֹלֵל הַחוּקִים, הִשִּׂיג שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ,
16 וְדַוְקָא עַל פָּרָה אֲדוּמָה אָמַר וְהִיא רְחוֹקָה מִמֶּנִּי.
17 וְעוֹד אִיתָא בַּמִּדְרָשׁ[5] עַל הַכָּתוּב וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ,
18 אָמַר לוֹ הַקָּבָּ"ה לְמֹשֶׁה לְךָ אֲנִי מְגַלֶּה טַעַם פָּרָה
19 אֲבָל לְאַחֵר חוּקָּה. וְגַם בָּזֶה צָרִיךְ בֵּיאוּר[6],
20 דְּמַשְׁמַע מִזֶּה, דְּבִשְׁאָר חוּקֵי הַתּוֹרָה יֵשׁ עוֹד
21 שֶׁיּוֹדְעִים טַעֲמֵיהֶם, עַל כָּל פָּנִים יְחִידֵי סְגוּלָּה,
22 וְאִם כֵּן אֵינוֹ מוּבָן מַדּוּעַ דַּוְקָא מִצְוַת פָּרָה
23 אֲדוּמָה אֵינָם יוֹדְעִים טַעֲמָהּ, וְרַק לְמֹשֶׁה נִתְגַּלָּה
24 טַעֲמָהּ.

ביאור בדרך אפשר

1 אודות מצוות פרה אדומה, נאמר בתורה:
2 **וַיְדַבֵּר הֲוָיָ' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אַהֲרֹן לֵאמֹר זֹאת חוּקַּת הַתּוֹרָה**
3 **אֲשֶׁר צִוָּה הֲוָיָ' גּוֹ' וְיִקְחוּ** בני ישראל **אֵלֶיךָ** אל משה רבינו **פָּרָה**
4 **אֲדוּמָה גּוֹ'**[1]. **וְצָרִיךְ לְהָבִין**[2] **טַעַם כֶּפֶל הַלָּשׁוֹן** בפסוק זה
5 **וַיְדַבֵּר הֲוָיָ' גּוֹ' אֲשֶׁר צִוָּה**
6 **הֲוָיָ', וְהֲוֵה לֵיהּ לְמֵימַר** והיה
7 לו, לפסוק, לומר בקיצור וללא כפל
8 לשון, **וַיְדַבֵּר הֲוָיָ' גּוֹ' דַּבֵּר אֶל**
9 **בְּנֵי יִשְׂרָאֵל גּוֹ'?**
10 **וְעוֹד זֹאת,** דבר נוסף שדורש ביאור
11 בפסוק זה **לָמָּה נֶאֱמַר** כאן **שְׁתֵּי**
12 **פְּעָמִים** שם **הֲוָיָ', וְלֹא נֶאֱמַר**
13 **וַיְדַבֵּר הֲוָיָ' גּוֹ' זֹאת חוּקַּת**
14 **הַתּוֹרָה אֲשֶׁר צִוִּיתִי וְכַיּוֹצֵא**
15 **בָּזֶה,** כלומר, מלבד כפל ואריכות
16 הלשון "וידבר הוי'" ו"אשר ציווה
17 הוי'" דרוש ביאור מדוע נאמר פעמיים
18 שם הוי' באותו הקשר והרי הכתוב היה
19 יכול לומר "וידבר הוי'... אשר
20 ציוויתי" וכך שם הוי' היה נזכר רק
21 פעם אחת?
22 **וְהִנֵּה בַּמִּדְרָשׁ**[3] **אִיתָא** מובא
23 **אָמַר שְׁלֹמֹה** המלך **עַל כָּל**
24 **אֵלֶּה (כָּל שְׁאָר מִצְוֹות**
25 **הַתּוֹרָה) עָמַדְתִּי (שֶׁהִשִּׂיג**
26 שלמה המלך בחכמתו **טַעֲמֵיהֶם**
27 של כל מצוות התורה, מלבד מצווה
28 זו), **וּפְרָשַׁת פָּרָה אֲדוּמָה**
29 **חָקַרְתִּי וְשָׁאַלְתִּי וּפִשְׁפַּשְׁתִּי**
30 וחיפשתי לדעת ולהבין את הטעם של
31 מצווה זו, וכלשון הכתוב בקוהלת
32 שאמר שלמה **אָמַרְתִּי אֶחְכָּמָה**
33 סבור הייתי שאחכים גם בדבר זה של
34 טעם מצוות פרה אדומה **וְהִיא**
35 מצווה זו **רְחוֹקָה מִמֶּנִּי**[4] ואינני
36 יודע את הטעם של מצווה זו.
37 **וְצָרִיךְ לְהָבִין,** בדברי המדרש
38 הללו ששלמה המלך הבין וידע את
39 טעמי כל שאר המצוות, מלבד מצוות
40 פרה אדומה, **שֶׁהֲרֵי בֵּין מִצְוֹות הַתּוֹרָה יֵשׁ עוֹד מִצְוֹות** מלבד
41 מצוות פרה אדומה **שֶׁהֵם בְּסוּג דְּחוּקִים,** מצוות שאין להם טעם
42 והסבר על פי השכל וההיגיון והן מוגדרות כ'חוקים' כמו למשל איסור
43 שעטנז של עירוב צמר ופשתן יחד בבגדים (בשונה מהמצוות מסוג 'עדות'
44 ומסוג 'משפטים' שיש להם טעם
45 והסבר המובן גם בשכל) **וּבַמֶּה**
46 **שׁוֹנָה מִצְוַת פָּרָה אֲדוּמָה,**
47 **שֶׁאֶת טַעֲמֵי כָּל הַמִּצְוֹות,**
48 **כּוֹלֵל הַחוּקִים, הִשִּׂיג שְׁלֹמֹה**
49 **הַמֶּלֶךְ** וכן ידע והבין להם טעם
50 הגיוני, **וְדַוְקָא עַל פָּרָה אֲדוּמָה**
51 **אָמַר** שלמה **וְהִיא רְחוֹקָה**
52 **מִמֶּנִּי** שאינו יודע לה טעם?
53 **וְעוֹד אִיתָא** מובא **בַּמִּדְרָשׁ**[5] **עַל**
54 **הַכָּתוּב וְיִקְחוּ** בני ישראל את
55 הפרה האדומה **אֵלֶיךָ** אל משה רבינו,
56 **אָמַר לוֹ הַקָּבָּ"ה לְמֹשֶׁה לְךָ**
57 **אֲנִי מְגַלֶּה טַעַם פָּרָה אֲבָל**
58 **לְאַחֵר** לגבי כל אדם אחר מלבד
59 משה רבינו, מצוות פרה אדומה היא
60 **חוּקָּה** על־שכלית שאין לה טעם
61 מובן בשכל. **וְגַם בָּזֶה** בדברים אלה
62 של המדרש **צָרִיךְ בֵּיאוּר**[6],
63 **דְּמַשְׁמַע מִזֶּה, דְּבִשְׁאָר חוּקֵי**
64 **הַתּוֹרָה יֵשׁ עוֹד** אנשים מלבד
65 משה רבינו **שֶׁיּוֹדְעִים טַעֲמֵיהֶם,**
66 למרות שהן מצוות שמוגדרות 'חוקים',
67 וגם אם לא רבים יודעים זאת **עַל כָּל**
68 **פָּנִים** לכל הפחות **יְחִידֵי סְגוּלָּה**
69 יודעים טעמים למצוות שהן 'חוקים',
70 **וְאִם כֵּן אֵינוֹ מוּבָן** מה ההבדל
71 בין שאר מצוות החוקים למצוות פרה
72 אדומה וצריך ביאור **מַדּוּעַ דַּוְקָא**
73 **מִצְוַת פָּרָה אֲדוּמָה אֵינָם**
74 **יוֹדְעִים טַעֲמָהּ,** למרות שבשאר
75 מצוות ה'חוקים' הם כן יודעים את
76 טעמי המצוות הללו **וְרַק לְמֹשֶׁה**
77 **נִתְגַּלָּה טַעֲמָהּ** של מצות פרה
78 אדומה?

---

1) חוקת יט, א־ב. 2) ראה לקו"ת חוקת נו, א. אוה"ת חוקת (כרך ה) ע' א'תריז. שם ע' א'תרכא. ד"ה זאת חוקת תרכ"ט (סה"מ תרכ"ט ע' רנח). תער"ב (המשך תער"ב ח"א ע' מא). תרס"ה (סה"מ תרס"ה ע' רכד). ועוד. 3) במדב"ר פי"ט, ג. 4) קהלת ז, כג. 5) במדב"ר שם, ו. 6) ראה גם לקו"ש חי"ח ע' 230.

ב) **וְהָעִנְיָן הוּא**[7], **דְּהִנֵּה כְּתִיב**[8] **וְהַחַיּוֹת רָצוֹא וָשׁוֹב, דְּהַפֵּירוּשׁ הַפָּשׁוּט בָּזֶה הוּא דְּקָאֵי עַל חַיּוֹת הַקּוֹדֶשׁ שֶׁהֵם בִּבְחִינַת רָצוֹא וָשׁוֹב. אָמְנָם יֵשׁ עוֹד פֵּירוּשׁ בָּזֶה**[9], **שֶׁקָּאֵי עַל הָאוֹר וְהַחַיּוֹת הָאֲלֵקִי שֶׁהוּא בִּבְחִינַת רָצוֹא וָשׁוֹב. וּשְׁנֵי הַפֵּירוּשִׁים עוֹלִים בְּקָנֶה אֶחָד, כִּי, הַטַּעַם עַל זֶה שֶׁחַיּוֹת הַקּוֹדֶשׁ הֵן בְּרָצֹא וָשׁוֹב, הוּא, מִשּׁוּם שֶׁהַחַיּוֹת הָאֲלֵקִי הַמְהַוֶּוה וּמְחַיֶּה אֶת הָעוֹלָמוֹת הוּא בִּבְחִינַת רָצוֹא וָשׁוֹב, וְחַיּוּת זֶה הוּא בְּכָל הָעוֹלָמוֹת, מֵרֹאשׁ כָּל דַּרְגִּין עַד סוֹף כָּל דַּרְגִּין, וּבִכְלָלָם גַּם הַמַּלְאָכִים שֶׁנִּקְרְאוּ חַיּוֹת הַקּוֹדֶשׁ, וְכֵיוָן שֶׁכָּל פּוֹעֵל יִפְעוֹל פְּעוּלָּתוֹ כָּמוֹהוּ, הִנֵּה הַחַיּוּת הָאֲלֵקִי שֶׁמְּחַיֶּה אוֹתָם פּוֹעֵל בָּהֶם שֶׁיִּהְיוּ בִּבְחִינַת רָצוֹא וָשׁוֹב. וְגַם הַנִּבְרָאִים שֶׁלְּמַטָּה שֶׁנִּרְאִים לְיֵשׁ וְדָבָר נִפְרָד בִּפְנֵי עַצְמוֹ יֵשׁ בָּהֶם גַּם כֵּן עִנְיַן רָצוֹא וָשׁוֹב, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן דְּפִיקוּ דְּלִיבָּא**[10]. אַךְ יֵשׁ הֶפְרֵשׁ בֵּין הַנִּבְרָאִים שֶׁלְּמַטָּה לְחַיּוֹת הַקּוֹדֶשׁ, שֶׁחַיּוֹת הַקּוֹדֶשׁ (וְכֵן כָּל הַנִּבְרָאִים הָעֶלְיוֹנִים) שֶׁמַּרְגִּישִׁים אֶת הַחַיּוּת

ביאור בדרך אפשר

ב) וְהָעִנְיָן הוּא[7], **דְּהִנֵּה כְּתִיב**[8] בנבואת יחזקאל על מראה המרכבה העליונה **וְהַחַיּוֹת רָצוֹא וָשׁוֹב, דְּהַפֵּירוּשׁ הַפָּשׁוּט בָּזֶה הוּא דְּקָאֵי** שהפסוק מכוון **עַל חַיּוֹת הַקּוֹדֶשׁ** מלאכים עליונים **שֶׁהֵם בִּבְחִינַת רָצוֹא וָשׁוֹב** הלוך וחזור (לשון הכתוב הוא ׳והחיות רצוא ושוב כמראה הבזק׳ ומפרש רש״י: ״פירשו רבותינו, רצוא ושוב כלהבת הכבשן שיוצאה תמיד מפי הכבשן וממהרות לחזור ולהיכנס, כך כשמוציאות ראשן מתחת הרקיע הנטוייה למעלה מהן כמו שמפורש בעניין, נרתעות מפני השכינה שלמעלה מן הרקיע וממהרות להשיב את ראשן״, והמשמעות הפנימית היא שעבודת השם שלהם היא בשתי ׳תנועות׳, של ׳רצוא׳ – תשוקה ושאיפה להתעלות ולדבוק באלוקות ושל ׳שוב׳ – החזרה לתוך גדרי מציאותם ומילוי עבודתם ושליחותם).

אָמְנָם מלבד הפירוש הפשוט של הפסוק **יֵשׁ עוֹד פֵּירוּשׁ בָּזֶה**[9], לפי פנימיות הדברים **שֶׁקָּאֵי** המושג ׳רצוא ושוב׳ מכוון **עַל הָאוֹר וְהַחַיּוּת הָאֲלֵקִי** שהקדוש־ברוך־הוא משפיע ומאיר בעולם **שֶׁהוּא בִּבְחִינַת רָצוֹא** תנועה של התעלות ורצון לדבוק בשורשו ומקורו **וָשׁוֹב** תנועה של התרחקות מהמקור כדי להאיר ולהשפיע.

וּשְׁנֵי הַפֵּירוּשִׁים בכתוב ׳והחיות רצוא ושוב׳, הפירוש הראשון שמדובר על מלאכים הנקראים ׳חיות הקודש׳ והפירוש השני שמדובר על האור והחיות האלוקית שבאים לעולם **עוֹלִים בְּקָנֶה אֶחָד** וקשורים ומשתלבים זה בזה, **כִּי, הַטַּעַם עַל זֶה שֶׁחַיּוֹת הַקּוֹדֶשׁ** המלאכים העליונים שבמרכבה העליונה **הֵן בְּרָצֹא וָשׁוֹב,** בתנועה של הלוך וחזור, כאמור, **הוּא, מִשּׁוּם שֶׁהַחַיּוּת הָאֲלֵקִי הַמְהַוֶּוה וּמְחַיֶּה אֶת הָעוֹלָמוֹת** כל העת, כל רגע ורגע מחדש, ומכוחה של חיות זו יש לעולמות ולנבראים קיום **הוּא בִּבְחִינַת רָצוֹא וָשׁוֹב,** היינו שנמשך לעלות ולהיות דבוק במקורו ושוב חוזר ונמשך למטה (וכן הלאה כל הזמן, ומובא בחסידות משל על כך מפעולת הלב לגבי מחזור הדם, שכל העת הלב מזרים דם וחיות לאברי הגוף והדם שב וזורם אל הלב וחוזר חלילה) **וְחַיּוּת זֶה** מהאלוקות שיורד ונמשך להחיות את העולמות ואת הנבראים והמשכתו היא בדרך ׳רצוא ושוב׳ **הוּא בְּכָל הָעוֹלָמוֹת, מֵרֹאשׁ כָּל דַּרְגִּין עַד סוֹף כָּל דַּרְגִּין,** מראש ותחילת כל הדרגות ועד סוף כל הדרגות, היינו מהדרגות העליונות ביותר עד הדרגות התחתונות ביותר, **וּבִכְלָלָם** וכיוון שמדובר בכל הדרגות, מלמעלה מעלה עד למטה מטה, נכללו בזה **גַּם הַמַּלְאָכִים שֶׁנִּקְרְאוּ חַיּוֹת הַקּוֹדֶשׁ** וגם החיות שלהם באה בדרך של ׳רצוא ושוב׳, **וְכֵיוָן שֶׁכָּל פּוֹעֵל יִפְעוֹל פְּעוּלָּתוֹ כָּמוֹהוּ,** מאחר שכל (כוח ומקור חיות) הפועל פעולה מסויימת, לתוצאת הפעולה יהיו מאפיינים ותכונות כמו של פועל הפעולה, **הִנֵּה הַחַיּוּת הָאֲלֵקִי שֶׁמְּחַיֶּה אוֹתָם** את חיות הקודש האמורות **פּוֹעֵל בָּהֶם** בחיות הקודש עצמם **שֶׁיִּהְיוּ בִּבְחִינַת רָצוֹא וָשׁוֹב,** כאמור לעיל, ונמצא ששני הפירושים ב׳רצוא ושוב׳, האחד שהכוונה לחיות הקודש והשני שהכוונה לאור ולחיות האלוקית, ׳עולים בקנה אחד׳, כי הסיבה לכך שחיות הקודש הן באופן של רצוא ושוב היא משום שהחיות האלוקית שמחייה אותם היא באופן זה.

וְגַם הַנִּבְרָאִים שֶׁלְּמַטָּה לא רק חיות הקודש שהן מלאכים עליונים אלא גם נבראים גשמיים בעולם הזה התחתון **שֶׁנִּרְאִים לְיֵשׁ וְדָבָר נִפְרָד בִּפְנֵי עַצְמוֹ** שהחיות האלוקית שמהווה ומקיימת ומחייה אותם לא ניכרת בהם בגלוי אלא הם נראים כאילו היו מציאות נפרדת ממקורם **יֵשׁ בָּהֶם גַּם כֵּן עִנְיַן רָצוֹא וָשׁוֹב,** גם בהם באה לידי ביטוי העובדה שהם חיים בחיות אלוקית שבאה בדרך רצוא ושוב **שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן דְּפִיקוּ דְּלִיבָּא**[10] דופק הלב, כמבואר בליקוטי תורה לאדמו״ר הזקן: ״... אנו רואים בחוש שיש בדופק עניין עלייה ועניין ירידה, דהיינו הסתלקות החיות והתפשטות החיות והם באים זה אחר זה בתמידות והוא עניין הדופק בלב שהוא הנשימה וגם בדופק היד נרגש העלאה והמשכה זו בתמידות...״.

אַךְ למרות המבואר לעיל שעניין ׳רצוא ושוב׳ קיים בכל הנבראים, הן הרוחניים והן הגשמיים, ובא לידי ביטוי הן בחיות הקודש למעלה והן בדופק הלב למטה, מכל מקום **יֵשׁ הֶפְרֵשׁ בֵּין** עניין רצוא ושוב אצל **הַנִּבְרָאִים שֶׁלְּמַטָּה לְחַיּוֹת הַקּוֹדֶשׁ** שאצלן עניין רצוא ושוב הוא באופן אחר, **שֶׁחַיּוֹת הַקּוֹדֶשׁ (וְכֵן כָּל הַנִּבְרָאִים הָעֶלְיוֹנִים** הרוחניים)

---

7) בכל הבא לקמן – ראה ד״ה וידבר גו׳ זאת חוקת התורה תרס״ה (שם ע׳ רכה ואילך). ד״ה אור לארבעה עשר עזר״ת (סה״מ עזר״ת ע׳ קמג ואילך). 8) יחזקאל א, יד. לקו״ת חוקת נו, ב ואילך. 9) ראה אוה״ת תרומה ס״ע א׳שנז ואילך. במדבר (דרושים לשבועות) ס״ע קלט ואילך. סה״מ תרכ״ט ע׳ רג. ועוד. 10) תקו״ז תס״ט (קה, א). וראה לקו״ת פקודי ה, ד. ז, ד ואילך. ובכ״מ.

ביאור בדרך אפשר

שֶׁמַּרְגִּישִׁים אֶת הַחַיּוּת הָאֱלֹקִי ומודעים לכך שכל קיומם הוא מכוחה של החיות האלוקית וּבְמֵילָא גַּם אֶת הָרָצוֹא וָשׁוֹב מרגישים שֶׁבּוֹ בחיות האלוקית הזו, הִנֵּה אֶצְלָם אצל חיות הקודש הָרָצוֹא וָשׁוֹב הוּא ניכר ונרגש ובא לידי ביטוי בְּגִילוּי, מַה שֶּׁאֵין כֵּן הַנִּבְרָאִים שֶׁלְּמַטָּה שֶׁאֵינָם מַרְגִּישִׁים אֶת הַחַיּוּת הָאֱלֹקִי וכאמור, החיות האלוקית נסתרת בהם כאילו היו 'יש' ודבר בפני עצמו, הִנֵּה אצל נבראים גשמיים אלה עִנְיַן הָרָצוֹא וָשׁוֹב הוּא בְּהֶעְלֵם אֶצְלָם. וְהַיְינוּ, שֶׁבְּעִנְיָנִים שֶׁאֵינָם תְּלוּיִים בִּבְחִירָתָם, אלא שכך נוצרו ונבראו וזה טבעם כְּמוֹ דּוֹפֶק הַלֵּב, הֲרֵי יֶשְׁנוֹ אֶצְלָם גַּם כֵּן עִנְיַן רָצוֹא וָשׁוֹב, כאמור, אֲבָל בָּעִנְיָנִים הַתְּלוּיִים בַּעֲבוֹדָתָם ובבחירתם אֵין אֶצְלָם (בְּגָלוּי) הָעִנְיָן דְּרָצוֹא וָשׁוֹב.

ג) **וּבִיאוּר** הָעִנְיָן הוּא, דְּהִנֵּה יָדוּעַ שֶׁהָאוֹר וְהַחַיּוּת הַמְחַיֶּה עוֹלָמוֹת וְנִבְרָאִים הוּא בִּבְחִינַת הֶאָרָה בִּלְבַד, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב[11] מַלְכוּתְךָ מַלְכוּת כָּל עוֹלָמִים, דְּעִנְיַן הַמַּלְכוּת הוּא הֶאָרָה בְּעָלְמָא, דְּמֶלֶךְ שְׁמוֹ נִקְרָא עֲלֵיהֶם[12], וּכְמוֹ שֶׁהַשֵּׁם הוּא הֶאָרָה בְּעָלְמָא שֶׁאֵינוֹ נוֹגֵעַ לְעַצְמוֹ כְּלָל, כָּךְ הוּא עִנְיַן הַחַיּוּת הָאֱלֹקִי שֶׁמְּחַיֶּה אֶת הָעוֹלָמוֹת. וְהִנֵּה, הַהֶאָרָה הַזֹּאת שֶׁנִּמְשֶׁכֶת בָּעוֹלָמוֹת, מֵאַחַר שֶׁהִיא הֶאָרָה בִּלְבַד בְּהֶכְרֵחַ יֵשׁ לָהּ שֹׁרֶשׁ וּמָקוֹר שֶׁמִּמֶּנּוּ הִיא נִמְשֶׁכֶת, וּבְהִיוֹתָהּ כְּלוּלָה בִּמְקוֹרָהּ הֲרֵי הִיא בְּאוֹפֶן נַעֲלֶה יוֹתֵר, לָכֵן הִנֵּה הֶאָרָה זוֹ הִיא בִּבְחִינַת רָצוֹא לַעֲלוֹת וּלְהִכָּלֵל בְּשָׁרְשָׁהּ וּמְקוֹרָהּ. וּלְאַחַר הָרָצוֹא יֶשְׁנוֹ עִנְיַן הַשּׁוֹב, וְהַיְינוּ לְפִי שֶׁהַכַּוָּונָה הָעֶלְיוֹנָה הִיא שֶׁיִּהְיֶה גִּילוּי הָאוֹר לְמַטָּה לְהָאִיר בָּעוֹלָמוֹת, וְלָכֵן הִיא בִּבְחִינַת שׁוֹב. וְנִמְצָא שֶׁאוֹתָהּ הַסִּיבָּה שֶׁגָּרְמָה לִתְנוּעָה דְּרָצוֹא, דְּהַיְינוּ הֶרְגֵּשׁ מְקוֹרוֹ, הִיא הַגּוֹרֶמֶת לָשׁוֹב, שֶׁהֲרֵי הַמָּקוֹר רוֹצֶה שֶׁהָאוֹר שאמורים על הקדוש־ברוך־הוא בנוסח 'אדון עולם', 'אזי מלך שמו נקרא', וּכְמוֹ שֶׁהַשֵּׁם של כל אדם הוּא הֶאָרָה בְּעָלְמָא ביחס לעצם המהות של האדם הנקרא בשם זה (ולכן ייתכן ששני אנשים שונים לחלוטין במהותם יהיו נקראים בשם זהה) שֶׁאֵינוֹ נוֹגֵעַ לְעַצְמוֹ כְּלָל והשם לא קשור כלל לעצם האדם, כן הוא גם בנמשל, למעלה באלוקות, כָּךְ הוּא עִנְיַן הַחַיּוּת הָאֱלֹקִי שֶׁמְּחַיֶּה אֶת הָעוֹלָמוֹת שהיא באה על ידי מידת המלכות

ביאור בדרך אפשר

שהיא הארה בעלמא כמו עניין השם, ולא מעצמות האלוקות, כי עצמות האלוקות מרומם ומתנשא מכל העולמות וחיות העולמות.

וממשיך ומפרט את עניין 'רצוא ושוב' כפי שהיא בהארה שיורדת להחיות את העולמות.

וְהִנֵּה, הַהֶאָרָה האלוקית המועטת והמצומצמת הַזֹּאת שֶׁנִּמְשֶׁכֶת בָּעוֹלָמוֹת להחיותם, מֵאַחַר שֶׁהִיא הֶאָרָה בִּלְבַד ולא העצם בְּהֶכְרֵחַ יֵשׁ לָהּ שֹׁרֶשׁ וּמָקוֹר שֶׁמִּמֶּנּוּ הִיא נִמְשֶׁכֶת, בשונה מהעצם שאינו זקוק לשורש ומקור וּבְהִיוֹתָהּ כְּלוּלָה בִּמְקוֹרָהּ והארה זו כפי שהיא במקורה ושורשה, קודם שירדה ונתמעטה להיות הארה מצומצמת להחיות את העולמות המוגבלים הֲרֵי הִיא הארה זו בְּאוֹפֶן נַעֲלֶה יוֹתֵר מכפי שהיא לאחר שירדה להחיות את העולמות, לָכֵן הִנֵּה הֶאָרָה זוֹ אחרי ירידתה הִיא בִּבְחִינַת רָצוֹא רצון ותשוקה ושאיפה לַעֲלוֹת ממקומה כעת למטה וּלְהִכָּלֵל בְּשָׁרְשָׁהּ וּמְקוֹרָהּ ממנו היא באה ונובעת מלכתחילה. וּלְאַחַר הָרָצוֹא של ההארה, התשוקה להתעלות אל שורשה יֶשְׁנוֹ עִנְיַן הַשּׁוֹב שהיא חוזרת ויורדת למטה להשפיע חיות לעולמות, וְהַיְינוּ ותוכן עניין ה'שוב' של חיות העולמות הוא לְפִי שֶׁהַכַּוָּונָה הָעֶלְיוֹנָה והרצון האלוקי הִיא שֶׁיִּהְיֶה גִּילוּי הָאוֹר האלוקי לְמַטָּה לְהָאִיר בָּעוֹלָמוֹת, וְלָכֵן הִיא הארה זו שיורדת להחיות העולמות בִּבְחִינַת שׁוֹב.

וְנִמְצָא שֶׁאוֹתָהּ הַסִּיבָּה שֶׁגָּרְמָה לִתְנוּעָה דְּרָצוֹא של החיות האלוקית, דְּהַיְינוּ הֶרְגֵּשׁ מְקוֹרוֹ, ההכרה שיש לו מקור עליון ביותר וההרגשה של אותו מקור היא זו שגרמה להארת החיות שאיפה להתעלות ולדבוק במקור ולהיכלל בו הִיא סיבה זו עצמה היא הַגּוֹרֶמֶת לָשׁוֹב, למרות שה'שוב' הוא תנועה הפוכה לחלוטין מה'רצוא' ומשמעותו הוא וויתור על התשוקה להתעלות ותמורת זאת לחזור ולרדת, אבל ההכרה במקור והשורש והמודעות אליו ולמהותו מהווה סיבה שמחייבת את ה'שוב'

11) תהלים קמה, יג. 12) ע"פ פיוט אדון עולם.

ביאור בדרך אפשר

שֶׁהֲרֵי הַמָּקוֹר רוֹצֶה שֶׁהָאוֹר יָאִיר לְמַטָּה והאור רוצה לעשות את רצונו של מקורו ויורד למטה. **וּמַה שֶּׁיֵּשׁ נִבְרָאִים** נחותים **שֶׁאֵינָם בִּבְחִינַת רָצוֹא וָשׁוֹב,** והעובדה שהחיות האלוקית שמחייה אותם לא גורמת לכך שגם בהם תהיה תנועה של ׳רצוא ושוב׳ **הֲרֵי זֶה מִפְּנֵי שֶׁאֵין אֶצְלָם** אצל נבראים נחותים אלה **הֶרְגֵּשׁ הַמָּקוֹר וּדְבֵיקוּת בַּמָּקוֹר** כיוון שאינם מכירים ומרגישים את מקורם ולא דבקים במקורם.

וְכֵן הוּא גַּם בַּנְּשָׁמוֹת, בדומה לאמור לעיל לגבי הנבראים שישנם נבראים שאצלם תנועת הרצוא ושוב היא במורגש ובגלוי (משום שמרגישים את החיות האלוקית שמחייה אותם ואת מקורה, כמבואר לעיל) ויש נבראים, נחותים יותר שאצלם העניין הוא בהעלם, כך הוא גם בנשמות שלא תמיד עניין הרצוא ושוב ניכר ונרגש בהן **דַּהֲגַם שֶׁיָּדוּעַ**[13] בתורת החסידות **שֶׁנְּשָׁמוֹת הֵם מַה שֶּׁאֶלְקוּת** עצמו **נַעֲשָׂה נִבְרָא, מִכָּל מָקוֹם, הֲרֵי הוּא בְּגֶדֶר נִבְרָא,** כלומר, קיים פער עצום, של ׳אין ערוך׳ וללא כל השוואה בין הבורא לכל נברא, ובעניין זה יש לנשמות מעלה ויתרון על שאר הנבראים שהנשמות הן ׳חלק אלוקה ממעל׳ ולא נברא ככל הנבראים אלא שהבורא עצמו נעשה נברא, ולכן היה מקום לומר שדווקא בנשמות, מפני מעלתן המיוחדת, עניין הרצוא ושוב יהיה ניכר ונרגש יותר מבשאר הנבראים, אבל אין הדבר כן כי מכל מקום, למרות מעלתן המיוחדת, למעשה הנשמות הן בגדר נברא, **וְלָכֵן** הנשמות **אֵינָם תָּמִיד בִּתְנוּעָה דְּרָצוֹא וָשׁוֹב** אלא יש מצבים שבהם עניין הרצוא ושוב לא ניכר ולא נרגש בנשמות, **וְעוֹד זֹאת,** מלבד האמור לעיל שהנשמות לא בהכרח מרגישות את עניין רצוא ושוב כי הן בגדר נברא, יש עוד סיבה וגורם לכך שייתכן שהנשמות לא מרגישות את עניין רצוא ושוב, והוא **דְּלִפְעָמִים** בזמנים ובמצבים מסויימים **הַנְּשָׁמוֹת הֵם בִּתְנוּעָה דַּעֲבוֹדַת ה׳ וְלִפְעָמִים אֵינָם בִּתְנוּעָה זוֹ** וכאשר אינם בתנועה של עבודת ה׳, אין עניין הרצוא והשוב ניכר ונרגש בהן בגלוי.

וממשיך ומפרט את הסיבה לכך שעניין רצוא ושוב לא בהכרח ניכר ונרגש בנשמות.

וְטַעַם הַדָּבָר, כִּי, מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל שֶׁהַחִיּוּת הוּא בִּבְחִינַת

ביאור בדרך אפשר

רָצוֹא וָשׁוֹב לִהְיוֹתוֹ בִּבְחִינַת הֶאָרָה בִּלְבַד, וכפי שנתבאר, כיוון שההארה והחיות הנמשכת מההארה הם באופן של רצוא ושוב, לכן גם הנבראים (הנעלים יותר) הם באופן כזה, **הֲרֵי זֶה רַק סִיבָּה בִּלְבַד שֶׁיִּהְיֶה אֶצְלָם** אצל הנבראים (שהם בדרגה גבוהה) **רָצוֹא וָשׁוֹב, וְנוֹסָף לָזֶה צָרִיךְ לִהְיוֹת גַּם הֶרְגֵּשׁ הַמָּקוֹר וּדְבֵיקוּת בַּמָּקוֹר,** שאז כיוון שההארה שואפת לדבוק במקורה ושורשה ישנו רצוא וכיוון שההארה רוצה גם לעשות את רצון מקורה ישנו שוב **וְלָכֵן, הַנִּבְרָאִים** הנחותים יותר **שֶׁאֵינָם מַרְגִּישִׁים אֶת מְקוֹרָם** באופן גלוי, **אֵינָם בְּחִינַת רָצוֹא וָשׁוֹב** כי מאחר שאינם מרגישים את מקורם אין בהם תשוקה להתעלות למקורם ואין בהם רצון לעשות את רצונו של מקורם.

וְזֶהוּ האמור לעיל כי מאחר שהנשמה היא בגדר ׳נברא׳, אין הכרח שעניין רצוא ושוב יהיה ניכר בה בגלוי, הוא הסיבה לכך **שֶׁבַּנְּשָׁמָה עַצְמָהּ, שֶׁחֲמִשָּׁה שֵׁמוֹת נִקְרְאוּ לָהּ, נֶפֶשׁ רוּחַ נְשָׁמָה חַיָּה יְחִידָה**[14], כדברי המדרש, ומשמעות הדברים היא שבנשמה יש חמש דרגות ובחינות שונות, בסדר של מלמטה למעלה, כך שבחינות ׳חיה׳ ו׳יחידה׳ נעלות מבחינות ׳נפש׳, ׳רוח׳ ו׳נשמה׳, **הִנֵּה בְּחִינַת חַיָּה יְחִידָה שֶׁבַּנֶּפֶשׁ,** הדרגות הפנימיות והעמוקות יותר **שֶׁהִיא חֲבוּקָה וּדְבוּקָה בָּךְ**[15], וקשורה ודבוקה יותר במקורה ושורשה ׳כך׳ בעצמות האלוקות, כפי שנאמר על הנשמה בנוסח ׳הושענות׳ לחג הסוכות **הִיא תָּמִיד בִּתְנוּעָה דְּרָצוֹא וָשׁוֹב,** בדומה לאמור לעיל לגבי נבראים עליונים כמו ׳חיות הקודש׳ **מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּחִינַת נֶפֶשׁ רוּחַ נְשָׁמָה אֵינָם תָּמִיד בִּבְחִינַת רָצוֹא וָשׁוֹב,** כי בבחינות אלו שבנשמה, הנמוכות יותר, הדבקות במקור אינה ניכרת ומורגשת כמו ב׳חיה יחידה׳ **וּבִשְׁבִיל זֶה** כדי שעניין רצוא ושוב יהיה נרגש גם בבחינות ׳נפש רוח נשמה׳ **צָרִיךְ לִהְיוֹת עֲבוֹדָה וִיגִיעָה דַּוְקָא** מצד האדם לעורר בעצמו את השייכות והדבקות לאלוקות גם בדרגות אלו שכאמור מאחר שהנשמה היא בגדר נברא אין זה ניכר בה בדרך ממילא.

וְכֵן הוּא גַּם בְּאוֹרוֹת וְכֵלִים, שֶׁהָאוֹרוֹת שֶׁהֵם בִּבְחִינַת דְּבֵיקוּת נִיכֶּרֶת[16]**, הֵם בִּבְחִינַת רָצוֹא וָשׁוֹב,** מבואר בחסידות

---

13) ראה ביאורי הזהר לאדמו״ר האמצעי קיד, ד ואילך. ולאדמו״ר הצ״צ ח״א ע׳ תקמו ואילך. 14) ב״ר פי״ד, ט. דב״ר פ״ב, לז. 15) פיוט דהושענות (יום ג׳). 16) ראה סה״מ תרס״ב ע׳ רכט. תש״ד ע׳ 39 ואילך. ובכ״מ.

ביאור בדרך אפשר

שבדביקות יש שני אופנים, דביקות בלתי ניכרת שהיא דרגה נמוכה יותר, היינו דביקות כזו שלא ניכר בגלוי שישנה ונראה כאילו לפנינו שני דברים נפרדים (למשל, בן שנמצא רחוק מאביו, ובגלוי לא ניכר שיש לו שייכות לאביו ואינו עסוק במחשבות על אביו, אבל מכל מקום בפנימיות נפשו הוא דבוק לאביו) ויש דבקות ניכרת שהיא דרגה נעלית יותר שבה הדביקות ניכרת ונרגשת ונראית בגלוי, וביחס לאורות וכלים שזהו האופן שבו האור האלוקי יורד ונמשך ב'סדר השתלשלות', כיוון שהאור עניינו הוא גילוי של המאור, הרי הדבקות של האורות במקורם היא דביקות ניכרת ושייכותם לאור היא גלוייה ונרגשת ולכן עניין הרצוא ושוב קיים באורות בגלוי, **מַה שֶּׁאֵין כֵּן הַכֵּלִים שֶׁאֵינָם בִּבְחִינַת דְּבֵיקוּת נִיכֶּרֶת בִּמְקוֹרָם,** כי אמנם בפנימיות ובהעלם גם הכלים עניינם לבטא את האין־סוף ב'ציור' של ספירות, ולכן גם הכלים דבקים במקורם, אבל בחיצוניות ובגלוי הרי הכלים הם ב'ציור' והדבקות של הכלים היא דבקות בלתי ניכרת, ולכן **הִנֵּה מִצַּד עַצְמָם** הכלים **אֵינָם בִּבְחִינַת רָצוֹא וָשׁוֹב, וְרַק הָאוֹר** שמתלבש בכלים ופועל בהם **מְגַלֶּה בָּהֶם שֶׁיִּהְיוּ בִּבְחִינַת רָצוֹא וָשׁוֹב.**

וְעוֹד זֹאת, מלבד האמור לעיל שהרצוא ושוב באורות הוא מצד האורות עצמם, ואילו הרצוא ושוב שבכלים אינו מצד עצמם אלא שהאורות מגלים בהם את הדבר, יש לכך משמעות נוספת, **שֶׁעִנְיָן זֶה שֶׁהַכֵּלִים מִצַּד עַצְמָם אֵינָם בִּבְחִינַת רָצוֹא וָשׁוֹב,** כי אינם דבוקים במקורם בדבקות נעלית כמו האורות, כמבואר לעיל, **הוּא סִיבָּה נוֹסֶפֶת לְעִנְיַן הָרָצוֹא וָשׁוֹב שֶׁבָּאוֹר, דְּכֵיוָן שֶׁהַכֵּלִים** מצד עצמם, מצד מהותם ככלים **אֵינָם בִּבְחִינַת רָצוֹא וָשׁוֹב, הֲרֵי הֵם** הכלים **עִנְיָן הָפְכִּי מֵהָאוֹר** שבו ישנו עניין רצוא ושוב מצד עצמו, **וְלָכֵן הָאוֹר הוּא בִּבְחִינַת רָצוֹא,** כי התלבשות האור בכלים גורמת לאור שאיפה להתעלות מההגבלה והציור של הכלים ולהיות דבוק וכלול במקורו שזהו תוכן עניין הרצוא **וְגַם כְּשֶׁנִּמְשָׁךְ הָאוֹר בִּבְחִינַת שׁוֹב** וחוזר **לְהִתְלַבֵּשׁ בְּכֵלִים, הֲרֵי כֵּיוָן שֶׁבָּא** האור (**עֶר טְרֶעפְט אָן** נפגש ונתקל) **בְּעִנְיָן שֶׁהוּא הָפְכִּי מִמֶּנּוּ,** שהרי הכלים הופכיים מהאור (כי עניינו גילוי והתפשטות המאור והכלים עניינם צמצום והגבלה) **אֵינוֹ יָכוֹל לִהְיוֹת בִּבְחִינַת הִתְיַיְשְׁבוּת מַמָּשׁ** כי 'התיישבות ממש' יכולה להיות במקום שמתאים ומוכשר לגמרי להכיל את האור, ואילו הכלים הם הופכיים מהאור, **וְגַם הַהִתְיַיְשְׁבוּת אֵינָהּ אֶלָּא לְפִי שָׁעָה בִּלְבַד** ולא בקביעות. **וּכְמוֹ בְּגוּף וּנְשָׁמָה, דְּכֵיוָן שֶׁהֵם שְׁנֵי הֲפָכִים** שונים בעצם מהותם, **וְהִתְקַשְּׁרוּתָם** של הגוף והנשמה היא לא מפני שהם מתאימים להיות קשורים (בשונה מאבר העין, למשל, שהוא מותאם לקלוט את כוח הראיה) אלא התקשרות הנשמה והגוף **הִיא רַק בְּכֹחַ** הקדוש־ברוך־הוא **הַמַּפְלִיא לַעֲשׂוֹת**[17], ויכול ליצור חיבור ביניהם על אף שהם שני הפכים, **לָכֵן הִנֵּה חַיּוּת הַנְּשָׁמָה בַּגּוּף הִיא בְּדֶרֶךְ רָצוֹא וָשׁוֹב** כי מאחר שהגוף אינו כלי ראוי לאור הנשמה, הנשמה כל הזמן נמצאת ברצוא, שואפת להתעלות ולהיפרד מהגוף המוגבל אלא שאחרי הרצוא בא השוב ולכן למעשה הנשמה ממשיכה להיות קשורה בגוף. **וּכְמוֹ כֵן בְּאוֹרוֹת וְכֵלִים, כֵּיוָן שֶׁהַכֵּלִים הֵם הָפְכִּיִּים מֵהָאוֹרוֹת** במהותם ועניינם, כאמור לעיל, **לָכֵן הַמְשָׁכַת הָאוֹרוֹת בְּהַכֵּלִים הִיא בְּדֶרֶךְ רָצוֹא וָשׁוֹב. וְהָרָצוֹא וָשׁוֹב שֶׁבָּאוֹרוֹת מְגַלֶּה גַּם בְּהַכֵּלִים** שמצד עצמם אין בהם את עניין הרצוא ושוב **שֶׁיִּהְיוּ** גם הכלים **בִּבְחִינַת רָצוֹא וָשׁוֹב.**

ד) וּבָזֶה על פי המבואר לעיל באריכות בעניין רצוא ושוב **יוּבַן עִנְיַן זֹאת חוּקַּת הַתּוֹרָה,** האמור לגבי מצוות פרה אדומה, **דְּחוּקָּה הוּא לְשׁוֹן הַנְהָגָה**[18], **כְּמוֹ** בלשון הכתוב בירמיה **חוּקּוֹת שָׁמַיִם וָאָרֶץ**[19] שהכוונה היא סדר ההנהגה של השמים והארץ, **וְהַיְינוּ שֶׁהַנְהָגַת הַתּוֹרָה** האופן שבו התורה נוהגת ופועלת **הִיא בִּבְחִינַת רָצוֹא וָשׁוֹב**[20], **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב**[21] על התורה שניתנה **מִיְּמִינוֹ** של הקדוש־ברוך־הוא והיא **אֵשׁ דָּת לָמוֹ** לבני ישראל, **דְּיָמִין** שהוא קו החסד והנתינה וההשפעה **הוּא בְּחִינַת הַמְשָׁכָה** מלמעלה למטה, **בְּחִינַת שׁוֹב** שעניינו ירידה והמשכה מהמקור והשורש

ביאור בדרך אפשר

1 **וָשׁוֹב, מַה שֶּׁאֵין כֵּן הַכֵּלִים שֶׁאֵינָם בִּבְחִינַת**
2 **דְּבֵיקוּת נִיכֶּרֶת בִּמְקוֹרָם, הִנֵּה מִצַּד עַצְמָם אֵינָם**
3 **בִּבְחִינַת רָצוֹא וָשׁוֹב, וְרַק הָאוֹר מְגַלֶּה בָּהֶם**
4 **שֶׁיִּהְיוּ בִּבְחִינַת רָצוֹא וָשׁוֹב. וְעוֹד זֹאת, שֶׁעִנְיָן זֶה**
5 **שֶׁהַכֵּלִים מִצַּד עַצְמָם אֵינָם בִּבְחִינַת רָצוֹא וָשׁוֹב,**
6 **הוּא סִיבָּה נוֹסֶפֶת לְעִנְיַן הָרָצוֹא וָשׁוֹב שֶׁבָּאוֹר,**
7 **דְּכֵיוָן שֶׁהַכֵּלִים אֵינָם בִּבְחִינַת רָצוֹא וָשׁוֹב, הֲרֵי**
8 **הֵם עִנְיָן הָפְכִּי מֵהָאוֹר, וְלָכֵן הָאוֹר הוּא בִּבְחִינַת**
9 **רָצוֹא, וְגַם כְּשֶׁנִּמְשָׁךְ הָאוֹר בִּבְחִינַת שׁוֹב**
10 **לְהִתְלַבֵּשׁ בְּכֵלִים, הֲרֵי כֵּיוָן שֶׁבָּא (עֶר טְרֶעפְט**
11 **אָן) בְּעִנְיָן שֶׁהוּא הָפְכִּי מִמֶּנּוּ, אֵינוֹ יָכוֹל לִהְיוֹת**
12 **בִּבְחִינַת הִתְיַיְשְׁבוּת מַמָּשׁ, וְגַם הַהִתְיַיְשְׁבוּת אֵינָהּ**
13 **אֶלָּא לְפִי שָׁעָה בִּלְבַד. וּכְמוֹ בְּגוּף וּנְשָׁמָה, דְּכֵיוָן**
14 **שֶׁהֵם שְׁנֵי הֲפָכִים, וְהִתְקַשְּׁרוּתָם הִיא רַק בְּכֹחַ**
15 **הַמַּפְלִיא לַעֲשׂוֹת**[17]**, לָכֵן הִנֵּה חַיּוּת הַנְּשָׁמָה בַּגּוּף**
16 **הִיא בְּדֶרֶךְ רָצוֹא וָשׁוֹב. וּכְמוֹ כֵן בְּאוֹרוֹת וְכֵלִים,**
17 **כֵּיוָן שֶׁהַכֵּלִים הֵם הָפְכִּיִּים מֵהָאוֹרוֹת, לָכֵן**
18 **הַמְשָׁכַת הָאוֹרוֹת בְּהַכֵּלִים הִיא בְּדֶרֶךְ רָצוֹא**
19 **וָשׁוֹב. וְהָרָצוֹא וָשׁוֹב שֶׁבָּאוֹרוֹת מְגַלֶּה גַּם**
20 **בְּהַכֵּלִים שֶׁיִּהְיוּ בִּבְחִינַת רָצוֹא וָשׁוֹב.**
21 **ד) וּבָזֶה יוּבַן עִנְיַן זֹאת חוּקַּת הַתּוֹרָה, דְּחוּקָּה**
22 **הוּא לְשׁוֹן הַנְהָגָה**[18]**, כְּמוֹ חוּקּוֹת**
23 **שָׁמַיִם וָאָרֶץ**[19]**, וְהַיְינוּ שֶׁהַנְהָגַת הַתּוֹרָה הִיא**
24 **בִּבְחִינַת רָצוֹא וָשׁוֹב**[20]**, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב**[21] **מִיְּמִינוֹ**
25 **אֵשׁ דָּת לָמוֹ, דְּיָמִין הוּא בְּחִינַת הַמְשָׁכָה, בְּחִינַת**

---

17) ראה רמ"א או"ח ס"ו. 18) לקו"ת חוקת שם נז, סע"ב. 19) ירמי' לג, כה. 20) לקו"ת שם נו, ב. סה"מ תרס"ה שם ס"ע רכד ואילך. 21) ברכה לג, ב.

וידבר הוי׳ אל משה ואל אהרן לאמר

ביאור בדרך אפשר

להאיר ולפעול בעולמות ובנבראים, **וְאֵשׁ דָּת הוּא בְּחִינַת הַעֲלָאָה** מלמטה למעלה, **כְּמוֹ הָאֵשׁ שֶׁדַּרְכּוֹ לַעֲלוֹת** מלמטה **לְמַעְלָה**[22] **דְּהַיְינוּ בְּחִינַת רָצוֹא** שעניינו רצון ותשוקה להתעלות מלמטה אל המקור והשורש למעלה.

וּמִזֶּה מעניין הרצוא ושוב כפי שהוא בתורה **נִמְשָׁךְ** עניין הרצוא ושוב **גַּם בְּמַעֲשֵׂה הַמִּצְוֹות**, והרי יש קשר ישיר בין לימוד התורה לקיום המצוות, כדברי הגמרא **דְּגָדוֹל תַּלְמוּד** החשיבות והגדולה של הלימוד היא שֶׁלימוד התורה **מֵבִיא לִידֵי מַעֲשֶׂה**[23], קיום המצוות, **שֶׁגַּם הַמִּצְוֹות**, כמו התורה, **הֵם בְּבְחִינַת רָצוֹא וָשׁוֹב**, **שֶׁזֶּהוּ** הביטוי של רצוא ושוב בעניין המצוות הוא **עִנְיַן מִצְוֹות עֲשֵׂה וּמִצְוֹות לֹא תַעֲשֶׂה**, **דְּמִצְוֹות עֲשֵׂה שֶׁהֵם בְּדֶרֶךְ קוּם וַעֲשֵׂה** לעשות ולקיים את הרצון העליון בפועל בתוך מציאות העולם הגשמי **הֵם בְּחִינַת שׁוֹב, וּמִצְוֹות לֹא תַעֲשֶׂה שֶׁעִנְיָנָם הוּא שֵׁב וְאַל תַּעֲשֶׂה** שתוכנו הוא התרחקות מהגשמיות ורצון לדבוק באלוקות **הֵם בִּבְחִינַת רָצוֹא.**

וְכֵן הוּא גַּם בְּפָרָה אֲדוּמָּה שֶׁעִנְיָנָהּ הוּא רָצוֹא וָשׁוֹב[24], והיא מצווה שיש בה את שני הדברים יחד, גם רצוא וגם שוב **שֶׁהֲרֵי מֵי חַטָּאת** שאותם מזים על טמא מת לטהרם **יֵשׁ בָּהֶם אֵפֶר** משריפת הפרה **וּמַיִם חַיִּים, דְּאֵפֶר שֶׁנַּעֲשָׂה עַל יְדֵי שְׂרֵיפַת הַפָּרָה הוּא עִנְיַן הָרָצוֹא,** כאמור לעיל שהאש שטבעה לעלות מלמטה למעלה מסמלת את הרצוא והתשוקה להתעלות למעלה **וּמַיִם חַיִּים הֵם בִּבְחִינַת שׁוֹב, שֶׁהֲרֵי מַיִם** מטבעם ותכונתם **יוֹרְדִים מִמָּקוֹם גָּבוֹהַּ לְמָקוֹם נָמוּךְ**[25] כעניין השוב שהוא הירידה וההמשכה מלמעלה למטה. **וְהַטַּעַם שֶׁדַּוְקָא פָּרָה אֲדוּמָּה** מבין כל שאר מצוות התורה **נִקְרֵאת חוּקַּת הַתּוֹרָה הוּא** למרות שעניין הרצוא ושוב קיים גם בשאר המצוות **לְפִי שֶׁיֵּשׁ יִתְרוֹן בְּהָרָצוֹא וָשׁוֹב דְּפָרָה אֲדוּמָּה עַל הָרָצוֹא וָשׁוֹב דִּשְׁאָר הַמִּצְוֹות,** והיתרון הוא **שֶׁבִּשְׁאָר הַמִּצְוֹות הוּא** הקשר לרצוא ושוב **בְּדֶרֶךְ פְּרָט, שֶׁיֵּשׁ מִצְוֹות שֶׁהֵם בִּבְחִינַת רָצוֹא** והיינו מצוות לא תעשה **וְיֵשׁ מִצְוֹות שֶׁהֵם בִּבְחִינַת שׁוֹב** והיינו מצוות עשה, **מַה שֶּׁאֵין כֵּן פָּרָה אֲדוּמָּה הִיא מִצְוָה אַחַת כְּלָלִית שֶׁיֵּשׁ בָּהּ שְׁנֵי הָעִנְיָנִים דְּרָצוֹא וָשׁוֹב** גם רצוא שהתבטא בעניין האפר שבא מהאש, וגם שוב המתבטא בעניין המים, ולכן דווקא מצוות פרה אדומה נקראת ׳זאת חוקת התורה׳ כי היא מצווה כללית ויש בה גם רצוא וגם שוב.

אָמְנָם גם לאחר המבואר לעיל אודות המעלה והיתרון המיוחד של עניין הרצוא ושוב כפי שהוא במצוות פרה אדומה **עֲדַיִין אֵינוֹ מוּבָן** המענה על שאלות שנשאלו בתחילת המאמר **מַה שֶּׁמְּצִינוּ בְּמֹשֶׁה וּבִשְׁלֹמֹה שֶׁהִשִּׂיגוּ טַעֲמֵי כָּל שְׁאָר הַמִּצְוֹות,** כמובא במדרשים שנזכרו לעיל בתחילת המאמר **וְרַק בְּמִצְוַת פָּרָה אֲדוּמָּה הִנֵּה לְמֹשֶׁה אָמַר הַקָּבָּ״ה לְךָ אֲנִי מְגַלֶּה טַעַם פָּרָה,** ומשה כן ידע טעם המובן בשכל למצווה זו למרות שהיא מסוג מצוות החוקים שלמעלה מטעם ודעת **וּשְׁלֹמֹה אָמַר אָמַרְתִּי אֶחְכָּמָה וְהִיא רְחוֹקָה מִמֶּנִּי,** ושלמה לא השיג טעם שכלי למצות פרה אדומה **דִּלְכְאוֹרָה, אִם מַעֲלַת פָּרָה אֲדוּמָּה הִיא רַק כְּמַעֲלַת הַכְּלָל עַל הַפְּרָט,** וכאמור לעיל שבכל שאר המצוות עניין רצוא ושוב הוא בדרך פרט, ורק בפרה אדומה שהיא מצווה כללית, הדבר נמצא בדרך כלל, **הֲרֵי כְּשֶׁהִשִּׂיג שְׁלֹמֹה אֶת כָּל הַמִּצְוֹות, דְּהַיְינוּ הַפְּרָטִים** של הכלל, **לָמָּה לֹא הִשִּׂיג בְּדֶרֶךְ מִמֵּילָא אֶת הַכְּלָל,** היא מצוות פרה אדומה **שֶׁהֲרֵי אֵין בִּכְלָל אֶלָּא מַה שֶּׁבַּפְּרָט**[26] כדברי הגמרא על הכתוב ״כל פטר רחם לי וכל מקנך תזכר פטר שור ושה״, ״כל מקנך תזכר

ביאור בדרך אפשר

1 שׁוֹב, וְאֵשׁ דָּת הוּא בְּחִינַת הַעֲלָאָה, כְּמוֹ הָאֵשׁ
2 שֶׁדַּרְכּוֹ לַעֲלוֹת לְמַעְלָה[22] דְּהַיְינוּ בְּחִינַת רָצוֹא.
3 וּמִזֶּה נִמְשָׁךְ גַּם בְּמַעֲשֵׂה הַמִּצְוֹות, דְּגָדוֹל תַּלְמוּד
4 שֶׁמֵּבִיא לִידֵי מַעֲשֶׂה[23], שֶׁגַּם הַמִּצְוֹות הֵם
5 בִּבְחִינַת רָצוֹא וָשׁוֹב, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן מִצְוֹות עֲשֵׂה
6 וּמִצְוֹות לֹא תַעֲשֶׂה, דְּמִצְוֹות עֲשֵׂה שֶׁהֵם בְּדֶרֶךְ
7 קוּם וַעֲשֵׂה הֵם בִּבְחִינַת שׁוֹב, וּמִצְוֹות לֹא תַעֲשֶׂה
8 שֶׁעִנְיָנָם הוּא שֵׁב וְאַל תַּעֲשֶׂה הֵם בִּבְחִינַת רָצוֹא.
9 וְכֵן הוּא גַּם בְּפָרָה אֲדוּמָּה שֶׁעִנְיָנָהּ הוּא רָצוֹא
10 וָשׁוֹב[24], שֶׁהֲרֵי מֵי חַטָּאת יֵשׁ בָּהֶם אֵפֶר וּמַיִם
11 חַיִּים, דְּאֵפֶר שֶׁנַּעֲשָׂה עַל יְדֵי שְׂרֵיפַת הַפָּרָה הוּא
12 עִנְיַן הָרָצוֹא, וּמַיִם חַיִּים הֵם בִּבְחִינַת שׁוֹב, שֶׁהֲרֵי
13 מַיִם יוֹרְדִים מִמָּקוֹם גָּבוֹהַּ לְמָקוֹם נָמוּךְ[25].
14 וְהַטַּעַם שֶׁדַּוְקָא פָּרָה אֲדוּמָּה נִקְרֵאת חוּקַּת
15 הַתּוֹרָה הוּא לְפִי שֶׁיֵּשׁ יִתְרוֹן בְּהָרָצוֹא וָשׁוֹב
16 דְּפָרָה אֲדוּמָּה עַל הָרָצוֹא וָשׁוֹב דִּשְׁאָר הַמִּצְוֹות,
17 שֶׁבִּשְׁאָר הַמִּצְוֹות הוּא בְּדֶרֶךְ פְּרָט, שֶׁיֵּשׁ מִצְוֹות
18 שֶׁהֵם בִּבְחִינַת רָצוֹא וְיֵשׁ מִצְוֹות שֶׁהֵם בִּבְחִינַת
19 שׁוֹב, מַה שֶּׁאֵין כֵּן פָּרָה אֲדוּמָּה הִיא מִצְוָה אַחַת
20 כְּלָלִית שֶׁיֵּשׁ בָּהּ שְׁנֵי הָעִנְיָנִים דְּרָצוֹא וָשׁוֹב.
21 **אָמְנָם** עֲדַיִין אֵינוֹ מוּבָן מַה שֶּׁמְּצִינוּ בְּמֹשֶׁה
22 וּבִשְׁלֹמֹה שֶׁהִשִּׂיגוּ טַעֲמֵי כָּל שְׁאָר
23 הַמִּצְוֹות, וְרַק בְּמִצְוַת פָּרָה אֲדוּמָּה הִנֵּה לְמֹשֶׁה
24 אָמַר הַקָּבָּ״ה לְךָ אֲנִי מְגַלֶּה טַעַם פָּרָה, וּשְׁלֹמֹה
25 אָמַר אָמַרְתִּי אֶחְכָּמָה וְהִיא רְחוֹקָה מִמֶּנִּי,
26 דִּלְכְאוֹרָה, אִם מַעֲלַת פָּרָה אֲדוּמָּה הִיא רַק
27 כְּמַעֲלַת הַכְּלָל עַל הַפְּרָט, הֲרֵי כְּשֶׁהִשִּׂיג שְׁלֹמֹה
28 אֶת כָּל הַמִּצְוֹות, דְּהַיְינוּ הַפְּרָטִים, לָמָּה לֹא הִשִּׂיג
29 בְּדֶרֶךְ מִמֵּילָא אֶת הַכְּלָל, שֶׁהֲרֵי אֵין בִּכְלָל אֶלָּא
30 מַה שֶּׁבַּפְּרָט[26]. וְכֵן אֵינוֹ מוּבָן מַה שֶּׁאָמַר לוֹ

---

22) רמב״ם הל׳ יסוה״ת פ״ד ה״ב. 23) ב״ק יז, א. וש״נ. 24) לקו״ת שם ואילך. סה״מ תרס״ה שם ע׳ רכט. 25) ראה תענית ז, א. 26) בכורות ו, א. וש״נ.

ביאור בדרך אפשר

כלל, שור ושה וחמור [שגם בו נאמר דין בכור] פרט, כלל ופרט אין בכלל אלא מה שבפרט, שור ושה וחמור אין [כן, יש בהם דין בכור] מידי אחרינא [שאר בהמות וחיות] לא", ובענייננו, כיוון שאין בכלל אלא מה שבפרט, הבנת שלמה בטעמי המצוות של כל שאר המצוות, שהן הפרט, מחייבת לכאורה שתהיה לו הבנה גם בטעם פרה אדומה שהיא הכלל, ומדוע לא הבין שלמה את הטעם של מצות פרה אדומה? **וְכֵן** כשם שהעובדה ששלמה המלך לא השיג את טעמה של מצוות פרה אדומה צריכה ביאור, כי הבנת טעמי שאר המצוות, הפרטים, צריכה להביא להבנת הכלל, בדומה לזה **אֵינוֹ מוּבָן** דבר נוסף בדברי המדרש אודות פרה אדומה שהובאו לעיל **מַה שֶּׁאָמַר לוֹ הַקָּבָּ"ה לְמֹשֶׁה לְךָ אֲנִי מְגַלֶּה טַעַם פָּרָה וְלֹא לְאַחֵר, דְּכֵינָן שֶׁאֲחֵרִים מַשִּׂיגִים אֶת כָּל הַפְּרָטִים,** היינו הטעמים של שאר המצוות שהן הפרטים, **מַהוּ הַחִידּוּשׁ בְּכָךְ שֶׁנִּתְגַּלָּה לְמֹשֶׁה הַכְּלָל** הרי אין בכלל אלא מה שבפרט, וידיעת הטעמים של הפרטים מחייבת את ידיעת הכלל? **וּבְהֶכְרֵחַ לוֹמַר, שֶׁהָרָצוֹא וְשׁוּב דְּפָרָה אֲדוּמָּה הוּא בְּאוֹפֶן נַעֲלָה יוֹתֵר מִבִּשְׁאָר כָּל הַמִּצְוֹות** וזה ההסבר הן לכך ששלמה המלך לא ידע את הטעם של פרה אדומה (הכלל) למרות שידע את טעמי שאר המצוות (הפרטים) והן לכך שהעובדה שמשה רבינו כן ידע את הטעם של פרה אדומה הוא אכן חידוש, וכפי שיוסבר להלן.

ה) **אַךְ הָעִנְיָן הוּא**[27], **דְּהִנֵּה מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל** בסעיף ב' ובסעיף ג' **שֶׁסִּיבַּת הָרָצוֹא וְשׁוּב** בדרגות העליונות **הוּא מִצַּד הֶרְגֵּשׁ מְקוֹרוֹ,** כי הרגשת המקור והמודעות אליו, מעוררת רצון ושאיפה להתעלות אליו ולדבוק בו, עניין הרצוא, ובד בבד, הרגשת המקור גורמת גם רצון לעשות את רצונו ולשם כך נדרשת ירידה למטה, עניין השוב, **הֲרֵי יֵשׁ בָּזֶה הַגְבָּלָה,** מידת הרצוא והשוב המתעוררת כתוצאה מהרגש המקור, היא מוגבלת **כֵּיוָן שֶׁתָּלוּי בְּאוֹפֶן הֶרְגֵּשׁ מְקוֹרוֹ** כי הדבר תלוי באיזה אופן ועד כמה המקור מורגש באותה דרגה **וּלְפִי הָעִילּוּי שֶׁל מְקוֹרוֹ,** וכן הדבר תלוי במעלת המקור שאם המקור נעלה יותר, עניין הרצוא ושוב נעלה יותר **שֶׁכָּל זֶה** רצוא ושוב במידה מוגבלת ומותאמת לאופן ההרגשה של המקור ולמעלת ומדריגת המקור **שַׁיָּיךְ גַּם כַּאֲשֶׁר הַמָּקוֹר הוּא בְּאוֹפֶן שֶׁיֵּשׁ לוֹ שַׁיָּיכוּת אֶל הַזּוּלַת, שֶׁזֶּהוּ אוֹר הַמְמַלֵּא כָּל עָלְמִין,** האור האלוקי המוגבל המלובש בעולמות ובנבראים בהתלבשות פנימית, בכל עולם ובכל נברא לפי עניינו (בדרך של 'ממלא', כמו הנשמה הממלאת את הגוף ומתלבשת באברי הגוף בהתלבשות פנימית) **כַּיָּדוּעַ שֶׁכִּלְּלוּת אוֹר הַמְמַלֵּא כָּל עָלְמִין, גַּם בַּמַּדְרֵיגוֹת הַיּוֹתֵר נַעֲלוֹת שֶׁבּוֹ** באור ה'ממלא', **יֵשׁ לוֹ שַׁיָּיכוּת אֶל הַזּוּלַת,** והארתו היא באופן המותאם לפי ערך העולם והנברא שאותו הוא מאיר ומחייה, ונמצא שיש קשר ושייכות בין האור והזולת שבו הוא מאיר, **וְהַיְינוּ לְפִי שֶׁהַמְשָׁכַת הָאוֹר דִּמְמַלֵּא כָּל עָלְמִין** שהוא אור מוגבל **הוּא עַל יְדֵי הַצִּמְצוּם** והתמעטות האור האין סוף הבלתי מוגבל, **דַּהֲרֵי רֵאשִׁית** השלב הראשון של **גִּילּוּי הַקַּו** האור המצומצם שנמשל לקו דק, מהאין סוף הבלי גבול, **הוּא עַל יְדֵי הַצִּמְצוּם הָרִאשׁוֹן**[28] שהיה באור האין סוף בתחילה, כדי שתהיה אפשרות של התהוות עולמות ונבראים מוגבלים **שֶׁהוּא** הצמצום הראשון **עִנְיַן סִילּוּק הָאוֹר** האין סוף **וְאַחַר כָּךְ נִמְשָׁךְ הַקַּו בְּדֶרֶךְ דִּילּוּג.** כמבואר בחסידות, אור הקו (שאור ה'ממלא כל עלמין' הוא חלק ממנו) נמשך על ידי צמצום של האור אין סוף שעניינו הוא שהאור שהאיר קודם לכן, לפני הצמצום, נתעלם לגמרי, והמשכת אור שלא בסדר השתלשלות מדרגה לדרגה אלא אחרי התעלמות והפסק האור לגמרי נקראת המשכה בדרך דילוג, ולכן, גם הדביקות של אור הקו במקורו היא דביקות שעל ידי הפסק ולא דביקות ממש (כמו חיות השערות שהיא חיות מצומצמת ביותר, כי המשכת השערות מהמוח היא על ידי הפסק הגולגולת), בשונה מאור ה'סובב כל עלמין' האור הבלי גבול שנמשך ממקורו ודבוק במקורו שלא על ידי הפסק והוא בגילוי ממש (כמו חיות האברים) **וְעִם הֱיוֹת שֶׁהַקַּו** גם הוא, עם היותו אור מוגבל, **נוֹגֵעַ וְדָבוּק**[28] **בְּאוֹר אֵין סוֹף, מִכָּל מָקוֹם זֶהוּ** הדביקות של הקו באור אין סוף **עַל יְדֵי הֶפְסֵק הַצִּמְצוּם דַּוְקָא**[29]. **וְלָכֵן הַקַּו, הַגַּם שֶׁנִּמְשָׁךְ מֵאוֹר אֵין סוֹף שֶׁלִּפְנֵי הַצִּמְצוּם,**

ביאור בדרך אפשר

1 הַקָּבָּ"ה לְמֹשֶׁה לְךָ אֲנִי מְגַלֶּה טַעַם פָּרָה וְלֹא
2 לְאַחֵר, דְּכֵינָן שֶׁאֲחֵרִים מַשִּׂיגִים אֶת כָּל הַפְּרָטִים,
3 מַהוּ הַחִידּוּשׁ בְּכָךְ שֶׁנִּתְגַּלָּה לְמֹשֶׁה הַכְּלָל.
4 וּבְהֶכְרֵחַ לוֹמַר, שֶׁהָרָצוֹא וָשׁוּב דְּפָרָה אֲדוּמָּה
5 הוּא בְּאוֹפֶן נַעֲלֶה יוֹתֵר מִבִּשְׁאָר כָּל הַמִּצְוֹות.
6 ה) אַךְ הָעִנְיָן הוּא[27], דְּהִנֵּה מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל
7 שֶׁסִּיבַּת הָרָצוֹא וְשׁוּב הוּא מִצַּד הֶרְגֵּשׁ
8 מְקוֹרוֹ, הֲרֵי יֵשׁ בָּזֶה הַגְבָּלָה, כֵּיוָן שֶׁתָּלוּי בְּאוֹפֶן
9 הֶרְגֵּשׁ מְקוֹרוֹ וּלְפִי הָעִילּוּי שֶׁל מְקוֹרוֹ, שֶׁכָּל זֶה
10 שַׁיָּיךְ גַּם כַּאֲשֶׁר הַמָּקוֹר הוּא בְּאוֹפֶן שֶׁיֵּשׁ לוֹ
11 שַׁיָּיכוּת אֶל הַזּוּלַת, שֶׁזֶּהוּ אוֹר הַמְמַלֵּא כָּל
12 עָלְמִין, כַּיָּדוּעַ שֶׁכִּלְּלוּת אוֹר הַמְמַלֵּא כָּל עָלְמִין,
13 גַּם בַּמַּדְרֵיגוֹת הַיּוֹתֵר נַעֲלוֹת שֶׁבּוֹ, יֵשׁ לוֹ שַׁיָּיכוּת
14 אֶל הַזּוּלַת, וְהַיְינוּ לְפִי שֶׁהַמְשָׁכַת הָאוֹר דִּמְמַלֵּא
15 כָּל עָלְמִין הוּא עַל יְדֵי הַצִּמְצוּם, דַּהֲרֵי רֵאשִׁית
16 גִּילּוּי הַקַּו הוּא עַל יְדֵי הַצִּמְצוּם הָרִאשׁוֹן[28] שֶׁהוּא
17 עִנְיַן סִילּוּק הָאוֹר וְאַחַר כָּךְ נִמְשָׁךְ הַקַּו בְּדֶרֶךְ
18 דִּילּוּג. וְעִם הֱיוֹת שֶׁהַקַּו נוֹגֵעַ וְדָבוּק[28] בְּאוֹר אֵין
19 סוֹף מִכָּל מָקוֹם זֶהוּ עַל יְדֵי הֶפְסֵק הַצִּמְצוּם
20 דַּוְקָא[29]. וְלָכֵן הַקַּו, הַגַּם שֶׁנִּמְשָׁךְ מֵאוֹר אֵין סוֹף
21 שֶׁלִּפְנֵי הַצִּמְצוּם, שֶׁזֶּהוּ שֶׁחָזַר וְהֵאִיר כוּ', מִכָּל

---

27) בכל הבא לקמן – ראה סה"מ תרס"ה שם ע' רכז ואילך. עזר"ת שם ע' קמד ואילך. וראה גם ספר השיחות תורת שלום ע' 181 ואילך. סה"מ תרפ"ט ע' 267 ואילך. 28) ראה עץ חיים שער א (דרוש עיגולים ויושר) ענף ב. 29) ראה סה"מ תרס"ה ועזר"ת שבהערה 27. וראה גם סה"מ תרס"א ע' קסו ואילך. תרח"ץ ע' מא ואילך.

וידבר הוי׳ אל משה ואל אהרן לאמר

ביאור בדרך אפשר

שֶׁזֶּהוּ שֶׁחָזַר וְהֵאִיר כו׳, כמבואר בתורת הסוד שהתהוות אור הקו היא על ידי כך שלאחר הצמצום והסילוק שהיה באור האין סוף בצמצום הראשון, חזר והאיר מהאין סוף קו דק, **מִכָּל מָקוֹם** למרות שהמשכת אור הקו היא אכן מהאור אין סוף שלפני הצמצום, **הֲרֵי הוּא בִּבְחִינַת קַו מְצוּמְצָם** ומותאם **לְפִי עֵרֶךְ הָעוֹלָמוֹת** שזהו, כאמור, עניינו של האור ה׳ממלא כל עלמין׳, **וּבָא בִּבְחִינַת הִתְחַלְּקוּת דְּמַעְלָה וּמַטָּה** והמשכת אור הקו היא באופן שיש בו חילוקי דרגות, יש דרגות עליונות שבהן יש יותר גילוי ויש דרגות תחתונות שבהן יש פחות גילוי. **וְכֵיוָן שֶׁאוֹר הַמְמַלֵּא כָּל עָלְמִין הִנֵּה גַּם** אפילו **בְּשָׁרְשוֹ יֵשׁ נְתִינַת מָקוֹם לַזּוּלַת, הֲרֵי עִנְיָן הָרָצוֹא שֶׁבּוֹ** באור ה׳ממלא׳ (והרצוא שבאור הממלא יכול להיות בשני אופנים, אופן אחד הוא **רְצוֹנוֹ** של האור הממלא להתעלות מהגדרים שלו כאור מוגבל, מתוך רצון **לְהִכָּלֵל בִּמְקוֹרוֹ, אוֹ** האופן השני **רְצוֹנוֹ** של האור הממלא **שֶׁהַמָּקוֹר** שלו באין סוף **יִתְגַּלֶּה** ויאיר בו **בִּמְקוֹמוֹ שֶׁל הָאוֹר** כפי שהוא עם הגדרים שלו, ובשני האופנים, הרצוא של אור הממלא) **אֵינוֹ בִּיטּוּל הַמְּצִיאוּת** שלו **לְגַמְרֵי, שֶׁהֲרֵי גַּם** אפילו **בִּמְקוֹרוֹ** של האור הממלא **יֶשְׁנוֹ עִנְיָן דִּנְתִינַת מָקוֹם לַזּוּלַת** וכיוון שגם במקורו הזולת תופס מקום, מובן ששאיפה אל המקור איננה ביטול מוחלט. **וְכֵן הוּא בָּעִנְיָן דְּשׁוֹב** כפי שהוא באור הממלא, **שֶׁהוּא** תנועת השוב והירידה מלמעלה למטה כפי שהיא באור הממלא הרי היא **בְּאוֹפֶן שֶׁל הִתְיַיְשְׁבוּת הָאוֹרוֹת בְּכֵלִים** שמגבילים את האור, **בְּהִתְיַיְשְׁבוּת מַמָּשׁ** היינו שהאור מתמעט ונעשה מצומצם לפי ערך הכלים ובהתאמה לכלים, ואם כן בוודאי שאין הכוונה שהאור מתבטל במציאות לגמרי.

אָמְנָם, עִנְיָן הָרָצוֹא וְשׁוֹב שֶׁמְּצַד אוֹר הַסּוֹבֵב כָּל עָלְמִין האור האלוקי הבלי גבול שמאיר בעולמות בדרך ׳סובב׳ ו׳מקיף׳ ולא התלבשות פנימית **הוּא בְּאוֹפֶן אַחֵר לְגַמְרֵי** מאשר הרצוא ושוב כפי שהוא באור הממלא כל עלמין, וכפי שממשיך ומבאר.

דְּהִנֵּה, אוֹר הַסּוֹבֵב כָּל עָלְמִין, הֲגַם שֶׁנִּמְשָׁךְ גַּם כֵּן עַל יְדֵי הַקַּו, לְמרות שעם היותו אור בלי גבול, גם אור הסובב כל עלמין נמשך על ידי הקו, כלומר נמשך אחרי שבאור אין סוף עצמו כבר היה את הצמצום הראשון ואחר כך חזר והאיר אור הקו **דְּכָל הָעִיגּוּלִים האורות המאירים בדרך ׳מקיף׳ (ונמשלו לעיגול שאין לו תחילה ואין לו סוף) **נִמְשָׁכִים** ומתגלים להאיר בעולמות **עַל יְדֵי הַקַּו, מִכָּל מָקוֹם, שָׁרְשָׁם** של העיגולים, האורות המקיפים, **הוּא מֵאוֹר אֵין סוֹף שֶׁלִּפְנֵי הַצִּמְצוּם, מֵהָעִיגּוּל הַגָּדוֹל שֶׁלִּפְנֵי הַקַּו** שהאיר קודם שחזר והאיר אור הקו, **וְאֵין הַצִּמְצוּם פּוֹעֵל בָּהֶם** באורות הנקראים ׳עיגולים׳ **כָּל כָּךְ כו׳** וכיוון שגם שורש אור הסובב כל עלמין הוא מאור אין סוף שלפני הצמצום, לכן אף על פי שהמשכתו היא על ידי אור הקו (ולא ישירות מאין סוף שלפני הצמצום), בכל זאת אין הצמצום פועל בו פעולה חזקה כל כך (כפי שהצמצום פועל באור הממלא כל עלמין, כאמור לעיל). **וְלָכֵן עִנְיָן הָרָצוֹא** של אור הסובב כל עלמין **הוּא בְּאוֹפֶן שֶׁרוֹצֶה** ושואף ומשתוקק **לְהִתְבַּטֵּל מִמְּצִיאוּתוֹ לְגַמְרֵי, שֶׁהֲרֵי בִּמְקוֹרוֹ אֵין נְתִינַת מָקוֹם לַזּוּלַת כְּלָל,** אלא כל זולת בטל לגמרי ואינו תופס מקום כלל **וְגַם הַשּׁוֹב** שקיים באור הסובב כל עלמין **אֵינוֹ הִתְיַיְשְׁבוּת הָאוֹרוֹת בְּכֵלִים** באופן של התלבשות פנימית, **אֶלָּא** ההארה בכלים עניינה הוא **בִּיטּוּל הַכֵּלִים אֶל הָאוֹרוֹת.**

וְהָעִנְיָן של ההבדל בין עניין רצוא ושוב כפי שהוא באור הממלא כל עלמין ועניינו כפי שהוא באור הסובב כל עלמין כפי שהוא מתבטא ומשתקף **בַּעֲבוֹדַת** ה׳ של **הָאָדָם, דְּעִנְיָן הָרָצוֹא שֶׁמְּצַד אוֹר הַמְמַלֵּא כָּל עָלְמִין הוּא שֶׁרוֹצֶה** האדם להתעלות ולהיות דבוק **בָּאֲלִקּוּת וְאֵינוֹ רוֹצֶה בְּשׁוּם דָּבָר אַחֵר חוּץ מֵאֲלִקּוּת, אֲבָל זֶהוּ** הרצון באלוקות **בְּאוֹפֶן שֶׁאֵינוֹ מִתְבַּטֵּל מִמְּצִיאוּתוֹ, אֶלָּא שֶׁקְּרַבַת אֱלֹקִים לִי טוֹב**[30] עם דגש על המילה ׳לי׳, היינו שהשאיפה להתקרב לאלוקות היא משום שהדבר הוא לטובתו ולמענו, אבל אין כאן ביטול מוחלט של מציאותו, **אוֹ אֲפִילוּ בְּאוֹפֶן דְּקִרְבַת אֱלֹקִים טוֹב בְּעֶצֶם,** או שהרצון שלו

---

30) תהלים עג, כח.

ביאור בדרך אפשר

באלוקות הוא לא משום שזו הטובה שלו, 'לי טוב', אלא משום שקרבת אלוקים היא דבר טוב בעצם, שזו דרגה גבוהה יותר אבל עדיין קשורה במציאות שלו וברצונות שלו **דְּכָל זֶה הוּא בְּאוֹפֶן שֶׁאֵינוֹ בָּטֵל מִמְּצִיאוּתוֹ** בביטול מוחלט. **וְכֵן הַשּׁוֹב** בדרגה הזו של רצוא ושוב בעבודת השם **הוּא שֶׁמֵּאִיר בּוֹ גִּילּוּי הָאוֹר בִּבְחִינַת הִתְיַישְּׁבוּת** וכיוון שהאור מתיישב בו, לפי הכלים שלו ויכולת הקליטה שלו, אין הגילוי גורם לביטול מוחלט של מציאותו.

מַה שֶּׁאֵין כֵּן הָרָצוֹא וָשׁוֹב שֶׁמִּצַּד סוֹבֵב כָּל עָלְמִין, הִנֵּה הָרָצוֹא הוּא בְּאוֹפֶן שֶׁבָּטֵל מִמְּצִיאוּתוֹ לְגַמְרֵי, והרצון והשאיפה היא לדבוק באלוקות מתוך יציאה של גדרי מציאותו לגמרי **וְהַשּׁוֹב אֵינוֹ הִתְיַישְּׁבוּת הָאוֹרוֹת בְּכֵלִים** באופן שהכלים קולטים ומכילים את האור, אלא האורות אינם מתיישבים בכלים בהתלבשות פנימית, **הֵיינוּ שֶׁהַכְּלִי אֵינוֹ מְבַלְבֵּל לְהָאוֹר**, אינו מונע מהאור להאיר בכל התוקף, **כֵּיוָן שֶׁקּוֹלֵט אֶת הָאוֹר, אֶלָּא הַשּׁוֹב הוּא בִּיטּוּל הַכֵּלִים אֶל הָאוֹרוֹת** מבלי לצמצם ולמעט את מידת הגילוי של האור.

וְזֶהוּ המבואר לעיל אודות עניינו ומעלתו המיוחדת של רצוא ושוב כפי שהוא במדריגת סובב כל עלמין (וכפי שהוא מתבטא בעבודת האדם) שעיקרו רצון לאלוקות מתוך ביטול מוחלט **עִנְיַן הָרָצוֹא וָשׁוֹב שֶׁבְּפָרָה אֲדוּמָּה, שֶׁהוּא לְמַעְלָה מֵהָרָצוֹא וָשׁוֹב דִּשְׁאָר כָּל הַמִּצְוֹות**[31], כמבואר לעיל, **כִּי הָרָצוֹא וָשׁוֹב דְּפָרָה אֲדוּמָּה הוּא מִבְּחִינַת סוֹבֵב כָּל עָלְמִין**, שהוא אור אלוקי בלי גבול, **שֶׁלָּכֵן שְׁתֵּי הַתְּנוּעוֹת דְּרָצוֹא וָשׁוֹב הֵם בְּאוֹתוֹ הָעִנְיָן דְּאֵפֶר פָּרָה, שֶׁהוּא עִנְיַן הָאֵפֶר וּמַיִם חַיִּים** שעניין הרצוא **וּמַיִם חַיִּים** שטבע המים לרדת מלמעלה למטה והוא עניין השוב **שְׁנֵיהֶם** מעורבים ומחוברים **יַחְדָּיו, שֶׁהֲרֵי עִנְיַן הַטָּהֲרָה** על ידי הזאת 'מי חטאת' **אֵינוֹ נַעֲשֶׂה עַל יְדֵי הָאֵפֶר לְבַדּוֹ וְלֹא עַל יְדֵי הַמַּיִם חַיִּים לְבַדָּם, כִּי אִם עַל יְדֵי שְׁנֵיהֶם יַחַד דַּוְקָא, שֶׁעִנְיָן זֶה** של חיבור שני הפכים יחד **הוּא מִבְּחִינַת סוֹבֵב כָּל עָלְמִין דַּוְקָא** אור בלי גבול שלמעלה מהחלוקה לעניינים שונים שלכל אחד מהם יש 'ציור' שונה והגדרה שונה.

ו) **וְזֶהוּ** התוכן הפנימי של הכתוב **וַיְדַבֵּר הַוָיָ' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אַהֲרֹן לֵאמֹר זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר צִוָּה הַוָיָ' גו'.** ועל פי המבואר לעיל באריכות אודות עניין רצוא ושוב שבפרה אדומה ומעלתו לגבי כל שאר המצוות יובן גם המענה על השאלה שנשאלה בתחילת המאמר מדוע נאמר בפסוק זה 'וידבר הוי' ו'אשר ציווה הוי' והביאור הוא שאין זה כפל לשון סתם אלא מדובר בשתי בחינות ומדרגות שונות **וַיְדַבֵּר הַוָיָ' קָאֵי** מכוון **עַל בְּחִינַת הַוָיָ' דִּלְתַתָּא,** הדרגה הנמוכה של שם הוי', שהיא בחינת **הַוָיָ' דְּסִדֶּר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת, בְּחִינַת מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין, שֶׁמִּשָּׁם הוּא** המקור שממנו נמשך **הַדִּיבּוּר לְמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן. וּמַה שֶּׁכָּתוּב אַחַר כָּךְ אֲשֶׁר צִוָּה הַוָיָ' קָאֵי** מכוון **עַל שֵׁם הַוָיָ' דִּלְעֵילָא,** הדרגה העליונה של שם הוי', **הַוָיָ' דְּעַתִּיק,** שם הוי' כפי שהוא בבחינת 'עתיק יומין' שהיא בחינה ב'כתר עליון' **שֶׁלְּמַעְלָה מִסִּדֶּר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת**[32], השייכת לאור האלוקי הבלי גבול של 'סובב כל עלמין' **שֶׁשָּׁם אֵין נְתִינַת מָקוֹם לְמְצִיאוּת שֶׁל זוּלַת כְּלָל** ולגבי בחינה זו הכול בטל בתכלית הביטול, **וּמִשָּׁם נִמְשָׁךְ הָעִנְיָן דְּפָרָה אֲדוּמָּה.**

וְלָכֵן נִקְרֵאת מצוות פרה אדומה **בְּשֵׁם חוּקַּת הַתּוֹרָה, דְּחוּקָּה הוּא מִלְּשׁוֹן חֲקִיקָה**[33], כמו אותיות החקוקות באבן **וְכַיָּדוּעַ הַהֶפְרֵשׁ** ההבדל **בֵּין אוֹתִיּוֹת הַחֲקִיקָה וְאוֹתִיּוֹת הַכְּתִיבָה,** כמו אותיות הכתובות על גבי קלף ונייר **דְּאוֹתִיּוֹת הַכְּתִיבָה הֵם בְּעֶצֶם דָּבָר זָר** ונפרד מהקלף **אֶלָּא**

---

31) סה"מ תרס"ה שם ע' רט ואילך. 32) ראה לקו"ת חוקת נז, ג. 33) לקו"ת שם נו, א.

וידבר הוי׳ אל משה ואל אהרן לאמר

ביאור בדרך אפשר

שֶׁמְּחוּבָּרִים עַל הַקְּלָף, מַה שֶּׁאֵין כֵּן אוֹתִיּוֹת הַחֲקִיקָה אֵינָם דָּבָר זָר אלא חלק בלתי נפרד מהאבן שבה הן חקוקות, **וְהַיְינוּ** והסיבה לכך שמצוות פרה אדומה נקראת בלשון חקיקה היא **לְפִי שֶׁפָּרָה אֲדוּמָה הִיא מִבְּחִינַת הַוְיָ׳ דְּעַתִּיק,** הדרגה הנעלית של שם הוי׳, כפי ששם הוי׳ הוא ב׳עתיק יומין׳, האור האלוקי הבלי גבול (שלמעלה מהאור המאיר ב׳סדר השתלשלות׳ שהוא אור מוגבל) **שֶׁאֵין שָׁם** במדריגת ׳עתיק׳ **נְתִינַת מָקוֹם לַזּוּלַת כְּלָל** כי לגבי מדריגה זו הכל בטל לחלוטין.

וְזֶהוּ גַּם מַה שֶּׁאָמְרוּ רַז״ל בַּמִּדְרָשׁ[34] אודות פרה אדומה **כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ מֹשֶׁה לְפָרָשַׁת טוּמְאַת מֵת אָמַר לוֹ מֹשֶׁה (לְהַקָּבָּ״ה) רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם אִם נִטְמָא זֶה** האדם שנטמא במת **בְּמַה תִּהֵא טָהֲרָתוֹ, לֹא הֶשִׁיבוֹ** הקדוש־ברוך־הוא למשה על שאלתו, **בְּאוֹתָהּ שָׁעָה נִתְכַּרְכְּמוּ פָּנָיו שֶׁל מֹשֶׁה** מצער על שלא נאמר לו כיצד יוכל טמא מת להיטהר, **כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ לְפָרָשַׁת פָּרָה אֲדוּמָה אָמַר לוֹ הַקָּבָּ״ה כּוּ׳ זוֹ טָהֲרָתוֹ וְלָקְחוּ לַטָּמֵא מֵעֲפַר שְׂרֵפַת הַחַטָּאת, דְּזֶה שֶׁנִּתְכַּרְכְּמוּ פָּנָיו שֶׁל מֹשֶׁה הוּא מִשּׁוּם שֶׁבִּשְׁאָר דְּבָרִים הַטְּמֵאִים חֲרֵי עֲדַיִין נִשְׁאַר בָּהֶם חַיּוּת אֶלְקִי**[35]**, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּטֻמְאַת** קודם שידע מהי טהרתו של טמא מת **הוּא מִשּׁוּם שֶׁבִּשְׁאָר דְּבָרִים הַטְּמֵאִים** בטומאה פחות חמורה מטומאת מת **חֲרֵי עֲדַיִין נִשְׁאַר בָּהֶם חַיּוּת אֶלְקִי**[35] במידה מסויימת, **מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּטֻמְאַת מֵת** שטומאתו היא הטומאה הכי חמורה, כיון **שֶׁהוּא אֲבִי אֲבוֹת הַטּוּמְאָה וְאֵין בּוֹ חַיּוּת כְּלָל, תָּמֵהּ מֹשֶׁה בַּמֶּה תִּהֵא טָהֲרָתוֹ, כִּי מִצַּד סֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת אֵין אֶפְשָׁרוּת לְטַהֵר** חמורה **טוּמְאָה כָּזוֹ. אָמְנָם, כֵּיוָן שֶׁפָּרָה אֲדוּמָה שָׁרְשָׁהּ מִבְּחִינַת הַוְיָ׳ דְּלְעֵילָא,** הדרגה העליונה של שם הוי׳ **בְּחִינַת אוֹתִיּוֹת הַחֲקִיקָה שֶׁאֵין שָׁם מְצִיאוּת זוּלַת כְּלָל, וְגוֹ׳,** האמור בתחילת העניין **הַיְינוּ, שֶׁסֵּדֶר הָעֲבוֹדָה** שהאדם עובד

ביאור בדרך אפשר

לָכֵן אֵין בָּהּ בפרה אדומה **שׁוּם הַגְּבָלוֹת, וְיכוֹלָה לְטַהֵר גַּם טוּמְאַת מֵת** שהיא טומאה הכי חמורה ש׳אין בו חיות כלל׳. **וְזֶהוּ גַּם מַה שֶּׁאָמַר שְׁלֹמֹה אָמַרְתִּי אֶחְכָּמָה וְהִיא רְחוֹקָה מִמֶּנִּי,** ולא ידע את הטעם של מצווה זו, ולעיל נשאלה השאלה מדוע ידיעת טעמי שאר המצוות (הפרטים) לא הביאה אותו לידיעת הטעם של מצוות פרה אדומה (הכלל), והמענה הוא **כִּי פָּרָה אֲדוּמָה שָׁרְשָׁהּ מִבְּחִינַת סוֹבֵב כָּל עָלְמִין, אוֹתִיּוֹת הַחֲקִיקָה,** כמבואר לעיל, והיא אכן נעלית ומיוחדת מכל שאר המצוות. **וְעִנְיָנוֹ** של רצוא ושוב באופן הנעלה, השייך לאור האלוקי הסובב כל עלמין, מתוך ביטול מוחלט, **בַּעֲבוֹדַת** ה׳ של **הָאָדָם, דְּהִנֵּה כְּתִיב**[36] בפרשת שמע ישראל **וְאָהַבְתָּ גּוֹ׳ בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ,** ושלוש הלשונות הם שלוש דרגות בעבודת השם, בסדר של מלמטה למעלה, **דִּתְחִילַת הָעֲבוֹדָה** השלב הראשון **הִיא בְּכָל לְבָבְךָ, דַּהֲגַם שֶׁהוּא רָצוֹא** רצון ותשוקה להתקרב לאלוקות **שָׁלֵם בְּכָל לִבּוֹ** (כדרשת חכמינו ז״ל על הכתוב **בְּכָל לְבָבְךָ** שלשון הכתוב ׳בכל לבבך׳ ולא ׳בכל ליבך׳ מלמדת שהכוונה לאהבת ה׳ **בִּשְׁנֵי יְצָרֶיךָ**[37] לא רק עם היצר הטוב אלא גם עם היצר הרע, ועל כך נאמר כאן ש׳בכל לבבך׳ הוא ׳רצוא שלם בכל ליבו׳), **מִכָּל מָקוֹם הוּא** רצוא ואהבת ה׳ **לֹא יוֹתֵר מִמַּה שֶּׁהַלֵּב מֵכִיל, רַק בִּכְלֵי הַלֵּב וְלֹא יוֹתֵר,** כי גם ׳בכל ליבו׳ אינו אלא כמה שהלב מסוגל להכיל ולא יותר מזה, **וּלְמַעְלָה מִזֶּה** למעלה מעבודת ה׳ ׳בכל לבבך׳ **הִיא הָעֲבוֹדָה דִּבְכָל מְאֹדֶךָ, שֶׁעִנְיָן זֶה** ׳מאוד׳ במשמעות של בלי גבול **הוּא בְּאוֹפֶן שֶׁל יְצִיאָה מִגֶּדֶר הַכְּלִי, וְהוּא לְמַעְלָה מֵהַגְּבָלָה. וְזֶהוּ וַיְדַבֵּר הַוְיָ׳**

1 שֶׁמְּחוּבָּרִים עַל הַקְּלָף, מַה שֶּׁאֵין כֵּן אוֹתִיּוֹת הַחֲקִיקָה אֵינָם דָּבָר
2 זָר, וְהַיְינוּ לְפִי שֶׁפָּרָה אֲדוּמָה הִיא מִבְּחִינַת הַוְיָ׳
3 דְּעַתִּיק, שֶׁאֵין שָׁם נְתִינַת מָקוֹם לַזּוּלַת כְּלָל. וְזֶהוּ
4 גַּם מַה שֶּׁאָמְרוּ רַז״ל בַּמִּדְרָשׁ[34] כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ
5 מֹשֶׁה לְפָרָשַׁת טוּמְאַת מֵת אָמַר לוֹ מֹשֶׁה
6 (לְהַקָּבָּ״ה) רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם אִם נִטְמָא זֶה בְּמַה
7 תִּהֵא טָהֲרָתוֹ, לֹא הֶשִׁיבוֹ, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה נִתְכַּרְכְּמוּ
8 פָּנָיו שֶׁל מֹשֶׁה, כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ לְפָרָשַׁת פָּרָה אֲדוּמָה
9 אָמַר לוֹ הַקָּבָּ״ה כּוּ׳ זוֹ טָהֲרָתוֹ וְלָקְחוּ לַטָּמֵא
10 מֵעֲפַר שְׂרֵפַת הַחַטָּאת, דְּזֶה שֶׁנִּתְכַּרְכְּמוּ פָּנָיו שֶׁל
11 מֹשֶׁה הוּא מִשּׁוּם שֶׁבִּשְׁאָר דְּבָרִים הַטְּמֵאִים חֲרֵי
12 עֲדַיִין נִשְׁאַר בָּהֶם חַיּוּת אֶלְקִי[35], מַה שֶּׁאֵין כֵּן
13 בְּטֻמְאַת מֵת שֶׁהוּא אֲבִי אֲבוֹת הַטּוּמְאָה וְאֵין בּוֹ
14 חַיּוּת כְּלָל, תָּמֵהּ מֹשֶׁה בַּמֶּה תִּהֵא טָהֲרָתוֹ, כִּי
15 מִצַּד סֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת אֵין אֶפְשָׁרוּת לְטַהֵר
16 טוּמְאָה כָּזוֹ. אָמְנָם, כֵּיוָן שֶׁפָּרָה אֲדוּמָה שָׁרְשָׁהּ
17 מִבְּחִינַת הַוְיָ׳ דְּלְעֵילָא, בְּחִינַת אוֹתִיּוֹת הַחֲקִיקָה
18 שֶׁאֵין שָׁם מְצִיאוּת זוּלַת כְּלָל, לָכֵן אֵין בָּהּ שׁוּם
19 הַגְּבָלוֹת, וְיכוֹלָה לְטַהֵר גַּם טוּמְאַת מֵת. וְזֶהוּ גַּם
20 מַה שֶּׁאָמַר שְׁלֹמֹה אָמַרְתִּי אֶחְכָּמָה וְהִיא רְחוֹקָה
21 מִמֶּנִּי, כִּי פָּרָה אֲדוּמָה שָׁרְשָׁהּ מִבְּחִינַת סוֹבֵב כָּל
22 עָלְמִין, אוֹתִיּוֹת הַחֲקִיקָה.
23 וְעִנְיָנוֹ בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם, דְּהִנֵּה כְּתִיב[36] וְאָהַבְתָּ
24 גּוֹ׳ בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ,
25 דִּתְחִילַת הָעֲבוֹדָה הִיא בְּכָל לְבָבְךָ, דַּהֲגַם שֶׁהוּא
26 רָצוֹא שָׁלֵם בְּכָל לִבּוֹ (בְּכָל לְבָבְךָ בִּשְׁנֵי יְצָרֶיךָ[37]),
27 מִכָּל מָקוֹם הוּא לֹא יוֹתֵר מִמַּה שֶּׁהַלֵּב מֵכִיל, רַק
28 בִּכְלֵי הַלֵּב וְלֹא יוֹתֵר, וּלְמַעְלָה מִזֶּה הִיא הָעֲבוֹדָה
29 דִּבְכָל מְאֹדֶךָ, שֶׁעִנְיָן זֶה הוּא בְּאוֹפֶן שֶׁל יְצִיאָה
30 מִגֶּדֶר הַכְּלִי, וְהוּא לְמַעְלָה מֵהַגְּבָלָה. וְזֶהוּ וַיְדַבֵּר
31 הַוְיָ׳ וְגוֹ׳, שֶׁסֵּדֶר הָעֲבוֹדָה הוּא מִלְּמַטָּה

---

34) במדב״ר פי״ט, ד. וראה גם לקו״ת שם נט, ד ואילך. 35) ראה גם לקו״ש ח״ח ע׳ 326. חי״ח ע׳ 233. 36) ואתחנן ו, ה. 37) משנה ברכות נד, א. ספרי ופרש״י ואתחנן שם.

ביאור בדרך אפשר

הוא מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה, שֶׁבִּתְחִילָּה בשלב ראשון של עבודת **הָעֲבוֹדָה בְּהַגְבָּלָה מִצַּד הֶרְוָי׳ דִּלְתַתָּא,** הדרגה התחתונה **דְּסֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת, שֶׁזֶּהוּ** כמבואר לעיל. **וְזֶהוּ הָרָצוֹא וָשׁוֹב דִּבְחִינַת מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין** בגמרא שכאשר **שֶׁאָמְרוּ רַז"ל**[38] רב ששת היה חוזר על תלמודו היה אומר – שמחי נפשי, בשבילך אני קורא ושונה, ושואלת הגמרא, וכי לימוד התורה מביא הנאה רק ללומדיה, והרי נאמר 'אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי', הרי שלימוד התורה הוא לטובת כל קיום העולם, והגמרא ענה **מֵעִיקָּרָא כִּי עָבִיד אִינַשׁ אַדַּעְתֵּיהּ דְּנַפְשָׁא קָעָבִיד,** בהתחלה, כשאדם לומד תורה, לטובת עצמו הוא לומד, והמשמעות הפנימית של הדברים היא, **הַיְינוּ,** שהעסק בתורה הוא **בִּכְדֵי לְתַקֵּן נַפְשׁוֹ לִהְיוֹת בִּבְחִינַת הָרָצוֹא וָשׁוֹב, עַל יְדֵי הַקְדָּמַת עִנְיַן הַקַּבָּלַת עוֹל כו׳,** וזו הדרגה הראשונית והנמוכה בעבודת ה', הקשורה בדרגה הנמוכה של שם הוי'. **וּלְאַחֲרֵי זֶה** בשלב נעלה יותר בעבודת ה' **הוּא עִנְיַן זֹאת חוּקַּת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר צִוָּה הֶרְוָי׳,** ושם הוי' האמור כאן, בפעם השנייה, הוא בחינת **הֶרְוָי׳ דִּלְעֵילָא,** הדרגה העליונה של שם הוי' **שֶׁהוּא עִנְיַן הָרָצוֹא וָשׁוֹב דְּסוֹבֵב כָּל עָלְמִין, שֶׁיּוֹצֵא מִגֶּדֶר הַגְבָּלָה לְגַמְרֵי,** שהאדם שהגיע לדרגה זו בעבודת ה' הרי הוא בטל לאלוקות בביטול מוחלט ויוצא מגדרי המציאות המוגבלת שלו לגמרי, **כְּמַאֲמַר רַבֵּינוּ הַזָּקֵן**[39] בלשון הכתוב בתהילים **מִי לִי בַּשָּׁמַיִם וְעִמְּךָ לֹא חָפַצְתִּי בְּאֶרֶץ**[40]**, אֵיךְ וְוִיל זֶע גּאָר נִיסְט, אֵיךְ וְוִיל נִיט דַּאיְין גַּן עֵדֶן אִיךְ וְוִיל נִיט דַּאיְין עוֹלָם הַבָּא כו׳ אִיךְ וְוִיל מֶער נִיט אַז דִּיךְ אַלֵּיין,** אינני רוצה שום דבר, אינני רוצה את הגן עדן שלך, אינני רוצה את העולם הבא שלך כו' אינני רוצה אלא אותך בעצמך **שֶׁאֵינוֹ רוֹצֶה בְּגִילּוּיִים כו׳,** התשוקה שלו להתקרב לאלוקות ולדבוק באלוקות איננה לדרגות שהן גילוי והארה והתפשטות בלבד, אלא אל עצמות האלוקות ממש **שֶׁזֶּהוּ** רמה כזאת של דבקות באלוקות היא **בְּחִינַת רָצוֹא וָשׁוֹב דְּסוֹבֵב כָּל עָלְמִין, עִנְיַן פָּרָה אֲדוּמָּה,** כמבואר לעיל באריכות. **וּבָזֶה יוּבַן גַּם** הטעם הפנימי על **מַה שֶּׁקּוֹרִין** בסדר קריאת התורה בארבע פרשיות שקוראים בתקופת אדר־ניסן (פרשת שקלים, פרשת זכור, פרשת פרה ופרשת החודש) **פָּרָשַׁת פָּרָה לִפְנֵי פָּרָשַׁת הַחוֹדֶשׁ, דְּעַל יְדֵי הָעֲבוֹדָה דְּפָרָה אֲדוּמָּה, הָרָצוֹא וָשׁוֹב דְּסוֹבֵב כָּל עָלְמִין שֶׁהוּא בְּאוֹפֶן שֶׁל יְצִיאָה מִגֶּדֶר הַגְבָּלָה,** מצד האדם שהדבקות שלו באלוקות היא ביציאה מכל הגדרים וההגבלות של מציאותו **אֲזַי נַעֲשֶׂה גִּילּוּי הָעַצְמוּת** של האלוקות, **שֶׁזֶּהוּ** גילוי עצמות האלוקות שבזמן הגלות (שהיא התוכן הפנימי של **פָּרָשַׁת הַחוֹדֶשׁ), הַגְּאוּלָּה הַשְּׁלֵימָה שֶׁתִּהְיֶה בִּמְהֵרָה בְּיָמֵינוּ.**

ביאור בדרך אפשר

1 לְמַעְלָה, שֶׁבִּתְחִילָּה צָרִיךְ לִהְיוֹת הָעֲבוֹדָה מִצַּד
2 הֶרְוָי׳ דִּלְתַתָּא, הָעֲבוֹדָה בְּהַגְבָּלָה דְּסֵדֶר
3 הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת, שֶׁזֶּהוּ הָרָצוֹא וָשׁוֹב דִּבְחִינַת
4 מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין. וְזֶהוּ שֶׁאָמְרוּ רַז"ל[38] מֵעִיקָּרָא
5 כִּי עָבִיד אִינַשׁ אַדַּעְתֵּיהּ דְּנַפְשָׁא קָעָבִיד, הַיְינוּ,
6 בִּכְדֵי לְתַקֵּן נַפְשׁוֹ לִהְיוֹת בִּבְחִינַת הָרָצוֹא וָשׁוֹב,
7 עַל יְדֵי הַקְדָּמַת עִנְיַן הַקַּבָּלַת עוֹל כו׳. וּלְאַחֲרֵי
8 זֶה הוּא עִנְיַן זֹאת חוּקַּת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר צִוָּה הֶרְוָי׳,
9 הֶרְוָי׳ דִּלְעֵילָא, שֶׁהוּא עִנְיַן הָרָצוֹא וָשׁוֹב דְּסוֹבֵב
10 כָּל עָלְמִין, שֶׁיּוֹצֵא מִגֶּדֶר הַגְבָּלָה לְגַמְרֵי, כְּמַאֲמַר
11 רַבֵּינוּ הַזָּקֵן[39] מִי לִי בַּשָּׁמַיִם וְעִמְּךָ לֹא חָפַצְתִּי
12 בְּאֶרֶץ[40]**,** אֵיךְ וְוִיל זֶע גּאָר נִיסְט אֵיךְ וְוִיל נִיט
13 דַּאיְין גַּן עֵדֶן אִיךְ וְוִיל נִיט דַּאיְין עוֹלָם הַבָּא כו׳
14 אִיךְ וְוִיל מֶער נִיט אַז דִּיךְ אַלֵּיין, שֶׁאֵינוֹ רוֹצֶה
15 בְּגִילּוּיִים כו׳, שֶׁזֶּהוּ בְּחִינַת רָצוֹא וָשׁוֹב דְּסוֹבֵב
16 כָּל עָלְמִין, עִנְיַן פָּרָה אֲדוּמָּה. וּבָזֶה יוּבַן גַּם מַה
17 שֶּׁקּוֹרִין פָּרָשַׁת פָּרָה לִפְנֵי פָּרָשַׁת הַחוֹדֶשׁ, דְּעַל
18 יְדֵי הָעֲבוֹדָה דְּפָרָה אֲדוּמָּה, הָרָצוֹא וָשׁוֹב דְּסוֹבֵב
19 כָּל עָלְמִין שֶׁהוּא בְּאוֹפֶן שֶׁל יְצִיאָה מִגֶּדֶר
20 הַגְבָּלָה, אֲזַי נַעֲשֶׂה גִּילּוּי הָעַצְמוּת, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן
21 הַגְּאוּלָּה (פָּרָשַׁת הַחוֹדֶשׁ), הַגְּאוּלָּה הַשְּׁלֵימָה
22 שֶׁתִּהְיֶה בִּמְהֵרָה בְּיָמֵינוּ.

---

38) ראה פסחים סח, ב. 39) סהמ"צ להצ"צ שרש מצות התפלה פ"מ (דרמ"צ קלח, סע"א). – נעתק ב"היום יום" יח כסלו.
40) תהלים עג, כה.

המשך ביאור למס' יבמות ליום ראשון עמ' א

לאחרים שיש להם נשים נוספות, הרי צָרוֹתֵיהֶן מוּתָּרוֹת לו, שכן אין ערוה אוסרת את צרתה אלא במקום יבום. ואלו הן שש העריות החמורות: א. אִמּוֹ שהיא אשת אביו [ציור ה]. ב. וְאֵשֶׁת אָבִיו [ציור ו]. ג. וַאֲחוֹת אָבִיו [ציור ז]. ד. אֲחוֹתוֹ מֵאָבִיו [ציור ח]. ה. וְאֵשֶׁת אָחִי אָבִיו [ציור ט]. ו. וְאֵשֶׁת אָחִיו מֵאָבִיו שיש לו בנים [ציור י]. שכן מצות יבום אינה אלא באחים מן האב, וכל אלו כשהן אסורות על אח אחד בהכרח אסורות גם על שאר האחים, ולא יתכן שיהיו נשואות לאף אחד מהם, שכן אין קידושין תופסים בחייבי כריתות. המשנה חוזרת לדין צרת ערוה השנוי בתחילת המסכת: בֵּית שַׁמַּאי מַתִּירִין את הַצָּרוֹת לְיבום הָאַחִים, וחולקים על דרשת 'לצרור' האוסרת צרה ליבום. וּבֵית הִלֵּל אוֹסְרִים את צרות העריות, ועל פי שיטתם נשנתה המשנה הקודמת הפוטרת צרה וצרת צרה מן החליצה והיבום.

בס"ד. שבת פרשת שמיני, פרשת פרה, מברכים החודש ניסן, ה'תשכ"ה

(הנחה בלתי מוגה)

לִוְיָתָן זֶה יָצַרְתָּ לְשַׂחֵק בּוֹ[1], וּמוּבָא בְּ'לִקּוּטֵי תּוֹרָה' רֵישׁ פָּרָשָׁתֵנוּ דִּבּוּר־הַמַּתְחִיל הַזֶּה[2] [אַחַד הַמַּאֲמָרִים שֶׁבָּהַר הַ'צֶּמַח צֶדֶק' מִתּוֹךְ אַלְפַּיִם מַאֲמָרִים[3], וְיֵשׁ לוֹמַר שֶׁהַדִּיּוּק דְּמִסְפַּר אַלְפַּיִם מַאֲמָרִים הוּא עַל־פִּי מַאֲמַר רַז"ל[4] אַלְפַּיִם שָׁנָה קָדְמָה תּוֹרָה לָעוֹלָם[5]], דְּאִיתָא בְּ'מִדְרַשׁ רַבָּה' פָּרָשַׁת שְׁמִינִי[6], בְּהֵמוֹת (שׁוֹר הַבָּר) וְלִוְיָתָן הֵם קְנִיגּוֹן לְעָתִיד־לָבֹא כּוֹ', וְלִוְיָתָן נוֹתֵן לַבְּהֵמוֹת בִּסְנַפֵּירָיו וְנוֹחֲרוֹ כּוֹ'. (וּמַקְשֶׁה) וְלֹא כָּךְ תְּנִינַן[7], הַכֹּל שׁוֹחֲטִין וּבַכֹּל שׁוֹחֲטִין חוּץ מִמַּגָּל קָצִיר כּוֹ' (וְהַיְנוּ, שֶׁאֵין הַשְׁחִיטָה כְּשֵׁרָה בְּסַכִּין פָּגוּם שֶׁעָשׂוּי כְּמַגָּל קָצִיר וּמְגֻרָה, וְאִם־כֵּן, אֵיךְ תִּהְיֶה שְׁחִיטַת שׁוֹר הַבָּר בִּסְנַפֵּירֵי הַלִּוְיָתָן שֶׁהֵם כְּמוֹ סַכִּין פָּגוּם[8]), עַד חִדּוּשׁ תּוֹרָה מֵאִתִּי תֵּצֵא, שֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא יַתִּיר אָז שְׁחִיטָה זוֹ שֶׁיִּשְׁחוֹט הַלִּוְיָתָן אֶת הַבְּהֵמָה שׁוֹר הַבָּר בִּסְנַפֵּירָיו. וּמַמְשִׁיךְ בְּ'לִקּוּטֵי־תּוֹרָה': וּלְהָבִין עִנְיַן קְנִיגֵי זוֹ דְּלִוְיָתָן עִם שׁוֹר הַבָּר וְכוּ', כִּדְלִקַּמָּן (סְעִיף ג).

ב) **וּבְהַקְּדִים** שֶׁבְּ'לִקּוּטֵי־תּוֹרָה' כָּאן נִתְבָּאֵר רַק עִנְיַן קְנִיגֵי זוֹ דְּלִוְיָתָן עִם שׁוֹר הַבָּר, אֲבָל לֹא נִתְבָּאֵר כְּלָלוּת עִנְיַן הַקְּנִיגֵי. אַךְ עִנְיָן זֶה מְבֹאָר בַּאֲרוּכָּה בְּ'תּוֹרַת חַיִּים' פָּרָשַׁת תּוֹלְדוֹת דִּבּוּר־הַמַּתְחִיל וְיִתֶּן־לְךָ[9], וְגַם בְּסֵפֶר 'שְׁנֵי הַמְּאוֹרוֹת'[10] [שֶׁכָּתוּב עַל הַשַּׁעַר שֶׁזֶּהוּ מֵאַדְמוֹ"ר הָאֶמְצָעִי[11], אֲבָל כַּנִּרְאֶה מִסִּגְנוֹן הַמַּאֲמָרִים, הֵם מַאֲמָרִים קְצָרִים שֶׁל רַבֵּנוּ הַזָּקֵן שֶׁרְשָׁמָם

ביאור בדרך אפשר

1 נאמר בתהלים (בפרק 'ברכי נפשי'): לִוְיָתָן זֶה יָצַרְתָּ לְשַׂחֵק בּוֹ,
2 הקדוש־ברוך־הוא יצר את הלויתן כדי 'לשחק' בו ומובא בְּ'לִקּוּטֵי
3 תּוֹרָה' רֵישׁ פָּרָשָׁתֵנוּ דִּבּוּר־הַמַּתְחִיל במאמר חסידות הפותח בפסוק
4 הַזֶּה [אַחַד הַמַּאֲמָרִים של אדמו"ר הזקן שֶׁבָּהַר הַ'צֶּמַח צֶדֶק'
5 לכלול בספרים 'תורה אור' ו'לקוטי
6 תורה' מִתּוֹךְ אַלְפַּיִם מַאֲמָרִים,
7 וְיֵשׁ לוֹמַר שֶׁהַדִּיּוּק דְּמִסְפַּר
8 אַלְפַּיִם מַאֲמָרִים הוּא מספר זה
9 מדוייק ומכוון עַל־פִּי מַאֲמַר
10 רַז"ל במדרש אַלְפַּיִם שָׁנָה
11 קָדְמָה תּוֹרָה לָעוֹלָם נמצא
12 שלדברי תורה יש קשר מיוחד למספר
13 אלפיים], דְּאִיתָא מובא בְּ'מִדְרַשׁ
14 רַבָּה' פָּרָשַׁת שְׁמִינִי, בְּהֵמוֹת
15 (שׁוֹר הַבָּר) וְלִוְיָתָן הֵם קְנִיגּוֹן
16 המשחק שֶׁל צַדִּיקִים לֶעָתִיד־
17 לָבֹא כּוֹ', וְלִוְיָתָן נוֹתֵן
18 לַבְּהֵמוֹת השור בִּסְנַפֵּירָיו
19 וְנוֹחֲרוֹ כּוֹ' וזה לשון המדרש: "וכל
20 מי שלא ראה קניגין של אומות העולם
21 בעולם הזה, זוכה לראותה לעולם הבא,
22 כיצד הם נשחטים, בהמות נותן ללויתן
23 בקרניו וקורעו, ולויתן נותן לבהמות
24 בסנפיריו ונוחרו"). וממשיך המדרש
25 (וּמַקְשֶׁה) איך יכולה להיות שחיטה
26 של שור הבר בסנפיריו של הלויתן
27 וְלֹא כָּךְ תְּנִינַן, וכי לא כך שנינו
28 הַכֹּל שׁוֹחֲטִין וּבַכֹּל שׁוֹחֲטִין
29 וּלְעוֹלָם שׁוֹחֲטִין חוּץ מִמַּגָּל
30 קָצִיר כּוֹ' (וְהַיְנוּ, שֶׁאֵין
31 הַשְׁחִיטָה כְּשֵׁרָה בְּסַכִּין פָּגוּם
32 שֶׁעָשׂוּי כְּמַגָּל קָצִיר וּמְגֻרָה
33 שהם כלי חיתוך בעלי שינויים ולא כמו
34 סכין חלקה ללא פגימות, וְאִם־כֵּן,
35 אֵיךְ תִּהְיֶה שְׁחִיטַת שׁוֹר הַבָּר
36 בִּסְנַפֵּירֵי הַלִּוְיָתָן שֶׁהֵם כְּמוֹ
37 סַכִּין פָּגוּם), עַד שהמדרש
38 מסיים ואומר שאכן בזמן הזה שחיטה
כזו אינה כשרה, אבל על לעתיד־לבוא נאמר "תורה חדשה מאתי תצא" ודרשו
39 חכמים חִדּוּשׁ תּוֹרָה מֵאִתִּי תֵּצֵא, שֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא יַתִּיר
40 אָז לעתיד לבוא שְׁחִיטָה זוֹ שֶׁיִּשְׁחוֹט הַלִּוְיָתָן אֶת הַבְּהֵמָה שור
41 הבר בִּסְנַפֵּירָיו עד כאן דברי המדרש. וּמַמְשִׁיךְ בְּ'לִקּוּטֵי־תּוֹרָה':
42 וּלְהָבִין עִנְיַן קְנִיגֵי משחק זוֹ
43 דְּלִוְיָתָן עִם שׁוֹר הַבָּר וְכוּ',
44 כִּדְלִקַּמָּן (סְעִיף ג) כפי שיובא
45 להלן ממאמר זה בספר 'לקוטי תורה'.
46 ב) וּבְהַקְּדִים שֶׁבְּ'לִקּוּטֵי־
47 תּוֹרָה' כָּאן בפרשת שמיני
48 נִתְבָּאֵר רַק עִנְיַן קְנִיגֵי זוֹ
49 דְּלִוְיָתָן עִם שׁוֹר הַבָּר, אֲבָל
50 לֹא נִתְבָּאֵר כְּלָלוּת עִנְיַן
51 הַקְּנִיגֵי המשמעות של 'משחק' זה
52 על פי פנימיות הענינים. אַךְ עִנְיָן
53 זֶה מְבֹאָר בַּאֲרוּכָּה בְּ'תּוֹרַת
54 חַיִּים' לאדמו"ר האמצעי פָּרָשַׁת
55 תּוֹלְדוֹת דִּבּוּר־הַמַּתְחִיל במאמר
56 הפותח בפסוק וְיִתֶּן־לְךָ, וְגַם
57 בְּסֵפֶר 'שְׁנֵי הַמְּאוֹרוֹת'
58 [שֶׁכָּתוּב עַל הַשַּׁעַר שֶׁזֶּהוּ
59 מֵאַדְמוֹ"ר הָאֶמְצָעִי, אֲבָל
60 כַּנִּרְאֶה מִסִּגְנוֹן הַמַּאֲמָרִים,
61 הֵם מַאֲמָרִים קְצָרִים שֶׁל רַבֵּנוּ
62 הַזָּקֵן שֶׁרְשָׁמָם שמע והעלה על
63

---

1) תהלים קד, כו. 2) יח, א ואילך. 3) "היום יום" - יד אדר א. 4) ראה מדרש תהלים צ, ד. ב"ר פ"ח, ב. תנחומא וישב ד. וש"נ. זח"ב מט, א. 5) ראה גם שיחת ש"פ ויקהל שנה זו ס"ח (תורת מנחם - התוועדויות חמ"ב ע' 309). שיחת ש"פ בחוקותי תשמ"ו (התוועדויות תשמ"ו ח"ג ע' 385). 6) פי"ג, ג. 7) חולין טו, ב. 8) ראה יפ"ת לויק"ר שם. 9) פ"י (קנג, ד) ואילך. וראה גם סה"מ תקס"ב ע' צו־ז. אוה"ת תולדות קסב, ב. 10) ע' יו"ד (נדפס לאח"ז במאמרי אדמו"ר הזקן על מאמרי רז"ל ע' קמא ואילך). 11) ואף שספר זה לא הוגה ונדפס ע"י רבותינו נשיאינו, הרי יש בו כמה מאמרים שהם אות באות כמו המאמרים שבכתבי רבותינו נשיאינו, ומזה למדים על הכלל כולו, שגם שאר המאמרים שבספר זה הם מדוייקים.

ביאור בדרך אפשר

גבי הכתב **אַדְמוֹ״ר הָאֶמְצָעִי**[12] **מוֹרִי־וְחָמִי אַדְמוֹ״ר**[13] **הָאֶמְצָעִי יֵשׁ שְׁלֹשָׁה סוּגֵי סִגְנוֹן. הָאֶחָד, מַאֲמָרִים קְצָרִים כְּפִי שֶׁנֶּאֱמְרוּ עַל־יְדֵי רַבֵּנוּ הַזָּקֵן. הַשֵּׁנִי, תּוֹסֶפֶת בֵּאוּר וְהֶסְבֵּר לְמַאֲמְרֵי רַבֵּנוּ הַזָּקֵן, בַּאֲרִיכוּת קְצָת** לגבי המקור של דברי אדמו״ר האמצעי עצמם. **וְהַשְׁלִישִׁי, מַה שֶׁכָּתַב** אדמו״ר האמצעי **בְּעַצְמוֹ בַּאֲרִיכוּת גְּדוֹלָה), שֶׁלָּכֵן חֲרֵי זֶה** המאמר כפי שהוא מופיע בספר ׳שני המאורות׳ **בְּקִיצּוּר לְגַבֵּי אֲרִיכוּת הַדְּבָרִים בְּ׳תּוֹרַת חַיִּים׳]. וּמְבָאֵר שָׁם** אדמו״ר האמצעי לגבי המשמעות הכללית של ה׳קניגי׳, **שֶׁהוּא עִנְיָן הַצְּחוֹק** משחק לשם צחוק והנאה, **כְּמוֹ שֶׁעוֹשִׂים הַשָּׂרִים** כדי ליהנות ולהשתעשע **שֶׁיַּעֲמִידוּ** בפניהם **אֲרִי עִם נָמֵר לִלְחוֹם זֶה בָּזֶה כוּ׳, שֶׁבֶּאֱמֶת אֵין צוֹרֶךְ** המשחק לא דורש ומחייב **שֶׁיַּכֶּה הָאֲרִי אֶת הַנָּמֵר וְיִנַּצְּחֶנּוּ אוֹ בְּהֵיפֶךְ** שהנמר יכה וינצח את האריה, **שֶׁהַרֵי הַשָּׂרִים הֵם מְסַבְּבִים אֶת הַדָּבָר,** הם מנהלים את המשחק וקובעים מי יתגבר וינצח על ידי **שֶׁאוֹחֲזִים אֶת הָאֲרִי בְּשַׁלְשֶׁלֶת** שיהיה קשור וכבול בצורה כזו **שֶׁיּוּכַל הַנָּמֵר לָקוּם עָלָיו, וְאַחַר־כָּךְ מַנִּיחִים אֶת הָאֲרִי** מאפשרים לו להשתחרר מהאחיזה כך שיהיה ביכולתו **לַעֲמוֹד נֶגֶד הַנָּמֵר כוּ׳, וּכְשֶׁרוֹאִים שֶׁעוֹמֵד** האריה **לְהָרְגוֹ** את הנמר **אֲזַי מְעַכְּבִים אוֹתוֹ** את האריה וכובלים **עַל־יְדֵי הַשַּׁלְשֶׁלֶת כוּ׳, וְאִם־כֵּן, כָּל עִקַּר הַמַּעֲשֶׂה בָּזֶה אֵינוֹ אֲמִתִּי,** והמאבק בין האריה והנמר הוא לא אמיתי ואינו מוכיח מי מהם יותר חזק וגיבור באמת, **אֶלָּא נַעֲשֶׂה לִצְחוֹק וְתַעֲנוּג** להנאתם של השרים המנהלים את המשחק וצופים בו **בִּלְבַד. וְגַם כָּל עִקַּר הַתַּעֲנוּג שֶׁיִּלְחֲמוּ זֶה בָּזֶה** כל הענג של הצופים בחיות הנאבקות זו בזו **אֵינוֹ תַּעֲנוּג אֲמִתִּי מִצַּד עַצְמִיּוּת הָעִנְיָן,** אינו ענג אמיתי הנגרם כתוצאה מכך שהדבר עצמו הוא דבר מענג **כְּמוֹ** למשל **הַתַּעֲנוּג מִקּוֹל עָרֵב** ונעים לאוזן **וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה** דברים שמצד עצם מהותם גורמים לאדם ענוג והנאה, **אֶלָּא הַתַּעֲנוּג הוּא בְּעִנְיָן שֶׁמִּצַּד־עַצְמוֹ הוּא שָׁפֵל,** עצם המאבק והמלחמה בין חיות טרף הוא דבר שלילי נחות **אֶלָּא** שבכל זאת אנשים עושים זאת לשם תענוג כיון **שֶׁיּוּכַל** האדם **לִמְצוֹא בּוֹ תַּעֲנוּג מִצַּד הַשְׂחוֹק בִּלְבַד,** רק בגלל המשחק בלבד, **וְהוּא עִנְיָן הַשְׁפָּלַת הַתַּעֲנוּג הָעַצְמִי** יש כאן ׳הורדה׳ ו׳השפלה׳ של התענוג העצמי, כוח התענוג שקיים בעצם הנפש, **לִהְיוֹת מְצִיאוּת הַתַּעֲנוּג** ליהנות ולהתענג **בַּדְּבָרִים הַשְׁפֵלִים** שהם דברים שליליים ונחותים **שֶׁמִּצַּד־עַצְמָם אֵינָם תַּעֲנוּג כְּלָל, אַךְ** מכל מקום למרות שהדבר עצמו הוא בכלל לא דבר מענג **דַּוְקָא בְּדָבָר הַשָּׁפֵל שֶׁמִּצַּד־עַצְמוֹ אֵינוֹ כְּלוּם** ואינו אמור לגרום תענוג, **נִמְשָׁךְ וּמִתְגַּלֶּה הַתַּעֲנוּג הָעַצְמִי** עצם הכוח הנפשי להתענג.

וְכֵן הוּא בְּנוֹגֵעַ לִכְלָלוּת עִנְיָן הָעֲבוֹדָה התוכן הכללי של עבודת ה׳ על ידי כך שהאדם עובד על שיפור האישיות והתכונות שלו **בְּתִקּוּן** וחיזוק **הַטּוֹב עַל־יְדֵי** קיום **מִצְוֹת־עֲשֵׂה וּבִיעוּר** וביטול **הָרַע עַל־יְדֵי** זהירות ושמירה שלא לעבור על **מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה, שֶׁהַתַּעֲנוּג בָּזֶה אֵינוֹ מִצַּד אֲמִתִּית הָעִנְיָן,** מצד עצמם, הפעולות של קיום מצוות־עשה או ההימנעות מעבירה על איסורי לא־

1 אַדְמוֹ״ר הָאֶמְצָעִי[12] (כַּיָּדוּעַ מִדִּבְרֵי כְּבוֹד קְדוּשַׁת
2 מוֹרִי־וְחָמִי אַדְמוֹ״ר[13] שֶׁבְּמַאֲמְרֵי אַדְמוֹ״ר
3 הָאֶמְצָעִי יֵשׁ שְׁלֹשָׁה סוּגֵי סִגְנוֹן. הָאֶחָד, מַאֲמָרִים קְצָרִים
4 כְּפִי שֶׁנֶּאֱמְרוּ עַל־יְדֵי רַבֵּנוּ הַזָּקֵן. הַשֵּׁנִי,
5 תּוֹסֶפֶת בֵּאוּר וְהֶסְבֵּר לְמַאֲמְרֵי רַבֵּנוּ הַזָּקֵן,
6 בַּאֲרִיכוּת קְצָת. וְהַשְׁלִישִׁי, מַה שֶׁכָּתַב בְּעַצְמוֹ
7 בַּאֲרִיכוּת גְּדוֹלָה), שֶׁלָּכֵן חֲרֵי זֶה בְּקִיצּוּר לְגַבֵּי
8 אֲרִיכוּת הַדְּבָרִים בְּ׳תּוֹרַת חַיִּים׳]. וּמְבָאֵר שָׁם,
9 שֶׁהוּא עִנְיָן הַצְּחוֹק, כְּמוֹ שֶׁעוֹשִׂים הַשָּׂרִים
10 שֶׁיַּעֲמִידוּ אֲרִי עִם נָמֵר לִלְחוֹם זֶה בָּזֶה כוּ׳,
11 שֶׁבֶּאֱמֶת אֵין צוֹרֶךְ שֶׁיַּכֶּה הָאֲרִי אֶת הַנָּמֵר וְיַנַּצְּחֶנּוּ
12 אוֹ בְּהֵיפֶךְ, שֶׁהַרֵי הַשָּׂרִים הֵם מְסַבְּבִים אֶת
13 הַדָּבָר, שֶׁאוֹחֲזִים אֶת הָאֲרִי בְּשַׁלְשֶׁלֶת שֶׁיּוּכַל
14 הַנָּמֵר לָקוּם עָלָיו, וְאַחַר־כָּךְ מַנִּיחִים אֶת הָאֲרִי
15 לַעֲמוֹד נֶגֶד הַנָּמֵר כוּ׳, וּכְשֶׁרוֹאִים שֶׁעוֹמֵד לְהָרְגוֹ
16 אֲזַי מְעַכְּבִים אוֹתוֹ עַל־יְדֵי הַשַּׁלְשֶׁלֶת כוּ׳, וְאִם־
17 כֵּן, כָּל עִקַּר הַמַּעֲשֶׂה בָּזֶה אֵינוֹ אֲמִתִּי, אֶלָּא
18 נַעֲשֶׂה לִצְחוֹק וְתַעֲנוּג בִּלְבַד. וְגַם כָּל עִקַּר
19 הַתַּעֲנוּג שֶׁיִּלְחֲמוּ זֶה בָּזֶה אֵינוֹ תַּעֲנוּג אֲמִתִּי מִצַּד
20 עַצְמִיּוּת הָעִנְיָן, כְּמוֹ הַתַּעֲנוּג מִקּוֹל עָרֵב וְכַיּוֹצֵא
21 בָּזֶה, אֶלָּא הַתַּעֲנוּג הוּא בְּעִנְיָן שֶׁמִּצַּד־עַצְמוֹ הוּא
22 שָׁפֵל, אֶלָּא שֶׁיּוּכַל לִמְצוֹא בּוֹ תַּעֲנוּג מִצַּד
23 הַשְׂחוֹק בִּלְבַד, וְהוּא עִנְיָן הַשְׁפָּלַת הַתַּעֲנוּג
24 הָעַצְמִי לִהְיוֹת מְצִיאוּת הַתַּעֲנוּג בַּדְּבָרִים
25 הַשְׁפֵלִים שֶׁמִּצַּד־עַצְמָם אֵינָם תַּעֲנוּג כְּלָל, אַךְ
26 דַּוְקָא בְּדָבָר הַשָּׁפֵל שֶׁמִּצַּד־עַצְמוֹ אֵינוֹ כְּלוּם,
27 נִמְשָׁךְ וּמִתְגַּלֶּה הַתַּעֲנוּג הָעַצְמִי. וְכֵן הוּא בְּנוֹגֵעַ
28 לִכְלָלוּת עִנְיָן הָעֲבוֹדָה בְּתִקּוּן הַטּוֹב עַל־יְדֵי
29 מִצְוֹת־עֲשֵׂה וּבִיעוּר הָרַע עַל־יְדֵי מִצְוֹת לֹא־
30 תַעֲשֶׂה, שֶׁהַתַּעֲנוּג בָּזֶה אֵינוֹ מִצַּד אֲמִתִּית הָעִנְיָן,

---

12) ראה גם מכתב י׳ אייר תשי״ב (אג״ק ח״ו ע׳ לח). 13) ראה רשימת ״ויכוח מינסק״ (קה״ת, תשס״ט) ע׳ כב. אג״ק שלו ח״ג ע׳ תכד.

ביאור בדרך אפשר

תעשה אינם דבר שאמור לגרום לקדוש ברוך הוא תענוג, כביכול, **אֶלָּא הוּא רַק תַּעֲנוּג הֶעָשׂוּי,** הקדוש ברוך הוא בחר ועשה כך שיהיה לו עונג מכך **וְהַיְנוּ שֶׁנִּשְׁפַּל** ירד מלמעלה למטה ונמשך **מֵהַתַּעֲנוּג שֶׁבְּעַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ** מכוח התענוג העליון כפי שהוא קיים אצל הקדוש ברוך הוא בעצמו **לְהִתְעַנֵּג מֵעִנְיָן זֶה כוּ׳** של מצוות־עשה ומצוות לא־תעשה.

ג) וּמְבֹאָר בְּ׳לִקּוּטֵי תּוֹרָה׳ בְּעִנְיַן הַקְּנִיגֵי דְּלִוְיָתָן עִם שׁוֹר הַבָּר, שֶׁלְּוְיָתָן קָאֵי **עַל הַצַּדִּיקִים שֶׁעֲבוֹדָתָם** העיקרית בעבודת ה׳ **הִיא בְּרוּחָנִיּוּת, לְיַחֵד יְחוּדִים עֶלְיוֹנִים כוּ׳,** מבואר בחסידות שההשפעה מדרגה לדרגה ב׳סדר השתלשלות׳ של האור האלוקי היורד ונמשך מהקדוש־ברוך־הוא מלמעלה למטה היא כך שה׳סוף׳ והחלק ה׳חיצוני׳ של כל בחינה ומדריגה יורד ונמשך לדרגה הבאה, ומה שנחשב בדרגה העליונה חיצוניות, הופך להיות פנימיות בדרגה שלמטה ממנה, אך יש גם השפעה פנימית מדרגה לדרגה כך שהאור הנמשך מדרגה אחת לשניה הוא לא החיצוניות של הדרגה העליונה אלא הפנימיות שלה, והחיבור בין הפנימיות של דרגה אחת לפנימיות של הדרגה האחרת נקרא ׳יחוד׳ (והוא ממשיך אור רב יותר ונעלה יותר מאשר האור שנמשך ב׳סדר השתלשלות׳ בדרך כלל) והצדיקים יש להם כוח ויכולת ׳לייחד יחודים׳ **שֶׁגָּדְלָה מַעֲלָתָם** של צדיקים אלה העובדים את ה׳ ברוחניות **עַל הַצַּדִּיקִים שֶׁעֲבוֹדָתָם הִיא בְּגַשְׁמִיּוּת, בְּקִיּוּם הַמִּצְוֹת הַמַּעֲשִׂיּוֹת כוּ׳,** וצדיקים שעוסקים בעבודת ה׳ הרוחנית הזו נקראים ׳לויתן׳ **לְפִי שֶׁהֵילוּכָם** ועלייתם ממדריגה למדריגה **הוּא כְּמְשַׁל דַּג הַיָּם** ה׳לויתן׳ **שֶׁשָּׁט** במהירות **מִקְצֵה הָעוֹלָם וְעַד קָצֵהוּ עַל־יְדֵי סְנַפִּירָיו, כָּךְ הֵילוּכָם** של צדיקים אלה **בְּרוּחָנִיּוּת בְּטִיסָה** תנועה מהירה **אַחַת עוֹלִים וּמַגִּיעִים לְמַעֲלָה מַעֲלָה כוּ׳** ומתעלים דרגות רבות בבת אחת.

וְזֶהוּ התוכן הפנימי של דברי המדרש האמורים **שֶׁלֶּעָתִיד־לָבֹא יִשְׁחוֹט הַלִּוְיָתָן אֶת שׁוֹר הַבָּר, פֵּירוּשׁ שֶׁיַּעֲלֶה אוֹתוֹ** ה׳לויתן׳ יעלה וירומם את ׳שור הבר׳ **עַל־יְדֵי הַטִּיסָה שֶׁלּוֹ, וְזֶהוּ** שהעליה הזו הנקראת ׳שחיטה׳ תהיה **״בִּסְנַפִּירָיו״, שֶׁבָּהֶם וְעַל־יָדָם עִקַּר הָעֲלִיָּה שֶׁלּוֹ** של ה׳לויתן׳ עצמו **וְכוּ׳.**

וּבִפְרָטִיּוּת יוֹתֵר, לבאר יותר את העליה של ה׳שחיטה׳ האמורה על ידי ה׳סנפירים׳, **כְּפִי שֶׁמְּבֹאָר אַדְמוֹ״ר הָאֶמְצָעִי בְּ׳תּוֹרַת חַיִּים׳ הַנִּזְכָּר לְעֵיל[14], שֶׁעִנְיַן סְנַפִּירֵי הַלִּוְיָתָן הוּא כְּמוֹ כַּנְפֵי הָעוֹף שֶׁעַל־יָדָם** העוף **בַּאֲוִיר הַגְּבֹהַּ לְמַעְלָה** בגובה רב, **וְהַיְנוּ עַל־יְדֵי שֶׁהוּא מְנַדְנֵד** מנפנף **בִּכְנָפָיו אָנָה וָאָנָה** לכיוונים שונים, **בְּאֶחָד** בכנף אחד **יַגְבִּיהַּ לַעֲלוֹת** העוף מנפנף כלפי מעלה, **וּבַשֵּׁנִי יֵרֵד לְמַטָּה** העוף מנפנף כלפי מטה **לִדְחוֹת הָאֲוִיר לְמַטָּה, וּבְנִדְנוּד זֶה יַעֲלֶה מְעַט מְעַט** לרחף יותר ויותר גבוה. **וְכֵן הַדָּגִים שֶׁבַּיָּם שֶׁשָּׁטִים** נעים במהירות ממקום למקום **בִּשְׁנֵי סְנַפִּירִים, בְּאֶחָד יָשׂוּט לְהָלְאָה, וּבַשֵּׁנִי יִדַּח לְמַטָּה כוּ׳** בסנפיר אחד מתקדם הלאה ובסנפיר השני הוא דוחף כלפי מטה וכך אינו טובע בעומק מי הים. **וּבַעֲבוֹדָה** המשמעות של שני הכנפים בעוף ושני הסנפירים בדג שכאמור כל אחד מהם פועל פעולה בכיוון אחר, כפי שהיא באה לידי ביטוי בעבודת ה׳ **הוּא עִנְיַן אַהֲבָה וְיִרְאָה,** אהבת ה׳ ויראת ה׳ הן שתי ׳תנועות׳ שונות בנפש **שֶׁהֵם בְּחִינַת ׳רָצוֹא וָשׁוֹב׳,** בנבואת יחזקאל על מראה המרכבה העליונה נאמר (יחזקאל א, יד) ״והחיות [המלאכים הנקראים ״חיות הקודש״] רצוא ושוב״. והמשמעות הפנימית של הדברים היא שמצד אחד יש בהם תשוקה ורצון להתעלות למעלה (״רצוא״) ומצד שני נרגשת בהם הכוונה האלקית לרדת ולהאיר למטה (״שוב״), וכך גם בעבודת ה׳ של כל אחד מישראל, יש שילוב של תשוקה לדבוק באלקות עד כלות הנפש (״רצוא״) ומילוי השליחות המוטלת על הנשמה כפי שהיא למטה בגוף גשמי ובעולם גשמי, ושתי ה׳תנועות׳ הללו משתקפות בענין האהבה והיראה **דְּהַיְנוּ,** התנועה של אהבה היא **עֲלִיָּה וְהִסְתַּלְּקוּת** של נפש האדם **לְמַעְלָה לִיכָּלֵל** לדבוק בה׳ עד כדי איבוד המציאות האישית והתכללות **בְּמְקוֹר חוֹצְבוֹ כוּ׳,**

---

14) פי״ח (קנט, ג).

ביאור בדרך אפשר

שֶׁזֶּהוּ הָ'רָצוֹא' בְּאַהֲבָה וּתְשׁוּקָה גְּדוֹלָה. וּבְחִינַת הַיְרִידָה לְמַטָּה למלא את השליחות של הנשמה בעולם הזה, שֶׁזֶּהוּ בְּחִינַת הַ'שּׁוּב' שֶׁמְּצַד הַיְרִאָה וּפַחַד כוּ' שגורמים לאדם לא להתקרב אלא להתרחק.

וְעַל־פִּי־זֶה מוּבָן מַה שֶׁעִקַּר הָעֲלִיָּה שֶׁל הַלְוָיָתָן הצדיקים העובדים את ה' ברוחניות, כמבואר לעיל, הִיא עַל־יְדֵי הַסְּנַפִּירִים הכוללים את שתי התנועות האמורות, גם אהבה וגם יראה, וְלָכֵן לֶעָתִיד־לָבֹא יִשְׁחוֹט הַלְוָיָתָן אֶת שׁוֹר הַבָּר ויעלה אותו וירומם אותו בִּסְנַפִּירָיו דַּוְקָא.

ד) וְיֵשׁ לְקַשֵּׁר זֶה עִם פָּרָשַׁת פָּרָה, הנקראת בשבת זו בנוסף לפרשת השבוע פרשת שמיני (כחלק מקריאת ארבע פרשיות בתקופה זו של השנה – שקלים, זכור, פרה והחודש) עַל־פִּי הַמְּבֹאָר בְּ'לִקּוּטֵי תּוֹרָה' פָּרָשַׁת חוּקַת[15] הפרשה בה כתובה בתורה פרשת פרה בְּעִנְיַן פָּרָה אֲדוּמָה שֶׁנֶּאֱמַר בָּהּ[16] זֹאת חוּקַת הַתּוֹרָה, שֶׁזֶּהוּ לְפִי שֶׁמִּצְוַת פָּרָה אֲדוּמָה הוא עִנְיַן הַתּוֹרָה, שהרי אין מצוה אחת בתורה, שֶׁזֶּהוּ לְפִי שֶׁמִּצְוַת פָּרָה אֲדוּמָה עם היותה מצוה אחת, למעשה הִיא מצד התוכן שלה כְּלָלוּת הַתּוֹרָה, כִּי כְּלָלוּת עִנְיַן התוכן הכללי של הַמִּצְוֹת הוּא שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה נִמְשָׁךְ לָאָדָם הַבְּחִינָה וּמַדְרֵגָה דְּ'רָצוֹא וָשׁוּב', שענינה מבואר לעיל, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ'סֵפֶר יְצִירָה'[17] "אִם רָץ לִבְּךָ שׁוּב לְאֶחָד", "רָץ לִבְּךָ" הוּא עִנְיַן הָ'רָצוֹא' בְּאַהֲבָה כוּ', שֶׁזֶּהוּ בְּחִינַת יְסוֹד הָאֵשׁ שֶׁבַּלֵּב לידי תשוקה וצמאון הבוער כאש, וְאַחַר־כָּךְ "שׁוּב לְאֶחָד", בְּחִינַת יִרְאָה וּבִיטּוּל, שֶׁזֶּהוּ בְּחִינַת יְסוֹד הַמַּיִם שטבעם לכבות את האש. ובענייננו, היראה והריחוק הם רתיעה המבטלת את התשוקה והצמאון. וְלָזֶה לשני הדברים של 'רצוא' ו'שוב' בָּאִים עַל־יְדֵי קִיּוּם הַמִּצְוֹת, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[18] על התורה מִימִינוֹ אֵשׁ דָּת, ובכך נכללים שני הדברים "יְמִינוֹ" הוּא בְּחִינַת מַיִם קו החסד השייך לצד ימין, וְגַם "אֵשׁ דָּת", שֶׁכְּלוּלִים אש ומים מִשְּׁתֵּי בְּחִינוֹת אֵלּוּ האש מסמלת את ה'רצוא', והמים מסמלים את ה'שוב', וְעַל־יְדֵי־זֶה יָבֹא הָאָדָם לִבְחִינַת 'רָצוֹא וָשׁוּב' בעבודת ה', שֶׁהֵם בְּחִינַת אֵשׁ וּמַיִם אהבה ויראה, שֶׁהֵן כְּלָלוּת הַתּוֹרָה, שֶׁעַל דָּבָר זֶה של 'רצוא ושוב' הוּסְדוּ כָּל הַמִּצְוֹת.

וְזֶהוּ עִנְיַן מִצְוַת פָּרָה אֲדוּמָה, ולכן היא כוללת את כל התורה ונאמר בה 'זאת חוקת התורה', שֶׁהוּא התוכן של פרה אדומה כְּלָלוּת הָעִנְיָן דְּ'רָצוֹא וָשׁוּב', הָ'רָצוֹא' שכאמור בא לידי ביטוי בענין האש (אהבה וצמאון) הוּא עִנְיַן שְׂרֵפַת הַפָּרָה לְאֵפֶר, וְהַ'שּׁוּב' שכאמור בא לידי ביטוי בענין המים (יראה וביטול) הוּא עִנְיַן האמור בתורה לגבי אופן עשיית פרה אדומה "וְנָתַן עָלָיו על אפר הפרה מַיִם חַיִּים אֶל כֶּלִי". וְלָכֵן נֶאֱמַר בְּמִצְוַת פָּרָה אֲדוּמָה דַּוְקָא "זֹאת חוּקַת הַתּוֹרָה" כי אמנם היא מצוה אחת, אבל נרמז בה התוכן של מצוות התורה.

וְעַל־דֶּרֶךְ הַמְּבֹאָר[19] בחסידות בְּעִנְיַן המשמעות הפנימית של מַאֲמַר רַז"ל[20] יָפָה עדיפה וחשובה יותר שִׂיחָתָן דיבורם שֶׁל עַבְדֵי (בָּתֵּי[21]) אָבוֹת עבדי האבות אברהם יצחק ויעקב מִתּוֹרָתָן שֶׁל בָּנִים בני ישראל בני האבות, שֶׁהֲרֵי פָּרָשָׁה שֶׁל אֱלִיעֶזֶר עבד אברהם שהלך להביא את רבקה להיות אשתו של יצחק אבינו כְּפוּלָה

ביאור בדרך אפשר

1 שֶׁזֶּהוּ הָ'רָצוֹא' בְּאַהֲבָה וּתְשׁוּקָה גְּדוֹלָה. וּבְחִינַת
2 הַיְרִידָה לְמַטָּה, שֶׁזֶּהוּ בְּחִינַת הַ'שּׁוּב' שֶׁמְּצַד
3 הַיִּרְאָה וּפַחַד כוּ'. וְעַל־פִּי־זֶה מוּבָן מַה שֶׁעִקַּר
4 הָעֲלִיָּה שֶׁל הַלְוָיָתָן הִיא עַל־יְדֵי הַסְּנַפִּירִים, וְלָכֵן
5 לֶעָתִיד־לָבֹא יִשְׁחוֹט הַלְוָיָתָן אֶת שׁוֹר הַבָּר
6 בִּסְנַפִּירָיו דַּוְקָא.
7 ד) וְיֵשׁ לְקַשֵּׁר זֶה עִם פָּרָשַׁת פָּרָה, עַל־פִּי
8 הַמְּבֹאָר בְּ'לִקּוּטֵי תּוֹרָה' פָּרָשַׁת
9 חוּקַת[15] בְּעִנְיַן פָּרָה אֲדוּמָה שֶׁנֶּאֱמַר בָּהּ[16] זֹאת
10 חוּקַת הַתּוֹרָה, שֶׁזֶּהוּ לְפִי שֶׁמִּצְוַת פָּרָה אֲדוּמָה
11 הִיא כְּלָלוּת הַתּוֹרָה, כִּי כְּלָלוּת עִנְיַן הַמִּצְוֹת הוּא
12 שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה נִמְשָׁךְ לָאָדָם הַבְּחִינָה וּמַדְרֵגָה
13 דְּ'רָצוֹא וָשׁוּב', כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ'סֵפֶר יְצִירָה'[17]
14 "אִם רָץ לִבְּךָ שׁוּב לְאֶחָד", "רָץ לִבְּךָ" הוּא עִנְיַן
15 הָ'רָצוֹא' בְּאַהֲבָה כוּ', שֶׁזֶּהוּ בְּחִינַת יְסוֹד הָאֵשׁ
16 שֶׁבַּלֵּב, וְאַחַר־כָּךְ "שׁוּב לְאֶחָד", בְּחִינַת יִרְאָה
17 וּבִיטּוּל, שֶׁזֶּהוּ בְּחִינַת יְסוֹד הַמַּיִם. וְלָזֶה בָּאִים
18 עַל־יְדֵי קִיּוּם הַמִּצְוֹת, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[18] מִימִינוֹ אֵשׁ
19 דָּת, "יְמִינוֹ" הוּא בְּחִינַת מַיִם, וְגַם "אֵשׁ דָּת",
20 שֶׁכְּלוּלִים מִשְּׁתֵּי בְּחִינוֹת אֵלּוּ, וְעַל־יְדֵי־זֶה יָבֹא
21 הָאָדָם לִבְחִינַת 'רָצוֹא וָשׁוּב', שֶׁהֵם בְּחִינַת אֵשׁ
22 וּמַיִם, שֶׁהֵן כְּלָלוּת הַתּוֹרָה, שֶׁעַל דָּבָר זֶה הוּסְדוּ
23 כָּל הַמִּצְוֹת. וְזֶהוּ עִנְיַן מִצְוַת פָּרָה אֲדוּמָה, שֶׁהוּא
24 כְּלָלוּת הָעִנְיָן דְּ'רָצוֹא וָשׁוּב', הָ'רָצוֹא' הוּא עִנְיַן
25 שְׂרֵפַת הַפָּרָה לְאֵפֶר, וְהַ'שּׁוּב' הוּא עִנְיַן "וְנָתַן
26 עָלָיו מַיִם חַיִּים אֶל כֶּלִי". וְלָכֵן נֶאֱמַר בְּמִצְוַת
27 פָּרָה אֲדוּמָה דַּוְקָא "זֹאת חוּקַת הַתּוֹרָה". וְעַל־
28 דֶּרֶךְ הַמְּבֹאָר[19] בְּעִנְיַן מַאֲמַר רַז"ל[20] יָפָה שִׂיחָתָן
29 שֶׁל עַבְדֵי (בָּתֵּי[21]) אָבוֹת מִתּוֹרָתָן שֶׁל בָּנִים,
30 שֶׁהֲרֵי פָּרָשָׁה שֶׁל אֱלִיעֶזֶר כְּפוּלָה בַּתּוֹרָה, וְהַרְבֵּה

15) נו, א ואילך. 16) ר"פ חוקת. 17) פ"א מ"ח. וראה סה"מ תרנ"ט ע' ריג בהערה. 18) ברכה לג, ב. 19) ראה לקו"ת ברכה צו, ד. מאמרי אדמו"ר הזקן תקס"ג ח"א ע' לו ואילך. תו"ח חיי שרה קלה, א ואילך. אוה"ת שם קכז, ב ואילך. 20) ב"ר פ"ס, ח. פירש"י חיי שרה כד, מב. 21) כ"ה הגירסא בב"ר שם.

ביאור בדרך אפשר

בַּתּוֹרָה התורה מספרת (בפרשת חיי שרה) את סיפור הליכתו ומעשיו של אליעזר פעם אחת בתיאור ההתרחשויות והדברים נכפלים פעם נוספת בסיפור דברי אליעזר לבני משפחתה של רבקה והכל מסופר לפרטי פרטים, **וְהַרְבֵּה גּוּפֵי תּוֹרָה** הלכות עיקריות ויסודיות בתורה **לֹא נִתְּנוּ** בתורה שבכתב **אֶלָּא בִּרְמִיזָה, שֶׁזֶּהוּ** הטעם לכך ששיחתן של עבדי אבות אכן חשובה מתורתן של בנים הוא **לְפִי שֶׁפָּרָשָׁה שֶׁל אֱלִיעֶזֶר (בְּעִנְיַן נְשׂוּאֵי יִצְחָק וְרִבְקָה) הוּא עִנְיַן הִתְחַבְּרוּת שֵׁם בַּ״ן לְשֵׁם מַ״ה, שֶׁזֶּהוּ** כאשר שם הוי׳ כתוב במילוי אותיות אל״ף, היינו יו״ד, ה״א, וא״ו, ה״א הגימטרייא של האותיות הללו היא מ״ה (45), וכאשר שם הוי׳ כתוב במילוי אותיות ה״א, היינו יו״ד, ה״ה, ו״ו, ה״ה הגימטרייא של האותיות הללו היא ב״ן (52). ומבואר בקבלה וחסידות שעל ידי לימוד התורה וקיום המצוות פועלים ״יחוד״ וחיבור (השפעה פנימית) של מ״ה וב״ן, וענין הנישואין הוא חיבור שם מ״ה (האיש, המשפיע) עם שם ב״ן (האשה, המקבל) **שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן** החיבור של **תּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב** המקור המשפיע **וְתוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה** המקבל, **שֶׁזֶּהוּ** החיבור ביניהם כפי שהוא בתורה הוא **כְּלָלוּת הַחִבּוּר דְּמַ״ה וּבַ״ן, וּבְכָל מִצְוָה** פרטית חיבור זה **הוּא בְּדֶרֶךְ פְּרָט, שֶׁהַיִּחוּד** ההשפעה הפנימית מדרגה לדרגה **שֶׁבְּמִצְוָה זוֹ הוּא בְּחִינָה פְּרָטִית. וְכֵן הוּא גַּם בְּעִנְיַן פָּרָה אֲדוּמָה שֶׁעָלֶיהָ נֶאֱמַר ״זֹאת חוּקַּת הַתּוֹרָה״, שֶׁעַל־יְדֵי הָאֵפֶר** בחינת האש, אהבה ורצוא, **וּמַיִם חַיִּים** יראה ושוב, **נַעֲשֶׂה כְּלָלוּת חִבּוּר הָ׳רָצוֹא׳ וְהַ׳שׁוּב׳, שֶׁזֶּהוּ כְּלָלוּת הַתּוֹרָה, וּבְכָל מִצְוָה הֲרֵי** חיבור **זֶה בִּבְחִינָה פְּרָטִית.**

ה) **וּמַמְשִׁיךְ** לְבָאֵר בְּ׳לִקּוּטֵי תּוֹרָה׳ בְּפָרָשָׁתֵנוּ[22] פרשת שמיני **בְּנוֹגֵעַ לִשְׁחִיטַת שׁוֹר הַבָּר לֶעָתִיד־לָבֹא בִּסְנַפִּירָיו שֶׁל הַלִּוְיָתָן, שֶׁאַף שֶׁכְּהַיּוֹם שְׁחִיטָה זוֹ פְּגוּמָה גְּמוּרָה הִיא מַחֲמַת הַהֶפְסֵק כּוּ׳[23], אֲבָל לֶעָתִיד־לָבֹא צָרִיךְ לִהְיוֹת כֵּן דַּוְקָא, כִּי עִנְיַן שְׁחִיטָה זוֹ הִיא בְּחִינַת עֲלִיּוֹת שׁוֹר הַבָּר לְמַעְלָה מַעְלָה עַל־יְדֵי לִוְיָתָן הַמַּעֲלֵהוּ בִּסְנַפִּירָיו, וְלָכֵן צָרִיךְ לִהְיוֹת הֶפְסֵק בֵּינְתַּיִם, שֶׁהֲרֵי אִי־אֶפְשָׁר לִהְיוֹת כָּל הָעֲלִיּוֹת בְּבַת אַחַת, כַּנּוֹדָע שֶׁיֵּשׁ כַּמָּה הֵיכָלוֹת כּוּ׳, וְאִי אֶפְשָׁר לִהְיוֹת כָּל הָעֲלִיּוֹת בְּפַעַם אַחַת, אֶלָּא צָרִיךְ לִהְיוֹת הֶפְסֵק בֵּין הֵיכָל לְהֵיכָל, וְלָכֵן יַתִּיר הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא פְּגִימָה זוֹ.**

וְהִנֵּה בְּ׳לִקּוּטֵי תּוֹרָה׳ נִתְבָּאֵר הַטַּעַם שֶׁלֶּעָתִיד־לָבֹא צָרִיךְ לִהְיוֹת דַּוְקָא בְּאוֹפֶן שֶׁל הֶפְסֵק כּוּ׳, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל. אָמְנָם, בְּדִבּוּר־הַמַּתְחִיל ״וְיִתֵּן־לְךָ״ שֶׁבְּ׳תּוֹרַת חַיִּים׳ מְבֹאָר הַטַּעַם שֶׁעִכְּשָׁו אֵין הַשְּׁחִיטָה כְּשֵׁרָה בְּסַכִּין פָּגוּם. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה נִתְבָּאֵר לְעֵיל (סְעִיף ג) מִ׳תּוֹרַת חַיִּים׳ שָׁם, שֶׁעִנְיַן הָעֲלִיָּה עַל־יְדֵי סְנַפִּירֵי הַלִּוְיָתָן הוּא בְּאוֹפֶן שֶׁל חַיִּים׳ שָׁם, שֶׁעִנְיַן הָעֲלִיָּה עַל־יְדֵי סְנַפִּירֵי הַלִּוְיָתָן שכל אחד מהם הוא ב׳תנועה׳ לכיוון אחר, **הוּא בְּאוֹפֶן שֶׁל ׳רָצוֹא וָשׁוּב׳,**

ביאור בדרך אפשר

פְּגוּמָה גְּמוּרָה הִיא מַחֲמַת הַהֶפְסֵק כּוּ׳[23], שהוא אחד הדברים הפוסלים את השחיטה שצריכה להיות בסכין חלקה שאפשר לשחוט בה בבת אחת בלי הפסק, ולא בסכין עם ׳פגימות׳ ו׳שיניים׳ שמחייבת לעשות את השחיטה בהפסקות, ובהמה שנשחטה בצורה כזו אסורה באכילה, **אֲבָל לֶעָתִיד־לָבֹא צָרִיךְ לִהְיוֹת כֵּן דַּוְקָא,** השחיטה צריכה להיות דוקא בצורה כזו **כִּי עִנְיַן שְׁחִיטָה זוֹ** עליה מדובר במדרש, זו איננה שחיטה כפשוטה אלא **הִיא בְּחִינַת עֲלִיּוֹת** התעלות **שׁוֹר הַבָּר לְמַעְלָה מַעְלָה** לדרגות רוחניות גבוהות ביותר **עַל־יְדֵי לִוְיָתָן הַמַּעֲלֵהוּ בִּסְנַפִּירָיו, וְלָכֵן צָרִיךְ לִהְיוֹת הֶפְסֵק בֵּינְתַּיִם** וה׳שחיטה׳ לא יכולה להיות בבת אחת אלא בהדרגה ובשלבים עם הפסקות, **שֶׁהֲרֵי אִי־אֶפְשָׁר לִהְיוֹת כָּל הָעֲלִיּוֹת בְּבַת אַחַת, כַּנּוֹדָע שֶׁיֵּשׁ** למעלה **כַּמָּה הֵיכָלוֹת** זה למעלה מזה **כּוּ׳, וְאִי אֶפְשָׁר לִהְיוֹת כָּל הָעֲלִיּוֹת** עד הדרגות הגבוהות ביותר **בְּפַעַם אַחַת, אֶלָּא צָרִיךְ לִהְיוֹת הֶפְסֵק בֵּין הֵיכָל לְהֵיכָל, וְלָכֵן** לעתיד לבוא **יַתִּיר הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא פְּגִימָה זוֹ** כדי לאפשר את ה׳שחיטה׳ וההתעלות האמורה.

וְהִנֵּה בְּ׳לִקּוּטֵי תּוֹרָה׳ נִתְבָּאֵר הַטַּעַם שֶׁלֶּעָתִיד־לָבֹא צָרִיךְ לִהְיוֹת דַּוְקָא בְּאוֹפֶן שֶׁל הֶפְסֵק כּוּ׳, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל. בקטע הקודם. **אָמְנָם, בְּדִבּוּר־הַמַּתְחִיל** במאמר הפותח בפסוק **״וְיִתֵּן־לְךָ״ שֶׁבְּ׳תּוֹרַת חַיִּים׳** לא מדובר על הסיבה לכך שלעתיד־לבוא תהיה ה׳שחיטה׳ וההתעלות עם הפסקות, אלא שם **מְבֹאָר** אדמו״ר האמצעי **הַטַּעַם שֶׁעַכְשָׁו אֵין הַשְּׁחִיטָה כְּשֵׁרָה בְּסַכִּין פָּגוּם,** כפי ממשיך ומפרט.

וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה נִתְבָּאֵר לְעֵיל (סְעִיף ג) מִ׳תּוֹרַת חַיִּים׳ שָׁם, שֶׁעִנְיַן הָעֲלִיָּה עַל־יְדֵי סְנַפִּירֵי הַלִּוְיָתָן הוּא בְּאוֹפֶן שֶׁל ׳רָצוֹא וָשׁוּב׳, בְּנוֹגֵעַ לִשְׁחִיטַת שׁוֹר הַבָּר לֶעָתִיד־לָבֹא בִּסְנַפִּירָיו שֶׁל הַלִּוְיָתָן, שֶׁאַף שֶׁכְּהַיּוֹם שְׁחִיטָה זוֹ

---

22) שם, ד. 23) ראה השקו״ט בזה במכתב הנ״ל הערה 12.

ביאור בדרך אפשר

עֲלִיָּה (רצוא) **וִירִידָה** (שוב) **כו'**. **וּמַמְשִׁיךְ לְבָאֵר**[24] ב'תורת חיים' **קִיּוּם הַמִּצְוֹת הוּא בְּאַהֲבָה וְיִרְאָה, בִּבְחִינַת 'רָצוֹא וָשׁוֹב' דַּוְקָא (וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל אֲדוּמָה, שֶׁהוּא עִנְיַן 'רָצוֹא**

'רָצוֹא וָשׁוֹב', עֲלִיָּה וִירִידָה כו'. וּמַמְשִׁיךְ לְבָאֵר[24], שֶׁאַף־עַל־פִּי שֶׁכָּל עִקַּר קִיּוּם הַמִּצְוֹת הוּא בְּאַהֲבָה וְיִרְאָה, בִּבְחִינַת 'רָצוֹא וָשׁוֹב' דַּוְקָא (סְעִיף ד) בְּעִנְיַן מִצְוַת פָּרָה אֲדוּמָה, שֶׁהוּא עִנְיַן 'רָצוֹא וָשׁוֹב', עֲלִיָּה וִירִידָה כו'. וּמַמְשִׁיךְ לְבָאֵר[24], שֶׁאַף־עַל־פִּי שֶׁכָּל עִקַּר קִיּוּם הַמִּצְוֹת הוּא בְּאַהֲבָה וְיִרְאָה, בִּבְחִינַת 'רָצוֹא וָשׁוֹב' דַּוְקָא (וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל (סְעִיף ד) בְּעִנְיַן מִצְוַת פָּרָה אֲדוּמָה, שֶׁהוּא עִנְיַן 'רָצוֹא וָשׁוֹב', וְלָכֵן נִקְרֵאת "חוּקַּת הַתּוֹרָה"), מִכָּל־מָקוֹם אֵין הַשְׁחִיטָה כְּשֵׁרָה בְּסַכִּין שֶׁעָשׂוּי חֲרִיצִין חֲרִיצִין בִּבְּגִימוֹת שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם עֲלִיָּה וִירִידָה, אֶלָּא דַּוְקָא בְּסַכִּין חָלָק שֶׁאֵין בּוֹ פְּגִימָה כְּלָל, כִּי עַכְשָׁו עִקַּר הַכַּוָּנָה הִיא לְבָרֵר וּלְהַבְדִּיל בֵּין טוֹב וְרַע (כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּסִיּוּם פָּרָשָׁתֵנוּ לְהַבְדִּיל בֵּין הַטָּמֵא וּבֵין הַטָּהוֹר גו'), שֶׁלֹּא תִּהְיֶה יְנִיקָה לָרַע מִן הַטּוֹב בְּחִיצוֹנִיּוּת הַכֵּלִים דְּ'חֶסֶד וּגְבוּרָה' שֶׁשָּׁם הָיָה תַּעֲרוּבוֹת עֵץ הַדַּעַת טוֹב וָרָע, וְלָכֵן אָסוּר לִשְׁחוֹט בְּסַכִּין פָּגוּם, כִּי יָדוּעַ שֶׁעִקַּר סִבַּת הִתְהַוּוּת הַכֵּלִים הִיא מֵהִסְתַּלְּקוּת וְהִתְפַּשְׁטוּת בְּחִינַת 'רָצוֹא וָשׁוֹב' דַּוְקָא, שֶׁעַל־יְדֵי שֶׁהָאוֹר מִתְיַשֵּׁב וְנָח לְמַטָּה אַחַר הַהִסְתַּלְּקוּת, יוּכַל לִהְיוֹת מוּגְבָּל בִּכְלִי כו', וְעַד לִבְחִינַת חִיצוֹנִיּוּת הַכֵּלִים שֶׁמֵּהֶם יוֹרֵד הַשֶּׁפַע לְמַטָּה מַטָּה בְּיוֹתֵר, עַד שֶׁגַּם הַחִיצוֹנִים יוּכְלוּ לְקַבֵּל יְנִיקָה כו'. וְדוּגְמָתוֹ בִּבְּגִימַת הַסַּכִּין שֶׁיֵּשׁ בָּהּ עֲלִיָּה וִירִידָה, שֶׁמִּזֶּה יְכוֹלָה לִהְיוֹת יְנִיקָה לִבְחִינַת גְּבוּרוֹת קָשׁוֹת כו'. וְכָל זֶה הוּא עַכְשָׁו דַּוְקָא, שֶׁאִי־אֶפְשָׁר לִהְיוֹת בְּעוּר הָרַע לְגַמְרֵי, אֶלָּא רַק הַבְדָּלָתוֹ מִן הַטּוֹב, כַּנַּ"ל. אֲבָל לֶעָתִיד־לָבֹא, שֶׁיִּקּוּמֵי הַיְעוּד "אֶת רוּחַ הַטּוּמְאָה אַעֲבִיר מִן הָאָרֶץ"[25], אֲזַי גַּם מִבְּחִינַת הַ'שּׁוֹב' לֹא תִּהְיֶה יְנִיקָה לַחִיצוֹנִים כו'.

ו) **אַךְ** עַדַיִן צָרִיךְ עִיּוּן בְּבֵאוּר הַדְּבָרִים, דִּלְכְאוֹרָה, מֵאַחַר שֶׁעִנְיַן הַשְׁחִיטָה לֹא יָכוֹל לִהְיוֹת בְּאוֹפֶן שֶׁל 'רָצוֹא וָשׁוֹב', כִּיוָן שֶׁמִּזֶּה

ביאור בדרך אפשר

הַכֵּלִים שבגלל ההתלבשות של האורות בכלים יש בהם מדידה והגבלה **הִיא מֵהִסְתַּלְּקוּת וְהִתְפַּשְׁטוּת** עליה והתעלות הארה וגילוי **בְּחִינַת 'רָצוֹא** הסתלקות **וָשׁוֹב** התפשטות' **דַּוְקָא**, היינו שהתהוות הכלים על ידי השילוב של שתי ה'תנועות' גם יחד **שֶׁעַל־יְדֵי שֶׁהָאוֹר מִתְיַשֵּׁב וְנָח לְמַטָּה אַחַר הַהִסְתַּלְּקוּת** והעליה, כשחוזר ומתפשט למטה **יוּכַל לִהְיוֹת** האור **מוּגְבָּל בִּכְלִי כו'** (בעוד שכאשר האור הוא ב'תנועה' של התעלות והסתלקות הרי הוא למעלה ממדידה והגבלה בכלים), **וְעַד** למדידה והגבלה גדולה כפי שהוא כאשר האור יורד **לִבְחִינַת חִיצוֹנִיּוּת הַכֵּלִים שֶׁמֵּהֶם יוֹרֵד הַשֶּׁפַע לְמַטָּה מַטָּה בְּיוֹתֵר, עַד שֶׁגַּם הַחִיצוֹנִים** הכוחות שמחוץ לגבול הקדושה **יוּכְלוּ לְקַבֵּל יְנִיקָה כו'** והשפעת חיות מהאור. **וְדוּגְמָתוֹ** של הבחינה שעל ידה נעשה ענין הכלים, החיבור של הסתלקות (רצוא) והתפשטות (שוב) **בִּבְּגִימַת הַסַּכִּין** שכתוצאה מזה הסכין איננה חלקה אלא **שֶׁיֵּשׁ בָּהּ עֲלִיָּה וִירִידָה, שֶׁמִּזֶּה יְכוֹלָה לִהְיוֹת יְנִיקָה לִבְחִינַת גְּבוּרוֹת קָשׁוֹת כו'** ויש צורך בעבודה של הבדלת הטוב מהרע כדי למנוע את היניקה הזו, כמבואר לעיל.

וְכָל זֶה הוּא עַכְשָׁו בזמן הגלות **דַּוְקָא, שֶׁאִי־אֶפְשָׁר לִהְיוֹת בְּעוּר הָרַע לְגַמְרֵי, אֶלָּא רַק הַבְדָּלָתוֹ** והפרדתו **מִן הַטּוֹב, כַּנַּ"ל. אֲבָל לֶעָתִיד־לָבֹא, שֶׁיִּקּוּמֵי הַיְעוּד** של הנביאים על ימות המשיח **"אֶת רוּחַ הַטּוּמְאָה אַעֲבִיר מִן הָאָרֶץ"**[25] ולא תהיה מציאות של רע כלל, **אֲזַי גַּם מִבְּחִינַת הַ'שּׁוֹב'** גם כאשר האור יורד ו'נח' למטה, **לֹא תִּהְיֶה יְנִיקָה לַחִיצוֹנִים כו'.**

ו) **אַךְ עַדַיִן צָרִיךְ עִיּוּן בְּבֵאוּר הַדְּבָרִים, דִּלְכְאוֹרָה, מֵאַחַר שֶׁעִנְיַן הַשְׁחִיטָה** והתעלות של 'שור הבר' על ידי ה'לויתן' **לֹא יָכוֹל לִהְיוֹת בְּאוֹפֶן שֶׁל 'רָצוֹא**

24) פי"ט (קס, א ואילך). 25) זכרי' יג, ב.

ביאור בדרך אפשר

וָשׁוֹב׳, כֵּיוָן שֶׁמִּזֶּה יְכוֹלָה לִהְיוֹת יְנִיקַת הַחִיצוֹנִים כו׳ ולכן ׳שחיטה׳ זו תהיה רק לעתיד לבוא, כמבואר לעיל, **אִם כֵּן, כֵּיצַד יְכוֹלָה לִהְיוֹת כְּלָלוּת הָעֲבוֹדָה** של קיום התורה והמצוות וההבדלה בין הטוב והרע בזמן הזה **בְּאוֹפֶן שֶׁל ׳רָצוֹא וָשׁוֹב׳ דַּוְקָא, וּמַהוּ הַחִלּוּק בֵּין עִנְיַן הַשְׁחִיטָה לִכְלָלוּת הָעֲבוֹדָה, שֶׁלִּכְאוֹרָה הֵם בְּאוֹפֶן שֶׁסּוֹתְרִים זֶה לָזֶה.** שמצד אחד מבואר שאין זה סדר העבודה הנכון ועלול לגרום יניקה לחיצונים, ומצד שני מבואר שזהו סדר העבודה של כל התורה והמצוות.

וְאֵין לוֹמַר ליישב את הסתירה ולחלק **שֶׁעִנְיַן הָ׳רָצוֹא וָשׁוֹב׳ שֶׁצָּרִיךְ לִהְיוֹת בִּכְלָלוּת הָעֲבוֹדָה** והוא סדר עבודה רצוי **הוּא בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם** שבה אכן צריכה להיות העבודה בדרך זו, **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּנוֹגֵעַ לַעֲבוֹדַת הַבְּרוּרִים בַּדָּבָר הַמִּתְבָּרֵר,** בעניני העולם הזה, **אֲזַי יְכוֹלָה לִהְיוֹת יְנִיקַת הַחִיצוֹנִים מֵעִנְיַן שֶׁל ׳רָצוֹא וָשׁוֹב׳** ובזמן הזה יש להימנע ממנו, לאמיתו של דבר אין לומר כך **שֶׁהֲרֵי עִנְיַן הָ׳רָצוֹא וָשׁוֹב׳ שֶׁבְּפָרָה אֲדוּמָה (שֶׁהִיא כְּלָלוּת הַתּוֹרָה, כֵּיוָן שֶׁבְּאוֹפֶן כָּזֶה הִיא כְּלָלוּת הָעֲבוֹדָה דְּתוֹרָה וּמִצְוֹת, כַּנַּ״ל** ולכן נאמר על מצוה זו בפרט ״זאת חוקת התורה״) **הוּא גַּם בְּנוֹגֵעַ לְבִרוּר כֹּחַ הַמִּתְאַוֶּה שֶׁבַּנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית כו׳,** והעלאתו לקדושה, **כַּמְבֹאָר בְּ׳לִקּוּטֵי תּוֹרָה׳**[26] **שֶׁזֶּהוּ** הבירור של כח המתאוה (שמצד עצמו אינו רע וצריך להפכו שיתאווה לדברים חיובים, ענייני קדושה, ולא לעניני העולם) **עִנְיַן שְׂרֵפַת הַפָּרָה, שֶׁזֶּהוּ הַדָּבָר הַמִּתְבָּרֵר כו׳** ולא מדובר שם רק על כוחות הנפש. ואם כן, השאלה במקומה עומדת.

1 יְכוֹלָה לִהְיוֹת יְנִיקַת הַחִיצוֹנִים כו׳, אִם כֵּן, כֵּיצַד
2 יְכוֹלָה לִהְיוֹת כְּלָלוּת הָעֲבוֹדָה בְּאוֹפֶן שֶׁל ׳רָצוֹא
3 וָשׁוֹב׳ דַּוְקָא, וּמַהוּ הַחִלּוּק בֵּין עִנְיַן הַשְׁחִיטָה
4 לִכְלָלוּת הָעֲבוֹדָה, שֶׁלִּכְאוֹרָה הֵם בְּאוֹפֶן
5 שֶׁסּוֹתְרִים זֶה לָזֶה. וְאֵין לוֹמַר שֶׁעִנְיַן הָ׳רָצוֹא
6 וָשׁוֹב׳ שֶׁצָּרִיךְ לִהְיוֹת בִּכְלָלוּת הָעֲבוֹדָה הוּא
7 בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּנוֹגֵעַ לַעֲבוֹדַת
8 הַבְּרוּרִים בַּדָּבָר הַמִּתְבָּרֵר, אֲזַי יְכוֹלָה לִהְיוֹת
9 יְנִיקַת הַחִיצוֹנִים מֵעִנְיַן שֶׁל ׳רָצוֹא וָשׁוֹב׳, שֶׁהֲרֵי
10 עִנְיַן הָ׳רָצוֹא וָשׁוֹב׳ שֶׁבְּפָרָה אֲדוּמָה (שֶׁהִיא
11 כְּלָלוּת הַתּוֹרָה, כֵּיוָן שֶׁבְּאוֹפֶן כָּזֶה הִיא כְּלָלוּת
12 הָעֲבוֹדָה דְּתוֹרָה וּמִצְוֹת, כַּנַּ״ל) הוּא גַּם בְּנוֹגֵעַ
13 לְבִרוּר כֹּחַ הַמִּתְאַוֶּה שֶׁבַּנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית כו׳,
14 כַּמְבֹאָר בְּ׳לִקּוּטֵי תּוֹרָה׳[26] שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן שְׂרֵפַת
15 הַפָּרָה, שֶׁזֶּהוּ הַדָּבָר הַמִּתְבָּרֵר כו׳.
16 **וְלֹא** בָּאתִי אֶלָּא לְהָעִיר, שֶׁיְּעַיְּנוּ וְיִתְבּוֹנְנוּ בְּעִנְיָן
17 זֶה, וְיִשְׁתַּדְּלוּ לְיַשֵּׁב הַדְּבָרִים, בְּאוֹפֶן
18 שֶׁ״אָדָם רוֹצֶה בְּקַב שֶׁלּוֹ״ כו׳[27]. וְגַם אִם לֹא
19 יָבֹאוּ לְבִרוּר מַסְקָנַת הָעִנְיָן, הֲרֵי תִּהְיֶה בֵּינְתַּיִם
20 מַעֲלַת הַיְגִיעָה בְּתוֹרַת הַחֲסִידוּת, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה
21 מִתְקַשֶּׁרֶת בְּחִינַת חָכְמָה־בִּינָה־דַעַת שֶׁבְּנַפְשׁוֹ עִם
22 פְּנִימִיּוּת חָכְמָה־בִּינָה־דַעַת דְּאֵין־סוֹף בָּרוּךְ־
23 הוּא[28], וְזוֹהִי תַּכְלִית יְרִידַת הַנְּשָׁמָה לְמַטָּה, כְּדֵי
24 לְהִתְיַגֵּעַ בְּלִימוּד פְּנִימִיּוּת הַתּוֹרָה, וְעַל־יְדֵי־זֶה
25 זוֹכִים לִבְחִינַת ״עַיִן לֹא רָאָתָה אֱלֹקִים זוּלָתֶךָ,
26 יַעֲשֶׂה לִמְחַכֵּה־לוֹ״[29], לְמָאן דְּדַיְקִין בְּמִלֵּי
27 דְּחוּכְמְתָא[30], כַּמְבֹאָר בַּאֲרוּכָּה בְּהֶמְשֵׁךְ תרס״ו[31].

ביאור בדרך אפשר

וְלֹא בָּאתִי אֶלָּא לְהָעִיר את תשומת לב הציבור, **שֶׁיְּעַיְּנוּ וְיִתְבּוֹנְנוּ בְּעִנְיָן זֶה, וְיִשְׁתַּדְּלוּ לְיַשֵּׁב הַדְּבָרִים, בְּאוֹפֶן שֶׁ״אָדָם רוֹצֶה בְּקַב שֶׁלּוֹ״ כו׳**[27] אמרו חכמינו ז״ל ״אדם רוצה בקב (כמות קטנה) שלו יותר מתשעה קבין של חברו״, כי האדם מחבב ומייקר את הדברים ששייכים לו והוא השיג אותם בעמל ויגיעה, וכך גם לגבי יישוב השאלה האמורה שרצוי שתהיה כאדם העוסק בדבר ששייך ונוגע לו אישית. **וְגַם אִם** המשתדלים למצוא יישוב לשאלה, בסופו של דבר **לֹא יָבֹאוּ לְבִרוּר מַסְקָנַת הָעִנְיָן, הֲרֵי תִּהְיֶה בֵּינְתַּיִם מַעֲלַת הַיְגִיעָה בְּתוֹרַת הַחֲסִידוּת, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה מִתְקַשֶּׁרֶת בְּחִינַת חָכְמָה־בִּינָה־דַעַת שֶׁבְּנַפְשׁוֹ** ומוחו של האדם המתייגע בהבנת תורת החסידות **עִם פְּנִימִיּוּת חָכְמָה־בִּינָה־דַעַת** המוחין העליונים **דְּאֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא**[28], **וְזוֹהִי תַּכְלִית** המטרה והתכלית של **יְרִידַת הַנְּשָׁמָה** משורשה ומקורה העליון למעלה באלקות **לְמַטָּה** להתלבש בגוף גשמי בעולם הזה, שהיא ירידה גדולה ביותר, וזאת **כְּדֵי לְהִתְיַגֵּעַ בְּלִימוּד פְּנִימִיּוּת הַתּוֹרָה, וְעַל־יְדֵי־זֶה** בזכות היגיעה בתורת החסידות העוסקת בידיעת אלקות **זוֹכִים** לעתיד לבוא **לִבְחִינַת ״עַיִן לֹא רָאָתָה אֱלֹקִים זוּלָתֶךָ, יַעֲשֶׂה לִמְחַכֵּה־לוֹ״**[29], להתגלות בחינה נעלית באלקות שתתגלה ׳למחכה לו׳. והכוונה היא, כדברי הזוהר **לְמָאן דְּדַיְקִין בְּמִלֵּי דְּחוּכְמְתָא**[30], לאלה שמדייקים בדברי חכמה, היינו העוסקים בתורה ביגיעה **כַּמְבֹאָר בַּאֲרוּכָּה בְּהֶמְשֵׁךְ** מאמרי החסידות של הרבי הרש״ב שבאו כסדרה ארוכה בשנת **תרס״ו**[31] שם מבוארת בהרחבה חשיבות היגיעה בלימוד התורה.

---

26) שם, ג ואילך. 27) ב״מ, לח, א. 28) ראה לקו״ת ויקרא ה, ג. 29) ישעי׳ סד, ג. 30) זח״א קל, ב. 31) ע׳ עח ואילך.

בס"ד. שיחת ש"פ שמיני, פ' פרה, מבה"ח ניסן ה'תשי"א.

בלתי מוגה

א. בנוגע לד' הפרשיות (שהשלישית מהן, פרשת פרה, קורין בשבת זו) — שתים הראשונות, פרשת שקלים ופרשת זכור, קורין לפני פורים, ושתים האחרונות, פרשת פרה ופרשת החודש, קורין לאחרי פורים, בין פורים לפסח.

ובסגנון הגמרא [בביאור הטעם דקריאת המגילה באדר הסמוך לניסן משום ש"מסמך גאולה לגאולה עדיף"[1], "פורים לפסח"[2]] — בין גאולה לגאולה, בין גאולת פורים שלא היתה גאולה שלימה, כדברי הגמרא[3] (בביאור הטעם שאין אומרים הלל בפורים משום ש)"אכתי עבדי אחשורוש אנן", לגאולת פסח שהיתה גאולה שלימה (ואילו זכו היתה גאולת מצרים גאולה שאין אחרי' גלות[4]), וכמותה תהי' הגאולה העתידה לבוא במהרה בימינו, גאולה אמיתית ושלימה, כמ"ש[5] "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות".

והטעם שקורין פרשיות אלה (פרה והחודש) בין פורים לפסח הוא בגלל שייכותן לפסח: פרשת החודש — שבה מדובר אודות קרבן פסח, ופרשת פרה — שבאה בתור הקדמה לקרבן פסח, "להזהיר את ישראל לטהר שיעשו פסחיהם בטהרה"[6].

* * *

ב. מאמר ד"ה וידבר גו' זאת חוקת התורה וגו'.

* * *

ג. ע"פ האמור לעיל (ס"א) שפרשת פרה שייכת לגאולה דפסח ובמילא גם לגאולה האמיתית והשלימה, מובן, שבפרשת פרה נרגשת כבר השמחה דהגאולה האמיתית והשלימה.

ובהקדם דברי המדרש[7] על הפסוק[8] "זאת חוקת הפסח" (שבא לאחרי ההקדמה ד"זאת חוקת התורה גו' ויקחו אליך פרה"[9]) — "זש"ה[10] לב יודע מרת נפשו ובשמחתו לא יתערב זר . . לב יודע מרת נפשו אלו ישראל שהיו נתונין במצרים בשעבוד, וכיון שבאו לצאת וגזר עליהן הקב"ה לעשות פסח, באו המצרים לאכול עמהם, א"ל האלקים ח"ו כל בן נכר לא יאכל בו . . בשמחתו לא יתערב זר":

החידוש בדברי המדרש הוא שהלב מרגיש תחילה - עוד לפני שהמוח יודע ומבין. וכפי שרואים במוחש שהלב כואב ושמח גם מענינים כאלה שעדיין לא באו ועוד לא יודעים מהם בשכל שבמוח, כיון שהלב מרגיש אפילו מה שהמוח לא יודע ומבין עדיין.

וכפי שמצינו בנגלה דתורה — בדיני תענית דיוהכ"פ: "חולה אומר צריך (אני לאכול) ורופא אומר אינו צריך, שומעין לחולה, מ"ט לב יודע מרת נפשו"[11] (ש"מרגיש בעצמו שהוא צריך לכך"[12]), וההסברה בזה — דלכאורה: כיון שהרופא הוא המומחה בחכמת הרפואה יותר מהחולה ("רופא קים לי' טפי"[11]), למה שומעים לחולה ולא לרופא? — לפי שדברי החולה "צריך אני לאכול" אינם מצד הבנה והשגה בשכל (שאז היו שומעים לרופא, שהוא המומחה בחכמת הרפואה, ולא לחולה), אלא מפני שמרגיש בלבו שצריך לכך, ולבו של החולה מרגיש גם מה שהרופא אינו יודע.

---

1) מגילה ו, סע"ב.
2) פרש"י שם.
3) שם יד, א.
4) ראה עירובין נד, א. שמו"ר רפל"ב.זח"ג רכא, א. מגלה עמוקות אופן קפה (וראה הנסמן בלקו"ש חי"ט ע' 346).
5) מיכה ז, טו.
6) פרש"י מגילה כט, א (ד"ה פרה אדומה).
7) שמו"ר פי"ט, א.
8) בא יב, מג.
9) ר"פ חוקת.
10) משלי יד, יו"ד.
11) יומא פג, רע"א.
12) שו"ע אדה"ז או"ח ר"ס תריח.

והטעם שהלב מרגיש גם מה שהמוח אינו יודע – לפי שהלב קשור עם עצם הנשמה, כידוע[13] שבמוח יש רק ההשראה הכללית של הנפש, הכלל של הפרטים, ואילו עצם הנשמה (שלמעלה מכלל לפרטים) שורה בלב דוקא.

וזהו גם הדיוק "ובשמחתו (של הלב) לא יתערב זר" – שבשמחת הלב שקשור עם עצם הנשמה לא יכול להתערב אף אחד, אפילו לא המוח, שגם הוא נחשב כמו זר לגבי עצם הנשמה ששורה בלב.

וע"פ האמור ששייכת שמחה גם מענינים כאלה שלא יודעים אודותם, כיון שהלב מרגיש גם מה שהמוח אינו יודע – מובן גם בנוגע להשמחה הקשורה עם הגאולה, שעוד לפני שהמוח יודע אודות הגאולה, יכולה להיות כבר שמחת הגאולה מצד הרגש הלב.

ויתירה מזה – שצריכה להיות שמחת הגאולה, והשמחה עצמה פועלת את התגלות הגאולה.

ד. ובפרטיות יותר:

שמחת הגאולה מצד הרגש הלב – מודגשת אצל רבותינו נשיאינו, כיון שהרביים הם לבם של ישראל,

– הלשון הרגיל בכגון־דא הוא שהנשיא הוא הראש (מוח) דבנ"י[14], אבל מצינו גם לשון שהנשיא הוא לבם של ישראל[15] –

כי, בלב שורה עצם הנשמה (כנ"ל), ועד"ז בכללות בנ"י, שהרביים הם העצם דבנ"י, ולכן נקראים לבם של ישראל.

וכיון שהרביים הם לבם של ישראל, נרגשת אצלם שמחת הגאולה, ועל ידם נמשכת שמחת הגאולה בלבו של כאו"א מישראל (גם כאשר מצד עצמו לא נרגש הדבר בלבו).

ה. ובנוגע לפועל – צריך כאו"א להכריח את עצמו להיות בשמחה:

בנוגע לשמחה שמצד המוח – יש אפשרות להסביר ("אַיין־טענה'ן") ולהוכיח שצריכים להיות בשמחה, אבל בנוגע לשמחה שהיא (למעלה מהמוח) מצד הלב – צריך כאו"א להכריח את עצמו להיות בשמחה.

ומובן, שענין זה הוא מצוה שבגופו, כך, שאי־אפשר לצאת י"ח בשמחתו של מישהו אחר, אלא כאו"א צריך להשתדל בעצמו להיות בשמחה.

(וסיים כ"ק אדמו"ר שליט"א:) נעמט לחיים און זאָגט אַ פריילעכן ניגון.

[ניגנו ניגון שמח, וכ"ק אדמו"ר שליט"א נענע בידו הק' להגביר השמחה].

* * *

ו. האמור לעיל בענין שמחת הלב ש"בשמחתו לא יתערב זר" כיון שהלב קשור עם עצם הנשמה – שייך לפרשת פרה (לא רק בגלל שהיא הקדמה לפסח, אלא) גם מצד עצמה:

נתבאר לעיל (בהמאמר[16]) מ"ש בפרשת פרה "זאת חוקת התורה" – "חוקת" מלשון חקיקה, כמו אותיות החקיקה שהם ממהותו של האבן טוב שעליו חקוקים האותיות, ואינם דבר זר (כמו אותיות הכתיבה), היינו, שענין החקיקה הוא במקום כזה שלא שייך בו זולת, להיותו ענין עצמי.

[ומובן, שנוסף על העצם ישנה גם כל ההתפשטות,

13) ראה המשך תער"ב ח"א פל"ה (ע' נט).
14) ראה תניא פ"ב.
15) ראה רמב"ם הל' מלכים פ"ג ה"ו: "לבו (של המלך) הוא לב כל קהל ישראל". – וראה לקו"ש חי"ט ע' 165 ואילך. חל"א ע' 74 ואילך. התוועדויות תשמ"ח ח"ב ע' 269 ואילך.
16) לעיל ע' 332.

— כפתגם כ"ק אדנ"ע שאמר בפורים האחרון בחיים חיותו בעלמא דין (בשנת פר"ת)[17] "מיר וועלן גאַנץ זיין ניט נאָר מיט אונדזער עצמי נאָר אויך מיט דער גאַנצער התפשטות" —

שזהו"ע הרצוא ושוב שבפרה אדומה[18], שתנועת השוב היא מצד העצם, ותנועת הרצוא היא מצד ההתפשטות].

וכיון שפרה אדומה הו"ע של חוקה, ענין עצמי שלא שייך בו זולת, דבר זר — ה"ז קשור עם הענין ד"בשמחתו לא יתערב זר", שמחת הלב, שמצד עצם הנשמה, שלא שייך בה זולת, דבר זר.

ז. וענין זה מרומז גם בהפטרה דפרשת פרה שבה מדובר אודות הגאולה:

בהקדמה לפרטי עניני הגאולה, "ולקחתי אתכם מן הגוים וקבצתי אתכם מכל הארצות וגו'"[19] - מדגיש הכתוב[20] "לא למענכם אני עושה בית ישראל כי אם לשם קדשי אשר חללתם בגוים אשר באתם שם" (כפי שמאריך בפרטי הדברים בהתחלת ההפטרה).

ולכאורה, ההדגשה ש"לא למענכם אני עושה" מביאה לידי מרירות ("מרת נפשו") — במכ"ש וק"ו מזה שמצינו[21] בחזקיהו שכאשר "תלו לו בזכות אחרים (אף שהוא "תלה בזכות עצמו") דכתיב[22] וגנותי אל העיר הזאת להושיעה למעני ולמען דוד עבדי", אמר על זה "הנה לשלום מר לי מר"[23], "אפילו בשעה ששיגר לו הקב"ה שלום מר הוא לו", ועאכו"כ בנדו"ד, שמדגישים את השלילה ש"לא למענכם אני עושה" בגלל הנהגה בלתי־רצוי' ("ויחללו את שם קדשי"), ה"ז בודאי באופן ד"מר לי מר".

והמענה לזה:

לכל לראש — ע"ד שמצינו בגמרא[24] בנוגע ל"חבלו של משיח" "ייתי ואזכי דאיתיב בטולא דכופיתא דחמרי'", "כלומר אפילו בכך אני רוצה ובלבד שאראנו"[25], ועד"ז בנדו"ד, שהעיקר הוא שתבוא הגאולה, אפילו אם אינה בזכותם של ישראל, "לא למענכם". — "זאָל זיין יע בזכותכם, זאָל זיין ניט בזכותכם, אַבי ס'זאָל זיין די גאולה"!

ועוד ועיקר — ביחס לגאולה השלימה לא נוגע ולא תופס מקום "למענכם" או "לא למענכם", כיון שבגאולה השלימה תהי' התגלות העצמות שלמעלה מכל הענינים.

וענין זה מודגש בהפטרה דפרשת פרה — כיון שפרשת פרה היא "חוקה", ענין עצמי, ובענין עצמי (כולל גם בההתפשטות שלו) לא נוגע הענין ד"למענכם" או "לא למענכם", ובמילא, השמחה היא בשלימותה ("בשמחתו לא יתערב זר").

* * *

ח. ויש להוסיף, שבפרשת פרה כשלעצמה, "זאת חוקת התורה גו' ויקחו אליך פרה גו'", מודגש ענין העצמיות יותר ממה שהיא הקדמה לפסח, שגם בו נאמר "זאת חוקת הפסח"[26]:

ובהקדמה — שהסדר הרגיל במאמרי החסידות של רבותינו נשיאינו, שבמאמרים דכל מועד ומועד נתבאר המעלה דמועד זה, ועד שגדלה מעלתו לגבי שאר המועדים. ולדוגמא: במאמרי ר"ה מבואר גודל העילוי דר"ה שהו"ע הכי נעלה ("ניט שייכות צו זאָגן"...) — בנין המלכות, ששרשה למעלה מכל הספירות וכו'; ובמאמרי חג הפסח מבואר המעלה דפסח שהוא נעלה יותר מכל הענינים. ועד"ז במאמרים דכל הימים טובים.

---

17) סה"ש תורת שלום ע' 248.
18) לקו"ת ר"פ חוקת. ד"ה וידבר גו' זאת חוקת גו' שנאמר בהתוועדות (לעיל ע' 328 ואילך).
19) יחזקאל לו, כד.
20) שם, כב. וראה שם, לב.
21) ברכות יו"ד, ב.
22) מלכים־ב יט, לד.
23) ישעי' לח, יז.
24) סנהדרין צח, ב.
25) פרש"י שם.
26) שעל זה דרשו חז"ל "זש"ה לב יודע גו' ובשמחתו לא יתערב זר", כנ"ל ס"ג.

וטעם הדבר – לפי שבזמנו של יו"ט זה מאיר למעלה ענינו של יו"ט זה, ובזמן זה מודגשת מעלתו של יו"ט זה לגבי כל שאר הימים טובים. וכאשר מאיר ענינו של יו"ט זה למעלה, ה"ז נמשך ומתגלה גם למטה – ע"י רבותינו נשיאינו, כולל ובמיוחד ע"י הדיבור שלהם במאמרי החסידות בביאור מעלתו של יו"ט זה.

וכך צ"ל גם אצל חסידים – שבכל זמן צריכים ללמוד (או עכ"פ לדבר) אודות המעלה המיוחדת דזמן זה, שעי"ז ממשיכים ומגלים הדבר למטה.

ועד"ז בנדו"ד – שבעמדנו בשבת פרשת פרה צריכים לדבר אודות המעלה דפרשת פרה גם ביחס לפרשת החודש שבה מדובר אודות קרבן פסח.

ט. והענין בזה:

המעלה דפרה לגבי פסח – מבוארת בכמה מאמרי חסידות דפרשת פרה[27], החל מהציון של הצ"צ בהגהותיו ללקו"ת [כדרכו שמבהיר ("באַוואָרנט") כמה ענינים במספר שורות] בסוף הביאור ע"פ זאת חוקת התורה[28]: "ועיין עוד . . מענין זאת חקת התורה ויקחו אליך פרה ברבות ס"פ בא פי"ט".

ובמדרש שם – לאחרי הדרשה "זאת חוקת הפסח, זש"ה לב יודע גו' ובשמחתו לא יתערב זר" – איתא: "יהי לבי תמים בחקיך[29], זה חקת הפסח וחקת פרה אדומה, למה, ששניהן דומין זל"ז, בזה נאמר זאת חקת הפסח ובזה נאמר זאת חקת התורה, ואי אתה יודע איזו חקה גדולה מזו, משל לב' מטרונות דומות שהיו מהלכות שתיהן כאחת נראות שוות, מי גדולה מזו, אותה שחברתה מלוה אותה עד ביתה והולכת אחרי', כך בפסח נאמר בו חקה ובפרה נאמר בה חקה, ומי גדולה, הפרה, שאוכלי פסח צריכין לה, שנאמר[30] ולקחו לטמא מעפר שריפת החטאת".

וזהו גם הטעם שקורין פרשת פרה לפני פרשת החודש – כי, בפרשת החודש מדובר אודות קרבן פסח, וכיון שאוכלי הפסח צריכין לטהרה דפרה אדומה, מקדימים פרשת פרה לפרשת החודש.

ומזה מובן שענין ה"חוקה" שבפרה אדומה הוא נעלה יותר מענין ה"חוקה" שבקרבן פסח – כי, בקרבן פסח ה"חוקה" היא רק בנוגע לענינים פרטיים, ואילו כללות הענין דקרבן פסח אינו חוקה, אלא יש בו טעם, כמ"ש[31] "זבח פסח הוא לה' אשר פסח על בתי בני ישראל בנגפו את מצרים ואת בתינו הציל גו'", משא"כ פרה אדומה שכללות ענינה הוא "חוקה"[32].

י. וביאור הדברים בנוגע לענינו – העצמיות שב"חוקה", שמצד זה נעשית שמחת הלב ("לב יודע גו' ובשמחתו לא יתערב זר"):

לכאורה יש מעלה בפרשת החודש שבה מדובר אודות קרבן פסח לגבי פרשת פרה, כי, פרה אדומה ענינה טהרה מטומאת מת, שקשורה עם ענין דהיפך הטהרה, ואינה אלא הכנה בלבד לקרבן פסח, ואילו קרבן פסח קשור עם ענין הגאולה, כולל ובמיוחד הגאולה האמיתית והשלימה, שאז יקויים היעוד[33] "את רוח הטומאה אעביר מן הארץ".

ואעפ"כ, מדגישים את המעלה דפרשת פרה דוקא – כיון שעל ידה דוקא באים להעילוי דקרבן פסח (פרשת החודש), כדלקמן.

יא. ויובן בהקדם ע"ד המבואר בנוגע להמעלה דזמן הגלות, שע"י העבודה בזמן הגלות דוקא באים להעילוי דימות המשיח[34]:

---

27) סה"מ תרכ"ט ע' פה ואילך. עטר"ת ע' שיג ואילך. תרפ"א ע' קצט ואילך.
28) חוקת ס, א.
29) תהלים קיט, פ.
30) חוקת יט, כז.
31) בא יב, כז.
32) ראה פי' יפה תואר לשמו"ר שם, ב.
33) זכרי' יג, ב.
34) ראה תניא רפל"ז.

ידוע פתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר[35] שבביאת המשיח "וועט מען זיך כאַפּן פאַרן קאָפּ און מ'וועט שרייען" על כך שלא העריכו כראוי מה שהיו יכולים לפעול בזמן הגלות.

ולכאורה איפכא מסתברא, שבביאת המשיח יוכלו לפעול שלא בערך יותר - כי, בזמן הגלות ישנו חושך כפול ומכופל, ישנם דאגות הפרנסה וכו' וכו', משא"כ בימות המשיח, ש"הטובה תהי' מושפעת הרבה וכל המעדנים מצויין כעפר", "יהיו פנויין בתורה וחכמתה", ועד ש"לא יהי' עסק כל העולם אלא לדעת את ה' בלבד" (כמ"ש הרמב"ם[36]), וא"כ, מהו"ע הפלאת מעלת העבודה דזמן הגלות דוקא?

והענין בזה – שדוקא ע"י העבודה בזמן הגלות פועלים המשכת העצמות, כי, העבודה בזמן הגלות היא שבירת וביטול ההעלם שמצד החושך כפול ומכופל, ודוקא ע"י שבירת וביטול ההעלם "נעמט מען עצמות".

[כ"ק מו"ח אדמו"ר סיפר שבליובאוויטש הי' חסיד אחד שהי' מדבר מתוך להט ותענוג ("ער פלעגט זיך קאָכן מיט אַ געשמאַק") בהמשלים שבתורת החסידות, ואמר לו א' מזקני החסידים: למה הנך מדבר מתוך תענוג שכזה אודות המשל, מוטב שתדבר אודות הנמשל!

ובנוגע לנדו"ד: פשוט שאין הכוונה לומר שיש מעלה ב...חושך כפול ומכופל; המעלה היא בשבירת וביטול ההעלם, שעי"ז "לוקחים" עצמות].

ואף שגילוי העצמות יהי' לעתיד לבוא דוקא, משא"כ בזמן הגלות אין זה בגלוי אלא בהעלם – הרי, המעלה דלעתיד לבוא אינה אלא בנוגע לענין הגילוי, אבל בנוגע להפעולה דהמשכת העצמות, "נעמען עצמות", ה"ז נעשה (לא לעתיד לבוא, אלא) בזמן הגלות דוקא, ולכן, עיקר המעלה היא בעבודה שבזמן הגלות, שעל ידה "לוקחים" העצמות, ולעתיד לבוא יהי' רק גילוי הדבר.

יב. עפ"ז יש לבאר גם בנוגע להמעלה דפרשת פרה לגבי פרשת החודש:

אע"פ שפרשת פרה קשורה עם ענין דהיפך הטהרה (טומאת מת), ואינה אלא הכנה לפרשת החודש שבה מדובר אודות קרבן פסח והגאולה – ה"ה ע"ד העבודה דזמן הגלות שקשורה עם ענינים בלתי־רצויים, ואינה אלא הכנה לגאולה, ואעפ"כ, עיקר המעלה היא בעבודה בזמן הגלות דוקא, כיון שעל ידה נעשה המשכת העצמות.

ועי"ז ניתוסף גם בשמחת הלב הקשורה עם הגאולה – "לב יודע גו' ובשמחתו לא יתערב זר", מצד עצם הנשמה שלא שייך בה דבר זר, שזהו"ע ה"חוקה", "זאת חוקת התורה", עבודה שמצד עצם הנשמה שעל ידה נעשית המשכת העצמות – כיון שישנה כבר הפעולה דהמשכת העצמות, אם כי בהעלם (נוסף לכך שגם בנוגע להתגלות לעתיד לבוא – מרגיש כבר הלב גם מה שהמוח לא יודע עדיין, כנ"ל).

יג. ויש להוסיף, שענין הנ"ל הוא גם בנוגע לענינים גשמיים, בני חיי ומזונא רויחי:

גם אם לפעמים ישנם דברים המעלימים בנוגע לבני חיי ומזונא רויחי, אין להתפעל מזה, וצריכים לידע שלאח"ז (ועי"ז) יתוסף בכל ענינים אלה באופן נעלה יותר.

ולא עוד אלא שגם כאשר ההמשכה היא בהעלם עדיין, יכולה וצריכה להיות כבר שמחת הלב, "לב יודע גו' ובשמחתו לא יתערב זר", כיון שהלב מרגיש כבר גם כאשר המוח אינו יודע עדיין, כנ"ל.

ועוד והוא העיקר: כיון ש"לב" קאי על רבותינו נשיאינו, לבם של ישראל (כנ"ל ס"ד) – נעשית על ידם ההמשכה מן ההעלם אל הגילוי בכל הענינים דבני חיי ומזונא רויחי, הן ברוחניות[37], אהבה ויראה (בני), חיות באלקות (חיי), ולימוד התורה (מזונא, כידוע[38] שהתורה היא מזון והמצוות הם לבושים), והן בגשמיות כפשוטו, זרעא חייא וקיימא (בני), חיים בריאים ושלמים (חיי), ופרנסה בהרחבה (מזונא רויחי).

---

35) ראה סה"ש תש"ב ע' 9. לקו"ד ח"א קלג, ב (נעתק ב"היום יום" ג מנחם אב).

36) בסיום וחותם ספרו "משנה תורה".

37) להעיר מ"חנוך לנער" בסופו. אוה"ת וירא (כרך ד) תשנה, ב ואילך. וראה גם אגרות־קודש כ"ק אדמו"ר שליט"א חכ"ב ע' רכט, ובהערות שם.

38) תניא ספ"ה.

בס"ד. שיחת שבת פרשת שמיני, פרשת פרה, מבה"ח ניסן, ה'תשכ"ה.

בלתי מוגה

א. על הפסוק "ויהי ביום השמיני" שבהתחלת פרשתנו, מפרש רש"י: "שמיני למילואים, הוא ראש חודש ניסן, שהוקם המשכן בו ביום, ונטל עשר עטרות השנויות בסדר עולם"[1].

והנה, פירוש רש"י זה מוקשה לגמרי, מתחילתו עד סופו:

א) פירוש רש"י הוא פשוטו של מקרא, ובנדון דידן, הרי הפירוש ד"ויהי ביום השמיני" הוא "שמיני למילואים", ולמה מוסיף רש"י "הוא ראש חודש ניסן", ולא מסתפק בזה, אלא ממשיך ומוסיף "שהוקם המשכן בו ביום, ונטל עשר עטרות כו'" - שכל זה אינו שייך לכאורה לפירוש הכתוב "ויהי ביום השמיני", שיהיה צורך לפרש באיזה חודש ובאיזה יום בחודש, ועל־אחת־כמה־וכמה להוסיף ולפרש המעלות המיוחדות של יום זה, "שהוקם המשכן .. ונטל עשר עטרות"?

[ואף שב'תורת כהנים' על הפסוק נתפרש ש"אותו היום נטל עשר עטרות" - הרי ה'תורת כהנים' אינו מוגבל לפירוש הכתוב על־פי הפשט, אלא יש בו גם ענינים על דרך ההלכה כו', ועד שמצינו בגמרא[2] בנוגע ל"סיפרא דבי רב" ('תורת כהנים'[3]) שעל זה נאמר[4] "והוא ירד והכה את הארי גו'", להיותו "חמור שבספרים"[5]; מה־שאין־כן פירוש רש"י שענינו הוא רק לפרש פשוטו של מקרא, הוצרך לפרש רק "שמיני למילואים"].

ב) גם אם רש"י צריך להוסיף ש"אותו היום נטל עשר עטרות", אינו מובן בנוגע לציון מקור הדברים - "השנויות בסדר עולם" (שתיבות אלו הם מדברי רש"י, ולא כבכל מקום שציון המקור אינו מדברי רש"י, שלכן בא בחצאי עיגול, ואינו בכל הדפוסים):

(א) רש"י אינו רגיל לציין את המקור לפירושו (אלא־אם־כן ציון המקור מוסיף בתוכן הפירוש)[6], ולמה כאן ציין את מקור הדברים?

(ב) למה מציין רש"י ל'סדר עולם' דוקא, בה בשעה שענין זה נמצא גם בגמרא[7], במדרש רבה[8] וב'תורת כהנים' על הפסוק; בשלמא בנוגע לגמרא - הרי מקור דברי הגמרא גופא הוא ב'סדר עולם' (כלשון הגמרא[9]: "תניא בסדר עולם"); אבל בנוגע ל'תורת כהנים' - גם אם מקור דברי התורת כהנים גופא הוא ב'סדר עולם', מתאים יותר להביא זאת מ'תורת כהנים', שמפרש זאת בפסוק זה, ובהמשך לפירושו ש"ויהי ביום השמיני" הוא "שמיני למילואים", במקום להביא זאת מ'סדר עולם', ששם נזכר כענין בפני עצמו, ולא בשייכות לפירוש הכתוב?

(ג) מהו דיוק לשון רש"י "השנויות בסדר עולם", ולא (כהלשון הרגיל בכגון־דא[10]) כפי ששנינו ב'סדר עולם'?

ב. יתירה מזה:

גם "שמיני למילואים" - שזהו הפירוש ד"ויהי ביום השמיני" - מיותר לכאורה, כיון שמובן מעצמו מפשטות הכתובים, שהרי בסוף פרשת צו[11] אמר משה לאהרן ובניו "כי שבעת ימים ימלא את ידכם", וכתיב[12] "ויעש אהרן ובניו את כל הדברים אשר צוה ה' ביד משה", ובהמשך לזה נאמר בריש פרשתנו "ויהי ביום השמיני", ואם כן, מובן מעצמו שהוא "שמיני למילואים"?

ואף שב'תורת כהנים' איתא "אין אנו יודעין אם שמיני למנין, אם שמיני לחודש" - הרי זה רק על

---

1) פ"ז.
2) ברכות יח, ב.
3) פרש"י שם.
4) שמואל־ב כג, כ.
5) תוד"ה סיפרא - ברכות שם.
6) ראה תורת מנחם - התוועדויות חמ"א ע' 198. ע' 220.
7) שבת פז, ב.
8) ב"ר ספ"ג. במדב"ר פי"ג, ו. - אבל, "כאן נשתבשו היו"ד עטרות, כמ"ש רש"י על המדרש" (פי' מהרז"ו לב"ר שם), ולכן לא ציין רש"י למד"ר.
9) שם פח, רע"א.
10) ראה גם פרש"י בראשית ו, ג. נח יו"ד, כה. וירא כא, לד. ועוד.
11) ח, לג.
12) שם, לו.

דרך ההלכה, אבל על דרך הפשט אין מקום לקא־סלקא־דעתך שהכוונה היא "שמיני לחודש", כיון שבפשטות הרי זה בהמשך להענין שאודותיו מדובר לפני זה.

וראיה לדבר - שהרי ב'תורת כהנים' כאן מביא גם בנוגע לפסוק[13] "ויהי ביום השלישי" שנאמר במתן־תורה, ש"אין אנו יודעים אם שלישי לשבת (לחודש[14]) או שלישי למנין", ואף־על־פי־כן, לא הוצרך רש"י לפרש שהכוונה היא "שלישי למנין", כיון שמובן מעצמו מהמשך הענין. ואם כן, למה הוצרך לפרש כאן "שמיני למילואים"?

ג. ויובן בהקדם קושיא נוספת - "קלאָץ קושיא" - על פירוש רש"י ש"ויהי ביום השמיני" קאי על "שמיני למילואים הוא ראש חודש ניסן", שלכאורה הרי זה היפך פשוטו של מקרא:

בסוף פרשת פקודי נאמר: "וידבר ה' אל משה לאמר ביום החודש הראשון באחד לחודש תקים את משכן אהל מועד"[15], "ויהי בחודש הראשון .. באחד לחודש הוקם המשכן"[16]. וכיון שלאחרי זה באה פרשת ויקרא ופרשת צו, ששם מסופר אודות שבעת ימי המילואים - מסתבר לומר שהתחלת ימי המילואים היתה בראש חודש ניסן (ולא לפני זה), כשהוקם המשכן, שרק אז היו יכולים להתחיל לחנך את אהרן ובניו, ומובן שחינוך זה לא היה יכול להיות בשדה, אלא דוקא במשכן (המקום שבו נעשית העבודה), ומה גם שמפורש בקרא כמה פעמים "פתח (משכן) אוהל מועד"[17]; ובמילא, "ויהי ביום השמיני", "שמיני למילואים", הוא שמיני בניסן, ולא ראש חודש ניסן.

ואם כן, מה שכתב רש"י ש"שמיני למילואים הוא ראש חודש ניסן", הרי זה לכאורה היפך פשוטו של מקרא, ועד כדי כך, שבגלל זה צריכים לחדש: (א) ש"פרשה זו (דימי המילואים) נאמרה שבעת ימים קודם הקמת המשכן"[18] בראש חודש ניסן, (ב) ועיקר: שאף שציווי הקדוש־ברוך־הוא היה להקים את המשכן בראש חודש ניסן, הקדים משה והקים את המשכן שבעה ימים לפני זה (בכ"ג אדר), ו"כל שבעת ימי המילואים העמידו .. ופרקו בכל יום"[19] - אף שלא מצינו בכתוב אודות הקמת המשכן לפני ראש חודש ניסן!

ומה שכתב הרמב"ן[20] ש"לא הוצרך לצוות עתה על הקמת שבעת הימים הראשונים, כי אמר לו מתחילה והקמות את המשכן כמשפטו אשר הראית בהר[21], וכיון שפירש לו עתה כי ביום החודש הראשון תהיה הקמתו לעמדה, הנה ידע כי שבעת ימי המילואים יצטרך להקים ולהוריד", ומוסיף, "ואולי היה כן להרגיל הלויים כו'" - הנה לכאורה אין זה פשוטו של מקרא, ובפשטות הכתובים היתה הקמת המשכן לראשונה בראש חודש ניסן[22].

ועל־פי־זה אינו מובן: למה מפרש רש"י ש"שמיני למילואים הוא ראש חודש ניסן" - הרי מוטב לפרש שהוא שמיני בניסן, שאז אין צורך לחדש שהיתה הקמת המשכן לפני ראש חודש ניסן, ואין צורך לשנות את סדר הפרשיות?

ד. ואכן, בפירוש האבן־עזרא[23] איתא: "היה נראה לנו כי ביום השמיני שמיני לניסן, כי המשכן הוקם באחד לחודש, רק המעתיקים (מעתיקי התורה, היינו, חכמינו זכרונם־לברכה שקיבלו בעל־פה את פירושי התורה) אמרו שהיה ראש חודש ניסן, ובשבעת ימי המילואים היה משה מקים את המשכן בכל יום וסותרו, כדי להרגיל בו וללמד".

אבל, כיון שרש"י מפרש פשוטו של מקרא, על כן צריך לומר, שהכרחו של רש"י לפרש ש"שמיני למילואים הוא ראש חודש ניסן", הוא (לא בגלל שכך מפורש בדברי חכמינו ז"ל, אלא) מפשטות הכתובים.

---

13) יתרו יט, טז.
14) גירסת הגר"א.
15) מ, א־ב.
16) שם, יז.
17) שם, ו. שם, יב. ועוד.
18) פרש"י צו ח, ב.
19) פרש"י פרשתנו ט, כג.
20) פקודי שם, ב.
21) תרומה כו, ל.
22) ראה גם לקו"ש חי"א ע' 181 ואילך. חי"ב ע' 58 - גם מהתוועדות זו.
23) ריש פרשתנו.

[וכדמוכח מפירוש רש"י על הפסוק[24] "ממחרת השבת": "ממחרת יום־טוב הראשון של פסח, שאם אתה אומר שבת בראשית, אי אתה יודע איזהו", היינו, שהכרחו של רש"י שהפירוש ד"ממחרת השבת" הוא "ממחרת יום־טוב הראשון של פסח" הוא (לא מפני שכך פירשו חכמינו ז"ל, אלא) מפשטות הכתובים - "שאם אתה אומר שבת בראשית, אי אתה יודע איזהו"].

ואין לומר שהכרחו של רש"י ש"ביום השמיני" אינו שמיני בניסן, הוא מזה שנאמר "ביום השמיני" סתם, ולא נאמר בפירוש "בשמיני בחודש" (כדברי הגמרא[25]: "ואימא שני בחודש, אם כן שני בחודש בהדיא הוה כתיב ביה") - כי: (א) פרשה זו באה בהמשך למה שנאמר בפרשת פקודי "ויהי בחודש הראשון .. באחד לחודש הוקם המשכן", ומעצמו מובן ש"ביום השמיני" הוא שמיני בחודש, (ב) יום זה הוא לא רק שמיני לחודש, אלא גם שמיני למילואים, ולכן נאמר "ביום השמיני" סתם, ולא נאמר "ביום השמיני לחודש", כדי שלא לשלול היותו גם "שמיני למילואים".

וכמו כן אין לומר שהכרחו של רש"י ש"ביום השמיני" אינו שמיני בניסן הוא מהקרבנות שהקריבו הנשיאים בי"ב הימים שלאחרי הקמת המשכן[26], כיון שעל־פי־זה נצטרך לומר שהקריבו גם בפסח, אף שקרבנות הנשיאים היו קרבן יחיד שאינו דוחה יום־טוב, ולכן מוטב לומר שיום השמיני למילואים הוא ראש חודש ניסן, שעל־פי־זה הסתיימה הקרבת קרבנות הנשיאים לפני חג הפסח - שהרי בלאו־הכי הקריבו הנשיאים גם ביום השבת[27] (שהרי הקריבו במשך י"ב הימים ללא דילוג, וכן נוהגים באמירת קרבנות הנשיאים בכל י"ב ימים ראשונים דחודש ניסן, ללא הפסק, גם ביום השבת), אף שאסור להקריב בו קרבן יחיד, ואיסורו חמור מיום־טוב, כדמוכח משלמי שמחה שמותר להקריבן ביום־טוב ואסור להקריבן בשבת[28], ועל כן צריך לומר, שבקרבנות הנשיאים היה דין מיוחד (ולא כמו כל קרבן יחיד) שדוחים את השבת, ומכל־שכן יום־טוב.

ה. ויש לומר הביאור בזה:

בפרשת פקודי מסופר שכאשר בני־ישראל סיימו והביאו למשה את עבודת המשכן, אזי "ויברך אותם משה"[29], "אמר להם יהי רצון שתשרה שכינה במעשה ידיכם"[30]. ובהמשך לזה מסופר בפרשתנו אודות השראת השכינה "ביום השמיני" - "ותצא אש מלפני ה' ותאכל על המזבח גו' וירא כל העם וירונו גו'"[31].

ולכאורה: אם נאמר ש"יום השמיני" הוא בהמשך ל"אחד בחודש" שבו הוקם המשכן, היינו, שמיני בניסן - אינו מובן: מדוע היתה השראת השכינה - על־ידי ירידת האש כו' - רק בשמיני בניסן, ולא מיד כשהוקם המשכן בראש חודש ניסן?!

ולכן מוכרח רש"י לפרש "ויהי ביום השמיני", "שמיני למילואים הוא ראש חודש ניסן שהוקם המשכן בו ביום":

אף־על־פי שמהמשך הכתובים ("כי שבעת ימים ימלא את ידכם וגו'") מובן מעצמו ש"ויהי ביום השמיני" הוא "שמיני למילואים" (כנזכר לעיל סעיף ב), מכל־מקום, כיון ש"היה נראה לנו כי ביום השמיני (הוא גם) שמיני לניסן, כי המשכן הוקם באחד בניסן", ומסתבר לומר שרק אז התחילו שבעת ימי המילואים (כנזכר לעיל סעיף ד) - צריך רש"י להבהיר ש"ויהי ביום השמיני" פירושו (רק) "שמיני למילואים" (ולא גם שמיני לניסן, אלא) "הוא ראש חודש ניסן", וההכרח לדבר - מזה שהשראת השכינה ("ותצא אש גו'") היתה "ביום השמיני" - כיון "שהוקם המשכן בו ביום" (ולא שהוקם בראש חודש ניסן, ושרתה שכינה רק בשמיני בניסן, יום השמיני להקמתו);

ואילו בשבעת ימי המילואים היתה מציאות המשכן באופן של חינוך בלבד (כמו החינוך של אהרן ובניו)[32], שלכן "העמידו .. ופרקו בכל יום", ומשום זה לא שרתה בו שכינה כל שבעת ימי המילואים, עד ל"שמיני למילואים הוא ראש חודש ניסן שהוקם המשכן בו ביום"[33].

---

24) אמור כג, יא.
25) ר"ה ג, א.
26) נשא ז, א ואילך.
27) ראה לקו"ש חכ"ג ע' 42 ואילך. וש"נ.
28) ראה פסחים עא, א. לח"מ לרמב"ם הל' חגיגה פ"א ה"ד.
29) לט, מג.
30) פרש"י עה"פ.
31) ט, כד.
32) ראה גם לקו"ש שבהערה 22. לקו"ש חל"א ע' 221.
33) ברשימה נוספת, שעפ"ז יובן פירוש רש"י נוסף בר"פ

ולהעיר: גם בשבעת ימי המילואים היתה קדושת הקרבנות[34], אף שעדיין לא היה הענין ד"ותצא אש גו'" [וכמו הקרבנות שהקריבו בבית שני שבו לא היתה אש שלמעלה על גבי המזבח[35], ומכל־מקום היתה בהם קדושה, אם כי במדריגה פחותה מקדושת הקרבנות דבית ראשון], אבל אף־על־פי־כן, לא היו בגדר של הקרבת קרבן במשכן, אלא רק על־דרך הקרבת קרבן בבמה[36].

ו. אך עדיין אינו מובן:

הן אמת שמצד השראת השכינה ב"יום השמיני" צריך לומר ש"הוא ראש חודש ניסן שהוקם המשכן בו ביום", ולא שמיני בניסן, שאז יוקשה למה לא שרתה שכינה תיכף כשהוקם המשכן בראש חודש ניסן - אבל לאידך, ישנו קושי גם בפירוש ש"יום השמיני" הוא ראש חודש ניסן, שעל־פי־זה צריך לומר שפרשת שבעת ימי המילואים "נאמרה שבעת ימים קודם הקמת המשכן", שלא כסדר הכתובים?!

ואף שרש"י מביא את הכלל ש"אין מוקדם ומאוחר בתורה"[18], הרי ידוע מה שכתב השל"ה[37] שאין הכוונה שהתורה נכתבה ללא סדר חס־ושלום, אלא בודאי יש טעם לכך שפרשיות מסויימות נכתבו שלא לפי סדר הזמנים. וכדי לומר ש"פרשה זו (דשבעת ימי המילואים) נאמרה שבעת ימים קודם הקמת המשכן", שלא כסדר הכתובים, צריך להיות טעם לדבר.

וכיון שיש קושי בשני הפירושים [להפירוש שיום השמיני הוא שמיני בניסן - למה לא היתה השראת השכינה בראש חודש ניסן, ולהפירוש דיום השמיני הוא ראש חודש ניסן - למה נכתבו הפרשיות שלא כסדר הזמנים], אם כן, מאי אולמא של הקושיא למה לא היתה השראת השכינה בראש חודש ניסן, יותר מהקושיא למה נכתבו הפרשיות שלא כסדר הזמנים, שמצד זה הוכרח רש"י לפרש ש"שמיני למילואים הוא ראש חודש ניסן שהוקם המשכן בו ביום"?

ולכאורה - אדרבה: הקושיא למה נכתבו הפרשיות שלא כסדר הזמנים היא גדולה יותר מהקושיא למה לא היתה השראת השכינה בראש חודש ניסן, כי כתיבת הפרשיות שלא כסדר הזמנים היא היפך השכל, ואילו בנוגע להשראת השכינה בשמיני בניסן, הרי זה רק שאין אנו מבינים את הטעם מדוע לא שרתה שכינה במשך שבעת ימי המילואים, וכשם שאין אנו מבינים את הטעם שימי המילואים הוצרכו להיות שבעה ימים, כך אין אנו מבינים את הטעם שהקדוש־ברוך־הוא בחר להשרות שכינתו בשמיני בניסן דוקא, אבל אין זה היפך השכל.

ולכן לא מסתפק רש"י בהפירוש ד"שמיני למילואים הוא ראש חודש ניסן שהוקם המשכן בו ביום", ומביא ראיה נוספת שמדובר כאן אודות ראש חודש ניסן - ש"נטל עשר עטרות השנויות בסדר עולם", כדלקמן.

ז. בהמשך הפרשה[38] מסופר אודות הקרבנות שהקריבו ביום השמיני: "ואת שעיר החטאת דרוש דרש משה והנה שורף ויקצוף גו' לאמר מדוע לא אכלתם את החטאת .. הן לא הובא את דמה אל הקודש פנימה אכול תאכלו אותה בקודש כאשר צויתי", "וידבר אהרן אל משה גו' הייטב בעיני ה'", "וישמע משה וייטב בעיניו".

ומפרש רש"י, ש"שעיר החטאת" ש"שורף" היה "שעיר מוספי ראש חודש, ושלשה שעירי חטאות קרבו בו ביום, שעיר עזים ושעיר נחשון ושעיר ראש חודש, ומכולן לא נשרף אלא זה". ועל זה קצף משה רבינו באמרו "היה לכם לאכלה אף־על־פי שאתם אוננים", "כאשר צויתי" "לכם במנחה" (מנחת שמיני ומנחת נחשון - "קחו את המנחה גו' ואכלוה"[39]). ועל זה השיב אהרן: "אם שמעת בקדשי שעה (מנחת שמיני ומנחת נחשון, ומזה מובן גם בנוגע לשעיר עזים ושעיר נחשון) אין לך להקל בקדשי דורות" (שעיר ראש חודש).

פקודי: "ביד איתמר", "הוא הי' פקיד עליהם למסור לכל בית אב עבודה שעליו" - דלכאורה אינו מובן, הרי "בפרשה זו נימנו כל משקלי נדבת המשכן כו'" (פרש"י ר"פ פקודי), ומה נוגע כאן שאיתמר הי' פקיד עליהם כו' (חסר כל הענין - המו"ל).

34) ובודאי אין לומר שהיו בגדר חולין, אלא שעדיין לא הי' האיסור דחולין בעזרה.

35) ראה יומא כא, ב.

36) ראה תוד"ה במה - ע"ז לד, א. וראה גם צפע"נ עה"ת פקודי מ, לא. וש"נ.

37) שס, א. תב, ב. וראה לקו"ש חכ"ג ס"ע 64 ואילך. וש"נ.

38) יו"ד, טז ואילך.

39) שם, יב ובפרש"י.

ועל כן צריך לומר, ש"יום השמיני" היה ראש חודש ניסן (ולא שמיני בניסן), שלכן היה בו קרבן מיוחד - שעיר מוספי ראש חודש[40], שלא היה בגדר "קדשי שעה" (כמו שעיר עזים ושעיר נחשון), אלא "קדשי דורות".

אך עדיין אינו מובן: הרי הציווי אודות קרבן ראש־חודש נאמר רק בפרשת פינחס[41], ואם כן, מנא־לן ש"שעיר החטאת" ש"דרוש דרש משה והנה שורף" היה "שעיר מוספי ראש חודש" שהציווי על הקרבתו נתפרש רק לאחרי זה?

ועל זה מביא רש"י ש"נטל עשר עטרות השנויות בסדר עולם"[42].

* * *

ח. בהמשך לביאור בפירוש רש"י "שהוקם המשכן בו ביום", כיון שבשבעת ימי המילואים היה המשכן רק פרט בחינוך אהרן ובניו, ולא ענין של הקמת המשכן (כנזכר לעיל סעיף ה)[43], נתבאר, שהקמת המשכן בשבעת ימי המילואים, ולפני זה - נדבת כל בני ישראל, העבודה במלאכת המשכן, וההבאה אל משה, היא רק הכנה מצד עבודת המטה (אתערותא דלתתא), ואילו בראש חודש ניסן נעשית הקמת המשכן על־ידי משה לבדו דוקא, והשראת השכינה מלמעלה (אתערותא דלעילא)[44]; וההוראה בעבודת האדם, שצריך לידע שעבודתו בכח עצמו היא רק הכנה, ועליו להביא כל עבודתו אל משה, שהוא ענין המסירה ונתינה למשה שבדור, למלא השליחות בהפצת היהדות והמעיינות חוצה (ולא לטעון שרצונו להמתין עד שיונח אצלו בפנימיות שצריך לעסוק בהפצת המעיינות), ודוקא על־ידי־זה נבנה גם המשכן שלו - הוגה על־ידי כבוד קדושת אדמו"ר שליט"א, ונדפס[45] בלקוטי־שיחות חלק י"א עמוד 182 ואילך.

ט. ויש להוסיף בהאמור לעיל בנוגע למילוי השליחות דהפצת המעיינות חוצה:

ידוע הפתגם[46] שהיצר הרע מתלבש ב"איצטלא של משי" ("אין אַ זיידענע זופיצע"), כיון שאינו יכול לבוא פתאום לשדל יהודי לעשות דבר הפכי, שהרי בודאי לא ישמע אליו, והוא עוד עלול להתרגל שלא לשמוע אליו.

ועל־דרך־זה בנדון דידן, שישנו מי שאינו מוכן לנסוע למרחקים כדי למלא את השליחות לעסוק בהפצת המעיינות, אלא שתולה זאת בטענה של קדושה, באמרו: על־פי חסידות העיקר הוא עבודה בכח עצמו, ו"למעשה ידיך תכסוף"[47], ולכן דורשת חסידות חב"ד שלא לסמוך על הצדיק ש"באמונתו .. יְחַי'"[48], אלא הוא בעצמו צריך להתייגע ולפעול ("אליין דורכהאָרעוועגן און דורכטאָן") כל הענינים, ולכן אינו נוסע למרחקים למלא את השליחות של כבוד־קדושת־מורי־וחמי אדמו"ר בהפצת המעיינות, אלא נשאר כאן עד לאחרי שיתייגע ויונח אצלו כו', ובינתיים, נהנה מטוב ארצות־הברית, שותה חלב כו', וקורא את העיתון... ובגלל זה צריכים כמה וכמה מבני ישראל להמתין עד שיוכלו לשמוע דבר ה'!...

---

40) ראה גם פי' הרא"ם - צו ח, ב.

41) כח, יא־טו. וראה לקו"ש חי"ח ע' 338 הערה 36.

42) המשך הביאור - שבלשון ה'סדר עולם' מודגש יותר שהכוונה היא למעלה של ראש חודש (משא"כ בתו"כ י"ל שהכוונה היא למעלה של חודש ניסן), ומזה מוכח שבעל ה'סדר עולם' - התנא ר' יוסי - ס"ל שכבר אז הקריבו הקרבנות דר"ח, ועפ"ז אתי שפיר ש"שעיר החטאת" ש"דרוש דרש משה והנה שורף" הי' "שעיר מוספי ר"ח" - אינו ברור (המו"ל).

43) ויש להוסיף בזה - בשייכות לחלק ההלכה שבתורה:

מצינו בגמרא (זבחים צ, סע"ב) "איבעיא להו, תדיר ומקודש איזה מהם קודם". ועד"ז יכולים לשאול בנוגע לחביב ומקודש - איזה מהם קודם. ולכאורה יש להוכיח מכאן שמקודש קודם, כי יום ראשון למילואים הוא חביב, להיותו דבר חדש שיש בו חביבות מיוחדת (ראה פרש"י ואתחנן ו, ו), ואילו יום השמיני למילואים הוא מקודש, שהרי נטל עשר עטרות. ומזה שהשראת השכינה ("ותצא אש גו'") היתה ביום השמיני למילואים יש להוכיח שמקודש קודם.

אמנם, השקו"ט בנוגע לחביב ומקודש מי מהם קודם, שייכת רק כאשר שניהם באותו סוג. וכיון שבשבעת ימי המילואים לא הי' עדיין גדר המשכן, הרי החביבות דיום הראשון היא בסוג אחר מהקדושה דיום השמיני, ולכן אין להוכיח שמקודש קודם מזה שהשראת השכינה היתה ביום השמיני למילואים (המקודש), ולא ביום הראשון (החביב).

44) וע"ד מארז"ל (ראה שהש"ר פ"ה, ב) "פתחו לי כחודה של מחט ואני אפתח לכם כפתחו של אולם".

45) בשילוב שיחת יו"ד שבט תשל"ב.

46) ראה תורת מנחם - התוועדויות חל"ו ע' 121. וש"נ.

47) איוב יד, טו. וראה של"ה שער הגדול (כט, ב ואילך). עבוה"ק חלק העבודה בתחלתו.

48) ראה לקו"ד ח"א קמא, ב. ועוד.

האמת היא, שהסיבה לכך שאינו נוסע למרחקים היא - בגלל אהבת עצמו, ועל זה נאמר[49] "על כל פשעים תכסה אהבה", היינו, שאהבת עצמו מכסה (לא רק על שגגות, אלא) גם על "פשעים", "אלו המרדים"[50], כבנדון דידן, שהעובדה שאינו מוכן למלא את השליחות היא מרידה ברבי... למרות שהוא חושב שמרמה את העולם בכך שמצדיק זאת בתירוץ של "עבודה בכח עצמו", בה בשעה שבכגון־דא מתאים יותר הביטוי "סאַם סאַפּאָזשניק"[51]: הוא בעצמו "סנדלר", כך, שיש ביכלתו ליצור זוג תפילין!... - הוא לא עוסק ב"עבודה בכח עצמו" על־פי חסידות, אלא בסנדלרות!...

ועל זה אומרים לו, שכל האפשרות לבחור באתערותא דלתתא ועבודה בכח עצמו מתחילה רק לאחרי הקמת המשכן על־ידי משה; מה־שאין־כן קודם הקמת המשכן, בהיותו עדיין במדבר, מקום שיש בו "נחש שרף ועקרב וצמאון אשר אין מים"[52], ולא עוד אלא שנמצא במעמד ומצב שהצמאון אינו נוגע לו, כיון שעסוק בדברים חשובים יותר...

וכבר היה לעולמים אצל דור המדבר, שהיו "דור דעה"[53], וקיבלו את התורה, ועשו את כל הענינים כדבעי, כמו שכתוב[54] "ויעש אהרן ובניו את כל הדברים גו'", באופן "שלא הטו ימין ושמאל", ואף־על־פי־כן, לא היו יכולים להקים את המשכן בעצמם, אלא רק משה היה יכול להקים את המשכן.

וזוהי גם ההוראה - שיכולים ללמוד נגלה וחסידות וכו', ואף־על־פי־כן, יש צורך בהקדמת אתערותא דלעילא על־ידי משה רבינו, כולל גם בנוגע ל"זקני ישראל", שאף שגדלה מעלתם, וכפי שמביא כבוד־קדושת־מורי־וחמי אדמו"ר במכתבו[55] מאמר המדרש[56] שהזקנים הם בדוגמת הכנפיים שעל ידם פורח העוף, מכל־מקום "קרא משה .. לזקני ישראל"[23], שהוא ענין האתערותא דלעילא כו'.

ודוקא באופן כזה יכולים לבוא להעילוי ד"יום השמיני", כמבואר בחסידות שהוא מלשון שומן[57], ועד ל"ויברכם", "ברכת כהנים, יברכך יאר ישא"[58].

* * *

י. בנוגע ללימוד ה'לקוטי־תורה' דפרשת השבוע[59] - הרי כיון שדרושי ה'לקוטי־תורה' בפרשה זו הם מעט בכמות, בודאי ישנם הרבה שסיימו הלימוד, ולכן יאמרו עתה לחיים, וינגנו ניגון שמח, מתוך החלטה ללמוד ולסיים ה'לקוטי־תורה' דפרשת השבוע גם בשבתות הבאים.

* * *

יא. מאמר (כעין שיחה) דיבור־המתחיל לויתן זה יצרת לשחק בו.

* * *

יב. בסיום פרשתנו נאמר "להבדיל וגו'" - שקשור עם ענין ההבדלה במוצאי שבת, אלא ששם נזכר ענין כללות ההבדלה בין קודש לחול, ואילו כאן נתבאר ענין ההבדלה בפרטיות: "בין הטמא ובין הטהור ובין החיה הנאכלת ובין החיה אשר לא תאכל".

ובהתאם לכך, הנה לפני אריכות הביאור בפירוש רש"י על הפסוק "להבדיל גו'", יש להזכיר אודות אירוע שייערך במוצאי שבת לאחרי הבדלה - מסיבת "מלוה־מלכה" בקשר עם ענין ה"מעמד"[60], וכידוע מכתב כבוד־קדושת־מורי־וחמי אדמו"ר[61] אודות גודל חשיבות ענין ה"מעמד".

---

49) משלי יו"ד, יב.
50) יומא לו, ב.
51) ראה סה"ש תרח"צ ע' 264. וראה גם תורת מנחם - התוועדויות ח"ט ע' 52. וש"נ.
52) עקב ח, טו
53) ראה ויק"ר פ"ט, א. במדב"ר פי"ט, ג.
54) ס"פ צו ובפרש"י.
55) אג"ק שלו ח"ו ע' שיא.
56) שמו"ר פ"ה, יב. תנחומא שמות כט.
57) ראה תורת מנחם סה"מ תשרי ע' רכה. וש"נ.
58) פרשתנו ט, כב ובפרש"י.
59) ראה שיחת ש"פ צו, ט"ז אדר־שני ס"ח (לעיל ע' 105). וש"נ.
60) ראה גם שיחת ש"פ ויק"פ, פ' פרה, מבה"ח ניסן דאשתקד סי"ד (תורת מנחם - התוועדויות חל"ט ע' 210). וש"נ.
61) ראה אג"ק שלו ח"ב ס"ע נב ואילך.

ויש להוסיף ולהעיר גם ממאמר רז"ל[62] על הפסוק[63] "את כל היקום אשר ברגליהם", "זה ממונו של אדם שמעמידו על רגליו":

כאשר חז"ל אומרים אודות ממונו של אדם שמעמידו על רגליו - בודאי אין כוונתם לממון שמוציא האדם על אכילה ושתיה, על קניית העיתון וכיוצא בזה; ממון זה אינו מעמיד את האדם על רגליו, והלואי שלא יגרום את ההיפך... אלא הכוונה היא לממון שהאדם נותן לצדקה, שזהו "ממונו של אדם" - "אתם קרויין אדם"[64] - ש"מעמידו על רגליו".

ויובן בהקדם ביאור ענין הרגל:

ידוע שהנשמה המתלבשת בגוף נקראת בשם "רגל"[65]. ובפרטיות יותר, יש גם בנשמה שבגוף (שנקראת רגל) כל חילוקי הדרגות דראש גוף ורגל: ענין השכל (ראש), רגש שבלב (גוף), ועד לענין הקבלת־עול (רגל), כולל גם מעלת הרגל, שמעמיד את כל הגוף, גם את הראש.

וכן הוא בנוגע לענין הצדקה - שיש אופן שנתינת הממון לצדקה היא מצד הבנה והשגה או מצד רגש הלב, ויש אופן שנתינת הצדקה היא מצד קבלת עול.

וזהו ענין ממונו של אדם שמעמידו על רגליו - שכאשר נתינת הצדקה היא מצד קבלת עול, שזהו ענין הרגל, הרי זה באופן שלמעלה ממדידה והגבלה.

ועל־פי־זה יובן הקשר והשייכות של שני הפירושים בענין "בכל מאדך"[66] (שזהו ענין "עושין רצונו של מקום"[67]): (א) ענין המסירת נפש[68], (ב) "בכל ממונך"[69] - כי, כאשר נתינת הממון לצדקה היא מצד ענין ה'קבלת עול', הרי זה באופן שלמעלה ממדידה והגבלה, כמו ענין ה'מסירות נפש' שהוא בלי גבול.

ובנוגע לפועל - בקשר לענין ה"מעמד" - הנה אם היה מדובר רק אודות ענין של אכילה ושתיה, היה אפשר לעשות זאת ביום השבת עצמו, עליו נאמר[70] "וקראת לשבת עונג", ששייך יותר לענין הבלי־גבול ד"בכל מאדך"; אבל כיון שזהו ענין הקשור עם ממון, הרי זה מוכרח להיות לאחרי השבת, אלא שהנתינת־כח על זה היא מיום השבת, ש"מיניה מתברכין כולהו יומין"[71].

[כבוד קדושת אדמו"ר שליט"א צוה להכריז אודות ה"מלוה מלכה", המקום והזמן, וסיים בברכה שיהיה בהצלחה כו', וצוה לנגן ניגון[72]].

* * *

יג. הביאור בפירוש רש"י על הפסוק "להבדיל בין הטמא ובין הטהור", "צריך לומר בין חמור לפרה, והלא כבר מפורשים הם, אלא בין טמאה לך לטהורה לך, בין נשחט חציו של קנה לנשחט רובו", "ובין החיה הנאכלת", "צריך לומר בין צבי לערוד, והלא כבר מפורשים הם, אלא בין שנולדו בה סימני טרפה כשרה, לנולדו בה סימני טרפה פסולה" - דכיון שבהמשך הפסוק נזכר חיה, מובן, שתחלת הפסוק קאי על בהמה, דבר המצוי. ובשניהם מדובר אודות מינים שדומים זה לזה: בבהמה - חמור ופרה, ובחיה - צבי וערוד, שלכן יש צורך להבדיל ביניהם. וכיון שמדובר אודות בהמות שמותרות באכילה (שהרי חמור ופרה "מפורשים הם"), ואף־על־פי־כן נאמר לשון טומאה, אף שלא מצינו טומאה בבעלי־חיים המותרים באכילה, על־כרחך צריך לומר, שמדובר אודות נבלת בהמה טהורה - "נשחט חציו של קנה" - שמטמאת; והמשך הכתוב באיסור אכילה ("אשר לא תאכל") - קאי ב"נולדו בה סימני טריפה", אבל השחיטה כשרה, ולכן אינה מטמאת.

---

62) פסחים קיט, א. וש"נ. הובא בפרש"י עה"פ.
63) עקב יא, ו.
64) יבמות סא, רע"א. וש"נ.
65) ראה תו"א משפטים עז, א. תשא פו, ב. ובכ"מ.
66) ואתחנן ו, ה.
67) ראה ברכות לה, ב ובחדא"ג מהרש"א שם. וראה גם לקו"ת פרשתנו יח, ב.
68) ראה תו"א מקץ לט, ג. לקו"ת שלח מב, ג. ובכ"מ.
69) ברכות נד, א (במשנה). ספרי ופרש"י עה"פ.
70) ישעי' נח, יג.
71) זח"ב סג, ב. פח, א.
72) באמרו בבת־שחוק, שצריכים להתחיל להעיר את ה"קהל" כדי שלא ישנו ב"מלוה מלכה" כמו שישנים עתה...

ועל דרך ההלכה: (א) ״נשחט חציו של קנה״ - כי בושט, אם ניקב כל שהוא (לא רק חציו) נעשית נבילה, ולא מתאים הלשון ״להבדיל״ בין ״כל שהוא״ ל״רובו״. (ב) כיון שאי־אפשר לצמצם, הרי גם ב״נשחט חציו״ יתכן שנשחט יותר מחציו וכשר, ומכל־מקום, לשיטת רש״י[73], ספיקא דאורייתא לחומרא מן התורה, ובפרט שהבהמה בחייה היא בחזקת איסור.

וה״יינה של תורה״: השייכות ד״להבדיל בין הטמא ובין הטהור״ לפרשת ״שמיני״, מדריגה נעלית שבה ״לא יגורך רע״[74], כי לצורך הבדלה במשהו וחוט השערה בלבד, יש צורך בנתינת כח מבחינה שלמעלה מהשתלשלות (שמיני) - הוגה על־ידי כ״ק אדמו״ר שליט״א, ונדפס ב׳לקוטי שיחות׳ חלק ז עמוד 65 ואילך.

בס״ד. יום ג׳, כ״ו אדר־שני, ה׳תשכ״ה.

מה[1] שמסר כבוד־קדושת אדמו״ר שליט״א להרב חדקוב שי׳ למסור להתמימים הנוסעים לארץ הקודש תבנה־ותכונן:

כבוד־קדושת אדמו״ר שליט״א מסר שאינו יכול לקרוא אתכם כולכם ביחד לחדרו ולומר הנ״ל באופן הדרוש וכו׳ - מסיבתו הפרטית בשנה זו[2] ולכן מסר על־יָדִי.

כבוד־קדושת אדמו״ר שליט״א משתתף בשני שקל - על־ידי כל אחד מהתמימים - בהתוועדויות שיערכו כדלקמן.

סדר ההתוועדויות הוא: ההתוועדות בהשתתפות כולכם; בישיבת ׳תומכי תמימים׳ ליובאוויטש המרכזית, ׳תורת אמת׳ המרכזית, וכפר חב״ד. בשאר המקומות - יתוועדו שנים שנים לכל הפחות. ובאופן שכל אחד ישתתף על־כל־פנים באחד מהם, והם: ראשון־לציון ובתי־ספר של הרשת אהלי יוסף יצחק.

בכל הנ״ל - למסור על־כל־פנים נקודות ממה ששמעו פה. להדגיש בכל מקום ומקום - המתאים אליו ביותר. בכל אחד ואחד מכל הנ״ל לסיים במסירת ברכתי לחג הפסח כשר ושמח, ואשר האריז״ל כתב[3] שהכשרות של פסח - מועילה לכל השנה שלא יחטא. ומסיימין בטוב.

אם יתהוו ספיקות - יחליטו על פי הגורל וכדומה.

הוצאות הנסיעה להתוועדויות וכו׳ יבקשו מר׳ אברהם פריז ולמסור לו החשבון.

לעשות ממונה - אחד או שנים - שיסדרו הנ״ל ושיכתבו לכאן מהנעשה בכל הנ״ל.

בנוגע לפריז, הנה כבוד־קדושת אדמו״ר שליט״א משתתף בשני שקל להתוועדות. באם יתוועדו רק בישיבת ברונאה יתנו לר׳ ניסן נעמינאָוו שני השקל, ואם יתוועדו גם בקרב אנ״ש ימסרו אחד לר׳ ניסן ואחד ל׳לשכה׳.

אם ישהו במאַרסייל - יבקרו במחנה העולים ותמסרו פרישת שלום מכבוד־קדושת אדמו״ר שליט״א ושביקש שאתם התלמידים החוזרים מפה, ימסרו בשמו ברכת חג הפסח כשר ושמח ושיתוועדו וימסרו שני השקל להתוועדות שם. ואם לא יוכלו להתוועד - לסדר שיוכלו להתוועד אחר־כך לבד שם. אם גם זה לא יאופשר - למסור את שני השקל בארץ הקודש, אחד ל׳תומכי תמימים׳ ליובאוויטש המרכזית, ואחד ל׳תורת אמת׳.

---

73) יבמות פח, ב (ד״ה היכי דמי), קידושין עג, א (ד״ה ואב״א), חולין כב, סע״א (ד״ה איצטריך קרא למעוטי).

74) תהלים ה, ה.

1) הוגה ע״י כ״ק אדמו״ר שליט״א ונדפס בהוספות ללקו״ש חי״ד ע׳ 339. במהדורא זו ניתוספו עוד איזה ציוני מ״מ ע״י המו״ל.

2) שנת האבילות אחרי אמו הרבנית הצדקנית מרת חנה ע״ה - נפטרה וא״ו תשרי שנה זו [תשכ״ה].

3) הובא בבאר היטב או״ח ר״ס תמז. וראה זח״ג רפב, ב (ובנצו״ז שם).

לקוטי־שיחות פרשת פרה כרך טז

מתורגם ללשון הקודש

א.

"פרה" לפני "החודש" - טהרתם של כל ישראל

ב"ירושלמי" נאמר[1]: "בדין הוא שתקדים החודש לפרה, שבאחד בניסן הוקם המשכן ובשני נשרפה הפרה. ולמה פרה קודמת, שהיא טהרתן של כל ישראל". כלומר, תחילה קוראים את פרשת פרה "להזהיר את ישראל לטהר", שיעשו פסחיהם בטהרה"[2], ואחר־כך – פרשת החודש "ששם פרשת הפסח".[2]

מלשון הירושלמי "שהיא טהרתן של כל[3] ישראל" מובן שטהרת פרה אדומה קשורה לכל בני ישראל. כך מובן גם מתוכן הענין שם, שתיקנו לקרוא את פרשת פרה – והלוא תקנת הקריאה היא לכל בני ישראל – לפני פרשת החודש (למרות ש"בדין הוא שתקדים החודש לפרה") מפני הטעם "שהיא (פרה) טהרתן של כל ישראל".

נדרש כאן הסבר: הצורך בהיטהרות מטומאת מת לפני הבאת קרבן פסח קשור רק לאלו שהם טמאי מת, אבל לא ל"כל ישראל", ואדרבה – כאשר רוב בני ישראל הם טמאי מתים, אין צורך להזדקק לפרה (וטהרתן של ישראל) כדי שיוכלו להביא את קרבן פסח, כי ציבור[4] מביא קרבן פסח (גם[5]) בטומאה – מדוע איפוא צריכים כל בני ישראל (ההולכים לפי הרוב ולא לפי המיעוט) להקדים את (קריאת פרשת) "פרה" לפני "החודש" מפני ש"היא טהרתן של כל ישראל"[6], ולא "החודש" לפני "פרה" (כפי שצריך להיות "בדין")?

הכרח לומר (בפנימיות הענינים), שבכך ש"פרה" היא "טהרתן של כל ישראל" אין הכוונה רק לטהרה כפשוטה (מטומאת מת פשוטה) אלא לטהרה כזאת ש"כל ישראל" צריכים להזדקק לה בכל מצב שבו הם נמצאים, ודוקא זוהי ההכנה לענין של "החודש" ופסח.

ב.

עיקר המצוה היא שעל האפר להיות מוכן לכל הזקוק לו

הדברים יובנו בעזרת החידוש שיש במצות פרה אדומה.

בספר המצוות[7] אומר הרמב"ם שמצות פרה אדומה היא – "לעשות פרה אדומה כדי שיהיה אפרה מזומן למי[8] שיצטרך אליו לטהרת טומאת מת" – כוונת המצוה איננה מתבצעת רק על־ידי שימוש באפר בשעת הצורך – כאשר יהודי נטמא למת והוא זקוק לטהרה באפרה – אלא על האפר להיות מוכן מלכתחילה לכל יהודי שיזדקק לו, כך שבכל זמן שתידרש ליהודי טהרה כזו הוא יוכל לטהר את עצמו מיד באפר הפרה.

הרמב"ם מצרף לכך את הפסוק[9] "והיתה לעדת בני ישראל למשמרת"[10], אשר פירושו הפשוט הוא שאפר הפרה צריך להיות מוכן, שמור, לכל יהודי מתוך "עדת בני ישראל" – כל ישראל – שמא הוא יזדקק לטהרה באפר הפרה.

החידוש בענין זה הוא גדול יותר: אין לטמא מת חובה (מדאורייתא) להיטהר; אפילו לפני הרגל כאשר ישנה החובה "לטהר את עצמו ברגל"[11], גם אז חלה החובה רק על המחוייב בעליה לרגל (בנוסף לכך שישנו דיון[12] אם חובה זו היא דאורייתא או דרבנן) להוציא אחרים, כגון:

---

1) מגילה פ"ג ה"ה. הובא ברי"ף ורש"י למגילה כט, א. ועוד.

2) פרש"י מגילה שם ד"ה פרה אדומה וד"ה ברביעית. וראה ס' הפרדס לרש"י "סדר פרשיות".

3) ברי"ף ורש"י שם (וכן בקה"ע ופני משה לירושלמי שם) ועוד – ליתא תיבת "כל". אבל בדפוסי ירושלמי לפנינו הוא כבפנים. – והעיקר: השאלה שבפנים היא בתוכן הענין, ולאו דוקא בדיוק הל' "כל", כדלקמן.

4) פסחים סו, סע"ב ואילך. שם עט, א ואילך. רמב"ם הל' קרבן פסח רפ"ז.

5) אע"פ שגם אז צריך להשתדל שיעשו בטהרה (כמו בנדו"ד שפרה נקראת קודם ר"ח שדי זמן להטהר) ובפרט למ"ד שטומאה הודחה בצבור (פסחים עז, א. יומא ו, ב. וש"נ).

6) בס' הפרדס שם מקשר זה דפרה קודמת מפני שהיא טהרתן של ישראל עם הא דחייב אדם לטהר את עצמו ברגל (ר"ה טז, ב) – אבל בפשטות, הענין דטהרתן של ישראל דפ' פרה הוא (לא ענין הטהרה (ברגל) בכלל, כ"א) רק טהרה מטומאת מת (וגם: החיוב לטהר עצמו ברגל אינו שייך לפסח דוקא). וראה לקמן בפנים סעיף ב' ובהערה 12. וראה לקו"ש חל"ו ע' 207 ואילך.

7) מ"ע קיג.

8) בתרגום העליר וקאפח שינויים בלשון (ולא בתוכן הכללי). ובחינוך מצוה שצז (שידוע שבכ"מ העתיק לשון הרמב"ם): לשרוף פרה אדומה להיות אפרה מוכן למי שיצטרך אלי' ומטהרה מטומאת מת. ובמנין המצות בריש ספר היד: לעשות פרה אדומה להיות אפרה מוכן. וראה רמב"ם ספר המדע (ירושלים תשכ"ד) שם בשינויי נוסחאות.

9) חוקת יט, ט.

10) כ"ה בתרגום העליר וקאפח (שהועתקה גם תיבת "למשמרת"). וכ"ה בחינוך שם. וראה ס' המדע הנ"ל בש"נ (שם).

11) ר"ה שם. רמב"ם הל' טומאת אוכלין פט"ז ה"י.

12) ראה משנה למלך לרמב"ם שם (ושם שקו"ט בעיקר בנוגע להאזהרה דמגע נבילה כו' קודם הרגל אם הוא איסור תורה או דרבנן). וראה שד"ח כללים מע' חי"ת כלל מז. וש"נ.

אדם שאין לו קרקע בארץ־ישראל (או אדם השוהה בחו"ל), שהם פטורים מעליה לרגל (ומקרבן פסח)[13], ולכן הם אינם מחוייבים ב"לטהר את עצמו ברגל".

אם־כן יוצא, שהאפר צריך להיות "מזומן למי שיצטרך אליו לטהרת טומאת המת", לאו דוקא לאדם שהטהרה מטומאתו היא חובה לגביו אלא גם לאדם שהטהרה תלויה ברצונו ובכל זמן שיתעורר בו הרצון להיטהר[14] צריך להיות מוכן בשבילו אפר הפרה כדי שיוכל לטהר את עצמו מיד כאשר ירצה.

ג.

גם מלשון הרס"ג מובן שעיקר המצוה הוא באפר השמור

ענין זה מודגש גם בלשון הרס"ג (בספר המצוות שלו[15]) שם הוא כותב, שמצות פרה אדומה היא "ופרה למשמרת בתדר" – אפר הפרה צריך להיות מוכן בתדירות (תמיד),

ישנם "אחרונים"[16] המנסים לדייק בדבריו של הרס"ג "ופרה למשמרת בתדר", ולומר שהכוונה איננה רק לחלק מן האפר ש"היו ישראל מזין הימנו"[17], אלא גם לחלק מן האפר שהוא "נותן בחיל"[18]. שהרי דוקא על חלק זה של האפר (שאותו הוא "נותן בחיל") נכתב הביטוי "והיתה לעדת בני ישראל למשמרת" (וכלשון הרס"ג "ופרה למשמרת"), אשר ממנו לומדים חז"ל[19] שיש לשמור חלק מן האפר של כל פרה "למשמרת" ב"חיל".

לפי־זה יוצא, שמצות פרה אדומה היא באופן כללי, לפי דעת הרס"ג, בחלק זה של האפר. שהרי, לכאורה, כיצד ייתכן לומר שעיקר המצוה איננו חלקו של האפר המנוצל לטהרת טמאי מתים, אלא חלק האפר הנשאר "למשמרת". והם מסבירים זאת[20] לפי המובן ממספר מקומות, שהיו לוקחים מן האפר השמור בחיל כדי להזות על הכהן הגדול לפני יום הכיפורים [וכך גם כאשר הכהן הגדול היה שורף פרה אדומה חדשה][21].

וזהו עיקר מצות פרה אדומה, שהרי לגבי ישראל ואפילו לגבי כהנים הדיוטים איננה קיימת חובה (כיחידים) להיטהר. רק כהן גדול, שרק הוא מסוגל לעבודה ביום הכפורים, כלפיו קיימת החובה בהזאת האפר לפני יום הכפורים כדי שיוכל לעבוד עבודה זו. וכך יוצא, שהחובה האמיתית של מצות אפר הפרה היא בחלק האפר שניתן בחיל "למשמרת".

הסבר זה לדברי הרס"ג דורש עיון מיוחד. שהרי,

יוצא מכך שהמילים "ופרה למשמרת בתדר" הן רק סימן כדי לדעת באיזה חלק מן האפר המצוה היא הכרחית, אך הן אינן מבטאות את תוכן המצוה.

ובנוסף לכך: המצוה (אפילו בחלק זה) איננה על כך שהאפר הוא "למשמרת בתדר", אלא על ההזיה על הכהן הגדול [דבר המגיע לידי קיום לעיתים רחוקות ביותר: מספר פעמים לפני יום הכיפורים (– אחת בשנה), וכאשר מכינים אפר מפרה אדומה חדשה, מאורע אשר מימות משה רבנו התרחש רק שמונה פעמים[22]],

וקשה: הרי מוטלת מצות־עשה על כל הכהנים לבצע את עבודת בית המקדש בכל יום, וכאשר יחיד עושה זאת הריהו מקיים מצות־עשה, ו"כהנים זריזין הן"[23] והיו רצין[24] לעבודה עד כדי מסירות־נפש, ואם־כן ברור שטהרת פרה אדומה היתה הכרחית לגביהם, ואם־כן מדוע יהיה עיקר מצות פרה אדומה בחלק של האפר הניתן בחיל, שממנו מזים רק על הכהן הגדול?

ד.

גם לפי הרס"ג עיקר המצוה היא שיהיה אפר מוכן, מדוע חשוב הענין לכל יהודי?

לפיכך מסתבר, שאדרבה: כוונת הרס"ג בדבריו "ופרה למשמרת בתדר" היא כדברי הרמב"ם שהובאו לעיל, שעיקר מצוות הפרה הוא, שאפרה יהיה תמיד מוכן "למי שיצטרך אליו לטהרת טומאת מת" – "למשמרת בתדר"[25].

אין שום קושי בכך שהרס"ג משתמש בביטוי "למשמרת", אשר לפי דרשת חז"ל הכוונה בביטוי זה היא לחלק מן האפר הניתן בחיל, כפי שהוסבר לעיל, כי כוונתו בביטוי זה איננה כלפי דרשת חז"ל, אלא לפי פשוטו של מקרא, שבמילים "והיתה לעדת בני ישראל למשמרת"

---

13) ראה פסחים ח, ב. תוד"ה מאלי' – שם ג, ב. שד"ח שם. וראה בכ"ז הרי"פ פערלא לסהמ"צ רס"ג פרשה מה (קצא, ב).

14) שהרי אין הכוונה ב"למי שיצטרך אליו לטהרת טומאת מת", שצריך ומחוייב בטהרתו, כ"א שצריך להאפר ("אליו") בשביל טהרתו. וכדמוכח ג"כ מהגירסא (ראה תרגום העליר וקאפח) "למה שיצטרך".

15) שם.

16) הרי"פ פערלא שם (קצ, ד).

17) לשון התוספתא – פרה ספ"ג. רמב"ם הל' פרה אדומה ספ"ג (וראה תוי"ט פרה ספ"ג).

18) פרה שם. רמב"ם שם.

19) תוספתא ורמב"ם שם. פרש"י חוקת יט, ט.

20) הרי"פ פערלא שם (קצא, א ואילך), וש"נ.

21) להדיעה שצ"ל בכה"ג דוקא (ראה הרי"פ פערלא שם, וש"נ).

22) פרה פ"ג מ"ה. רמב"ם הל' פרה אדומה שם.

23) שבת כ, א. וש"נ.

24) תמיד כח, א. משנה יומא רפ"ב (ושם כג, א).

25) ועפ"ז יומתק זה שאין הרס"ג כותב "למשמרת בחיל".

הכוונה היא גם לכלל האפר[26], שיש להכינו "למי שיצטרך אליו",

ובמיוחד כאשר "שיצטרך" כולל גם את הכהן הגדול בזמנים שעליו להיטהר על־ידי האפר.

את זאת רואים גם לפי הרמב"ם, המצטט כהוכחה לדבריו – שמצוות פרה אדומה היא "שיהיה אפרה מזומן" – את הפסוק "והיתה לעדת בני ישראל למשמרת",

שהרי גם חלקו של האפר ש"ישראל מזין הימנו" נכלל בתוך "והיתה... למשמרת" – מזומן "למי שיצטרך אליו".

אך צריך להבין: אכן, מדוע חשוב כל כך הענין של אפר הפרה, עד שמדגישים שאין די בכך שיהיה אפר בשעת הצורך, אלא הוא צריך להיות "למשמרת בתדר" – מוכן תמיד "למי שיצטרך אליו"?

ה.

פרט זה קיים גם במצות פרה אשר בעבודת ה' הרוחנית

כל דבר בגשמיות נובע ומשתלשל מענינו ברוחניות[27]. כך גם, ועל־אחת־כמה־וכמה, בקשר לתורה ומצוות: פרטיה של כל מצוה מביצועה הגשמי מותאמים וקבועים לפי תוכנה ברוחניות.

וכך גם בענינו: העובדה שמצות פרה מתקיימת באופן כזה, שצריך להיות "אפרה מזומן למי שיצטרך אליו", נובעת מכך שמצות פרה אדומה בעבודת ה' הרוחנית מסמלת ענין הדרוש תמיד, ענין שצריך להיות תמיד "מזומן" לכל אחד בעבודת ה' הרוחנית שלו.

והביאור בזה:

ענינה של פרה אדומה הוא – תשובה[28]. משמעותה של טומאת מת ברוחניות[29] היא העובדה שבאמצעות עוונות נגרם המצב ש"עוונותיכם היו מבדילים[30]", מצב שאין בו "ואתם הדבקים בה' אלקיכם"[31], ואז אין מתקיים, רחמנא ליצלן, "חיים..."[31]. ופרה אדומה, דהיינו התשובה, מטהרת את היהודי ומחברת אותו שוב לשרשו ומקורו באלקים חיים.

(וכפי מאמר חז"ל[32] "תבוא פרה ותכפר על מעשה העגל" – פרה מטהרת מטומאת מת, שהיא תוצאת ענין העוונות, אשר נובעים מחטא העגל, שהוא שורשם של כל החטאים שלאחר מתן תורה[33]).

זהו ההסבר לכך שבפרה אדומה נמצאים שני ענינים קוטביים: מצד אחד – כל עשייתה היא בחוץ, מחוץ לשלוש המחנות[34], שלא כקרבנות שמקומם הוא דוקא ב"פנים". ומצד שני – על ההזאה להתבצע דוקא "נוכח פני אוהל מועד"[35] – "מתכוון ורואה פתחו של היכל בשעת הזאת הדם"[35]. וזאת מפני שגם בתשובה קיימים שני קצוות כאלו:

פעולתה של התשובה היא לכפר ו"לברר" את ה"חוץ", את מה שהוא מחוץ לכל המחנות – מחוץ לקדושה. היא מכפרת ומטהרת גם זדונות, שהם משלוש קליפות הטמאות לחלוטין (דרגת הטומאה החמורה ביותר), שלא כקרבנות, המכפרים רק על שגגות[36]. הכח לאפשרות לכפר על הזדונות (על מה שמחוץ לכל המחנות) נלקח ונובע ממקור עליון ביותר ("פנים")[37] –

דוקא הקב"ה, שלמעלה מהתורה, מציע כפתרון, עצה וציווי לאדם החוטא את התשובה "יעשה תשובה ויכפר לו"[38], אך לא כך התורה, שלפי מדרגתה היא מציעה את העצה "יביא אשם", המכפר על שגגות[39].

ו.

מהו הקשר שבין יהודי ההולך בדרך הישרה לבין כל ענין הפרה?

ניתן לחשוב, שענין זה בתשובה, הוא רק לגבי אדם שכבר חטא ופגם, רק הוא זקוק לפרה הנעשית בחוץ, אך

---

26) אף שגם רש"י בפירושו עה"ת עה"פ כתב "וזה שבחיל נתון למשמרת מגזה"כ והיתה .. למשמרת" – י"ל שאינו שולל בזה ש"למשמרת" קאי גם על כללות האפר. וראה רא"ם שם. ואכ"מ.

27) וי"ל שזהו פנימיות תוכן מחז"ל (ב"ר בתחלתה. זח"ב קסא, א־ב) אסתכל באורייתא וברא עלמא. ודארבא – ידוע מש"כ השל"ה (ראה בהקדמה סוף בית אחרון יד, א) שהתורה מדברת בעליונים ומרמזת בתחתונים.

28) אוה"ת חוקת ריש ע' תשסב. תשעד. תשפז. ס"ע תשצז ואילך. ד"ה וידבר גו' זאת חקת (הא') תרכ"ט. ועוד. וראה לקו"ת סא, ריש ע"ד.

29) ראה אוה"ת שם ע' תשפא. לקו"ת שם ג־ד.

30) ישעי' נט, ב.

31) ואתחנן ד, ד. אדר"נ ספל"ד.

32) תנחומא חוקת ח בסופו. פרש"י שם יט, כב. וראה ע"ז כג, ב: פרה דחטאת קריי' רחמנא. וראה אגה"ק סי' כח.

33) ראה תשא לב, לד ובפרש"י שם. וראה זהר (ח"א נב, ב. ח"ב קצג, ב) דע"י חטא העגל חזרה זוהמתן.

34) חוקת יט, ג ובפרש"י (מיומא סח, א).

35) חוקת שם, ד ובפרש"י (מספרי עה"פ).

36) ראה אגה"ק שם. דרך מצותיך קיא, א־ב (וראה ציונים והערות שם).

37) ראה דרמ"צ שם: ענינה כמו הקרבנות הנעשים בפנים ואדרבה נעלית מהם ביותר. וראה לקו"ת חוקת נט, ד ואילך.

38) יל"ש תהלים מזמור כה (רמז תשב). וראה ירושלמי מכות פ"ב ה"ו.

39) ובאשם גזילות כו' – הקרבן צ"ל עם (ובהקדמת שב מידיעתו – שבועות כו, ב. וש"נ) התשובה. התשובה עושה ממזיד שוגג ואז מכפר הקרבן (אוה"ת יו"כ ס"ע א'תקנז ואילך. דרמ"צ וציונים והערות הנ"ל. וראה לקו"ש [המתורגם] ח"ד ע' 132 בהערה. חי"ג ע' 76 ואילך. ועוד).

מהו הקשר של יהודי שנוהג בדרך של "עשה האלקים את האדם ישר"[40], דרך ישרה, דרך עבודת הצדיקים, לכל הענין הזה של פרה אדומה?

אמנם אמת היא, שהוא זקוק לתשובה, כפי שאדמו"ר הזקן מסביר במספר מקומות[41], שתשובה איננה רק על עבירות, ושאפילו צדיק צריך לעשות תשובה, אך כל זה הוא לגבי עבודת התשובה של "והרוח תשוב אל האלקים אשר נתנה"[42], אך איזה קשר יש ליהודי כזה עם תשובה מסוג של פרה אדומה, "חוץ לשלוש מחנות"? והרי הוא נמצא ב"פנים"!

על כך עונים, שמצות פרה אדומה היא "שיהיה אפרה מזומן למי שיצטרך אליו", עליו להיות מונח "למשמרת בתדר", כי בפשוטם של דברים, "אל[43] תאמין בעצמך" – לעולם אין אדם יכול להיות בטוח בעצמו.

במיוחד לפי הכלל ש"אין[44] צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא", ולפחות "חטא" מלשון חסרון[45] – משהו חסר, הוא לא קיים את עבודתו "כדבעי למיעבד"[46], או לא ביצע אותה בשלמות – ולכן הוא צריך לעשות תשובה על הפגם בעבודתו.

ואפילו כאשר אין בו שום חטא, והמוות יכול לשלוט בו רק "בעטיו של נחש"[47],

– כפירושו הידוע של האר"י ז"ל[48] על הפסוק[49] "ותלית אותו על עץ", שכאשר לאדם אין שום חטא, אשר הוא הגורם למוות, הרי "ותלית אותו על עץ": יש לתלות לגביו את ענין המיתה בחטא עץ הדעת, שהביא למוות בעולם –

גם אז, הרי בעצם העובדה שלחטא עץ הדעת ישנה השפעה עליו, מהווה הוכחה לכך שיש לו קשר עם "עטיו של נחש"[50],

– ועל כך צריך להיות אצלו ענין התשובה. ויש לומר, שאם הוא איננו דואג ל"עטיו של נחש" שבו, ודאי שהוא ירד אחר־כך מדרגתו, ר"ל.

על־אחת־כמה־וכמה ברור הענין כאשר מתעמקים במאמר חז"ל[51] "כל דור שאינו (בית־המקדש) נבנה בימיו, מעלין עליו כאילו הוא החריבו", ובאופן החיובי הרי קיים פסק־דין[52] שיחיד ש"עשה מצוה אחת, הרי הכריע את עצמו ואת כל העולם כולו לכף זכות וגרם לו ולהם תשועה והצלה" –

וכיוון שהוא רואה, שאנו נמצאים עדיין בגלות, ובמיוחד בגלות בעקבתא דמשיחא – חושך כפול ומכופל (שזהו "חוץ" שאין "חוץ" יותר ממנו) ועדיין לא נושענו, וייתכן שהדבר תלוי בעבודתו שלו, כפי שהוסבר לעיל[53], הרי כל זמן שהגאולה איננה מגיעה, אז ר"ל "כאילו הוא (הדור שהוא יכול "להכריע" אותו) החריבו" – ואז מעורר הדבר אצלו תשובה כפשוטה, בצורה הנעלית ביותר.

ז.

ענין התשובה צריך להוות יסוד אפילו בעבודתו של הצדיק

ניתן עדיין לחשוב: אכן, ענין התשובה צריך להיות מוכן אצלו "למשמרת בתדר", אך בהיותו איש ההולך בדרך הישרה, די אם יהיה זה אצלו ענין נוסף בעבודת ה' שלו,

כי לו כשלעצמו אין כלל קשר עם ענינים שהם "חוץ לשלוש מחנות", והצורך שלו בענין התשובה איננו נגרם בגללו, אלא "בעטיו של נחש", דבר שאינו תלוי ברצונו ובבחירתו, ועל כך הוא באמת יעשה תשובה – אך לא כיסוד בעבודת ה' שלו. הן הוא נעלה מכך!

על כך אומרים, שפרשת פרה היא "טהרתן של כל ישראל" – כל יהודי נזקק לטהרה מסוג של פרה אדומה, ויתר על כן – זהו היסוד לכל עבודת ה' שלו, כי צריך להיות אצלו "החודש" (ופסח), ככתוב במדרש[54] שחוקת פרה אדומה גדולה מחוקת הפסח, כי "אוכלי הפסח צריכין לה". משמעות הדברים הללו בעבודת ה' הרוחנית היא[55]: אוכלי הפסח – זוהי עבודת הצדיקים, ו"אוכלי הפסח צריכין לפרה כי גם הצדיקים צריכים לעשות תשובה".

---

40) קהלת ז, כט.

41) לקו"ת ר"ה ס, ד ואילך. ש"ש סו, ג. ר"פ האזינו. ועוד.

42) קהלת יב, ז.

43) אבות פ"ב מ"ד.

44) קהלת ז, כ.

45) לקו"ת מטות פב, א. ד"ה ע"כ יאמרו תרצ"א (בסה"מ קונטרסים ח"א) פ"א. ובכ"מ.

46) כתובות סז, רע"א.

47) שבת נה, ב. ב"ב יז, א.

48) נחל קדומים עה"פ (תצא כא, כב). של"ה שפד, ב. וראה לקו"ש ח"ז ע' 167 ואילך, וש"נ.

49) תצא שם.

50) ראה תו"א ס"פ משפטים: והוא ענין .. ד' מתו בעטיו של נחש שאע"פ שהן צדיקים גמורים מ"מ נשאר בם עדיין איזה שמץ מזוהמת הנחש .. שרואה א"ע ומכיר חסרונו או יודע שזה טוב לו. וראה לקמן בפנים סעיף ז והערה 56. וראה לקו"ש חכ"ד ע' 134.

51) ירושלמי יומא פ"א ה"א. מדרש תהלים קלז, ז (ומסיים שם: מאי טעמא לפי שלא עשה תשובה).

52) רמב"ם הל' תשובה פ"ג ה"ד. מקידושין מ, ב.

53) להעיר מבונה ירושלים ספ"ד מתיקונים, שאם הי' צדיק אחד חוזר בתשובה שלימה בדורו הי' בא משיח.

54) שמו"ר פי"ט, ב.

55) סד"ה וידבר גו' זאת חוקת הנ"ל.

אפילו אצל צדיק[56], העובדה שהוא "יש מי שאוהב"[57], ויש לו בחירה חפשית לעשות ח"ו נגד רצון ה', מוכיחה שהוא מציאות שאיננה מאוחדת לחלוטין עם אלקות, יוצא מכך, שגם בעבודתו של הצדיק משולבת מציאות עצמית.

לפיכך נזקק גם צדיק לטהרה של פרה אדומה, עליו "להיטהר" מהרגשה של מציאותו העצמית באמצעות התשובה – המרירות על כך שהוא מציאות שאיננה בטלה לחלוטין לאלקות. דוקא באמצעות עבודת התשובה, ועד לאופן שהוא מבטל את מציאותו העצמית, יכולה להתקיים אצלו אחר־כך העבודה של "אוכלי הפסח", עבודה באופן של פסח (פסיחה) ודילוג, עד שהוא "אוכל" זאת, כביכול, והדברים נעשים "דם ובשר כבשרו"[58].

ח.

עבודת התשובה מסוג זה מכוונת לכולם, ומקרבת את הגאולה

כל האמור לעיל הוא אפילו לגבי צדיק, ועל־אחת־כמה־וכמה שעבודת תשובה זו, של פרה אדומה, צריכה להתקיים אצל בינונים, שיש להם הרהורי עבירה וכו'[59].

למרות ש"מיד בעלייתו לשם דוחהו בשתי ידיים..."[59] בכל זאת, העובדה שמתעוררות אצלו מחשבות כאלה, מוכיחה שהוא עדיין לא קיים את השבועה "תהי צדיק"[60], ולפיכך עליו לעשות תשובה.

ועל־אחת־כמה־וכמה אמורים הדברים כלפי כאלה שהם למטה מדרגת בינוני – שהרי אף־על־פי ש"מידת הבינוני היא מידת כל אדם ואחריה כל אדם ימשוך"[61], בכל זאת ידוע[62] האיחול הלבבי "הלואי בינוני" – אשר אצלם צריכה להיות תשובה וטהרה על חטאים כפשוטם, כדי שיוכלו אחר־כך לעבוד את עבודת ה' כדבעי[63].

ובאמצעות עבודת התשובה של פרשת פרה מגיעים מיד לפרשת החודש, ש"אין מפסיקין בין פרה להחודש"[64], כי ענינה של פרשת החודש הוא "החודש הזה לכם", חודש הגאולה[65] ובאמצעות עבודת התשובה של פרשת פרה נגרם ש"ומיד (ללא שום הפסק) הן נגאלין"[66], "בניסן עתידין ליגאל"[67], בקרוב ממש.

(משיחות ומאמר מוצש"ק פ' פרה תשל"ח, שיחות ש"פ החודש תשכ"ד)

56) ראה בכ"ז לקו"ש [המתורגם] ח"ט ע' 216 ואילך, וש"נ.
57) ראה תניא פל"ה, לז.
58) תניא פ"ה.
59) תניא ספי"ב.
60) ראה שם פי"ד.
61) שם רפי"ד.
62) בית רבי ח"ב פ"ח הערה א' (הב').
63) ראה תניא פי"ז. תשובות וביאורים (קה"ת תשל"ד) סי' ז*.
64) ירושלמי מגילה שם.
65) ראה שמו"ר פט"ו, יא. ועוד.
66) רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ה.
67) דעת ר"י ר"ה יא, רע"א. וכן סתם בשמו"ר שם. וראה אוה"ת בא ע' רנט. רעא.

*) אגרות קודש כ"ק אדמו"ר שליט"א ח"א ע' פה ואילך. המו"ל.

המשך ביאור למס' יבמות ליום שישי עמ' ב

מייבמה, היתה נעשית אשתו לגמרי, והיתה נופלת לפני לוי ליבום רק ממנו, ואילו לא היה עושה בה מאמר, היתה עדיין תחת זיקת ראובן ונופלת ללוי רק מראובן. אך מאחר שעשה בה שמעון מאמר הקונה רק מדרבנן, הרי היא נחשבת כקנויה לשניהם ונחשבת כאשת שני מתים שנופלת לאחיהם מחמת שניהם. ואם נפלה ליבום יחד עם רבקה אשת שמעון, אסרו חכמים לייבם את שתיהן משום גזירה, שמא יאמרו שאף שתי יבמות הנופלות מבית [–מאח] אחד שתיהן מתייבמות. והסמיכו דברי־הים על מה שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כה ה), 'וּמֵת אֶחָד מֵהֶם וגו' וְבָמָה יָבֹא עָלֶיהָ', ומשמע מ'ומת אחד', שאין מצות יבום אלא במי שֶׁיֵּשׁ עָלֶיהָ זִיקַת יָבָם אֶחָד, וְלֹא באשה שֶׁיֵּשׁ עָלֶיהָ זִיקַת שְׁנֵי יְבָמִין. אבל חייבות הן בחליצה, שהרי מן התורה אין המאמר קונה כלל, ואין שרה אלא אשת ראובן בלבד, ונמצא ששרה ורבקה באות משני בתים שונים, וכל אחת מהן צריכה חליצה בפני עצמה. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, מֵיבַם לְאֵיזוֹ מֵהֶן שֶׁיִּרְצֶה, וְחוֹלֵץ הוא לַשְׁנִיָּה [ראה ציור] מחמת הספק. שכן יַבּוּמֵי תַּרְוַיְיהוּ – לייבם את שתיהן לֹא הותר ללוי, משום דְּדִלְמָא יֵשׁ זִיקָה, ונמצא ששתיהן נשי שמעון, וְהָווּ שְׁתֵּי יְבָמוֹת הַבָּאוֹת בְּעוֹלָמוֹ, וְאילו רבקה השְׁנִיָּה חוֹלֶצֶת וְלֹא מִתְיַיבֶּמֶת ללוי. שכן מאמר קונה ביבמה במקצת, ועל כן נחשבת רבקה צרת ערוה של לוי לחומרא לאוסרה ביבום, אבל אינו קנין גמור לפוטרה אף מחליצה.

המשך ביאור למס' יבמות ליום שבת קודש עמ' א

וחליצה מִשּׁוּם שלגבי לוי היא אֵשֶׁת אָחִיו שֶׁלֹּא הָיָה בְּעוֹלָמוֹ, וּשְׁנִיָּה [–רבקה אשת שמעון] אוֹ חוֹלֶצֶת אוֹ מִתְיַיבֶּמֶת ללוי. ואם עָשָׂה בָּהּ שמעון בשרה מַאֲמָר, וְאַחַר כָּךְ נוֹלַד לוי הָאָח השלישי [ציור ז], אוֹ שֶׁנּוֹלַד לוֹ אָח, וְאַחַר כָּךְ עָשָׂה בָּהּ שמעון מַאֲמָר וְאחר כך מֵת, שרה הָרִאשׁוֹנָה יוֹצְאָה ונפטרת מלוי מִשּׁוּם שהיא אֵשֶׁת אָחִיו שֶׁלֹּא הָיָה

לקוטי־שיחות פרשת שמיני כרך יז שיחה ג

מתורגם ללשון הקודש

א.

הסבר מפרשי רש״י על המילים ״וייטב בעיניו״

מן הפסוק[1] ״וישמע משה וייטב בעיניו״ מצטט רש״י את המילים ״וייטב בעיניו״, ומפרש ״הודה ולא בוש לומר לא שמעתי״.

המפרשים[2] מסבירים זאת, שאילו היה משה ״בוש״, הוא היה אומר ״לא שמעתי״, אך כיון שהוא ״לא בוש״, לפיכך הוא לא אמר לא שמעתי אלא ״הודה״ ואמר ״שמעתי ושכחתי״, כפי שנאמר בגמרא[3].

אך בדרך הפשט בפירוש רש״י אין ההסבר מובן כלל: ידוע שרש״י סיגנן את פירושו באופן ברור, כך שגם בן חמש למקרא יוכל להבינו. אילו רצה רש״י לומר שמשה הודה ואמר ״שמעתי ושכחתי״, הוא לא היה מחסיר את העיקר — את המילים שאמר משה.

גם מובן, שאין לומר שרש״י מסתמך על הנאמר בגמרא — ״שמעתי ושכחתי״, כי, כאמור מספר פעמים, מפרש רש״י את הפסוקים במקום, ואינו סומך על הסברים במקום אחר, ובמיוחד בענייננו, כאשר רש״י אינו מזכיר כלל את המקור בגמרא לפירושו.

לפי כל זה נראה, שרש״י מסביר את הפסוק לפי פשוטו של מקרא, באופן השונה מהסברו בדרך ההלכה, בגמרא. במיוחד, כאשר ענין זה מופיע ב״תורת־כהנים״, ושם[4] אין הלשון כמו בגמרא, ורש״י בוחר את הנאמר ב״תורת־כהנים״[5].

ב.

שאלות נוספות על דברי רש״י ועל הסברי המפרשים

בנוסף לכך צריך להבין: א) מהו הקושי בפסוק שאותו רוצה רש״י להסביר? לכאורה, מובן הפסוק בפשטות: ״וישמע משה״ — לאחר ששמע את טענת אהרן — ״וייטב בעיניו״.

ב) מהו ההכרח, לפי פשוטו של מקרא, לומר ש״הודה ולא בוש לומר לא שמעתי״?

יש מפרשים[6], הסוברים, שההכרח לפירוש רש״י נובע מן המילים ״וישמע משה״, שהן, לכאורה, מיותרות (כי מובן, שהוא שמע את דברי אהרן אליו), ודי היה במילים, ״וייטב בעיני משה״.

ומזה שהפסוק אומר תחילה ״וישמע משה״, מדייק רש״י, שהכוונה היא שמשה שמע את דברי אהרן עוד לפני כן — מהקב״ה, אך שכחם, ולפיכך ״וייטב בעיניו״ דברי אהרן לאחר שנזכר.

אך לכאורה אין להבין כך לפי פשוטו של מקרא, כי לפי זה, היה רש״י צריך לומר זאת במפורש[7], במיוחד כאשר בטל בכך הפירוש הפשוט של ״וישמע משה״ (ששמע מפי אהרן), ולפחות היה צריך לפרט ״שמעתי (ושכחתי)״, ומזה ניתן היה להבין את המשמעות של ״וישמע משה״.

[קושי זה הוא בנוסף לשאלות שמעוררים המפרשים[8]: א) לפי זה, צריך היה להיכתב ״ומשה שמע״, כך שיודגש שהוא שמע בעבר. ב) רש״י צריך היה לומר את פירושו על המילים ״וישמע משה״].

ג.

מדוע מסביר רש״י את הסיבה לטעות משה רק בפ׳ מטות?

גם צריך להבין: בפרשת מטות[9] אומר רש״י על הפסוק ״ויאמר אלעזר הכהן...״: ״לפי שבא משה לכלל כעס בא לכלל טעות שנתעלמו ממנו הלכות גיעולי נכרים, וכן אתה מוצא בשמיני למילואים שנאמר ויקצוף על אלעזר ועל איתמר, בא לכלל כעס בא לכלל טעות. וכן בשמעו נא המורים ויך את הסלע[10] על־ידי הכעס טעה״. לפי זה נראה, שלפי פשוטו של מקרא נדרש הסבר לסיבה שבגללה טעה משה. אם כך, לא מובן: הקושי — כיצד בא משה לכלל

---

1) פרשתנו י, כ.
2) רא״ם, גו״א, דברי דוד (להט״ז), ש״ח, ועוד.
3) זבחים קא, א־ב.
4) אלא ששם איתא הודה מיד ולא בוש כו׳.
5) וצ״ל שמפרשי רש״י הנ״ל יפרשו כפירושם גם בתו״כ, ראה קרבן אהרן שם. ועוד.
6) ראה דברי דוד כאן. באר יצחק.
7) ועד״ז קשה ביותר לפי׳ הש״ח שוייטב בעיניו הוא גם בעיני אהרן.
8) ש״ח (השלם) כאן.
9) לא, כא.
10) חוקת כ, יוד. יא.

טעות[11], מופיע לראשונה בפרשתנו, ורש"י היה צריך להסביר כאן, שטעותו יכולה לנבוע מכך ש"בא לכלל כעס", ומדוע מסביר זאת רש"י רק בפרשת מטות ולא מיד בפרשתנו?

ד.

לדעת רש"י, משה לא שמע דבר זה מה'

ההסבר לכך הוא: בפירושו "הודה ולא בוש לומר לא שמעתי", מתכוון רש"י כפשטות לשונו[12], שמשה לא התבייש לומר[13] שלא שמע מהקב"ה את ההבדל בין קדשי שעה לקדשי דורות[14].

רש"י אינו סובר כבגמרא, שמשה שמע את ההבדל, אך שכחו, והוא "הודה ולא בוש", ואמר "שמעתי ושכחתי"[15] —

מפני שלפי זה קשה בדרך פשוטו של מקרא: א) מהו שבחו של משה רבינו, על שאמר את האמת — "שמעתי ושכחתי", ולא אמר את ההיפך מן האמת[16] ("לא שמעתי")[17]. ב) כיצד ייתכן לומר "וייטב בעיניו" על דבר ששמעו מפי הקדוש־ברוך־הוא[18]? ג) ועיקר — הכוונה של "וייטב בעיניו" היא שייתכן שיהיה אחרת, אך אם משה שמע זאת מפי ה' הרי "וייטב בעיני ה'"[19], ומהי הכוונה ב"וייטב בעיניו"?

לפיכך סובר רש"י כפשוטו, שמשה לא שמע מהקדוש־ברוך־הוא את ההבדל, כפי שהוא אמר ב"דבור המתחיל" הקודם, על דברי אהרן "הייטב בעיני ה'" — "אם שמעת בקדשי שעה אין לך להקל בקדשי דורות"[20]. ולפי זה מובן: א) השבח שב"הודה ולא בוש לומר לא שמעתי" — כי משה יכול היה להסכים לדברי אהרן על־ידי שתיקה, שהיא כהודאה, ואפילו על־ידי הצדקתו בדברים, ללא שיודיע "לא שמעתי". ב) הכוונה ב"וייטב בעיניו" היא, שהיתה זו סברת אהרן, שמשה לא שמע אותה מה', ולפיכך, גם אם מוצאים שקדשי דורות דומים בהלכות מסויימות לקדשי שעה, בדומה למה שמפרש רש"י לפני כן[21], בפרשת פסח מצרים שדיני פסח דורות דומים לו בהלכות רבות, בכל זאת לגבי הלכה זו נאמר על פסקו של אהרן ש"וייטב בעיניו" של משה[22].

ה.

ייתור המילים "וייטב בעיניו"

הקושי בפסוק, שאותו בא רש"י להסביר, הוא על המילים "וייטב בעיניו", אשר, לכאורה, הן מיותרות.

שהרי מובן, שמשה שמע את דברי אהרן אליו, ולכן, משמעות המילים "וישמע משה", היא בדומה ל"שמעת לקול אשתך"[23], "והם לא ידעו כי שומע יוסף"[24] וכדומה — הבנת הדברים וקבלתם[25]. כלומר,

---

11) להעיר מפרש"י פנחס כז, ה.

12) ועפ"ז מתורצת בפשטות קושיית הד"ד (הובא גם בש"ח) משבת קיט, ב ואילך.

13) ומה שהקשו (ריב"א, דברי דוד ועוד) דהלא שנינו במס' אבות (פ"ה מ"ז) שזהו מהז' דברים בחכם על מה שלא שמע אומר לא שמעתי — ראה פרש"י שם "שאינו רוצה לומר בשם שאינו אומרו כדאמרינן (ברכות כז, ב) האומר דבר שלא שמע מרבו גורם לשכינה כו'" ואינו שייך לנדו"ד. ולהעיר מאבות דר"נ פל"ז. וע"פ המבואר לקמן בפנים י"ל גם אם לא נפרש כפרש"י.

14) וכ"פ בספר זכרון (לר"א בקראט הלוי). וראה מושב זקנים עה"ת כאן, באמ"ח בפרש"י. וראה בספר הזכרון שם בסוף הפי' שמקשה מגמרא ומסיים "ואולי שגירסא מיותרת היא" (תיבות "אלא אמ' שמעתי ושכחתי" בגמרא).

15) ראה גם לקו"ש חכ"ז ע' 70 ואילך.

16) להעיר מוירא יח, טו.

17) להעיר מגו"א כאן.

18) להעיר מפרש"י פקודי לח, כב.

19) ראה אבות דר"נ פל"ז, יב ובפי' כסא רחמים (שם), ובנין יהושע בסוף הפרק.

20) בפרש"י לעיל י, טז כ' רש"י "נחלקו בדבר חכמי ישראל (זבחים שם) י"א מפני טומאה שנגעה בו נשרף וי"א מפני אנינות נשרף לפי שהוא קדשי דורות כו'". אעפ"כ בהמשך הפרשה מפרש רש"י בעיקר לפי פי' השני וכן בפסוק זה (ראה זבחים שם), ואינו לפי שמכריע כפי' זה, אלא (כמדובר כמ"פ) לפי שרק לפי' זה הוצרך רש"י לפרש משא"כ לפי' השני מובן מעצמו, או שמכתוב זה משמע יותר קרוב לפשש"מ כפירוש השני (אבל גם פירוש הא' הוא ע"פ פשש"מ). וראה רא"ם פסוק יט. ועוד. ואכ"מ.

21) בא יב, יד. יז. ועוד.

22) על פי הנ"ל יש לבאר פרש"י עה"פ (י, ג) "וידם אהרן קבל שכר על שתיקתו ומה שכר קבל שנתייחד עמו הדבור שנאמר לו לבדו פרשת שתויי יין". דלכאורה (ראה גם יריעות שלמה שם) תיבות "מה שכר קבל" מיותרות, וגם אין זה דרכו של רש"י והול"ל רק "קבל שכר על שתיקתו שנתייחד עמו הדבור כו'", וממש"כ "ומה שכר קבל" משמע שבא לשלול שלא תאמר שקבל שכר אחר.

וע"פ הנ"ל י"ל שהי' קס"ד לומר שהשכר שקבל הוא שרק הוא כיוון למה שאמר הקב"ה החילוק בין קדשי שעה לקדשי דורות ולא משה, ואדרבא עי"ז דוקא ניחא: א) אין צורך לחדש, שלר"י (פרש"י ר"פ ויקרא) שס"ל שכל הדברות היו רק למשה ולא לאהרן הדיבור כאן הי' רק לאהרן. ב) השכר שייך להמאורע גם לדעת ר"א (פרש"י י, ב) שלא ס"ל ששתויי יין נכנסו —

ורש"י שולל קס"ד זו כי רש"י לשיטתו כאן שלא שמע משה החילוק מהקב"ה, ובמילא לא שמעו גם אהרן — וא"כ דוחק לומר שהשכר מלמעלה הי' בזה שסברת שכלו היתה נכונה ולא סברת משה.

[ומה שפרש"י (י, יט) "יכול מפני שלא הי' באלעזר להשיב כו'" י"ל שזהו לפירושו (לפי האמת) שמשה לא שמע ואהרן כוון מסברא דנפשי', וא"כ י"ל שגם אלעזר הי' מכוון להסברא, אבל אם הי' משה שומע זה מהקב"ה ושכח י"ל שרק אהרן הי' מכוון (כיון שהי' מחמת שכר) ולא אלעזר. ולהעיר מויק"ר פי"ג, א].

23) בראשית ג, יז.

24) מקץ מב, כג.

25) — בפרש"י וישב (לז, כז) ד"כל שמיעה שהיא לשון קבלת דברים מתרגם וקבל" ובפרשתנו עה"פ "וישמע משה" הרי תרגם "ושמע משה"? —

דברי אהרן התקבלו על־ידי משה, ומה באות להוסיף המילים "וייטב בעיניו"?

הכרחי אפוא לומר שהמילים "וייטב בעיניו" מוסיפות, שדברי אהרן לא רק התקבלו על־ידי משה, אלא היה בקבלת הדברים חידוש מיוחד. ומהו?

על כך אומר רש"י, שכוונת הפסוק היא, שבנוסף ל"וישמע משה", בנוסף לכך שהדברים נתקבלו על־ידו, הרי הם ישרו בעיניו כל כך – "וייטב בעיניו" – עד שהוא גם אמרם[26] – "לומר"[27] – לאחרים.

מסופר כאן שבחו של משה ש"הודה ולא בוש לומר לא שמעתי": הוא הודיע ופרסם ש"לא שמעתי"[28], למרות שיכול היה להסתפק בהסכמה לדעת אהרן.

ו.

רק בפ' מטות הכרחי הדבר לפי הפשט

לפי זה מובן מדוע אין רש"י מפרש כאן כמו בפרשת מטות – בא לכלל כעס בא לכלל טעות: כיוון שההבדל בין קדשי דורות לקדשי שעה תלוי בשכל, ובשכל יש מקום לשתי הדעות[29], אין רש"י מוכרח לומר כאן, לפשוטו של מקרא, את החידוש הגדול, שייתכן אצל משה "בא לכלל טעות".

ואילו בפרשת מטות, הכרחי לומר שהענין של "ויקצוף" של משה הביאו לידי טעות, והכרח לומר חידוש זה, וכן להסביר מדוע דוקא כעס זה הביא לכלל טעות, לפיכך ממשיך שם רש"י ואומר "וכן (חידוש זה) אתה מוצא בשמיני למילואים שנאמר ויקצוף משה". לאחר שהוכח בפשוטו של מקרא שמפני ש"בא משה לכלל כעס – בא לכלל טעות" כבר אפשר להסביר כך לגבי השמיני למילואים, ש"ויקצוף" גרם[30] לאי־ידיעת ההבדל בין קדשי שעה לקדשי דורות[31], למרות שאהרן חשב כך בפשטות.

ז.

יינה של תורה

מ"יינה של תורה" בפירוש רש"י:

אם חילוקי הדעות בין משה לאהרן תלויים בשכל, יש להבין: א) מדוע נטה משה להבין שאין הבדל בין קדשי דורות לקדשי שעה, ואילו אהרן נטה לסבור שיש הבדל? ב) אם משה סבר שאין הבדל בין קדשי שעה לקדשי דורות בוודאות כזאת, שבראותו שהם נהגו בקדשי דורות שלא כבקדשי שעה, ולא אכלו הרי "ויקצוף..." – מדוע השתנתה דעתו בשומעו מאהרן, ללא שום הוכחה, שיש להבדיל בין קדשי דורות לקדשי שעה[32], שינוי קיצוני כל כך, עד ש"וייטב בעיניו"[33]?

יש לומר, שההסבר לכך לפי פנימיות הענינים הוא[34]:

ההבדל בין משה לאהרן הוא, ככתוב במדרש[35], "חסד זה אהרן.. ואמת זה משה". אחד ההבדלים בין אמת לחסד הוא, שתכונת האמת היא שאין בה שינויים – בכל מקום ובכל זמן נשארים באותה דרגה ובאותו מעמד ומצב[36]. לעומת זאת בחסד, שהוא עשיית טוב לזולת, יש להתחשב בכל אחד מן המקבלים, שאינם שוים זה לזה. יתר־על־כן: בכל עשיית חסד לזולת יש הבדל בין השפע שביד המשפיע לבין השפע העובר אל המקבל, כמאמר חז"ל[37] "השפעת עליהם רוב טובה אינן יכולין לעמוד".

אבל רק במקומות ספורים מפרט רש"י שהוא חולק על התרגום בזה בפירושו, וכמו שלא כותב זה ב"שומע יוסף" ובכ"מ מתחיל מראשית פירושו בפי' תיבת "בראשית".

ולהעיר כי ב"שומע יוסף" י"ל שלא פליג על התרגום בפירוש התיבה מצד עצמה, כ"א כתוצאה מההוספה בפרש"י שם "ובפניו (של יוסף) היו מדברים כן" שעפ"ז מוכרח ש"שומע" פי' "מבין",

אבל להתרגום יל"פ "כי המליץ בינותם" גם במקום, ובכוונה לא דברו בפני יוסף ובמילא לא בפני המליץ, ו"שומע" כפשוטו ממש "שמע".

משא"כ לרש"י שצ"ל שדברו בפני יוסף אבל המליץ לא הי' אז בינותם שכדי לבאר טעם שינוי זה מאריך רש"י שם בד"ה שלאחריו "כשהיו מדברים עמו הי' המליץ ביניהם", משא"כ כאן שהי' רק "בפניו".

26) יתרה מזה בתיב"ע (ות"י) "ואפיק כרוזא" (ועד"ז בויק"ר פי"ג, א) אבל אינו מוכרח בפשש"מ ולכן כותב רש"י "לומר".

27) ואף שכתוב "בעיניו" – התוצאה מזה היא "לומר" – וע"ד פרש"י מכבר (תשא לד, כו) לא תבשל כו' וג' פעמים כו' לאכילה כו'.

28) וי"ל דרש"י מרמז בזה "לא שמעתי" מל' שומע יוסף – מבין (כנ"ל) – דהסברא נתחדשה אצלו ע"י אהרן.

29) ראה לעיל הערה 22 ע"ד פסח מצרים ופסח דורות. אבל ראה לעיל ע' 114 ואילך.

30) ולא "שמעתי ושכחתי" – דבפשוטו ש"מ לא ס"ל לרש"י כנ"ל בפנים.

31) להעיר מב' הדעות בתו"כ עה"פ אם הכעס הי' סיבת הטעות או להיפך. ראה מפרשי התו"כ – קרבן אהרן. ועוד.

32) וכקושיית אוה"ח הק' עה"פ.

33) להעיר שבזבחים שם (ועד"ז בויק"ר שם. אבות דר"נ שם) אי' דאמר אהרן "אי בקדשי דורות ק"ו ממעשר הקל כו' מיד וישמע משה". אבל בפרש"י לא הובא זה ואפילו לא נרמז.

34) הביאור ע"ד הפשט – ראה לעיל שם. וראה גם סה"ש תשמ"ח ח"ב ע' 370 ואילך.

35) שמו"ר פ"ה, י. וראה בהבא לקמן בחילוק משה ואהרן – ספר הערכים חב"ד ע' אהרן ובס"ח שם, וש"נ.

36) ראה תניא פי"ג. לקו"ת מסעי צג, ב. ובכ"מ.

37) תענית כג, א.

לפיכך נוטה דעת משה, מדת האמת, לפסוק בכל ענין שיש בו ספק, שאין הבדל בין זמן ומצב אחד לבין משנהו. ולכן הוא סבר בענינו שאין הבדל בין קדשי דורות לבין קדשי שעה: אותה קדושה הנמצאת ב"שעה" צריכה להיות ל"דורות",

אך אהרן היה "אוהב שלום ורודף שלום אוהב את הבריות ומקרבן לתורה"[38], והתמסר אפילו ליהודים שהיו מן הסוג של "בריות" והשפיע עליהם בהתאם לדרגתם[39] ולכן הוא סבר, לפי מדת החסד, שיש הבדל בין "קדשי שעה" לבין "קדשי דורות": אי אפשר לדרוש, בגלל המקבלים הנזקקים לקרבן ולקדשים, שתהיה קדושה באותה עוצמה בכל שינויי הדרגות והזמנים.

ח.

משה - מלמעלה למטה, אהרן - ממטה למעלה

ענין זה מתאים לכך שדרגת משה היא "שושבינא דמלכא", ואהרן – "שושבינא דמטרוניתא[40]":

ענינו של משה "שושבינא דמלכא" – עיסוק במלך – הוא הורדת אלקות לישראל ממעלה למטה[41], ומצד דרגה זו יורד האור למטה כפי שהוא למעלה, בעולם ה"אצילות", ללא שינויים, וכך היה אופן עבודתו בהורדת אלקות למטה.

ענינו של אהרן "שושבינא דמטרוניתא" – עיסוק ב"גבירה" – הוא העלאת כנסת ישראל ממטה למעלה[35], וההעלאה תלויה בדרגת ישראל, ולפיכך יש בעבודה זו שינויים לפי המצב של ה"מטה"[42].

ט.

אמת בהתאם לדרגה של אדם זה נובעת מן האמת האלקית

למרות זאת, לאחר ששמע משה מאהרן, שלפי עבודת הנבראים בעולם העשיה – העולם הזה – קיימים הבדלים, והקדושה של "שעה" אינה שווה לזו של "דורות", הרי "וישמע משה וייטב בעיניו" – דעתו התקבלה גם על־ידי משה, ומזה מובן שהיא איננה מותאמת רק למידתו של אהרן – חסד, אלא גם למידת משה – מדת האמת[43].

ההסבר לכך הוא: לגבי אהבת ה' של הבינונים נאמר בתניא[44] ש"לגבי מדרגת הבינונים נקראת עבודה תמה באמת לאמיתו שלהם איש איש כפי מדרגתו במדרגת הבינונים", גם אם "לגבי מדרגת הצדיקים עובדי ה' באמת לאמיתו אין בחינת אהבה זו נקראת בשם עבודת אמת כלל מאחר שחולפת ועוברת אחר התפילה, וכתוב[45] "שפת אמת תכון לעד ועד ארגיעה לשון שקר":

האמת המוחלטת קיימת רק באלקות, ככתוב[46] "והוי' אלקים אמת". בעולם, כפי שהוא מצד עצמו לא ייתכן ענין של אמת, מפני שכולו נבראים נפסדים. כאשר רואים אמת אצל הנבראים, למרות שזוהי אמת רק לגבי דרגה זו ולא לגבי דרגה גבוהה יותר (כמצוטט לעיל מן התניא), הכרחי לומר שזה נובע מ"ואמת הוי' לעולם"[47], מן האמת האלקית הקיימת ומאירה בנברא.

---

38) מאמר הלל – אבות פ"א מי"ב. וראה לקמן הערה 43.

39) אלא שצ"ל "ומקרבן לתורה", וכמדובר כמ"פ (ראה לקו"ש [המתורגם] ח"א ע' 87. ח"ב [המתורגם] ע' 24. לקמן ס"ע 236 ואילך. ובכ"מ) דלא שקירב והוריד את התורה אל (ולפי רוח) הבריות ח"ו, כ"א צ"ל מקרב ומעלה את הבריות לתורה כמו שהיא – ומצד שעבודתו לקרב ולהעלות את הבריות, צ"ל התלבשות במצבם הם, ומצד הבריות ישנו ענין השינויים.

40) זח"א רסו, ב. ח"ב מט, ב. ח"ג כ, א (ברע"מ). נג, ב. ערה, ב.

41) לקו"ת במדבר ב, ד ואילך. הנחות הר"פ ע' קיד. ובכ"מ.

42) עפ"ז תובן גם השייכות להטעם שנשרף – מפני טומאה שנגעה בו (או מפני אנינות): מצד בחי' הקדושה כמו"ש מצד משה שהיא למעלה משינויים אינה מקבלת טומאה* (ואנינות), ובחי' הקדושה היא בתקפה, משא"כ הקדושה כמו"ש נמשכת מצד בחי' אהרן.

43) ועד"ז יש לבאר במאמר שמאי אבות פ"א** מט"ו "הוי מקבל את כל האדם בסבר פנים יפות", אף שמצינו שהנהגתו היתה באופן הפכי בהנכרים שבאו להתגייר אצלו (שבת לא, א), והרי במאמרו "האדם" (בה"א) כולל גם בני נח (תוד"ה ואין – יבמות סא, א).

אלא – לאחר שאמר הלל*** (אבות שם מי"ב) הוי מתלמידיו של אהרן אוהב שלום כו'**** פעל גם על שמאי שהי' מבחי' הגבורות שגם הוא יאמר "והוי מקבל את כל האדם בספר פנים יפות", אף שמצ"ע "דחפו באמת הבנין" (שבת שם).

וראה לקוטי שיחות כרך יז ע' 370 ואילך ביאור משנה זו. ושם ע' 377 הערה 59.

44) פי"ג (יט, א).

45) משלי יב, יט.

46) ירמי' י, י.

47) ראה גם לקו"ת מסעי שם, א. ביאוה"ז להצ"צ ע' רמ. ועוד.

---

*) להעיר מלקו"ש [המתורגם] ח"ז ע' 164.

**) להעיר שבכו"כ שנים (כולל השנה שבה נאמרה השיחה) קוראים פ' שמיני בשבת הא' לאחרי חג הפסח שאז לומדים פרק א' דאבות.

***) ראה לקו"ת שה"ש מח, ג שפלוגתת הלל ושמאי הוא כהפלוגתא דחסד ואמת (שמו"ר הנ"ל) כמדרי' משה ואהרן.

****) ועפ"ז יובן מה שהקדים באבות שם דברי הלל לשמאי דלא כמו ש"חשב לי' בכל מקום שמאי מקמי הלל" (תוד"ה שנים – חגיגה טז, סע"א. ולהעיר שעד"ז הוא גם בב"ש וב"ה עצמם – עירובין יג, ב) (ואף שהלל נשיא ושמאי אב"ד, ובהמשניות שלפנ"ז בהפרק מקדים הנשיא לפני האב"ד – הרי גם במשנה חגיגה שם כ"ה, ובמקום שמקדים הלל לשמאי צריך טעם – ראה תויו"ט עדיות פ"א מ"ג) –

כי דברי שמאי הם דוקא לאחרי ומצד מאמר הלל שלפנ"ז "הוי מתלמידיו כו'". כבפנים ההערה.

בדומה לכך הוא ההסבר על הנאמר במקום אחר[48] ש"מאדך" – מאד שלך, דרגת ה"בלי גבול" של האדם, מעוררת את ה"מאד" שלמעלה, את ה"בלי גבול" האמיתי. גם אם "מאד שלך" נעלה רק מן הגבולות של עבודת אדם זה, בעוד אשר מצד עצמה זוהי עבודה רוחנית ואהבה מוגבלת, וביחס לאדם, העובד עבודה רוחנית נעלה יותר זוהי אהבה מוגבלת ממש. בכל זאת, כיוון שענין ה"בלי גבול" קיים רק באלקות, ואילו הנבראים הם מוגבלים ולא תיתכן אצלם עבודה של "בלי גבול", לפיכך, כאשר מוצאים אצל נברא עבודה רוחנית הנעלית ממגבלותיו שלו, הרי זה נובע מן הקדוש־ברוך־הוא, שהוא "בלי גבול" אמיתי. מסיבה זו מעוררת הדרגה של "מאדך", 'מאוד שלך', את ה"מאד" שלמעלה.

י.

ההבדל בין "שעה" ל"דורות" נובע מ"אמת הוי'"

לפי זה מובן גם בענינו: ההבדל בין ה(עבודה וה)קדושה של "שעה" לבין "דורות" הוא עבודה שלמה ואמיתית, הנובעת מ"אמת הוי'" המאירה במצב של יהודי זה באותה שעה.

כל זאת הוא בהתאם לאופן שבו אמת ה' היא "לעולם" ובעולם – מאירה אצל הנבראים, אך דרגת משה היא אמת ה' של עולם האצילות[49], הנעלית מהארה בנבראים, ולפיכך לא היה קיים לגביו הבדל בין קדשי שעה לקדשי דורות.

יא.

תכלית האמיתית של "אצילות"

אך מזה ש"וישמע משה וייטב בעיניו", מובן, שעל־ידי אהרן נגרם שגם לפי דרגת משה – מדת האמת של אצילות, יש הבדל בין "קדשי שעה" לבין "קדשי דורות".

וההסבר לכך הוא: ידוע, שתכליתו של עולם האצילות היא העבודה הרוחנית וגילוי אלוקות בנבראים למטה[50]. כלומר, באצילות קיימים שני ענינים: אצילות מצד עצמה, הנעלית מן הנבראים, ואצילות מצד תכליתה, שהיא בשביל עולם העשיה.

ואלה שני הענינים שבמשה: משה – מדת אמת של אצילות – מצד עצמו הוא נעלה מההבדלים שבין נבראים. אך אהרן, בהיותו "שושבינא דמטרוניתא" עד לכדי "אוהב את הבריות ומקרבן לתורה" – תורת משה, גילה את התכלית הפנימית של אמת של אצילות, שהיא בשביל הגילוי בנבראים למטה. ועל ידי זה "וישמע משה וייטב בעיניו" – זה הפך להיות ענינו של משה – אצילות – בגלוי[51].

יב.

יש להתחשב בהשפעה על הזולת במצבים השונים

ההוראה הנובעת מזה לעבודתו הרוחנית של כל אחד ואחד היא: כאשר מדובר בעבודתו הפרטית, צריכה עבודת ה' להיות אצלו ללא הבדלים. כשם ש"אני ה' לא שניתי", כך צריך להיות גם אצל "ואתם בני יעקב"[52]. אך כאשר הוא מתעסק עם יהודים אחרים, ועוד עם "בריות", עליו להעמיד את עצמו במצבו של הזולת, ולדעת שלא כל התקופות זהות, אין הוא יכול להתחיל לעזור לזולת, ובמיוחד לסוג של "בריות", אם ידרוש וילחץ שהזולת יהא שרוי תמיד בדרגת הקדושה כפי שהוא בעת של רצון וכדומה.

וכאשר הוא עובד עם יהודים אחרים, ואף עם אלה שהם "בריות בעלמא"[53], באופן שהוא מעמיד עצמו במצבם שלהם, אזי הוא מביא בסופו של דבר לידי כך, שגם אצלם יורגש הענין של "אמת ה' לעולם" – דרגת "אני ה' לא שניתי"[54], וזה גורם לשלמות גם לאמת שבו,

כאשר "חסד[55] ואמת נפגשו צדק ושלום נשקו"[56], ומתגשמת המטרה של "נתאוה הקדוש־ברוך־הוא להיות לו דירה בתחתונים"[57].

(משיחת ש"פ שמיני תשכ"ט)

---

48) תו"א לט, ד. שרש מצות התפלה פט"ז. ד"ה לרוקע פ"א (דרמ"צ קס, ב).

49) ע"ד האמת שבעבודת הצדיקים (שבתניא שם).

50) ראה פרדס שער ד' פ"ה בביאור מאמר הת"ז אנת הוא דאפיקת. המשך תער"ב פקכ"ט (וש"נ). ד"ה ויסעו מרפידים תש"ג (פ"ה) ואילך.

51) להעיר מלקו"ש ח"ד ע' 1335 אשר תיבת "היום" שמורה על העדר השינוי נאמרה בפסוק "וידעת" דוקא, בו מדובר בהיחוד מלמטה למעלה ולא בפסוק "אתה הראת" שבו מבואר יחוד הוי' ואלקים מלמעלה למטה, עיי"ש.

52) מלאכי ג, ו. והכתוב בתמי' איך לא כליתם ?! (תו"א סז, א. לקו"ת ר"ה סא, ד).

53) ראה תניא פל"ב.

54) ראה לקו"ת מסעי שם, ב.

55) תהלים פה, יא.

56) הנעשה ע"י יחוד חסד ואמת – דמשה ואהרן (שמו"ר שם) – וראה אוה"ת תצוה ע' א'תקפב. שמע"צ ריש ע' א'תשצח.

57) תניא פל"ו.

שמות ב, כא - ויואל משה לשבת את האיש ויתן את צפרה בתו למשה

כז

רמזים ד"צפורה" בחי' לאה ה-גדולה - "לשבת את האיש" ר"ת "לאה", דמשה בחי' פנימיות - דעת עליון

כתיב ויואל משה לשבת את האיש ר"ת[1] לאה, זהו שכתוב אח"כ ויתן לו את צפרה כו' כי צפרה היא מבחי' לאה, ועיין בטעמי מצות להרח"ו ז"ל זיע"א פ' שופטים בענין ח"י נשים שהמלך מותר ליקח.

והנה יעקב משה הם דרגא א' בכלל, מ"מ יש הפרש ביניהם, והוא: יעקב הוא בחי' חיצונית ומשה הוא בחי' פנימית וכמא'[2] משה מלגאו ויעקב מלבר, ויעקב נקרא קטן כמ"ש[3] בנה הקטן וכתיב[4] מי יקום יעקב כי קטן הוא ואצל הבאר נזדמנה לו אשתו רחל[5] הקטנה, ומשה הוא גדול כמ"ש[6] ויגדל משה וכתיב[7] גם האיש משה גדול מאד ואצל הבאר נזדמנה לו אשתו צפורה שהיא מבחי' לאה שהיא גדולה.

ועיין בזה"ק פ' וישלח דקע"ד ע"א[8] שישראל ויעקב

---

1) לשבת את האיש ר"ת לאה. פירוש: מבאר דבכללות משה ויעקב הם בדרגא אחד, רק שמשה הוא בחי' ה"פנימיות" ויעקב בחי' ה"חיצוניות" (ראה הערה 2). ולכן מצינו הרבה דברים השווים בין משה ויעקב, והם:

א) כמו שיעקב פגש זווגו אצל באר, כן משה (ראה לעיל הביאור סימן כ).

ב) כמו ביעקב הי' ב' בחי', שֵׁם "ישראל" מלשון לי ראש בחי' מוחין (השכל), ושֵׁם "יעקב" י-עקב בחי' ז"א מדות, ובלשון הקבלה והחסידות "למעלה מהחזה" "ולמטה מהחזה", וזהו כידוע מ"ש שֵׁם הגדולה לאה, ושם הקטנה רחל, כמו"כ במשה מצינו (דברים רבה פי"א, ד. לקו"ת מהאריז"ל תהלים פרק צ) משה מחציו ולמטה נקרא איש, מחציו ולמעלה נק' "האלקים".

ג) ביעקב כתוב שני דברים (תהלים עח, ה) "ויקם עדות ביעקב, תורה שם בישראל", כמו"כ במשה כתוב "תורה צוה לנו משה, מורשה קהלת יעקב" (ראה הביאור לעיל סי' יג, דהו"ע פנימיות התורה ונגלה דתורה).

ד) בהמשך לאות א', משה הוא בחי' פנימיות (מלגאו) בחי' לאה, וזהו צפורה בחי' לאה, וזהו שמשה פגש "צפורה" בהבאר, ויעקב שהוא בחי' חיצוניות (מלבר) פגש "רחל" הקטנה בהבאר וד"ל. דמשה בעיקר בחינתו צפורה (לאה), ויעקב בעיקר בחינתו רחל.

ה) אצל משה דוקא נתגלה שֵׁם הוי' שהוא ע"ד בחי' "ישראל", וליעקב "ושמי הוי' לא נודעתי".

ו) בכל הנ"ל מבואר, דמשה שהוא בחי' לאה לא נכנס לא"י (ראה לקו"ת פרשת שלח לז, ב. ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק ב' סי' קיד).

ז) מבואר בכמה מקומות בכתבי הלקוטי לוי יצחק, ד"בכללות" משה הוא בחי' פנימיות התורה, ויעקב בחי' נגלה דתורה - נובלות דתורה (ראה לקמן הערה 3).

ח) וזהו שמצינו בכתבי האריז"ל, כמה רמזים בר"ת שמשה בחי' לאה, והם:

א) כאן "לשבת את האיש" ר"ת לא"ה.

ב) "וישב משה לשפוט את העם" (שמות יח, יג), ר"ת לא"ה.

ג) "אתה הראת לדעת" (דברים ד, לה), ר"ת לא"ה.

ד) "הנסתרות לה' אלקינו" (שם כט, כח), ר"ת לא"ה.

ה) תפלה למשה איש האלקים (תהלים צ, א), ר"ת לא"ה וס"ת מש"ה (לקו"ת מהאריז"ל שם).

2) תקו"ז תיקון י"ג. ראה אור התורה ואתחנן עמוד קעב וז"ל: ידוע המאמר בזהר בכמה דוכתי דמשה מלגאו ויעקב מלבר, פי' שרש בחי' משה הוא הדעת והוא בחי' הפנימית ליעקב שהוא מדת אמת הנ"ל. וביאור הדברים הנה עד"מ מבשרי אחזה כו' בהיות ידוע דהתינוק מדותיו מצומצמים מאד בבחי' הקטנות לדברים קטנים מאד כמו השחוק באגוזים וכיוצא, ולכשיגדל יגדלו המדות בו שיתאוה לדברים גדולים כמו כבוד וממון וכיוצא, וזהו השינוי מסיבת הדעת הוא בא מפני שבקטנותו הדעת שלו קטן ואינו משיג רק לדברים וענינים קטנים בלבד וע"כ מדותיו קטנים וכמ"ש (משלי יב, ח) לפי שכלו יהולל איש כו' וכידוע, וכאשר יגדל בדעתו יגדלו מדותיו לחשוק דברים גדולים כו', וא"כ אנו רואים מזה מאחר שהדעת הוא עיקר ומקור המדות והוא הסיבה והגורם קטנות המדה או גדלות המדה דהיינו לפי קטנותו או גדולתו הרי הוא המלובש ומוסתר בתוך פנימי' המדה ממש ולכך תלוי בו אופן גידולה כנ"ל, וזהו הנק' דעת המתפשט במדות וכו'.

וא"כ אור הדעת הרי הוא בחי' פנימית המדות ועיקרם ולכך אמר משה מלגאו ויעקב שהוא כללות המדות מלבר, כי בחי' הדעת הוא עיקר עצם המדות בבחי' פנימיותן, ומאחר שכן הגם שמדת יעקב נק' אמת אבל הוא רק מלבר לגבי משה שהוא מלגאו וכו', וכידוע דהדעת עולה עד הכתר דהיינו שמאיר בו הארת השלימות דכתר כנ"ל הטעם במדת אמת דיעקב, וגם הוא מאיר בו ביתר שאת מטעם שהוא אמיתית המדות ועצמותם ביותר כנ"ל וד"ל. ע"ש.

3) תולדות כז, טו. וראה תהלים יהל אור [להצמח צדק] ע' שצח דבחי' קטן הוא נגלה דתורה, ובחי' גדול הוא פנימיות התורה עי"ש. מובא לקמן סי' ס חודש אדר (א) הערה 8.

4) עמוס ז, ב.

5) ויצא כט, טז, "שם הגדולה לאה ושם הקטנה רחל".

6) שמות ב, יא.

7) שם יא, ג.

8) וז"ל: קדשא בריך הוא יהו"ה שמיה איהו (הקב"ה הוי"ה שמו), דכתיב אני יהו"ה הוא שמי, (ומקשה) וחמינן דלזמנין אתקרי שמיה אלהי"ם (הרי אנו רואים שלפעמים נקרא שמו אלהי"ם), והוא דינא בכל אתר (והוא שם הדין בכל מקום שהוא, ומתרץ), אלא (לעולם עיקר ועצם שמו הוא שם הוי"ה המורה על פעולת הרחמים, על כן) בזמנא דאסגיאו זכאין בעלמא יהו"ה שמיה ואתקרי בשמא דרחמי (בזמן שמתרבים צדיקים בעולם הוא נקרא בשמו הראוי לו שם הוי"ה הפועל רחמים כי זהו רצונו יתברך, אבל) ובזמנא דאסגיאו חייבין בעלמא אלהי"ם שמיה ואתקרי בשמא דאלהי"ם (ובזמן שנתרבו רשעים בעולם שמו הוא אלהי"ם ונקרא בשם של הדין), כך בזמנא דיעקב לא הוה בין שנאין ולא הוה בארעא אחרא (כמו כן יעקב בזמן שלא היה בין האויבים ולא היה בארץ נכריה אלא היה בארץ ישראל במנוחה ושלוה), קרי ליה ישראל (קרא אותו הפסוק ישראל המורה על גדלות ושררה), וכד הוה בין שנאין או בארעא אחרא (אבל כשהיה בין האויבים או בארץ נכריה), קרי ליה יעקב וכו' (אז קורא אותו הפסוק בשם יעקב), וכלא בדרגין ידיענו (והכל הוא במדרגות ידועות). עיי"ש.

הוא ע״ד השמות הוי׳ ואלקים ע״ש, הרי שיעקב הוא ע״ד שם אלקים, וידוע שמוחין דקטנות[9] הם שמות אלקים, וישראל שהוא ע״ד שם הוי׳, הוא כמו בחי׳ משה כמובן מהלקוטי תורה[10] פ׳ ויחי בפסוק ויתחזק ישראל, וע״ש ג״כ בתהלים בפסוק[11] ויקם עדות ביעקב ותורה שם בישראל, ומוחין דגדלות הם שמות הוי׳,

זהו שלמשה נתגלה שם[12] הוי׳ ולא ליעקב אם שהי׳ בחיר שבאבות, כמ״ש[13] ושמי הוי׳ לא נודעתי להם, ולמשה נתגלה זה, ועיין ברש״י שם לא נכרתי להם במדה אמתית שלי ע״ש. ומשה זכה לזה[14] כי משה זכה לדעת עליון כמ״ש בל״ת להאריז״ל פ׳ שמות בפסוק כי סר לראות, משא״כ יעקב זכה רק לדעת תחתון כמש״ש, ועיין ג״כ בע״ח שער[15] דרושי הצלם דרוש ב׳ בכללים של חו״ג כלל י״ז.

לקוטי לוי יצחק, הערות לזהר שמות–דברים עמוד לד

* * *

צפורה אשת משה, היא בחי׳ לאה, כידוע מ״ש במשה וישב משה לשפוט את העם ר״ת לאה כמ״ש בספר הליקוטים (מהשמונה שערים של הרח״ו ז״ל) בפסוק זה עי״ש.

צפורה ע״ד צפור[16] שיושבת בראש ההר, והוא בחי׳ הד׳[17] דקשר דתפילין של ראש שעומד למעלה, ולאה עומדת לנגד דעת[18] דז״א. ולאה היא[19] הגדולה והבכירה.

לקוטי לוי יצחק, הערות לזהר שמות–דברים עמוד רכד

9) ויחי מב, ב. וז״ל: דע כי בקטנות נק׳ ז״א יעקב כמ״ש מי יקום יעקב כי קטן הוא וכו׳, ומשה זכה בחייו מה שזכה ישראל אחר מיתה לכן היה יעקב קטן בחייו וכו׳, אבל בשעת פטירתו נתעלה וכו׳.
והנה משה גי׳ ג׳ פעמים חזק שהוא נגד ג׳ מיני מוחין עיבור יניקה גדלות, לכן עתה שזכה יעקב למדריגת משה נא׳ ויתחזק ישראל. עיי״ש.

10) וז״ל: ויקם עדות ביעקב ותורה שם בישראל (תהלים עח, ה), הנה כבר ידוע כי ז״א נקרא ישראל מן החזה ולמעלה, ומחזה ולמטה מתחיל בחי׳ יעקב . . . בסוד נובלת חכמה שלמעלה תורה וכו׳.
וז״ש ויקם עדות ביעקב כי יעקב שהוא חלק התחתון שהוא עדות של התורה שלמעלה ממנו צריך יעקב קימה להעלותו למעלה, אבל תורה שם בישראל היינו תורה שהוא יסוד אבא שם תמיד בחלק הנקרא ישראל שם ממש תמיד נקרא תורה אבל ביעקב אמר קימה שהוא למטה עי״ש.

11) תהלים עח, ה.

12) ראה לקוטי שיחות חלק לא ע׳ 23 ואילך.

13) שמות ו, ג.

14) ראה לקמן סי׳ מג.

15) שער כה.

16) צפורה מלשון ציפור, מה ציפור פורח למעלה, אף ציפורה בחי׳ לאה הגדולה.

17) דמשה ביקש מהקב״ה, הראני נא את כבודך (שמות לג, יח), והקב״ה השיבו וראית את אחורי, ודרשו חז״ל (ברכות ז, א) הראה הקב״ה למשה קשר של תפילין. וראה לקמן סי׳ צו. צז. דתפילין של ראש הוא בחי׳ לאה, ותפילין של יד בחי׳ רחל עי״ש.

18) דעת דז״א: ראה תניא פרק מא. לקמן סי׳ צה, הערה 12.

19) ראה ילקוט לוי יצחק עה״ת חלק ב׳ סימן יז.

המשך ביאור למס׳ יבמות ליום ראשון עמ׳ ב

השיבו רבי יוחנן: **וְכִי הָתָם** בעשיית מלאכה **לָאו אִיסּוּרָא הַוְיָא, וְהָתְנַן** בפסחים (שם) (**בַּלַּיְלָה**) של י״ד ניסן, **בֵּית שַׁמַּאי אוֹסְרִין** לעשות מלאכה, **וּבֵית הִלֵּל מַתִּירִין**. הרי שהוא דין איסור, ובמקום שלא עשו מלאכה פסקו כבית שמאי, ואילו במקום שעשו פסקו כבית הלל, ומכל מקום אין בכך משום לא ׳תתגודדו׳.

אָמַר לֵיהּ ריש לקיש, **הָתָם** אין הדבר נראה כשתי תורות, משום שהָרוֹאֶה את מי שבטל ממלאכה **אוֹמֵר, מְלָאכָה הוּא דְּלֵית לֵיהּ** [–שאין לו] לעשותה, ואינו תולה את סיבת הדבר באיסור, אבל במגילה נראה הדבר כשתי תורות.

אמר לו רבי יוחנן: **וְהָא בֵּית שַׁמַּאי מַתִּירִין** את **הַצְּרוֹת** להתייבם **לָאַחִים** וכן נהגו תלמידיהם, **וּבֵית הִלֵּל אוֹסְרִים** אותן וכן נהגו תלמידיהם, ואין בכך משום ׳לא תתגודדו׳.

המשך ביאור למס׳ יבמות ליום חמישי עמ׳ ב

שׁוֹמֶרֶת יָבָם שֶׁמֵּתָה, אָסוּר היבם **בְּאַמָּהּ**. מקשה הגמרא: **אַלְמָא קָסָבַר** ׳**יֵשׁ זִיקָה**׳, **וְאִם כֵּן לֵימָא** ׳**הֲלָכָה כְּדִבְרֵי הָאוֹמֵר יֵשׁ זִיקָה**׳, וממילא ישתמע שאסור באמה. מתרצת הגמרא: **אִי הֲוָה אָמַר הָכִי, הֲוָה אֲמִינָא הָנֵי מִילֵּי כְּחַד** יבם, **אֲבָל כִּתְרֵי** יבמים **אֵין זִיקָה**, משום שאין ידוע למי מהם תזדקק לבסוף, על כן הוצרך רב יהודה לאסור את אמה בין ביבם אחד ובין בשני יבמים.

דוחה הגמרא: **וְהָא כִּי פְּלִיגֵי** התנאים בזיקה, **כִּתְרֵי** יבמים **פְּלִיגֵי**, ורבי יהודה בן בתירא סובר ׳יש זיקה׳ אף בשני אחים, שהרי אמר ׳אומרים לו לזה שקידש את אחות זקוקתו, המתן עד שיעשה אחיך מעשה׳ וייבם את היבמה ויפקיע ממנה את זיקתה אליך, ואז תהיה מותר בארוסתך. ואם כן די שיאמר רב יהודה שהלכה כמותו.

מתרצת הגמרא: **אֶלָּא, אִי אָמַר** רב יהודה **הָכִי**, שהלכה כדברי האומר יש זיקה,

ט, א – ויהי ביום השמיני קרא משה לאהרן ולבניו ולזקני ישראל

א. ביחזקאל מ"ה: **כה אמר אד' אלקים בראשון באחד לחדש תקח פר בן בקר תמים וחטאת את המקדש.** פרש"י ז"ל פר בן בקר תמים הוא פר המלואים האמור בראש הענין ולימד כאן שזהו המלואים בא' בניסן, וכן תעשה בשבעה בחודש יש לומר כן תעשה כל שבעה וכן הוא אומר למעלה שבעת ימים יכפרו על המזבח עכ"ל.

וצריך לתת טעם למה במשכן היו המלואים קודם ניסן והשלימו ביום ר"ח ניסן שכן כתוב ויהי ביום השמיני שמיני למלואים, ולעתיד יתחילו בר"ח ניסן וישלימו בשבעה בו.

אמנם נלע"ד טעם נכון עם מה שפירשנו בדרוש לפ' שמיני שא"ל משה לאהרן ולבניו שמרו את האבל שבעת ימים עד שלא יגע בכם, כי יודע ה' דרך צדיקים שהיו ראויים לפגוע בהם מדת הדין ביום השמיני למלואים בחנוכת המשכן ולא רצה לערבב אותה השמחה, ולכן צוה שיעשו אבלות שבעת ימים קודם.

אך לעתיד שבלע המות לנצח ולא יהיו המלואים לטעם זה אלא לחנך הבית כמו שעשה שלמה המלך ע"ה שבעת ימים והיו ימי שמחה לכן יהיו המלואים מתחילים בר"ח ניסן וישלימו בשבעה בו. ועוד טעם אחר כי בניסן נגאלו ובניסן עתידין להגאל וא"כ בר"ח ניסן שבו התחילה הגאולה ולא קודם יחנכו את המזבח וישלימו כסדרן.

גבול בנימין[1] – ח"א דרוש ס"א

ט, ז – ויאמר משה אל אהרן קרב אל המזבח ועשה את חטאתך ואת עולתך וכפר בעדך ובעד העם ועשה את קרבן העם וכפר בעדם כאשר צוה ה'

ב. בגאולת מצרים נתחנכה כהונה ע"י אהרן במלואים, ועולי בבל ג"כ הקריבו מלואים בימי עזרא,[2] ועתידים מלואים ליקרב בחנוכת הבית השלישי במהרה בימינו[3] על ידי כהן צדק שזכרו רבותינו במסכת סוכה מכלל ארבעה חרשים שראה זכרי' והוא מן הכהנים מזרע אהרן כמו עזרא אע"פ שאחרים לא פירשו כן ולעולם כהונה מחזרת על אכסניא שלה ולא עלה עזרא מבבל עד שיחס עצמו ועלה[4] דוק בקראי כרוך ותני ותשכח מרגניתא.

הרמ"ע מפאנו ז"ל – עשרה מאמרות מאמר חקור דין ח"ג פ"כ – עם פירוש יד יהודה

י, ט – יין ושכר אל תשת אתה ובניך איתך בבואכם אל אוהל מועד ולא תמותו חוקת עולם לדורותיכם

ג. כשמדברים אודות ענינים של משיח, ישנם כאלו החושבים שזהו - כלשון הגמרא[5] - "הילכתא למשיחא". צריכים לדעת שאין הדבר כן. ויש על זה ראי' מוכחת מנגלה דתורה:

יש דיעה[6] שכהן אסור לשתות רביעית יין בזמן הזה, כי במהרה יבנה בית המקדש, ושיכור אסור בעבודה.

להפיג השכרות של יין - יכולים ע"י שני אופנים[7]: א) שינה, ב) שהי' כדי מיל.

השיעור של מיל הוא י"ח דקות. והשיעור היותר גדול במיל הוא כ"ד דקות[8].

הרי ראי' ע"פ נגלה, שבמשך זמן מועט ("אַ קליינער ווײַלע"), פחות משיעור מיל, שזהו לכל היותר כ"ג דקות ונ"ט שניות, יכול לבוא משיח עם בית המקדש מוכן, כך שיוכלו מיד לגשת לעבודה...

תורת מנחם התוועדויות חלק יד – משיחות כ' מנחם אב ה'תשט"ו אות כ"ג

---

1) ר' בנימין הכהן – תלמיד הרמ"ז.

2) ועתידים מלואים וכו', כמפורש ביחזקאל.

3) ע"י כהן צדק וכו', במסכת סוכה פ' החליל (דף נ"ב ע"ב) ויראני ארבעה חרשי' מאן נינהו ד' חרשי' אמר רב חמא בר ביזנא אמר רבי שמעון חסידא זה משיח בן דוד ומשיח בן יוסף ואלי' וכהן צדק פירש"י כהן צדק שם בן נח וכו' ע"ש, ולהרב ניחא לפרש על אחד מן הכהנים מזרע אהרן שיהי' גלגול אהרן כמו עזרא וכדמסיק בסמוך.

4) **דוק בקראי כתיב עזרא בן זריה וגו',** ותשכח מרגנית' שאהרן הכהן הוא עצמו עזרא והיינו בגלגול.

5) סנהדרין נא, ב. וש"נ.

6) ראה תענית יז, א. רמב"ם הל' ביאת מקדש פ"א ה"ז.

7) עירובין סד, ב. שו"ע (ואדה"ז) או"ח סצ"ט ס"ב (ס"ג).

8) שו"ע שם סתנ"ט ס"ב (ס"י).

המשך ביאור למס' יבמות ליום חמישי עמ' א

לצרתה של שרה האסורה עליו משום ערוה. אבל אם לא בא עליה, אלא **עָשָׂה בָהּ מַאֲמָר** בלבד [כלומר, קידשה בקידושי כסף או שטר] **וְאחר כך מֵת** שמעון [ציור ב], רבקה אשתו **הַשְּׁנִיָּה חוֹלֶצֶת** ללוי **וְלֹא מִתְיַיבֶּמֶת** לו. לפי שאין המאמר קונה ביבמה אלא מדרבנן, ואין שרה נחשבת לגמרי כאשתו של שמעון אלא במקצת. לפיכך אף על פי ששרה פטורה מחליצה ויבום משום שהיא אשת אחיו שלא היה בעולמו, מכל מקום רבקה חייבת בחליצה מלוי, משום שמדאורייתא אינה צרת ערוה, שהרי קידושי מאמר שקידש שמעון את שרה אינם דאורייתא. אבל אינה מתייבמת, לפי שנעשית צרת ערוה מדרבנן על ידי המאמר שעשה בשרה, ונאסרה עליו מדרבנן בצרת ערות אשת אחיו שלא היה בעולמו.

גמרא

רב נחמן מביא שתי גירסאות בדברי המשנה ומפרש אותן: **אָמַר רַב נַחְמָן,** יש גורסים במשנתנו 'הראשונה יוצאה משום אשת אחיו שלא היה בעולמו והשניה משום צרתה', ויש גורסים 'השניה יוצאה משום אשת אחיו שלא היה בעולמו והראשונה משום צרתה'. **מַאן דְּתָנֵי** - מי שקורא 'ראשונה' לשרה שנפלה לפני לוי שתי פעמים, **לֹא מְשַׁתַּבֵּשׁ** – אינו טועה. וגם **מַאן דְּתָנֵי** 'שניה' לשרה, ולרבקה הוא קורא 'ראשונה', גם הוא **לֹא מְשַׁתַּבֵּשׁ.** כי שתי הגירסאות עולות בקנה אחד. מבארת הגמרא: **מַאן דְּתָנֵי**

◆ יום ראשון י"ז אדר־ב' ◆

ט (א) **וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי קָרָא מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו וּלְזִקְנֵי יִשְׂרָאֵל:**

א **וַהֲוָה בְּיוֹמָא תְּמִינָאָה קְרָא מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן וְלִבְנוֹהִי וּלְסָבֵי יִשְׂרָאֵל:**

רש"י ◄ **וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי.** שְׁמִינִי לַמִּלּוּאִים, הוּא רֹאשׁ־חֹדֶשׁ נִיסָן שֶׁהוּקַם הַמִּשְׁכָּן בּוֹ בַּיּוֹם; וְנָטַל עֶשֶׂר עֲטָרוֹת הַשְּׁנוּיוֹת בְּ"סֵדֶר עוֹלָם". **וּלְזִקְנֵי יִשְׂרָאֵל.**

לְהַשְׁמִיעָם שֶׁעַל־פִּי הַדִּבּוּר אַהֲרֹן נִכְנָס וּמְשַׁמֵּשׁ בִּכְהֻנָּה גְּדוֹלָה, וְלֹא יֹאמְרוּ מֵאֵלָיו נִכְנָס.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שיחות שבת פרשת שמיני, פרשת פרה, כ' אדר שני ה'תשד"מ)

אַף־עַל־פִּי שֶׁגַּם לִפְנֵי יוֹם הַשְּׁמִינִי לַמִּלּוּאִים הָיוּ כָּל עִנְיְנֵי הַמִּשְׁכָּן בִּשְׁלֵמוּתָם, קַרְשֵׁי הַמִּשְׁכָּן וְכוּ' וְכֵן כָּל כְּלֵי הַמִּשְׁכָּן, וְעַד שֶׁמֹּשֶׁה רַבֵּנוּ הִקְרִיב כְּבָר קָרְבָּנוֹת, שֶׁהֲרֵי "כָּל שִׁבְעַת יְמֵי הַמִּלּוּאִים (שֶׁ)הֶעֱמִידוֹ מֹשֶׁה לַמִּשְׁכָּן וְשִׁמֵּשׁ בּוֹ" - הִנֵּה כָּל עִילּוּיִים אֵלּוּ לֹא הִסְפִּיקוּ עֲדַיִן, וְהָיָה צוֹרֶךְ בְּעִנְיָן נַעֲלֶה יוֹתֵר ("מַעֲלִין בַּקֹּדֶשׁ") - יוֹם הַשְּׁמִינִי לַמִּילּוּאִים, שֶׁאָז נִתְקַיְּמָה הַבְּרָכָה דְּ"וִיהִי נֹעַם ה' אֱלֹקֵינוּ עָלֵינוּ . . תִּשְׁרֶה שְׁכִינָה בְּמַעֲשֵׂה יְדֵיכֶם", כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב "וַתֵּצֵא אֵשׁ מִלִּפְנֵי ה' וַתֹּאכַל עַל הַמִּזְבֵּחַ גוֹ' וַיַּרְא כָּל הָעָם וַיָּרֹנּוּ".

וּמִזֶּה מוּבָן גַּם בְּנוֹגֵעַ לַעֲבוֹדַת כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, בַּמִּשְׁכָּן הַפְּרָטִי שֶׁבּוֹ, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב "וְשָׁכְנָתִי בְּתוֹכָם", דְּקָאֵי עַל כָּל בֵּית יְהוּדִי, שֶׁהוּא בִּבְחִינַת מִשְׁכָּן וּמִקְדָּשׁ לַהֲקָבָּ"ה, עַל־יְדֵי־זֶה שֶׁהַבַּיִת מִתְנַהֵל וְחָדוּר בַּאֲוִירָה יְהוּדִית, וּמוּאָר בְּאוֹר דְּ"נֵר מִצְוָה וְתוֹרָה אוֹר", עַל־יְדֵי כָּל עִנְיְנֵי הַתּוֹרָה וּמִצְוֹתֶיהָ, וּבְמִיּוּחָד עַל־יְדֵי הַדְּלָקַת נֵרוֹת־שַׁבָּת־קֹדֶשׁ - שֶׁהֶעֱבוֹדָה בְּכָל זֶה צְרִיכָה לִהְיוֹת בְּאוֹפֶן שֶׁאֵינוֹ מִסְתַּפֵּק בַּהֶיְשֵׂגִים הַקּוֹדְמִים, אֶלָּא מוֹסִיף וּמַעֲלֶה בַּקֹּדֶשׁ בְּיֶתֶר שְׂאֵת וּבְיֶתֶר עוֹז.

(ב) **וַיֹּאמֶר אֶל־אַהֲרֹן קַח־לְךָ עֵגֶל בֶּן־בָּקָר לְחַטָּאת וְאַיִל לְעֹלָה תְּמִימִם וְהַקְרֵב לִפְנֵי יְהוָה:**

ב **וַאֲמַר לְאַהֲרֹן סַב לָךְ עֵגַל בַּר תּוֹרֵי לְחַטָּאתָא וּדְכַר לַעֲלָתָא שַׁלְמִין וְקָרֵב קֳדָם יְיָ:**

רש"י ◄ **קַח־לְךָ עֵגֶל.** לְהוֹדִיעַ שֶׁמְּכַפֵּר לוֹ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא עַל־יְדֵי עֵגֶל זֶה עַל מַעֲשֵׂה הָעֵגֶל שֶׁעָשָׂה.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(ב) וַיֹּאמֶר אֶל אַהֲרֹן קַח לְךָ עֵגֶל בֶּן בָּקָר. נִצְטַוָּה מֹשֶׁה רַבֵּנוּ בְּקָרְבָּנוֹת הַלָּלוּ, כְּמוֹ שֶׁאָמַר בַּסּוֹף (בְּפָסוּק ז): זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה' תַּעֲשׂוּ, וְאִם לֹא נִזְכַּר זֶה. וְכֵן: וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה' מִלֹּא הָעֹמֶר מִמֶּנּוּ לְמִשְׁמֶרֶת (שְׁמוֹת טז לב). וְכֵן: אָנֹכִי הָאֵל בֵּית אֵל (בְּרֵאשִׁית לא יג), סְפֵר יַעֲקֹב זֶה וְאִם לֹא נִזְכְּרָה הָאֲמִירָה לוֹ. וּכְבָר הֵרְאִיתִיךָ בַּפָּרָשִׁיּוֹת שֶׁל מִצְוֹת הַפֶּסַח (שְׁמוֹת יא א) כָּאֵלֶּה רַבּוֹת. תורה ג

(ג) וְטַעַם וְאֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּדַבֵּר לֵאמֹר. שֶׁיֹּאמַר לָהֶם אַהֲרֹן כֵּן, כִּי רָצָה שֶׁיִּהְיֶה אַהֲרֹן הַמְצַוֶּה בְּשֵׁם ה' וְהוּא הַמַּקְרִיב הַקָּרְבָּנוֹת, לְגַדְּלוֹ בְּעֵינֵי הָעָם. וְהַנָּכוֹן, שֶׁשְּׁעָמוֹ: וְאֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּדַבֵּר אַתָּה וְהַזְּקֵנִים הַנִּזְכָּרִים, כִּי לְכָךְ קָרָאם שֶׁיְּדַבְּרוּ לְיִשְׂרָאֵל, כְּדָרְךָ: וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְכָל זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם מִשְׁכוּ (שְׁמוֹת יב כא).

אוֹ אָמַר לְכָל אֶחָד מִן הַזְּקֵנִים: **וְאֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּדַבֵּר,** וְשִׁעוּר הַפָּרָשָׁה: **וַיֹּאמֶר אֶל אַהֲרֹן קַח לְךָ,** וְאֶל הַזְּקֵנִים אָמַר **וְאֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּדַבֵּר לֵאמֹר,** כִּי הַמְדַבֵּר לְרַבִּים יֹאמַר סְתָם לְכָל אֶחָד מִצְוָתוֹ, כְּדֶרֶךְ: וְאָצוּ אֶתְכֶם בָּעֵת הַהִיא לֵאמֹר וְגוֹ' חֲלוּפִים תַּעֲבָרוּ (דְּבָרִים ג יח), וְכֵן רַבִּים בְּמִשְׁנֵה תּוֹרָה.

וְרַבִּי אַבְרָהָם אָמַר (בְּפָסוּק ו) כִּי טַעַם: וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה' תַּעֲשׂוּ (שָׁם), שֶׁכְּבָר אָמַר לָהֶם מֹשֶׁה זֶה הַדָּבָר. וְאִם כֵּן, יִתְכֵּן שֶׁיִּהְיֶה שִׁעוּר הַפְּסוּקִים הָאֵלֶּה כָּךְ: קָרָא מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו וּלְזִקְנֵי יִשְׂרָאֵל, וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה' אוֹתִי תַּעֲשׂוּ וְיֵרָא אֲלֵיכֶם כְּבוֹד ה', וַיֹּאמֶר אֶל אַהֲרֹן קַח לְךָ עֵגֶל וְגוֹ', וְאֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּדַבֵּר לֵאמֹר קְחוּ לָכֶם שְׂעִיר עִזִּים. וְהִנֵּה קִצֵּר בִּתְחִלָּה וּפֵרַשׁ בַּסּוֹף.

וְאֵינֶנּוּ נָכוֹן, אֲבָל אַחַר שֶׁהִזְכִּיר לָהֶם הַקָּרְבָּנוֹת, וַיִּקְחוּ אֶת אֲשֶׁר צִוָּה מֹשֶׁה, חָזַר וְאָמַר לָהֶם: זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה' תַּעֲשׂוּ, שֶׁיַּקְרִיבוּ הַקָּרְבָּנוֹת עַל הַסֵּדֶר שֶׁיְּצַוּם, וְאַחַר כָּךְ יֵרָאֶה לָהֶם הַכָּבוֹד. וּבַעֲבוּר שֶׁאָמַר: כִּי הַיּוֹם ה' נִרְאֶה אֲלֵיכֶם, חָזַר וְאָמַר שֶׁיֵּרָאֶה לָהֶם בְּכְבוֹדוֹ.

וְהִנֵּה הַקָּרְבָּנוֹת הָאֵלּוּ לֹא הֻזְכְּרוּ בְּפָרָשַׁת: וְזֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה לָהֶם לְקַדֵּשׁ אֹתָם לְכַהֵן לִי (שְׁמוֹת כט א), כִּי שָׁם לֹא צִוָּה רַק עַל הַמִּלּוּאִים, וּבְשִׁבְעַת הַיָּמִים וְקָרְבְּנוֹתֵיהֶם מָלְאוּ יְמֵי מִלּוּאֵיהֶם, כִּי עַתָּה בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי הֵם עַצְמָם יַקְרִיבוּ הַקָּרְבָּנוֹת. וְהִנֵּה הַקָּרְבָּנוֹת הַלָּלוּ כַּחֲנֻכָּה לָהֶם, כְּעִנְיָן מִנְחַת חֲבִתִּים לְדוֹרוֹת בְּיוֹם הִמָּשַׁח אֹתוֹ (לְעֵיל ו יג־יד).

וְיִתָּכֵן כִּי לְכַפֵּר עַל מַעֲשֵׂה הָעֵגֶל הוֹסִיף לָהֶם עַתָּה הַקָּרְבָּנוֹת הַלָּלוּ, כִּי

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך כב עמ' 19)

קַח לְךָ עֵגֶל (ט, ב) **לְהוֹדִיעַ שֶׁמְּכַפֵּר לוֹ הַקָּבָּ"ה . . עַל מַעֲשֵׂה הָעֵגֶל** (רש"י) יֵשׁ לִשְׁאֹל, הֲרֵי בְּשִׁבְעַת יְמֵי הַמִּלּוּאִים הִקְרִיב אַהֲרֹן פַּר כְּדֵי לְכַפֵּר עַל הָעֵגֶל (תצוה כט, א), וּלְשֵׁם מַה הִקְרִיב קָרְבָּן נוֹסָף. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁיֵּשׁ כָּאן שְׁנֵי שְׁלַבִּים בַּכַּפָּרָה. (**א**) "שֶׁנִּמְחַל לוֹ לְגַמְרֵי מַה שֶׁעָבַר עַל מִצְוַת הַמֶּלֶךְ.. וְנִפְטַר לְגַמְרֵי מִן הַדִּין". (**ב**) "שֶׁיִּהְיֶה לְרָצוֹן לִפְנֵי ה', וּמְרֻצֶּה וְחָבִיב . . כְּקֹדֶם הַחֵטְא . . לִהְיוֹת נַחַת רוּחַ לְקוֹנוֹ".

(ג) וְאֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּדַבֵּר לֵאמֹר קְחוּ שְׂעִיר־עִזִּים לְחַטָּאת וְעֵגֶל וָכֶבֶשׂ בְּנֵי־שָׁנָה תְּמִימִם לְעֹלָה:

ג וְעִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּמַלֵּל לְמֵימָר סִיבוּ צְפִיר בַּר עִזִּין לְחַטָּאתָא וְעֵגֶל וְאִמַּר בְּנֵי שְׁנָא שַׁלְמִין לַעֲלָתָא:

(ד) וְשׁוֹר וָאַיִל לִשְׁלָמִים לִזְבֹּחַ לִפְנֵי יְהוָה וּמִנְחָה בְּלוּלָה בַשָּׁמֶן כִּי הַיּוֹם יְהוָה נִרְאָה אֲלֵיכֶם:

ד וְתוֹר וּדְכַר לְנִכְסַת קוּדְשַׁיָּא לְדַבָּחָא קֳדָם יְיָ וּמִנְחָתָא דְּפִילָא בְּמִשְׁח אֲרֵי יוֹמָא דֵּין יְקָרָא דַיְיָ מִתְגְּלִי לְכוֹן:

רש"י◄ כִּי הַיּוֹם ה' נִרְאָה אֲלֵיכֶם • לְהַשְׁרוֹת שְׁכִינָתוֹ בְּמַעֲשֵׂה יְדֵיכֶם; לָכֵן קָרְבָּנוֹת הַלָּלוּ בָּאִין חוֹבָה לְיוֹם זֶה.

(ה) וַיִּקְחוּ אֵת אֲשֶׁר צִוָּה מֹשֶׁה אֶל־פְּנֵי אֹהֶל מוֹעֵד וַיִּקְרְבוּ כָּל־הָעֵדָה וַיַּעֲמִדוּ לִפְנֵי יְהוָה:

ה וּנְסִיבוּ יָת דִּי פַקִּיד מֹשֶׁה לָקֳדָם מַשְׁכַּן זִמְנָא וּקְרִיבוּ כָּל כְּנִשְׁתָּא וְקָמוּ קֳדָם יְיָ:

(ו) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה תַּעֲשׂוּ וְיֵרָא אֲלֵיכֶם כְּבוֹד יְהוָה:

ו וַאֲמַר מֹשֶׁה דֵּין פִּתְגָּמָא דִּי פַקִּיד יְיָ תַּעְבְּדוּן וְיִתְגְּלִי לְכוֹן יְקָרָא דַיְיָ:

(ז) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־אַהֲרֹן קְרַב אֶל־הַמִּזְבֵּחַ וַעֲשֵׂה אֶת־חַטָּאתְךָ וְאֶת־עֹלָתֶךָ וְכַפֵּר בַּעַדְךָ וּבְעַד הָעָם וַעֲשֵׂה אֶת־קָרְבַּן הָעָם וְכַפֵּר בַּעֲדָם כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה:

ז וַאֲמַר מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן קְרַב לְמַדְבְּחָא וְעַבֵּד יָת חַטָּאתָךְ וְיָת עַלָתָךְ וְכַפֵּר עֲלָךְ וְעַל עַמָּא וְעַבֵּד יָת קָרְבַּן עַמָּא וְכַפֵּר עֲלֵיהוֹן כְּמָא די פַקִּיד יְיָ:

רש"י◄ קְרַב אֶל־הַמִּזְבֵּחַ • (ת"כ) שֶׁהָיָה אַהֲרֹן בּוֹשׁ וְיָרֵא לָגֶשֶׁת. אָמַר לוֹ מֹשֶׁה: 'לָמָּה אַתָּה בּוֹשׁ? לְכָךְ נִבְחַרְתָּ!'. אֶת חַטָּאתְךָ • עֵגֶל בֶּן בָּקָר. וְאֶת־עֹלָתֶךָ • אַיִל. קָרְבַּן הָעָם • שְׂעִיר עִזִּים וְעֵגֶל וָכֶבֶשׂ. כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "עֵגֶל", בֶּן שָׁנָה הוּא, וּמִכָּאן אַתָּה לָמֵד.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

כַּאֲשֶׁר צִוָּה: וְזֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה לָהֶם לְקַדֵּשׁ אֹתָם, עֲדַיִן לֹא נַעֲשָׂה הָעֵגֶל, כַּאֲשֶׁר פֵּרַשְׁתִּי (ריש פ' ויקהל ולעיל ח ב), לָכֵן לֹא הִזְכִּירָם שָׁם. וְלֹא כִּדְבְרֵי רַשִׁ"י שֶׁאָמַר שָׁם (שמות כט א) כִּי הַפָּר לְכַפֵּר עַל מַעֲשֵׂה הָעֵגֶל, אֲבָל הָיוּ הַפָּרִים הַהֵם לְחַטֵּא עַל הַמִּזְבֵּחַ וְעַל אַהֲרֹן וְעַל בָּנָיו וּלְקַדֵּשׁ אוֹתָם, וְהָעֵגֶל הַזֶּה בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי לְכַפֵּר עַל מַעֲשֵׂה הָעֵגֶל.

וְהִנֵּה קָרְבַּן אַהֲרֹן כְּקָרְבָּנוֹ בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים בְּשֶׁוָּה, וְחַטַּאת הָעָם כְּחַטָּאתָם בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, שְׂעִיר עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת. וְכָךְ אָמַר בַּתּוֹסֶפְתָּא שֶׁל פָּרָשַׁת מִלּוּאִים בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים (כ"אן) שֶׁהָעֵגֶל הַזֶּה לְכַפֵּר עַל מַעֲשֵׂה הָעֵגֶל, וְדָרְשׁוּ: וְכִי מָה רָאוּ יִשְׂרָאֵל לְהָבִיא יוֹתֵר מֵאַהֲרֹן, אֶלָּא אָמַר לָהֶם יֵשׁ בְּיָדְכֶם בִּתְחִלָּה וְיֵשׁ בְּיָדְכֶם בַּסּוֹף, יֵשׁ בְּיָדְכֶם בִּתְחִלָּה שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית לז לא) וַיִּשְׁחֲטוּ שְׂעִיר עִזִּים, וְיֵשׁ בְּיָדְכֶם בַּסּוֹף, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לב ח): עָשׂוּ לָהֶם עֵגֶל מַסֵּכָה, יָבֹא שָׂעִיר וִיכַפֵּר עַל מַעֲשֵׂה שָׂעִיר, יָבֹא עֵגֶל וִיכַפֵּר עַל מַעֲשֵׂה עֵגֶל. **וְנִרְאֶה** כִּי בַּעֲבוּר הֱיוֹת טַעַם הַחַטָּאת שֶׁל אַהֲרֹן כְּטַעְמוֹ בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, שָׁרַף אוֹתוֹ כַּאֲשֶׁר יִשְׂרֹף שֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים, אַף עַל פִּי שֶׁהָיָה זֶה חַטָּאת חִיצוֹנָה, כִּי לֹא פֵּרֵשׁ מֹשֶׁה שֶׁיַּעֲשֶׂה כֵּן. וְאוּלַי נִצְטַוָּה בְּכָךְ וְהַכָּתוּב לֹא חָשַׁשׁ לְהַאֲרִיךְ, כִּי לֹא יַעֲשֶׂה רַק מַה שֶׁיֹּאמַר מֹשֶׁה, וְלֹא יֹאמַר מֹשֶׁה רַק מַה שֶׁצִּוָּה ה'. תורה ד

(ז־ח) וְטַעַם קְרַב אֶל הַמִּזְבֵּחַ, וַיִּקְרַב אַהֲרֹן אֶל הַמִּזְבֵּחַ וַיִּשְׁחָט. עַל דַּעְתִּי בְּדַרְךְ הַפְּשָׁט יֹאמַר קְרַב אֶל צִפּוֹן הַמִּזְבֵּחַ וַעֲשֵׂה שָׁם הַחַטָּאת וְהָעוֹלָה, כִּי הֵם שְׁחִיטָתָן בַּצָּפוֹן, וְאָמַר מֹשֶׁה כֵּן בְּדַרְךְ קִצָּרָה שֶׁכִּבֵּר יָדַע אַהֲרֹן זֶה.

(ח) וַיִּקְרַב אַהֲרֹן אֶל־הַמִּזְבֵּחַ וַיִּשְׁחַט אֶת־עֵגֶל הַחַטָּאת אֲשֶׁר־לוֹ׃

ח וּקְרֵב אַהֲרֹן לְמַדְבְּחָא וּנְכַס יָת עֶגְלָא דְחַטָּאתָא די לֵהּ׃

(ט) וַיַּקְרִבוּ בְּנֵי אַהֲרֹן אֶת־הַדָּם אֵלָיו וַיִּטְבֹּל אֶצְבָּעוֹ בַּדָּם וַיִּתֵּן עַל־קַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת־הַדָּם יָצַק אֶל־יְסוֹד הַמִּזְבֵּחַ׃

ט וְקָרִיבוּ בְּנֵי אַהֲרֹן יָת דְּמָא לֵהּ וּטְבַל אֶצְבְּעֵהּ בִּדְמָא וִיהַב עַל קַרְנַת מַדְבְּחָא וְיָת דְּמָא אֲרִיק לִיסוֹדָא דְמַדְבְּחָא׃

(י) וְאֶת־הַחֵלֶב וְאֶת־הַכְּלָיֹת וְאֶת־הַיֹּתֶרֶת מִן־הַכָּבֵד מִן־הַחַטָּאת הִקְטִיר הַמִּזְבֵּחָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃

י וְיָת תַּרְבָּא וְיָת כָּלְיָתָא וְיָת חִצְרָא מִן כַּבְדָּא מִן חַטָּאתָא אַסֵּק לְמַדְבְּחָא כְּמָא די פַּקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה׃

(יא) וְאֶת־הַבָּשָׂר וְאֶת־הָעוֹר שָׂרַף בָּאֵשׁ מִחוּץ לַמַּחֲנֶה׃

יא וְיָת בִּשְׂרָא וְיָת מַשְׁכָּא אוֹקִיד בְּנוּרָא מִבָּרָא לְמַשְׁרְיָתָא׃

רש"י ◄וְאֶת־הַבָּשָׂר וְאֶת־הָעוֹר וְגוֹ' • לֹא מָצִינוּ חַטָּאת חִיצוֹנָה נִשְׂרֶפֶת אֶלָּא זוֹ וְשֵׁל מִלּוּאִים; וְכֻלָּן עַל־פִּי הַדִּבּוּר.

(יב) וַיִּשְׁחַט אֶת־הָעֹלָה וַיַּמְצִאוּ בְּנֵי אַהֲרֹן אֵלָיו אֶת־הַדָּם וַיִּזְרְקֵהוּ עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב׃

יב וּנְכַס יָת עֲלָתָא וְאַמְטִיאוּ בְּנֵי אַהֲרֹן לֵהּ יָת דְּמָא וּזְרָקֵהּ עַל מַדְבְּחָא סְחוֹר סְחוֹר׃

רש"י ◄וַיַּמְצִאוּ • לְשׁוֹן הוֹשָׁטָה וְהַזְמָנָה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך לב עמ' 54)

לְשׁוֹן הוֹשָׁטָה וְהַזְמָנָה (רש"י ט, יב) כָּאן נֶאֱמַר "וַיַּמְצִיאוּ", וְאִלּוּ בְּחַטָּאת נֶאֱמַר "וַיַּקְרִיבוּ". וְיֵשׁ לְבָאֵר, דְּהִנֵּה זְרִיקַת דַּם הַחַטָּאת הָיְתָה בְּאֶמְצָעוּת טְבִילַת הָאֶצְבַּע בַּדָּם, וְאִלּוּ זְרִיקַת דַּם הָעוֹלָה הָיְתָה בְּאֶמְצָעוּת כְּלִי שֶׁבּוֹ נָתוּן הַדָּם. לָכֵן נֶאֱמַר "וַיַּמְצִיאוּ" ("הוֹשָׁטָה וְהַזְמָנָה") רַק בְּעוֹלָה, שֶׁכֵּן עִם הוֹשָׁטַת הַדָּם לְאַהֲרֹן הָיָה הַדָּם מוּכָן וּמְזֻמָּן לִזְרִיקָה; וְאִלּוּ בְּחַטָּאת הָיָה צֹרֶךְ בִּפְעֻלָּה נוֹסֶפֶת לְאַחַר מְסִירַת הַדָּם - טְבִילַת אֶצְבַּע.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

אֶבֶל בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים (כ"א) נִתְעוֹרְרוּ רַבּוֹתֵינוּ בָּזֶה, וּמָשְׁלוּ מָשָׁל לְמַה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לְמֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם שֶׁנָּשָׂא אִשָּׁה וְהָיְתָה מִתְבַּיֶּשֶׁת מִלִּפְנָיו, נִכְנְסָה אֶצְלָהּ אֲחוֹתָהּ, אָמְרָה לָהּ, אֲחוֹתִי לְמָה נִכְנַסְתְּ לְדָבָר זֶה לֹא שֶׁתְּשַׁמְּשִׁי אֵת הַמֶּלֶךְ, הָגִיסִי דַּעְתֵּךְ וּבֹאִי שַׁמְּשִׁי אֵת הַמֶּלֶךְ. כָּךְ אָמַר לוֹ מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן, אַהֲרֹן אָחִי לְמָה נִכְנַסְתָּ לִהְיוֹת כֹּהֵן גָּדוֹל לֹא שֶׁתִּשְׁרֵת לִפְנֵי הַמָּקוֹם, הָגֵס דַּעְתְּךָ וּבֹא וַעֲבֹד עֲבוֹדָתְךָ.

וַיֵּשׁ אוֹמְרִים, הָיָה אַהֲרֹן רוֹאֶה אֵת הַמִּזְבֵּחַ כְּתַבְנִית שׁוֹר וְהָיָה מִתְיָרֵא מִמֶּנּוּ, נִכְנַס מֹשֶׁה אֶצְלוֹ אָמַר לוֹ אַהֲרֹן אָחִי לֹא תִּירָא מִמַּה שֶׁאַתָּה מִתְיָרֵא, הָגֵס דַּעְתְּךָ וּבֹא קְרַב אֵלָיו, לְכָךְ אָמַר **קְרַב אֶל הַמִּזְבֵּחַ. וַיִּקְרַב אֶל הַמִּזְבֵּחַ,** בִּזְרִיזוּת.

וְטַעַם דָּבָר זֶה, כִּי בַּעֲבוּר שֶׁהָיָה אַהֲרֹן קְדוֹשׁ ה' וְאֵין בְּנִפְשׁוֹ חֵטְא זוּלָתִי מַעֲשֶׂה הָעֵגֶל, הָיָה הַחֵטְא הַהוּא קָבוּעַ לוֹ בְּמַחְשַׁבְתּוֹ, כְּעִנְיַן שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים נא ה): וְחַטָּאתִי נֶגְדִּי תָמִיד, וְהָיָה נִדְמֶה לוֹ כְּאִלּוּ צוּרַת הָעֵגֶל שָׁם מְעֻכָּב בְּכַפָּרוֹתָיו, וּלְכָךְ אָמַר לוֹ הָגֵס דַּעְתְּךָ, שֶׁלֹּא יִהְיֶה שְׁפֵל רוּחַ כָּל כָּךְ שֶׁכְּבָר רָצָה אֱלֹהִים אֵת מַעֲשָׂיו.

וַאֲחֵרִים מְפָרְשִׁים שֶׁהָיָה הַשָּׂטָן מַרְאֶה לוֹ בֵּן, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ שָׁם: אַהֲרֹן אָחִי אַף עַל פִּי שֶׁנִּתְרַצָּה הַמָּקוֹם לְכַפֵּר עֲוֹנוֹתֶיךָ צָרִיךְ אַתָּה לִתֵּן לְתוֹךְ פִּיו שֶׁל שָׂטָן שֶׁמָּא יַשִּׂיטְךָ בְּבִיאָתְךָ לַמִּקְדָּשׁ וְכוּ' בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים (כ"א).

וְטַעַם וְכַפֵּר בַּעַדְךָ וּבְעַד הָעָם, יֹאמַר **קְרַב אֶל הַמִּזְבֵּחַ** לַעֲשׂוֹת כָּל הַקָּרְבָּנוֹת, **וַעֲשֵׂה** תְּחִלָּה **אֵת חַטָּאתְךָ וְאֵת עוֹלָתְךָ, וְכַפֵּר בַּעַדְךָ** תְּחִלָּה בְּקָרְבְּנוֹתֶיךָ, **וּבְעַד הָעָם** אַחֲרֵי כֵּן, שֶׁתַּעֲשֶׂה קָרְבַּן הָעָם וְכַפֵּר בַּעֲדָם בְּקָרְבָּנָם, לְמֵד אוֹתוֹ שֶׁיָּבֹא זַכַּאי וִיכַפֵּר עַל הַחַיָּב (יומא מג:). תורה ט

(יג) וְאֶת־הָעֹלָה הִמְצִיאוּ אֵלָיו לִנְתָחֶיהָ וְאֶת־הָרֹאשׁ וַיַּקְטֵר עַל־הַמִּזְבֵּחַ:

יג וְיָת עֲלָתָא אַמְטִיאוּ לֵהּ לְאֵבְרָהָא וְיָת רֵישָׁא וְאַסֵּק עַל מַדְבְּחָא:

(יד) וַיִּרְחַץ אֶת־הַקֶּרֶב וְאֶת־הַכְּרָעָיִם וַיַּקְטֵר עַל־הָעֹלָה הַמִּזְבֵּחָה:

יד וְחַלִּיל יָת גַּוָּא וְיָת כְּרָעַיָּא וְאַסֵּק עַל עֲלָתָא לְמַדְבְּחָא:

(טו) וַיַּקְרֵב אֵת קָרְבַּן הָעָם וַיִּקַּח אֵת־שְׂעִיר הַחַטָּאת אֲשֶׁר לָעָם וַיִּשְׁחָטֵהוּ וַיְחַטְּאֵהוּ כָּרִאשׁוֹן:

רש"י◄ וַיְחַטְּאֵהוּ • עָשָׂהוּ כְּמִשְׁפַּט חַטָּאת. כָּרִאשׁוֹן • כָּעֵגֶל שֶׁלּוֹ.

טו וְקָרֵב יָת קָרְבַּן עַמָּא וּנְסִיב יָת צְפִירָא דְחַטָּאתָא די לְעַמָּא וְנָכְסֵהּ וְכַפַּר בִּדְמֵהּ כְּקַדְמָאָה:

(טז) וַיַּקְרֵב אֶת־הָעֹלָה וַיַּעֲשֶׂהָ כַּמִּשְׁפָּט:

רש"י◄ וַיַּעֲשֶׂהָ כַּמִּשְׁפָּט • הַמְפֹרָשׁ בְּעוֹלַת נְדָבָה בְּ"וַיִּקְרָא" (ביצה כ).

טז וְקָרֵב יָת עֲלָתָא וְעָבְדַהּ כִּדְחָזֵי:

◆ יום שני י"ח אדר־ב' ◆

(יז) וַיַּקְרֵב אֶת־הַמִּנְחָה וַיְמַלֵּא כַפּוֹ מִמֶּנָּה וַיַּקְטֵר עַל־הַמִּזְבֵּחַ מִלְּבַד עֹלַת הַבֹּקֶר:

יז וְקָרֵב יָת מִנְחָתָא וּמְלָא יְדֵהּ מִנַּהּ וְאַסֵּק עַל מַדְבְּחָא בַּר מֵעֲלַת צַפְרָא:

רש"י◄ וַיְמַלֵּא כַפּוֹ • הִיא קְמִיצָה. מִלְּבַד עֹלַת הַבֹּקֶר • כָּל אֵלֶּה עָשָׂה אַחַר עוֹלַת הַתָּמִיד.

(יח) וַיִּשְׁחַט אֶת־הַשּׁוֹר וְאֶת־הָאַיִל זֶבַח הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר לָעָם וַיַּמְצִאוּ בְּנֵי אַהֲרֹן אֶת־הַדָּם אֵלָיו וַיִּזְרְקֵהוּ עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב:

יח וּנְכֵס יָת תּוֹרָא וְיָת דִּכְרָא נִכְסַת קוּדְשַׁיָּא די לְעַמָּא וְאַמְטִיאוּ בְּנֵי אַהֲרֹן יָת דְּמָא לֵהּ וּזְרָקֵהּ עַל מַדְבְּחָא סְחוֹר סְחוֹר:

(יט) וְאֶת־הַחֲלָבִים מִן־הַשּׁוֹר וּמִן־הָאַיִל הָאַלְיָה וְהַמְכַסֶּה וְהַכְּלָיֹת וְיֹתֶרֶת הַכָּבֵד:

יט וְיָת תַּרְבַּיָּא מִן תּוֹרָא וּמִן דִּכְרָא אַלְיָתָא וְחָפֵי גַּוָּא וְכָלְיָתָא וַחֲצַר כַּבְדָּא:

רש"י◄ וְהַמְכַסֶּה • חֵלֶב הַמְכַסֶּה אֶת הַקֶּרֶב.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(יז) מִלְּבַד עֹלַת הַבֹּקֶר. הְצִרְךְ הַכָּתוּב לְהַזְכִּיר זֶה בְּכָאן, לְלַמֵּד שֶׁאֵין עוֹלַת הָעָם פּוֹטֶרֶת עוֹלַת הַתָּמִיד וְלֹא קוֹדֶמֶת לָהּ. וְלֹא הְצִרְךְ לְהַזְכִּיר כֵּן בִּימֵי הַמִּלּוּאִים, לְפִי שֶׁהֵם קָרְבְּנוֹת יָחִיד לְמַלֵּא יַד הַכֹּהֲנִים, וּבְיָדוּעַ שֶׁלֹּא פָּטְרוּ אֶת הַתָּמִיד וְלֹא קָדְמוּ אֵלָיו.

וּבְתוֹרַת כֹּהֲנִים (פאן) שָׁנוּ: **וַיַּקְטֵר עַל הַמִּזְבֵּחַ מִלְּבַד עֹלַת הַבֹּקֶר,** מַה בָּא זֶה לְלַמְּדֵנוּ, אִם לְלַמֵּד שֶׁאִם לֹא מָצָא מִנְחָה יָבִיא בְּהֵמָה, וְהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר (בְּפִסּוּק הַקֹּדֶם) **וַיַּקְרֵב אֶת הָעֹלָה וַיַּעֲשֶׂהָ כַּמִּשְׁפָּט,** אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר: **וַיַּקְטֵר עַל הַמִּזְבֵּחַ מִלְּבַד עֹלַת הַבֹּקֶר,** מְלַמֵּד שֶׁשְּׁתֵּי מְנָחוֹת הָיוּ שָׁם אַחַת עַל הָעוֹלָה וְאַחַת בִּפְנֵי עַצְמָהּ.

וּפֵרוּשׁוֹ שֶׁאִלּוּ אָמַר וַיַּקְרֵב אֵת הָעוֹלָה וַיַּעֲשֶׂה כַּמִּשְׁפָּט מִלְּבַד עוֹלַת הַבֹּקֶר, הָיָה לְלַמֵּד שֶׁהַתָּמִיד קוֹדֵם, כְּמוֹ שֶׁאוֹמֵר בְּפָרָשַׁת הַמּוּסָפִין: עַל עֹלַת הַתָּמִיד יֵעָשֶׂה וְנִסְכּוֹ (בְּמִדְבַּר כח טו), מִלְּבַד עֹלַת הַתָּמִיד (שם פסוק לא), אֲבָל כְּשֶׁהִזְכִּיר הַמִּנְחָה: **וַיַּקְרֵב אֵת הַמִּנְחָה וַיְמַלֵּא כַפּוֹ מִמֶּנָּה וַיַּקְטֵר עַל הַמִּזְבֵּחַ מִלְּבַד עֹלַת הַבֹּקֶר,** נִרְאֶה שֶׁעַל הַמִּנְחָה הוּא אוֹמֵר. **וּלְפִיכָךְ** דִּקְדֵּקוּ, שֶׁאִם בָּא לוֹמַר שֶׁהִקְרִיב זוֹ הַמִּנְחָה לְבַדָּהּ וְלֹא הִקְרִיב מִנְחַת נְסָכִים לְתָמִיד וְלֹא לְעוֹלַת הָעָם, שֶׁלֹּא מָצָא אֶלָּא לִנְדָבָה זוֹ, וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר: **וַיַּקְרֵב אֶת הָעֹלָה וַיַּעֲשֶׂהָ כַּמִּשְׁפָּט,** שֶׁקָּרְבָה כְּמִשְׁפָּטָהּ בְּמִנְחַת נְסָכִים, אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר: **וַיַּקְרֵב וַיַּקְטֵר עַל הַמִּזְבֵּחַ מִלְּבַד עֹלַת הַבֹּקֶר,** לוֹמַר שֶׁהִקְרִיב הַמִּנְחָה הַזּוֹ מִלְּבַד עוֹלַת הַבֹּקֶר וּמִנְחָתָהּ, שֶׁאֵין הַמִּנְחָה הַזּוֹ מִנְחַת נְסָכִים אֶלָּא מִנְחַת נְדָבָה שֶׁל יִשְׂרָאֵל. תורה יח

(יט) וְהַמְכַסֶּה. חֵלֶב הַמְכַסֶּה אֵת הַקֶּרֶב. לְשׁוֹן רַשִּׁ"י. וְאֵינֶנּוּ נָכוֹן

(כ) **וַיָּשִׂימוּ אֶת־הַחֲלָבִים עַל־הֶחָזוֹת וַיַּקְטֵר הַחֲלָבִים הַמִּזְבֵּחָה:**

כ וְשַׁוִּיאוּ יָת תַּרְבַּיָּא עַל חֶדְוָתָא וְאַסֵּק תַּרְבַּיָּא לְמַדְבְּחָא:

רש"י ◄**וַיָּשִׂימוּ אֶת הַחֲלָבִים עַל־הֶחָזוֹת•** לְאַחַר הַתְּנוּפָה, נְתָנָן כֹּהֵן הַמֵּנִיף לְכֹהֵן אַחֵר לְהַקְטִירָם, נִמְצְאוּ הָעֶלְיוֹנִים לְמַטָּה.

(כא) **וְאֵת הֶחָזוֹת וְאֵת שׁוֹק הַיָּמִין הֵנִיף אַהֲרֹן תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה מֹשֶׁה:**

כא וְיָת חֶדְוָתָא וְיָת שׁוֹקָא דְיַמִּינָא אֲרֵם אַהֲרֹן אֲרָמָא קֳדָם יְיָ כְּמָא די פַּקִּיד מֹשֶׁה:

(כב) **וַיִּשָּׂא אַהֲרֹן אֶת־יָדָיו אֶל־הָעָם וַיְבָרֲכֵם וַיֵּרֶד מֵעֲשֹׂת הַחַטָּאת וְהָעֹלָה וְהַשְּׁלָמִים:**

כב וַאֲרֵם אַהֲרֹן יָת יְדוֹהִי עַל עַמָּא וּבָרְכִנּוּן וּנְחַת מִלְּמֶעְבַּד חַטָּאתָא וַעֲלָתָא וְנִכְסַת קוּדְשַׁיָּא:

רש"י ◄**וַיְבָרֲכֵם•** בִּרְכַּת כֹּהֲנִים: יְבָרֶכְךָ, יָאֵר, יִשָּׂא. **וַיֵּרֶד•** מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות כרך כב, עמוד 39 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

בִּרְכַּת כֹּהֲנִים בְּפָרָשַׁת שְׁמִינִי

וַיִּשָּׂא אַהֲרֹן אֶת־יָדָיו גו' וַיְבָרֲכֵם

וַיְבָרֲכֵם – בִּרְכַּת כֹּהֲנִים, יְבָרֶכְךָ, יָאֵר, יִשָּׂא (ט, כב. ובפירוש רש"י)

בַּמִּפָּרְשִׁים הִקְשׁוּ עַל פֵּרוּשׁ רַשִׁ"י: א. הֵרִי עַל מִצְוַת בִּרְכַּת כֹּהֲנִים נִצְטַוּוּ רַק לְקַמָּן בְּפָרָשַׁת נָשֹׂא, וּמַדּוּעַ מְפָרֵשׁ שֶׁהַבְּרָכָה כָּאן הִיא בִּרְכַּת כֹּהֲנִים. ב. מַדּוּעַ מְפָרֵט "יְבָרֶכְךָ יָאֵר יִשָּׂא", הֲרֵי פְּשִׁיטָא שֶׁבִּרְכַּת כֹּהֲנִים כּוֹלֶלֶת ג' בְּרָכוֹת אֵלּוּ. וְתִרְצוּ בְּכַמָּה אוֹפַנִּים (ראה רמב"ן, שפתי חכמים, משכיל לדוד, ועוד).

וְיֵשׁ לוֹמַר בָּזֶה, דְּחָדָא מִתּוֹרָצֶת בַּחֲבֵירְתָּהּ; וְהַכַּוָּנָה בְּ"וַיְבָרֲכֵם", הִיא לֹא שֶׁקִּיֵּם אַהֲרֹן אֶת **מִצְוַת** בִּרְכַּת כֹּהֲנִים, אֶלָּא שֶׁבָּחַר אַהֲרֹן **בִּרְצוֹנוֹ** לְבָרֵךְ אֶת יִשְׂרָאֵל בְּאוֹתָהּ עֵת

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

בְּעֵינַי, כִּי לָמָּה יַזְכִּיר הַחֵלֶב הַזֶּה וְלֹא יַזְכִּיר הַחֲלָבִים הָאֲחֵרִים. אָבָל עַל דַּעְתִּי "הַמְכַסֶּה" שֵׁם לְכָלָם, כִּי כָּל חֵלֶב שֶׁיִּקָּרֵב לְגַבֵּי הַמִּזְבֵּחַ הוּא מְכַסֶּה, כִּי הָאֶחָד חֵלֶב הַמְכַסֶּה אֵת הַקֶּרֶב, וְהַשֵּׁנִי כָּל הַחֵלֶב אֲשֶׁר עַל הַקֶּרֶב, וְגַם הוּא מְכַסֶּה, וְהַחֵלֶב אֲשֶׁר עַל הַכְּלָיוֹת יְכַסֶּה עֲלֵיהֶן, וְכֵן אֲשֶׁר עַל הַפְּסָלִים, וּכְמוֹ שֶׁאָמְרוּ (חֻלִּין צג.): חֵלֶב שֶׁהַבָּשָׂר חוֹפֶה אוֹתוֹ מֻתָּר, שֶׁעַל הַכְּסָלִים אָמַר רַחְמָנָא וְלֹא שֶׁבְּתוֹךְ הַכְּסָלִים.

וְהַנֵּה הַכָּתוּב הַזֶּה נִמְשָׁךְ לְמַעְלָה, וַיַּמְצִיאוּ בְּנֵי אַהֲרֹן אֶלָּיו אֶת הַדָּם שֶׁל שׁוֹר וְאֵיל הַנִּזְכָּרִים, וְאֵת הַחֲלָבִים מִן הַשּׁוֹר, אָבָל מִן הָאַיִל הִמְצִיאוּ אֵלָיו הָאַלְיָה וְהַחֵלֶב, וּמִשְּׁנֵיהֶם הַכְּלָיוֹת וְיוֹתֶרֶת הַכָּבֵד. תורה כ

(כ) וְאָמַר וַיָּשִׂימוּ אֶת הַחֲלָבִים עַל הֶחָזוֹת, כִּי הָאַלְיָה וְהַכְּלָיוֹת וְיוֹתֶרֶת הַכָּבֵד יִתְּנוּ לְמַטָּה וְהַחֲלָבִים עֲלֵיהֶן וְהַכֹּל עַל הֶחָזוֹת, וְהִנֵּה הַחֲלָבִים לְבַדָּם יֵרָאוּ לְמַעְלָה, וְהוּא דֶּרֶךְ כָּבוֹד בַּהַקְטָרָה.

וַיַּקְטֵר הַחֲלָבִים הַמִּזְבֵּחָה, עִם שְׁאָר הַנִּזְכָּרִים, אָבָל בַּעֲבוּר הֱיוֹת הַהַקְטָרָה גְּדוֹלָה בַּחֲלָבִים יַזְכִּירֵם, וְכֵן: וַתֹּאכַל עַל הַמִּזְבֵּחַ אֶת הָעֹלָה וְאֶת הַחֲלָבִים (פסוק כד). תורה כא

(כב) וַיִּשָּׂא אַהֲרֹן אֶת יָדָו אֶל הָעָם וַיְבָרֲכֵם. בִּרְכַּת כֹּהֲנִים, יְבָרֶכְךָ, יָאֵר, יִשָּׂא. לְשׁוֹן רַשִׁ"י. וְאִם כֵּן תִּהְיֶה פָּרָשַׁת: דַּבֵּר אֶל אַהֲרֹן וְאֶל בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תְבָרְכוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁבְּחָמֵשׁ הַפְּקוּדִים (במדבר ו כג) מְקֻדֶּמֶת לָזֶה. וְאוּלַי כֵּן הוּא, כִּי סְמוּכָה לְמַה שֶׁנֶּאֱמַר שָׁם (ז א) וַיְהִי בְּיוֹם כַּלּוֹת מֹשֶׁה לְהָקִים אֶת הַמִּשְׁכָּן.

וְיִתָּכֵן לוֹמַר, כִּי אַהֲרֹן פָּרַשׂ כַּפָּיו הַשָּׁמַיִם וּבֵרַךְ אֵת הָעָם כַּאֲשֶׁר עָשָׂה שְׁלֹמֹה, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים־א ח כב): וַיַּעֲמֹד שְׁלֹמֹה לִפְנֵי מִזְבַּח ה' וַיִּפְרֹשׂ כַּפָּיו הַשָּׁמָיִם, וְשָׁם (פסוק נה) נֶאֱמַר: וַיַּעֲמֹד וַיְבָרֵךְ אֶת כָּל קְהַל יִשְׂרָאֵל קוֹל גָּדוֹל לֵאמֹר, וּלְפִיכָךְ לֹא הִזְכִּיר הַכָּתוּב שֶׁצִּוָּה אוֹתוֹ מֹשֶׁה לַעֲשׂוֹת כֵּן.

וּבַבָּרִיתָא שֶׁל פָּרָשַׁת מִלּוּאִים בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים (פאן) רָאִיתִי: **וַיְבָרְכֵם,** זוֹ בְּרָכָה סְתוּמָה שֶׁאִי אַתָּה יוֹדֵעַ, חָזַר הַכָּתוּב וּפֵרֵשׁ לְהַלָּן, יְבָרֶכְךָ ה' וְיִשְׁמְרֶךָ, יָאֵר ה' פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ, יִשָּׂא ה' פָּנָיו אֵלֶיךָ וְגוֹ'.

וַעֲדַיִן יֵשׁ לִי לוֹמַר שֶׁכָּךְ אָמְרוּ, בְּרָכָה זוֹ שֶׁבֵּרֵךְ אַהֲרֹן אֵת הָעָם מֵעַצְמוֹ סְתוּמָה הִיא וְלֹא פֵּרֵשׁ לָנוּ הַכָּתוּב מַה הִיא, אָבָל בְּרָכָה שֶׁנִּצְטַוּוּ הַכֹּהֲנִים לְדוֹרוֹת נִתְפָּרְשָׁה, וְהִיא שָׁוָה בְּכֹל הַכֹּהֲנִים לְעוֹלָם. אוֹ שֶׁהֵם סְבוּרִים, שֶׁכָּאן צִוָּה אוֹתוֹ בִּנְשִׂיאוּת כַּפַּיִם לְיוֹם זֶה, וּלְהַלָּן נִתְּנָה בְּרָכָה זוֹ לוֹ וּלְבָנָיו לְדוֹרוֹת. תורה כג

בִּפְסוּקֵי בִּרְכַּת כֹּהֲנִים, "יְבָרֶכְךָ, יָאֵר, יִשָּׂא" [לְהָעִיר, שֶׁזֶּהוּ רַק לְרַשִּׁ"י הַמְפָרֵשׁ "פְּשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא", מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּדֶרֶךְ הַהֲלָכָה. כִּדְמוּכָח בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת בַּשַּׁ"ס שֶׁ"וַיְבָרֲכֵם" קָאֵי עַל **מִצְוַת** בִּרְכַּת כֹּהֲנִים].

דְּהִנֵּה, הַשְּׁרָאַת הַשְּׁכִינָה בַּמִּשְׁכָּן הָיְתָה הוֹכָחָה עַל כַּפָּרַת חֵטְא הָעֵגֶל, וּכְמוֹ שְׁכָתַב רַשִּׁ"י עַל הַפָּסוּק מִשְּׁכַּן הָעֵדוּת (סוף פרשת פקודי) "עֵדוּת לְיִשְׂרָאֵל שֶׁוִּיתֵּר לָהֶם הַקָּבָּ"ה עַל מַעֲשֵׂה הָעֵגֶל, שֶׁהֵרֵי הִשְׁרָה שְׁכִינָתוֹ בֵּינֵיהֶם".

וְזֶהוּ תּוֹכֶן הַבְּרָכָה שֶׁבֵּרֵךְ אַהֲרֹן אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: **יְבָרֶכְךָ ה'** – הַבְּרָכָה תַּגִּיעַ מֵהַקָּבָּ"ה בְּעַצְמוֹ, שֶׁאַחֲרֵי כַּפָּרַת חֵטְא הָעֵגֶל, הוֹדִיעַ הַקָּבָּ"ה שֶׁ"פָּנַי יֵלֵכוּ" – "אֲנִי בְּעַצְמִי" (תשא לג, יד ורש"י שם).

יָאֵר – "יַרְאֶה לְךָ פָּנִים שׂוֹחֲקוֹת" (רש"י נשא ו, כה), וְהַיְנוּ שֶׁתִּשְׁכּוֹן וְתִשְׁרֶה הַשְּׁכִינָה בֵּין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל.

וְהוּא עַל־יְדֵי שֶׁ"**יִשָּׂא**" – "יִכְבּוֹשׁ כַּעֲסוֹ" (רש"י שם, כו), הַיְנוּ שֶׁיְּכַפֵּר הַקָּבָּ"ה עַל חֵטְא הָעֵגֶל.

(כג) **וַיָּבֹא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד וַיֵּצְאוּ וַיְבָרְכוּ אֶת־הָעָם וַיֵּרָא כְּבוֹד־יְהוָה אֶל־כָּל־הָעָם:**

כג וְעַל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן לְמַשְׁכַּן זִמְנָא וּנְפָקוּ וּבָרִיכוּ יָת עַמָּא וְאִתְגְּלִי יְקָרָא דַיְיָ לְכָל עַמָּא:

רש"י ◄**וַיָּבֹא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וְגוֹ'** • לָמָּה נִכְנְסוּ? מָצָאתִי בְּפָרָשַׁת מִלּוּאִים בַּבָּרַיְתָא הַנּוֹסֶפֶת עַל 'תּוֹרַת כֹּהֲנִים' שֶׁלָּנוּ: לָמָּה נִכְנַס מֹשֶׁה עִם אַהֲרֹן? לְלַמְּדוֹ עַל מַעֲשֵׂה הַקְּטֹרֶת. אוֹ, לֹא נִכְנַס אֶלָּא לְדָבָר אַחֵר? הֲרֵינִי דָּן יְרִידָה וּבִיאָה טְעוּנוֹת בְּרָכָה: מַה יְרִידָה מֵעֵין עֲבוֹדָה, אַף בִּיאָה מֵעֵין עֲבוֹדָה. הָא לָמַדְתָּ, לָמָּה נִכְנַס מֹשֶׁה עִם אַהֲרֹן? לְלַמְּדוֹ עַל מַעֲשֵׂה הַקְּטֹרֶת. דָּבָר אַחֵר: כֵּיוָן שֶׁרָאָה אַהֲרֹן שֶׁקָּרְבוּ כָּל הַקָּרְבָּנוֹת וְנַעֲשׂוּ כָּל הַמַּעֲשִׂים וְלֹא יָרְדָה שְׁכִינָה לְיִשְׂרָאֵל, הָיָה מִצְטַעֵר וְאוֹמֵר: 'יוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁכָּעַס הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא עָלַי, וּבִשְׁבִילִי לֹא יָרְדָה שְׁכִינָה לְיִשְׂרָאֵל'! אָמַר לוֹ לְמֹשֶׁה: 'מֹשֶׁה אָחִי, כָּךְ עָשִׂיתָ לִי, שֶׁנִּכְנַסְתִּי וְנִתְבַּיַּשְׁתִּי'? מִיָּד נִכְנַס מֹשֶׁה עִמּוֹ וּבִקְּשׁוּ רַחֲמִים וְיָרְדָה שְׁכִינָה לְיִשְׂרָאֵל. **וַיֵּצְאוּ וַיְבָרְכוּ אֶת־הָעָם** • אָמְרוּ: "וִיהִי נֹעַם ה' אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ" (תהלים צ), 'יְהִי רָצוֹן שֶׁתִּשְׁרֶה שְׁכִינָה בְּמַעֲשֵׂה יְדֵיכֶם'. לְפִי שֶׁכָּל שִׁבְעַת יְמֵי הַמִּלּוּאִים שֶׁהֶעֱמִידוּ מֹשֶׁה לַמִּשְׁכָּן וְשִׁמֵּשׁ בּוֹ וּפֵרְקוֹ בְּכָל יוֹם, לֹא שָׁרְתָה בּוֹ שְׁכִינָה, וְהָיוּ יִשְׂרָאֵל נִכְלָמִים וְאוֹמְרִים לְמֹשֶׁה: 'מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, כָּל הַטֹּרַח שֶׁטָּרַחְנוּ, שֶׁתִּשְׁרֶה שְׁכִינָה בֵּינֵינוּ וְנֵדַע שֶׁנִּתְכַּפֵּר לָנוּ עֲוֹן הָעֵגֶל'! לְכָךְ אָמַר לָהֶם: "זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר־צִוָּה ה' תַּעֲשׂוּ וְיֵרָא אֲלֵיכֶם כְּבוֹד ה'", אַהֲרֹן אָחִי כְּדַאי וְחָשׁוּב מִמֶּנִּי, שֶׁעַל־יְדֵי קָרְבְּנוֹתָיו וַעֲבוֹדָתוֹ תִּשְׁרֶה שְׁכִינָה בָּכֶם וְתֵדְעוּ שֶׁהַמָּקוֹם בָּחַר בּוֹ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך ז עמ' 237)

וַיֵּרָא כְּבוֹד ה' אֶל כָּל הָעָם (ט, כג) 'עַם', מִלְּשׁוֹן גֶּחָלִים עוֹמְמוֹת, מוֹרֶה עַל בְּחִינָה נְמוּכָה. בְּשִׁבְעַת יְמֵי הַמִּלּוּאִים הָיְתָה הַשְּׁרָאַת הַשְּׁכִינָה עַל יְדֵי עֲבוֹדַת **יִשְׂרָאֵל** (הַקְרָבַת קָרְבָּנוֹת), וַעֲבוֹדַת הַ'מַּטָּה' מַמְשִׁיכָה אוֹר מִסֵּדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת. אַךְ בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי הָיְתָה הַשְּׁרָאָה זוֹ מִצַּד **הַקָּבָּ"ה**, וְלָכֵן נִמְשְׁכָה בְּחִינָה שֶׁלְּמַעְלָה מִסֵּדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת. וּבְהֶתְאֵם לַכְּלָל שֶׁכָּל הַגָּבוֹהַּ יוֹתֵר, יוֹרֵד לְמַטָּה יוֹתֵר - הִגִּיעַ הַגִּלּוּי גַּם לְ'עַם'.

◆ יום שלישי י"ט אדר־ב' ◆

(כד) **וַתֵּצֵא אֵשׁ מִלִּפְנֵי יְהוָה וַתֹּאכַל עַל־הַמִּזְבֵּחַ אֶת־הָעֹלָה וְאֶת־הַחֲלָבִים וַיַּרְא כָּל־הָעָם וַיָּרֹנּוּ וַיִּפְּלוּ עַל־פְּנֵיהֶם:**

כד וּנְפָקַת אֶשָּׁתָא מִן קֳדָם יְיָ וַאֲכָלַת עַל מַדְבְּחָא יָת עֲלָתָא וְיָת תַּרְבֵּיָא וַחֲזָא כָּל עַמָּא וְשַׁבָּחוּ וּנְפָלוּ עַל אַפֵּיהוֹן:

רש"י ◄**וַיָּרֹנּוּ** • כְּתַרְגּוּמוֹ.

י (א) **וַיִּקְחוּ בְנֵי־אַהֲרֹן נָדָב וַאֲבִיהוּא אִישׁ מַחְתָּתוֹ וַיִּתְּנוּ בָהֵן אֵשׁ וַיָּשִׂימוּ עָלֶיהָ קְטֹרֶת וַיַּקְרִיבוּ לִפְנֵי יְהוָה אֵשׁ זָרָה אֲשֶׁר לֹא צִוָּה אֹתָם:**

א וּנְסִיבוּ בְּנֵי אַהֲרֹן נָדָב וַאֲבִיהוּא גְּבַר מַחְתִּיתֵהּ וִיהָבוּ בְּהֵן אֶשָּׁתָא וְשַׁוִּיאוּ עֲלַהּ קְטֹרֶת וְקָרִיבוּ קֳדָם יְיָ אֶשָּׁתָא נוּכְרִיתָא דִּי לָא פַּקִּיד יָתְהוֹן:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך לב עמ' 99)

אֲשֶׁר לֹא צִוָּה אוֹתָם (י, א) כָּתַב בְּ'אוֹר הַחַיִּים', שֶׁבְּנֵי אַהֲרֹן מֵתוּ מִ'כְּלוֹת הַנֶּפֶשׁ', תְּשׁוּקָה עַזָּה לְהַקָּבָּ"ה. וְיֵשׁ לִשְׁאֹל, הֲרֵי כְּתִיב "אֲשֶׁר לֹא צִוָּה אוֹתָם", וּמַשְׁמָע שֶׁעָבְרוּ עַל רְצוֹן ה'. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁהָיוּ בְּדַרְגָּה כָּזוֹ שֶׁל הִתְקַשְּׁרוּת וְהִתְחַבְּרוּת לַה' (קְטֹרֶת מִלְּשׁוֹן הִתְקַשְּׁרוּת) עַד **שֶׁלֹּא נִזְקְקוּ לְצִוּוּי**; כָּל מַעֲשֵׂיהֶם הָיוּ **בְּדֶרֶךְ מְמֵילָא** בְּהַתְאָמָה מְלֵאָה לִרְצוֹן ה', כִּי רְצוֹנוֹ הָפַךְ לִרְצוֹנָם שֶׁלָּהֶם.

(ב) וַתֵּצֵא אֵשׁ מִלִּפְנֵי יְהוָה וַתֹּאכַל אוֹתָם וַיָּמֻתוּ לִפְנֵי יְהוָה:

ב וּנְפָקַת אֶשְׁתָּא מִן קֳדָם יְיָ וַאֲכָלַת יָתְהוֹן וּמִיתוּ קֳדָם יְיָ:

רש"י ◄**וַתֵּצֵא אֵשׁ** • רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: לֹא מֵתוּ בְּנֵי אַהֲרֹן אֶלָּא עַל־יְדֵי שֶׁהוֹרוּ הֲלָכָה בִּפְנֵי מֹשֶׁה רַבָּן. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: שְׁתוּיֵי יַיִן נִכְנְסוּ לַמִּקְדָּשׁ. תֵּדַע, שֶׁאַחַר מִיתָתָן הִזְהִיר הַנּוֹתָרִים שֶׁלֹּא יִכָּנְסוּ שְׁתוּיֵי יַיִן לַמִּקְדָּשׁ. מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה לוֹ בֶּן בַּיִת וְכוּ', כִּדְאִיתָא בְּ"יַיְקְרָא רַבָּה".

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (משיחות שבת פרשת שמיני, מברכים החודש אייר תשכ"ז)

עִם הֱיוֹת שֶׁמַּדְרֵגָתָם שֶׁל נָדָב וַאֲבִיהוּא הָיְתָה נַעֲלֵית בְּיוֹתֵר, וְעַד כְּדֵי־כָּךְ שֶׁאָמַר מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן: "שֶׁהֵם גְּדוֹלִים מִמֶּנִּי וּמִמְּךָ", וְהַקָּבָּ"ה קְרָאָם "בִּקְרוֹבַי - בִּבְחִירַי", בְּכָל זֹאת נֶעֱנְשׁוּ בְּעוֹנֶשׁ חָמוּר בְּיוֹתֵר, בִּגְלַל הֶעְדֵּר הַ"בִּיטּוּל" הָרָאוּי לְרַבָּם - שֶׁהוֹרוּ הֲלָכָה בְּפָנָיו.

וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר - לַמְרוֹת כֹּחוֹ הָרַב בַּתּוֹרָה כַּנַּ"ל - הוּא הָאוֹמֵר שֶׁ"הָאוֹמֵר דָּבָר שֶׁלֹּא שָׁמַע מִפִּי רַבּוֹ, גּוֹרֵם לַשְּׁכִינָה שֶׁתִּסְתַּלֵּק מִיִּשְׂרָאֵל", שֶׁהַבִּיטּוּל לְרַבּוֹ הוּא דָּבָר הַנּוֹגֵעַ לְגִילּוּי הַשְּׁכִינָה לִכְלָלוּת יִשְׂרָאֵל.

וּמִזֶּה הַהוֹרָאָה, שֶׁאַל יֹאמַר אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל: לַמְּדָן אֲנִי וְתַלְמִיד־חָכָם הִנְנִי, וְאֵיךְ אֶהְיֶה בָּטֵל לְרַב וּלְחִכּוֹת שֶׁיּוֹרֶה לִי הַהֲלָכָה בַּתּוֹרָה, וְכֵן בַּהֲלִיכוֹת עוֹלָם, וְהַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר אֵלֵךְ בָּהּ בַּעֲבוֹדַת ה' - וַהֲלֹא בְּכוֹחִי לְהוֹרוֹת לְעַצְמִי!

- כִּי מִי לָנוּ גָּדוֹל כְּנָדָב וַאֲבִיהוּא, וּבְכָל־זֹאת זֶה הָיָה **כָּל** חֶטְאָם, "**לֹא** מֵתוּ בְּנֵי אַהֲרֹן **אֶלָּא** עַל־יְדֵי שֶׁהוֹרוּ הֲלָכָה בִּפְנֵי מֹשֶׁה רַבָּן", וְעַד כְּדֵי כָּךְ - שֶׁזֶּה נוֹגֵעַ לֹא רַק לָהֶם, אֶלָּא שֶׁגּוֹרֵם לְהֵיפֶךְ הָעִנְיָן שֶׁל גִּילּוּי הַשְּׁכִינָה בְּיִשְׂרָאֵל.

לְאִידָּךְ גִּיסָא: דּוֹרְשִׁים מִכָּל אֶחָד וְאֶחָד שֶׁלִּימּוּד הַתּוֹרָה שֶׁלּוֹ יִהְיֶה דַּוְקָא בַּהֲבָנָה וְהַשָּׂגָה בְּשִׂכְלוֹ הוּא - וְעַד שֶׁכָּל כּוּלּוֹ יִהְיֶה חָדוּר בַּהֲבָנַת הַתּוֹרָה.

- וְזֶהוּ שֶׁמַּמְשִׁיךְ רַשִּׁ"י וְאוֹמֵר "רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר שְׁתוּיֵי יַיִן נִכְנְסוּ **לַמִּקְדָּשׁ**": יַיִן הוּא בְּחִינַת בִּינָה - הֲבָנָה וְהַשָּׂגָה, וּ"**שְׁתוּיֵי** יַיִן" פֵּירוּשׁוֹ שֶׁהָיוּ מְלֵאִים וַחֲדוּרִים הֲבָנָה וְהַשָּׂגָה, וְהַחֵטְא הוּא - שֶׁנִּכְנְסוּ **לַמִּקְדָּשׁ** בְּצִיּוּר זֶה: הַחִסָּרוֹן שֶׁל "שְׁתוּיֵי יַיִן" אֵינוֹ אֶלָּא בְּעֵת הַכְּנִיסָה **לַמִּקְדָּשׁ** - אֲבָל עֲבוֹדַת הָאָדָם לְקוֹנוֹ כְּשֶׁאֵינוֹ בַּמִּקְדָּשׁ, הֲרֵי אַדְּרַבָּה, צְרִיכָה לִהְיוֹת בַּהֲבָנָה וְהַשָּׂגָה:

מִקְדָּשׁ הוּא עִנְיַן הַתְּפִלָּה, שֶׁאָז עוֹמֵד הָאָדָם לִפְנֵי מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּבָּ"ה, וּמָאן דְּמַחֲוֵי בְּמָחוֹג קַמֵּי מַלְכָּא וְכוּ' - שֶׁצָּרִיךְ לִהְיוֹת בְּתַכְלִית הַבִּיטּוּל "כְּעַבְדָּא קַמֵּי מָרֵיהּ", אֲבָל עֲבוֹדָתוֹ וִיגִיעָתוֹ בַּתּוֹרָה צְרִיכוֹת לִהְיוֹת בְּאוֹפֶן דְּ"שְׁתוּיֵי יַיִן" שֶׁכָּל מְצִיאוּתוֹ מְמוּאֶלֶת וַחֲדוּרָה בְּשֵׂכֶל הַתּוֹרָה.

- וּכְמוֹ שֶׁמָּצִינוּ בְּרַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי אִילְעַאי שֶׁאָמְרָה לוֹ מַטְרוֹנִיתָא, שֶׁפָּנָיו הָיוּ דּוֹמִים לִפְנֵי "שְׁתוּי יַיִן". וְאָמַר לָהּ רַבִּי יְהוּדָה שֶׁזֶּהוּ לְפִי שֶׁתַּלְמִידוֹ מְצוּי בְּיָדוֹ - וְהַיְנוּ דְּזֶה שֶׁבְּגַשְׁמִיּוּת הָיָה נִרְאֶה כִּ"שְׁתוּי יַיִן", הֲרֵי זֶה מִפְּנֵי שֶׁהַגַּשְׁמִיּוּת שֶׁלּוֹ הָיְתָה כְּפִי הָרוּחָנִיּוּת שֶׁלּוֹ, וּבְרוּחָנִיּוּת הָיָה "שְׁתוּי יַיִן" - חָדוּר בַּהֲבָנַת הַתּוֹרָה -

וְהִנֵּה זֶה שֶׁבְּזְמַן הַתְּפִלָּה (בַּמִּקְדָּשׁ), מִתְבַּטֵּל הָאָדָם מִמְּצִיאוּתוֹ לְגַמְרֵי כַּנַּ"ל - הֲרֵי זֶה נוֹתֵן כֹּחַ וּפוֹעֵל שֶׁגַּם עֲבוֹדָתוֹ אַחַר־כָּךְ בְּלִימּוּד הַתּוֹרָה בְּשִׂכְלוֹ הוּא, תִּהְיֶה בְּבִיטּוּל הָרָאוּי, עִם שֶׁהִיא גַּם בַּהֲבָנָה וְהַשָּׂגָה כִּדְבָעֵי.

אָמְנָם נִשְׁאֶלֶת הַשְּׁאֵלָה: אֵיךְ יִתְּכֵן הַחִיבּוּר שֶׁל שְׁנֵי הֲפָכִים בְּלִימּוּד הַתּוֹרָה: הָרְגֵשׁ שִׂכְלוֹ וַהֲבָנָתוֹ שֶׁל הַלּוֹמֵד, וּבִיטּוּל

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(ב) וַתֵּצֵא אֵשׁ מִלִּפְנֵי ה'. טַעַם **מִלִּפְנֵי ה'** כְּמוֹ מֵאֵת פְּנֵי ה'. וְהַמַּשְׂכִּיל יִתְבּוֹנָן, שֶׁכְּבָר פֵּרַשְׁתִּי זֶה (שמות ל א) זֶה. הַחֵטְא בְּנָדָב וַאֲבִיהוּא תֵּדָעֶנּוּ מִמַּה שֶׁאָמַר: **וַיַּקְרִיבוּ לִפְנֵי ה' אֵשׁ זָרָה,** וְלֹא אָמַר וַיַּקְרִיבוּ לִפְנֵי ה' קְטֹרֶת אֲשֶׁר לֹא צִוָּה אוֹתָם, וְהִנֵּה הֵם שָׁמוּ קְטֹרֶת עַל הָאֵשׁ, כְּעִנְיָן שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (דברים לג י): יָשִׂימוּ קְטוֹרָה בְּאַפֶּךָ, וְלֹא שָׂמוּ לִבָּם רַק לְזֹאת, וְהִנֵּה לֹא הָיָה אִשָּׁה רֵיחַ נִיחוֹחַ.

וְזֶה טַעַם **וַיָּשִׂימוּ עָלֶיהָ קְטֹרֶת,** שֶׁלֹּא אָמַר "וַיָּשִׂימוּ עֲלֵיהֶן" כַּאֲשֶׁר נֶאֱמַר בַּעֲדַת קֹרַח (במדבר טז ז): וּתְנוּ בָהֶן אֵשׁ וְשִׂימוּ עֲלֵיהֶן קְטֹרֶת, וְשָׁם עוֹד: וּנְתַתֶּם עֲלֵיהֶם קְטֹרֶת (שם פסוק יז). אֲבָל אָמַר בְּכָאן **עָלֶיהָ** לִרְמֹז כִּי עַל הָאֵשׁ בִּלְבַד שָׂמוּ קְטֹרֶת, **וַתֵּצֵא אֵשׁ מִלִּפְנֵי ה' וַתֹּאכַל אוֹתָם.** וְיִתָּכֵן שֶׁיִּרְמֹז לָזֶה מַה שֶּׁאָמַר (שמות ל ט): לֹא תַעֲלוּ עָלָיו קְטֹרֶת זָרָה, שֶׁלֹּא יַעֲשׂוּהָ זָרָה, וְהוּא מַה שֶּׁנֶּאֱמַר (להלן טז א): בְּקָרְבָתָם לִפְנֵי ה' וַיָּמֻתוּ, כִּי בְּהַקְרִיבָם לְפָנָיו מֵתוּ. תורה ג

מְצִיאוּתוֹ וְכוּ'? - הַתְּשׁוּבָה נִיתֶּנֶת בְּהֶמְשֵׁךְ פֵּירוּשׁ רַשִׁ"י לְהַלָּן: "מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה לוֹ **בֶּן־בַּיִת** וְכוּ'" - מִכֵּיוָן שֶׁהַמְּדוּבָּר בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁהֵם "בֶּן־בַּיִת" שֶׁל מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּבָּ"ה, הֲרֵי הוּא יִתְבָּרֵךְ נוֹתֵן לָהֶם הַכֹּחַ לְחַבֵּר בִּ' הַהֲפָכִים, שֶׁיּוּכְלוּ לִלְמוֹד בַּהֲבָנָה וְהַשָּׂגָה, וּבְיַחַד עִם זֶה לִהְיוֹת בַּבִּיטּוּל הַמַּתְאִים וְכוּ': עַד שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה יִפְּעֲלוּ אֶת הַחִיבּוּר (דְּבִ' הַהֲפָכִים) שֶׁל עוֹלָם וְאֲלֹקוּת, הָעוֹלָם מִתְנַהֵג עַל־פִּי פְּסַק־דִּין שֶׁל הַלּוֹמֵד וּמַסְקָנָתוֹ בְּלִימוּדוֹ, וְכִדְרָשַׁת רַבּוֹתֵינוּ ז"ל עַל הַפָּסוּק לָאֵ־ל גּוֹמֵר עָלָי, וּמְקָרֵב עַל־יְדֵי־זֶה אֶת קִיּוּם הַיִּעוּד "וְנִגְלָה כְּבוֹד הֲוָיָ' וְרָאוּ כָל **בָּשָׂר** יַחְדָּיו כִּי פִי הֲוָיָ' דִּבֵּר". בְּבִיאַת מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך יב עמ' 51)

שֶׁהוֹרוּ הֲלָכָה בִּפְנֵי מֹשֶׁה . . שְׁתוּיֵי יַיִן נִכְנְסוּ לַמִּקְדָּשׁ (רש"י י, ב) יֵשׁ לִתְמֹהַּ, הֲרֵי הַחַטָּא מְפֹרָשׁ בַּכָּתוּב – הֵם הִקְטִירוּ קְטֹרֶת בְּנִגּוּד לְצִוּוּי ה'. וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה לְעֵיל בְּסָמוּךְ נֶאֱמַר לְגַבֵּי הַשְׁרָאַת הַשְּׁכִינָה "וַתֵּצֵא אֵשׁ מִלִּפְנֵי ה'"; וּמִזֶּה שֶׁלְּשׁוֹן **זֶה עַצְמוֹ** מוֹפִיעַ גַּם בִּבְנֵי אַהֲרֹן, מוּכָח שֶׁאַף עֲבוֹדָתָם גָּרְמָה גִּלּוּי הַשְּׁכִינָה. לָכֵן מְפֹרָשׁ שֶׁהָעֲבוֹדָה כְּשֶׁלְּעַצְמָהּ הָיְתָה כִּדְבָעֵי, אֶלָּא שֶׁהָיָה חִסָּרוֹן בְּאֹפֶן הַנְהָגָתָם בָּעֲבוֹדָה זוֹ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי־שיחות כרך יב, עמוד 49 – מתוך 'לקראת שבת')

בְּנֵי בֵיתוֹ שֶׁל הַקָּבָּ"ה

וַתֵּצֵא אֵשׁ מִלִּפְנֵי יְהוָה וַתֹּאכַל אוֹתָם וגו'

וַתֵּצֵא אֵשׁ – . . רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר שְׁתוּיֵי יַיִן נִכְנְסוּ לַמִּקְדָּשׁ, תֵּדַע שֶׁאַחַר מִיתָתָן הִזְהִיר הַנּוֹתָרִים שֶׁלֹּא יִכָּנְסוּ שְׁתוּיֵי יַיִן לַמִּקְדָּשׁ, מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה לוֹ בֶּן בַּיִת וְכוּ' כִּדְאִיתָא בְּוַיִּקְרָא רַבָּה (י,ב. ובפירוש רש"י)

מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה לוֹ בֶּן בַּיִת נֶאֱמָן, מְצָאוֹ עוֹמֵד עַל פֶּתַח חֲנוּיוֹת וְהִתִּיז אֶת רֹאשׁוֹ בִּשְׁתִּיקָה, וּמִנָּה בֶּן בַּיִת אַחֵר תַּחְתָּיו, וְאֵין אָנוּ יוֹדְעִים מִפְּנֵי מַה הָרַג אֶת הָרִאשׁוֹן, אֶלָּא מִמַּה שֶׁמְּצַוֶּה אֶת הַשֵּׁנִי וְאָמַר לֹא תִּכָּנֵס בְּפֶתַח חֲנוּיוֹת, אָנוּ יוֹדְעִים שֶׁמִּתּוֹךְ כָּךְ הָרַג אֶת הָרִאשׁוֹן. (ויקרא רבה)

וְצָרִיךְ לְהָבִין מַהֵי כַּוָּנַת רַשִׁ"י בְּהַעְתָּקָתוֹ מִדִּבְרֵי הַמִּדְרָשׁ "מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה לוֹ בֶּן בַּיִת וְכוּ'", דְּמִמַּה־נַּפְשְׁךָ, אִם כַּוָּנָתוֹ רַק לְצַיֵּן לְדִבְרֵי הַמִּדְרָשׁ, הַוָּה־לֵיהּ לְקַצֵּר וְלוֹמַר "מָשָׁל לְמֶלֶךְ וְכוּ' כִּדְאִיתָא בְּוַיִּקְרָא רַבָּה", וְאִם בִּרְצוֹנוֹ לְהוֹדִיעַ גַּם אֶת תּוֹכֶן הַמָּשָׁל, הֲרֵי אֵין דַּי בִּתְּחִלַּת הַמָּשָׁל שֶׁהֵבִיא?

וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּבִדְבָרָיו אֵלּוּ מִתְרַץ מִפְּנֵי מַה נֶעֱנְשׁוּ נָדָב וַאֲבִיהוּא, וְהֲרֵי לֹא נִצְטַוּוּ עַל הָאִסּוּר דִּשְׁתִּיַּת יַיִן, וְעַל זֶה תֵּירֵץ מִמָּשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה לוֹ בֶּן בַּיִת, דְּזֶה שֶׁהֶעֱנִישוֹ הַמֶּלֶךְ, אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא הוּזְהַר עַל כָּךְ, הוּא מִפְּנֵי שֶׁבִּהְיוֹתוֹ "**בֶּן בַּיִת**" שֶׁל הַמֶּלֶךְ הָיָה צָרִיךְ לְהָבִין **מֵעַצְמוֹ** - גַּם מִבְּלִי אַזְהָרָה מְפוֹרֶשֶׁת - שֶׁהַנְהָגָה זוֹ הִיא הֵפֶךְ רְצוֹנוֹ שֶׁל הַמֶּלֶךְ.

וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה בְּעִנְיָנֵנוּ, מִכֵּיוָן שֶׁבְּנֵי אַהֲרֹן הָיוּ בְּנֵי בֵיתוֹ שֶׁל הַקָּבָּ"ה "בִּקְרוֹבַי אֶקָּדֵשׁ", הִנֵּה מֵעַצְמָם יָדְעוּ הַנְהָגוֹת בֵּיתוֹ, גַּם כְּשֶׁלֹּא נִצְטַוּוּ עַל זֶה בְּפֵרוּשׁ.

(ג) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־אַהֲרֹן הוּא אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהוָה לֵאמֹר בִּקְרֹבַי אֶקָּדֵשׁ וְעַל־פְּנֵי כָל־הָעָם אֶכָּבֵד וַיִּדֹּם אַהֲרֹן:

ג **וַאֲמַר מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן הוּא דִּי מַלִּיל יְיָ לְמֵימַר בְּקָרִיבַי אִתְקַדַּשׁ וְעַל אַפֵּי כָל עַמָּא אִתְיַקַּר וּשְׁתִיק אַהֲרֹן:**

רש"י◄ **הוּא אֲשֶׁר־דִּבֶּר וְגוֹ'** • (זבחים קטו) הֵיכָן דִּבֵּר? "וְנִעַדְתִּי שָׁמָּה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְנִקְדַּשׁ בִּכְבֹדִי" (שמות כט). אַל תִּקְרֵי "בִּכְבֹדִי", אֶלָּא 'בִּמְכֻבָּדַי'. אָמַר לוֹ מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן: אַהֲרֹן אָחִי! יוֹדֵעַ הָיִיתִי שֶׁיִּתְקַדֵּשׁ הַבַּיִת בִּמְיֻדָּעָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וְהָיִיתִי סָבוּר אוֹ בִּי אוֹ בְּךָ, עַכְשָׁו אֲנִי רוֹאֶה שֶׁהֵם גְּדוֹלִים מִמֶּנִּי וּמִמְּךָ. לְשׁוֹן רַשִׁ"י מִמִּדְרַשׁ רַבּוֹתֵינוּ בִּמְיֻדָּעָיו שֶׁל עוֹלָם, הָעוֹלָם מִתְנַהֵג עַל־פִּי פְּסַק־דִּין שֶׁל הַלּוֹמֵד וּמַסְקָנָתוֹ בְּלִימוּדוֹ, וְכִדְרָשַׁת רַבּוֹתֵינוּ ז"ל עַל פָּסוּק לָאֵ־ל גּוֹמֵר עָלָי, וּמְקָרֵב עַל־יְדֵי־זֶה אֶת קִיּוּם הַיִּעוּד "וְנִגְלָה כְּבוֹד הֲוָיָ' וְרָאוּ כָל בָּשָׂר יַחְדָּיו כִּי פִי הֲוָיָ' דִּבֵּר". בְּבִיאַת מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(ג) **הוּא אֲשֶׁר דִּבֵּר ה' לֵאמֹר.** הֵיכָן דִּבֵּר, וְנִקְדַּשׁ בִּכְבֹדִי (שמות כט מג), אַל תִּקְרֵי בִּכְבוֹדִי אֶלָּא בִּמְכֻבָּדַי, אָמַר לוֹ מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן, אַהֲרֹן אָחִי יוֹדֵעַ הָיִיתִי שֶׁיִּתְקַדֵּשׁ הַבַּיִת בִּמְיֻדָּעָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וְהָיִיתִי סָבוּר אוֹ בִּי אוֹ בְּךָ, עַכְשָׁו אֲנִי רוֹאֶה שֶׁהֵם גְּדוֹלִים מִמֶּנִּי וּמִמְּךָ. לְשׁוֹן רַשִׁ"י מִמִּדְרַשׁ רַבּוֹתֵינוּ (ויק"ר יב ב). וְאִם כֵּן יִהְיֶה טַעַם וְנִקְדַּשׁ בִּכְבוֹדִי, שֶׁיִּהְיֶה קָדוֹשׁ בְּעֵינֵי כָּל הָעָם וּבִמְכֻבָּדַי, וְיֵדְעוּ כִּי אֲנִי שׁוֹכֵן בּוֹ. **וְרַבִּי** אַבְרָהָם גַּם כֵּן אָמַר: **הוּא אֲשֶׁר דִּבֵּר ה' לֵאמֹר,** כְּבָר אָמַר לִי הַשֵּׁם שֶׁיִּרָאֶה קְדֻשָּׁתוֹ בַּקְּרוֹבִים אֵלָיו, כְּטַעַם: רַק אֶתְכֶם יָדַעְתִּי מִכֹּל מִשְׁפְּחוֹת הָאֲדָמָה (עמוס ג ב). וְכַאֲשֶׁר אַרְאֶה בָּם קְדֻשָּׁתִי זוֹ אָז אֶהְיֶה נִכְבָּד עַל פְּנֵי כָּל הָעָם וְיִירְאוּ מִמֶּנִּי. וְאִם כֵּן, הוּא דִּבּוּר לֹא נִכְתַּב, כִּי הַשֵּׁם הוֹדִיעוֹ דְּרָכָיו שֶׁכָּךְ הַמִּדָּה הַזֹּאת לְפָנָיו.

וּלְדַעְתִּי בְּדֶרֶךְ הַפְּשָׁט אֵין צֹרֶךְ לְכָל זֶה, כִּי דִּבֵּר הַשֵּׁם, גְּזֵרוֹתָיו וּמַחְשְׁבוֹתָיו וְעִנְיָנֵי דְּרָכָיו, וְהַדִּבּוּר יֹאמַר בְּכָל אֵלֶּה, דִּבַּרְתִּי אֲנִי עִם לִבִּי (קהלת א

לְבַדּוֹ פָּרָשַׁת שְׁתוּיֵי יַיִן. **בִּקְרֹבַי** • בִּבְחִירַי. **וְעַל־פְּנֵי כָל־הָעָם אֶכָּבֵד** • כְּשֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא עוֹשֶׂה דִּין בַּצַּדִּיקִים מִתְיָרֵא וּמִתְעַלֶּה וּמִתְקַלֵּס; אִם כֵּן בְּאֵלּוּ, כָּל־שֶׁכֵּן בָּרְשָׁעִים. וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (תהלים סח) "נוֹרָא אֱלֹהִים מִמִּקְדָּשֶׁיךָ" — אַל תִּקְרֵי "מִמִּקְדָּשֶׁיךָ", אֶלָּא 'מִמְּקַדְּשֶׁיךָ'.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (אגרות קודש ח"ח ע' קעג)

וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל אַהֲרֹן הוּא אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' לֵאמֹר בִּקְרֹבַי אֶקָּדֵשׁ וְעַל פְּנֵי כָל הָעָם אֶכָּבֵד וַיִּדֹּם אַהֲרֹן (י, ג)

מַשְׁמַע מַהַפָּסוּק שֶׁמֹּשֶׁה יָדַע עַל מַה שֶׁעוֹמֵד לְהִתְרַחֵשׁ וְאִלּוּ אַהֲרֹן לֹא יָדַע. וְיֵשׁ לְבָאֵר הַטַּעַם לְכָךְ: מְבֹאָר בַּחֲסִידוּת שֶׁמֹּשֶׁה הוּא "שׁוֹשְׁבִינָא דְּמַלְכָּא" - שֶׁתַּפְקִידוֹ לְהַמְשִׁיךְ אֱלֹקוּת בָּעוֹלָם. וְאַהֲרֹן הוּא "שׁוֹשְׁבִינָא דְּמַטְרוֹנִיתָא" - שֶׁתַּפְקִידוֹ לְהַעֲלוֹת אֶת הָעוֹלָם לְמַעְלָה. עוֹד מְבֹאָר, שֶׁעָצָם יְדִיעַת הָרַע יְכוֹלָה לִגְרֹם נֵזֶק לָאָדָם, וְאִלּוּ בְּדַרְגּוֹת אֱלֹקִיּוּת שֶׁאֵין לָהֶם כָּל קֶשֶׁר לָרַע, אֵין יְדִיעַת הָרַע גּוֹרֶמֶת לְנֵזֶק. לָכֵן מֹשֶׁה יָדַע עַל הַהוֹלֵךְ לְהִתְרַחֵשׁ, כִּי מֹשֶׁה הוּא בְּבְחִינַת אֱלֹקוּת שֶׁלְּמַעְלָה מֵהָעוֹלָם, וּיְדִיעַת הָרַע לֹא מַזִּיקָה לוֹ. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן אַהֲרֹן עֶצֶם הַיְּדִיעָה הָיְתָה יְכוֹלָה לְהַזִּיק לוֹ, לָכֵן לֹא יָדַע מֵהַהוֹלֵךְ לְהִתְרַחֵשׁ.

(ד) **וַיִּקְרָא מֹשֶׁה אֶל־מִישָׁאֵל וְאֶל אֶלְצָפָן בְּנֵי עֻזִּיאֵל דֹּד אַהֲרֹן וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם קְרֹבוּ שְׂאוּ אֶת־אֲחֵיכֶם מֵאֵת פְּנֵי־הַקֹּדֶשׁ אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה:**

ד **וּקְרָא מֹשֶׁה לְמִישָׁאֵל וּלְאֶלְצָפָן בְּנֵי עֻזִּיאֵל אַח אֲבוּהִי דְּאַהֲרֹן וַאֲמַר לְהוֹן קְרִיבוּ טוּלוּ יָת אֲחוּכוֹן מִן קֳדָם אַפֵּי קוּדְשָׁא לְמִבְּרָא לְמַשְׁרִיתָא:**

רש"י ◄ **דֹּד אַהֲרֹן** • עֻזִּיאֵל אָחִי עַמְרָם הָיָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמות ו) "וּבְנֵי קְהָת וְגוֹ'". **שְׂאוּ אֶת־אֲחֵיכֶם וְגוֹ'** • כְּאָדָם הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: הַעֲבֵר אֶת הַמֵּת מִלִּפְנֵי הַכַּלָּה, שֶׁלֹּא לְעָרְבֵב אֶת הַשִּׂמְחָה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות כרך יז עמוד 107 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

הַמְשִׁימָה שֶׁל כָּל 'לֵוִי'

עַל הַפָּסוּק "שְׂאוּ אֶת אֲחֵיכֶם מֵאֵת פְּנֵי הַקֹּדֶשׁ אֶל מִחוּץ לַמַּחֲנֶה" (י, ד), מְפָרֵשׁ רַשִׁ"י כְּאָדָם הָאוֹמֵר לַחֲבֵירוֹ: הַעֲבֵר אֶת הַמֵּת מִלִּפְנֵי הַכַּלָּה, שֶׁלֹּא לְעָרְבֵב אֶת הַשִּׂמְחָה.

מָצִינוּ שֶׁבְּמַעֲשֶׂה זֶה דְּ"הַעֲבֵר אֶת הַמֵּת" - נִצְטַוּוּ קְרוֹבֵי הַמֵּת, הַלְוִיִּים.

וּמִזֶּה יֵשׁ לִלְמוֹד הוֹרָאָה נִפְלָאָה בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם לְקוֹנוֹ:

כָּתַב הָרַמְבַּ"ם (סוף הל' שמיטה ויובל) "לֹא שֵׁבֶט לֵוִי בִּלְבַד אֶלָּא כָּל אִישׁ וְאִישׁ כּוֹ' אֲשֶׁר נָדְבָה רוּחוֹ אוֹתוֹ וְהֵבִינוֹ מַדָּעוֹ לְהִבָּדֵל לַעֲמוֹד לִפְנֵי ה' לְשָׁרְתוֹ וּלְעָבְדוֹ כּוֹ' וּפָרַק מֵעַל צַוָּארוֹ עוֹל הַחֶשְׁבּוֹנוֹת הָרַבִּים אֲשֶׁר בִּקְּשׁוּ בְּנֵי הָאָדָם, הֲרֵי זֶה נִתְקַדֵּשׁ קֹדֶשׁ קָדָשִׁים, וְיִהְיֶה ה' חֶלְקוֹ וְנַחֲלָתוֹ כּוֹ' כְּמוֹ שֶׁזָּכָה לְכֹהֲנִים לְלֵוִיִּם".

וְהִנֵּה אִישׁ זֶה שֶׁ"נָדְבָה רוּחוֹ אוֹתוֹ" וְהוּא בִּבְחִינַת "לֵוִי", יָכוֹל לַחְשׁוֹב, שֶׁמִּכֵּיוָן שֶׁ"נִתְקַדֵּשׁ קֹדֶשׁ קָדָשִׁים" עָלָיו לַעֲסוֹק רַק בְּעִנְיְנֵי תּוֹרָה וּקְדוּשָׁה, אַךְ בְּעִנְיְנִים הַקְשׁוּרִים בְּ"סוּר מֵרָע" וּ"לְאַפְרוּשֵׁי מֵאִיסּוּרָא" - מוּטָב שֶׁיַּעַסְקוּ בָּזֶה אֵלּוּ שֶׁעֲדַיִן לֹא נִתְקַדְּשׁוּ "קֹדֶשׁ קָדָשִׁים", וַעֲדַיִן לֹא פָּרְקוּ מֵעַל צַוָּארָם "הַחֶשְׁבּוֹנוֹת הָרַבִּים".

וְזֶה מַשְׁמִיעֵנוּ הַכָּתוּב, שֶׁכְּדֵי "לֹא לְעָרְבֵב אֶת הַשִּׂמְחָה", שֶׁהָעוֹלָם יִהְיֶה מָכוֹן וּמְדוֹר לִשְׁבָתוֹ יִתְבָּרֵךְ, צָרִיךְ לְ"הַעֲבִיר אֶת הַמֵּת" וּלְאַפְרוּשֵׁי מֵאִיסּוּרָא. וּבְצִוּוּי זֶה "שְׂאוּ אֶת אֲחֵיכֶם מֵאֵת פְּנֵי הַקֹּדֶשׁ" נִצְטַוּוּ הַלְוִיִּים דַּוְקָא. דְּאַף שֶׁהֵם מוּרָמִים מֵעָם, וּמוּבְדָּלִים "לַעֲמוֹד לִפְנֵי ה' לְשָׁרְתוֹ וּלְעָבְדוֹ" - עֲלֵיהֶם לַעֲסוֹק בְּהַעֲבָרַת הָאִיסּוּר וְהַ"לִּכְלוּף", "מִלִּפְנֵי הַכַּלָּה". וְרַק בְּאוֹפָן זֶה יְכֻשַּׁר הָעוֹלָם לִהְיוֹת מָכוֹן וּמְדוֹר לִשְׁבָתוֹ יִתְבָּרֵךְ.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

טז), חָשַׁבְתִּי מַחְשָׁבָה זוֹ. וְזֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר מָל יְהוֹשֻׁעַ (יהושע ה ד), זֶה הָעִנְיָן. עַל דְּבַר הַכֶּסֶף (בראשית מג יח). וְכֵן וּתְהִי אִשָּׁה לְבֶן אָדֹנֶיךָ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר ה' (שם כד נא), גָּזֹר, וְכָמוֹהוּ: בָּאֲבִירִים בְּכֹרוֹ יִסְדָּהוּ וּבְשַׁגּוּב צְעִירוֹ הִצִּיב דְּלָתֶיהָ כִּדְבַר ה' אֲשֶׁר דִּבֶּר בְּיַד יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נוּן (מלכים־א טז לד).

וְהִנֵּה אָמַר מֹשֶׁה, הַמִּקְרָה הַזֶּה הוּא אֲשֶׁר גָּזַר הַשֵּׁם לֵאמֹר אֶל לִבּוֹ, **בִּקְרֹבַי אֶקָּדֵשׁ,** שֶׁלֹּא יַהַרְסוּ אֶל קְדֻשָּׁתִי, **וְעַל פְּנֵי כָל הָעָם אֶכָּבֵד,** שֶׁיִּהְיוּ נוֹהֲגִים כָּבוֹד בְּמִשְׁכָּנִי. וְטַעַם **וַיִּדֹּם אַהֲרֹן,** שֶׁהָיָה בּוֹכֶה בְּקוֹל, וְאָז שָׁתַק. אוֹ כְּטַעַם: וְאַל תִּדֹּם בַּת עֵינֶךָ (איכה ב יח). תורה ד

(ד) **קִרְבוּ שְׂאוּ אֶת אֲחֵיכֶם.** מְצָאתִי בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים בְּפָרָשַׁת מִלּוּאִים (כ"אן) רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר לֹא מֵתוּ בְּנֵי אַהֲרֹן אֶלָּא בַּחוּץ, מָקוֹם שֶׁהַלְוִיִּים מֻתָּרִין שָׁם לִכְנֹס, שֶׁנֶּאֱמַר **וַיִּקְרְבוּ וַיִּשָּׂאֵם בְּכֻתְּנֹתָם,** אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר **וַיָּמֻתוּ לִפְנֵי ה',** נִגְּפָם הַמַּלְאָךְ וְהוֹצִיאָם לַחוּץ. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר לֹא מֵתוּ אֶלָּא בִּפְנִים, שֶׁנֶּאֱמַר **וַיָּמֻתוּ לִפְנֵי ה'** אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר **וַיִּקְרְבוּ וַיִּשָּׂאֵם בְּכֻתְּנֹתָם,** שֶׁהֻטְּלוּ בָּהֶם חַכּוֹת שֶׁל בַּרְזֶל וּגְרָרוּם וְהוֹצִיאוּם לַחוּץ, עַד כָּאן בַּבָּרַיְתָא. **וְהַטַּעַם** שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁגַּם הַכֹּהֲנִים אֲסוּרִין לָבוֹא בְּהֵיכָל אֶלָּא בִּשְׁעַת עֲבוֹדָה, אֵינוֹ אֶלָּא בְּבִיאָה

(ה) **וַיִּקְרְבוּ וַיִּשָּׂאֵם בְּכֻתֳּנֹתָם אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה:**

ה וּקְרִיבוּ וּנְטָלֵנוּן בְּכִתֳּנֵיהוֹן לְמִבָּרָא לְמַשְׁרִיתָא כְּמָא דִי מַלִּיל מֹשֶׁה:

רש"י◄ **בְּכֻתֳּנֹתָם•** שֶׁל מֵתִים, מְלַמֵּד שֶׁלֹּא נִשְׂרְפוּ בִּגְדֵיהֶם, אֶלָּא נִשְׁמְטָם; כְּמִין שְׁנֵי חוּטִין שֶׁל אֵשׁ נִכְנְסוּ לְתוֹךְ חוֹטְמֵיהֶם (סנהדרין נב. ת"כ).

(ו) **וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־אַהֲרֹן וּלְאֶלְעָזָר וּלְאִיתָמָר בָּנָיו רָאשֵׁיכֶם אַל־תִּפְרָעוּ וּבִגְדֵיכֶם לֹא־תִפְרֹמוּ וְלֹא תָמֻתוּ וְעַל כָּל־הָעֵדָה יִקְצֹף וַאֲחֵיכֶם כָּל־בֵּית יִשְׂרָאֵל יִבְכּוּ אֶת־הַשְּׂרֵפָה אֲשֶׁר שָׂרַף יְהוָה:**

ו וַאֲמַר מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן וּלְאֶלְעָזָר וּלְאִיתָמָר בְּנוֹהִי רֵישֵׁיכוֹן לָא תְרַבּוּן פֵּרוּעַ וּלְבוּשֵׁיכוֹן לָא תְבַזְּעוּן וְלָא תְמוּתוּן וְעַל כָּל כְּנִשְׁתָּא יְהֵי רוּגְזָא וַאֲחֵיכוֹן כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל יִבְכּוּן יָת יָקִדְתָּא דִי אוֹקִיד יְיָ:

רש"י◄ **אַל־תִּפְרָעוּ•** אַל תְּגַדְּלוּ שֵׂעָר. מִכָּאן, שֶׁאָבֵל אָסוּר בְּתִסְפֹּרֶת. (מו"ק יד ב) אֲבָל אַתֶּם אַל תְּעַרְבְּבוּ שִׁמְחָתוֹ שֶׁל מָקוֹם. **וְלֹא תָמֻתוּ•** הָא אִם תַּעֲשׂוּ כֵּן, תְּמוּתוּ. **וַאֲחֵיכֶם כָּל־בֵּית יִשְׂרָאֵל•** מִכָּאן, שֶׁצָּרָתָן שֶׁל תַּלְמִידֵי־חֲכָמִים מֻטֶּלֶת עַל הַכֹּל לְהִתְאַבֵּל בָּהּ.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

רֵיקָנִית, אֲבָל לְהוֹצִיא מִשָּׁם טֻמְאָה אוֹ לְבֶדֶק הַבַּיִת יִכָּנֵס. שֶׁכָּךְ שְׁנִינוּת בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים (לְהַלָּן כא כג) יָכוֹל לֹא יִכָּנֵס לַעֲשׂוֹת רְקוּעוֹת, תַּלְמוּד לוֹמַר אַף (שָׁם), כָּךְ הִיא מִצְוָתָן, הַכֹּהֲנִים נִכְנָסִין שָׁם, אִם אֵין שָׁם כֹּהֲנִים נִכְנָסִין שָׁם לְוִיִּם, אִם אֵין טְהוֹרִים נִכְנָסִים שָׁם טְמֵאִים, אִם אֵין תְּמִימִים נִכְנָסִין שָׁם בַּעֲלֵי מוּמִין.

וְעַכְשָׁיו הַיּוֹם הַזֶּה אֵין שָׁם כֹּהֲנִים, שֶׁהֲרֵי נִצְטַוּוּ שֶׁלֹּא יִטְמְאוּ לָהֶם, אֲבָל כֵּיוָן שֶׁהָיָה אֶפְשָׁר בְּחַכּוֹת וּבִגְרִירָה לֹא הָיוּ רַשָּׁאִין לִכָּנֵס שָׁם. וְעַל דַּעַת רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, מִפְּנֵי שֶׁאָמַר הַכָּתוּב **וַיִּקְרְבוּ** סָבַר שֶׁהָיוּ בַּחוּץ, וְלָכֵן לֹא אָמַר וַיִּגְרְרוּם בְּכֻתֳּנֹתָם.

וְטַעַם בְּכֻתֳּנֹתָם. הָיוּ לוֹבְשִׁים בִּגְדֵי כְּהֻנָּה, וְהִנֵּה צִוָּה מֹשֶׁה לְהוֹצִיא אוֹתָם אֶל מִחוּץ לַמַּחֲנֶה, וְשָׁם יִפְשִׁיטוּם בִּגְדֵי הַכְּהֻנָּה וְיַלְבִּישׁוּם תַּכְרִיכֵי הַמֵּתִים, וְיִקְבְּרוּ אוֹתָם כְּמִנְהָגָם כִּשְׁאָר הַמֵּתִים בַּמִּדְבָּר. וְהִנֵּה אַחַר כֵּן טִהֲרוּ הַבְּגָדִים הַקְּדוֹשִׁים וְהָיוּ לִשְׁאָר הַכֹּהֲנִים. תורה ה

(ו) אַל תִּפְרָעוּ. אַל תְּגַדְּלוּ שֵׂעָר, מִכָּאן שֶׁאָבֵל אָסוּר בְּתִסְפֹּרֶת (מו"ק יד.), אֲבָל אַתֶּם אַל תְּעַרְבְּבוּ שִׁמְחָתוֹ שֶׁל מָקוֹם. **וְלֹא תָמֻתוּ,** הָא אִם תַּעֲשׂוּ תְּמוּתוּ. לְשׁוֹן רַשִׁ"י. וְזֶה שֶׁאָמַר "מִכָּאן שֶׁאָבֵל אָסוּר בְּתִסְפֹּרֶת" אַסְמַכְתָּא בְּעָלְמָא הִיא. וְעוֹד, כִּי לְפִי זֶה לֹא יִדְרֹשׁ הָא אִם תַּעֲשׂוּ תְּמוּתוּ. אֲבָל יִהְיֶה רְשׁוּת בִּבְנֵי אַהֲרֹן, שֶׁיֹּאמַר, אֵינְכֶם חַיָּבִין לִפְרֹעַ רָאשֵׁיכֶם וְלִקְרֹעַ בִּגְדֵיכֶם כִּשְׁאָר הָאֲבֵלִים, **וְלֹא תָמֻתוּ,** שֶׁלֹּא תִּהְיוּ חַיָּבִין מִיתָה בְּכָךְ, כִּי שְׁאָר הָאֲבֵלִים חַיָּבִים אִם לֹא עָשׂוּ כֵּן. **וְכָךְ** אָמְרוּ בַּגְּמָרָא בְּמַשְׁקִין (מו"ק כד.): אֲבֵל שֶׁלֹּא פָּרַע וְשֶׁלֹּא פָּרַם חַיָּב מִיתָה, שֶׁנֶּאֱמַר: **רָאשֵׁיכֶם אַל תִּפְרָעוּ וּבִגְדֵיכֶם לֹא תִפְרֹמוּ וְלֹא תָמֻתוּ,** הָא אַחַר שֶׁלֹּא פָּרַע וְשֶׁלֹּא פָּרַם חַיָּב מִיתָה. וְכָל זֶה כְּדֶרֶךְ הָאַסְמַכְתּוֹת בַּתַּלְמוּד. וְאֵין פְּרִיעָה וּפְרִימָה בַּאֲבֵלוּת אֶלָּא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, אוֹ שֶׁיִּהְיֶה יוֹם רִאשׁוֹן הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי נִלְמַד מִן הָאֲנִינוּת כְּפִי דַּעַת הַגְּאוֹנִים.

אֲבָל עִקַּר הַכָּתוּב הַזֶּה אַזְהָרָה בִּבְנֵי אַהֲרֹן, וּשְׁמַע פֵּרוּשׁוֹ. כְּבָר אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ (הוֹרָיוֹת ג ה) שֶׁכֹּהֵן גָּדוֹל מִקָּרִיב אוֹנֵן וְאֵינוֹ אוֹכֵל, וְאִם מֵת לוֹ מֵת אָסוּר לִפְרֹעַ וְלִפְרֹם עָלָיו וּלְהִטָּמֵא לוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (לְהַלָּן כא י־יא): אֶת רֹאשׁוֹ לֹא יִפְרָע וּבְגָדָיו לֹא יִפְרֹם וְעַל כָּל נַפְשֹׁת מֵת לֹא יָבֹא. וּבְעֲבוּר שֶׁהוּא רַשַּׁאי לִהְיוֹת מַקְרִיב כְּשֶׁהוּא אוֹנֵן, אָמַר בּוֹ הַכָּתוּב: וּמִן הַמִּקְדָּשׁ לֹא יֵצֵא וְלֹא יְחַלֵּל אֵת מִקְדַּשׁ אֱלֹהָיו (שָׁם יב), וְהַטַּעַם שֶׁיַּזְהִיר אוֹתוֹ שֶׁלֹּא יֵצֵא מִן הַמִّקְדָּשׁ וְיַנִּיחַ הָעֲבוֹדָה, כִּי זֶה חִלּוּל הַמִּקְדָּשׁ הוּא.

וְהִנֵּה זוֹ הָאַזְהָרָה שֶׁלֹּא יֵצֵא מִן הַמִּקְדָּשׁ בִּשְׁעַת הָעֲבוֹדָה נוֹהֶגֶת בְּכָל הַכֹּהֲנִים, אֲבָל לִמֵּד בְּכֹהֵן גָּדוֹל שֶׁמַּקְרִיב אוֹנֵן, וְכֵיוָן שֶׁכֵּן הוּא, אִם הִנִּיחַ הָעֲבוֹדָה וְיָצָא בְּאֲנִינוּת יִתְחַיֵּב בְּכָל כֹּהֵן שֶׁמַּנִּיחַ עֲבוֹדָה וְיוֹצֵא לִרְצוֹנוֹ.

וְהִנֵּה מֹשֶׁה הִזְהִיר כָּאן לְאַהֲרֹן שֶׁלֹּא יִפְרַע וְשֶׁלֹּא יִפְרֹם, כִּי הִיא מִצְוָה נוֹהֶגֶת בּוֹ לְדוֹרוֹת שֶׁהוּא הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל. אֲבָל בָּנָיו שֶׁהָיוּ מִשְּׁאָר הַכֹּהֲנִים, לֹא הָיוּ רַשָּׁאִין לְהַקְרִיב בַּיּוֹם הַזֶּה כִּי הָיוּ אוֹנְנִין, וְאוֹנֵן שֶׁעָבַד חִלֵּל, וְהָיוּ חַיָּבִים לְהִטָּמֵא לַאֲחֵיהֶם, וְכֵן הָיוּ רַשָּׁאִין אוֹ חַיָּבִין לִפְרֹעַ וְלִפְרֹם, וּמֹשֶׁה הִזְהִירָם מִכָּל זֶה הוֹרָאַת שָׁעָה, וְלָכֵן צִוָּה אֶל מִישָׁאֵל וְאֶלְצָפָן שֶׁיִּטָּמְאוּ לַמֵּתִים, הֵם וְלֹא הַכֹּהֲנִים, וְצִוָּה לָהֶם שֶׁלֹּא יִפְרָעוּ וְשֶׁלֹּא יִפְרֹמוּ כַּאֲבִיהֶם וְלֹא יִבְכּוּ כְּלָל. וְזֶה טַעַם: **וַאֲחֵיכֶם כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל יִבְכּוּ אֶת הַשְּׂרֵפָה,** וְלֹא אַתֶּם, וְהִנֵּה הַכֹּל שֶׁלֹּא לְעָרְבֵב שִׁמְחָתוֹ שֶׁל מָקוֹם, וְהֶחְמִיר בָּזֶה לִהְיוֹת לָהֶם חִיּוּב מִיתָה אִם יְעָרְבְּבוּ הַשִּׂמְחָה כְּלָל.

וַיִּתְכַּן שֶׁנִּצְטַוָּה מֹשֶׁה בְּכָךְ מִפִּי הַגְּבוּרָה, וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִכְתַּב. אוֹ שֶׁלָּמַד זֶה מִמָּה שֶׁנִּצְטַוָּה (לְעֵיל ח לה): וּשְׁמַרְתֶּם אֶת מִשְׁמֶרֶת ה' וְלֹא תָמוּתוּ, כִּי "מִשְׁמֶרֶת ה'" יוֹסִיף גַּם הַיּוֹם הַשְּׁמִינִי, וְהִנֵּה גָּלוּי וְיָדוּעַ הָיָה לִפְנֵי מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם כִּי עֲתִידִין בְּנֵי אַהֲרֹן לִהְיוֹת אוֹנְנִין, וְעַף עַל פִּי כֵּן צִוָּה שֶׁלֹּא יִנִּיחוּ הַמִּקְדָּשׁ, אִם כֵּן לֹא יִטָּמְאוּ וְלֹא יִתְאַבְּלוּ כְּלָל.

(ז) **וּמִפֶּ֣תַח** אֹהֶל מוֹעֵ֗ד **לֹ֤א תֵצְאוּ֙** פֶּן־תָּמֻ֔תוּ **כִּי־שֶׁ֥מֶן** מִשְׁחַ֖ת יְהוָ֑ה **עֲלֵיכֶ֖ם** וַיַּעֲשׂ֥וּ כִדְבַ֖ר מֹשֶׁ֥ה: פ

ז **וּמִתְּרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא לָא תִּפְּקוּן דִּילְמָא תְּמוּתוּן אֲרֵי מְשַׁח רְבוּתָא דַיְיָ עֲלֵיכוֹן וַעֲבָדוּ כְּפִתְגָּמָא דְּמֹשֶׁה:**

(ח) **וַיְדַבֵּ֥ר יְהוָ֖ה אֶל־אַהֲרֹ֑ן לֵּאמֹֽר:**

ח **וּמַלִּיל יְיָ לְאַהֲרֹן לְמֵימָר:**

(ט) **יַ֣יִן וְשֵׁכָ֗ר אַל־תֵּ֤שְׁתְּ֙** ׀ **אַתָּ֣ה** ׀ **וּבָנֶ֣יךָ אִתָּ֔ךְ בְּבֹאֲכֶ֖ם אֶל־אֹ֣הֶל מוֹעֵ֑ד וְלֹ֣א תָמֻ֔תוּ חֻקַּ֥ת עוֹלָ֖ם לְדֹרֹתֵיכֶֽם:**

ט **חֲמַר וּמְרַוֵּי לָא תִּשְׁתֵּי אַתְּ וּבְנָיְךָ עִמָּךְ בְּמֵעֲלְכוֹן לְמַשְׁכַּן זִמְנָא וְלָא תְּמוּתוּן קְיָם עָלָם לְדָרֵיכוֹן:**

רש"י ◄ **יַ֣יִן וְשֵׁכָ֗ר•** יַיִן כְּדֶרֶךְ שִׁכְרוּתוֹ. **בְּבֹאֲכֶ֖ם אֶל־אֹ֣הֶל מוֹעֵ֑ד•** (ת"כ) אֵין לִי אֶלָּא בְּבוֹאָם לַהֵיכָל, בְּגִשְׁתָּם לַמִּזְבֵּחַ מִנַּיִן? נֶאֱמַר כָּאן 'בִּיאַת אֹהֶל־מוֹעֵד', וְנֶאֱמַר בְּקִדּוּשׁ יָדַיִם וְרַגְלַיִם: 'בִּיאַת אֹהֶל מוֹעֵד', מַה לְּהַלָּן עָשָׂה גִּישַׁת מִזְבֵּחַ כְּבִיאַת אֹהֶל־מוֹעֵד, אַף כָּאן עָשָׂה גִּישַׁת מִזְבֵּחַ כְּבִיאַת אֹהֶל־מוֹעֵד.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

וְהִנֵּה בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים הַמְּשׁוּחִים, אַף עַל פִּי שֶׁהֵם כֹּהֲנִים הֶדְיוֹטִים עָשָׂה דֵּינָם בִּימֵי הַמִּלּוּאִים כְּדִין מְשׁוּחַ מִלְחָמָה לְדוֹרוֹת שֶׁהוּא אֵינוֹ פּוֹרֵעַ וְאֵינוֹ פּוֹרֵם וְלֹא מִטְּמֵא לַקְּרוֹבִים כְּכֹהֵן גָּדוֹל (הוֹרָיוֹת ג ד), אֲבָל אֵינוֹ מַקְרִיב אוֹנֵן, וְגַם הֵם לֹא הִקְרִיבוּ בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם, כְּמוֹ שֶׁדָּרְשׁוּ (זְבָחִים קא.): הֵן הַיּוֹם הִקְרִיבוּ אֶת חַטָּאתָם (לְהַלָּן פְּסוּק יט), וְכִי הֵם הִקְרִיבוּ שֶׁהֵם הֶדְיוֹטוֹת, אֲנִי הִקְרַבְתִּי שֶׁאֲנִי כֹּהֵן גָּדוֹל. וְהִנֵּה בְּכָל הַמִּקְרָה הַזֶּה לֹא נִתְבַּטֵּל דָּבָר בַּמִּלּוּאִים, שֶׁכְּבָר קָרְבוּ הַקָּרְבָּנוֹת, וְלָעֶרֶב אֲכָלוּם כֻּלָּם הָרָאוּי לַאֲכִילָה. וְאֶפְשָׁר שֶׁיִּהְיֶה זֶה כָּל יְמֵיהֶם בְּאֶלְעָזָר וְאִיתָמָר שֶׁיִּהְיֶה דִּינָם כִּמְשׁוּחַ מִלְחָמָה, בַּעֲבוּר שֶׁנִּמְשְׁחוּ בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה, וְיִהְיֶה זֶה טַעַם: **כִּי שֶׁמֶן מִשְׁחַת ה' עֲלֵיכֶם.**

וּכְבָר הִזְכַּרְתִּי (לְעֵיל ח לה) הַבָּרִיתָא שֶׁל תּוֹרַת כֹּהֲנִים (רֵישׁ שְׁמִינִי) שֶׁאָמְרָה: **וּמִפֶּ֣תַח אֹהֶל מוֹעֵ֗ד לֹ֤א תֵצְאוּ֙,** יָכוֹל בְּשְׁעַת הָעֲבוֹדָה וְשֶׁלֹּא בְּשְׁעַת הָעֲבוֹדָה, תַּלְמוּד לוֹמַר וּמִן הַמִּקְדָּשׁ לֹא יֵצֵא וְלֹא יְחַלֵּל (לְהַלָּן כא יב), אֵימָתַי לֹא יֵצֵא וְאֵינוֹ מְחַלֵּל הֲוֵי אוֹמֵר בְּשְׁעַת הָעֲבוֹדָה. **פֶּן תָּמֻ֔תוּ,** מִמִּשְׁמַע לָאו אַתָּה שׁוֹמֵעַ הֵן. **כִּי שֶׁמֶן מִשְׁחַת ה' עֲלֵיכֶם,** מַה תַּלְמוּד לוֹמַר, שֶׁיָּכוֹל אֵין לִי אֶלָּא אַהֲרֹן וּבָנָיו שֶׁנִּמְשְׁחוּ בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה שֶׁאִם יָצְאוּ בְּשְׁעַת הָעֲבוֹדָה חַיָּבִין מִיתָה, מִנַּיִן לְכָל הַכֹּהֲנִים שֶׁבְּכָל הַדּוֹרוֹת, תַּלְמוּד לוֹמַר **כִּי שֶׁמֶן מִשְׁחַת ה' עֲלֵיכֶם.** וְכֵן רָאִיתִי עוֹד בַּתּוֹסֶפְתָּא שֶׁל סַנְהֶדְרִין (פ"ד ה"א): אָמְרוּ לוֹ לְר' יְהוּדָה אֵין מִן הַמִּקְדָּשׁ לֹא יֵצֵא אֶלָּא בִּשְׁעַת עֲבוֹדָה בִּלְבַד.

וְהִנֵּה לְפִי זֶה, הָאוֹהֲרָה הַזּוֹ וְהָעֹנֶשׁ הָיוּ בְּאַהֲרֹן וּבָנָיו, שֶׁאִם יֵצְאוּ מִפֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד בִּשְׁעַת עֲבוֹדָה יְהוּ חַיָּבִין, וְאַהֲרֹן הָיָה מַקְרִיב בַּיּוֹם הַזֶּה, וְהַזְהִירוּ שֶׁלֹּא יַנִּיחַ הָעֲבוֹדָה וְיֵצֵא, אֲבָל בָּנָיו בַּיּוֹם הַזֶּה אוֹנְנִין הָיוּ וְאֵינָם עוֹבְדִין, וְאֵיךְ יִהְיוּ בִּכְלָל זֶה.

וְאוּלַי נֹאמַר שֶׁמֹּשֶׁה אָמַר לְכֻלָּם וּמִפֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא תֵצְאוּ בְּשְׁעַת עֲבוֹדָה פֶּן תָּמֻתוּ, וְהֵם הַיּוֹדְעִים כִּי אַהֲרֹן מַקְרִיב אוֹנֵן, וְהוּא בְּאַזְהָרָתוֹ מֵעַתָּה, וּבָנָיו בִּכְלָל הָאַזְהָרָה וְהָעֹנֶשׁ כְּשֶׁיִּהְיוּ רְאוּיִים לַעֲבוֹדָה מִיּוֹם זֶה וָאֵילָךְ. וּמִפְּנֵי זֶה אָמַר בְּכָאן סְתָם **וּמִפֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא תֵצְאוּ,** וְלֹא פֵּרֵשׁ עַד מָתַי, אִם עַד הָעֶרֶב אוֹ לְמָחֳרָתוֹ, כִּי הַכַּוָּנָה שֶׁלֹּא יַנִּיחוּ הָעֲבוֹדָה, וְהִיא מִצְוָה נוֹהֶגֶת לְדוֹרוֹת.

וְיִתָּכֵן שֶׁהָיָה לַכֹּנִים הוֹרָאַת שָׁעָה שֶׁלֹּא יֵצְאוּ מִשָּׁם בַּיּוֹם הַזֶּה כַּאֲבִיהֶם לִכְבוֹד הַשִּׁמְחָה, אֲבָל הַכֹּהֲנִים שֶׁבְּכָל הַדּוֹרוֹת מְזֻהָרִים שֶׁלֹּא יַנִּיחוּ עֲבוֹדָה מִן הַכָּתוּב שֶׁאָמַר: וּמִן הַמִּקְדָּשׁ לֹא יֵצֵא וְלֹא יְחַלֵּל, כִּי כָּל כֹּהֵן שֶׁיֵּצֵא וְיַנִּיחַ עֲבוֹדָתוֹ מְחַלֵּל. וְלֹא הִצְרְכוּ לְלַמֵּד מִכָּאן אֶלָּא הָעֹנֶשׁ, שֶׁנִּתְרַבֶּה כָּל מַנִּיחַ עֲבוֹדָה וְיוֹצֵא לְמִיתָה מִכִּי שֶׁמֶן מִשְׁחַת ה' עֲלֵיכֶם, שֶׁהַמִּשִׁיחָה לְדוֹרוֹת הִיא עֲלֵיהֶם, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (שְׁמוֹת מ טו): וְהָיְתָה לִהְיֹת לָהֶם מָשְׁחָתָם לִכְהֻנַּת עוֹלָם לְדֹרוֹתָם.

וְכָךְ שָׁנוּ שָׁם בַּבְּרַיְתָא שֶׁל תּוֹרַת כֹּהֲנִים (כָּאן): מִכָּאן אָמְרוּ הֲרוּגֵי בֵּית דִּין אֵין מִתְעַסְּקִין עִמָּהֶן לְכָל דָּבָר, שֶׁמָּא תֹּאמְרוּ הֲרֵי אָנוּ הוֹלְכִים לְבָתֵּינוּ וּמִתְאַבְּלִין אוֹנְנִין וּבוֹכִין, וַהֲלֹא כְּבָר פִּקְּדָנוּ הַמָּקוֹם שֶׁלֹּא תֵּצְאוּ מִן הַמִּקְדָּשׁ. נִרְאֶה מִכָּאן שֶׁהָיְתָה הוֹרָאַת שָׁעָה שֶׁיִּהְיוּ הַמֵּתִים בְּבֵית דִּין שֶׁל מַעְלָה כַּנֶּהֱרָגִין בְּבֵית דִּין עַל הָעֲבֵרוֹת, שֶׁבָּאִין וְשׁוֹאֲלִין בִּשְׁלוֹם הַדַּיָּנִין וּבִשְׁלוֹם הָעֵדִים (סַנְהֶדְרִין מו.), אַף כָּאן יַעַמְדוּ לִפְנֵי הַשֵּׁם בְּיוֹם חֲתֻנָּתוֹ וּבְיוֹם שִׂמְחַת לִבּוֹ, בְּיוֹם חֲתֻנָּתוֹ זֶה סִינַי, וּבְיוֹם שִׂמְחַת לִבּוֹ זֶה שִׂמְחַת אֹהֶל מוֹעֵד (בְּמִדְבַּר רַבָּה יב ח). תורה ז

(ט) יַ֣יִן וְשֵׁכָ֗ר אַל־תֵּ֤שְׁתְּ֙. יַיִן דֶּרֶךְ שִׁכְרוּתוֹ. לְשׁוֹן רַשִּׁ"י. וּפֵרוּשׁוֹ, שֶׁאִם הִפְסִיק בּוֹ אוֹ שֶׁנָּתַן לְתוֹכוֹ מְעַט מַיִם פָּטוּר. וְדַעְתּוֹ שֶׁל הָרַב שֶׁלֹּא הֶזְהִירוּ אֶלָּא עַל הַיַּיִן, לֹא עַל שְׁאָר הַמְשַׁכְּרִים, וְנִלְמַד שֵׁכָר מִן הַנָּזִיר (נָזִיר ד.). וְכֵן הַדָּבָר לְפִי דַּעְתִּי. אֲבָל עַל דַּעַת הָרַב ר' מֹשֶׁה (בְּסֵ' הַמִּצְוֹת ל"ת ע"ג וּבְהַל' בִּיאַת הַמִּקְדָּשׁ פ"א ה"ב) עַל שְׁאָר הַמְשַׁכְּרִים בְּאוֹהֲרָה, וְשֵׁכָר כִּפְשׁוּטוֹ.

וְהַטַּעַם בַּצַּוָּאָה הַזֹּאת עַתָּה, שֶׁלֹּא יִתְעָה הַכֹּהֵן בִּשְׁכָרוּת הַיַּיִן וְיָבֹא לִידֵי מַחְשָׁבָה שֶׁאֵינָהּ כַּהֹגֶן וְיָמוּת בָּהּ, כַּאֲשֶׁר עָשׂוּ בָּנָיו. וְיִתָּכֵן כִּי מַה שֶּׁדָּרְשׁוּ. (וִיק"ר יב א) שֶׁהָיוּ נָדָב וַאֲבִיהוּא שְׁתוּיֵי יַיִן, לוֹמַר כִּי מִפְּנֵי יֵינָם טָעוּ בְּאֵשׁ זָרָה, לֹא שֶׁיִּהְיֶה הָעֹנֶשׁ מִפְּנֵי הַיַּיִן, כִּי עֲדַיִן לֹא הֻזְהֲרוּ מִמֶּנּוּ, אֲבָל עָנְשָׁם

(י) וְלַהַבְדִּיל בֵּין הַקֹּדֶשׁ וּבֵין הַחֹל וּבֵין הַטָּמֵא וּבֵין הַטָּהוֹר:

י וּלְאַפְרָשָׁא בֵּין קוּדְשָׁא וּבֵין חֻלָּא וּבֵין מְסָאֲבָא וּבֵין דַּכְיָא:

רש״י ◄ **וּלְהַבְדִּיל** • כְּדֵי שֶׁתַּבְדִּילוּ בֵּין עֲבוֹדָה קְדוֹשָׁה לִמְחֻלֶּלֶת. הָא לָמַדְתָּ, שֶׁאִם עָבַד — עֲבוֹדָתוֹ פְּסוּלָה (זבחים יז. ת״כ) ◆

(יא) וּלְהוֹרֹת אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֵת כָּל־הַחֻקִּים אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֲלֵיהֶם בְּיַד־מֹשֶׁה: פ

יא וּלְאַלָּפָא יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יָת כָּל קְיָמַיָּא דִּי מַלִּיל יְיָ לְהוֹן בִּידָא דְּמֹשֶׁה:

רש״י ◄ **וּלְהוֹרֹת** • לִמֵּד שֶׁאָסוּר שִׁכּוּר בְּהוֹרָאָה (ת״כ). יָכוֹל יְהֵא חַיָּב מִיתָה? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״אַתָּה וּבָנֶיךָ אִתָּךְ... וְלֹא תָמֻתוּ״ (במדבר יח). כֹּהֲנִים בַּעֲבוֹדָתָם בְּמִיתָה, וְאֵין חֲכָמִים בְּהוֹרָאָתָם בְּמִיתָה.

◆ יום רביעי כ׳ אדר־ב׳ ◆

(יב) וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־אֶלְעָזָר וְאֶל־אִיתָמָר בָּנָיו הַנּוֹתָרִים קְחוּ אֶת־הַמִּנְחָה הַנּוֹתֶרֶת מֵאִשֵּׁי יְהוָה וְאִכְלוּהָ מַצּוֹת אֵצֶל הַמִּזְבֵּחַ כִּי קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הִוא:

יב וּמַלִּיל מֹשֶׁה עִם אַהֲרֹן וְעִם אֶלְעָזָר וְעִם אִיתָמָר בְּנוֹהִי דְּאִשְׁתָּאֲרוּ סִיבוּ יָת מִנְחָתָא דְּאִשְׁתָּאֲרַת מִקֳּרְבָּנַיָּא דַיְיָ וְאִכְלוּהָ פַּטִּיר בִּסְטַר מַדְבְּחָא אֲרֵי קֹדֶשׁ קוּדְשִׁין הִיא:

רש״י ◄ **הַנּוֹתָרִים** • מִן הַמִּיתָה. מְלַמֵּד, שֶׁאַף עֲלֵיהֶם נִקְנְסָה מִיתָה עַל עֲוֹן הָעֵגֶל. הוּא שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים ט) ״וּבְאַהֲרֹן הִתְאַנַּף ה׳ מְאֹד לְהַשְׁמִידוֹ״, וְאֵין ״הַשְׁמָדָה״ אֶלָּא כִּלּוּי בָּנִים, שֶׁנֶּאֱמַר: (עמוס ב) ״וָאַשְׁמִיד פִּרְיוֹ מִמַּעַל״; וּתְפִלָּתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה בִּטְלָה מֶחֱצָה, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ט): ״וָאֶתְפַּלֵּל גַּם־בְּעַד אַהֲרֹן בָּעֵת הַהִוא״. **קְחוּ אֶת הַמִּנְחָה** • אַף־עַל־פִּי שֶׁאַתֶּם אוֹנְנִין, וְקָדָשִׁים אֲסוּרִים לְאוֹנֵן. **אֶת־הַמִּנְחָה** • זוֹ מִנְחַת שְׁמִינִי וּמִנְחַת נַחְשׁוֹן. **וְאִכְלוּהָ מַצּוֹת** • מַה תַּלְמוּד־לוֹמַר? לְפִי שֶׁהִיא מִנְחַת צִבּוּר וּמִנְחַת שָׁעָה וְאֵין כַּיּוֹצֵא בָהּ לְדוֹרוֹת, הֵצְרַךְ לְפָרֵשׁ בָּהּ דִּין שְׁאָר מִנְחוֹת.

רמב״ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

שֶׁטָּעוּ בְּאֵשׁ ה׳, כַּאֲשֶׁר רָמַזְתִּי (לְעֵיל פָּסוּק ב).

בְּבֹאֲכֶם אֶל אֹהֶל מוֹעֵד. אֵין לִי אֶלָּא בְּבֹאָם לַהֵיכָל, בְּגִשְׁתָּם לַמִּזְבֵּחַ מִנַּיִן, נֶאֱמַר כָּאן בִּיאַת אֹהֶל, וְנֶאֱמַר בְּקִדּוּשׁ יָדַיִם וְרַגְלַיִם בִּיאַת אֹהֶל (שמות ל כ), מַה לְּהַלָּן עָשָׂה גִּישַׁת מִזְבֵּחַ כְּבִיאַת אֹהֶל, אַף כָּאן עָשָׂה גִּישַׁת מִזְבֵּחַ כְּבִיאַת אֹהֶל. לְשׁוֹן רַשִׁ״י וְתוֹרַת כֹּהֲנִים (כָּאן).

וְהַנִּרְאָה לְפִי הַהֶקֵּשׁ הַזֶּה, שֶׁאֵין הַכֹּהֵן חַיָּב מִיתָה בְּגִישַׁת הַמִּזְבֵּחַ וְלֹא בְּבִיאַת הָאֹהֶל אֶלָּא אִם כֵּן עָבַד שָׁם עֲבוֹדָה, כְּדֶרֶךְ קִדּוּשׁ יָדַיִם, שֶׁאֵין הָאַזְהָרָה שָׁם אֶלָּא שֶׁלֹּא יַעֲבֹד, כְּדֶרֶךְ שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ל כ): אוֹ בְּגִשְׁתָּם אֶל הַמִּזְבֵּחַ לְשָׁרֵת לְהַקְטִיר אִשֶּׁה לַה׳.

וּבַלְּשׁוֹן הַזֶּה שָׁנוּי שָׁם בְּסִפְרָא, רַבִּי אוֹמֵר נֶאֱמַר כָּאן **בְּבֹאֲכֶם אֶל אֹהֶל מוֹעֵד,** וְנֶאֱמַר לְהַלָּן (שם): בְּבֹאָם אֶל אֹהֶל מוֹעֵד, מַה לְּהַלָּן עָשָׂה אֶת הַיְצִיאָה כְּבִיאָה, וְאֶת הַמִּזְבֵּחַ כְּאֹהֶל מוֹעֵד, וְאֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא בִּשְׁעַת הָעֲבוֹדָה, אַף כָּאן עָשָׂה אֵת הַיְצִיאָה כְּבִיאָה, וְאֶת הַמִּזְבֵּחַ כְּאֹהֶל מוֹעֵד, וְאֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא בִּשְׁעַת הָעֲבוֹדָה, כְּלוֹמַר שֶׁאֵין הַחִיּוּב אֶלָּא שֶׁלֹּא יַעֲבֹד בֵּין שֶׁנִּכְנַס שָׁכוּר אוֹ שֶׁשָּׁתָה שָׁם וְעָבַד. וְשָׁם (א ח) אָמְרוּ: חֻקַּת עוֹלָם, לְרַבּוֹת הַיְצִיקוֹת וְהַבְּלִילוֹת וְהַתְּנוּפוֹת וְהַהַגָּשׁוֹת הַקְּמִיצוֹת וְהַהַקְטָרוֹת הַמְּלִיקוֹת וְהַהַזָּיוֹת, כִּי מִפְּנֵי שֶׁאָמַר הַכָּתוּב: לְהַקְטִיר אִשֶּׁה לַה׳ (שמות ל כ), הִצְרְכוּ אֵלּוּ לְרַבּוֹתָם.

וְנִרְאֶה עוֹד, שֶׁאֵין הַחִיּוּב הַזֶּה בְּמַקְרִיב בַּבָּמָה, וּלְכָךְ אָמְרוּ שָׁם: אֵין לִי אֶלָּא אֹהֶל מוֹעֵד, מִנַּיִן לְרַבּוֹת שִׁילֹה וּבֵית עוֹלָמִים, תַּלְמוּד לוֹמַר (כָּאן) **חֻקַּת עוֹלָם,** כִּי הָאַזְהָרָה לַכֹּהֲנִים בַּעֲבוֹדָתָם, וְאֵין כֹּהֵן בַּבָּמָה. וְהִנֵּה פֵּרוּשׁ **בְּבֹאֲכֶם,** כַּאֲשֶׁר תַּעַבְדוּ עֲבוֹדָה. וְאָמַר בַּלְּשׁוֹן הַזֶּה, כִּי כָּל הָעֲבוֹדוֹת שָׁם הָיוּ, אוֹ בְּתוֹךְ הָאֹהֶל אוֹ בְּמִזְבַּח הָעוֹלָה אֲשֶׁר פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד.

וְהַכְּלָל, כִּי הָאַזְהָרָה וְהָעֹנֶשׁ בְּאֵלּוּ אֵינָם אֶלָּא שֶׁלֹּא יַעֲבֹד שִׁתּוּי יַיִן אוֹ שֶׁאֵינוֹ רְחוּץ יָדַיִם וְרַגְלַיִם, וְכֵן מְחֻסַּר בְּגָדִים, אֲבָל עַל הַכְּנִיסָה אֵין בָּהּ בַּתּוֹרָה שׁוּם מְנִיעָה מֵאֵלּוּ. וּמַה שֶּׁשָּׁנִינוּ (כלים פ״א מ״ט): רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר בַּחֲמִשָּׁה דְּבָרִים בֵּין הָאוּלָם וְלַמִּזְבֵּחַ שָׁוֶה לְהֵיכָל, שֶׁאֵין בַּעֲלֵי מוּמִין וּפְרוּעֵי רֹאשׁ וְשֶׁלֹּא רְחוּץ יָדַיִם נִכְנָסִין לְשָׁם, וְכֻלָּהּ מַתְנִיתִין, מֵעֲלוֹת דְּרַבָּנָן הֵם. וְעַל דַּעַת הָרַב ר׳ מֹשֶׁה (הל׳ ביאת המקדש פ״א הט״ו־טז) יֵשׁ בִּכְנִיסָה בְּלֹא עֲבוֹדָה לַאוֹ שֶׁאֵין בּוֹ מִיתָה. תורה י

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך ט עמ׳ 275)

וּתְפִלָּתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה בִּטְלָה מֶחֱצָה (רש״י י, יב) סִפֵּר כ״ק מו״ח אַדְמו״ר, שֶׁמהר״י סלנטר שָׁאַל אֶת הָרַבִּי מַהֲרַ״שׁ, מַדּוּעַ מַאֲרִיכִים חֲסִידִים כָּל־כָּךְ בַּתְּפִלָּה, וְעָנָהוּ, שֶׁיְּדוּעָה הַפְּלוּגְתָּא אִם תְּפִלָּה עוֹשֶׂה מֶחֱצָה אוֹ כֻּלָּהּ, וְלָכֵן מַאֲרִיכִים בַּתְּפִלָּה, כְּדֵי שֶׁגַּם מֶחֱצָה תִּסְפִּיק. וְיֵשׁ לְפָרֵשׁ: עַל יְדֵי אֲרִיכוּת הַתְּפִלָּה מַגִּיעִים בְּדַרְגָּה עֶלְיוֹנָה יוֹתֵר, וְ׳רַגְלֵי׳ הַדַּרְגָּה הָעֶלְיוֹנָה הֵם כְּנֶגֶד **כָּל** הַדְּרָגוֹת שֶׁלְּמַטָּה מִמֶּנָּה.

(יג) **וַאֲכַלְתֶּם אֹתָהּ בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ כִּי חָקְךָ וְחָק־בָּנֶיךָ הִוא מֵאִשֵּׁי יְהוָה כִּי־כֵן צֻוִּיתִי:**

יג וְתֵיכְלוּן יָתַהּ בַּאֲתַר קַדִּישׁ אֲרֵי חֻלָּקָךְ וְחֻלַּק בְּנָיִךְ הִיא מִקֳּרְבָּנַיָּא דַיְיָ אֲרֵי כֵּן אִתְפַּקֶּדֵת:

רש״י ◄ **וְחָק־בָּנֶיךָ** • אֵין לַבָּנוֹת חֹק בְּקָדָשִׁים. **כִּי־כֵן צֻוִּיתִי** • בַּאֲנִינוּת יֹאכְלוּהָ (ת״כ. זבחים קא)◆.

(יד) **וְאֵת חֲזֵה הַתְּנוּפָה וְאֵת שׁוֹק הַתְּרוּמָה תֹּאכְלוּ בְּמָקוֹם טָהוֹר אַתָּה וּבָנֶיךָ וּבְנֹתֶיךָ אִתָּךְ כִּי־חָקְךָ וְחָק־בָּנֶיךָ נִתְּנוּ מִזִּבְחֵי שַׁלְמֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:**

יד וְיָת חֶדְיָא דַאֲרַמּוּתָא וְיָת שׁוֹקָא דְּאַפְרָשׁוּתָא תֵּיכְלוּן בַּאֲתַר דְּכֵי אַתְּ וּבְנָיִךְ וּבְנָתָיִךְ עִמָּךְ אֲרֵי חֻלָּקָךְ וְחֻלַּק בְּנָיִךְ אִתְיְהִיבוּ מִנִּכְסַת קוּדְשַׁיָּא דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל:

רש״י ◄ **וְאֵת חֲזֵה הַתְּנוּפָה** • שֶׁל שַׁלְמֵי צִבּוּר. **תֹּאכְלוּ בְּמָקוֹם טָהוֹר** • וְכִי אֶת הָרִאשׁוֹנִים אָכְלוּ בְּמָקוֹם טָמֵא? אֶלָּא, הָרִאשׁוֹנִים שֶׁהֵם קָדְשֵׁי קָדָשִׁים, הֵזִּקָּקָה אֲכִילָתָם בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ. אֲבָל אֵלּוּ אֵין צְרִיכִים תּוֹךְ הַקְּלָעִים, אֲבָל צְרִיכִים הֵם לְהֵאָכֵל תּוֹךְ מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל, שֶׁהוּא טָהוֹר מִלְּהִכָּנֵס שָׁם מְצֹרָעִים (שם נה). מִכָּאן, שֶׁקָּדָשִׁים קַלִּים נֶאֱכָלִין בְּכָל הָעִיר. **אַתָּה וּבָנֶיךָ וּבְנֹתֶיךָ** • (ת״כ) אַתָּה וּבָנֶיךָ בְּחֵלֶק, אֲבָל בְּנוֹתֶיךָ לֹא בְּחֵלֶק, אֶלָּא אִם תִּתְּנוּ לָהֶן מַתָּנוֹת, רַשָּׁאוֹת הֵן לֶאֱכֹל בְּחֶזֶה וָשׁוֹק. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא אַף הַבָּנוֹת בְּחֵלֶק? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״כִּי־חָקְךָ וְחָק־בָּנֶיךָ נִתְּנוּ״ — חֹק לַבָּנִים וְאֵין חֹק לַבָּנוֹת.

(טו) **שׁוֹק הַתְּרוּמָה וַחֲזֵה הַתְּנוּפָה עַל אִשֵּׁי הַחֲלָבִים יָבִיאוּ לְהָנִיף תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה וְהָיָה לְךָ וּלְבָנֶיךָ אִתְּךָ לְחָק־עוֹלָם כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה:**

טו שׁוֹקָא דְּאַפְרָשׁוּתָא וְחֶדְיָא דַאֲרַמּוּתָא עַל קֻרְבָּנֵי תַרְבָּיָא יַיְתּוּן לַאֲרַמָּא אֲרַמָּא קֳדָם יְיָ וִיהֵי לָךְ וְלִבְנָיִךְ עִמָּךְ לְקַיָּם עָלָם כְּמָא דִי פַּקִּיד יְיָ:

רש״י ◄ **שׁוֹק הַתְּרוּמָה וַחֲזֵה הַתְּנוּפָה** • לְשׁוֹן ״אֲשֶׁר הוּנַף וַאֲשֶׁר הוּרָם״. תְּנוּפָה — מוֹלִיךְ וּמֵבִיא, תְּרוּמָה — מַעֲלֶה וּמוֹרִיד. וְלָמָּה חִלְּקָן הַכָּתוּב תְּרוּמָה בְּשׁוֹק, וּתְנוּפָה בְּחָזֶה? לֹא יָדַעְנוּ, שֶׁשְּׁנֵיהֶם בַּהֲרָמָה וַהֲנָפָה. **עַל אִשֵּׁי הַחֲלָבִים** • מִכָּאן שֶׁהַחֲלָבִים לְמִטָּה בִּשְׁעַת תְּנוּפָה. וְיִשּׁוּב הַמִּקְרָאוֹת שֶׁלֹּא יַכְחִישׁוּ זֶה אֶת זֶה, כְּבָר פֵּרַשְׁתִּי שְׁלָשְׁתָּן בְּ״צַו אֶת אַהֲרֹן״◆.

רמב״ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(טו) שׁוֹק הַתְּרוּמָה וַחֲזֵה הַתְּנוּפָה.

לְשׁוֹן אֲשֶׁר הוּנַף וַאֲשֶׁר הוּרָם (שמות כט פז). תְּנוּפָה מוֹלִיךְ וּמֵבִיא, תְּרוּמָה מַעֲלֶה וּמוֹרִיד. וְלָמָּה חִלְּקָן הַכָּתוּב, תְּרוּמָה בְּשׁוֹק וּתְנוּפָה בֶּחָזֶה, לֹא יָדַעְנוּ, שֶׁשְּׁנֵיהֶם בַּהֲרָמָה וַהֲנָפָה. לְשׁוֹן רַשִׁ״י.

וְהַנִּרְאֶה אֵלַי בְּטַעַם זֶה, כִּי בַּמִּלּוּאִים הָיָה הַשּׁוֹק תְּרוּמָה לַה׳ וְהַקְּטֹר עִם הַלֶּחֶם וְעִם הַחֲלָבִים, וְהַמּוּרָם מִן הַשְּׁלָמִים יִקָּרֵא תְּרוּמָה, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (לעיל ז יד): וְהִקְרִיב מִמֶּנּוּ אֶחָד מִכָּל קָרְבַּן תְּרוּמָה לַה׳, וְכָל שֶׁכֵּן אֵלּוּ שֶׁהֶעֱלוּ אוֹתָם לְגָבוֹהַּ שֶׁהֵם כֻּלָּם תְּרוּמָה לַה׳.

וְלֹא יִקָּרֵא בְּשֵׁם תְּנוּפָה, כִּי תְּנוּפָתוֹ הָיְתָה עִם הַחֲלָבִים וְהַלֶּחֶם כְּדֵי לְהַקְטִירָם לַה׳, אֲבָל הֶחָזֶה הוּנַף בִּפְנֵי עַצְמוֹ, וְלֹא הָיָה חָלוּק מִשְּׁאָר הַבָּשָׂר אֶלָּא בִּתְנוּפָה, וּבִתְנוּפָה זוֹ בִּלְבַד נִתְקַדֵּשׁ וְזָכָה בּוֹ מֹשֶׁה לִהְיוֹת לוֹ לְמָנָה. וּמִפְּנֵי שֶׁזְּכוּת אַהֲרֹן וּבָנָיו בֶּחָזֶה וְשׁוֹק לְדוֹרוֹת הָיָה מִיּוֹם הַמִּלּוּאִים, וְזָכוּ בְּשׁוֹק בִּתְרוּמָתוֹ לַה׳ וּבְחָזֶה בִּתְנוּפָתוֹ, וּשְׁאָר הַבָּשָׂר לַבְּעָלִים, יִקָּרֵא לְעוֹלָם הַשּׁוֹק תְּרוּמָה וְהֶחָזֶה תְּנוּפָה כַּאֲשֶׁר הָיָה בָּהֶם בְּיוֹם הַזְּכוּת.

עַל אִשֵּׁי הַחֲלָבִים כְּמוֹ עַל חֶלְבֵי הָאִשִּׁים, מִכָּאן שֶׁהַחֲלָבִים לְמִטָּה בִּשְׁעַת תְּנוּפָה. לְשׁוֹן רַשִׁ״י. וְאֵין צֹרֶךְ, כִּי אִשֵּׁי תֹּאַר לַחֲלָבִים, כְּמוֹ שֶׁאָמַר (דברים יח א): אִשֵּׁי ה׳ וְנַחֲלָתוֹ יֹאכֵלוּן.

וּפֵרוּשׁ הַכָּתוּב הַזֶּה, שֶׁהוּא טַעַם לְמַה שֶׁאָמַר (פסוק יד): כִּי חָקְךָ וְחָק בָּנֶיךָ נִתְּנוּ מִזִּבְחֵי שַׁלְמֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְאָמַר: **שׁוֹק הַתְּרוּמָה וַחֲזֵה הַתְּנוּפָה עַל אִשֵּׁי הַחֲלָבִים יָבִיאוּ** אוֹתָם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַנִּזְכָּרִים, **לְהָנִיף תְּנוּפָה לִפְנֵי ה׳,** שֶׁיִּהְיוּ קְדוֹשִׁים לְפָנָיו, **וְיִהְיוּ לְךָ וּלְבָנֶיךָ לְחָק עוֹלָם,** כִּי הַצַּוָּאָה בַּתְּנוּפָה אֵין זֶה מְקוֹמָהּ, אֲבָל לְפִי דַּרְכֵּנוּ לְמַדְנוּ בָּהּ שֶׁהַחֲלָבִים לְמִטָּה בִּשְׁעַת תְּנוּפָה. תורה טז

◆ יום חמישי כ"א אדר־ב' ◆

(טז) וְאֵת ׀ שְׂעִיר הַחַטָּאת דָּרֹשׁ דָּרַשׁ מֹשֶׁה וְהִנֵּה שָׂרֵף וַיִּקְצֹף עַל־אֶלְעָזָר וְעַל־אִיתָמָר בְּנֵי אַהֲרֹן הַנֹּתָרִם לֵאמֹר:

רש"י◄ **שְׂעִיר הַחַטָּאת.** שְׂעִיר מוּסְפֵי רֹאשׁ־חֹדֶשׁ. וּשְׁלֹשָׁה שְׂעִירֵי חַטָּאוֹת קָרְבוּ בּוֹ בַּיּוֹם: שְׂעִיר עִזִּים וּשְׂעִיר נַחְשׁוֹן וּשְׂעִיר רֹאשׁ־חֹדֶשׁ. וּמִכֻּלָּן לֹא נִשְׂרַף אֶלָּא זֶה. וְנֶחְלְקוּ בַּדָּבָר חַכְמֵי יִשְׂרָאֵל (בת"כ), יֵשׁ אוֹמְרִים: מִפְּנֵי טוּמְאָה שֶׁנִּגְעָה בּוֹ נִשְׂרַף, וְיֵשׁ אוֹמְרִים: מִפְּנֵי אֲנִינוּת נִשְׂרַף, לְפִי שֶׁהוּא קָדְשֵׁי דּוֹרוֹת; אֲבָל בְּקָדְשֵׁי שָׁעָה סָמְכוּ עַל מֹשֶׁה, שֶׁאָמַר לָהֶם בַּמִּנְחָה: "וְאִכְלוּהָ מַצּוֹת". **דָּרֹשׁ דָּרַשׁ.** שְׁתֵּי דְּרִישׁוֹת הַלָּלוּ: מִפְּנֵי־מָה נִשְׂרַף זֶה, וּמִפְּנֵי־מָה נֶאֱכְלוּ אֵלּוּ? כָּךְ הוּא בְּ'תוֹרַת כֹּהֲנִים' (ועיין זבחים קי"א הגירסא לא נאכלו אלו וכן גרס הרא"ם הכי ומפני מה לא נאכלו). **עַל־אֶלְעָזָר וְעַל־אִיתָמָר.** בִּשְׁבִיל כְּבוֹדוֹ שֶׁל אַהֲרֹן, הָפַךְ פָּנָיו כְּנֶגֶד הַבָּנִים וְכָעַס. **לֵאמֹר.** אָמַר לָהֶם: הֲשִׁיבוּנִי עַל דְּבָרַי!.

טז וְיָת צְפִירָא דְחַטָּאתָא מִתְבַּע תְּבָעֵי מֹשֶׁה וְהָא אִתּוֹקַד וּרְגֵז עַל אֶלְעָזָר וְעַל אִיתָמָר בְּנֵי אַהֲרֹן דְּאִשְׁתָּאֲרוּ לְמֵימָר:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך ח עמ' 182)

וַיִּקְצֹף עַל אֶלְעָזָר וְעַל אִיתָמָר (י, טז) בְּפָרָשַׁת מַטּוֹת (לא, כא) פֵּרֵשׁ רַשִׁ"י: "וַיִּקְצֹף . . בָּא לִכְלַל כַּעַס בָּא לִכְלַל טָעוּת". וּמַה שֶׁלֹּא כָּתַב כֵּן כָּאן – יֵשׁ לוֹמַר: הַחִלּוּק בֵּין קָדְשֵׁי שָׁעָה לְקָדְשֵׁי דּוֹרוֹת הוּא דָּבָר הַתָּלוּי בִּסְבָרָא, וּבְזֶה אֶפְשָׁר שֶׁתִּהְיֶה מַחֲלֹקֶת מִפְּנֵי שֶׁאֵין דֵּעוֹת בְּנֵי אָדָם שָׁווֹת, וְלֹא מִפְּנֵי שֶׁאֶחָד מֵהֶם טוֹעֶה. אֲבָל לְאַחֲרֵי שֶׁלְּמַדְנוּ **שָׁם** שֶׁטָּעָה מִפְּנֵי הַכַּעַס, יֵשׁ לְפָרֵשׁ כֵּן גַּם כָּאן.

(יז) מַדּוּעַ לֹא־אֲכַלְתֶּם אֶת־הַחַטָּאת בִּמְקוֹם הַקֹּדֶשׁ כִּי קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הֻוא וְאֹתָהּ ׀ נָתַן לָכֶם לָשֵׂאת אֶת־עֲוֹן הָעֵדָה לְכַפֵּר עֲלֵיהֶם לִפְנֵי יְהוָה:

רש"י◄ **מַדּוּעַ לֹא־אֲכַלְתֶּם אֶת־הַחַטָּאת בִּמְקוֹם הַקֹּדֶשׁ.** וְכִי חוּץ לַקֹּדֶשׁ אֲכָלוּהָ, וַהֲלֹא שְׂרָפוּהָ?! וּמַהוּ אוֹמֵר "בִּמְקוֹם הַקֹּדֶשׁ"? אֶלָּא אָמַר לָהֶם: שֶׁמָּא חוּץ לַקְּלָעִים יָצְאָה וְנִפְסְלָה?. **כִּי קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הִוא.** וְנִפְסֶלֶת בְּיוֹצֵא, וְהֵם אָמְרוּ לוֹ: לָאו. אָמַר לָהֶם: הוֹאִיל וּבִמְקוֹם הַקֹּדֶשׁ הָיְתָה, מַדּוּעַ לֹא אֲכַלְתֶּם אוֹתָהּ?. **וְאֹתָהּ נָתַן לָכֶם לָשֵׂאת וְגוֹ'.** שֶׁהַכֹּהֲנִים אוֹכְלִים וּבְעָלִים מִתְכַּפְּרִים. **לָשֵׂאת אֶת־עֲוֹן הָעֵדָה.** מִכָּאן לָמַדְנוּ שֶׁשְּׂעִיר רֹאשׁ־חֹדֶשׁ הָיָה, שֶׁהוּא מְכַפֵּר עַל עֲוֹן טֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו, שֶׁחַטַּאת שְׁמִינִי וְחַטַּאת נַחְשׁוֹן לֹא לְכַפָּרָה בָּאוּ.

יז מָדֵין לָא אֲכַלְתּוּן יָת חַטָּאתָא בַּאֲתַר קַדִּישׁ אֲרֵי קֹדֶשׁ קוּדְשִׁין הִיא וְיָתַהּ יָהֵב לְכוֹן לְסַלָּקָא עַל חוֹבֵי כְּנִשְׁתָּא לְכַפָּרָא עֲלֵיהוֹן קֳדָם יְיָ:

(יח) הֵן לֹא־הוּבָא אֶת־דָּמָהּ אֶל־הַקֹּדֶשׁ פְּנִימָה אָכוֹל תֹּאכְלוּ אֹתָהּ בַּקֹּדֶשׁ כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִי:

רש"י◄ **הֵן לֹא־הוּבָא וְגוֹ'.** שֶׁאִלּוּ הוּבָא, הָיָה לָכֶם לְשָׂרְפָהּ, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכָל־חַטָּאת אֲשֶׁר יוּבָא מִדָּמָהּ וְגוֹ'". **אָכוֹל תֹּאכְלוּ אֹתָהּ.** הָיָה לָכֶם לְאָכְלָהּ אַף־עַל־פִּי שֶׁאַתֶּם אוֹנְנִים. **כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִי.** לָכֶם בַּמִּנְחָה.

יח הָא לָא אִתְּעַל יָת דְּמַהּ לְבֵית קוּדְשָׁא גַּוָּאָה מֵיכַל תֵּיכְלוּן יָתַהּ בְּקוּדְשָׁא כְּמָא די פַקֵּדִית:

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(טז) שְׂעִיר הַחַטָּאת. שְׂעִיר מוּסְפֵי רֹאשׁ חֹדֶשׁ. וּשְׁלֹשָׁה שְׂעִירִים קָרְבוּ בּוֹ בַּיּוֹם, קָחוּ שְׂעִיר עִזִּים לְחַטָּאת (לעיל ט ג), וּשְׂעִיר נַחְשׁוֹן (במדבר ז טז), וּשְׂעִיר רֹאשׁ חֹדֶשׁ (שם כח טו), וּמִכֻּלָּם לֹא נִשְׂרַף אֶלָּא זֶה. וְנֶחְלְקוּ בַּדָּבָר חַכְמֵי יִשְׂרָאֵל (ת"כ כאן וזבחים קא.), יֵשׁ אוֹמְרִים מִפְּנֵי טֻמְאָה שֶׁנִּגְעָה בּוֹ נִשְׂרַף, וְיֵשׁ אוֹמְרִים מִפְּנֵי אֲנִינוּת נִשְׂרַף. לְשׁוֹן רַשִׁ"י. **וְעַל** דַּעַת הָאוֹמֵר מִפְּנֵי טֻמְאָה נִשְׂרַף כָּתַב הָרַב בַּפָּסוּק וְאָכַלְתִּי חַטָּאת הַיּוֹם (לְהַלָּן פָּסוּק יט): הַיּוֹם אָסוּר אֲבָל אֲנִינוּת לַיְלָה מֻתָּר, שֶׁאֵין אוֹנֵן אֶלָּא יוֹם קְבוּרָה, כִּי לְפִי זֶה אִם מִפְּנֵי אֲנִינוּת, הָיָה לָהֶם לְאָכְלוֹ בָּעֶרֶב, אֶלָּא קָסָבַר אֲנִינוּת לַיְלָה דְּאוֹרַיְתָא. תורה יז

(יט) **וַיְדַבֵּר אַהֲרֹן אֶל־מֹשֶׁה הֵן הַיּוֹם הִקְרִיבוּ אֶת־חַטָּאתָם וְאֶת־עֹלָתָם לִפְנֵי יְהוָה וַתִּקְרֶאנָה אֹתִי כָּאֵלֶּה וְאָכַלְתִּי חַטָּאת הַיּוֹם הַיִּיטַב בְּעֵינֵי יְהוָה:**

יט וּמַלִּיל אַהֲרֹן עִם מֹשֶׁה הָא יוֹמָא דֵּין קָרִיבוּ יָת חַטָּאתְהוֹן וְיָת עֲלָתְהוֹן קֳדָם יְיָ וַעֲרָעָא יָתִי עָקָן כְּאִלֵּין אִלּוּ פּוּן אֲכָלִית חַטָּאתָא יוֹמָא דֵּין הַמִּקַּן קֳדָם יְיָ:

רש"י◄ **וַיְדַבֵּר אַהֲרֹן** • אֵין לְשׁוֹן "דִּבּוּר" אֶלָּא לְשׁוֹן עַז, שֶׁנֶּאֱמַר: (במדבר כא) "וַיְדַבֵּר הָעָם וְגוֹ'". אֶפְשָׁר, מֹשֶׁה קָצַף עַל אֶלְעָזָר וְעַל אִיתָמָר, וְאַהֲרֹן מְדַבֵּר? הָא יָדַעְתָּ, שֶׁלֹּא הָיְתָה אֶלָּא מִדֶּרֶךְ כָּבוֹד. אָמְרוּ: אֵינוֹ בַּדִּין שֶׁיְּהֵא אָבִינוּ יוֹשֵׁב וְאָנוּ מְדַבְּרִים לְפָנָיו, וְאֵינוֹ בַּדִּין שֶׁיְּהֵא תַּלְמִיד מֵשִׁיב אֶת רַבּוֹ. יָכוֹל מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הָיָה בְּאֶלְעָזָר לְהָשִׁיב? תַּלְמוּד־לוֹמַר: (שם לא) "וַיֹּאמֶר אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן אֶל־אַנְשֵׁי הַצָּבָא וְגוֹ'". הֲרֵי כְּשֶׁרָצָה, דִּבֵּר לִפְנֵי מֹשֶׁה וְלִפְנֵי הַנְּשִׂיאִים! זוֹ מָצָאתִי בְּ'סִפְרֵי' שֶׁל פָּנִים שֵׁנִי. **הֵן הַיּוֹם הִקְרִיבוּ** • מַהוּ אוֹמֵר? (זבחים קא) אֶלָּא, אָמַר לָהֶם מֹשֶׁה: שֶׁמָּא זְרַקְתֶּם דָּמָהּ אוֹנְנִים, שֶׁהָאוֹנֵן שֶׁעָבַד חִלֵּל. אָמַר לוֹ אַהֲרֹן: וְכִי הֵם הִקְרִיבוּ, שֶׁהֵם הֶדְיוֹטוֹת? אֲנִי הִקְרַבְתִּי, שֶׁאֲנִי כֹּהֵן־גָּדוֹל וּמַקְרִיב אוֹנֵן. **וַתִּקְרֶאנָה אֹתִי כָּאֵלֶּה** • אֲפִלּוּ לֹא הָיוּ הַמִּתִּים בָּנַי, אֶלָּא שְׁאָר קְרוֹבִים, שֶׁאֲנִי חַיָּב לִהְיוֹת אוֹנֵן עֲלֵיהֶם כָּאֵלּוּ, כְּגוֹן כָּל הָאֲמוּרִים בְּפָרָשַׁת כֹּהֲנִים, שֶׁהַכֹּהֵן מִטַּמֵּא לָהֶם. **וְאָכַלְתִּי חַטָּאת** • וְאִם אָכַלְתִּי, הַיִּיטַב וְגוֹ'?. **הַיּוֹם** • (שם) אֲבָל אֲנִינוּת לַיְלָה מֵתָּר, שֶׁאֵין אוֹנֵן אֶלָּא בְּיוֹם קְבוּרָה. **הַיִּיטַב בְּעֵינֵי ה'** • אִם שָׁמַעְתָּ בְּקָדְשֵׁי שָׁעָה, אֵין לְךָ לְהָקֵל בְּקָדְשֵׁי דּוֹרוֹת.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך יז עמ' 106)

אִם שָׁמַעְתָּ בְּקָדְשֵׁי שָׁעָה, אֵין לְךָ לְהָקֵל בְּקָדְשֵׁי דּוֹרוֹת (רש"י י, יט) מֹשֶׁה סָבַר שֶׁהַהֵתֶר לֶאֱכֹל קָדָשִׁים בַּאֲנִינוּת הוּא כְּדֵי שֶׁלֹּא לִפְגֹּעַ בִּשְׂמְחָה עַל יְדֵי מִנְהֲגֵי אֲבֵלוּת (בְּדוֹמֶה לַצִּוּוּי "רָאשֵׁיכֶם אַל תִּפְרָעוּ"), וְאִם־כֵּן אֵין הֶבְדֵּל בֵּין קָדְשֵׁי שָׁעָה לְקָדְשֵׁי דּוֹרוֹת. עַל כָּךְ הֵשִׁיב לוֹ אַהֲרֹן, שֶׁהַהוֹרָאָה לְהִמָּנַע מֵאֲבֵלוּת אֵינָהּ אֶלָּא **לִפְנֵי ה'**, בִּמְקוֹם הַמִּזְבֵּחַ, אַךְ אֲכִילַת הַקָּרְבָּנוֹת אֵינָהּ **לִפְנֵי ה'** וְלָכֵן אֵין לְאוֹכְלָם (מִלְּבַד קָדְשֵׁי שָׁעָה, שֶׁלְּגַבֵּיהֶם הָיְתָה הוֹרָאָה מְיֻחֶדֶת).

(כ) **וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה וַיִּיטַב בְּעֵינָיו: פ**

כ וּשְׁמַע מֹשֶׁה וּשְׁפַר בְּעֵינוֹהִי:

רש"י◄ **וַיִּיטַב בְּעֵינָיו** • (ת"כ) הוֹדָה, וְלֹא בוֹשׁ לוֹמַר: 'לֹא שָׁמַעְתִּי'.

◆ יום שישי כ"ב אדר־ב' ◆

יא (א) **וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר אֲלֵהֶם:**

א וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן לְמֵימַר לְהוֹן:

רש"י◄ **אֶל מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן** • לְמֹשֶׁה אָמַר שֶׁיֹּאמַר לְאַהֲרֹן. **לֵאמֹר אֲלֵהֶם** • אָמַר שֶׁיֹּאמַר לְאֶלְעָזָר וּלְאִיתָמָר. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא "לֵאמֹר" לְיִשְׂרָאֵל? כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר: "דַּבְּרוּ אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", הֲרֵי דִּבּוּר אָמוּר לְיִשְׂרָאֵל. הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּם: "לֵאמֹר אֲלֵהֶם"? לְבָנָיו, לְאֶלְעָזָר וּלְאִיתָמָר.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(יט) הֵן הַיּוֹם הִקְרִיבוּ. מַהוּ אוֹמֵר, אֶלָּא אָמַר לָהֶם מֹשֶׁה שֶׁמָּא זְרַקְתֶּם דָּמָהּ אוֹנְנִין, שֶׁהָאוֹנֵן שֶׁעָבַד חִלֵּל, אָמַר לוֹ אַהֲרֹן, וְכִי הֵם הִקְרִיבוּ שֶׁהֵם הֶדְיוֹטוֹת, אֲנִי הִקְרַבְתִּי שֶׁאֲנִי כֹּהֵן גָּדוֹל וּמַקְרִיב אוֹנֵן. לְשׁוֹן רַשִׁ"י. וְכָךְ הוּא בַּגְּמָרָא בְּפֶרֶק טְבוּל יוֹם (זבחים קא.): וְדִלְמָא אִקְרִיבְתּוּהָ וּפְסַלְתּוּהָ. **וַאֲנִי** תְּמֵהַּ, שֶׁהֲרֵי קֹדֶם הָאֲנִינוּת נַעֲשׂוּ כָּל הַקָּרְבָּנוֹת, דִּכְתִיב: וַיֵּרֶד מַעֲשֵׂת הַחַטָּאת וְהָעֹלָה וְהַשְּׁלָמִים (לעיל ט כב), וְאַחַר כֵּן נִכְנְסוּ לְאֹהֶל מוֹעֵד וְהִתְפַּלְּלוּ, וְאַחַר כְּךָ יָרְדָה הָאֵשׁ לַקָּרְבָּנוֹת, וְאָז הִקְטִירוּ נָדָב וַאֲבִיהוּא קְטֹרֶת זוֹ. **וְשֶׁמָּא** לֹא הָיָה מֹשֶׁה רוֹאֶה אֶת מַעֲשֵׂיהֶם, וְחָשַׁשׁ שֶׁמָּא מָצְאוּ דַּם הַשָּׁעִיר הַזֶּה שֶׁלֹּא נִזְרַק עֲדַיִן וּזְרָקוּהוּ. וְאַהֲרֹן אָמַר לוֹ, הֲלֹא הַזְרִיקָה שֶׁלִּי הִיא וּכְשֶׁנִּזְרְקָה מִיָּדִי נִזְרְקָה וְלֹא נִפְסְלָה בַּאֲנִינוּת. וּמִשָּׁא וּמַתָּן שֶׁל הֲלָכָה הָיָה, אֲבָל לֹא נַעֲשָׂה בְּהֶן דָּבָר בַּאֲנִינוּת כְּלָל. תורה כ

(א) אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אַהֲרֹן וְגוֹ' **דַּבְּרוּ אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל.** הַמִּצְוֹת בַּפָּרָשִׁיּוֹת הָאֵלֶּה (יא א־מז) נוֹהֲגוֹת בְּיִשְׂרָאֵל וּבַכֹּהֲנִים, אֲבָל עִנְיָנָם מְרֻבֶּה בַּכֹּהֲנִים, כִּי הֵם צְרִיכִים לְהִשְׁתַּמֵּר תָּמִיד מִנְּגִיעַת הַטֻּמְאָה, בַּעֲבוּר שֶׁיִּצְטָרְכוּ לָבֹא בַּמִּקְדָּשׁ וְלֶאֱכֹל

(ב) **דַּבְּרוּ אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר זֹאת הַחַיָּה אֲשֶׁר תֹּאכְלוּ מִכָּל־הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר עַל־הָאָרֶץ:**

ב מַלִּילוּ עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמֵימַר דָּא חַיְתָא דִּי תֵּיכְלוּן מִכָּל בְּעִירָא דִּי עַל אַרְעָא:

רש"י◄ **דַּבְּרוּ אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל.** אֶת כֻּלָּם הִשְׁוָה לִהְיוֹת שְׁלוּחִים בְּדִבּוּר זֶה, לְפִי שֶׁהֵשִׁוּו בִּדְמִימָה וְקִבְּלוּ עֲלֵיהֶם גְּזֵרַת הַמָּקוֹם מֵאַהֲבָה. **זֹאת הַחַיָּה.** לְשׁוֹן חַיִּים, לְפִי שֶׁיִּשְׂרָאֵל דְּבוּקִים בַּמָּקוֹם וּרְאוּיִין לִהְיוֹת חַיִּים, לְפִיכָךְ, הִבְדִּילָם מִן הַטֻּמְאָה וְגָזַר עֲלֵיהֶם מִצְוֹת, וּלְאֻמּוֹת הָעוֹלָם לֹא אָסַר כְּלוּם. מָשָׁל לְרוֹפֵא שֶׁנִּכְנַס לְבַקֵּר אֶת הַחוֹלֶה וְכוּ' כִּדְאִיתָא בְּמִדְרַשׁ רַבִּי תַּנְחוּמָא.

זֹאת הַחַיָּה. מְלַמֵּד, שֶׁהָיָה מֹשֶׁה אוֹחֵז בַּחַיָּה וּמַרְאֶה אוֹתָהּ לְיִשְׂרָאֵל: זֹאת תֹּאכְלוּ, וְזֹאת לֹא תֹּאכְלוּ. "אֶת־זֶה תֹּאכְלוּ וְגוֹ'", אַף בְּשַׂרְצֵי הַמַּיִם אָחַז מִכָּל מִין וָמִין וְהֶרְאָה לָהֶם, וְכֵן בָּעוֹף: "וְאֶת אֵלֶּה תְּשַׁקְּצוּ מִן־הָעוֹף", וְכֵן בַּשְּׂרָצִים: "וְזֶה לָכֶם הַטָּמֵא". **זֹאת הַחַיָּה. מִכָּל הַבְּהֵמָה.** (מנחות כ) מְלַמֵּד שֶׁהַבְּהֵמָה בִּכְלַל חַיָּה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שיחות שבת פרשת שמיני, פרשת פרה, כ' אדר שני ה'תשד"מ)

מַה שֶּׁלֹּא נִצְטַוּוּ יִשְׂרָאֵל עַל אִיסּוּר אֲכִילַת חַיּוֹת וּבְהֵמוֹת שֶׁאֵינָן טְהוֹרוֹת מִיָּד לְאַחֲרֵי מַתַּן־תּוֹרָה - אֶפְשָׁר לְתָרֵץ בְּפַשְׁטוּת, שֶׁבִּתְקוּפָה זוֹ לֹא הָיָה עִנְיָן זֶה נוֹגֵעַ לְמַעֲשֶׂה בְּפוֹעַל:

בְּמֶשֶׁךְ כָּל הַתְּקוּפָה הַסְּמוּכָה לְמַתַּן־תּוֹרָה - חָנוּ יִשְׂרָאֵל בִּסְבִיבוֹת הַר סִינַי, כְּלוֹמַר, בְּמִדְבַּר סִינַי (עַד לַשָּׁנָה הַבָּאָה). וּמִכֵּיוָן שֶׁבִּמְקוֹם מִדְבָּר אֵינָם בַּנִּמְצָא כְּלָל בַּעֲלֵי־חַיִּים, כְּגוֹן: גָּמָל, שָׁפָן וְאַרְנֶבֶת, וְכֵן עוֹפוֹת, כְּמוֹ "נֶשֶׁר" וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה, וְעַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה "כָּל אֲשֶׁר בַּמַּיִם" - אֵין צוֹרֶךְ לְהַזְהִיר מִיָּד עַל אִיסּוּר אֲכִילָתָם, מִכֵּיוָן שֶׁבְּלַאו־הָכִי לֹא הָיְתָה קַיֶּמֶת אֶפְשָׁרוּת כְּלָל לְאָכְלָם.

וּבְנוֹגֵעַ לְ"נָחָשׁ" ("כֹּל הוֹלֵךְ עַל גָּחוֹן") שֶׁנִּמְצָא בַּ"מִדְבָּר" [וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב "הַמּוֹלִיכְךָ בַּמִּדְבָּר הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא נָחָשׁ שָׂרָף וְעַקְרָב גוֹ'"] - הֲרֵי הַ'בֵּן־חָמֵשׁ לְמִקְרָא' יוֹדֵעַ שֶׁבְּצֵאתָם מִמִּצְרַיִם הָלַךְ לִפְנֵיהֶם "עַמּוּד עָנָן", שֶׁתַּפְקִידוֹ הָיָה "לַנְחוֹתָם הַדֶּרֶךְ", וְכֵן לְהָרוֹג נְחָשִׁים וְעַקְרַבִּים. וּכְפִי שֶׁיּוֹדֵעַ הַ'בֵּן־חָמֵשׁ לְמִקְרָא' אוֹדוֹת קִיּוּם מִצְוַת סוּכָּה "לְמַעַן יֵדְעוּ דּוֹרוֹתֵיכֶם כִּי בַּסֻּכּוֹת הוֹשַׁבְתִּי אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהוֹצִיאִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם", וּבְוַדַּאי הִסְבִּיר לוֹ אָבִיו שֶׁהַכַּוָּנָה לְ"עֲנָנֵי כָּבוֹד" שֶׁהִקִּיפוּ אֶת מַחֲנֵה בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וּמִכֵּיוָן שֶׁכֵּן, מֵבִין בְּפַשְׁטוּת שֶׁבַּשֶּׁטַח דְּמַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל לֹא הָיוּ בַּנִּמְצָא נְחָשִׁים וְעַקְרַבִּים.

וְלָכֵן, לְכָל־לְרֹאשׁ בָּאוּ עִנְיָנִים שֶׁהַזְּמַן גְּרָמָא - נִדְבַּת הַמִּשְׁכָּן וַהֲקָמָתוֹ כוּ', וְרַק אַחַר־כָּךְ נִצְטַוּוּ עַל אִיסּוּר אֲכִילַת חַיּוֹת וּבְהֵמוֹת שֶׁאֵינָן טְהוֹרוֹת, דָּבָר שֶׁיִּהְיֶה נוֹגֵעַ לְפוֹעַל בַּזְּמַן שֶׁלְּאַחֲרֵי־זֶה - כַּאֲשֶׁר יִתְקָרְבוּ לִמְקוֹם יִשּׁוּב, לְאֶרֶץ סִיחוֹן וְעוֹג, וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה, שֶׁאָז תִּהְיֶה בְּאֶפְשָׁרוּתָם לִקְנוֹת מִתַּגְּרֵי אוּמּוֹת הָעוֹלָם, וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה.

(ג) **כֹּל | מַפְרֶסֶת פַּרְסָה וְשֹׁסַעַת שֶׁסַע פְּרֻסֹת מַעֲלַת גֵּרָה בַּבְّהֵמָה אֹתָהּ תֹּאכֵלוּ:**

ג כֹּל דִּי סְדִיקָן פַּרְסָתָא וּמַטְלְפָן טִלְפִין פַּרְסָתָא מַסְקָא פִּשְׁרָא בִּבְעִירָא יָתַהּ תֵּיכְלוּן:

רש"י◄ **מַפְרֶסֶת.** כְּתַרְגּוּמוֹ: 'סְדִיקָא'. **פַּרְסָה.** פלאנט"ה בְּלַעַ"ז. **וְשֹׁסַעַת שֶׁסַע.** שֶׁמֻּבְדֶּלֶת מִלְּמַעְלָה וּמִלְּמַטָּה בִּשְׁתֵּי צִפָּרְנִין, כְּתַרְגּוּמוֹ: "וּמְטַלְפָא טִלְפִין", שֶׁיֵּשׁ שֶׁפַּרְסוֹתָיו סְדוּקוֹת מִלְּמַעְלָה וְאֵינָן שְׂסוּעוֹת וּמֻבְדָּלוֹת לְגַמְרֵי, שֶׁמִּלְּמַטָּה מְחֻבָּרוֹת (חולין עא). **מַעֲלַת גֵּרָה.** מַעֲלָה וּמְקִיאָה הָאֹכֶל מִמֵּעֶיהָ וּמַחֲזֶרֶת אוֹתוֹ לְתוֹךְ פִּיהָ לְכָתְשוֹ וּלְטָחֲנוֹ הָדֵק. **גֵּרָה.** כָּךְ שְׁמוֹ; וְיִתָּכֵן מִגִּזְרַת: (שמואל ב יד) "וְכַמַּיִם הַנִּגָּרִים",

---

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

הַקְּדֹשִׁים. וְעוֹד, כִּי אִם שֶׁגְּזוּ יִשְׂרָאֵל בָּהֶם חִיָּבִין לְהָבִיא עֲלֵיהֶם קָרְבָּן שֶׁיַּקְרִיבוּהוּ הַכֹּהֲנִים. וְעוֹד, שֶׁצִּוָּה אוֹתָם: וּלְהַבְדִּיל בֵּין הַקֹּדֶשׁ וּבֵין הַחֹל וּבֵין הַטָּמֵא וּבֵין הַטָּהוֹר (לעיל י י). וְהִנֵּה הֵם צְרִיכִים לְהוֹרוֹת לְיִשְׂרָאֵל הַטֻּמְאָה וְהַטָּהוֹר שֶׁיּוּזְהֲרוּ בָּהֶם, עַל כֵּן הָיָה הַדִּבּוּר הַזֶּה אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אַהֲרֹן שְׁנֵיהֶם, אוֹ לְמֹשֶׁה שֶׁיֹּאמַר לְאַהֲרֹן, וְצִוָּה לִשְׁנֵיהֶם **דַּבְּרוּ אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל,** וּלְכָךְ נֶאֱמְרוּ בַּסֵּפֶר תּוֹרַת כֹּהֲנִים, וְיִזְהִיר בַּפָּרָשָׁה בַּאֲכִילָה וּבְטֻמְאָה שֶׁלֹּא יְטַמְּאוּ הַמִּשְׁכָּן וְקָדְשָׁיו. תורה ב

(ב) מִכָּל הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר עַל הָאָרֶץ. פְּשׁוּטוֹ: מִכָּל הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר עַל פְּנֵי כָּל הָאָרֶץ, כְּטַעַם מִכָּל אֲשֶׁר בָּעוֹלָם. וּמִדְּרָשׁוֹ (ת"כ כָּאן): מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ חַיּוֹת בַּיָּם וְאֵין תּוֹרָתָן בִּסִּימָנִין הִלְּלוּ אֶלָּא כְּדָגִים, לְפִיכָךְ אָמַר אֲשֶׁר עַל הָאָרֶץ, לְהוֹצִיא מַה שֶּׁבַּיָּם. תורה ג

(ג) כָּל מַפְרֶסֶת פַּרְסָה וְשֹׁסַעַת שֶׁסַע פְּרֻסֹת מַעֲלַת גֵּרָה. טַעַם הַכָּתוּב הַזֶּה שֶׁכָּל בְּהֵמָה שֶׁיִּהְיוּ בָהּ שְׁנֵי הַסִּימָנִין הַלָּלוּ תֹּאכֵלוּ, אֲבָל לֹא תֹּאכְלוּ בְּאֶחָד מֵהֶם. וְהָיָה רָאוּי שֶׁיֹּאמַר כֵּן בְּדֶרֶךְ כְּלָל, אֶלָּא שֶׁפֵּרַט הַגָּמָל וְהַשָּׁפָן וְהָאַרְנֶבֶת בְּגֵרָה וְהַחֲזִיר בְּפַרְסָה, מִפְּנֵי שֶׁאֵין אֲחֵרִים בָּעוֹלָם בַּסִּימָן הָאֶחָד לְבַדּוֹ. וְחָזַר וְאָמַר (פסוק ח): מִבְּשָׂרָם לֹא תֹּאכֵלוּ, לְלָאו.

שֶׁהוּא נִגְרָר אַחַר הַפֶּה; וְתַרְגּוּמוֹ: 'פִּשְׁרָא', שֶׁעַל־יְדֵי הַגֵּרָה, הָאֹכֶל נִפְשָׁר וְנִמּוֹחַ. **בַּבְּהֵמָה** • תִּבָּה זוֹ יְתֵרָה הִיא לִדְרָשָׁה, לְהַתִּיר אֶת הַשְּׁלִיל הַנִּמְצָא בִּמְעֵי אִמּוֹ. **אֹתָהּ תֹּאכֵלוּ** • וְלֹא בְּהֵמָה טְמֵאָה. וַהֲלֹא בְּאַזְהָרָה הִיא? אֶלָּא לַעֲבֹר עָלֶיהָ בַּ'עֲשֵׂה', וְ'לֹא תַעֲשֶׂה' (זבחים לד)•

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך א ענ' 222)

מַפְרֶסֶת פַּרְסָה . . מַעֲלַת גֵּרָה (יא, ג). **מַפְרֶסֶת פַּרְסָה** – רָמֵז לְאָדָם שֶׁעוֹבֵד אֶת ה' בִּשְׁנֵי הַקַּוִּים שֶׁל חֶסֶד (יָמִין מְקָרֶבֶת) וּגְבוּרָה (שְׂמֹאל דּוֹחָה), שֶׁאָז מוּכָח שֶׁעוֹשֶׂה זֹאת לְשֵׁם שָׁמַיִם, לֹא מִצַּד טִבְעוֹ. **מַעֲלַת גֵּרָה** – רָמֵז לְאָדָם שֶׁבּוֹחֵן שׁוּב וְשׁוּב הַאִם הַמַּעֲשֶׂה שֶׁהוּא עוֹמֵד לַעֲשׂוֹת, הוּא אָכֵן, טוֹב וְנָחוּץ. מִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ שְׁנֵי 'סִמָּנִים' הַלָּלוּ – נַפְשׁוֹ הַבַּהֲמִית הִיא 'בְּהֵמָה טְהוֹרָה'.

(ד) אַךְ אֶת־זֶה לֹא תֹאכְלוּ מִמַּעֲלֵי הַגֵּרָה וּמִמַּפְרִסֵי הַפַּרְסָה אֶת־הַגָּמָל כִּי־מַעֲלֵה גֵרָה הוּא וּפַרְסָה אֵינֶנּוּ מַפְרִיס טָמֵא הוּא לָכֶם:

ד בְּרַם יָת דֵּין לָא תֵּיכְלוּן מִמַּסְּקֵי פִּשְׁרָא וּמִמַּסְדִּיקֵי פַּרְסָתָא יָת גַּמְלָא אֲרֵי מַסִּיק פִּשְׁרָא הוּא וּפַרְסָתָא לָא סְדִיקָא מְסָאֵב הוּא לְכוֹן:

(ה) וְאֶת־הַשָּׁפָן כִּי־מַעֲלֵה גֵרָה הוּא וּפַרְסָה לֹא יַפְרִיס טָמֵא הוּא לָכֶם:

ה וְיָת טַפְּזָא אֲרֵי מַסִּיק פִּשְׁרָא הוּא וּפַרְסָתָא לָא סְדִיקָא מְסָאֵב הוּא לְכוֹן:

(ו) וְאֶת־הָאַרְנֶבֶת כִּי־מַעֲלַת גֵּרָה הוּא וּפַרְסָה לֹא הִפְרִיסָה טְמֵאָה הִוא לָכֶם:

ו וְיָת אַרְנְבָא אֲרֵי מַסְּקָא פִּשְׁרָא הִיא וּפַרְסָתָא לָא סְדִיקָא מְסָאֲבָא הִיא לְכוֹן:

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

וְכָתַב רַשִׁ"י (בפסוק ח): אֵין לִי אֶלָּא אֵלּוּ, שְׁאָר בְּהֵמָה טְמֵאָה שֶׁאֵין לָהּ שׁוּם סִימָן טָהֳרָה מִנַּיִן, אָמַרְתָּ קַל וָחֹמֶר, מָה אֵלּוּ שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם קְצָת סִימָנֵי טָהֳרָה אֲסוּרוֹת וְכוּ'. וּלְשׁוֹן סִפְרָא (פאן): מָה אֵלּוּ שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם סִימָנֵי טָהֳרָה הֲרֵי הֵם בְּלֹא תַעֲשֶׂה עַל אֲכִילָתָם, שְׁאָר בְּהֵמָה טְמֵאָה שֶׁאֵין בָּהּ סִימָן טָהֳרָה אֵינוֹ דִּין שֶׁתְּהֵא בְּלֹא תַעֲשֶׂה עַל אֲכִילָתָהּ, נִמְצְאוּ הַגָּמָל וְהַשָּׁפָן וְהָאַרְנֶבֶת וְהַחֲזִיר מִן הַכָּתוּב, וּשְׁאָר בְּהֵמָה טְמֵאָה מִקַּל וָחֹמֶר, נִמְצֵאת מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁלָּהֶן מִן הַכָּתוּב, מִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה מִקַּל וָחֹמֶר. עַד כָּאן הַבָּרַיְתָא.

אֲבָל לְפִי דַּעְתִּי אֵינָהּ עוֹלָה כַּהֹגֶן לְפִי סְגֻיּוֹת הַתַּלְמוּד, שֶׁאִם כֵּן לֹא יְהֵא לוֹקֶה עַל שְׁאָר בְּהֵמָה טְמֵאָה, שֶׁאֵינָהּ בָּאָה אֶלָּא מִדִּין קַל וָחֹמֶר, שֶׁאֵין מַזְהִירִין מִן הַדִּין. וְכָךְ אָמְרוּ בְּאַחוֹתוֹ שֶׁאָסַר הַכָּתוּב אֲחֹתוֹ בַּת אָבִיו אוֹ בַת אִמּוֹ (לְהַלָּן כ יז), וְהֶצְרֵךְ לְרַבּוֹת בַּכָּתוּב אֲחוֹתוֹ שֶׁהִיא בַּת אָבִיו וּבַת אִמּוֹ אַף עַל פִּי שֶׁבָּאָה בְּקַל וָחֹמֶר וְיֵשׁ בָּהּ שֵׁם שְׁתֵּיהֶן, לוֹמַר שֶׁאֵין מַזְהִירִין מִן הַדִּין, כִּדְרָאִיתָא בִּיבָמוֹת בְּפֶרֶק כֵּיצַד (כב:). אֲבָל הַבָּרַיְתָא הַזּוּ, אוֹ שֶׁהִיא שְׁנוּיָה כִּדְבְרֵי הָאוֹמֵר עוֹנְשִׁין מִן הַדִּין בְּמִסֶּכֶת סַנְהֶדְרִין (נד.), אוֹ שֶׁאֵינָהּ מְתֻרַצְתָּא.

וְהַטַּעַם בְּמִלְּקוּת שְׁאָר בְּהֵמָה טְמֵאָה, מִפְּנֵי שֶׁאָמַר הַכָּתוּב בְּאִסּוּר הַשָּׁפָן מִפְּנֵי שֶׁאֵין מַפְרִיס פַּרְסָה, וּבַחֲזִיר מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ מַעֲלֶה גֵּרָה, אִם כֵּן כָּל שֶׁאֵינוֹ מַעֲלֶה גֵּרָה וּמַפְרִיס פַּרְסָה הוּא בְּשֵׁם הָאִסּוּר הַזֶּה, אֵין צָרֵךְ לְקַל וָחֹמֶר כְּלָל.

אֹתָהּ תֹּאכֵלוּ וְלֹא בְּהֵמָה טְמֵאָה, וַהֲלֹא בְּאַזְהָרָה הִיא, אֶלָּא לַעֲבֹר עָלֶיהָ בַּעֲשֵׂה וְלֹא תַעֲשֶׂה. לְשׁוֹן רַשִׁ"י. וְכָךְ הִיא בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים (פאן). וְהָרַב רַבִּי מֹשֶׁה אָמַר (הל' מאכלות אסורות פ"ב ה"ג) שֶׁהוּא לְמַעֵט בְּשַׂר הָאָדָם, **אֹתָהּ תֹּאכֵלוּ** וְלֹא אָדָם, וּבְשָׂרוֹ וְחֶלְבּוֹ בַּעֲשֵׂה.

וְלֹא מָצִינוּ שֶׁיִּדְרֵשׁ כֵּן לְרַבּוֹתֵינוּ. וְשָׁמָא חָשַׁב זֶה מִמַּה שֶׁשָּׁנִינוּ שָׁם בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים (פרק ד ה): יָכוֹל אַף בְּשַׂר מְהַלְּכֵי שְׁתַּיִם וַחֲלֶב מְהַלְּכֵי שְׁתַּיִם יִהְיוּ בְּלֹא תַעֲשֶׂה עַל אֲכִילָתָן, תַּלְמוּד לוֹמַר **זֶה לֹא תֹאכֵלוּ,** זֶה בְּלֹא תַעֲשֶׂה עַל אֲכִילָתוֹ, וְאֵין בְּשַׂר מְהַלְּכֵי שְׁתַּיִם וַחֲלֶב מְהַלְּכֵי שְׁתַּיִם בְּלֹא תַעֲשֶׂה עַל אֲכִילָתָן. וְיָדוּן הָרַב מִזֶּה שֶׁאֵינוֹ בְּלֹא תַעֲשֶׂה, אֲבָל הוּא בַּעֲשֵׂה, וְדָרְשׁוּ מִן הַכָּתוּב **אֹתָהּ תֹּאכֵלוּ.**

וְאֵין הַדָּבָר כֵּן, שֶׁבְּפֵרוּשׁ אָמְרוּ חֲכָמִים (בריתות כא:) בְּדָם מְהַלְּכֵי שְׁתַּיִם וְחֵלֶב מְהַלְּכֵי שְׁתַּיִם שֶׁאֲפִלּוּ מִצְוַת פְּרֹשׁ מִדִּבְרֵיהֶם אֵין בּוֹ, וְאִם הָיָה בְּשָׂרוֹ אָסוּר, כָּל הַיּוֹצֵא מִן הַטָּמֵא טָמֵא (בכורות ה:), וְדַם הַשֶּׁרֶץ וְדַם הָאָדָם מְעַטּוּ אוֹתָן חֲכָמִים מֵאִסּוּר דָּם, וְאָמְרוּ (שם): דַּם הַשֶּׁרֶץ כִּבְשָׂרוֹ, וְלוֹקֶה עָלָיו מִשּׁוּם שֶׁרֶץ שֶׁאֵין בּוֹ מִשּׁוּם דָּם, וַעֲשָׂאוּהוּ כְּבָשָׂר. אֲבָל מַה שֶׁאָמְרוּ שֶׁאֵינָן בְּלֹא תַעֲשֶׂה עַל אֲכִילָתָן, לוֹמַר שֶׁלֹּא נִמְנְעוּ מִמֶּנּוּ וְהֵן מֻתָּרִין. אֲבָל לְפִי דַּעְתִּי יִהְיֶה זֶה בְּבָשָׂר מִן הַחַי, אֲבָל הַמֵּת לָמְדוּ בּוֹ (ע"ז כט:) מִגְּזֵרָה שָׁוָה מֵעֶגְלָה עֲרוּפָה שֶׁאָסוּר בַּהֲנָאָה. תורה ד

(ו) **וְאֶת הָאַרְנֶבֶת.** מִין הוּא שֶׁיִּקְרְאוּ כֵּן בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ הַזָּכָר וְהַנְּקֵבָה מִמֶּנּוּ, וְכֵן הַיַּעֲנָה, וּבְעוֹפוֹת הַיּוֹנָה, אֵין שֵׁם הַזָּכָר חָלוּק מִן הַנְּקֵבָה. וְיֵשׁ רַבִּים שֶׁשְּׁמוֹתָם בִּלְשׁוֹן זָכָר וְאֵין לְנִקְבוֹתֵיהֶם שֵׁם אַחֵר, גָּמָל, דָּפָן, חֲזִיר, דֹּב אֹרֵב (איכה ג י), פָּרָה וְדֹב תִּרְעֶינָהּ (ישעיה יא ז),

(ז) וְאֶת־הַחֲזִיר כִּי־מַפְרִיס פַּרְסָה הוּא וְשֹׁסַע שֶׁסַע פַּרְסָה וְהוּא גֵּרָה לֹא־יִגָּר טָמֵא הוּא לָכֶם:

ז וְיָת חֲזִירָא אֲרֵי סְדִיק פַּרְסָתָא הוּא וּמַטְלְפָן טְלִפִין פַּרְסָתֵהּ וְהוּא פִּשְׁרָא לָא פָּשֵׁר מְסָאֲב הוּא לְכוֹן:

(ח) מִבְּשָׂרָם לֹא תֹאכֵלוּ וּבְנִבְלָתָם לֹא תִגָּעוּ טְמֵאִים הֵם לָכֶם:

ח מִבִּסְרְהוֹן לָא תֵיכְלוּן וּבִנְבִלְתְּהוֹן לָא תִקְרְבוּן מְסַאֲבִין אִנּוּן לְכוֹן:

רש"י ◄ **מִבְּשָׂרָם לֹא תֹאכֵלוּ.** אֵין לִי אֶלָּא אֵלּוּ, שְׁאָר בְּהֵמָה טְמֵאָה שֶׁאֵין לָהּ שׁוּם סִימַן טָהֳרָה, מִנַּיִן? אָמַרְתָּ קַל־וָחֹמֶר: וּמָה אֵלּוּ, שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן קְצָת סִימָנֵי טָהֳרָה אֲסוּרוֹת וְכוּ' (כל הענין בתורת כהנים). **מִבְּשָׂרָם.** עַל בְּשָׂרָם בְּאֲזָהָרָה, וְלֹא עַל עֲצָמוֹת וְגִידִין וְקַרְנַיִם וּטְלָפַיִם. **וּבִנְבִלָתָם לֹא תִגָּעוּ.** יָכוֹל יִהְיוּ יִשְׂרָאֵל מֻזְהָרִים עַל מַגַּע נְבֵלָה? תַּלְמוּד־לוֹמַר: (לקמן כא) "אֱמֹר אֶל־הַכֹּהֲנִים וְגוֹ'" — כֹּהֲנִים מֻזְהָרִין וְאֵין יִשְׂרָאֵל מֻזְהָרִין, קַל־וָחֹמֶר מֵעַתָּה: וּמַה טֻמְאַת הַמֵּת חֲמוּרָה - לֹא הִזְהִיר בָּהּ אֶלָּא כֹּהֲנִים, טֻמְאַת נְבֵלָה קַלָּה - לֹא כָּל־שֶׁכֵּן?! וּמַה תַּלְמוּד־לוֹמַר: "לֹא תִגָּעוּ"? בָּרֶגֶל, וְזֶהוּ שֶׁאָמְרוּ: חַיָּב אָדָם לְטַהֵר עַצְמוֹ בָּרֶגֶל (ר"ה יז).

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך לב עמ' 58)

חַיָּב אָדָם לְטַהֵר עַצְמוֹ בָּרֶגֶל (רש"י יא, ח) יֵשׁ לִשְׁאֹל, מִנַּיִן לוֹ שֶׁחוֹבַת הַטָּהֳרָה מִתְיַחֶסֶת לְרֶגֶל דַּוְקָא. וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה רַשִׁ"י פֵּרֵשׁ לְעֵיל בְּפָרָשַׁת בֹּא עַל הַפָּסוּק "מִקְרָא קֹדֶשׁ" - "קָרָא אוֹתוֹ קֹדֶשׁ לַאֲכִילָה וּשְׁתִיָּה וּכְסוּת". וּמֵאַחַר שֶׁמָּטָּל עַל הָאָדָם לְקַדֵּשׁ אֶת הַיּוֹם בַּאֲכִילָתוֹ וּבִשְׁתִיָּתוֹ, מוּבָן שֶׁעָלָיו לְהִטָּהֵר, שֶׁהֲרֵי אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה בְּטֻמְאָה אֵין בְּכֹחָם לְקַדֵּשׁ אֶת הַיּוֹם.

(ט) אֶת־זֶה תֹּאכְלוּ מִכֹּל אֲשֶׁר בַּמָּיִם כֹּל אֲשֶׁר־לוֹ סְנַפִּיר וְקַשְׂקֶשֶׂת בַּמַּיִם בַּיַּמִּים וּבַנְּחָלִים אֹתָם תֹּאכֵלוּ:

ט יָת דֵּין תֵּיכְלוּן מִכֹּל דִּי בְמַיָּא כֹּל דִּי לֵהּ צִיצִין וְקַלְפִין בְּמַיָּא בְּיַמְמַיָּא וּבְנַחֲלַיָּא יָתְהוֹן תֵּיכְלוּן:

רש"י ◄ **סְנַפִּיר.** אֵלּוּ שֶׁשָּׁט בָּהֶם. **קַשְׂקֶשֶׂת.** אֵלּוּ הַקְּבוּעִים בּוֹ, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: (שמואל א יז) "וְשִׁרְיוֹן קַשְׂקַשִּׂים הוּא לָבוּשׁ".

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

וְכֵן תּוֹר בְּעוֹפוֹת. וּלְכָךְ אָמַר הַכָּתוּב (לעיל ה ז): שְׁתֵּי תּוֹרִים אוֹ שְׁנֵי בְנֵי יוֹנָה, יַזְכִּיר בַּתּוֹרִים שֶׁהֵן בִּלְשׁוֹן זָכָר שְׁתֵּי, וּבַיּוֹנָה שְׁנֵי, לְהוֹדִיעַ שֶׁאֵין קְפִידָא בָּהֶם. וְאַל תָּשִׁיב עָלַי מִלְּשׁוֹן רַבּוֹתֵינוּ שֶׁיֹּאמְרוּ (בכורות כח:): פָּרָה וַחֲזִירָה, וְיֹאמְרוּ (שם ו:): גָּמָל הַבָּא מִן הַגְּמֵלָה, כִּי יַשְׁאִילוּ בָּהֶם לָשׁוֹן לְבָאר כַּוָּנָתָם. וְטַעַם הָאִסּוּר בְּאֵלּוּ, שֶׁאֵינָן בַּעֲלֵי שְׁנֵי הַסִּימָנִים. תורה ז

(ח) וּבִנְבִלָתָם לֹא תִגָּעוּ. אֵינָהּ אַזְהָרָה לֶאֱסֹר לָנוּ הַנְּגִיעָה, אֲבָל יֹאמַר **וּבִנְבִלָתָם לֹא תִגָּעוּ** כִּי **טְמֵאִים הֵם לָכֶם,** כְּלוֹמַר לֹא תִּגְעוּ בָּהֶם בִּלְתִּי אִם תִּטְמְאוּ. וְהָעִנְיָן לוֹמַר שֶׁיַּחְשֹׁב כָּל נוֹגֵעַ בָּהֶם שֶׁהוּא טָמֵא, וְיִזָּהֵר מִן הַמִּקְדָּשׁ וּמִן הַקָּדָשִׁים.

וְשֶׁמָּא הַמִּדְרָשׁ שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ (ת"כ כאן ור"ה טז:): **וּבִנְבִלָתָם לֹא תִגָּעוּ,** בְּרֶגֶל, כְּלוֹמַר שֶׁלֹּא תִּגְעוּ בוֹ בְּשָׁעָה שֶׁאַתֶּם חֲפֵצִים לִהְיוֹת טְהוֹרִים, כִּי טְמֵאִים הֵם וְלֹא תַּעֲלוּ בָּהֶם לָרֶגֶל, אֲבָל אֵין הַנְּגִיעָה נִמְנַעַת בְּלָאו, שֶׁאֵין הַנּוֹגֵעַ בִּנְבֵלָה בְּרֶגֶל מִן הַלּוֹקִין אֶת הָאַרְבָּעִים. וּמַה שֶׁאָמְרוּ (ר"ה טז:): חַיָּב אָדָם לְטַהֵר עַצְמוֹ בְּרֶגֶל, מִצְוָה מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, וְאֵין בָּזֶה מִן הַתּוֹרָה עֲשֵׂה אוֹ לֹא תַּעֲשֶׂה, זוּלָתִי מִצְוַת הָעֲלִיָּה.

אוֹ שֶׁיִּהְיֶא **וּבִנְבִלָתָם לֹא תִגָּעוּ** בְּרֶגֶל אַסְמַכְתָּא, כִּשְׁאָר אַסְמַכְתּוֹת הַרְבֵּה שֶׁשְּׁנִיּוֹת שָׁם בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים. וְעוֹד שָׁנוּ שָׁם: (פרק ד י): אֲחֵרִים אוֹמְרִים יָכוֹל אִם נָגַע אָדָם בִּנְבֵלָה יִלְקֶה אַרְבָּעִים, תַּלְמוּד לוֹמַר וּלְאֵלֶּה תִּטַּמָּאוּ (פסוק כד), יָכוֹל אִם רָאָה אָדָם אֶת הַנְּבֵלָה יֵלֵךְ וְיִטְמָא, תַּלְמוּד לוֹמַר **וּבִנְבִלָתָם לֹא תִגָּעוּ,** הָא כֵּיצַד, הֲוֵי אוֹמֵר רְשׁוּת. וְזֶה עִקַּר הַדִּין מִן הַתּוֹרָה. תורה ט

(ט) סְנַפִּיר וְקַשְׂקֶשֶׂת. סְנַפִּירִים אֵלּוּ הַשָּׁט בָּהֶם. **קַשְׂקֶשֶׂת,** אֵלּוּ הַקְּבוּעִים בּוֹ. לְשׁוֹן רַשִׁ"י. וְכֵן הוּא בַּגְּמָרָא בְּמַסֶּכֶת חֻלִּין (נט.).

אֲבָל לֹא תָּבִין מִלְּשׁוֹנָם שֶׁהֵן קְבוּעִים בְּגוּפָן מַמָּשׁ וּדְבוּקִים בְּעוֹר הַדָּג, אֲבָל קָרְאוּם "קְבוּעִים" שֶׁאֵינָן נָדִין מִמָּנּוּ וְלֹא מִזְּדַעְזְעִין בּוֹ כִּסְנַפִּיר. וְהֵם הַקְּלִפִּין הָעֲגֻלִּים שֶׁגִּלְדָן דּוֹמֶה לְצִפֹּרֶן, שֶׁהֵם נִפְשָׁטִים מֵעוֹר הַדָּג בַּיָּד אוֹ בַּסַּכִּין, אֲבָל כָּל שֶׁהוּא קָבוּעַ וְדָבוּק בְּעוֹר הַדָּג וְאֵינוֹ נִפְרָד מִן הָעוֹר כְּלָל אֵינוֹ קַשְׂקֶשֶׂת, וּבְעָלָיו אָסוּר הוּא. וּלְכָךְ אָמְרוּ בַּגְּמָרָא (שם סו:): קַשְׂקֶשֶׂת לְבוּשָׁא הוּא, וּלְשׁוֹן תּוֹסְפְתָּא (חלין פ"ג ה"ט): אֵלּוּ הֵן הַקַּשְׂקַשִּׂים שֶׁמִּלְּבַשׁ בָּהֶן, וּסְנַפִּירִים שֶׁשָּׁט בָּהֶן. **וְזֶהוּ** תַּרְגּוּמוֹ שֶׁל אֻנְקְלוּס שֶׁאָמַר קַלְפִּין, שֶׁהֵן קְלִפִּין שֶׁעַל הָעוֹר, נִפְשָׁטִין וְנִקְלָפִין מִמֶּנּוּ כִּקְלִפֵּי הָאֵילָנוֹת וְהַפֵּרוֹת,

(י) **וְכֹל֩ אֲשֶׁר־אֵין־לוֹ סְנַפִּיר וְקַשְׂקֶשֶׂת בַּיַּמִּים֙ וּבַנְּחָלִ֔ים מִכֹּ֖ל שֶׁרֶץ הַמַּ֑יִם וּמִכֹּ֣ל נֶ֔פֶשׁ הַחַיָּ֖ה אֲשֶׁ֣ר בַּמָּ֑יִם שֶׁ֥קֶץ הֵ֖ם לָכֶֽם׃**

י וְכֹל דִּי לֵית לֵהּ צִיצִין וְקַלְפִּין בְּיַמְמָיָא וּבְנַחֲלַיָּא מִכֹּל רִחֲשָׁא דְמַיָּא וּמִכֹּל נַפְשָׁא חַיְתָא דִּי בְמַיָּא שִׁקְצָא אִנּוּן לְכוֹן׃

רש"י◄ **שֶׁרֶץ** • בְּכָל מָקוֹם מַשְׁמָעוֹ: דָּבָר נָמוּךְ שֶׁרוֹחֵשׁ וְנָד עַל הָאָרֶץ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (רשימות יט אלול תש"א – מתוך 'לקראת שבת')

סִימָנֵי הַכַּשְׁרוּת – בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם

אֶת־זֶה תֹּאכְלוּ֙ מִכֹּ֣ל אֲשֶׁ֔ר בַּמָּ֖יִם כֹּ֣ל אֲשֶׁר־לוֹ֩ סְנַפִּ֨יר וְקַשְׂקֶ֜שֶׂת בַּמַּ֗יִם . . כֹּ֣ל אֲשֶׁ֣ר אֵין־לוֹ֩ סְנַפִּ֨יר וְקַשְׂקֶ֜שֶׂת בַּמַּ֗יִם שֶׁ֥קֶץ הֽוּא־לָכֶֽם׃ (יא, ט־יב)

כָּל שֶׁיֵּשׁ לוֹ קַשְׂקֶשֶׂת יֵשׁ לוֹ סְנַפִּיר, וְיֵשׁ שֶׁיֵּשׁ לוֹ סְנַפִּיר וְאֵין לוֹ קַשְׂקֶשֶׂת (נדה נא, ב).

וְיֵשׁ לְבָאֵר זֹאת בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם לְקוֹנוֹ:

דָּגִים הַנִּמְצָאִים תָּמִיד בִּמְקוֹם חִיּוּתָם – מַיִם, רוֹמְזִים לְיוֹשְׁבֵי אֹהֶל שֶׁעוֹסְקִים בַּתּוֹרָה שֶׁנִּמְשְׁלָה לְמַיִם, וְהִיא מְקוֹם חִיּוּתָם שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וְצָרִיךְ לִהְיוֹת בָּהֶם קַשְׂקַשִּׂים וּסְנַפִּירִים, שֶׁשְּׁנֵיהֶם אֵינָם מֵעִקַּר הַדָּג, וְאֵינָם אֶלָּא טְפֵלִים וּמְשַׁמְּשִׁים אֶת הַגּוּף: קַשְׂקַשִּׂים שֶׁהוּא לְבוּשׁ הַמֵּגֵן עַל הַדָּג, וּסְנַפִּירִים שֶׁבָּהֶם הַדָּג שָׁט מִמְּקוֹם לְמָקוֹם.

וְזֶה מוֹרֶה, עַל עִנְיָנִים בְּלִימוּד הַתּוֹרָה שֶׁאֵינָם מִגּוּף הַלִּימוּד, אֲבָל נִצְרָכִים הֵם לְהַלִּימוּד: קַשְׂקֶשֶׂת – יִרְאַת שָׁמַיִם שֶׁמְּשַׁמֶּרֶת עַל הַלִּימוּד, כְּמוֹ קַב חוּמְטִין הַמְשַׁמֶּרֶת אֶת הַתְּבוּאָה. וּסְנַפִּירִים שֶׁבָּהֶם הַדָּג שָׁט לְמָקוֹם אַחֵר, מוֹרֶה עַל כֹּחַ הַחִידּוּשׁ בַּתּוֹרָה, שֶׁאַף הוּא עִנְיָן הַמּוּכָרָח. וְזֶהוּ הָרֶמֶז בְּמַה שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל שֶׁלִּכְאוֹרָה הַתּוֹרָה לֹא הָיְתָה צְרִיכָה לִכְתּוֹב סְנַפִּיר, כִּי כָּל שֶׁיֵּשׁ לוֹ קַשְׂקֶשֶׂת יֵשׁ לוֹ סְנַפִּיר, אֶלָּא "אָמַר קְרָא מִשּׁוּם יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר", שֶׁהַסְּנַפִּיר עִנְיָנוֹ "יַגְדִּיל תּוֹרָה" – כֹּחַ הַחִידּוּשׁ בַּתּוֹרָה.

וְהִנֵּה עַל־זֶה אָמְרוּ בְּמַסֶּכֶת נִדָּה, דָּג שֶׁיֵּשׁ לוֹ קַשְׂקֶשֶׂת – תַּלְמִיד־חָכָם שֶׁהוּא יְרֵא־שָׁמַיִם – יֵשׁ לוֹ סְנַפִּיר, הוּא בְּוַדַּאי יְחַדֵּשׁ בַּתּוֹרָה וְהוּא דָּג טָהוֹר – כָּךְ צָרִיךְ לִנְהוֹג. אֲבָל יֵשׁ לוֹ סְנַפִּיר וְאֵין לוֹ קַשְׂקֶשֶׂת – מִי שֶׁמְּחַדֵּשׁ בַּתּוֹרָה בְּלֹא יִרְאַת־שָׁמַיִם הוּא דָּג טָמֵא, כְּמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל "לֹא זָכָה – נַעֲשֵׂית לוֹ סַם הַמָּוֶת".

(יא) **וְשֶׁ֥קֶץ יִהְיוּ־לָכֶ֖ם מִבְּשָׂרָ֑ם לֹ֣א תֹאכֵ֔לוּ וְאֶת־נִבְלָתָ֖ם תְּשַׁקֵּֽצוּ׃**

יא וְשִׁקְצָא יְהוֹן לְכוֹן מִבִּסְרְהוֹן לָא תֵיכְלוּן וְיָת נִבְלָתְהוֹן תְּשַׁקְּצוּן׃

רש"י◄ **וְשֶׁקֶץ יִהְיוּ** • לֶאֱסֹר אֶת עֲרוּבֵיהֶן, אִם יֵשׁ בּוֹ בְּנוֹתֵן טַעַם (חולין צט). **מִבְּשָׂרָם** • אֵינוֹ מֻזְהָר עַל הַסְּנַפִּירִים וְעַל הָעֲצָמוֹת. **וְאֶת נִבְלָתָם תְּשַׁקֵּצוּ** • (שם

סו) לְרַבּוֹת יַבְחוּשִׁין שֶׁסִּנְּנָן. יַבְחוּשִׁין מושיירונ"ש בְּלַעַ"ז.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

מִן עִנְיַן הַכָּתוּב שֶׁאָמַר (שמואל־א יז ה): וְשִׁרְיוֹן קַשְׂקַשִּׂים הוּא לָבוּשׁ, שֶׁהַשִּׁרְיוֹנוֹת כֻּלָּן עֲשׂוּיִים מִן הַטַּבָּעוֹת, וְיֵשׁ שֶׁעוֹשִׂים בָּהֶם קְלִפּוֹת לִסְתֹּם פִּיּוֹת הַטַּבָּעוֹת שֶׁלֹּא יִכָּנֵס בָּהֶן חֵץ דַּק, וְהַקְּלִפִּין הָהֵם נִקְרָאוּ קַשְׂקַשִּׂים. וּלְכָךְ הִזְכִּירוּ חֲכָמִים בַּגְּמָרָא בְּפֶרֶק חֵלֶק (סנהדרין צח): לְבוּשֵׁי שִׁרְיוֹן קְלִפָּה.

וְיוֹנָתָן בֶּן עוּזִיאֵל תִּרְגֵּם: וְשִׁרְיוֹן גְּלִבִּין, מִלְּשׁוֹן: תֹּעַר הַגַּלְּבִים (יחזקאל ה א), הֵם הָרְצָעָנִין, יִתְכַּוֵּן לוֹמַר כִּי הָיָה כִּסּוּי פִּי הַטַּבַּעַת הַשִּׁרְיוֹן הַהוּא כִּקְלִפֵּי עוֹר הַדָּג שֶׁמְּבַשְּׁלִין הָעוֹר הֶחָזָק וּמְכַסִּים הַשִּׁרְיוֹנוֹת בָּהֶן, כִּי כֵּן עוֹשִׂים גַּם הַיּוֹם, וְהָבֵן זֶה.

וְטַעַם הַסְּנַפִּיר וְהַקַּשְׂקֶשֶׂת, כִּי בַּעֲלֵיהֶן שׁוֹכְנִים לְעוֹלָם בְּעֶלְיוֹן הַמַּיִם וּבִצְלוּלֵיהֶן, וִיקַבְּלוּ גִּדּוּל בְּאֲוִיר הַנִּכְנָס שָׁם, וְלָכֵן יֵשׁ בָּהֶם קְצָת חֹם דּוֹחֶה מֵהֶם שִׁפְעַת הַלֵּחוּת, כַּאֲשֶׁר יַעֲשֶׂה הַצָּמֶר וְהַשֵּׂעָר וְגַם הַצִּפָּרְנַיִם בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה, וְשֶׁאֵין לוֹ סְנַפִּיר וְקַשְׂקֶשֶׂת יִשְׁכֹּן לְעוֹלָם בְּתַחְתִּיּוֹת הַמַּיִם וּבַעֲכוּרֵיהֶם, וְלָרֹב הַלֵּחוּת וַאֲפִיסַת הַחֹם לֹא יִדָּחֶה מֵהֶם דָּבָר, וְעַל כֵּן הֵם בַּעֲלֵי לֵחָה קָרָה דִּבְקָה לְהָמִית, וְהִיא מְמִיתָה בְּקִצַּת הַמֵּימוֹת כַּאֲגַמִּים הַמְעֻפָּשִׁים. תורה י

(י) מִכֹּל שֶׁרֶץ הַמַּיִם. אָמַר רַבִּי אַבְרָהָם כִּי **שֶׁרֶץ** הַקְּטַנִּים שֶׁיִּבָּרְאוּ מִן **הַמַּיִם, וְנֶפֶשׁ הַחַיָּה** מִזְּכָר וּנְקֵבָה. וּלְפִי דַּעְתִּי, כִּי **שֶׁרֶץ הַמַּיִם** כְּלָל לַדָּגִים הַשָּׁטִים בַּמַּיִם, כִּי כָּל לְשׁוֹן שְׁרִיצָה תְּנוּעָה, **וּמִכָּל נֶפֶשׁ הַחַיָּה** הֵם חַיּוֹת שֶׁבַּיָּם, שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם רַגְלַיִם וְהוֹלְכוֹת עֲלֵיהֶם כְּחַיּוֹת הַשָּׂדֶה. וְהִנֵּה לְכֻלָּם דִּין אֶחָד. וּמִדְּרַשׁ תּוֹרַת כֹּהֲנִים (כ"אן): **חַיָּה,** זוֹ חַיַּת הַיָּם, **נֶפֶשׁ,** לְהָבִיא בֶּן הַסִּירְנִי, יָכוֹל יְהֵא מְטַמֵּא בְּאֹהֶל כְּדִבְרֵי בֶּן חֲכִינַאי, תַּלְמוּד לוֹמַר **שֶׁקֶץ.** תורה יא

(יא) וְאֶת נִבְלָתָם תְּשַׁקֵּצוּ. לְרַבּוֹת יַבְחוּשִׁין שֶׁסִּנְּנָן (ת"כ). יַבְחוּשִׁין, שֶׁקּוֹרִין מוּשְׁלוּנ"ש בְּלַעַ"ז. לְשׁוֹן רַשִׁ"י. וַאֲנִי תְּמַהּ בּוֹ, שֶׁהַמִּין הַהוּא פּוֹרֵשׁ מִן הַיַּיִן תָּמִיד וּפוֹרֵחַ בָּאֲוִיר וָנָח עַל הָאָרֶץ, וַאֲפִלּוּ מִשְּׁעַת פְּרִיחָתוֹ נָאֱסַר,

(יב) כָּל אֲשֶׁר אֵין־לוֹ סְנַפִּיר וְקַשְׂקֶשֶׂת בַּמָּיִם שֶׁקֶץ הוּא לָכֶם:

יב כֹּל דִּי לֵית לֵהּ צִיצִין וְקַלְפִּין בְּמַיָּא שִׁקְצָא הוּא לְכוֹן:

רש"י◄ כֹּל אֲשֶׁר אֵין לוֹ וְגוֹ' • (ת"כ) מַה תַּלְמוּד־לוֹמַר? שֶׁיָּכוֹל, אֵין לִי שֶׁיְּהֵא מֻתָּר אֶלָּא הַמַּעֲלֶה סִימָנִין שֶׁלּוֹ לַיַּבָּשָׁה; הִשִּׁירָן בַּמַּיִם מִנַּיִן? תַּלְמוּד־לוֹמַר "כֹּל אֲשֶׁר אֵין־לוֹ סְנַפִּיר וְקַשְׂקֶשֶׂת בַּמָּיִם", הָא אִם הָיוּ לוֹ בַּמַּיִם, אַף־עַל־פִּי שֶׁהִשִּׁירָן בַּעֲלָיָתוֹ, מֻתָּר.

(יג) וְאֶת־אֵלֶּה תְּשַׁקְּצוּ מִן־הָעוֹף לֹא יֵאָכְלוּ שֶׁקֶץ הֵם אֶת־הַנֶּשֶׁר וְאֶת־הַפֶּרֶס וְאֶת הָעָזְנִיָּה:

יג וְיָת אִלֵּין תְּשַׁקְּצוּן מִן עוֹפָא לָא יִתְאַכְלוּן שִׁקְצָא אִנּוּן נִשְׁרָא וְעָר וְעַזְנְיָא:

רש"י◄ לֹא יֵאָכְלוּ • (שבת קיד) לְחַיֵּב אֶת הַמַּאֲכִילָן לִקְטַנִּים, שֶׁכָּךְ מַשְׁמָעוֹ: לֹא יִהְיוּ נֶאֱכָלִים עַל־יָדְךָ. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא לְאָסְרָן בַּהֲנָאָה? תַּלְמוּד־לוֹמַר: (דברים יד) "לֹא תֹאכְלוּ", בַּאֲכִילָה אֲסוּרִין - בַּהֲנָאָה מֻתָּרִין. כָּל עוֹף שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: "לְמִינָהּ", "לְמִינוֹ", "לְמִינֵהוּ", יֵשׁ בְּאוֹתוֹ הַמִּין שֶׁאֵין דּוֹמִין זֶה לָזֶה, לֹא בְּמַרְאֵיהֶם וְלֹא בִּשְׁמוֹתָם, וְכֻלָּן מִין אֶחָד.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

כִּדְאַמְרִינָן בְּפֶרֶק אֵלּוּ טְרֵפוֹת (חֻלִּין סז:): בָּעֵי רַב יוֹסֵף פָּרְשָׁה לַאֲוִיר הָעוֹלָם מַהוּ, וְכָל שֶׁכֵּן שֶׁהוּא נָח עַל הַכֵּלִים וְעַל הָאָרֶץ לְמֵרָחוֹק בְּכָל בֵּית הָאוֹצָר כָּל הַיּוֹם תָּדִיר, וּקְרִינָא בֵּיהּ שֶׁרֶץ הַשֹּׁרֵץ עַל הָאָרֶץ (לְהִלָּן פָּסוּק מב).

אֲכָל הַמִּין הַהוּא יִתּוּשׁ שְׁמוֹ, וְנַעֲשֶׂה בְּיַיִן, כִּדְאַמְרִינָן בְּאַגָּדָה שֶׁל טִיטוּס הָרָשָׁע (ויק"ר כב ג). וְהַיְּבְחוּשִׁים שֶׁהֻזְכְּרוּ כָּאן, מִן שֶׁטָּמוּן בַּמַּיִם וּבוֹחֲשִׁין אוֹתוֹ בְּכַף וּמוֹצִיאִין אוֹתוֹ, מִלְּשׁוֹן: אֵין בּוֹחֲשִׁין אֶת הַשְּׁתִיתִי בְּשַׁבָּת (שבת קנו.). וּבַגְּמָרָא דִּזְבָחִים פֶּרֶק שֵׁנִי (כב.) אָמַר, כָּל הַמַּשְׁלִים לְמֵי מִקְוֶה מַשְׁלִים לְמֵי כִּיּוֹר, לִרְבִיעִית אֵין מַשְׁלִים. וְשָׁאֲלוּ, אִי לִמְעוּטֵי יַבְחוּשִׁים אֲדֻמִּים, אֲפִלּוּ בְּעֵינֵיהוּ נָמִי, דְּתַנְיָא רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר כָּל שֶׁתְּחִלָּתוֹ מִן הַמַּיִם מְטַבְּלִים בּוֹ, שֶׁהוּא מִין שֶׁתְּחִלָּתוֹ מִן הַמַּיִם, וְכֵן נָמִי נִמְצָאִים בְּשִׁמְרֵי יַיִן תָּדִיר תּוֹלָעִים לְבָנִים קְטַנִּים שֶׁהֵם נִבְרָאִים מִגַּסּוּת הַיַּיִן וּמְסַנְּנִין אוֹתָן.

וְרָאִיתִי בְּפֵרוּשָׁיו שָׁם שֶׁכָּתַב: יַבְחוּשִׁים אֲדֻמִּים כְּמִין יַתּוּשִׁים בְּלֹא כְּנָפַיִם, כְּדֶרֶךְ שֶׁגְּדֵלִים בְּשׁוּלֵי חֲבִיּוֹת יַיִן שֶׁלָּנוּ מִבַּחוּץ יַבְחוּשִׁים דַּקִּים, אַף כֵּן נִבְרְאוּ מִן הַמַּיִם. וְאוּלֵי בְּכָךְ נִתְכַּוֵּן בְּכָאן, לְמִין שֶׁאֵין לוֹ כְּנָפַיִם וְאֵינוֹ נִפְרָשׁ מִן הַמַּיִם אֶלָּא עַל יְדֵי סִנּוּן, וְגַם הֵם שָׁם הַלַּעַ"ז הֵם נִקְרָאִים אַצָּל הָרַב.

אֲכָל בְּפֵרוּשׁ מַסֶּכֶת חֻלִּין (סז.) כָּתַב: יַבְחוּשִׁים, כְּמוֹ יַתּוּשִׁים דַּקִּים הַנִּמְצָאִים בְּמַרְתְּפוֹת שֶׁל יַיִן. וְהַכְּלָל, שֶׁהוּא מִין שֶׁאֵינוֹ שׁוֹרֵץ עַל הָאָרֶץ כְּלָל. תורה יב

(יג) וְאֶת אֵלֶּה תְּשַׁקְּצוּ מִן הָעוֹף.

לֹא נֶאֱסְרוּ מִכָּל הָעוֹפוֹת אֶלָּא אֵלּוּ הַנִּזְכָּרִים בְּפָרָשָׁה זוֹ בִּלְבַד עִם מִינֵיהֶם כְּאוֹתָן שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶן **לְמִינוֹ וּלְמִינָהּ,** כִּי הַכָּתוּב לֹא הִזְכִּיר סִימָן בְּעוֹף טָמֵא לְאִסּוּר אוֹ בְּטָהוֹר לְהֶתֵּר, אֲבָל אָמַר: **וְאֶת אֵלֶּה תְּשַׁקְּצוּ מִן הָעוֹף,** לֹא אֲחֵרִים מִלְּבַד אֵלֶּה. וְכֵן בַּשְּׁרָצִים הַמְטַמְּאִים שֶׁהִזְכִּירָם בִּפְרָט (לְהִלָּן פְּסוּקִים כט-ל) אֵינָן בַּדִּין הַזֶּה בִּלְתִּי אֵלֶּה הַנִּקּוּבִים בַּפָּרָשָׁה בְּשֵׁמוֹת.

וְרַבּוֹתֵינוּ לָמְדוּ סִימָנִים בְּעוֹפוֹת (חֻלִּין נט.), וְהֵן לְהַכִּיר בָּהֶן שֶׁאֵין בַּעַל אוֹתָן הַסִּימָנִין מִן הַמִּינִין הָאֵלֶּה הָאֲסוּרִים. וְהַסִּימָן הַגָּדוֹל בְּעוֹפוֹת הִיא הַדְּרִיסָה, שֶׁכָּל עוֹף הַדּוֹרֵס לְעוֹלָם טָמֵא, כִּי הַתּוֹרָה הִרְחִיקָתְהוּ מִפְּנֵי שֶׁדָּמוֹ מְחֻמָּם לְאַכְזָרִיּוּתוֹ וְשָׁחוֹר וְגַס, וּמוֹלִיד הַמְּרִירָה הַשְּׁרוּפָה הַשְּׁחֹרֶרֶת, וְנוֹתֵן אַכְזָרִיּוּת בַּלֵּב. וְאֵין בְּכָל הָעוֹלָם עוֹף שֶׁיִּדְרֹס מִלְּבַד הַנִּזְכָּרִים בַּפָּרָשָׁה.

וְהִנֵּה כָּל עוֹף שֶׁיִּדְרֹס נֵדַע שֶׁהוּא מֵאֵלּוּ הַנִّזְכָּרִים. וְאִם בְּיָדוּעַ שֶׁאֵינוֹ דּוֹרֵס וַדַּאי מֻתָּר, שֶׁאֵין בְּכָל הָאֲסוּרִים עוֹף שֶׁאֵינוֹ דּוֹרֵס זוּלְתִּי אֶחָד וְהוּא פֶּרֶס אוֹ עָזְנִיָּה, וְלֹא חָשׁוּ לוֹ חֲכָמִים מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ מְצוּי בְּיִשּׂוּב (חֻלִּין סב.) אֶלָּא בְּמִדְבָּרוֹת הוּא שׁוֹכֵן תָּמִיד. וְאוּלֵי מִפְּנֵי שֶׁהוּא שׁוֹכֵן בָּחֳרָבוֹת דָּמוֹ נִשְׂרָף וְרַע כְּדוֹרְסִין וַאֲסָרָתוֹ תּוֹרָה עִמָּהֶם.

וְעוֹד מָנוּ חֲכָמִים בַּסִּימָנִין, שֶׁאִם נִמְצָא עוֹף שֶׁיֵּשׁ לוֹ אֶצְבַּע יְתֵרָה וְזֶפֶק וְקָרְקָבָן נִקְלָף בְּיָדוּעַ שֶׁטָּהוֹר הוּא, כִּי יָדוּעַ לָהֶם שֶׁאֵינוֹ דּוֹרֵס. אֲבָל כְּשֶׁיֵּשׁ בּוֹ שְׁנֵי סִימָנִין מִן הַשְּׁלִשָׁה הַנִּזְכָּרִים נָאֱסַר אוֹתוֹ, כִּי הָעוֹרֵב יֵשׁ בּוֹ אֶצְבַּע יְתֵרָה וְקָרְקָבָן נִקְלָף וְאָנוּ חוֹשְׁשִׁין לוֹ וּלְמִינָיו שֶׁהֵם כֻּלָּם בַּעֲלֵי שְׁנֵי סִימָנִין. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁאִם לֹא הָיָה לוֹ אֶלָּא סִימָן אֶחָד מִן הַשְּׁלִשָׁה הָאֵלּוּ הַנִּזְכָּרִים שֶׁנֶּאֱסַר אוֹתוֹ, כִּי שְׁאָר הָעוֹפוֹת הָאֲסוּרִין כֻּלָּן כָּךְ הֵם בְּסִימָן אֶחָד, בִּלְתִּי הַנֶּשֶׁר שֶׁאֵינוֹ בּוֹ אֶחָד מִכָּל אֵלּוּ הַשְּׁלִשָׁה.

וְעָנֵן הַדְּרִיסָה הוּא הַצַּד צַיִד, שֶׁיִּרְדֹּף הָעוֹפוֹת וְיִתְפְּשֵׂם חַיִּים וְיִדְרְסֵם בְּיָדָיו וְיֹאכַל אוֹתָם כַּאֲשֶׁר יַעֲשֶׂה הַנֵּץ הַגֹּס הַנִּקְרָא אַסְטוּ"ר, וְהַנֵּץ הַדַּק הַנִּקְרָא אַשְׁפְּרוּי"ר בְּלַע"ז, וּבְעַרְבִּי בֹּ"ץ. וְזֶה מִשְׁפַּט הָעוֹפוֹת בְּאִסּוּרָם וְהֶתֵּרָם עַל הַדֶּרֶךְ הַנָּכוֹן וְהַמִּתְחַוֵּר בַּגְּמָרָא, וַאֲשֶׁר חָקְרָנוּהוּ וּמְצָאנוּהוּ כֵּן בִּבְדִיקַת הָעוֹפוֹת.

וְהִנֵּה טַעַם הָאִסּוּר בְּעוֹפוֹת, מִפְּנֵי אַכְזָרִיּוּת תּוֹלְדוֹתָם, וְהַבְּהֵמוֹת יִתְּכֵן שֶׁיִּהְיוּ כֵּן, מִפְּנֵי שֶׁאֵין בְּבַעֲלֵי הַגֵּרָה וְהַפַּרְסָה הַשִּׁסּוּעָה דּוֹרֵס, וְהַשְּׁאָר כֻּלָּם יִטְרֹפוּ. וְהִנֵּה נִמְצָא בְּתוֹלְדָתָם שִׁנּוּי, מַה שֶׁהֻזְכִּירוּ חֲכָמִים (ע"ז לה:) שֶׁכָּל חֵלֶב הַטְּהוֹרִים עוֹמֵד, וַחֵלֶב הַטְּמֵאִים כֻּלָּם אֵינֶנּוּ נִקְפָּא וְלֹא יִתְגַּבֵּן לְעוֹלָם. וְהִנֵּה הֵם מְשֻׁנִּים.

(יד) וְאֶת־הַדָּאָה וְאֶת־הָאַיָּה לְמִינָהּ׃

יד וְדַיְתָא וְטָרָפִיתָא לְזִנָּהּ׃

(טו) אֵת כָּל־עֹרֵב לְמִינוֹ׃

טו יָת כָּל עוּרְבָּא לְזִנֵּהּ׃

(טז) וְאֵת בַּת הַיַּעֲנָה וְאֶת־הַתַּחְמָס וְאֶת־הַשָּׁחַף וְאֶת־הַנֵּץ לְמִינֵהוּ׃

טז וְיָת בַּת נַעֲמִיתָא וְצִיצָא וְצִפַּר שַׁחְפָּא וְנָצָא לְזִנּוֹהִי׃

רש"י◄ הַנֵּץ • אישפרוי"ר.

(יז) וְאֶת־הַכּוֹס וְאֶת־הַשָּׁלָךְ וְאֶת־הַיַּנְשׁוּף׃

יז וְקַרְיָא וְשָׁלֵי נוּנָא וְקִפּוֹפָא׃

רש"י◄ הַשָּׁלָךְ • פֵּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ: (חולין סה) זֶה הַשּׁוֹלֶה (פי' מַגְּבִיהַּ) דָּגִים מִן הַיָּם. וְזֶהוּ שֶׁתִּרְגֵּם אוּנְקְלוֹס: וְשָׁלֵינוּנָא. כּוֹס וְיַנְשׁוּף • הֵם צואיטי"ש הַצּוֹעֲקִים בַּלַּיְלָה וְיֵשׁ לָהֶם לְסָתוֹת כְּאָדָם, וְעוֹד אַחֵר דּוֹמֶה לוֹ שֶׁקּוֹרִין ייב"ו.

(יח) וְאֶת־הַתִּנְשֶׁמֶת וְאֶת־הַקָּאַת וְאֶת־הָרָחָם׃

יח וּבַוְתָא וְקָאתָא וּיַרְקְרֵקָא׃

רש"י◄ תִּנְשֶׁמֶת • הִיא קלב"א שורי"ץ וְדוֹמָה לְעַכְבָּר וּפוֹרַחַת בַּלַּיְלָה; וְתִנְשֶׁמֶת הָאֲמוּרָה בַּשְּׁרָצִים הִיא דּוֹמָה לָהּ, וְאֵין לָהּ עֵינַיִם וְקוֹרִין לָהּ טלפ"א.

(יט) וְאֵת הַחֲסִידָה הָאֲנָפָה לְמִינָהּ וְאֶת־הַדּוּכִיפַת וְאֶת־הָעַטַּלֵּף׃

יט וְחַוָּרִיתָא וְאִבּוּ לְזִנָּהּ וְנַגַּר טוּרָא וַעֲטַלֵּפָא׃

רש"י◄ הַחֲסִידָה • זוֹ דַּיָּה לְבָנָה ציגוני"א. וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ חֲסִידָה? שֶׁעוֹשָׂה חֲסִידוּת עִם חַבְרוֹתֶיהָ בַּמְּזוֹנוֹת. הָאֲנָפָה • הִיא דַּיָּה רַגְזָנִית. וְנִרְאֶה לִי שֶׁהִיא שֶׁקּוֹרִין לָהּ היירו"ן. הַדּוּכִיפַת • תַּרְנְגוֹל הַבָּר וְכַרְבָּלְתּוֹ כְּפוּלָה, וּבְלַע"ז הרופ"א. וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ דּוּכִיפַת? שֶׁהוֹדוֹ כָּפוּת, וְזוֹ הִיא כַּרְבָּלְתּוֹ. "וְנַגַּר טוּרָא", נִקְרָא עַל שֵׁם מַעֲשָׂיו, כְּמוֹ שֶׁפֵּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ בְּמַסֶּכֶת גִּטִּין בְּפֶרֶק "מִי שֶׁאָחָזוֹ" (דף ס"ח).

(כ) כֹּל שֶׁרֶץ הָעוֹף הַהֹלֵךְ עַל־אַרְבַּע שֶׁקֶץ הוּא לָכֶם׃

כ כֹּל רִחֲשָׂא דְּעוֹפָא דְּמְהַלֵּךְ עַל אַרְבַּע שִׁקְצָא הוּא לְכוֹן׃

רש"י◄ שֶׁרֶץ הָעוֹף • הֵם הַדַּקִּים הַנְּמוּכִים הָרוֹחֲשִׁין עַל הָאָרֶץ, כְּגוֹן: זְבוּבִים וּצְרָעִין וְיַתּוּשִׁים וַחֲגָבִים.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

וְיִתָּכֵן מִזֶּה שֶׁיִּזְּיקוּ בְּאֵיבְרֵי הַזֶּרַע, וְיִהְיֶה הַזֶּרַע הַמִּתְאַסֵּף מִן הַלֵּחָה שֶׁבָּהֶם קָרָה וְלֵחָה וְלֹא תּוֹלִיד כְּלָל, אוֹ לֹא תּוֹלִיד בְּטוּב וְנָכוֹן, מִלְּבַד שֶׁיֵּשׁ בַּמִּתָּרִים טוֹבָה יְדוּעָה בְּדֶרֶךְ הָרְפוּאוֹת. וְרָאִיתִי בִּקְצָת סִפְרֵי הַנִּסְיוֹנוֹת, שֶׁחֵלֶב הַחֲזִיר אִם יָנַק הַיּוֹנֵק מִמֶּנּוּ יִהְיֶה אוֹתוֹ הַנַּעַר מְצֹרָע, וְזֶה לְאוֹת שֶׁיֵּשׁ בְּכֻלָּם סְגֻלּוֹת רָעוֹת מְאֹד. תורה יד

(כ) שֶׁרֶץ הָעוֹף. הֵן הַדַּקִּין הַנְּמוּכִין וְרוֹחֲשִׁין עַל הָאָרֶץ, כְּגוֹן זְבוּבִין וּצְרָעִין וְיַתּוּשִׁין וַחֲגָבִים. לְשׁוֹן רַשִׁ"י. וְאֵינֶנּוּ נָכוֹן אֶצְלִי, כִּי לֹא יִקָּרֵא הָעוֹף שֶׁרֶץ בַּעֲבוּר קָטְנוֹ, וְלֹא יִהְיֶה שְׁמוֹ עוֹף סְתָם בַּעֲבוּר גֹּדֶל גּוּפוֹ. וְהָעַטַּלֵּף קָטֹן הָרַגְלַיִם, וְרַבִּים מִמִּינֵי הָאַרְבֶּה אֲשֶׁר רַגְלָיו גְּדוֹלִים מִמֶּנּוּ, וְלָמָּה לֹא יִקָּרֵא שֶׁרֶץ הָעוֹף כָּהֵם.

אֲבָל שֶׁרֶץ הָעוֹף פֵּרוּשׁוֹ בְּצִדּוֹ: **הַהֹלֵךְ עַל אַרְבַּע,** כִּי כָּל עוֹף שֶׁיֵּלֵךְ עַל שְׁנֵי רַגְלַיִם צַוָּארוֹ זָקוּף וְרֹאשׁוֹ לְמַעְלָה וְסוֹמֵךְ עַל כְּנָפָיו וּמְעוֹפֵף תָּמִיד, וְלָכֵן יִקָּרֵא עוֹף כָּנָף וְעוֹף סְתָם. אֲבָל בַּעֲלֵי אַרְבָּעָה רַגְלַיִם הוֹלְכִים נְמוּכִים, וְצַוָּארָם וְרֹאשָׁם לְמַטָּה כִּשְׁרָצִים, וּלְכָךְ יִקָּרְאוּ **שֶׁרֶץ הָעוֹף,** כַּאֲשֶׁר פֵּרַשְׁתִּי בְּסֵדֶר בְּרֵאשִׁית (א כ).

וְכֵן חָזַר כָּאן וּפֵרַשׁ: **וְכָל שֶׁרֶץ הָעוֹף אֲשֶׁר לוֹ אַרְבַּע רַגְלַיִם שֶׁקֶץ הוּא לָכֶם** (פסוק כג), וּפֵרוּשׁוֹ, כְּאוֹמֵר: כָּל שֶׁרֶץ הָעוֹף אֲשֶׁר לוֹ אַרְבַּע רַגְלַיִם בִּלְבַד, וְאֵין לוֹ כְּרָעַיִם הַנִּזְקָרִים, שֶׁקֶץ הוּא לָכֶם. וּמִדְּרָשׁוֹ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים (כאן): רַבִּי אוֹמֵר

(כא) אַךְ אֶת־זֶה תֹּאכְלוּ מִכֹּל שֶׁרֶץ הָעוֹף הַהֹלֵךְ עַל־אַרְבַּע אֲשֶׁר־לוֹ כְרָעַיִם מִמַּעַל לְרַגְלָיו לְנַתֵּר בָּהֵן עַל־הָאָרֶץ:

כא בְּרַם יָת דֵּין תֵּיכְלוּן מִכֹּל רִחֲשָׁא דְּעוֹפָא דִּמְהַלַּךְ עַל אַרְבַּע דִּי לֵהּ קַרְצוּלִין מֵעִלָּוֵי רַגְלוֹהִי לְקַפָּצָא בְּהוֹן עַל אַרְעָא:

רש״י ◄ **עַל אַרְבַּע** • עַל אַרְבַּע רַגְלַיִם. **מִמַּעַל לְרַגְלָיו** • סָמוּךְ לְצַוָּארוֹ יֵשׁ לוֹ כְּמִין שְׁתֵּי רַגְלַיִם לְבַד אַרְבַּע רַגְלָיו, וּכְשֶׁרוֹצֶה לָעוּף וְלִקְפֹּץ מִן הָאָרֶץ, מִתְחַזֵּק בְּאוֹתָן שְׁתֵּי כְּרָעַיִם וּפוֹרֵחַ. וְיֵשׁ מֵהֶן הַרְבֵּה, כְּאוֹתָן שֶׁקּוֹרִין לנגושט״א, אֲבָל אֵין אָנוּ בְּקִיאִין בָּהֶן, שֶׁאַרְבָּעָה סִימָנֵי טָהֳרָה נֶאֱמְרוּ בָּהֶם: אַרְבַּע רַגְלַיִם וְאַרְבַּע כְּנָפַיִם וְקַרְסֻלַּיִן, אֵלּוּ כְּרָעַיִם הַכְּתוּבִים כָּאן, וּכְנָפָיו חוֹפִין אֶת רֻבּוֹ. וְכָל סִימָנִים הַלָּלוּ מְצוּיִין בְּאוֹתָן שֶׁבֵּינוֹתֵינוּ, אֲבָל יֵשׁ שֶׁרֹאשָׁן אָרֹךְ, וְיֵשׁ שֶׁאֵין לָהֶם זָנָב, וְצָרִיךְ שֶׁיְּהֵא שְׁמוֹ ׳חָגָב׳; וּבָזֶה אֵין אָנוּ יוֹדְעִים לְהַבְדִּיל בֵּינֵיהֶם.

(כב) אֶת־אֵלֶּה מֵהֶם תֹּאכֵלוּ אֶת־הָאַרְבֶּה לְמִינוֹ וְאֶת־הַסָּלְעָם לְמִינֵהוּ וְאֶת־הַחַרְגֹּל לְמִינֵהוּ וְאֶת־הֶחָגָב לְמִינֵהוּ:

כב יָת אִלֵּין מִנְּהוֹן תֵּיכְלוּן יָת גּוֹבָא לִזְנַהּ וְיָת רְשׁוּנָא לִזְנוֹהִי וְיָת חַרְגּוֹלָא לִזְנוֹהִי וְיָת חֲגָבָא לִזְנוֹהִי:

(כג) וְכֹל שֶׁרֶץ הָעוֹף אֲשֶׁר־לוֹ אַרְבַּע רַגְלָיִם שֶׁקֶץ הוּא לָכֶם:

כג וְכֹל רִחֲשָׁא דְּעוֹפָא דִּי לֵהּ אַרְבַּע רַגְלִין שִׁקְצָא הוּא לְכוֹן:

רש״י ◄ **וְכֹל שֶׁרֶץ הָעוֹף וְגוֹ׳** • (ת״כ) בָּא לְלַמֵּד שֶׁאִם יֵשׁ לוֹ חָמֵשׁ — טָהוֹר.

(כד) וּלְאֵלֶּה תִּטַּמְּאוּ כָּל־הַנֹּגֵעַ בְּנִבְלָתָם יִטְמָא עַד־הָעָרֶב:

כד וּלְאִלֵּין תִּסְתָּאֲבוּן כָּל דְּיִקְרַב בִּנְבִלְתְּהוֹן יְהֵי מְסָאֵב עַד רַמְשָׁא:

רש״י ◄ **וּלְאֵלֶּה** • (ת״כ) הָעֲתִידִין לְהֵאָמֵר לְמַטָּה בָּעִנְיָן. **תִּטַּמְּאוּ** • כְּלוֹמַר, בִּנְגִיעָתָם יֵשׁ טֻמְאָה.

רמב״ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

וְכֹל שֶׁרֶץ הָעוֹף אֲשֶׁר לוֹ אַרְבַּע רַגְלַיִם, הָא אִם יֵשׁ לוֹ חָמֵשׁ טָהוֹר.

וְהִנֵּה אֵין בַּפָּרָשָׁה הַזּוֹ בְּשֶׁרֶץ הָעוֹף אֶלָּא מִצְוַת עֲשֵׂה. אֲבָל בְּמִשְׁנֵה הַתּוֹרָה (דְּבָרִים יד יט) נֶאֱמְרָה בּוֹ אַזְהָרָה: וְכֹל שֶׁרֶץ הָעוֹף טָמֵא הוּא לָכֶם לֹא יֵאָכֵלוּ, מֻשָּׂם לוֹקִים עָלָיו. תורה כא

(כד) וּלְאֵלֶּה תִּטַּמְּאוּ. לְאֵלֶּה הָעֲתִידִין לְהֵאָמֵר לְמַטָּה בָּעִנְיָן תִּטַּמְּאוּ (רַשִׁ״י כָּאן) (ת״כ), כָּאן לִמְדָךְ שֶׁנִּבְלַת בְּהֵמָה טְמֵאָה מְטַמְּאָה, וּבָעִנְיָן שֶׁבְּסוֹף הַפָּרָשָׁה (פְּסוּק לט) פֵּרֵשׁ עַל בְּהֵמָה טְהוֹרָה. לְשׁוֹן רַשִׁ״י (בְּפְסוּק כ״ז). וְאִם כֵּן לָמָּה חִלְּקָן הַכָּתוּב וְלָמָּה פֵּרֵט בְּהֶם, הָיָה רָאוּי שֶׁיֹּאמַר, כָּל הַנּוֹגֵעַ בְּנִבְלַת בְּהֵמָה יִטְמָא עַד הָעֶרֶב, וְכָל הַנּוֹשֵׂא מִנִּבְלָתָהּ יְכַבֵּס בְּגָדָיו וְיִטְמָא עַד הָעֶרֶב.

וְהַנָּכוֹן כִּי כָּאן הִזְכִּיר **בִּנְבִלָתָם** סְתָם וְלֹא הִזְכִּיר בָּהֶם מִיתָה, לְלַמֵּד שֶׁאֵין בָּהֶם שְׁחִיטָה, וְכָל הַנּוֹגֵעַ בָּהֶן בִּזְמַן שֶׁאֵינָם חַיִּים יִטְמָא, אֲבָל שָׁם אָמַר: וְכִי יָמוּת מִן הַבְּהֵמָה, לוֹמַר שֶׁאִם נִשְׁחַט אֵינָהּ מְטַמְּאָה.

וְעִנְיַן הַפָּרָשָׁה, הִזְכִּיר: **וּלְאֵלֶּה תִּטַּמְּאוּ,** לוֹמַר שֶׁאֵין בַּנִּזְכָּרִים בְּדָגִים וּבְעוֹפוֹת וּבַחֲגָבִים הַטֻּמְאָה הַזּוֹ, רַק לְאֵלֶּה אֲשֶׁר יַזְכִּיר, וְהֵם הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר אֵינֶנָּהּ שוֹסַעַת שֶׁסַע וּמַעֲלַת גֵּרָה. וְאָמַר (בְּפְסוּק כו) **טְמֵאִים הֵם לָכֶם כָּל הַנֹּגֵעַ בָּהֶם יִטְמָא,** בַּטֻּמְאָה הַנִּזְכֶּרֶת, וְחָזַר וְאָמַר (בְּפְסוּקִים כד־כח) שֶׁכָּל הוֹלֵךְ עַל כַּפָּיו בְּחַיָּה גַּם כֵּן יִטְמָא הַנּוֹגֵעַ עַד הָעֶרֶב, וְהַנּוֹשֵׂא יוֹסִיף לְכַבֵּס בְּגָדָיו. וְכֵן: **וְזֶה לָכֶם הַטָּמֵא בַּשֶּׁרֶץ** (פְּסוּק כט), עַל הָעֲתִיד לְהִזְכִּיר. וְנִשְׁתַּבֵּשׁ רַבִּי אַבְרָהָם בְּכָאן. **וְהִנֵּה** לְמַעְלָה בְּעִנְיַן אִסּוּר הַמַּאֲכָל (פְּסוּקִים ד־ז) הִזְכִּיר הַבְּהֵמָה שֶׁאֵינָהּ שוֹסַעַת שֶׁסַע וּמַעֲלַת גֵּרָה וְלֹא הִזְכִּיר הוֹלֵךְ עַל כַּפָּיו בְּחַיָּה וּבְעוֹפוֹת הַטְּמֵאִים הַזּוֹ אֲשֶׁר יַזְכִּיר בְּדָגִים שֶׁאֵינָם בַּנִּזְכָּרִים בְּדָגִים וּבְעוֹפוֹת וּבַחֲגָבִים הַטֻּמְאָה הַזּוֹ, רַק לְאֵלֶּה אֲשֶׁר יַזְכִּיר, וְהֵם הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר אֵינֶנָּהּ שוֹסַעַת שֶׁסַע וּמַעֲלַת גֵּרָה. וְאָמַר (בְּפְסוּק כו) **טְמֵאִים הֵם לָכֶם כָּל הַנֹּגֵעַ בָּהֶם יִטְמָא,** בַּטֻּמְאָה הַנִּזְכֶּרֶת, וְחָזַר וְאָמַר (בְּפְסוּקִים כד־כח) שֶׁכָּל הוֹלֵךְ עַל כַּפָּיו בְּחַיָּה גַּם כֵּן יִטְמָא הַנּוֹגֵעַ עַד הָעֶרֶב, וְהַנּוֹשֵׂא יוֹסִיף לְכַבֵּס בְּגָדָיו. וְכֵן: **וְזֶה לָכֶם הַטָּמֵא בַּשֶּׁרֶץ** (פְּסוּק כט), עַל הָעֲתִיד לְהִזְכִּיר. וְנִשְׁתַּבֵּשׁ רַבִּי אַבְרָהָם בְּכָאן. **וְהִנֵּה** לְמַעְלָה בְּעִנְיַן אִסּוּר הַמַּאֲכָל (פְּסוּקִים ד־ז) הִזְכִּיר הַבְּהֵמָה שֶׁאֵינָהּ שוֹסַעַת שֶׁסַע וּמַעֲלַת גֵּרָה וְלֹא הִזְכִּיר הוֹלֵךְ עַל כַּפָּיו מְצוּיִין בְּאוֹתָן שֶׁבֵּינוֹתֵינוּ, אֲבָל יֵשׁ שֶׁרֹאשָׁן אָרֹךְ, וְיֵשׁ שֶׁאֵין לָהֶם זָנָב, וְצָרִיךְ שֶׁיְּהֵא שְׁמוֹ ׳חָגָב׳; וּבָזֶה אֵין אָנוּ יוֹדְעִים לְהַבְדִּיל בֵּינֵיהֶם.

(כה) וְכָל־הַנֹּשֵׂא מִנִּבְלָתָם יְכַבֵּס בְּגָדָיו וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב:

כה וְכָל דְּיִטּוֹל מִנִּבְלָתְהוֹן יְצַבַּע לְבוּשׁוֹהִי וִיהֵי מְסָאָב עַד רַמְשָׁא:

רש"י◄ וְכָל־הַנֹּשֵׂא מִנִּבְלָתָם • כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמְרָה טֻמְאַת מַשָּׂא, חֲמוּרָה מִטֻּמְאַת מַגָּע, שֶׁהִיא טְעוּנָה כִּבּוּס בְּגָדִים.

(כו) לְכָל־הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר הוּא מַפְרֶסֶת פַּרְסָה וְשֶׂסַעַ אֵינֶנָּה שֹׁסַעַת וְגֵרָה אֵינֶנָּה מַעֲלָה טְמֵאִים הֵם לָכֶם כָּל־הַנֹּגֵעַ בָּהֶם יִטְמָא:

כו לְכָל בְּעִירָא דִּי הִיא סְדִיקָא פַּרְסָתָא וְטַלְפִּין לֵיתְהָא מַטַּלְפָּא וּפִשְׁרָא לֵיתָהָא מַסְקָא מְסַאֲבִין אִנּוּן לְכוֹן כָּל דְּיִקְרַב בְּהוֹן יְהֵי מְסָאָב:

רש"י◄ מַפְרֶסֶת פַּרְסָה וְשֶׂסַע אֵינֶנָּה שֹׁסַעַת • כְּגוֹן גָּמָל שֶׁפַּרְסָתוֹ סְדוּקָה לְמַעְלָה, אֲבָל לְמַטָּה הִיא מְחֻבֶּרֶת. כָּאן לַמֶּדְךָ, שֶׁנִּבְלַת בְּהֵמָה טְמֵאָה מְטַמְּאָה, וּבָעִנְיָן שֶׁבְּסוֹף הַפָּרָשָׁה פֵּרֵשׁ עַל בְּהֵמָה טְהוֹרָה.

(כז) וְכֹל הוֹלֵךְ עַל־כַּפָּיו בְּכָל־הַחַיָּה הַהֹלֶכֶת עַל־אַרְבַּע טְמֵאִים הֵם לָכֶם כָּל־הַנֹּגֵעַ בְּנִבְלָתָם יִטְמָא עַד־הָעָרֶב:

כז וְכֹל דִּמְהַלֵּךְ עַל יְדוֹהִי בְּכָל חַיְתָא דִּמְהַלְּכָא עַל אַרְבַּע מְסַאֲבִין אִנּוּן לְכוֹן כָּל דְּיִקְרַב בִּנְבִלְתְּהוֹן יְהֵי מְסָאָב עַד רַמְשָׁא:

רש"י◄ עַל־כַּפָּיו • כְּגוֹן: כֶּלֶב וְדֹב וְחָתוּל. טְמֵאִים הֵם לָכֶם • לְמַגָּע.

(כח) וְהַנֹּשֵׂא אֶת־נִבְלָתָם יְכַבֵּס בְּגָדָיו וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב טְמֵאִים הֵמָּה לָכֶם: ס

כח וּדְיִטּוֹל יָת נִבְלְתְּהוֹן יְצַבַּע לְבוּשׁוֹהִי וִיהֵי מְסָאָב עַד רַמְשָׁא מְסַאֲבִין אִנּוּן לְכוֹן:

(כט) וְזֶה לָכֶם הַטָּמֵא בַּשֶּׁרֶץ הַשֹּׁרֵץ עַל־הָאָרֶץ הַחֹלֶד וְהָעַכְבָּר וְהַצָּב לְמִינֵהוּ:

כט וְדֵין לְכוֹן מְסָאֲבָא בִּרְחַשָּׁא דְּרָחֵשׁ עַל אַרְעָא חֵלְדָא וְעַכְבָּרָא וְצָבָא לִזְנוֹהִי:

רש"י◄ וְזֶה לָכֶם הַטָּמֵא • כָּל טֻמְאוֹת הַלָּלוּ אֵינָן לְאִסּוּר אֲכִילָה, אֶלָּא לְטֻמְאָה מַמָּשׁ; לִהְיוֹת טָמֵא בְּמַגָּעָן וְנֶאֱסָר לֶאֱכֹל תְּרוּמָה וְקָדָשִׁים וְלִכָּנֵס לַמִּקְדָּשׁ. הַחֹלֶד • מושטיל"ה. וְהַצָּב • פויי"ט, שֶׁדּוֹמֶה לִצְפַרְדֵּעַ.

(ל) וְהָאֲנָקָה וְהַכֹּחַ וְהַלְּטָאָה וְהַחֹמֶט וְהַתִּנְשֶׁמֶת:

ל וְיָלָא וְכֹחָא וְחֵלְטִיתָא וְחֻמְטָא וְאָשׁוּתָא:

רש"י◄ וְהָאֲנָקָה • הריצו"ן. וְהַלְּטָאָה • לישרד"ה. וְהַחֹמֶט • לימצ"א. וְהַתִּנְשֶׁמֶת • טלפ"א.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

וְטַעַם יִטְמָא עַד הָעָרֶב, בְּכָל הַפָּרָשָׁה, כִּי בָּעֶרֶב יִטְהַר אִם רָחַץ בְּשָׂרוֹ בְּמַיִם. אֲבָל קִצֵּר בָּרְחִיצָה, בַּעֲבוּר שֶׁהַזְּכִּיר (בפסוק הבא) כִּבּוּס בִּגְדֵי הַנּוֹשֵׂא שֶׁהוּא הַטְּבִילָה, וְכָל שֶׁכֵּן שֶׁיִּרְחַץ גּוּפוֹ. וּכְשֶׁהִשְׁלִים לְהַזְכִּיר כָּל הַטֻּמְאוֹת בְּנִבֵלוֹת וּבְשֶׁרָצִים הִזְכִּיר הַטְּבִילָה בְּכֵלִים: בַּמַּיִם יוּבָא וְטָמֵא עַד הָעָרֶב וְטָהֵר (פסוק לב), וְהוּא הַדִּין לְאָדָם כִּי מִמֶּנּוּ נִלְמַד.

וּבְפָרָשָׁה אַחֶרֶת (לְהַלָּן יז טו) פֵּרֵשׁ: וְכָל נֶפֶשׁ אֲשֶׁר תֹּאכַל נְבֵלָה וּטְרֵפָה בָּאֶזְרָח וּבַגֵּר וְכִבֶּס בְּגָדָיו וְרָחַץ בַּמַּיִם וְטָמֵא עַד הָעָרֶב. וְהִזְכִּיר גַּם הָעֹנֶשׁ: וְאִם לֹא יְכַבֵּס וּבְשָׂרוֹ לֹא יִרְחָץ וְנָשָׂא עֲוֹנוֹ (שם פסוק טז), וְהוּא כְּלָל לְכָל טֻמְאַת הַנְּבֵלוֹת, וּמִמֶּנּוּ נִלְמַד לַשְּׁרָצִים, וּכְבָר הֶזְכִּרָה כָּאן הָרְחִיצָה בִּשְׁרָצִים כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי.

וְהֶחְמִיר הַכָּתוּב בְּמַשָּׂא יוֹתֵר מִן הַמַּגָּע בְּכִבּוּס הַבְּגָדִים, מִפְּנֵי שֶׁדֶּרֶךְ הַנּוֹגְעִים לִגַּע בְּיָדוֹ בְּנַחַת, אֲבָל הַנּוֹשֵׂא אוֹתָם, דֶּרֶךְ מַשָּׂא שֶׁיִּכְבַּד עָלָיו וּבְגָדָיו יִסְּיְעוּ אוֹתוֹ בְּרֹב פְּעָמִים. תורה כה

(לא) אֵלֶּה הַטְּמֵאִים לָכֶם בְּכָל־הַשֶּׁרֶץ הַשֹּׁרֵץ עַל־הָאָרֶץ׃

לא אִלֵּין דִּמְסַאֲבִין לְכוֹן בְּכָל רִחֲשָׁא דְּיִקְרַב בְּהוֹן בְּמוֹתְהוֹן יְהֵי מְסָאֵב עַד רַמְשָׁא׃

(לב) וְכֹל אֲשֶׁר־יִפֹּל עֲלֵיהֶם מֵהֶם בְּמוֹתָם יִטְמָא מִכְּל־כְּלִי־עֵץ אוֹ בֶגֶד אוֹ־עוֹר אוֹ שָׂק כָּל־כְּלִי אֲשֶׁר־יֵעָשֶׂה מְלָאכָה בָהֶם בַּמַּיִם יוּבָא וְטָמֵא עַד־הָעֶרֶב וְטָהֵר׃

לב וְכֹל דִּי יִפֵּל עֲלוֹהִי מִנְּהוֹן בְּמוֹתְהוֹן יְהֵי מְסָאֵב מִכָּל מַאן דְּאָע אוֹ לְבוּשׁ אוֹ מְשַׁךְ אוֹ שָׂק כָּל מָאן דִּי תִתְעֲבֵד עִבִידָא בְּהוֹן בְּמַיָּא יִתְעַל וִיהֵי מְסָאֵב עַד רַמְשָׁא וְיִדְכֵּי׃

רש"י ◄ בַּמַּיִם יוּבָא • (יבמות עה) וְאַף לְאַחַר טְבִילָתוֹ, טָמֵא הוּא לִתְרוּמָה. עַד הָעֶרֶב • וְאַחַר־כָּךְ — וְטָהֵר • בְּהַעֲרֵב הַשֶּׁמֶשׁ.

◆ שבת קודש כ"ג אדר־ב' ◆

(לג) וְכָל־כְּלִי־חֶרֶשׂ אֲשֶׁר־יִפֹּל מֵהֶם אֶל־תּוֹכוֹ כֹּל אֲשֶׁר בְּתוֹכוֹ יִטְמָא וְאֹתוֹ תִשְׁבֹּרוּ׃

לג וְכָל מַאן דַּחֲסַף דִּי יִפֵּל מִנְּהוֹן לְגַוֵּהּ כֹּל דִּי בְגַוֵּהּ יִסְתָּאַב וְיָתֵהּ תְּתַבְּרוּן׃

רש"י ◄ אֶל־תּוֹכוֹ • אֵין כְּלִי חֶרֶס מִטַּמֵּא אֶלָּא מֵאֲוִירוֹ (חולין כד). כֹּל אֲשֶׁר בְּתוֹכוֹ יִטְמָא • הַכְּלִי חוֹזֵר וּמְטַמֵּא מַה שֶּׁבַּאֲוִירוֹ (סְפָרִים אֲחֵרִים: צָרִיךְ לוֹמַר: 'בְּתוֹכוֹ') • וְאֹתוֹ תִשְׁבֹּרוּ • (ת"כ) לְמֵד שֶׁאֵין לוֹ טָהָרָה בְּמִקְוֶה.

(לד) מִכָּל־הָאֹכֶל אֲשֶׁר יֵאָכֵל אֲשֶׁר יָבוֹא עָלָיו מָיִם יִטְמָא וְכָל־מַשְׁקֶה אֲשֶׁר יִשָּׁתֶה בְּכָל־כְּלִי יִטְמָא׃

לד מִכָּל מֵיכְלָא דְּמִתְאֲכֵל דִּי יַעֲלוּן עֲלוֹהִי מַיָּא יְהֵי מְסָאֵב וְכָל מַשְׁקֶה דִּי יִשְׁתֵּתִי בְּכָל מָאן יְהֵי מְסָאֵב׃

רש"י ◄ מִכָּל־הָאֹכֶל אֲשֶׁר יֵאָכֵל • מוּסָב עַל מִקְרָא הָעֶלְיוֹן: כֹּל אֲשֶׁר בְּתוֹכוֹ יִטְמָא.. מִכָּל הָאֹכֶל אֲשֶׁר יֵאָכֵל, אֲשֶׁר יָבוֹא עָלָיו מַיִם וְהוּא בְּתוֹךְ כְּלִי חֶרֶס הַטָּמֵא — יִטְמָא; וְכֵן כָּל מַשְׁקֶה אֲשֶׁר יִשָּׁתֶה בְּכָל כְּלִי וְהוּא בְּתוֹךְ כְּלִי חֶרֶס הַטָּמֵא — יִטְמָא. לָמַדְנוּ מִכָּאן דְּבָרִים הַרְבֵּה: לָמַדְנוּ שֶׁאֵין אֹכֶל מַכְשָׁר וּמִתְקַבֵּל לְקַבֵּל טֻמְאָה עַד שֶׁיָּבוֹאוּ עָלָיו מַיִם פַּעַם אַחַת, וּמִשֶּׁבָּאוּ עָלָיו מַיִם פַּעַם אַחַת, מְקַבֵּל טֻמְאָה לְעוֹלָם

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(לב) **וְכֹל אֲשֶׁר יִפֹּל עֲלֵיהֶם מֵהֶם בְּמוֹתָם יִטְמָא מִכָּל כְּלִי עֵץ.** הַקָּרוֹב אֵלַי בְּזֶה, כִּי **מֵהֶם בְּמוֹתָם** יִרְמֹז לְכָל הַנִּזְכָּרִים לְמַעְלָה בַּבְּהֵמָה טְמֵאָה וְשֶׁרֶץ וְחַיָּה, כִּי לָמָּה יַזְכִּיר טֻמְאַת הַכֵּלִים וְהַבְּגָדִים בִּשְׂרָצִים בְּיִחוּד, וְהִיא נוֹהֶגֶת גַּם בַּנְּבֵלוֹת, וְכֵן כָּל הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר יַזְכִּיר בְּהֶכְשֵׁר הָאוֹכְלִין (בְּפִסּוּק לד): כֻּלָּן שָׁוִין בְּכָל הַטֻּמְאוֹת, וּבִכְלָלָן דִּבֵּר הַכָּתוּב. וְאַל יִקְשֶׁה עָלֶיךָ הֱיוֹת **בָּהֶם בְּמוֹתָם** שֶׁבַּכָּתוּב הָרִאשׁוֹן בִּשְׂרָצִים, **וּמֵהֶם בְּמוֹתָם** בַּכָּתוּב הַשֵּׁנִי בְּכֻלָּן, כִּי כֵּן בִּמְקוֹמוֹת רַבִּים.

וְיִתְּכֵן לוֹמַר, שֶׁהִמְתִּין הַכָּתוּב עַד שֶׁהִזְכִּיר כָּל הַטְּמֵאִים בַּבְּהֵמָה וּבַחַיָּה וּבַשְּׂרָצִים, וְאַחַר כָּךְ בַּסּוֹף הִזְכִּיר הַטֻּמְאָה בְּכֵלִים בְּאֶחָד אֲשֶׁר יֵשְׁלִים בּוֹ לִלְמֹד מִמֶּנּוּ לְכָל הָאֲחֵרִים, כִּי דַּעַת רַבּוֹתֵינוּ (חֲגִיגָה יא.) שֶׁיִּהְיֶה **מֵהֶם בְּמוֹתָם** בִּשְׂרָצִים וּמִמֶּנּוּ יִלְמְדוּ עַל הַשֶּׁרֶץ שֶׁהוּא מְטַמֵּא בְּכַעֲדָשָׁה. וְכֵן נָהַג הַכָּתוּב בִּטְבִילָה, שֶׁהִזְכִּיר (בְּפִסּוּק זה) בְּסוֹף כָּל הַטֻּמְאוֹת טֻמְאַת הַכֵּלִים וּטְבִילָתָן, וּמִמֶּנּוּ נִלְמַד לְאָדָם וְכֵלִים בְּכָל שְׁאָר הַטֻּמְאוֹת הַנִּזְכָּרוֹת.

בַּמַּיִם יוּבָא. וְאַף לְאַחַר טְבִילָתוֹ טָמֵא הוּא לִתְרוּמָה עַד הַעֲרֵב הַשֶּׁמֶשׁ, וְאַחַר כָּךְ הוּא נִטְהָר בְּהַעֲרֵב שִׁמְשׁוֹ. לְשׁוֹן רַשִּׁ"י. וּמִדְּרָשׁוֹ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים (כְּאוֹ): **וְטָמֵא עַד הָעֶרֶב,** יָכוֹל לַכֹּל, תַּלְמוּד לוֹמַר **וְטָהֵר,** אִי **וְטָהֵר** יָכוֹל לְכָל דָּבָר, תַּלְמוּד לוֹמַר **וְטָמֵא עַד הָעֶרֶב,** הָא כֵּיצַד טָהוֹר לְחֻלִּין מִבְּעוֹד יוֹם, וְלִתְרוּמָה מִשֶּׁתֶּחְשַׁךְ. וְשִׁעוּר הַכָּתוּב לְפִי הַמִּדְרָשׁ: בַּמַּיִם יוּבָא וְטָהֵר וְטָמֵא עַד הָעֶרֶב.

וְעַל דֶּרֶךְ הַפְּשָׁט: **בַּמַּיִם יוּבָא וְטָמֵא עַד הָעֶרֶב וְטָהֵר** בָּעֶרֶב. וְהִנֵּה הִזְכִּיר הַכָּתוּב בְּכָל הַפָּרָשִׁיּוֹת "עַד הָעֶרֶב", כִּי יִתְפֹּס הַטָּהֲרָה לִתְרוּמַת הַקָּדָשִׁים, כְּמוֹ שֶׁאָמַר (לְהַלָּן כב ו־ז): וְטָמְאָה עַד הָעֶרֶב וְלֹא יֹאכַל מִן הַקֳּדָשִׁים כִּי אִם רָחַץ בְּשָׂרוֹ בַּמָּיִם, וּבָא הַשֶּׁמֶשׁ וְטָהֵר וְאַחַר יֹאכַל מִן הַקֳּדָשִׁים כִּי לַחְמוֹ הוּא. אֲבָל הַטָּהֲרָה לְחֻלִּין אוֹ לְמַעֲשֵׂר הִיא בִּטְבִילָה בִּלְבַד, וְלֹא יַזְכִּירֶנָּה בְּכָאן, כִּי אֵינֶנּוּ מִצְוָה לִטְהֹר לְחֻלִּין, וְאִם רָצָה אוֹכְלָן בְּטֻמְאָה. תורה לג

(לד) **מִכָּל הָאֹכֶל אֲשֶׁר יֵאָכֵל.** פֵּרַשׁ רַשִּׁ"י: הַכָּתוּב הַזֶּה כְּפִי מִדְרָשׁוֹ יִלְמֹד בּוֹ דְּבָרִים הַרְבֵּה, לָמַדְנוּ שֶׁאֵין אֹכֶל מְכֻשָּׁר וּמִתְקַבֵּל וְכוּ', וְעוֹד לָמְדוּ רַבּוֹתֵינוּ מִכָּאן שֶׁאֵין וְלַד הַטֻּמְאָה

וַאֲפִלּוּ נָגוּב; וְהַיַּיִן וְהַשֶּׁמֶן וְכָל הַנִּקְרָא מַשְׁקֶה, מַכְשִׁיר זְרָעִים לְטֻמְאָה כַּמַּיִם, שֶׁכָּךְ יֵשׁ לִדְרֹשׁ הַמִּקְרָא: 'אֲשֶׁר יָבוֹא עָלָיו מַיִם, אוֹ כָּל מַשְׁקֶה אֲשֶׁר יִשָּׁתֶה בְּכָל־כְּלִי – יִטְמָא הָאֹכֶל'. וְעוֹד לָמְדוּ רַבּוֹתֵינוּ (פסחים כ) מִכָּאן: שֶׁאֵין וְלַד הַטֻּמְאָה מְטַמֵּא כֵּלִים, שֶׁכָּךְ שָׁנִינוּ: יָכוֹל יִהְיוּ כָּל הַכֵּלִים מִטַּמְּאִין מֵאֲוִיר כְּלֵי חֶרֶס? תַּלְמוּד־לוֹמַר: "כֹּל אֲשֶׁר בְּתוֹכוֹ יִטְמָא... מִכָּל־הָאֹכֶל", אֹכֶל וּמַשְׁקֶה מִטַּמֵּא מֵאֲוִיר כְּלֵי חֶרֶס, וְאֵין כָּל הַכֵּלִים מִטַּמְּאִין מֵאֲוִיר כְּלֵי חֶרֶס, לְפִי שֶׁהַשֶּׁרֶץ אֲבִי הַטֻּמְאָה וְהַכְּלֵי שֶׁנִּטְמָא מִמֶּנּוּ וְלַד הַטֻּמְאָה, לְפִיכָךְ אֵינוֹ חוֹזֵר וּמְטַמֵּא כֵּלִים שֶׁבְּתוֹכוֹ. וְלָמַדְנוּ עוֹד שֶׁהַשֶּׁרֶץ שֶׁנָּפַל לַאֲוִיר תַּנּוּר וְהַפַּת בְּתוֹכוֹ וְלֹא נָגַע הַשֶּׁרֶץ בַּפַּת: הַתַּנּוּר – רִאשׁוֹן, וְהַפַּת – שְׁנִיָּה; וְלֹא נֹאמַר רוֹאִין אֶת הַתַּנּוּר כְּאִלּוּ מָלֵא טֻמְאָה וּתְהֵא הַפַּת תְּחִלָּה, שֶׁאִם אַתָּה אוֹמֵר כֵּן, לֹא נִתְמַעֲטוּ כָּל הַכֵּלִים מִלִּטַּמֵּא מֵאֲוִיר כְּלֵי חֶרֶס, שֶׁהֲרֵי טֻמְאָה עַצְמָהּ נָגְעָה בָּהֶן מִגַּבָּן; וְלָמַדְנוּ עוֹד עַל בִּיאַת מַיִם שֶׁאֵינָהּ מַכְשֶׁרֶת זְרָעִים, אֶלָּא־אִם־כֵּן נָפְלוּ עֲלֵיהֶן מִשֶּׁנִּתְלְשׁוּ; שֶׁאִם אַתָּה אוֹמֵר מִקַּבְּלִין הֶכְשֵׁר בִּמְחֻבָּר, אֵין לְךָ שֶׁלֹּא בָּאוּ עָלָיו מַיִם. וּמַהוּ אוֹמֵר: "אֲשֶׁר יָבוֹא עָלָיו מַיִם"?. וְלָמַדְנוּ עוֹד, שֶׁאֵין אֹכֶל מְטַמֵּא אֲחֵרִים, אֶלָּא־אִם־כֵּן יֵשׁ בּוֹ כְּבֵיצָה (ת"כ. יומא פ), שֶׁנֶּאֱמַר: "אֲשֶׁר יֵאָכֵל", אֹכֶל הַנֶּאֱכָל בְּבֵת אַחַת, וְשִׁעֲרוּ חֲכָמִים: 'אֵין בֵּית הַבְּלִיעָה מַחֲזִיק יוֹתֵר מִבֵּיצַת תַּרְנְגֹלֶת'.

(לה) **וְכֹל אֲשֶׁר־יִפֹּל מִנִּבְלָתָם עָלָיו יִטְמָא תַּנּוּר וְכִירַיִם יֻתָּץ טְמֵאִים הֵם וּטְמֵאִים יִהְיוּ לָכֶם:**

לה **וְכֹל דִּי יִפֵּל מִנִּבְלָתְהוֹן עֲלוֹהִי יְהֵי מְסָאֵב תַּנּוּר וְכִירַיִם יִתְּרְעוּן מְסַאֲבִין אִנּוּן וּמְסַאֲבִין יְהוֹן לְכוֹן:**

רש"י ◄ **תַּנּוּר וְכִירַיִם •** (כלים יא) כֵּלִים הַמִּסַּלְטְלִים הֵם, וְהֵם שֶׁל חֶרֶס וְיֵשׁ לָהֶן תּוֹךְ, וְשׁוֹפֶת אֶת הַקְּדֵרָה עַל נֶקֶב הֶחָלָל, וּשְׁנֵיהֶם פִּיהֶם לְמַעְלָה. **יֻתָּץ •** שֶׁאֵין לִכְלִי חֶרֶס טָהֳרָה בִּטְבִילָה. **וּטְמֵאִים יִהְיוּ לָכֶם •** שֶׁלֹּא תֹּאמַר: 'מְצַוֶּה אֲנִי לְנָתְצָם', תַּלְמוּד־לוֹמַר: "וּטְמֵאִים יִהְיוּ לָכֶם"; אִם רָצָה לְקַיְּמָן בְּטֻמְאָתָן – רַשַּׁאי.

(לו) **אַךְ מַעְיָן וּבוֹר מִקְוֵה־מָיִם יִהְיֶה טָהוֹר וְנֹגֵעַ בְּנִבְלָתָם יִטְמָא:**

לו **בְּרַם מַעְיָן וְגוּב בֵּית כְּנִישׁוּת מַיָּא יְהֵי דְּכֵי וּדְיִקְרַב בִּנְבִלְתְּהוֹן יְהֵי מְסָאֵב:**

רש"י ◄ **אַךְ מַעְיָן וּבוֹר מִקְוֵה־מַיִם •** הַמְחֻבָּרִים לַקַּרְקַע, אֵין מִקַּבְּלִין טֻמְאָה; וְעוֹד יֵשׁ לְךָ לִלְמֹד. **יִהְיֶה טָהוֹר •** הַטּוֹבֵל בָּהֶם – מִטֻּמְאָתוֹ. **וְנֹגֵעַ בְּנִבְלָתָם יִטְמָא •** (ת"כ) אֲפִלּוּ הוּא בְּתוֹךְ מַעְיָן וּבוֹר וְנֹגֵעַ בְּנִבְלָתָם, יִטְמָא. שֶׁלֹּא תֹּאמַר קַל־וָחֹמֶר: אִם מְטַהֵר אֶת הַטְּמֵאִים מִטֻּמְאָתָם, קַל־וָחֹמֶר שֶׁיַּצִּיל אֶת הַטָּהוֹר מִלִּטָּמֵא, לְכָךְ נֶאֱמַר: "וְנֹגֵעַ בְּנִבְלָתָם יִטְמָא".

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

מְטַמֵּא כֵּלִים, שֶׁכָּךְ שָׁנִינוּ וְכוּ', וְלָמַדְנוּ עוֹד עַל בִּיאַת מַיִם שֶׁאֵינָהּ מַכְשֶׁרֶת וְכוּ', וּבִכְלָלָם אָמַר: וְלָמַדְנוּ עוֹד שֶׁאֵין אֹכֶל מְטַמֵּא אֲחֵרִים אֶלָּא אִם כֵּן יֵשׁ בּוֹ כַּבֵּיצָה, שֶׁנֶּאֱמַר: **יֵאָכֵל,** אֹכֶל הַנֶּאֱכָל בְּבֵת אַחַת, וְשִׁעֲרוּ חֲכָמִים אֵין בֵּית הַבְּלִיעָה מַחֲזִיק יוֹתֵר מִבֵּיצַת תַּרְנְגֹלֶת. זֶה לְשׁוֹן הָרַב.

וְיֵשׁ בּוֹ קִצּוּר, כִּי הַכָּתוּב הַזֶּה בְּטֻמְאַת הָאוֹכְלִין עַצְמָהּ הוּא, וְאֵינוֹ מְדַבֵּר בְּטֻמְאָתָן לַאֲחֵרִים. אֲבָל הוֹצִיא הָרַב זֶה מִמַּה שֶׁאָמְרוּ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים (כאן): **אֹכֶל יִטְמָא,** מְלַמֵּד שֶׁמְּטַמֵּא בְּכָל שֶׁהוּא, יָכוֹל יְטַמֵּא לַאֲחֵרִים בְּכָל שֶׁהוּא, תַּלְמוּד לוֹמַר **אֲשֶׁר יֵאָכֵל,** הָא אֵינוֹ מְטַמֵּא אֶלָּא בְּכַבֵּיצָה.

וּבְכֵן חָלְקוּ עַל הָרַב, וְהֵבִיאוּ רְאָיוֹת שֶׁאֵין הָאוֹכְלִין מִקַּבְּלִין טֻמְאָה מִן הַתּוֹרָה כְּלָל אֶלָּא בְּכַבֵּיצָה, וְהַמִּדְרָשׁ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים אַסְמַכְתָּא מִדִּבְרֵיהֶם, שֶׁהֵם הוֹסִיפוּ שֶׁיְּקַבְּלוּ טֻמְאָה בְּכָל שֶׁהוּא. וְעִקַּר הַכָּתוּב יִדְרֹשׁ בְּמַה שֶׁאָמַר שָׁם: **הָאֹכֶל,** לְהוֹצִיא אוֹכְלֵי בְּהֵמָה. **מִכָּל הָאֹכֶל,** לְהָבִיא אוֹכְלֵי בְּהֵמָה שֶׁחָשַׁב עֲלֵיהֶם לְמַאֲכָל אָדָם. **אֲשֶׁר יֵאָכֵל,** פְּרָט לְאֹכֶל סָרוּחַ. תורה לה

(לה) תַּנּוּר וְכִירַיִם יֻתָּץ. בָּא הַכָּתוּב לְלַמֵּד, שֶׁיִּהְיֶה דִּין הַתַּנּוּר וְהַכִּירַיִם, שֶׁהֵן עֲשׂוּיִין מִן הַטִּיט, וּמֵסִיקִין הָאוֹר בְּתוֹכָן וְאוֹפִין הַפַּת בָּהֶן, בְּחִבּוּרָן לַקַּרְקַע, כְּדִין כְּלֵי חֶרֶשׂ, שֶׁהֵן הַקְּדֵרוֹת וְהַקִּיתוֹנִיּוֹת הָאֲפוּיִין בַּכִּבְשָׁן וְהֵן מִסַּלְטְלִין, שֶׁאַף הֵם יְקַבְּלוּ טֻמְאָה, וְאֵין לָהֶם טָהֳרָה בְּמִקְוֶה.

וְאָמַר יֻתָּץ וְלֹא אָמַר יִשָּׁבֵר, לְלַמֵּד שֶׁאֵין צָרִיךְ לִשְׁבָּרָן עַד שֶׁלֹּא יִמָּצֵא בִּמְכִתָּתוֹ חֶרֶס לַחְתּוֹת אֵשׁ מִיָּקוּד, אֶלָּא יַהֲרֵסֵם וְלֹא יִבְנֵם לַעֲשׂוֹת מְלַאכְתָּם. וּלְלַמֵּד עוֹד שֶׁהֵם מְקַבְּלִין טֻמְאָה אַף עַל פִּי שֶׁמְּחֻבָּרִין בָּאָרֶץ, וְיִתֹּץ אֲשֶׁר בָּנָה, כִּי עִנְיָן נִתִּיצָה הֲרִיסַת בִּנְיָן, כְּמוֹ: וַתִּתְּצוּ הַבָּתִּים (יְשַׁעְיָה כב י), וְנָתַץ אֶת הַבַּיִת (לְהַלָּן יד מה). תורה לו

(לו) אַךְ מַעְיָן וּבוֹר מִקְוֵה מַיִם יִהְיֶה טָהוֹר. יֹאמַר שֶׁאֵין הַמַּיִם בַּמִּקְוֶה מִקַּבְּלִין טֻמְאָה בְּחִבּוּרָם לַקַּרְקַע אִם יִפֹּל בָּהֶן הַטֻּמְאָה. וְאָמַר **וְנֹגֵעַ בְּנִבְלָתָם יִטְמָא,** שֶׁעוּרוֹ: וּמַיִם אֲשֶׁר נוֹגֵעַ

(לז) **וְכִי יִפֹּל מִנִּבְלָתָם עַל־כָּל־זֶרַע זָרוּעַ אֲשֶׁר יִזָּרֵעַ טָהוֹר הוּא:**

לז וַאֲרֵי יִפֵּל מִנְּבִלְתְּהוֹן עַל כָּל בַּר זְרַע זְרוּעַ דִּי יִזְדְּרַע דְּכִי הוּא:

רש"י ◄ **זֶרַע זָרוּעַ** • זְרִיעָה שֶׁל מִינֵי זֶרְעוֹנִין. "זָרוּעַ" שֵׁם דָּבָר הוּא, כְּמוֹ: (דניאל א) "וְיִתְּנוּ־לָנוּ מִן־הַזֵּרְעוֹנִים". **טָהוֹר הוּא** • לְמֻדָּךְ הַכָּתוּב, שֶׁלֹּא הֶכְשֵׁר וְנִתְקַן לְקָרוֹת אֹכֶל לְקַבֵּל טֻמְאָה עַד שֶׁיָּבוֹאוּ עָלָיו מַיִם.

(לח) **וְכִי יֻתַּן־מַיִם עַל־זֶרַע וְנָפַל מִנִּבְלָתָם עָלָיו טָמֵא הוּא לָכֶם: ס**

לח וַאֲרֵי יִתְיַהֲבוּן מַיָּא עַל (בַּר) זַרְעָא וְיִפֵּל מִנְּבִלְתְּהוֹן עֲלוֹהִי מְסָאֵב הוּא לְכוֹן:

רש"י ◄ **וְכִי יֻתַּן־מַיִם עַל־זֶרַע** • לְאַחַר שֶׁנִּתְלַשׁ. שֶׁאִם תֹּאמַר: "יֵשׁ הֶכְשֵׁר בִּמְחֻבָּר", אֵין לְךָ זֶרַע שֶׁלֹּא הֻכְשַׁר!. **מַיִם עַל זֶרַע** • בֵּין מַיִם בֵּין שְׁאָר מַשְׁקִין, בֵּין הֵם עַל הַזֶּרַע בֵּין הַזֶּרַע נָפַל לְתוֹכָן; הַכֹּל נִדְרָשׁ בְּ"תוֹרַת כֹּהֲנִים". **וְנָפַל מִנִּבְלָתָם עָלָיו** • אַף מִשֶּׁנִּגַּב מִן הַמַּיִם, שֶׁלֹּא הִקְפִּידָה תּוֹרָה אֶלָּא לִהְיוֹת עָלָיו שֵׁם אֹכֶל, וּמִשֶּׁיָּרַד עָלָיו הֶכְשֵׁר קַבָּלַת טֻמְאָה פַּעַם אַחַת, שׁוּב אֵינוֹ נֶעֱקָר הֵימֶנּוּ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך כז עמ' 74)

וְכִי יֻתַּן מַיִם עַל זֶרַע . . טָמֵא הוּא לָכֶם (יא, לח) **מַאֲכָל יָבֵשׁ** – רוֹמֵז לַעֲבוֹדַת ה' 'יְבֵשָׁה'. **מַאֲכָל רָטֹב** – רוֹמֵז לַעֲבוֹדָה מִתּוֹךְ חַיּוּת וְ'לַחְלוּחִית'. וּמַאֲכָל אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה עַד שֶׁיָּבוֹאוּ עָלָיו מַיִם, שֶׁכֵּן הַטֻּמְאָה נִמְשֶׁכֶת דַּוְקָא לְמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ קְדֻשָּׁה יְתֵרָה, כְּדֵי לְקַבֵּל מִשָּׁם תּוֹסֶפֶת חַיּוּת. וּכְפִי שֶׁמָּצִינוּ לְגַבֵּי נְגִיעָה בְּמַאֲכָל לִפְנֵי נְטִילַת יָדַיִם: "לִנְגִיעַת הַנָּכְרִים אֵין לָחוּשׁ, כִּי רוּחַ טֻמְאָה זוֹ אֵינָהּ מִתְאַוָּה לִשְׁרוֹת אֶלָּא . . בִּמְקוֹם קְדֻשָּׁה שֶׁנִּסְתַּלֵּק".

(לט) **וְכִי יָמוּת מִן־הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר־הִיא לָכֶם לְאָכְלָה הַנֹּגֵעַ בְּנִבְלָתָהּ יִטְמָא עַד־הָעָרֶב:**

לט וַאֲרֵי יְמוּת מִן בְּעִירָא דִּי הִיא לְכוֹן לְמֵיכָל דְּיִקְרַב בִּנְבִלְתַּהּ יְהֵי מְסָאֵב עַד רַמְשָׁא:

רש"י ◄ **בְּנִבְלָתָהּ** • (חולין קיח. ת"כ) וְלֹא בַּעֲצָמוֹת וְגִידִים, וְלֹא בְּקַרְנַיִם וּטְלָפַיִם, וְלֹא בְּעוֹר.

(מ) **וְהָאֹכֵל מִנִּבְלָתָהּ יְכַבֵּס בְּגָדָיו וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב וְהַנֹּשֵׂא אֶת־נִבְלָתָהּ יְכַבֵּס בְּגָדָיו וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב:**

מ וּדְיֵכוּל מִנְּבִלְתַּהּ יְצַבַּע לְבוּשׁוֹהִי וְיֵהֵי מְסָאֵב עַד רַמְשָׁא וּדְיִטּוֹל יָת נְבִלְתַּהּ יְצַבַּע לְבוּשׁוֹהִי וְיֵהֵי מְסָאֵב עַד רַמְשָׁא:

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

בְּנִבְלָתָם יִטְמָא, כִּי הַמַּיִם הַתְּלוּשִׁים אֲשֶׁר יִגְּעוּ בָּהֶם בְּנִבְלָתָם יִטְמָאוּ, כִּי בַּמְּקוָה לֹא יִגְּעוּ הַמַּיִם בְּנִבְלָתָם אֲבָל נִבְלָתָם יִפֹּל אֶל תּוֹכוֹ.

וְהַזְּכִיר הַמַּיִם בִּלְשׁוֹן יָחִיד, כְּדֶרֶךְ: מֵי נְדָה לֹא זֹרַק עָלָיו (במדבר יט יג).

אוֹ שֶׁיֹּאמַר הַכָּתוּב: וְכָל נוֹגֵעַ בְּנִבְלָתָם יִטְמָא, וְהַכַּוָּנָה לְרַבּוֹת הַמַּיִם וְהַמַּשְׁקִים הַנִּזְכָּרִים (בפסוק לד). וְעַל הַכְּלָל, כִּי בָּא זֶה לְלַמֵּד עַל הַמַּיִם שֶׁהֵם מְקַבְּלִין טֻמְאָה בְּתָלוּשׁ וְלֹא בִּמְחֻבָּר, שֶׁלֹּא הֻזְכַּר זֶה עַד עַתָּה.

וּכְתוֹרַת כֹּהֲנִים (כאן): רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר, **וְנֹגֵעַ בְּנִבְלָתָם יִטְמָא,** בְּמַגָּע הֵן מְטַמְּאִין וְלֹא בְּמַשָּׂא. וְגַם זֶה יִתְּכֵן, שֶׁיַּחְזֹר אֶל כָּל הָעִנְיָנִים הַנִּזְכָּרִים וְיֹאמַר שֶׁאֵין לַשְּׁרָצִים רַק טֻמְאַת מַגָּע. וְעוֹד לְרַבּוֹתֵינוּ בַּכָּתוּב הַזֶּה מִדְרָשִׁים בְּיִתּוּר הַלָּשׁוֹן, וְכֻלָּם הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי.

וְהַזְּכִיר טָהֳרַת הַמִּקְוֶה וְהַמַּיִם הַמְחֻבָּרִים בַּשְּׁרָצִים, וְהוּא הַדִּין לְנִבֵּלוֹת, אַף הִמְתִּין עַד שֶׁהִשְׁלִים לְהַזְכִּיר כָּל מִינֵי הַמִּטַּמְּאִין, אוֹ בַּעֲבוּר שֶׁדֶּרֶךְ הַשְּׁרָצִים לָמוּת בְּמַעְיָן וּבוֹר. וּכְבָר הִזְכַּרְתִּי דַּעְתִּי (לעיל פסוק לב). תורה לז

(לז) זֶרַע זָרוּעַ. זֶרַע שֶׁל מִינֵי זֶרְעוֹנִים.

זָרוּעַ שֵׁם דָּבָר, וְיִתְּנוּ לָנוּ מִן הַזֵּרֹעִים (דניאל א יב). טָהוֹר הוּא, לְלַמֶּדְךָ שֶׁלֹּא הֻכְשַׁר וְנִתְקַן לִהְיוֹת אֹכֶל לְקַבֵּל טֻמְאָה עַד שֶׁיָּבֹא עָלָיו מַיִם. לְשׁוֹן רַשִּׁ"י.

וְהִנֵּה לְמַעְלָה (בפסוק לד) הִזְכִּיר הַכָּתוּב: מִכָּל הָאֹכֶל אֲשֶׁר יֵאָכֵל אֲשֶׁר יָבוֹא עָלָיו מַיִם לְלַמֵּד עַל הַהֶכְשֵׁר, אֲבָל שָׁם אָמְרוּ שֶׁאֵין הָאֹכֶל מִטַּמְּא מֵאֲוִיר כְּלִי חֶרֶס אֶלָּא בְּהֶכְשֵׁר מַיִם, וְכָאן הוֹסִיף שֶׁאַף מִן הַשְּׁרָצִים עַצְמָם אֵין מְקַבֵּל טֻמְאָה אֶלָּא בְּהֶכְשֵׁר, כָּךְ מְפֹרָשׁ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים (כאן).

וְיִתָּכֵן עוֹד לוֹמַר, כִּי מִכָּל הָאֹכֶל אֲשֶׁר יֵאָכֵל הַנִּזְכָּר לְמַעְלָה הַבָּשָׂר וְהַמַּאֲכָלִים הַנִּזְכָּרִים, וְכָאן אָמַר שֶׁאַף הַזְּרָעִים כַּאֲשֶׁר יוֹצִיאוּ אוֹתָם לִזְרִיעָה יִטַּמְּאוּ בְּהֶכְשֵׁר מַיִם.

וְטַעַם הַהֶכְשֵׁר, בַּעֲבוּר כִּי לִכְלוּף הַשֶּׁרֶץ וְהַמִּטַּמְּאִים יִדְבַּק בַּמַּאֲכָלִים בְּלַחוּת, וְלֹא כֵּן בַּיְּבֵשִׁים, וְעָשְׂתָה הַתּוֹרָה הַרְחָקָה יְתֵרָה לְטַמֵּא הַמִּכְשָׁרִים בְּמַיִם וְנִגְּבוּ, שֶׁלֹּא נִתַּן דְּבָרֵינוּ לְשִׁעוּרִין. וְהִנֵּה גַּם דִּין הַהֶכְשֵׁר נוֹהֵג בְּטֻמְאַת הַנְּבֵלוֹת, וְהִזְכִּירוֹ הַכָּתוּב כָּאן לְעִנְיָן שֶׁאָמַרְנוּ. תורה לח

(מ) וְהָאֹכֵל מִנִּבְלָתָהּ. עַל דֶּרֶךְ הַפְּשָׁט יְדַבֵּר בְּאֹכֵל כְּדֶרֶךְ הָאוֹכְלִים,

רש"י◄ **וְהַנּשֵׂא אֶת־נִבְלָתָהּ•** חֲמוּרָה טֻמְאַת מַשָּׂא מִטֻּמְאַת מַגָּע, שֶׁהַנּוֹשֵׂא מְטַמֵּא בְּגָדִים, וְהַנּוֹגֵעַ אֵין בְּגָדָיו טְמֵאִין, שֶׁלֹּא נֶאֱמַר בּוֹ: "יְכַבֵּס בְּגָדָיו". **וְהָאֹכֵל מִנִּבְלָתָהּ•** יָכוֹל תְּטַמְּאֶנּוּ אֲכִילָתוֹ? כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר בְּנִבְלַת עוֹף טָהוֹר: (לקמן כב) "נְבֵלָה וּטְרֵפָה לֹא יֹאכַל לְטָמְאָה־בָהּ", אוֹתָהּ מְטַמְּאָה בְּגָדִים בַּאֲכִילָתָהּ וְאֵין נִבְלַת בְּהֵמָה מְטַמְּאָה בְּגָדִים בַּאֲכִילָתָהּ בְּלֹא מַשָּׂא, כְּגוֹן: אִם תְּחָבָהּ לוֹ חֲבֵרוֹ בְּבֵית הַבְּלִיעָה; אִם־כֵּן מַה תַּלְמוּד־לוֹמַר "הָאֹכֵל"? לִתֵּן שִׁעוּר לַנּוֹשֵׂא וְלַנּוֹגֵעַ כְּדֵי אֲכִילָה, וְהוּא כְּזַיִת (נדה מב). **וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב•** אַף־עַל־פִּי שֶׁטָּבַל, צָרִיךְ הַעֲרַב שֶׁמֶשׁ.

(מא) **וְכָל־הַשֶּׁרֶץ הַשֹּׁרֵץ עַל־הָאָרֶץ שֶׁקֶץ הוּא לֹא יֵאָכֵל:**

מא וְכָל רִחֲשָׁא דְּרָחֵשׁ עַל אַרְעָא שִׁקְצָא הוּא לָא יִתְאֲכֵל:

רש"י◄ **הַשֹּׁרֵץ עַל־הָאָרֶץ•** (חולין סז) לְהוֹצִיא אֶת הַיַּתּוּשִׁין שֶׁבַּכְּלִיסִין וְשֶׁבַּפּוּלִין וְאֶת הַזִּיזִים שֶׁבַּעֲדָשִׁים, שֶׁהֲרֵי לֹא שָׁרְצוּ עַל הָאָרֶץ אֶלָּא בְּתוֹךְ הָאֹכֶל, אֲבָל מִשֶּׁיָּצְאוּ לָאֲוִיר וְשָׁרְצוּ, הֲרֵי נֶאֱסְרוּ. **לֹא יֵאָכֵל•** לְחַיֵּב עַל הַמַּאֲכִיל כָּאוֹכֵל. וְאֵין קָרוּי "שֶׁרֶץ" אֶלָּא דָּבָר נָמוּךְ קְצַר רַגְלַיִם שֶׁאֵינוֹ נִרְאֶה אֶלָּא כְּרוֹחֵשׁ וָנָד.

(מב) **כֹּל הוֹלֵךְ עַל־גָּחוֹן וְכֹל הוֹלֵךְ עַל־אַרְבַּע עַד כָּל־מַרְבֵּה רַגְלַיִם לְכָל־הַשֶּׁרֶץ הַשֹּׁרֵץ עַל־הָאָרֶץ לֹא תֹאכְלוּם כִּי־שֶׁקֶץ הֵם:**

מב כֹּל דְּמְהַלֵּךְ עַל מְעוֹהִי וְכֹל דְּמְהַלֵּךְ עַל אַרְבַּע עַד כָּל סְגִיאוּת רַגְלָאִין לְכָל רִחֲשָׁא דְּרָחֵשׁ עַל אַרְעָא לָא תֵּיכְלֻנּוּן אֲרֵי שִׁקְצָא אִנּוּן:

רש"י◄ **הוֹלֵךְ עַל־גָּחוֹן•** זֶה נָחָשׁ. וּלְשׁוֹן "גָּחוֹן", שְׁחִיָּה, שֶׁהוֹלֵךְ שָׁח וְנוֹפֵל עַל מֵעָיו. **כֹּל הוֹלֵךְ•** לְהָבִיא הַשְּׁלְשׁוּלִין וְאֶת הַדּוּמָה לַדּוּמָה. **הוֹלֵךְ עַל אַרְבַּע•** זֶה עַקְרָב. **כֹּל•** לְהָבִיא אֶת הַחִפּוּשִׁית אשקרבו"ט בְּלַע"ז וְאֶת הַדּוּמָה לַדּוּמָה. **מַרְבֵּה רַגְלַיִם•** זֶה נָדָל, שֶׁרֶץ שֶׁיֵּשׁ לוֹ רַגְלַיִם מֵרֹאשׁוֹ וְעַד זְנָבוֹ לְכָאן וּלְכָאן, וְקוֹרִין צינטפיד"ש.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות כרך יז, עמוד 122 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

הָעִצָּה שֶׁלֹּא לִהְיוֹת "נוֹפֵל עַל מֵעָיו"

כֹּל הוֹלֵךְ עַל־גָּחוֹן

זֶה נָחָשׁ. וּלְשׁוֹן גָּחוֹן שְׁחִיָּה, שֶׁהוֹלֵךְ שָׁח, וְנוֹפֵל עַל מֵעָיו (יא, מב. ובפירוש רש"י)

יֵשׁ לְפָרֵשׁ הַטַּעַם שֶׁנָּקַט הַכָּתוּב מִכָּל תְּכוּנוֹת הַנָּחָשׁ דַּוְקָא "לְשׁוֹן גָּחוֹן שְׁחִיָּה, שֶׁהוֹלֵךְ שָׁח" - בְּדֶרֶךְ הַדְּרוּשׁ:

אָמְרוּ חֲכָמֵינוּ זַ"ל (זהר חלק א לה, ב) "נָחָשׁ דָּא יֵצֶר־הָרַע". וּמִשְּׁמִיעֵנוּ הַכָּתוּב, שֶׁאֵין הַיֵּצֶר־הָרַע בָּא לְאָדָם לְפִתּוּתוֹ שֶׁיִּהְיֶה "הוֹלֵךְ עַל מֵעָיו", שֶׁיִּהְיֶה שָׁקוּעַ בְּתַאֲוַת הָאֲכִילָה וּבְעִנְיָנִים אַרְצִיִּים, אֶלָּא בָּרִאשׁוֹנָה אוֹמֵר הַיֵּצֶר־הָרַע לָאָדָם שֶׁיִּהְיֶה "הוֹלֵךְ שָׁח".

כְּלוֹמַר: בְּנִגּוּד לְהוֹרָאַת הַתּוֹרָה "שְׂאוּ מָרוֹם עֵינֵיכֶם וּרְאוּ מִי בָּרָא אֵלֶּה" (ישעיה מ, כו), שֶׁהָאָדָם צָרִיךְ לְהַעֲלוֹת רֹאשׁוֹ, וּלְהִתְבּוֹנֵן בְּגַדְלוּת הָאֵ־ל, אוֹמֵר הַיֵּצֶר־הָרַע לָאָדָם לְהוֹרִיד רֹאשׁוֹ וְלִהְיוֹת "הוֹלֵךְ שָׁח". וְעַל־יְדֵי־זֶה יָכוֹל הַיֵּצֶר־הָרַע לְהוֹרִיד אֶת הָאָדָם, רַחֲמָנָא־לִיצְלָן, עַד שֶׁלֹּא זוֹ בִּלְבַד שֶׁיִּהְיֶה "הוֹלֵךְ" עַל מֵעָיו, אֶלָּא שֶׁיִּהְיֶה "נוֹפֵל עַל מֵעָיו", דְּהַיְנוּ שֶׁיִּהְיֶה שָׁקוּעַ לְגַמְרֵי בְּתַאֲוַות רַחֲמָנָא־לִיצְלָן.

וּכְמַאֲמַר חֲכָמֵינוּ זַ"ל (שבת קה, ב) "כָּף אוּמָנוּתוֹ שֶׁל יֵצֶר־הָרַע,

---

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

שֶׁנּוֹגֵעַ וְנוֹשֵׂא מַה שֶּׁהוּא אוֹכֵל וְנִטְמָא בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא. וְהָצְרַךְ לְהַזְכִּיר זֶה, שֶׁלֹּא יַעֲלֶה עַל דַּעַת שֶׁתִּהְיֶה טֻמְאָתוֹ יוֹתֵר גְּדוֹלָה בַּעֲבוּר הָאֲכִילָה. וְהִזְכִּיר זֶה בִּבְהֵמָה טְהוֹרָה, בַּעֲבוּר שֶׁיִּטְעֶה אָדָם בָּהּ וְיֹאכְלֶנָּהּ שֶׁיַּחְשֹׁב שֶׁהִיא שְׁחוּטָה, וְאֵין דֶּרֶךְ לִטְעוֹת כָּךְ בַּמִּינִים הָאֲסוּרִים, וְדֶרֶךְ הַתּוֹרָה לְדַבֵּר בַּדּוֹמֶה.

וּכְפִי מִדְּרָשׁוֹ (נדה מב) שֶׁבָּא לִתֵּן שִׁעוּר לַנּוֹשֵׂא וְלַנּוֹגֵעַ כְּדֵי אֲכִילָה, וְהִיא כַּזַּיִת, גַּם כֵּן הִזְכִּיר זֶה בְּנִבְלַת בְּהֵמָה טְהוֹרָה וְהוּא הַדִּין לַטְּמֵאָה הַנִּזְכֶּרֶת לְמַעְלָה (בפסוקים כד־כה), כִּי הַשְּׁלִים כָּאן דִּין הַטֻּמְאוֹת. וְעַל דַּעַת מִדְרַשׁ תּוֹרַת כֹּהֲנִים (בפסוק כו) כָּל טֻמְאוֹת נְבֵלוֹת נִתְרַבּוּ מִכָּאן, וּפָרְשָׁה שֶׁל מַעְלָה (פסוקים כד־כה) בַּאֲבָרִים הִיא, וּכְבָר הִזְכַּרְתִּי מִזֶּה (לעיל פסוק כד). תורה מא

(מא) וְכָל הַשֶּׁרֶץ הַשֹּׁרֵץ עַל הָאָרֶץ. טַעַם הַכָּתוּב הַזֶּה, כִּי הִזְכִּיר לְמַעְלָה (בפסוקים כט־ל) הַשְּׁרָצִים לְעִנְיַן הַטֻּמְאָה, וּפֵרֵט הַטְּמֵאִים, וְלֹא דִּבֵּר שָׁם בְּעִנְיַן אִסּוּר אֲכִילָה כְּלָל, וּלְכָךְ אָמַר עַתָּה: **וְכָל הַשֶּׁרֶץ הַשֹּׁרֵץ עַל הָאָרֶץ שֶׁקֶץ הוּא לֹא יֵאָכֵל,** לוֹמַר כִּי בְּעִנְיַן הָאֲכִילָה אֵין הֶפְרֵשׁ בֵּינֵיהֶן שֶׁכֻּלָּן אֲסוּרִין, וְחָזַר וּפֵרֵט בָּהֶן וְהִרְבָּה בָּהֶן לָאוִין לְמַלְקִיּוֹת, כְּמוֹ שֶׁהִזְכִּיר רַשִּׁ"י (בפסוק מד). תורה מב

הַיּוֹם אוֹמֵר לוֹ עֲשֵׂה כָּךְ וְכוּ' עַד שֶׁאוֹמֵר לוֹ עֲבוֹד עֲבוֹדָה־זָרָה".
וְהָעֵצָה לְהִנָּצֵל מִזֶּה הִיא לִהְיוֹת שָׁקוּעַ בְּעִנְיְנֵי "מָרוֹם" וְ"שָׁמַיִם" שֶׁהוּא הָעֵסֶק בַּתּוֹרָה בְּכֹלָּל וּבִפְנִימִיּוּת הַתּוֹרָה בִּפְרָט (ראה 'תורה אור' לבעל התניא בתחילתו. לקוטי־שיחות חלק ד' עמוד 9־1038), דִּכְשֶׁ"מֵּרִים" רֹאשׁוֹ וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה, הֲרֵי הוּא נִצּוֹל מֵ"הַנָּחָשׁ – דָּא יֵצֶר־הָרָע".

(מג) אַל־תְּשַׁקְּצוּ אֶת־נַפְשֹׁתֵיכֶם בְּכָל־הַשֶּׁרֶץ הַשֹּׁרֵץ וְלֹא תִטַּמְּאוּ בָהֶם וְנִטְמֵתֶם בָּם:

מג לָא תְּשַׁקְּצוּ יָת נַפְשָׁתֵיכוֹן בְּכָל רִחֲשָׁא דְּרָחֵשׁ וְלָא תִסְתַּאֲבוּן בְּהוֹן וְתִסְתַּאֲבוּן פּוּן בְּהוֹן:

רש"י◄ אַל־תְּשַׁקְּצוּ• בַּאֲכִילָתָן, שֶׁהֲרֵי כְּתִיב: "נַפְשֹׁתֵיכֶם". וְאֵין שִׁקּוּץ נָפֶשׁ בְּמַגָּע. וְכֵן וְלֹא תִטַּמְּאוּ, בַּאֲכִילָתָם. וְנִטְמֵתֶם בָּם• אִם אַתֶּם מִטַּמְּאִין בָּהֶם בָּאָרֶץ, אַף אֲנִי מְטַמֵּא אֶתְכֶם בָּעוֹלָם הַבָּא וּבִישִׁיבַת מַעְלָה.

(מד) כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְהִתְקַדִּשְׁתֶּם וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים כִּי קָדוֹשׁ אָנִי וְלֹא תִטַּמְּאוּ אֶת־נַפְשֹׁתֵיכֶם בְּכָל־הַשֶּׁרֶץ הָרֹמֵשׂ עַל־הָאָרֶץ:

מד אֲרֵי אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן וְתִתְקַדְּשׁוּן וּתְהוֹן קַדִּישִׁין אֲרֵי קַדִּישׁ אֲנָא וְלָא תְסַאֲבוּן יָת נַפְשָׁתֵיכוֹן בְּכָל רִחֲשָׁא דְּרָחֵשׁ עַל אַרְעָא:

רש"י◄ כִּי אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם• כְּשֵׁם שֶׁאֲנִי קָדוֹשׁ, שֶׁאֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם, כָּךְ: "וְהִתְקַדִּשְׁתֶּם", קַדְּשׁוּ אֶת עַצְמְכֶם לְמַטָּה. וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים• לְפִי שֶׁאֲנִי אֲקַדֵּשׁ אֶתְכֶם לְמַעְלָה וּבָעוֹלָם הַבָּא. וְלֹא תִטַּמְּאוּ וְגוֹ'• לַעֲבֹר עֲלֵיהֶם בְּלָאוִין הַרְבֵּה; וְכָל לָאו – מַלְקוּת. וְזֶהוּ שֶׁאָמְרוּ בַּגְּמָרָא: אָכַל פּוּטִיתָא – לוֹקֶה אַרְבַּע, נְמָלָה – לוֹקֶה חָמֵשׁ, צְרָעָה – לוֹקֶה שֵׁשׁ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות כרך לב, עמוד 66 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

הַזְהִירוּת בְּ"בַל תְּשַׁקְּצוּ" לְטָהֲרַת הַנֶּפֶשׁ

אַל־תְּשַׁקְּצוּ אֶת־נַפְשֹׁתֵיכֶם גו' וְהִתְקַדִּשְׁתֶּם וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים כִּי קָדוֹשׁ אָנִי (יא, מג־מד)

כָּתַב הָרַמְבַּ"ם בְּסוֹף הִלְכוֹת מַאֲכָלוֹת אֲסוּרוֹת, לְאַחֲרֵי שֶׁמּוֹנֶה אֶת הַדְּבָרִים שֶׁאָסְרוּ חֲכָמִים מִפְּנֵי שֶׁהֵם "בִּכְלָל אַל תְּשַׁקְּצוּ אֶת נַפְשֹׁתֵיכֶם", "כָּל הַנִּזְהָר בִּדְבָרִים אֵלּוּ מֵבִיא קְדוּשָׁה וְטָהֳרָה יְתֵרָה לְנַפְשׁוֹ, וּמְמָרֵק נַפְשׁוֹ לְשֵׁם הַקָּבָּ"ה, שֶׁנֶּאֱמַר וְהִתְקַדִּשְׁתֶּם וִהְיִיתֶם קְדוֹשִׁים כִּי קָדוֹשׁ אָנִי".
וְיֵשׁ לְעַיֵּן מַדּוּעַ כָּתַב הָרַמְבַּ"ם שֶׁ"הַנִּזְהָר בִּדְבָרִים אֵלּוּ" דַּוְקָא שֶׁהֵם הַדְּבָרִים שֶׁאָסְרוּם חֲכָמִים מִפְּנֵי "בַּל תְּשַׁקְּצוּ", "מֵבִיא קְדוּשָׁה וְטָהֳרָה יְתֵרָה לְנַפְשׁוֹ", וְלֹא כָּתַב כֵּן לְגַבֵּי דְּבָרִים הַמְפוֹרָשִׁים בִּקְרָא שֶׁהֵם בְּ"בַּל תְּשַׁקְּצוּ"?
וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁבָּזֶה הִשְׁמִיעָנוּ גֶּדֶר הַזְהִירוּת מֵהַדְּבָרִים שֶׁהֵם בְּ"בַל תְּשַׁקְּצוּ" מִדְּבָרֵיהֶם.
דְּהִנֵּה הַדְּבָרִים שֶׁאָסְרוּ חֲכָמִים מִשּׁוּם "בַּל תְּשַׁקְּצוּ", הֵם דְּבָרִים "שֶׁנֶּפֶשׁ רוֹב בְּנֵי אָדָם קָהָה מֵהֶן כוּ' מִתְאוֹנֶנֶת מֵהֶם" (לשון הרמב"ם כאן הלכה כט), וְאִם כֵּן יֵשׁ מָקוֹם לִתְמוֹהַּ, מָה רָאוּ חֲכָמִים לְהַזְהִיר שֶׁצָּרִיךְ לְהִמָּנַע מִדְּבָרִים אֵלּוּ, כַּאֲשֶׁר בְּלַאו־הָכִי טֶבַע רוֹב בְּנֵי אָדָם לְהִתְרַחֵק מֵהֶם?
וְזֶה מַשְׁמִיעֵנוּ הָרַמְבַּ"ם, שֶׁכַּוָּנַת הָאָדָם בִּזְהִירוּתוֹ בִּדְבָרִים אֵלּוּ צְרִיכָה לִהְיוֹת לֹא רַק מִצַּד טֶבַע גּוּפוֹ, אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁ"הַנִּזְהָר מִדְּבָרִים אֵלּוּ מֵבִיא קְדוּשָׁה וְטָהֳרָה יְתֵרָה לְנַפְשׁוֹ וּמְמָרֵק נַפְשׁוֹ לְשֵׁם הַקָּבָּ"ה" הַיְינוּ שֶׁזֶּה נוֹגֵעַ לִקְדוּשַׁת וְטָהֲרַת הַנֶּפֶשׁ.

(מה) כִּי אֲנִי יְהוָה הַמַּעֲלֶה אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיֹת לָכֶם לֵאלֹהִים וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים כִּי קָדוֹשׁ אָנִי:

מה אֲרֵי אֲנָא יְיָ דְּאַסֵּק יָתְכוֹן מֵאַרְעָא דְּמִצְרַיִם לְמֶהֱוֵי לְכוֹן לֶאֱלָהּ וּתְהוֹן קַדִּישִׁין אֲרֵי קַדִּישׁ אֲנָא:

רש"י◄ כִּי אֲנִי ה' הַמַּעֲלֶה אֶתְכֶם• עַל־מְנָת שֶׁתְּקַבְּלוּ מִצְוֹתַי הֶעֱלִיתִי אֶתְכֶם. [דָּבָר אַחֵר: "כִּי אֲנִי ה' הַמַּעֲלֶה אֶתְכֶם", בְּכֻלָּן כְּתִיב: "הוֹצֵאתִי", וְכָאן כְּתִיב: "הַמַּעֲלֶה". תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: אִלְמָלֵא לֹא הֶעֱלִיתִי אֶת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם אֶלָּא בִּשְׁבִיל שֶׁאֵין מִטַּמְּאִין בִּשְׁרָצִים כִּשְׁאָר אֻמּוֹת – דַּיָּם, וּמַעֲלִיוּתָא הִיא גַּבַּיְהוּ, וְהוּא לְשׁוֹן "מַעֲלֶה"].

(מו) זֹאת תּוֹרַת הַבְּהֵמָה וְהָעוֹף וְכֹל נֶפֶשׁ הַחַיָּה הָרֹמֶשֶׂת בַּמָּיִם וּלְכָל־נֶפֶשׁ הַשֹּׁרֶצֶת עַל־הָאָרֶץ:

מו דָּא אוֹרַיְתָא דִּבְעִירָא וּדְעוֹפָא וּדְכֹל נַפְשָׁתָא חַיְתָא דִּרְחֵשָׁא בְּמַיָּא וּלְכָל נַפְשָׁא דִּרְחֵשָׁא עַל אַרְעָא:

(מז) לְהַבְדִּיל בֵּין הַטָּמֵא וּבֵין הַטָּהֹר וּבֵין הַחַיָּה הַנֶּאֱכֶלֶת וּבֵין הַחַיָּה אֲשֶׁר לֹא תֵאָכֵל: פפפ

מז לְאַפְּרָשָׁא בֵּין מְסָאֲבָא וּבֵין דַּכְיָא וּבֵין חַיְתָא דְּמִתְאַכְלָא וּבֵין חַיְתָא דִּי לָא מִתְאַכְלָא: פ פ פ

רש"י◄ **לְהַבְדִּיל.** לֹא בִּלְבַד הַשּׁוֹנָה, אֶלָּא שֶׁתְּהֵא יוֹדֵעַ וּמַכִּיר וּבָקִי בָּהֶן. **בֵּין הַטָּמֵא וּבֵין הַטָּהֹר.** צָרִיךְ לוֹמַר בֵּין חֲמוֹר לְפָרָה? וַהֲלֹא כְּבָר מְפֹרָשִׁים הֵם?! אֶלָּא בֵּין שֶׁנּוֹלְדוּ בָּהּ לִטְהוֹרָה לְךָ, בֵּין נִשְׁחַט חֶצְיוֹ שֶׁל קָנֶה לְנִשְׁחַט רֻבּוֹ. **וּבֵין הַחַיָּה הַנֶּאֱכֶלֶת.** צָרִיךְ לוֹמַר בֵּין צְבִי לְעָרוֹד? וַהֲלֹא כְּבָר מְפֹרָשִׁים הֵם?! אֶלָּא בֵּין שֶׁנּוֹלְדוּ בָּהּ סִימָנֵי טְרֵפָה כְּשֵׁרָה, לְנוֹלְדוּ בָּהּ סִימָנֵי טְרֵפָה פְּסוּלָה:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקו"ש כרך ז ע' 65, משיחת שבת פרשת שמיני תשכ"ה)

כְּבָר הִסְבַּר פְּעָמִים רַבּוֹת, שֶׁשֵּׁם הַפָּרָשָׁה מַכִּיל אֶת תְּכְנָהּ שֶׁל כָּל הַפָּרָשָׁה וְהַפְּסוּקִים שֶׁבָּהּ, וְעַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה אֶת סִיּוּמָהּ, בִּבְחִינַת "נָעוּץ תְּחִלָּתָן בְּסוֹפָן וְסוֹפָן בִּתְחִלָּתָן".

וְצָרִיךְ לְהָבִין: מַהוּ הַקֶּשֶׁר בֵּין הַמִּלִּים וְהַמַּשְׁמָעוּת שֶׁל "לְהַבְדִּיל בֵּין הַטָּמֵא וּבֵין הַטָּהוֹר" לְבֵין שֵׁם הַפָּרָשָׁה "שְׁמִינִי"? וּלְהֵיפָךְ: "שְׁמִינִי" הוּא מִסְפָּר מְקֻדָּשׁ, וּמִפְּנֵי הַמַּעֲלָה שֶׁבִּ"שְׁמִינִי" - אַף, בְּיֵינָהּ שֶׁל תּוֹרָה, מִלְּשׁוֹן "שָׁמָן" - נָטַל יוֹם זֶה עֶשֶׂר עֲטָרוֹת, וְכַאֲשֶׁר מְדֻבָּר עַל דַּרְגָּה כֹּה נַעֲלָה, שֶׁנֶּאֱמַר לְגַבֶּיהָ "לֹא יְגוּרְךָ רָע", כֵּיצַד תִּתְּכֵן טֻמְאָה, שֶׁבְּגִינָהּ יֵשׁ צֹרֶךְ בְּהַבְדָּלָה "בֵּין הַטָּמֵא וּבֵין הַטָּהוֹר"?

הַהֶסְבֵּר לְכָךְ הוּא: כַּאֲשֶׁר עוֹסְקִים בְּהַבְדָּלָה בֵּין טָמֵא לְטָהוֹר הַמִּתְבַּטֵּאת בְּדַקּוּת, כְּחוּט הַשְּׂעָרָה, כָּךְ שֶׁנִּתָּן לַחֵשֹׁב שֶׁהַטָּמֵא הוּא טָהוֹר, וּבְכָל זֹאת נִדְרָשִׁים לְהַבְדִּיל וּלְהַדְגִּישׁ שֶׁהוּא טָמֵא וְלִדְחוֹתוֹ - לְשֵׁם כָּךְ יֵשׁ צֹרֶךְ בִּנְתִינַת כֹּחַ מְיֻחָדֶת, דַּוְקָא מֵהַדַּרְגָּה הַנַּעֲלִית שֶׁל "שְׁמִינִי":

בְּדַרְגָּה שֶׁל "שִׁבְעַת יְמֵי **הַבְּנָיִן**", בְּדַרְגַּת "הִשְׁתַּלְשְׁלוּת", קָשֶׁה לְהַבְדִּיל כְּרָאוּי בְּסָפֵק דַּק כְּחוּט הַשְּׂעָרָה. אַדְּרַבָּה: הַיֵּצֶר הָרַע, שֶׁהוּא הַ"פִּקֵּחַ", עוֹטֶה "גְּלִימָה שֶׁל מָשִׁי", אִיצְטְלָא דְּקִדּוּשָׁה, וְטוֹעֵן כְּלֵפֵי הָאָדָם:

כֵּיוָן שֶׁכָּל דָּבָר שֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מְזַמֵּן לָאָדָם, הֲרֵי זֶה כְּדֵי שֶׁהָאָדָם יְבָרֵר וְיַזְכֵּךְ אֶת הַנִּצּוֹץ הָאֱלֹקִי הַטָּמוּן בַּדָּבָר, וְאִם כָּךְ - טוֹעֵן הַיֵּצֶר הָרַע - כֵּיצַד תּוּכַל לְהִמָּנַע מִשִּׁמּוּשׁ בְּמַאֲכָל וְלִדְחוֹת אֶת הַנִּצּוֹץ הָאֱלֹקִי שֶׁבּוֹ? אֲמִנָּם, יֵשׁ סָפֵק, שֶׁמָּא הַדָּבָר אָסוּר, אַךְ מַדּוּעַ עָלֶיךָ לַחֲשֹׁשׁ לְכָךְ? וּבְכְלָל - כָּךְ טוֹעֵן הַיֵּצֶר הָרַע - כַּאֲשֶׁר שׁוֹחֲטִים בְּהֵמָה, הֲרֵי זוֹ שְׁחִיטָה כְּשֵׁרָה. רֹב הַשְּׁחִיטוֹת הֵן כְּשֵׁרוֹת, וּמַדּוּעַ לְהַעֲלוֹת חֲשַׁשׁ וּמִשּׁוּם כָּךְ לִדְחוֹת אֶת הַנִּצּוֹץ הָאֱלֹקִי שֶׁבַּדָּבָר?

אַךְ כַּאֲשֶׁר יֵשׁ לִיהוּדִי דַּרְגָּה שֶׁל "שְׁמִינִי" שֶׁלְּמַעְלָה מֵהִשְׁתַּלְשְׁלוּת, יֵשׁ לוֹ רָצוֹן אֲמִתִּי שֶׁלֹּא לַעֲבֹר חַס־וְשָׁלוֹם עַל רְצוֹן הָעֶלְיוֹן אַף כְּחוּט הַשְּׂעָרָה, וְיֵשׁ לְכָךְ תֹּקֶף הַנַּעֲלֶה מֵהַגְּבָלוֹת הַשֵּׂכֶל - אָז אֵין נִכְנָעִים לְפִתּוּיֵי הַיֵּצֶר, כִּי הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית אֵינָהּ יְכוֹלָה לְהַכְנִיעַ אֶת הָרָצוֹן הָעַצְמִי שֶׁל הַיְּהוּדִי, שֶׁהוּא 'לְמַעְלָה מֵהִשְׁתַּלְשְׁלוּת' בַּנֶּפֶשׁ.

כַּיָּדוּעַ בְּעִנְיַן הַתְּשׁוּבָה, שֶׁעַל סָפֵק שֶׁל חֵטְא, הַתְּשׁוּבָה קָשָׁה וַעֲמֻקָּה יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר עַל חֵטְא וַדַּאי, וּמִשּׁוּם כָּךְ עֶרְכּוֹ שֶׁל קָרְבַּן חַטָּאת הוּא דַּוְקָא (דַּוְקָא, אוֹ פָּחוֹת), וְעֶרְכּוֹ שֶׁל אָשָׁם - שְׁתַּיִם (שְׁנֵי סְלָעִים - 48 דַּנְקָא). וְכָךְ גַּם לְגַבֵּי הַמְּנִעוּת מֵאִסּוּר מִלְּכַתְּחִלָּה, שֶׁכְּדֵי לְהִשָּׁמֵר מִסָּפֵק אִסּוּר, וּבִמְיֻחָד מִסָּפֵק שֶׁיֵּשׁ צֹרֶךְ "לְהַבְדִּיל" בּוֹ - יֵשׁ צֹרֶךְ בְּדַרְגַּת "שְׁמִינִי".

זֶהוּ גַּם הַקֶּשֶׁר בֵּין פָּרָשַׁת שְׁמִינִי לַפָּרָשָׁה שֶׁלְּאַחֲרֶיהָ - "אִשָּׁה כִּי תַזְרִיעַ וְיָלְדָה זָכָר": עַל־יְדֵי שֶׁמְּעוֹרְרִים אֶת דַּרְגַּת הַ"שְׁמִינִי" שֶׁבַּנֶּפֶשׁ, שֶׁאֵין בָּהּ שְׁנוּיִים, אַף כַּאֲשֶׁר הַהִגָּיוֹן שׁוֹנֶה מֵהָרָצוֹן הָעֶלְיוֹן, בְּכָל זֹאת עוֹמְדִים בְּתֹקֶף וְכוּ' - אָז מַגִּיעִים לִ"וְיָלְדָה זָכָר", שִׁיר חָדָשׁ, בִּלְשׁוֹן **זָכָר**, בַּגְּאוּלָה הָעֲתִידָה, גְּאוּלָה שֶׁאֵין אַחֲרֶיהָ גָּלוּת (לְמַעְלָה מִשְּׁנוּיִים), בַּגְּאוּלָה הָאֲמִתִּית וְהַשְּׁלֵמָה, בְּבִיאַת מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ, בְּקָרוֹב מַמָּשׁ.

צ"א פסוקים, עבדי"ה סימן. חסלת פרשת שמיני

ההפטרות לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רמ - רמד

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(מז) לְהַבְדִּיל בֵּין הַטָּמֵא וּבֵין הַטָּהֹר. שֶׁנִּבְדִּיל בְּכָל הַנִּזְכָּרִים בֵּין הַטְּמֵאִים לַטְּהוֹרִים לְעִנְיַן הַטֻּמְאָה. **וּבֵין הַחַיָּה הַנֶּאֱכֶלֶת** נִמְשָׁךְ לַנֶּפֶשׁ הַנִּזְכֶּרֶת, וּבֵין נֶפֶשׁ הַחַיָּה הַנֶּאֱכֶלֶת. וְיֹאמַר, שֶׁנִּבְדִּיל לְעִנְיַן אֲכִילָה בֵּין נֶפֶשׁ הַחַיָּה הַנֶּאֱכֶלֶת עַל פִּי הַתּוֹרָה בַּמַּיִם וְעַל הָאָרֶץ, **וּבֵין הַחַיָּה אֲשֶׁר לֹא תֵאָכֵל** בָּהֶם. וּבְתוֹרַת כֹּהֲנִים (כא,ו) אָמְרוּ: חֲכָמִים אוֹמְרִים, **בֵּין הַחַיָּה אֲשֶׁר לֹא תֵאָכֵל,** לִתֵּן אַזְהָרָה לַחַיָּה. וְאִם כֵּן הוּא לָאו. **וּלְשׁוֹן** רַשִׁ"י: **בֵּין הַטָּמֵא וּבֵין הַטָּהֹר,** צָרִיךְ לוֹמַר בֵּין פְּרָה לַחֲמוֹר, וַהֲלֹא כְּבָר מְפֹרָשִׁין הֵן, אֶלָּא בֵּין טְמֵאָה לְךָ לִטְהוֹרָה לְךָ, בֵּין שֶׁנִּשְׁחַט חֶצְיוֹ שֶׁל קָנֶה לְנִשְׁחַט רֻבּוֹ (ת"כ). וְקָתָנֵי הָתָם (פרק יב ז): וְכַמָּה הוּא בֵּין רֻבּוֹ לְחֶצְיוֹ. כִּמְלֹא שַׂעֲרָה.

וְלֹא תְּחוּשׁ בָּזֶה מִמַּה שֶׁאָמְרוּ בַּגְּמָרָא (חולין כט.): רֹב הַנִּרְאֶה לְעֵינַיִם בְּעֵינָן, שֶׁאֵין פֵּרוּשׁוֹ אֶלָּא לְהוֹצִיא מִדִּבְרֵי הָאוֹמֵר (שם) מֻחֶצָּה עַל מֻחֶצָּה כָּרֹב, וּלְכָךְ אָמְרוּ דְּבָעֵי שֶׁיְּהֵא הַשְּׁחוּט רֹב מַמָּשׁ כְּדֵי שֶׁיֵּרָאֶה לְעֵינַיִם, לֹא הַמֻּחֶצָּה שֶׁנִּחְשַׁב אוֹתוֹ בְּלִבֵּנוּ וְנֹאמַר רֹב הוּא הַשְּׁחוּט מֵאַחַר שֶׁאֵין בְּמֵה שֶׁלֹּא נִשְׁחַט יוֹתֵר מִמֶּנּוּ. אֲבָל כָּל שֶׁיִּשְׁחֲטוּ מִמֶּנּוּ יוֹתֵר מִן הַחֵצִי כָּשֵׁר הוּא, וְאֲפִלּוּ כִּמְלֹא חוּט הַשַּׂעֲרָה, כִּדְמְפֹרָשׁ בְּזוֹ הַבָּרַיְתָא, וְאַף בַּגְּמָרָא כָּךְ הוּא עוֹלֶה.

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - י"ז אדר ב' מפרק פג עד סוף פרק פז	**יום רביעי - כ' אדר ב'** מפרק צז עד סוף פרק קג
יום שני - י"ח אדר ב' מפרק פח עד סוף פרק פט	**יום חמישי - כ"א אדר ב'** מפרק קד עד סוף פרק קה
יום שלישי - י"ט אדר ב' מפרק צ עד סוף פרק צו	**יום שישי - כ"ב אדר ב'** מפרק קו עד סוף פרק קז
שבת קודש - כ"ג אדר ב' פרק כ מפרק קח עד סוף פרק קיב	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון י"ז אדר ב'

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' מח, ונמצא כי כל... עד עמ' מח, שס"ה גידיה.

וְנִמְצָא, כִּי כָּל תַּכְלִית שֶׁל יְמוֹת הַמָּשִׁיחַ וּתְחִיַּת הַמֵּתִים, שֶׁהוּא גִּלּוּי כְּבוֹדוֹ וֶאֱלָהוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ, וּלְהַעֲבִיר רוּחַ הַטֻּמְאָה מִן הָאָרֶץ - תָּלוּי בְּהַמְשָׁכַת אֱלָהוּתוֹ וְאוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא לְנֶפֶשׁ הַחִיּוֹנִית שֶׁבְּכְלָלוּת יִשְׂרָאֵל בְּכָל רְמַ"ח אֵבָרֶיהָ, - של הנפש. ועל־ידי מה באה לנפש המשכה זו? - עַל־יְדֵי קִיּוּמָהּ כָּל רְמַ"ח מִצְוֹת־עֲשֵׂה, - ועל־ידי המשכת האלקות לנפש החיונית, נמשכת אלקות גם בכל העולם כולו; וּלְהַעֲבִיר רוּחַ הַטֻּמְאָה מִמֶּנָּה, - מהנפש החיונית של כל אחד מכלל ישראל, בִּשְׁמִירָתָהּ כָּל שְׁסָ"ה מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה, - הישמרות זו מלעבור על שס"ה מצוות לא־תעשה, מביאה שֶׁלֹּא יִינָקוּ מִמֶּנָּה - מהנפש החיונית, ועל־ידה מקדושה, שְׁסָ"ה גִּידֶיהָ. - של טומאה.

ליקוטי אמרים

ונמצא כי כל תכלית של ימות המשיח ותחיית המתים שהוא גילוי כבודו ואלהותו ית' ולהעביר רוח הטומאה מן הארץ תלוי בהמשכת אלהותו ואור א"ס ב"ה לנפש החיונית שבכללות ישראל בכל רמ"ח אבריה ע"י קיומה כל רמ"ח מצות עשה ולהעביר רוח הטומאה ממנה בשמירת' כל שס"ה מצות ל"ת שלא יינקו ממנה שס"ה גידיה

יום שני י"ח אדר ב'

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' מח, כי כללות ישראל... עד עמ' מח, יצירה עשיה.

כִּיצַד מוּשׁגת הכחדתה של רוח הטומאה בכל העולם, עַל־יְדֵי קִיּוּם וּשְׁמִירַת תְּרי"ג הַמִּצְוֹת עַל־יְדֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל? - כִּי כְּלָלוּת יִשְׂרָאֵל, שֶׁהֵם שִׁשִּׁים רִבּוֹא נִשְׁמוֹת פְּרָטִיּוֹת, הֵם כְּלָלוּת הַחַיּוּת שֶׁל כְּלָלוּת הָעוֹלָם, כִּי בִּשְׁבִילָם - בשביל נשמות ישראל, נִבְרָא, - ומאחר שהעולם כולו חי ומתקיים בשביל נשמות ישראל, יוצא אשר וְכָל פְּרָט מֵהֶם - בנשמות ישראל, הוּא כּוֹלֵל וְשַׁיָּךְ לוֹ הַחַיּוּת שֶׁל חֵלֶק אֶחָד מִשִּׁשִּׁים רִבּוֹא מִכְּלָלוּת הָעוֹלָם - כלומר, העולם מתחלק כאילו לשש מאות אלף חלקים, שכל אחד מהם שייך לאחת משש מאות אלף הנשמות, ומשום כך יש לכל נשמה החלק הַתָּלוּי - חלק זה של העולם, תלוי בְּנַפְשׁוֹ הַחִיּוֹנִית, לְהַעֲלוֹתוֹ לַה' בַּעֲלִיָּתָהּ, - על־ידי עליית הנפש החיונית הפרטית של יהודי. דְּהַיְנוּ - כלומר: כיצד הוא מעלה את החלק מהעולם? - בְּמַה - על־ידי, שֶׁמִּשְׁתַּמֵּשׁ - בדברים מֵעוֹלָם הַזֶּה לְצֹרֶךְ גּוּפוֹ וְנַפְשׁוֹ הַחִיּוֹנִית - במטרה לנצל אותם לַעֲבוֹדַת ה', - על־ידי השתמשותו בעניני העולם הנצרכים לגופו ולנפשו החיונית, לשם עבודת ה' - הוא מעלה את חלקו בעולם. כְּגוֹן אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה וְדוֹמֵיהֶם, וְדִירָה וְכָל כְּלֵי תַּשְׁמִישָׁיו. - כשהוא משתמש בכל הדברים הללו לעבודת ה', הוא מעלה על־ידם את חלקו בעולם להקב"ה.

ליקוטי אמרים

כי כללות ישראל שהם ששים רבוא נשמות פרטיות הם כללות החיות של כללות העולם כי בשבילם נברא וכל פרט מהם הוא כולל ושייך לו החיות של חלק אחד מששים רבוא מכללות העולם התלוי בנפשו החיונית להעלותו לה' בעלייתה דהיינו במה שמשתמש מעו"הז לצורך גופו ונפשו החיונית לעבודת ה' כגון אכילה ושתיה ודומיהם ודירה וכל כלי תשמישיו אלא שששים רבוא נשמות פרטיות אלו הן שרשי' וכל שרש מתחלק לששים רבוא ניצוצות שכל ניצוץ הוא נשמה אחת וכן בנפש ורוח בכל עולם מארבע עולמות אצילו' בריאה יצירה עשיה

ברם, ישנן הרי יותר משש מאות אלף, "ששים רבוא", נשמות, ונוסף לכך בלתי אפשרי הדבר שיהודי אחד ישתמש בחלק מששים רבוא של כל העולם? אֶלָּא שֶׁשִּׁשִּׁים רִבּוֹא נְשָׁמוֹת פְּרָטִיּוֹת אֵלּוּ - שהן פרטים מהנשמה הכללית של כללות ישראל, הֵן שָׁרָשִׁים, - וכשם שכל שורש מתחלק ומתפשט להרבה ענפים ופרטים - כך גם ביחס לנשמות שהן "שרשים" - וְכָל שֹׁרֶשׁ מִתְחַלֵּק לְשִׁשִּׁים רִבּוֹא נִיצוֹצוֹת, שֶׁכָּל נִיצוּץ הוּא נְשָׁמָה אַחַת, וְכֵן בְּנֶפֶשׁ וְרוּחַ, בְּכָל עוֹלָם מֵאַרְבַּע עוֹלָמוֹת: אֲצִילוּת־בְּרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה. - ישנה בחינת נפש, או בחינת רוח או נשמה מעולם האצילות, ואותו דבר מעולם הבריאה וכו',

יום שלישי י"ט אדר ב'

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' מח, וכל ניצוץ... עד עמ' 96, ניצוצין וכו'.

וְכָל **נִיצוּץ** – של נשמה, **לֹא יָרַד לָעוֹלָם הַזֶּה**, – כדי לתקן ולהעלות את עצמו, אלא לתקן את הגוף והנפש החיונית – כפי שרבנו הזקן מסביר להלן. כיוון שרבנו הזקן מזכיר כאן את ירידת הנשמה, הוא מפסיק (כמאמר המוסגר) כדי להדגיש גודל הירידה לגבי הנשמה, שגם אם ניצוץ הנשמה יגיע כאן למטה לדרגה העליונה ביותר של אהבה ויראה של צדיק גמור – אין זה שווה לאהבה וליראה של הנשמה למעלה, לפני ירידתה למטה – **אַף שֶׁהִיא** – ירידת הנשמה לעולם הזה, **יְרִידָה גְּדוֹלָה וּבְחִינַת גָּלוּת מַמָּשׁ**, – לנשמה, **כִּי גַּם שֶׁיִּהְיֶה** – בירידתו למטה בגוף, **צַדִּיק גָּמוּר עוֹבֵד ה' בְּיִרְאָה וְאַהֲבָה רַבָּה** – המדריגה העליונה ביותר באהבה ויראה, **לֹא יַגִּיעַ** – ניצוץ הנשמה של הצדיק, **לְמַעֲלוֹת דְּבֵקוּתוֹ בַּה' בְּהִילוּ וּרְחִימוּ** ביראה ואהבה שהיו לניצוץ הנשמה, **בְּטֶרֶם יְרִידָתוֹ לָעוֹלָם הַזֶּה הַחָמְרִי, לֹא מִינָה וְלֹא מִקְצָתָהּ**, – לא ממנה ואף לא ממקצת ממנה, **וְאֵין עֶרֶךְ וְדִמְיוֹן בֵּינֵיהֶם** – בין היראה והאהבה של הנשמה למעלה, לבין יראתה ואהבתה בהיותה למטה בגוף, **כְּלָל, כַּנּוֹדָע לְכָל מַשְׂכִּיל, שֶׁהַגּוּף אֵינוֹ יָכוֹל לְסַבֵּל כּוֹ'**, – יראה ואהבה גדולות כאלו שיש לנשמה למעלה, הרי שהירידה הגדולה של הנשמה, היא לא עבור עצמה – **אֶלָּא יְרִידָתוֹ לָעוֹלָם הַזֶּה לְהִתְלַבֵּשׁ בְּגוּף וְנֶפֶשׁ הַחַיּוּנִית, הוּא כְּדֵי לְתַקְּנָם** – את הגוף ונפש הבהמית, **בְּלִבַּד, וּלְהַפְרִידָם מֵהֶרַע שֶׁל שֶׁלֹשׁ קְלִפּוֹת הַטְּמֵאוֹת, עַל־יְדֵי שְׁמִירַת שֶׁם"ה לֹא־תַעֲשֶׂה וְעַנְפֵיהֶן**, – להישמר מאיסורים דאורייתא ודרבנן, **וּלְהַעֲלוֹת נַפְשׁוֹ הַחַיּוּנִית עִם חֶלְקָהּ הַשַּׁיָּךְ לָהּ מִכְּלָלוּת עוֹלָם הַזֶּה, וּלְקַשְּׁרָם וּלְיַחֲדָם בְּאוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, אֲשֶׁר יַמְשִׁיךְ בָּהֶם** – וזאת, **עַל־יְדֵי קִיּוּמוֹ כָּל רְמַ"ח מִצְוֹת־עֲשֵׂה בְּנַפְשׁוֹ הַחַיּוּנִית, שֶׁהִיא הִיא** – הנפש החיונית, **הַמְקַיֶּמֶת כָּל מִצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת כַּנִּזְכָּר לְעֵיל.** – בפרק זה, שאין הנפש האלקית יכולה לקיים את המצוות הנעשות עם הגוף הגשמי, אלא על־ידי הנפש החיונית. שכן, בלעדיה אין הנפש האלקית יכולה לפעול בגוף. **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב [בְּ'עֵץ חַיִּים' שַׁעַר כּוֹ]: כִּי הַנִּשְׁמָה עַצְמָהּ אֵינָהּ צְרִיכָה תִּקּוּן כְּלָל כּוֹ', וְלֹא הֶצְרְכָה לְהִתְלַבֵּשׁ בָּעוֹלָם הַזֶּה וְכוּ'**, – ובגוף ונפש הבהמית, **רַק לְהַמְשִׁיךְ אוֹר** – אלקי, כדי **לְתַקְּנָם כּוֹ'**, – את הגוף ונפש הבהמית, **וְהוּא מַמָּשׁ[7] דֶּגְמַת סוֹד גָּלוּת הַשְּׁכִינָה, לְבָרֵר נִיצוֹצִין וְכוּ'**. – כשם שהשכינה ירדה לגלות כדי לברר ולהעלות את ניצוצי הקדושה שנפלו בקליפה – כך גם יורדת הנשמה בגוף, דבר המהווה גלות לגבה, כדי לתקן את הגוף ונפש הבהמית ולברר את ניצוצות הקדושה שבהם. על כל פנים, מוסברת עתה היטב מעלת המצוות המעשיות: כיוון שכל תכלית בריאת העולמות וירידת הנשמה למטה, הוא כדי להעלות את הגוף ונפש הבהמית, ועל־ידי־זה גם את כל העולם – הרי הדבר מתבצע בעיקר על־ידי מצוות מעשיות, הנעשות עם הגוף והנפש הבהמית.

ליקוטי אמרים

וכל ניצוץ

לא ירד לעו"הז אף שהיא ירידה גדולה ובחי' גלות ממש כי גם שיהיה צדיק גמור עובד ה' ביראה ואהבה רבה בתענוגים לא יגיע למעלות דביקותו בה' בדחילו ורחימו בטרם ירידתו לעו"הז החומרי לא מינה ולא מקצתה ואין ערך ודמיון ביניהם כלל כנודע לכל משכיל שהגוף אינו יכול לסבול כו' אלא ירידתו לעולם הזה להתלבש בגוף ונפש החיונית הוא כדי לתקנם בלבד ולהפרידם מהרע של שלש קליפות הטמאות על ידי שמירת שם"ה לא תעשה וענפיהן ולהעלות נפשו החיונית עם חלקה השייך לה מכללות עו"הז ולקשרם ולייחדם באור א"ס ב"ה אשר ימשיך בהם ע"י קיומו כל רמ"ח מצות עשה בנפשו החיוני' שהיא היא המקיימ' כל מצות מעשיות כנ"ל וכמ"ש [בע"ח שער כ"ו] כי הנשמה עצמה אינה צריכה תיקון כלל כו' ולא הוצרכה להתלבש בעו"הז וכו' רק להמשיך אור לתקנם כו' והוא ממש דוגמת סוד גלות השכינה לברר ניצוצין וכו'.

---

7. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "יל"פ השייכות כאן: דלכאורה אינו מובן כלל ירידת וסבל נפה"א (שהיא חלק א' ממעל ממש וכמשנ"ת בארוכה פ"ב גודל מעלתה שהוא וחכ' אחד וכו') בשביל לתקן - נפש החיונית והגוף (ק"נ וכו', ועד שאפי' לאחרי שלמות התיקון ע"י נפה"א, הרי נת' זה עתה שאפי' צדיק גמור תכלית הבירור כו' אינו סובל כו'). והתירוץ שזהו ממש כו' [כי השכינה - היא מקור נפה"א - לקמן ס"פ. והניצוצין - ה"ה המהוים כל עניני העולם, גוף נפה"ח וכו'] וזה נק' סוד (מן השכל וההבנה) גלות השכינה כו'". הרבי שליט"א מסביר בהערתו זו, שייכות ענין סוד גלות השכינה למה שמדובר כאן - שכן, לכאורה לא מובנת בכלל ירידתה וסבלה של הנפש האלקית (שהיא חלק אלקה ממעל ממש, כפי שלמדנו במפורט בפרק השני על גדלות ומעלת הנשמה. שהיא באה מ"חכמה עילאה", ו"הוא וחכמתו אחד" - וממדריגה גבוהה כזו יורדת הנשמה ירידה גדולה כל כך וסובלת סבל רב כזה) - הרי זה רק כדי לתקן את הנפש החיונית והגוף (שהם קליפת נוגה, עד שגם לאחרי שלימות תיקון הגוף ונפש החיונית על ידי הנפש האלקית, כפי שהדבר בצדיק גמור - הרי למדנו זה עתה, שגם בצדיק, שהגיע כבר לתכלית הבירור (האופן הנעלה ביותר בבירור הגוף וכו'). אין גופו יכול להכיל אהבה כזו להקב"ה כמו שהיה לנשמה בהיותה למעלה. ולכאורה לא מובן כלל, לשם מה היתה, בכל זאת, ירידת הנפש האלקית? - והתירוץ הוא, שזהו ממש אותו ענין של סוד גלות השכינה לברר את הניצוצין. שכן, השכינה היא מקורה של הנפש

יום רביעי כ' אדר ב'

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 96, ובזה יובן... עד עמ' 98, [פ' כ"ג].

וְבָזֶה – במה שהוסבר, שמעלת המצוות המעשיות מתבטאת בכך שעל־ידן מתעלית הנפש החיונית, **יוּבָן מַה שֶּׁהִפְלִיגוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה**[8] **בְּמְאֹד מְאֹד בְּמַעֲלַת הַצְּדָקָה, וְאָמְרוּ שֶׁ"שְּׁקוּלָה כְּנֶגֶד כָּל הַמִּצְוֹת", וּבְכָל תַּלְמוּד יְרוּשַׁלְמִי הִיא** – מצות הצדקה, **נִקְרֵאת בְּשֵׁם "מִצְוָה" סְתָם,** – כשאומרים שאדם עומד לעשות מצוה (סתם), הכוונה היא למצות הצדקה, **כִּי כָּךְ הָיָה הֶרְגֵּל הַלָּשׁוֹן לִקְרֹא צְדָקָה בְּשֵׁם "מִצְוָה" סְתָם,** – וכל כך למה? **מִפְּנֵי שֶׁהִיא** – מצות הצדקה, **עִקַּר הַמִּצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת, וְעוֹלָה עַל כֻּלָּנָה, שֶׁכֻּלָּן** – כל המצוות המעשיות, **הֵן רַק** – כדי **לְהַעֲלוֹת נֶפֶשׁ הַחִיּוּנִית לַה', שֶׁהִיא** – הנפש החיונית, **הִיא הַמְקַיֶּמֶת אוֹתָן, וּמִתְלַבֶּשֶׁת בָּהֶן** – במצוות המעשיות, **לִיכָלֵל בְּאוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא שבמצוה** – **וְאֵין לְךָ מִצְוָה שֶׁנַּפֶּשׁ הַחִיּוּנִית מִתְלַבֶּשֶׁת בָּהּ כָּל־כָּךְ כִּבְמִצְוַת הַצְּדָקָה,** – שהרי בצדקה מתלבשת הנפש החיונית במדה גדולה בהרבה מאשר בכל שאר המצוות המעשיות: **שֶׁבְּכָל הַמִּצְוֹת אֵין מִתְלַבֵּשׁ בָּהֶן רַק כֹּחַ אֶחָד מִנֶּפֶשׁ הַחִיּוּנִית** – כגון: כוח המעשה שביד המניחה תפילין, או המחזיקה באתרוג וכדומה, וגם זה רק **בְּשָׁעַת מַעֲשֵׂה הַמִּצְוָה לְבַד, אֲבָל בִּצְדָקָה שֶׁאָדָם נוֹתֵן מִיגִיעַ כַּפָּיו** – שנותן צדקה מהכסף שהרוויח מיגיעת כפיו, **הֲרֵי כָּל כֹּחַ נַפְשׁוֹ הַחִיּוּנִית מְלֻבָּשׁ בַּעֲשִׂיַּת מְלַאכְתּוֹ אוֹ עֶסֶק אַחֵר** – שהשקיע בו כל כוח נפשו החיונית, **שֶׁנִּשְׁתַּכֵּר בּוֹ מָעוֹת אֵלּוּ, וּכְשֶׁנּוֹתְנָן לִצְדָקָה** – אותם כספים שהשקיע בהשגתם את כל כוח נפשו החיונית, **הֲרֵי כָּל נַפְשׁוֹ הַחִיּוּנִית עוֹלָה לַה'.** – שהרי בעבודתו וביגיעתו בא לידי ביטוי כל כוח־הפועל של נפשו החיונית – שלא כמו במצוה אחרת, כאמור, הקשורה בכוח יחיד של הנפש החיונית. ולכן ישנה מעלה גדולה כל כך בצדקה, יותר מאשר בכל שאר המצוות. ברם, נשאלת השאלה: מה הדין בצדקה שאדם נותן מכסף שלא עבד ולא יגע להשגתו, האם אין בה אותה מעלה? – מסביר רבנו הזקן: **וְגַם מִי שֶׁאֵינוֹ נֶהֱנֶה מִיְּגִיעוֹ, מִכָּל־מָקוֹם, הוֹאִיל וּבְמָעוֹת אֵלּוּ** – שהוא נותן לצדקה, **הָיָה יָכוֹל לִקְנוֹת** – אמצעים לסיפוק **חַיֵּי נַפְשׁוֹ הַחִיּוּנִית** - **הֲרֵי** – שבנתינתו כסף זה לצדקה, הוא **נוֹתֵן חַיֵּי נַפְשׁוֹ לַה'.** – כך, שבמצות הצדקה מתלבשת הנפש החיונית הרבה יותר מאשר בכל שאר המצוות המעשיות. **וְלָכֵן אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה**[9] – על צדקה **שֶׁ"מְּקָרֶבֶת אֶת הַגְּאֻלָּה", לְפִי שֶׁבִּצְדָקָה אַחַת** – במתן צדקה פעם אחת, **מַעֲלָה הַרְבֵּה מִנֶּפֶשׁ הַחִיּוּנִית, מַה שֶּׁלֹּא הָיָה יָכוֹל לְהַעֲלוֹת מִמָּנָה כָּל־כַּךְ כֹּחוֹת וּבְחִינוֹת בְּכַמָּה מִצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת אֲחֵרוֹת.** – בקיום הרבה מצוות מעשיות אחרות לא היה מעלה כל־כך הרבה כוחות ובחינות של הנפש החיונית, כמו בקיום מצות הצדקה פעם אחת. וכבל שמבררים ומעלים יותר את הנפש החיונית – מקרבים יותר את הגאולה, כפי שכבר למדנו, שתכלית ימות המשיח קשורה בהעלאת הנפש החיונית להקב"ה. על־כל־פנים מבואר, שבצדקה יש מעלה לגבי כל שאר המצוות, כולל גם מצות לימוד תורה. **וּמַה שֶּׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה**[10] **שֶׁ"תַּלְמוּד תּוֹרָה כְּנֶגֶד כֻּלָּם"**, - גם כנגד מצות צדקה. כיצד, איפוא, הדבר תואם למה שלמדנו זה עתה, שצדקה היא למעלה משאר כל המצוות? – **הֵינוּ מִפְּנֵי שֶׁתַּלְמוּד תּוֹרָה הִיא בְּדִבּוּר וּמַחֲשָׁבָה, שֶׁהֵם** - דיבור ומחשבה, **לְבוּשִׁים הַפְּנִימִיִּים שֶׁל נֶפֶשׁ הַחִיּוּנִית.** - שלא כ"מעשה" שהוא

ליקוטי אמרים

ובזה יובן מה שהפליגו רז"ל במאד מאד במעלת הצדקה ואמרו ששקולה כנגד כל המצות ובכל תלמוד ירושלמי היא נק' בשם מצוה סתם כי כך היה הרגל הלשון לקרוא צדקה בשם מצוה סתם מפני שהיא עיקר המצות מעשיות ועולה על כולנה שכולן הן רק להעלות נפש החיונית לה' שהיא היא המקיימת אותן ומתלבשת בהן ליכלל באור א"ס ב"ה המלובש בהן ואין לך מצוה שנפש החיונית מתלבשת בה כל כך כבמצות הצדקה שבכל המצות אין מתלבש בהן רק כח א' מנפש החיונית בשעת מעשה המצוה לבד אבל בצדקה שאדם נותן מיגיע כפיו הרי כל כח נפשו החיונית מלובש בעשיית מלאכתו או עסק אחר שנשתכר בו מעות אלו וכשנותנן לצדקה הרי כל נפשו החיונית עולה לה' וגם מי שאינו נהנה מיגיעו מ"מ הואיל ובמעות אלו היה יכול לקנות חיי נפשו החיונית הרי נותן חיי נפשו לה'. ולכן אמרו רז"ל שמקרבת את הגאולה לפי שבצדק' אחת מעלה הרבה מנפש החיונית מה שלא היה יכול להעלות ממנה כל כך כחות ובחי' בכמה מצות מעשיות אחרות. ומ"ש רז"ל שת"ת כנגד כולם היינו מפני שת"ת היא בדבור ומחשבה שהם לבושים הפנימי' של נפש החיונית וגם מהותן ועצמותן

האלקית (כפי שנלמד בסוף פרק זה) - והניצוצין הם הם שמהווים את כל עניני העולם, כולל הגוף והנפש החיונית - הרי זה ממש אותו ענין: הנפש האלקית הבאה מן השכינה, מתקנת ומבררת את הנפש החיונית והגוף הבאים מהניצוצין. וזה נקרא סוד, "**סוד** גלות השכינה", כי זה נסתר ולמעלה מהשכל וההבנה: כך גם בירידתה וגלותה של הנפש האלקית, לברר את הגוף והנפש החיונית, יש משום ענין שלמעלה מהשכל וההבנה. **8.** בבא בתרא ט, א. **9.** שם, י, א. **10.** פאה א, א.

לבוש חיצוני – ורק על־ידי לימוד התורה, מאיר אור התורה בלבושים הפנימיים, דבר שאינו יכול להיעשות על־ידי מצוות אחרות: **וְגַם** - מעלה נוספת במצות לימוד התורה: **מָהוּתָן וְעַצְמוּתָן שֶׁל בְּחִינוֹת חָכְמָה־בִינָה־דַּעַת מִקְּלִפַּת נֹגַהּ שֶׁבַּנֶּפֶשׁ הַחִיּוֹנִית - נִכְלָלוֹת בִּקְדֻשָּׁה מַמָּשׁ כְּשֶׁעוֹסֵק בַּתּוֹרָה בְּעִיּוּן וְשֵׂכֶל.** - כשלומדים תורה בעמקות השכל, נתון אז השכל של הנפש החיונית בענין הנלמד, ועל־ידי־זה נהפכות בחינות חכמה־בינה־דעת של קליפת נוגה (שבנפש החיונית), מהותן ועצמותן, לקדושה. שכן, כוח השכל המבין את הענין הנלמד, נעשה חלק מהמצוה של לימוד התורה. אף שבפרק י"ב למדנו, שה"בינוני" יכול להפוך לקדושה רק את הלבושים של הנפש הבהמית, ולא את עצמיות הנפש שהיא הכוחות, כיצד, איפוא, אנו אומרים כאן שגם מהותן ועצמותן של הכוחות נהפכות לקדושה? – ברם, אין בכך משום סתירה, כי בפרק י"ב מדובר אודות מדותיה של הנפש הבהמית, ואותן **אין** בידו של ה"בינוני" להפוך לקדושה. ואילו כאן מדובר אודות השכל, ואותו ביכולתו של ה"בינוני" להפוך לקדושה על־ידי לימוד תורה. להלן יסביר רבנו הזקן את הסיבה להבדל זה שבין המדות לשכל: **וְאַף שֶׁמָּהוּתָן וְעַצְמוּתָן שֶׁל הַמִּדּוֹת: חֶסֶד גְּבוּרָה תִּפְאֶרֶת כו' - לֹא יָכְלוּ לָהֶם הַבֵּינוֹנִים לְהָפְכָם לִקְדֻשָּׁה,** - כיצד, איפוא, אנו אומרים כאן, שמהות ועצמות שכל נפש הבהמית נכלל בקדושה? **הֵינוּ מִשּׁוּם שֶׁהָרַע** - של הקליפה, **חָזָק יוֹתֵר בַּמִּדּוֹת מִבְּחָכְמָה־בִינָה־דַּעַת, מִפְּנֵי יְנִיקָתָן** - של המדות, **שֶׁם מֵהַקְּדֻשָּׁה יוֹתֵר,** - מאשר המוחין, **כַּיָּדוּעַ לְיוֹדְעֵי חֵ"ן:** - לומדי תורת הקבלה (ח"ן – חכמה נסתרת). (כי עיקר ענין "שבירת הכלים" היה במדות. ולכן קשה יותר לברר ולהפוך לקדושה את הרע שבמדות). ואילו את הרע של המוחין והשכל, יכול ה"בינוני" להפוך לקדושה, על־ידי לימוד תורה מתוך עיון ושכל. ולכן, "תלמוד תורה כנגד כולם" – מפני שעל־ידי תורה מהפכים את השכל של הנפש הבהמית לקדושה. **זֹאת** - נוסף על המעלה האמורה, **וְעוֹד אַחֶרֶת,** - יש מעלה נוספת, **וְהִיא הָעוֹלָה עַל כֻּלָּנָה, בְּמַעֲלַת עֶסֶק תַּלְמוּד תּוֹרָה עַל כָּל הַמִּצְוֹת, עַל־פִּי מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל** - בפרק כ"ג, **בְּשֵׁם הַ'תִּקּוּנִים',** - "תיקוני זוהר", **דְּרְמַ"ח פִּקּוּדִין הֵן רְמַ"ח אֵבְרִין דְּמַלְכָּא,** - רמ"ח (248) מצוות־העשה הן רמ"ח אברי המלך. וכשם שכל אבר הוא כלי לכוח של הנפש, כך כל מצוה היא כלי להמשכת הרצון העליון. ברם, ביחס לתורה, כתוב ב"תיקוני זוהר", ש"אורייתא וקודשא־בריך־הוא כולא חד", תורה והקב"ה הם דבר אחד ממש (ולא כמו "אברים"), וכפי שיתבאר להלן ההבדל שבין מצוות לתורה. **וּכְמוֹ בְּאָדָם הַתַּחְתּוֹן, הֲרֵדְ־מָשָׁל, אֵין עָרוֹךְ וְדִמְיוֹן כְּלָל בֵּין הַחַיּוּת שֶׁבְּרְמַ"ח אֵבָרָיו לְגַבֵּי הַחַיּוּת שֶׁבַּמֹּחִין, שֶׁהוּא הַשֵּׂכֶל הַמִּתְחַלֵּק לְשָׁלֹשׁ בְּחִינוֹת: חָכְמָה־בִינָה־דַּעַת** - שכן, אבר, שהוא חלק מגוף האדם, אמנם מאוחד עם הנפש המחיה את הגוף – אך עם זאת הם שני דברים שונים ונפרדים. שונה הדבר ביחס לשכל ונפש, כי השכל הוא התפשטות וחלק מן הנפש, והתאחדותו עם הנפש היא (שלא כמו שני דברים נפרדים המתאחדים, אלא) התאחדות של חלקים של דבר אחד. הבדל זה שבין האברים לשכל אצל האדם, משמש כמשל על ההבדל שבין מצוות לתורה. **כָּכָה מַמָּשׁ הֲרֵדְ־מָשָׁל, לְהַבְדִּיל בְּרִבְבוֹת הַבְדָּלוֹת לְאֵין קֵץ,** - בין הדברים כפי שהם באדם לבין כמו שזה למעלה, ההבדל שישנו **בְּהֶאָרַת אוֹר אֵין־סוֹף בְּרוּךְ־הוּא הַמִּתְלַבְּשׁוֹת בְּמִצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת לְגַבֵּי הֶאָרַת אוֹר אֵין־סוֹף שֶׁבְּבְחִינַת חָכְמָה־בִינָה־דַּעַת שֶׁבְּחָכְמַת הַתּוֹרָה, אִישׁ אִישׁ כְּפִי שִׂכְלוֹ וְהַשָּׂגָתוֹ.** - עד כמה שהוא משיג ומבין בתורה – באותה מדה מתאחד שכלו עם הקב"ה, באופן היחוד של התאחדות השכל עם הנפש. בכך נעלה תורה משאר כל המצוות המעשיות, כולל מצות הצדקה, שהיחוד עם הקב"ה על ידי לימוד תורה, הוא התאחדות נעלה בהרבה מאשר היחוד שעל־ידי מצוות מעשיות. **וְאַף שֶׁאֵינוֹ מַשִּׂיג** - את התורה, **אֶלָּא בַּגַּשְׁמִיּוּת** - הוא משיג את התורה רק כפי שהיא מלובשת בענינים גשמיים, כמו "שנים אוחזין בטלית" או "המחליף פרה בחמור", **חֲרֵי הַתּוֹרָה נִמְשָׁלָה לְמַיִם, שֶׁיּוֹרְדִים מִמָּקוֹם גָּבוֹהַּ כו',** - למקום נמוך. שגם בירידתם למטה הם נשארים אותם מים כמו שהיו במקום הגבוה; כך גם ביחס לתורה, שגם אחרי שירדה ונתלבשה בענינים גשמיים – מלובשת עצמיות חכמתו ורצונו של הקב"ה, באותם ענינים גשמיים בהם ירדה התורה, **כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל.** - בפרק ד'. **וְאַף־עַל־פִּי־כֵן** - למרות מעלת לימוד התורה לגבי המצוות, שעל־ידי לימוד תורה ההתאחדות עם

ליקוטי אמרים

1 של בחי' חב"ד מקליפת נוגה שבנפש החיונית נכללות
2 בקדושה ממש כשעוסק בתורה בעיון ושכל ואף
3 שמהותן ועצמותן של המדות חג"ת כו' לא יכלו להם
4 הבינונים להפכם לקדושה היינו משום שהרע חזק
5 יותר במדות מבחב"ד מפני יניקתן שם מהקדושה יותר
6 כידוע לי"ח: זאת ועוד אחרת והיא העולה על כולנה
7 במעלת עסק ת"ת על כל המצו' ע"פ מ"ש לעיל בשם
8 התיקוני' דרמ"ח פיקודין הן רמ"ח אברי' דמלכא וכמו
9 באדם התחתון ד"מ אין ערוך ודמיון כלל בין החיות
10 שברמ"ח איבריו לגבי החיות שבמוחין שהוא השכל
11 המתחלק לג' בחי' חב"ד ככה ממש ד"מ להבדיל
12 ברבבות הבדלות לאין קץ בהארת אור א"ס ב"ה
13 המתלבשות במצות מעשיות לגבי הארת אור א"ס
14 שבבחי' חב"ד שבחכמת התורה איש איש כפי שכלו
15 והשגתו. ואף שאינו משיג אלא בגשמיות הרי התורה
16 נמשלה למים שיורדים ממקום גבוה כו' כמ"ש לעיל
17 ואעפ"כ ארז"ל לא המדרש עיקר אלא המעשה והיום

הקב"ה היא למעלה בהרבה מאשר על־ידי מצוות מעשיות, בכל זאת, **אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה**[11]: **"לֹא הַמִּדְרָשׁ עִקָּר אֶלָּא הַמַּעֲשֶׂה"**, - קיומן של המצוות המעשיות, **וְ"הַיּוֹם** - בחיי העולם הזה, **לַעֲשׂוֹתָם"** כְּתִיב[12], - שהעיקר הוא קיום המצוות בפועל, **וּמְבַטְּלִין תַּלְמוּד תּוֹרָה לְקִיּוּם מִצְוָה מַעֲשִׂית כְּשֶׁאֵי־אֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹתָהּ עַל־יְדֵי אֲחֵרִים, מִשּׁוּם "כִּי זֶה** - קיום מצוות מעשיות, **כָּל** - תכליתו של **הָאָדָם" וְתַכְלִית בְּרִיאָתוֹ** - של הנשמה, **וְיִרִידָתוֹ לָעוֹלָם הֲוָה, לִהְיוֹת לוֹ יִתְבָּרֵךְ דִּירָה בַּתַּחְתּוֹנִים דַּוְקָא,** - בעולמות ובנבראים התחתונים, **לְאַהַפְּכָא חֲשׁוֹכָא לִנְהוֹרָא,** - להפוך את חושך העולם הזה לאור הקדושה, **"וְיִמָּלֵא** - על־ידי־זה, **כְּבוֹד ה' אֶת כָּל הָאָרֶץ" הַגַּשְׁמִית דַּוְקָא,** - דוקא, **"וְרָאוּ כָל בָּשָׂר יַחְדָּו",** - את האור האלקי, **כַּנָּזְכָּר לְעֵיל.** - בפרק ל"ו. כלומר, התכלית של "דירה בתחתונים" מתבצעת בעיקר על־ידי מצוות מעשיות. ולכן, כשמדובר אודות מצוה מעשית שאיננה יכולה להיעשות על־ידי אחר – צריכים גם לבטל לימוד תורה, כדי שעל־ידי קיום המצוה תתבצע כוונת הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים. ברם, כשאותה מצוה יכולה להיעשות על־ידי אחר, הרי תתבצע כוונת הקב"ה ב"דירה בתחתונים", וכל ההבדל נוגע רק לשאלה אם **הוא** יקיים את המצוה ובנפשו **הוא** תאיר ההמשכה הנמשכת על־ידי אותה מצוה – הרי בקשר לכך, גוברת מעלת לימוד התורה. שכן, על ידי לימוד התורה מגיע האדם הלומד לדרגת המשכה נעלית יותר ולהתאחדות הנפש גדולה יותר עם אלקות. ולכן עליו אז **לא** לבטל מלימוד תורה בגלל קיום המצוה. ובלשון ה"תניא": **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן כְּשֶׁאֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹתָהּ** - את המצוה, **עַל־יְדֵי אֲחֵרִים** - שאז **אֵין מְבַטְּלִין תַּלְמוּד תּוֹרָה,** - לשם קיום מצוה, **אַף שֶׁכָּל הַתּוֹרָה אֵינָהּ אֶלָּא פֵּרוּשׁ הַמִּצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת,** - ובכל זאת, אסור לבטל לימוד תורה כדי לקיים מצוה שיכולה להיעשות על־ידי אחר, **וְהַיְנוּ, מִשּׁוּם שֶׁהִיא** - תורה, **בְּחִינַת חָכְמָה־בִּינָה־דַּעַת שֶׁל אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, וּבַעֲסָקוֹ בָּהּ** - בתורה, הוא **מַמְשִׁיךְ עָלָיו אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא בְּיֶתֶר שְׂאֵת וְהֶאָרָה גְּדוֹלָה לְאֵין קֵץ מֵהֶאָרָה וְהַמְשָׁכָה עַל־יְדֵי פִּקּוּדִין** - שהוא ממשיך על נפשו על־ידי מצוות, **שֶׁהֵן אַבְרִין דְּמַלְכָּא.** - אברי המלך. **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "ע"פ הנ"ל במצוות – עיקר התועלת בירור הגוף והעולם, בת"ת יחוד **הנפש**, ועפ"ז יובן ז"ש". כלומר: לפי האמור, שעיקר התועלת במצוות הוא בירור הגוף והעולם, ועיקר התועלת בתלמוד תורה הוא יחוד הנפש – יובן מאמרו של רב ששת, כדלהלן: **וְזֶהוּ שֶׁאָמַר רַב שֵׁשֶׁת**[13]: **"חֲדָאי נַפְשָׁאי, לָךְ קָרָאי לָךְ תָּנָאי"**, - שמחי נפשי, בשבילך אני לומד מקרא, בשבילך אני לומד משנה. שכן, בשביל הנפש, היחוד שעל־ידי תורה – מקרא ומשנה – הוא למעלה מהיחוד שעל־ידי מצוות, ולכן הוא אומר לנפשו, שבשבילה הוא לומד מקרא ומשנה, **כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר כַּאֲרִיכוּת**[14]: - מעלת יחוד הנפש הבאה על־ידי תורה. עד כאן הסביר רבנו הזקן **שהמשכת** אור אין־סוף ברוך־הוא על נפש האדם **עצמה**, הבאה על־ידי לימוד תורה, היא למעלה בהרבה מאשר על־ידי קיום מצוות. להלן יסביר רבנו הזקן (כלשון **כ"ק אדמו"ר שליט"א בהערה**) "ענין נעלה **בהרבה** יותר – שבת"ת לגבי מצות **שבהמשכת האוא"ס** שע"י ת"ת דוקא מצינו חידוש שנק' **קריאה** (משא"כ – במצות) – פי' שקורא כו' (שלמעלה מאור). ולא עוד – אלא שאפילו לגבי קריאה סתם – יש מעלה בת"ת, וז"ש **לכל** קוראיו גו' **באמת** כו' – היינו בנוגע **לפעולת** ההמשכות". כלומר: רבנו הזקן מסביר עתה ענין הרבה יותר נעלה שיש בלימוד תורה לגבי מצוות, והוא – שב**המשכה** מאור אין־סוף הנמשכת על־ידי תורה דוקא, מוצאים אנו חידוש, שהיא נקראת בשם "קריאה" (מה־שאין־כן במצוות), כמו שאדם קורא לחברו שיבוא אליו עם ה"עצם" שלו – כך גם על־ידי תורה **קוראים** וממשיכים **עצמות** אור אין־סוף ברוך־הוא (שלמעלה מהאור שממשיכים על־ידי מצוות); ולא זו בלבד, אלא שבקריאה עצמה ישנה "קריאה" סתם – והיא נגרמת על־ידי תפילה; ולעומת זה, הקריאה שעל־ידי תורה היא נעלה יותר, בכך שהיא נקראת קריאה באמת. זוהי כוונת הפסוק: "קרוב ה' **לכל** קוראיו" המוסב על קריאה סתם, ואילו המשך הפסוק: "לכל אשר יקראוהו **באמת**" מוסב על קריאה נעלה יותר, **באמת**, וזה בא על־ידי תורה – ומעלת הקריאה באמת (שעל־ידי תורה) לגבי קריאה סתם, היא בנוגע **לפעולה** – להמשכות הנמשכות על־ידי־זה. וכפי שהרבי שליט"א מציין למאמרו של רבנו הזקן על הפסוק ב"סידורו", שם מוסבר ההבדל, שעל־ידי קריאה סתם (תפלה) ההמשכה היא בענינים גשמיים: רפואה לחולים, ברכת השנים, וכדומה, ואילו על־ידי

ליקוטי אמרים

לעשותם כתיב ומבטלין ת"ת לקיום מצוה מעשיית כשא"א לעשותה ע"י אחרים משום כי זה כל האדם ותכלית בריאתו וירידתו לעו"הז להיות לו ית' דירה בתחתונים דוקא לאהפכא חשוכא לנהורא וימלא כבוד ה' את כל הארץ הגשמית דייקא וראו כל בשר יחדיו כנ"ל משא"כ כשאפשר לעשותה ע"י אחרים אין מבטלין ת"ת אף שכל התורה אינה אלא פירוש המצות מעשיות והיינו משום שהיא בחי' חב"ד של א"ס ב"ה ובעסקו בה ממשיך עליו אור א"ס ב"ה ביתר שאת והארה גדולה לאין קץ מהארה והמשכה ע"י פקודין שהן אברי' דמלכא וז"ש רב ששת חדאי נפשאי לך קראי לך תנאי כמ"ש במ"א באריכות: והנה המשכה

---

11. אבות א, יז. **12.** דברים ז, יא. **13.** פסחים סח, ב. **14.** "אולי הכוונה להדרוש שבתו"א ריש פ' משפטים" - **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א.**

קריאה באמת (תורה) ההמשכה היא רוחנית ובפנימיות הנשמה. ובלשון רבנו הזקן: **וְהִנֵּה, הַמְשָׁכָה וְהֶאָרָה זוֹ, שֶׁהָאָדָם מַמְשִׁיךְ וּמֵאִיר מֵהֶאָרַת אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־ הוּא עַל נַפְשׁוֹ, וְעַל נַפְשׁוֹת כָּל יִשְׂרָאֵל, הִיא הַשְׁכִּינָה, כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל, מְקוֹר כָּל נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר לְקַמָּן,** - בפרק מ', שעל־ידי תורה ממשיך אדם הארת אור אין־סוף ברוך־הוא, לא רק על נפשו הוא, אלא גם על נפשות כל ישראל, מכיוון שההמשכה היא במקור נשמות ישראל שהיא השכינה – והמשכה זו הנמשכת **עַל־יְדֵי עֶסֶק הַתּוֹרָה** - **נִקְרֵאת בִּלְשׁוֹן "קְרִיאָה"**, - ככתוב: **"קוֹרֵא בַתּוֹרָה"**, - אדם הלומד תורה נקרא **"קורא** בתורה", שמשמעו, קריאת והמשכת **ה"עצם"** של הנקרא, **פֵּרוּשׁ, שֶׁעַל־יְדֵי עֶסֶק הַתּוֹרָה קוֹרֵא לְהַקָּדוֹשׁ־ בָּרוּךְ־הוּא לָבוֹא אֵלָיו, כִּבְיָכוֹל, כְּאָדָם הַקּוֹרֵא לַחֲבֵרוֹ שֶׁיָּבֹא אֵלָיו, וּכְבֵן קָטָן הַקּוֹרֵא לְאָבִיו לָבֹא אֵלָיו לִהְיוֹת עִמּוֹ בְּצַוְּתָא חָדָא,** - ביחד אתו, **וְלֹא לִפְרֵד מִמֶּנּוּ וְלִשָּׁאֵר יְחִידִי חַס־וְשָׁלוֹם.** - כך גם על־ידי תורה; ישנם יהודים המוכתרים כ"אחים ורעים" להקב"ה – וביחס אליהם מובא כאן המשל מאדם הקורא **לחברו**, וישנם יהודים שהם בדרגת "בן" לגבי הקב"ה – וביחס אליהם ה"קריאה בתורה" היא כבן הקורא לאביו. **וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב[15]: "קָרוֹב ה' לְכָל קוֹרְאָיו לְכֹל אֲשֶׁר יִקְרָאוּהוּ בֶּאֱמֶת",** - הקב"ה קרוב (א) לכל אלה שקוראים אליו – (ב) לכל אלה שקוראים אליו באמת[16], **"וְאֵין אֱמֶת אֶלָּא תּוֹרָה"[17],** - כלומר: ישנה קריאה סתם: "לכל קוראיו", וישנה קריאה "באמת" – על־ידי תורה; **דְּהַיְנוּ שֶׁקּוֹרֵא** - וממשיך **לְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא עַל־יְדֵי הַתּוֹרָה דַּוְקָא, לְאַפּוּקֵי** - לשלול את המשמעות של "יקראוהו באמת" שהיא הכוונה **מִי שֶׁקּוֹרֵא אוֹתוֹ שֶׁלֹּא עַל־יְדֵי עֶסֶק הַתּוֹרָה, אֶלָּא צוֹעֵק כָּךְ: אַבָּא! אַבָּא!** - כלומר בעבודת התפילה שיהודי צועק וקורא בתפילתו "אבא אבא", מצד אהבתו להקב"ה – הנה ההמשכה שהוא ממשיך, אינה דומה להמשכה הבאה על־ידי הקריאה של תורה. **וּכְמוֹ שֶׁקּוֹבֵל עָלָיו הַנָּבִיא[18]: "וְאֵין קוֹרֵא בְשִׁמְךָ" כו',** - **והערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "דהול"ל 'ואין קוראך' או 'קורא אותך' ומהו הדיוק 'בשמך'". כלומר: היה עליו לומר "ואין קוראך" או "קורא אותך" – שאין מי שקורא אותך; מהו, איפוא, הדיוק של "בשמך" (שזה מורה שכאילו אכן קוראים להקב"ה, אלא שאין קוראים אליו בשמו, "בשמך")[1]. אלא הכוונה, שהנביא קובל שאין מי שיקרא אותך בשמך, היינו על־ידי תורה, שכן, כל התורה היא הרי שמותיו של הקב"ה, **וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר. וּמִזֶּה יִתְבּוֹנֵן הַמַּשְׂכִּיל, לְהַמְשִׁיךְ עָלָיו יִרְאָה גְּדוֹלָה** - מכאן יכול מי שמתבונן להשרות על עצמו יראה גדולה מן הקב"ה, **בִּשְׁעַת עֶסֶק הַתּוֹרָה,** - מכיון שעל־ידי לימוד תורה הוא ממשיך אליו, כביכול, את הקב"ה, כמו, למשל, בשעה שהוא קורא אליו אדם אחר – הרי שזה צריך להמשיך עליו יראה גדולה מן הקב"ה, בשעה שהוא לומד תורה, **כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל [פֶּרֶק כג][19]:**

ליקוטי אמרים

והארה זו שהאדם ממשיך ומאיר מהארת אור א"ס ב"ה על נפשו ועל נפשות כל ישראל היא השכינ' כנסת ישראל מקור כל נשמות ישראל כמ"ש לקמן ע"י עסק התורה נקראת בלשון קריאה קורא בתורה פי' שע"י עסק התורה קורא להקב"ה לבוא אליו כביכול כאדם הקורא לחבירו שיבא אליו וכבן קטן הקורא לאביו לבא אליו להיות עמו בצוות' חדא ולא ליפרד ממנו ולישאר יחידי ח"ו וז"ש קרוב ה' לכל קוראיו לכל אשר יקראוהו באמת ואין אמת אלא תורה דהיינו שקורא להקב"ה ע"י התורה דוקא לאפוקי מי שקורא אותו שלא על ידי עסק התורה אלא צועק כך אבא אבא וכמו שקובל עליו הנביא ואין קורא בשמך כו' וכמ"ש במ"א. ומזה יתבונן המשכיל להמשיך עליו יראה גדולה בשעת עסק התורה כמש"ל [פ' כ"ג]:

---

15. תהלים קמה, יח. **16.** הסימון א) וב) משל כ"ק אדמו"ר שליט"א, שהעיר על כך שזהו: "עפמשנ"ת סנהדרין לט, רע"ב. ובסידור על פסוק זה". **17.** תנא דבי אלי' זוטא, כא. **18.** ישעי' סד, ו. **19.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "לכאורה אינו מובן **כלל - כי אדרבה** - עיקר היראה גדולה באה מהתבוננות דכאן - סיום פ' זה - שבא חברו וכו' ממש, משא"כ בפכ"ג - שהוא רק מהמשכת רצה"ע **ואור** (נעלה). ועכצ"ל דפי' 'כמש"ל פכ"ג' - הוא להוכיח 1) שצ"ל יראה (גדולה) בשעת עסק התורה [אף שלכאורה השכלה ויראה (וכיוץ) - הפכים]. ועוד 2) ש'מזה (מת"ת) יתבונן' - שת"ת טפל ומשמש בכדי להמשיך כו' - וכמ"ש בספכ"ג: 1) **ויצוונו ה' את** וכו' ליראה. 2) שהתורה **תרעא** לדרתא". כלומר: לכאורה לא מובן כלל מה שרבנו הזקן מציין כאן למה שדובר בפרק כ"ג, שהרי, אדרבה - עיקרה של היראה הגדולה בא מההתבוננות המבוארת כאן, בסוף פרק זה, שעל ידי לימוד תורה ממשיך ומביא אדם כביכול, את הקב"ה ממש אליו למטה, כמו החבר הבא אליו על ידי שהוא קורא לו; ואילו בפרק כ"ג מדובר רק על המשכת הרצון העליון **ואור** נעלה על ידי תורה, מדוע, איפוא, מציין רבנו הזקן ומקשר את הענין המדובר כאן למה שנתבאר בפרק כ"ג? - מסביר הרבי שליט"א, שמן ההכרח לומר שפירוש ההוספה "כמ"ש לעיל פרק כ"ג הוא: א) להוכיח ולהדגיש **שצריכה** להיות יראה (גדולה) בשעת לימוד התורה (שכן, לכאורה אפשר הרי לחשוב שבשעת הלימוד עצמו אין משום מעלה ביראה, כי יראה מביאה לכיוון, דבר הנוגד להשכלה ולהבנה כשלומדים ענין בתורה. - לכן מביא רבנו הזקן מפרק כ"ג, שם מוסבר שמן ההכרח שתהיה יראה גדולה **בשעת** לימוד התורה. ב) מה שמדובר כאן שמלימוד התורה יתבונן האדם להמשיך יראה גדולה, הכוונה להתבונן שתלמוד-תורה הוא "טפל" (ליראה) ומשמש כמכשיר להמשכת היראה, וכפי שמוסבר בסוף פרק כ"ג מהפסוק "ויצונו ה' את כל החוקים ליראה את ה'": א) שהתכלית של "ויצונו" של כל חוקי התורה, היא - "ליראה"; ב) שהתורה נקראת "תרעא לדרתא" ליראה, כלומר: התורה היא כשער לגבי היראה, שהוא דבר**

יום חמישי כ"א אדר ב'

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 98, פרק לח. והנה... עד עמ' נ, אברי הגוף.

פֶּרֶק לח. בפרקים הקודמים הסביר רבנו הזקן, מעלת המצוות והמעשיות והמצוות התלויות בדיבור, שעל ידן מתעלה הנפש החיונית לקדושה.

שכן, המצוות שבמעשה ושבדיבור, נעשות בכוח הנפש החיונית, המחיה את האברים הגשמיים (כלי הביצוע של המצוות) ובכוח מוצאות הפה והלשון וכו' הגשמיות, שעל־ידן באים דיבורי התורה והתפילה לידי ביטוי. ומכיון שתכלית ירידת הנשמה למטה היא, לא בשביל הנשמה עצמה, אלא כדי לתקן ולהעלות את הנפש החיונית והגוף – הדבר מושג על ידי מצוות מעשיות ועל ידי המצוות שבדיבור.

וְהִנֵּה, עִם כָּל הַנִּזְכָּר לְעֵיל, - אודות מעלת המצוות שבמעשה ושבדיבור, שעל ידן מתעלה הנפש החיונית לקדושה, **יוּבָן הֵיטֵב פְּסַק הַהֲלָכָה הָעֲרוּכָה בַּתַּלְמוּד וּפוֹסְקִים[1] דְּ"הִרְהוּר לַאו כְּדִבּוּר דָּמֵי",** - ש"הרהור" (מחשבה) אינו נחשב כמו דיבור, **וְאִם קָרָא קְרִיאַת שְׁמַע בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ וּבְלִבּוֹ לְבַד** - גם אם עשה זאת **בְּכָל כֹּחַ כַּוָּנָתוֹ - לֹא יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ,** - בקריאת שמע, על ידי הרהורו בעניני קריאת שמע על כל כוונותיה, **וְצָרִיךְ לַחֲזֹר וְלִקְרוֹת,** - ולבטא את מלות קריאת שמע בפיו; **וְכֵן בִּבְרִכַּת הַמָּזוֹן[2] דְּאוֹרַיְיתָא[3],** - [אף שלא נאמר בה ודברת בם כמו בקריאת שמע][4] – אף שלגבי ברכת המזון לא נאמרה בתורה הלשון "ודברת", כמו שכתוב בקריאת שמע ; למרות זאת, הדין הוא, שאין יוצאים ידי חובת ברכת המזון בהרהור בלבד, אלא מן ההכרח לבטאה בדיבור דוקא, **וּבִשְׁאָר בְּרָכוֹת[5]** - [אף שהם רק[14]] **דְּרַבָּנָן,** - וכן גם בשאר ברכות, אף שהן רק מדרבנן, **וּבִתְפִלָּה[6];** - [אף שהיא "עבודה שבלב"[14]] – **עֲבוֹדָה** עם הלב ובתוך הלב. בכל זאת, מן ההכרח, שהתפילה תהיה בדיבור דוקא, ולא יוצאים ידי חובה על ידי ההרהור בלב בעניני התפילה[7]. **וְאִם** - ולעומת זה, אם **הוֹצִיא בִּשְׂפָתָיו** - את מלות קריאת שמע או ברכת המזון או ברכות או תפילה, **וְלֹא כִּוֵּן לִבּוֹ** - **יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ בְּדִיעֲבַד,** - אף שלכתחילה צריכים גם לכוון, **וְאֵין צָרִיךְ לַחֲזֹר,** - כדי לומר אותן בכוונה, **לְבַד מִפְּסוּק רִאשׁוֹן שֶׁל קְרִיאַת שְׁמַע[8], וּבְרָכָה רִאשׁוֹנָה שֶׁל תְּפִלַּת שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה[9],** - שאם לא כיוונו בהן, לא יוצאים ידי חובה גם בדיעבד, **וּכְדְאִיתָא [בְּרֵישׁ פֶּרֶק כ דִּבְרָכוֹת]:** - וכמו שאנו מוצאים בתחילת פרק שני במסכת ברכות[10]: **"עַד כָּאן מִצְוַת כַּוָּנָה** - עד סוף פסוק ראשון של קריאת שמע המצוה היא בעיקר הכוונה, **מִכָּאן וָאֵילַךְ** - בשאר פסוקי קריאת שמע, **מִצְוַת קְרִיאָה וְכוּ'".** - ויוצאים בהם ידי חובה בדיבור, גם אם חסרה הכוונה. – לכאורה יש לשאול: מדוע לא תהיינה, כוונה ומחשבה (בלי דיבור), טובות כל כך כמו דיבור בלי כוונה? – אלא, לפי מה שלמדנו במעלת הדיבור, הדבר מוסבר. **וְהֵינוּ, מִשּׁוּם שֶׁהַנִּשְׁמָה אֵינָהּ צְרִיכָה תִּקּוּן לְעַצְמָהּ בַּמִּצְוֹת,** רַק - ענין המצוות בא כדי **לְהַמְשִׁיךְ אוֹר** - להביא לעולם הזה את האור האלקי ובכך **לְתַקֵּן נֶפֶשׁ הַחִיּוּנִית וְהַגּוּף,** - וזאת, **עַל־יְדֵי אוֹתִיּוֹת הַדִּבּוּר שֶׁהַנֶּפֶשׁ מְדַבֶּרֶת בַּחֲמִשָּׁה מוֹצָאוֹת הַפֶּה,** - הגשמיות, **וְכֵן בְּמִצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת שֶׁהַנֶּפֶשׁ עוֹשָׂה בִּשְׁאָר אֶבְרֵי הַגּוּף:** - מתעלים על ידי־זה הנפש החיונית והגוף. ומכיוון, כפי שהוסבר – שה"תכלית" היא בשביל הנפש החיונית והגוף, הרי בכל המצוות שבדיבור, אינן עוזרות הכוונה והמחשבה בהן בלבד, דבר שיש לו שייכות לנפש האלקית, אלא מן ההכרח שיהיה כאן דיבור, ומטעם זה יוצאים ידי חובה בדיעבד בדיבור בלי כוונה ומחשבה. שכן, על ידי מעשה ודיבור דוקא, מעלים ומתקנים את הנפש החיונית והגוף.

ליקוטי אמרים

פרק לח והנה עם כל הנ"ל יובן היטב פסק ההלכה הערוכה בתלמוד ופוסקי' דהרהור לאו כדבור דמי ואם קרא ק"ש במחשבתו ובלבו לבד בכל כח כוונתו לא יצא ידי חובתו וצריך לחזור ולקרות וכן בברכת המזון דאורייתא ובשאר ברכות דרבנן ובתפל' ואם הוציא בשפתיו ולא כיון לבו יצא ידי חובתו בדיעבד ואין צריך לחזור לבד מפסוק ראשון של ק"ש וברכה ראשונה של תפלת שמונה עשרה וכדאי' [ברפ"ב דברכות] ע"כ מצות כוונה מכאן ואילך מצות קריאה וכו'. והיינו משום שהנשמה אינה צריכה תיקון לעצמה במצות רק להמשיך אור לתקן נפש החיונית והגוף ע"י אותיות הדבור שהנפש מדברת בה' מוצאות הפה וכן במצות מעשיות שהנפש עושה בשאר אברי הגוף:

טפל לבית - ועל כך מדובר בסוף פרק כ"ג. **1.** ברכות כ, ב. שו"ע או"ח סימן סב סעיף ג. **2.** רמב"ם הל' ברכות פ"א ה"א. **3.** שו"ע שם, סימן קפה, סעיף ב. **4.** לשון כ"ק אדמו"ר שליט"א. **5.** שו"ע שם, סימן רו, סעיף ג. **6.** שם, סימן קא, סעיף ב. **7.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "והנה הנ"ל בפ"ע ל"ק כלל - כי אין שייך להקשות למה ציווה ה' מצוה לדבר ג"כ, כמו של"ק למה ציווה לעשות כו' אבל צריך הבנה (היטב) - למה במצוה ששייך בה ב' הענינים, דדבור וכוונה, דינם הפכי". כלומר: דבר זה כשלעצמו לא היה קשה כלל, שהרי לא שייך לשאול מדוע ציווה הקב"ה מצוה של לדבר גם, כשם שלא שייך לשאול מדוע ציווה הקב"ה לעשות מצוה מעשית; אלא מה שיש להבין הוא מדוע במצוה ששייכים בה שני הענינים של דיבור וכוונה, - דינם הפכי: בדיבור בלא כוונה - יוצאים ידי חובה, ואילו בכוונה בלא דיבור - לא יוצאים ידי חובה; וזאת מסיים רבנו הזקן: **ואם הוציא בשפתיו... 8.** שו"ע שם, סימן ס, סעיף ה. **9.** שם סימן קא, סעיף א. **10.** יג, ב.

יום שישי כ"ב אדר ב'

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' נ, אך אעפ"כ... עד עמ' נ, כל חי.

עד כאן (החל מפרק ל"ה) למדנו על המעלה הגדולה שב"לעשותו", שכל התכלית טמונה במצוות מעשיות. שכן, כאמור, כדי שתתבצע כוונת הקב"ה בבריאת העולמות, שתהיה לו יתברך "דירה בתחתונים", שבעולם הזה הגשמי תהיה "דירה", מקום, להתגלות אור אין־סוף ברוך־הוא – הרי זה בא על־ידי מצוות מעשיות דוקא, או מצוות שבדיבור הנחשב למעשה. כי, על־ידי־זה, מתבררת החיות של הנפש החיונית והגוף, הבאה מקליפת נוגה, ועולה לקדושה. ועל ידי העלאתה של קליפת נוגה, תתבטלנה ממילא, הקליפות הטמאות לגמרי האחרות, ולא ישאר שום דבר שיסתיר על אלקות, ויאיר אור אין־סוף בעולם הזה במדה יותר גדולה מאשר בעולמות העליונים. להלן תוסבר המעלה שב**כוונת** המצוות. היינו, בכוונה שיש ליהודי, שעל ידי המצוה שהוא מקיים, יתאחד עם הקב"ה מצוה המצוה – ובגלל כך הוא עושה את המצוה, שכן אנו מוצאים, מצד שני, יתרון גם לגבי הכוונה. **אַךְ אַף־עַל־פִּי־כֵן אָמְרוּ[11]: תְּפִלָּה אוֹ שְׁאָר בְּרָכָה** - הנאמרות **בְּלֹא כַּוָּנָה הֵן בְּגוּף בְּלֹא נְשָׁמָה,** - מדוע מדמים את התפילה, או הברכה, ל"גוף", ואת הכוונה – ל"נשמה"? – **פֵּרוּשׁ, כִּי כְּמוֹ שֶׁכָּל הַבְּרוּאִים שֶׁבָּעוֹלָם הַזֶּה שֵׁשׁ לָהֶם גּוּף וּנְשָׁמָה, שֶׁהֵם: "נֶפֶשׁ כָּל חַי וְרוּחַ כָּל בְּשַׂר אִישׁ", וְנִשְׁמַת "כָּל אֲשֶׁר רוּחַ חַיִּים בְּאַפָּיו" מִכָּל בַּעֲלֵי חַיִּים,** - לכל נברא בעולם יש גם גוף וגם נשמה, **וַה' מְחַיֶּה אֶת כֻּלָּם וּמְהַוֶּה אוֹתָם מֵאַיִן לְיֵשׁ תָּמִיד בְּאוֹר וְחַיּוּת שֶׁמַּשְׁפִּיעַ בָּהֶם,** - בגוף ובנשמה; **שֶׁגַּם הַגּוּף הַחָמְרִי,** - ולא רק הגוף, אלא גם **וַאֲפִלּוּ אֲבָנִים וְעָפָר הַדּוֹמֵם מַמָּשׁ** - בהם לא נראית אפילו התנועה החיונית שישנה בצומח, הגדל מקטן לגדול – הרי אפילו בהם, **יֵשׁ בּוֹ אוֹר וְחַיּוּת מִמֶּנּוּ יִתְבָּרֵךְ,** - ובמה מתבטאת החיות שבדומם? – **שֶׁלֹּא יַחֲזֹר לִהְיוֹת אַיִן וָאֶפֶס כְּשֶׁהָיָה,** - לפני בריאתו. – כפי שרבנו הזקן יסביר להלן, ב"שער היחוד והאמונה", שלולא היה האור האלקי ניצב ופועל תמיד בנברא – היה הנברא חוזר להיות אין ואפס כמו קודם שנברא. הרי שגם לדומם יש אור וחיות אלקי המחיה ומאיר אותו. כך, ויותר מכך, ישנו בגוף של עצם חי – ובכל זאת, אין השוואה ויחס כלל בין האור והחיות שבנשמה: **וְאַף־עַל־פִּי־כֵן אֵין עֶרֶךְ וְדִמְיוֹן כְּלָל בֵּין בְּחִינַת אוֹר וְחַיּוּת הַמֵּאִיר בַּגּוּף לְגַבֵּי בְּחִינַת אוֹר וְחַיּוּת הַמֵּאִיר בַּנְּשָׁמָה, שֶׁהִיא נֶפֶשׁ כָּל חָי.** - שכן, דבר מובן הוא שאין השוואה כלל בין גשמיות לרוחניות. גם החוקרים מודים, ש"התהוות הגשמיות מן הרוחניות – אין לך יש מאין גדול מזה". ומכיון שהגוף הוא מציאות גשמית, והנפש – מציאות רוחנית – הרי שאין יחס והשוואה ביניהם. וההבדל הוא, כמובן, בכך שהאור והחיות המאיר בגוף אינו דומה כלל לאור וחיות המאיר בנפש. ורבנו הזקן מסביר שההבדל אינו מתבטא במדת ההעלם והגילוי של האלקות, שהאלקות בגוף מוסתרת, ובנפש – בהתגלות, כי בזה הם שניהם שווים: כשם שהגוף הוא נברא שבעולם הזה, בו החיות האלקית מוסתרת על ידי לבוש של קליפת נוגה, ולכן לא נראה בגוף שחיותו היא אלקות, כך גם קיים אותו לבוש־מסתיר על החיות האלקית המחיה את הנפש, ולא רואים ולא מרגישים שחיות הנפש באה מאלקות. ההבדל שבין הגוף והנפש, מתבטא במדת הצמצום וההתפשטות של האור והחיות האלקי – אם האור והחיות הבאים דרך ההעלמה, הם עצמם באים במדה מצומצמת, או שהם, האור והחיות, באים בהתפשטות, כלומר שלמרות שהאלקות של האור והחיות אינה נראית, אבל החיות עצמה, על־כל־פנים, נראית. ובלשון ה"תניא":

ליקוטי אמרים

אך אעפ"כ אמרו תפלה או שאר ברכה בלא כוונה הן כגוף בלא נשמה פי' כי כמו שכל הברואים שבעו"הז שיש להם גוף ונשמה שהם נפש כל חי ורוח כל בשר איש ונשמת כל אשר רוח חיים באפיו מכל בעלי חיים וה' מחיה את כולם ומהוה אותם מאין ליש תמיד באור וחיות שמשפיע בהם שגם הגוף החומרי ואפי' אבנים ועפר הדומם ממש יש בו אור וחיות ממנו ית' שלא יחזור להיות אין ואפס כשהיה ואעפ"כ אין ערך ודמיון כלל בין בחי' אור וחיו' המאיר בגוף לגבי בחי' אור וחיות המאיר בנשמה שהיא נפש כל חי

יום שבת קודש כ"ג אדר ב'

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' נ, ואף שבשניהם... עד עמ' 100, והתפשטות.

וְאַף שֶׁבִּשְׁנֵיהֶם - בגוף ובנפש, **אוֹר אֶחָד שָׁוֶה,** - האור והחיות האלקי היוצר ומחיה את הגוף ואת הנפש, בא בהם במדה אחידה של אור, כשהאחידות מתבטאת בכך: **בִּבְחִינַת הֶסְתֵּר פָּנִים** - שפנימיות החיות מוסתרת, **וּלְבוּשִׁים שָׁוִים, שֶׁהָאוֹר מִסְתַּתֵּר וּמִתְעַלֵּם וּמִתְלַבֵּשׁ בּוֹ,** - ההסתתרות של האור והלבושים בהם הוא מסתתר – שווים בגוף ובנפש. **כִּי שְׁנֵיהֶם** - הגוף והנפש, **הֵם מֵעוֹלָם הַזֶּה,** - ומאחר ששניהם – גם הגוף וגם הנפש – הם מן העולם הזה הרי הם

ואף שבשניהם אור אחד שוה בבחי' הסתר פנים ולבושי' שוים שהאור מסתתר ומתעלם ומתלבש בו כי שניהם הם מעו"הז שבכללותו מסתתר בשוה

---

11. של"ה חלק א. רמט, ב.

שוים מבחינת הסתרת האור האלקי, **שֶׁבִּכְלָלוּתוֹ** - בכל העולם הזה, על עניניו הגשמיים והרוחניים, **מִסְתַּתֵּר בְּשָׁוֶה הָאוֹר וְהַחַיּוּת שֶׁמֵּרוּחַ פִּיו יִתְבָּרֵךְ, בִּבְחִינַת הֶסְתֵּר פָּנִים וִירִידַת הַמַּדְרֵגוֹת בְּהִשְׁתַּלְשְׁלוּת הָעוֹלָמוֹת מִמַּדְרֵגָה** - עליונה, **לְמַדְרֵגָה** - תחתונה, **בְּצִמְצוּמִים רַבִּים וַעֲצָמִים, עַד שֶׁנִּתְלַבֵּשׁ** - האור והחיות, **בְּקְלִפַּת נֹגַהּ לְהַחַיּוֹת כְּלָלוּת עוֹלָם הַזֶּה הַחֻמְרִי,** - כדי שהחיות האלקית הבאה מ"מלכות דאצילות", הנקראת "רוח פיו יתברך", תהיה במדריגה של להחיות את העולם הזה החומרי – היה עליה לרדת בהשתלשלות העולמות. (מ"בריאה" ל"יצירה", מ"יצירה" ל"עשיה"), ובכל המדריגות שבכל עולם ועולם, והיה עליה לעבור דרך צמצומים רבים, הממעטים ומצמצמים את האור. ברם, גם כל המדריגות והצמצומים הרבים האלה, לא היו מספיקים ליצירת דבר של "יש" ו"מציאות", כי לאחר כל הצמצומים הרבים האלה, היה האור נשאר במדריגה כזו, שמציאות גשמית לא היתה יכולה להיווצר ממנו כי־אם רק מציאות רוחנית, וכדי שיווצרו ממנו ענינים גשמיים של העולם הזה, היה על האור לעבור גם צמצומים מהפכניים, עד לידי שינוי מוחלט של מהות האור. ולאחר כל הצמצומים והירידות התלבש האור בקליפת נוגה, כדי שלא ייראה כלל שהחיות באה מאלקות, וכך לתת את האפשרות והברירה שהדבר יוכל להיות מנוצל לקדושה ולדבר מצוה, או ח"ו להיפך, לעשות בו עבירה, שהיא היפך הקדושה, שהרי זה ענינה של קליפת נוגה, כפי שלמדנו בפרקים הראשונים, שלגבי הדברים המקבלים חיותם מקליפת נוגה, שיש בה טוב ורע, קיימת הברירה להיות מנוצלים לענינים של טוב וקדושה, או חס־ושלום של רע ועבירה. וכשהם מנוצלים, חלילה, לענין של איסור ועבירה, הם מקבלים אז את חיותם משלש קליפות הטמאות לגמרי. – על כל פנים, לאחר הירידות והצמצומים הרבים שעובר האור והחיות האלקי, הוא גם מתלבש בלבוש של קליפת נוגה, כדי להחיות את כל הענינים, גם המותרים וגם האסורים, של העולם הזה: **דְּהַיְנוּ כָּל דְּבָרִים הַמֻּתָּרִים וְהַטְּהוֹרִים שֶׁבָּעוֹלָם הַזֶּה,** - מקבלים את חיותם על ידי לבוש של קליפת נוגה, **וּמִמֶּנָּה** - מקליפת נוגה, **וְעַל־יָדָהּ מֻשְׁפָּעִים דְּבָרִים הַטְּמֵאִים,** - כל הדברים הטמאים והאסורים, הבאים משלש קליפות הטמאות לגמרי – מקבלים חיותם מן הקדושה, באמצעות קליפת נוגה. **כִּי הִיא** - קליפת נוגה, **בְּחִינָה מְמֻצַּעַת** - בין הקדושה לבין שלש קליפות הטמאות לגמרי, **כַּנִּזְכָּר לְעֵיל** - הרי שהאור והחיות האלקי של **כל** עניני העולם הזה, התלבש בלבוש של קליפת נוגה, המסתיר על האלקות שלא יראו ולא ירגישו שהחיות באה מאלקות – ובדבר זה, הגוף והנפש שווים. **אַף־עַל־פִּי־כֵן הַהֶאָרָה, שֶׁהִיא הַמְשָׁכַת הַחַיּוּת אֲשֶׁר ה' מֵאִיר וּמְחַיֶּה דֶּרֶךְ לְבוּשׁ זֶה, אֵינָהּ שָׁוָה בְּכֻלָּן** - במה מתבטא אי ההשוואה? – הרי זה **בִּבְחִינַת צִמְצוּם וְהִתְפַּשְׁטוּת.** - אם ההארה והחיות הן יותר בבחינת צמצום, או שהן יותר בבחינת התפשטות – בכך מתבטא ההבדל שבין סוג נברא אחד למשנהו. את מה שלמדנו קודם אודות ה"הסתר פנים" של האור והתלבשותו ב"לבוש" ניתן להמשיל לאור המאיר דרך מסך עבה, שאז האור אינו אותו מהות אור כפי שהוא לפני שעובר את המסך, עד שהאור המאיר דרך המסך העבה, הוא כאילו "תולדה" של האור שלפני המסך; ואילו המדובר כאן הוא אודות צמצום והתפשטות האור, כלומר: עד כמה האור מצטמצם פחות או יותר. את הענין הזה ניתן להמשיל לאור המאיר דרך נקב קטן, הרי שהאור מצומצם וקטן ביותר, אבל זה אותו מהות אור שמאיר דרך חלון, שהוא אז יותר בהתפשטות ובמוחשיות. כך גם בענינו: ההארה האלקית הבאה על ידי הסתרה (שבקשר ל"הסתר פנים" כל הנבראים של העולם הזה שווים) קיים בה הבדל, אם היא באה באופן של צמצום והקטנה, או באופן של התפשטות. ובכך, כפי שנלמד להלן, ההבדל שבין ההארה בגופו של נברא, לבין ההארה שבנפש. אלא, לפני שרבנו הזקן מסביר את ההבדל הזה כפי שהוא מתבטא בגוף ונפש, הוא מסביר את ההבדל בין צמצום להתפשטות בשאר סוגי הנבראים:

ליקוטי אמרים

האור והחיות שמרוח פיו ית' בבחי' הסתר פנים וירידת המדרגות בהשתלשלות העולמות ממדרגה למדרגה בצמצומים רבים ועצומים עד שנתלבש בקליפת נוגה להחיות כללות עו"הז החומרי דהיינו כל דברים המותרים והטהורים שבעולם הזה וממנה ועל ידה מושפעים דברים הטמאים כי היא בחי' ממוצעת כנ"ל אעפ"כ ההארה שהיא המשכת החיות אשר ה' מאיר ומחיה דרך לבוש זה אינה שוה בכולן בבחי' צמצום והתפשטות

למרות גודל העניין דחשבון הנפש, צריך הוא להיעשות בזמנים מיוחדים דווקא.

ממכתב י"ב אדר שני, תשי"ז

יום ראשון

יום רביעי — **יז אדר שני** — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: צו, רביעי עם פירש"י.
תהלים: פג־פז.
תניא: ונמצא כי . . . מח גידיה.

בַּאֲמִירַת תְּהִלִּים (פז, ז) אוֹמְרִים "כָּל מַעְיָנַי" – הַכָּ"ף בְּקָמַץ. בְּסֵדֶר בִּרְכַּת הַמָּזוֹן – הַכָּ"ף בְּחוֹלָם.

יום שני

יום חמישי — **יח אדר שני** — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: צו, חמישי עם פירש"י.
תהלים: פח־פט.
תניא: כי כללות . . . מח יצירה עשיה.

אֲדֹנִי אָבִי זְקֵנִי מוֹרִי וְרַבִּי [מַהֲרַ"ש] כּוֹתֵב בְּאֶחָד מִמַּאֲמָרָיו: צְרִיכִים לִלְמֹד בְּכָל יוֹם תּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב עִם פֵּרוּשׁ רַשִּׁ"י, שֶׁזֶּהוּ תְּרוּמוֹת מִדְרְשֵׁי רַז"ל... וּלְכָל הַפָּחוֹת צָרִיךְ כָּל אֶחָד לִלְמֹד מַסֶּכֶת גְּמָרָא בְּשָׁנָה.

יום שלישי

יום ששי — **יט אדר שני** — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: צו, ששי עם פירש"י.
תהלים: צ־צו.
תניא: וכל ניצוץ . . . 96 ניצוצין כו'.

ר' משה מייזליש סיפר: דער רבי (רבינו הזקן) האָט אונז געלערענט, אז דער אלף פון חסידות איז, אויסצוניצען די טבעיות אין עבודה. און ראשית העבודה זאָל זיין אויסצוניצען די טבע הכחות, ווי למשל די טבע פון מוח שליט על הלב.

ר' מֹשֶׁה מַיְיזְלִישׁ סִפֵּר: הָרַבִּי (רַבֵּנוּ הַזָּקֵן) לִמֵּד אוֹתָנוּ, שֶׁה'אַלֶף' שֶׁל חֲסִידוּת הוּא, לְנַצֵּל אֶת הַטִּבְעִיּוּת בַּ'עֲבוֹדָה'; וְרֵאשִׁית הָעֲבוֹדָה תִּהְיֶה לְנַצֵּל אֶת טֶבַע הַכֹּחוֹת, כְּמוֹ לְמָשָׁל אֶת הַטֶּבַע שֶׁל מֹחַ שַׁלִּיט עַל הַלֵּב.

יום רביעי

שבת — **כ אדר שני, פרשת פרה** — ה'תש"ג

הַפְטוֹרָה: וַיְהִי דְּבַר ה' גו' – דִּבַּרְתִּי וְעָשִׂיתִי.
אוֹמְרִים אָב הָרַחֲמִים.

שיעורים. חומש: צו, שביעי עם פירש"י.
תהלים: צז־קג.
תניא: ובזה יובן . . . (פרק כג).

רַבֵּנוּ הַזָּקֵן סִפֵּר: מֵהַתּוֹרוֹת שֶׁאָמַר מוֹרִי (הָרַב הַמַּגִּיד) לְפָנַי בִּיחִידוּת, הָיְתָה תּוֹרָה עַל הַפָּסוּק "אֵשׁ תָּמִיד תּוּקַד עַל הַמִּזְבֵּחַ, לֹא תִכְבֶּה", דַּהֲגַם שֶׁהָאֵשׁ יוֹרֵד מִלְּמַעְלָה בְּאִתְעָרוּתָא דִּלְעֵלָּא, מִצְוָה לְהָבִיא [=לְהַדְלִיק הָאֵשׁ] מִן הַהֶדְיוֹט, כִּי בְּאִתְעָרוּתָא דִּלְתַתָּא אִתְעָרוּתָא דִּלְעֵלָּא, כִּי רוּחַ אַיְיתִי רוּחַ וְאַמְשִׁיךְ רוּחַ, רוּחַ מִלְּמַטָּה אַיְיתִי רוּחַ מִלְּעֵלָּא, וְאַמְשִׁיךְ רוּחַ מִלְּעֵלָּא וּלְעֵלָּא. וּמִצְוַת עֲשֵׂה לְהַבְעִיר אֵשׁ עַל הַמִּזְבֵּחַ, מִזְבֵּחַ הוּא "אָדָם כִּי יַקְרִיב מִכֶּם", וְהַהַקְרָבָה עַצְמָהּ אֵינָהּ מַסְפֶּקֶת, וּצְרִיכִים לְהַבְעִיר אֵשׁ עַל הַקָּרְבָּן אֲשֶׁר מִכֶּם, וְאֵשׁ זֶה לֹא תִכְבֶּה, שֶׁהִיא מְכַבָּה אֶת הַ"לֹא".

אֶת הַתּוֹרָה הַזֹּאת אָמַר מוֹרִי לְפָנַי עֶשֶׂר פְּעָמִים – כְּדֵי לְחָקְקָהּ בְּעֶשֶׂר כֹּחוֹת נַפְשִׁי – וַיֹּאמֶר לִי:

אַתָּה, תַּלְמִידִי, הִנְּךָ נִצְרָךְ לְהָ״אֵשׁ תָּמִיד״, לְפִי שֶׁעָלֶיךָ הֻטַּל לְכַבּוֹת ״לֹא״ (שֶׁל הַמְנַגְּדִים) גָּדוֹל. אַתָּה תְּכַבֶּה אֶת הַ״לֹא״, וְהַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ יַהֲפֹךְ אֶת הַ״לֹא״ לְהֵן.

יום חמישי

יום ראשון — **כא אדר שני** — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: שמיני, פרשה ראשונה עם פירש״י.
תהלים: קד־קה.
תניא: פרק לח. והנה . . . נ אברי הגוף.

הַ״צֶּמַח צֶדֶק״ אָמַר בְּסִיּוּם סִפּוּר הַנַּ״ל (כ אַדָּר שֵׁנִי) : זְקֵנִי – רַבֵּנוּ הַזָּקֵן – הוּא מֹשֶׁה רַבֵּנוּ דְּתוֹרַת חֲסִידוּת חַבַּ״ד. בְּמֹשֶׁה אָמְרוּ רַז״ל שֶׁהַתּוֹרָה נִתְּנָה לוֹ, אֶלָּא שֶׁנְּהַג בָּהּ טוּב עַיִן. ״אֵשׁ תָּמִיד״ הָאֶלֹקִי הַנּוֹגֵעַ לְתוֹרַת חֲסִידוּת חַבַּ״ד – נָתַן הָרַב הַמַּגִּיד לִזְקֵנִי, וּזְקֵנִי נָהַג בָּהּ טוּב עַיִן וַיִּתְּנָהּ לְכָל הָעוֹסְקִים בְּתוֹרַת הַחֲסִידוּת. בָּרוּר לִי, אֲשֶׁר כָּל הַלּוֹמֵד עִם חֲבֵרוֹ וּמְעוֹרֵר בּוֹ אֶת הָ״אֵשׁ תָּמִיד״ הָאֶלֹקִי, הִנֵּה שְׂכָרוֹ אִתּוֹ אֲשֶׁר זְכוּתוֹ זֶה ״לֹא תִכְבֶּה״ לָעַד.

יום שישי

יום שני — **כב אדר שני** — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: שמיני, שני עם פירש״י.
תהלים: קו־קז.
תניא: אך אעפי״כ . . . נ כל חי.

בִּרְכַּת כֹּהֲנִים הוּא הַמְשָׁכַת הַמֹּחִין, הַגְבָּהַת הַיָּדַיִם הוּא הַעֲלָאַת הַמִּדּוֹת, וּמְבָרְכִים לְיִשְׂרָאֵל שֶׁהֵם בְּנֵי מְלָכִים – מַלְכוּת, הֲרֵי פַּרְצוּף שָׁלֵם שֶׁל עֶשֶׂר סְפִירוֹת.

שבת קודש

יום שלישי — **כג אדר שני** — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: שמיני, שלישי עם פירש״י.
תהלים: קח־קיב.
תניא: ואף שבשניהם . . . 100 והתפשטות.

אאמו״ר אמר לרב אחד – בעל עבודה ומתמיד בלימודו: א רב בעדארף בכל עת ובכל רגע געדיינקען, אז תמיד שטייט ער אויף דעם שוועל וואָס צווישען מזכי הרבים און ח״ו מחטיאי הרבים, אויף דעם שוועל פון עומק רום און עומק תחת, און אלע ענינים בעדארף נוגע זיין אין פנימית נקודת הנפש ממש, ווייל בנפשו הוא.

אֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ״בּ] אָמַר לְרַב אֶחָד – בַּעַל עֲבוֹדָה וּמַתְמִיד בְּלִמּוּדוֹ: רַב צָרִיךְ לִזְכֹּר בְּכָל עֵת וּבְכָל רֶגַע, כִּי תָּמִיד נִצָּב הוּא עַל הַסַּף שֶׁבֵּין מְזַכֵּי הָרַבִּים, וְחַס־וְשָׁלוֹם, מַחֲטִיאֵי הָרַבִּים; עַל הַסַּף שֶׁל עֹמֶק רוּם וְעֹמֶק תַּחַת – וְכָל הָעִנְיָנִים צְרִיכִים לָגַעַת בִּפְנִימִיּוּת נְקֻדַּת הַנֶּפֶשׁ מַמָּשׁ, כִּי בְּנַפְשׁוֹ הוּא.

בוודאי צריך הקדוש-ברוך-הוא למלא את תפילת ובקשת בני ישראל על עניין הגאולה, ותיכף ומיד, ״מיד הן נגאלין״.

משיחת שבת פרשת שמיני ה׳תשד״מ

מי צריך לתקן את הנזילה?

יום ראשון י"ז אדר ב' ה'תשפ"ב

הלכות שכנים פרק י, הלכה ו: בַּעַל עֲלִיָּה שֶׁהָיָה שׁוֹפֵךְ מַיִם, וְהֵן יוֹרְדִין עַל הַדֶּר בַּבַּיִת לְמַטָּה – אִם הָיְתָה שָׁם מַעֲזִיבָה שֶׁהַמַּיִם כָּלִין בָּהּ בְּעֵת שְׁפִיכָה, וְאַחַר שֶׁיִּפְסֹק עֶלְיוֹן מִלִּשְׁפֹּךְ יִבָּלְעוּ הַמַּיִם וְיֵרְדוּ... צָרִיךְ הַתַּחְתּוֹן לְתַקֵּן וּלְהַרְחִיק עַצְמוֹ מִן הַנֶּזֶק; וְאִם אֵין שָׁם מַעֲזִיבָה, אֶלָּא כְּשֶׁיִּשְׁפֹּךְ יֵרְדוּ הַמַּיִם מִיָּד – הֲרֵי זֶה כְּמַזִּיק בְּחִצָּיו, וְהָעֶלְיוֹן מְתַקֵּן, אוֹ יִמְנַע מִלִּשְׁפֹּךְ.

כללו של דבר, אין אדם צריך להימנע משימוש בתוך רשותו כאשר מחמת כך נגרם בעקיפין נזק לחברו, אך אם הנזק נעשה על ידו באופן ישיר, הרי זה אסור כשם שאסור לזרוק חיצים מרשותו לרשות חברו.

ולגבי נזילת מים מהקומה העליונה לתחתונה, יש אומרים שאם המים מחלחלים למטה במקום שבו הם נשפכים על ידי הדייר העליון, הרי זה נחשב כנזק בידיים כמו זריקת חץ, אך אם הוא שופך את המים במקום אחד ומשם הם נוזלים למקום אחר ומחלחלים למטה, הרי זה נזק עקיף ואין לו אחריות על כך (רש"י ב"מ קיז, א, נימוקי יוסף ב"ב כב, ב).

ויש שהוסיפו שאף אם המים נוזלים באותו מקום ששופך אותם, אך תחילה הם נבלעים בקרקע ורק לאחר מכן הם נוזלים למטה, אין זה נזק בידיים ואין האחריות מוטלת עליו, וכן מבואר מדברי הרמב"ם שאם "אחר שיפסיק עליון מלשפוך יתבלע המים וירדו – צריך התחתון לתקן" (ראה משכן שלום עמ' קלב).

ולפי זה עולה לכאורה, שאם יש קלקול בצנרת ונגרמת נזילה לדירה התחתונה – אם המים אינם נוזלים מיד אלא מחלחלים לרצפה ואחר כך נוזלים למטה, אי אפשר לתבוע מבעל הצנרת לתקן אותה.

אולם הרא"ש כתב (שו"ת קח, י) שכל זה נאמר רק לגבי מים מועטים, כפי הנראה מהדוגמא בגמרא (ב"מ שם) ממים שהעליון נוטל בהם את ידיו, שביד הניזק למנוע את הנזק בקלות ובהוצאה קטנה, אולם במים מרובים שאינו יכול להינצל מהם אלא בהוצאה מרובה, מוטל על המזיק לסלק את הנזק. יתירה מכך: במקרה זה, האחריות מוטלת עליו גם כשהמים אינם נשפכים על ידו כלל ולכן החופר גומא בחצרו כדי שמי הגשמים יקוו לתוכה והם עוברים משם לחצר חברו, חייב למנוע את הנזק.

ואם כן מסתבר שתיקון נזקי צנרת לעולם מוטל על הבעלים, כי מדובר בנזק משמעותי ולדייר התחתון אין אפשרות למנוע אותו מהצד שלו (ראה משכו שלום שם עמ' קלג).

מתי צריך להמתין לבן המצר?

יום שני י"ח אדר ב' ה'תשפ"ב

הלכות שכנים פרק יד, הלכה ג: הָיָה בֶּן הַמָּצָר בִּמְדִינָה אַחֶרֶת, אוֹ חוֹלֶה, אוֹ קָטָן, וְאַחַר זְמַן הִבְרִיא הַחוֹלֶה, אוֹ הִגְדִּיל הַקָּטָן, וּבָא הַהוֹלֵךְ – אֵינוֹ יָכוֹל לְסַלְקוֹ.

אם בן המצר שוהה בחו"ל ועומד לחזור בתוך ימים ספורים – האם ניתן למכור את השדה לאדם אחר בהעדרו או צריך להמתין שישוב כדי לאפשר לו לקנות אותה?

והנה, בהלכה זו נפסק שאם בן המצר היה במדינה אחרת בעת המכירה, אין הוא יכול לטעון לביטולה כשיחזור. וכן נפסק ב'שולחן ערוך' (חו"מ סי' קעה סל"ד) ללא חולק.

מאידך, כתב הרמ"א (שם, סל"ב) שאם בן המצר היה אנוס מלתבוע את ביטול המכירה, לא איבד את זכותו ויכול לתבוע זאת לאחר מכן. ולכאורה הדברים סותרים זה לזה!

ומבאר ה'נתיבות המשפט' (שם, חידושים כט):

כאן מדובר במקרה שבן המצר היה חולה או אנוס בעת המכירה, ומאחר ולא היתה אפשרות למכור לו, לא חל דין מצרנות והותר למכור לאדם אחר ושוב לא יוכל לטעון לביטול המכירה לאחר מכן, כי זכות המצרנות חלה רק בעת המכירה ולא לאחר זמן.

אך דברי הרמ"א אמורים במקרה שהיה נוכח בעת המכירה והביע את רצונו לקנות וממילא חל החיוב למכור לו, ולכן אף אם התעכב זמן מה בהבאת המעות, אם העיכוב היה מחמת אונס, לא איבד את זכותו.

ויש שביארו באופן אחר:

בהלכה זו מדובר באונס מתמשך, כגון שנמצא במדינת הים ואין ידוע מתי יחזור. ולכן אין המוכר צריך להמתין לשובו כי שמא בינתיים יפסיד את הלוקח. אך אם העיכוב הוא זמני ואין חשש שהלוקח ימנע מחמתו מקיום העסקה – יש להמתין לשובו של בן המצר, ואם לא עשו כן ומכרו את הקרקע בהעדרו, יוכל לתבוע את ביטול העסקה בשובו (ראה 'נתיב המצרנות' ע' קט, 'בית אהרן וישראל' קנ, ע' נד).

איך קונה חצר השותפים?

יום שלישי י"ט אדר ב' ה'תשפ"ב

הלכות שלוחין ושותפין פרק ד, הלכה א: כְּשֶׁיִּרְצוּ הַשֻּׁתָּפִין לְהִשְׁתַּתֵּף... אִם נִשְׁתַּתְּפוּ בִּשְׂאָר מִטַּלְטְלִין... שֶׁיָּבִיא זֶה חָבִיתוֹ שֶׁל יַיִן וְזֶה כַּדּוֹ שֶׁל דְּבַשׁ... שֶׁשָּׁכְרוּ מָקוֹם בְּשֻׁתָּפוּת, וְהִנִּיחַ זֶה חָבִיתוֹ וְזֶה כַּדּוֹ שֶׁנִּשְׁתַּתְּפוּ בָּהֶן – הֲרֵי אֵלּוּ שֻׁתָּפִין.

החצר קונה לכל אחד מהשותפים הרוצים להשתתף זה בכדו של זה וזה בחביתו של זה.

והקשה ה'מחנה אפרים' קנין חצר סי' ו):

איך יכולים השותפים להשתתף בהנחתם במקום המשותף לשניהם זה כד וזה חבית, הרי למסקנת הגמרא (בבא בתרא פד, ב) השותפים קונים זה מזה בחצר המשותפת לשניהם רק אם המוכר הניח את החפץ לתוך קופתו של הקונה, אבל אם הניח על גבי הקרקע לא קנה, כי הקנין מוציא את החפץ מרשות

המוכר, וכיון שהמוכר שותף בחצר לא יצא החפץ מרשותו? ומבאר:

חצר השותפים אינה קונה לזה מזה רק כאשר החפץ היה מונח שם לפני כן, כי אין כאן הוצאה מרשות (המוכר) לרשות (הקונה), אבל כאן שהביאו את כליהם, זה את כדו וזה את חביתו, גילו דעתם שכל שותף משאיל לחברו את מקומו, וגילוי הדעת מועיל להקנות את המקום לחברו (אף בלא מעשה קנין) כי מאחר שלכל שותף יש רשות להשתמש בחצר זו, יכול הוא להשאילה בדיבור בלבד.

וב'גט מקושר' (למהרי"ט אלגאזי, סי' יא) מיישב:

כאשר בא לקנות את כל החפץ אין חצר השותפים קונה לו, כי החפץ נכנס לרשות הקונה רק בחציו ואם־כן לא יצא לגמרי מרשות המוכר, אבל כאשר בעלי חצר משותפת רוצים להשתתף זה בכדו של זה וזה בחביתו של זה, הרי בהנחת הכלים כדי להיות שותף בחפץ – רשות משותפת קונה.

מתנה שניתנה שלא כדין

יום רביעי כ' אדר ב' ה'תשפ"ב

הלכות שלוחין ושותפין פרק ז, הלכה ה: הַמִּתְעַסֵּק שֶׁנָּתַן מַתָּנָה לַאֲחֵר מִן הַמִּטַּלְטְלִין שֶׁל עֶסְקָן, אוֹ מִמְּעוֹת הָעֶסֶק... מוֹצִיאִין אוֹתָן מִיָּדָן; וַאֲפִלּוּ שִׁנָּה אוֹתָן הַמְקַבֵּל מַתָּנָה וּמְכָרָן, אוֹ נְתָנָן לַאֲחֵר... חַיָּב לְשַׁלֵּם.

ה'מתעסק' שקיבל כסף כדי לסחור ולהרוויח (ודינו מבואר לעיל פ"ו ה"ב) ונתן מכספי העסק או ממטלטליו במתנה לאדם אחר – על מקבל המתנה להחזיר את הכסף לבעלים והיה עליו לסרב לקבל מלכתחילה, כיון שהכסף אינו של הנותן. אך אם ה'מתעסק' מכר מהמטלטלים – אין מוציאים אותם מיד הקונה, שהרי המכירה היא ממטלטלי ה'עיסקא' והקונה קנה כדין (פרישה יור"ד סי' קעז, מא).

ומה שכתב הרמב"ם כאן שאם "שינה אותן המקבל מתנה ומכרם או נתנן לאחרים... חייב לשלם", היינו שה'מתעסק' חייב לשלם כיון שנתן במתנה במקום ל'התעסק', ואם אין ל'מתעסק', מקבל המתנה חייב לשלם, אך הקונה שקנה ממקבל המתנה או מקבל המתנה השני, אינם צריכים לשלם שהרי פעלו כדין ולא היו צריכים לדעת שהחפץ היה מיועד לעיסקה (שם).

והוסיף ה'נקודות הכסף' (ש"ך שם ס"ק ס): מקבל המתנה השני אינו צריך להחזיר (אלא המקבל הראשון) רק כאשר המתנה אינה בידו, אבל אם היא נמצאת בידו, עליו להחזירה לבעלים, כמו שמצינו לגבי הפורע חוב בחפץ שגנב ש"הבעלים נוטלים הגניבה בלא דמים" והחוב נשאר כפי שהיה (הל' גניבה פ"ה ה"ו).

אך ה'פלתי' (המדע סי' קעז ס"ק לב) סובר שגם אם המתנה נמצאת ביד המקבל השני, אין מוציאים אותה מידו כיון שהגיעה לידו כדין, והבעלים יתבעו אותה מיד הנותן הראשון (כאשר גם ל'מתעסק' אין). ואין זה דומה לפורע חוב בחפץ שגנב שהבעלים נוטלים את החפץ, כי החפץ הגיע ללווה באיסור והמלווה היה צריך לסרב לקבלו. אמנם, אם אין לנותן הראשון לשלם, הרי כדי שהבעלים לא יפסידו – מוציאים את המתנה מיד המקבל השני, כמו פורע חובו בחפץ שגנב שמחזירים את החפץ לבעליו.

מיגו מול חיוב שבועה

יום חמישי כ"א אדר ב' ה'תשפ"ב

הלכות שלוחין ושותפין פרק ט, הלכה ד: אַף עַל פִּי שֶׁאֵין שָׁם עֵדִים שֶׁזֶּה שֶׁתָּפוֹ אוֹ אֲרִיסוֹ אוֹ כֶּן בֵּיתוֹ, אֶלָּא הֲרֵי הוּא מוֹדֶה מִפִּי עַצְמוֹ... הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע בִּנְקִיטַת חֵפֶץ; שֶׁאֵין אוֹמְרִים 'מִגּוֹ' לְפָטְרוֹ מִשְּׁבוּעָה, אֶלָּא לְפָטְרוֹ מִמָּמוֹן.

'מיגו' הוא הוכחה לנאמנותו של הטוען, בנימוק שאילו רצה לשקר היה טוען טענה טובה יותר. ולדעת הרמב"ם אין בכוח 'מיגו' לפטור את הנתבע משבועה.

ובביאור דעתו כתב הט"ז (חו"מ רצו, א): כשם שאין סומכים על חזקה במקום שאפשר לברר את הספק, כמו כן כאשר מוטל חיוב שבועה שבכוחה לברר את הספק, אין לסמוך על ה'מיגו' אלא יש לברר את הספק ע"י שבועה.

אך לדעת הרא"ש והטור (חו"מ סי' צג), מיגו פוטר משבועה.

והקשו על כך: אם כן, לעולם יהא האפוטרופוס פטור משבועה שהרי חייב שבועה מפני שהודה במקצת, אבל מנגד יש מיגו שהיה יכול לכפור בכל?

ותירץ ה'פרישה' (סי' צג, ז): חיוב השבועה באפוטרופוס הוא מפני החשש שמא הורה היתר לעצמו לקחת מנכסי היתומים עבור טרחתו בהם (כמבואר בהל' א). ואם כן אין לו מיגו מכך שלא כפר הכל, כי יתכן שאינו מתיר לעצמו לגזול ללא הצדקה ורק הורה היתר לעצמו ליטול מקצת הנכסים בטרחתו, ולפיכך הודה על השאר וראוי להשביעו כדי שיודה על מקצת זה.

שתי דרגות של עבד ה'

יום שישי כ"ב אדר ב' ה'תשפ"ב

הלכות עבדים פרק ג, הלכה ג: מִי שֶׁמְּכָרוּהוּ בֵּית דִּין, יֵשׁ לְרַבּוֹ לִתֵּן לוֹ שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית... וְהַמּוֹכֵר עַצְמוֹ, אָסוּר בְּשִׁפְחָה כְּנַעֲנִית כְּשְׁאָר כָּל יִשְׂרָאֵל.

מצינו כמה חילוקים בין עבד שמכר עצמו לעבד שמכרוהו בית דין (ראה גם להלן הי"ב). ויש לבאר החילוק ביניהם:

במוכר עצמו – אמנם במכירה זו הפך להיות עבד שבטל לאדונו, מכל־מקום כיון שהמכירה נעשתה בהחלטתו וברצונו, נמצא שההתבטלות נובעת מתוך החלטת האדם, ואם כן גם כשהוא תחת יד האדון עדיין נשאר מקום למציאות שלו. אבל במכרוהו בית־דין, כיון שהמכירה נכפתה עליו

מבלי שיסכים, הרי הוא נעשה עבד נגד רצונו, ובמצב כזה הוא בטל בתכלית ואין שום מקום למציאות שלו.

ומכאן נובע גם ההבדל ביניהם בנוגע לשפחה כנענית – מוכר עצמו שנעשה עבד מרצונו, אינו בטל לגמרי ולכן אסור למסור לו שפחה כנענית, אבל כשמכרוהו בית־דין הרי הוא משועבד לאדונו לגמרי עד שרשאי למסור לו שפחה כנענית (כדי להוליד ממנה עבדים).

וזהו תוכן הענין בעבודת ה': נאמר (בהר כה, נה) "כי לי בני ישראל עבדים, עבדי הם אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים". ויש לבאר שאין זה כפל לשון (כקושיית המפרשים), אלא הפסוק מדבר על שתי דרגות בשעבודם של בני ישראל לקב"ה כעבדים:

"כי לי בני ישראל עבדים" – הכוונה לכך שבני ישראל קיבלו עליהם עול מלכות שמים, כעבד שמכר את עצמו שהשעבוד בא מרצונו, ועל ידי זה נעשים 'עבדים' סתם. ולמעלה מזה היא עבודת ה' בדרגה של 'עבדי הם', היינו שהקב"ה עשה אותם לעבדים ע"י ש"הוצאתי אותם מארץ מצרים", ואם כן אין השעבוד קשור למציאותם אלא הם משועבדים בעל־כרחם והביטול הוא בתכלית.

(ספר המאמרים מלוקט ח"ד עמ' רפו ובהערות)

האם חרשות היא מום גלוי?

שבת קודש כ"ג אדר ב' ה'תשפ"ב

הלכות עבדים פרק ה, הלכה ז: הִכָּהוּ עַל עֵינוֹ וְסִמְּאָהּ, עַל אָזְנוֹ וְחֵרְשָׁהּ – עֶבֶד יוֹצֵא בָהֶן לְחֵרוּת.

יש להקשות:

כמבואר לעיל (ה"ד), העבד אינו יוצא אלא במומים שבגלוי ומדוע אם כן יוצא לחירות כאשר האדון סימאו או חרשו, והרי העין והאוזן במקומן אלא שניטל מהן כוח הראיה או השמיעה, ואין זה מום שבגלוי?

ותירצו התוספות (ב"ק צח, א ד"ה מתיב) בשני אופנים:

א. אמנם עצם החרשות אינה נראית לעין, אך מתוך הליכותיו של האדם ניתן להבחין שהוא חרש, ודי בכך כדי להחשיב את החרשות למום גלוי.

ב. אין צריך שהמום יהא גלוי, אלא שהאבר שבו המום יהא אבר גלוי, והרי העין והאוזן הם איברים גלויים.

והנה, החותך את לשון עבדו, אין העבד יוצא לחירות משום שאינה מום שבגלוי (לעיל ה"ד), ולכאורה, לפי הביאור הראשון לגבי הכהו על אזנו, שמאחר וניכר מתוך מעשיו שאינו שומע הרי זה בבחינת מום שבגלוי, הרי באותה מידה ניתן להכיר בחיסרון הלשון מתוך שאינו יכול לדבר כראוי, ומדוע לא ייחשב כמום שבגלוי?

וצריך לומר שלפי פירוש זה מדובר בעבד שהוא אילם מלכתחילה ולכן חיסרון הלשון אינו בא לידי ביטוי, אך עבד שדיבר כרגיל ועל ידי חיסרון הלשון ניטלה ממנו אפשרות הדיבור, הרי זה מום שבגלוי ויוצא לחירות.

אך לפי הביאור השני, רק בהכאה על אזנו יוצא לחירות משום שההכאה נעשתה על אבר גלוי, למרות שהמום אינו גלוי, ואילו הלשון היא אבר מוסתר ולכן אינו יוצא לחירות במקרה זה (ראה תפארת למשה יו"ד סי' רסז סכ"ח).

אגרות קודש

ב"ה, ט"ז אד"ש, ה'תשי"ז
ברוקלין, נ. י.

שלום וברכה!

נעם לי להכירו, עכ"פ בכתב, ולקהל הידיעה המשמחת ע"ד נשואיו בקרוב שהרי כל ישראל בבחינת קומה שלמה, ושמחתו של כל אחד ואחת בישראל היא גם שמחתו של הכלל. ובפרט על פי תורת החסידות המדגישה אהבת ישראל ביותר וביותר, עד שאהבת ישראל, אהבת התורה ואהבת השם הכל חד הוא.

וביחוד שמחה של חתונה, שהוא ענין של דורי דורות, שלכן נוסח הברכה המקובל והמקודש "בנין עדי עד". והדיוק בזה ג"כ במשל הבנין, שהעקר בו היסוד שיהא חזק ומוצק, ולא נוגע בזה דעת העובר ושב וכו'. ויסוד הבית היהודי המבטיח שיהי' בנין עדי עד, הוא התורה והמצוות, שאושר איש הישראלי תלוי בהן לא רק ברוחניות כ"א גם בגשמיות, שהתורה היא תורת חיים, כפשוטו ג"כ, בעולם הזה הגשמי.

בברכת מזל טוב מז"ט.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – י"ז־כ"ג אדר־ב' ה'תשפ"ב

יום ראשון י"ז אדר־ב' ה'תשפ"ב

הִלְכוֹת שְׁכֵנִים

פֶּרֶק עֲשִׂירִי[1]

1) נתבארו בו הדברים שמרחיקין מן העיר כדי שלא יזיקו לבני העיר, וקצת מהדברים שיש על השכנים להרחיק זה מזה, מאותן דברים שלא נתבארו בפרק תשיעי.

1 **א. מַרְחִיקִין[2] אֶת הָאִילָן[3] מִן הָעִיר חָמֵשׁ וְעֶשְׂרִים**
2 **אַמָּה, וּבֶחָרוּב[4] וּבַשְּׁקְמָה[5] - חֲמִשִּׁים[6] אַמָּה, מִפְּנֵי[7]**
3 **נוֹיֵי[8] הָעִיר[9]. וְכָל אִילָן הַנִּמְצָא קָרוֹב לָעִיר[10] פָּחוֹת**
4 **מִזֶּה - קוֹצְצִין אוֹתוֹ[11]. וְאִם הָאִילָן קָדַם - נוֹתְנִין לוֹ**
5 **בְּנֵי הָעִיר דָּמָיו[12]. וְאִם הָיָה הַדָּבָר סָפֵק, וְלֹא נוֹדַע**
6 **אֵי זֶה מֵהֶם קָדַם - אֵין[13] לְבַעַל הָאִילָן דָּמִים, אֶלָּא**
7 **נוֹטֵל עֵצָיו וְהוֹלֵךְ.**

2) בבא בתרא כד: במשנה. 3) ודין הרחקת זרעים מן העיר, ראה בפרק י"ג מהלכות שמיטה ויובל הלכה ד. ועיין לחם משנה כאן. 4) אילן שגדלים בו חרובים. 5) אילן שגדלים בו תאנים מדבריות. 6) מפני שהחרוב והשקמה ענפיהם מרובים (רש"י שם) ולדעת אבא שאול (במשנה שם) יש להרחיק כל אילן סרק חמישים אמה, [ואף על פי שבפירוש המשניות שם פסק רבינו כמותו - כאן בספרו לא הביא את דברי אבא שאול. ועיין תוספות יום טוב, בבא בתרא פרק ב משנה ז. 7) שם, דברי עולא. 8) שתפארת היא לעיר, שסביבה יימצא מגרש פנוי (רש"י שם). 9) נראה בגמרא שם שאין זה אלא בארץ ישראל, וכן פירשו רש"י והרשב"א שם (מגיד משנה). וכן כתב הטור (חושן משפט סימן קנה). ודווקא בזמן שהיא ביד ישראל (תוספות יום טוב שם). ולכן נשמטה הלכה זו ולא נכתבה בשולחן ערוך חושן משפט. 10) והעיר קדמה לאילן (משנה שם). 11) ואינו נותן דמים מאחר שנטעו האילן באיסור. 12) דמי האילן, אבל חייב הוא לקצוץ קודם שמקבל את דמיו, מפני שקדירה של שותפים לא קרה ולא חמה (גמרא שם). כלומר, אם לא יקצצנו כל זמן שלא ייתנו דמים - יסחב העניין עד לאין סוף. ולמדו מכאן, שיחיד המתדיין עם הציבור בעניין מיסים שהציבור גובה ממנו - שחייב הוא לסלק מקודם מה שתובעים ממנו, ואחרי כן יבוא איתם לדין (משנה למלך בשם המרדכי). 13) שהרי לקצוץ הוא חייב בכל אופן, בין אם האילן קדם ובין אם העיר קדמה, ודמים אינו נוטל אלא אם קדם האילן, ובכל ספק בממון אמרו המוציא מחבירו עליו הראייה (גמרא שם).

8 **ב. מַרְחִיקִין[14] גֹּרֶן[15] קָבוּעַ[16] מִן הָעִיר חֲמִשִּׁים[17] אַמָּה,**
9 **כְּדֵי שֶׁלֹּא יוֹלִיךְ הָרוּחַ הַתֶּבֶן בְּעֵת שֶׁזּוֹרֶה וְיַזִּיק לִבְנֵי**
10 **הָעִיר. וְכֵן[18] לֹא יַעֲשֶׂה אָדָם גֹּרֶן קָבוּעַ בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ,**
11 **אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה לוֹ חֲמִשִּׁים אַמָּה לְכָל רוּחַ, כְּדֵי**
12 **שֶׁלֹּא יַזִּיק הַתֶּבֶן לִנְטִיעַת חֲבֵרוֹ[19] אוֹ לְנִירוֹ[20].**

14) שם במשנה. 15) מקום שדשים בו תבואה, וזורים אותה ברוח, ויש שם הרבה מוץ, תבן ועפר. 16) ונקרא קבוע אם יש בו כל כך הרבה תבואה, שצריך להשתמש ברחת לזריית המוץ (שם מימרא של רבי יוסי בר חנינא). 17) אבל בגורן שאינו קבוע אין להרחיק כלל, שאין ההיזק קבוע (כרב אשי שם, ולא כאביי שאף בגורן שאינו קבוע יש להרחיק, אלא שדי בפחות מחמישים אמה - בכדי שלא יזיק). 18) המשך המשנה שם, אמנם שם הוזכרו שתי הלכות נפרדות: א' שירחיק אדם בתוך שלו חמישים אמה מכל רוח, היינו, בגורן שיש לו בתוך העיר. ב' שירחיק מנטיעותיו של חבירו ומנירו. וכן כתבם הטור כשני דינים. אך רבינו הזכיר רק דין אחד, זה של ההרחקה מנטיעות ומניר, וכן נראה מפירושו של רב אשי בגמרא שם שאין כאן אלא בבא אחת, וכן נראה בפירוש המשניות של רבינו שאף את המשנה הוא מפרש כאילו יש בה רק הלכה זו, וראה סמ"ע סימן קנה סעיף קטן נא ולהלן בראש הפרק הבא, וראה דברינו שם. 19) שהוא שורף את לב הנטיעות (גמרא שם). 20) מקום חרוש שלו. שהמוץ מרבה זבל יותר מדי, ושורף את הזרעים שיזרעו בו (גמרא ורש"י שם).

13 **ג. מַרְחִיקִין[21] אֶת הַנְּבֵלוֹת וְאֶת הַקְּבָרוֹת וְאֶת**
14 **הַבֶּרְסְקִי[22] מִן הָעִיר חֲמִשִּׁים אַמָּה[23].**

21) שם כה. במשנה. 22) מקום עיבוד עורות. 23) משום ריח רע (רש"י שם).

15 **ד. וְאֵין[24] עוֹשִׂין בֶּרְסְקִי[25] אֶלָּא לְמִזְרָח[26] הָעִיר, מִפְּנֵי**
16 **שֶׁרוּחַ מִזְּרָחִית חַמָּה[27], וּמְמַעֶטֶת[28] הֶזֵּק רֵיחַ עִבּוּד**
17 **הָעוֹרוֹת.**

24) המשך המשנה שם. 25) אפילו אם מרחיק חמישים אמה, ודווקא בורסקי, אבל בנבילות וקברות, שכל ריחם אינו אלא לפני שכלה הבשר, לא החמירו. 26) כתנא הראשון שם ולא כרבי עקיבא. 27) ראה גיטין לא: ורש"י שם. 28) כן הוא בפירוש המשניות לרבינו "כי רוח מזרחית, ייתכן שתתקן ביאוש ריח הבורסקי (=ריח רע של בורסקי) ולא יגיע מזה נזק לבני אדם". ושם הוסיף עוד טעם שבארצות המזרח הקרוב, רוח זו ממעטת לנשוב בכלל.

18 **ה. מִי[29] שֶׁבָּא לַעֲשׂוֹת מִשְׁרָה[30] שֶׁל פִּשְׁתָּן בְּצַד יָרָק**
19 **שֶׁל חֲבֵרוֹ, שֶׁהֲרֵי מֵי הַמִּשְׁרָה נִבְלָעִין בָּאָרֶץ וְהוֹלְכִין**
20 **וּמַפְסִידִין אֶת הַיָּרָק; אוֹ שֶׁנָּטַע כְּרֻשִּׁין[31] קָרוֹב מִן**
21 **הַבְּצָלִים שֶׁל חֲבֵרוֹ, שֶׁהֵן מְפִיגִין טַעְמָן; אוֹ שֶׁנָּטַע**
22 **חַרְדָּל בְּצַד כַּוֶּרֶת דְּבוֹרִים, שֶׁהֲרֵי הַדְּבוֹרִים אוֹכְלִין**
23 **הֶעָלִין[32] וּמַפְסִידִין[33] אֶת הַדֶּבֶשׁ; וְכָל אֵלּוּ וְכַיּוֹצֵא**
24 **בָּהֶן - אֵין[34] צָרִיךְ לְהַרְחִיק בִּכְדֵי שֶׁלֹּא יַזִּיק[35], וְעַל**
25 **הַנִּזָּק[36] לְהַרְחִיק אֶת עַצְמוֹ, אִם יִרְצֶה, עַד שֶׁלֹּא יַגִּיעַ**
26 **לוֹ הַנֶּזֶק; שֶׁזֶּה[37] בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ הוּא עוֹשֶׂה, וְהַנֶּזֶק בָּא**
27 **לַחֲבֵרוֹ מֵאֵלָיו. בַּמֶּה[38] דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁאֵינוֹ**
28 **מַרְחִיק? כְּשֶׁהָיָה הַנֶּזֶק בָּא מֵאֵלָיו אַחַר שֶׁיִּפְסְקוּ[39]**

29) שם במשנה. 30) מקום שדשים בו תבואה, וזורים אותה ברוח, ויש שם הרבה מוץ, תבן ועפר. 31) ונקרא קבוע אם יש בו כל כך הרבה תבואה, שצריך להשתמש ברחת לזריית המוץ (שם מימרא של רבי יוסי בר חנינא). 32) אבל בגורן שאינו קבוע אין להרחיק כלל, שאין ההיזק קבוע (כרב אשי שם, ולא כאביי שאף בגורן שאינו קבוע יש להרחיק, אלא שדי בפחות מחמישים אמה - בכדי שלא יזיק). 33) המשך המשנה שם, אמנם שם הוזכרו שתי הלכות נפרדות: א' שירחיק אדם בתוך שלו חמישים אמה מכל רוח, היינו, בגורן שיש לו בתוך העיר. ב' שירחיק מנטיעותיו של חבירו ומנירו. וכן כתבם הטור כשני דינים. אך רבינו הזכיר רק דין אחד, זה של ההרחקה מנטיעות ומניר, וכן נראה מפירושו של רב אשי בגמרא שם שאין כאן אלא בבא אחת, וכן נראה בפירוש המשניות של רבינו שאף את המשנה הוא מפרש כאילו יש בה רק הלכה זו, וראה סמ"ע סימן קנה סעיף קטן נא ולהלן בראש הפרק הבא, וראה דברינו שם. 34) שהוא שורף את לב הנטיעות (גמרא שם). 35) מקום חרוש שלו. שהמוץ מרבה זבל יותר מדי, ושורף את הזרעים שיזרעו בו (גמרא ורש"י שם).

1 מַעֲשָׂיו שֶׁל מַזִּיק; אֲבָל אִם הָיוּ מַעֲשָׂיו שֶׁל זֶה
2 שֶׁעוֹשֶׂה בִּרְשׁוּתוֹ מַזִּיקִין אֶת חֲבֵרוֹ בִּשְׁעַת עֲשִׂיָּתוֹ -
3 הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁמַּזִּיק בְּיָדוֹ. הָא לְמָה זֶה דּוֹמֶה? לְמִי
4 שֶׁעוֹמֵד בִּרְשׁוּתוֹ וְיוֹרֶה חִצִּים לַחֲצַר חֲבֵרוֹ, וְאָמַר:
5 בִּרְשׁוּתִי אֲנִי עוֹשֶׂה! שֶׁמּוֹנְעִין אוֹתוֹ[40]. וְכֵן[41] כָּל
6 הַרְחָקוֹת הָאֲמוּרוֹת לְמַעְלָה בְּעִנְיָן זֶה, אִם לֹא
7 הִרְחִיקוֹ - הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁהִזִּיק בְּחִצָּיו. לְפִיכָךְ[42] צָרִיךְ
8 שֶׁיַּרְחִיק מִשָּׁרָה מִן הַיָּרָק וּכְרִישִׁין מִן הַבְּצָלִים וְחַרְדָּל
9 מִן הַדְּבוֹרִים שְׁלֹשָׁה טְפָחִים אוֹ יָתֵר מְעַט, כְּדֵי שֶׁלֹּא
10 יִהְיֶה הֶזֵּק בְּיָדָיִם; אֲבָל לְהַרְחִיק עַד שֶׁלֹּא יָבוֹא הַנֶּזֶק
11 מֵאֵלָיו - אֵין צָרִיךְ.

29) שם כה. במשנה. 30) מקום ששורין בו את הפשתן. 31) בעודם ירוקים הם דומים קצת לבצלים ולשומים (תוספות יום טוב כלאים פרק א משנה ב). 32) אבל לא את הגרעין, שאותו אינם מוציאים, כמו שנאמר בגמרא שם יח: בסמיכות לעניין אחר. 33) "שעושה את הדבש חריף וחד" (לשון רבינו בפירוש המשניות), ורש"י (שם יח. דיבור המתחיל ואת החרדל) מפרש שמתוך שהם אוכלים החרדל, שמחדד את פיהם, הם אוכלים את הדבש שלהם. 34) כרבי יוסי ולא כחכמים, וכמו שנפסקה הלכה כמותו בשם שמואל במשנה שאחריה (שם כה:). ואף על פי שרבי יוסי אמר דבריו רק בחרדל - נתבאר בגמרא (שם יח:) שלדברי חכמים אמר כן, אבל הוא עצמו מתיר בכולם. 35) כלומר, כל השטח, שיכול עוד לבוא נזק ממנו, אבל חייב להרחיק שיעור־מה, כמו שנזכר בסוף ההלכה. 36) בניגוד לחכמים הסוברים שעל המזיק להרחיק את עצמו. 37) כהסברת רבי יוסי בהמשך המשנה (שם כה:). 38) מימרא של רב אשי בשם רב כהנא (שם כה:) "מודה רבי יוסי בגירי דיליה (=בחיצים שלו, של המזיק)". 39) ובעת העשייה עדיין לא בא כל נזק, והוא בא רק כעבור זמן־מה. 40) שהרי הוא אדם המזיק. וראה להלן פרק יא הלכה ג לעניין חיוב תשלומין. 41) שהרי לא בא רבי יוסי לחלוק אלא במשנה זו ולא חלק על כל המשניות הקודמות שבפרק לא יחפור. 42) כן הוא ברי"ף, ולמד דין זה מדין בור שמרחיקים אותו מן הכותל שלושה טפחים (למעלה פרק ט הלכה א). ואף על פי שהרי"ף לא הזכיר אלא משרה - סובר רבינו שאין להבדיל בין משרה לכרישין וחרדל, אחרי שהמשנה כללה אותם יחד.

12 ו. בַּעַל[43] הָעֲלִיָּה שֶׁהָיָה שׁוֹפֵךְ מַיִם, וְהֵן יוֹרְדִין עַל
13 הַדֶּרֶךְ לְמַטָּה: אִם[44] הָיְתָה שָׁם מַעֲזִיבָה[45], שֶׁהַמַּיִם
14 כֻּלָּם בָּהּ בְּעֵת שְׁפִיכָה, וְאַחַר שֶׁיַּפְסִיק עֶלְיוֹן מִלִּשְׁפֹּךְ
15 יִבָּלְעוּ הַמַּיִם וְיֵרְדוּ וְינַטְּפוּ עַל הַתַּחְתּוֹן[46] - צָרִיךְ
16 הַתַּחְתּוֹן[47] לְתַקֵּן וּלְהַרְחִיק[48] מִן עַצְמוֹ הַנֶּזֶק; וְאִם[49]
17 אֵין שָׁם מַעֲזִיבָה, אֶלָּא כְּשֶׁיִּשְׁפֹּךְ יֵרְדוּ הַמַּיִם מִיָּד -
18 הֲרֵי זֶה כְּמַזִּיק בְּחִצָּיו, וְהָעֶלְיוֹן מְתַקֵּן, אוֹ יִמָּנַע
19 מִלִּשְׁפֹּךְ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

43) בבא מציעא קיז. כרבי חייא בר יוסי ולא כרבי חייא בר אבא. 44) כמו שהסבירו שם, בסוף השקלא וטריא, את העובדה שהובאה שם. 45) טיח על גבי התיקרה כרצפה לבעל העלייה, ראה למעלה פרק ד הלכה א. 46) ואם כן הנזק בא רק אחרי שפסקו מעשיו של המזיק. ואין זה "גירי דיליה". 47) שהוא הניזוק. 48) כדעת רבי יוסי שעל הניזק להרחיק את עצמו. 49) כך הסיק הרי"ף מן הסוגייה שם.

20 ז. מִי[50] שֶׁהָיָה לוֹ אִילָן[51] בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ קָרוֹב[52] לְבוֹר
21 חֲבֵרוֹ - אֵין בַּעַל הַבּוֹר יָכוֹל לְעַכֵּב עָלָיו וְלוֹמַר לוֹ:
22 הֲרֵי שָׁרְשֵׁי הָאִילָן נִכְנָסִים לַבּוֹר שֶׁלִּי וּמַפְסִידִין
23 אוֹתוֹ. שֶׁזֶּה נֶזֶק הַבָּא מֵאֵלָיו הוּא לְאַחַר זְמַן, וּבְעֵת
24 שֶׁנְּטָעָה אֵינוֹ מַזִּיקוֹ[53]; וּכְשֵׁם[54] שֶׁזֶּה חוֹפֵר בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ,
25 כָּךְ זֶה נוֹטֵעַ בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ. וְכֵן[55] רְאוּבֵן שֶׁחָפַר בּוֹר,
26 וְיָרַד וּמָצָא שָׁרְשֵׁי אִילָן שֶׁל שִׁמְעוֹן בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ -
27 קוֹצֵץ וְחוֹפֵר, וְהָעֵצִים שֶׁלּוֹ. וְאִם[56] הָיָה קָרוֹב לְאִילַן
28 שִׁמְעוֹן בְּתוֹךְ שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה[57] - הַשָּׁרָשִׁים שֶׁל
29 שִׁמְעוֹן, וְקוֹצְצָן וְנוֹתְנָן לוֹ. וְאִם[58] אֵין צָרִיךְ לַחְפֹּר
30 בּוֹר, וְיָצְאוּ הַשָּׁרָשִׁים שֶׁל שִׁמְעוֹן בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ - הֲרֵי
31 הוּא מַעֲמִיק[59] שְׁלֹשָׁה טְפָחִים, כְּדֵי שֶׁלֹּא יְעַכֵּב
32 הַמַּחֲרֵשָׁה; וְכָל שֹׁרֶשׁ שֶׁמָּצָא בְּתוֹךְ שְׁלֹשָׁה טְפָחִים
33 - קוֹצְצוֹ[60], וְאֵינוֹ[61] חוֹשֵׁשׁ שֶׁמָּא יִיבַשׁ הָאִילָן שֶׁל
34 חֲבֵרוֹ, שֶׁזֶּה[62] בְּתוֹךְ[63] שֶׁלּוֹ הוּא חוֹפֵר.

50) בבא בתרא כה: במשנה וכרבי יוסי וכמו שפסק שם רב יהודה בשם שמואל. 51) הטור (סימן קנה) כתב: "אם היה לחבירו בור אצל שדהו מותר ליטע לו אילן סמוך לו" (הביאו הרמ"א שם סעיף לב). [אבל מדברי רבינו נראה שלכתחילה אסור, וזהו מפני שיונק משדה חבירו ובזה מודה רבי יוסי שאסור (וראה בתוספות בבא בתרא כו: דיבור המתחיל גזלן). ואף על פי שתיקן יהושע שאילן הסמוך למיצר מביא ביכורים וקורא עליהם ואינו גזלן (בבא בתרא כז:) - לא תיקן שמותר לעשות כן, אלא שאם עשה אינו גזלן וראה בתוספות שם, אבל להלן הלכה ח שכתב שחייב להרחיק ארבע אמות מן הגפנים (מחמת עבודת הכרם) - נראה שיותר מזה אינו צריך והרי יניקת האילנות היא עד שש עשרה אמה]. 52) היינו, מחוץ לד' אמות או שיש גדר בין השדות, ראה להלן הלכה יא. 53) ואין זה "גירי דיליה". 54) מדברי רבי יוסי במשנה שם. 55) כלומר, כשם שזה נוטע בשלו, כן בעל הבור רשאי לעשות בשדה כרצונו. 56) שם כו: לפי פירוש רש"י דיבור המתחיל בתוך שש עשרה אמה, והפירוש האחרון של התוספות שם, דיבור המתחיל עד דאמרי ליה. 57) שעד כאן יונקים השורשים והם נחשבים כגופו של אילן. 58) משנה שם כו. 59) חורש בעומק. 60) ואם הוא בתוך שש עשרה אמה, נותנו לבעל האילן (סמ"ע סימן קנה סעיף קטן סט). 61) זה מוסב על כל הנאמר בהלכה זו. 62) היינו, בעל הבור ובעל שדה הניר. 63) סיום דברי רבי יוסי במשנה (שם כה:).

35 ח. מִי[64] שֶׁהָיְתָה שְׂדֵה חֲבֵרוֹ נְטוּעָה גְּפָנִים אוֹ שְׂאָר
36 אִילָנוֹת, וּבָא הוּא לִנְטֹעַ בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ גְּפָנִים בְּצַד
37 גְּפָנִים אוֹ אִילָנוֹת בְּצַד אִילָנוֹת - צָרִיךְ לְהַרְחִיק[65]

אַרְבַּע[66] אַמּוֹת[67]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[68]? בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל[69]; אֲבָל בְּחוּצָה לָאָרֶץ[70] - מַרְחִיק בֵּין גְּפָנִים לִגְפָנִים שְׁתֵּי אַמּוֹת, וּבֵין[71] גְּפָנִים לִשְׁאָר אִילָנוֹת[72] אוֹ בֵּין אִילָנוֹת לְאִילָנוֹת[73] - אַרְבַּע אַמּוֹת בְּכָל מָקוֹם[74].

הָיָה[75] גָּדֵר בֵּינְתַּיִם - זֶה סוֹמֵךְ[76] לַגָּדֵר, וְזֶה סוֹמֵךְ לַגָּדֵר, בְּכָל מָקוֹם. מִי[77] שֶׁהָיָה אִילַן חֲבֵרוֹ נוֹטֶה לְתוֹךְ שָׂדֵהוּ - קוֹצֵץ כִּמְלֹא[78] מַרְדֵּעַ[79] עַל גַּבֵּי הַמַּחֲרֵשָׁה[80]. וּבֶחָרוּב וּבַשִּׁקְמָה - קוֹצֵץ כָּל הַנּוֹטֶה[81], עַד שֶׁיִּהְיֶה שָׁקוּל[82] כְּנֶגֶד הַמֵּצָר. וְכֵן אִם הָיָה נוֹטֶה עַל בֵּית הַשִּׁלְחִין[83] שֶׁל חֲבֵרוֹ אוֹ[84] עַל בֵּית הָאִילָן - קוֹצֵץ אֶת כָּל הַנּוֹטֶה, עַד שֶׁיִּהְיֶה שָׁקוּל כְּנֶגֶד הַמֵּצָר.

64) שם כו. במשנה. 65) שלא יצטרך להיכנס במחרשתו לתוך שדה חבירו. 66) שזהו שיעור עבודת הכרם (ברייתא שם). 67) נראה שיותר מארבע אמות אין להרחיק. וראה להלן. 68) מימרא של שמואל שם, וכן יוצא מתוך השוואת הברייתא והמשנה הנראות כסותרות. 69) שמחרשתם רחבה וצריכה ארבע אמות. 70) שאין מחרשתם רחבה ואינם צריכים ארבע אמות לעבודת הכרם. 71) וזה לשיטת רבינו בניגוד לזו של הראב"ד, רש"י ועוד מפרשים, שכוונת רב יוסף הייתה, שבין אילנות לגפנים אף בבבל צריך יותר הרחקה, והיינו, כמו בארץ ישראל: ד' אמות. 72) מלשון זו משמע, שהמזיק יש לו גפנים ולניזק אילנות, וכן הוא בגמרא כתב־יד רומי בבבא בתרא שם: "אבל גפנים לאילנות". אבל בגמרא שלפנינו: "אבל אילן לגפנים". וכן פירש רבינו במשנה שם: "ואם היה שדה חבירו ובא לסמוך לו שדה האילן מרחיק ד' אמות בכל מקום". 73) בגמרא שם מפורש שמאילן לאילן דינו כמגפנים לגפנים, ולפיכך כתב המגיד־משנה שטעות סופר היא בדברי רבינו. ובשולחן ערוך (סימן קנה סעיף כה) העתיק: "אבל בחוצה לארץ מרחיק בין גפנים לגפנים ובין אילנות לאילנות שתי אמות ובין גפנים לשאר אילנות ארבע אמות". 74) בגמרא שם: "אבל אילן לגפנים בעי טפי" ופירש ר"י מיגאש (בשם רבו הרי"ף, שרבא הרחיק שתי אמות כדין הרחקה בבבל ועל זה אמרו לו שמאילן לגפנים צריך להרחיק יותר, כלומר ארבע אמות. 75) המשך המשנה שם. 76) שאז אין חשש שייכנס במחרשתו. וראה בסמ"ע שם סעיף קטן סג אם זה מוסב גם על סמיכת אילן לגפנים. 77) שם כז: במשנה. 78) עד הגובה הזה. 79) מלמד הבקר, ולשון רבינו בפירוש המשניות: "הוא עץ המלמד, שיש בשתי קצותיו שיני ברזל". 80) שהענפים לא יפריעו לו בעת החרישה, אבל מה שגבוה יותר ואינו מפריע לו אינו יכול לקצוץ. 81) מפני שאלו יש להם צל מרובה והוא מזיק לשדה. 82) כעין משקולת הבנאים, כלומר, שיהיה שווה עם המצר, ולא יטה כלום מחוץ למצר. 83) כמו "השלהין", והוא מלשון עייפות. "והוא עייף" (בראשית כה, כט) תירגם אונקלוס: "והוא משלהי". והוא: שדה שזקוקה למים מחוץ לגשמים ולה מזיק הצל יותר מלשדה אחרת. 84) כן הוא בתוספתא בבא בתרא סוף פרק א (לפי נוסחת הדפוס): "בית השלחין ובית האילן כנגד המשקולת".

פֶּרֶק אַחַד עָשָׂר[1]

1) נתבארו בו גם כן הדברים שאין אדם רשאי לעשות כדי שלא יזיק לחבירו, ודיני המחזיק לעשות נזק לחבירו מה דינו בדברים אלו.

א. מִי[2] שֶׁעָשָׂה גֹּרֶן בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ, אוֹ קָבַע[3] בֵּית הַכִּסֵּא, אוֹ מְלָאכָה[4] שֶׁיֵּשׁ[5] בָּהּ אָבָק וְעָפָר וְכַיּוֹצֵא בָהֶן - צָרִיךְ לְהַרְחִיק כְּדֵי שֶׁלֹּא יַגִּיעַ הֶעָפָר אוֹ רֵיחַ בֵּית הַכִּסֵּא אוֹ הָאָבָק לַחֲבֵרוֹ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יַזִּיקוֹ. אֲפִלּוּ[6] הָיְתָה הָרוּחַ הוּא שֶׁמְּסַיַּעַ[7] אוֹתוֹ בְּעֵת שֶׁעוֹשֶׂה מְלַאכְתּוֹ, וּמוֹלִיכָה אֶת הֶעָפָר אוֹ נְעֹרֶת הַפִּשְׁתָּן וְהַמֹּץ וְכַיּוֹצֵא בָהֶן וּמַגִּיעָתָן לַחֲבֵרוֹ - הֲרֵי זֶה חַיָּב לְהַרְחִיק[8] כְּדֵי שֶׁלֹּא יַגִּיעוּ[9] וְלֹא יַזִּיקוּ וַאֲפִלּוּ עַל יְדֵי הָרוּחַ מְצוּיָה[10]; שֶׁכָּל אֵלּוּ כְּמִי שֶׁהִזִּיקוּ בְּחִצָּיוּ[11] הֵן.

2) בבא־בתרא כד: במשנה. והמדובר כאן בגורן שאינו קבוע, וכמו שאמר אביי שם שבאופן זה אינו צריך להרחיק חמשים אמה כבגורן קבוע (ראה למעלה פ"י הלכה ב) אלא בכדי שלא יזיק. ואף רב אשי לא חלק אלא בפירוש המשנה, אבל בעצם ההלכה - לא נחלק עליו (לחם־משנה, והגר"א סימן קנה, ס"ק צג). 3) כן נראה שם כג. מתוך דברי רב זביד. 4) שם כו. על רקע של עובדא מסויימת. 5) כגון ניפוץ פשתן, בעובדא הנזכרת שם. 6) שם כו. כאמימר ומר בר רב אשי, ולא כרבינא. וכן פסק הרי"ף שם. 7) שאז אין זה אלא גרמא, כדברי רב אשי בבבא־קמא ס. ושלדעת רבינא אין שום חיוב להרחיק בזה (בבא־בתרא שם). 8) שגרמא בנזקין, אע"פ שאין בו חיוב תשלומין (כדלהלן בהלכה ב) - אסור. 9) בלי רוח. 10) בכ"י תימן: "המצויה". ודוקא מצויה, אבל אין לחשוש שמא תוליכם רוח שאינה מצויה, כמו שהוכיחו ה'תוספות' שם ד"ה זיקא. 11) ואף רבי יוסי, שסובר שעל הניזק להרחיק עצמו, ורבינו פוסק כמותו (למעלה פ"י ה"ה) - מודה בזה, כיון שזה בא על־ידי חציו (למעלה שם).

ב. אַף עַל פִּי שֶׁהוּא חַיָּב לְהַרְחִיק כָּל כָּךְ[12], אִם הוֹלִיכָה הָרוּחַ הַמְּצוּיָה הַמֹּץ וְאֶת הֶעָפָר וְהִזִּיקָה בָּהֶן - פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּם[13]; שֶׁהָרוּחַ הוּא שֶׁסִּיַּע אוֹתוֹ, וְאֵין נֶזֶק זֶה בָּא מִכֹּחַ מַזִּיק עַצְמוֹ[14].

12) כמו שנתבאר למעלה הלכה א. 13) בבא־קמא ס. כרב אשי, ולא כרבא ורבי זירא, וכן פסק הרי"ף בבבא־בתרא פרק לא יחפור, שהסיק מתוך השוואת המקורות של בבא־בתרא כו. ושל בבא־קמא ס. שיש לחלק בין חיוב ההרחקה וחיוב התשלומין. 14) ואע"פ שלענין ליבה וליבתה הרוח, פסק רבינו בפי"ד מהלכות נזקי ממון הלכה ז - שחייב, מפני "שהוא גרם, וכל הגורם להזיק משלם נזק שלם" - שם באש ודאי כיוון להזיק, אבל כאן בגורן ודאי לא כיוון להזיק, ורבינו לשיטתו שבדיני דגרמי אינו חייב לשלם אלא במתכוין, ראה בפ"ו מהלכות סנהדרין הלכה א והלכה ד (הגר"א סימן תיח, ס"ק יט). ועיין בפי"ח מהלכות מכירה הלכה יג ובהערות שם, ובפרק ד מהלכות נזקי ממון הלכה ב, במגיד־משנה שם.

ג. הַכּוֹתֵשׁ[15] אֶת הָרִיפוֹת[16] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ, וּבְעֵת שֶׁמַּכֶּה מְנַדְּנֵד לַחֲצַר חֲבֵרוֹ, עַד[17] שֶׁנִּדְנְדָה[18] כִּסּוּי הֶחָבִית עַל פִּי הֶחָבִית[19] - הֲרֵי זֶה מַזִּיק בְּחִצָּיוֹ[20], וְחַיָּב לְהַרְחִיק כְּדֵי שֶׁלֹּא יְנַדְּנֵד, אוֹ יְבַטֵּל מְלַאכְתּוֹ שֶׁמַּזִּקֶת. וְאִם[21] הִזִּיק בְּעֵת הַנִּדְנוּד - חַיָּב לְשַׁלֵּם, שֶׁהֲרֵי מִכֹּחוֹ בָּא הַנֶּזֶק.

15) בבא־בתרא דף כה: ודף כו. כרב אשי. 16) "חיטים כתושות" (רש"י בשמואל־ב יז, יט). ובגמרא נזכרו "שומשמים". 17) אבל אם רק החצר מתנדנדת, אין זה נזק (מגיד־משנה בשם ר"י מיגאש). 18) כלומר: החצר נדנדה את הכיסוי. 19) והיינו, כשהחבית עומדת על החצר, בניגוד לפירוש רש"י שם שהיא עומדת על החומה. וראה ביאור הגר"א סימן קנה, ס"ק לט. 20) והוא אדם המזיק, ובזה אף רבי יוסי מודה כנ"ל. 21) הלחם־משנה וכן ה'בית יוסף' בסימן קנה, התלבטו למצוא מקור לדברי רבינו כאן לחיוב התשלומין, ובביאור הגר"א (שם ס"ק מב) מביא מקור לזה מהמשנה בבבא־בתרא כ: "לא יעמיד אדם תנור בתוך הבית אלא־אם־כן יש על גביו גובה ארבע אמות - ואם הזיק משלם מה שהזיק", וראה למעלה פ"ט הלכה יא. וראה בלחם־משנה שדן בעמדת רבינו ביחס ליתר ההרחקות, אם לא הרחיק והזיק, אם חייב לשלם.

ד. כָּל הַהַרְחָקוֹת הָאֲמוּרוֹת בַּפְּרָקִים שֶׁל מַעֲלָה[22], אִם לֹא הִרְחִיק, וְרָאָה חֲבֵרוֹ וְשָׁתַק - הֲרֵי זֶה מָחֵל[23], וְאֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר וּלְהַצְרִיכוֹ וּלְהַרְחִיקוֹ. וְהוּא שֶׁיִּרְאֶה מִמְּנוּ שֶׁמָּחֵל, כְּגוֹן שֶׁסִּיַּע עִמּוֹ מִיָּד, אוֹ[24] שֶׁאָמַר לוֹ לַעֲשׂוֹת, אוֹ שֶׁרָאָהוּ שֶׁעָשָׂה בְּצִדּוֹ בְּלֹא הַרְחָקָה וְשָׁתַק וְלֹא הִקְפִּיד עַל זֶה - זָכָה. שֶׁכָּל הַמַּחֲזִיק בְּנֶזֶק - זָכָה בּוֹ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[25]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהֶחֱזִיק בִּשְׁאָר נְזָקִין, חוּץ מֵאַרְבָּעָה מִינֵי[26] נְזָקִין אֵלּוּ הָאֲמוּרִים בְּפֶרֶק זֶה, שֶׁהֵן: הֶעָשָׁן[27], וְרֵיחַ בֵּית הַכִּסֵּא[28], וְהָאָבָק[29] וְכַיּוֹצֵא בּוֹ, וְנִדְנוּד[30] הַקַּרְקַע; שֶׁכָּל אֶחָד מֵאֵלּוּ אֵין לוֹ חֲזָקָה, וַאֲפִלּוּ שָׁתַק הַנִּזָּק כַּמָּה שָׁנִים - הֲרֵי זֶה חוֹזֵר וְכוֹפֵהוּ לְהַרְחִיק. וְכֵן הֵזִיק רְאִיָּה בְּמָקוֹם שֶׁצָּרִיךְ מְחִיצָה[31] - כּוֹפֵהוּ לַעֲשׂוֹת מְחִיצָה בְּכָל עֵת שֶׁיִּרְצֶה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[32]. וְלָמָּה שָׁנוּ נְזָקִים אֵלּוּ מִשְּׁאָר נְזָקִין? לְפִי שֶׁאֵין דַּעְתּוֹ שֶׁל אָדָם סוֹבֶלֶת נֶזֶק מֵאֵלּוּ, וְחֲזָקָתוֹ שֶׁאֵינוֹ מוֹחֵל, שֶׁהֲזִקוֹ הֵזִיק קָבוּעַ. וְאִם[33] קָנוּ מִיָּדוֹ שֶׁמָּחֵל בִּנְזָקִים אֵלּוּ - אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ.

22) תשיעי ועשירי. 23) שיטת רבינו שבנזקין זכו בתשמישים, בניגוד לחזקת קרקע, אין צורך לא בחזקת שלש שנים ולא בטענת מכר או מתנה. ויש חולקים על זה, ראה למעלה פרק ח הלכה ג, ובהערה יז שם. 24) והיינו, בדרך לא זו אף זו. 25) לעיל פ"ו הלכה יב, פ"ז ה"ו ועוד. 26) בכ"י אברבנאל: "ממיני". 27) בבא־בתרא כג. לדברי רב מרי. 28) לדברי רב זביד שם. 29) כן נראה שם כו. במעשה דבי בר מריון שהיו מנערים פשתן כמה פעמים ואח"כ חייבום להרחיק, והרי לדעת רבינו יש חזקה לנזקין לאלתר, ואין צורך בשלש שנים - הרי שבזה אין חזקה כלל (הגר"א סימן קנה, ס"ק קא). 30) כן נראה שם כה: שהיו כותשין שומשמין והיו מנדנדים, ואח"כ חייבום להפסיק - הרי שאין בזה דין חזקה (הגר"א שם). וראה בראב"ד. 31) שיש בה דין חלוקה, או שאין בה דין חלוקה ורצו לחלוק (למעלה פ"ב הלכה יד). 32) למעלה שם. ועיין שם הערה צא. 33) כן נראה ממה שאמרו שם: "אין חזקה לנזקין" - מכלל דראיה יש (בבא־בתרא מט:), היינו, טענת מכר או מתנה ('תוספות' שם ד"ה אין חזקה).

ה. מִי[34] שֶׁהֶחֱזִיק[35] לַעֲשׂוֹת מְלֶאכֶת דָּם אוֹ נְבֵלוֹת וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן בִּמְקוֹמָן[36], וְיָבוֹאוּ הָעוֹרְבִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן בִּגְלַל הַדָּם וְיֹאכְלוּ, וַהֲרֵי הֵן מְצֵרִין לַחֲבֵרוֹ בְּקוֹלָם וְצִפְצוּפָם אוֹ בַּדָּם שֶׁבְּרַגְלֵיהֶם, שֶׁהֵן יוֹשְׁבִין עַל הָאִילָנוֹת וּמְלַכְלְכִין פֵּרוֹתֵיהֶם, אִם[37] הָיָה חֲבֵרוֹ קַפְּדָן[38] אוֹ חוֹלֶה שֶׁצִּפְצוּף הַזֶּה מַזִּיקוֹ, אוֹ שֶׁפֵּרוֹת שֶׁלּוֹ נִפְסָדִין לוֹ בַּדָּם - חַיָּב לְבַטֵּל אוֹתָהּ הַמְּלָאכָה, אוֹ יַרְחִיק עַד שֶׁלֹּא יָבוֹא לוֹ הֵזֵק מֵחֲמָתוֹ; שֶׁהֵזֵק זֶה דּוֹמֶה לְרֵיחַ בֵּית הַכִּסֵּא וְכַיּוֹצֵא בּוֹ, שֶׁאֵין לוֹ חֲזָקָה[39]. וְכֵן[40] בְּנֵי מָבוֹי אוֹ בְּנֵי חָצֵר שֶׁנַּעֲשָׂה אֶחָד מֵהֶן אֻמָּן, וְלֹא מִחוּ בּוֹ, שֶׁהַרֵי הֶחְזֵק[41], וְהָיוּ הָעָם נִכְנָסִין וְיוֹצְאִין לִקְנוֹת, וְשָׁתְקוּ - לֹא הֶחֱזִיק בְּדָבָר זֶה, וְיֵשׁ לָהֶם בְּכָל עֵת לְעַכֵּב וְלוֹמַר: אֵין אָנוּ יְכוֹלִין לִישֹׁן מִקּוֹל הַנִּכְנָסִין וְהַיּוֹצְאִין; שֶׁזֶּה הֶזֵּק קָבוּעַ הוּא כְּמוֹ הָעָשָׁן וְהָאָבָק. וְכָזֶה הוֹרוּ הַגְּאוֹנִים.

34) שם כב: וכג. עובדא של רב יוסף. 35) כמו שיוצא מפורש מתוך השקלא־וטריא. 36) כן הוא ב'תוספות' שם, ד"ה אתו אומני. 37) כמסקנת הגמרא שם. 38) והוא שמוחזק ונודע שאין דעתו סובלת זאת (מגיד־משנה בשם מפרשים). 39) כיון שהוא קפדן. אבל באחר שאינו קפדן - אין זה כריח בית הכסא, ויש לו חזקה. 40) כל ההלכה הובאה למעלה פ"ו הלכה יב, בשינוי לשון קצת. ועיין שם בהערות. 41) ואינם יכולים למחות מפני הקול של כלי המלאכה שמזיק להם.

ו. מִי[42] שֶׁהֶחֱזִיק בְּנֶזֶק שֶׁיֵּשׁ לוֹ חֲזָקָה, כְּגוֹן שֶׁפָּתַח חַלּוֹן[43], אוֹ הֶעֱבִיר אַמַּת הַמַּיִם[44], אוֹ שֶׁלֹּא הִרְחִיק מַה שֶּׁרָאוּי לְהַרְחִיק[45], וַהֲרֵי הַמַּחֲזִיק טוֹעֵן: אַתָּה אָמַרְתָּ לִי לַעֲשׂוֹת, אוֹ מָחַלְתָּ לִי אַחַר שֶׁרָאִיתָ, אוֹ הֵכַּר הַנֶּזֶק וְשָׁתַקְתָּ וְלֹא מִחִיתָ בִּי, וְהַנֶּזֶק אוֹמֵר: עַכְשָׁו הוּא שֶׁרָאִיתִי, וְלֹא יָדַעְתִּי מִקֹּדֶם, אוֹ שֶׁאָמַר: כְּשֶׁרָאִיתִי מִחִיתִי בְּךָ, וְאַתָּה אָמַרְתָּ: עַתָּה אַרְחִיק אוֹ אֶסְתֹּם, וְאַתָּה מַדְרֶה אוֹתִי מִיּוֹם אֶל יוֹם כְּדֵי שֶׁתִּקְבַּע הֶזֵּקְךָ - בְּכָל אֵלּוּ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן עַל הַנֶּזֶק לְהָבִיא רְאָיָה; וְאִם לֹא הֵבִיא - יִשְׁבַּע הַמַּזִּיק הֶסֵּת וְיִפָּטֵר[46].

42) יוצא לפי שיטת רבינו בהלכה ז. 43) שיש בו היזק ראיה, ויש בו חזקה (למעלה פ"ז ה"א). 44) למעלה פ"ט הלכה א. 45) כמו שנזכר בפרקים האחרונים.

46) שכשם שבחזקת שלש שנים נשבע המוחזק שבועת היסת ומעמידים השדה בידו, ועל המערער להביא ראיה (פי"א מהלכות טוען ונטען הלכה ב) - כמו כן בחזקת נזקין לאלתר (סמ"ע סימן קנה, ס"ק צג. והגר"א שם ס"ק קכה), וכדין כל תביעת ברי, שהנתבע נשבע שבועת היסת דרבנן ונפטר (מגיד־משנה).

1 **ז. הֶחֱזִיק בְּנֶזֶק שֶׁאֵין לוֹ חֲזָקָה, כְּגוֹן עָשָׁן וּבֵית**
2 **הַכִּסֵּא וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, וְטָעַן הַמַּזִּיק שֶׁקָּנָה מִיָּדוֹ שֶׁל נִזָּק**
3 **- עַל הַמַּזִּיק לְהָבִיא רְאָיָה[47] שֶׁקָּנוּ מִיָּדוֹ; וְאִם לֹא**
4 **הֵבִיא - יִשָּׁבַע הַנִּזָּק הֶסֵּת שֶׁלֹּא קָנוּ מִיָּדוֹ עַל כָּךְ,**
5 **וִיסַלֵּק זֶה הֶזֵּקוֹ.**

47) כיון שאין לו למחזיק דין חזקה - אינו מוחזק, ודינו ככל המוציא מחבירו, שעליו להביא ראיה (מגיד־משנה).

פֶּרֶק שְׁנֵים עָשָׂר[1]

1) נתבארו בו משפטי השותפין בשדה אחת ואחד מהם בעל המצר שלה ובאו לחלוק בה, ונמשך לזה דין המוכר קרקעו לאחד ובעל המצר רוצה לקנותו שהוא קודם לכל אדם, ונתבארו בו מקצת מדיני דבר זה.

6 **א. הָאַחִין אוֹ הַשֻּׁתָּפִין שֶׁבָּאוּ לַחֲלֹק אֶת הַשָּׂדֶה וְלִטֹּל**
7 **כָּל אֶחָד חֶלְקוֹ: אִם הָיְתָה כֻּלָּהּ שָׁוָה, וְאֵין שָׁם מָקוֹם**
8 **טוֹב וּמָקוֹם רַע, אֶלָּא הַכֹּל אֶחָד - חוֹלְקִין לְפִי הַמִּדָּה**
9 **בִּלְבַד. וְאִם אָמַר אֶחָד מֵהֶם: תְּנוּ לִי חֶלְקִי מִצַּד זֶה,**
10 **כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה סָמוּךְ לְשָׂדֶה אַחֵר שֶׁלִּי, וְיִהְיֶה הַכֹּל שָׂדֶה**
11 **אַחַת - שׁוֹמְעִין לוֹ[2], וְכוֹפֶה אוֹתוֹ עַל זֶה; שֶׁעִכּוּב**
12 **בְּדָבָר זֶה - מִדַּת סְדֹם הִיא[3]. אֲבָל[4] אִם הָיָה חֵלֶק אֶחָד**
13 **מִמֶּנָּה טוֹב, אוֹ קָרוֹב לַנָּהָר יוֹתֵר, אוֹ קָרוֹב לַדֶּרֶךְ[5],**
14 **וְשָׁמוּ אוֹתָהּ הַיָּפֶה כְּנֶגֶד הָרַע[6], וְאָמַר: תְּנוּ לִי**
15 **בַּשּׁוּמָא שֶׁלִּי[7] מִצַּד זֶה - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ, אֶלָּא נוֹטֵל**
16 **בְּגוֹרָל. אָמַר לָהֶם: תְּנוּ לִי (בַּשּׁוּמָא שֶׁלִּי מִצַּד זֶה)[8]**
17 **חֲצִי מִדָּתָהּ מִן הַצַּד הָרַע[9] בְּלֹא שׁוּמָא, וְטֹל אַתָּה מִן**
18 **הַצַּד הַטּוֹב, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה חֶלְקִי סָמוּךְ לַשָּׂדֶה שֶׁלִּי -**
19 **הוֹרוּ מִקְצָת הַגְּאוֹנִים שֶׁשּׁוֹמְעִין לוֹ[10], וְלָזֶה דַּעְתִּי**
20 **נוֹטָה, וְכֵן רָאוּי לָדוּן.**

2) כיון ש"היתה כולה שוה, ואין שם מקום טוב ומקום רע אלא הכל אחד". וזהו מה שאמרו בבבא־בתרא יב: "תרתי ארעתא אחד נגרא (=שתי שדות ליד נהר אחד, או ליד דרך אחת). אמר רב יוסף, כגון זה כופין על מדת סדום", שכיון ששתי השדות שוות אינם יכולים לעכב ולומר "מעלינן ליה עילויא (=מעלים אנו את מחירה, כי היא שוה אצלנו יותר) כי נכסי דבי בר מריון (שנכסיו היו משובחין, והיה מוכרם ביוקר)". וראה במגיד־משנה וכסף־משנה ולחם־משנה והגר"א סימן קעד ס"ק ג. ובאור־שמח ציין גם למשנה במסכת דמאי פרק ו משנה ח, ובפיה"מ להרמב"ם שם. 3) שזה נהנה וזה לא חסר. 4) מקור הלכה זו הוא בדברי רב יוסף (שם): "ההוא דזבן ארעא אמצרא דבי נשיה (=קנה שדה ליד השדות של בית חמיו), כי קא פלגו (=כשמת חמיהם ורצו לחלוק בנכסיו), אמר להו פליגו לי אמצראי (=חלקו לי ליד קרקעי). אמר רבה, כגון זה כופין על מדת סדום. מתקיף לה רב יוסף, אמרי ליה אחי מעלינן ליה עילויא כנכסי דבי בר מריון". ועוד שם: "תרי ארעתא אתרי נגרי (=שתי שדות על שתי דרכים), אמר רבה כגון זה כופין על מדת סדום. מתקיף לה רב יוסף, זימנין דהאי מדוויל והאי לא מדוויל (=לפעמים זו שותה מן הנהר, וזו לא שותה) והלכתא כרב יוסף" - הרי שכשיש יתרון לשדה אחת על השניה - אין שומעין לו. 5) זהו פירושו של רבינו למילה: "ניגרא", שהוזכרה בגמרא שם (לחם־משנה והגר"א שם ס"ק ז). וראה להלן הלכה ג ובסמ"ע שם ס"ק ו. 6) כלומר: יפה במדה קטנה כנגד רעה במדה יותר גדולה. 7) כלומר: היפה הקטנה. 8) [כל המוקף בסוגריים אינו בכ"י תימן, וכן אינו במגיד־משנה ובהגהת מהר"י אבוהב. ונראה שנכפל בטעות מהשורה הקודמת, וראה בשו"ע חו"מ סימן קעד סעיף א]. 9) היינו, שהוא מסכים לקבל את המחצית מן הרעה, בלי פיצוי של הכמות על חשבון האיכות, וראה להלן. 10) מקור דברים אלו בבבא־בתרא יג: "טול אתה שיעור, ואני פחות - שומעין לו (לחלק דבר שאין בו כדי חלוקה)". ואף לרשב"ג שאמר אין שומעין לו, אין זה אלא מפני שהשני טוען כנגדו: איני רוצה במתנה כי שונא מתנות יחיה (ראה למעלה פ"א הלכה ה), אבל בנידון־דידן אין זו מתנה, שהראשון מעדיף את הזיבורית הסמוכה לשדה שלו (סמ"ע שם ס"ק ז, והגר"א ס"ק ח).

21 **ב. הַבְּכוֹר[11] שֶׁחָלַק - נוֹטֵל שְׁנֵי חֲלָקִים שֶׁלּוֹ[12]**
22 **כְּאֶחָד[13]. אֲבָל[14] הַיְּבָם[15] שֶׁחָלַק עִם אֶחָיו בְּנִכְסֵי**
23 **הָאָב[16] - נוֹטֵל חֶלְקוֹ וְחֵלֶק אֶחָיו בְּגוֹרָל; אִם עָלוּ**
24 **בְּמָקוֹם אֶחָד - עָלוּ, וְאִם עָלוּ בִּשְׁנֵי מְקוֹמוֹת - עָלוּ[17].**

11) שם יב: מימרא של רב הונא ברבי יהושע. 12) החלק שנוטל כשאר אחיו וחלק הבכורה. 13) ששני החלקים נחשבים חלק אחד, ולמדו זאת (בבא־בתרא קכד.) מן הפסוק (דברים כא, יז) "כי את הבכור בן השנואה יכיר לתת לו פי שנים" - הרי ששני החלקים הם כאחד. והמדובר כשאין החלקים שוים, שאם הם שוים - כבר השמיענו רבינו למעלה בהלכה ב, ששומעין לאחד שטוען: תנו לי חלקי בצד השדה שלי, ומה החידוש בבכור? (מגיד־משנה). 14) כרבא שם, שאמר שאע"פ שהיבם נקרא "בכור" בתורה, שנאמר (דברים כה, ו) "והיה הבכור" - אין חלוקתו כבכור. 15) אחד מן האחים, שייבם את אשת אחיו המת. 16) שיבם יורש את אחיו המת (פ"ג מהלכות נחלות הלכה ז). 17) ואף כאן המדובר כשאין החלקים שווים, שאם הם שוים - בוודאי שומעים לו כנ"ל (מגיד־משנה).

25 **ג. אֶרֶץ[18] מְרֻבַּעַת, שֶׁהָיָה הַנָּהָר מַקִּיף לָהּ מִזְרָח**
26 **וְצָפוֹן, וְהַדֶּרֶךְ[19] דָּרוֹם וּמַעֲרָב - חוֹלְקִין אוֹתָהּ**
27 **בַּאֲלַכְסוֹן[20], כְּדֵי שֶׁיַּגִּיעַ לָזֶה נָהָר וְדֶרֶךְ וְלָזֶה נָהָר**
28 **וְדֶרֶךְ. וְאִם אָמַר: תְּנוּ לִי הַחֲצִי שֶׁמִּצַּד זֶה, שֶׁהוּא**
29 **בְּצַד שָׂדִי - שׁוֹמְעִין לוֹ. כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר: כָּל דָּבָר**
30 **שֶׁהוּא טוֹב לָזֶה, וְאֵין עַל חֲבֵרוֹ הֶפְסֵד כְּלָל - כּוֹפִין**
31 **אוֹתוֹ לַעֲשׂוֹת[21].**

18) שם יג. ודלא כפירוש ר"ח ורש"י שם. 19) בגמרא

שם: "חד גיסא נגרא, וחד גיסא נהרא". ומפרש רבינו "נגרא" - דרך. וראה למעלה הערה ד. 20) כציור הזה: 21) כמו שכתב למעלה בהלכה א.

1 **ד. אֶחָד[22] מִן הָאַחִין אוֹ מִן הַשֻּׁתָּפִין[23] שֶׁמָּכַר חֶלְקוֹ[24]**
2 **לְאַחֵר - מְסַלְּקִין[25] אֶת הַלּוֹקֵחַ, וְנוֹתְנִין לוֹ שְׁאָר**
3 **הָאַחִין אוֹ שְׁאָר הַשֻּׁתָּפִין דָּמִים שֶׁנָּתַן וְהוֹלֵךְ, כְּדֵי**
4 **שֶׁלֹּא יִכָּנֵס זָר בֵּינֵיהֶן.**

22) בבא־מציעא קח. כרב נחמן ולא כרב יהודה בשם רב, וכפירוש רב האי ברא"ש שם (פ"ט סימן כא). 23) לדעת רב האי שם, מדובר כשהיו שלשה או ארבעה אחים או שותפים. וזהו החידוש כאן, שאם בא אחד מהם לסלק את הלוקח, והלה טוען: שמא יקבל השותף הזה חלקו בצד אחר, ולא יהיה "בר מצרא" שלו - שאין זו טענה כלל, לפי שלכל שותף יש חלק בכל השטח, וכולם נחשבים בני מצרא (סמ"ע סימן קעד ס"ק ו). וראה בהערה הבאה. 24) ממה שכתב רבינו כאן: "חלקו" ולא הזכיר "קרקע", כמו להלן בהלכה ה, למד מהרי"ק שבאחין ובשותפין נוהג דין זה אף במטלטלין (ועיין כסף־משנה). [ולדעת מהרי"ק זהו החידוש בשותפין, מה שאין בבר־מצרא אחד]. 25) מדין עשיית הישר והטוב, כבהלכה הבאה.

5 **ה. וְלֹא[26] עוֹד, אֶלָּא הַמּוֹכֵר קַרְקַע שֶׁלּוֹ לְאַחֵר - יֵשׁ**
6 **לַחֲבֵרוֹ שֶׁהוּא בְּצַד הַמֶּצֶר שֶׁלּוֹ לִתֵּן דָּמִים לַלּוֹקֵחַ**
7 **וּלְסַלֵּק[27] אוֹתוֹ, וְזֶה[28] הַלּוֹקֵחַ הָרָחוֹק - כְּאִלּוּ הוּא**
8 **שְׁלִיחַ[29] שֶׁל בֶּן הַמֶּצֶר. בֵּין שֶׁמָּכַר הוּא, בֵּין שֶׁמָּכַר**
9 **שְׁלוּחוֹ[30], בֵּין שֶׁמָּכְרוּ בֵּית דִּין[31] - יֵשׁ בּוֹ דִּין בֶּן**
10 **הַמֶּצֶר. אֲפִלּוּ[32] הָיָה הַלּוֹקֵחַ תַּלְמִיד חָכָם וְשָׁכֵן[33]**
11 **וְקָרוֹב לַמּוֹכֵר, וּבֶן הַמֶּצֶר עַם הָאָרֶץ רָחוֹק - בֶּן**
12 **הַמֶּצֶר קוֹדֵם, וּמְסַלֵּק אֶת הַלּוֹקֵחַ. וְדָבָר זֶה[34],**
13 **מִשּׁוּם[35] שֶׁנֶּאֱמַר: וְעָשִׂיתָ הַיָּשָׁר וְהַטּוֹב. אָמְרוּ**
14 **חֲכָמִים[36]: הוֹאִיל וְהַמֶּכֶר אֶחָד הוּא[37], טוֹב וְיָשָׁר הוּא**
15 **שֶׁיִּקְנֶה מָקוֹם זֶה בֶּן הַמֶּצֶר יוֹתֵר מִן הָרָחוֹק. הָיוּ[38]**
16 **בְּנֵי הַמֶּצֶר רַבִּים - כֻּלָּם זוֹכִים בְּזוֹ הַשָּׂדֶה הַנִּמְכֶּרֶת**
17 **וְהִיא בֵּינֵיהֶם[39] לְפִי מִנְיָנָם[40], וְנוֹתְנִין מִן הַדָּמִים**
18 **לַלּוֹקֵחַ. וְהוּא שֶׁבָּאוּ כֻּלָּם בְּפַעַם אַחַת; אֲבָל[41] אִם**
19 **קָדַם אֶחָד מֵהֶן וְסִלֵּק אֶת הַלּוֹקֵחַ - זָכָה בָּהּ לְבַדּוֹ,**
20 **הוֹאִיל וְהוּא בֶּן הַמֶּצֶר[42]. וְכֵן אִם בָּאוּ מִקְצָתָן,**
21 **וּמִקְצָתָן בִּמְדִינָה אַחֶרֶת[43] - מְסַלְּקִין אוֹתוֹ אֵלּוּ**
22 **הָעוֹמְדִים כָּאן בִּלְבַד, וְהִיא לָהֶן. וְכֵן הַמּוֹכֵר לְאֶחָד**
23 **מִבְּנֵי הַמֶּצֶר, אוֹ לְאֶחָד מִן הַשֻּׁתָּפִין שֶׁלּוֹ בְּמַשָּׂא**
24 **וּמַתָּן, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ שֻׁתָּפוֹ בַּקַּרְקַע[44] - זָכָה בָּהּ,**
25 **וְאֵין שְׁאָר הַשֻּׁתָּפִין אוֹ שְׁאָר בְּנֵי הַמֶּצֶר נוֹטְלִין עִמּוֹ.**

~ נקודות משיחות קודש ~

"טוב וישר הוא שיקנה מקום זה בן המיצר יותר מן הרחוק".

את דין בר־מצרא אפשר להסביר בשני אופנים:

א: הוא רק ענין של הנהגה טובה שחייבו חכמים את הלוקח להתנהג באופן הישר והטוב ולמכור את השדה לבר־מצרא.

ב: החיוב של "ועשית הישר והטוב" נותן גם בעלות מסוימת לבן המיצר על השדה ומטיל פגם במכר אם מכר בעל השדה לאיש אחר. (כמו שמשמע מלשון ה'נמוקי יוסף': "כאילו יש לו קצת קניין בגופו של קרקע").

ומלשון הרמב"ם משמע כאופן השני, שכתב: "טוב וישר הוא שיקנה מקום זה בן המיצר כו'" והיינו שהחיוב דבר־מצרא הוא ביחס למקום ולא ביחס לאדם.

אבל רש"י בגמרא (בבא מציעא קח, א. ד"ה ועשית) הסביר את החיוב כמונח על האדם, וכתב: "דבר שאי אתה נחסר כל כך, שתמצא קרקעות במקום אחר ולא תטריח על בן המיצר להיות נכסיו חלוקים".

ובזה יובן גם לשון הרמב"ם בדין "זבין לעכו"ם" שכתב: "משמתין אותו עד שיקבל עליו כל אונס שיבוא מן העכו"ם עד שינהג העכו"ם עם בן המיצר שלו בדיני ישראל" ומשמיט את הטעם שהובא בגמרא "עכו"ם לאו בר ועשית הישר והטוב הוא" ומוסיף עד שינהג העכו"ם עם בן המיצר כו'" כי לשיטתו הדין של בר־מצרא הוא לא רק שהלוקח צריך לנהוג באופן ה"ישר והטוב" אלא שהדין הוא גם על הקרקע, ולכן משפיע בה גם לאחר שנמכרה לגוי.

(נעל פי לקו"ש חלק י"ט ע' 56)

26) שם, כנהרדעי ולא כרב נחמן. 27) אפילו בעל־כרחו של המוכר (הגהת הרמ"א בסימן קעה סעיף ה). 28) יוצא מתוך הסוגיא בבא־מציעא קח. 29) כן נראה שם, שאמרו על בן המצר: "לתיקוני שדרתיך ולא לעוותי" - לשון הנאמר בשליח בכתובות צט: (מגיד־משנה להלן פי"ג הלכה ז). ברם אינו כשליח ממש (אור־שמח להלן פי"ג, עיין שם הלכה יא) וראה להלן הלכה יא. ובפרק יד הלכה ד והערה לא. 30) שכשם שאם הוא עצמו מוכר יש בו דין בן מצר, כן יש דין בן מצר בשלוחו שהוא כמותו, ומקור לזה ממה שאמרו בבבא־מציעא קח: שבמכירה למזונות האשה אין דין בר מצרא (ראה להלן הלכה ט), וסתם מכירה למזונות היא ע"י האלמנה שהיא כשלוחה (כתובות צח.) - הרי שרק במזונות אין דין בר מצרא, אבל באופן אחר יש דין בר מצרא בשליח (הגר"א סימן קעה ס"ק יד). 31) שמכרו לאיזה צורך שהוא, ולא לצורך מזונות, ראה להלן הלכה ט ובראב"ד ומגיד־משנה. וגם דין זה, שבב"ד יש דין בר מצרא - נלמד מדין מזונות הנ"ל, שגם ב"ד מוכרים למזונות - הרי שבאופן אחר יש דין בר מצרא גם בבית־דין (הגר"א שם). 32) בבבא־מציעא שם אמרו: "שכן ותלמיד־חכם, תלמיד־חכם קודם. קרוב ות"ח, ת"ח קודם", וממה שאמרו "קודם - קודם", ולא אמרו "אין בו דינא דבר־מצרא", כמו שאמרו שם ביתר הדברים - נראה שכאן מדובר רק בדין קדימה, וכגון ששניהם אינם בני מצרא, אבל אם השכן או הקרוב בני מצרא - הם קודמים לתלמיד־חכם, שאף הוא

צריך לקיים ועשית הישר והטוב. וראה ברי"ף, ברש"י וב'תוספות' שם. 33) אבל לא בר מצרא. 34) הוא העיקרון המוסרי של עשיית הישר והטוב, שנצטוינו לעשותו. ויש שלא נצטוינו עליה, והיא ההקדמה במכר שלא בדין בר מצרא, שאינה אלא מדת חסידות. ראה להלן פי"ד הלכה ה. 35) לשון הגמרא שם קח. בדברי נהרדעי. 36) שהחכמים הם שקבעו מה הם דרכי היושר, שהתורה מצווה עליהם, אך עצם העיקרון - יסודו בתורה גופא. 37) כלומר, שלמוכר לא איכפת למי הוא מוכר, ואין לו כל הפסד בדבר, ראה להלן. 38) שם קח: בסוף הסוגיא. 39) ובגמרא אמרו שמחלקים אותה ב"קרן זיל", היינו בארבעה אלכסונית כזו: שיגיע לכל אחד מהמצרנים לצד המצר שלו. 40) היינו, לא לפי הרוחות, אחד לכל רוח, כדעת יש אומרים, אלא לפי המניין. שאם יש שנים ברוח אחד, וליתר הרוחות שלשה, אחד לכל רוח - מחלקים את השדה לחמשה חלקים. 41) שם. 42) כן מפרש רבינו מה שאמרו שם: "הני ד' בני מצרני דקדים חד מינייהו וזבין, זביניה זביני" (מגיד־משנה). 43) שאז אין להם טענת בר מצרא, כמבואר להלן פי"ד הלכה ג. 44) שם בגמרא: "ולשותפי לית בה משום דינא דבר מצרא". ולא כרש"י שפירש שהשותפות היא בקרקע, עיין שם.

1 **ו. הַמּוֹכֵר[45] כָּל נְכָסָיו[46] לְאֶחָד - אֵין בַּעַל הַמֶּצֶר שֶׁל**
2 **שָׂדֶה אַחַת מְסַלֵּק אֶת הַלּוֹקֵחַ מֵאוֹתָהּ הַשָּׂדֶה, שֶׁהֲרֵי**
3 **הִיא וְהָאַחֶרֶת[47] קָנָה כְּאֶחָד[48]. וְכֵן[49] הַמּוֹכֵר לַבְּעָלִים**
4 **הָרִאשׁוֹנִים[50], אוֹ[51] הַלּוֹקֵחַ[52] מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים - אֵין**
5 **בּוֹ דִּין בֶּן הַמֶּצֶר.**

45) שם קח: 46) והם במקומות שונים. 47) [בכ"י תימן: "ואחרות". וראה בסמ"ע סימן קעה ס"ק סב, שפירש גם לפי נוסחתנו שהמדובר כשיש לו הרבה שדות, "והאחרת" ר"ל והאחרות, שאם אין לו אלא שתי שדות - יש כאן דין בר מצרא ששכיח הדבר שבן המצר יקנה את שתיהן, ואין כאן שום הפסד למוכר, ראה להלן]. 48) ואילו בן המצר, אינו רוצה לקנות אלא אחת ויש הפסד למוכר (תרומת־הדשן סימן שלח, ולחם־משנה להלן פי"ג הלכה ח). ויש אומרים שאפילו אם רוצה בן המצר לקנות את כל הנכסים אינו מסלק את הלוקח "לפי שאינו מצוי שיקנה אדם כל נכסיו ביחד, לפיכך כשיזדמן אחד שרוצה לקנותם], אין לו להודיע למצרן, שמא בתוך כך יחזור בו הלוקח, והרי זה דומה למוכר מקום רחוק כדי לגאול מקום קרוב, או שמכר רע כדי לגאול יפה בדמיו" שאין בהם דין בר מצרא (להלן הלכה ט) לפי שאין לנו להפסיד המוכר מחמת הטוב והיושר ללוקח, כמו שכתב רש"י שם קח: ד"ה אין (רא"ש פ"ט דבבא־מציעא סימן כז, וסמ"ע שם ס"ק סג בשם ה'טור'). וראה בהגהות מיימוניות ובמגיד־משנה. [ואמנם אם טען כן בן המצר לפני שמכר לאחר, יתכן ששומעין לו, וכן כתב הרמ"א סימן קעה סעיף לז לגבי "בעלים הראשונים"]. 49) שם. 50) שמן הראוי הוא שתשוב השדה לאשר קנהו מאתו, יותר משתבוא לאיש נכרי, ואפילו אם הוא בן המצר (מגיד־משנה). 51) בבא־מציעא שם. 52) שיכול הלוקח לטעון: הברחתי ארי מן המצר שלך, וחייב הנך להחזיק לי טובה בזה, כי מי יודע אם אתה היית מצליח לסלקו מן המצר שלך.

6 **ז. הַמּוֹכֵר[53] לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים[54] - מְשַׁמְּתִין[55] אוֹתוֹ, עַד**
7 **שֶׁיְּקַבֵּל עָלָיו כָּל אֹנֶס שֶׁיָּבוֹא מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים, עַד**
8 **שֶׁיְּנַהֵג הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים עִם בֶּן הַמֶּצֶר שֶׁלּוֹ בְּדִינֵי**
9 **יִשְׂרָאֵל בַּכֹּל. וְאִם אֲנָסוֹ שֶׁלֹּא כְּדִין יִשְׂרָאֵל - מְשַׁלֵּם**
10 **הַמּוֹכֵר[56].**

53) שם. 54) שאין דין בר־מצרא אלא על הלוקח ולא על המוכר (גמרא ורש"י שם). 55) מטילים עליו שמתא. 56) כיון שקיבל עליו אחריות. אבל אם לא קיבל עליו אחריות - אינו חייב לשלם (מגיד־משנה), שהרי זה כמו גרמא בנזקין (הגר"א שם ס"ק צג).

11 **ח. הַשְּׂכִירוּת - אֵין בָּהּ מִשּׁוּם דִּין בֶּן הַמֶּצֶר[57].**

57) שלשה פירושים להלכה זו: א. שהמדובר בפעולת שכירות (במקום פעולת מכירה בדין בן המצר), כגון שהשכיר חצר לראובן, ושמעון בן המצר רוצה לסלק את השוכר והוא רוצה לשכרה (כסף־משנה בשם ה'טור'), שאין כאן דין בן המצר, משום שיכול המשכיר לומר לבן המצר: ראובן נאמן עלי שיפרע דמי השכירות, ואתה אינך נאמן עלי. ועוד שלפעמים יש לבן המצר בני בית מרובים (הגר"א סימן קעה ס"ק קמח). ב. שהמדובר בפעולת מכירה (כבכל דיני בן־המצר) אלא שבן־המצר אינו אלא שוכר הדר ליד החצר המכורה (כסף־משנה), שכיון שאין גוף החצר שלו אין לו דין בר־מצרא (הגר"א שם ס"ק קמט). וראה להלן הלכה יב והערה עד. ויש חולקים בזה וסוברים שדין השכירות כדין המקח ('טור' שם בשם הרא"ש). ג. כשהקונה דר בשכירות בחצר ובן המצר רוצה לסלקו, ודבר זה נלמד ממה שכתוב בהלכה הבאה שהממשכן מקום ואח"כ מכרו לבעל המשכון, אע"פ שאין כאן אלא "מקום" ולא בית דירה, אין בו דין בר־מצרא, כיון שהמקום ממושכן אצלו — קל־וחומר לשוכר שדר באותה חצר, שוודאי אין בו דין בר־מצרא (מגיד־משנה וכסף־משנה).

12 **ט. הַמְמַשְׁכֵּן[58] מָקוֹם[59], וְאַחַר כָּךְ מְכָרוֹ לָזֶה שֶׁהוּא**
13 **מְמֻשְׁכָּן בְּיָדוֹ - אֵין בּוֹ מִשּׁוּם דִּין בֶּן הַמֶּצֶר. וְכֵן[60]**
14 **הַמּוֹכֵר מָקוֹם רָחוֹק כְּדֵי לִגְאֹל מָקוֹם קָרוֹב, אוֹ**
15 **שֶׁמָּכַר רַע כְּדֵי לִגְאֹל יָפֶה בְּדָמָיו, אוֹ שֶׁמָּכַר כְּדֵי לִתֵּן**
16 **מְנָת הַמֶּלֶךְ[61], אוֹ שֶׁמָּכַר לִקְבוּרָה[62] אוֹ לִמְזוֹן הָאִשָּׁה[63]**
17 **אוֹ הַבָּנוֹת[64] - אֵין בְּאֶחָד מֵאֵלּוּ דִּין בֶּן הַמֶּצֶר, אֶלָּא**
18 **זָכָה הַלּוֹקֵחַ.**

58) שם קח: 59) היינו, שטח קרקעי מסויים ולא בית. וראה למעלה הערה נו, ובהגהות מיימוניות אות י בשם ר"ת. 60) שם. 61) מס גולגולת. 62) שהבעל חייב בקבורת אשתו (פי"ב מהלכות אישות הלכה ב). 63) האלמנה. 64) שתנאי כתובה הוא - שבנות אשתו ממנו, ניזונות מנכסיו אחר מותו, עד שתתארסנה (הלכות אישות שם).

19 **י. וְלָמָּה אֵין בָּהֶן דִּין בֶּן הַמֶּצֶר? שֶׁכָּל אֵלּוּ טְרוּדִין[65]**

הֵן לִמְכֹּר, וּמִשּׁוּם צֹרֶךְ גָּדוֹל מוֹכְרִין, וְאִם תֹּאמַר יֵשׁ בָּהֶן דִּין בֶּן הַמֶּצֶר - לֹא יִמְצָאוּ לוֹקֵחַ, שֶׁהֲרֵי אוֹמֵר: לָמָּה אֶטְרַח וְאֶקַּח כְּדֵי שֶׁיָּבוֹא זֶה וִיסַלֵּק אוֹתִי? וְאֵין הַבְּעָלִים יְכוֹלִין לְהַמְתִּין עַד שֶׁיָּבִיא בַּעַל הַמֶּצֶר מָעוֹת וְיִקְּנֶה.

65) בשדה קרוב ויפה, שמא בינתיים עד שיוודע למצרן, יקנה אחר אותה שדה, שהוא רוצה לקנות (שו"ע סימן קעה, סעיף מב). ובמנת המלך שמא "כעוס שוטר המלך" (רש"י שם). במזונות, שמא בינתיים לא יהיה להן ממה להתפרנס, ובקבורה משום בזיון המת (רש"י שם).

יא. הֲרֵי שֶׁטָּעַן הַלּוֹקֵחַ וְאָמַר: מִפְּנֵי הַמַּס וְכַיּוֹצֵא בּוֹ[66] מָכַר לוֹ הַמּוֹכֵר, וּבַעַל הַמֶּצֶר אוֹמֵר: שֶׁקֶר אַתָּה טוֹעֵן, לְבַטֵּל זְכוּתִי - עַל בַּעַל הַמֶּצֶר לְהָבִיא רְאָיָה[67], וְאַחַר כָּךְ יוֹצִיא מִיַּד הַלּוֹקֵחַ; וְאִם לֹא הֵבִיא רְאָיָה - יִשְׁבַּע הַלּוֹקֵחַ הֶסֵּת[68].

66) באופנים שאין בהם דין בר־מצרא, כמבואר למעלה הלכה ט. 67) שזכותו של בן המצר היא רק מדבריהם (מדרבנן), ולפיכך הוא נקרא "מוציא" ועליו להביא ראיה (מגיד־משנה). ומכאן שהלוקח אינו נחשב לשליח ממש (ראה למעלה הלכה ה), שאם כן היה בן המצר נחשב למוחזק (אור־שמח). 68) כדין כל מוחזק הכופר בטענת המוציא, שנשבע שבועת כופר הכל, מדרבנן.

יב. אֲפִלּוּ[69] הָיָה שָׁם בַּדָּבָר סָפֵק[70] - אֵין הַלּוֹקֵחַ מִסְתַּלֵּק אֶלָּא בִּרְאָיָה[71] בְּרוּרָה שֶׁהֵבִיא בַּעַל הַמֶּצֶר. לְפִיכָךְ[72], אִם טָעַן הַלּוֹקֵחַ וְאָמַר[73]: גַּזְלָן אַתָּה לְשָׂדֶה זוֹ, אָרִיס[74] אַתָּה לְשָׂדֶה זוֹ, אוֹ שׁוֹכֵר אוֹ מְמַשְׁכָּן[75] - צָרִיךְ בַּעַל הַמֶּצֶר לְהָבִיא רְאָיָה שֶׁהוּא בַּעַל הַמֶּצֶר, וְשֶׁהַקַּרְקַע זוֹ בְּחֶזְקָתוֹ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

69) זה מסברת רבינו. 70) שאין הלוקח בא בטענת ודאי, אלא טוען מספק, שמא מכר לו המוכר משום מס וכיוצא בו (סמ"ע סימן קעה, ס"ק עט). 71) שהרי הוא המוחזק, ואין מוציאין ממנו מספק. והרי זה דומה לאומר לחבירו: מנה לי בידך, והלה אומר: איני יודע אם נתחייבתי לך - שפטור (בבא־קמא קיח. ורמב"ם פ"א מהלכות טוען ונטען הלכה ח). 72) רוצה לומר, כיון שבספק אין מוציאין מידי הלוקח – הוא־הדין אם הוא טוען טענה רחוקה, כגון זו הבאה - אין מוציאין מן הלוקח. 73) לבן המצר. 74) ולאריס אין דין בן המצר, אף שיש לו חלק ביבול. 75) ראה למעלה הלכה ח והערה נו, שהשוכר אין לו טענת בן המצר, כיון שאין לו בגוף השדה. והממשכן - גם הוא אין לו בגוף השדה, והרי הוא כשוכר שאין לו טענת בן המצר, כנ"ל.

יג. הַמּוֹכֵר[76] לִיתוֹמִים קְטַנִּים[77] - אֵין בּוֹ דִּין בַּעַל הַמֶּצֶר. הַטּוֹב וְהַיָּשָׁר שֶׁעוֹשִׂין חֶסֶד עִם אֵלּוּ יָתֵר מִבַּעַל הַמֶּצֶר[78].

76) שם. 77) דוקא יתומים קטנים. אבל יתומים גדולים, או קטנים ואינם יתומים - יש בהם דין בן המצר (מגיד־משנה). 78) שכל דינו, אף הוא, אינו אלא מטעם טוב ויושר (כנ"ל הלכה ה).

יד. וְכֵן[79] הַמּוֹכֵר לְאִשָּׁה[80] - אֵין בּוֹ דִּין בַּעַל הַמֶּצֶר, מִפְּנֵי שֶׁאֵין דַּרְכָּהּ לִטְרֹחַ תָּמִיד וְלִקְנוֹת. הוֹאִיל וְלָקְחָה, חֶסֶד הוּא שֶׁתַּעֲמֹד הַקַּרְקַע בְּיָדָהּ.

79) שם. 80) שאינה אשת איש, שאם היא אשת איש, הרי היא שלוחה של בעלה (רי"ף). ויש אומרים שאף באשת איש הדין כן, אם ידעו שיש לה ממון, באופן שאין שום מקום לטענת ערמה, שהיא שליחת בעלה (מגיד־משנה בשם רשב"א).

טו. מָכַר[81] לְטֻמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס - אֵין בַּעַל הַמֶּצֶר יָכוֹל לְסַלְקָן, מִפְּנֵי שֶׁהֵן סְפֵק אִשָּׁה.

81) יוצא, ממה שכתב רבינו למעלה הלכה יב, שבספק אין בעל המצר מוציא מידי הלוקח.

טז. הָיְתָה[82] הַקַּרְקַע שֶׁל אֶחָד מֵהֶן, וְהַבִּנְיָן אוֹ הָאֵילָנוֹת שֶׁל אֶחָד: אִם יֵשׁ לְבַעַל הַבִּנְיָן אוֹ לְבַעַל הָאֵילָנוֹת זְכוּת[83] בַּקַּרְקַע - כָּל אֶחָד מֵהֶן בֶּן הַמֶּצֶר[84] שֶׁל חֲבֵרוֹ. לְפִיכָךְ, אִם מָכַר אֶחָד מֵהֶן חֶלְקוֹ - חֲבֵרוֹ מְסַלֵּק הַלּוֹקֵחַ. אֲבָל אִם אֵין לְבַעַל הָאֵילָנוֹת אוֹ לְבַעַל הַבִּנְיָן זְכוּת בַּקַּרְקַע, אֶלָּא כָּל זְמַן שֶׁיִּרְצֶה אוֹמֵר לוֹ: עֲקֹר אִילָנְךָ אוֹ הֲרֹס בִּנְיָנְךָ, וּמָכַר בַּעַל הַשָּׂדֶה - זָכָה הַלּוֹקֵחַ, וְאֵין בַּעַל הָאֵילָנוֹת אוֹ בַּעַל הַבִּנְיָן מְסַלֵּק אוֹתוֹ; וְאִם מָכַר בַּעַל הַבִּנְיָן אוֹ בַּעַל הָאִילָן - הֲרֵי בַּעַל הַקַּרְקַע מְסַלֵּק אוֹתוֹ.

82) בבא־מציעא שם, לפי דעת הרי"ף. 83) כגון שקנה שלשה אילנות, שקנה קרקע עמהן (פרק כד מהלכות מכירה הלכה א), או כגון שמכר את השדה ושייר לעצמו אילנות, שאפילו בשני אילנות השאיר קרקע לעצמו (שם הלכה ח), כמו שכתב הרי"ף שם. ויש אומרים, שאפילו אם אין לו לזה אלא זכות זמנית במקום זה, ובאותו זמן אינו יכול לומר לו עקור אילנך ובנינך - נחשב כבעל זכות בקרקע. וראה באר־הגולה סימן קעה אות ק, וסמ"ע שם ס"ק צד. 84) מהשו"ע סימן קעה סעיף נא, נראה שיש לו אף דין של שותף, שהוא יותר מבר־מצרא, וראה סמ"ע שם ס"ק צג.

יז. הָיָה[85] מַפְסִיק בֵּינוֹ וּבֵין מֶצֶר שֶׁל חֲבֵרוֹ רֶכֶב[86] דְּקָלִים אוֹ בִּנְיָן גָּבוֹהַּ[87] וְחָזָק אוֹ גֻּמָּא[88] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - רוֹאִין: אִם יָכוֹל לְהַכְנִיס אֲפִלּוּ תֵּלֶם[89] אֶחָד בְּתוֹךְ הַדָּבָר הַמַּפְסִיק, עַד שֶׁיִּתְעָרְבוּ שְׁתֵּי הַשָּׂדוֹת - הֲרֵי זֶה בֶּן מֶצֶר שֶׁלּוֹ, וּמְסַלֵּק הַלּוֹקֵחַ; וְאִם לָאו - אֵינוֹ מְסַלֵּק הַלּוֹקֵחַ[90].

85) בבא־מציעא שם. 86) הרבה דקלים יחד, סמוכים ורכובים זה על זה. 87) כפירוש אחר ברי"ף שם למילה התלמודית: "משוניתא". 88) מלשון הפסוק באיוב ח, יא: "היגאה גמא בלא בצה"", והיינו קנה הגדל בביצה, מקום שאי־אפשר לזרוע, וראה סמ"ע סימן קעה ס"ק מו.

89) שורת המענה. 90) ואע"פ שבתים מחולקים בכתלים, ובכל זאת יש בהם דין בן המצר (ראה להלן פי"ג הלכה ד) - בתים דרכם לחברם בפתחים שבין אחד לשני (מגיד־משנה בשם רשב"א). ויש חולקים וסוברים שבבתים באמת אין דין בר־מצרא מהטעם הנ"ל (שם בשם ר"ת).

יום שני י"ח אדר־ב' ה'תשפ"ב

פֶּרֶק שְׁלֹשָׁה עָשָׂר[1]

1) נתבארו בו מקצת מדיני בעל המצר במתנה ומכירה וחליפין, ולא נשלמו.

1 **א. הַנּוֹתֵן[2] מַתָּנָה - אֵין[3] בָּהּ דִּין בֶּן הַמֶּצֶר. הָיָה[4]**
2 **כָּתוּב בִּשְׁטַר מַתָּנָה, שֶׁאַחֲרָיוּת[5] מַתָּנָה זוֹ עַל הַנּוֹתֵן -**
3 **יֵשׁ בָּהּ דִּין בֶּן הַמֶּצֶר; הוֹאִיל[6] וְיֵשׁ בָּהּ אַחֲרָיוּת -**
4 **מְכִירָה הִיא, וְלֹא כָּתַב מַתָּנָה אֶלָּא לְבַטֵּל זְכוּת בֶּן**
5 **הַמֶּצֶר[7]. וְכַמָּה נוֹתֵן לוֹ[8]? מַה שֶּׁהִיא שָׁוָה.**

2) בבא מציעא קח: 3) שאין המקבל יכול להשיג מתנה במקום אחר, ואין כאן משום עשיית הישר והטוב. ועוד שהמוכר אומר לו, לזה אני רוצה ליתן מתנה ולך אין אני רוצה, ועיין לחם משנה להלן פרק י"ד הלכה ד, וסמ"ע סימן קעה סעיף קטן קא. 4) שם, מימרא של אמימר. 5) במקרה ויחטפו את השדה ממקבל המתנה. 6) כן כתב הרי"ף שם. 7) כלומר, ויש כאן הערמה, כמו שכתב הרי"ף. 8) כמה צריך בן המצר לשלם ללוקח. ואף זה ברי"ף שם.

6 **ב. אָמַר[9] הַלּוֹקֵחַ: כֵּן הוּא, וְהַעֲרָמָה עָשִׂינוּ, וּמְכִירָה**
7 **הִיא, בְּכָךְ וָכָךְ קְנִיתִיהָ - נִשְׁבָּע בִּנְקִיטַת חֵפֶץ[10]**
8 **וְנוֹטֵל, כְּדִין הַשְּׁלוּחִין[11]. וְיִרְאֶה לִי, שֶׁצָּרִיךְ לִטְעֹן**
9 **דָּמִים שֶׁהֵן רְאוּיִין אוֹ יָתֵר מְעַט; אֲבָל אִם אָמַר עַל**
10 **שְׁוֵה מֵאָה: בְּמָאתַיִם קָנִיתִי - אֵינוֹ נֶאֱמָן[12].**

9) המשך דברי הרי"ף שם. 10) באחיזת חפץ של קדושה, כגון תפילין או ספר תורה, כדין כל הנשבעים ונוטלים (פרק א מהלכות טוען ונטען הלכה ב). 11) שנשבעים ונוטלים (פרק ט מהלכות שלוחין ושותפין הלכה ה). ולוקח זה הרי הוא כאילו שלוחו של בן המצר (למעלה פרק י"ב הלכה ה). 12) חזקה אין אדם קונה שווה מנה במאתיים (מגיד משנה). ואף על פי שלהלן פרק י"ד הלכה ד כתב רבינו: "לקח שווה מנה במאתיים - טען בן המצר שעשו קנוניא ביניהם - נשבע הלוקח בנקיטת חפץ ונוטל מאתיים זוז" - כאן שנתפס בהערמה, אינו נאמן. ועוד ששם מדובר באופן שידוע שנתן מאתיים, אלא שהוא טוען שעשו קנוניא ביניהם (לחם משנה).

11 **ג. הָיָה[13] כָּתוּב בִּשְׁטַר מַתָּנָה: וְקִבַּלְתִּי עָלַי אַחֲרָיוּת**
12 **מַתָּנָה זוֹ, שֶׁאִם תֵּצֵא מִיָּדוֹ אֶתֵּן לוֹ מָאתַיִם - נוֹתֵן לוֹ**
13 **בֶּן הַמֶּצֶר מָאתַיִם וְאַחַר כָּךְ מְסַלְּקוֹ, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ**
14 **שָׁוֶה אֶלָּא מָנֶה[14].**

13) אף זה ברי"ף שם. 14) אף כאן לא נתפס בהערמה ולפיכך נאמן הוא על כך, כמו שכתב רבינו להלן פרק י"ד הלכה ד.

15 **ד. הֶחֱלִיף חָצֵר[15] בְּחָצֵר - אֵין בָּהּ דִּין בַּעַל הַמֶּצֶר[16].**
16 **הֶחֱלִיף חָצֵר בִּבְהֵמָה אוֹ בְּמִטַּלְטְלִין - רוֹאִין דְּמֵי**
17 **אוֹתָהּ הַבְּהֵמָה אוֹ דְּמֵי אוֹתָם הַמִּטַּלְטְלִין, וְנוֹתֵן לוֹ**
18 **בֶּן הַמֶּצֶר וּמְסַלְּקוֹ. וְאֵינוֹ יָכוֹל לוֹמַר לוֹ: תֵּן לִי**
19 **כַּמָּה[18] שֶׁלָּקַחְתִּי בּוֹ, שֶׁזּוֹ הַעֲרָמָה הִיא[19], וְאֵינָהּ**
20 **מוֹעֶלֶת כְּלוּם.**

15) מכאן שאף בבתים יש דין בן מצר (מגיד משנה, וראה למעלה פרק י"ב הלכה יז). 16) שהמוכר יכול לטעון, שהוא מעוניין רק בחצירו של הלוקח שהיא טובה בעיניו ואינו רוצה כתמורה את החצר של בן המצר. 17) ואינו חייב להמציא לו בהמה או מטלטלין כיוצא בהן. ועל אחת כמה שאינו יכול לטעון שרק בהמה זו או מטלטלין אלו טובים בעיניו, כמו שטוען כן בהחליף חצר בחצר (למעלה). וראה עוד להלן. 18) בכסף משנה להלן פרק י"ד הלכה א הביא "כמו" וכן הוא בשולחן ערוך שם סעיף כד. ופירש הסמ"ע שם סעיף קטן מא שדורש דווקא בהמה או מטלטלין, וכן הוא בכתב־יד תימן: "כמין". 19) בין המוכר והלוקח, שהרי כשיהיה לו דמי שווייה יוכל לקנות אחרים (סמ"ע שם), מה שאין כן בקרקע, שלפעמים צריך דווקא קרקע זו ולא אחרת.

21 **ה. מָכַר[20] לוֹ קַרְקַע מְעַט בְּאֶמְצַע שָׂדֵהוּ, וְאַחַר כָּךְ**
22 **מָכַר לוֹ קַרְקַע בְּצַד אוֹתָהּ שָׂדֶה שֶׁבָּאֶמְצַע[21] - רוֹאִין:**
23 **אִם אוֹתוֹ הַמְּעַט שֶׁמָּכַר לוֹ תְּחִלָּה הִיא עִדִּית אוֹ**
24 **זִבּוּרִית[22] לְגַבֵּי זֹאת הַקַּרְקַע שֶׁמָּכַר לוֹ בְּאַחֲרוֹנָה -**
25 **זָכָה הַלּוֹקֵחַ, וְאֵין בֶּן הַמֶּצֶר יָכוֹל לְסַלְּקוֹ, שֶׁהֲרֵי הוּא**
26 **עַצְמוֹ בֶּן מֶצֶר הוּא מִפְּנֵי אוֹתוֹ מְעַט שֶׁקָּנָה בָּאֶמְצַע;**
27 **וְאִם[23] אוֹתוֹ מְעַט שֶׁקָּנָה בָּאֶמְצַע כְּמוֹ זֹאת שֶׁמָּכַר לוֹ**
28 **בַּסּוֹף מִצִּדּוֹ - הֲרֵי זֶה מַעֲרִים[24], וּבֶן הַמֶּצֶר מְסַלֵּק**
29 **אוֹתוֹ מִן הַשָּׂדֶה שֶׁקָּנָה בַּסּוֹף[25].**

20) ושדות המוכר מקיפות מכל צד, שעדיין אין מקום לטענת בן מצר. 21) ומעכשיו יש טענות מצד בני המצר. 22) היינו, שיש איזה שינוי שהוא, בין הקרקע שקנה ויתר השטח, לטוב או לרע, שאז אנו אומרים, שיש טעם מוסבר למה קנה הלוקח דווקא חתיכת קרקע זו, וזה בגלל השוני שבה, שרצוי לו מאיזה טעם שהוא, ואין אנו חושדים בו בהערמה לסלק את טענת בן המצר. 23) בגמרא שם. 24) שכיוון שכל השטח שווה, למה בחר הלוקח דווקא בזה שבאמצע, אלא אל כורחך שיש כאן כוונת הערמה. 25) אבל אינו יכול לסלקו מן הקרקע המעט שקנה בתחילה באמצע השדה (סמ"ע שם סעיף קטן מח).

30 **ו. הַמּוֹכֵר[26] עַל תְּנַאי, בֵּין שֶׁהִתְנָה מוֹכֵר בֵּין שֶׁהִתְנָה**
31 **לוֹקֵחַ - אֵין בַּעַל הַמֶּצֶר יָכוֹל לְסַלְּקוֹ עַד שֶׁיִּתְקַיְּמוּ**
32 **הַתְּנָאִים[27], וְיִזְכֶּה הַלּוֹקֵחַ בַּקַּרְקַע, וְלֹא תִּשָּׁאֵר בָּהּ**
33 **עָלֶיהָ עִמּוֹ כְּלָל[28], וְאַחַר כָּךְ יְסַלֵּק אוֹתוֹ.**

26) המפרשים לא ציינו כל מקור, והמגיד־משנה כותב, שזה

נראה פשוט. 27) שכל זמן שלא נתקיימו התנאים, אין כאן מכירה כלל. 28) פירוש, שלא יישאר למוכר שום קשר בקרקע זו. ובכתב־יד תימן: "ולא תישאר בה עילה כלל", וכן הוא בשולחן־ערוך סימן קעה סעיף י. ובדפוס רומי: "ולא תישאר בה עילה כלל". וצריך להיות כנ"ל.

1 **ז. הַלּוֹקֵחַ שֶׁבָּנָה[29] וְהִשְׁבִּיחַ אוֹ סָתַר וְהִפְסִיד - בֶּן**
2 **הַמֶּצֶר מְסַלְּקוֹ, וְנוֹתֵן לוֹ דָּמִים הָרְאוּיִין[30] לוֹ; וַהֲרֵי**
3 **הוּא בְּכָל מַעֲשָׂיו כְּמוֹ הַשָּׁלִיחַ[31]. וְכֵן אִם לָוָה הַלּוֹקֵחַ**
4 **קֹדֶם שֶׁיְּסַלֵּק אוֹתוֹ בֶּן הַמֶּצֶר[32], וְסִלְּקוֹ בֶּן הַמֶּצֶר -**
5 **אֵין בַּעַל חוֹב שֶׁלּוֹ טוֹרֵף מִיַּד בֶּן הַמֶּצֶר. זֶהוּ הָעִקָּר**
6 **בְּכָל אֵלּוּ הַדִּינִין: שֶׁכָּל הַלּוֹקֵחַ בְּצַד מֶצֶר חֲבֵרוֹ -**
7 **הוּא כְּמוֹ שָׁלִיחַ לַחֲבֵרוֹ, וּלְתַקֵּן שְׁלָחוֹ וְלֹא לְעַוֵּת.**
8 **לְפִיכָךְ[33]: אִם הִשְׁבִּיחַ - נוֹטֵל הוֹצָאָה[34], וְאִם**
9 **הִפְסִיד[35] וְחָפַר וְהָרַס אוֹ אָכַל הַפֵּרוֹת - מְנַכִּין אוֹתוֹ**
10 **מִן הַדָּמִים. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁמְּחַשְּׁבִין לוֹ**
11 **הַפֵּרוֹת? בְּשֶׁאֲכָלָן אַחַר שֶׁבָּא בֶּן הַמֶּצֶר וְהֵבִיא מָעוֹת**
12 **לְסַלְּקוֹ; אֲבָל כָּל הַפֵּרוֹת שֶׁאָכַל מִקֹּדֶם[36] - שֶׁלּוֹ הוּא**
13 **אוֹכֵל[37], וְאֵין מְחַשְּׁבִין אוֹתָן[38].**

29) ובן המצר מחה מייד, אחרת הרי זו מחילה ואיבד זכותו, ואינו יכול לסלקו עוד (כסף משנה בשם רבינו ירוחם. וכן הוא בשולחן־ערוך שם סעיף ל). 30) כמו שיבוא הפירוט בסוף ההלכה. 31) המקור לזה ממה שאמרו (בבא מציעא קח.) גבי בן מצר: "לתיקוני שדרתיך וכו'", ביטוי הנאמר (כתובות צט:) לגבי שליח (מגיד משנה. וראה למעלה פרק י"ב הלכה ה). 32) כדין כל בעל חוב הטורף מן הלקוחות של הלווה - שכאן לא קנה בן המצר מאת הלוקח, אלא מאת המוכר, על ידי הלוקח, שהיה שלוחו. 33) זהו פירוט הדברים שהובאו בתחילת ההלכה. 34) [כדין יורד לתוך שדה חבירו שלא ברשותו שידו על התחתונה (פרק י מהלכות גזילה ואבידה הלכה ד) שאם השבח יתר על היציאה נוטל את היציאה ואם היציאה יתירה על השבח נותן לו את השבח מתוך היציאה (מגיד־משנה שם, וכן נראה בבבא קמא קב.). אבל מכיוון שרבינו לא כתב שאם הייתה השדה עומדת ליטע, נוטל כדין אריס, שהרי אף יורד שלא ברשות אומדין כמה אדם רוצה ליתן בשדה זו ליטע אותה (רמב"ם שם) ונותנים לו כאריס (סמ"ע סימן שעה סעיף קטן א) - נראה שאפילו בשדה העומדת ליטע ידו על התחתונה, מפני שאין לדמות יורד לתוך שדה חבירו, שהכוונה ליטול כאריס, לשליח שנוטע לטובת המשלח ואינו מתכוון כלל ליטול כדין אריס ועיין לחם משנה]. 35) שאז אומר לו: לתקן שלחתיך ולא לעוות. 36) לפני שבא בן המצר לסלקו. 37) שלפני שבאה תביעת בן המצר לסילוק הלוקח, הרי זה נחשב כלוקח ולא כשליח (מגיד־משנה ולחם־משנה), או מפני שהוא כשליח ולא שליח ממש, וראה אור שמח. 38) [אבל מה שהפסיד מנכים לו, שהוא כלוקח שקנה שדה לפירות עד זמן מסויים (למעלה פרק כ"ג מהלכות מכירה הלכה ו) שאוכל פירותיה, ואין לו רשות להרוס. ועיין לחם משנה וסמ"ע סימן קעה סעיף קטן י'].

14 **ח. אֶחָד שֶׁלָּקַח שָׂדֶה אַחַת מִשְּׁנַיִם, וּבָא בַּעַל הַמֶּצֶר**
15 **לְסַלְּקוֹ מִמַּחֲצִית בִּלְבַד שֶׁלָּקַח מִן הָאֶחָד - אֵינוֹ יָכוֹל**
16 **לְסַלְּקוֹ[39]; אוֹ מְסַלְּקוֹ מִכֻּלָּהּ, אוֹ מַנִּיחַ כֻּלָּהּ. אֲבָל**
17 **הַמּוֹכֵר קַרְקַע לִשְׁנַיִם - יֵשׁ לְבַעַל הַמֶּצֶר לְסַלֵּק שְׁנֵיהֶם,**
18 **אוֹ לְסַלֵּק אֶחָד וּלְהַנִּיחַ אֶחָד[40].**

39) מאותו חצי בלבד. שכיוון שהחצי השני בידו, הרי הוא עצמו בן המצר. 40) שהרי מסלקים אותו כולו משדה זו, ואין לו שום טענת בן המצר.

19 **ט. בֶּן הַמֶּצֶר שֶׁבָּא לְסַלֵּק אֶת הַלּוֹקֵחַ, וְקֹדֶם שֶׁיְּסַלְּקוֹ**
20 **מָכַר לוֹ[41] אֶת הַשָּׂדֶה שֶׁיֵּשׁ לוֹ עַל הַמֶּצֶר - אֹבֵד אֶת**
21 **זְכוּתוֹ[42].**

41) היינו, ללוקח עצמו. אבל בכתב־יד תימן חסרה המלה "לו", וכן הוא בטור ושולחן־ערוך סימן קעה סעיף טו. ומבואר שם שהמדובר כשמכר לאחר. וראה להלן. 42) וגם זה האחר שקנה (ראה למעלה), אין לו זכות בן מצר (טור ושולחן־ערוך שם) לפי שהלוקח הראשון יכול לטעון, אף הוא, טענת בן־מצר כנגדו, שהרי כל זמן שלא סילקוהו, השדה בידו.

22 **י. שָׁלִיחַ שֶׁמָּכַר[43] וַהֲרֵי הוּא בַּעַל הַמֶּצֶר - אֵינוֹ מְסַלֵּק**
23 **אֶת הַלּוֹקֵחַ; שֶׁהֲרֵי הוּא מָכַר לוֹ, וְאֵין לְךָ מְחִילָה**
24 **גְּדוֹלָה מִזּוֹ[44].**

43) שבעל השדה עשהו שליח למכור שדהו. 44) כן נראה בגמרא בבא מציעא קח. "אתא אימליך ביה, אמר ליה איזיל אזבון ואמר ליה זיל זבון צריך למיקני מיניה" וראה להלן פרק י"ד הלכה ב. ומשמע דווקא אם אמר לו בלבד אבל אם עשה גם מעשה - בוודאי מחל לו וכן אמרו בבבא בתרא ל: שדיבור עביד איניש דמיקרי ואמר, ולא מעשה. וראה עוד להלן פרק י"ד שם.

25 **יא. בַּעַל חוֹב שֶׁל מוֹכֵר שֶׁטָּרַף[45] הַשָּׂדֶה מִיַּד בַּעַל**
26 **הַמֶּצֶר - הֲרֵי בַּעַל הַמֶּצֶר חוֹזֵר וְטוֹרֵף מִן הַלּוֹקֵחַ[46]**
27 **שֶׁסִּלְּקוֹ, וְהַלּוֹקֵחַ חוֹזֵר וְנוֹטֵל מִן הַמּוֹכֵר.**

45) כדין בעל חוב שטורף מן הלקוחות. 46) שהרי הלוקח אינו שליח ממש, אלא כמו שלוחו (למעלה פרק י"ב הלכה ה ופרק י"ג הלכה ז), ואם כן הוא לוקח, ובן המצר נחשב כלוקח מן הלוקח, והוא חוזר על הלוקח הראשון, במקרה של טריפה מצד בעל החוב. והמדובר, כשיש למוכר לשלם, אלא שלפי שבעל המצר אינו יכול לתבוע מהמוכר, שהרי יאמר לו: "לאו בעל דברים דידי את", - הוא תובע מהלוקח, שממנו לקח את השדה, והלוקח חוזר ותובע מהמוכר. שאם אין למוכר לשלם, אין סברא שהלוקח יפסיד, שהרי לא נהנה כלום אלא קיים המצוה של ועשית הישר ולמה יפסיד? (כסף משנה).

28 **יב. כָּל בַּעַל חוֹב[47] שֶׁטָּרַף בְּחוֹבוֹ[48] - יֵשׁ לְבַעַל הַמֶּצֶר**
29 **לְסַלְּקוֹ. לֹא יְהֵא כֹּחַ הַטּוֹרֵף גָּדוֹל מִכֹּחַ הַלּוֹקֵחַ[49].**
30 **וְאִם יִרְצֶה הַנִּטְרָף[50] לִתֵּן הַדָּמִים שֶׁהָיוּ עָלָיו בְּחוֹבוֹ**

- תַּחְזֹר לוֹ שֶׁדֵּהוּ[51] לְעוֹלָם[52], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ[53].

47) של בעל השדה. 48) שיש לו על בעל השדה. 49) שבן המצר מסלקו, כמו כן מסלק הוא את בעל החוב. 50) בעל השדה, הלווה. 51) כלומר, בעל המצר מחזיר לו, כשם שהבעל־חוב היה צריך להחזיר, שלא יהא כוח בעל־המצר שבא מכוח הבעל־חוב, גדול מבעל חוב עצמו. 52) בהתאם לכלל הידוע: "שום לעולם חוזר" (בבא מציעא לה.) 53) לקמן פרק כ"ב מהלכות מלוה ולוה הלכה טז. ושם הלכה יז מבואר שאם הגבהו הלווה מדעתו אין השדה חוזרת. וראה בלחם משנה, ובסמ"ע סימן קעה סעיף קטן לג.

יג. קָטָן שֶׁהָיָה בֶּן הַמֶּצֶר, וְרָאָה בֵּית דִּין שֶׁזְּכוּת הוּא לוֹ[54] - מְסַלְּקִין לוֹ אֶת הַלּוֹקֵחַ[55], אוֹ יִטֹּל לוֹ חֶלְקוֹ עִם שְׁאָר בַּעֲלֵי הַמֶּצֶר כְּמוֹ שֶׁיִּרְאוּ.

54) ובית דין מצווין לעשות לזכותו של הקטן (גיטין נב.). 55) כדין שדה שיש לה בני מצר רבים וקדם אחד מהם וסילק את הלוקח, שזכה בה (למעלה פרק י"ב הלכה ה) ובית הדין מקדים ומסלק עבור הקטן.

יד. בַּעַל שֶׁהָיְתָה אִשְׁתּוֹ בֶּן הַמֶּצֶר - הֲרֵי זֶה מְסַלֵּק אֶת הַלּוֹקֵחַ; שֶׁכָּל נִכְסֵי אִשְׁתּוֹ[56] בִּרְשׁוּתוֹ[57], וְכָל זְכוּת שֶׁתָּבוֹא לְיָדָהּ - זְכוּת הוּא לוֹ[58]. אֲפִלּוּ קָנוּ מִיַּד אִשְׁתּוֹ שֶׁמַּחֲלָה בִּזְכוּת זוֹ לַלּוֹקֵחַ - אֵינוֹ מוֹעִיל[59], אֶלָּא הַבַּעַל מְסַלְּקוֹ. עָמְדָה הָאִשָּׁה מִדַּעְתָּהּ וְסִלְּקָה אֶת הַלּוֹקֵחַ, וְכֵן הָעֶבֶד שֶׁהָיָה נוֹשֵׂא וְנוֹתֵן בְּנִכְסֵי אֲדוֹנָיו שֶׁסִּלֵּק אֶת הַלּוֹקֵחַ: אִם רָצָה הַבַּעַל אוֹ הָאָדוֹן - מְקַיֵּם עַל יְדֵיהֶן, וְאִם רָצָה - לֹא יְקַיֵּם[60], וְתַחֲזֹר לַלּוֹקֵחַ וְיַחֲזִיר הַדָּמִים.

56) אפילו נכסי מלוג וכן הוא בחושן משפט סימן קעה סעיף יד. 57) שהבעל נחשב כלוקח בנכסי אשתו, כמבואר בכתובות צה:. 58) אף על פי שבנכסי מלוג, אין לו אלא פירות. וראה למעלה פרק י"ב הלכה טז. 59) [שהיא אינה יכולה לוותר על זכותו בתור בן־מצר]. 60) כדין אשה שקנתה ועבד שקנה שאם רצה הבעל או העבד - מקיים, ואם לא רצה - מבטל (למעלה פרק ל מהלכות מכירה הלכות ב - ג).

פֶּרֶק אַרְבָּעָה עָשָׂר[1]

1) נתבאר בו תשלום דיני בעל המצר ועניניו בשלימות, ונשלמו ההלכות.

א. הָרוֹצֶה[2] לִמְכֹּר שָׂדֵהוּ, וְהֵבִיא בֶּן הַמֶּצֶר שֶׁלּוֹ וְזֶה שֶׁרוֹצֶה לִקַּח מִמֶּנּוּ לְבֵית דִּין, וְאָמַר לְבֶן הַמֶּצֶר: אִם תִּרְצֶה לִקְנוֹת בְּכָךְ וְכָךְ - עֲשֵׂה, וְאִם לָאו - סַלֵּק אֶת עַצְמְךָ, וְהֲרֵי זֶה לוֹקֵחַ; הֲרֵי זֶה לֹא נִשְׁאֲרָה לוֹ טַעֲנָה, אֶלָּא אוֹ מֵבִיא מָעוֹת מִיָּד[3] וְיִקְנֶה, אוֹ בְּטֵלָה זְכוּתוֹ. אָמַר[4]: אֶטְרַח[5] וְאָבִיא - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ[6]. אֵלֶךְ[7] וְאָבִיא: אִם הוּא אָמוּד שֶׁיֵּשׁ לוֹ[8] - מַמְתִּינִין לוֹ עַד שֶׁיֵּלֵךְ וְיָבִיא, וְאִם אֵינוֹ אָמוּד - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ, שֶׁאֵינוֹ רוֹצֶה אֶלָּא לְהִשָּׁמֵט. לְפִיכָךְ אוֹמְרִים לוֹ: אוֹ תּוֹצִיא עַתָּה זוּזִים, אוֹ בְּטֵלָה זְכוּתְךָ. שֶׁאֵין[9] קוֹבְעִין זְמַן לְבַעַל הַמֶּצֶר. הוֹצִיא[10] בֶּן הַמֶּצֶר הַמָּעוֹת, וְהוֹצִיא הַלּוֹקֵחַ מָעוֹת, אִם הָיוּ שֶׁל לוֹקֵחַ טוֹבִים[11] מִזּוּזָיו[12] אוֹ מְמַהֲרִים לָצֵאת יוֹתֵר מִזּוּזָיו[13] - בְּטֵלָה זְכוּתוֹ, וְאֵין לוֹ דִּין בֶּן הַמֶּצֶר. הָיָה[14] רוֹצֶה הַלּוֹקֵחַ לִקְנוֹתָהּ לִבְנוֹת בָּהּ בָּתִּים, וּבֶן הַמֶּצֶר רוֹצֶה לִזְרָעָהּ[15] - הַלּוֹקֵחַ זוֹכֶה, מִשּׁוּם יִשּׁוּב[16] הָאָרֶץ[17], וְאֵין בָּהּ דִּין בֶּן הַמֶּצֶר.

2) מקור הלכה זו בבבא־מציעא קח: וראה להלן. 3) כלומר נותן מעות מיד מבלי כל טירחה ושהות, וראה להלן. 4) בבא־מציעא שם. 5) שאין לו במזומן, והוא צריך לעשות מאמצים להשיג את הכסף הדרוש. 6) שעשיית הטוב והישר הזאת אינה צריכה לגרום למוכר שום אי־נעימות ושום הפסד. 7) שהכסף מוכן בביתו, ויש רק ללכת ולהביאו. 8) כלומר, אמדוהו שעשיר הוא ויש לו ממון בביתו ('דרישה' סימן קעה אות מא). 9) וזה כולל גם את המקרה המובא בגמרא, שבן המצר המציא כסף צרור, שאין המוכר יכול לפתחם כי אם לאחר זמן, שהרי גם לזה דרוש זמן־מה, והכלל הוא שאין קובעין זמן (מגיד־משנה). 10) שם. 11) בעלי משקל יותר. 12) של בן המצר. ואף כי לזוזיו של בן המצר מעלה אחרת, שהם ממהרים לצאת (רש"י שם, ד"ה זוזי טבי). 13) של בן המצר. ואף כי זוזיו של בן המצר טובים יותר (רש"י שם). כללו של דבר: אין המוכר צריך להפסיד אף במשהו בגלל עשיית הטוב והישר. 14) שם, ולפי הגירסא והפירוש של רש"י, רי"ף ועוד ראשונים, שבתים עדיפים מזרעים. 15) ויתכן ש"לזרעה" דוקא, אבל "לנטעה", הנטיעה עדיפה מבתים, מפני שהאילנות מושרשים בקרקע יותר מבתים, משא"כ בזרעים ('טור' סימן קעה, ושו"ע שם סעיף כו). 16) שבתים קבועים ויציבים יותר מזרעים. 17) כל הארץ, ולאו דוקא ארץ ישראל (ב"י סימן קעה, באר־הגולה שם אות צ, וסמ"ע שם ס"ק מג. וראה אור־שמח למעלה פ"ד הלכה י).

ב. בָּא[18] לוֹקֵחַ וְנִמְלַךְ בְּבֶן הַמֶּצֶר, וְאָמַר לוֹ: הֲרֵי פְּלוֹנִי בֶּן הַמֶּצֶר שֶׁלְּךָ רוֹצֶה לִמְכֹּר לִי שָׂדֶה זוֹ, אֵלֶךְ וְאֶקַּח מִמֶּנּוּ? וְאָמַר לוֹ: לֵךְ וְקַח! - לֹא בְּטֵל זְכוּתוֹ[19], וְיֵשׁ לְסַלֵּק אוֹתוֹ אַחַר שֶׁיִּקְנֶה, אֶלָּא אִם כֵּן קָנוּ מִיָּדוֹ[20]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁצָּרִיךְ קִנְיָן? כְּשֶׁמָּחַל לוֹ קֹדֶם שֶׁיִּקְנֶה; אֲבָל[21] אִם מָחַל לוֹ זְכוּתוֹ אַחַר שֶׁלָּקַח, כְּגוֹן שֶׁבָּא בֶּן הַמֶּצֶר וְסִיַּע עִמּוֹ[22], אוֹ שֶׁכַּר[23] מִמֶּנּוּ, אוֹ שֶׁרָאָה אוֹתוֹ בּוֹנֶה וְסוֹתֵר כָּל שֶׁהוּא וּמִשְׁתַּמֵּשׁ וְלֹא מִחָה בּוֹ וְלֹא עִרְעֵר - הֲרֵי זֶה מָחַל[24], וְשׁוּב אֵינוֹ יָכוֹל לְסַלְּקוֹ.

18) בבא־מציעא קח. וכנהרדעאי, וכמו שנפסקה ההלכה כמותם. 19) שבן המצר יכול לטעון שדבריו לא נאמרו ברצינות (רש"י שם ד"ה נהרדעאי). 20) ואין זה קנין דברים שאינו קנין (למעלה פ"ב הלכה י, ופ"ה מהלכות מכירה הלכה יד), כי לבן המצר זכות מסויימת בשדה

חבירו, ועליה חל הקנין (סמ"ע, סימן קעה ס"ק נא, וראה באר־הגולה שם אות ג). 21) זו סברת הגאונים (מגיד־משנה) ובהתאם לשיטת רבינו (למעלה פי"א הלכה ד), שבזכות לתשמישים שונים אין צורך לא בחזקת שלש שנים ולא בטענה. 22) וכל־שכן אם אמר לו בפה מלא, שהוא מוחל לו ומוותר על זכות המצרנות, שוודאי אינו יכול עוד לסלקו (ב"ב מא. הגר"א שם ס"ק עד). 23) בבבא־בתרא ל: אמרו שאם המערער קנה מהמחזיק, אין זו הוכחה לדברי המחזיק, לפי שעשוי אדם לקנות דין ודברים שיש עליו, אבל בשכירות לא שייך לומר כן (הגר"א שם ס"ק עה). 24) שאין אדם רואה שבונים וסותרים בשדה שיש לו עליה זכות בן־מצר לקנותה - ושותק, ראה בבא־בתרא ס. (הגר"א שם ס"ק עו). ומחילה אינה צריכה קנין, ראה 'תוספות' סנהדרין ו. ד"ה צריכה קנין, וביאור הגר"א שם ס"ק עג. ויש שכתבו שאם שהה בן המצר שיעור זמן כדי שילך ויביא מעות ויתבענו בדין ולא תבעו - איבד זכותו (מגיד־משנה בשם רב האי ורי"ף), אפילו לא ראהו בונה וסותר וכו' (כסף־משנה). וכאן בדברי רבינו מדובר כשתבעו תוך הזמן הנ"ל ואעפי"כ איבד את זכותו מכיון שסייע עמו או ראהו בונה וסותר (כסף־משנה).

1 **ג. הָיָה[25] בֶּן הַמֶּצֶר בִּמְדִינָה אַחֶרֶת אוֹ חוֹלֶה אוֹ**
2 **קָטָן[26], וְאַחַר זְמַן הִבְרִיא הַחוֹלֶה וְהִגְדִּיל הַקָּטָן וּבָא**
3 **הַהוֹלֵךְ - אֵינוֹ יָכוֹל לְסַלְקוֹ. שֶׁאִם אַתָּה אוֹמֵר כֵּן -**
4 **אֵין אָדָם יָכוֹל לִמְכֹּר קַרְקָעִיתוֹ, שֶׁהֲרֵי הַלּוֹקֵחַ אוֹמֵר:**
5 **לְאַחַר כַּמָּה שָׁנִים תֵּצֵא מִיָּדִי[27]. וְכָזֶה הוֹרוּ הַגְּאוֹנִים.**

25) הוראת הגאונים, כמו שמביא רבינו להלן. 26) והמדובר כשבית־דין לא ראו זכות לקטן בקנייה זו, ראה למעלה פי"ג הלכה יג (לחם־משנה). 27) ואין אומרים "ועשית הישר והטוב" באופן זה.

6 **ד. הַמּוֹכֵר[28] שְׁוֵה מָאתַיִם בְּמָנֶה: אִם לְכָל הָעָם**
7 **מוֹזִיל וּמוֹכֵר - נוֹתֵן לוֹ בֶּן הַמֶּצֶר מֵאָה וּמְסַלְקוֹ; וְאִם**
8 **אֵינוֹ מוֹזִיל לְכָל הָעָם - נוֹתֵן לוֹ מָאתַיִם שֶׁהוּא שָׁוֶה,**
9 **שֶׁהַמּוֹכֵר נָתַן לָזֶה מַתָּנָה[29]. לָקַח[30] שְׁוֵה מָנֶה בְּמָאתַיִם**
10 **- אֵינוֹ יָכוֹל לְסַלְקוֹ עַד שֶׁיִּתֵּן הַמָּאתַיִם[31]. טָעַן בֶּן**
11 **הַמֶּצֶר, שֶׁעָשׂוּ קְנוּנְיָא[32] בֵּינֵיהֶם - נִשְׁבָּע[33] הַלּוֹקֵחַ**
12 **בִּנְקִיטַת חֵפֶץ[34], וְנוֹטֵל[35] מָאתַיִם זוּז[36]. וְאִם הָיָה שָׁם**
13 **עֵדִים שֶׁנָּתַן מָאתַיִם, וּבֶן הַמֶּצֶר טוֹעֵן שֶׁאֲמָנָה הָיְתָה**
14 **בֵּינוֹ וּבֵין הַמּוֹכֵר, וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ[37] [בְּוַדַּאי] שֶׁלֹּא לָקַח**
15 **מִמֶּנּוּ אֶלָּא מֵאָה - הֲרֵי זֶה נוֹתֵן[38] דָּמִים כְּמוֹ שֶׁהֵעִידוּ**
16 **הָעֵדִים, וְאַחַר כָּךְ מְסַלְקוֹ, וּמַשְׁבִּיעוֹ הֶסֵּת שֶׁלָּקַח**
17 **בְּמָאתַיִם וְנִפְטָר.**

28) בבא־מציעא קח. 29) ולא מתנה ממש, שבמתנה אין דין בן מצר, מפני שאומר לו: לו אני רוצה לתת מתנה, ולך איני רוצה לתת. ראה למעלה פי"ג הלכה א והערה ב. וראה לחם־משנה שהאריך. 30) שם, כנהרדעאי בשם רב נחמן, וכמסקנת הגמרא. 31) שאין אונאה לקרקעות, אפילו מכר שוה דינר באלף (פי"ג מהלכות מכירה הלכה ח). וראה סמ"ע סימן קעה ס"ק יד. ואע"פ ששליח שטעה, חוזר אפילו בכל שהוא, בין במטלטלין בין בקרקע (הלכות מכירה שם הלכה ט) - כאן הרי לקח לעצמו ואינו שליח ממש (רא"ש פ"ט דבבא־מציעא סימן כה, ו'דרישה' סימן קעה אות יד) וראה למעלה פי"ב הלכה ז והערה כח. 32) הערמה. ולאמיתו של דבר, לא נתן לו אלא מאה בלבד. 33) אף אם טענתו אינה ודאית, יכול להשביעו כדין השליח שמשביעים אותו על הספק (פ"ט מהלכות שלוחין ושותפין הלכה ה, וראה ביאור הגר"א סימן קעה ס"ק כז). 34) שעשוה כשבועת התורה. וראה פ"א מהלכות טוען ונטען הלכה ב. 35) מפני שאינו טוען על גוף החפץ, היינו השדה, אלא על התשלום, נקרא נוטל - ודינו כמלוה על המשכון שנשבע בנקיטת חפץ, וראה בפי"ג מהל' מלוה ולוה הל' ג. 36) וראה למעלה פי"ג הלכה ב והערה יא. 37) ב'טור' ושו"ע סימן קעה סעיף ט, הגירסא: "והוא יודע", וכן כתב המגיד־משנה שזו היא עיקר הנוסחא (וטעות הדפוס יש בדבריו, וצ"ל "והרי הוא אומר אני יודע"). אבל אם אינו יודע אין משביעין אותו, כדין שבועת היסת שאין משביעין אלא על טענת ברי. ושבועת שליח אין כאן, שאין משביעין השליח אלא אם טוען שנשאר בידו כלום, אבל כאן שהעדים מעידים שנתן מאתים, ואין לו טענה אלא שמא אמנה היתה, אין זו אלא שבועת היסת רגילה ולא שבועת השומרים (הגר"א סימן קעה ס"ק כז). 38) כלומר, לפני השבועה, כדין שבועת היסת. ואילו בשבועת השליח, הוא נשבע ואח"כ נוטל (הגר"א שם).

18 **ה. כָּל הָרוֹצֶה[39] לִמְכֹּר קַרְקַע, וּבָאוּ שְׁנַיִם, כָּל אֶחָד**
19 **מֵהֶן אוֹמֵר: אֲנִי אֶקַּח בְּדָמִים אֵלּוּ, וְאֵין אֶחָד מֵהֶן**
20 **בַּעַל הַמֶּצֶר: אִם הָיָה הָאֶחָד מִיּוֹשְׁבֵי הָעִיר, וְהָאֶחָד**
21 **מִשְּׁכֵנֵי הַשָּׂדֶה - שְׁכַן הָעִיר קוֹדֵם. שָׁכֵן וְתַלְמִיד חָכָם**
22 **- תַּלְמִיד חָכָם קוֹדֵם. קָרוֹב וְתַלְמִיד חָכָם - תַּלְמִיד**
23 **חָכָם קוֹדֵם. שָׁכֵן וְקָרוֹב - הַשָּׁכֵן קוֹדֵם[40], שֶׁגַּם זֶה**
24 **בִּכְלַל הַטּוֹב וְהַיָּשָׁר הוּא[41]. קָדַם[42] אֶחָד וְקָנָה - זָכָה,**
25 **וְאֵין חֲבֵרוֹ שֶׁרָאוּי לִקְדֹּם לוֹ יָכוֹל לְסַלְקוֹ, הוֹאִיל וְאֵין**
26 **אֶחָד מֵהֶן בַּעַל הַמֶּצֶר. שֶׁלֹּא צִוּוּ חֲכָמִים בַּדָּבָר הַזֶּה**
27 **אֶלָּא דֶּרֶךְ חֲסִידוּת, וְנֶפֶשׁ טוֹבָה הִיא שֶׁעוֹשָׂה כָּךְ.**

39) בבא־מציעא קח: ולפי פירוש הרי"ף ורש"י. 40) בעיא שם שנפתרה, מן הפסוק (משלי כז, י) "טוב שכן קרוב מאח רחוק". 41) ולפיכך הובאה הלכה זו בסוגיא זו של בן המצר, אע"פ שאינם שוים, כדלהלן. 42) כדעת הרי"ף, ויש חולקים על זה (הגהות מיימוניות).

סְלִיקוּ לְהוּ הִלְכוֹת שְׁכֵנִים

הִלְכוֹת שְׁלוּחִין וְשֻׁתָּפִין

28 **עִנְיַן אֵלּוּ הַהֲלָכוֹת לִיַּדֵּעַ דִּין שְׁלוּחוֹ שֶׁל אָדָם**
29 **וְשֻׁתָּפוֹ, וּמִשְׁפְּטֵיהֶן בְּמִקָּחָן וּמִמְכָּרָן, בְּהֶפְסֵדָן**
30 **וּשְׂכָרָן.**
31 **וּבֵאוּר כָּל הַדִּינִין הָאֵלּוּ בִּפְרָקִים אֵלּוּ:**

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

1) ביאר בו רבינו דיני שליחות, ושליח ששינה או טעה מה דינו.

1 **א. הָאוֹמֵר לִשְׁלוּחוֹ[2]: צֵא וּמְכֹר לִי קַרְקַע[3] אוֹ**
2 **מִטַּלְטְלִין[4], אוֹ[5] קְנֵה לִי - הֲרֵי זֶה מוֹכֵר וְלוֹקֵחַ**
3 **וְעוֹשֶׂה שְׁלִיחוּתוֹ, וְכָל מַעֲשָׂיו קַיָּמִין[6]. וְאֵין הָעוֹשֶׂה**
4 **שָׁלִיחַ צָרִיךְ קִנְיָן[7] וְלֹא עֵדִים[8], אֶלָּא בַּאֲמִירָה בִּלְבַד**
5 **בֵּינוֹ לְבֵין חֲבֵרוֹ. וְאֵין צְרִיכִין עֵדִים אֶלָּא לְגַלּוֹת**
6 **הַדָּבָר, אִם כָּפַר אֶחָד מֵהֶם, כִּשְׁאָר כָּל הַטְּעָנוֹת[9].**

2) ענין "שלוחו של אדם כמותו" - נידון בהרחבה בקידושין מא. מא: ומג. ושם צויינו כל המקוראיים לכך.
3) כתובות צח. צט: וק. 4) שם צח: והיא ממסכת מעילה. ואם כי המדובר בה הוא במתנה - מתנה הרי היא כמכר.
5) שם צט. ממסכת מעילה. 6) ש"שלוחו של אדם כמותו" (קידושין שם). כלומר, מעשי השליח נחשבים כמעשי המשלח. אבל אין אנו אומרים שגופו נחשב כגוף המשלח, ולפיכך, באופן שדרוש לנו גופו של המשלח, כגון בהנחת תפילין, אין אנו אומרים שהנחת תפילין של השליח מועילה למשלח, שאם כי על עצם הפעולה יש שליחות, והרי זה כאילו הניח המשלח תפילין - אין זה נחשב כאילו הניח תפילין על ידו של עצמו, אלא כאילו הניח על ידו של השליח, ראה ב'קצות החושן' סימן קפב סעיף־קטן א.
7) ראה דברי רבינו למעלה פ"ה מהלכות מכירה הלכות יא־יב. ומקור הדברים בבבא־מציעא צח: במשנה: "אמר לו השואל שלחה וכו'", הרי שבאמירה בלבד נעשה שליח (הגר"א שם ס"ק ג). 8) כן אמרו בבבא־קמא קד. בענין מינוי שליח: "היכי דמי, אי דלא עשאו בעדים, מנא ידעינן". הרי שעל עצם קיום השליחות אין פקפוק, אלא השאלה היא מהיכן אנו יודעים שמינהו שליח (הגר"א שם ס"ק ה). וכל זה בשליחות של ממון, אבל בשליחות לקבל גט או קידושין, צריך עדים, ראה בפ"ג מהלכות אישות הלכה טו. 9) בהתאם לכלל האמור בקידושין סח: "לא נבראו עדים אלא לשקרנים" (=כנגד השקרנים).

7 **ב. שָׁלִיחַ שֶׁעָבַר[10] עַל דִּבְרֵי מְשַׁלְּחוֹ - לֹא עָשָׂה**
8 **כְּלוּם[11]. וְכֵן אִם טָעָה[12] בְּכָל שֶׁהוּא[13], בֵּין בְּקַרְקַע[14]**
9 **בֵּין בְּמִטַּלְטְלִין[15] - חוֹזֵר[16]; שֶׁהֲרֵי הוּא אוֹמֵר: לְתַקֵּן**
10 **שְׁלִיחוּתִי שְׁדַרְתִּיךָ, וְלֹא לְעַוֵּת. וְלֹא אָמְרוּ, שֶׁהַהוֹנָיָה**
11 **בְּמִטַּלְטְלִין - שְׁתוּת, וְהָעֲבָדִים וְהַשְּׁטָרוֹת וְהַקַּרְקָעוֹת**
12 **- אֵין בָּהֶן הוֹנָיָה, אֶלָּא בְּמוֹכֵר שֶׁלּוֹ אוֹ קוֹנֶה לְעַצְמוֹ;**
13 **אֲבָל שָׁלִיחַ שֶׁטָּעָה בְּכֻלָּם בְּכָל שֶׁהוּא[17] - חוֹזֵר[18].**

10) במזיד. 11) כתובות צח: וראה להלן הלכה ד.
12) בשוגג. 13) היינו, אפילו פחות משתות.
14) כתובות צט: תשובת רב נחמן. 15) קידושין מב: מימרא של רבא. 16) [כלומר, המקח בטל. וכן אמרו בכתובות ק. "והלכתא, שליח [שטעה] כאלמנה [שמכרה בטל אם טעתה]", כמבואר שם צח. במשנה. אלא שדעת רבינו בפי"ב מהלכות מכירה הלכה ד, שאף באופן שהמקח בטל, אין המאנה יכול לחזור, אלא המתאנה בלבד חוזר. וזוהי כוונת רבינו גם כאן]. 17) אפילו בפחות משוה פרוטה (יקר תפארת להרדב"ז). 18) כתובות צט: וכן כתב רבינו בפי"ג מהלכות מכירה הלכה ט.

14 **ג. נָתַן[19] מָעוֹת לִשְׁלוּחוֹ לִקְנוֹת לוֹ קַרְקַע, וְקָנָה לוֹ**
15 **שֶׁלֹּא בְּאַחֲרָיוּת[20] - הֲרֵי זֶה עוּוּת, וְהַשָּׁלִיחַ לוֹקֵחַ אוֹתָהּ**
16 **לְעַצְמוֹ שֶׁלֹּא בְּאַחֲרָיוּת כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה[21], וְחוֹזֵר וּמוֹכְרָהּ**
17 **לַמְשַׁלֵּחַ[22] בְּאַחֲרָיוּת; הוֹאִיל וְקָנָה אוֹתָהּ בִּמְעוֹתָיו[23],**
18 **וְהָאַחֲרָיוּת עַל הַשָּׁלִיחַ[24]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. לְפִיכָךְ[25],**
19 **אִם הִתְנָה עָלָיו שֶׁעָשָׂהוּ שָׁלִיחַ בֵּין לְתַקֵּן בֵּין לְעַוֵּת,**
20 **אֲפִלּוּ מָכַר לוֹ שֶׁוֶה מֵאָה בְּדִינָר, אוֹ לָקַח שֶׁוֶה דִּינָר**
21 **בְּמֵאָה - אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ[26], וְחַיָּב הַמְשַׁלֵּחַ לִתֵּן לוֹ**
22 **כְּפִי הַתְּנַאי.**

19) בבא־בתרא קסט: פסקו של רב נחמן. 20) שכתוב מפורש בשטר: "שלא באחריות". שאילו כתוב סתם, וחסרה המילה "באחריות", רואים את ההשמטה הזאת כטעות הסופר, וכן פסק רבינו בפי"ט מהלכות מכירה הלכה ג (כסף־משנה). 21) שהוא משאיר אותה בידו בצורה זו שלקחה, ללא אחריות, וכנראה שכוונת רבינו בתוספת מילים זו - לציין, שהשליח צריך להשאיר את המצב כמו שהוא גרם לו במעשיו, להוציא מדעת רש"י (ד"ה זיל זבניה), שהוא חייב עוד פעם לקנות מן המוכר ולכתוב על שמו שטר חדש, וראה סמ"ע סימן קפב ס"ק י. ואין אנו אומרים שהמקח בטל אחרי שהשליח טעה בשליחותו, כמו שכתב רבינו למעלה הלכה ב - שלדעת רבינו יש הבדל בין אם הודיע השליח שהוא שליח, שאז הפעולה בטלה אם לא בוצעה כראוי, לבין אם לא הודיע השליח שהוא שליח, שאז מעשה השליחות נשאר קיים, ורק השליח נושא באחריות ההוצאה של השינוי, ראה להלן פרק ב הלכה ד והערה לט, ובראב"ד וכסף־משנה כאן. 22) היינו, מרצונו של המשלח, אבל אין להכריחו על כך (כסף־משנה בשם הר"ן), וראה בסמוך. 23) של המשלח, שאם קנה השליח במעותיו, ולא במעות המשלח - אינו צריך לתקן את המעוות ולחזור ולמכור למשלח, אלא קנה לעצמו (סמ"ע סימן קפב, ס"ק יא. וראה למעלה פ"ז מהלכות מכירה, הלכה י). 24) שזהו מדיני השליחות, שהוא נושא בתוצאות כל עיוות שהוא עושה בשליחותו. 25) שבכל דבר שבממון - תנאו קיים (כסף־משנה). 26) שהרי אין אונאה לקרקעות, אפילו מכר שוה אלף בדינר או שוה דינר באלף (פי"ג מהלכות מכירה, הלכה ח), ודין שליח שטעה שחוזר אפילו בכל־שהוא אין כאן, כיון שהתנה עמו בין לתקן בין לעוות. וכל זה אינו אלא בשליח שטעה, אבל אם שינה בשליחותו - בטלה השליחות (סמ"ע שם ס"ק ז. וכן נראה מדברי הרדב"ז).

23 **ד. הָאוֹמֵר[27] לִשְׁלוּחוֹ: מְכֹר לִי מִשָּׂדֶה שֶׁלִּי בֵּית**
24 **סְאָה[28], וּמָכַר לוֹ בֵּית סָאתַיִם[29] - הֲרֵי זֶה מוֹסִיף[30] עַל**
25 **דְּבָרָיו[31], וְקָנָה הַלּוֹקֵחַ בֵּית סְאָה בִּלְבַד[32]. אָמַר[33] לוֹ:**
26 **מְכֹר לִי בֵּית סָאתַיִם, וּמָכַר לוֹ בֵּית סְאָה - הֲרֵי זֶה**
27 **מַעֲבִיר עַל דְּבָרָיו[34], וְלֹא קָנָה הַלּוֹקֵחַ[35]. אָמַר[36] לוֹ:**
28 **מְכֹר לִי שָׂדֶה לְאָדָם אֶחָד[37], וְהָלַךְ הַשָּׁלִיחַ וּמְכָרָהּ**

20) כתובות צח: וראה להלן הלכה ד.
12) בשוגג. 13) היינו, אפילו פחות משתות.
14) כתובות צט: תשובת רב נחמן. 15) קידושין מב: מימרא של רבא. 16) [כלומר, המקח בטל. וכן אמרו בכתובות ק. "והלכתא, שליח [שטעה] כאלמנה [שמכרה בטל אם טעתה]", כמבואר שם צח. במשנה. אלא שדעת רבינו בפי"ב מהלכות מכירה הלכה ד, שאף באופן שהמקח בטל, אין המאנה יכול לחזור, אלא המתאנה בלבד חוזר.

1 **לִשְׁנַיִם[38] - מִמְּכָרוֹ בָּטֵל, שֶׁהֲרֵי עָבַר עַל דְּבָרָיו.**
2 **אָמַר[39] לוֹ: מְכֹר לִי שָׂדֶה, וְלֹא פֵּרַשׁ[40] - אֲפִלּוּ מָכַר**
3 **לְמֵאָה, מִמְּכָרוֹ מִמְּכָר[41].**

27) כתובות צח: וצט. 28) שאפשר לזרוע בו סאה או סאתיים. והוא שטח של חמשים על חמשים אמה (בבא־בתרא כו:). 29) שטח של חמשים על מאה אמה (שם). 30) אבל לא מעביר. 31) ואינו בכלל משנה מדבריו (שם צט. לפי הלשון השני). 32) אבל אינו קונה מה שהוסיף השליח. 33) היא בעיא שם, לפי הלשון השני. 34) שאע"פ שאפשר לו למכור עכשיו גם את היתר - אין בעל הקרקע מרוצה להרבות במכירות ובשטרות, שזה יערער את האימון בו, שיחשבו שהעני והוא מוכר כל נכסיו (שם). ואע"פ שלא נפשטה הבעיא שם, פסק אותה רבינו לקולא לגבי המוחזק, הוא המוכר, בעליה הראשונים של הקרקע (כסף־משנה). 35) כן גם בכ"י תימן, וכך בספרים מדוייקים (כסף־משנה). ובדפוס רומי: "וקנה הלוקח", ונוסחא משובשת היא (כסף־משנה). 36) שם צט: כדבר פשוט. 37) כן הוא לפי גירסת הר"ח והרי"ף, שהמשלח אמר "לאחד", ולא פירש לאמר: "ולא לשנים". ולא כגירסתנו שם שאמר מפורש: "לאחד ולא לשנים". 38) אפילו שניהם בשטר אחד, כי המשלח אינו מעוניין להתעסק בשנים. 39) שם. 40) שלא הזכיר אף את המילה: "לאחד", וזה שוב בהתאם לגירסת הרי"ף והר"ח, ודלא כגירסתנו. 41) ואע"פ שאין אדם רוצה שירבו עליו שטרות (ראה למעלה) - אין זה אלא כשהשליח שינה מדבריו, אבל כאן שאמר לו מכור לי שדה ולא פירש, הרי גילה דעתו שלא איכפת לו אם ירבו עליו שטרות, וראה בשו"ע סימן קפב סעיף יא, וב'נתיבות המשפט' שם.

4 **ה. הַנּוֹתֵן[42] מָעוֹת לִשְׁלוּחוֹ לִקַּח בָּהֶם חִטִּים אוֹ מִין**
5 **מִמִּינֵי סְחוֹרָה, וְלֹא לָקַח - אֵין לוֹ עָלָיו אֶלָּא**
6 **תַּרְעֹמֶת[43]. נָתַן[44] לוֹ מָעוֹת לִקַּח בָּהֶן חִטִּים, בֵּין[45]**
7 **לַאֲכִילָה[46] בֵּין לִסְחוֹרָה[47], וְהָלַךְ וְלָקַח בָּהֶן**
8 **שְׂעוֹרִים[48]: אִם פָּחֲתוּ[49] דְּמֵי זֶה שֶׁלָּקַח - פָּחֲתוּ**
9 **לַשָּׁלִיחַ[50], מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְשַׁנֶּה; וְאִם הוֹסִיפוּ דְּמֵיהֶן -**
10 **הוֹסִיפוּ לְבַעַל הַמָּעוֹת[51]. הָיָה[52] הַשַּׁעַר[53] קָצוּב[54]**
11 **וְיָדוּעַ, וְהוֹסִיפוּ לַשָּׁלִיחַ בַּמִּנְיָן[55] אוֹ בַּמִּשְׁקָל[56] אוֹ**
12 **בַּמִּדָּה[57] - כֹּל שֶׁהוֹסִיפוּ לוֹ הַמּוֹכְרִים הֲרֵי הוּא שֶׁל**
13 **שְׁנֵיהֶם[58], וְחוֹלֵק הַתּוֹסֶפֶת הַשָּׁלִיחַ עִם בַּעַל הַמָּעוֹת.**
14 **וְאִם[59] הָיָה הַדָּבָר שֶׁאֵין לוֹ קִצְבָּה[60] - הַכֹּל[61] לְבַעַל**
15 **הַמָּעוֹת.**

42) תוספתא בבא־מציעא פרק ד בסוף, הובאה בירושלמי שם פ"ה הלכה ג, וראה להלן פרק ז הלכה ו. 43) אבל אינו חייב לשלם לו בעד הנזק, שהרי לא הזיקו בידיים. 44) בבא־קמא קב: כברייתא השניה, וכרבי יהודה שאומר שאין השליח קונה בשינוי. 45) לפי רבי אליעזר שם, מחלק רבי מאיר בין לאכילה ובין לסחורה, ויוצא שלרבי יהודה לא קיים הבדל זה. 46) שכאן מקפיד המשלח, ויש כאן שינוי בולט. 47) שהמשלח מעוניין רק להרוויח, ואפשר היה לומר שלא איכפת לו אם השליח קנה חיטים שביקש או מין אחר. 48) [בכ"י תימן נוסף: "או שנתן לו לקנות שעורים, והלך ולקח חיטים", וכן בברייתא שם. וזה מה שכתב רבינו "אם פחתו דמי זה שלקח" – כלומר, או השעורים או החיטים. ראה להלן פ"ב הלכה ב]. 49) נעשו זולים יותר. ואם אירע אונס אחר שלא מחמת השינוי, פטור השליח (ש"ך סימן קפג ס"ק ט. ראה להלן פ"ה הלכה ב). 50) שהוא צריך לשאת באחריות ההפסד, כדין שליח ששינה, שאומר לו המשלח "לתקן שלחתיך ולא לעוות". ראה למעלה הלכה ג. 51) לפי שאין השליח קונה בשינוי, כנ"ל. ובגמרא שם אמרו שהם חולקים ברווח, - לפי ששם מדובר, שנתן לו מעות למחצית שכר, ואילו רבינו מדבר בשליח גרידא ולא בשותפות (הגהות מיימוניות אות ד). ולפיכך הוא הזוכה, למרות השינוי של השליח, שהרי המקח נקנה במעותיו, וראה למעלה הלכה ג. 52) כתובות צח: וכרבי יוסי. 53) המחיר. 54) קבוע, כמות מסויימת בסכום מסויים. 55) שנתנו לו מספר יותר גדול של דברים מכפי שמגיע לו לפי המחיר הידוע והקבוע. 56) שהמקח שוקל יותר מכפי שמגיע לפי התשלום. 57) שהחפץ תופס מידה יותר גדולה מכפי שיצא לפי הסכום ששולם. 58) לפי דעת רש"י (הביאו הכסף־משנה), היינו מפני שאין אנו יודעים למי התכוון כאן המוכר לוותר, למשלח או לשליח, ולפיכך אנו מקיימים חלוקה. אבל מדברי רבינו נראה שאפילו המתנה מכוונת מפורש לשליח, אנו מקיימים חלוקה, מכיון שסוף־סוף הרווח בא על־ידי המעות של המשלח (כסף־משנה, ועיין לחם־משנה). 59) כרבי יוסי של הברייתא האחרת, ואולי בזו אף רבי יהודה מודה, וראה 'תוספות' שם ד"ה כאן שנה רבי. 60) אלא לפעמים המחיר הוא גבוה יותר ולפעמים נמוך יותר. 61) שכאן אין ויתור כלל מצד המוכר, אלא שהפעם מכר יותר בזול, כפי ההזדמנות.

16 **ו. מִי[62] שֶׁהָיָה חַיָּב לַחֲבֵרוֹ מָמוֹן[63], בֵּין מִשּׁוּם מִלְוָה**
17 **בֵּין מִשּׁוּם פִּקָּדוֹן אוֹ שְׁכִירוּת, וְנָתַן הַמָּעוֹת בְּיַד**
18 **הַשָּׁלִיחַ וְאָמַר לוֹ: הוֹלֵךְ מָמוֹן זֶה לְבַעַל חוֹבִי - אֵין**
19 **הַשָּׁלִיחַ צָרִיךְ לְהִטַּפֵּל לוֹ וְלִתֵּן לוֹ בִּפְנֵי עֵדִים. וְאִם**
20 **אָמַר לַשָּׁלִיחַ: אַל תִּפְרַע חוֹב זֶה אֶלָּא בְּעֵדִים, וּפְרָעוֹ**
21 **שֶׁלֹּא בְּעֵדִים - חַיָּב לְשַׁלֵּם[64]. וְכֵן[65] אִם הָיָה הַחוֹב**
22 **בִּשְׁטָר, בֵּין שֶׁאָמַר[66] לוֹ: קַח הַשְּׁטָר וְתֵן לוֹ הַמָּעוֹת,**
23 **בֵּין שֶׁאָמַר לוֹ: תֵּן הַמָּעוֹת וְקַח הַשְּׁטָר, וְנָתַן בְּלֹא**
24 **עֵדִים וְלֹא לָקַח הַשְּׁטָר - חַיָּב לְשַׁלֵּם. שֶׁהֲרֵי לְתַקֵּן**
25 **שְׁלָחוֹ, וְלֹא לְעַוֵּת.**

62) רי"ף ב'כתובות' פרק הכותב, וראה להלן. 63) שכר פעולה או שכר בהמה וכלים. 64) אם המקבל טוען שלא קיבל. והרי הוא כמזיק בידיים, שהרי מסר ממון חבירו לאחר (אור־שמח). ויתכן כי חייב גם מדין שומר. 65) כתובות פה. מסקנה סופית של הגמרא על רקע עובדא אחת, וכהסתייגות מדברי רב אשי, שנאמרו בסמיכות לעובדא זו. 66) ומכאן, שאם לא הזכיר כלל את השטר, אינו חייב (הגהות מיימוניות וכסף־משנה).

26 **ז. הַשּׁוֹלֵחַ[67] מָעוֹת שֶׁבְּיָדוֹ בְּיַד שְׁלוּחוֹ, וְאָמַר לוֹ:**

1 הוֹלֵךְ מָמוֹן זֶה לִפְלוֹנִי שֶׁאֲנִי חַיָּב לוֹ, וְהָלַךְ וְנָתַן
2 שֶׁלֹּא בְּעֵדִים, הַשָּׁלִיחַ אוֹמֵר: נָתַתִּי, וּבַעַל חוֹב אוֹ
3 הַפּוֹעֵל אוֹמֵר: לֹא לָקַחְתִּי, וַהֲרֵי[68] שְׁלָשְׁתָּן עוֹמְדִין -
4 הַשָּׁלִיחַ נִשְׁבָּע הֶסֵּת[69] שֶׁנָּתַן, וּבַעַל חוֹב אוֹ הַפּוֹעֵל
5 נִשְׁבָּע[70] [שְׁבוּעַת הַתּוֹרָה] שֶׁלֹּא לָקַח, וִישַׁלֵּם הַלָּה
6 לְבַעַל חוֹב אוֹ לְבַעַל הַפִּקָּדוֹן. וַאֲפִלּוּ הָיוּ הַשְּׁלוּחִין
7 שְׁנַיִם - אֵין עֵדוּתָן מוֹעִילָה[71], מִפְּנֵי שֶׁהֵן נוֹגְעִין
8 בְּעֵדוּתָן, שֶׁהֲרֵי[72] חַיָּבִין[73] לְהִשָּׁבַע הֶסֵּת. בַּמֶּה דְּבָרִים
9 אֲמוּרִים? בְּשֶׁהָיָה הַשָּׁלִיחַ מַכְחִישׁ אֶת בַּעַל חוֹב[74]
10 וַהֲרֵי שְׁלָשְׁתָּן עוֹמְדִין; אֲבָל אִם בָּא הַשָּׁלִיחַ וְאָמַר:
11 נָתַתִּי כְּמָה שֶׁאָמַרְתָּ לִי - אֵינוֹ יָכוֹל לְהַשְׁבִּיעוֹ הֶסֵּת
12 שֶׁעָשָׂה שְׁלִיחוּתוֹ, שֶׁהֲרֵי אֵין שָׁם טוֹעֵן עָלָיו טַעֲנַת
13 וַדַּאי שֶׁלֹּא נַעֲשָׂה שְׁלִיחוּתוֹ[75]. וְכֵן אִם מֵתוּ הַשְּׁלוּחִין
14 אוֹ הָלְכוּ לָהֶן לִמְדִינַת הַיָּם, וּבָא בַּעַל חוֹב לִתְבֹּעַ -
15 הַלּוָה אֵינוֹ יָכוֹל לְהַשְׁבִּיעוֹ הֶסֵּת[76] שֶׁלֹּא פְּרָעוֹ
16 הַשָּׁלִיחַ, שֶׁהֲרֵי אֵין כָּאן מִי שֶׁטּוֹעֵן עָלָיו טַעֲנַת וַדַּאי
17 שֶׁלָּקַח. אֶלָּא מַחֲרִים[77] הַלּוָה חֵרֶם סְתָם, וּמְשַׁלֵּם
18 הַחוֹב שֶׁעָלָיו. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

67) קידושין מג: מסקנת הגמרא סמוך למימרא של רבא בשם רב נחמן. 68) ותנאי זה של עמידת שלשתן הוא הכרחי, כמו שמתברר בהמשך. 69) כדין כופר הכל, שהרי הוא נשבע ונפטר. 70) מעין שבועת התורה, בנקיטת חפץ, כדין "חנוני על פנקסו" (שבועות מה.) שאם אמר לחנוני: תן סאתים חיטים לפועלים ואני אחזיר לך, ואחר־כך טוען חנוני שנתן, והפועלים טוענים שלא קיבלו, שניהם נשבעים ונוטלים מבעל־הבית (פט"ז מהלכות מלוה ולוה הלכה ה), ואף כאן דין הפועל או הבעל־חוב כדין הפועלים ב"חנוני על פנקסו", שהרי הם נשבעים ונוטלין. ובנוסחאות מדוייקות מפורש כאן: "נשבע שבועת התורה" (כסף־משנה). ברם ה'תוספות' המיוחסות לר"י הזקן והר"ן הביאו בשם רבינו שאף הבעל־חוב והפועל נשבעים שבועת היסת. [וכן נראה קצת בכ"י תימן, ששם נשמטה שורה שלמה בטעות הדומות "נשבע היסת" - "נשבע היסת" - הרי שהיה כתוב כאן "היסת", וכן נראה מדברי רבינו להלן שכתב: "הלוה אינו יכול להשביעו היסת שלא פרעו השליח"]. ואע"פ שנאמן השליח בשבועתו ביחס לדין ודברים שלו עם הלוה - אינו נאמן ביחס לדין ודברים שבין הלוה והמלוה, מפני שהלוה האמין לשליח, שהרי מסר לו ממונו, אבל המלוה לא האמין לו (רש"י שם). 71) לפטרם משבועת היסת. 72) כן בגמרא שם. 73) כלומר, אלמלא היו טוענים שהחזירו ללוה היו חייבים שבועת היסת, לפיכך מעדיפים הם לומר שהחזירו למלוה להפטר משבועת היסת (והם חשודים על גרימת הפסד ממון למלוה ולא על שבועת שקר, שהיא חמורה להם יותר - רש"י שם ד"ה והשתא דתקינו). ולפיכך חייבים בשבועת היסת גם בטענה זו. וגם לאחר השבועה אינם נאמנים, אף־על־פי שאז אינם נוגעים יותר - מפני שעדים הזקוקים לשבועה אין ממש בעדותם ('תוספות' שם ד"ה והשתא). 74) שאף כי הלוה טוען 'שמא' ואין משביעין היסת על טענת 'שמא' - הרי המלוה

ח. רְאוּבֵן[78] שֶׁשָּׁלַח כְּתָב[79] לְשִׁמְעוֹן וְאָמַר לוֹ[80]: מָנֶה 19
שֶׁיֵּשׁ לִי בְּיָדְךָ, שְׁלָחֵהוּ לִי בְּיַד לֵוִי[81], אִם רָצָה 20
לְשָׁלְחוֹ[82] - אֵינוֹ חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתָן, בֵּין שֶׁהָיָה מִלְוָה 21
בֵּין שֶׁהָיָה פִּקָּדוֹן[83]. וְהוּא שֶׁיַּכִּיר[84] שֶׁהוּא כְּתַב יָדוֹ. 22
וְאִם טָעַן הַמִּלְוֶה וְאָמַר: לֹא כָּתַבְתִּי וְלֹא שָׁלַחְתִּי לְךָ 23
- יִשְׁבַּע[85] הַלּוָה הֶסֵּת[86] שֶׁכְּתַב יָדוֹ בָּא אֵלָיו וּלְפִיכָךְ 24
שָׁלַח, וְיִפָּטֵר[87]. וְכָזֶה הוֹרוּ רַבּוֹתַי[88]. אֲבָל אִם לֹא 25
הָיָה הַכְּתָב כְּתַב יָדוֹ, אוֹ שֶׁאֵין הַלּוָה יוֹדֵעַ שֶׁהוּא 26
כְּתַב יָדוֹ, אוֹ אֲפִלּוּ[89] הָיוּ כְּתוּבִין בּוֹ סִימָנִין וְאוֹתִיּוֹת 27
שֶׁבֵּינֵיהֶן בִּיחוּד[90], אִם טָעַן רְאוּבֵן וְאָמַר: לֹא שָׁלַחְתִּי 28
כְּתָב, וַאֲחֵרִים רְמוּ בּוֹ - שִׁמְעוֹן חַיָּב[91] בְּאַחֲרָיוּתוֹ, 29
וּמְשַׁלֵּם לוֹ רְאוּבֵן[92] אַחַר שֶׁיַּחֲרִים[93] עַל מִי שֶׁשָּׁלַח 30
כְּתָב זֶה מִדַּעְתּוֹ וְלֹא יוֹדֶה[94]. וְיֵשׁ מִי שֶׁהוֹרָה, שֶׁיִּשְׁבַּע 31
רְאוּבֵן וְאַחַר כָּךְ יִטֹּל, כְּדִין כָּל הַנִּשְׁבָּעִין וְנוֹטְלִין. 32

78) רי"ף בבא־קמא פרק הגוזל עצים. 79) שכתב וחתם, או אפילו כתב הסופר והוא חתם (ש"ך סימן קכא ס"ק יד). 80) כלומר: כך כתוב באותו כתב: "מנה שיש לי בידך וכו'". 81) ומכאן שדווקא אם סימן לו אדם מסויים, וכך היא הנוסחא ברי"ף שלפנינו, וכן הביא הכסף־משנה. 82) אבל אינו יכול להכריח את הלווה, וכך מפורש ברי"ף, וראה להלן פ"ג הלכה ה. 83) כן נראה ברי"ף, שכתב "אותו דבר שיש לי בידך" (בתרגום שלנו), משמע כל דבר, בין מלוה ובין פקדון. 84) הלוה או הנפקד, שאם לא כן אינו יכול לטעון טענת ודאי שפרע לו, והרי זה כאומר איני יודע אם פרעתיך, שחייב לשלם לו (פ"א מהלכות טוען ונטען הלכה ט. כסף־משנה). 85) היינו, שאין עדים שזה היה כתב ידו, שאילו יש עדים - אין מקום לשבועה. וראה להלן. 86) שהרי הוא כאילו טוען: ברי שפרעתיך. 87) והמדובר במלוה על־פה שיש לו מיגו לטעון לא היו דברים מעולם (סמ"ע שם ס"ק י). 88) מלשון זו נראה שהלכה היא ואינה תלויה במנהג, כמו שכותב הרי"ף. [ואע"פ שבגמרא לא נזכר דין כתב אלא שליח שעשאו בעדים (בבא־קמא קד. ולהלן פ"ג הלכה ה), סובר רבינו שכתב ידו אף־על־פי שאינו כשטר, שהרי הוציא עליו כתב ידו שהוא חייב לו, גובה מנכסים בני חורין ולא ממשועבדים (בבא־בתרא קעו, ופי"א מהלכות מלוה ולוה הלכה ג) - הרי הוא על־כל־פנים בעדים]. 89) [בכ"י תימן: שאין הלוה יודע אם הוא כתב ידו או אינו, אפ' (= אפילו) היו כתובין בו וכו'. וכן נראה בכסף־משנה שהעתיק "אפילו היו כתובים", בהשמטת המילה "או" שלפניה. וכן הועתק בשו"ע חושן־משפט סימן קכב סעיף ד, ועיין משנה־למלך]. 90) כלומר: המלוה והלוה עשו להם סימני־היכר מיוחדים. 91) שהרי הוא כאומר איני יודע אם פרעתיך, אחרי שהוא אינו יודע אם זה היה כתב ידו (כסף־משנה). והיינו כשמואל שאמר (בבא־קמא שם) "אין

משלחין מעות בדיוקני, ואפילו עדים חתומים עליה". וכן פסק הרי"ף (כסף־משנה). והיינו שהעידו העדים שזוהי חתימה שלו, אבל לא ראו שחתם. ולפיכך יש מקום לטענת המלוה, ואחרים זייפו דיוקני שלו. ולא הוצרך רבינו להזכיר שהיו עדים מכירים דיוקני שלו, מאחר שכתב "סימנים ואותיות שביניהם ביחוד", כלומר ששניהם מכירים הדיוקני, ואעפ"כ יש לטעון שאחר זייפו (לחם־משנה). 92) כן בכ"י תימן. 93) יטיל חרם, תחליף לשבועת היסת. 94) כדי שיתאמץ לזכור, שמא שלח באמת והסיח את דעתו מזה.

1 **ט. לֵוִי שֶׁבָּא בִּשְׁלִיחוּת רְאוּבֵן[95] וְלָקַח חֲמִשִּׁים**
2 **מִשְׁמְעוֹן, וּבָא רְאוּבֵן וְאָמַר: לֹא שְׁלַחְתִּיו לִקַּח אֶלָּא**
3 **עֶשְׂרִים, וְעֶשְׂרִים בִּלְבַד הֵבִיא - הֲרֵי רְאוּבֵן נִשְׁבָּע[96]**
4 **שֶׁלֹּא שְׁלָחוֹ לְהָבִיא אֶלָּא עֶשְׂרִים, וְעֶשְׂרִים בִּלְבַד**
5 **הֵבִיא לוֹ, כְּדִין כָּל מוֹדֶה מִקְצָת[97], וְלֵוִי נִשְׁבָּע הֶסֵּת[98],**
6 **שֶׁהַחֲמִשִּׁים שֶׁנָּתַתָּ לִי נָתַתִּי לְרְאוּבֵן, וִישַׁלֵּם שִׁמְעוֹן[99]**
7 **מִבֵּיתוֹ[100], אִם הָיָה חַיָּב לִרְאוּבֵן. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

95) ללוות כסף משמעון (כסף־משנה). 96) בכ"י תימן נוסף: "שבועת התורה". והש"ך סימן קכא ס"ק סב, העיר: הלא אין נשבעין על טענת 'שמא'. וראה למעלה הלכה ז שטענת הוודאי של המלוה שלא קיבל חובו מהלוה על־ידי השליח, מועילה לחייב את השליח להשבע שבועת היסת, אע"פ שהלוה אינו יודע אם השליח עשה שליחותו או לא. 97) ומשלם עשרים לשמעון, כפי הודאתו. 98) שהרי שמעון הנתבע, טוען ברי שנתן. 99) כאן מתחיל ענין חדש. עד כאן היה מדובר שראובן לוה משמעון על־ידי השליח, ומכאן והלאה המדובר להיפך ששמעון לוה מראובן, וראובן קיבל חובו משמעון הלוה, ע"י השליח. וכן נראה ממה שכתב רבינו "אם היה חייב לראובן" (כסף־משנה) והיינו ששמעון טען ששילם לראובן חמשים על־ידי השליח, והשליח טוען כמותו. ואילו ראובן טוען שלא קיבל אלא עשרים, ותובע את השלושים הנשארים. 100) וכן כתב רבינו למעלה בהלכה ז, שהשליח נשבע שבועת היסת שנתן, והמלוה נשבע שלא לקח, וישלם הלוה חובו (כסף־משנה).

יום שלישי י"ט אדר־ב' ה'תשפ"ב

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) נתבארו בו דין מי שאינו נעשה שליח, ודין סרסור שהוא כמו שליח, וכמו כן דיני שמירה שעל השליח.

8 **א. אֵין[2] הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים נַעֲשֶׂה שָׁלִיחַ[3] לְדָבָר מִן**
9 **הַדְּבָרִים שֶׁבָּעוֹלָם[4]. וְכֵן[5] אֵין יִשְׂרָאֵל נַעֲשֶׂה שָׁלִיחַ**
10 **לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים[6] לְדָבָר מִן הַדְּבָרִים. שֶׁנֶּאֱמַר[7]: כֵּן**
11 **תָּרִימוּ גַם[8] אַתֶּם - מָה אַתֶּם בְּנֵי בְּרִית, אַף שְׁלוּחֲכֶם**
12 **בְּנֵי בְּרִית[9]. וְהוּא הַדִּין לְכָל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ[10]. וּמַה[11]**
13 **מְשַׁלֵּחֲכֶם[12] בֶּן בְּרִית, אַף בְּכָל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ הַמְשַׁלֵּחַ**
14 **בֶּן בְּרִית[13].**

2) קידושין מא: ובבא מציעא עא: 3) היינו, שאין ערך חוקי לשליחות, ואין מעשי השליח מתייחסים למשלח. ומכיוון שלא כתב רבינו כאן שאינו נעשה שליח לישראל - נראה שאפילו לגוי אינו נעשה שליח, וראה במשנה למלך. 4) כלומר, הדברים שצריכים למעשה הבעלים או שלוחם. 5) בבא מציעא שם. 6) לפי שאין הגוי יכול למנותו שליח. 7) כן הוא בקידושין שם ובבבא מציעא שם. 8) שהמלה "גם" מרבה את השליח, ואחרי שלמדנו דין השליחות ממקום אחר, הרי שהיא באה לציין פרט חדש בשליחות, והוא, שאין שליח אלא בן ברית (סמ"ע סימן קפה סעיף קטן א). 9) מושג רחב יותר מ"בן ישראל", וכולל גם עבדים כנענים (ראה להלן הלכה ב), שאף על פי שאינם מחוייבים אלא בחלק מן המצוות, - נקראים הם בני ברית לפי שיש להם חלק בברית שבין נותן התורה ומקיימיה, ראה גיטין כג: ורש"י שם דיבור המתחיל אף שלוחכם בני ברית [וכן נראה בבבא קמא טו.]. ולעניין שליח העבד בגירושין, עיין פרק ו מהלכות גירושין הלכה ו. 10) שהכל נלמד מתרומה. בניגוד לדברי רב אשי בבבא מציעא שם, שרק בתרומה אין שליחות לגוי. 11) אף זה שם. 12) היינו, ה"אתם" הנאמר בתרומה. 13) בניגוד לדברי רב אשי (בבא מציעא שם לפי לשון שני) שישראל נעשה שליח לגוי.

15 **ב. עוֹשֶׂה אָדָם שָׁלִיחַ אִישׁ אוֹ אִשָּׁה[14], וַאֲפִלּוּ אֵשֶׁת**
16 **אִישׁ[15]. וַאֲפִלּוּ עֶבֶד[16] וְשִׁפְחָה[17], הוֹאִיל וְהֵן בְּנֵי דַעַת**
17 **וְיֶשְׁנָן בִּמְקֻצָּת מִצְוֹת, נַעֲשִׂין שְׁלוּחִין לְמַשָּׂא וּמַתָּן[18].**
18 **אֲבָל מִי שֶׁאֵינָן בְּנֵי דַעַת, וְהֵן חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן -**
19 **אֵינָן נַעֲשִׂין שְׁלוּחִין[19], וְלֹא עוֹשִׂין שָׁלִיחַ[20]. אֶחָד**
20 **הַקָּטָן וְאֶחָד הַקְּטַנָּה[21]. לְפִיכָךְ[22], הַשּׁוֹלֵחַ[23] בְּנוֹ קָטָן**
21 **אֵצֶל הַחֲנֻנִי[25], וּמָדַד לוֹ בְּאֹסֶר שֶׁמֶן, וְנָתַן לוֹ אֶת**
22 **הָאֹסֶר[26], וְאִבֵּד אֶת הַשֶּׁמֶן וְאֶת הָאֹסֶר[27] - הַחֲנֻנִי חַיָּב**
23 **לְשַׁלֵּם[28]; שֶׁלֹּא שְׁלָחוֹ אֶלָּא לְהוֹדִיעוֹ[29], וְלֹא הָיָה לוֹ**
24 **לְשַׁלֵּחַ אֶלָּא עִם בֶּן דַּעַת. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. וְאִם**
25 **פֵּרֵשׁ וְאָמַר: שְׁלַח לִי עִם הַקָּטָן - הֲרֵי זֶה פָּטוּר[30].**

14) משנה בעירובין עט: שמזכה העירוב על ידי בתו ואשתו, וזיכוי זה הוא מטעם שליחות, הרי שאשה נעשית שליח (כסף משנה), וכן הוא בגיטין סב: שהאשה נעשית שליח לקבלת הגט, ובקידושין נב. אמרו שהאשה נעשית שליח לחברתה לקבל קידושיה. 15) שאינה לגמרי ברשותה. עירובין שם במשנה שמזכה על ידי אשתו. וכן בגיטין כג: במשנה שבין הנשים המביאות גיטה - אף צרתה ויבימתה. 16) עבד כנעני. כן מפורש בגיטין כג: ש"העבד מקבל גט לחבירו מיד רבו של חבירו". 17) כנענית. כן מפורש בגיטין שם שהשפחה זוכה בשטר השחרור עבור העובר שלה. 18) זה מוסב על עבד ושפחה. שרק למשא ומתן נעשים שלוחים, אבל לגיטין וקידושין לא. לפי שאינם בתורת גיטין וקידושין (גיטין כג: ופרק ו מהלכות גירושין הלכה ו). 19) גיטין כג. במשנה, וההנמקה בגמרא שם. 20) גיטין סה. במשנה "שאין קטן עושה שליח". 21) גיטין שם במשנה, בקטנה שאינה עושה שליח להבאת הגט, ועל זה בא הסיכום: "שאין קטן עושה שליח". וכתב כן רבינו בכדי שלא לתת מקום לטעות, שקטנה שעדיפה

מקטן, שהוא אין לו קניין חצר, והיא יש לה (פרק ד מהלכות זכייה ומתנה הלכה ט) - יש להם גם שליחות, ולפיכך השמיענו שאף הקטנה אינה בכלל שליחות (הרדב"ז). 22) כלומר, כשם שהדין הוא שאינו נעשה שליח אלא בר דעת - כמו כן היא דעת בני אדם , שאינם רוצים לעשות שליח אלא בר דעת. 23) בבא בתרא פז: במשנה, וכחכמים ולא כרבי יהודה. 24) תוספת פירוש של רבינו וכן כתב בפירוש המשניות שם. וכן הוא בסוף המשנה: "בזמן שהצלוחית ביד התינוק". 25) בחנווני הרגיל אצלו, הדברים אמורים, שכבר מסר לו שני איסרים קודם לכן ועכשיו לא מסר לבנו הקטן כלום (כפירוש אית דמפרשי שהביא הרשב"ם שם פח. דיבור המתחיל ורבי יהודה סבר). ובנוסחאות אחרות במשנה שם: "השולח את בנו אצל חנווני ופונדיון (שני איסרים) בידו", ועיין רשב"ם שם. 26) כלומר, החנווני נתן לו את האיסר העודף מן הפונדיון שקיבל מאביו. 27) לא הזכיר רבינו את הצלוחית לפי שכאן מדובר כשהחנווני נתן לו בצלוחיתו. ואם הביא הקטן צלוחית משלו ושברה - פטור החנווני, שהרי השולח איבדה מדעת במסרו לקטן. ואם לקחה החנווני ממנו והשתמש בה לצרכו, הרי זה שואל שלא מדעת ודינו כגזלן שחייב בהשבה, כן מפורש בגמרא שם. וכתבו רבינו בפרק ג מהלכות גזילה הלכה טו (רדב"ז). 28) עבור השמן ועבור האיסר (=העודף). כדעת החכמים במשנה שם ולא כרבי יהודה, שאמר שעל מנת כן שלחו. 29) שהוא זקוק לשמן, אבל לא התכוון לעשות את הקטן שליח. 30) כשם שאמרו בגמרא שם, שאם מסר השולח לקטן את הצלוחית פטור עליה החנווני אם שברה הקטן, מפני שהיא אבידה מדעת, - הוא הדין אם אמר לו שלח לי עם הקטן, שפטור (כסף משנה). ועוד שכל המחלוקת בין חכמים לרבי יהודה היא, אם התכוון לעשות את הקטן שליח או לא, ואם כן, כשאמר מפורש שעושה שליח - בוודאי פטור לכל הדיעות. וראה תוספות בבא קמא קד. דיבור המתחיל רבה ולהלן הלכה ג.

1 **ג. הָאוֹמֵר[31] לַחֲבֵרוֹ: מָנֶה שֶׁיֵּשׁ לִי בְּיָדְךָ, בֵּין מִלְוָה**
2 **בֵּין פִּקָּדוֹן, שְׁלָחֵהוּ לִי בְּיַד פְּלוֹנִי, אֲפִלּוּ הָיָה קָטָן[32],**
3 **אִם רָצָה לְשָׁלְחוֹ בְּיָדוֹ - נִפְטָר, וְאֵינוֹ חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתוֹ.**
4 **וְכֵן[33] שְׁנַיִם שֶׁהִתְנוּ בֵּינֵיהֶם, שֶׁכָּל מִי שֶׁיִּרְצֶה לִשְׁלֹחַ**
5 **לַחֲבֵרוֹ מְשַׁלֵּחַ בְּיַד מִי שֶׁיִּרְצֶה הַמְשַׁלֵּחַ - הֲרֵי זֶה**
6 **מְשַׁלֵּחַ בְּיַד מִי שֶׁיִּרְאֶה לוֹ שֶׁהוּא רָאוּי[34] לְהוֹלִיךְ דָּבָר**
7 **זֶה. וְאִם נִגְנַב אוֹ אָבַד בַּדֶּרֶךְ, אוֹ שֶׁכָּפַר בּוֹ הַשָּׁלִיחַ**
8 **- הֲרֵי הַמְשַׁלֵּחַ פָּטוּר[35]. שֶׁכָּל תְּנַאי שֶׁבְּמָמוֹן - קַיָּם[36].**

31) בבא מציעא צח: בסוף המשנה, שאם המשאיל אומר לשואל לשלח לו בחזרה את הפרה ששאל ממנו, ביד שלוחו או ביד בנו, פטור השואל מכל התחייבות, וראה בכסף משנה. 32) שם במשנה: "ביד בני או ביד שלוחי", ו"בני" היינו קטן, שאם לא כן היינו "שלוחי" (כסף משנה). וכתב הסמ"ע (סימן קפח סעיף קטן ט) שאפילו אם לא ידע המשלח שהוא קטן, ואחרי כן נתברר הדבר - פטור המשלח, וזהו החידוש שהשמיענו כאן רבינו, מה שלא שמענו בהלכה ב. 33) הרי"ף בבבא קמא פרק הגוזל עצים (דפוס ווילנא לז עמוד ב). 34) ואם שלח ביד מי שאינו ראוי, הרי זה כאילו אבדו בידיים (רדב"ז). וראה במשנה למלך להלן הלכה ז. 35) אם טוען זה שנשלח אליו, כי שליח זה אינו ראוי לשליחות זו ואם נגנב או נאבד או כפר השליח, המשלח ישלם - אין טענתו טענה ופטור המשלח. ובאופן זה פטור גם משבועה, כיוון שכך התנו אבל אם כפר בעצם התניית התנאי או שהכחישו באומר לו: לא שלחת לי על ידי שליח זה - חייב הוא להישבע שבועת היסת וכמו שכתב הראב"ד (רדב"ז). 36) בבא מציעא נא. כרבי יהודה.

9 **ד. הַשָּׁלִיחַ[37] שֶׁקָּנָה אוֹ שֶׁמָּכַר, וְהוֹדִיעַ שֶׁהוּא שָׁלִיחַ**
10 **בְּדָבָר זֶה לְפְלוֹנִי, אַף עַל פִּי שֶׁמְּשַׁלֵּחַ[38] אוֹ שֶׁהִמְשִׁיךְ[39],**
11 **וְנִמְצָא שֶׁעָבַר עַל דַּעַת הַמְשַׁלֵּחַ - בָּטֵל הַמֶּקַח**
12 **וּמַחֲזִיר. וְאִם[40] לֹא הוֹדִיעַ שֶׁהוּא שָׁלִיחַ - נִקְנָה**
13 **הַמֶּקַח, וְיִהְיֶה הַדִּין בֵּינוֹ וּבֵין זֶה שֶׁשְּׁלָחוֹ.**

37) ראה למעלה פרק א הלכות ב־ג. 38) כקונה. 39) שמכר, ונתן לקונה לעשות משיכה. 40) בבבא בתרא קסט: אמרו ששליח ששינה וקנה שלא באחריות אף על פי שעיוות - המקח קיים (ראה למעלה פרק א הלכה ג) ובכתובות ק. אמרו ששליח שטעה מקחו בטל (ולמעלה שם הלכה ב). ומתוך סתירה זו בא רבינו לידי חילוק זה: אם לא הודיע שהוא משלח - מקחו קיים. ואם הודיע - מקחו בטל (כסף משנה, וראה למעלה פרק א).

14 **ה. רְאוּבֵן[41] שֶׁקָּנָה שָׂדֶה מִשִּׁמְעוֹן, וְאָמַר לוֹ: לְלֵוִי**
15 **קָנִיתִי אוֹתָהּ[42], וְכָתַב שְׁטַר מֶכֶר בְּשֵׁם לֵוִי, וְחָזַר**
16 **רְאוּבֵן וְאָמַר לְשִׁמְעוֹן: לְעַצְמִי קְנִיתִיהָ, חֲזֹר וּכְתֹב**
17 **שְׁטַר מֶכֶר בְּשִׁמִּי - אֵין כּוֹפִין אֶת הַמּוֹכֵר לִכְתֹּב לוֹ**
18 **שְׁטָר אַחֵר בְּשֵׁם רְאוּבֵן[43]. וְאִם הִתְנָה עִמּוֹ בַּתְּחִלָּה[44]**
19 **וְאָמַר לוֹ: לְעַצְמִי אֶקְנֶה, וְזֶה שֶׁאֶכְתֹּב שְׁטָר בְּשֵׁם**
20 **לֵוִי, כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵדְעוּ בִּי שֶׁאֲנִי הוּא הַקּוֹנֶה - הֲרֵי זֶה**
21 **כּוֹפֵהוּ לַחֲזֹר וְלִכְתֹּב שְׁטָר אַחֵר בִּשְׁמוֹ.**

41) בבא קמא קב: בברייתא ובגמרא שם קג. 42) וכוונתו הייתה שלא ידעו שהוא הקונה, כדלהלן. 43) אלא צריך לבקש מלוי, שעל שמו נכתב השטר, שיכתוב לו שטר לראובן (שם קג.) ולא יכול הקונה לטעון שהמוכר צריך היה מייד להעלות על דעתו שהקונה וודאי קנה לעצמו, כי מי זה יקנה שדה לאחרים. 44) בגמרא שם אמרו שאפילו אם לא התנה עם המוכר, אלא לעדים בפני המוכר: "עוד שטר אחד תכתוב לי על שדה זו" כופין את המוכר לכתוב לו שטר אחר ואינו יכול לטעון כי היה סבור שלוי יכתוב לו שטר זה, שהרי אמר לעדים בפניו. וצריך עיון למה השמיט זאת רבינו, ועיין כסף משנה, לחם משנה ומשנה למלך.

22 **ו. הַסַּרְסוּר[45] - שָׁלִיחַ[46] הוּא, אֶלָּא שֶׁהוּא נוֹטֵל שְׂכַר**
23 **שְׁלִיחוּתוֹ[47]. לְפִיכָךְ[48], אִם שִׁנָּה דַּעַת הַבְּעָלִים -**
24 **מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁהִפְסִיד. כֵּיצַד? רְאוּבֵן שֶׁנָּתַן חֵפֶץ**
25 **לְשִׁמְעוֹן הַסַּרְסוּר, וְאָמַר לוֹ: מְכֹר לִי זֶה, וְאַל תִּמְכֹּר**
26 **בְּפָחוֹת מִמֵּאָה, וְהָלַךְ וּמְכָרוֹ בַּחֲמִשִּׁים[49] - מְשַׁלֵּם[50]**

1 **הַחֲמִשִּׁים מִבֵּיתוֹ. מָכַר בְּמָאתַיִם - הַכֹּל לִרְאוּבֵן[51].**
2 **וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. רְאוּבֵן אוֹמֵר: בְּמֵאָה אָמַרְתִּי**
3 **לְךָ[52], וְהַסַּרְסוּר אוֹמֵר: בַּחֲמִשִּׁים אָמַרְתָּ לִי, וְכֵן**
4 **בַּחֲמִשִּׁים מָכַרְתִּי - נִשְׁבָּע הַסַּרְסוּר שְׁבוּעַת הַתּוֹרָה,**
5 **שֶׁהֲרֵי הוֹדָה בִּמְקָצָת[53]. וְאִם כְּבָר נָתַן לוֹ הַחֲמִשִּׁים[54]**
6 **- נִשְׁבָּע שְׁבוּעַת הֶסֵּת שֶׁעָשָׂה שְׁלִיחוּתוֹ, וְזוֹכֶה**
7 **הַלּוֹקֵחַ[55]. וְאִם יָדַע הַלּוֹקֵחַ שֶׁחֵפֶץ זֶה שֶׁל רְאוּבֵן**
8 **הוּא[56], וְזֶה הַמּוֹכֵר לוֹ סַרְסוּר הוּא - יַחֲזִיר הַחֵפֶץ**
9 **לַבְּעָלִים[57], וְיַחְרִים[58] עַל מִי שֶׁנָּתַן לוֹ רְשׁוּת לִמְכֹּר**
10 **בַּחֲמִשִּׁים אוֹ שֶׁרָצָה[59] בַּחֲמִשִּׁים וְחָזַר בּוֹ אַחַר**
11 **שֶׁקָּנִיתִי[60].**

45) דין זה נלמד ממה שאמרו בכתובות צח. במשנה: "אלמנה שהייתה כתובתה מאתיים ומכרה שווה מנה במאתיים, או שווה מאתיים במנה, נתקבלה כתובתה". כלומר: מכרה שווה מאתיים במנה היא הפסידה את עצמה והרי זה כאילו קיבלה מאתיים ואם מכרה שווה מנה במאתיים הכל לבעל המעות (ראה למעלה פרק א הלכה ה), כלומר, ליורשים והרי קיבלה מהם מאתיים. וגם סרסור שהוא שליח ומקבל שכר עבודתו, דומה הוא לאלמנה המוכרת שהיא כשליחם של היורשים (עיין כתובות ק.) ושכרה אתה שגובה מהם כתובתה (כסף משנה). 46) ולא שותף, וראה סמ"ע שם סעיף קטן א. 47) ראה להלן הלכה ז. 48) כלומר, מכיוון שהוא שליח, חלים עליו כל דיני השליחות, ואילו היה דינו כשותף היה יכול לומר לו: לטובת העניין כיוונתי ומכרתי בזול ולא היה צריך לשלם לו ההפסד, וכן הוא הדין אם מכר ביוקר היה צריך לקבל חלקו בריווח (סמ"ע שם). 49) ולא הודיע ללוקח שהוא שליח, ואם כן המקח קיים. כמבואר למעלה הלכה ד. 50) כמו שכתב למעלה הלכה ד. 51) כמו שכתב למעלה פרק א הלכה ה, וראה שם ההבדל בין דבר שיש לו מחיר קבוע לבין דבר שאין לו מחיר קבוע. 52) ואינו מכחיש דברי הסרסור שאומר שמכר, אלא שטוען שמכרו במאה (כסף משנה וש"ך סימן קפה סעיף קטן ו). 53) שכיוון שמודה במכר כנ"ל - אין כאן אלא תביעה כספית, שמגיע לו מאה, וזה מודה בחמישים. ויש שהטעימו "שכיוון שהזכיר לו, בשעה שמסר לו החפץ, סכום מעות - אינו תובע הבגד אלא המעות" (רדב"ז). והראב"ד כתב: "אין כאן שבועת התורה, לפי שראובן אינו תובע אלא בגדו, ואינו יודע שנמכר, אלא מפי שמעון, ואינו טוען לא במנה ולא בשום דבר מסויים אלא בגדו - הילכך יישבע הסרסור שבועת היסת וייפטר". ובמשנה (שבועות מג.) מפורש כדברי רבינו, שהרי שם נאמר "המלווה על המשכון ואבד המשכון - סלע הלוויתני עליו ושתיים היה שווה, והלה אומר לא כי אלא סלע הלוויתיך עליו וחמישה דינרים היה שווה - חייב [שבועה]" וראה בנתיבות המשפט שם ובאבן האזל. 54) שאז נחשב כופר הכל על התביעה של יתר החמישים. והוא הדין אפילו אם לא נתן לו, אלא שאמר לו "הילך" (כסף משנה). וראה בפרק א מהלכות טוען ונטען הלכה ג. 55) בהתאם לדברי רבינו למעלה בהלכה ד, שאם לא הודיע השליח ללוקח על שליחותו - המקח קיים, והשליח אחראי למשלח בעד הנזקים שגרם על ידי השינוי שלו. 56) ממשמעות הלשון נראה קצת, שאף השליח לא אמר כלום, אלא הלוקח מעצמו ידע של מי החפץ, דינו כאילו הודיעו השליח, ברם צריך שיידע שהחפץ הוא של אותו המשלח ולא די שיידע שהוא סרסור מבלי לדעת מי הוא משלחו, וראה בש"ך סימן קפה סעיף קטן ז. 57) כמו למעלה בהלכה ד. אלא שכאן מחדש רבינו, שאף שהשליח מכחיש שעבר על דברי המשלח, בטל המקח, והשליח אינו יכול לשמש כעד נגדו, מאחר שהוא מחוייב שבועה ועד הנשבע אינו עד, כמו שמביא רבינו למעלה פרק א הלכה ז. והראב"ד כתב שאין צריך להחזיר, כי יכול לטעון שהמוכר והסרסור עשו עליו קנוניא, ולדעת רבינו מסתלק חשש זה על ידי החרם שמטיל הלוקח, ועיין באר הגולה שם אות י. 58) ורק חרם, אבל להשביעו שבועת היסת אינו יכול, אחרי שהוא טוען שמא, ואין מטילים שבועת היסת אלא בטענת וודאי (פרק א מהלכות טוען ונטען הלכה ז). אך יש להבין מדוע אין מצרפים טענת הברי של השליח לטענת השמא של הלוקח, לחייב את המוכר בשבועה, כמו שמצרפים טענת הבעל־חוב לטענת שמא של המשלח למעלה פרק א הלכה ז. 59) כלומר: לא אמר לשליח למכור בחמישים, אלא כשזה מכר בחמישים ומסר את התמורה למשלח - נתרצה. 60) זה לשון החרם של הלוקח, שאם לא כן, היה צריך לומר "שקנה".

12 **ז. כָּל סַרְסוּר שֶׁהוֹדִיעַ[61] לַלּוֹקֵחַ שֶׁחֵפֶץ זֶה אוֹ קַרְקַע**
13 **זֶה שֶׁל רְאוּבֵן, וְאַחַר שֶׁקָּנָה הַלּוֹקֵחַ אָמַר רְאוּבֵן:**
14 **אֵינִי רוֹצֶה לִמְכֹּר בְּדָמִים אֵלּוּ - מַחֲזִיר הַלּוֹקֵחַ;**
15 **שֶׁהֲרֵי לֹא פָּסַק לוֹ דָּמִים וְאָמַר לוֹ: מְכֹר לְךָ בְּכָךְ**
16 **וְכָךְ[62]. [כָּל[63]] סַרְסוּר[64] שֶׁאָבַד הַחֵפֶץ מִיָּדוֹ[65] אוֹ נִגְנַב**
17 **אוֹ נִשְׁבַּר[66] - חַיָּב[67] לְשַׁלֵּם, מִפְּנֵי שֶׁהוּא נוֹשֵׂא שָׂכָר.**

61) ודווקא שהודיע השליח בעת המכירה שהחפץ של פלוני המשלח, ולא מספיקה לעניין זה הידיעה שיש ללוקח (משנה למלך). 62) וכיוון שלא אמר לו כלום על המחיר, הרי זה כאילו אמר לו לחזור ולשאול על המחיר בעת המכר, והלוקח שיידע מזה, חייב היה להעלות על דעתו אפשרות זו. 63) בדפוס רומי: "וכן". ותיקן הכסף־משנה לפי ספרים מדוייקים "כל", ובכתב־יד תימן: "וכל", וכן הוא במגדל עוז. 64) בבא בתרא פז. במשנה, ולפי פירוש הריב"ם בתוספות שם דיבור המתחיל נשברה. 65) בעודו בידו קודם שמכר. וראה שולחן־ערוך, חושן משפט סימן קפה סעיף ז, וסמ"ע שם סעיף קטן יח. 66) על ידי אי זהירותו של הסרסור, שדינו כגניבה ואבידה (הגהות מיימוני אות ג בשם הריב"ם). ובשולחן ערוך שם נשמטו המלים "או נשבר". 67) כדין נושא שכר, שחייב בגניבה ואבידה.

18 **ח. הַלּוֹקֵחַ[68] כֵּלִים מִבֵּית הָאֻמָּן[69] לְשַׁגְּרָן לְבֵית**
19 **חָמִיו[70], וְאָמַר לוֹ: אִם מְקַבְּלִין אוֹתָן מִמֶּנִּי - אֲנִי אֶתֵּן**
20 **לְךָ אֶת דְּמֵיהֶם, וְאִם לָאו - אֶתֵּן שָׂכָר מוּעָט[71],**
21 **וְנֶאֱנְסוּ בַּהֲלִיכָה - הֲרֵי זֶה חַיָּב לְשַׁלֵּם[72]; וְאִם נֶאֱנְסוּ**
22 **בַּחֲזָרָה[73] - פָּטוּר[74]. נְטָלָן[75] עַל מְנָת לְמָכְרָן לַאֲחֵרִים,**
23 **וְאָמַר לוֹ: אִם יִמָּכְרוּ בִּמְקוֹם פְּלוֹנִי אוֹ עַד זְמַן פְּלוֹנִי**

- אֶתֵּן לְךָ דָּמִים כָּךְ וְכָךְ, וְאִם לֹא יִמְכְּרוּ - אַחֲזִירֵם לְךָ, וְנֶאֱנְסוּ, בֵּין בַּהֲלִיכָה בֵּין בַּחֲזָרָה[76] - חַיָּב לְשַׁלֵּם[77].

68) נדרים לא: ובבא מציעא פא. 69) בעל מלאכה. 70) כמתנה לארוסתו. 71) והיינו, תמורת ההנאה שהיה למשגר בהתפארות זו שגילה נכונות להעניק מתנות (בבא מציעא שם ורש"י שם דיבור המתחיל לפי טובת הנאה). 72) [בלוקח כלים מן האומן על מנת לבקרו (פרק ד מהלכות מכירה הלכה יד) הביא רבינו שאינו חייב אלא אם היו דמי הכלי קצובים והיה הכלי חביב על הלוקח (מקורו מהגמרא בנדרים לא: ובבא בתרא פח.) לפי שהחיוב הוא מטעם "לוקח", כמו שכתב רבינו שם: "מעת שהגביהו נעשה ברשותו" ואם לא נתקיימו התנאים הנ"ל - לא קנה. אבל בלוקח כלים לשגרן לבית חמיו לא נזכר בגמרא שאינו חייב אלא באופנים הנ"ל, לפי שחיובו אינו מטעם לוקח אלא מטעם סרסור, ומכיוון שהוא נהנה ומתפאר בכלי - דינו כשואל ולא רק כשומר שכר (ראה למעלה הלכה ז). ולפיכך העתיק רבינו הלכה זו כאן בדיני סרסור ולא בהלכות מכירה, ראה אבן האזל בהלכות מכירה שם]. 73) אחרי שלא קבלו ממנו ודעתו להחזיר, הריהו כשואל אחרי ימי השאלה (פרק ג מהלכות שאלה ופיקדון הלכה ב). 74) מאונסים. אבל עדיין דינו כשומר שכר להתחייב בגניבה ואבידה, שהרי נהנה והתפאר בכלי זה בבית חמיו וזהו שכרו. וכן מפורש בברייתא שם, ושם: "בחזירה פטור מפני שהוא כנושא שכר" (כסף משנה והגהות מיימוני). 75) נדרים שם ובבא מציעא שם. 76) שאצלו גם החזרה היא כהליכה. שהרי אם יזדמנו לו קונים בדרך - ימכור להם (גמרא שם). 77) [גם כאן לא נזכר בגמרא שצריך שיהיו דמיו קצובים ושיהא חביב על הלוקח, לפי שגם כאן אין חיובו מטעם לוקח, אלא מטעם סרסור ומכיוון שאין שכרו קצוב מהמשלח אלא מרוויח מהכלי עצמו כפי הנראה בעניין - דינו כשואל, ואינו דומה לסרסור שלמעלה (הלכה ו־ז) שמקבל שכר קצוב מהמשלח ואינו אלא שומר שכר בלבד].

ט. כָּל שֶׁלִּיחַ[78] שֶׁטָּעַן שֶׁאֵרְעוּ אֹנֶס פְּלוּנִי וְהִפְסִיד כָּךְ וְכָךְ - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע שְׁבוּעַת הַשּׁוֹמְרִין[79] עַל טַעֲנָתוֹ, וְיִפָּטֵר. וְאִם הָיָה הָאֹנֶס בְּמָקוֹם שֶׁאִפְשָׁר[80] לְהָבִיא עָלָיו עֵדִים, אוֹ דָּבָר שֶׁהוּא גָּלוּי[81] וְיָדוּעַ, שֶׁהֲרֵי יִמְצָא עֵדִים - הֲרֵי זֶה צָרִיךְ לְהָבִיא רְאָיָה עַל טַעֲנָתוֹ; וְאִם לֹא הֵבִיא עֵדִים - אֵינוֹ נֶאֱמָן, וּמְשַׁלֵּם[82]. מַעֲשֶׂה[83] בְּאֶחָד שֶׁאָמַר לִשְׁלוּחוֹ: קְנֵה לִי[84] אַרְבַּע מֵאוֹת גַּרְבֵּי יַיִן מִמְּעוֹת שֶׁהָיוּ לִי בְּיָדוֹ[85], וְקָנָה לוֹ, וְנִמְצְאוּ חֹמֶץ - אָמְרוּ חֲכָמִים: מִנְּיָן גָּדוֹל כָּזֶה שֶׁהֶחְמִיץ, קוֹל יֵשׁ לוֹ[86]; הוֹאִיל וְאִפְשָׁר לְהָבִיא רְאָיָה - יָבִיא רְאָיָה שֶׁלֹּא הָיָה הַיַּיִן חֹמֶץ בְּשָׁעָה שֶׁלָּקַח וְיִפָּטֵר, וְאִם לֹא יָבִיא רְאָיָה - יְשַׁלֵּם[87]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה מִדְּבָרִים שֶׁהָרְאָיָה מְצוּיָה בָּהֶן. אֲבָל דָּבָר הַנֶּעְלָם, שֶׁאֵין רְאָיָתוֹ מְצוּיָה - יִשָּׁבַע עָלָיו. וְכֵן הַדִּין בְּכָל טַעֲנָה שֶׁיִּטְעַן הַשֻּׁתָּף[88] וְכַיּוֹצֵא בּוֹ[89]. וְכֵן הַדִּין בְּטַעֲנַת הַשּׁוֹמְרִין: אִם הָרְאָיָה יְכוֹלָה לִהְיוֹת - אוֹ יָבִיא רְאָיָה עַל טַעֲנָתוֹ אוֹ יְשַׁלֵּם, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[90].

78) ברייתא בבבא מציעא פג. בשם איסי בן יהודה, ושם פסק רבא כאיסי, במעשה שהיה עם שליח שארעו אונס. 79) היינו, שכולל אף שבועות שלא שלח בהן יד ושלא פשע (סמ"ע סימן קפז סעיף קטן א). 80) ששכיחים שם עוברים ושבים. 81) כמו המעשה שהובא להלן. 82) כדעת הר"ח והרי"ף שם. 83) שם. 84) בכתב־יד תימן ובדפוס רומי: לו. וכן הוא בשולחן ערוך סימן קפז סעיף ב. 85) כתב כן מפני הבבא דלהלן: "אבל דבר הנעלם - יישבע עליו" ואם לא נתן בידו מעות אינו נשבע, שהרי כלל בידינו: "כל הנשבעין שבתורה נשבעין ולא משלמין" (שבועות מד:) כלומר נשבעין לפטור ולא ליטול. 86) כלומר, שהדברים מקבלים פרסום, וידוע הדבר ברבים מתי ואיך ואצל מי קרה מאורע זה, של חימוץ יין בכמות גדולה כזאת. 87) שהמשלח יכול לטעון, שהשליח קנה יין חמוץ במחיר מוזל, אחרת הרי קל בידו להוכיח את ההיפך. 88) [ראה להלן פרק ט הלכה א, שתקנת חכמים היא שמשביעין את השותף בטענת ספק. וסובר רבינו שבכל השבועות נוהג דין זה של איסי בן יהודה ואף בשבועה דרבנן]. 89) [האריסין והאפוטרופין וכו' להלן פרק ט הלכה א]. אין הדברים מובנים, שהרי כל עיקר ההלכה של איסי בן יהודה נאמרה בשבועת השומרים ונלמדה ממה שאמרה תורה (שמות כב, ט־י): "אין רואה שבועת ה' תהיה בין שניהם" - שאם יש רואה יביא רואה וייפטר (בבא מציעא שם). אבל בעל הנתיבות (סימן קפז) כתב שהחידוש הוא באופן שאין דין שבועה מן התורה, כגון, שמפקיד טוען ברי ויש לנפקד מיגו שאז אין נשבעין מדאורייתא. 90) פרק ג מהלכות שכירות הלכה א.

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) כלל בו רבינו כל דיני הרשאה.

א. מִי[2] שֶׁהָיְתָה לוֹ קַרְקַע[3] תַּחַת יַד אֶחָד, אוֹ שֶׁהָיוּ לוֹ מִטַּלְטְלִין[4] פִּקָּדוֹן[5], וְרָצָה לַעֲשׂוֹת שָׁלִיחַ לָדוּן[6] עִם זֶה וּלְהוֹצִיא[7] הַקַּרְקַע אוֹ הַפִּקָּדוֹן מִתַּחַת יָדוֹ - הֲרֵי זֶה כּוֹתֵב[8] לוֹ הַרְשָׁאָה[9]. וְצָרִיךְ לִקְנוֹת מִיָּדוֹ[10] שֶׁהַרְשָׁהוּ. וְאוֹמֵר[11] לוֹ: דּוּן וּזְכֵה וְהוֹצֵא לְעַצְמְךָ. וְכַיּוֹצֵא[12] בְּעִנְיָנִים אֵלּוּ. וְאִם לֹא כָּתַב לוֹ[13] - אֵינוֹ יָכוֹל לָדוּן עִמּוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא אוֹמֵר לוֹ: אֵין אַתָּה בַּעַל דִּינִי[14]. וְאַף עַל פִּי שֶׁכָּתַב לוֹ כֵּן[15] - אֵינוֹ אֶלָּא שָׁלִיחַ[16], וְכָל מַה שֶׁיִּזְכֶּה בּוֹ - הֲרֵי הוּא שֶׁל מְשַׁלְּחוֹ[17]. וְכָל הַהוֹצָאוֹת[18] שֶׁיּוֹצִיא הַשָּׁלִיחַ עַל דִּין זֶה שֶׁהַרְשָׁה - הֲרֵי הַמְשַׁלֵּחַ חַיָּב בָּהֶן; שֶׁכָּךְ כּוֹתְבִין בַּהַרְשָׁאָה: כֹּל שֶׁתּוֹצִיא בְּדִין זֶה - עָלַי לְשַׁלְּמוֹ.

2) בבא־קמא ע. וקד: 3) ראה בשולחן־ערוך סימן קכג סעיף א, שבקרקע יכול לכתוב הרשאה אפילו אם כפר בה השני, וכן נראה מדברי רבינו להלן הלכה ו, שכתב שבמטלטלין או במעות אינו יכול לכתוב הרשאה אם כפר בו - הרי שבקרקע אין הדין כן, עיי"ש ועיין עוד בסוף

הלכה ז. [שכל טעמה של הלכה זו הוא משום שנראה כמשקר, ובקרקע אין זה נראה כשקר, לפי שהדבר ידוע ומפורסם שקרקע זו שלו, ועיין רדב"ז להלן הלכה ו]. 4) אבל מעות אינו יכול להקנות אלא ב'קנין אגב' (להלן הלכה ז). 5) אם לא כפר בו הנפקד, ובכלל זה גזילה כשלא כפר בה הנגזל. וכלשון השני של נהרדעי (בבא־קמא שם), ולא בא למעט אלא מלוה, שאינו יכול להקנותה בשום פנים, כדלהלן הלכה ז (לחם־משנה ורדב"ז). 6) לנהל משא ומתן, כשיש לנתבע טענות מסויימות, אבל אינו כופר בעיקר הדבר, ראה למעלה בהערה הקודמת. וראה עוד להלן הלכה ה, שאף בגביית החוב צריך הרשאה. 7) דוקא להוציא מיד חבירו, אבל האומר לשלוחו צא ומכור לי קרקע או מטלטלין, או קנה לי - אין צריך קנין - אלא באמירה בלבד (למעלה פרק א הלכה א, וראה בש"ך חו"מ סימן קכב ס"ק יב). 8) כן בגמרא (ב"ק שם): "לא כתבינן אורכתא (=הרשאה) אמטלטלי דכפריה - אבל לא כפריה - כתבינן". אבל נראה שהעיקר הוא הקנין (ראה להלן), ואילו הכתיבה אינה אלא לראיה, ובמקום שאין צורך בראיה, אין צורך בכתיבה, וכן נראה במעשה דרב פפא (ב"ק קד:) שם הוזכר הקנין ולא הוזכרה הכתיבה. 9) תרגום עברי של המלה הארמית: "אורכתא" שבגמרא שם. ופירושה בשתי הלשונות: שלטון, שהמשלח משליט את השליח על הפקדון ומקנהו לו. 10) בקנין סודר, ורק במעות צריך 'קנין אגב' (להלן הלכה ז). ומקור קנין זה במעשה דרב פפא (ב"ק שם), שהקנה לשליח את הממון בקנין גמור (ש"ך שם ס"ק יג). 11) היינו, בכתב ההרשאה. ראה להלן. 12) היינו, לשון שיש בה משום הקנאה גמורה. 13) כלומר, שלא כתב לו דון וזכה והוצא לעצמך (כסף־משנה). שם ע. מימרא שניה של נהרדעי. 14) ה'טור' (חושן־משפט סימן קכב) כתב הטעם, "משום שיש לו לחוש שמא ביטל המשלח את השליחות או מת [המלוה], שאילו מת או ביטל השליחות קודם שיתן לשליח, ונתן אח"כ לשליח ונאבד - חייב באחריותו, אע"פ שלא ידע שמת המשלח או ביטל השליחות". ומכיון שרבינו העתיק דברי הגמרא כלשונם ולא ביארם, נראה שגם בלי חשש אחר, רשאי הנפקד לסרב מלדון עם זה שאין לו הרשאה, בטענה, כי: הראשון נוח לי, והשני קשה ממנו. 15) "דון וזכה והוצא לעצמך" כנ"ל, ויש מקום לטעות כי הקנה לו בלב שלם, והרי הוא כשותף למחצה, כדעה אחת בגמרא (ב"ק ע.). 16) כמסקנת הגמרא שם: "והלכתא, שליח שווייה". 17) זוהי תוצאה מזה שאנו אומרין שהוא שליח ולא שותף. 18) שם, מדברי רב אשי.

1 **ב. הִקְנָה[19] לָזֶה שֶׁהִרְשָׁה שְׁלִישׁ אוֹ רְבִיעַ[20] מַה שֶּׁיֵּשׁ**
2 **לוֹ בְּיַד חֲבֵרוֹ - הֲרֵי זֶה עוֹשֶׂה דִּין עַל הַכֹּל[21]; הוֹאִיל**
3 **וְדָן עַל חֶלְקוֹ, וַהֲרֵי הוּא בַּעַל דִּינוֹ בְּחֶלְקוֹ - דָּן עַל**
4 **הַכֹּל.**

19) בבא־קמא שם, מימרא של אביי. 20) כן הוא בגמרא שם, וכתב הראב"ד "דוקא שליש או רביע, אבל אם אמר לו מאה דינרים ממה שיש לי ביד פלוני יהיו שלך, לא ידון אלא על המאה". 21) וכן הוא להלן הלכה ג, בשותף שיש לו הרשאה - שיכול לדון על הכל.

5 **ג. אֶחָד[22] מִן הָאַחִין שֶׁלֹּא חָלְקוּ אוֹ מִן הַשֻּׁתָּפִין**
6 **שֶׁבָּא לִתְבֹּעַ - תּוֹבֵעַ עַל הַכֹּל; הוֹאִיל וְיֵשׁ לוֹ חֵלֶק**
7 **בְּזֶה הַמָּמוֹן - אֵין צָרִיךְ הַרְשָׁאָה מִשְּׁאָר שֻׁתָּפִין. וְאֵין**
8 **הַשֻּׁתָּף הָאַחֵר יָכוֹל לוֹמַר לְשֻׁתָּפוֹ שֶׁדָּן: אִלּוּ הָיִיתִי**
9 **אֲנִי שָׁם, הָיִיתִי תּוֹבֵעַ טְעָנוֹת אֲחֵרוֹת וּמְחַיֵּב בַּעַל**
10 **דִּינִי; שֶׁהֲרֵי אוֹמֵר לוֹ: לָמָּה לֹא בָּאתָ לִתְבֹּעַ גַּם**
11 **אַתָּה? לְפִיכָךְ, אִם הָיָה[23] בִּמְדִינָה אַחֶרֶת - יֵשׁ לוֹ**
12 **לַחֲזֹר עַל בַּעַל הַדִּין וְלָדוּן עִמּוֹ, וְלוֹמַר לוֹ: אֲנִי אֵינִי**
13 **מוֹדֶה בְּכָל מַה שֶּׁטָּעַן שֻׁתָּף שֶׁלִּי. לְפִיכָךְ יֵשׁ[24] לַנִּתְבָּע**
14 **לְעַכֵּב וְלוֹמַר לָזֶה: אוֹ דוּן עִמִּי בְּחֶלְקְךָ, אוֹ הָבֵא**
15 **הַרְשָׁאָה; שֶׁהֲרֵי מָמוֹן שְׁנֵיכֶם בְּיָדִי, וּשְׁנֵיכֶם בַּעֲלֵי**
16 **דִּינִי, וּלְמָחָר יָבוֹא אָחִיךָ אוֹ שֻׁתָּפְךָ וְיִתְבַּע גַּם הוּא.**

22) בכתובות צד. "אמר רב הונא, הני תרי אחי ותרי שותפי דאית להו דינא בהדי חד, ואזל חד מינייהו בהדיה לדינא, לא מצי אידך למימר ליה: את לאו בעל דברים דידי את, אלא שליחותיה עבד". ולבסוף מסיק, שאין הדברים אמורים אלא כשהאח או השותף השני נמצא בעיר, אבל אם אינו בעיר יכול לטעון: אילו הייתי שם הייתי טוען טענות יותר טובות, ושלשה פירושים לדבר: רש"י והמאירי והרי"ד מפרשים שה"אידך" הזה הוא השותף השני, והוא בא לטעון לבעל דין שידון עמו שוב הפעם על חלק שלו. ועל זה אמרו שאם הוא בעיר, שהיה יכול לבוא, אינו יכול לטעון כן. ואם אינו בעיר, יכול לטעון כן. הר"ן מפרש שה"אידך" הזה הוא בעל הדין שטוען לשותף הזה שלפנינו, ועל זה אמרו שאם היה השותף השני בעיר, שיכול לבוא, אין הבע"ד יכול לטעון לשותף שלפנינו לאו בעל דברים דידי את, ואם השותף השני אינו בעיר, יכול הבע"ד לטעון כן. ורבינו והרא"ש (בכתובות פ"י סימן יב) מפרשים בצד אחד כרש"י שה"אידך" הזה הוא השותף השני, ובצד שני כהר"ן שהוא טוען לשותף הזה שלפנינו. ועל זה אמרו שאם היה השותף השני בעיר, שיכול לבוא, אינו יכול לטעון לשותף שלפנינו: לאו בעל דברים דידי את. ואם לא היה בעיר, יכול לטעון כן. ובכסף־משנה הביא הר"ן את דברי רבינו, וצ"ע. ועיין לחם־משנה. 23) לדברי רש"י, מפורש כן בגמרא. אבל לדברי רבינו, זה נלמד ממה שאמרו שהשותף השני (כשלא היה בעיר) יכול לטעון לשותף שלפנינו: לאו בעל דברים דידי את, ואילו הייתי בעיר הייתי טוען טענות טובות יותר - שיכול לחזור לבעל־דין לדון עמו שוב הפעם, על חלקו. 24) לדברי הר"ן, מפורש כן בגמרא. אבל לדברי רבינו זה נלמד ממה שאמרנו שהשותף השני יכול לחזור לבעל־דין לדון עמו שוב הפעם, ואם כן יכול הבע"ד לסרב לכתחילה לדון עם השותף הזה. והרא"ש (שם) חולק על הלכה זו, וכתב שאין הבע"ד יכול לעכב, דמה איכפת לו שידון עמו על הכל, שאם יזכה בדין נגדו יפטר עכ"פ מחלקו.

17 **ד. הַבַּעַל[25] בְּנִכְסֵי אִשְׁתּוֹ[26] - צָרִיךְ הַרְשָׁאָה[27]. וְאִם**
18 **יֵשׁ פֵּרוֹת[28] בַּקַּרְקַע - מִתּוֹךְ שֶׁיֵּשׁ לָדוּן[29] עַל הַפֵּרוֹת,**

1 שֶׁהֲרֵי הֵן שֶׁלּוֹ, דָּן עַל הָעִקָּר, וְאֵין צָרִיךְ הַרְשָׁאָה
2 מֵאִשְׁתּוֹ; שֶׁאִם אֵין לוֹ קַרְקַע - אֵין לוֹ פֵּרוֹת[30].

25) גיטין מח: מימרא של אביי. 26) היינו נכסי מלוג, וראה שו"ע סימן קכב סעיף ח. 27) שקנין פירות, שיש לו לבעל, אינו כקנין הגוף (רש"י שם). 28) בגמרא שם אמרו: "ולא אמרינן אלא דלא נחית אפירי, אבל נחית אפירי - מיגו דמשתעי דינא אפירי, משתעי דינא אגופא" ופירש רש"י, דלא נחית לפירא - שאין לו טענה עם אותו האיש בפירות כלל, אבל רבינו גרס: "ולא אמרן אלא דליכא פירא, אבל איכא פירא וכו'". וכן הביא המאירי, וכ"ה בכ"י מינכן שם (שם בהערות). "שכל שיש שם פירות, הואיל ויכול לדון על הפירות, שהם שלו לגמרי - דן על העיקר" (מאירי שם, בשם 'יש פוסקים'). 29) לדעת המאירי הנ"ל, אע"פ שלמעשה אין לו דין ודברים על הפירות - כיון שיכול לדון עליהם, דן הוא על העיקר. 30) ולפיכך הוא עדיף משותף, שלמעלה בהלכה ג.

3 ה. מִי[31] שֶׁהָיָה לוֹ בְּיַד חֲבֵרוֹ פִּקָּדוֹן אוֹ מִלְוָה, בֵּין
4 בְּמִטַּלְטְלִין בֵּין מָעוֹת[32], וְעָשָׂה שָׁלִיחַ בְּעֵדִים[33]
5 לַהֲבִיאָן לוֹ - הָרְשׁוּת בְּיַד זֶה שֶׁהֵם אֶצְלוֹ: אִם רָצָה
6 לִתֵּן - נִפְטָר, וְאֵינוֹ חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתָן, שֶׁהֲרֵי נָתַן
7 לִשְׁלוּחוֹ; וְאִם לֹא רָצָה לִתֵּן - אֵינוֹ נוֹתֵן, שֶׁאֵין זֶה
8 בַּעַל דִּינוֹ[34] עַד שֶׁיָּבוֹא בְּהַרְשָׁאָה עַל הַפִּקָּדוֹן[35]. וְכָל
9 הַבָּא[36] בְּהַרְשָׁאָה - הֲרֵי הוּא בִּכְלַל הַנֶּאֱמָר בָּהֶן:
10 וַאֲשֶׁר לֹא טוֹב עָשָׂה בְּתוֹךְ עַמָּיו[37].

31) בבא־קמא קד. כרב חסדא ורב יוחנן ורבי אלעזר, ולא כרבה. וכן פסק הרי"ף. 32) שרק לענין הרשאה, שהיא בקנין - יש הבדל בין פקדון של מטלטלין לבין פקדון של מעות (למעלה הלכה א, ולהלן הלכה ז). וכן בין פקדון לבין מלוה (שם ושם). אבל בשליחות לחוד - אין הבדל ביניהם. וראה להלן הערה לד. 33) המדובר כאן כשלא אמר המפקיד או המלוה לנפקד או ללוה ששלח לו חובו על־ידי שליח זה, ולפיכך צריך שיעשה השליח בעדים, שמכיון שהטריח להביא עדים - ודאי קיבל אחריות הכסף עליו משבא ליד שלוחו (גמרא בבא־קמא שם), אבל אם אמר לנפקד או ללוה שלח לי על־ידי שליח זה - משבא ליד שליח זה, פטור הנפקד או הלוה מאחריות. ראה פ"ג מהלכות שאלה ופקדון הלכה א, ובלחם־משנה. 34) מקורו מהא דבבא־קמא ע. שאפילו אם כתב לו הרשאה - אם לא כתב לו "דון וזכה והוצא לעצמך" - יכול לומר לו: אין אתה בעל דיני. ראה למעלה הלכה א. 35) אבל על המלוה אינו יכול לכתוב הרשאה, כדלהלן הלכה ז (כסף־משנה). 36) שבועות לא. מימרא של רב. 37) [רש"י שם פירש: "שהוא מתעבר על ריב לא לו, ושמא הראשון נוח לו ונוח לפשרה, יותר מזה שאינו יכול לעשות פשרה בממון אחרים". ולפי"ז לעולם אסור. וכן נראה מדברי רבינו. אבל הראב"ד כתב: "דוקא כשהוא עם בעל דינו בעיר אחת - אבל אם היה בעל דינו בעיר אחרת, מציל ממון חבירו הוי". ונראה שלמד כן מתוך אותו הפסוק עצמו "ואשר לא טוב עשה בתוך עמיו" - דוקא בתוך עמיו, כלומר אם הוא באותה העיר].

11 ו. הַתּוֹבֵעַ[38] חֲבֵרוֹ בַּדִּין בְּמִטַּלְטְלִין אוֹ בְּמָעוֹת
12 שֶׁהִפְקִיד אֶצְלוֹ, וְכָפַר[39] בּוֹ - אֵינוֹ יָכוֹל לִכְתֹּב
13 הַרְשָׁאָה עָלָיו, שֶׁנִּמְצָא זֶה כִּמְשַׁקֵּר[40]; שֶׁהוּא אוֹמֵר
14 לוֹ: הִרְשִׁיתִיךָ לִטֹּל מַה שֶּׁיֵּשׁ לִי בְּיַד פְּלוֹנִי, וּכְבָר
15 אָמַר פְּלוֹנִי שֶׁאֵין לוֹ אֶצְלוֹ כְּלוּם. וְכֵן מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב
16 לוֹ חֲבֵרוֹ שְׁבוּעָה - אֵינוֹ יָכוֹל לְהַרְשׁוֹת אַחֵר עָלָיו
17 לְהַשְׁבִּיעוֹ; שֶׁאֵין שָׁם דָּבָר שֶׁיַּקְנֶה לוֹ, וְאֵין אָדָם
18 מַרְשֶׁה עַל תְּבִיעַת דְּבָרִים, שֶׁאֵין הַדְּבָרִים נִקְנִין אֶלָּא
19 עַל תְּבִיעַת הַמָּמוֹן[41].

38) בבא־קמא ע. כלשון השני של נהרדעי. 39) היינו, לפני שכתב ההרשאה, אבל אם כפר אחרי ההרשאה, ראה לקמן הלכה יא. 40) כן הוא שם בגמרא, לפי הלשון השני. ולולא טעם זה, היה אפשר לכתוב הרשאה אף באופן שכפר בו. ואע"פ שאינו יכול להקדישו (פ"ו מהלכות ערכין הלכה כב) ואם כן אינו יכול להקנותו לאחרים - הרשאה אינה קנין גמור, ויש בה גם משום שליחות, ראה למעלה הערה טו, ו'נמוקי יוסף' לבבא־קמא שם (דפוס ווילנא דף כז ע"א). 41) ראה למעלה פ"ה מהלכות מכירה הלכה יד.

20 ז. מִי שֶׁהָיוּ לוֹ מְעוֹת פִּקָּדוֹן בְּיַד אַחֵר, וְרָצָה
21 לְהַרְשׁוֹת שָׁלִיחַ לַהֲבִיאָן - אֵין הַקִּנְיָן[42] מְיַדּוֹ מוֹעִיל
22 בָּזֶה, שֶׁאֵין הַמַּטְבֵּעַ נִקְנֶה בַּחֲלִיפִין[43]. אֶלָּא כֵּיצַד
23 עוֹשֶׂה?[44] נוֹתֵן לוֹ קַרְקַע כָּל שֶׁהוּא[45], וּמַקְנֶה לוֹ
24 הַמָּעוֹת עַל גַּבָּהּ כְּדֵי לְהוֹצִיאָן בְּהַרְשָׁאָה זוֹ, וְהוֹלֵךְ
25 וְדָן עִמּוֹ וּמוֹצִיאָן. הָיְתָה לוֹ מִלְוָה בְּיַד אַחֵר - אֵינוֹ
26 יָכוֹל לִכְתֹּב הַרְשָׁאָה עָלֶיהָ[46], וַאֲפִלּוּ הָיָה הַחוֹב
27 בִּשְׁטָר; מִפְּנֵי שֶׁהַמִּלְוָה לְהוֹצָאָה נִתְּנָה, וְאֵין אָדָם
28 מַקְנֶה לַחֲבֵרוֹ דָּבָר שֶׁאֵינוֹ בָּעוֹלָם. וְאֵין לוֹ דֶּרֶךְ
29 שֶׁיַּקְנֶה אָדָם חוֹב בָּהּ אֶלָּא בְּמַעֲמַד שְׁלִשְׁתָּן[47], וְהוּא
30 דָּבָר שֶׁאֵין לוֹ טַעַם, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[48], אוֹ בְּהַקְנָיַת שְׁטַר
31 הַחוֹב עַצְמוֹ בִּכְתִיבָה וּמְסִירָה[49], מִפְּנֵי שֶׁהוּא מַקְנֶה
32 הַשְׁעְבּוּד בּוֹ. זֶהוּ הַדִּין שֶׁיֵּרָאֶה לִי מִן הַגְּמָרָא. אֲבָל
33 הַגְּאוֹנִים תִּקְּנוּ שֶׁכּוֹתְבִין הַרְשָׁאָה אַף עַל הַמִּלְוָה, כְּדֵי
34 שֶׁלֹּא יִטֹּל כָּל אֶחָד מָמוֹן חֲבֵרוֹ וְיֵלֵךְ לוֹ לִמְדִינָה
35 אַחֶרֶת. וְעוֹד תִּקְּנוּ, שֶׁאִם הִרְשָׁהוּ לִטֹּל מָעוֹת שֶׁיֵּשׁ
36 לוֹ בְּיַד חֲבֵרוֹ[50] אוֹ לִתְבֹּעַ מִמֶּנּוּ הַלְוָאָה, וְלֹא הָיְתָה
37 לַמַּקְנֶה קַרְקַע - מַקְנֵהוּ אַרְבַּע אַמּוֹת מֵחֶלְקוֹ שֶׁבְּאֶרֶץ
38 יִשְׂרָאֵל, וּמַקְנֶה לוֹ הַמָּעוֹת עַל גַּבָּן[51]. וּדְבָרִים אֵלּוּ[52]
39 דְּבָרִים קַלִּים הֵן עַד מְאֹד וּרְעוּעִים. שֶׁזֶּה, מִי יֹאמַר[53]
40 שֶׁיֵּשׁ לוֹ חֵלֶק בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל?[54] וַאֲפִלּוּ הוּא רָאוּי,
41 אֵינוֹ בִּרְשׁוּתוֹ[55]. וְהַגְּאוֹנִים עַצְמָן שֶׁתִּקְּנוּ תַּקָּנָה זוֹ
42 אָמְרוּ, שֶׁאֵין אוֹמְרִין: יִקֹּב הַדִּין אֶת הָהָר, וְאֵינָהּ
43 אֶלָּא כְּדֵי לְאַיֵּם עַל הַנִּתְבָּע. אִם רָצָה לָדוּן וְלִתֵּן
44 בְּהַרְשָׁאָה זוֹ - נִפְטָר. וְלָמָּה יִפָּטֵר? שֶׁאֵין זֶה הַבָּא
45 בְּהַרְשָׁאָה זוֹ הָרְעוּעָה פָּחוּת מִשָּׁלִיחַ שֶׁעָשָׂהוּ

בְּעֵדִים[56]. אֲבָל אִם לֹא יִרְצֶה הַנִּתְבָּע לָדוּן עִמּוֹ - אֵין כּוֹפִין לִתֵּן לוֹ וְלֹא לְהִשָּׁבַע עַד שֶׁיָּבוֹא בַּעַל דִּינוֹ. וְכֵן[57] הוֹרוּ, שֶׁאִם הָיְתָה לוֹ מִלְוָה אֵצֶל חֲבֵרוֹ, בֵּין בִּשְׁטָר בֵּין בְּעֵדֵי קִנְיָן, אַף עַל פִּי שֶׁכָּפַר בָּהּ בְּבֵית דִּין - כּוֹתְבִין עָלָיו הַרְשָׁאָה[58], מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּפִירַת שִׁעְבּוּד קַרְקַע[59]; אֲבָל אִם מִלְוָה עַל פֶּה הִיא שֶׁכָּפַר בָּהּ - לֹא תִּקְּנוּ שֶׁיִּכְתְּבוּ עָלֶיהָ הַרְשָׁאָה[60].

42) כלומר, קנין סודר. 43) כן הוא בבבא־מציעא מו. בפקדון שכפר בו, שמן הדין אינו יכול להקנות לו, היו כותבים עליו הרשאה לולא הטעם של מחזי כשיקרא (למעלה הלכה ו), משום שהרשאה אינה קנין גמור ויש בה גם משום שליחות (ראה למעלה הערה לט), ואם־כן צריך עיון, למה לא מועיל קנין חליפין. 44) עובדא של רב פפא, שם. 45) שקרקע כל שהו, מספיק ל'קנין אגב' (פאה פ"ג מ"ו). 46) כן הוא בבבא־בתרא קמח. שאין הבריא יכול להקנות הלוואה. ובמעשה של רב פפא (ב"מ שם) לא גרסו "דרב פפא הוה מסיק (=תובע הלואה) תריסר אלפי דינרי", שאם כן מפורש שגם בהלוואה מועיל 'קנין אגב', אלא "דרב פפא הוו ליה תריסר אלפי דינרי", ובפקדון הדברים אמורים, וראה ב'תוספות' בבא־בתרא עז: ד"ה רב פפא. ואף כאן צריך עיון, למה לא מועיל קנין בהלוואה לגבי הרשאה, כשם שמועיל בפקדון שכפר בו (ראה למעלה הערה מב). 47) בבא־בתרא שם. 48) פ"ו מהלכות מכירה הלכה ח. 49) כמבואר למעלה בהלכות מכירה, שם הלכה יא. 50) כלומר: בפקדון. 51) וקנין סודר לא מועיל אף לפי דברי הגאונים, שהרי אין מטבע נקנה בחליפין (למעלה בהלכה זו, ועיין כסף־משנה). 52) זה מוסב רק על התקנה השנייה, ולא על התקנה הראשונה לכתוב הרשאה אף על המלוה (כסף־משנה, ועיין לחם־משנה). 53) כלומר: מי יאמר על זה. [ובפירוש התלמוד לרבינו במסכת גיטין (הובא בכפתור ופרח פי"ד) כתב: "ובאמת מי יאמר" - הרב ניסן זק"ש]. 54) שמא הוא מזרע גרים, שאין להם חלק בא"י (כסף־משנה). 55) וכן דחו ה'תוספות' בבא־בתרא מד: ד"ה דלא הוה, דברי האומרים כדעת הגאונים. ועיין הגהות מימוניות. 56) למעלה הלכה ה. 57) היינו, עוד פרט אחד בצירוף הסתייגות מסויימת, אשר לתקנה הראשונה. 58) היינו, כשאין השטר תחת ידו, אחרת הרי אפשר להקנותו בכתיבה ומסירה, כמבואר למעלה. 59) והקרקע היא בעין, ואין זה נראה כל־כך כמשקר, ראה למעלה הערה ב. 60) מפני שאז נראה כמשקר, כנ"ל בהלכה ו.

ח. מִי[61] שֶׁהִרְשָׁה לְאֶחָד, וְרָצָה לְבַטֵּל הַשְּׁלִיחוּת וּלְהַרְשׁוֹת לְאַחֵר - הֲרֵי זֶה מְבַטֵּל[62]. וְאֵין[63] לַמֵּרְשֶׁה לִכְתֹּב הַרְשָׁאָה לְאַחֵר; שֶׁזֶּה[64] אוֹמֵר: אֵין רְצוֹנִי שֶׁיִּהְיֶה פִּקְדוֹנִי בְּיַד אַחֵר[65]. לְפִיכָךְ, אִם הִתְנָה עָלָיו שֶׁיִּרְשֶׁה הוּא לְאַחֵר, וְאַחֵר לְאַחֵר - הֲרֵי הַשָּׁלִיחַ כּוֹתֵב הַרְשָׁאָה לְשֵׁנִי, וְשֵׁנִי לְשְׁלִישִׁי, הַכֹּל לְפִי תְּנָאוֹ.

61) כן כתב הרי"ף בבבא־קמא פרק 'מרובה'. 62) שאע"פ שהרשהו בקנין - יש בו משום שליחות, ראה למעלה הערה טו והערה לט, וש"ך סימן קכב ס"ק ט. 63) רי"ף, שם פרק 'הגוזל עצים'. 64) המרשה. 65) בבא־מציעא לו.

ט. הַבָּא[66] בְּהַרְשָׁאָה שֶׁמָּחַל לְזֶה הַנִּתְבָּע, אוֹ שֶׁמָּכַר לוֹ[67], אוֹ שֶׁמָּחַל לוֹ עַל הַשְּׁבוּעָה, אוֹ שֶׁעָשָׂה עִמּוֹ פְּשָׁרָה[68] - לֹא עָשָׂה כְּלוּם; שֶׁהֲרֵי אוֹמֵר לוֹ: לְתַקֵּן שְׁלַחְתִּיךָ וְלֹא לְעַוֵּת[69]. לְפִיכָךְ[70], אִם הִתְנָה עִמּוֹ: בֵּין לְתַקֵּן בֵּין לְעַוֵּת, אֲפִלּוּ מָחַל לוֹ עַל הַכֹּל - הֲרֵי זֶה מָחוּל.

66) כן כתבו הגאונים (כסף־משנה בשם 'נמוקי יוסף' בבא־קמא פרק 'מרובה'). 67) כגון שהרשה אותו לקחת חפץ ממנו והלך ומכרו לו (רדב"ז). 68) ראה למעלה הערה לו, בדברי רש"י שבועות לא. 69) שהרי יש בו משום שליחות, ראה למעלה הערה סא. ובכל שליח אמרו כן (למעלה פ"א הלכה ו). 70) כמו למעלה פ"א הלכה ג.

י. רְאוּבֵן[71] שֶׁבָּא בְּהַרְשָׁאָה וְתָבַע שִׁמְעוֹן - אֵין שִׁמְעוֹן יָכוֹל לִדְחוֹתוֹ וְלוֹמַר לוֹ: שֶׁמָּא הַמְשַׁלֵּחַ אוֹתְךָ הִרְשָׁה אַחֵר וּבִטֵּל שְׁלִיחוּתְךָ? שֶׁהֲרֵי רְאוּבֵן אוֹמֵר לוֹ: תֵּן לִי הַפִּקָּדוֹן שֶׁיֵּשׁ לִי בְּיָדְךָ, וְזוֹ הַרְשָׁאָתִי תְּהִי אֶצְלְךָ. וְאִם הַמַּפְקִיד הִרְשָׁה אַחֵר - הוּא הִפְסִיד עַל עַצְמוֹ; וְשִׁמְעוֹן פָּטוּר, שֶׁהֲרֵי בְּהַרְשָׁאָתוֹ נָתַן.

71) המפרשים לא ציינו כאן מקור, אבל דברים שבהגיון הם.

יא. רְאוּבֵן[72] שֶׁבָּא בְּהַרְשָׁאַת שִׁמְעוֹן וְתָבַע לֵוִי, וְאָמַר לֵוִי: לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם[73], אֲבָל יִשְׁבַּע שִׁמְעוֹן וְיִטֹּל[74] - מוֹצִיאִין הַמָּמוֹן מִיַּד לֵוִי, וְיִהְיֶה מֻנָּח בְּבֵית דִּין עַד שֶׁיָּבוֹא שִׁמְעוֹן[75] וְיִשָּׁבַע וְיִטֹּל. וְכֵן כָּל הַדְּבָרִים שֶׁתּוֹלֶה לֵוִי בְּשִׁמְעוֹן - יָדוּן רְאוּבֵן, וְיִהְיֶה הַמָּמוֹן מֻנָּח בְּבֵית דִּין עַד שֶׁיָּבוֹא שִׁמְעוֹן וְיִשָּׁאֵל. וְיֵשׁ לִרְאוּבֵן לְהַחֲרִים[76] עַל מִי שֶׁטּוֹעֵן טַעֲנַת שֶׁקֶר כְּדֵי לְעַכֵּב הַמָּמוֹן וּלְאַחֲרוֹ. נִתְחַיֵּב לֵוִי שְׁבוּעָה - אֵינוֹ יָכוֹל לְעַכֵּב וְלוֹמַר לוֹ: אֵינִי נִשְׁבָּע עַד שֶׁאַחֲרִים בִּפְנֵי שִׁמְעוֹן[77] עַל מִי שֶׁטּוֹעֵן עָלַי שֶׁקֶר; שֶׁאֵין זֶה הֶחֱרֵם אֶלָּא תַּקָּנָה קַלָּה שֶׁתִּקְּנוּ הַגְּאוֹנִים הָאַחֲרוֹנִים, כְּדֵי שֶׁיְּכַוְּנוּ בַּעֲלֵי דִינִין טַעֲנוֹתֵיהֶן, וְאֵין מְעַכְּבִין שְׁבוּעָתוֹ שֶׁל זֶה מִפְּנֵי תַּקָּנָה זוֹ הַקַּלָּה[78].

72) אף כאן לא צויין המקור על־ידי המפרשים. 73) לאחר שנכתבה ההרשאה אמר כן, אבל בעת שנכתבה ההרשאה לא אמר כן, אחרת אין לכתוב הרשאה (למעלה הלכה ז). ועיין השגת הראב"ד וכסף־משנה. וכן נראה בשבועות לב: ועיין שם ב'תוספות' ד"ה היכא. 74) המדובר בשני אופנים: א' כשאין שטר ביד התובע. שדין הוא שהנתבע הכופר בכל נשבע שבועת היסת ופטור, אלא שיכול הוא להפך השבועה על התובע שישבע ויטול (פ"א מהלכות טוען ונטען הלכה ו). ב' כשיש שטר ביד התובע, ואעפ"כ יכול הנתבע לומר לתובע: השבע לי שלא פרעתיך (פי"ד מהלכות מלוה ולוה הלכה ב), ועיין ש"ך סימן קכג ס"ק יט. 75) ויש אומרים, שקובעים זמן מסויים לבואו של זה, כי

שמא המשלח רמאי ורוצה להתחמק משבועה (שו"ע שם סעיף ח, וסמ"ע שם ס"ק יג). 76) תקנת הגאונים היא, שכל מי שמטילים עליו שבועה, בין דאורייתא בין דרבנן, יש לו זכות להטיל חרם על המשביע (פ"א מהלכות טוען ונטען הלכה יא). 77) ועד שיבוא - לא אשבע. 78) בניגוד למה שאמרנו למעלה, שיכול לעכב הממון וליתנם ביד הב"ד, אם אומר שישבע שמעון ויטול - ששם הוא דין הגמרא, ולא תקנה קלה של הגאונים.

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) ביאר בו רבינו דיני שותפות והיאך הם משתתפים, וכיצד הם חולקים.

1 **א. כְּשֶׁיִּרְצוּ הַשֻּׁתָּפִין לְהִשְׁתַּתֵּף - בַּמֶּה יִקְנֶה כָּל אֶחָד**
2 **מֵהֶן מָמוֹן[2] חֲבֵרוֹ לְהִשְׁתַּתֵּף בּוֹ?[3] אִם בְּמְעוֹת**
3 **נִשְׁתַּתְּפוּ - יָבִיא זֶה מְעוֹתָיו וְיָבִיא זֶה מְעוֹתָיו, וְיָטִילוּ**
4 **אוֹתָן לְכִיס אֶחָד, וְיַגְבִּיהוּ[4] אֶת הַכִּיס שְׁנֵיהֶם[5]. אֲבָל**
5 **אִם כָּתְבוּ שְׁטָר[6] וְהֵעִידוּ עֵדִים, אַף עַל פִּי שֶׁקָּנוּ מִיַּד**
6 **שְׁנֵיהֶם שֶׁיָּבִיא זֶה מֵאָה וְזֶה מֵאָה וְיִשְׁתַּתְּפוּ בָּהֶן -**
7 **לֹא קָנוּ, וַעֲדַיִן לֹא נַעֲשׂוּ שֻׁתָּפִין, שֶׁאֵין הַמַּטְבֵּעַ נִקְנֶה**
8 **בַּחֲלִיפִין[7]. לְפִיכָךְ, אִם נִשְׁתַּתְּפוּ בִּשְׁאָר הַמַּטַּלְטְלִין -**
9 **כֵּיוָן שֶׁקָּנוּ[8] מִיָּדָם שֶׁיָּבִיא[9] זֶה חֲבִיתוֹ שֶׁל יַיִן וְזֶה כַּדּוֹ**
10 **שֶׁל דְּבַשׁ וַהֲרֵי נִשְׁתַּתְּפוּ בָּהֶן[10], נַעֲשׂוּ שֻׁתָּפִין בָּהֶן.**
11 **וְכֵן אִם עֵרְבוּ פֵּרוֹתֵיהֶן[11], אוֹ שֶׁשָּׁכְרוּ מָקוֹם בְּשֻׁתָּפוּת**
12 **וְהִנִּיחַ זֶה כַּדּוֹ וְזֶה חֲבִיתוֹ שֶׁנִּשְׁתַּתְּפוּ בָּהֶן - הֲרֵי אֵלּוּ**
13 **שֻׁתָּפִין[12]. כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר: בְּכָל הַדְּרָכִים שֶׁקּוֹנֶה**
14 **הַלּוֹקֵחַ, בְּאוֹתָן הַדְּרָכִים עַצְמָן קוֹנִין הַשֻּׁתָּפִין זֶה מִזֶּה**
15 **הַמָּמוֹן הַמֻּטָּל בֵּינֵיהֶם לְהִשְׁתַּתֵּף בּוֹ.**

2) רכוש, כולל כסף ומטלטלין. 3) שאין השותפות נקנית בדיבור גרידא (חושן־משפט סימן קעו סעיף א). וצריך לקנות גוף הממון, אבל עם עשה קנין שישתתפו - אין זה אלא כדברים בעלמא (למעלה פ"ה מהלכות מכירה, הלכה יד). 4) בבא־בתרא פו. שכיס נקנה בהגבהה, וראה למעלה פ"ג מהלכות מכירה הלכה א, ולהלן הערה י. 5) יש אומרים, שכיס אחד לאו דוקא, והוא־הדין אם כל אחד מגביה כיסו של השני (כסף־משנה). וראה בחושן־משפט שם, ובביאור הגר"א שם ס"ק ד. 6) ומטלטלין אינם נקנים בשטר (בבא־קמא עט:). 7) בבא־מציעא מו. ולמעלה פ"ו מהלכות מכירה, הלכה א. 8) שם מד. במשנה, שמטלטלין נקנים בחליפין. וכ"ה בקידושין כח. במשנה. 9) אף שעדיין לא הביא, שחליפין קונים בכל מקום. 10) כלומר, כל אחד מהם קנה חלק חבירו לשותפות, ולא שהחליפו של זה בזה ושל זה בזה. 11) הכסף־משנה מקשה: מה קנייה יש בעירוב הפירות? ולפיכך פירש: "שעירבו פירותיהם והגביהם כל אחד מהם, דומיא דמעות". אבל הסמ"ע סימן קע"ו ס"ק ח כתב, שהעירוב עצמו הוא קנין, שכל אדם רוצה שפירותיו יהיו נפרדים, ואם הסכים לערבב, זה נחשב לקנין. ולפיכך, במעות שאין אדם מקפיד על תערובתו - אין התערובת קנין. ואמנם לא הזכיר רבינו למעלה בשותפות־מעות אלא הגבהה, ולא תערובת. [ונראה שמקור דבר זה, שעירוב הוא קנין, הוא ממה שאמרו בביצה לח: במסקנת הגמרא שם, לדעת אביי ורבא ורב אשי, שכשם שאיסור בטל ברוב היתר, כן בטל ממון בממון של אחר, ואם נתערב לו קב של חיטין בעשרה קבין של חבירו, בטל הקב הזה בחיטים של חבירו, אלא שצריך לשלם לו תמורת הקב הזה, הרי ביטול הוא קנין. ואין קנין זה ככל הקנינים, שעל־ידיהם קנה החפץ, וכתוצאה מזה נאסר החפץ על כל העולם בלאו של "ולא תגזול" (ויקרא יט, יג) - אלא כאן בביטול, הדבר נעשה בהיפך: על־ידי הביטול נתבטל איסור של "ולא תגזול", כשם שכל איסורי מאכלות בטלים ברוב, וממילא נעשה שלו וקנה. ומתוך זה יש ללמוד שגם בתערובת של עשרה קבים שלו בשל עשרה קבים של חבירו, כיון שכל אחד מהם אסור לו להוציא חיטים מחמת שמעורבות בהן חיטיו של חבירו, שכן בתערובת היתר ואיסור "חד בחד" (=אחד באחד), הכל אסור - כל אחד קונה חיטיו של חבירו, ונעשים שותפים. ובמעות שאין הקפדה על עצם המטבעות אלא על שווים ולא שייך בהם ביטול, אין התערובת קנין, וכמו שכתב הסמ"ע הנ"ל]. 12) שחצרם קונה להם, לכל אחד ואחד. ומה שאמרו (בבא־בתרא פד:) שחצר השותפין אינו קונה, אינו אלא בחצר שיש לשניהם בו זכות להשתמש בו בכל אשר ירצה, כשמניח המקנה את החפץ בחצר להקנותו לחבירו - אין זו יציאה מרשותו, שכיון שהניח חפץ במקום זה, הוברר הדבר שהמקום הזה הוא שלו, ונמצא שהחפץ עודנו ברשותו, אבל בחצר ששכרוהו במיוחד להשתמש בו רק דברים המשותפים לשניהם, ואם כן כשהמקנה מניח החפץ בחצר הרי הוא מונח גם ברשותו של הקונה, ונמצא שהוצא החפץ מרשות היחיד שלו והניחו ברשות השייכת גם לקונה (נתיבות המשפט' סימן קעו, 'משפט האורים' ס"ק ב, ועיין אור־שמח).

16 **ב. הָאֲמָנִין שֶׁנִּשְׁתַּתְּפוּ בְּאֲמָנוּת, אַף עַל פִּי שֶׁקָּנוּ**
17 **מִיָּדָם - אֵינָן שֻׁתָּפִין. כֵּיצַד? שְׁנֵי חַיָּטִים אוֹ שְׁנֵי**
18 **אוֹרְגִים שֶׁהִתְנוּ בֵּינֵיהֶם, שֶׁכֹּל שֶׁיִּקַּח זֶה וָזֶה**
19 **בִּמְלַאכְתּוֹ יִהְיֶה בֵּינֵיהֶן בְּשָׁוֶה - אֵין כָּאן שֻׁתָּפוּת**
20 **כְּלָל; שֶׁאֵין אָדָם מַקְנֶה לַחֲבֵרוֹ דָּבָר שֶׁלֹּא בָּא**
21 **לָעוֹלָם[13]. אֲבָל אִם הָיוּ לוֹקְחִין הַבְּגָדִים בְּמָמוֹן**
22 **עַצְמָן[14] וְתוֹפְרִין אוֹתָן וּמוֹכְרִין, וְלוֹקְחִין[15] הַשְּׁתֵּי**
23 **וְהָעֵרֶב מִמְּעוֹתֵיהֶן[16] וְאוֹרְגִים וּמוֹכְרִין, וְנִשְׁתַּתְּפוּ[17]**
24 **בַּמְּעוֹת שֶׁלּוֹקְחִין בּוֹ - הֲרֵי אֵלּוּ שֻׁתָּפִין, וְכָל מַה**
25 **שֶׁיַּרְוִיחוּ בִּשְׂכַר מְלַאכְתָּן וּבְמַשָּׂאָן וּבְמַתָּנָן - הֲרֵי אֵלּוּ**
26 **לָאֶמְצַע.**

13) למעלה פרק כב מהלכות מכירה, הלכה א. לפי שדעת רבינו שהשותפות חלה על הרווחים, והרי אינם בעולם, אבל הראב"ד סובר שמהותה של השותפות היא, שכל אחד מהם משעבד גופו לחבירו, למעשה ידיו, וגופו הריהו בעולם [וראה למעלה פ"ה מהלכות מכירה הלכה יד, ובהערה סב שם]. 14) פירוש: כן היה דרכן, אבל כאן לא עשו כן, ראה להלן 'פרישה' סימן קעו ס"ק ד). והמדובר בחייטים. 15) כלומר: או שלוקחין, וכן הוא בשולחן־ערוך שם סעיף ג. וכאן מדובר באורגים. 16) ראה למעלה הערה יג. 17) כלומר, שינו מהמנהג (שכל אחד לוקח בממון עצמם, כנ"ל) ונשתתפו במעות, לפני שקנו הבגדים והשתי והערב

(׳פרישה׳ שם). ומכיוון שהם מצויים בשוק, אינם בכלל דבר שלא בא לעולם אע"פ שעדיין לא קנו (סמ"ע שם, ס"ק יא).

1 **ג. הַשֻּׁתָּפִין[18] שֶׁהִטִּילוּ לַכִּיס זֶה מָנֶה וְזֶה מָאתַיִם וְזֶה**
2 **שְׁלֹשׁ מֵאוֹת, וְנִתְעַסְּקוּ[19] כֻּלָּן בַּמְּמוֹן, וּפָחֲתוּ אוֹ**
3 **הוֹתִירוּ - הַשָּׁכָר אוֹ הַפְּחָת בֵּינֵיהֶם בְּשָׁוֶה לְפִי**
4 **מִנְיָנָם[20], וְלֹא לְפִי הַמָּעוֹת. וַאֲפִלּוּ[21] לָקְחוּ שׁוֹר**
5 **לִטְבִיחָה, שֶׁאִלּוּ טִבְחוּהוּ הָיָה נוֹטֵל כָּל אֶחָד מִבְּשָׂרוֹ**
6 **כְּפִי מְעוֹתָיו[22], אִם מְכָרוּהוּ חַי וּפָחֲתוּ אוֹ הוֹתִירוּ -**
7 **הַשָּׁכָר אוֹ הַפְּחָת לָאֶמְצַע[23]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?**
8 **כְּשֶׁנָּשְׂאוּ וְנָתְנוּ בַּמָּעוֹת שֶׁנִּשְׁתַּתְּפוּ בָּהֶן; אֲבָל[24] אִם**
9 **הַמָּעוֹת קַיָּמִין, וַעֲדַיִן לֹא הוֹצִיאוּ אוֹתָן, וּפָחֲתוּ אוֹ**
10 **הוֹתִירוּ מֵחֲמַת הַמַּטְבֵּעַ שֶׁשָּׁנָה[25] הַמֶּלֶךְ אוֹ אַנְשֵׁי**
11 **הַמְּדִינָה[26] - חוֹלְקִין הַשָּׁכָר אוֹ הַהֶפְסֵד לְפִי הַמָּעוֹת.**
12 **בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּסְתָם; אֲבָל אִם הִתְנוּ[27] שֶׁיִּטֹּל**
13 **בַּעַל הַמֵּאָה[28] שְׁלֹשָׁה רְבָעִים מִן הַשָּׁכָר, וְיִטֹּל בַּעַל**
14 **הַמָּאתַיִם רְבִיעַ, וְאִם נִפְחֲתוּ - לֹא יִפְחֹת זֶה שֶׁיִּטֹּל**
15 **שְׁלֹשָׁה רְבִיעֵי הַשָּׁכָר אֶלָּא רְבִיעַ הַהֶפְסֵד, וַיַּפְסִיד זֶה**
16 **שֶׁנּוֹטֵל רְבִיעַ הַשָּׁכָר שְׁלֹשָׁה רְבָעִים מִן הַפְּחָת - הֲרֵי**
17 **אֵלּוּ חוֹלְקִין כְּפִי מַה שֶּׁהִתְנוּ, שֶׁכָּל תְּנַאי שֶׁבְּמָמוֹן -**
18 **קַיָּם.**

18) כתובות צג. צג: מימרא של שמואל. 19) דוקא נתעסקו, אבל אם לא נתעסקו והמעות קיימים, חולקים לפי המעות (להלן). 20) נראה שהטעם הוא שיתכן ומזלו של השותף גורם, בלי לשים לב לכמות הממון שהשקיע. 21) כפירושו של רב המנונא למימרת שמואל, ש"אפילו שור לחרישה ועומד לטביחה - השכר לאמצע", שלזה נוטה הסוגיא, ושלפיכך הכריע הרי"ף כמותו. 22) לדעת הכסף־משנה אף אם עמד לכתחילה לחרישה, ואחר־כך טבחוהו - מחלקים חלק כחלק (ודלא כרש"י שפירש שפלוגתת רבה ורב המנונא היא כשעמד לחרישה ושוב טבחוהו. ואף בזה אמר רב הונא השכר לאמצע). 23) והיינו כרב המנונא, אלא שרב המנונא הזכיר שור העומד לחרישה ושוב עמד לטביחה, ורבינו מוסיף שהדין כן אף אם מתחילה עמד לטביחה. 24) שם צג: במסקנת הגמרא. 25) שהוסיפו את ערך המטבע או החסירו אותו. 26) [כן מצאנו בגמרא (בבא־מציעא מו:) "מטבע שפסלתו מדינה או פסלתו מלכות"]. 27) בהתאם לכלל הידוע, שכל תנאי בממון - קיים. 28) נקט רבינו דוגמא זו, להודיענו שאפילו התנו להוסיף לממעט ולמעט למרבה - תנאם קיים, שהכל הולך אחרי התנאי.

19 **ד. הַשֻּׁתָּפִין[29] שֶׁהִתְנוּ בֵּינֵיהֶם שֶׁיַּעַמְדוּ בְּשֻׁתָּפוּת זְמַן**
20 **קָצוּב - כָּל אֶחָד וְאֶחָד מֵהֶן מְעַכֵּב עַל חֲבֵרוֹ, וְאֵינוֹ**
21 **יָכוֹל לַחֲלֹק עַד שֶׁיַּגִּיעַ הַזְּמַן אוֹ עַד שֶׁיִּכְלֶה מָמוֹן**
22 **הַשֻּׁתָּפוּת, וְאֵין אֶחָד מֵהֶן יָכוֹל לִטֹּל חֶלְקוֹ מִן הַקֶּרֶן[30]**
23 **וְלֹא בַּשָּׁכָר[31] עַד סוֹף הַזְּמַן. נִשְׁתַּתְּפוּ[32] סְתָם, וְלֹא**
24 **קָבְעוּ לָהֶם זְמַן - הֲרֵי אֵלּוּ חוֹלְקִין כָּל זְמַן שֶׁיִּרְצֶה**
25 **אֶחָד מֵהֶן[33]; וְזֶה נוֹטֵל חֶלְקוֹ מִן הַסְּחוֹרָה, וְזֶה נוֹטֵל**
26 **חֶלְקוֹ. וְאִם לֹא הָיְתָה בְּאוֹתָהּ סְחוֹרָה דִּין חֲלֻקָּה[34],**
27 **אוֹ שֶׁהָיְתָה בַּחֲלֻקָּתָהּ הֶפְסֵד[35] - הֲרֵי אֵלּוּ מוֹכְרִין**
28 **אוֹתָהּ[36] וְחוֹלְקִין אֶת הַדָּמִים. הָיָה[37] זְמַן יָדוּעַ**
29 **לִמְכִירַת אוֹתָהּ סְחוֹרָה - יֵשׁ לְכָל אֶחָד מֵהֶן לְעַכֵּב**
30 **שֶׁלֹּא יַחְלְקוּ עַד שֶׁתִּמָּכֵר הַסְּחוֹרָה בַּזְּמַן הַיָּדוּעַ**
31 **לִמְכִירָתָהּ. וְאֵין אֶחָד נוֹטֵל מִן הַקֶּרֶן וְלֹא מִן הָרֶוַח**
32 **עַד זְמַן הַחֲלֻקָּה, אֶלָּא אִם הִתְנוּ בֵּינֵיהֶם. הָיָה לָהֶם**
33 **חוֹב אֵצֶל אֲחֵרִים[38] - אֵינוֹ יָכוֹל לוֹמַר לַחֲבֵרוֹ: לֹא**
34 **נַחֲלֹק עַד שֶׁנִּגְבֶּה כָּל חוֹב[39] שֶׁיֵּשׁ לָנוּ; אֶלָּא**
35 **חוֹלְקִין[40], וּכְשֶׁיִּפְרְעוּ הַחוֹבוֹת[41] - יִטֹּל כָּל אֶחָד**
36 **חֶלְקוֹ. הָיָה עֲלֵיהֶן חוֹב לְאַחֵר: אִם אֵינָן אַחֲרָאִין זֶה**
37 **לָזֶה[42] - חוֹלְקִין[43], וְלִכְשֶׁיַּגִּיעַ זְמַן הַחוֹב לְפָרְעוֹ - יִתֵּן**
38 **כָּל אֶחָד חֶלְקוֹ; וְאִם הֵן אַחֲרָאִים[44] - כָּל אֶחָד מֵהֶן**
39 **מְעַכֵּב לַחֲלֹק עַד שֶׁיַּגִּיעַ זְמַן הַשְּׁטָר וְיִפְרְעוּ הַחוֹב.**
40 **וְלָמָּה מְעַכֵּב? שֶׁהֲרֵי חֲבֵרוֹ אוֹמֵר לוֹ: הוֹאִיל וְכָל**
41 **אֶחָד מִמֶּנּוּ חַיָּב לְשַׁלֵּם כָּל הַשְּׁטָר, נִשָּׂא וְנִתֵּן בְּדָמִים**
42 **אֵלּוּ עַד שֶׁיַּגִּיעַ הַזְּמַן. אָמַר לוֹ חֲבֵרוֹ: נַחֲלֹק, וְטֹל**
43 **אַתָּה דָּמִים כְּנֶגֶד כָּל הַשְּׁטָר, וַעֲשֵׂה מֵהֶן סְחוֹרָה**
44 **לְעַצְמְךָ, וּתְשַׁלֵּם כָּל הַשְּׁטָר בִּזְמַנּוֹ - יֵשׁ לוֹ לְעַכֵּב**
45 **עַדַיִן וְלוֹמַר לוֹ: שֶׁמָּא נַפְסִיד, וְהַשְּׁנַיִם יוֹתֵר מַרְוִיחִין**
46 **מִן הָאֶחָד[45].**

29) בבא־מציעא קה. מימרא של רבא, וכפי נוסחת הספרים שלפנינו: "הני בי תרי דעבדי עיסקא בהדי הדדי (=שנים שעשו עסק ביחד, כלומר נשתתפו) ורווח (=הרוויחו), ואמר ליה חד לחבריה, תא ליפלוג (=בוא ונחלוק), אי אמר ליה אידך נרווח טפי - דינא הוא דמעכב (= אם השני מתנגד וטוען שרוצה להרוויח יותר - דין הוא שמעכב החלוקה)". ומפרשה רבינו, בשנים שעשו שותפות וקבעו זמן מסויים, ועיין רש"י והרי"ף שם. ובנוסחאות אחרות שם: "הני בי תרי דקבילו עיסקא בהדי הדדי" (ראה ב׳בעל המאור׳ שם). ולפי זה, המדובר כאן בשנים שקבלו עיסקא משלישי, ועיין רש"י ו׳תוספות׳ שם. 30) שזהו ביטול השותפות. 31) שם במסקנא, שכל שותף יכול לטעון, כי הוא רוצה להמשיך בשותפות בכל הכסף, הקרן והרווח יחד, עד הזמן הקצוב, בטענה כי מזלם של שנים עדיף יותר להביא ברכה. 32) כן נראה שם לא: מתוך פסק דינו של רבה בר רב הונא, על רקע העובדא של איסור ורב ספרא, ושם סט. מדברי רב פפא על רקע העובדא של שני הכותים. 33) וראה להלן פ"ה הלכה ט, כשחולק שלא לדעת חבירו. 34) ראה בפ"א מהלכות שכנים הלכה ד. 35) בבבא־מציעא ז: ח. שטלית מוזהבת שאינה בכדי חלוקה, ובהמה טמאה שאם יחלקוה תיפסד - מוכרים אותה ומתחלקים בדמיה. 36) המדובר כשאין כאן טענת "גוד או אגוד", כלומר: קנה או אקנה (ראה בהל' שכנים שם ה"ב), אבל אם טוען "גוד או אגוד" - אין מוכרים אותה לאחר (ש"ך סימן קעו, ס"ק כט). 37) גיטין לא: ברייתא של רבי יהודה, וכפי פירושו של רבא שם. וראה בר"ח ו׳תוספות׳ שם ד"ה לשותפים. 38) קרי: חובות אצל אחרים. 39) כלומר, כל החובות. 40) כלומר, חולקים אף לפני שגבו כל החובות. וממשיך רבינו לפרש איך חולקין? - וכשיפרעו החובות וכו׳.

41) כלומר, לאחרי פרעון כל חוב - חולקים, ומכאן שאין חולקים בשטרות, באופן שכל אחד יגבה חלקו - לפי שיכול לומר לו: כוחם של שנים, עדיף לגבות החוב (רדב"ז, ועיין ב'טור' סימן קעו בשם הרא"ש). 42) כגון שלוו שניהם סכום כסף באופן שעל כל אחד חלה חובת תשלום על מחצית הסכום בלבד. והמדובר כשפירשו בשטר שאינם אחראים זה לזה (ראה בפכ"ה מהלכות מלוה ולוה הלכה ט, ורדב"ז וכסף־משנה כאן) ואינם ערבים זה לזה. 43) יכול אחד להכריח את השני לפרק את השותפות, והוא ישלם את חלק החיוב שהוא חייב בו. ואין השני יכול לטעון, כמו בסמוך, שהשנים טובים מן האחד, מכיון שאין שעבוד האחד על השני ואין קשר ביניהם, וראה סמ"ע שם ס"ק נד. 44) שאפשר לתבוע מכל אחד מהם את תשלום כל החוב. כגון שלוו בשטר אחד, שמן הסתם הם אחראים זה לזה, כיון שלא פירשו שאינם אחראים (הלכות מלוה ולוה שם, ועיין רדב"ז כאן). 45) בבא־מציעא שם בסיום המימרא של רבא (שתוכנה הובא בתחילת הלכה זו), שאם קבעו זמן, אין האחד יכול להכריח את השני להתחלק, ואף כאן הם משועבדים זה לזה עד זמן פרעון החוב.

1 **ה. הַנּוֹתֵן[46] מָעוֹת לַחֲבֵרוֹ לֵילֵךְ לִמְדִינָה פְּלוֹנִית**
2 **לִסְחוֹרָה[47], אוֹ לִקְנוֹת לוֹ פֵּרוֹת לִסְחוֹרָה[48], אוֹ לֵישֵׁב**
3 **בּוֹ בַּחֲנוּת[49] - אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ וּלְהַחֲזִיר הַמָּמוֹן[50]**
4 **מִיַּד הַשֻּׁתָּף, עַד שֶׁיֵּלֵךְ לַמָּקוֹם שֶׁהִתְנוּ וְיַחֲזֹר[51], אוֹ**
5 **עַד שֶׁיִּקְנוּ[52] אוֹתָן הַפֵּרוֹת וְיִמְכֹּר, אוֹ עַד שֶׁיֵּשֵׁב**
6 **בַּחֲנוּת[53]. שֶׁזֶּה כְּמִי שֶׁקָּבַע זְמַן הוּא.**

46) נלמד ממה שנאמר למעלה בהלכה ד. 47) כלומר, לקנות ולמכור שם סחורה. וראה סמ"ע שם ס"ק נו. 48) היינו, לקנות פירות ולהביא לכאן על־מנת למכרם. 49) כלומר, לשאת ולתת בכסף זה בחנות זו. 50) אבל המקבל יכול לחזור בו, שהרי הוא כפועל, ראה פ"ט מהלכות שכירות הלכה יד. 51) כלומר, לאחר שנשא ונתן שם. 52) בכ"י תימן: שיקנה. 53) כלומר, עד שישא ויתן בחנות. ואם יש שם דברים שיש זמן ידוע למכירתם - עד שיגיע הזמן (רדב"ז).

יום רביעי כ' אדר־ב' ה'תשפ"ב

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) ביאר בו רבינו היאך צריך השותף להתנהג בסחורה המשותפת, ואם אחד מהם בא לחלוק שלא מדעת חבירו.

7 **א. הַמִּשְׁתַּתֵּף עִם חֲבֵרוֹ בִּסְתָּם - לֹא יְשַׁנֶּה מִמִּנְהַג**
8 **הַמְּדִינָה[2] בְּאוֹתָהּ הַסְּחוֹרָה. וְלֹא יֵלֵךְ לְמָקוֹם אַחֵר[3],**
9 **וְלֹא יִשְׁתַּתֵּף בָּהּ[4] עִם אֲחֵרִים[5], וְלֹא יִתְעַסֵּק בִּסְחוֹרָה**
10 **אַחֶרֶת[6], וְלֹא יִמְכֹּר בְּהַקָּפָה[7], אֶלָּא דָּבָר שֶׁדַּרְכּוֹ**
11 **לְהִמָּכֵר תָּמִיד[8] בְּהַקָּפָה, וְלֹא יַפְקִיד בְּיַד אֲחֵרִים[9],**
12 **אֶלָּא אִם כֵּן הִתְנוּ בַּתְּחִלָּה, אוֹ שֶׁעָשָׂה מִדַּעַת חֲבֵרוֹ[10].**
13 **עָבַר וְעָשָׂה שֶׁלֹּא מִדַּעַת חֲבֵרוֹ, וְאַחַר כָּךְ הוֹדִיעוֹ**
14 **וְאָמַר לוֹ: עָשִׂיתִי כָּךְ וְכָךְ, וְהִסְכִּים לְמַעֲשָׂיו - הֲרֵי**
15 **זֶה פָּטוּר[11]. וְאֵין כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ צְרִיכִין קִנְיָן[12],**
16 **אֶלָּא בִּדְבָרִים בִּלְבָד.**

2) ראה להלן הלכה ב, שהנותן מעות לחבירו בתורת שותפות ליקח בהם חיטים, אין ליקח בהם שעורים. והמקור מבבא קמא קב: ואף כשהשתתף בסתם - אם יש מנהג הרי זה כאילו התנה (סמ"ע קעו סעיף קטן לא) וראה במגדל עוז מקור להלכה זו בתשובות הגאונים. 3) פן יארע אונס בדרך. כן הוא בכתובות ק: "רבינא הווה בידיה חמרא (=יין) דרבינא זוטא וכו' הווה מסיק ליה לסיכרא (=רצה להוליכו למקום ששמו "סיכרא") אתא לקמיה דרב אשי, אמר ליה מהו למשקליה בהדיה (=האם מותר לי לקחת אתי יין זה?) נשקליה, דילמא מיתניס (=אקחהו שמא יקרה אונס), נשבקיה, דילמא מתקיף (כן הוא נוסחת הרי"ף, וזה פירושה: נשאיר אותו כאן, שמא יחמיץ), אמר ליה זיל לא עדיף מדידך (=הוליך אותו כשם שאתה מוליך את שלך)". הרי שדווקא אם יש חשש שמא יחמיץ כאן - אז התירו לו, אבל באופן אחר אסור אף אם מוליך גם את שלו, ועיין ר"ן שם. ולהלן הזכיר רבינו גם "פירש בים". 4) היינו, בסחורה או בממון השותפות, כדלהלן הלכה ב. 5) מקור הלכה זו במשנה פסחים פט: "הממנה עימו אחרים בחלקו (שלא בידיעת בני החבורה) רשאים בני חבורה ליתן לו את שלו". כלומר, אומרים לו טול חלקך וצא, שאין אנו רוצים שיתערב זר בינינו (רע"ב שם). 6) תוספתא בבא מציעא פרק ד (הוצאת צוקרמנדל עמוד 380 A, ותוכנה הובא להלן (פרק ז הלכה ז), ש"המושיב את חבירו בחנות למחצית שכר, אם היה אומן לא יעסוק באומנותו, לפי שאין עיניו על החנות בשעה שעוסק באומנותו". ושם בתוספתא ובדברי רבינו שאם היה שותף עימו בחצר (בתוספתא: בחנות) מותר. וכאן השמיט זאת רבינו בהסתמכו על מה שכתב להלן. 7) פסחים קיג. "שרי כיסיך, פתח שקיך" (=קבל המעות תחילה ותנם בתוך כיסך ואחר כך פתח השק ותן ללוקח). ועוד אמרו בכתובות עו: "סתמא דמילתא כמה דלא יהיב איניש זוזי, לא יהיב אינש חיותא" (=מן הסתם לא ייתן המוכר את הבהמה כל זמן שלא נתן הלוקח את הכסף). 8) ואם קצת בני אדם מוכרים בהקפה וקצתם שלא בהקפה אסור למכור בהקפה (כסף משנה) ואפשר שאפילו אם רוב בני אדם מוכרים בהקפה וקצת שלא בהקפה - אין למכור בהקפה, שאין הולכין בממון אחר הרוב (בבא בתרא צב: ולמעלה פרק ט"ז מהלכות מכירה הלכה ה) ואין היתר אלא בדבר שדרכו להימכר תמיד בהקפה (ראה באור שמח להלן הלכה ב ובנתיבות המשפט שם חידושים אות כג). 9) שאין השואל רשאי להשאיל (לאחרים) ואין השוכר רשאי להשכיר - שאין רצונו של אדם שיהא פקדונו ביד אחר (בבא מציעא לו. ופרק א מהלכות שכירות הלכה א). ושותף הרי הוא כשומר כמו שאמרו בבבא בתרא מב:. 10) ש"כל תנאי שבממון קיים" (בבא מציעא צד.). 11) שהרי מחל. 12) כמו שכתב רבינו למעלה פרק ה מהלכות מכירה הלכה יא שתחילה אינה צריכה קניין.

17 **ב. אֶחָד מִן הַשֻּׁתָּפִין שֶׁעָבַר[13] וּמָכַר בְּהַקָּפָה, אוֹ**
18 **פֵּרַשׁ[14] בַּיָּם[15], אוֹ הָלַךְ לְמָקוֹם אַחֵר, אוֹ שֶׁנָּשָׂא וְנָתַן**

13) שהרי מחל. 14) כמו שכתב רבינו למעלה פרק ה מהלכות מכירה הלכה יא שתחילה אינה צריכה קניין.

1 בִּסְחוֹרָה אַחֶרֶת, וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בְּאֵלּוּ הַדְּבָרִים - כָּל
2 פְּחָת שֶׁיָּבוֹא מֵחֲמַת שֶׁעָבַר[16] חַיָּב לְשַׁלֵּם לְבַדּוֹ[17]; וְאִם
3 הָיָה[18] שָׁם שָׂכָר - הַשָּׂכָר לָאֶמְצַע, כְּמוֹ שֶׁהִתְנוּ
4 בֵּינֵיהֶם בַּשָּׂכָר. לְפִיכָךְ, הַנּוֹתֵן[19] מָעוֹת לַחֲבֵרוֹ בְּתוֹרַת
5 שֻׁתָּפוּת לִקַּח בָּהֶן חִטִּים לִסְחוֹרָה[20], וְהָלַךְ וְקָנָה
6 שְׂעוֹרִים, אוֹ שֶׁנָּתַן לוֹ מָעוֹת לִקְנוֹת שְׂעוֹרִים, וְקָנָה
7 חִטִּים: אִם[21] פָּחֲתוּ - פָּחֲתוּ לָזֶה שֶׁעָבַר, וְאִם[22]
8 הוֹתִירוּ - הוֹתִירוּ לָאֶמְצַע[23]. וְכֵן[24] אִם הָלַךְ וְנִשְׁתַּתֵּף
9 עִם אַחֵר בְּמָמוֹן הַשֻּׁתָּפוּת: אִם הִכְסִיד - הִכְסִיד
10 לְעַצְמוֹ, וְאִם נִשְׁתַּכֵּר - הַשָּׂכָר לָאֶמְצַע. אֲבָל אִם
11 נִשְׁתַּתֵּף עִם אַחֵר בְּמָמוֹן עַצְמוֹ[25]: אִם פָּחַת - פָּחַת
12 לְעַצְמוֹ[26], וְאִם הִרְוִיחַ - הִרְוִיחַ לְעַצְמוֹ. וְאִם הִתְנוּ
13 בֵּינֵיהֶן - הַכֹּל לְפִי הַתְּנָאי.

13) יוצא מתוך מה שנאמר בהמשך הדברים לפיכך הנותן מעות לחבירו וכו'. 14) הפליג, נסע בספינה. 15) שמא תארע תקלה בים. ראה ברש"י לכתובות ק: דיבור המתחיל מהו לאמטויי. 16) אבל בהפסדים אחרים שלא באו מחמת שעבר, אינו חייב (ש"ך סימן קפג סעיף קטן ט. וראה במשנה למלך למעלה פרק א הלכה ב). 17) אף על פי ששותפין משועבדים אחד לחבירו והרי זו "פשיעה בבעלים" שפטור עליה (פרק א מהלכות שכירות הלכה ג) - כאן חייב הוא מטעם מזיק בידיים ובזה אינו פטור אף "בבעלים". ראה בפרק כ"א מהלכות אישות הלכה ט ובמשנה למלך כאן. 18) כן כתב רבינו למעלה (פרק א הלכה ה) לגבי שליחות, והוא הדין כאן, שהשותפות לא נתבטלה על ידי זה. 19) בבא קמא קב: כברייתא האחרונה, וכרבי יהודה. 20) למעלה בפרק א הלכה ה כתב רבינו: "בין לאכילה ובין לסחורה", ולכאורה הוא הדין כאן, ולסחורה לאו דווקא, אלא שסתם שותפות היא לסחורה, וכן דעת הרא"ש ושאר פוסקים. 21) לשון הברייתא שם. 22) ברייתא שם וכרבי יהודה. 23) שהשותפות אינה מתבטלת בשינוי זה וכנ"ל. 24) נלמד מהקודם, שהרי אף כאן שינה ממגמת השותפות (כסף משנה). 25) שעבר על מה שכתב רבינו למעלה (הלכה א) שלא יתעסק בסחורה אחרת, ואף כאן, אי אפשר שלא התעסק איתו. ועיין ש"ך סימן קעו סעיף קטן כב. 26) ואין לשותף הראשון חלק לא בהפסד ולא בשכר, אלא אם כן התנו כן ביניהם.

14 ג. הַנּוֹתֵן מָעוֹת לַחֲבֵרוֹ לִקַּח בָּהֶן פֵּרוֹת לְמַחֲצִית
15 שָׂכָר - רַשַּׁאי לִקַּח לְעַצְמוֹ[27] מֵאוֹתוֹ הַמִּין[28]; וּכְשֶׁהוּא
16 מוֹכֵר - לֹא יִמְכֹּר שְׁנֵיהֶם כְּאֶחָד[29], אֶלָּא מוֹכֵר אֵלּוּ
17 בִּפְנֵי עַצְמָן [וְאֵלּוּ בִּפְנֵי עַצְמָן]. וְלֹא יִקַּח לְעַצְמוֹ[30]
18 חִטִּים וְלַחֲבֵרוֹ שְׂעוֹרִים, אֶלָּא בְּכֻלָּן חִטִּים אוֹ בְּכֻלָּן
19 שְׂעוֹרִים, כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ מָעוֹת שְׁנֵיהֶם שָׁוִין בָּהַבָּלָה[31].

27) ומה שאמרנו למעלה (הלכה א) "המשתתף עם חבירו - לא יתעסק בסחורה אחרת" - אין זה אלא כשעשו ביניהם שותפות לכל ענייניהם, אבל כאן שלא עשו ביניהם שותפות כללית, אלא באופן עראי, לקנות פירות אלו ולמכרם, לא נאסר לו לעסוק בסחורה אחרת. וכהאי גוונא כתב הש"ך ביורה־דעה סימן קעז סעיף קטן סז בשם הפרישה. והמדובר כאן כשקונה בכספו הוא ולא ממעות השותפות, וראה להלן. 28) יש שכתבו שכיוון שקונה בכספו הוא, אין הבדל בין אותו המין למין אחר (וראה להלן) ואדרבא אם מותר לקנות מאותו המין, שיש מקום לחשד, שיחשבו הרואים שמשלשל לסלו מאותם הפירות השייכים לשניהם (ראה ברדב"ז), כל שכן שמותר לקנות ממין אחר (ראה בבית יוסף שם סימן קעז). ויש אומרים שלא הותר אלא אותו המין, אבל מין אחר אסור. 29) שמא מה שקנה לעצמו אינו משובח כל כך כמו של השותפות, ונמצא חבירו נפסד בכך (כסף משנה). 30) יש מפרשים שכאן מדובר בכסף של השותפות, ולפיכך אסור לקנות לחבירו מין אחד ולעצמו מין אחר. ואילו ב"לעצמו" שלמעלה שהוא בכסף של עצמו, מותר בין באותו המין ובין במין אחר. ויש אומרים שהבבא הזו היא המשך מהבבא הקודמת ושתיהן עוסקות בכסף של עצמו ולפי זה לעולם אסור לקנות ממין אחר כמו שביאר רבינו להלן (אבן האזל). 31) בכתב־יד תימן: "בחבילה" וכן גרס רבינו ירוחם (הובא בכסף משנה) וכן הוא בתוספתא שם. ואפשר לפרשו מעניין "יחד", כלומר, שיהיה ריווח והפסד שניהם ולא ישתכר בשלו יותר מבשל חבירו (בית יוסף שם). ונראה שכל זה מחמת חשד, שלא יאמרו: לעצמו דאג, ולחבירו לא דאג.

20 ד. אֶחָד מִן הַשֻּׁתָּפִין שֶׁאָמַר: נוֹלִיךְ הַסְּחוֹרָה לִמְקוֹם
21 פְּלוֹנִי, שֶׁהִיא בִּיקֵּר[32], וְנִמְכֹּר שָׁם[33], אַף עַל פִּי שֶׁקִּבֵּל
22 עָלָיו כָּל אֹנֶס אוֹ כָּל פְּחָת שֶׁיָּבוֹא - הֲרֵי חֲבֵרוֹ מְעַכֵּב
23 עָלָיו; שֶׁהֲרֵי אוֹמֵר לוֹ: אֵין רְצוֹנִי שֶׁאֶתֵּן מָעוֹת
24 שֶׁבְּיָדִי, וְאֶהְיֶה רוֹדֵף אַחֲרֶיךָ לְדִין לְהוֹצִיא מִמְּךָ[34].
25 וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

32) כלומר, למקום פלוני שהסחורה נמכרת שם ביוקר. 33) וראה למעלה (הלכה א) שבלי רשות מהשותף השני אסור להוליך למקום אחר. 34) מקור הלכה זו בירושלמי בבא קמא (תחילת פרק שלישי) בדין שור שעלה על שור אחר להרגו, שמותר לבעל השור הניזק לשמוט את שורו מתחת לשור המזיק, ובעל השור המזיק אינו יכול לטעון: אשלם לך נזקך, לפי שאומר לו: איני רוצה לחזר אחריך בבתי דינים, ומטעם זה הצריכו חכמים להרחיק נזקים מחבירו, אף כאלה שהמזיק חייב לשלם לניזק, עיין בבא בתרא כ: ולמעלה פרק ט מהלכות שכנים הלכה יא.

26 ה. אֶחָד מִן הַשֻּׁתָּפִין שֶׁבָּא לְיַשֵּׁן אֶת הַפֵּרוֹת עַד זְמַן
27 הַיְּדוּעַ[35] - אֵין חֲבֵרוֹ מְעַכֵּב עָלָיו. וְאִם אֵין זְמַן
28 לְאוֹתָן פֵּרוֹת - חֲבֵרוֹ מְעַכֵּב עָלָיו.

35) כגון התאריכים של מכירת פירות שונים, עליהם מוסר רבי יהודה בברייתא ובתוספתא שם. ובתוספתא שם נוסף: "אם היה ערב שביעית - מותר, שמתחילה לא לקחו אלא על מנת כן" (כלומר, ליישן פירות של ערב שביעית לצורך שביעית).

29 ו. שֻׁתָּפִין שֶׁשָּׁמוּ פֵּרוֹתֵיהֶן וְנִשְׁתַּתְּפוּ בָּהֶן - יֵשׁ לָהֶן

אוֹנָיָה זֶה עַל זֶה[36]. עֵרְבוּ פֵּרוֹת בְּלֹא שׁוּמָא[37] וּמְכָרוּם, וְנָשְׁאוּ וְנָתְנוּ בִּדְמֵיהֶן - הֲרֵי אֵלּוּ מְחַשְׁבִין אֶת הַפֵּרוֹת כַּמָּה הָיוּ שָׁוִין בְּעֵת שֶׁנִּשְׁתַּתְּפוּ, וּמְחַשְׁבִין אֶת הַשָּׁכָר אוֹ הַהֶפְסֵד.

36) שאם נתברר שלא שמו כהוגן את פירותיו של אחד מהם, אף על פי שהם שותפים ואפשר שהם מוחלים זה לזה - יש בהם דין אונאה כבכל מקח וממכר. וראה ברדב"ז. 37) ומכיוון שלא דקדקו לכתחילה בזה, יש וודאי מקום לחשוב שמחלו זה לזה, ואף על פי כן אין אנו אומרים כן (ראה בסמ"ע שם סעיף קטן יב־יג).

ז. שֵׁתָּפִין שֶׁמָּחֲלוּ לָהֶם מוֹכְסִין[38] - מָחֲלוּ לָאֶמְצַע[39]. וְאִם אָמְרוּ[40]: מִשּׁוּם פְּלוֹנִי מָחַלְנוּ - מַה שֶּׁמָּחֲלוּ מָחֲלוּ לוֹ[41]. הָיוּ[42] בָּאִין בַּדֶּרֶךְ, וְעָמְדוּ עֲלֵיהֶן לִסְטִים וְגָזְלוּ אֶת הַשַּׁיָּרָא, וְהִצִּיל אֶחָד מִן הַשֻּׁתָּפִין - הִצִּיל לָאֶמְצַע[43]. (אֲפִלּוּ אֵין יְכוֹלִים חֲבֵרָיו לְהַצִּיל, דְּלָא פְּלַג, כֵּיוָן דְּלָא אָמַר כְּלוּם.) וְאִם אָמַר[44]: לְעַצְמִי אֲנִי מַצִּיל (אִם יְכוֹלִים לְהַצִּיל - הִצִּיל עַד כְּדֵי חֶלְקוֹ[45] לְעַצְמוֹ, וְהַיּוֹתֵר שֶׁלָּהֶם[46]; וְאִם אֵין יְכוֹלִין לְהַצִּיל[47]) - הִצִּיל לְעַצְמוֹ.

38) גובי מכס. 39) אף על פי שרק אחד ביקש שימחלו. ויש אומרים שאף על פי שבקשתו הייתה שימחלו למענו, והסכימו לו - השכר לאמצע. שכיוון שעשו זאת על פי בקשתו הרי הוא כשלוחם (כסף משנה בשם הרא"ש, ועיין בסמ"ע סימן קעח סעיף קטן א). 40) גובי המכס. יש אומרים שהיינו דווקא אם המוכסים אמרו כן מעצמם, מבלי שפנה אליהם. שאם לא כן, הרי הוא שלוחם של השותפין כמבואר למעלה (כסף משנה בשם הרא"ש). 41) ואין לכולם חלק בזה. 42) תוספתא בבא מציעא, הובאה בבבא קמא קט"ז: ונתפרשה שם על ידי רמי בר חמא. 43) שכל זמן שלא גילה את דעתו, מן הסתם הוא מתכוון להציל בשביל כל השותפים, כדרכו של שותף. 44) בתוספתא שם: "ואם היתנה עימהם בבית דין מה שהציל הציל לעצמו". אבל כבר כתב באור זרוע בבא קמא סימן תנט שמסוגיית הגמרא שם נראה שאין צריך להתנות בבית דין דווקא, עיין שם. ואף על פי שכתב רבינו להלן הלכה ט שחלוקת שותפות צריכה בית דין - כאן במקום הפסד לא הצריכו כן. 45) שהרי נתחלק מן השותפות. ואף על פי שלא הגיע עוד הזמן לחלוקת השותפות (ראה למעלה פרק ד הלכה ד) - כיוון שיש כאן הפסד התירו לו לחלוק (שיטה מקובצת שם בשם רבינו יהונתן). 46) שכיוון שיכולים להציל, אין זה הפקר. 47) שאז יש לזה דין הפקר.

ח. דָּבָר[48] הַיָּדוּעַ[49] לִשְׁנֵי שֻׁתָּפִין, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא בִּרְשׁוּת אֶחָד מֵהֶן - אֵינוֹ יוֹצֵא מֵחֶזְקָתוֹ שֶׁל שְׁנֵי כָּל יְמֵי הַשֻּׁתָּפוּת[50]; וְאֵינוֹ יָכוֹל לִטְעֹן שֶׁלְּקָחוֹ מִמֶּנּוּ אוֹ שֶׁנִּתְּנוּ לוֹ בְּמַתָּנָה[51], וְנֹאמַר לָאַחֵר שֶׁהַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה, אֶלָּא הֲרֵי הוּא בְּחֶזְקַת שְׁנֵיהֶם עַד שֶׁיָּבִיא הָאַחֵר רְאָיָה[52].

48) כן כתב הרי"ף בבבא בתרא פרק א, ודייק כן מהגמרא שם ד. 49) שמפורסם ברבים שהוא שייך לשותפים. 50) משמע אפילו היה מונח שם זמן רב (חושן המשפט סימן קעט סעיף א, ועיין סמ"ע וש"ך שם). ובלבד שיהא בתוך ימי השותפות, אבל אחרי ימי השותפות, יש להם חזקה זה על זה (רי"ף שם). 51) כי שותפים אינם מקפידים אחד על השני. ואין הוכחה, מזה שהחפץ ברשותו, שחבירו מכרו לו או נתנו לו במתנה (הרי"ף שם). 52) בעדים (כסף משנה בשם הרא"ש).

ט. אֶחָד[53] מִן הַשֻּׁתָּפִין שֶׁבָּא לַחֲלֹק[54] שֶׁלֹּא מִדַּעַת חֲבֵרוֹ - חוֹלֵק בִּפְנֵי שְׁלֹשָׁה, וַאֲפִלּוּ[55] הֵן הֶדְיוֹטוֹת[56]; וּבִלְבַד שֶׁיִּהוּ נֶאֱמָנִין[57], וְיוֹדְעִין בְּשׁוּמָא[58]. וְאִם חָלַק לָהּ[59] בְּפָחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה - לֹא עָשָׂה כְּלוּם[60]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[61]? בְּשֶׁחָלְקוּ פֵּרוֹת[62]; אֲבָל אִם הָיוּ מָעוֹת[63] - הַמָּעוֹת כַּחֲלוּקִים הֵם, וְיֵשׁ לוֹ לְחַלֵּק שֶׁלֹּא בִּפְנֵי בֵּית דִּין, וּמַנִּיחַ[64] חֵלֶק חֲבֵרוֹ בְּבֵית דִּין. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[65]? כְּשֶׁהָיוּ הַמָּעוֹת כֻּלָּן מַטְבֵּעַ אֶחָד וְשָׁוִין; אֲבָל אִם הָיוּ מִקְצָתָן חֲדָשִׁים וּמִקְצָתָן יְשָׁנִים, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר אִם הָיוּ מִקְצָתָן יָפוֹת וּמִקְצָתָן רָעוֹת - הֲרֵי הֵן כְּפֵרוֹת, וְאֵין חוֹלְקִין אוֹתָם אֶלָּא בְּבֵית דִּין.

53) בבא מציעא לא: פסקו של רבה בר רב הונא בעובדה של איסור ורב ספרא, וכתיקונו של אביי. 54) אחרי תום זמן השותפות או שלא היה זמן בכלל (הגהת מיימוני אות ג'. וראה למעלה פרק ד הלכה ד). 55) כדברי אביי בשם רב נחמן. לפי שאינו צריך אלא לברור, ולא להוצאת פסק דין (גמרא שם). 56) כלומר, כולם הם הדיוטות (סמ"ע סימן קעו סעיף קטן מו). 57) שאם לא כן, היאך נאמין להם (כסף משנה) ועוד שהרי נקראו "בית דין" (בית־דין של הדיוטות), ואם אינם נאמנים, אינם נקראים בית דין (רדב"ז). 58) פשוט. שאם לא כן היאך יחלקו (כסף משנה). 59) כלומר, חילק אותה, את השותפות. 60) מצורה מוחלטת זו משמע שאפילו אם הפסיד בחלוקה זו, יכול הוא לחזור בו (וראה ברמ"א סימן קעו סעיף יח). 61) בבא מציעא סט. וסט: כדברי רב נחמן ורב פפא על רקע העובדא של שני הכותים. 62) שצריכים שומא, שיש בהם כמה מינים (גמרא שם). 63) שכולן שוות, ראה להלן. 64) שאף על פי שעל עצם החלוקה, אין צורך בבית דין - צריך להודיע להם על החלוקה. וראה סמ"ע שם סעיף קטן מט. 65) גמרא שם.

י. אָסוּר[66] לְהִשְׁתַּתֵּף[67] עִם עוֹבֵד כּוֹכָבִים, שֶׁמָּא יִתְחַיֵּב לוֹ חֲבֵרוֹ שְׁבוּעָה, וַיַּשְׁבִּיעוֹ בִּירָאָתוֹ[68]. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ בִּמְקוֹמוֹ, שֶׁאָסוּר לַעֲשׂוֹת סְחוֹרָה[69] בְּפֵרוֹת שְׁבִיעִית, [וְלֹא בִּבְכוֹרוֹת], וְלֹא בִּטְרֵפוֹת, וְלֹא בִּנְבֵלוֹת, וְלֹא בִּתְרוּמוֹת, וְלֹא בִּשְׁקָצִים וּרְמָשִׂים. וְאִם עָבַר[70] וְעָשָׂה - הַשָּׂכָר לָאֶמְצַע[71]. וְנִרְאֶה לִי, שֶׁאִם הִפְסִיד - הִפְסִיד לְעַצְמוֹ, מִפְּנֵי שֶׁעָבַר[72].

66) סנהדרין סג: דברי אביו של שמואל. ויש שכתבו שבזמן שאין הגויים נשבעים בעבודה זרה אין איסור זה (הגהות מיימוני וכן כתב הרדב"ז בשם רבינו בתשובה). 67) אבל

מותר לשאת ולתת איתו (הגהות מיימוני אות ד). 68) בעבודה זרה. כלומר: ונמצא שהישראל גורם לאחרים שיישמע שם האליל. 69) לכתחילה, אבל בדיעבד מותר ליהנות מהריווח כדלהלן. 70) השותף. 71) נלמד מן הירושלמי (הביאו הגהות מיימוני אות ד) שאף את הגניבה שגנב אחד מן השותפים - חולקים. 72) והרי זה כשותף ששינה, שכתב רבינו למעלה הלכה ב.

יא. אֶחָד מִן הַשֻּׁתָּפִין אוֹ מִן הַמִּתְעַסְּקִין[73] שֶׁמֵּת - בָּטְלָה[74] הַשֻּׁתָּפוּת אוֹ הָעֵסֶק, אַף עַל פִּי שֶׁהִתְנוּ לִזְמַן קָבוּעַ; שֶׁכְּבָר יָצָא הַמָּמוֹן לִרְשׁוּת הַיּוֹרְשִׁים. וְכָזֶה הוֹרוּ הַגְּאוֹנִים[75].

73) ראה לקמן פרק ו הלכה א הגדרת רבינו לשותפים ומתעסקין. 74) משמע שגם השותף וגם היורשים יכולים לבטל את השותפות, שהיא בטלה מאליה עם מות אחד השותפים, וראה סמ"ע סימן קעו סעיף קטן נ. 75) והרא"ש (פרק ט דבבא מציעא סימן לז) הביא לזה מקור מדברי התוספתא (פרק ט דבבא מציעא) "המקבל שדה מחבירו ומת - לא יאמרו לו תן לנו מה שעשה אבינו וכו'". ומה שאמרו בגמרא בבא מציעא קט. "האי שתלא דשכיב (המקבל שדה לשתול ומת), יורשים דיליה מסתלקין בלא שבחא, ולאו מילתא היא", הוא מפרש דלאו מילתא דמסתלקין בלי שבח אלא מסתלקין בשבח. אבל לעולם מסתלקין, כנ"ל.

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) נתבארו בו כל דיני "עיסקא" שהיא מחצית מלוה ומחצית פיקדון. ולא נשלמו.

א. שְׁנַיִם שֶׁהֵן נוֹשְׂאִין וְנוֹתְנִין בְּמָמוֹן הַשֻּׁתָּפוּת[2], אַף עַל פִּי שֶׁהַמָּמוֹן שֶׁל אֶחָד מֵהֶן - הֲרֵי זוֹ נִקְרֵאת שֻׁתָּפוּת, וְאִם פָּחֲתוּ אוֹ הוֹתִירוּ - הֲרֵי הוּא לָאֶמְצַע[3]. וְיֵשׁ לָהֶם לְהַתְנוֹת בַּשָּׁכָר וּבַהֶפְסֵד כָּל מַה שֶּׁיִּרְצוּ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. אֲבָל[4] אִם הָיָה הָאֶחָד בִּלְבַד הוּא שֶׁנּוֹשֵׂא וְנוֹתֵן בְּמָמוֹן הַשֻּׁתּוּף, אַף עַל פִּי שֶׁהַמָּמוֹן מְשֻׁל שְׁנֵיהֶם[5] - הֲרֵי זוֹ הַשֻּׁתָּפוּת נִקְרֵאת עֵסֶק[6], וְזֶה הַנּוֹשֵׂא וְנוֹתֵן נִקְרָא מִתְעַסֵּק, שֶׁהֲרֵי הוּא לְבַדּוֹ מִתְעַסֵּק בְּמַשָּׂא וּמַתָּן, וְשֶׁתָּפוֹ שֶׁאֵינוֹ נוֹשֵׂא וְנוֹתֵן נִקְרָא בַּעַל הַמָּעוֹת.

2) כלומר: הממון ניתן על־ידי אחד מהן, לשם רווחים משותפים, ואף זה שלא הטיל מממונו כלום - מקבל מחצה, כמו הראשון שהטיל כל ממונו, כי כך התנו ביניהם כתמורת המשא־והמתן של השני המשקיע בזה יחד עם הראשון. 3) ואין צורך לשלם לשני שכרו כפועל, כמו בעסק דלהלן הלכה ב, שאף אם נאמר שגם כאן יש חצי מלוה וחצי פקדון כדלהלן - אין כאן ריבית, שהרי שניהם מתעסקים: זה במלוה וזה בפקדון, ואין כאן ריבית. 4) בבא־מציעא קד: 5) כן נראה בעובדא של רבי אליעזר מהגרוניא (שם סט.), שאף שהשתתף בממון עם הרועה, לולא היה אריסו המשועבד לו, היה חייב לשלם לו שכרו, כדין עסק, כדלהלן הלכה ב. 6) ודינו מפורש להלן בהלכה הבאה. ובאופן ששניהם משתתפים בממון - חלקו של בעל המעות, הוא "עסק" והוא נחלק לחצי מלוה וחצי פקדון (לחם־משנה).

ב. תִּקְּנוּ חֲכָמִים[7]: שֶׁכָּל הַנּוֹתֵן מָעוֹת לַחֲבֵרוֹ לְהִתְעַסֵּק בָּהֶן - יִהְיֶה חֲצִי הַמָּמוֹן בְּתוֹרַת הַלְוָאָה, וַהֲרֵי הַמִּתְעַסֵּק חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתוֹ אַף עַל פִּי שֶׁאָבַד בְּאֹנֶס[8], וְהַחֲצִי הָאַחֵר בְּתוֹרַת פִּקָּדוֹן, וַהֲרֵי הוּא בְּאַחֲרָיוּת בַּעַל הַמָּעוֹת[9]. וְאִם נִגְנַב אוֹ אָבַד הַחֲצִי שֶׁל פִּקָּדוֹן - אֵין הַמִּתְעַסֵּק חַיָּב לְשַׁלֵּם[10]. וּלְפִיכָךְ יִהְיֶה שְׂכַר זוֹ הַחֲצִי, אִם הִרְוִיחַ, שֶׁל בַּעַל הַמָּעוֹת. וּלְפִי[11] תַּקָּנָה זוֹ, אִי אֶפְשָׁר שֶׁיִּהְיֶה הַשָּׂכָר אוֹ הַהֶפְסֵד שֶׁל כָּל הַמָּמוֹן לָאֶמְצַע בְּשָׁוֶה. שֶׁאִם אַתָּה אוֹמֵר כֵּן, נִמְצָא בַּעַל הַמָּמוֹן נוֹטֵל שְׂכַר חֲצִי מְעוֹתָיו שֶׁהֵן פִּקָּדוֹן, וְאֵינוֹ עוֹשֶׂה כְּלוּם, אֶלָּא זֶה הַמִּתְעַסֵּק טוֹרֵחַ לוֹ בַּחֲצִי שֶׁל פִּקָּדוֹן מִפְּנֵי מְעוֹתָיו שֶׁהִלְוָהוּ, וְנִמְצָא בָּאִין לִידֵי אֲבַק רִבִּית[12]. וְהֵיאַךְ יַעֲשׂוּ[13], אִם רוֹצֶה לִהְיוֹת הַשָּׂכָר אוֹ הַהֶפְסֵד לָאֶמְצַע בְּשָׁוֶה?[14] יִתֵּן לַמִּתְעַסֵּק שְׂכָרוֹ שֶׁבְּכָל יוֹם וָיוֹם[15] מִימֵי הַשֻּׁתָּפוּת כְּפוֹעֵל בָּטֵל[16] שֶׁל אוֹתָהּ מְלָאכָה[17] שֶׁבָּטֵל מִמֶּנָּה[18]. וְאִם[19] הָיָה לוֹ עֵסֶק אַחֵר[20] כָּל שֶׁהוּא[21] לְהִתְעַסֵּק בּוֹ עִם מְעוֹתָיו שֶׁל זֶה[22] - אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַעֲלוֹת לוֹ שָׂכָר שֶׁל כָּל יוֹם וָיוֹם[23], אֶלָּא אַפְלוּ הֶעֱלָה[24] לוֹ דִּינָר בְּכָל יְמֵי הַשֻּׁתָּפוּת - דַּיּוֹ[25]; וְאִם פָּחֲתוּ אוֹ הוֹתִירוּ - יִהְיֶה לָאֶמְצַע בְּשָׁוֶה. וְכֵן אִם אָמַר לוֹ[26]: כָּל הָרֶוַח יִהְיֶה לְךָ שְׁלִישׁוֹ[27] אוֹ עֲשִׂירִיתוֹ בִּשְׂכָרְךָ, הוֹאִיל[28] וְיֵשׁ לוֹ עֵסֶק אַחֵר - הֲרֵי זֶה מֻתָּר[29]; וְאִם הִפְסִידוּ - יַפְסִיד מֻחֲצָה. וְאִם הָיָה זֶה הַמִּתְעַסֵּק אַרִיסוֹ[30] וְהָיָה לוֹ עֵסֶק אַחֵר - אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַעֲלוֹת לוֹ שָׂכָר אַחֵר כְּלָל; שֶׁהָאַרִיס מְשֻׁעְבָּד הוּא לְבַעַל הַשָּׂדֶה.

7) חכמי נהרדעא (שם קד:)? 8) כדין מלוה שניתנה להוצאה (קידושין מז.). 9) ודינו כשומר חנם, כדלהלן, ואע"פ שהוא נוטל שכר על ההתעסקות - כיון שאינו נוטל שכר על השמירה, הרי הוא כשומר חנם. והראב"ד סובר, שדינו כשומר שכר. 10) ששומר חנם פטור על גניבה ואבידה (פ"ד מהלכות שאלה ופקדון הלכות א־ב). 11) בבא־מציעא סח. במשנה. 12) ואיסורו מדרבנן (פ"ו מהלכות מלוה ולוה הלכה א). ואילו ריבית דאורייתא היא "ריבית קצוצה", שהלוה על־מנת לשלם לו בהוספה (שם). 13) והיינו בסתם, כשלא התנו ביניהם כל תנאי שהוא, בעת יצירת העסק, שהרשות בידם להתנות על מינימום של שכר, ככל תנאי של ממון, ובלבד שלא יהיה בו משום אבק ריבית, וראה להלן הלכה ד. 14) שאם רוצה בעל המעות בהפרשים, כשכר והפסד בהתאם להלכה ותקנת חכמים, אינו צריך לשלם שכר כפועל, ראה להלן הלכה ג. 15) אבל לא שכר חד פעמי (הרי"ף שם). 16) ברייתא שם, המוסיפה ביאור לדברי המשנה. 17) שם, כאביי המבאר את הברייתא. 18) שאם עסק במלאכה כבדה, אך משתלמת יותר, כמה רוצה לקבל עבור עבודה זו הקלה ממנה (רש"י שם). ויש מפרשים, כפועל בטל שלא עבד

כלום, כמה יקבל בעד עבודה קלה כזו. ומפני שאין כאן אלא אבק ריבית - הקילו (רא"ש שם סימן לט). 19) שם סט. וראה ברי"ף שם. 20) מאותו המין. כסף־משנה בפירוש אחד. וראה להלן פ"ח הלכה א, ובהערה יט שם. 21) ראה בפירוש המשניות לרבינו במשנה בבא־מציעא שם. 22) כלומר, ביחד עם העסק שהוא עוסק במעותיו של זה. 23) שכיון שאינו מתבטל כלל מעסקו הפרטי, והוא עוסק בו בד־בבד עם ה"עיסקא", ואין כאן טירחא יתירה - אין כאן אבק ריבית. ואע"פ שכל עיסקא היא חצי מלוה וחצי פקדון, ואין כאן ריבוי טירחא, שהרי הוא עוסק בין כה וכה בשביל חלקו, חצי הפקדון? תירצו בזה ה'תוספות' (שם ד"ה דאמרי) שהיה להם להתחלק: יום לזה ויום לזה. 24) היינו, שהוא עושה כן בעת החלוקה, אבל אם התנה מתחילת העסק, לא צריך, לשיטת רבינו, שיהיה לו עסק אחר, כדברי רבינו להלן הלכה ד (כסף־משנה בפירוש אחד). 25) שם סט. מימרא של שמואל, שגם רב מודה בה (כסף־משנה). 26) אף כאן, כמו למעלה בענין שכר דינר, המדובר בשאמר כן בעת החלוקה, ולכן צריך שיהיה לו עסק אחר, אבל אם התנה כן בתחילה, אין צורך שיהיה לו עסק אחר כדלהלן הלכה ד (כסף־משנה בפירוש אחד). 27) היינו, חוץ ממה שהוא נוטל חלק שוה בשוה עם בעל הממון. 28) שאם אין לו עסק אחר, לא מספיק מותר בשכר, אלא צריך גם להפחית מן ההפסד, כדלהלן הלכה ג. 29) כרב, שם, שאומר: "מותר שליש בשכרך - הרי זה מותר", וכן מפרשה רבינו ולא כפירש"י שם. 30) כמסקנת הגמרא שם, בעובדא של ר"א מהגרוניא.

1 **ג. וְעוֹד[31] תִּקְּנוּ חֲכָמִים: שֶׁכָּל הַנּוֹתֵן מָעוֹת לַחֲבֵרוֹ**
2 **לְהִתְעַסֵּק בָּהֶן, וּפָחֲתוּ אוֹ הוֹתִירוּ, וְלֹא רָצָה לִתֵּן לוֹ**
3 **שְׂכַר עֲמָלוֹ בְּכָל יוֹם, וְלֹא הִתְנוּ בֵּינֵיהֶן שׁוּם תְּנַאי -**
4 **שֶׁיִּהְיֶה שְׂכַר הַמִּתְעַסֵּק בְּאוֹתוֹ חֲצִי שֶׁל פִּקָּדוֹן שְׁלִישׁ**
5 **רֶוַח הַפִּקָּדוֹן, שֶׁהוּא שְׁתוּת רֶוַח כָּל הַמָּמוֹן. לְפִיכָךְ,**
6 **אִם הִרְוִיחוּ - יִטֹּל הַמִּתְעַסֵּק שְׁנֵי שְׁלִישֵׁי הָרֶוַח: חֲצִי**
7 **הָרֶוַח שֶׁל חֲצִי הַמָּעוֹת שֶׁהֵן מִלְּוָה, וּשְׁתוּת הָרֶוַח**
8 **בְּשָׂכָר שֶׁנִּתְעַסֵּק בַּפִּקָּדוֹן, נִמְצָא הַכֹּל שְׁנֵי שְׁלִישֵׁי**
9 **הָרֶוַח; וְיִטֹּל בַּעַל הַמָּעוֹת שְׁלִישׁ הָרֶוַח. וְאִם פִּחֲתוּ**
10 **- יַפְסִיד הַמִּתְעַסֵּק שְׁלִישׁ הַפִּחָת[32], שֶׁהֲרֵי הוּא חַיָּב**
11 **בַּחֲצִי הַפִּחָת מִפְּנֵי שֶׁחֲצִי הַמָּעוֹת מִלְּוָה, וְיֵשׁ לוֹ**
12 **שְׁתוּת בִּשְׂכָרוֹ בְּאוֹתוֹ הַחֲצִי שֶׁל פִּקָּדוֹן[33], וְנִמְצָא**
13 **שֶׁנִּשְׁאַר עָלָיו מִן הַפִּחָת שְׁלִישׁוֹ; וּבַעַל הַמָּעוֹת יַפְסִיד**
14 **שְׁנֵי שְׁלִישֵׁי הַפִּחָת[34].**

31) יוצא מתוך השקלא־וטריא בגמרא שם סח: סט. מסביב לעובדא של רב עיליש, וראה בסמוך. 32) לדעת רבינו, יש למקבל שתי עדיפויות, גם בזמן הרווח וגם בזמן ההפסד, ומה שמשמע בגמרא שיש רק עדיפות אחת, או בשכר או בהפסד, שהרי אמרו שם: "אי פלגא באגר - תרי תילתי בהפסד, אי פלגא בהפסד - תרי תילתי באגר", זה אינו אלא אם התנו כך, כמו שמסביר רבינו בהלכה ד. והראב"ד סובר, שיש רק עדיפות אחת, או בשכר - כמו שהוא מזכיר כאן, או בהפסד - וכסברת ה"יש מי שטועה" (להלן הלכה ד). ולפי זה, מה שאמרו שם "אי פלגא באגר - תרי תילתי בהפסד וכו'" זהו לפי תקנת חכמים, ולא כשכך התנו. 33) כדי שלא יהיה אבק ריבית. 34) והואיל ויש כאן רווח רב והפסד מועט למתעסק, צריך שיהיה לו עסק אחר (לחם־משנה להלן הלכה ד).

15 **ד. יֵשׁ מִי שֶׁטּוֹעֶה וְאוֹמֵר: שֶׁהַנּוֹתֵן עֵסֶק סְתָם, אִם**
16 **יִהְיֶה שָׁם שָׂכָר - יִטֹּל הַמִּתְעַסֵּק חֶצְיוֹ, וְאִם הָיָה שָׁם**
17 **הֶפְסֵד - יַפְסִיד שְׁלִישׁ[35]. וְאֵין הַדָּבָר כֵּן, אֶלָּא אִם כֵּן**
18 **הִתְנוּ עַל דָּבָר זֶה בְּפֵרוּשׁ[36]. וְכֵן אִם הִתְנוּ, שֶׁיַּפְסִיד[37]**
19 **הַמִּתְעַסֵּק מֶחֱצָה, וְאִם יִהְיֶה שָׁם שָׂכָר - יִטֹּל שְׁנֵי**
20 **שְׁלִישֵׁי הָרֶוַח - הֲרֵי זֶה מֻתָּר. וְכֵן[38] אִם הִתְנוּ, שֶׁאִם**
21 **יִהְיֶה שָׁם שָׂכָר - יִטֹּל הַמִּתְעַסֵּק תְּשִׁעִיתוֹ, וְאִם יִהְיֶה**
22 **שָׁם הֶפְסֵד - יַפְסִיד עֲשִׂירִיתוֹ, הוֹאִיל וְהִתְנוּ שֶׁיִּהְיֶה**
23 **רֶוַח הַמִּתְעַסֵּק יוֹתֵר עַל הֶפְסֵדוֹ - תְּנָאוֹ קַיָּם, וְתוֹסֶפֶת**
24 **זוֹ כְּנֶגֶד עֲמָלוֹ. וְרַבּוֹתַי הוֹרוּ, שֶׁאֵין הַתְּנַאי[39] זֶה**
25 **מוֹעִיל אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה לַמִּתְעַסֵּק עֵסֶק אַחֵר; אֲבָל**
26 **אִם אֵין לוֹ עֵסֶק אַחֵר[40] - צָרִיךְ שֶׁיְּהֵא שְׂכַר הַמִּתְעַסֵּק**
27 **יָתֵר עַל הֶפְסֵדוֹ בִּשְׁתוּת[41], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[42]. שֶׁזֶּה דְּבַר**
28 **אִסּוּר[43] הוּא, וְאֵין הַתְּנַאי מוֹעִיל בּוֹ[44]. וְלֹא יֵרָאֶה לִי**
29 **זֶה[45].**

35) ולפי דבריהם, תקנת חכמים היתה רק על עדיפות אחת, כגון זו שהזכיר רבינו בהפסד, וראה הערה לא. 36) כמו שכתבנו למעלה בהלכה ג. 37) שכאן יש עדיפות בשכר, ולדעת רבינו - זה אפשרי רק בהתנו. 38) שהעיקר הוא, שיהיה למקבל איזו עדיפות שהיא, כדי שלא יהא משום ריבית. 39) בכ"י תימן: "תנאי", וכן נכון. 40) מקורם מגמרא בבא־מציעא סט. שלא התירו במותר דינר אלא בשיש לו עסק אחר (למעלה הלכה ג), ואינם מחלקים בין התנה ללא התנה, וראה בלחם־משנה. 41) מקורם שם מח: "אי פלגא בהפסד - תרי תילתי באגר". 42) בהלכה ג. 43) מצד הריבית שבו. 44) שאין תנאי מועיל אלא בממון בלבד, אבל לא במקום שיש עמו גם איסור. 45) שלדעת רבינו, יש חילוק בין התנה ללא התנה. ומה שאמרו שם סט. במותר שליש, שצריך שיהיה לו עסק אחר, זהו כשלא התנו. ואף מה שאמרו שם סח: "אי פלגא בהפסד - תרי תילתי באגר" - כשהתנה כן. ואמנם אם לא התנו כן, צריך שיהיו לו שתי עדיפויות (למעלה הלכה ג). ואז, כיון שיש לו רווח רב, אין צריך עסק אחר, וראה למעלה הערה לא.

30 **ה. הוֹרוּ רַבּוֹתַי: שֶׁאִם הִתְנוּ, שֶׁיִּטֹּל[46] הַמִּתְעַסֵּק**
31 **שְׁלֹשָׁה חֲלָקִים מֵהַשָּׂכָר, וּבַעַל הַמָּעוֹת רְבִיעַ הַשָּׂכָר**
32 **- נִמְצָא רְבִיעַ הַמָּעוֹת בִּלְבַד בְּתוֹרַת פִּקָּדוֹן, וּשְׁלֹשָׁה**
33 **רְבִיעִים בְּתוֹרַת הַלְוָאָה. לְפִיכָךְ, אִם הָיָה שָׁם הֶפְסֵד**
34 **- יַפְסִיד הַמִּתְעַסֵּק שְׁלֹשָׁה רְבִיעֵי הֶפְסֵד[47] פָּחוֹת**
35 **שְׁלִישׁ הָרְבִיעַ[48], וַיַּפְסִיד בַּעַל הַמָּעוֹת רְבִיעַ וּשְׁלִישׁ**
36 **רְבִיעַ, שֶׁהוּא שְׁלִישׁ כָּל הַהֶפְסֵד. כֵּיצַד? נָתַן לוֹ מֵאָה**
37 **דִּינָרִים עַל תְּנַאי זֶה, וְחָסְרוּ אַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים[49] - בַּעַל**
38 **הַמָּעוֹת מַפְסִיד שְׁמוֹנָה, וְהַמִּתְעַסֵּק מְשַׁלֵּם שִׁשָּׁה**

עָשָׂר[50]. וְעַל דֶּרֶךְ זוֹ לְעוֹלָם: כָּל חֵלֶק שֶׁיֵּשׁ לְבַעַל הַמָּעוֹת בַּשָּׂכָר, אִם יִהְיֶה שָׁם רֶוַח - נוֹטֵל כְּמוֹ שֶׁהִתְנוּ, וְאִם יִהְיֶה שָׁם הֶפְסֵד - יַפְסִיד אוֹתוֹ הַחֵלֶק וְתוֹסֶפֶת שְׁלִישׁוֹ. נִמְצֵאתָ[51] לָמֵד לְפִי מִדָּה זוֹ: שֶׁאִם הִתְנוּ שֶׁיִּטֹּל הַמִּתְעַסֵּק רְבִיעַ הַשָּׂכָר, אִם פִּחֲתוֹ - לֹא יְשַׁלֵּם הַמִּתְעַסֵּק כְּלוּם; שֶׁהֲרֵי רְבִיעַ הַהֶפְסֵד שֶׁהוּא חַיָּב לְשַׁלֵּם מִפְּנֵי הַמִּלְוָה, יֵשׁ לוֹ כְּנֶגְדּוֹ שְׁלִישׁ מַה שֶּׁיִּטֹּל בַּעַל הַמָּעוֹת[52], שֶׁהוּא רְבִיעַ, וְנִמְצָא זֶה כְּנֶגֶד זֶה. וְכֵן[53] אִם הִתְנוּ עַל הַפִּחָת, וְלֹא הִזְכִּירוּ הָרֶוַח: אִם פִּחֲתוֹ - פּוֹחֵת הַמִּתְעַסֵּק כְּפִי מַה שֶּׁהִתְנוּ, וְאִם הוֹסִיפוֹ - נוֹטֵל הַמִּתְעַסֵּק כְּמוֹ אוֹתוֹ הַחֵלֶק שֶׁהָיָה מַפְסִיד, וְתוֹסֶפֶת שְׁלִישׁ מַה שֶּׁנָּטַל בַּעַל הַמָּעוֹת. כֵּיצַד? הִתְנוּ, שֶׁאִם הָיָה שָׁם הֶפְסֵד - יִפְחֹת הַמִּתְעַסֵּק רְבִיעַ, וְהִפְחִיתוֹ - מְשַׁלֵּם רְבִיעַ הַפִּחָת, וְאִם הוֹתִירוֹ - נוֹטֵל מֶחֱצָה[54]. וְאַף עַל פִּי שֶׁדְּבָרִים אֵלּוּ שֶׁהוֹרוּ דִּבְרֵי טַעַם הֵם, אִם תֵּלֵךְ עַל דֶּרֶךְ זוֹ, שֶׁמָּא[55] הַמִּתְעַסֵּק אֶפְשָׁר שֶׁיִּפְחֹת וְיִטֹּל שָׂכָר. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁהִתְנָה עִמּוֹ, שֶׁיִּטֹּל הַמִּתְעַסֵּק אֶחָד מִשִּׁבְעָה בַּשָּׂכָר, וּפִחֲתוֹ[56] - נִמְצָא נוֹטֵל הַמִּתְעַסֵּק אֶחָד מִשִּׁבְעָה יָתֵר[57] עַל זֶה הַהֶפְסֵד. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁפִּחֲתוֹ שִׁבְעָה דִינָרִים - הֲרֵי הַמִּתְעַסֵּק אוֹמֵר לוֹ: אֲנִי חַיָּב לְךָ דִינָר אֶחָד כְּפִי הַתְּנַאי[58], וְאַתָּה חַיָּב לְשַׁלֵּם לִי שְׁנַיִם, שֶׁהֵן שְׁלִישׁ חֵלֶק הַפִּקָּדוֹן[59]. נִמְצָא בַּעַל הַמָּעוֹת חַיָּב לִתֵּן לוֹ דִינָר בְּשָׂכָר שֶׁהִפְסִיד שִׁבְעָה. וְאִלּוּ הִפְסִיד אַרְבָּעָה עָשָׂר - הָיָה חַיָּב בַּעַל הַמָּעוֹת לִתֵּן לוֹ שְׁנֵי דִינָרִין. וְזֶה תְּמַהּ גָּדוֹל, וְדָבָר שֶׁאֵין הַדַּעַת סוֹבֶלֶת אוֹתוֹ, וְאֵין זֶה אֶצְלִי אֶלָּא כְּמוֹ דִּבְרֵי הַחֲלוֹם. אֲבָל הַדֶּרֶךְ וְהַדִּין הָאֱמֶת שֶׁיֵּרָאֶה לִי: שֶׁכֹּל שֶׁיַּרְוִיחַ הַמִּתְעַסֵּק, אִם יִהְיֶה שָׁם הֶפְסֵד - יַפְסִיד שְׁנֵי שְׁלִישֵׁי הַחֵלֶק שֶׁהָיָה מַרְוִיחַ. וְכֵן אִם הִתְנוּ עַל הַהֶפְסֵד, וְהִרְוִיחוּ - יִטֹּל כְּמוֹ אוֹתוֹ הַחֵלֶק שֶׁהָיָה מַפְסִיד, וְתוֹסֶפֶת שְׁלִישׁ חֵלֶק חֲבֵרוֹ[60]. נִמְצָאתָ אַתָּה אוֹמֵר לְפִי מִדָּה זוֹ: שֶׁאִם הִתְנוּ שֶׁיִּטֹּל הַמִּתְעַסֵּק רְבִיעַ הַשָּׂכָר, וְהִפְסִיד - הֲרֵי זֶה מְשַׁלֵּם שְׁתוּת[61]; וְאִם הִתְנוּ שֶׁיַּפְסִיד רְבִיעַ, וְהִרְוִיחַ - נוֹטֵל מֶחֱצָה[62]. וְעַל דֶּרֶךְ זֶה לֹא תִמְצָא תְּמַהּ, וְיֵצֵא הַדִּין בְּקַו הַצֶּדֶק.

46) המדובר שהתנו על השכר ולא התנו על ההפסד. וזהו כעין מה שאמרו (שם) "אי פלגא באגר - תרי תילתי בהפסד". 47) שזה מקביל לחלק שיש בו. 48) כדי שלא יהיה בזה משום ריבית. נמצא שבעל הממון מחזיר לו שליש ממה שהוקצב לו לחלק שכרו, כלומר: שליש משלשה רבעים. ומקור דבריהם ממה שאמרו שם: "אי פלגא באגר - תרי תילתי בהפסד", כלומר אם התנו מחצה על מחצה ברווח - אם היה הפסד, מוסיף לו בעל הממון שליש מהמחצה שהיה ראוי לו, דהיינו שתות מכל מה שהיה ראוי לשניהם ונותנים למתעסק, ונמצא בעל הממון מפסיד שני שליש, והמתעסק - שליש, ראה בכסף־משנה. 49) שהיו צריכים לחלקם: שמונה־עשר שהם שלשה רבעים – למתעסק, וששה שהם רביע - לבעל הממון. 50) שהמתעסק מקבל שליש מהחלק שהיה ראוי לבעל הממון, היינו שתים משששה, ונמצא הוא מפסיד רק ששה עשר, ובעל הממון מפסיד שמונה. 51) רבינו רוצה להראות את המסקנה מרחיקת לכת משיטה זו, והוא שלפעמים יצא, שהמתעסק לא יפסיד כלום. והיינו, שאם חלקו הוא רביע, והוא צריך מצד הדין לשאת ברביע הפסד, אך לפי שיטה זו, יש לנכות למתעסק שליש מחלק המלוה, שהוא במקרה זה שליש משלשה רבעים, שהוא רביע, המקביל לגובה חלק ההפסד. 52) כלומר שליש משלשה רבעים, דהיינו רביע. 53) היינו, שהפעם התנו רק על ההפסד, ולא התנו על השכר, כעין מה שאמרו שם: "אי פלגא בהפסד - תרי תילתי באגר". 54) היינו: רביע המגיע מחלקו, ועוד שליש מחלק בעל המעות, שזה כאן: שליש משלשה רבעים, שהוא רביע, הרי ביחד שני רבעים, שהם מחצה. 55) רבינו רוצה כאן להוכיח, כמו שמעיר הראב"ד בהשגתו השניה, עד כמה שיטה זו יכולה להביא לידי דברים תמוהים, ואף לקוי הצדק שהמתעסק יקבל שכר במקרה של הפסד. 56) בשיעור זה של אחד משבעה. 57) שאף־על־פי שהוא מפסיד אחד משבע לחלקו - מקבל הוא שליש משש השביעיות של בעל הממון, דהיינו שתי שביעיות מהכל. 58) שהוא אחד משבעה. 59) לפי העיקרון של רבותיו, שהמתעסק מקבל תמיד שליש מחלקו של בעל הממון, בין ברווח בין בהפסד. 60) שברווח מודה רבינו, שהמתעסק מקבל שליש מחלקו של בעל המעות, ויוצא ששיטת רבינו היא בשתי פנים: השליש שבהפסד שמנכים למתעסק, הוא שליש מחלקו־הוא. וברווח, השליש שמוסיפים למתעסק הוא שליש מחלקו של בעל המעות. [ולפי זה, מה שאמרו שם: "אי פלגא באגר - תרי תילתי בהפסד", פירושו: אי פלגא באגר למתעסק - יש לו רק תרי תילתי בהפסד מחלקו, כשם ש"אי פלגא בהפסד - תרי תילתי באגר" מדובר במתעסק. ואילו למפרשים אחרים, יש הכרח לחלק בין שתי הבבות, שהבבא "אי פלגא בהפסד וכו'" מדברת במתעסק, ואילו הבבא "אי פלגא באגר וכו'" מדברת בבעל הממון]. 61) שמנכים מהחלק שלו שליש, היינו חלק שנים־עשר מהכל, ונשאר רק שתות. 62) שמוסיפים לרביע שלו, שליש משלושת הרבעים של בעל הפקדון, דהיינו רביע.

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) המשך דיני "עיסקא".

א. הַנּוֹתֵן מָעוֹת לַחֲבֵרוֹ סְתָם[2] לְהִתְעַסֵּק בָּהֶן, אוֹ שֶׁהִתְנוּ בְּפֵרוּשׁ שֶׁיִּהְיֶה הַשָּׂכָר וְהַהֶפְסֵד בֵּינֵיהֶם בְּשָׁוֶה[3], וְנֶאֱבַד הַמָּמוֹן[4] - יֵשׁ מִי שֶׁהוֹרָה, שֶׁיְּשַׁלֵּם הַמִּתְעַסֵּק שְׁלִישׁ[5], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[6] אִם אָבַד[7] מִקְצָת הַמָּמוֹן. וְיֵרָאֶה לִי, שֶׁהוּא מְשַׁלֵּם מֶחֱצָה שֶׁהוּא בְּתוֹרַת מִלְוָה[8]. וְזֶה שֶׁאָמְרוּ חֲכָמִים: מְשַׁלֵּם שְׁלִישׁ בַּהֶפְסֵד - בְּשֶׁלֹּא הִגִּיעַ הַהֶפְסֵד לִטֹּל בַּעַל הַמָּעוֹת פָּחוֹת מֵחֲצִי מָמוֹנוֹ. כֵּיצַד? רְאוּבֵן שֶׁנָּתַן לְשִׁמְעוֹן מֵאָה וְעֶשְׂרִים דִּינָר, וְנָשָׂא וְנָתַן, וּפָחַת תִּשְׁעִים - הֲרֵי

1 שִׁמְעוֹן מְשַׁלֵּם שְׁלִשִׁים, וְנִמְצָא רְאוּבֵן נוֹטֵל שִׁשִּׁים.
2 אֲבָל פָּחַת שִׁמְעוֹן מֵאָה וַחֲמִשָּׁה - אֵין אוֹמְרִים יַפְסִיד
3 שִׁמְעוֹן חֲמִשָּׁה וּשְׁלִשִׁים. שֶׁאִם אַתָּה אוֹמֵר כֵּן, נִמְצָא
4 רְאוּבֵן נוֹטֵל חֲמִשִּׁים, וּלְעוֹלָם לֹא יִטֹּל רְאוּבֵן פָּחוֹת
5 מִשִּׁשִּׁים. לְפִיכָךְ, שְׁטַר עֵסֶק[9] הַיּוֹצֵא עַל הַיְתוֹמִים[10],
6 שֶׁהָיָה אֲבִיהֶן מִתְעַסֵּק בּוֹ - נִשְׁבָּע[11] בַּעַל הַשְּׁטָר
7 וְגוֹבֶה מֵחֶצָה שֶׁהוּא בְּתוֹרַת מִלְוָה[12], אַף עַל פִּי
8 שֶׁלְּעוֹלָם טוֹעֲנִים לְיוֹרֵשׁ[13]. הִנֵּה לָמַדְתָּ, שֶׁאֵינוֹ נוֹטֵל
9 לְעוֹלָם פָּחוֹת מִמֶּחֱצָה. וְלָמָּה אֲנִי אוֹמֵר, שֶׁאֵין
10 פּוֹחֲתִין לוֹ כָּאן כְּנֶגֶד שְׁכָרוֹ שֶׁנִּתְעַסֵּק בַּפִּקָּדוֹן? שֶׁהֲרֵי
11 אָבַד כָּל הַחֲצִי שֶׁל פִּקָּדוֹן, וְלֹא נִשְׁאָר כָּאן פִּקָּדוֹן
12 כְּלָל שֶׁנֹּאמַר: אִם לֹא יִטֹּל שְׂכָרוֹ - יֵרָאֶה כִּרְבִית;
13 שֶׁהֲרֵי חֲצִי הַמִּלְוָה בִּלְבַד נוֹטֵל[14]. וְכֵן אִם הִתְנוּ שֶׁיִּטֹּל
14 הַמִּתְעַסֵּק רְבִיעַ הַשָּׂכָר, וְאָבַד הַמָּמוֹן כֻּלּוֹ[15] - מְשַׁלֵּם
15 הָרְבִיעַ כֻּלּוֹ שֶׁהוּא בְּתוֹרַת מִלְוָה[16]. אֲבָל אִם נִשְׁאַר
16 מִן הַמָּמוֹן מְעַט, כְּדֵי שֶׁאִם תּוֹסִיף עַל אוֹתוֹ הַמְּעַט
17 שְׁתוּת הַהֶפְסֵד שֶׁפָּחָתוּ[17], יָבוֹא הַכֹּל רְבִיעַ הַמָּמוֹן אוֹ
18 יָתֵר - הֲרֵי זֶה מְשַׁלֵּם שְׁתוּת בִּלְבַד, מִן הַטַּעַם שֶׁכָּבָר
19 בֵּאַרְנוּ[18].

2) שדינו נזכר למעלה פ"ו הלכה ג: שני שלישים מן הרווח למתעסק, ושליש לבעל הממון. ושליש מן ההפסד למתעסק, ושני שלישים לבעל הממון. 3) [שדינו נזכר למעלה שם הלכה ב: ש"יתן למתעסק שכרו שבכל יום ויום מימי השותפות כפועל בטל]. 4) כלומר, כל הממון, שלא נשאר כלום. 5) [בנותן סתם. ובהתנו: שישלם לו כפועל בטל, כנ"ל]. 6) למעלה שם הלכה ב וג. 7) כלומר, במקרה שאבד. 8) כלומר, לעולם חייב המתעסק להחזיר לבעל הממון את חצי הקרן שקיבל בתורת מלוה. ומקור דברי רבינו מהא דלהלן. 9) בבא־בתרא ע. ע: כדייני ארץ ישראל, וכרבא שפסק כמותם, וכן פסק הרי"ף בבבא־מציעא פרק המקבל. 10) שעם מות המתעסק - בטלה השותפות (ראה למעלה פ"ה הלכה יא). ובעל הממון תובע מן היתומים את כל הסכום שהשקיע בעסק, ובתוספת רווחיו. 11) כדין כל הנפרעים מן היורשים, שאינם נפרעים אלא בשבועה (כתובות פז. ופי"ד מהלכות מלוה ולוה הלכה א). ונוסח השבועה כאן הוא כנוסח השבועה ב'שנים אוחזין בטלית': "שבועה שאין לי בה פחות מחציה". מכיון שאינם נוטלים אלא חצי טענתם (בבא־מציעא ב. ופ"ט מהלכות טוען ונטען הלכה ז) - כן גם כאן, כיון שאינו נוטל אלא חצי טענתו, נשבע שאין לו אצלו פחות מחצי הסכום שנתן לו (הגהות מיימוניות). 12) אבל לא את חלק הפקדון, שאילו היה הנפקד חי, היה יכול לטעון: נאנסו, ואנו טוענים כן ליתומים, מה־שאין־כן במלוה, שגם הלוה עצמו לא היה יכול להפטר בטענת אונס. 13) בבא־בתרא כג. ואלמלי היתה קיימת האפשרות שבעל הממון לא יקבל את מחצית ממונו, כגון כשאבד כל הממון, היינו צריכים לטעון כן ליתומים. 14) כלומר, אין בעל הממון מקבל כלום חוץ מהמלוה, ואין כאן נטילת ריבית כלל. 15) באופן שהתנו שיהיה השכר וההפסד ביניהם בשוה. 16) והכלל הוא: את חלק ההלואה מקבל בעל הממון תמיד בחזרה, כמבואר למעלה. 17) בכ"י תימן: שפחת. 18) למעלה פ"ו הלכה ה, שהמתעסק משלם תמיד רק שני שלישים של ההפסד, והיינו, כאן שתות. וראה בראב"ד ובלחם־משנה.

20 ב. הַמִּתְעַסֵּק[19] שֶׁהִפְסִיד[20], וְחָזַר וְטָרַח עַד שֶׁהִרְוִיחַ
21 - אֵינוֹ יָכוֹל לוֹמַר לְבַעַל הַמָּעוֹת: בּוֹא וּנְחַשֵּׁב
22 הַהֶפְסֵד שֶׁהִפְסַדְנוּ תְּחִלָּה, וְתַפְסִיד שְׁנֵי שְׁלִישִׁים[21],
23 וּנְחַשֵּׁב הָרֶוַח שֶׁהִרְוַחְנוּ בָּאַחֲרוֹנָה, וְתִטֹּל שְׁלִישׁ[22];
24 אֶלָּא מְחַשֵּׁב בָּאַחֲרוֹנָה בִּלְבַד עַל הָרֶוַח אוֹ עַל
25 הַהֶפְסֵד, וְאֵין לוֹ אֶלָּא בָּרֶוַח שֶׁהוֹסִיף עַל הַקֶּרֶן.

19) בבא־מציעא קה. מימרא של רבא. 20) ולא הודיע זאת לבעל הממון, ולפיכך מחשבין את ההפסד והרווח ביחד כבסמוך, אבל אם הודיעו - יש להפריד: חשבון ההפסד לחוד וחשבון הרווח לחוד (גמרא שם. וכן יש לפרש בדברי רבינו. כסף־משנה). 21) כמו שכתב רבינו למעלה פ"ה הלכה ג. 22) כמו שכתב רבינו שם.

26 ג. נָתַן[23] לוֹ מָאתַיִם יְרִיעוֹת בְּמָאתַיִם דִּינָרִים בְּעֵסֶק,
27 וּכְתָבָן שְׁנֵי שְׁטָרוֹת, מֵאָה בְּכָל שְׁטָר - מְחַשֵּׁב לוֹ עַל
28 כָּל שְׁטָר בִּפְנֵי עַצְמוֹ, וּבַעַל הַמָּעוֹת הוּא שֶׁהִפְסִיד עַל
29 עַצְמוֹ[24]. נָתַן לוֹ מֵאָה יְרִיעוֹת בְּמֵאָה דִּינָרִים, וְחָזַר
30 וְנָתַן לוֹ בְּעֵסֶק אַחֵר מֵאָה חֲבִיּוֹת שֶׁל יַיִן בְּמֵאָה
31 דִּינָרִין, וְכָתַב לוֹ שְׁטַר עֵסֶק בְּמָאתַיִם דִּינָרִין - אֵינוֹ
32 מְחַשֵּׁב לוֹ אֶלָּא בִּשְׁטָר אֶחָד, וְהַמִּתְעַסֵּק הוּא
33 שֶׁהִפְסִיד עַל עַצְמוֹ[25]. כֵּיצַד? שֶׁאִם מָכַר הַמֵּאָה
34 יְרִיעוֹת בְּמֵאָה וּשְׁלִשִׁים, וְהַמֵּאָה חֲבִיּוֹת בְּשִׁבְעִים -
35 בַּעַל הַמָּעוֹת נוֹטֵל הַכֹּל; מִפְּנֵי שֶׁעָשָׂה שְׁטָר אֶחָד,
36 הֲרֵי הַכֹּל מָאתַיִם, וְלֹא הִרְוִיחַ כְּלוּם[26]. אֲבָל אִלּוּ
37 הִנִּיחָם שְׁנֵי עֲסָקִים כְּשֶׁהָיוּ - הָיָה מַרְוִיחַ הַמִּתְעַסֵּק
38 בְּחֶלְקוֹ בַּבְּגָדִים עֶשְׂרִים[27], וּמַפְסִיד בְּחֶלְקוֹ בֶּחָבִיּוֹת
39 עֲשָׂרָה[28], וְהָיָה נוֹטֵל עֲשָׂרָה. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

23) שם קד: מימרא של רבא. 24) אם באחד יש הפסד ובשני רווח, כמו שמבאר רבינו להלן. 25) כעין זה ברי"ף שם. 26) ומכאן שאם לא הרוויח ולא הפסיד, לא מקבל המתעסק כלום בשביל טרחתו. 27) היינו, שני שלישים. 28) היינו, שליש. ורבינו לשיטתו למעלה פ"ו הלכה ג.

40 ד. אֵין[29] הַמִּתְעַסֵּק יָכוֹל לַחֲלֹק הַמָּעוֹת שֶׁל עֵסֶק אוֹ
41 סְחוֹרָה, וְלוֹמַר: אֶטֹּל אֶת הַחֲצִי שֶׁבְּתוֹרַת מִלְוָה
42 לְעַצְמִי, וְאֶשָּׂא וְאֶתֵּן בּוֹ, וְאַנִּיחַ הַחֲצִי שֶׁבְּתוֹרַת
43 פִּקָּדוֹן בְּבֵית דִּין; שֶׁלֹּא נָתַן לוֹ מָמוֹן זֶה אֶלָּא
44 לְהִתְעַסֵּק בְּכֻלּוֹ. וְאִם חָלַק וְעָשָׂה זֶה, אֲפִלּוּ בְּבֵית דִּין
45 הַגָּדוֹל - לֹא עָשָׂה כְּלוּם, אֶלָּא הַשָּׂכָר אוֹ הַהֶפְסֵד
46 בֵּינֵיהֶן עַל אוֹתָן הַדְּרָכִים שֶׁבֵּאַרְנוּ.

29) כן הכריע הרי"ף שם נגד רבותיו, בהסתמכו על מימרא של רבא (שם קד:), שאין המתעסק יכול להוציא את חלק המלוה לצרכיו, אחרי שהעסק ניתן לו להתעסק בכולו יחד, ואינו יכול להזניח את החלק של הפקדון ולעסוק רק בשלו.

והרי"ף מוסיף, שאם ניתן לו למתעסק לעשות כחפצו, בטלה כל התקנה שתיקנו חכמים בעסק.

1 ה. הַמִּתְעַסֵּק שֶׁנִּתַּן[30] מַתָּנָה לַאֲחֵרִים מִן הַמִּטַּלְטְלִין
2 שֶׁל עֵסֶק[31] אוֹ מִמְּעוֹת הָעֵסֶק, וְהֵבִיא בַּעַל הַמָּעוֹת
3 רְאָיָה בְּרוּרָה שֶׁאֵלּוּ הַמִּטַּלְטְלִין אוֹ הַמָּעוֹת מִשֶּׁל עֵסֶק
4 הֵן - מוֹצִיאִין אוֹתָן מִיָּדוֹ. וַאֲפִלּוּ שִׁנָּה הַמְקַבֵּל
5 אוֹתָם, וּמְכָרָם וּנְתָנָם מַתָּנָה לַאֲחֵרִים, אוֹ הִפְסִיד -
6 חַיָּב לְשַׁלֵּם[32]. וְהַכֹּל בִּרְאָיָה בְּרוּרָה. כְּגֹן בְּאַרְנוֹ[33],
7 שֶׁהַמִּתְעַסֵּק שָׁמֵת - נִשְׁבָּע בַּעַל הַמָּעוֹת וְגוֹבֶה מֶחֱצָה.
8 וְאִם[34] יֵשׁ שָׁם עֵדִים שֶׁהַמִּטַּלְטְלִין אֵלּוּ מִן הַמָּעוֹת
9 שֶׁל עֵסֶק הֵם - נוֹטֵל אוֹתָם בַּעַל הַמָּעוֹת[35] בְּלֹא
10 שְׁבוּעָה[36]. וְאֵין בַּעַל חוֹב וְלֹא אִשָּׁה נוֹטְלִים מֵהֶם
11 כְּלוּם[37]; אֶלָּא[38] אִם כֵּן הָיָה בָּהֶם רֶוַח - חֲרֵי חֵלֶק
12 הָרֶוַח שֶׁל מֵת שֶׁל יוֹרְשָׁיו, וְיִטֹּל בְּאוֹתוֹ חֵלֶק בַּעַל
13 חוֹב וְהָאִשָּׁה.

30) אבל אם מכר, אין בעל המעות יכול להוציא מהלוקח, שלשם כך עומד העסק (ש"ך יו"ד סימן קעז ס"ק נט). 31) בין מחלק הפקדון ובין מחלק המלוה, שכולם לא ניתנו אלא לעסוק בהם, ולא ליתנם במתנה. 32) המתעסק או המקבל מתנה. ויש אומרים, כי מן המקבל מתנה השני אין מוציאין (ט"ז שם ס"ק לח, ועיין ש"ך שם). 33) למעלה הלכה א, וראה דברינו שם. 34) בבא־מציעא קד: כרבא ולא כרב אידי בר אבין, וכמו שהכריע הרי"ף. 35) ואין דינם כמטלטלין של יתומים, שאינם משתעבדים לבעל־חוב (פי"א מהלכות מלוה ולוה הלכה ח), לפי שהעסק נשאר תמיד ברשותו של בעל המעות, ולא ניתן למתעסק אלא להתעסק, ועם מותו של זה בטל העסק והוא חוזר לבעליו. 36) ואין דינו כגובה חובו מן היתומים שאינו גובה אלא בשבועה (פי"ד שם הלכה א), שהכל ברשות בעל הממון, כנ"ל. 37) שהם שייכים רק לבעל המעות (הרי"ף שם), וראה הערה לג. 38) כל זה בדברי הרי"ף שם.

14 ו. הַנּוֹתֵן[39] מָעוֹת לַחֲבֵרוֹ לִקַּח בָּהֶם פֵּרוֹת לְמַחֲצִית
15 שָׂכָר, וְלֹא לָקַח - אֵין לוֹ עָלָיו אֶלָּא תַּרְעֹמֶת[40]. וְאִם[41]
16 נוֹדַע בִּרְאָיָה בְּרוּרָה שֶׁלָּקַח וּמָכַר[42] - חֲרֵי זֶה מוֹצִיא
17 מִמֶּנּוּ הַשָּׂכָר בְּעַל כָּרְחוֹ.

39) בבא־מציעא פ"ד (הוצאת צוקרמנדל עמ' 381, 4) והובאה בירושלמי (שם פרק ה הלכה ג) וממנו ברי"ף שם. 40) שלא הזיק לחבירו בידיים, אלא גרם לו היזק. והוא־הדין לכל הגורם לחבירו שלא יוכל להשתמש בכספו לשם רווח, שאינו חייב לשלם (ירושלמי שם). 41) תוספתא וירושלמי שם. 42) בממון של העיסקא, אבל אם הניח מעות העיסקא, ולקח ומכר במעותיו הוא - "מה שעשה עשוי, והרי הוא מכלל הרמאין" (פ"ז מהלכות מכירה הלכה י).

18 ז. נָתַן[43] לוֹ מָעוֹת לִקַּח בָּהֶן פֵּרוֹת לְמַחֲצִית שָׂכָר -
19 לוֹקֵחַ בָּהֶן מִכָּל מִין שֶׁיִּרְצֶה, וְלֹא יִקַּח לֹא כְּסוּת וְלֹא
20 עֵצִים[44]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[45]. הַמּוֹשִׁיב[46] אֶת חֲבֵרוֹ
21 בַּחֲנוּת לְמַחֲצִית שָׂכָר, אִם הָיָה אֻמָּן - לֹא יַעֲסֹק
22 בְּאֻמָּנוּתוֹ, לְפִי שֶׁאֵין עֵינָיו עַל הַחֲנוּת בְּשָׁעָה שֶׁעוֹסֵק
23 בְּאֻמָּנוּתוֹ. וְאִם[47] הָיָה שֻׁתָּף עִמּוֹ בֶּחָצֵר - מֻתָּר[48].
24 וְלֹא[49] יִהְיֶה לוֹקֵחַ[50] וּמוֹכֵר דְּבָרִים אֲחֵרִים[51]. וְאִם
25 לָקַח וּמָכַר - הַשָּׂכָר לָאֶמְצַע[52].

43) תוספתא שם (עמוד 380, 32), ירושלמי ורי"ף שם. 44) שהרי נתן לו מעות ליקח בהן פירות, ואלו אינם פירות (כסף־משנה). 45) דברים שאינם בכלל פירות. 46) תוספתא שם (עמוד 380, 8) והביאה הרי"ף שם. וראה למעלה פ"ה הלכה א והערה ה. 47) תוספתא שם. 48) שהשותף יכול לעסוק בינתיים בלקוחות. 49) תוספתא שם. 50) אף בכספו. 51) שצריך להתעסק רק בחנות המשותפת. 52) כאילו נשא ונתן בכסף השותפות.

יום חמישי כ"א אדר־ב' ה'תשפ"ב

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) המשך דיני "עיסקא". ונשלמו ההלכות.

26 א. הַנּוֹתֵן[2] בֵּיצִים לְבַעַל הַתַּרְנְגוֹלִים לְהוֹשִׁיב
27 הַתַּרְנְגוֹלִים עֲלֵיהֶן עַד שֶׁיֵּצְאוּ הָאֶפְרוֹחִים, וִיגַדֵּל
28 אוֹתָן בַּעַל הַתַּרְנְגוֹלִים, וְיִהְיֶה הָרֶוַח בֵּינֵיהֶם[3] - צָרִיךְ
29 לְהַעֲלוֹת שְׂכַר עֲמָלוֹ וּמְזוֹנוֹ[4]. וְכֵן[5] הַשָּׁם[6] עֲגָלִים
30 וּסְיָחִים עַל הָרוֹעֶה לִהְיוֹת מִתְעַסֵּק בָּהֶן שֶׁיְּגַדְּילוּ,
31 וְהַשָּׂכָר לָאֶמְצַע - חַיָּב לְהַעֲלוֹת לוֹ שְׂכַר עֲמָלוֹ וּמְזוֹנוֹ
32 בְּכָל יוֹם[7] כְּפוֹעֵל בָּטֵל. וּמְגַדֵּל[8] אוֹתָן עַד שֶׁיִּהְיוּ
33 הָעֲגָלִים בְּנֵי שָׁלֹשׁ שָׁנִים[9], וְהַחֲמוֹר עַד שֶׁתְּהֵא
34 טוֹעֶנֶת[10]. וְאֵינוֹ יָכוֹל לִמְכֹּר שֶׁלֹּא מִדַּעַת חֲבֵרוֹ בְּתוֹךְ
35 זְמַן זֶה[11]. וְכֵן[12] הַשָּׁם בְּהֵמָה עַל הַמְּפַטֵּם לִהְיוֹת
36 מְפַטֵּם אוֹתָהּ[13], וְהַשָּׂכָר לָאֶמְצַע[14] - צָרִיךְ לִתֵּן עֲמָלוֹ
37 כְּפוֹעֵל בָּטֵל. וְאִם[15] אָמַר לוֹ: חֲרֵי הָרֹאשׁ וְהָאַלְיָה[16]
38 שֶׁלְּךָ בַּעֲמָלְךָ יָתֵר עַל מַחֲצִית הַשָּׂכָר - מֻתָּר[17]. הָיוּ
39 לַמְּפַטֵּם בְּהֵמוֹת אֲחֵרוֹת שֶׁמְּפַטֵּם אוֹתָם עִם זוֹ
40 הַשּׁוּמָה אֶצְלוֹ, וְכֵן[18] אִם הָיוּ לוֹ עֲגָלִים וּסְיָחִין
41 אֲחֵרִים אוֹ בֵּיצִים אֲחֵרוֹת[19] שֶׁלּוֹ, הוֹאִיל וְהוּא
42 מִתְעַסֵּק בְּשֶׁלּוֹ וּבְשֶׁל חֲבֵרוֹ, אֲפִלּוּ לֹא הֶעֱלָה לוֹ אֶלָּא
43 דָּבָר מוּעָט[20] בְּכָל יְמֵי הַשֻּׁתָּפוּת[21] הַזֹּאת - דַּיּוֹ, וְחוֹלֵק
44 בַּשָּׂכָר בְּשָׁוֶה. וְאִם[22] הָיָה[23] אֲרִיסוֹ, הוֹאִיל וְהוּא
45 מְטַפֵּל בְּשֶׁלּוֹ[24] וּבְשֶׁל בַּעַל הַשָּׂדוֹת - אֵין צָרִיךְ
46 לְהַעֲלוֹת לוֹ כְּלוּם[25].

~ נקודות משיחות קודש ~

'שלוחין ושותפין' בפנימיות העניינים מלמד על כל יהודי שהוא שלוחו של הקב"ה לעשות לו ית' דירה בתחתונים, ועל ידי שממלא שליחותו נעשה שותף לקב"ה במעשה בראשית.

ומכיון ש"שלוחו של אדם כמותו", חייבת להיות מציאותו של השליח דומה למשלח - "מה אתם בני ברית, אף שלוחכם בני ברית". ולכן יכולה שליחות זו להעשות רק

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום חמישי כ"א אדר־ב' – ספר קנין – הל' שלוחין ושותפין קכה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

על ידי יהודי שנשמתו היא "חלק אלקה ממעל ממש". ועניין השליחות הוא מצד עצם מציאותו של יהודי, ועל־ידי העבודה נעשה גם שותף לקב"ה.

שהרי ידוע המדרש על הפסוק "ארץ יראה ושקטה .. בתחילה יראה ואח"כ שקטה .. מלמד שהתנה הקב"ה עם מעשה בראשית ואמר להם: אם ישראל מקבלין התורה אתם מתקיימין ואם לאו אני מחזיר את העולם לתוהו ובוהו" וא"כ מובן בפשטות שבעבודתו של יהודי נעשה הוא שותף לקב"ה במעשה בראשית, ובזכותו אין הקב"ה מחזיר את העולם לתוהו ובוהו, ולא עוד אלא שפועל עילוי גדול יותר בעולם, על־דרך שטר שיצא עליו ערעור ונתקיים בבית־דין שיש לו תוקף גדול יותר משטר שלא יצא עליו ערעור מעולם, כך גם העולם הזה אחר שישראל מקיימים בו תורה ומצוות ומתקיים בזכותם.

והחידוש שבהלכה זו שלא רק שיהודי נעשה שותף לקב"ה ובסיום וגמר העבודה - לעתיד־לבוא מתחלק הרווח והשכר בין הקב"ה ובני ישראל, אלא שכבר בתחילת העבודה נותן הקב"ה שכר עמלו ומזונו לכל אחד ואחד מישראל כדי לאפשר לו את מילוי השליחות. ולא רק שנותן לו שכר מזונו שבזה יש תועלת גם לבעל הבית כי לולי זה לא יוכל להמשיך ולעבוד, אלא גם נותן לו תיכף ומיד "שכר עמלו" מלבד השכר שיקבל כשותף מיד בסיום וגמר העבודה.

ובמכל־שכן וקל־וחומר אם מזונו צריך ליתן לו יותר מסעודת שלמה המלך בשעתו (משנה בבא מציעא ריש פרק ז.) הרי ששכר עמלו על־אחת־כמה־וכמה, ומזה יכולים רק לשער מהו השכר והריוח שלעתיד־לבוא יקבל כל יהודי על עבודתו.

ויש להוסיף על פי המבואר ב'עץ חיים' (בתחילתו) שסיבת בריאת העולמות היא בכדי שיתגלו שלימות כוחותיו ופעולותיו כו' והגם שגם קודם בריאת העולם והבאתם לידי פועל היו כוחותיו בשלימות, שהרי למעלה אין כח חסר פועל, בכל זאת רצונו של הקב"ה שיבואו כוחותיו גם לידי פועל, בעולם הזה. ועניין זה משתקף בהלכה הנ"ל כי תפקיד התרנגולים להוציא לידי פועל את האפרוחים שבביצים. ועל־דרך־זה גם עגלים וסייחים וכן חמור המובא בהמשך ההלכה שהם העבודה עם נפש הבהמית - "חמור שונאך".

ובאופן אחר קצת:

עבודתם של ישראל היא לגלות את האור האלוקי שנמצא בעולם בהעלם, ועבודה זו ניתנה לבעל התרנגולים שפעולתם היא לחמם את הביצים עד שיתבקעו ויצאו מהם אפרוחים, ועניינו בעבודה שעל ידי החום והקדושה מגלים את הניצוץ האלוקי שבהעלם בענייני העולם. עד שמגדלין את האפרוחים ונעשים בעצמם תרנגולים, היינו שהוא עצמו מפיץ חום של קדושה. ומרומז בזה שתפקידו של התרנגול לעורר יהודי לקום משנתו לשרת את קונו.

ההוראה הנלמדת מהלכה זו שיהודי יכול להיות סמוך ובטוח שלא זו בלבד שלעתיד־לבוא יהיה "הריוח ביניהם" בסיום העבודה אלא שכבר בתחילת העבודה "צריך (הקב"ה) להעלות שכר מזונו ועמלו" כדי שיוכל לעבוד את ה' במנוחה מתוך שמחה וטוב לבב. ובפרט שמדובר בכל יהודי אפילו בפשוט שבפשוטים כבעל התרנגולים או רועה שמגדל עגלים וסייחים שגם להם מספק הקב"ה שכר מזונו ועמלו כדי שיוכל לעבוד את ה' כדבעי.

(על פי 'יין מלכות' ספר קנין סימן כ)

2) בבא מציעא סח. במשנה. 3) ראה רש"י שם דיבור המתחיל אין מושיבין ויש כאן חשש של אבק ריבית, כנ"ל פרק ו הלכה ב. 4) בכתב־יד תימן במקום "שכר עמלו ומזונו" - "שכרו כפועל בטל". וכן בדפוס רומי. ובכ"י אברבנאל: "שכרו כפועל" ודלא כמו שכתבו התוספות שם דיבור המתחיל אלא אם כן, שכיוון שבהתחלת המשנה נאמר: "כפועל" וכאן נאמר "עמלו" אינו צריך לתת לו כפועל ממש, לפי שאינו צריך להקדיש אלא חלק קטן מזמנו לעבודה זו. 5) המשך המשנה שם. 6) ששמים את שוויים באותו הזמן, לחלק את הריווח לאמצע אחרי תקופת־מה של גידול. 7) ראה למעלה פרק ו הלכה ב. 8) סוף המשנה שם. 9) כך מפרש רבינו מה שנאמר במשנה שם "עד שיהו משולשין", וראה פירוש המשניות שם. ורש"י שם פירש באופן אחר. 10) "והוא שתוכל לשאת משא" (פירוש המשניות שם). 11) ["מפני שנשתתפו סתם" (להלן הלכה ד) וראה למעלה פרק ד הלכה ד: "היה זמן ידוע למכירת אותה סחורה [המשותפת ביניהם] - יש לכל אחד מהם לעכב שלא יחלקו עד שתימכר הסחורה בזמן הידוע למכירתה"]. 12) יוצא מתוך הדין־ודברים של רב ושמואל. ומתוך העובדא של רבי אלעזר מהגרוניא (בבא מציעא סט.). 13) שזהו תפקידו של המפטם. 14) כלומר, השכר וההפסד, שניהם לאמצע, היינו מחצה מלוה ומחצה פיקדון. 15) מימרא של רב והעובדא של רבי אלעזר (שם). 16) בכתב־יד תימן: "או האלייה". וכן פירש הלחם משנה למעלה פרק ו הלכה ב. 17) שכיוון שהוא מקבל שכר טרחתו בחלקו של חבירו - אין כאן משום אבק ריבית. 18) לפי מסקנת הגמרא על הסתירה שבין שתי המימרות של רב. וכן יוצא קצת מסוף העובדא של רבי אלעזר, וראה הגהות מיימוני. 19) בגמרא הזכירו רק בעגלים, ומזה למד רבינו לביצים. ומשמע קצת מכאן, ש"עסק אחר" שהזכיר רבינו למעלה (פרק ו הלכה ב), היינו, מאותו המין, החוסך לו טירחה יתירה, שבין כך עוסק בפעולה זו, אבל לא סתם עסק שיש לו. 20) והיינו, כמו שיוצא מתוך הסוגיא שם: "מותר שליש", ראה למעלה פרק ו הלכה ב, ועיין בראב"ד. 21) כלומר, העסק שביניהם. וכן קוראו רבינו למעלה שם: "שבכל יום ויום מימי השותפות" (לחם משנה). 22) שם בסוף הסוגייה, במעשה של רבי אלעזר מהגרוניא.

23) המתעסק. 24) בחלק שיש לו כשותף בבהמה. 25) "שהאריס משועבד הוא לבעל השדה" למעלה שם, מהגמרא שם.

1 **ב. הַשָּׁם עֲגָלִים אוֹ סִיָּחִין אוֹ הוֹשִׁיב תַּרְנְגוֹלִים אוֹ**
2 **שָׁם בְּהֵמָה עַל הַפַּטָּם לְמַחֲצִית שָׂכָר, וְלֹא הֶעֱלָה לוֹ**
3 **שָׂכָר - הֲרֵי דִּינוֹ כְּדִין הָעֵסֶק שֶׁל מָעוֹת: רוֹאִין בְּכַמָּה**
4 **שָׁמִין הַבְּהֵמוֹת אוֹ הַבֵּיצִים, וְכַמָּה הִרְוִיחוּ, וְנוֹטֵל**
5 **הַמִּתְעַסֵּק שְׁנֵי שְׁלִישֵׁי הַשָּׂכָר; וְאִם הִפְסִידוּ - מְשַׁלֵּם**
6 **שְׁלִישׁ הַהֶפְסֵד[26].**

26) כמבואר למעלה שם הלכה ג.

7 **ג. שָׁמִין[27] פָּרָה וַחֲמוֹר וְכָל דָּבָר שֶׁדַּרְכּוֹ לַעֲשׂוֹת[28]**
8 **וְלֶאֱכֹל, וְיִהְיֶה הַשָּׂכָר לָאֶמְצַע[29]. אַף עַל פִּי שֶׁזֶּה**
9 **מִתְעַסֵּק[30], הֲרֵי יֵשׁ לוֹ רֶוַח אַחֵר לְעַצְמוֹ בַּעֲבוֹדַת**
10 **הַבְּהֵמוֹת, שֶׁהֲרֵי שׂוֹכֵר[31] אוֹתָהּ אוֹ עוֹבֵד בָּהּ וְנֶהֱנֶה**
11 **בִּשְׂכָרָהּ וּבַעֲבוֹדָתָהּ. וְאֵין[32] שָׁמִין[33] עֵגֶל עִם אִמּוֹ[34],**
12 **וְלֹא סִיָּח עִם אִמּוֹ; שֶׁהָעֵגֶל וְהַסִּיָּח אֵינוֹ עוֹשֶׂה כְּלוּם,**
13 **וְיֵשׁ בּוֹ עֵסֶק.**

27) שם סט: במשנה. 28) מלאכה. 29) ללא שכר כפועל בטל. 30) הוא לבדו, והוא גם מטפל בחלק חבירו. 31) משכיר לאחרים. 32) כן פסק הרי"ף בפרק איזהו נשך דלא כרבן שמעון בן גמליאל במשנה ובברייתא שם סח: מפני שבגמרא (שם סט.) הכניסו את דבריו למסגרת של "שיטה", וכלל הוא בידינו: "אין הלכה כשיטה". וכן כתבו התוספות שם דיבור המתחיל אלא (לחם משנה). 33) היינו, בלי תוספת שכר. 34) על סמך אמו שהוא נגרר אחריה.

14 **ד. הַשָּׁם[35] בְּהֵמָה לַחֲבֵרוֹ, עַד מָתַי חַיָּב לְטַפֵּל בָּהּ?**
15 **בַּאֲתוֹנוֹת - שְׁמוֹנָה עָשָׂר חֹדֶשׁ; וּבַגּוֹדְרוֹת, וְהֵן הַצֹּאן**
16 **וְהַבָּקָר - אַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים חֹדֶשׁ. וְאִם בָּא[36] לַחֲלֹק**
17 **בְּתוֹךְ זְמַן זֶה - חֲבֵרוֹ[37] מְעַכֵּב עָלָיו, מִפְּנֵי שֶׁנִּשְׁתַּתְּפוּ**
18 **סְתָם. לְפִי[38] שֶׁאֵינוֹ דּוֹמֶה טְפִילָה שֶׁל שָׁנָה רִאשׁוֹנָה,**
19 **שֶׁהִיא מְרֻבָּה, וְהָרֶוַח מוּעָט, שֶׁאֵינָהּ מִשְׁתַּמֶּנֶת**
20 **בַּתְּחִלָּה אֶלָּא בְּקֹשִׁי, לִטְפִילָה שֶׁל שָׁנָה הָאַחֶרֶת,**
21 **שֶׁהִיא מוּעָט, וְהָרֶוַח מְרֻבָּה, שֶׁהֲרֵי הִיא מִשְׁתַּמֶּנֶת**
22 **הַרְבֵּה וּמוֹסֶפֶת בְּכָל יוֹם, לְפִיכָךְ מְעַכֵּב עָלָיו עַד סוֹף**
23 **שָׁנָה שְׁנִיָּה. יָלְדָה[39] הַבְּהֵמָה הַשּׁוּמָה[40] אֶצְלוֹ - הֲרֵי**
24 **הַוָּלָד מִכְּלַל הָרֶוַח לָאֶמְצַע. מָקוֹם[41] שֶׁנָּהֲגוּ לְגַדֵּל**
25 **וְלָדוֹתָם - יִגְדְּלוּם[42] וְאַחַר כָּךְ יִמְּכְרוּ. מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ**
26 **שֶׁלֹּא לְגַדֵּל - חַיָּב הַמִּתְעַסֵּק לְהִטַּפֵּל בַּוְּלָדוֹת, בְּדַקָּה**
27 **שְׁלֹשִׁים יוֹם וּבְגַסָּה חֲמִשִּׁים יוֹם[43], וְחוֹלְקִין. רָצָה[44]**
28 **לְהִטַּפֵּל בָּהֶן יָתֵר עַל זְמַן זֶה - שָׁם אוֹתָן בִּפְנֵי**
29 **שְׁלִשָּׁה[45] בְּיוֹם שְׁלֹשִׁים וּבַיּוֹם הַחֲמִשִּׁים, וְכֹל**
30 **שֶׁיִּרְוִיחוּ אַחַר כָּךְ - יִטֹּל הַמִּתְעַסֵּק שְׁלִשָּׁה חֲלָקִים,**
31 **וַחֲבֵרוֹ רְבִיעַ הָרֶוַח; שֶׁהֲרֵי יֵשׁ לוֹ חֲצִי הַוָּלָד, וּמִפְּנֵי**
32 **שֶׁנִּתְעַסֵּק בַּחֲצִי שֶׁל חֲבֵרוֹ נוֹטֵל חֲצִי אוֹתוֹ הַחֲצִי[46],**
33 **הֲרֵי שְׁלִשָּׁה רְבָעִים[47]. וְאִם לֹא הִתְנָה כֵּן בִּפְנֵי שְׁלִשָּׁה**
34 **- הֲרֵי מָחֵל, וְהַוְּלָדוֹת בֵּינֵיהֶן בְּשָׁוֶה[48] כְּמוֹת שֶׁהֵן.**
35 **מָקוֹם[49] שֶׁנָּהֲגוּ לְהַעֲלוֹת[50] שָׂכָר כַּתֶּף[51] לִמְעוֹת**
36 **הָעֵסֶק[52] - מַעֲלִין, וְיִהְיֶה כָּל הַשָּׂכָר שֶׁנּוֹטֵל הַמִּתְעַסֵּק**
37 **בְּשָׂכָר שֶׁנּוֹשֵׂא[53] עַל כְּתֵפוֹ[54] בִּכְלַל שְׂכַר הַמָּעוֹת[55].**
38 **וְכֵן[56] אִם דַּרְכָּן לְהַעֲלוֹת שְׂכַר בְּהֵמָה[57] - מַעֲלִין לוֹ.**
39 **מָקוֹם[58] שֶׁנָּהֲגוּ לְהַעֲלוֹת שְׂכַר וְלָדוֹת בִּשְׂכַר עֲמָלוֹ[59]**
40 **- מַעֲלִין. וְכָל הַמִּתְעַסֵּק[60] אוֹ הַמִּשְׁתַּתֵּף סְתָם - לֹא**
41 **יְשַׁנֶּה מִמִּנְהַג הַמְּדִינָה.**

35) בבא מציעא סט. בברייתא, כדברי סומכוס. 36) בעל הבהמה [כן נראה להלן, וכפירוש שני שברש"י שם דיבור המתחיל אלא]. 37) המטפל כנ"ל. 38) שם בברייתא. וכפירוש שני שברש"י שם דיבור המתחיל אלא, שבעל הבהמה רוצה לחלק והמטפל מעכב. ראה שולחן ערוך יורה דעה סימן קעז סעיף כג, ששניהם מעכבים, וראה ט"ז שם סעיף קטן ל. 39) שם סט: במשנה. 40) הבהמה ששמו אותה. 41) במשנה שם. 42) חייב המתעסק לטפל בהם עד שיהיו גדולים. 43) ברייתא שם כתנא קמא ולא כרבי יוסי, וכן אמרו גם לעניין בכור (בכורות כו: ופרק א מהלכות בכורות הלכה יד) ולמדו זאת מן הפסוקים (רש"י בבא מציעא שם דיבור המתחיל כרבה). 44) סיום הברייתא שם. 45) שם לא: ולמעלה פרק ה הלכה ט. אבל שלא בפני שלושה אסור, וכן הוא שם סט. דברי אביי בעובדא של רבי מנשה בר גדא. 46) שהחצי השני הוא בבחינת "מחצה מלוה ומחצה פיקדון", שהמתעסק מקבל על עצמו אחריות של החצי, ולפיכך, הוא שותף לריווח אף בחצי של חבירו, שממנו יש לו חצי בתורת מלוה. 47) ואינו לוקח שכר עמלו בחלקו של חבירו, אחרי שבין כך מטפל הוא בחלקו־הוא, שאינו מלוה אלא שלו ממש (כסף משנה בשם רש"י). וכיוון שהוא משועבד לבעל האם, הרי הוא כמו האריס המשועבד, שבשביל הטירחה הפעוטה שיש לו ברביע של חבירו אינו צריך לקבל שכר מיוחד (לחם משנה). 48) שהרי זה כאילו לא חילקו כלל, והם שותפים עדיין בכל הוולדות, שהריווח הוא לאמצע, וכן הוא שם בגמרא בתשובת אביי לרב מנשיא בר גדא שחילק לעצמו - "מאן פלג לך" ולפירוש רש"י שם אינו נוטל בשל חבירו כלום, וראה בט"ז יורה־דעה סימן קעז סעיף קטן לב. וכן אמרו במי שהניח בנים גדולים וקטנים (בבא בתרא קמג: "השביחו גדולים את הנכסים השביחו לאמצע, אם אמרו ראו מה שהניח אבא הרי אנו עושים ואוכלים - השביחו לעצמן" (כסף משנה בשם קצת מפרשים). 49) שם סח: בברייתא, כגירסת רבינו חננאל, בתוספות שם דיבור המתחיל מקום. 50) להוסיף. 51) סבל שנושא הסחורה על הכתף. 52) כלומר, מוסיפין השכר הנ"ל לחשבון מעות העסק, וההוצאה חלה על שניהם. 53) והיינו, כמו שנראית משמעות לשון רבינו, שאפילו אם לא שילם לכתף אחר. 54) ויש אומרים שאפילו אם המתעסק בעצמו היה הכתף - חלה ההוצאה על החשבון הכללי של העסק, ראה ט"ז שם סעיף קטן כח. 55) כלומר, בכל הקרן, ששניהם צריכים לסבול אותה בשווה, ולא מטילים אותה על חשבון המתעסק, וראה שם

בהגהת רמ"א. 56) אף זה שם בברייתא. 57) היינו, שהנוהג באותו מקום, שלעסק של בהמה נותנים יותר שכר עמל מאשר לסחורה, מפני שהעמל בבהמה הוא יותר גדול (לחם משנה), ואף שבברייתא נאמרו שתי ההלכות ביחד: "מקום שנהגו להעלות שכר כתף למעות מעלין, לבהמה מעלין" (גירסת ר"ח בתוספות שם) - אין פירושן שווה, ששכר בהמה אינו שכר כתף, אלא כנ"ל. והראב"ד מפרש גם "שכר בהמה" - שכר כתף לעמלים שצריכים לפעמים להוליכם על הכתף לפי שגירסתו בברייתא הנ"ל הייתה כמו שהוא לפנינו: "מקום שנהגו להעלות שכר כתף למעות לבהמה מעלין", וראה ברש"י שם. ויש מפרשים בדברי רבינו "שכר בהמה" - כשצריך בהמה לשאת עליה הסחורה של העיסקא (פלפולא חריפתא בבא מציעא פרק ה סימן מא אות ל). 58) אף זה כגירסת ר"ח בתוספות שם: "ולהעלות וולדות בשכר עמלו ומזונו מעלין". 59) היינו, שנותנים וולדות בעד שכרו (מהר"ם מלובלין שם). ואולי הכוונה שמוסיפים להם אף וולדות בשכר עמלם. 60) המשך הברייתא שם.

1 **ה. רְאוּבֵן שֶׁהָיְתָה לוֹ שָׂדֶה, וְהוֹרִיד שִׁמְעוֹן לְתוֹכָהּ**
2 **לְזָרְעָהּ אוֹ לְנָטְעָהּ, וּלְהוֹצִיא עָלֶיהָ הוֹצָאוֹת, וְלִמְכֹּר**
3 **הַפֵּרוֹת, וְכָל הַיָּתֵר עַל הַהוֹצָאָה[61] יִהְיֶה בֵּינֵיהֶם, בֵּין**
4 **שֶׁהִתְנוּ שֶׁיַּחֲלְקוּ בְּשָׁוֶה[62], בֵּין שֶׁהִתְנוּ שֶׁיִּטֹּל רְאוּבֵן**
5 **יָתֵר[63], בֵּין שֶׁהָיְתָה הַהוֹצָאָה כֻּלָּהּ מִשֶּׁל רְאוּבֵן, בֵּין**
6 **שֶׁהָיְתָה מִשֶּׁל שִׁמְעוֹן - בְּכָל זֶה מֻתָּר[64], וְאֵין כָּאן**
7 **אֲבַק רִבִּית. וְשִׁמְעוֹן הַמְטַפֵּל בַּעֲבוֹדַת הָאָרֶץ**
8 **וּבַהוֹצָאָה וּבִמְכִירַת הַפֵּרוֹת, הוּא הַנִּקְרָא אָרִיס[65].**
9 **אָרִיס אוֹמֵר: לְמֶחֱצָה יָרַדְתִּי, וּבַעַל הַשָּׂדֶה אוֹמֵר**
10 **לִשְׁלִישׁ הוֹרַדְתִּיו - הוֹלְכִין אַחַר מִנְהַג הַמְּדִינָה[66],**
11 **וְזֶה שֶׁטָּעַן שֶׁלֹּא כַּמִּנְהָג - עָלָיו לְהָבִיא רְאָיָה[67].**

61) כלומר: השבח. 62) וזהו הנקרא "אריס למחצה". 63) וזהו הנקרא "אריס לשליש, או לרביע". 64) שבקרקע אין מקום לריבית, שהרי היא תמיד נשארת ברשותו של בעל הקרקע ואין היא בבחינת הלוואה "שכן מצינו חכמי הגמרא שהיו להם אריסים" (כסף משנה). 65) שם קי. וכרב נחמן ולא כרב יהודה. 66) אם מחצה, אם שליש ואם רביע. 67) בעדים או בשטר.

12 **ו. בַּעַל[68] שֶׁהוֹרִיד אֲרִיסִין בְּנִכְסֵי אִשְׁתּוֹ וְגֵרְשָׁהּ: אִם**
13 **הָיָה הַבַּעַל אָרִיס[69] - הוֹאִיל וְנִסְתַּלֵּק בַּעַל נִסְתַּלְּקוּ**
14 **הֵם[70], וְאֵין לָהֶם מִן הַהוֹצָאָה אֶלָּא שִׁעוּר הַשֶּׁבַח,**
15 **וּבִשְׁבוּעָה[71]. וְאִם[72] אֵין הַבַּעַל אָרִיס - עַל דַּעַת**
16 **[מִנְהַג[73]] הָאָרֶץ יָרְדוּ, וְשָׁמִין לָהֶם כְּאָרִיס[74].**

68) כתובות פ. בעייה שנפתרה על ידי רב הונא בריה דרב יהושע. 69) כלומר: "יודע בטיב אריסות, שאם לא ירדו אלו, היה הוא עצמו עובדה" (רש"י שם). 70) "שלא ירדו לה אלא על דעת הבעל" (פרק י מהלכות גזילה ואבידה הלכה יב מן הסוגייה שם). 71) כדין הבעל עצמו שהוציא הוצאות על נכסי אשתו ולא אכל מהפירות (שם עט: במשנה ופרק כ"ג מהלכות אישות הלכה ט) ושם בהלכות גזילה מפורש: "ששמין להם וידם על התחתונה", כלומר: אם ההוצאה יתירה על השבח נוטל את השבח בשבועה, ואם השבח יתר על ההוצאה נוטל ההוצאה בשבועה, כמו בעל עצמו (הלכות אישות שם). שהיא אומרת להם: הפסדתוני בירידתכם, שאם לא הייתם יורדים היה בעלי יורד, ולפיכך, דינם כדינו. ולא הזכיר רבינו מהו דינם של אריסים אלו אם אכלו מן הפירות, אם גם בזה דינם כמו הבעל עצמו שבאופן זה אין לו כלום. אלא "מה שהוציא הוציא ומה שאכל אכל" (משנה שם והלכות אישות שם הלכה ח). ודעת רש"י שם שגם בזה דינם כבעל עצמו. וכן נראה אמנם בסוגיית הגמרא שם, ועיין בחלקת מחוקק ובבית שמואל סימן פח סעיף קטן כב שכתבו שאף דעת רבינו כן. וראה בלחם משנה כאן. 72) שם פ. 73) בהלכות גזילה ואבידה שם כתב: "על דעת הקרקע". 74) [וידם על העליונה: אם הייתה ההוצאה יתירה על השבח, נוטלים את ההוצאה, ואם השבח יתר על ההוצאה, נוטלים את השבח, שהרי ירדו ברשות (כן נראה בהלכות גזילה ואבידה שם). ומה שנראה שם בסוגיית הגמרא שדינו כיורד שלא ברשות - זה אינו אלא אם הבעל עצמו אריס, אבל אם אינו אריס, "ארעא לאריסי קיימא" (כלשון הגמרא שם) והרי זה כיורד ברשות. וראה בתוספות רי"ד שם בסוף הסוגייה].

17 **ז. הָאַחִין[75] אוֹ שְׁאָר הַיּוֹרְשִׁין שֶׁלֹּא חָלְקוּ יֵרֵשַׁת**
18 **מוֹרִישָׁן, אֶלָּא כֻּלָּן מִשְׁתַּמְּשִׁין בָּהּ בְּיַחַד - הֲרֵי הֵן**
19 **כְּשֻׁתָּפִין לְכָל דָּבָר[76]. אֶחָד מִן הָאַחִין אוֹ מִן**
20 **הַשֻّתָּפִין[77] שֶׁנָּפַל לְאֻמָּנוּת הַמֶּלֶךְ[78] - הָרֵוַח[79]**
21 **לָאֶמְצַע[80]. חָלָה[81] אֶחָד מֵהֶן[82] וְנִתְרַפֵּא - נִתְרַפֵּא מִן**
22 **הָאֶמְצַע. וְאִם[83] חָלָה בִּפְשִׁיעָה, כְּגוֹן[84] שֶׁהָלַךְ בַּשֶּׁלֶג**
23 **אוֹ בַּחַמָּה בִּימֵי הַחֹם עַד שֶׁחָלָה וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה[85] - הֲרֵי**
24 **זֶה מִתְרַפֵּא מִשֶּׁל עַצְמוֹ.**

75) בבא בתרא קמד: במשנה, וראה להלן פרק ט מהלכות נחלות הלכה א. 76) בירושה המשותפת ההיא. וראה בראב"ד. 77) במשנה שם "אחין השותפין" ומפרשה רבינו: אחין או השותפין (כסף משנה). 78) "גבאי או סופר שמכניס ומוציא בממון המלך" (הלכות נחלות שם הלכה ו). 79) והוא הדין ההפסד (מגיד משנה בהלכות נחלות שם בשם הירושלמי). 80) "אם מחמת אביהם מינוהו, כגון שהיה אביהן ידוע בדבר זה, ואמר: נעמיד תחתיו בנו, כדי לעשות חסד עם היתומים וכו' ואפילו היה חכם ביותר וראוי למנותו, ואם מחמת עצמו מינוהו - הרי זה לעצמו" (הלכות נחלות שם מן הסוגייה בבבא בתרא שם וראה בראב"ד וכסף משנה כאן). 81) משנה שם. 82) באונס. 83) אף זה שם. 84) שם, לפי המימרא המפורסמת של רבי חנינא: "הכל בידי שמים חוץ מצינים ופחים", הם קור וחום (רשב"ם ותוספות שם). 85) כגון, "שאכל המאכלות שהם מפורסמות ברעה" (פירוש המשניות לרבינו שם).

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי[1]

1) ביאר בו רבינו דין שבועת השותפין והאריסין והאפוטרופסין.

א. הַשֵּׁתָּפִין[2] כֻּלָּן[3], וְהָאֲרִיסִין, וְהָאַפּוֹטְרוֹפִּין[4] שֶׁמִּנּוּ אוֹתָם בֵּית דִּין[5] עַל הַיְתוֹמִים, וְהָאִשָּׁה שֶׁהִיא נוֹשֵׂאת וְנוֹתֶנֶת בְּתוֹךְ הַבַּיִת אוֹ[6] שֶׁהוֹשִׁיבָהּ בַּעְלָהּ חֲנוּנִית, וּבֶן הַבַּיִת[7] - כָּל אֶחָד מֵאֵלּוּ נִשְׁבָּע[8] מִדִּבְרֵיהֶם[9] בְּטַעֲנַת סָפֵק[10], שֶׁמָּא גָּזַל חֲבֵרוֹ בְּמַשָּׂא וּמַתָּן אוֹ שֶׁמָּא לֹא דִּקְדֵּק בַּחֶשְׁבּוֹן שֶׁבֵּינֵיהֶם. וְלָמָּה[11] תִּקְּנוּ חֲכָמִים שְׁבוּעָה זוֹ? מִפְּנֵי שֶׁאִלּוּ מוֹרִין לְעַצְמָן, שֶׁכָּל מַה שֶׁיִּקְּחוּ מִנִּכְסֵי בַּעַל הַמָּעוֹת - רָאוּי הוּא לָהֶם, מִפְּנֵי שֶׁנּוֹשְׂאִין וְנוֹתְנִין וְטוֹרְחִין. לְפִיכָךְ[12] תִּקְּנוּ לָהֶם חֲכָמִים שֶׁחַיָּבִין שְׁבוּעָה בְּטַעֲנַת סָפֵק, כְּדֵי שֶׁיַּעֲשׂוּ כָּל מַעֲשֵׂיהֶן בְּצֶדֶק וֶאֱמוּנָה.

2) שבועות מה: במשנה. 3) כתב כן לכלול גם המתעסקים, שכולם חייבים להשבע, שאע"פ שנוטלים שכרם - מורים הם היתר לעצמם, מאחר שאינם נוטלים שכרם משלם, אלא כפועל בטל בלבד (למעלה פ"ו הלכה ב) בניגוד לדעת רבינו־תם ב'תוספות' שבועות מח: ד"ה דמורו בה, שהם אינם צריכים שבועה (רדב"ז, וראה ברמ"א חושן־משפט סימן צג סעיף ד, ובש"ך שם ס"ק ט). 4) המילה "אפוטרופוס" מורכבת משתי מלים לטיניות: פטר (=אב) פוס (=בן). 5) שלא ימנע מקבלת מינוי זה בגלל הטלת שבועה עליו, אחרי שעצם המינוי המצביע עליו כעל אדם נאמן, גורם לו סיפוק רב, אבל אפוטרופוס שמינהו אבי היתומים, אין משביעין אותו, פן ימנע מקבלת המינוי. וכדעת אבא שאול בגיטין נב. ונב: וראה להלן הלכה ד. 6) כתובות פו: במשנה. 7) בשו"ע חו"מ סימן צג סעיף א הוסיף המחבר: "שנושא ונותן בעניני בעל הבית", היינו מנהל הבית. ורש"י בשבועות מח: ד"ה בן הבית, פירש "אחד מן האחין". אבל דעת רבינו להלן הלכה ה, שכל שליח בכלל זה, וראה סמ"ע שם ס"ק ד. 8) בנקיטת חפץ (להלן הלכה ד). 9) שלא מצינו מן התורה אלא שבועה של מודה במקצת, ואף זו בטענת ודאי, ולא בספק (הגהות מיימוניות). 10) כן פירשו משנה זו בגמרא (שבועות מח:). 11) השאלה והתשובה בגמרא (שם מח:). 12) אף שבדרך כלל אין משביעין על ספק (פ"א מהלכות טוען ונטען הלכה ז).

ב. וְאֵין[13] כָּל אֶחָד מֵאֵלּוּ נִשְׁבָּע בְּטַעֲנַת סָפֵק עַד שֶׁיְּחַשֵּׁד הַמַּשְׁבִּיעַ אוֹתָן בִּשְׁתֵּי כֶּסֶף, שֶׁהֵן שְׁתֵּי מָעִין[14] שֶׁל כֶּסֶף[15], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[16]. אֲבָל אִם חוֹשְׁדִין בְּפָחוֹת מִזֶּה - אֵינָם נִשְׁבָּעִין.

13) שבועות מח: מימרת רב יוסף בר מניומי בשם רב נחמן. 14) כל מעה היא ששית מדינר, ובה שלשים ושתים פרוטות. 15) מלשון רבינו נראה שהוא סובר כדעת רבו ר"י בן מיגאש, שאין צורך כאן בהודאה במקצת, וכן כתבו הר"ן בשבועות שם, והכסף־משנה כאן בדברי רבינו. [ואע"פ שלפי תחילת הסוגיא בשבועות שם שאמרו "כמאן כשמואל" (שאמר שחייבים שבועה מן התורה על טענת שתי כסף, אם הנתבע מודה במקצת וכופר במקצת) - על כרחינו שאין חייבים שבועה זו אלא בהודאה במקצת, שאם לא כן למה צריך שתי כסף, הלא הכפירה אינה צריכה להיות יותר מפרוטה (עיין שבועות לט:) - הנה, למסקנה שם שאמרו: "אימא כפירת טענה, כרב" (שסובר שאין חייבים בשבועה מן התורה אלא בתובעו שתי כסף ופרוטה, והוא כופר בשתי כסף ומודה בפרוטה (שם לט:), על כרחינו שכאן אין צורך בהודאה, שאם לא כן, למה לא הצריכו טענת שתי כסף ופרוטה, אלא ע"כ שלפי המסקנה אין צורך אלא בכפירה ולא בהודאה]. 16) להלן פ"ג מהלכות טוען ונטען הלכה א, ועיין שם הלכה ז.

ג. מִכָּאן הוֹרוּ רַבּוֹתַי, שֶׁאִם מֵת הַשֻּׁתָּף הָאֶחָד - אֵין הַיּוֹרֵשׁ יָכוֹל לְהַשְׁבִּיעַ שֻׁתָּפוֹ שֶׁל אָבִיו בְּטַעֲנַת שֶׁמָּא; שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ יוֹדֵעַ הַדָּבָר שֶׁחֲשָׁדוֹ בּוֹ אָבִיו בְּוַדַּאי, כְּדֵי שֶׁיַּחְשֹׁד אוֹתוֹ זֶה הַיּוֹרֵשׁ בִּשְׁתֵּי כֶּסֶף. וְיֵשׁ מִי שֶׁהוֹרָה, שֶׁמַּשְׁבִּיעַ אוֹתוֹ הַיּוֹרֵשׁ בְּטַעֲנַת שֶׁמָּא. וְכָזֶה[17] רָאוּי לָדוּן, שֶׁהֲרֵי הַיּוֹרְשִׁין מַשְׁבִּיעִין אֶת הָאִשָּׁה שֶׁנַּעֲשֵׂית אַפּוֹטְרוֹפָּא בְּחַיֵּי בַּעְלָהּ[18].

17) שאנו טוענים ליתומים. 18) כן נראה בכתובות פו. סז. שאם לא פטר אותה הבעל משבועת אפוטרופסות, משביעין אותה היורשים אף שאינם יודעים אם חשד אותה אביהם בשתי מעות, שהרי סתם יורשים אינם יודעים.

ד. אַף עַל פִּי שֶׁאֵין שָׁם עֵדִים שֶׁזֶּה אֲרִיסוֹ אוֹ שֻׁתָּפוֹ, אֶלָּא הוּא מוֹדֶה מִפִּי עַצְמוֹ וְאָמַר: שֻׁתָּפוֹ אוֹ אֲרִיסוֹ אוֹ בֶּן בֵּיתוֹ אֲנִי, אֲבָל לֹא גָּזַלְתִּי כְּלוּם[19] - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע בִּנְקִיטַת חֵפֶץ[20]; שֶׁאֵין אוֹמְרִים 'מִגּוֹ' לְפָטְרוֹ שְׁבוּעָה, אֶלָּא לְפָטְרוֹ מָמוֹן[21]. אֵיזֶהוּ[22] בֶּן הַבַּיִת שֶׁיֵּשׁ לוֹ לְהַשְׁבִּיעַ בְּטַעֲנַת סָפֵק? זֶה שֶׁמַּכְנִיס פּוֹעֲלִים וּמוֹצִיא פּוֹעֲלִים, וּמַכְנִיס לוֹ פֵּרוֹת וּמוֹצִיא לוֹ פֵּרוֹת[23]: אֲבָל בֶּן הַבַּיִת שֶׁאֵינוֹ נוֹשֵׂא וְנוֹתֵן, אֶלָּא נִכְנָס בְּרַגְלוֹ וְיוֹצֵא בִּלְבַד - אֵינוֹ יָכוֹל לְהַשְׁבִּיעַ מִסָּפֵק. וְכֵן אַפּוֹטְרוֹפּוֹס שֶׁמִּנָּהוּ אֲבִי יְתוֹמִים - אֵין הַיְתוֹמִים מַשְׁבִּיעִין אוֹתוֹ בְּטַעֲנַת סָפֵק[24]. וְכֵן הָאִשָּׁה[25] שֶׁלֹּא נַעֲשֵׂית אַפּוֹטְרוֹפָּא בְּחַיֵּי בַּעְלָהּ, וְלֹא נָשְׂאָה וְלֹא נָתְנָה לְאַחַר קְבוּרַת בַּעְלָהּ - אֵין מַשְׁבִּיעִין אוֹתָהּ מִסָּפֵק. וְכֵן אִם נָשְׂאָה[26] וְנָתְנָה בֵּין מִיתָה וּקְבוּרָה - אֵין מַשְׁבִּיעִים עַל זֶה שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בֵּין מִיתָה לְקְבוּרָה; שֶׁאִם אַתָּה אוֹמֵר שֶׁתִּשָּׁבַע עַל זֶה - לֹא תִּמְכֹּר לְקְבוּרָה, וְנִמְצָא הַמֵּת מִתְנַוֵּל.

19) ויש לו מיגו, שיכול היה לכפור ולטעון שאינו אריס ואינו שותף וכו'. 20) באחיזת חפץ של קדושה, כגון ספר תורה או תפילין, כדין כל השבועות המנויות במשנה שבועות שם, וראה להלן פ"א מהלכות טוען ונטען הלכה ב. 21) כדעת רבו ר"י בן מיגאש (הובא ברא"ש, פרק כל הנשבעין סימן ד) וראה בפ"ב מהלכות שכירות הלכה ח, ופי"ג מהלכות מלוה ולוה הלכה ג. והטעם בזה כתב הט"ז (חושן־משפט ריש סימן רצו) שכשם שב"חזקה" אין סומכים עליה במקום שאפשר לברר (פסחים ד.) כמו כן ב"מיגו" אין סומכין אלא־אם־כן אי־אפשר לברר, ומכיון שאפשר לברר על־ידי השבועה - צריך לברר. 22) שבועות

מח: 23) שאז הוא מורה היתר לעצמו. 24) גיטין נב. ונב: כאבא שאול, וראה לעיל הל' א והערה ד. 25) כתובות פז. בברייתא. 26) שם, כרב מתנא ולא כרב יהודה בשם רב, וכן פסק הרי"ף שם.

ה. הַמְשַׁלֵּחַ[27] בְּיַד חֲבֵרוֹ חֵפֶץ לְמָכְרוֹ, אוֹ שֶׁשָּׁלַח מָעוֹת בְּיָדוֹ לִקְנוֹת לוֹ פֵּרוֹת אוֹ סְחוֹרָה, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָתַן לוֹ שָׂכָר[28] עַל זֶה, וְאֵין לוֹ חֵלֶק וְלֹא הֲנָאָה בִּשְׁלִיחוּת זוֹ, הוֹאִיל וְנָשָׂא וְנָתַן בְּמָמוֹן חֲבֵרוֹ - הֲרֵי זֶה כְּבֶן בַּיִת[29], וְיֵשׁ לוֹ לְהַשְׁבִּיעַ מִסָּפֵק, שֶׁלֹּא גָזַל לוֹ כְּלוּם בְּעֵת שֶׁהֵבִיא לוֹ הַסְּחוֹרָה שֶׁקָּנָה אוֹ מִקְצָתָהּ אוֹ הַמָּעוֹת שֶׁמָּכַר לוֹ מֵהֶן.

27) תשובת הגאונים (מגדל־עוז וכסף־משנה). 28) כלומר, אם מקבל שכר, בוודאי ובוודאי שיש להשביעו (ראה למעלה הלכה א והערה ב) שאז אין חשש שימנע מלעשות שליחותו של חבירו, שהרי הוא עושה זאת בשכר, אלא אפילו אם אינו מקבל שכר על זה, שיש חשש שמא ימנע מלעשות גמילות חסד לחבירו (ראה למעלה שם הערה ד - סמ"ע סימן צג ס"ק י). ועוד: כשעשה בחינם בוודאי עושה כן לשם מצוה ואין לחשדו (ט"ז שם), ובכל זאת משביעין אותו. 29) הרשב"א חולק על רבינו, וסובר שלא אמרו כן אלא "בן בית" (כסף־משנה).

ו. הַשֻּׁתָּפִין[30] שֶׁנּוֹשְׂאִין וְנוֹתְנִין בְּיַחַד, אוֹ שֶׁהָיָה הָאֶחָד נוֹשֵׂא וְנוֹתֵן וּמַפְקִיד הַסְּחוֹרָה אוֹ מִקְצָתָהּ אוֹ הַמָּעוֹת עִם[31] הַשֵּׁנִי בְּלֹא מִשְׁקָל וְלֹא מִדָּה וְלֹא מִנְיָן - הֲרֵי שְׁנֵיהֶם נִכְנָסִין לְסָפֵק, וְיֵשׁ לְכָל אֶחָד מֵהֶן לְהַשְׁבִּיעַ אֶת חֲבֵרוֹ שְׁבוּעַת הַשֻּׁתָּפִין. אֲבָל אִם הָיָה הָאֶחָד הוּא שֶׁנּוֹשֵׂא וְנוֹתֵן, וְהַשֵּׁנִי לֹא נִתְעַסֵּק עִמּוֹ כְּלָל - אֵין נִשְׁבָּע אֶלָּא זֶה שֶׁנָּשָׂא וְנָתַן.

30) דבר פשוט בטעמו (כסף־משנה). וכן נראה ממה שאמרו במשנה שם: "השותפין" בלשון רבים, כששניהם עוסקים שניהם נשבעים, ו"בן הבית" בלשון יחיד, שרק הוא העוסק והוא הנשבע (הגר"א סימן צד ס"ק יד). 31) אצל, ובשו"ע (חו"מ סימן צג סעיף ה): "ביד".

ז. חָלְקוּ[32] הַשֻּׁתָּפִין וְהָאַרִיסִין, וְנִתְגָּרְשָׁה[33] הָאִשָּׁה, וְנִפְרַד מֵעָלָיו בֶּן הַבַּיִת, וְהֵבִיא לוֹ הַשָּׁלִיחַ[34] סְחוֹרָה שֶׁקָּנָה לוֹ אוֹ מָעוֹת שֶׁמָּכַר לוֹ בָּהֶן, וְשָׁתַק, וְהָלְכוּ לָהֶם וְלֹא תְּבָעָם מִיָּד - אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר וּלְהַשְׁבִּיעוֹ בְּטַעֲנַת סָפֵק[35]. אֲבָל[36] אִם הָיְתָה לוֹ טַעֲנַת וַדַּאי[37] - מַשְׁבִּיעוֹ עָלֶיהָ[38], וּמְגַלְגֵּל בָּהּ[39] כָּל מַה שֶׁיִּרְצֶה[40]. וְכֵן[41] אִם נִתְחַיֵּב לוֹ שְׁבוּעָה אַחַר זְמַן, בֵּין שֶׁל תּוֹרָה בֵּין שֶׁל דִּבְרֵיהֶם[42], כְּגוֹן שֶׁנַּעֲשָׂה[43] לוֹ שֻׁתָּף אוֹ בֶּן בַּיִת פַּעַם אַחֶרֶת - הֲרֵי זֶה יָכוֹל לְגַלְגֵּל עָלָיו: שֶׁלֹּא גְזַלְתַּנִי בְּשֻׁתָּפוּת זוֹ שֶׁבֵּינֵינוּ וְלֹא כְּשֶׁהָיִיתָ שֻׁתָּפִי אוֹ אַרִיסִי אוֹ בֶּן בֵּיתִי אוֹ אַפּוֹטְרוֹפִּי בָּרִאשׁוֹנָה. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

32) שבועות מה. במשנה. 33) המשנה לא הזכירה אלא שותפין ואריסין, אבל הוא־הדין לכולם (כסף־משנה בשם הרי"ף). 34) כלומר, אחד מאלו הרשומים למעלה, שהם כשלוחים של בעל המעות. 35) שמתוך זה שלא תבע בשעת חלוקה, נראה שאין כאן שום חשד. 36) משנה, שם. 37) על השותף והאריס וכו'. 38) שכיון שטוען ודאי, יכול להשביעו בכל זמן שירצה. 39) משנה, שם "נתגלגל לו שבועה ממקום אחר - מגלגלין עליו את הכל", ולפי המסקנא שם המדובר בה גם בשבועה דרבנן שגם בה מגלגלין, וראה בסמוך. 40) אף טענות ספק של שותפות. 41) אף בבא זו נלמדת מהמשנה הנ"ל. 42) בעיא שנפתרה (שם). 43) אף שגם השבועה האחרת היא רק 'שמא', ומכאן שאפשר לגלגל שבועה אף משבועת 'שמא' על שבועת 'שמא' (כסף־משנה).

ח. הַשֻּׁתָּפִין[44] שֶׁחָלְקוּ, וְנִשְׁאַר לָהֶם חוֹבוֹת אֵצֶל אֲחֵרִים - אֵינָן יְכוֹלִין לְהַשְׁבִּיעַ זֶה אֶת זֶה מִסָּפֵק; שֶׁהֲרֵי חָלְקוּ, וְהַחוֹב שֶׁנִּשְׁאַר - דָּבָר יָדוּעַ הוּא, בְּכָל מַה שֶׁיִּפָּרְעוּ יִקַּח זֶה חֶלְקוֹ מִן הַחוֹב וְזֶה חֶלְקוֹ מִן הַחוֹב. וְכֵן אִם נִשְׁאַר לָהֶם מָעוֹת בַּכִּיס, וּכְבָר יָדְעוּ אוֹתָן[45], וַעֲדַיִן לֹא נָטְלוּ כָּל אֶחָד חֶלְקוֹ - אֵין מַשְׁבִּיעִין זֶה אֶת זֶה; שֶׁהַמָּעוֹת כַּחֲלוּקִין הֵם[46]. וְכֵן אִם עָשׂוּ חֶשְׁבּוֹן כָּל הַשֻּׁתָּפִין[47], וְנִשְׁאַר לְאֶחָד מֵהֶן אֵצֶל חֲבֵרוֹ דָּבָר קָצוּב וְיָדוּעַ, אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא נְטָלוֹ - הֲרֵי חָלְקוּ. אֲבָל אִם נִשְׁאַר בֵּינֵיהֶם כָּל שֶׁהוּא מִן הַפֵּרוֹת, וַעֲדַיִן לֹא חָלְקוּ אוֹתָן וְלֹא יָדְעוּ מִשְׁקָלָם[48], אוֹ שֶׁנִּשְׁאַר בֵּינֵיהֶם צַד מִן הַשֻּׁתָּפוּת שֶׁלֹּא עָשׂוּ בּוֹ חֶשְׁבּוֹן, וְלֹא יָדַע כָּל אֶחָד מֵהֶן כַּמָּה חֶלְקוֹ הַמַּגִּיעוֹ - הֲרֵי הַשֻּׁתָּפוּת קַיֶּמֶת עֲדַיִן, וּמַשְׁבִּיעִין זֶה אֶת זֶה.

44) תשובת הגאונים (מגדל־עוז וכסף־משנה). 45) כלומר, ידעו שיש כסף בכיס, אף שלא ידעו הסכום, כיון שבמעות יכול כל אחד לחלוק שלא מדעת חבירו, כמבואר למעלה פ"ב הלכה ט (אור־שמח). 46) למעלה פ"ה שם. 47) בכ"י תימן: כל השותפות. 48) [כלומר: ולפיכך לא חלקו אותם. אבל אפילו אם ידעו משקלם, אם לא חלקו אותם - אין דינו כאילו חלקו, שהרי בפירות אין לחלוק שלא מדעת חבירו, כמבואר למעלה בפ"ה שם].

ט. מִי[49] שֶׁתָּבַע אֶת חֲבֵרוֹ אַחַר חֲלֻקָּה - אֵינוֹ יָכוֹל לְהַשְׁבִּיעוֹ אֶלָּא עַל יְדֵי גִּלְגּוּל, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[50]. אֲבָל יֵשׁ לוֹ לְהַחֲרִים[51] סְתָם עַל מִי שֶׁגָּזְלוֹ כְּלוּם כְּשֶׁהָיָה שֻׁתָּפוֹ אוֹ אַרִיסוֹ אוֹ בֶּן בֵּיתוֹ וְלֹא יוֹדֶה בַּמָּה שֶׁגָּזַל.

49) רי"ף שם. 50) למעלה הלכה ז. 51) תקנת הגאונים היא שיש להחרים, אף במקום שאין להשביע, וראה גם למעלה פ"ג הלכה יא.

פֶּרֶק עֲשִׂירִי[1]

1) המשך דין שבועת השותפין.

א. שֻׁתָּף[2] שֶׁטָּעַן עַל חֲבֵרוֹ שֶׁכָּךְ הָיָה תְּנַאי בֵּינֵיהֶם, וְהַלָּה אוֹמֵר: לֹא הָיָה תְּנַאי זֶה מֵעוֹלָם; אוֹ שֶׁטָּעַן

1 שֶׁהַקֶּרֶן שֶׁלִּי הָיָה כָּךְ וְכָךְ, וְהַלָּה אוֹמֵר: אֵינוֹ אֶלָּא
2 פָּחוֹת[3] מִזֶּה; אוֹ שֶׁטָּעַן שֶׁכְּבָר נָתַתִּי לְךָ הַשֻּׁתָּפוּת,
3 וְהַלָּה אוֹמֵר: לֹא לָקַחְתִּי; אוֹ שֶׁסְּחוֹרָה זוֹ מִשֶּׁלִּי
4 הָיָה, וְהַלָּה אוֹמֵר: מִשֶּׁל אֶמְצַע; וְכֹל כַּיּוֹצֵא בִּטְעָנוֹת
5 אֵלּוּ[4] - הָרְשׁוּת בְּיַד הַתּוֹבֵעַ בִּשְׁבוּעָה[5]. כֵּיצַד? אִם
6 רָצָה הַתּוֹבֵעַ שֶׁלֹּא יִשָּׁבַע הַשֻּׁתָּף שְׁבוּעַת הַשֻּׁתָּפִין,
7 וַיַּשְׁבִּיעוּ הֶסֵּת[6] עַל הַטַּעֲנָה שֶׁכּוֹפֵר בָּהּ וְאוֹמֵר: לֹא
8 הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם - הֲרֵי זֶה מַשְׁבִּיעוֹ; וְאִם רָצָה -
9 מְגַלְגֵּל[7] עָלָיו כָּל אֵלּוּ הַדְּבָרִים בִּשְׁבוּעַת הַשֻּׁתָּפִין[8],
10 וּמַשְׁבִּיעוֹ בְּטַעֲנַת סָפֵק: שֶׁלֹּא גָּזַלְתָּ כְּלוּם כָּל יְמֵי
11 הַשֻּׁתָּפוּת, וְשֶׁהָיָה בֵּינֵינוּ תְּנַאי כָּךְ, וְשֶׁזּוֹ הַסְּחוֹרָה
12 שֶׁלְּךָ, וְשֶׁנְּתַתָּ לִי כָּךְ וְכָךְ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

2) תשובת הגאונים (מגדל־עוז). 3) ובאופן שלא יהיה הנתבע מודה במקצת, כגון שאת חלקו הוודאי כבר קיבל התובע, והדיון הוא על החלק הנשאר בידי הנתבע, ובו הוא כופר הכל, וראה סמ"ע סימן צג, ס"ק כא. 4) שהן טענות ודאיות, ואינן מסוג החששות שעליהן חלה שבועת השותפין, וחייבים עליהן שבועת היסת מדרבנן. 5) ראה להלן פ"א מהלכות טוען ונטען הלכה יד, שהטוען חבירו שתי טענות ונתחייב לו שתי שבועות, אחת קלה ואחת חמורה, אין משביעין אותו שתיהן, אלא משביעין אותו על החמורה ומגלגלים על־ידה את השנייה. וכאן שיש על התובע שבועת השותפין שהיא שבועת המשנה, ושבועת היסת שאינה אלא מדרבנן, היה בדין שישבע שבועת השותפין ויגלגל עליו שבועת היסת (אור־שמח). 6) כדין כל כופר בכל. [שכך נוח לו לתובע, שעיקר השבועה יהיה על הטענה הוודאית, אולי יפרוש הנתבע משבועה, מאחר שהתובע יודע כי הוא נשבע לשקר, ובאופן זה מוכרח הוא לומר שאינו חושד בשותף כי גזל ממנו שתי כסף, ראה למעלה פ"ט הלכה ב ורדב"ז כאן. ועיין אור־שמח]. 7) משביעו על הטענות האמורות דרך גלגול שבועת השותפין. 8) שהיא חמורה משבועת היסת, וראה למעלה הערה ג.

13 ב. הַתּוֹבֵעַ[9] שֶׁתָּפוּ לְהַשְׁבִּיעוֹ שְׁבוּעַת הַשֻּׁתָּפִין,
14 הַנִּתְבָּע אוֹמֵר: כְּבָר חָלַקְנוּ וְלֹא נִשְׁאַר לְךָ אֶצְלִי
15 כְּלוּם[10], וְהַתּוֹבֵעַ אוֹמֵר: עֲדַיִן לֹא חָלַקְנוּ וְלֹא עָשִׂינוּ
16 חֶשְׁבּוֹן[11], אוֹ שֶׁאָמַר הַתּוֹבֵעַ: חָלַקְנוּ עַל מְנָת
17 שֶׁאַשְׁבִּיעַ אוֹתְךָ שְׁבוּעַת הַשֻּׁתָּפִין בְּכָל עֵת שֶׁאֶרְצֶה,
18 וַעֲדַיִן לֹא נִשְׁבַּעְתָּ, וְאַתָּה מַדְחֶה אוֹתִי מִיּוֹם לְיוֹם -
19 אֵינוֹ יָכוֹל לְהַשְׁבִּיעוֹ בְּטַעֲנַת סָפֵק[12]. אֲפִלּוּ אָמַר
20 הַנִּתְבָּע: כֵּן חָלַקְנוּ, וְנִשְׁאַר לְךָ אֶצְלִי, וְזֶה הַנִּשְׁאָר
21 אֵינוֹ אֶלָּא חוֹב שֶׁזְּקַפְתּוּ עָלַי, אוֹ פִּקָּדוֹן הִנַּחְתָּ
22 אֶצְלִי[13], אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ עֵדִים שֶׁהָיָה שֶׁתָּפוּ - אֵינוֹ
23 יָכוֹל לְהַשְׁבִּיעוֹ בְּטַעֲנַת סָפֵק. וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהַשְׁבִּיעַ
24 הֶסֵּת שֶׁכְּבָר חָלְקוּ אוֹ שֶׁלֹּא נִשְׁתַּתְּפוּ מֵעוֹלָם, וַאֲפִלּוּ
25 עַל יְדֵי גִּלְגּוּל. לְפִי שֶׁאֵין מַשְׁבִּיעִין הֶסֵּת וְאֵין
26 מְגַלְגְּלִין אֶלָּא אִם טָעֲנוּ דָּבָר שֶׁאִם יוֹדֶה בּוֹ יִהְיֶה חַיָּב
27 לְשַׁלֵּם מָמוֹן[14]; אֲבָל דָּבָר שֶׁאֲפִלּוּ הוֹדָה בּוֹ אֵינוֹ חַיָּב
28 אֶלָּא שְׁבוּעָה - אֵינוֹ נִשְׁבָּע עָלָיו וַאֲפִלּוּ עַל יְדֵי
29 גִּלְגּוּל. וְכָזֶה הוֹרוּ הַגְּאוֹנִים בַּעֲלֵי הוֹרָאָה.

9) רי"ף פרק כל הנשבעין. 10) ולאחר שחלקו - אין עוד שבועת השותפין, למעלה פ"ט הלכה ז. 11) ואינו תובע ממנו אלא שבועת השותפין בלבד. 12) שיש כאן ספק ספקא, ששבועת השותפין גופה היא ספק, וכאן ספק חדש אם יש מקום עוד לשבועת שותפין זו. 13) והשותפות איננה קיימת עוד. 14) [ובשבועה דאורייתא נאמר (שמות כב, י) "ולקח בעליו ולא ישלם", והוא־הדין לשבועה דרבנן].

30 ג. טָעַן[15] שֶׁעֲדַיִן שֻׁתָּפִי אַתָּה וְנִשְׁאַר לִי אֶצְלְךָ כָּךְ
31 וְכָךְ[16], וְזֶה אוֹמֵר: כְּבָר חָלַקְנוּ וְלֹא נִשְׁאַר לְךָ אֶצְלִי
32 כְּלוּם, אוֹ לֹא הָיִיתָ שֻׁתָּפִי מֵעוֹלָם - הֲרֵי הַנִּתְבָּע נִשְׁבָּע
33 הֶסֵּת[17] שֶׁאֵין לוֹ בְּיָדוֹ כְּלוּם, וּמְגַלְגֵּל עָלָיו: שֶׁלֹּא
34 גְּזַלְתַּנִי כְּלוּם מֵעוֹלָם[18]; וְאֵינוֹ מְגַלְגֵּל עָלָיו שֶׁלֹּא הָיָה
35 שֻׁתָּפוֹ אוֹ שֶׁכְּבָר חָלַקְנוּ, מִן הַטַּעַם שֶׁבֵּאַרְנוּ[19].

15) רי"ף שם, וכ"ה בתשובות הגאונים (מגדל־עוז). 16) והיא טענה ודאית. 17) כדין כופר בכל, על טענה ודאית. 18) שזוהי תביעת ממון. וראה למעלה פ"ט הלכה ז שאע"פ שחלקו, מגלגלים עליו שבועה ממקום אחר. 19) למעלה הלכה ב.

36 ד. טָעַן[20] שֶׁעֲדַיִן שֻׁתָּפִין אֲנַחְנוּ וְיֵשׁ לִי לְהַשְׁבִּיעֲךָ
37 בְּטַעֲנַת סָפֵק, וְהַלָּה אוֹמֵר: לֹא נִשְׁתַּתַּפְנוּ מֵעוֹלָם[21],
38 וְהֵבִיא הַתּוֹבֵעַ עֵדִים שֶׁהָיָה שֻׁתָּפוֹ, וְחָזַר הַנִּתְבָּע אַחַר
39 כָּךְ וְאָמַר: חָלַקְנוּ - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ, שֶׁהֲרֵי הֶחְזִיק
40 כַּפְרָן[22] לִשְׁבוּעָה זוֹ, וְיִשָּׁבַע[23] שְׁבוּעַת הַשֻּׁתָּפִין. וְכֵן
41 כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

20) רי"ף שם. 21) שאם היה טוען: נשתתפנו וחלקנו, היה פטור משבועה, כמבואר למעלה הלכה ב־ג (רדב"ז). 22) שהאומר לא השתתפתי - כאומר לא חלקתי, ועל השותפות עצמה הרי יש עדים, וכאילו יש עדים שעדיין הם שותפים (סמ"ע סימן צג ס"ק כ). 23) ואע"פ שהוא חשוד לשקר ביחס לשותפות - אין זה חשוד על גזילת ממון, שיתכן והיה שותף ולא נשאר בידו כלום (סמ"ע שם).

42 ה. רְאוּבֵן[24] שֶׁהִטִּיל לַכִּיס[25] אַרְבַּע מֵאוֹת דִּינָרִים,
43 וְהִטִּיל שִׁמְעוֹן מָאתַיִם, וְנִשְׁתַּתְּפוּ[26], וְנָשְׂאוּ וְנָתְנוּ
44 בְּיַחַד, וַהֲרֵי הַמָּמוֹן כֻּלּוֹ בְּיַד רְאוּבֵן, וְטָעַן רְאוּבֵן
45 שֶׁפָּחַת מִן הַקֶּרֶן חֲמֵשׁ מֵאוֹת דִּינָרִין[27] - אֵין אוֹמְרִים:
46 יִשָּׁבַע רְאוּבֵן שְׁבוּעַת הַשֻּׁתָּפִין שֶׁפָּחָתוֹ כָּךְ, וִישַׁלֵּם
47 שִׁמְעוֹן חֲמִשִּׁים מִבֵּיתוֹ[28]; אֶלָּא יִשָּׁבַע רְאוּבֵן שְׁבוּעַת
48 הַשֻּׁתָּפִין שֶׁפָּחָתוֹ[29], וְיֵלֵךְ בַּמָּנֶה שֶׁבְּיָדוֹ בִּלְבַד, וְלֹא
49 יְשַׁלֵּם שִׁמְעוֹן כְּלוּם. טָעַן רְאוּבֵן, שֶׁשִּׁמְעוֹן יוֹדֵעַ
50 בְּוַדַּאי[30] בִּפְחָת זוֹ[31] שֶׁפָּחָתוֹ[32] - יְגַלְגֵּל עַל שִׁמְעוֹן[33]
51 שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ בְּוַדַּאי סְכוּם הַפְּחָת הַזֶּה. וְאִם לֹא נִתְעַסֵּק
52 שִׁמְעוֹן בְּשֻׁתָּפוּת זוֹ כְּלָל[34] - יִשָּׁבַע שִׁמְעוֹן הֶסֵּת[35]
53 שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ בְּוַדַּאי בְּזֶה הַהֶפְסֵד, וְיִפָּטֵר. וְלֹא עוֹד[36],

אֶלָּא אִם הָיָה זֶה הַמָּנֶה[37] הַנִּשְׁאָר בְּיַד שִׁמְעוֹן - חוֹלְקִים אוֹתוֹ בְּשָׁוֶה[38]. שֶׁאִין[39] הַשֻּׁתָּף מִן הַנִּשְׁבָּעִין וְנוֹטְלִין כְּדֵי שֶׁיִּשְׁבַּע וְיִטֹּל מַה שֶּׁבְּיַד חֲבֵרוֹ; אֶלָּא נִשְׁבָּע וְנִפְטָר, אוֹ נוֹטֵל מִדָּבָר שֶׁהוּא תַּחַת יָדוֹ. וְהַזְּהֵר בְּדִין זֶה, שֶׁכְּבָר טָעוּ בּוֹ בַּעֲלֵי הוֹרָאָה.

24) גאונים (מגדל־עוז). 25) של שותפות. 26) ולדעת רבינו למעלה (פ"ד הלכה ג) - אע"פ שאין השקעתם שוה, השבר או הפחת ביניהם בשוה, והראב"ד מודה בשכר וחולק בפחת. 27) שנמצא שכל אחד מהם צריך להפסיד מאתיים וחמשים דינרים. 28) שאף ששמעון צריך לשלם מחצית מן ההפסד כדין שותף שמשתתף במחצה שכר ומחצה הפסד, "אין השותף מן הנשבעין ונוטלין כדי שישבע ויטול מה שביד חבירו" כמו שכתב רבינו להלן בסוף ההלכה. 29) כאן לא הוסיף רבינו "כך", שאינו נשבע על כל הסכום, אחרי שאינו מקבלו כולו, ונראה כאילו נשבע על שקר. וכן מצאתי בדין "שנים אוחזים בטלית" וכו' בבא־מציעא ה: (כסף־משנה, וראה בסמ"ע סימן צג ס"ק כד). 30) שאם אין ראובן טוען כן, שברור לו, ששמעון יודע על הפחת, ברור הדבר ששמעון אינו יודע, שהרי לא היה שמעון בשעה שנתעסק, ומכיון שהוא עצמו מודה ששמעון אינו יודע אין צורך להשביעו (ש"ך שם ס"ק טו). 31) בכ"י תימן: "בפחת זה". 32) ותובע את החמישים הנותרים. 33) מתוך שבועת השותפין שהיא חמורה, ראה למעלה הערה ג. 34) שאז אין מקום לשבועת השותפין. 35) כדין כל התובע חבירו טענת 'ברי', והנתבע אומר: איני יודע אם אני חייב לך (פ"א מהלכות טוען ונטען הלכה ח). 36) כלומר, לא רק שאין מוציאין בשבועת השותפין מכיסו של השותף, אלא שלפעמים מעכב זה מממון השותפים כגון שהוא בידו, ואף זה בכלל מה שנאמר, שאין השותף מהנשבעין ונוטלין (סמ"ע שם ס"ק כח). 37) הוא מאה דינרים. 38) שמה שנשאר, אף שהוא ביד אחד מהם, הרי הוא מהשותפות, והוא כאילו מונח ברשות שניהם, ויש לשניהם חלק שוה (סמ"ע שם). 39) הוא טעם גם למה שנאמר בתחילת ההלכה.

ו. טָעַן[40] שִׁמְעוֹן, שֶׁיֵּשׁ לְלֵוִי עָלָיו[41] חוֹב בְּזוֹ הַשֻּׁתָּפוּת מָנֶה: אִם הָיָה בְּיָדוֹ כְּדֵי הַחוֹב וְהָיָה יָכוֹל לִתְּנוֹ לְלֵוִי - נֶאֱמָן[42], וְנוֹתְנִין הַחוֹב וְאַחַר כָּךְ מְחַשְּׁבִין[43]; וְאִם אֵין בְּיָדוֹ לִתֵּן - אֵינוֹ נֶאֱמָן[44] לְהוֹצִיא[45] מִיַּד רְאוּבֵן[46] אוֹ מִן הַסְּחוֹרָה הַיְדוּעָה לַשֻּׁתָּפוּת, שֶׁמָּא קְנוּנְיָא הֵם עוֹשִׂין שִׁמְעוֹן וְלֵוִי עַל נִכְסֵי רְאוּבֵן. אֲפִלּוּ הָיְתָה הַמִּלְוָה בִּשְׁטָר[47] - אֵין רְאוּבֵן[48] חַיָּב לְשַׁלֵּם מִמָּנָה כְּלוּם. אֲבָל אִם טָעַן שִׁמְעוֹן, שֶׁרְאוּבֵן יוֹדֵעַ בְּוַדַּאי[49] שֶׁזֶּה הַחוֹב שֶׁעָלַי מֵחֲמַת הַשֻּׁתָּפוּת הוּא, וְהַחוֹב אֶצְלֵנוּ הוּא - יִשָּׁבַע רְאוּבֵן הֶסֵּת אוֹ עַל יְדֵי גִּלְגּוּל שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ שֶׁחוֹב זֶה אֶצְלֵנוּ, וִישַׁלֵּם שִׁמְעוֹן הַחוֹב מִשֶּׁלּוֹ. וְכֵן אִם יָצָא שְׁטַר חוֹב עַל לֵוִי בְּשֵׁם שִׁמְעוֹן בְּמֵאָה דִינָרִין מִמָּמוֹן[50] הַשֻּׁתָּפוּת, וְאָמַר שִׁמְעוֹן: נִפְרַעְתִּי וְהֶחֱזַרְתִּי לַכִּיס[51], אוֹ שֶׁאָמַר שִׁמְעוֹן: קִבַּעְתִּי לוֹ זְמַן לְשָׁנָה אוֹ לִשְׁתַּיִם - אֵינוֹ נֶאֱמָן, שֶׁמָּא קְנוּנְיָא הוּא עוֹשֶׂה עַל נִכְסֵי רְאוּבֵן. וְכֵיצַד דָּנִין בְּדִין זֶה? לֵוִי כְּבָר נִפְטַר בְּהוֹדָאַת שִׁמְעוֹן, וְאִם לֹא הֵבִיא שִׁמְעוֹן[52] רְאָיָה - יְשַׁלֵּם מִבֵּיתוֹ[53], וְיִתְבַּע אֶת לֵוִי בְּסוֹף זְמַן שֶׁאָמַר[54]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

40) תשובת הגאונים (מגדל־עוז). 41) על שמעון, ואין לשמעון ראיה שיש כאן חוב, והחוב הוא על השותפים. ומן הביטוי "עליו", נראה שאף שיוצא שטר־חוב עליו, על שמו של שמעון, אין לו ראיה שהחוב אינו עליו, אלא על השותפות. 42) אחרי שיש בידו כדי החוב, הרי כאילו הכסף ברשותו והוא בעלים עליו. או מפני שבידו היה לתת מקודם את החוב ללוי, טרם שסיפר עליו. 43) אחרי סילוק החוב, עושים חשבון של ההון הנשאר לחלוקת השותפות. 44) אחרי שאין בידו ראיה. 45) ודינו כדין כל מוציא מחבירו. 46) היינו, מחלקו של ראובן. שאילו מחלקו הוא, בוודאי נאמן. וזה בהתאם לשיטת רבינו, שהשותף חייב מכיסו לכסות את חלקו בהפסד. 47) והיא כתובה על שמעון ולא על השותפות. 48) אבל שמעון חייב לשלם את חלקו, אחרי שהודה. 49) ראה למעלה הערה כח בשם הש"ך. 50) שאף שהשטר הוא על שמו של שמעון, הרי כתוב בו מפורש שההלוואה ניתנה מממון השותפים. והמדובר כשהשטר בידי ראובן, וראה להלן. 51) לאוצר השותפות. 52) המדובר כשהשטר בידי ראובן, כנ"ל, ולפיכך אינו נפטר אלא מחלקו של שמעון, שאין ראובן גובה ממנו תחילה אלא אם אין לו לשמעון לשלם, ואם השטר בידי שמעון - נפטר לוי גם מחלקו של ראובן, שהרי יש לשמעון "מיגו" שהיה יכול להעלים את השטר (כסף־משנה). 53) ואם אין לו - יתבע מלוי (כסף־משנה). 54) היינו כשטוען: "קבעתי לו זמן לשנה או לשתים", אבל אם טען "נפרעתי" - אינו יכול לתבוע את לוי כלל (סמ"ע סימן צג ס"ק לא).

סְלִיקוּ לְהוּ הִלְכוֹת שְׁלוּחִין וְשֻׁתָּפִין

יום שישי כ"ב אדר־ב' ה'תשפ"ב

הִלְכוֹת עֲבָדִים

יֵשׁ בִּכְלָלָן שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִצְוֹת: חָמֵשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה, וּשְׁמוֹנֶה מִצְוֹת לֹא תַּעֲשֶׂה, וְזֶהוּ פִּרְטָן: א) דִּין קִנְיַן עֶבֶד עִבְרִי[1]. ב) שֶׁלֹּא יִמָּכֵר מִמְּכֶרֶת עֶבֶד[2]. ג) שֶׁלֹּא יַעַבְדֶנּוּ בְּפֶרֶךְ[3]. ד) שֶׁלֹּא נַעֲבֹד בּוֹ עֲבוֹדַת עָבֶד[4]. ה) שֶׁלֹּא[5] נַגִּיחַ[6] גֵּר תּוֹשָׁב[7] לִרְדּוֹת בּוֹ[8] בְּפֶרֶךְ. ו) לְהַעֲנִיק[9] לוֹ בְּצֵאתוֹ חָפְשִׁי. ז) שֶׁלֹּא[10] יֵצֵא רֵיקָם. ח) לִפְדּוֹת[11] אָמָה הָעִבְרִיָּה. ט) לְיַעֲדָהּ[12]. י) שֶׁלֹּא[13] תִּמָּכֵר. יא) לַעֲבֹד[14] בְּעֶבֶד כְּנַעֲנִי לְעוֹלָם, אֶלָּא[15] אִם כֵּן הִפִּיל לוֹ אֲדוֹנָיו אֶחָד מֵרָאשֵׁי אֵיבָרָיו. יב) שֶׁלֹּא[16] לְהַסְגִּיר עֶבֶד שֶׁבָּרַח מִחוּצָה לָאָרֶץ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. יג) שֶׁלֹּא[17] לְהוֹנוֹת עֶבֶד זֶה הַנִּצָּל אֵלֵינוּ.

1 **וּבֵאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ בְּפְרָקִים אֵלּוּ:**

~ נקודות משיחות קודש ~

דיני עבדים נכתבו בתחילת פרשת משפטים "ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם, כי תקנה עבד עברי.." והעיר על כך האדמו"ר הזקן ב"תורה אור" שתחילת הפסוק מדבר בלשון רבים (לפניהם) ובהמשכו בלשון יחיד (כי תקנה) כיון ש"כי תקנה" מוסב על משה רבינו שהוא הממשיך בחינת הדעת בנשמות בי"ע היותר נמוכות שהן בבחינת עבד (ונשמות דאצילות נקראו "בנים"). והמשכה זו נקראת קניין כי כמו שבדבר הנקנה אין התהוות דבר חדש אלא שיוצא מרשות המוכר לרשות הקונה, כך גם בעבד עברי שהוא על שם "בעבר הנהר ישבו אבותיכם" שנהר הוא בחינת בינה דאצילות, ועבר הנהר הוא מה שלמעלה מבחינת הבינה והשכל המושג. וזהו שאומר "בעבר הנהר ישבו אבותיכם" ששורש כל אחד ואחד מישראל הוא בדרגה זו, ולכן גם אחר שהושפלו הבנים וירדו לעולמות בי"ע להיותם במצב של גלות, הרי שורשם הוא ב"עבר הנהר" ומה שממשיך להם בחינת הדעת רק מגלה את שורשם האמיתי ואינו מהווה דבר ועניין חדש.

בעבודת עבד ישנן שלוש דרגות: עבד כנעני, עבד עברי, ואמה עבריה, שהם שלושת עולמות בי"ע וכנגד צדיק בינוני ורשע. אמה עבריה כנגד צדיק בדוגמת עולם הבריאה שרובו טוב, עבד עברי בדוגמת עולם היצירה ובינוני - מחצה על מחצה, ועבד כנעני כנגד דרגת רשע וכנגד עולם העשיה שרובו רע.

ולפי זה צריך להבין, מדוע הקדים הרמב"ם גם במניין המצוות שלפני ההלכות וגם בהלכות שב"יד החזקה' דיני עבד עברי לאמה עבריה ורק אחר כך דיני עבד כנעני, והרי לפי המבואר לעיל צריך הסדר להיות או מלמעלה למטה אמה עבריה עבד עברי ועבד כנעני, או מלמטה למעלה עבד כנעני, עבד עברי ואמה עבריה, ומדוע מתחיל בעבד עברי דווקא.

אלא שמבואר בתניא שמידת הבינוני היא מדת כל אדם ואחריה כל אדם ימשוך , ואח"כ ממשיך בזכותן של ישראל שביכולתו ובכחו של כל יהודי להגיע לדרגה נעלית יותר ולמעלת הצדיק. ואח"כ מסיים שיתכן גם מצב לא רצוי - בחינת עבד כנעני.

בנוגע לעבד עברי ואמה עבריה, פסק הרמב"ם ש"חייב האדון להשוותן לו במאכל ובמשתה בכסות ובמדור כו'" ומכיון שמה שהקב"ה עושה הוא מצווה לישראל לעשות, הרי שגם הקב"ה נותן לעבדיו - עם ישראל את כל המצטרך להם לא רק בחיטין ושעורין אלא גם עניני תענוג להחיות בהם נפש כל חי.

ועל־דרך־זה בלימוד התורה משפיע ה' גם בחינת יין ושמן שבתורה, היינו בחינת רזין ורזין דרזין דאורייתא.

(על פי 'יין מלכות' ספר קנין סימן כא)

1) ראה ספר המצוות, עשה רלב. 2) ראה שם, לא־תעשה רנח. 3) ראה שם, מל"ת רנט. 4) ראה ויקרא כה, לט: "לא תעבוד בו עבודת עבד", ספר המצוות שם מל"ת רנז. 5) ראה ספר המצוות שם מ"לת רס. 6) שלא ניתן לאחרים, שנמנע מאחרים לעשות כך. 7) נקט לשון הכתוב (ויקרא כה, מז־נג) "וכי תשיג יד גר ותושב - לא ירדנו בפרך לעיניך". ולהלן סוף הלכה ו הוא כותב: הגוי. וכן הוא בספר המצוות שם. וראה שם שהזהרנו שהגוי לא ידור בארצנו עד שיקבל עליו להיות גר תושב. 8) בעבד עברי. 9) ראה ספר המצוות, עשה קצו. 10) ראה שם לא־תעשה רלג. 11) ראה שם, עשה רלד. 12) שם, עשה רלג. 13) שם, לא־תעשה רסא ולקמן פרק ד הלכה י. 14) שם, עשה רלה, ולהלן פרק ט הלכה ו וכדעת רבי בגיטין לח: 15) הרמב"ן בספר המצוות שם, חולק על רבינו ומונה כאן שתי מצוות, וראה מגילת אסתר ולב שמח. 16) ספר המצוות, לא־תעשה רנד ולקמן פרק ח הלכה י. וכפירושו של רב חיסדא בגיטין מה. 17) ספר המצוות, שם לא־תעשה רנה, ולקמן פרק ח הלכה יא.

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

1) נתבאר בו דין עבד עברי ואמה עברייה, ושאסור לעבוד בעבד עברי בפרך, ושרבו מחוייב לפרנסו בשווה לפרנסת עצמו.

2 **א. עֶבֶד עִבְרִי הָאָמוּר בַּתּוֹרָה, זֶה יִשְׂרְאֵלִי[2] שֶׁמָּכְרוּ**
3 **אוֹתוֹ בֵּית דִּין עַל כָּרְחוֹ, אוֹ הַמּוֹכֵר עַצְמוֹ לִרְצוֹנוֹ.**
4 **כֵּיצַד? גָּנַב וְאֵין לוֹ לְשַׁלֵּם אֶת הַקֶּרֶן[3] - בֵּית דִּין**
5 **מוֹכְרִין אוֹתוֹ, כְּמוֹ שֶׁאָמַרְנוּ בְּהִלְכוֹת גְּנֵבָה[4]. וְאֵין לְךָ**
6 **אִישׁ בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁמּוֹכְרִין אוֹתוֹ בֵּית דִּין, אֶלָּא הַגַּנָּב**
7 **בִּלְבַד. וְעַל זֶה שֶׁמְּכָרוּהוּ בֵּית דִּין הוּא אוֹמֵר: כִּי**
8 **תִקְנֶה עֶבֶד עִבְרִי[5]. וְעָלָיו הוּא אוֹמֵר בְּמִשְׁנֵה תוֹרָה: כִּי**
9 **יִמָּכֵר לְךָ אָחִיךָ הָעִבְרִי[6]. מוֹכֵר עַצְמוֹ כֵּיצַד? זֶה**
10 **יִשְׂרָאֵל שֶׁהֶעֱנִי בְּיוֹתֵר, נָתְנָה לוֹ תּוֹרָה רְשׁוּת לִמְכֹּר אֶת**
11 **עַצְמוֹ[7]; שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי יָמוּךְ אָחִיךָ עִמָּךְ וְנִמְכַּר לָךְ.**
12 **וְאֵינוֹ[8] רַשַּׁאי לִמְכֹּר אֶת עַצְמוֹ וּלְהַצְנִיעַ אֶת דָּמָיו, אוֹ**
13 **לִקְנוֹת בָּהֶם סְחוֹרָה אוֹ כֵּלִים, אוֹ לִתְּנָם לְבַעַל חוֹב[9],**
14 **אֶלָּא אִם כֵּן צָרִיךְ לְאָכְלָן בִּלְבַד[10]. וְאֵין אָדָם רַשַּׁאי**
15 **לִמְכֹּר אֶת עַצְמוֹ, עַד שֶׁלֹּא יִשָּׁאֵר לוֹ כְּלוּם, וַאֲפִלּוּ**
16 **כְּסוּת[11] לֹא תִשָּׁאֵר לוֹ, וְאַחַר כָּךְ יִמְכֹּר אֶת עַצְמוֹ.**

2) כן הוא במכילתא בתחילת פרשת משפטים. 3) הקרן דווקא, אבל בעבור הכפל אינו נמכר (פרק ג מהלכות גניבה הלכה יב). 4) שם הלכה יא. 5) מכילתא שם. 6) שם. 7) ובלי רשות מהתורה אסור לו למכור עצמו שהרי אמרה תורה (ויקרא כה, נה): "כי לי בני ישראל עבדים, עבדי הם" - "[עבדי הם] ולא עבדים לעבדים" (קידושין כב:). 8) ספרא בשינויים קלים. 9) אין זה בספרא שם. ועיין כסף משנה. [ומסתבר שלמדו רבינו מתוך הלכה זו עצמה, שכיוון שאין לו למכור עצמו אלא אם אין לו מה לאכול ואין לו

כסות כדלהלן, אם כן לא ייתכן שימכור עצמו בשביל חוב, שהרי הלכה היא שמסדרין לבעל חוב ומשאירים לו מזון לשלושים יום וכסות לשנים עשר חודש (פרק א מהלכות מלוה ולווה הלכה ז), ועל אחת כמה וכמה שאם אין לו מה לאכול, שוודאי אין בעל חובו רשאי לתובעו. ועוד שאין חוב זה חמור יותר מן הכפל של הגנב, שאין בית דין מוכרים אותו עבור זה. ומכיוון שבית דין אינו יכול למכרו - שוב אינו רשאי אף הוא למכור את עצמו, כיוון שאין לו חיוב כזה כלפי הנגנב]. 10) בספרא שם: "אינו נמכר אלא אם כן העני". 11) [כן כתב רבינו גם במכירת בתו לאמה, להלן פרק ד הלכה ב].

1 **ב. כְּבָר בֵּאַרְנוּ[12], שֶׁאִין הָאִשָּׁה נִמְכֶּרֶת בִּגְנֵבָתָהּ, וְכֵן**
2 **אֵינָהּ מוֹכֶרֶת אֶת עַצְמָהּ[13]. וְאִינָהּ[14] קוֹנָה לֹא עֶבֶד**
3 **עִבְרִי[15] וְלֹא עֶבֶד כְּנַעֲנִי[16], מִפְּנֵי הַחֶשֶׁד. וְאֵין[17] הַגֵּר**
4 **נִקְנֶה בְּעֶבֶד עִבְרִי; שֶׁנֶּאֱמַר: וְשָׁב אֶל מִשְׁפַּחְתּוֹ - מִי**
5 **שֶׁיֵּשׁ לוֹ[18] מִשְׁפָּחָה.**

12) בפרק ג מהלכות גניבה הלכה יב. 13) תוספתא סוף פרק ב' דסוטה. ובמכילתא "וכי ימכור איש (שמות כא, ז), האיש מוכר את עצמו ואין האשה מוכרת את עצמה וכו' הבת שאינה נמכרת בגניבתה לפיכך לא תמכור את עצמה". [ולפיכך הסמיך גם רבינו "וכן אינה מוכרת את עצמה" אל מה שכתב לפני כן שאינה נמכרת בגניבתה]. 14) בבא מציעא עא. שתי ברייתות, אחת סתמית ובאחרונה וויכוח בין חכמים ורבן שמעון בן גמליאל. 15) כן בברייתא הראשונה, וזהו לכל הדעות, כמו שנראה מהשקלא וטרייא שם. 16) כן בברייתא השנייה, וכחכמים. 17) ברייתא שם. 18) שהרי גר שנתגייר כקטן שנולד הוא.

6 **ג. עֶבֶד עִבְרִי שֶׁמְּכָרוּהוּ בֵּית דִּין - אֵין מוֹכְרִין אוֹתוֹ**
7 **אֶלָּא לְיִשְׂרָאֵל[19] אוֹ לְגֵר צֶדֶק[20]. וְכֵן הַמּוֹכֵר עַצְמוֹ[21]**
8 **- אֵינוֹ רַשַּׁאי לִמְכֹּר עַצְמוֹ לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים, וַאֲפִלּוּ**
9 **לְגֵר תּוֹשָׁב. וְאִם עָבַר וּמָכַר עַצְמוֹ[22] אֲפִלּוּ לְעוֹבֵד**
10 **כּוֹכָבִים[23], וַאֲפִלּוּ לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים עַצְמָהּ - הֲרֵי זֶה**
11 **מָכוּר; שֶׁנֶּאֱמַר: אוֹ לְעֵקֶר מִשְׁפַּחַת גֵּר. לְעֵקֶר - זֶה**
12 **הַנִּמְכָּר לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים עַצְמָהּ.**

19) [ספרא בהר פרק ז הלכה א (לפי נוסחת ילקוט שמעוני שם סימן תרסו) "ומניין כשיהיו בית דין מוכרין אותו לא יהיו מוכרין אלא לך, תלמוד לומר כי יימכר לך אחיך", וכן הוא בדברי רבינו להלן פרק ג הלכה יב]. 20) כך היא הגירסה הנכונה (כסף משנה) וכן הוא בכתב־יד תימן. [וכן נראה להלן שכתב: "וכן המוכר עצמו אינו רשאי למכור עצמו לגוי, ואפילו לגר תושב". ולא כתב "לגר צדק"]. אבל בדפוס רומי: "ולא לגר צדק", ואף על פי שאין מקור לזה בדברי חז"ל, למדה רבינו מן הסברא, שוודאי גר צדק לא יכשילו לעבור על המצוות (לחם משנה), וראה להלן פרק ב הלכה יב שהנמכר לגר צדק דינו כנמכר לגוי, שכלל הוא בידינו: כל שאינו נקנה בעבד עברי אינו קונה עבד עברי (בבא מציעא שם). 21) כן בספרא שם (לפי ילקוט שמעוני שם) "ומניין כשיהא נמכר לא יהא נמכר אלא לך תלמוד לומר ונמכר לך". 22) [נראה שדווקא במוכר עצמו אמרו שאם עבר ונמכר לגוי הרי זה מכור, אבל במכרוהו בית דין לגוי אינו מכור. והטעם בזה משום שבפסוק "ונמכר לגר תושב וגו' או לעקר וגו'", מדבר במוכר עצמו, ואילו במכרוהו בית דין בפסוק "כי יימכר לך" (דברים טו, יב) לא נזכרו גר תושב ועקר. וראה להלן פרק ב תחילת הלכה ח]. 23) כן נראה בבבא מציעא שם. וראה להלן פרק ב הלכה יב.

13 **ד. בָּא[24] וְאָמַר לְךָ: הֲרֵינִי מוֹכֵר עַצְמִי לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים**
14 **- אֵין אַתָּה זָקוּק[25] לוֹ, עַד שֶׁיִּמְכֹּר. אֲבָל[26] לְאַחַר**
15 **שֶׁנִּמְכַּר לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים, אַף עַל פִּי שֶׁעָבַר וְעָשָׂה**
16 **שֶׁלֹּא כַּהֹגֶן - מִצְוָה לִפְדּוֹתוֹ[27], וְלֹא יִטָּמֵעַ[28] בָּהֶם;**
17 **שֶׁנֶּאֱמַר: אַחֲרֵי נִמְכַּר גְּאֻלָּה תִּהְיֶה לוֹ.**

24) ספרא שם פרק ח הלכה א. 25) לטפל בו, לתת לו ממון שלא ימכור את עצמו לגוי. 26) שם. 27) בספרא שם נוסף: "מייד". 28) יתבולל.

18 **ה. אֶחָד[29] הַמּוֹכֵר אֶת עַצְמוֹ אוֹ שֶׁמְּכָרוּהוּ בֵּית דִּין[30]**
19 **- אֵינוֹ נִמְכָּר בְּפַרְהֶסְיָא[31] עַל אֶבֶן הַמֶּקַח[32], וְלֹא**
20 **בְּסִמְטָא, כְּדֶרֶךְ שֶׁהָעֲבָדִים נִמְכָּרִין; שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא**
21 **יִמָּכְרוּ מִמְכֶּרֶת עָבֶד - אֵינוֹ נִמְכָּר אֶלָּא בְּצִנְעָה וְדֶרֶךְ**
22 **כָּבוֹד.**

29) ספרא שם פרשה ו הלכה א. 30) [צריך עיון שהפסוק "לא ימכרו ממכרת עבד" מדבר במוכר עצמו, ועיין קידושין טו. בברייתא דראב"י]. 31) בפומבי. 32) אבן גבוהה שעליה מעמידים העבדים למכירה.

23 **ו. כָּל עֶבֶד[33] עִבְרִי אָסוּר לַעֲבֹד בּוֹ בְּפֶרֶךְ. וְאֵיזוֹ הִיא**
24 **עֲבוֹדַת פֶּרֶךְ? זוֹ עֲבוֹדָה שֶׁאֵין לָהּ קִצְבָּה[34], וַעֲבוֹדָה**
25 **שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לָהּ, אֶלָּא תִּהְיֶה מַחֲשַׁבְתּוֹ לְהַעֲבִידוֹ**
26 **בִּלְבַד, שֶׁלֹּא יִבָּטֵל. מִכָּאן[35] אָמְרוּ חֲכָמִים, שֶׁלֹּא**
27 **יֹאמַר לוֹ: עֲדֹר[36] תַּחַת הַגְּפָנִים עַד שֶׁאָבוֹא[37]; שֶׁהֲרֵי**
28 **לֹא נָתַן לוֹ קִצְבָּה. אֶלָּא יֹאמַר לוֹ: עֲדֹר עַד שָׁעָה**
29 **פְּלוֹנִית, אוֹ עַד מְקוֹם פְּלוֹנִי. וְכֵן לֹא יֹאמַר לוֹ: חֲפֹר**
30 **מָקוֹם זֶה, וְהוּא אֵינוֹ צָרִיךְ לוֹ. וַאֲפִלּוּ לְהָחֵם לוֹ כּוֹס**
31 **שֶׁל חַמִּין אוֹ לְהָצֵן, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לוֹ - אָסוּר, וְעוֹבֵר**
32 **עָלָיו בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תִרְדֶּה בוֹ בְּפֶרֶךְ. הָא**
33 **אֵינוֹ עוֹשֶׂה לוֹ אֶלָּא דָּבָר קָצוּב שֶׁהוּא צָרִיךְ לוֹ. וְכֵן**
34 **הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁנִּמְכַּר לוֹ, אִם רָדָה בוֹ בְּפֶרֶךְ - הֲרֵי**
35 **יִשְׂרָאֵל מְצֻוִּין לְמָנְעוֹ. וְאִם הִנִּיחוּהוּ - עוֹבְרִים בְּלֹא**
36 **תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא יִרְדֶּנּוּ בְּפֶרֶךְ לְעֵינֶיךָ. וְאֵין[38] אָנוּ**
37 **נִזְקָקִין לִיכָּנֵס לִרְשׁוּתוֹ שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכָבִים וְלִבְדֹּק**
38 **אַחֲרָיו שֶׁלֹּא יַעֲבִידֶנּוּ בְּפֶרֶךְ; שֶׁנֶּאֱמַר: לְעֵינֶיךָ - בִּזְמַן**
39 **שֶׁאַתָּה רוֹאֶה.**

33) ספרא שם הלכה ב. 34) זמן קבוע. 35) כל מה שכתב רבינו כאן הוא בספרא שם. 36) חפור. 37) ויש כאן עינוי נפשי גדול, שהעובד אינו יודע מתי יבוא קץ לעמלו. 38) ספרא שם פרק ח הלכה ח.

40 **ז. כָּל עֶבֶד[39] עִבְרִי אָסוּר לְיִשְׂרָאֵל שֶׁקְּנָהוּ לְהַעֲבִידוֹ**

בִּדְבָרִים בּוֹזִים, שֶׁהֵם מְיֻחָדִים לַעֲשׂוֹת הָעֲבָדִים[40], כְּגוֹן שֶׁיּוֹלִיךְ אַחֲרָיו כֵּלָיו לְבֵית הַמֶּרְחָץ, אוֹ יַחֲלֹץ לוֹ מִנְעָלָיו[41]; שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תַעֲבֹד בּוֹ עֲבֹדַת עָבֶד. אֵינוֹ נוֹהֵג בּוֹ אֶלָּא כְּשָׂכִיר; שֶׁנֶּאֱמַר: כְּשָׂכִיר כְּתוֹשָׁב יִהְיֶה עִמָּךְ. וּמֵתֶר[42] לְסַפֵּר לוֹ שְׁעָרוֹ, וּלְכַבֵּס לוֹ כְּסוּתוֹ, וְלֶאֱפוֹת לוֹ עִסָּתוֹ; אֲבָל[43] לֹא יַעֲשֶׂה אוֹתוֹ בַּלָּן לָרַבִּים[44], אוֹ סַפָּר לָרַבִּים, אוֹ נַחְתּוֹם לָרַבִּים. וְאִם[45] הָיְתָה אֻמָּנוּתוֹ זֹאת קֹדֶם שֶׁיִּמָּכֵר - הֲרֵי זֶה יַעֲשֶׂה. אֲבָל[46] לֹא יְלַמְּדֶנּוּ בַּתְּחִלָּה מְלָאכָה כְּלָל[47], אֶלָּא אֻמָּנוּת שֶׁהָיָה בָהּ - הֵיא שֶׁעוֹשֶׂה כְּשֶׁהָיָה עוֹשֶׂה מִקֹּדֶם. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[48]? בְּעֶבֶד עִבְרִי, מִפְּנֵי שֶׁנַּפְשׁוֹ שְׁפָלָה בַּמְּכִירָה; אֲבָל יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא נִמְכַּר - מֻתָּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ כְּעֶבֶד, שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ עוֹשֶׂה מְלָאכָה זוֹ אֶלָּא בִּרְצוֹנוֹ וּמִדַּעַת עַצְמוֹ.

39) שם פרק ז הלכה ב. 40) הכנענים. 41) אין זה בספרא שלפנינו [אבל כן הוא בברייתא בקידושין כב: במעשה העבד לרב]. 42) ספרא שם הלכה ג. 43) סיום דברי רבי יוסי. 44) הדגש הוא על "לרבים", שאינו יכול לנצלו לעבודת חוץ, וכן נראה בספרא שם שלמדו זאת מהמלה: "עימך" - "יעבוד עימך" - "שלא תמסר אומנותו לרבים". 45) כרבי יוסי שם. ולפי המכילתא דרשב"י (שמות כא, ב) זהו גם לדעת תנא קמא. 46) שם. 47) שום מלאכה לרבים. 48) ספרא שם הלכה ב.

ח. אֲנָשִׁים[49] שֶׁאֵינָן נוֹהֲגִין כַּשּׁוּרָה - מֻתָּר לִרְדּוֹתָן[50] בְּחָזְקָה וּלְהִשְׁתַּעְבֵּד[51] בָּהֶן. מֶלֶךְ[52] שֶׁגָּזַר, שֶׁכָּל מִי שֶׁלֹּא יִתֵּן הַמַּס הַקָּצוּב עַל כָּל אִישׁ וָאִישׁ, יִשְׁתַּעְבֵּד לְזֶה שֶׁנָּתַן הַמַּס עַל יָדוֹ - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ יוֹתֵר מִדַּי[53], אֲבָל[54] לֹא כְּעֶבֶד[55]. וְאִם[56] אֵינוֹ נוֹהֵג כַּשּׁוּרָה - מֻתָּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ כְּעֶבֶד[57].

49) בבא מציעא עג: ברייתא ועובדא ברב סעורם אחי רבא שעשה כן, והסכים לו רבא. 50) עיין שם שרב סעורם רתמם למרכבתו של רבא. 51) בגמרא שם למדו זאת ממה שנאמר (ויקרא כה, מו): "לעולם בהם תעבודו" וסמוך לזה: "ובאחיכם" - הרי שישנה אפשרות של השתעבדות גם באחיכם. 52) שם, מימרא של רב ששת על רקע השקלא וטריא בין רב פפא ורבא. 53) כן הוא שם בגמרא: "דיהבי זוזי אכרגא דאינשי ומשתעבדי בהו טפי" (וראה בתוספות שם דיבור המתחיל משתעבדי, שיש שאינם גורסים "טפי") ואין כאן משום גזל (למעלה פרק ה מהלכות גזילה הלכה טז) שדין המלך הוא דין. וכן אין בזה משום ריבית (פרק ה מהלכת מלוה ולוה הלכה יז), שאין כאן מלוה אלא קניין גופו להשתעבד בו (ראב"ד כאן). 54) יוצא מתוך ההמשך, וראה בסמוך. 55) כנעני, היינו עבודת עבד בדרך ביזיון, שמכיוון שנמכר על ידי המלך דומה הוא לעבד ולא לפועל העובד מרצונו (כסף משנה למעלה בפרק ה מהלכות גזילה שם). [וכן נראה מן הסוגייה בבבא מציעא שם, שלא הביאו הפסוק "לעולם בהם תעבודו - ובאחיכם", אלא לגבי אלה הנוהגים שלא כשורה, ולא לגבי המס). 56) ברייתא שם.

57) כנעני (גמרא שם). [ולפי זה ייתכן כי גם עבד עברי שאינו נוהג כשורה מותר לעבוד בו עבודת עבד, וצריך־עיון].

ט. כָּל[58] עֶבֶד[59] עִבְרִי אוֹ אָמָה הָעִבְרִיָּה - חַיָּב הָאָדוֹן לְהַשְׁווֹתָן לוֹ בְּמַאֲכָל וּבְמַשְׁקֶה, בִּכְסוּת[60] וּבְמָדוֹר. שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי טוֹב לוֹ עִמָּךְ[61] - שֶׁלֹּא תְּהֵא אַתָּה אוֹכֵל פַּת נָקִי, וְהוּא אוֹכֵל פַּת קִבָּר[62]; אַתָּה שׁוֹתֶה יַיִן יָשָׁן, וְהוּא שׁוֹתֶה יַיִן חָדָשׁ; אַתָּה יָשֵׁן עַל גַּבֵּי מוֹכִין, וְהוּא יָשֵׁן עַל גַּבֵּי הַתֶּבֶן; אַתָּה דָר[63] בִּכְרָךְ וְהוּא דָר בִּכְפָר[64], אוֹ אַתָּה דָר בִּכְפָר וְהוּא יוֹשֵׁב בִּכְרָךְ[65]; שֶׁנֶּאֱמַר: וְיָצָא מֵעִמָּךְ. מִכָּאן[66] אָמְרוּ: כָּל הַקּוֹנֶה עֶבֶד עִבְרִי - כְּקוֹנֶה אָדוֹן לְעַצְמוֹ[67]. וְחַיָּב[68] לִנְהֹג בּוֹ מִנְהַג אַחֲוָה; שֶׁנֶּאֱמַר: וּבְאַחֵיכֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל[69]. וְאַף עַל פִּי כֵן, צָרִיךְ הָעֶבֶד לִנְהֹג בְּעַצְמוֹ מִנְהַג עַבְדוּת[70] בְּאוֹתָן הָעֲבוֹדוֹת שֶׁהוּא עוֹשֶׂה לוֹ.

~ נקודות משיחות קודש ~

גדר חיוב האדון להשוות לו עבד ואמה עבריים במאכל ומשתה, אינו כתשלום שכר לפועל שאינו חייב לעבוד אם לא שישלם לו שכר אלא שהם קנויים לאדון וחייבים לשרתו בכל רגע, על־דרך בן המחויב לשרת את אביו מצד מצות וחיוב כיבוד אב ולא מצד תשלום כל שהוא על עבודתו.

שהרי בעבד כנעני יכול לומר לו האדון "עשה עמי ואיני זנך" וגם בעבד עברי שחייב האדון להשוותו לו במאכל ובמשקה כו' הרי זה בגדר חיובי האדון לעבד שהוא "כקונה אדון לעצמו" ולא בתור שכר פעולה.

(לקו"ש חי"ז ע' 394 הע' 53)

58) ברייתא בקידושין כ. ובספרא בהר פרק ז הלכה ג. 59) אפילו הנמכר בגניבתו (רדב"ז) שהרי הפסוק "כי טוב לו עימך" מדבר במכרוהו בית דין. 60) נקייה. כן הוא בספרא שם. ובקידושין שם ליכא. 61) בספרא שם דרשו כן מהפסוק (ויקרא כה, מ) "כשכיר כתושב יהיה עימך" וראה בתוספות קידושין טו. דיבור המתחיל כי טוב, שכתבו בשם הרב אברהם, שכן נכון שהרי הפסוק "כי טוב לו עימך" אינו ציווי אלא סיפור דברים בלבד. 62) פת מעורבת בסובין. 63) אין זה בבבלי, אלא בספרא שם על הפסוק השני (שם שם, מא). 64) [הרי הוא דר במקום שיש להשיג הכול ואילו העבד דר במקום שאין להשיג הכול, ראה כתובות קי]. 65) [וישיבת כרכים קשה - כתובות שם]. 66) קידושין כ. בברייתא. 67) שלפעמים אין לו לאדון אלא כר אחד, אם שוכב עליו בעצמו אינו מקיים כי טוב לו עימך - נמצא שעל כורחו צריך למסרו לעבד, והיינו אדון לעצמו (תוספות בקידושין שם דיבור המתחיל כל, בשם הירושלמי). 68) ספרא שם פרק ז הלכה א. 69) שם דרשו מהפסוק כי יימכר לך אחיך (דברים טו, יב), ועיין לחם משנה. 70) ספרא שם.

י. אֵין[71] אָמָה הָעִבְרִיָּה[72] נוֹהֶגֶת וְלֹא עֶבֶד עִבְרִי נוֹהֵג אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁהַיּוֹבֵל נוֹהֵג[73], בֵּין עֶבֶד עִבְרִי שֶׁמּוֹכֵר

עַצְמוֹ[74] בֵּין זֶה שֶׁמְּכָרוּהוּ בֵּית דִּין[75]. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ[76] מָתַי בָּטְלוּ הַיּוֹבְלוֹת.

71) ערכין כט. בברייתא. 72) כן מפורש בגיטין סה. "ואמה העבריה בזמן הזה מי איכא? והתניא אין עבד עברי נוהג אלא בזמן שהיובל נוהג". 73) שהרי נאמר (ויקרא כה, מ) "עד שנת היובל יעבוד עימך". 74) שהרי הפסוק הנ"ל (עד שנת היובל וגו') מדבר במוכר עצמו. 75) כן מבואר בסוגיית הגמרא בקידושין סט. שהרי גם במכרוהו בית דין נאמר שיוצא ביובל ככתוב (שם שם, מא) "ושב אל משפחתו" ובמכרוהו בית דין הכתוב מדבר (ראה קידושין טו. בברייתא דרבי אליעזר בן יעקב). ועיין רש"י גיטין שם דיבור המתחיל אלא בזמן. 76) פרק י מהלכות שמיטה ויובל הלכה ג.

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) ביאר בו רבינו דיני קניין עבד עברי שמכרוהו בבית דין או מכר עצמו או נמכר לגוי, ודיני יציאתם לחירות.

א. עֶבֶד[2] עִבְרִי שֶׁמְּכָרוּהוּ בֵּית דִּין[3] [וְהַמּוֹכֵר עַצְמוֹ][4] נִקְנֶה בְּכֶסֶף וּבִשְׁוֵה כֶּסֶף[5] וּבִשְׁטָר[6]. כֵּיצַד[7] בִּשְׁטָר? כּוֹתֵב לוֹ עַל הַנְּיָר אוֹ עַל הַחֶרֶס[8]: הֲרֵינִי מָכוּר לָךְ[9], הֲרֵינִי קָנוּי לָךְ; וְנוֹתֵן לוֹ הַשְּׁטָר.

2) קידושין יד: במשנה. 3) שם יד: וטז. למדו קנין כסף ושטר בעבד עברי מאמה העבריה, שהרי הקישם הכתוב "כי ימכר לך אחיך העברי או העבריה" (דברים טו, יב) ופסוק זה מדבר במכרוהו בית־דין. 4) בדפוסים עתיקים ליתא, ונוסף על־פי ספר מוגה שהביא הכסף־משנה, שהרי למדו (שם יד:) גזירה־שוה "שכיר שכיר" מוכר עצמו ממכרוהו בית־דין לגבי קנין כסף, וכן צריך לומר לגבי קנין שטר. וכן כתב הרמב"ן (שם טז.) [ובכ"י תימן: "עבד עברי שמכרוהו ב"ד, נקנה בכסף ובשוה כסף. והמוכר עצמו, נקנה בכסף ובשוה כסף ובשטר". ולפי"ז אין קנין שטר במכרוהו ב"ד אלא במוכר עצמו, וזה היפך ממה שכתבנו למעלה. ובמדרש הגדול (ויקרא כה, לט) "ונמכר לך, מוכר עצמו נקנה בכסף ובשוה כסף ובשטר, מכרוהו ב"ד נקנה בכסף בלבד", נראה שאף לפניו היתה הנוסחא הנ"ל בדברי רבינו, וצ"ע. וראה להלן הלכה יב והערה עה]. 5) בגמרא שם טז. למדו שהעבד קונה את עצמו בשוה כסף כמו בכסף, ממה שנאמר (ויקרא כה, נא) "ישיב גאולתו" - "לרבות שוה כסף ככסף" [וסובר רבינו שהוא־הדין שהוא נקנה בשוה כסף ככסף, שהרי מ"כסף מקנתו" שנאמר באותו פסוק ("ישיב גאולתו מכסף מקנתו") למדו (שם יד:) שהוא נקנה בכסף, וכן מפורש שם ח. ועיין להלן הלכה ח והערה נ]. 6) שם טז. למדו כן מאמה עבריה, ראה למעלה. 7) בברייתא שם ט. לגבי שטר קידושין. 8) שם נוסף: "אע"פ שאין בו שוה פרוטה". 9) שם טז. כרב חסדא שאמר: שטר אמה עבריה - אב כותבו. והוא־הדין לעבד עברי המוכר עצמו שהוא עצמו כותבו. והשמיט רבינו נוסח שטר של בית־דין. ובמאירי קידושין יד: (עמ' 96) כתב: "ובמכרוהו בית־דין, כותבין לו בית־דין הרי זה קנוי לך". וראה למעלה הערה ג.

ב. מְכָרוּהוּ[10] בֵּית דִּין[11] - עוֹבֵד שֵׁשׁ שָׁנִים מִיּוֹם מְכִירָתוֹ, וּבִתְחִלַּת הַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית שֶׁלּוֹ[12] יֵצֵא בֶּן חוֹרִין. וְאִם פָּגְעָה בּוֹ שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה בִּכְלַל הַשֵּׁשׁ - הֲרֵי זֶה עוֹבֵד בָּהּ[13]. אֲבָל אִם פָּגְעָה בּוֹ שְׁנַת יוֹבֵל, אֲפִלּוּ נִמְכַּר שָׁנָה אַחַת לִפְנֵי הַיּוֹבֵל - הֲרֵי זֶה יָצָא לַחֵרוּת. שֶׁנֶּאֱמַר: עַד שְׁנַת הַיֹּבֵל יַעֲבֹד עִמָּךְ[14]; בִּשְׁנַת הַיּוֹבֵל הַזֹּאת וְגוֹמֵר[15].

10) קידושין יד: במשנה. 11) ודין מוכר עצמו - להלן הלכה ג. 12) היינו, שצריך לעבוד שש שנים שלימות מיום מכירתו עד יום צאתו לחירות, ואם נמכר יום לפני ראש־השנה - לא אמרו שיום זה חשוב שנה ואינו עובד אלא חמש שנים נוסף על היום הזה, אלא עובד שש שנים מלאות ושלימות, ערכין יח: ועיין משנה־למלך. 13) ספרא בהר פרק ג הלכה ו "בשנת היובל הזאת, זו מוציאה עבדים, ואין השביעית (=שנת השמיטה) מוציאה עבדים", וכן הוא ב'ספרי' פ' ראה על הפסוק "וזה דבר השמיטה" (דברים טו, ב). 14) צ"ע, שהרי פסוק זה מדבר במוכר עצמו, וכן הביאו רבינו להלן בהלכה ג. ובכ"י תימן נשמט פסוק זה. ועיין לחם־משנה. 15) בקידושין טו. בברייתא דר' אליעזר בן יעקב, הובא הפסוק "ושב אל משפחתו" (ויקרא כה, מא) ללמד על מכרוהו בית־דין שיוצא ביובל, והפסוק "בשנת היובל הזאת וגו'" אינו מדבר כלל בעבד הנמכר, אלא בשדות. ועיין לחם־משנה.

ג. הַמּוֹכֵר[16] עַצְמוֹ - יֵשׁ לוֹ לִמְכֹּר עַצְמוֹ לְיָתֵר עַל שֵׁשׁ. הֲרֵי שֶׁמָּכַר עַצְמוֹ לְעֶשֶׂר שָׁנִים אוֹ לְעֶשְׂרִים שָׁנָה, וּפָגַע בּוֹ יוֹבֵל, אֲפִלּוּ אַחַר שָׁנָה - הֲרֵי זֶה יוֹצֵא בַּיּוֹבֵל[17]; שֶׁנֶּאֱמַר: עַד שְׁנַת הַיֹּבֵל יַעֲבֹד עִמָּךְ.

16) ברייתא בקידושין יד: וכדברי חכמים ולא כרבי אליעזר. 17) [אין לזה מקור מפורש (וראה ב'מנחת חינוך' מצוה מב), אבל יש ללמוד זאת מן הברייתא בקידושין יד: שלא אמרו אלא "המוכר עצמו נמכר לשש ויתר על שש, מכרוהו ב"ד אינו נמכר אלא לשש", ולא אמרו גם: המוכר עצמו נמכר עד היובל ולאחר היובל, מכרוהו ב"ד אינו נמכר אלא עד היובל - מכאן שגם מוכר עצמו אינו יכול למכור עצמו אלא עד היובל, ורק לענין שדה אמרו (בבא־מציעא עט) שאם מכרה לששים שנה, שאינה חוזרת ביובל, משום שמפורש בה: "והארץ לא תמכר לצמיתות", ומזה למדו (שם) - "מי שאין שם יובל – נצמתת, יצתה זו שאע"פ שאין שם יובל - אינה נצמתת"].

ד. אֶחָד[18] הַמּוֹכֵר עַצְמוֹ אוֹ שֶׁמְּכָרוּהוּ בֵּית דִּין וּבָרַח - חַיָּב לְהַשְׁלִים שֵׁשׁ[19]. וְאִם[20] פָּגַע בּוֹ יוֹבֵל - יוֹצֵא לַחֵרוּת.

18) קידושין טז: ויז. ושם למדו כן ממה שנאמר "שש שנים יעבוד", כלומר צריכות לעבור עליו שש שנות עבודה. וא"כ אם ברח חייב הוא להשלים. אבל הפסוק הנ"ל מדבר במכרוהו בית־דין, ומוכר עצמו נלמד ממכרוהו בית־דין בגזירה־שוה "שכיר", "שכיר". 19) כלומר, כל מה שהחסיר בימי הבריחה. 20) כן אמר רב ששת שם, על הסתירה שבין שתי הברייתות.

ה. חָלָה[21], בֵּין שֶׁחָלָה שָׁנָה אַחַר שָׁנָה אוֹ שֶׁחָלָה חֲלָאִים מְקֻטָּעִים[22]: אִם הַכֹּל פָּחוֹת מֵאַרְבַּע שָׁנִים[23] - עוֹלִין לְמִנְיַן שֵׁשׁ; אֲבָל אִם חָלָה אַרְבַּע שָׁנִים[24] - חַיָּב לְהַשְׁלִים כָּל יְמֵי הַחֹלִי; שֶׁנֶּאֱמַר: כְּשָׂכִיר[25] כְּתוֹשָׁב. וְאִם פָּגַע בּוֹ יוֹבֵל - יֵצֵא[26]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[27] שֶׁמְּחַשְּׁבִין יְמֵי הַחֹלִי? כְּשֶׁהָיָה חָלְיוֹ כָּבֵד, שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה; אֲבָל אִם לֹא הָיָה חָלְיוֹ כָּבֵד, אֶלָּא יָכוֹל לַעֲשׂוֹת מַעֲשֵׂה מַחַט[28], אֲפִלּוּ חָלָה כָּל שֵׁשׁ - עוֹלִין לוֹ.

21) שם יז. ברייתא. 22) כן נראה בסוגיא שם, שהביא שתי ברייתות סותרות זו את זו, ולא חלקו בין חולה לחולה (כסף־משנה). 23) גם בגמרא שם אמרו "חלה ארבע חייב להשלים", ואעפ"כ כתבו ה'תוספות' שם ד"ה חלה, שאינו עולה למנין שלש אלא אם עבד שלש שנים כשני שכיר, ויתכן כי כן גם כוונת רבינו, שהרי להלן הביא הפסוק "כשכיר כתושב" (ראה בהערה כד), ומה שכתב פחות מארבע שנים, רוצה לומר שעוד לא נכנסה השנה הרביעית ולא חלה אלא שלש שנים בלבד, ראה במשנה־למלך. וכן הבין המאירי קידושין שם (עמ' 106). 24) כלומר, שנכנסה השנה הרביעית – משנה־למלך. 25) ושכיר, זמנו שלש שנים, שהרי נאמר בישעיה (טז, יד) "שלש שנים כשני שכיר, ועבד עובד "משנה שכר שכיר" (דברים טו, יח) כלומר שש שנים ('תוספות' שם ד"ה חלה), וראה בהערה כב. 26) נלמד בקל־וחומר מברח שלמעלה (כסף־משנה). 27) שם, בשם רב ששת. 28) שהוא מעשה קל.

ו. הַמּוֹכֵר[29] עַצְמוֹ לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים, אִם לֹא נִפְדָּה - אֵינוֹ יוֹצֵא אֶלָּא בַּיּוֹבֵל[30]; שֶׁנֶּאֱמַר: וְאִם לֹא יִגָּאֵל בְּאֵלֶּה, וְיָצָא בִּשְׁנַת הַיֹּבֵל הוּא וּבָנָיו עִמּוֹ.

29) קידושין טו: כרבי, שרבי חייא בר אבא קראו שם בשם "חכמים" (כסף־משנה). 30) ולא בשש, אלא במיתת האדון - יוצא (להלן הלכה יב. ועיין רדב"ז).

ז. הַנִּמְכָּר לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים[31], אִם לֹא הִשִּׂיגָה יָדוֹ לִגְאֹל - קְרוֹבָיו פּוֹדִין אוֹתוֹ[32]. וְקָרוֹב קָרוֹב קוֹדֵם[33]; שֶׁנֶּאֱמַר: אוֹ דֹדוֹ אוֹ בֶן דֹּדוֹ יִגְאָלֶנּוּ[34]. וּבֵית דִּין כּוֹפִין אֶת קְרוֹבָיו[35] לִפְדּוֹתוֹ, שֶׁלֹּא יִטְמַע בְּעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים. לֹא פְּדָאוּהוּ קְרוֹבָיו, אוֹ שֶׁאֵין יָדָם מַשֶּׂגֶת - מִצְוָה עַל כָּל אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל לִפְדּוֹתוֹ[36]. וּבֵין שֶׁפְּדָאוּהוּ קְרוֹבִים בֵּין שֶׁפְּדָאָהוּ שְׁאָר אָדָם - יָצָא לַחֵרוּת[37]. וְיֵשׁ לוֹ לִלְוּוֹת[38] וְלִגְאֹל אֶת עַצְמוֹ מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים. וְגוֹאֵל לַחֲצָאִין[39]. אֲבָל הַנִּמְכָּר לְיִשְׂרָאֵל - אֵין הַקְּרוֹבִים פּוֹדִין אוֹתוֹ[40], וְאֵין לוֹה וְגוֹאֵל, וְאֵינוֹ גוֹאֵל לַחֲצָאִין[41]. אֶלָּא כֵּיצַד דִּינוֹ? אִם הִשִּׂיגָה יָדוֹ לִתֵּן כְּפִי הַשָּׁנִים הַנּוֹתָרוֹת - נוֹתֵן וְיוֹצֵא; וְאִם לָאו - לֹא יֵצֵא.

31) בדפוס רומי: "לגר". 32) [שהרי נאמר (ויקרא כה, מט) "או דודו או בן דודו יגאלנו וגו' או השיגה ידו ונגאל", מכאן שאם השיגה ידו - אין כופים את קרוביו לפדותו, וראה להלן הערה לז]. 33) קידושין כא. מימרא של רב נחמן בר יצחק. 34) הרי שדודו שהוא אחי אביו, קודם לבן דודו שהוא בן אחי אביו. וראה בספרא בהר פרק ח הלכה ב. 35) בקידושין כא: אמרו שהיא חובה, והרי בית־דין כופין על כל מצוה, כמפורש בכתובות פו. (רדב"ז). 36) כן כתב רבינו גם בפ"ח מהלכות מתנות עניים הלכה יג, שמי שמכר עצמו ובניו לגויים - מצוה לפדותם בפעם ראשונה ובפעם שנייה, ועיין כסף־משנה כאן. ומקור דבר זה הוא בקידושין טו: "או דודו או בן דודו יגאלנו - זה גאולת קרובים, ונגאל - זו גאולת אחרים". ואע"פ שלענין גאולת קרובים, אמרו (שם כא:) ששנה עליה הכתוב לקבעה חובה וכופין עליה, כמבואר למעלה, בגאולת אחרים לא מצאנו שתהא חובה ושיכפו עליה, ואינה אלא "מצוה". 37) ואינו משועבד לאלה שפדאוהו. קידושין טו: כחכמים (= הוא רבי) ולא כרבי יוסי הגלילי ורבי עקיבא, וראה למעלה הלכה ו. 38) [בקידושין כא. אמר רבינא שעבד הנמכר לגוי אינו לווה וכו' (ראה להלן), ופירש"י שם משום שנאמר והשיגה ידו. ודעת רבינו שלפי המסקנא שגאולת קרובים חובה (ראה למעלה) ואין זה אלא אם לא השיגה ידו (ראה למעלה הערה לא), מתפרש הפסוק "והשיגה ידו". כלומר: אם השיגה ידו, אין לחייב הקרובים. ולא בא ללמד שאם לא השיגה ידו אינו יכול ללוות ולגאול את עצמו, אבל בשדה אחוזה שאין גאולת קרובים חובה (פי"א מהלכות שמיטה ויובל הלכה יח) על כרחינו שמה שנאמר שם "והשיגה ידו", בא ללמד שאם לא השיגה ידו אינו יכול ללוות ולגאול, שכיון שגאולת קרובים אינה חובה, אין הבדל בין השיגה ידו ללא השיגה ידו. ולא מסתבר לומר שבא ללמד שאם השיגה ידו אין הקרובים יכולים לגאול]. 39) שם כ: בעיא שרב ששת פתרה לשלילה, שאין גואל לחצאין, וכן מפורש בדברי רבינא, שם כא. אבל רבינו סמך על מה שאמר רב אשי (כן הנוסחא במאירי שם עמוד 120) אם תמצי לומר נגאל לחצאין (מאיר שם). 40) [כלומר, אין חייבים לפדותו (כסף־משנה). וכדעת רבי, שאמר (שם טו: וכא.) "ומה מי שאינו נגאל באלה" (=נמכר לישראל, אינו נגאל בקרובים). וכל זה אינו אלא לענין חיוב, אבל יכולים הם לפדותו, שהרי רבי עצמו אמר (שם כ.) "ונמכר לגר תושב" שגר זה - גר צדק הוא, ושם מפורש "או דודו או בן דודו יגאלנו" הרי שיש גאולת קרובים בעבד הנמכר לגר צדק שהוא כישראל גמור לכל דבריו, והוא־הדין לענין זה, שהרי אין בו הטעם "שלא יטמע" (אלא שאינו קונה העבד כישראל הקונה עבד, בבא־מציעא עא. עיין שם, ועיין כסף־משנה להלן הלכה יב) ועל כרחינו שלענין גר צדק (והוא־הדין לענין ישראל) מתפרש הכתוב "או דודו וגו'" לענין רשות לגאול, וראה להלן]. 41) [שהרי נאמר "או השיגה ידו ונגאל", ולענין נמכר לגר צדק (שדינו כישראל), שאין מחייבים הקרובים לפדותו, כנ"ל, אי־אפשר לפרש "או השיגה ידו וגו'" כמו שפירשנו לענין נמכר לגוי (ראה למעלה הערה לא) אלא כמו שפירשנו לענין מוכר שדה אחוזה (ראה למעלה שם) שאינו לווה וגואל ואינו גואל לחצאין].

ח. אֶחָד[42] הַמּוֹכֵר עַצְמוֹ, בֵּין לְיִשְׂרָאֵל בֵּין לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים, וְאֶחָד שֶׁמְּכָרוּהוּ בֵּית דִּין[43] - הֲרֵי זֶה מְגֹרָעַ[44]

מִפִּדְיוֹנוֹ וְיוֹצֵא. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁמְּכָרוּהוּ בְּשִׁשִּׁים[45]
דִּינָרִים, וְעָבַד אַרְבַּע שָׁנִים, וּמָצְאָה יָדוֹ - הֲרֵי זֶה
נוֹתֵן עֶשְׂרִים[46] דִּינָרִים[47] וְיוֹצֵא לַחֵרוּת. וְכֵן אִם מָכַר
עַצְמוֹ בְּאַרְבָּעִים דִּינָרִין לְעֶשֶׂר שָׁנִים[48] - הֲרֵי זֶה
מְגָרֵעַ אַרְבָּעָה דִינָרִין לְכָל שָׁנָה שֶׁעָבַד, וְנוֹתֵן הַנִּשְׁאָר
כֶּסֶף אוֹ שְׁוֵה כֶּסֶף[49], וְיוֹצֵא. וְכֵן הַנִּמְכָּר לְעוֹבֵד
כּוֹכָבִים - מְחַשֵּׁב הַדָּמִים לְפִי הַשָּׁנִים הַנִּשְׁאָרוֹת עַד
שְׁנַת הַיּוֹבֵל[50]; שֶׁנֶּאֱמַר: וְחִשַּׁב עִם קֹנֵהוּ מִשְּׁנַת
הִמָּכְרוֹ לוֹ עַד שְׁנַת הַיֹּבֵל. כֵּיצַד? מָכַר עַצְמוֹ בְּמֵאָה,
וְנִשְׁאַר לַיּוֹבֵל מִשְּׁנַת מְכִירָה עֶשֶׂר שָׁנִים - מְחַשֵּׁב
עֲשָׂרָה לְכָל שָׁנָה שֶׁעָבַד, וְגוֹרֵעַ הַדָּמִים וּמֵשִׁיב הַשְּׁאָר
כֶּסֶף, לֹא תְבוּאָה וְלֹא כֵּלִים; שֶׁנֶּאֱמַר: כֶּסֶף מִמְּכָרוֹ
- בְּכֶסֶף הוּא נִגְאָל מִיַּד הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים, וְאֵינוֹ נִגְאָל
בִּשְׁוֵה כֶּסֶף[51].

42) קידושין יד: במשנה, ושם נאמרו הדברים בצורה סתמית, משמע שזה כולל כל מיני עבדים (כסף־משנה). וראה למעלה הלכה ז. 43) [כאן לא כתב "בין לישראל בין לגוי", וראה למעלה פרק א הלכה ג והערה לח]. 44) מנכה את השנים שעשה כבר. 45) הרי עשרה דינרים כל שנה, שהרי אינו נמכר אלא לשש שנים. 46) בעד השנתיים הנותרות, לפי החשבון של עשרה דינרים לשנה. 47) להלן בסמוך כתב שיכול לתת גם שוה כסף. 48) שהרי מוכר עצמו יכול למכור את עצמו ליותר משש (למעלה הלכה ג). 49) קידושין טז. בברייתא. וראה להלן הערה נ. 50) שהרי אינו יוצא בשש (למעלה הלכה ו). 51) ספרא פ' בהר פרק ח הלכה ד, וירושלמי קידושין פרק א הלכה ב. אבל בבבלי קדושין ח. וטז. אמרו: "ישיב גאולתו אמר רחמנא - לרבות שוה כסף ככסף". וממקור זה שאב רבינו מה שכתב למעלה בנמכר לישראל ששוה כסף ככסף, ואם־כן דברי רבינו סותרים זה את זה, ועיין לחם־משנה.

ט. כָּל עֶבֶד[52] עִבְרִי[53] אוֹ עִבְרִיָּה שֶׁיָּצָא[54] בְּגֵרְעוֹן
כֶּסֶף, וְהִבְרִיא וְהוֹסִיפוּ דָמָיו, אוֹ נִשְׁחַק[55] וּפָחֲתוּ
דָמָיו - מְחַשְּׁבִין לוֹ לְהָקֵל עָלָיו. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁנִּמְכַּר
בְּמֵאָה, וַהֲרֵי הוּא עַתָּה שָׁוֶה מָאתַיִם - אֵינוֹ מְחַשֵּׁב
עִם אֲדוֹנָיו אֶלָּא לְפִי מֵאָה[56]; נִמְכַּר בְּמָאתַיִם, וַהֲרֵי
הוּא שָׁוֶה מֵאָה - מְחַשֵּׁב עִמּוֹ עַל פִּי הַשָּׁנִים הַנּוֹתָרוֹת
לְפִי מֵאָה[57].

52) קידושין כ. בברייתא. 53) בין נמכר לגוי ובין לישראל (גמרא שם). 54) [נראה שצריך לקרוא "שיוצא"]. 55) חלה במחלת השחפת. 56) כפי מה שהיה שוה בעת הקנין, "שנאמר מכסף מקנתו" (גמרא שם). 57) כפי שהוא שוה עכשיו, "שנאמר כפי שניו" (שם).

י. הַנִּמְכָּר[58] לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים, הוֹאִיל וְיֵשׁ לִגְאֹל עַצְמוֹ
לַחֲצָאִין כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[59], פְּעָמִים יִהְיֶה לְהָקֵל וּפְעָמִים
לְהַחְמִיר. כֵּיצַד לְהָקֵל? קָנָה אוֹתוֹ בְּמָאתַיִם[60],
וְנִשְׁחַק, וַהֲרֵי הוּא עַתָּה שָׁוֶה מֵאָה, וְנָתַן לוֹ חֲמִשִּׁים,
חֲצִי דָמָיו, וְהִבְרִיא הוּא שָׁוֶה מָאתַיִם - נוֹתֵן
לוֹ מֵאָה, שֶׁהֵן חֲצִי דָמָיו הַנִּשְׁאָר, וְיוֹצֵא[61]. כֵּיצַד
לְהַחְמִיר? קָנָה אוֹתוֹ בְּמָאתַיִם, וְנָתַן לוֹ חֲצִי דָמָיו
שֶׁהֵן מֵאָה, וְנִשְׁחַק, וַהֲרֵי עַתָּה שָׁוֶה מֵאָה - נוֹתֵן לוֹ
חֲמִשִּׁים, שֶׁהֵן דְּמֵי חֶצְיוֹ הַנִּשְׁאָר. וְנִמְצָא שֶׁנָּתַן מֵאָה
וַחֲמִשִּׁים, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא שָׁוֶה מֵאָה.

58) קידושין כ: מימרת אביי או רב אשי כפי נוסחת המאירי שם, ראה למעלה הערה לח. 59) למעלה הלכה ז. 60) שאם לא היה כן בשעת הקנין, הרי כבר נאמר בהלכה הקודמת, שמחשבין להקל כפי שהיה בשעת הקנין, ועיין שם בגמרא. 61) ומה שנתן חמשים על החצי הראשון - נתן, שהרי גואל לחצאין.

יא. הָרַב[62] שֶׁמָּחַל לָעֶבֶד עַל הַכֶּסֶף שֶׁנִּשְׁאַר לוֹ לַעֲבֹד
כְּנֶגְדּוֹ - אֵינוֹ מָחוּל לוֹ[63], עַד שֶׁיִּכְתֹּב לוֹ שְׁטַר
שִׁחְרוּר. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁקָּנָהוּ בְּשִׁשִּׁים, וְעָבַד שָׁנָה אוֹ
שְׁנָתַיִם, וְאָמַר לוֹ: שְׁאָר הַדָּמִים מְחוּלִין לָךְ, לֵךְ
לְדַרְכְּךָ! - לֹא נִפְטַר מִשִּׁעְבּוּדוֹ עַד שֶׁיִּכְתֹּב לוֹ שְׁטָר.

62) קידושין טז. והסברתה על־ידי רבא. 63) שעבד עברי גופו קנוי לאדונו, ואין מחילה אלא על שעבוד חוב, ולא על קנין הגוף.

יב. אָדוֹן[64] שֶׁמֵּת: אִם הִנִּיחַ בֵּן זָכָר - הֲרֵי[65] הָעֶבֶד[66]
עוֹבֵד הַבֵּן[67] עַד סוֹף הַשִּׁשׁ[68], אוֹ עַד סוֹף הַשָּׁנִים
שֶׁמָּכַר עַצְמוֹ לָהֶן[69], אוֹ עַד שֶׁיִּכָּנַע בּוֹ יוֹבֵל, אוֹ עַד
שֶׁיִּגָּרַע פִּדְיוֹנוֹ וְיִתֵּן הַשְּׁאָר; אֲבָל אִם לֹא הִנִּיחַ בֵּן
זָכָר - הֲרֵי זֶה יָצָא לַחֵרוּת, וְאֵינוֹ עוֹבֵד לֹא אֶת הַבַּת
וְלֹא אֶת הָאָח, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁאֵינוֹ עוֹבֵד שְׁאָר
הַיּוֹרְשִׁין[70]. וְהַנִּמְכָּר לְגֵר צֶדֶק[71] אוֹ לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים[72]
- אֲפִלּוּ הַבֵּן[73] אֵינוֹ עוֹבֵד, אֶלָּא כֵּיוָן שֶׁמֵּת הָאָדוֹן
יָצָא לְחֵרוּת. נִמְצֵאתָ אוֹמֵר, שֶׁעֶבֶד עִבְרִי נִקְנֶה[74]
בְּכֶסֶף אוֹ בִּשְׁטָר[75], וְקוֹנֶה אֶת עַצְמוֹ בַּחֲמִשָּׁה דְבָרִים:
בְּשָׁנִים[76], אוֹ בְּיוֹבֵל, אוֹ בְּגֵרְעוֹן כֶּסֶף, אוֹ בִּשְׁטַר
שִׁחְרוּר[77], אוֹ בְּמִיתַת אָדוֹן בְּלֹא בֵּן[78]; וּבְעוֹבֵד
כּוֹכָבִים אוֹ בְּגֵר - אֲפִלּוּ הִנִּיחַ בֵּן[79]. מִצְוָה לוֹמַר לוֹ
'צֵא' בִּשְׁעַת יְצִיאָתוֹ[80]. אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא אָמַר לוֹ -
הֲרֵי הוּא יוֹצֵא בְּחִנָּם, וְאֵינוֹ צָרִיךְ שְׁטָר. אֲפִלּוּ חָלָה
וְהוֹצִיא רַבּוֹ עָלָיו הוֹצָאוֹת הַרְבֵּה - אֵינוֹ חַיָּב לוֹ
כְּלוּם; שֶׁנֶּאֱמַר: יֵצֵא לַחָפְשִׁי חִנָּם[81].

64) שם יז: בברייתא, ובגמרא למדו זאת מן הכתובים. 65) שם בברייתא. 66) ולא האמה, ראה להלן פ"ד הלכה ד. 67) שנאמר שש שנים יעבוד, אפילו לבן (גמרא שם). 68) במכרוהו בית־דין, שאינו נמכר אלא לשש. 69) והוא הרי יכול למכרו את עצמו אפילו ליותר משש (למעלה הלכה ג). 70) שם בברייתא: "ועבדך שש שנים, לך ולא ליורש". 71) וכל־שכן גר תושב. בבבא־מציעא עא. השווה דין גר צדק כדין הגוי, וראה כסף־משנה כאן, ולמעלה הלכה ז והערה לט. 72) בברייתא, קידושין שם.

והוא־הדין לגר תושב, וכל־שכן הוא מגר צדק (כסף־משנה). 73) [בגר צדק, המדובר אפילו בבן שהורתו ולידתו בקדושה, שאם לא כן הרי אין הגר יורש את אביו הגר כלל, לא מדברי תורה ולא מדברי סופרים (קידושין שם, ופ"ו מהלכות נחלות הלכה י), ועיין כסף־משנה]. 74) קידושין יד: במשנה. 75) כאן לא חילק רבינו בין מוכר עצמו למכרוהו בית־דין, הרי ששניהם נקנים בכסף ובשטר, וראה למעלה הערה ג. 76) שש שנים במכרוהו בית־דין, או לפי התנאי במוכר עצמו. 77) ברייתא, שם טז. 78) כמבואר למעלה בהלכה זו. 79) כמבואר למעלה. 80) כשהוא יוצא בשנים. "שנאמר וכי תשלחנו חפשי מעמך וגו' (דברים טו, יג) מלמד שמצוה לומר לו צא" (מכילתא דרשב"י שמות כא, ב). 81) כל הנ"ל במכילתא שם.

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) כלל בו רבינו דין חיוב מזונות לעבד עברי, ושרבו מוסר לו שפחה כנענית, וכמו כן דין הענקה.

א. כָּל עֶבֶד עִבְרִי[2] - הֲרֵי הָאָדוֹן חַיָּב בִּמְזוֹנוֹת אִשְׁתּוֹ הַנִּשּׂוּאָה לוֹ, וְלֹא אֲרוּסָה[4] וְשׁוֹמֶרֶת יָבָם[5]. וְהוּא שֶׁתִּהְיֶה מֻתֶּרֶת לוֹ; אֲבָל אִם הָיְתָה מֵאִסּוּרֵי לָאוִין, אֲפִלּוּ שְׁנִיָּה[6] - אֵינוֹ חַיָּב בִּמְזוֹנוֹתֶיהָ. שֶׁנֶּאֱמַר: אִשְׁתּוֹ עִמּוֹ - אִשָּׁה הָרְאוּיָה לַעֲמֹד עִמּוֹ[7]. וְכֵן חַיָּב בִּמְזוֹנוֹת בָּנָיו וּבְנוֹתָיו[8]. בִּמְכָרוּהוּ בֵּית דִּין נֶאֱמַר: אִם בַּעַל אִשָּׁה הוּא, וְיָצָאָה אִשְׁתּוֹ עִמּוֹ. וְכִי תַעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ, שֶׁכֵּיוָן שֶׁנִּקְנָה זֶה נִשְׁתַּעְבְּדָה אִשְׁתּוֹ?! אֲבָל לֹא בָּא לְלַמֵּד אֶלָּא שֶׁהָאָדוֹן חַיָּב בִּמְזוֹנוֹתֶיהָ[9]. וּבְמוֹכֵר עַצְמוֹ נֶאֱמַר: וְיָצָא מֵעִמָּךְ הוּא וּבָנָיו עִמּוֹ[10]. וּבְנִמְכָּר לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים נֶאֱמַר: וְיָצָא בִּשְׁנַת הַיֹּבֵל הוּא וּבָנָיו עִמּוֹ. אֶחָד[11] אִשָּׁה וּבָנִים שֶׁהָיוּ לוֹ בִּשְׁעַת מְכִירָה, אוֹ אִשָּׁה וּבָנִים שֶׁהָיוּ לוֹ אַחַר מְכִירָתוֹ. וְהוּא[12] שֶׁיְּקַחֲנָה מִדַּעַת הָאָדוֹן; אֲבָל אִם לְקָחָהּ שֶׁלֹּא מִדַּעַת רַבּוֹ - אֵינוֹ חַיָּב בִּמְזוֹנוֹתֶיהָ.

2) בין מוכר עצמו ובין מכרוהו בית־דין, בין נמכר לישראל ובין נמכר לגוי, כמו שמפרש רבינו בסמוך. 3) קידושין כב. ברייתא דרבי שמעון, וכן הוא במכילתא ובמכילתא דרשב"י שמות כא, ג, וב'ספרא' בהר פרק ז הלכה ג. 4) שנאמר "ויצאה אשתו עמו", וזו אינה "עמו" (מכילתות שם). 5) אשת אחיו שמת, והיא מחכה לו שייבם אותה - מפני שאינה "אשתו" (מכילתא שם). ואלמלא נתמעטו שתי אלה, היינו אומרים שחייב לזון אותן, ואע"פ שהעבד עצמו אינו חייב במזונות ארוסתו - כיון שנוהג הוא לתת לה מזונות - היה אפשר לחייב את האדון (אור־שמח, ועיין רמב"ן על התורה שמות כא, ג). 6) במכילתא דרשב"י שם מפורש: "גרושה וחלוצה לכהן הדיוט", והרי חלוצה אינה אסורה אלא מדרבנן (משנה־למלך). 7) מכילתא דרשב"י שם. שאם היא אסורה עליו, חייב הוא להוציאה. ואף זו שאיסורה מדרבנן, אינה בכלל "עמו", שהרי סוף־סוף חייב הוא להוציאה. 8) קידושין שם, ומכילתות שם. ולא ציין רבינו עד איזה גיל חייב במזונותם. וראה בכסף־משנה. ומסתימות לשון רבינו משמע שאין כאן גבול, והחיוב הוא כל זמן שאן להם להתפרנס משל עצמם, ואפילו הם גדולים ממש (משנה־למלך). [ואע"פ שגם על העבד עצמו אין חיוב מן התורה לפרנס בניו אלא עד שש שנים (ראה בפי"ב מהלכות אישות הלכה יד, והערה נוספת נג) - כיון שהעבד נוהג לפרנסם, חל החיוב על האדון. ראה למעלה הערה ד]. 9) קידושין שם, ומכילתות שם. 10) קידושין ומכילתא שם, וספרא בהר פרק ז הלכה ג. ושם לא הובא הפסוק הזה הנאמר בנמכר לגוי, ועיין רש"י על התורה שם (ויקרא כה, נד). [ואע"פ שבמכרוהו בית־דין נאמר רק "אשתו" ולא "בניו", ובמוכר עצמו ובנמכר לגוי נאמר רק "בניו" ולא "אשתו" - צריך לומר שלמדו זה מזה בגזירה־שוה ד"שכיר - שכיר", שבכולם חייב גם במזונות אשתו וגם במזונות בניו]. 11) מכילתא דרשב"י שם. ולמדו כן ממה שנאמר "אם בעל אשה הוא ויצאה אשתו עמו" - "שתי נשים כאן ("אשה" ו"אשתו") - אחת עד שלא לקחו רבו, ואחת משלקחו רבו" (שם). 12) מכילתא דרשב"י וספרא שם.

ב. אַף עַל פִּי שֶׁהָאָדוֹן חַיָּב בִּמְזוֹנוֹת אִשְׁתּוֹ וּבָנָיו - אֵין לוֹ בְּמַעֲשֵׂה יְדֵיהֶם כְּלוּם[13], אֶלָּא הֲרֵי מַעֲשֵׂה הָאִשָּׁה וּמְצִיאָתָהּ לְבַעְלָהּ. וְכֹל שֶׁזּוֹכֶה הַבַּעַל בְּאִשְׁתּוֹ[14] - זוֹכֶה זֶה, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא עֶבֶד עִבְרִי[15].

13) מכילתא דרשב"י שם (הביאו הרמב"ן על התורה שם. ועיין בדבריו שפירש המכילתא באופן אחר, ראה להלן). 14) לרבות ירושה ופירות נכסי מלוג שלה. ראה פי"ב מהלכות אישות הלכה ג. 15) שנאמר: "אם בעל אשה הוא" - "הרי הוא (=העבד) כבעל, מה הבעל זכאי במציאתה ובירושתה של אשתו, אף זה (העבד) זכאי במציאתה וירושתה של אשתו" (מכילתא דרשב"י שם).

ג. מִי שֶׁמְּכָרוּהוּ בֵּית דִּין[16] - יֵשׁ[17] לְרַבּוֹ לִתֵּן לוֹ שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית. בֵּין הָאָדוֹן בֵּין בְּנוֹ[18] שֶׁל אָדוֹן, אִם מֵת אָבִיו - הֲרֵי זֶה נוֹתֵן לוֹ שִׁפְחָה. וְכוֹפֵהוּ[19] עַל זֶה, כְּדֵי שֶׁיּוֹלִיד מִמֶּנָּה[20] עֲבָדִים[21]. וַהֲרֵי הִיא מֻתֶּרֶת לוֹ כָּל יְמֵי עַבְדוּתוֹ[22]; שֶׁנֶּאֱמַר: אִם אֲדֹנָיו יִתֶּן לוֹ אִשָּׁה וְגוֹמֵר[23]. וְהַמּוֹכֵר עַצְמוֹ - אָסוּר[24] בְּשִׁפְחָה כְּנַעֲנִית כִּשְׁאָר כָּל יִשְׂרָאֵל[25].

16) ולא מוכר עצמו, כדלהלן בסוף ההלכה. וכתנא־קמא בברייתא קידושין יד: ולא כרבי אליעזר שם. 17) כלומר, הרשות בידו, ולא חובה (מכילתא ומכילתא דרשב"י). 18) מכילתא דרשב"י, שם. 19) קידושין טו. וראה להלן. 20) [קידושין שם: "כי משנה שכר שכיר עבדך - עבד עברי עובד בין ביום ובין בלילה - מכאן שרבו מוסר לו שפחה כנענית" - הרי שכל עיקר מסירת שפחה כנענית לעבד עברי, הוא כדי להוליד ולדות]. 21) שהרי נאמר "האשה וילדיה תהיה לאדוניה" ומכאן שוולד שפחה כמותה (קידושין סו: וסח.). 22) [כלומר כשנשאר בו שוה פרוטה, שאם לא כן, שוב אינו עבד - כמפורש להלן הלכה י. וזוהי כוונת הירושלמי קידושין (פ"א הלכה ב): "א"ר חייא בר אדא, הכל מודים בעבד עברי עד שיהא שם שוה פרוטה". וראה באור־שמח]. 23) מכאן שרבו מוסר לו שפחה כנענית. 24) קידושין שם, כרבנן ולא כרבי אליעזר. 25) [שאסורים

בשפחה כנענית מדברי סופרים (פי"ב מהלכות איסורי ביאה הלכה יא). ומה שאמרו (קידושין שם): "לו ולא למוכר עצמו" - היינו שלמוכר עצמו אינו יכול לתת שפחה כנענית בעל כרחו, אבל אם רצה - מותר בה מן התורה אלא שחכמים גזרו עליה, ובמכרוהו בית־דין שמפורש בתורה שרבו מוסר לו שפחה כנענית - לא אסרו חכמים (ועיין בחמרא וחיי לסנהדרין יט.) וזוהי כוונת רבינו בהלכות איסורי ביאה הלכה יב, שכתב: ולא גזרו חכמים בדבר זה". וראה במשנה־למלך, ובמה שכתב בשם הריטב"א].

1 **ד. אֵין[26] עֶבֶד עִבְרִי מֵתָּר בִּשְׁפִחָה כְּנַעֲנִית עַד שֶׁתִּהְיֶה**
2 **לוֹ אִשָּׁה יִשְׂרְאֵלִית וּבָנִים[27]; אֲבָל אִם אֵין לוֹ אִשָּׁה**
3 **וּבָנִים - אֵין רַבּוֹ מוֹסֵר לוֹ שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית[28]. וְדָבָר זֶה**
4 **קַבָּלָה[29] הוּא. אֲפִלּוּ הָיָה הַנִּמְכָּר כֹּהֵן[30] - הֲרֵי זֶה מֻתָּר**
5 **בִּשְׁפִחָה כְּנַעֲנִית כָּל יְמֵי עַבְדוּתוֹ[31].**

26) קידושין כ. ברייתא דרבי אליעזר. 27) כלומר, שתהיה לו עכשיו, אבל אם היתה לו אשה מקודם ומתה אחר־כך, אסור הוא בשפחה כנענית (אור־שמח, ועיין משנה־למלך). 28) אף כאן הכוונה שאין רבו יכול לכופו, אבל אינו אסור בה מן התורה, אלא מדברי סופרים. 29) דברים שקיבלו איש מפי איש עד משה, וצריך־עיון הרי מקרא מלא הוא בפי רבי אליעזר בן יעקב (קידושין שם) "אם בגפו יבוא, בגפו יצא" - "אם יחידי נכנס, יחידי יצא". ועיין רדב"ז. 30) אף שעליו הטילה התורה חובות יתירות. כרב נגד שמואל (שם כא:) שהלכה כמותו בעניני איסור. 31) ראה למעלה הלכה ג. והערה כא.

6 **ה. אִם[32] הָיוּ לוֹ אִשָּׁה וּבָנִים, אַף עַל פִּי שֶׁמּוֹסֵר לוֹ**
7 **רַבּוֹ שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית - אֵינוֹ יָכוֹל לְהַפְרִישׁוֹ מֵאִשְׁתּוֹ**
8 **וּבָנָיו; שֶׁנֶּאֱמַר: אִשְׁתּוֹ עִמּוֹ[33]. וְאֵינוֹ[34] יָכוֹל לִתֵּן לוֹ**
9 **שְׁתֵּי שְׁפָחוֹת, וְלֹא[35] לִתֵּן שִׁפְחָה אַחַת לִשְׁנֵי עֲבָדָיו**
10 **הָעִבְרִים כְּדֶרֶךְ שֶׁנּוֹתֵן לַכְּנַעֲנִיִּים[36]; שֶׁנֶּאֱמַר: יִתֵּן לוֹ**
11 **אִשָּׁה[37]. נִרְצָע שֶׁמָּסַר לוֹ רַבּוֹ שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית, וְהִגִּיעַ**
12 **יוֹבֵל, וְהָיָה רַבּוֹ מְסָרֵב בּוֹ לָצֵאת, וְאֵינוֹ רוֹצֶה לָצֵאת,**
13 **וְחָבַל בּוֹ - פָּטוּר, שֶׁהֲרֵי נֶאֱסַר בִּשְׁפִחָה[38].**

32) מכילתא דרשב"י (משפטים כא, ג) הביאו הרמב"ן שם. 33) במכילתא דרשב"י שם נוסף: "ולהלן הוא אומר ויצא מעמך הוא ובניו עמו (ויקרא כה, מא) אל תפרישנו מבניו". ורבינו כתב בתחילת דבריו "אינו יכול להפרישו מאשתו ובניו", והשמיט סוף דברי המכילתא הנ"ל. 34) מכילתא דרשב"י שם. 35) שם. 36) [כמו שכתב רבינו בפי"ד מהלכות איסורי ביאה הלכה יט]. 37) אשה אחת ולא שתים. ועוד: אשה המיוחדת לו, שלא תהא כשפחת הפקר. וכמו שאמרו במכילתא דרבי ישמעאל שם. וראה במשנה־למלך. 38) ורשאי להכות חבירו כדי להפרישו מאיסור. כן הוא בבבא־קמא כח. בברייתא, וכפירושה ע"י רב נחמן בר יצחק. ואע"פ שפירוש זה לא נאמר אלא למי שסובר "לא עביד אינש דינא לנפשיה", ורבינו פוסק בפ"ב מהלכות סנהדרין הלכה יב "שיש לאדם לעשות דין לעצמו - אע"פ שלא היה שם הפסד בנכסיו" - סובר רבינו שלא הותר אלא לקחת את שלו מחבירו, אבל לא לחבול בחבירו, ואם כן פירושו של רב נחמן בר יצחק הוא אליבא דכולא עלמא (משנה־למלך).

14 **ו. הַמּוֹכֵר[39] עַצְמוֹ - אֵינוֹ נִרְצָע. אֲבָל מְכָרוּהוּ בֵּית**
15 **דִּין, וְעָבַד שֵׁשׁ וְלֹא רָצָה לָצֵאת - הֲרֵי זֶה נִרְצָע,**
16 **וְעוֹבֵד[40] עַד שְׁנַת הַיּוֹבֵל, אוֹ עַד שֶׁיָּמוּת הָאָדוֹן.**

39) קידושין יד: בברייתא, וכתנא־קמא ולא כרבי אליעזר, ראה למעלה הלכה ג. 40) משנה, שם יד:

17 **ז. אַף עַל פִּי שֶׁהִנִּיחַ בֵּן - אֵין הַנִּרְצָע עוֹבֵד אֶת**
18 **הַבֵּן[41]. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה[42] לָמְדוּ[43]: וַעֲבָדוֹ - לוֹ וְלֹא**
19 **לִבְנוֹ; לְעוֹלָם - לְעוֹלְמוֹ שֶׁל יוֹבֵל[44]. נִמְצֵאתָ לָמֵד,**
20 **שֶׁהַנִּרְצָע אֵינוֹ קוֹנֶה אֶת עַצְמוֹ אֶלָּא בַּיּוֹבֵל וּבְמִיתַת**
21 **הָאָדוֹן[45].**

41) קידושין יז: וכא: 42) המסורת. 43) שם כא: 44) אבל לא במובנו של "נצח" או עולמית. 45) אבל לא בגרעון כסף ולא בשטר שחרור (משנה־למלך).

22 **ח. עֶבֶד[46] עִבְרִי כֹּהֵן אֵינוֹ נִרְצָע, מִפְּנֵי שֶׁנַּעֲשֶׂה בַּעַל**
23 **מוּם[47]. וַהֲרֵי הוּא אוֹמֵר: וְשָׁב אֶל מִשְׁפַּחְתּוֹ[48] -**
24 **לַחֲזָקָה שֶׁהָיָה בָהּ, וְאֵינוֹ שָׁב לַשְּׁדֶרָה[49] שֶׁהָיָה בָהּ.**

46) קידושין כא: בברייתא, וכחכמים ולא כרבי אליעזר בשם רבי יודן ברבי. 47) שהרי הוא נרצע בגופו של אוזן (להלן הלכה ט, וכחכמים ולא כרבי אליעזר בשם רבי יודן ברבי). וכיון שניקב סחוס האוזן הרי הוא בעל מום (בכורות לז. ופ"ז מהלכות ביאת המקדש הלכה ג). ובירושלמי (קידושין פ"א ה"ב) הקשו: "וירצע הסחוס פחות מן הכרשינה" (=שאינו נעשה בעל מום אלא־אם־כן ניקב כשיעורי כרשינה. בכורות שם והלכות ביאת מקדש שם) ומתרץ: "שמא יבוא לידי כרשינה", ועיין משנה־למלך. [ומדברי רבינו שכתב סתם "שנעשה בעל מום", נראה שאין זה חשש שמא יבוא לידי כרשינה, אלא הוא נעשה בעל מום בכל רציעה שהיא, וכן נראה מסתימת לשון הבבלי בקידושין שלא הביאו סברת הירושלמי, וצריך לומר שכיון שמצוה היא לרצוע, כלומר לנקב אזנו - מיגו דהוי נקב לענין רציעה. הוי נקב חשוב לענין מום אע"פ שאין בו ככרשינה, וכעין זה בסוכה (ז.) "מיגו דהויא דופן לענין סוכה, הויא דופן לענין שבת". וכן כתב בישועות־יעקב (אורח־חיים סימן יג ס"ק א, וסימן כה ס"ק ז) לענין קשר של ציצית לענין כלאים, וקשר של תפילין לענין שבת. שאע"פ שהם קשרים שאינם של קיימא - אסורים לענין כלאים ולענין שבת, מיגו דהוי קשר לענין ציצית ותפילין, הוי קשר לענין כלאים ולענין שבת. ויתכן כי הירושלמי הנ"ל שלא תירץ כן, סבר כשיטת אביי בסוכה שם, החולק על 'מיגו' זה]. 48) קידושין שם בשם רב בר שילא. והעיר המשנה־למלך: הרי הפסוק הנ"ל אינו מדבר בנרצע, ולמה לא הביא הפסוק "ואיש אל משפחתו תשובו" (ויקרא כה, י) שהוא נדרש לנרצע (קידושין טו.). 49) מכות יג. כרבי יהודה ולא כרבי מאיר. וראה בפ"ז מהלכות רוצח הלכה יד.

25 **ט. כֵּיצַד רוֹצְעִין? מְבִיאוֹ לְבֵית דִּין שֶׁל שְׁלֹשָׁה[50],**
26 **וְאוֹמֵר דְּבָרָיו[51] לִפְנֵיהֶם. וּמַגִּישׁוֹ לְסוֹף שֵׁשׁ[52] אֶל**

1 הַדֶּלֶת אוֹ אֶל הַמְּזוּזָה כְּשֶׁהֵן עוֹמְדִין בַּבִּנְיָן[53]. בֵּין
2 דֶּלֶת וּמְזוּזָה שֶׁל אָדוֹן בֵּין שֶׁל כָּל אָדָם[54]. וְנוֹקֵב אֶת
3 אָזְנוֹ הַיְמָנִית[55], בְּגוּפָהּ שֶׁל אֹזֶן[56], בְּמַרְצֵעַ שֶׁל
4 מַתֶּכֶת[57], עַד שֶׁיַּגִּיעַ לַדֶּלֶת[58]; שֶׁנֶּאֱמַר: וְנָתַתָּ בְּאָזְנוֹ
5 וּבַדֶּלֶת. וְלֹא נֶאֱמַר מְזוּזָה[59], אֶלָּא[60] שֶׁיִּהְיֶה עוֹמֵד[61]
6 בֵּין אֵצֶל דֶּלֶת בֵּין אֵצֶל מְזוּזָה; וּמַה[62] מְזוּזָה[63]
7 כְּשֶׁהִיא עוֹמֶדֶת[64], אַף דֶּלֶת כְּשֶׁהִיא עוֹמֶדֶת[65]; אֲבָל
8 הָרְצִיעָה - בַּדֶּלֶת, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין שָׁם מְזוּזָה[66].
9 הָאָדוֹן[67] הוּא שֶׁרוֹצֵעַ בְּעַצְמוֹ; שֶׁנֶּאֱמַר: וְרָצַע אֲדֹנָיו
10 - לֹא בְּנוֹ וְלֹא שְׁלוּחוֹ וְלֹא שְׁלִיחַ בֵּית דִּין. וְאֵין[68]
11 רוֹצְעִין שְׁנֵי עֲבָדִים כְּאֶחָד, שֶׁאֵין[69] עוֹשִׂין מִצְוֹת
12 חֲבִילוֹת חֲבִילוֹת[70].

50) מכילתא דרשב"י (שמות כא, ה). 51) אהבתי את אדוני וגו' (רדב"ז). 52) ראה להלן הלכה י. 53) קבועים בתוך הבנין, ולא כשהם עקורים ותלושים מן הבנין ומונחים מן הצד. וראה בסמוך, מנין לנו זה. 54) לא צויין המקור לכך. 55) מכילתא ומכילתא דרשב"י (שמות כא, ו) וקידושין טו. 56) היינו, בתנוך ולא בעור הרך (אליה). וכן מסקנת החכמים בקידושין כא: מההלכה הקודמת, שאין עבד כהן נרצע שלא ייעשה בעל מום, שאם באליה הרי אין הכהן נעשה בעל מום על־ידי־זה. 57) קידושין שם בברייתא, וכרבי שאמר: "מה מרצע מיוחד של מכתת, אף כל של מתכת", ומרצע לאו דוקא אלא בכל דבר שהוא של מתכת (כסף־משנה, וכן בגמרא שם). 58) אך לא יגע בדלת (קידושין כב: בברייתא). 59) היינו, שמה שכתוב בתורה: "מזוזה", הוא ללמוד שני דברים נפרדים לענין ההגשה: א' שיכול להגישו אצל הדלת או אצל המזוזה, אבל לא שהרציעה תהיה אצל המזוזה. ב' שהדלת צריכה להיות עומדת כדוגמת המזוזה. 60) וזה הדבר הראשון. 61) העבד. 62) וזהו הדבר השני. 63) מכילתא ומכילתא דרשב"י (שמות כא, ו), וקידושין שם בברייתא. 64) שאחרת אינה מזוזה כלל (רש"י שם). 65) קבועה בבנין, ולא מונחת מקרקע ותלושה מן הבנין. 66) מכילתא דרשב"י שם. 67) מכילתא ומכילתא דרשב"י שם. 68) סוטה ח. בברייתא. 69) כן בברייתא שם. 70) אגודות אגודות, כמה ביחד, שנראה כאילו הם כמשא, ורוצה להפטר מהם מהר.

13 י. וְאִם אָמַר יֹאמַר הָעֶבֶד - עַד שֶׁיֹּאמַר וְיִשְׁנֶה[71].
14 הָעֶבֶד - עַד שֶׁיֹּאמַר כְּשֶׁהוּא עֶבֶד; אֲבָל אִם אָמַר
15 אַחַר שֵׁשׁ - אֵינוֹ נִרְצָע, עַד שֶׁיֹּאמַר וְיִשְׁנֶה בְּסוֹף
16 שֵׁשׁ[72] בִּתְחִלַּת פְּרוּטָה אַחֲרוֹנָה[73]. כֵּיצַד? כְּגוֹן
17 שֶׁנִּשְׁאַר מִן הַיּוֹם שָׁוֶה פְּרוּטָה מִדְּמֵי מְכִירָתוֹ אוֹ יָתֵר
18 מְעַט. אֲבָל אִם נִשְׁאַר פָּחוֹת מִשָּׁוֶה פְּרוּטָה[74] - הֲרֵי
19 זֶה כְּאוֹמֵר אַחַר שֵׁשׁ.

71) קידושין כב. בברייתא, וכן במכילתא ומכילתא דרשב"י, ו'ספרי' פ' ראה (לדברים טו, יז). 72) [בכתב־יד מינכן בקידושין שם: "תנו רבנן: "אם אמור יאמר", עד שיאמר וישנה. "העבד" עד שיאמר כשהוא עבד. אמר בתחילת שש ולא בסוף שש - אינו נרצע, שנאמר "לא אצא חפשי", אמר בסוף שש ולא אמר בתחילת שש - אינו נרצע, שנאמר "אם אמור יאמר העבד", עד שיאמר כשהוא עבד" (תורה שלמה פ' משפטים פרק כא אות קו). ונראה שנוסחת רבינו היתה כדלהלן: "תנו רבנן: "אם אמור יאמר" עד שיאמר וישנה, "העבד" עד שיאמר כשהוא עבד. אמר בתחילת שש ולא אמר בסוף שש - אינו נרצע, שנאמר "אם יאמר (ותיבת "העבד" יש למחוק, וכן אינה בכ"י שם ד"ה ה"ג לפי הגירסא השניה, וכמו כן יש למחוק תיבות "אמר בסוף שש ולא אמר בתחילת [שש] אינו נרצע, שנאמר לא אצא חפשי"). אמר בסוף שש ולא אמר בתחילת שש - אינו נרצע, שנאמר "אם אמור יאמר העבד", עד שיאמר כשהוא עבד". וזהו פירוש הדברים: "אמר בתחילת שש, כפי מסקנת הסוגיא, היינו בתחילת פרוטה אחרונה, פעם אחת, ולא אמר בסוף שש, כפי מסקנת הסוגיא, היינו בסוף פרוטה אחרונה - אינו נרצע, שנאמר "אם אמור יאמר", כלומר עד שיאמר וישנה. אמר בסוף שש, היינו בסוף פרוטה אחרונה, ואפילו אמר אז פעמיים (ועיין רש"י שם) ולא אמר בתחילת שש בתחילת פרוטה אחרונה - אינו נרצע, שנאמר וכו' "העבד" עד שיאמר כשהוא עבד". אבל אם אמר גם בתחילת פרוטה אחרונה, שאז עודנו עבד וגם המשיך לומר פעם שניה בסוף פרוטה אחרונה, כיון ששתי האמירות היו ביחד, זו אחרי זו, הכל מצטרף ביחד, וכאילו אמר הכל בתחילת פרוטה האחרונה בעודנו עבד]. 73) [כלומר, אמירה ראשונה בתחילת הפרוטה, ואמירה שניה אחריה בתוך הפרוטה האחרונה, והכל מצטרף לאמירה ראשונה, וכאילו היה הכל בתחילת הפרוטה בעודנו עבד, כמבואר למעלה]. ומכיון שכתב רבינו למעלה הלכה ט שרוצעים אותו מעומד, מוכח מזה שרוצעים בלילה, ושלא כדברי ה'ספרי' פ' ראה (לדברים טו, טו). וראה בכסף־משנה]. 74) [בעת אמירה ראשונה, כנ"ל. ודינה של אמירה באמצע שנות העבדות לא נתברר, כי לנוסחא הנ"ל בגמרא לא נזכרה כלל הדרשה מהפסוק "לא אצא חפשי", שעל פיה למדו, לפי הנוסחא שלנו, שאמירה אינה מועילה אלא בזמן יציאתו לחרות ולא קודם לכן, ויתכן כי לפי הנוסחא הנ"ל גם אמירה זו מועילה, אם תבוא אמירה נוספת בתחילת הפרוטה האחרונה. וכל עיקר הדין של שתי האמירות בסוף העבדות, לא נאמר אלא להשמיענו כי במקרה של שתי אמירות רצופות מועילה גם זו שנאמרה בסוף הפרוטה האחרונה, כנ"ל].

20 יא. הָיְתָה[75] לָעֶבֶד שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית וְלוֹ מִמֶּנָּה בָּנִים,
21 וּלְרַבּוֹ אֵין אִשָּׁה וּבָנִים[76] - אֵינוֹ נִרְצָע; שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי
22 אֲהֵבְךָ וְאֶת בֵּיתֶךָ[77]. לְרַבּוֹ אִשָּׁה וּבָנִים, וְלוֹ אֵין אִשָּׁה
23 וּבָנִים - אֵינוֹ נִרְצָע; שֶׁנֶּאֱמַר: אָהַבְתִּי אֶת אֲדֹנִי אֶת
24 אִשְׁתִּי וְאֶת בָּנָי. הוּא אוֹהֵב אֶת רַבּוֹ, וְרַבּוֹ אֵינוֹ אוֹהֲבוֹ
25 - אֵינוֹ נִרְצָע; שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי טוֹב לוֹ עִמָּךְ. רַבּוֹ אוֹהֲבוֹ,
26 וְהוּא אֵינוֹ אוֹהֵב אֶת רַבּוֹ - אֵינוֹ נִרְצָע; שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי
27 אֲהֵבְךָ. הוּא חוֹלֶה, וְרַבּוֹ אֵינוֹ חוֹלֶה - אֵינוֹ נִרְצָע;
28 שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי טוֹב לוֹ עִמָּךְ. רַבּוֹ חוֹלֶה, וְהוּא אֵינוֹ

1 **חוֹלֶה, אוֹ שֶׁהָיוּ שְׁנֵיהֶם חוֹלִים[78] - אֵינוֹ נִרְצָע;**
2 **שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי טוֹב לוֹ עִמָּךְ - עַד שֶׁיִּהְיוּ שְׁנֵיהֶם**
3 **בְּטוֹבָה.**

75) קידושין שם בברייתא. 76) יש אומרים כי "בנים" אצל אדון לאו דוקא, שהרי לא נאמר בו אלא "ביתך", ו"ביתו זו אשתו" (יומא ב.) אבל בנים לא נכללו בזה (תוספות הרא"ש, ומהרי"ט שם). 77) [אין ללמוד זאת מהפסוק "אהבתי את אדוני", שאינו עוסק אלא בדברים שהעבד אומר, ויתכן כי לבו בל עמו. אבל כאן זוהי עדות התורה האומרת "כי אהבך". ומכיון ש"אהבתי את אדוני את אשתי ואת בני" אינם אלא דברי העבד, אין מקור שצריך לאהוב אשתו ובניו (של עצמו). ולא למדו מהפסוק "כי אהבך ואת ביתך" שצריך שיאהב את אשת רבו, שהרי הפסוק הראשון השמיט "ביתו", ואמר רק "אהבתי את אדוני", וראה משנה־למלך]. 78) זו היא בעיא בגמרא שם, וצדדי הספק הם: אם ההדגשה היא על "עמך", וכאן שניהם שווים, או "כי טוב לו". [ואע"פ שהבעיא לא נפתרה - פסק רבינו שאינו נרצע, שהרי רציעה חבלה היא, ומספק אסור לחבול בו אף ברשותו של העבד, שהרי אסור לאדם שיחבול בעצמו, כמפורש בבבא־קמא צא: ופ"ה מהלכות חובל ומזיק הלכה א, וראה בכסף־משנה וב"יקר תפארת'].

4 **יב. מַה[79] בֵּין מוֹכֵר עַצְמוֹ לִמְכָרוּהוּ בֵּית דִּין? מוֹכֵר**
5 **עַצְמוֹ - אֵינוֹ נִרְצָע, וּמְכָרוּהוּ בֵּית דִּין - נִרְצָע[80].**
6 **מוֹכֵר עַצְמוֹ - אָסוּר[81] בְּשִׁפְחָה כְּנַעֲנִית, וּמְכָרוּהוּ בֵּית**
7 **דִּין - רַבּוֹ מוֹסֵר לוֹ שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית. מוֹכֵר עַצְמוֹ -**
8 **נִמְכָּר לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים, וּמְכָרוּהוּ בֵּית דִּין - אֵינוֹ נִמְכָּר**
9 **אֶלָּא לְיִשְׂרָאֵל[82]; שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי יִמָּכֵר לְךָ אָחִיךָ - אֵין**
10 **בֵּית דִּין מוֹכְרִין אוֹתוֹ אֶלָּא לְךָ[83]. מוֹכֵר עַצְמוֹ - נִמְכָּר**
11 **לְשֵׁשׁ וְיָתֵר עַל שֵׁשׁ, מְכָרוּהוּ בֵּית דִּין - אֵינוֹ נִמְכָּר**
12 **אֶלָּא לְשֵׁשׁ[84]. מוֹכֵר עַצְמוֹ - אֵין מַעֲנִיקִין לוֹ[85],**
13 **מְכָרוּהוּ בֵּית דִּין מַעֲנִיקִין לוֹ[86].**

~ נקודות משיחות קודש ~

"מוכר עצמו אין מעניקין לו".

בנוגע למצות הענקה, כתב החינוך (מצוה תפ"ב בסופה) שגם בזמן הזה שאין היובל נוהג ואין נוהגים דיני עבד עברי "ישמע חכם ויוסיף לקח, שאם שכר מבני ישראל ועבדו .. שיעניק לו בצאתו מעמו מאשר ברכו ה' יתברך". והקשה עליו ב'מנחת חינוך' שהוא נגד דעת הרמב"ם כי דבריו אלו יכולים להתקיים רק להדעה שמצות הענקה היא גם במוכר את עצמו וגם במכרוהו בית־דין. אבל לדעה שחיוב הענקה היא רק במכרוהו בית־דין, אין לומר שנוהגת גם בזמן הזה מצד המוסר כי אז אין לחלק בין מוכר עצמו ומכרוהו בית־דין, שהרי המוסר מחייב ליתן לשניהם והלא הרמב"ם פסק כדעה הזו שחיוב הענקה הוא רק במכרוהו בית־דין, ולא שכיח "שהרב המחבר (דעת החינוך) יהיה נוטה מדעת הרמב"ם אם לא שפירש להדיא".

ויש לתרץ ובהקדים: זה שהענקה נוהגת רק במכרוהו בית־דין, אפשר לפרש בשני אופנים:

א) ש"אין לך בו אלא חידושו" וכל מה שחידשה תורה הוא חיוב ההענקה במכרוהו בית־דין, ובמילא אין הענקה ב"מוכר את עצמו".

ב) החידוש שחידשה תורה "לו ולא למוכר את עצמו" בא למעט הענקה למוכר את עצמו.

ואם נלמד כפי האופן השני, הרי לא מיעטה תורה הענקה לשכיר שהרי אינו בגדר "מוכר את עצמו" ממילא אפשר ללמוד דין הענקה מצד המוסר מדין הענקה למי שמכרוהו בית־דין גם בזמן הזה, שאם שכר מבני ישראל ועבדו שצריך להעניק לו מאשר ברכו ה', ולא יקשה ה'חינוך' מהרמב"ם כאן.

ועוד יש לומר ששני אופני ההסברה הנ"ל במצות הענקה תלויים בשני אופני ההסברה שבכללות מצות הענקה.

א) שהיא בגדר של שכר פעולה, ומה שחידשה תורה במי שמכרוהו ב"ד הוא שגם הענקה היא חלק משכר פעולתו.

ב) שהיא בגדר של צדקה שנותן האדון כהכרה על עבודתו של העבד.

והנה ב'מניין המצות', סידר הרמב"ם מצות הענקה מיד לאחר מצות צדקה, ומזה משמע שלדעתו גדר מצות הענקה הוא כאופן השני, היינו צדקה. ועל פי זה אין הכרח לומר שה'חינוך' "נוטה מדעת הרמב"ם" כי הגם שהתורה מיעטה מוכר את עצמו מהענקה, אפשר ללמוד ממכרוהו בית־דין (שההענקה לו היא מצד צדקה) גם הענקה לשכיר בזמן הזה מצד המוסר והטוב.

(על פי לקו"ש חז"ט ע' 153)

79) דברי סיכום של רבינו. 80) למעלה הלכה ו. 81) למעלה הלכה ג. 82) ראה למעלה פ"א הלכה ג. 83) 'ספרא' בהר פרק ז הלכה א. ולמעלה בפ"א שם לא הביא רבינו את המקור הזה, ורק כאן בדברי הסיכום הביאו, וצ"ע. 84) למעלה פ"ב הלכה ב־ג. 85) כדעת תנא־קמא בברייתא קידושין יד: ולא כרבי אליעזר, ודרשו כן ממה שנאמר "הענק תעניק לו" - "לו ולא למוכר עצמו" (שם טו.) וראה במשנה־למלך שהעיר על הסתירה בדברי רבינו. 86) וטעם ההבדל בין מוכר עצמו למכרוהו בית־דין הוא, מפני שמכרוהו בית־דין בגניבתו, כשיוצא אין בידו כלום, וחסה התורה עליו וציוותה להעניק לו. אבל מוכר עצמו, כיון שיכול למכור עצמו לשנים מרובות, בזמן שיוצא אינו יוצא בידיים ריקניות ('יקר תפארת' להרדב"ז).

14 **יג. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁאֵין הָאִשָּׁה נִרְצַעַת. וְכֵן**
15 **יֵרָאֶה מֵעִנְיַן הַכָּתוּב, שֶׁהֲרֵי אוֹמֵר בְּנִרְצָע: אָהַבְתִּי אֶת**
16 **אֲדֹנִי אֶת אִשְׁתִּי וְאֶת בָּנָי[87]. וּמַהוּ[88] שֶׁנֶּאֱמַר: וְאַף**
17 **לַאֲמָתְךָ תַּעֲשֶׂה כֵּן?[89] לְהַעֲנִיק[90]. שֶׁכְּשֵׁם שֶׁמִּצְוַת**
18 **עֲשֵׂה לְהַעֲנִיק עֶבֶד עִבְרִי, כָּךְ מַעֲנִיק אָמָה הָעִבְרִיָּה.**

87) ב'ספרי' ובגמרא שם, למדו זאת מהפסוק "ואם אמור

יאמר העבד" - "עבד ולא אמה". אבל שם יד: וטו. מבורר שלדעת תנא־קמא של רבי אליעזר, שהלכה כמותו, דרשו מ"העבד" שתי דרשות, ולכן נוח לו לרבינו להביא מ"אהבתי את אשתי וגו'". 88) כל השקלא־וטריא ב'ספרי' ובקידושין יז: 89) שלכאורה נראה שגם האמה נרצעת, שהרי בתחילת הפסוק הנ"ל מדובר על רציעה. 90) ואם כן "אף" זה אינו מוסב על הפסוק הנ"ל, אלא על מה שנאמר בפסוק קודם בפרשה הנ"ל "הענק תעניק לו" (שם פסוק יד).

1 **יד. כָּל הַמְשַׁלֵּחַ עַבְדּוֹ וַאֲמָתוֹ רֵיקָם - עוֹבֵר בְּלֹא**
2 **תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תְשַׁלְּחֶנּוּ רֵיקָם. וַהֲרֵי הַכָּתוּב**
3 **נִתְּקוֹ לַעֲשֹׂה[91], שֶׁנֶּאֱמַר: הַעֲנֵיק תַּעֲנִיק לוֹ. אֶחָד[92]**
4 **הַיּוֹצֵא בְּסוֹף שֵׁשׁ[93], אוֹ שֶׁיָּצָא בַּיּוֹבֵל, אוֹ בְּמִיתַת**
5 **הָאָדוֹן[94], וְכֵן הָאָמָה הָעִבְרִיָּה שֶׁיָּצָאת בְּאֶחָד מִכָּל**
6 **אֵלּוּ אוֹ בְּסִימָנִין[95] - הֲרֵי אֵלּוּ מַעֲנִיקִין לָהֶם[96]. אֲבָל[97]**
7 **הַיּוֹצֵא בְּגַרְעוֹן כֶּסֶף - אֵין מַעֲנִיקִין לָהֶם. שֶׁנֶּאֱמַר:**
8 **וְכִי תְשַׁלְּחֶנּוּ חָפְשִׁי מֵעִמָּךְ; וְזֶה לֹא שִׁלְּחוֹ חָפְשִׁי,**
9 **אֶלָּא הָעֶבֶד נָתַן שְׂאָר הַדָּמִים שֶׁנִּשְׁאַר לוֹ לַעֲבֹד בָּהֶן**
10 **וְאַחַר כָּךְ יָצָא[98]. הַעֲנֵיק תַּעֲנִיק לוֹ מִצֹּאנְךָ מִגָּרְנְךָ**
11 **וּמִיִּקְבֶךָ - בְּעִנְיָן[99] צֹאן גֹּרֶן וָיֶקֶב, דְּבָרִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם**
12 **בְּרָכָה[100] מֵחֲמַת עַצְמָן[101], הוּא שֶׁחַיָּב לְהַעֲנִיק לוֹ**
13 **מֵהֶם; אֲבָל הַכְּסָפִים וְהַבְּגָדִים[102] - אֵינוֹ חַיָּב לִתֵּן לוֹ**
14 **מֵהֶם[103]. וְכַמָּה[104] נוֹתֵן לוֹ? אֵין פָּחוֹת מִשְּׁוֵה שְׁלֹשִׁים**
15 **סֶלַע[105], בֵּין מִמִּין אֶחָד בֵּין מִמִּינִין הַרְבֵּה[106];**
16 **כִּשְׁלֹשִׁים[107] שֶׁל קְנַס הָעֶבֶד, שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: יִתֵּן**
17 **לַאדֹנָיו[108]. בֵּין[109] שֶׁנִּתְבָּרֵךְ הַבַּיִת בִּגְלָלוֹ בֵּין שֶׁלֹּא**
18 **נִתְבָּרֵךְ; שֶׁנֶּאֱמַר: הַעֲנֵיק תַּעֲנִיק לוֹ - מִכָּל מָקוֹם. אִם**
19 **כֵּן[110], לָמָּה נֶאֱמַר: אֲשֶׁר בֵּרַכְךָ? הַכֹּל לְפִי הַבְּרָכָה תֵּן**
20 **לוֹ[111].**

91) כתב כן שלא נאמר שלאחר שעבר ושלחו בלי הענקה - שוב אינו חייב להעניק, כדעת רבי יהודה במצות שילוח הקן, שלאחר שלקחה - שוב אינו מצווה לשלחה (חולין קמא. במשנה), אלא גם לאחר מכן חייב הוא להעניק לו. וכדעת חכמים בענין שילוח הקן (חולין שם). ולפי"ז אינו חייב מלקות על הלאו, שהרי לאו הניתק לעשה - אין לוקין עליו. 92) 'ספרי' פ' ראה (לדברים טו, יג) הובא בקידושין טז: 93) למעט את היוצא בגרעון כסף, באמצע שש, כבסמוך. 94) בלא בן (למעלה פ"ב הלכה יב), או נרצע שאינו עובד גם את הבן (למעלה הלכה ז). 95) סימני נערות. 96) אע"פ שבפסוק לא מפורש לענין הענקה אלא היוצא בשש, למדו כן ב'ספרי' ובגמרא שם ממה שנאמר בפסוק הנ"ל פעמיים "תשלחנו", לרבות כל מיני שילוח. 97) כתנא־קמא שם, ולא כרבי מאיר. 98) ואם שחרר עבדו מרצונו, יתכן שחייב להעניקו. [ויתכן גם ששחרור מרצון אף הוא בא על־ידי התעוררות של העבד, שעשה לאדון איזה נחת־רוח וכיוצא בזה, ואין זה "שילוחו מעמך"]. 99) בכ"י תימן, ובדפוס רומי: "כענין" כלומר: כעין. 100) ריבוי. שנאמר "אשר ברכך ה' אלקיך" (דברים טו, יד), ומכאן למדו לכל שיש בו ברכה, אע"פ שאינו צאן גורן ויקב (קידושין יז. בברייתא). 101) שהם בעצמם מתרבים, כגון בעלי חיים שמתרבים בוולדות, או אפילו פרדות, שגופם הולך ומשתבח, וכדעת רבי שמעון ולא כרבי אליעזר בן יעקב (קידושין שם). 102) "כספים" נזכרו בברייתא שם, ואילו "בגדים" הוסיף רבינו מדעתו שהרי שניהם אינם מתברכים מעצמם, ואם נתמעטו כספים שעומדים לעיסקא ולרווח, כל־שכן שנתמעטו בגדים שאינם עומדים לרווח כלל ('יקר תפארת' להרדב"ז). 103) כלומר, אם אין לו אלא כספים ובגדים, אינו חייב בהענקה כלל. וראה במשנה־למלך. 104) שם יז. בברייתא. 105) כרבי יהודה ולא כרבי מאיר ורבי שמעון (שם), בהתאם לכלל שרבי מאיר ורבי יהודה - הלכה כרבי יהודה, רבי שמעון ורבי יהודה - הלכה כרבי יהודה (עירובין מו: - משנה־למלך). 106) כן בדברי רבי מאיר שם, ולא מצאנו שרבי יהודה חולק על זה (משנה־למלך). 107) ההשוואה בגמרא שם. 108) וכאן נאמר "תתן לו", ולמדו גזירה־שוה "נתינה - נתינה" (קידושין שם). 109) 'ספרי' פ' ראה שם. הובא בקידושין יז: וכתנא־קמא ולא כרבי אלעזר בן עזריה. 110) 'ספרי' וגמרא שם. 111) אם נתברך הבית בשבילו הרבה, תוסיף על הענקתו, ואם לאו - אל תפחות מן הכתוב (רש"י שם).

21 **טו. אִם[112] בָּרַח[113], וּפָגַע בּוֹ יוֹבֵל כְּשֶׁהוּא בּוֹרֵחַ,**
22 **וְיָצָא לַחֵרוּת - אֵינוֹ חַיָּב לְהַעֲנִיקוֹ; שֶׁנֶּאֱמַר: וְכִי**
23 **תְשַׁלְּחֶנּוּ וְגוֹמֵר[114]. עָנָק[115] עֶבֶד עִבְרִי - לְעַצְמוֹ, וְאֵין**
24 **בַּעַל חוֹב גּוֹבֶה הֵימֶנּוּ[116]. וַעֲנָק[117] אָמָה הָעִבְרִיָּה, וְכֵן**
25 **מְציאָתָהּ[118] - לְאָבִיהָ[119]. וְאִם מֵת אָבִיהָ קֹדֶם שֶׁיָּבוֹא**
26 **לְיָדוֹ[120] - הֲרֵי הֵן שֶׁל עַצְמָהּ, וְאֵין לְאַחֶיהָ בָּהֶם**
27 **כְּלוּם[121]; שֶׁאֵין אָדָם[122] מוֹרִישׁ זְכוּת שֶׁיֵּשׁ לוֹ בְּבִתּוֹ**
28 **לְבָנוֹ.**

112) קידושין טז: בברייתא, וכפירושה ע"י רב ששת (שם יז.). 113) שחייב להשלים שנות עבודתו (גמרא שם, וכ"ה למעלה פ"ב הלכה ד). 114) כלומר, אע"פ שיציאתו על־ידי היובל - כיון שברח, אינו בכלל "וכי תשלחנו" (שם). 115) שם טז: בברייתא. 116) שנאמר: "הענק תעניק לו" - "לו ולא לבעל חובו" (שם טו. וטז:). ומשמע שאף לאחר שבאה הענקה ליד העבד, אין בעל־חוב גובה הימנו, לא כדברי רש"י (שם ד"ה ולא לבעל חובו) שאין האדון חייב להגבות את ההענקה לבעל־חוב, שמשמע מדבריו שלאחר שבא לידו — בעל־חובו גובה הימנו. וכן לענין מעשר שני, שעליו אמרו בתוספתא פאה פ"ד (הוצאת הגר"ש ליברמן (עמ' 59, 61): "מעשר שני [עני] אין גובין ממנו מלוה וחוב", לפי דעת ראבי"ה (באור־זרוע הלכות צדקה סימן יא) הכוונה למעשר עני שביד העני, שלצורך העני ניתן לא לפריעת חוב (תוספתא כפשוטה שם, והוא־הדין להענקה, וראה במשנה־למלך). 117) ברייתא שניה, שם. 118) [בעודה אמה (פט"ז מהלכות אבידה הלכה יג), ומקור הדברים מהברייתא שם]. 119) [זכותו בענק הוא כזכותו במציאתה, ולא כזכותו במעשה ידיה (כתובות מו:), ואע"פ שענק הוא כשכר פעולה (קידושין טו.) - שהרי מעשי ידיה למדו ממה שנאמר (שמות כא, ז) "וכי ימכור איש את בתו לאמה" - "מה אמה מעשה ידיעה לרבה, אף

בת מעשה ידיה לאביה" (שם, מז.), וזה לא שייך בענק, שהרי גם לרבה אין חלק אלא במעשה ידיה ממש ולא בהענקות מעין אלה, שוודאי דינן כמציאה שהיא של אביה אף בעודה אמה, כנ"ל. אלא ודאי דין ענק כדין מציאה, שתיקנו לו לאב משום איבה (כתובות שם), שאם לא תתן לו מציאותיה, לא יתן לה מזונות (רש"י שם), והוא־הדין לענק, וראה להלן]. 120) כלומר, לרשותו. ובא לידה כבא לידו (כסף־משנה) וראה להלן. 121) [אף שלענין מעשה ידיה, אמרו (כתובות מב. במשנה): "אף־על־פי שלא גבתה, מת הרי הן של אחין" - אין זה אלא במעשה ידיה, שהם שלו מן התורה (שם מז.), אבל ענק שאינו שלו אלא מתקנת חכמים משום איבה, כנ"ל - לא זכה בו האב אלא משעה שגבתה, ועיין משנה־למלך]. 122) שם מג.

יום ש"ק כ"ג אדר־ב' ה'תשפ"ב

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) נתבארו בו דיני מכירת אמה עברייה ואופני יציאתה, ודיני מצוות ייעוד, לו ולבנו.

1 **א. אָמָה[2] הָעִבְרִיָּה הִיא הַקְּטַנָּה[3] שֶׁמְּכָרָהּ אָבִיהָ[4].**
2 **וּמִשֶּׁתָּבִיא שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת אַחַר שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה[5]**
3 **וְתַעֲשֶׂה נַעֲרָה[6] - אֵינוֹ יָכוֹל לְמָכְרָהּ[7], אַף עַל פִּי**
4 **שֶׁעֲדַיִן יֵשׁ לוֹ רְשׁוּת בָּהּ, וְיֵשׁ לוֹ לְקַדְּשָׁהּ לְכָל מִי**
5 **שֶׁיִּרְצֶה[8]. אַף[9] הַקְּטַנָּה שֶׁהִיא אֵילוֹנִית[10] בְּסִימָנֶיהָ[11]**
6 **וְאֵינָהּ רְאוּיָה לַהֲבָאַת שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת[12] - יֵשׁ לְאָבִיהָ**
7 **לְמָכְרָהּ[13] כָּל זְמַן שֶׁהִיא קְטַנָּה[14]. אֲבָל[15] הַטְּמְטוּם[16]**
8 **וְהָאַנְדְּרוֹגִינוֹס[17] - אֵינוֹ נִמְכָּר לֹא כְּעֶבֶד[18] עִבְרִי וְלֹא**
9 **כְּדִין הָאָמָה הָעִבְרִיָּה[19].**

2) כתובות מ: במשנה. 3) עד גיל שתים עשרה שנה ויום אחד, ואפילו הביאה שתי שערות בתוך הזמן הזה (פרק ב מהלכות אישות הלכה א). 4) שאילו היא עצמה אינה יכולה למכור עצמה, שהרי היא קטנה, ואפילו כשהיא נערה אינה יכולה למכור עצמה (למעלה פרק א הלכה ב) ואמה אינה יכולה למכרה (מכילתא לשמות כא, ו). 5) ויום אחד (הלכות אישות שם הלכה ג). 6) והיא תקופה הנמשכת שישה חדשים (שם הלכה ב). 7) משנה שם. וקל וחומר הוא: אם המכורה כבר, יוצאת בסימנים (להלן פרק ד הלכה ה) - אינה מכורה אינו דין שלא תימכר (ערכין כט:).
8) כתובות מו: ופרק ג מהלכות אישות הלכה יא.
9) קידושין ד. בברייתא ופירושה בגמרא שם. 10) מלשון איל, שיש בה תכונות גבריות, וראה פרק ב מהלכות אישות הלכה ג. 11) כגון שקולה עבה וכדומה (ראה בהלכות אישות שם הלכה ו). 12) כגון שהיא בת שש עשרה ויש לה סימני איילונית ולא הביאה שתי שערות, שדינה כקטנה עד שתהא בת עשרים (הלכות אישות שם הלכה ג), וראה להלן הלכה ה. 13) ואין אנו אומרים, שמכיוון שאין בה נערות, אין בה דין מכירה (גמרא שם). 14) היינו, עד גיל עשרים, אם יש בה סימני איילונית, או עד גיל שלושים וחמש אם אין בה, ראה בהלכות אישות שם הלכה ד.
15) תוספתא ביכורים פרק ב. וראה בפרק ב מהלכות נזירות הלכה יא. 16) אטום, שאין לו לא זכרות ולא נקבות (פרק ב מהלכות אישות הלכה כה). 17) שיש לו גם זכרות וגם נקבות (שם הלכה כד). 18) שמא נקבות הן ואין האשה נמכרת בגניבתה וכן אינה מוכרת עצמה (למעלה פרק א הלכה ב), וראה משנה למלך. 19) שמא זכרים הם, ואין לאב זכות בבנו למוכרו.

10 **ב. אֵין[20] הָאָב רַשַּׁאי לִמְכֹּר אֶת בִּתּוֹ, אֶלָּא אִם כֵּן**
11 **הֶעֱנִי וְלֹא נִשְׁאַר לוֹ כְּלוּם, לֹא קַרְקַע וְלֹא**
12 **מִטַּלְטְלִין[21], וַאֲפִלּוּ כְּסוּת[22] שֶׁעָלָיו. וְאַף עַל פִּי כֵן[23]**
13 **כּוֹפִין אֶת הָאָב לִפְדּוֹתָהּ[24] אַחַר שֶׁמְּכָרָהּ, מִשּׁוּם פְּגַם**
14 **מִשְׁפָּחָה[25]. בָּרַח הָאָב אוֹ שֶׁמֵּת[26] אוֹ שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ**
15 **לִפְדּוֹתָהּ - הֲרֵי זוֹ עוֹבֶדֶת עַד שֶׁתֵּצֵא[27].**

20) יוצא מתוך הברייתא שהביא רבי יוסי בר חנינא בקידושין כ. [וכן מפורש בתוספתא ערכין פרק ה: "אין אדם רשאי למכור את בתו וכו' אלא אם כן העני"]. 21) כן הוא בקידושין שם, שאדם מוכר מטלטלין ואחר כך שדהו, ואחר כך ביתו, ורק אחר כך בתו. 22) ראה למעלה פרק א הלכה א. 23) כלומר, אף על פי שמכרה מחמת עוני, שלא נשאר לו כלום, כנ"ל. 24) אם מצאה ידו (יקר תפארת, וכן כתב רש"י בקידושין יח.). ומקור הדבר בברייתא בקידושין שם: "ומפדין אותה בעל כורחו, מה שאין כן בעברי". ואף על פי ששם פירשו ברייתא זו לדעת רבי שמעון שאומר אין אדם מוכר את בתו לשפחות אחר שפחות, ולפיכך כופין באמה העברייה, ולא בעברי, שיכול למכור עצמו שוב פעם אחרי הפדייה, אבל לרבנן שמוכר אותה לשפחות אחר שפחות שאין תועלת בכפייה זו, שהרי יחזור וימכרנה, נראה שאין כופין אותו לפדותה, והרי רבינו פוסק להלן הלכה יג כרבנן - סוגייה זו שלא חילקה בין עברייה לעברי ושאלו: "אי הכי עבד עברי נמי", ומתוך זה באו לידי החילוק הנ"ל שעבד עברי יכול למכור עצמו עוד הפעם, ואמה עברייה אינה נמכרת ונשנית כדעת רבי שמעון - סוגייה זו אינה לפי ההלכה, שהרי רבי סובר שם טו: שעבד עברי הנמכר לישראל אינו נגאל בקרובים, כלומר, אין כופין את קרוביו לפדותו, וכן פסק רבינו למעלה פרק ב הלכה ז, ולפי זה מתפרשת ברייתא זו בפשיטות, שרק באמה העברייה כופין את האב ואילו בעבד עברי אין כופין את קרוביו לפדותו, ולפי זה אפילו לדעת חכמים של רבי שמעון הסוברים, שמוכר את בתו לשפחות אחר שפחות, כופין אותו לפדותה, ומה שאין כופין בעבד עברי אין זה מפני שנמכר ונשנה, אלא שבעבד עברי אין דין כפייה כלל, וראה במשנה למלך. 25) שם בקידושין בסוגיית הגמרא.
26) כאן רמז רבינו שאמה עברייה אינה יוצאה לחירות במיתת האב, ודלא כריש לקיש בקידושין טו. שדבריו נשארו בתיובתא שם טו: וראה באור שמח. 27) בדרכים הרגילות, להלן הלכה ד וה. ואין אנו כופים את הקרובים לפדותה (כסף משנה). וראה למעלה פרק ב הלכה ז.

16 **ג. אָמָה[28] הָעִבְרִיָּה נִקְנֵית בְּכֶסֶף[29] אוֹ בְּשְׁוֵה כֶּסֶף[30]**
17 **וּבִשְׁטָר[31], וְאֵינָהּ נִקְנֵית בִּפְרוּטָה[32], מִפְּנֵי שֶׁצָּרִיךְ**
18 **לִקְנוֹתָהּ בְּדָמִים שֶׁרְאוּיִין לְגֵרָעוֹן, כְּדֵי שֶׁתִּגָּרַע**
19 **פִּדְיוֹנָהּ וְתֵצֵא[33]. כֵּיצַד בִּשְׁטָר? כּוֹתֵב עַל הַגֵּוִיר אוֹ עַל**

1 הַחֶרֶס: בִּתִּי מְכוּרָה לָךְ, בִּתִּי קְנוּיָה לָךְ; וְנוֹתֵן בְּיַד
2 הָאָדוֹן. וּשְׁטַר אָמָה הָעִבְרִיָּה - הָאָב כּוֹתְבוֹ[34].

28) קידושין יד: במשנה. 29) בשקלא וטריא שם, למדו קניין כסף באמה ממה שנאמר בה "והפדה", שמגרעת פדיונה ויוצאת - הרי שנקנית בכסף. 30) שם טז. בברייתא. וראה למעלה פרק ב הלכה א. 31) משנה שם יד: 32) שם יא: יב. 33) ופרוטה אינה ראוייה לגירעון, שהרי הגירעון יהיה פחות משווה פרוטה, שאין בו כל ערך (קידושין שם). ובעבד עברי לא כתב רבינו (למעלה פרק ב הלכה א) שאינו נקנה בפרוטה, משום שקניין עבד עברי בכסף נלמד מעבד הנמכר לגוי, שבו נאמר "מכסף מקנתו", מלמד שכסף קונה (כסף משנה). 34) קידושין טז. וכרב חסדא ולא כרב הונא. וטעמו משום שקניין שטר באמה העברייה נלמד מקניין שטר בעבד כנעני, שדינו כקרקע, ושם המוכר כותב השטר, שנאמר (ירמיה לב, יא) "ואקח את ספר המקנה", שירמיה הלוקח קיבל את ספר המקנה מידי חנמאל המוכר. וראה ביקר תפארת להרדב"ז.

3 ד. אָמָה הָעִבְרִיָּה עוֹבֶדֶת שֵׁשׁ שָׁנִים, כְּעֶבֶד שֶׁמְּכָרוּהוּ
4 בֵּית דִּין[35]; שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי יִמָּכֵר לְךָ אָחִיךָ הָעִבְרִי אוֹ
5 הָעִבְרִיָּה[36]. וְיוֹצֵאת בִּתְחִלַּת שֶׁבַע. וְאִם פָּגַע בָּהּ יוֹבֵל
6 בְּתוֹךְ שֵׁשׁ - יוֹצְאָה חִנָּם, כְּעֶבֶד[37]. מֵת הָאָדוֹן, אַף
7 עַל פִּי שֶׁהִנִּיחַ בֵּן - יוֹצְאָה חִנָּם, כְּנִרְצָע; שֶׁנֶּאֱמַר:
8 וְאַף לַאֲמָתְךָ תַּעֲשֶׂה כֵּן. וְכֵן מְגָרַעַת מִפִּדְיוֹנָהּ[38]
9 וְיוֹצְאָה. וְאִם[39] כָּתַב לָהּ שְׁטַר שִׁחְרוּר וּמָחַל עַל
10 הַשְּׁאָר[40] - יוֹצְאָה חִנָּם, כְּעֶבֶד[41].

35) שאינו נמכר אלא לשש, ואילו מוכר עצמו נמכר גם ליותר משש (למעלה פרק ג הלכה יב). 36) וגומר: "ועבדך שש שנים ובשנה השביעית תשלחנו חפשי מעימך". 37) כלומר, ככל העבדים העבריים (בין מוכר עצמו ובין מכרוהו בית דין) שיוצאים ביובל (למעלה פרק ב הלכות ב־ג). ומקור הלכה זו במשנה בקידושין יד: 38) ככתוב (שמות כא, ח): "והפדה". ומזה למדו אף לעבד (קידושין טז.) וכן מפורש במשנה שם יד: שגם העבד וגם האמה יוצאים בגירעון כסף. 39) שם טז. בברייתא. 40) ובמחילה בלי שטר אינה יוצאה, כמבואר למעלה פרק ב הלכה יא. 41) בברייתא שם אמרו שעבד קונה עצמו בשטר. וברור שהוא הדין לאמה, שהרי כל עיקר יציאה בשטר נלמד מעבד כנעני, שכתוב בו "או חופשה לא ניתן לה" ולמדו בגזירה שווה "לה־לה" מגט אשה שנאמר בה "וכתב לה" (רש"י שם), ואם כן אין לחלק בין עבד לאמה.

11 ה. יְתֵרָה אָמָה הָעִבְרִיָּה, שֶׁהִיא יוֹצְאָה בְּסִימָנִין.
12 כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁהֵבִיאָה סִימָנִין וְנַעֲשֵׂית נַעֲרָה - יוֹצְאָה
13 לַחֲרוּת בְּלֹא כֶסֶף. אֲפִלּוּ הֵבִיאָה סִימָנִין מֵאַחַר יוֹם
14 שֶׁלְּקָחָהּ - הֲרֵי זוֹ יוֹצֵאת לַחֲרוּת. שֶׁנֶּאֱמַר: וְיָצְאָה
15 חִנָּם[42] - רַבָּה לָהּ הַכָּתוּב יְצִיאָה אַחֶרֶת בְּחִנָּם יָתֵר עַל
16 הָעֶבֶד. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁהִיא הֲבָאַת סִימָנֵי
17 נַעֲרוּת. וְתַחֲזֹר לִרְשׁוּת אָבִיהָ, עַד שֶׁתִּבְגַּר וְתֵצֵא
18 מֵרְשׁוּת אָבִיהָ[43]. הָיְתָה הַבַּת אַיְלוֹנִית, שֶׁאֵין לָהּ יְמֵי
19 נַעֲרוּת, אֶלָּא יוֹצֵאת מִקַּטְנוּתָהּ לִבְגָר - כֵּיוָן שֶׁבָּגְרָה
20 תֵּצֵא לַחֲרוּת[44].

42) בברייתא קידושין ד. אמרו: "ויצאה חינם אלו ימי בגרות, אין כסף אלו ימי נערות". ועיין כסף משנה כאן ורש"י שם יד: במשנה שאף הם הביאו מויצאה חינם על ימי נערות וברש"י על התורה שמות כא, א. נראה שמה שאמרו "ויצאה חינם אלו ימי בגרות" אין זה אלא אם לא נכתב "אין כסף", אבל עכשיו שנכתב "אין כסף" לרבות נערות, שוב נלמדו ימי נערות מ"ויצאה חינם" וימי בגרות מ"אין כסף". וראה בתורה תמימה שם אות פט. 43) ככל נערה. 44) שם ד. אמרו שאין צריך לכך לימוד מיוחד, שהרי קל וחומר הוא: אם סימנים שאינם מוציאים מרשות האב - מוציאים מרשות האדון, בגרות שמוציאה מרשות האב - אינו דין שמוציאה מרשות האדון. וכל הפסוק הנ"ל (ויצאה חינם אין כסף) לא בא ללמד אלא על עיקר מכירת איילונית, שבלי הפסוק היה מקום לומר שכיוון שאינה מביאה סימנים אינו יכול למכרה כלל. וראה למעלה הלכה א. [והמדובר כשנמכרה בהיותה בת שש עשרה והיו לה סימני איילונית ולא היו לה שתי שערות שדינה כקטנה עד שתהא בת עשרים (פרק ב מהלכות אישות הלכה ג) ואז היא יוצאת בתור בוגרת. ואין אנו אומרים שנעשית איילונית למפרע ולא הייתה מכירתה מכירה כלל (ראה משנה למלך למעלה הלכה א), שדעת רבינו לפסוק כשמואל ביבמות פ. שאינו נעשה סריס למפרע, והוא הדין לאיילונית. וכן נראה מדבריו בהלכות אישות שם. וכן נקט בדעתו, הנודע־ביהודה מהדורא קמא אבן העזר סימן ו].

21 ו. אֵין אָמָה הָעִבְרִיָּה יוֹצְאָה בְּרָאשֵׁי אֵיבָרִים;
22 שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תֵצֵא כְּצֵאת הָעֲבָדִים. וְכֵן עֶבֶד עִבְרִי,
23 אִם הִפִּיל לוֹ שִׁנּוֹ אוֹ סִמֵּא לוֹ עֵינוֹ - מְשַׁלֵּם לוֹ כְּדִין
24 הַחוֹבֵל בַּחֲבֵרוֹ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת חוֹבֵל[45].
25 נִמְצֵאתָ לָמֵד, שֶׁאָמָה הָעִבְרִיָּה נִקְנֵית בִּשְׁנֵי דְּבָרִים:
26 בְּכֶסֶף אוֹ בִּשְׁטָר; וְקוֹנָה עַצְמָהּ בְּשִׁשָּׁה דְּבָרִים[46]:
27 בְּשָׁנִים, וּבְיוֹבֵל, וּבְגִרְעוֹן כֶּסֶף, וּבִשְׁטַר שִׁחְרוּר,
28 וּבְמִיתַת הָאָדוֹן, וּבְסִימָנִין.

45) פרק ד הלכה י. אבל לחירות אינו יוצא שהוקש עבדי לעבדייה (מכילתא משפטים פרשה א, וכאן בפרשה ג נתקצרו הדברים), וראה בכסף משנה ולחם משנה כאן. 46) ואילו עבד עברי אינו קונה עצמו אלא בחמישה דברים בלבד, לפי שאינו יוצא בסימנים. ראה למעלה פרק ב הלכה יב.

29 ז. יְעֵד[47] אוֹתָהּ הָאָדוֹן לְעַצְמוֹ אוֹ לִבְנוֹ - הֲרֵי הִיא
30 כִּשְׁאָר אֲרוּסוֹת[48], וְאֵינָהּ יוֹצְאָה בְּאֶחָד מִכָּל אֵלּוּ,
31 אֶלָּא בְּמִיתַת הַבַּעַל אוֹ בְּגֵט. וּמִצְוַת[49] יְעוּד קוֹדֶמֶת
32 לְמִצְוַת פְּדִיָּה[50]. כֵּיצַד[51] מִצְוַת יְעוּד? אוֹמֵר לָהּ בִּפְנֵי
33 שְׁנַיִם: הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי, הֲרֵי אַתְּ מְאֹרֶסֶת לִי, הֲרֵי
34 אַתְּ לִי לְאִשָּׁה[52]; אֲפִלּוּ[53] בְּסוֹף שֵׁשׁ סָמוּךְ לִשְׁקִיעַת
35 הַחַמָּה[54]. וְאֵינוֹ צָרִיךְ לִתֵּן לָהּ כְּלוּם, שֶׁמַּעוֹת
36 הָרִאשׁוֹנוֹת לְקִדּוּשִׁין נִתְּנוּ[55]. וְנוֹהֵג[56] בָּהּ מִנְהַג

47) יעד. אותה האדון לעצמו. אמרו: "ויצאה חינם אלו ימי בגרות, אין כסף אלו ימי נערות". ועיין כסף משנה כאן ורש"י שם יד: במשנה שאף הם הביאו מויצאה חינם על ימי נערות וברש"י על התורה שמות כא, א. נראה שמה שאמרו "ויצאה חינם אלו ימי בגרות" אין זה אלא אם לא נכתב "אין כסף", אבל עכשיו שנכתב "אין כסף" לרבות נערות, שוב נלמדו ימי נערות מ"ויצאה חינם" וימי בגרות מ"אין כסף". וראה בתורה תמימה שם אות פט. 43) ככל נערה. 44) שם ד. אמרו שאין צריך לכך לימוד מיוחד, שהרי קל וחומר הוא: אם סימנים שאינם מוציאים מרשות האב - מוציאים מרשות האדון, בגרות שמוציאה מרשות האב - אינו דין שמוציאה מרשות האדון. וכל הפסוק הנ"ל (ויצאה חינם אין כסף) לא בא ללמד אלא על עיקר מכירת איילונית, שבלי הפסוק היה מקום לומר שכיוון שאינה מביאה סימנים אינו יכול למכרה כלל. וראה למעלה הלכה א. [והמדובר כשנמכרה בהיותה בת שש עשרה והיו לה סימני איילונית ולא היו לה שתי שערות שדינה כקטנה עד שתהא בת עשרים (פרק ב מהלכות אישות הלכה ג) ואז היא יוצאת בתור בוגרת. ואין אנו אומרים שנעשית איילונית למפרע ולא הייתה מכירתה מכירה כלל (ראה משנה למלך למעלה הלכה א), שדעת רבינו לפסוק כשמואל ביבמות פ. שאינו נעשה סריס למפרע, והוא הדין לאיילונית. וכן נראה מדבריו בהלכות אישות שם. וכן נקט בדעתו, הנודע־ביהודה מהדורא קמא אבן העזר סימן ו].

1 אִישׁוּת, וְאֵינוֹ[57] נוֹהֵג בָּהּ מִנְהַג שִׁפְחוּת. וְאֵינוֹ מְיַעֵד
2 שְׁתַּיִם כְּאַחַת; שֶׁנֶּאֱמַר: יְעָדָהּ. וְכֵיצַד מְיַעֲדָהּ לִבְנוֹ?
3 אִם הָיָה[58] בְּנוֹ גָּדוֹל[59], וְנָתַן רְשׁוּת לְאָבִיו לְיַעֲדָהּ לוֹ
4 - הֲרֵי הָאָב[60] אוֹמֵר לָהּ בִּפְנֵי שְׁנַיִם: הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת
5 לִבְנִי.

~ נקודות משיחות קודש ~

"ומצות יעוד קודמת למצות פדיה "

והדין הוא ש"אין אמה עבריה נמכרת אלא למי שיש לה עליו או לבנו קידושין, כדי שתהיה ראויה ליעוד" (הי"א). מכאן נראה גודל הכבוד והעילוי של בת ישראל. שבכדי למכור עבד מספיק שאם גנב ו"אין לו ונמכר בגניבתו", אבל באמה עבריה נאמרו כמה וכמה תנאים: האחד שאינה נמכרת בגנבתה, ורק אם אביה עני ולא מצא מה יאכל ולא נשאר לו כלום לא קרקע ולא מטלטלין ואפילו כסות שעליו, רק אז מותר לו למכור את בתו לאמה לזמן קצר כדי שתסייע בפרנסה וגם אח"כ יוצאת בסימנים. ובנוסף, אין למכרה למי שאין לו יעוד עליה ואינו יכול לשאתה לאשה כי בבת ישראל נראית בגלוי תכליתה, עניין החתונה והקמת בית בישראל.

(על פי לקו"ש חלק כ"ו ע' 372)

47) קידושין יח. בברייתא וכפירושה על ידי רב ששת. 48) ראה לקמן הלכה ט, שהייעוד כאירוסין ואינו כנישואין. 49) בכורות יג. במשנה. ושם למדו מן הכתוב: אשר לא יעדה והפדה", הרי שהפדיון בא רק אחרי שלא התקיים הייעוד. 50) שאף הפדייה היא מצוה, ראה בספר המצוות, עשה רלד. 51) קידושין יט: ברייתא כלשונה. 52) לשון זו אינה בברייתא שם, אבל נזכרה שם ה: בברייתא, לעניין קידושי אשה. 53) לשון הברייתא שם. וכתנא קמא ולא כרבי יוסי בר יהודה. 54) שלא נשאר עוד שיעור עבודה, שתמורתה פרוטה. 55) והרי זה דומה למקדש מעכשיו ולאחר שלושים יום, שמקודשת לסוף שלושים יום למפרע. 56) ברייתא שם, כלשונה. 57) מסכת עבדים פרק א הלכה ז. וראה במכילתא משפטים פרשה ג. 58) ולא אותה ואת חברתה. 59) ולא קטן. קידושין יט. בעייה של ריש לקיש, שנפתרה על ידי רבי אייבו בשם רבי ינאי. 60) בשמות (כא, ט) מפרש רש"י, שהבן אומר לה הרי את מיועדת לי בכסף שקיבל אביך בדמייך. ומדברי רבינו נראה שדין הייעוד על ידי האב (ועיין לחם משנה, וראה להלן הלכה ח).

6 ח. אֵין[61] הָאָדוֹן מְיַעֵד אָמָה הָעִבְרִיָּה לֹא לוֹ וְלֹא
7 לִבְנוֹ אֶלָּא מִדַּעְתָּהּ[62], אַף עַל פִּי שֶׁכְּבָר קִבֵּל אָבִיהָ
8 מְעוֹתֶיהָ[63]; שֶׁהֲרֵי[64] הוּא אוֹמֵר: יְעָדָהּ - מִדַּעְתָּהּ[65].
9 וְאִם[66] מֵת הָאָדוֹן - אֵין בְּנוֹ יָכוֹל לְיַעֲדָהּ לוֹ, שֶׁהֲרֵי
10 יוֹצְאָה לַחֵרוּת בְּמִיתַת הָאָדוֹן[67].

61) קידושין שם, כפירוש השני של הגמרא למימרא של רבי אייבו בשם רבי ינאי. 62) יש אומרים מרצונה (כסף משנה וכן כתב המאירי, ועיין תוספות קידושין ה. דיבור המתחיל שכן) וראה להלן הלכה יב. 63) כדברי רב נחמן בר יצחק שם. 64) גם זה מדברי רב נחמן בר יצחק שם. 65) יעדה לשון דיעה (רש"י שם דיבור המתחיל שאני הכא). ויש מפרשים שדרשו כן בהיפוך אותיות: ידעה - יעדה, כמו כבש - כשב, שמלה - שלמה (תורה תמימה שם). 66) הוא דבר פשוט (כסף משנה). 67) משמע שלולא זה היה יכול לייעדה, וראה למעלה הלכה ז, שדין ייעוד הוא על ידי האב דווקא.

11 ט. הַיִּעוּד[68] - כְּאֵרוּסִין[69], וְאֵינוֹ כְּנִשּׂוּאִין. לְפִיכָךְ[70],
12 אֵינוֹ מִטַּמֵּא לָהּ[71] וְלֹא יִרָשֶׁנָּה[72] וְלֹא מֵפֵר[73] נְדָרֶיהָ
13 עַד שֶׁתִּכָּנֵס לְחֻפָּה. וְאִם שְׁלָשׁ אֵלֶּה[74] לֹא יַעֲשֶׂה לָהּ
14 - לֹא יְעָדָהּ[75] לוֹ, וְלֹא יְעָדָהּ לִבְנוֹ, וְלֹא נִפְדֵּית בְּגִרְעוֹן
15 כֶּסֶף; וְיָצְאָה חִנָּם - בַּהֲבָאַת סִימָנִין, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[76],
16 יָתֵר עַל אוֹתָן הַדְּרָכִים שֶׁקּוֹנָה בָּהֶן עַצְמָהּ כְּעֶבֶד
17 עִבְרִי[77].

68) קידושין יח: בעייה של רבה בר אבוה שנפתרה. 69) כקידושין. 70) ההבדלים הנ"ל בין אירוסין לנישואין הובאו בגמרא שם. 71) אם כהן הוא, שכהן אינו מתטמא אלא לאשתו הנשואה ולא לארוסה (פרק ב מהלכות אבל הלכה ז). 72) שהבעל יורש אשתו נשואה ולא ארוסה (פרק כ"ב מהלכות אישות הלכות א־ג). 73) היינו, לבדו בלי האב, ראה בפרק י"א מהלכות נדרים הלכה ט. 74) כלשון הכתוב בשמות כא, יא. 75) מכילתא שם. 76) למעלה הלכה ה. 77) למעלה הלכה ד.

18 י. אֵין הָאָדוֹן[78] יָכוֹל לִמְכֹּר אָמָה הָעִבְרִיָּה, וְלֹא לִתְּנָהּ
19 לְאִישׁ אַחֵר, בֵּין רָחוֹק בֵּין קָרוֹב[79]. וְאִם מָכַר אוֹ נָתַן
20 - לֹא עָשָׂה כְּלוּם[80]. שֶׁנֶּאֱמַר: לְעַם נָכְרִי לֹא יִמְשֹׁל
21 לִמְכָרָהּ בִּבְגֹדוֹ בָהּ. וְכֵן עֶבֶד עִבְרִי[81] לֹא יָכוֹל לִמְכֹּרוֹ
22 לְאַחֵר וְלֹא לִתְּנוֹ. וְיֵרָאֶה לִי, שֶׁלֹּא הֵצְרַךְ הַכָּתוּב
23 לֵאֹסֹר דָּבָר זֶה [בְּאָמָה], אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ לוֹ לְיַעֲדָהּ
24 לִבְנוֹ, לְכָךְ נֶאֱמַר: לְעַם נָכְרִי לֹא יִמְשֹׁל לִמְכָרָהּ.

~ נקודות משיחות קודש ~

שורש ורוחניות ענין אמה עבריה - "כי ימכור איש את בתו לאמה כו'" - הוא ירידת הנשמה בגוף, וכשם שאין למכור אמה למי שאין לו עליה יעוד, כך אין הנשמה יורדת בגוף אם לא שנראית מיד בתחילת הירידה התכלית שהיא לצורך עליה, יחוד הקב"ה וכנסת ישראל - שלימות עניין הדירה לעצמותו ית' בתחתונים.

ולכן דווקא באמה עבריה ישנו התנאי של יעוד, כי עבודתה של האשה היא שלימות העבודה לעשות לו יתברך דירה בתחתונים, ודווקא היא המביאה חיטים ופשתן לעשות מהם לבושים ומאכלים לאדם שמהם מקבל החיות והכח לעבודת ה', ועד לתכלית השלימות הולדת בנים ובנות על ידי יחוד איש ואישה תכלית השלימות לעשות לו ית' דירה בתחתונים.

(על פי לקו"ש חכ"ו ע' 372)

78) כל דברי רבינו מפורשים במכילתא דרשב"י שמות כא, ח. ויש שהביאו מגמרא מפורשת בערכין כח. "יכול יחרים אדם בנו ובתו עבדו ושפחתו העבריים ושדה מקנתו תלמוד לומר בהמה, מה בהמה יש לו רשות למוכרה אף כל שיש לו רשות למוכרה" - הרי שאין לו רשות למכור עבדו ושפחתו העבריים. וראה בכסף־משנה למעלה פרק ב הלכה יב שכתב כדברי רבינו כאן בשם הרלב"ג. 79) במכילתא דרשב"י שם למדו כן ממה שנאמר "לעם נכרי לא ימשול וגו'" - "לעם לא ימשול למכרה", כלומר, לקרובים, "ולנכרי לא ימשול למכרה" - לרחוקים. 80) כן הוא במכילתא דרשב"י (תורה שלמה שם סימן קפד). 81) במכילתא דרשב"י (תורה שלמה שם) למדו כן בקל וחומר: "אם אמה העברייה שהוא רשאי לייעדה לו ולבנו, אינו רשאי למכרה, עבד עברי שאין לו בו רשות כלל, על אחת כמה וכמה". וראה בכסף משנה.

1 **יא. אֵין[82] אָמָה הָעִבְרִיָּה נִמְכֶּרֶת אֶלָּא לְמִי שֶׁיֵּשׁ לָהּ**
2 **עָלָיו אוֹ לִבְנוֹ[83] קִדּוּשִׁין, כְּדֵי שֶׁתְּהֵא רְאוּיָה לְיִעּוּד.**
3 **כֵּיצַד? מוֹכֵר[84] אָדָם אֶת בִּתּוֹ לְאָבִיו[85]; שֶׁאַף עַל פִּי**
4 **שֶׁאֵין הָאָדוֹן יָכוֹל לְיַעֲדָהּ לוֹ[86] - רְאוּיָה הִיא לִבְנוֹ,**
5 **שֶׁהֲרֵי הָאָמָה בַּת אָחִיו. אֲבָל אֵינוֹ יָכוֹל לִמְכֹּר אֶת**
6 **בִּתּוֹ לִבְנוֹ; מִפְּנֵי שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לָאָדוֹן, שֶׁהֲרֵי הִיא**
7 **אֲחוֹתוֹ, וְלֹא לִבְנוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהִיא אֲחוֹת אָבִיו.**

82) קידושין יח: בברייתא וכתנא קמא ולא כרבי אליעזר. 83) אף על פי שהוא עצמו אינו יכול לייעדה - שמספיק אפשרות כל שהיא של ייעוד (שם כ.). 84) שם כ. ברייתא ראשונה, וכפירושה בגמרא. 85) ויש לו בן, כדלהלן. 86) שהרי אסורה לו משום בת בנו (ויקרא יח, י).

8 **יב. יֵשׁ[87] לְאָדָם לִמְכֹּר בִּתּוֹ לִכְסוּלִין, כְּגוֹן אַלְמָנָה[88]**
9 **לְכֹהֵן גָּדוֹל, גְּרוּשָׁה וַחֲלוּצָה לְכֹהֵן הֶדְיוֹט; שֶׁאַף עַל**
10 **פִּי שֶׁהֵן בְּלָאוֹ, קִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין בָּהֶן[89].**

87) שם יח: בברייתא. 88) מן האירוסין אבל אלמנה מן הנישואין אינה עוד ברשות האב למכרה (פרק ג מהלכות אישות הלכה יב). והוא הדין לגרושה וחלוצה דלהלן הן מן האירוסין, ואף ייעוד הוא כאירוסין (למעלה הלכה ט). 89) כמבואר בפרק ד מהלכות אישות הלכה יד. והמדובר כשאין לו בן לכהן הגדול, שאם יש לו בן, הרי היא ראוייה לבן, כמבואר למעלה הלכה יא (יקר תפארת).

11 **יג. הַמְקַדֵּשׁ[90] אֶת בִּתּוֹ כְּשֶׁהִיא קְטַנָּה, וְנִתְאַרְמְלָה אוֹ**
12 **נִתְגָּרְשָׁה - אֵינוֹ יָכוֹל לִמְכָּרָהּ; שֶׁאֵין אָדָם יָכוֹל לִמְכֹּר**
13 **אֶת בִּתּוֹ לִשְׁפִחוּת אַחֵר אִישׁוּת. אֲבָל מוֹכְרָהּ לִשְׁפִחָה**
14 **אַחֵר שִׁפְחוּת. כֵּיצַד? מְכָרָהּ לִשְׁפִחוּת תְּחִלָּה, וְיִעֵד[91]**
15 **אוֹתָהּ הָאָדוֹן, וּמֵת הָאָדוֹן אוֹ גֵּרְשָׁהּ, וְחָזְרָה לִרְשׁוּת**
16 **הָאָב כְּשֶׁהִיא קְטַנָּה - הֲרֵי הָאָב מוֹכְרָהּ פַּעַם שְׁנִיָּה[92],**
17 **אֲפִלּוּ לְכֹהֵן[93]. וְכֵן אִם נָפְלָה לִפְנֵי יָבָם מִן הַיִּעּוּד,**
18 **וְחָלַץ לָהּ[94], אַף עַל פִּי שֶׁהִיא חֲלִיצָה פְּסוּלָה מִפְּנֵי**
19 **שֶׁהִיא קְטַנָּה[95] - הֲרֵי נִפְסְלָה מִן הַכְּהֻנָּה[96]; וְיֵשׁ לוֹ**
20 **לְמָכְרָהּ לְכֹהֵן[97], הוֹאִיל וְקִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין בָּהּ, כְּמוֹ**
21 **שֶׁנִּתְבָּאֵר[98].**

90) קידושין יח. בברייתא, וכתנא קמא וכרבי עקיבא הדורש "לא ימשול למכרה בבגדו בה" - "כיוון שפירש טליתו עליה (כלומר כיוון שנמסרה לאישות - רב נחמן בר יצחק שם), שוב אינו רשאי למכרה" ולא כרבי אליעזר הדורש "בבגדו בה" - "כיוון שבגד בה", כלומר, שמכרה לשפחה. 91) שהרי ייעוד הוא כאירוסין (למעלה הלכה ט) ואינה יוצאת מרשותו של אב. 92) [ראה למעלה הלכה יב, שרבינו סובר שייעוד אינו אישות לעניין זה, שהרי אינו מייעדה אלא מרצונה ואין זה אלא שפחות בלבד]. 93) בדפוס רומי וכתב־יד תימן: לכהן גדול. 94) ושוב מת היבם ובטלה זיקתה. [ואילו יבמה וגירשה, הרי היא נשואה, ושוב אין לאביה רשות בה]. 95) כמפורש בפרק ד מהלכות ייבום וחליצה הלכה טז. 96) כמפורש שם הלכה כו. 97) אפילו לכהן גדול (רדב"ז), וכוונת רבינו לומר: אף על פי שהיא חליצה פסולה ובכל זאת הרי נפסלה מן הכהונה והיה מקום לומר שאסור לו למכרה לכהן שהרי יש בה שני איסורים גם אלמנה וגם חלוצה, ובכל זאת יש למכרה לכהן גדול. 98) למעלה הלכה יב.

22 **יד. הַמּוֹכֵר אֶת בִּתּוֹ, וְיָצְאָה בַּשָּׁנִים אוֹ בַּיּוֹבֵל אוֹ**
23 **בְּגֵרְעוֹן כֶּסֶף, וַעֲדַיִן הִיא קְטַנָּה - יֵשׁ לוֹ לַחֲזֹר**
24 **וּלְמָכְרָהּ פַּעַם שְׁנִיָּה[99].**

99) למעלה הלכה יג, שמוכרה שפחות אחר שפחות.

25 **טו. הַמּוֹכֵר[100] אֶת בִּתּוֹ, וְאַחַר כָּךְ הָלַךְ וְקִדְּשָׁהּ**
26 **לְאַחֵר: אִם רָצָה הָאָדוֹן לְיַעֵד - מְיַעֵד[101]; וְאִם לֹא**
27 **יִעֵד הָאָדוֹן לֹא לוֹ וְלֹא לִבְנוֹ - כְּשֶׁתֵּצֵא מֵרְשׁוּת**
28 **הָאָדוֹן יִגָּמְרוּ קִדּוּשֶׁיהָ וְתֵעָשֶׂה אֵשֶׁת אִישׁ.**

100) קידושין יט: כתנא קמא בברייתא ולא כרבי יוסי בר רבי יהודה. 101) שהרי המעות הראשונות שלו, לקידושין ניתנו (למעלה הלכה ז). משל למי שקידש אשה מעכשיו ולאחר שלושים יום אם ירצה, ובא אחר וקידשה בינתיים, שמקודשת לראשון, אם רוצה (גמרא שם).

29 **טז. הַמּוֹכֵר[102] אֶת בִּתּוֹ, וּפָסַק עַל הָאָדוֹן עַל מְנָת**
30 **שֶׁלֹּא לְיַעֵד אוֹתָהּ, אִם רָצָה הָאָדוֹן לְיַעֵד - מְיַעֵד;**
31 **שֶׁהִתְנָה עַל מַה שֶּׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה, שֶׁהִתְנָאוֹ בָּטֵל.**

102) ברייתא שם וכתנא קמא ולא כרבי מאיר.

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) נכללו בו דיני עבד כנעני במה הוא נקנה ואיך הוא יוצא לחירות.

32 **א. עֶבֶד כְּנַעֲנִי[2] נִקְנֶה בַּחֲמִשָּׁה דְּבָרִים, וְקוֹנֶה אֶת**
33 **עַצְמוֹ בִּשְׁלֹשָׁה. נִקְנֶה בְּכֶסֶף, אוֹ בִּשְׁטָר, אוֹ בַּחֲזָקָה[3],**
34 **אוֹ בַּחֲלִיפִין[4], אוֹ בִּמְשִׁיכָה[5]. וְקוֹנֶה[6] אֶת עַצְמוֹ**
35 **בְּכֶסֶף[7], אוֹ בִּשְׁטָר[8], אוֹ בְּרָאשֵׁי אֵיבָרִים[9]. וְעֶבֶד קָטָן[10]**
36 **- הֲרֵי הוּא כִּבְהֵמָה, וְנִקְנֶה בִּמְשִׁיכָה[11] כִּמְשִׁיכַת**
37 **הַבְּהֵמָה[12]. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ בִּתְחִלַּת סֵפֶר זֶה[13] כָּל**
38 **הַדְּרָכִים שֶׁהָעֲבָדִים נִקְנִין בָּהֶן[14].**

2) קידושין כב: במשנה. כל גוי שנמכר לישראל הרי הוא

עבד, אלא שכל העבדים נקראו על שם כנען, שכתוב בו (בראשית ט, כה) ארור כנען עבד עבדים יהיה לאחיו (רש"י שם). 3) משנה, שם. ולמדו זאת משדה אחוזה: כשם ששדה אחוזה נקנית בכסף בשטר ובחזקה, כן עבד כנעני נקנה (גמרא שם). 4) ברייתא שם. 5) מימרא של שמואל שם. 6) משנה, שם. 7) [אין לקנין כסף מקור בתורה, אבל סברא היא: כשם שיכול למכרו לאחר, כן יכול למכרו לו, כלומר לעבד עצמו. וראה גיטין לט: בברייתא של רבי ובקידושין כג. בדברי אביי: "כסף הואיל וקני ליה וכו' מקני ליה"]. 8) נלמד בגזירה־שוה "לה" "לה" מגט אשה. 9) ברייתא שם כד. 10) שם כב: מימרא של רב אשי. 11) כלומר אף במשיכה, אבל הוא נקנה גם בכסף, בשטר ובחזקה ככל העבדים (יקר תפארת). 12) שקורא לה והיא באה. מה־שאין־כן בעבד גדול, כיון שיש לו דעת, וכשהוא קורא לו הוא בא על דעת עצמו אינו נקנה במשיכה הנ"ל, אלא בתקפו בכח (שם). 13) כלומר, בספר קנין. והוא בפ"ב מהלכות מכירה הלכה א־ד. 14) ולפיכך לא בא לבאר כאן אלא הדרכים שהוא קונה עצמו בהן, כדלהלן.

ב. כֵּיצַד[15] קוֹנֶה אֶת עַצְמוֹ בְּכֶסֶף? כְּגוֹן שֶׁנָּתַן אֶחָד לְרַבּוֹ מָעוֹת, וְאָמַר לוֹ: עַל מְנָת שֶׁיֵּצֵא עַבְדְּךָ בָּהֶם לְחֵרוּת - כֵּיוָן שֶׁקִּבֵּל הָרַב אֶת הַכֶּסֶף אוֹ שָׁוֶה כֶּסֶף[16] יָצָא הָעֶבֶד לַחֵרוּת. וְאֵין צָרִיךְ דַּעַת הָעֶבֶד[17]; שֶׁזְּכוּת הִיא לוֹ[18], וְזָכִין לְאָדָם שֶׁלֹּא בְּפָנָיו. וְכֵן[19] אִם נָתַן אֶחָד לָעֶבֶד מָעוֹת, וְאָמַר: עַל מְנָת שֶׁתֵּצֵא בָּהֶן לַחֵרוּת[20]: אִם רָצָה הָאָדוֹן[21] לְקַבֵּל הַמָּעוֹת - יָצָא הָעֶבֶד לַחֵרוּת; וְאִם לֹא רָצָה - לֹא קָנָה הָעֶבֶד הַמָּעוֹת, שֶׁלֹּא נָתַן לוֹ אֶלָּא עַל מְנָת שֶׁיֵּצֵא בָּהֶם לַחֵרוּת. וְאֶחָד הַכֶּסֶף אוֹ שָׁוֶה כֶּסֶף בֵּין לִקְנוֹתוֹ[22] בֵּין לְהַקְנוֹת עַצְמוֹ לוֹ.

15) שם כב: במשנה, כחכמים (ולא כרבי מאיר, ולא כרבי שמעון בן אלעזר, שם כג.). שלפי דבריהם עבד יוצא בכסף על־ידי עצמו, אם נתנו לו כסף על־מנת שיצא בו לחירות, שבאופן זה לא קנה ממנו האדון (פ"ג מהלכות זכיה ומתנה הלכה יג־יד) בשטר על־ידי עצמו, שגיטו וידו באין כאחת, וכמו כן יוצא בין בכסף ובין בשטר – על־ידי אחרים, אף שלא מדעתו, שזכות היא לעבד שיוצא מתחת רבו לחירות. ויבואר להלן. 16) [כן נראה בגיטין לט: שאם נתן העבד כומתא (=כובע) לרבו - שיצא לחירות, ומדין כסף הוא, ולא מדין חליפין, שאין העבד יוצא בחליפין, לדעת רבינו. ועיין רמב"ן בחידושיו שם, ולהלן הלכה ג ובהערות כא ולג שם]. 17) אבל בעל־כרחו של עבד אין לפדותו (לחם־משנה). 18) שיוצא מתחת רבו לחירות, כחכמים ולא כרבי מאיר (שם). 19) משנה, שם כב: כחכמים. 20) שאם לא התנה כן - כל מה שקנה עבד קנה רבו (קידושין כג: ופ"ג מהלכות זכיה ומתנה הלכה יג). 21) כן מפורש במכילתא (משפטים, סוף פרשה ט) "רבי ישמעאל אומר, עבד כנעני אין לו פדיון לעולם ואינו יוצא אלא לרצון, שנאמר והתנחלתם אותם - שעבד כנעני כשדה אחוזה לעולם" (הגר"א יורה־דעה סימן רסז ס"ק סו). 22) שכיון שמקנה עצמו לו בשוה כסף כמבואר למעלה (הלכה א והערה טו), כמו כן יכול לקנותו בשוה כסף.

ג. כֵּיצַד בִּשְׁטָר? כּוֹתֵב לוֹ עַל הַנְּיָר אוֹ עַל הַחֶרֶס[23]: הֲרֵי[24] אַתָּה בֶּן חוֹרִין, אוֹ הֲרֵי אַתָּה שֶׁל עַצְמְךָ, אוֹ אֵין לִי עֵסֶק בָּךְ[25], וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה בְּעִנְיָן זֶה[26], שֶׁזֶּה[27] הוּא גּוּפוֹ[28] שֶׁל גֵּט שִׁחְרוּר, וּמוֹסֵר לוֹ אֶת הַשְּׁטָר בִּפְנֵי שְׁנֵי עֵדִים[29], אוֹ שֶׁהָיוּ הָעֵדִים חֲתוּמִים בּוֹ וּמְסָרוֹ לוֹ בֵּינוֹ לְבֵינוֹ - הֲרֵי זֶה יָצָא לַחֵרוּת[30], שֶׁהֲרֵי גִּטּוֹ וְיָדוֹ[31] בָּאִין כְּאֶחָד[32]. אָמַר לוֹ שֶׁלֹּא בִּכְתָב[33]: הֲרֵי אַתָּה בֶּן חוֹרִין, הֲרֵי אַתָּה שֶׁל עַצְמְךָ, אַף עַל פִּי שֶׁהֵעִידוּ עָלָיו עֵדִים בְּבֵית דִּין, וְאַף עַל פִּי שֶׁקָּנוּ מִיָּדוֹ[34] - עֲדַיִן לֹא נִשְׁתַּחְרֵר; שֶׁאֵין הָעֶבֶד יוֹצֵא לַחֵרוּת אֶלָּא בְּכֶסֶף אוֹ בִּשְׁטָר[35] אוֹ בְּרָאשֵׁי אֵיבָרִים[36]. וְהַכּוֹתֵב[37] לְשִׁפְחָתוֹ: הֲרֵי אַתְּ מֻתֶּרֶת לְכָל אָדָם - לֹא אָמַר כְּלוּם[38].

23) כן הוא בקידושין ט. לענין שטר קידושין, ושם כו. לענין שטר מכירה בשדה. וסובר רבינו שהוא־הדין בעבד. 24) גיטין פה: במשנה. 25) גיטין מג: בברייתא. ושם פה: וקידושין ו: בעיא שנפתרה מברייתא זו. 26) כל דיבור שמשמעותו חרות, המתאים לעבד. 27) משנה, שם. 28) עיקרו, יסודו. 29) הם הנקראים "עדי מסירה", וראה בפ"א מהלכות גירושין הלכה טו שתקנת חכמים היא שיהיו העדים חותמים על הגט, נוסף על זה שנותנו לה בפני עדי מסירה. 30) בהלכות גירושין שם הלכה טז, כתב רבינו "חתמו בו שנים ועבר ונתנו לה בינו לבינה וכו' הרי זה כשר", ואם כן גם כאן בעבר ומסר. 31) כלומר, היותו ברשות עצמו. 32) קידושין כג. שאם לא כן אינו משוחרר, שהרי לא יצא הגט מרשותו של האדון, שיד העבד כידו. 33) בגיטין מ: "האומר עשיתי פלוני עבדי בן חורין, עשוי בן חורין; הרי הוא בן חורין - הרי הוא בן חורין - אמר רבי יוחנן, וכולן בשטר" (וראה להלן פרק ו הלכה ב) - הרי שבאמירה בלבד אינו משתחרר. ויש שלמדו זאת מגזירה־שוה "לה" "לה" מאשה - מה אשה אינה יוצאת אלא בכתב ולא בדיבור, אף עבד כן (רדב"ז). 34) בקנין סודר. ואע"פ שעבד נקנה בחליפין (=קנין סודר), כמבואר למעלה הלכה א - סובר רבינו שכיון שלא נזכר בגמרא קנין חליפין אלא לגבי זה שהוא נקנה (קידושין כב:) ולא לגבי זה שהוא קונה עצמו, נראה שאין העבד קונה עצמו בחליפין, וראה להלן. ומה שאמרו בגיטין לט: במעשה של שפחה כנענית שאדונה נתן לה כובע, ואמר לה: קני הכובע וקני נפשך, ואמרו שם שלא יצאה לחירות מפני שהאדון נתן לה, ולא היא נתנה לו - הרי שהיא קונה עצמה בקנין חליפין אילו היתה היא הנותנת - סובר רבינו שהמדובר בקנין כסף (ראה למעלה הערה טו) ולא בקנין חליפין, והראב"ד חולק על רבינו, וכתב "שהקנין הוא ככסף מההוא מעשה דכומתא". 35) שנזכרו במשנה, שם כב: 36) שנזכרו בברייתא, שם כד. ואילו קנין סודר לא נזכר בדין קונה עצמו. 37) גיטין פה: וקידושין ו: 38) שזהו לשון גט אישות, ולא לשון גט שחרור.

ד. כֵּיצַד בְּרָאשֵׁי אֵיבָרִים? הַמַּכֶּה אֶת עַבְדּוֹ בְּכַוָּנָה[39], וְחִסְּרוֹ[40] אֶחָד מֵאַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים רָאשֵׁי אֵיבָרִים[41] שֶׁאֵינָן חוֹזְרִין - יָצָא לַחֵרוּת, וְצָרִיךְ גֵּט שִׁחְרוּר[42]. אִם כֵּן[43], לָמָּה נֶאֱמַר בַּתּוֹרָה[44] שֵׁן וָעַיִן? לִדּוֹן מֵהֶן: מַה שֵּׁן וָעַיִן - מוּמִין שֶׁבַּגָּלוּי וְאֵינָן חוֹזְרִין[45], אַף כָּל מוּמִין שֶׁבַּגָּלוּי וְאֵינָן חוֹזְרִין - יָצָא הָעֶבֶד בּוֹ לַחֵרוּת. אֲבָל הַמְסָרֵס עַבְדּוֹ בַּבֵּיצִים[46], אוֹ הַחוֹתֵךְ לְשׁוֹנוֹ - אֵינוֹ יוֹצֵא לַחֵרוּת, שֶׁאֵינָן מוּמִין שֶׁבַּגָּלוּי[47]. וְכֵן[48] הַמַּפִּיל שֵׁן הַקָּטָן - אֵינוֹ יוֹצֵא לַחֵרוּת, שֶׁהֲרֵי סוֹפוֹ לַחֲזֹר.

39) כלומר: לנגוע באיברי העבד, אע"פ שלא נתכוין להזיק, כמו שכתב רבינו להלן הלכה יג. ומקור הדברים בקידושין כד: בברייתא, כחכמים וכרבי אליעזר ולא כרשב"ג. 40) הזיקו. או כפשוטו, שהוציא את האבר, וראה לקמן. 41) לקמן הלכה ה, נמנו כולם. 42) קידושין כד: ברייתא, וכרבי שמעון ורבי אליעזר ורבי עקיבא (ולא כרבי מאיר ורבי טרפון). ולמדו זאת בגזירה־שוה "שילוח" "שילוח" מאשה - "מה אשה בשטר (=בגט), אף עבד נמי בשטר" (גמרא שם). ונראה מדברי רבינו בפ"ד מהלכות חובל ומזיק הלכה יא, שגם היוצא בשן ועין צריך גט שחרור, ושלא כדעת המכריעים בין רבי טרפון ורבי עקיבא, שבשן ועין צריך גט שחרור, ובכ"ד ראשי אברים צריך גט שחרור. וראה ב'עינים למשפט' שם. 43) שם כד. וכד: 44) שמות כא. כו־כז. 45) מבריאים, חוזרים לברייתם. 46) מסתימת לשון רבינו נראה שאין חילוק בין נשארו תלויים בכיס לבין ניתקו לגמרי. אבל הרא"ש מבדיל ביניהם (כסף־משנה). 47) אף־על־פי שרבי אומר שהמסרס בביצים יוצא לחירות (קידושין שם), ובן עזאי אומר שהחותך לשונו יוצא לחירות (שם) - פסק רבינו כתנא־קמא שבברייתא שם, שאמר שבכ"ד ראשי אברים יוצא לחירות. ומשמע מדבריו שאינו יוצא לא בביצים ולא בלשון. וראה בכסף־משנה, ובתוספות המיוחסות לר"י הזקן שם. 48) שם כד: ולמדו כן מ"עין", מה "עין" שאינה חוזרת, אף "שן" שאינה חוזרת, יצאה "שן חלב" (שן של קטן) שחוזרת.

ה. אֵין יוֹצֵא בְּרָאשֵׁי אֵיבָרִים אֶלָּא עֲבָדִים שֶׁמָּלוּ וְטָבְלוּ, שֶׁהֲרֵי יֶשְׁנָן בְּמִקְצָת מִצְוֹת[49]; אֲבָל הָעֶבֶד שֶׁהוּא בְּגִיּוּתוֹ - אֵינוֹ יוֹצֵא בְּרָאשֵׁי אֵיבָרִים[50]. אֵלּוּ[51] הֵן רָאשֵׁי אֵיבָרִים שֶׁאֵינָן חוֹזְרִין: אֶצְבְּעוֹת יָדַיִם וְרַגְלַיִם - עֶשְׂרִים, רָאשֵׁי הָאָזְנַיִם, וְרֹאשׁ הַחֹטֶם, וְרֹאשׁ הַגְּוִיָּה, וְרָאשֵׁי הַדַּדִּין שֶׁבְּאִשָּׁה[52]. אֲבָל הָעֵינַיִם וְהַשִּׁנַּיִם - הֲרֵי הֵן מְפֹרָשִׁין בַּתּוֹרָה[53].

49) כאשה (חגיגה ד.). 50) [שעבד שהוא מחויב במצוות הוא בכלל "לא יוסיף פן יוסיף להכותו וגו' ונקלה מאחיך". כי אחיך הוא במצוות (בבא־קמא פח.) וכן מפורש במכות ח: שהמכה עבד לוקה, וכן פסק רבינו בפט"ז מהלכות סנהדרין הלכה יב. וכן הוא בשו"ע חושן־משפט סימן תכ סעיף ב: "הכה עבד כנעני לוקה הוא, שהרי חייב במצוות". ומה שכתב רבינו בס"ה מהלכות חובל ומזיק הלכה ג: "הכה עבד חבירו הכאה שאין בה שוה פרוטה - לוקה", לא בא להוציא מכלל זה את המכה עבדו, אלא שבעבד חבירו אינו לוקה אלא בהכאה שאין בה שוה פרוטה. אבל בשיש בה שוה פרוטה, שחייב לשלם, משלם ואינו לוקה. ואילו בעבדו, לוקה אפילו בהכאה שיש בה שוה פרוטה, שהרי הוא שלו ופטור מלשלם לו, כמו שכתב רבינו בפ"ד מהלכות חובל ומזיק הלכה י (ב"ח בחושן־משפט שם, ובביאור הגר"א שם ס"ק ו). ומה שכתב רבינו בפ"ב מהלכות רוצח ושמירת נפש הלכה יב: "שעבדו יש לו רשות להכותו" (ראה 'מנחת חינוך' מצוה מט) - ברור כי אין זה אלא בשבט ובמקל ורצועה וכיוצא בהן, כמו שכתב שם הלכה יג לענין רציחה, אבל לעקור שיניו ולהוציא עיניו או לחתוך ראשי איבריו - לא ניתנה לו רשות (אלא שיש להעיר, הלא אפילו באופן שלא נתכוין להזיק הוא יוצא לחירות כדלהלן הלכה יג, וצ"ע). וכן כתב רש"י בגיטין כא: על מה שאמרו שם "בשלמא יד דעבד, לא אפשר למקצייה" - "דשייך במצוות ואינו רשאי לחבל בו, ואם חבל בו יוצא לחירות בראשי איברים, אלמא אינו רשאי לחבל בו". וכן מסתבר, שהרי יציאה בראשי איברים היא קנס (ראה בבא־קמא עד: ולהלן הלכה יז) ואם אין איסור לחבול בו, לא שייך לקנסו, אבל עד שנשאר בגיותו שאין בו איסור "לא יוסיף להכותו" - אינו יוצא בראשי איברים]. 51) משנה בנגעים, והובאה בקידושין כה. 52) אבל ראשי דדים שבאיש אינם בולטים כל כך, ואינם מום שבגלוי, כדעת תנא־קמא בברייתא שם, ולא כרבי יהודה (כן נראה ב'יקר תפארת' להרדב"ז, אבל עיין לחם־משנה). 53) כלומר, ואינם כלולים במנין כ"ד אברים.

ו. הָיְתָה[54] לוֹ אֶצְבַּע יְתֵרָה וַחֲתָכָהּ, אִם[55] נִסְפֶּרֶת[56] עַל גַּב הַיָּד - עֶבֶד יוֹצֵא בָּהּ לַחֵרוּת. הָיְתָה[57] עֵינוֹ סְמוּיָה וַחֲטָטָהּ[58] - עֶבֶד יוֹצֵא בָּהּ לַחֵרוּת, שֶׁהֲרֵי חִסְּרוֹ אֶבֶר[59]. וְהוּא הַדִּין לְאֶחָד מֵרָאשֵׁי אֵיבָרִים[60] שֶׁהוּא בָּטֵל וְאֵינוֹ עוֹשֶׂה בּוֹ מְלָאכָה, שֶׁאִם חֲתָכוֹ - הֲרֵי חִסְּרוֹ אֶבֶר, וְיָצָא לַחֵרוּת.

54) קידושין כד: - כה. מימרא של רבי חייא בר אשי בשם רב. 55) מימרא של רב הונא, שם. 56) מונחת בשורת האצבעות. 57) מימרא של רב ששת, שם כד: 58) כלומר, הוציאה מן הגוף. 59) ההנמקה שם. 60) דוקא אחד מכ"ד ראשי איברים, אבל שן שאינה בכללם (כדלעיל הלכה ו) - אינה בכלל זה, שהרי אינו בכלל איברי האדם, ואינו מחוסר אבר אם הפיל לו שן נודדת שלא היה משתמש בה מקודם, כדלהלן הלכה ט (הרדב"ז).

ז. הִכָּהוּ[61] עַל עֵינוֹ וְסִמְּאָהּ[62], עַל אָזְנוֹ וְחֵרְשָׁהּ[63] - עֶבֶד יוֹצֵא בָּהֶן לַחֵרוּת[64]. הִכָּהוּ כְּנֶגֶד עֵינוֹ[65] וְאֵינוֹ רוֹאֶה, כְּנֶגֶד אָזְנוֹ וְאֵינוֹ שׁוֹמֵעַ - אֵין עֶבֶד יוֹצֵא בָּהֶן לַחֵרוּת[66].

61) קידושין כד: 62) אף שלא חסרה, כיון שהוציאה מהשימוש - הרי זה מום שבגלוי. 63) וחרשות היא מום גלוי, כי התנהגות החרש מעידה על חרשותו. ועוד שהאוזן היא בגלוי (כסף־משנה בשם ה'תוספות'). 64) שהרי הוא

עשה מעשה, שטמאו וחרשו. 65) כלומר, הכה בכותל ונבעת מחמת הקול. וכן להלן ב"הכהו כנגד אזנו" (רש"י שם). 66) שהעבד עצמו הביא עליו את העיוורון ואת החרשות על־ידי הזדעזעותו (גמרא שם).

1 **ח. הִכָּהוּ[67] עַל עֵינוֹ וְחָסְרָה[68] מְאוֹרָהּ, עַל שִׁנּוֹ**
2 **וְנָדְדָה: אִם יָכוֹל לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם - אֵינוֹ יוֹצֵא**
3 **לַחֵרוּת[69]; וְאִם לָאו[70] - יָצָא לַחֵרוּת.**

67) שם בברייתא. 68) בכ"י תימן: "וחסר". 69) שאין זה מום גמור. 70) שאז הוא מום גמור.

4 **ט. הָיְתָה[71] עֵינוֹ כֵּהָה וְחָסֵר מְאוֹרָהּ אוֹ שִׁנּוֹ נוֹדֶדֶת,**
5 **וְהִכָּהוּ הָאָדוֹן וְהִפִּיל הַשֵּׁן הַנּוֹדֶדֶת אוֹ סִמֵּא הָעַיִן**
6 **הַכֵּהָה: אִם הָיָה מִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן כָּל שֶׁהוּא[72] - יָצָא**
7 **לַחֵרוּת; וְאִם לָאו[73] - לֹא יָצָא לַחֵרוּת[74].**

71) ברייתא שם. 72) מקודם, לפני שהפילה או סמאה, שאם כן היה מקודם אבר בעל שימוש. 73) שהיה האבר מבוטל מקודם. 74) ואין כאן משום חיסור אבר, שבעין מדובר שסמאה ולא חטטה (ראה למעלה הלכה ו), ובשן אין חסרון אבר, כמו שכתבנו למעלה שם הערה נט. ויש שכתבו עוד, ששן נודדת כיון שעומדת ליפול הרי היא כאילו כבר נפלה ואין זה חיסור אבר (מהר"י בי רב).

8 **י. הִכָּהוּ[75] עַל יָדוֹ וְצָבְתָה[76] יָדוֹ וְסוֹפָהּ לַחֲזֹר - אֵינוֹ**
9 **יוֹצֵא לַחֵרוּת[77]. תָּלַשׁ[78] בִּזְקָנוֹ וְדִלְדֵּל בּוֹ עֶצֶם מִן**
10 **הַלְּחִי - יָצָא לַחֵרוּת; שֶׁהֲרֵי בָּטַל מַעֲשֵׂה הַשִּׁנַּיִם**
11 **הַקְּבוּעוֹת בְּאוֹתוֹ הָעֶצֶם[79].**

75) שם בברייתא. 76) נתנפחה, ובגמרא שם "וצמתה", כלומר "יבשה". 77) כמבואר למעלה הלכה ד. ואם אין סופה לחזור - יצא לחירות, שהרי ביטל ראשי איברים (רדב"ז). 78) אף זה בברייתא, שם. 79) כלומר, אף־על־פי שהעצם אינו מום שבגלוי (ראה למעלה הלכה ד) - הרי ביטל מעשה השיניים, שהן מום שבגלוי. וכן מפרש רבינו בסוגיית הגמרא בקידושין שם. ועיין כסף־משנה ותוספות המיוחסות לר"י שם בגליון.

12 **יא. הִפִּיל אֶת שִׁנּוֹ אוֹ סִמֵּא אֶת עֵינוֹ בְּלֹא כַּוָּנָה, כְּגוֹן**
13 **שֶׁזָּרַק אֶבֶן לִבְהֵמָה וְנָפְלָה בָּעֶבֶד וְהִפִּילָה אֶת שִׁנּוֹ**
14 **וְחָתְכָה אֶצְבָּעוֹ - לֹא יָצָא לַחֵרוּת[80]; שֶׁנֶּאֱמַר: אִם שֵׁן**
15 **עַבְדּוֹ אוֹ שֵׁן אֲמָתוֹ יַפִּיל[81] - עַד שֶׁיִּתְכַּוֵּן.**

80) בבבא־קמא כו: אמר רבה, שדין זה תלוי בפלוגתת רשב"ג ורבנן בברייתא שם, בענין "היה רבו רופא ואמר לו לכחול עינו וסימאה וכו'", שלרבנן יצא לחירות, ולרשב"ג לא יצא עד שיתכוין לשחתה (הובאה גם בקידושין כד:), והוא־הדין להפיל אבן שלא בכוונה, שלרבנן יצא לחירות, ולרשב"ג לא יצא לחירות. ולפי"ז אין להבין דברי רבינו, שהרי הוא פסק (להלן הלכה יג) כרבנן, בענין היה רבו רופא וכו', ולמה פסק כאן שלא יצא לחירות? צריך לומר, שרבינו סמך על הסוגיא בקידושין שם, שאמרו שמודים רבנן בהושיט ידו למעי שפחתו וסימא עובר שבמעיה, שאינו יוצא לחירות, כיון שלא נתכוין כלל לעין, וכן פסק רבינו להלן הלכה יב, והוא־הדין בהפילה, שלא נתכוין לעין כלל (תוספות המיוחסות לר"י הזקן שם, וכסף־משנה ולחם־משנה). וראה ב'תוספות' לבבא־קמא וקידושין שם, שהעירו על הסתירה שבין הסוגיא בבבא־קמא לבין הסוגיא בקידושין. 81) בגמרא שם למדו כן מ"ושחתה", אבל במכילתא דרשב"י שם - כדברי רבינו.

16 **יב. הוֹשִׁיט[82] יָדוֹ לִמְעֵי שִׁפְחָתוֹ וְסִמֵּא עֵין הָעֻבָּר**
17 **שֶׁבְּמֵעֶיהָ - לֹא יָצָא לַחֵרוּת; שֶׁהֲרֵי לֹא יָדַע דָּבָר**
18 **שֶׁיִּתְכַּוֵּן לוֹ[83].**

82) קידושין שם, ברייתא של רבי אליעזר. 83) ומודים בזה רבנן דרשב"ג (קידושין שם).

19 **יג. הֲרֵי[84] שֶׁהָיָה רַבּוֹ רוֹפֵא, וְאָמַר לוֹ: כְּחֹל לִי עֵינִי,**
20 **וְסִמְּאָהּ; חֲתֹר לִי שִׁנִּי, וְהִפִּילָהּ - שֹׁחֵק בָּאָדוֹן, וְיָצָא**
21 **לַחֵרוּת. שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן לְהַזִּיק, הֲרֵי נִתְכַּוֵּן**
22 **לִגְנֹּעַ בְּאֵיבְרֵי הָעֶבֶד, וְנִסְתַּכֵּן[85] בָּהֶן. וְאֵין צָרִיךְ**
23 **לוֹמַר, אִם הָיְתָה עֵין הָעֶבֶד כּוֹאֶבֶת, וְהָיָה רַבּוֹ אֻמָּן**
24 **וַעֲקָרָהּ[86] לוֹ, שֶׁהֲרֵי יָצָא[87] לַחֵרוּת.**

84) שם בברייתא, וכחכמים ולא כרשב"ג. 85) שהתכוון לטובה, לרפא, ונכנס מתוך כך בסיכון, והפיל את האבר. [ובכ"י תימן: "לסכן", ואולי צ"ל "לתקן"]. 86) שהתכוון להוציא את האבר, ואע"פ שכוונתו היתה לטובת העבד. 87) כלומר: שיצא.

25 **יד. הַמַּפִּיל[88] שֵׁן עַבְדּוֹ וְסִמֵּא אֶת עֵינוֹ - הֲרֵי יָצָא**
26 **לַחֵרוּת בְּשִׁנּוֹ, וְנוֹתֵן לוֹ דְּמֵי עֵינוֹ[89]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא**
27 **בָּזֶה[90].**

88) גיטין מב. ברייתא כלשונה. 89) [בפ"ד מהלכות חובל ומזיק הלכה יא, כתב רבינו: "המפיל שן עבדו ואחר־כך סימא עינו, יוצא בשינו ואינו נותן לו דמי עינו, ואם תפס אין מוציאין מידו", שספק הוא אם מעוכב גט שחרור (ראה למעלה הלכה ד) קנסו של רבו או קנסו של עצמו (גיטין שם, וכן בדברי רבינו שם). וכאן לא נחית רבינו אלא להשמיענו שלא נטעה ונאמר, שהמפיל שינו ועינו יוצא בשתיהן ואין כאן תשלומין כלל, כקושיית רבי זירא בבבא־קמא עד. עד: ואמנם במפיל שתי שיניו או סימא שתי עיניו "הרי זה יוצא בן חורין ואינו נוטל כלום", כמפורש במכילתא, ולכן השמיע לנו רבינו שהמפיל שינו וסימא עינו - אינו כמפיל שתי שיניים וסימא שתי עיניים, אלא יוצא לחירות ונותן לו דמי עינו, וכמו שאמר אביי בבבא־קמא שם: "תחת עינו ולא תחת עינו ושינו, תחת שינו ולא תחת שינו ועינו", אבל לא נחית להשמיענו למי שייך הקנס, אם לרב אם לעבד, וסמך על מה שכתב בפ"ד מהלכות חובל ומזיק שם, שספק הוא ואם תפס אין מוציאין מידו, ועיין כסף־משנה ורדב"ז]. 90) כגון סימא את עינו והפיל את שינו (ראה בבא־קמא שם). והוא־הדין לחסרו שנים מראשי איבריו שיוצא בראשון ונותן לו דמי השני.

28 **טו. מִי[91] שֶׁחִצָּיוֹ עֶבֶד וְחֶצְיוֹ בֶּן חוֹרִין[92], וְעֶבֶד שֶׁל**

1 **שְׁנֵי שֵׁתָּפִין - אֵינוֹ יוֹצֵא בְּרָאשֵׁי אֵיבָרִים[93], לְפִי**
2 **שֶׁאֵינוֹ מְיֻחָד לְרַבּוֹ[94] שֶׁחָבַל בּוֹ.**

91) בבא־קמא צ. ברייתא, שזיהו אותה עם שיטת רבי אליעזר. 92) ראה להלן פ"ז הלכה ד. 93) יש להבין בחצי עבד וחצי בן חורין, מה לנו אם יוצא בראשי איברים או לא, הלא כל חצי עבד וחצי בן חורין כופין את רבו ועושה אותו בן חורין (להלן פ"ז הלכה ז) אף זה שאינו יוצא בראשי איברים, ואף אם נפסוק שהוא יוצא בראשי איברים, לא יוציאנו בלי גט שחרור, שהרי כל היוצא בראשי איברים צריך גט שחרור (למעלה הלכה ד), ואם כן מה לנו אם חצי עבד וחצי בן חורין יוצא בראשי איברים או לא, הלא בין כה וכה צריך הוא גט שחרור? - הבדל גדול בדבר, שאם אינו יוצא בראשי איברים, כותב העבד שטר על חצי דמיו ונותן לאדון (להלן פ"ז שם), אבל אם יוצא בראשי איברים אינו צריך לכתוב שטר על חצי דמיו (רדב"ז). 94) שאין לו בו אלא חצי בלבד, והתורה אמרה "עבדו", והיינו עבדו המיוחד לו (בבא־קמא שם).

3 **טז. עַבְדֵי צֹאן בַּרְזֶל[95] - יוֹצְאִין בְּרָאשֵׁי אֵיבָרִים, אִם**
4 **חִסְּרָן הַבַּעַל, אֲבָל לֹא הָאִשָּׁה. וְעַבְדֵי מְלוֹג[96] - אֵינָן**
5 **יוֹצְאִין בְּרָאשֵׁי אֵיבָרִים. לֹא אִם הִפִּיל הַבַּעַל, שֶׁהֲרֵי**
6 **אֵין לוֹ בָּהֶם אֶלָּא פֵּרוֹת[97]; וְלֹא אִם הִפִּילָה אוֹתָן**
7 **הָאִשָּׁה[98], מִפְּנֵי שֶׁאֵינָן מְיֻחָדִין לָהּ[99].**

95) שהבעל מקבל אחריות מלאה עליהם (פט"ז מהלכות אישות הלכה א), והרי זה עבדו המיוחד לו (רדב"ז), כן יוצא מתוך הסוגיא בבבא־קמא פט: שלא דיברו אלא על עבדי נכסי מלוג כדלהלן, משמע שעבדי צאן ברזל הם שלו בלבד. 96) בבא־קמא שם. וראה הלכה אישות שם הערה ט. 97) וקנין פירות אינו כקנין הגוף (פ"ד מהלכות ביכורים הלכה ו), ואפילו אם הוא כקנין הגוף, הרי גם לאשה חלק בהם, שהלא הגוף נשאר בידה, ואם כן אינו עבדו המיוחד לו. וראה בבא־קמא צ. ב'תוספות' ד"ה רבי מאיר. 98) אע"פ שהגוף שלה. 99) כרבי אליעזר, שם.

8 **יז. יְצִיאַת הָעֶבֶד בְּרָאשֵׁי אֵיבָרִים נוֹהֶגֶת בְּכָל**
9 **מָקוֹם[100] וּבְכָל זְמָן[101]. וְאֵין דָּנִין בּוֹ אֶלָּא בְּבֵית דִּין**
10 **סְמוּכִין[102], מִפְּנֵי שֶׁהוּא קִנְיָן[103]. לְפִיכָךְ, הָעֶבֶד שֶׁאָמַר**
11 **לְרַבּוֹ: הַפֵּלְתָּ אֶת שִׁנִּי וְסַמֵּיתָ אֶת עֵינִי, וְהָאָדוֹן אוֹמֵר**
12 **לוֹ[104]: עָשִׂיתִי זֶה - פָּטוּר[105]. שֶׁאִם יוֹדֶה מֵעַצְמוֹ -**
13 **אֵינוֹ חַיָּב לְהוֹצִיאוֹ לַחֵרוּת בְּלֹא עֵדִים. שֶׁהַמּוֹדֶה**
14 **בִּקְנָס - פָּטוּר[106]. כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת גְּנֵבָה[107],**
15 **שֶׁכָּל מוֹדֶה בִּקְנָס - פָּטוּר מִלְּשַׁלְּמוֹ.**

100) בין בארץ ובין בחוצה לארץ. 101) בניגוד לעבד עברי שאינו נוהג אלא בזמן שהיובל נוהג (למעלה פרק א' הלכה י). 102) איש מפי איש עד משה רבינו (פ"ד מהלכות סנהדרין הלכה א). [ואעפ"כ כתב למעלה שיציאת עבד בראשי איברים נוהגת בכל זמן, שלפי שיטתו יתכן שבכל זמן יהיו בתי דינים סמוכים, אם יסכימו עלהם כל החכמים שבארץ ישראל, כמו שכתב בהלכות סנהדרין שם הלכה יא]. 103) כן מבואר בבבא־קמא עד: ובשבועות לו: וכל זה לענין הדין, שאינם יכולים לדון אלא אם הם סמוכים, אבל אם העבד תפס ומחזיק בעצמו כבן חורין - יצא לחירות, כמפורש בפ"ה מהלכות סנהדרין הלכה יז, שתפיסה מועילה בקנס אפילו בזמן שאין סמוכין [וראה להלן פ"ח הלכה ד, והערה כה]. 104) בכ"י תימן: "אומר לא", ובדפוס רומי: "אומר לו לא". והיינו שנשבע שלא הפיל שינו ולא סימא עינו, וכן כתב בכסף־משנה. ומקור הלכה זו במשנה שבועות שם, וראה בפ"ח מהלכות שבועות הלכה ב. 105) מקרבן שבועה. 106) ואם כן, לא הפסידו ממון בשבועתו. 107) פרק א הלכה ה.

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) ביאר בו רבינו דיני שחרור עבד כנעני, ולא נשלמו ההלכות.

16 **א. הַכּוֹתֵב[2] גֵּט שִׁחְרוּר לְעַבְדּוֹ, וְזִכָּה לוֹ בּוֹ עַל יְדֵי**
17 **אַחֵר, וְאָמַר: זְכֵה[3] בְּגֵט זֶה לִפְלוֹנִי עַבְדִּי - יָצָא**
18 **לַחֵרוּת, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִגִּיעַ גֵּט לְיָדוֹ; שֶׁזָּכִין**
19 **לְאָדָם שֶׁלֹּא בְּפָנָיו[4]. אֲבָל אִם אָמַר: תְּנוּ גֵּט זֶה**
20 **לְעַבְדִּי - אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ[5], וְלֹא יָצָא הָעֶבֶד לַחֵרוּת**
21 **עַד שֶׁיַּגִּיעַ הַגֵּט לְיָדוֹ[6]. לְפִיכָךְ, הָאוֹמֵר: תְּנוּ גֵּט זֶה**
22 **לְעַבְדִּי, וָמֵת - לֹא יִתְּנוּ לְאַחַר מִיתָה[7].**

2) קידושין כב: וגיטין יא: כחכמים ולא כרבי מאיר. 3) כיון שהשתמש בביטוי זה: "זכה", כוונתו לזכות לו מיד. וראה להלן לענין הביטוי "תן". 4) כלל מפורסם בתלמוד, והוא בגיטין שם במשנה ובעוד כמה מקומות. 5) גיטין שם. וכחכמים ולא כרבי מאיר. 6) יוצא מתוך ההלכה המבוארת להלן. 7) שהרי אינו משוחרר עד שיבוא הגט לידו, ומכיון שמת, אין גט שחרור לאחר מיתה. מקור הלכה זו בגיטין יג. במשנה. ובכדי ליישב את הסתירה בין משנה זו למשנה הקודמת, שם יא: שלדברי חכמים אם אמר תנו גט שחרור זה לעבדי אינו יכול לחזור בו, מפני שזכות הוא לו, כתב הרי"ף שאינו יכול לחזור בו - אינו משוחרר עד שיגיע הגט לידו. וכל זה באומר "תנו", שכיון שלא אמר "זכו", בוודאי אינו רוצה לשחררו אלא משעה שיתנו השטר לידו, אבל אם אמר "זכו" - זכו לו מיד. וזוהי דעת רבינו. וראה ברש"י לגיטין ט: . ובמשנה שם יג. חזר בו ופירש אחרת, וראה ב'תוספות' ט: ד"ה לא יתנו.

23 **ב. הַכּוֹתֵב בִּשְׁטָר[8]: עָשִׂיתִי פְּלוֹנִי עַבְדִּי בֶּן חוֹרִין, אוֹ**
24 **נַעֲשָׂה פְּלוֹנִי עַבְדִּי בֶּן חוֹרִין, אוֹ הֲרֵי הוּא בֶּן חוֹרִין**
25 **- הֲרֵי זֶה יָצָא לַחֵרוּת. כָּתַב בִּשְׁטָר: אֶעֱשֶׂנּוּ בֶּן חוֹרִין**
26 **- לֹא יָצָא לַחֵרוּת[9].**

8) גיטין מ: בברייתא. כפירושו של רבי יוחנן שם. 9) שזהו לשון עתיד, שהוא מבטיח לעשותו בן חורין, ולא שעושה אותו מיד. וכדעת חכמים בברייתא שם ולא כרבי.

27 **ג. הָאוֹמֵר[10]: עָשִׂיתִי פְּלוֹנִי עַבְדִּי בֶּן חוֹרִין, וְהוּא**
28 **אוֹמֵר: לֹא עֲשָׂאַנִי - חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא זִכָּה לוֹ עַל יְדֵי**
29 **אַחֵר[11]. אָמַר[12]: כָּתַבְתִּי גֵּט שִׁחְרוּר וְנָתַתִּי לוֹ, וְהוּא**
30 **אָמַר: לֹא כָּתַב וְלֹא נָתַן - הוֹדָאַת בַּעַל דִּין כְּמֵאָה**
31 **עֵדִים[13], וַהֲרֵי זֶה עֶבֶד עַד שֶׁיִּשַּׁחְרְרֶנּוּ בְּפָנָיו.**

10) ברייתא שם. 11) ואין כאן הודעת בעל־דין מצד העבד, כדלהלן, כי הרי העבד לא ידע כלל משחרור זה. ויש אומרים כי הוא משוחרר בוודאות, ומצאנו לשון "חוששין" שהיא בתורת ודאי ('תוספות' שם ד"ה חיישינן). ויש שכתבו כי כן דעת רבינו ('יקר תפארת', ועיין שם בהערות). 12) ברייתא שם. 13) שכיון שאומר שכתב ונתן לו, והוא אומר שלא קיבל - הודאת העבד כמאה עדים. והודאת הנותן אינה חשובה כי סבור לפעמים שקיבל והוא לא קיבל ('תוספות' שם ד"ה הודאת).

1 **ד. מִי[14] שֶׁצִּוָּה בִּשְׁעַת מִיתָתוֹ: פְּלוֹנִית שִׁפְחָתִי אַל**
2 **יִשְׁתַּעְבְּדוּ בָּהּ יוֹרְשַׁי - הֲרֵי זוֹ שִׁפְחָה כְּשֶׁהָיְתָה[15],**
3 **וְאָסוּר לַיּוֹרְשִׁים לְהִשְׁתַּעְבֵּד בָּהּ[16], מִפְּנֵי שֶׁמִּצְוָה**
4 **לְקַיֵּם דִּבְרֵי הַמֵּת. וְכֵן[17] אִם אָמַר: עֲשׂוּ לָהּ קֹרַת רוּחַ**
5 **- כּוֹפִין אֶת הַיּוֹרְשִׁין וְאֵין מִשְׁתַּעְבְּדִין בָּהּ אֶלָּא**
6 **בִּמְלָאכָה שֶׁהִיא רוֹצָה בָּהּ[18]. צִוָּה וְאָמַר: שַׁחְרְרוּהָ -**
7 **כּוֹפִין אֶת הַיּוֹרְשִׁין לְשַׁחְרֵר אוֹתָהּ[19].**

14) שם מ. וכרבי אמי ורבי אסי בתשובתם למימרת רב דימי בשם רבי יוחנן, ושרבי יוחנן הסכים להם מתוך שתיקה. 15) שאין זה לשון שחרור. 16) אבל בניה - עבדים. 17) שם, מימרא של רב שמואל בר יהודה בשם רבי יוחנן. 18) אבל אין כופין את היורשים לשחררה, אף־על־פי שהיא דורשת זאת מהם. ודעת רש"י שם, שאם לא נתקררה דעתה עד שישחררוה - כופים אותה לשחררה. 19) שמצוה לקיים דברי המת.

8 **ה. בְּשִׁשָּׁה[20] דְּבָרִים שָׁוִין שִׁחְרוּרֵי עֲבָדִים לְגִטֵּי**
9 **נָשִׁים, וּבְשֶׁאָר דְּבָרִים הֲרֵי הֵן כִּשְׁאָר כָּל הַשְּׁטָרוֹת[21].**
10 **וְאֵלּוּ הֵן הַשִּׁשָּׁה[22]: פְּסוּלִים בְּעַרְכָּאוֹת[23] שֶׁל עוֹבְדֵי**
11 **כּוֹכָבִים[24]. וּכְשֵׁרִין בְּעֵד כּוּתִי[25]. וּצְרִיכִין כְּתִיבָה לְשֵׁם**
12 **הַמְשֻׁחְרָר[26] עַצְמוֹ. וְאֵין נִכְתָּבִין בִּמְחֻבָּר. וְאֵין**
13 **חוֹתְמִין עֲדֵיהֶם אֶלָּא זֶה בִּפְנֵי זֶה[27]. אֶחָד גִּטֵּי נָשִׁים**
14 **וְאֶחָד שִׁחְרוּרֵי עֲבָדִים שָׁוִין לְמוֹלִיךְ וּלְמֵבִיא.**
15 **[28]כֵּיצַד? כָּל הַשְּׁטָרוֹת[29] הָעוֹלִים בְּעַרְכָּאוֹת שֶׁל עוֹבְדֵי**
16 **כּוֹכָבִים - כְּשֵׁרִים, בְּכָל הַתְּנָאִים שֶׁאָנוּ מְבָאֲרִים**
17 **בְּהִלְכוֹת הַלְוָאָה[30], חוּץ מִגִּטֵּי נָשִׁים וְשִׁחְרוּרֵי**
18 **עֲבָדִים[31].**

20) מקור הדברים בגיטין ט. במשנה ובברייתא, ושם ט: וי. בסוגיית הגמרא, וראה להלן הערה כו. 21) היינו, לענין רישום לעדים שאינם יודעים לחתום, שלא התירו אלא בגטי נשים, כדי שלא יהיו בנות ישראל עגונות, אבל לא בשאר שטרות ולא בשחרורי עבדים (שם י: ברייתא של רשב"ג. וראה בפ"א מהלכות גירושין הלכה כג). 22) כולם מפורשים להלן בדברי רבינו. 23) בבתי משפט. 24) כשחותמיהם עדים גוים. 25) [כן צריך להיות (ראה להלן), וכן בכ"י תימן ובדפוסי רומי וויניציאה, ובדפוסים חדשים הדפיסו בטעות: "עכו"ם"]. וכותים הם הגויים שהושיב מלך אשור בשומרון (מלכים־ב יז, כד) והתגיירו, ודינם כגרים גמורים (בבא־קמא לח:) אלא שאין בקיאים בדקדוקי מצוות. וראה להלן שאחר־כך גזרו עליהם ועשאום כגויים. 26) בכ"י תימן: "המשוחרר". וכעין זה ב'שולחן ערוך' יורה־דעה סימן רסז סעיף מה: "המשתחרר". 27) הלכה זו היא טעם להלכה הקודמת, ש"כשרים בעד כותי", ואעפ"כ מנה רבינו ששה דברים ששווים שחרורי עבדים לגטי נשים, שסוף־סוף יש כאן שש הלכות. 28) [כאן צריך להעמיד את סימן ההלכה, ולא להלן לפני המלים "כל שטר". וכ"ה בכ"י תימן]. 29) גיטין י: במשנה כדעת תנא־קמא ולא כרבי שמעון, והמדובר בשטרי מכר, שהקנין נגמר ע"י הכסף, והשטר אינו אלא לראיה בלבד (גמרא שם). 30) פרק כז הלכה א. 31) וכיוצא בהם: שטרות שגופם קנין, כגון שטרי מתנה, ראה בהלכות הלוואה שם.

19 **ו. כָּל שְׁטָר[32] שֶׁיֵּשׁ עָלָיו אֲפִלּוּ עֵד אֶחָד כּוּתִי -**
20 **פָּסוּל[33], חוּץ מִגִּטֵּי נָשִׁים וְשִׁחְרוּרֵי עֲבָדִים, שֶׁהֵן**
21 **כְּשֵׁרִין בְּעֵד אֶחָד יִשְׂרָאֵל וְעֵד אֶחָד כּוּתִי[34]. וְהוּא**
22 **שֶׁיִּהְיֶה כּוּתִי חָבֵר[35]. וּבַזְּמַן הַזֶּה[36], שֶׁהַכּוּתִים כְּעוֹבְדֵי**
23 **כּוֹכָבִים לְכָל דִּבְרֵיהֶם[37], אָנוּ לְמֵדִין מֵהֶן לַצְּדוֹקִים[38].**
24 **שֶׁהַצְּדוֹקִים בַּזְּמַן הַזֶּה כְּמוֹ כּוּתִים בְּאוֹתוֹ הַזְּמַן, קֹדֶם**
25 **שֶׁגָּזְרוּ עֲלֵיהֶם שֶׁיִּהְיוּ כְּעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים לְכָל דִּבְרֵיהֶם.**
26 **בְּגֵט אִשָּׁה[39] הוּא אוֹמֵר: וְכָתַב לָהּ - לְשֶׁמָּהּ; וּבְגֵט**
27 **שִׁחְרוּר הוּא אוֹמֵר: אוֹ חֵפְשָׁה לֹא נִתַּן לָהּ[40] - עַד**
28 **שֶׁיִּכְתֹּב לִשְׁמָהּ. בְּגֵט אִשָּׁה הוּא אוֹמֵר: וְכָתַב וְנָתַן -**
29 **מִי שֶׁאֵינוֹ מְחֻסָּר אֶלָּא נְתִינָה, יָצָא הַכּוֹתֵב בִּמְחֻבָּר**
30 **וְאַחַר כָּךְ קָצַץ, שֶׁהֲרֵי מְחֻסָּר קְצִיצָה וּנְתִינָה[41]; וּבְגֵט**
31 **שִׁחְרוּר הוּא אוֹמֵר: נִתַּן לָהּ[42] - לֹא יִהְיֶה מְחֻסָּר אֶלָּא**
32 **נְתִינָה. אֶחָד[43] גִּטֵּי נָשִׁים וְשִׁחְרוּרֵי עֲבָדִים אֵינָן**
33 **חוֹתְמִין עֲדֵיהֶם אֶלָּא זֶה בִּפְנֵי זֶה. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ טַעַם**
34 **הַדָּבָר בְּהִלְכוֹת גֵּרוּשִׁין[44].**

32) גיטין י. במשנה. 33) [שחשודים הם על עדות שקר (רש"י שם). כלומר, לחתום אף על מה שלא ראו]. 34) שהרי אין העדים חותמים בגט אלא זה בפני זה, ורואה הוא כי הכותי הזה חותם על מה שראה, ולא הזכיר רבינו מה שאמרו בגמרא שם שהישראל חתם לבסוף אלא פסק כדעת הירושלמי (גיטין שם), שאפילו אם חתם כותי בסוף כשר, וראה לחם־משנה. וב'מרכבת המשנה' כתב שכן גם דעת רב פפא בבבלי שם. וכן נראה בחידושי הרמב"ן שם]. 35) [כלומר, שידוע הוא לחבר, שאם אינו ידוע לחבר, הרי הוא בחזקת עם־הארץ (ברכות מז:), ועם־הארץ פסול לעדות (פסחים מט: וקידושין מ:) שהוא בחזקת רשע ועובר על רוב העבירות (פי"א מהלכות עדות הלכה א). ואעפ"כ אין להכשירו בשאר שטרות, שסוף־סוף כותי הוא, וחשוד לחתום על מה שלא ראה. ולפי הדיעה הראשונה בגמרא לא חששו שמא משקר הוא, אלא שמא עם־הארץ הוא, ולכן כשחתם הישראל בסוף ונתברר שהכותי חבר, שוב אין כאן שום חשש. אבל לפי תירוצו של רב פפא חששו שמא משקר הוא, ולזה אין תקנה, אפילו אם חתם הישראל בסוף - שמא חתם הכותי על מה שלא ראה, ולעומת זה אין לנו בכך שום בירור שאינו עם־הארץ, כיון שלא חתם הישראל בסוף, ולפיכך כתב רבינו: "והוא שיהיה כותי חבר", כלומר שידוע

הוא לחבר]. 36) אחר שמצאו להם דמות יונה בהר גריזים שהיו עובדים אותה (חולין ו. ופ"ב מהלכות אבות הטומאה הלכה י). 37) חולין שם. 38) תלמידי צדוק ובייתוס שאינם מאמינים בתורה שבעל־פה, וראה בפ"ד מהלכות שחיטה הלכה טז. 39) תוספתא גיטין פ"ב (הוצאת צוקרמנדל עמ' 325, 19). 40) ולמדו גזירה־שוה "לה" "לה", "מה "לה" האמור להלן (בגט אשה) לשמה, אף "לה" האמור כאן (בשחרור העבד) - לשמה" (תוספתא שם). 41) גיטין כא: 42) צריך להיות: "לא ניתן לה", וכן הוא בסמ"ג (לחם־משנה). ולמדו כן בגזירה־שוה "לה" "לה" מגט אשה, כמו שכתבנו למעלה (מרכבת־המשנה, ועיין לחם־משנה). 43) גיטין שם מימרא של רב פפא. 44) פ"א הלכה כד.

1 ז. וְכֵיצַד שָׁוִין בְּמוֹלִיךְ וּמֵבִיא?[45] שֶׁהַמֵּבִיא[46] גֵּט
2 שִׁחְרוּר בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל - אֵין צָרִיךְ לוֹמַר: בְּפָנַי נִכְתַּב
3 וּבְפָנַי נֶחְתַּם[47]. וּבְחוּצָה לָאָרֶץ, אִם אֵין עֵדִים מְצוּיִין
4 לְקַיְּמוֹ[48], וְאָמַר הַשָּׁלִיחַ: בְּפָנַי נִכְתַּב וּבְפָנַי נֶחְתַּם -
5 זֶהוּ קִיּוּמוֹ[49]; וְאִם בָּא הָאָדוֹן וְעִרְעֵר אַחַר כָּךְ - אֵין
6 מַשְׁגִּיחִין בּוֹ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּגִטֵּי נָשִׁים[50]. כְּשֵׁם[51]
7 שֶׁהָאִשָּׁה עַצְמָהּ מְבִיאָה גִּטָּהּ וְאֵינָהּ צְרִיכָה לְקַיְּמוֹ[52],
8 הוֹאִיל וְהַגֵּט יוֹצֵא מִתַּחַת יָדָהּ; כָּךְ הָעֶבֶד[53] שֶׁשְּׁטָר
9 שִׁחְרוּר יוֹצֵא מִתַּחַת יָדוֹ - אֵינוֹ צָרִיךְ לְקַיְּמוֹ. וּכְשֵׁם
10 שֶׁהָאִשָּׁה אוֹמֶרֶת: בְּפָנַי נִכְתַּב וּבְפָנַי נֶחְתַּם, אִם הִתְנָה
11 עָלֶיהָ[54], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בִּמְקוֹמוֹ[55]; כָּךְ הָעֶבֶד שֶׁהֵבִיא
12 גֵּט וְאָמַר: בְּפָנַי נִכְתַּב וּבְפָנַי נֶחְתַּם - נֶאֱמָן עַל אוֹתוֹ
13 הַדֶּרֶךְ, וְאֵין צָרִיךְ קִיּוּם.

45) שם ט. במשנה. 46) שם ב. במשנה. וראה בפ"ז מהלכות גירושין הלכה א והלכה ה. 47) ששיירות מצויות שם, וימצאו עדים לקיימו. 48) ראה בהלכות גירושין שם הלכה ח. 49) בגט אשה האמינו לעד אחד, כדי שלא תשאר עגונה (גיטין ג.). ובעבד כדי להתירו בבת חורין ולהכניסו בעול כל המצוות ('תוספות' שם ט. ד"ה שוו). 50) הלכות גירושין, שם הלכה ז. 51) גיטין כג: המשנה, וכן הוא בפ"ז מהלכות גירושין הלכה כד. 52) כלומר, לומר בפני נכתב ובפני נחתם. 53) אין זה מפורש בגמרא, ולמדה רבינו מן הסברא, שאף דין זה בכלל מה שאמרו (שם ט. במשנה) "אחד גיטי נשים ואחד שחרורי עבדים - שוו למוליך ולמביא" (כסף־משנה). 54) שלא תתגרש אלא עם הבאת הגט לבית־דין פלוני, שאז דינה ככל השלוחים (גיטין כד.). 55) פ"ז מהלכות גירושין, הלכה כג.

14 ח. כָּל הַכָּשֵׁר לְהָבִיא גֵּט הָאִשָּׁה[56] - כָּשֵׁר לְהָבִיא גֵּט
15 הָעֶבֶד[57]. וְהָעֶבֶד[58] מְקַבֵּל גֵּט לַחֲבֵרוֹ[59] מִיַּד רַבּוֹ שֶׁל
16 חֲבֵרוֹ, אֲבָל לֹא מִיַּד רַבּוֹ שֶׁל מְקַבֵּל[60]. הַכּוֹתֵב[61] שְׁטַר
17 אֵרוּסִין לְשִׁפְחָתוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁאָמַר לָהּ: צְאִי בּוֹ
18 לַחֵרוּת וְהִתְקַדְּשִׁי בּוֹ - אֵין בַּלָּשׁוֹן הַזֶּה לְשׁוֹן
19 שִׁחְרוּר, וְאֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת[62] וְלֹא מְשֻׁחְרֶרֶת.

56) הכל כשרים לכך חוץ מן הגוי והעבד (וראה להלן לענין גט שחרור) והחרש והשוטה והקטן (גיטין כג. במשנה, ופ"ו מהלכות גירושין הלכה ו). 57) אף זה נלמד ממה שאמרו (שם ט. במשנה) ששוו גיטי נשים לשחרורי עבדים (כסף־משנה). 58) שלענין גט אשה אינו נעשה שליח, כמבואר למעלה, לפי שאינו בתורת גיטין וקידושין (שם כג:). 59) גט שחרור לעבד־כנעני אחר (גיטין שם), שכשם שיכול לקבל גט שחרור לעצמו, כן יכול לקבל לאחר. 60) היינו, כששניהם עבדים של אותו אדון, ואחד מקבל בשביל השני - אינו יכול לקבל בשבילו, לפי שידו כיד רבו, והרי זה כאילו לא יצא עוד השטר מרשות האדון. ואין זה דומה לעבד המקבל בעצמו את השחרור, שאז אנו אומרים: "גיטו וידו באים כאחד" (למעלה פ"ה הלכה ג). 61) גיטין מ. ברייתא וכחכמים, ולא כרבי מאיר. 62) כיון שאינה משוחררת אינה מקודשת, שאין קידושין תופסין בשפחה (קידושין סו: - 'יקר תפארת').

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – י"ז־כ"ג אדר־ב' ה'תשפ"ב

יום ראשון י"ז אדר־ב' ה'תשפ"ב

הִלְכוֹת פָּרָה אֲדֻמָּה

פֶּרֶק אַרְבָּעָה עָשָׂר[1]

1) יבאר כלי חרס שהיה בו אפר חטאת ונגע בו שרץ מצידו, הניח הכלי על גבי השרץ או על גבי אוכל שני וכיוצא בו, אם אפר חטאת ניצל בצמיד פתיל, או מים שאינם מקודשים וכלי הטהור לחטאת, היה עומד במקום שאינו טהור לחטאת והוציא ידו עם כלי שיש בו מי חטאת לחוץ, הזייה שעברה על גבי טומאה, כלי שיש בו אפר חטאת וכלי שיש בו קדש שנגעו זה בזה, הגביה או הסיט שני הכלים בידו, וכל ספק טומאות שהוא טהור לגבי תרומה מה דינו לחטאת, הספיקות שתולין בהם את התרומה מה דינם לגבי חטאת.

20 א. כְּלִי חֶרֶס שֶׁהָיָה בּוֹ אֵפֶר חַטָּאת וְנָגַע בּוֹ שֶׁרֶץ
21 מִצִּדּוֹ[2] - טָהוֹר, שֶׁאֵין כְּלִי חֶרֶס מְטַמֵּא מִגַּבּוֹ אֲפִלּוּ
22 לְגַבֵּי חַטָּאת. הִנִּיחַ הַכְּלִי עַל גַּבֵּי הַשֶּׁרֶץ, אַף עַל פִּי
23 שֶׁלֹּא נִטְמָא הַכְּלִי - הֲרֵי הָאֵפֶר טָמֵא; שֶׁנֶּאֱמַר:
24 וְהִנִּיחַ מִחוּץ לַמַּחֲנֶה בְּמָקוֹם טָהוֹר, וְאֵין זֶה מָקוֹם
25 טָהוֹר. וְלֹא עַל גַּבֵּי הַשֶּׁרֶץ בִּלְבַד, אֶלָּא אֲפִלּוּ הִנִּיחוֹ
26 עַל גַּבֵּי אֹכֶל שֵׁנִי[3] וְכֵיוֹצֵא בּוֹ מִדְּבָרִים שֶׁטִּמְאָתָן

1 טֻמְאָה קַלָּה וְהֵם מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים - הֲרֵי נִטְמָא הָאֵפֶר;
2 שֶׁנֶּאֱמַר: בְּמָקוֹם טָהוֹר[4] - שֶׁלֹּא יִהְיֶה עַל [גַּבֵּי] שׁוּם
3 טֻמְאָה בָּעוֹלָם. וְכֵן כְּלִי חֶרֶס שֶׁהָיָה בּוֹ אֵפֶר חַטָּאת
4 וְנָתוּן עַל אַרֻבָּה שֶׁבְּבַיִת טָמֵא[5]: אִם הָיָה הַכְּלִי
5 מְשֻׁלְּשָׁל לַבַּיִת[6] - נִטְמָא הָאֵפֶר וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין
6 בָּאֲרֻבָּה פּוֹתֵחַ טֶפַח[7]; וְאִם לֹא הָיָה מְשֻׁלְּשָׁל[8], אִם
7 הָיָה בָּאֲרֻבָּה פּוֹתֵחַ טֶפַח - טָמֵא[9].

2) מצד הכלי ולא מתוכו. 3) שהוא שני לטומאה ואינו עושה שלישי בחולין. [יש מקום להסתפק מה דינו של שלישי בתרומה ושל רביעי בקודש. יש פנים לכאן ולכאן. ומלשונו של רבינו, שכתב "אוכל שני" יש להסיק ששלישי ורביעי אינם נקראים מקום טמא לעניין זה]. 4) פירוש, חכמים עשו דבריהם כשל תורה וכשם שדברים הטמאים מדאורייתא פוסלים מן התורה את האפר שעל גביהם, אף על פי שהנגיעה בכלי אינה מטמאה, כך גזרו חכמים גם בדברים הטמאים מדבריהם. [ואפשר גם לפרש, שהאפר פסול מן התורה, מפני שהמקום הטמא מדברי חכמים אינו נקרא טהור. וסיוע קל לפירוש זה אתה מוצא בסיום דברי רבינו: שלא יהיה על גבי "שום טומאה בעולם". אולם זה מכניס אותנו לבעייה הסבוכה שהתלבטו בה רבים - ראשונים ואחרונים - אם גזירת חכמים מועילה לענייניים שהם דברי תורה]. 5) שיש בו דברים המטמאים באוהל. 6) לחלק הארובה הנמצא בתוך הבית ולא יצא מפי הארובה לבית. 7) טפח אורך וטפח רוחב ברום טפח ואין טומאה נכנסת בפחות משיעור זה. והטעם, מפני שאין המקום טהור. שהרי האפר בתוך הבית הטמא וזה דומה לכלי חרס העומד על השרץ. 8) אלא מונח על פי הארובה. 9) מפני שהטומאה נכנסת לארובה והכלי אינו חוצץ ונכנסת הטומאה לתוך הכלי.

8 ב. הָיָה הַכְּלִי שֶׁל אֶבֶן[10], בֵּין שֶׁיֵּשׁ בָּהּ פּוֹתֵחַ טֶפַח
9 בֵּין שֶׁאֵין בָּהּ - הָאֵפֶר טָהוֹר[11].

10) שאינו מקבל טומאה כלל אפילו מדברי סופרים לא מגבו ולא מתוכו. 11) כשאינו משולשל (כסף משנה). מפני שאינו מקבל טומאה כלל הוא חוצץ.

10 ג. וְכֵן כְּלִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אֵפֶר אוֹ מַיִם מְקֻדָּשִׁים וּמֻקָּף
11 צָמִיד פָּתִיל[12] וְנָתוּן בְּאֹהֶל הַמֵּת - הֲרֵי הָאֵפֶר וְהַמַּיִם
12 טְמֵאִים. שֶׁאֵין אֵפֶר הַחַטָּאת נִצֶּלֶת בְּצָמִיד פָּתִיל;
13 שֶׁנֶּאֱמַר: בְּמָקוֹם טָהוֹר, וְאֵין זֶה מָקוֹם טָהוֹר.

12) לשון המקרא (במדבר יט, טו) ופירושו, כלי חרס מכוסה בכיסוי מהודק ומחובר.

14 ד. וְכֵן אֲכָלִין וּמַשְׁקִין שֶׁל קֹדֶשׁ[13] אֵינָן נִצָּלִין בְּצָמִיד
15 פָּתִיל[14]. אֲבָל מַיִם שֶׁאֵינָן מְקֻדָּשִׁין וּכְלִי רֵיקָן הַטָּהוֹר
16 לְחַטָּאת - נִצָּל בְּצָמִיד פָּתִיל. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?
17 כְּשֶׁהָיוּ הַבְּעָלִים טְהוֹרִים; אֲבָל אִם נִטְמְאוּ הַבְּעָלִים
18 - נִפְסְלוּ הַמַּיִם בְּכָל מָקוֹם שֶׁהֵן. כֵּיצַד? הָיוּ מֵימָיו
19 מֻקָּפִין צָמִיד פָּתִיל וְהוּא וָהֵם[15] בְּאֹהֶל הַמֵּת - שְׁנֵיהֶן
20 טְמֵאִים. הָיָה הוּא מִבַּחוּץ וְהַמַּיִם שֶׁאֵינָן מְקֻדָּשִׁין
21 מִבִּפְנִים[16] - שְׁנֵיהֶן טְהוֹרִין[17]. הוּא בִּפְנִים וְהַמַּיִם
22 בַּחוּץ - כְּשֵׁם שֶׁהוּא טָמֵא, כָּךְ מֵימָיו פְּסוּלִין[18].

13) חגיגה כה, א: אין הקודש ניצל בצמיד פתיל. 14) משנה שם. והטעם, מפני שלא כתבה תורה "במקום טהור" אלא באפר לבד, ומים המקודשים נפסלים מפני האפר שבהם. 15) המים שאינם מקודשים. 16) באוהל המת בצמיד פתיל. 17) נתבאר למעלה, שמים שאינם מקודשים ניצולים בצמיד פתיל. 18) מפני שאדם טמא שומר עליהם (זר זהב ומנחת בכורים, וראה למעלה פרק ט הלכה י"ז).

23 ה. הַטָּהוֹר לְחַטָּאת שֶׁהָיָה עוֹמֵד עַל גַּבֵּי הַתַּנּוּר[19]
24 וְכַיּוֹצֵא בּוֹ מִכֵּלִים שֶׁאֵינָם טְהוֹרִים לְחַטָּאת וּפָשַׁט
25 יָדוֹ חוּץ לַתַּנּוּר וּכְלִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מֵי חַטָּאת בְּיָדוֹ, וְכֵן
26 קָנֶה הַמֻּטָּל עַל גַּבֵּי הַתַּנּוּר וּשְׁנֵי כֵּלִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן מֵי
27 חַטָּאת תְּלוּיִין בּוֹ אֶחָד מִכָּאן וְאֶחָד מִכָּאן - הֲרֵי אֵלּוּ
28 טְמֵאִין, לְפִי שֶׁאֵינָן בְּמָקוֹם הַטָּהוֹר לְחַטָּאת, וְהוֹאִיל
29 וְהֵם נִשְׂעָנִין עַל הַתַּנּוּר - הֲרֵי הֵן כְּאִלּוּ מֻנָּחִין עַל
30 גַּבָּיו. אֲבָל אִם הָיָה עוֹמֵד עַל הַתַּנּוּר וּבְיָדוֹ כְּלִי רֵיקָן
31 הַטָּהוֹר לְחַטָּאת אוֹ מַיִם שֶׁאֵינָן מְקֻדָּשִׁין - הֲרֵי אֵלּוּ
32 טְהוֹרִין[20] כְּמוֹת שֶׁהָיוּ. הָיָה עוֹמֵד חוּץ לַתַּנּוּר וּפָשַׁט
33 יָדוֹ לַחֲלוֹן וְנָטַל כְּלִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מֵי חַטָּאת וְהֶעֱבִירוֹ עַל
34 גַּבֵּי הַתַּנּוּר - הֲרֵי זֶה טָהוֹר. וְכֵן הַדָּדֶה שֶׁעָבְרָה עַל
35 גַּבֵּי טֻמְאָה[21], כְּגוֹן מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב[22] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן -
36 הֲרֵי זוֹ טְהוֹרָה[23].

19) של חרס, שאינו נעשה אב הטומאה לעולם ולפיכך אינו מטמא את האדם שנגע בו ברגלו. 20) לא הקפידה תורה על מקום טהור אלא באפר בלבד, ולא נטמאו מנגיעת ידיו מפני שהאדם עצמו לא נטמא. 21) זרק את המים במקום טהור ועברו על פני טומאה ונפלו על הטמא הטעון הזאה העומד במקום טהור. 22) של זב שמטמאים טומאה חמורה, ומכל שכן אם עברה על שרץ ונבילה. 23) ומטהרת את המוזה. בתוספתא פרה פרק י הלכה ג אמרו, שבזה אף רבי עקיבא מודה, ופירש אביי בזבחים (צג, א) מפני שהטיפה כבר נעקרה מידו אין מקום לגזור שמא יניחנה במקום הטמא.

37 ו. כְּלִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מֵי חַטָּאת וּכְלִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ קֹדֶשׁ שֶׁנָּגְעוּ
38 זֶה בָּזֶה - הֲרֵי נִטְמָא כְּלִי שֶׁל חַטָּאת וְכֹל שֶׁיֵּשׁ בּוֹ,
39 אֲבָל כְּלִי הַקֹּדֶשׁ טָהוֹר כְּשֶׁהָיָה. וְכֵן אִם נָגַע הַטָּהוֹר
40 לְחַטָּאת בִּשְׁנֵיהֶן בִּשְׁתֵּי יָדָיו כְּשֶׁהֵן מֻנָּחִין עַל הָאָרֶץ
41 - הֲרֵי נִטְמָא שֶׁל חַטָּאת; שֶׁהֲרֵי הַטָּהוֹר לְחַטָּאת
42 נִטְמָא בִּנְגִיעַת הַכְּלִי שֶׁאֵינוֹ טָהוֹר לְחַטָּאת, כְּמוֹ
43 שֶׁבֵּאַרְנוּ, וְחָזַר וְטִמֵּא אֶת מֵי חַטָּאת.

44 ז. הִגְבִּיהַּ[24] שְׁנֵי הַכֵּלִים בִּשְׁתֵּי יָדָיו[25] - שְׁנֵיהֶן טְמֵאִין.
45 זֶה שֶׁל חַטָּאת נִטְמָא - מִפְּנֵי שֶׁנָּגַע בּוֹ אָדָם שֶׁנָּגַע
46 בִּכְלִי שֶׁאֵינוֹ טָהוֹר לְחַטָּאת; וְשֶׁל קֹדֶשׁ נִטְמָא - מִפְּנֵי
47 זֶה שֶׁהִגְבִּיהוֹ וְהוּא טָמֵא בִּנְשִׂיאַת מֵי נִדָּה, שֶׁהֵן

מְטַמְּאִין בְּמַשָּׂא מִפְּנֵי שֶׁנִּטְמְאוּ[26] מֵחֲמַת הַכְּלִי שֶׁל קֹדֶשׁ. לְפִיכָךְ, אִם הָיָה הַכְּלִי שֶׁל קֹדֶשׁ כָּרוּךְ בְּגֶיֶר וְהִגְבִּיהוּ בַּגֶּיֶר וְלֹא נָגַע בּוֹ[27], וְהִגְבִּיהַּ הַחַטָּאת[28] בְּיָדוֹ שְׁנֵיָה - שְׁנֵיהֶן טְהוֹרִין; שֶׁהֲרֵי לֹא נָגַע בַּכְּלִי[29] וְלֹא נִטְמָא לְחַטָּאת. אֲבָל אִם הָיָה נוֹגֵעַ בִּכְלִי הַקֹּדֶשׁ בְּיָדוֹ, אֲפִלּוּ הָיָה שֶׁל חַטָּאת בְּגֶיֶר - שְׁנֵיהֶם טְמֵאִין[30].

24) האדם הטהור לחטאת. 25) והוא הדין אם נגע בשל קודש והגביה את של חטאת. 26) צריך להיות: שנטמא, פירוש מפני שהאדם נטמא לחטאת בנגיעתו בכלי של קודש מטמאים אותו מי החטאת במשא ואף על פי שלא נגע במים עצמם, אבל כל זמן שהוא טהור לחטאת, אין מי חטאת מטמאים אותו (רבינו במשנתנו שורש ז). 27) בכלי עצמו. 28) אף על פי שאינו כרוך בנייר. 29) וכלי זה אינו מטמא במשא. 30) טומאת משא פירושה אפילו בלי נגיעה. ואם כן נטמא הנושא כלי החטאת וחוזר ומטמא את כלי הקודש בנגיעתו.

ח. הֵסִיט[31] אֶת שְׁנֵי הַכֵּלִים בְּיָדוֹ וְלֹא נָגַע בָּהֶן - שְׁנֵיהֶן טְהוֹרִין; שֶׁאֵין הַכְּלִי שֶׁאֵינוֹ טָהוֹר לְחַטָּאת מְטַמֵּא אֶת הַטָּהוֹר לְחַטָּאת עַד שֶׁיִּגַּע בּוֹ בְּיָדוֹ, אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה רָאוּי לְמִדְרָס, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

31) הזיז.

ט. כָּל סְפֵק הַטֻּמְאוֹת שֶׁהוּא טָהוֹר לְגַבֵּי תְּרוּמָה[32], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר - הֲרֵי הוּא טָהוֹר לְחַטָּאת; וְכָל הַסְּפֵקוֹת שֶׁתּוֹלִין בָּהֶן אֶת הַתְּרוּמָה, אִם נוֹלְדוּ בְּחַטָּאת[33] - הֲרֵי אֵלּוּ נִשְׁפָּכִין[34]. וְאִם נַעֲשׂוּ טְהָרוֹת[35] עַל גַּבֵּי אוֹתָן כֵּלִים וְאָדָם שֶׁנּוֹלְדוּ לָהֶן סְפֵקוֹת אֵלּוּ שֶׁהַחַטָּאוֹת נִשְׁפָּכִין עֲלֵיהֶן - הֲרֵי אוֹתָן הַטְּהָרוֹת תְּלוּיוֹת[36]. וְהָרְפָּפוֹת[37] אֵינָן כְּכֵלִים, וַהֲרֵי הֵן טְהוֹרוֹת לִתְרוּמָה וּלְקֹדֶשׁ וּלְחַטָּאת.

32) שלושה סוגי ספק טומאה הם לעניין תרומה: א. ספק טומאה, ששורפים את התרומה שנולד בה הספק; ב. שאין שורפים אותה אבל גם לא אוכלים אותה (בלשון המשנה: "תולים"); ג. התרומה נשארה בטהרתה, ספקות אלה לסוגיהם נתבארו במסכת טהרות פרק ה. 33) אם נולדו ספקות כאלה במי חטאת. 34) תרומה שהיא ראוייה לאכילה אסור לאבדה בידיים ולפיכך אם נולד בה ספק טומאה אסור לשורפה שמא היא טהורה, אבל מי חטאת שאפילו לא נטמאו אינם ראויים לשתייה מותר לשפוך אותם. 35) חולין שנעשו בטהרת חטאת. 36) ואין אנו אומרים הואיל ומי חטאת נשפכים על ספק זה, גם חולין על טהרת חטאת יישרפו, אלא הן תלויות. והטעם, מפני שהמים אינם דבר מאכל ומשתה אין כל הפסד אם שופכים אותם, שהרי אינם ראויים להזאה. אבל הטהרות ראויות לאכילה ולא גזרו עליהן. 37) שבכות מעץ.

י. דְּבֵלָה[38] שֶׁל תְּרוּמָה שֶׁנָּפְלָה[39] לְתוֹךְ מֵי חַטָּאת וּנְטָלָהּ וַאֲכָלָהּ: אִם יֵשׁ בָּהּ כְּבֵיצָה[40] - הַמַּיִם טְמֵאִין, בֵּין שֶׁהָיְתָה הַדְּבֵלָה טְמֵאָה בֵּין שֶׁהָיְתָה טְהוֹרָה; שֶׁכָּל הָאֲכָלִין, אֲפִלּוּ אֹכֶל קֹדֶשׁ, אֵינוֹ טָהוֹר לְחַטָּאת. וְהָאוֹכְלָהּ חַיָּב מִיתָה[41], מִפְּנֵי שֶׁאֲכַל תְּרוּמָה טְמֵאָה[42]. וְאִם אֵין בָּהּ כְּבֵיצָה - הַמַּיִם בְּטָהֳרָתָן; שֶׁאֵין הָאֹכֶל מְטַמֵּא אֲחֵרִים עַד שֶׁיִּהְיֶה בּוֹ כְּבֵיצָה, בֵּין לִתְרוּמָה בֵּין לְקֹדֶשׁ בֵּין לְחַטָּאת.

38) תאינים יבשות שנדרסו בעיגול ונדבקו לגוש אחד. 39) מעצמה לא מרצון הבעלים. 40) אוכלים פחות משיעור זה אינם מטמאים. 41) בידי שמים. 42) יש למחוק את המלה "טמאה" ובמקומה לכתוב: והוא כבר נטמא ממי נדה (כתב יד תימן), שהאוכל תרומה טמאה אינו חייב מיתה, ובנידון שלפנינו חייב מיתה מפני שנטמא בנגיעת מי חטאת שלא לצורך הזאה. וטמא שאכל תרומה חייב מיתה בידי שמים.

יום שני י"ח אדר־ב' ה'תשפ"ב

פֶּרֶק חֲמִשָּׁה עָשָׂר[1]

1) יבאר הנוגע במי חטאת שלא לצורך הזאה, וכמה שיעור הזאה, הנוגע בהן אחר שעשו מצוותן והנוגע במי חטאת שנפסלו, מי חטאת שנפלו לתוכם מי מעיין או מי פירות, ואפר פרה שנתערב באפר מקלה, אפר כשר שנתנו על גבי מים פסולים נגע בהם הטהור לתרומה, מי חטאת אם בטלים בטיט, ופרה ששתתה מי חטאת, המזה ממים שמזים עליהם לרבים ואחר כך נמצאו המים פסולים, ודין המזה באזוב הטמא לחטאת, והמגביה כלי שהיזה עליו והרי עליו מים.

א. הַנּוֹגֵעַ בְּמֵי חַטָּאת שֶׁלֹּא לְצֹרֶךְ הַזָּאָה[2], בֵּין אָדָם בֵּין כֵּלִים - טָמֵא, וְאֵינוֹ מְטַמֵּא בְּגָדִים בִּשְׁעַת מַגָּעוֹ[3]; שֶׁנֶּאֱמַר: וְהַנֹּגֵעַ בְּמֵי הַנִּדָּה יִטְמָא עַד הָעָרֶב. הִנֵּה לָמַדְתָּ, שֶׁמֵּי הַנִּדָּה אָב מְאַבּוֹת הַטֻּמְאוֹת שֶׁל תּוֹרָה. וְטֻמְאַת מַגָּעָן בְּכָל שֶׁהוּא[4]. וְאִם הָיָה בָּהֶן כְּדֵי הַזָּאָה - מְטַמְּאִין בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא[5], וְהַנּוֹגֵעַ בָּהֶן אוֹ שֶׁנּוֹשְׂאָן שֶׁלֹּא לְצֹרֶךְ - מְטַמֵּא בְּגָדִים בִּשְׁעַת מַגָּעוֹ[6] אוֹ בִּשְׁעַת מַשָּׂאוֹ עַד שֶׁיִּפְרֹשׁ מִמְּטַמְּאָיו[7]. שֶׁנֶּאֱמַר: וּמַזֵּה מֵי הַנִּדָּה יְכַבֵּס בְּגָדָיו. אֵינוֹ מְדַבֵּר בְּמַזֶּה עַל הַטָּמֵא[8]; אִם טִהֵר אֶת הַטָּמֵא, קַל וָחֹמֶר שֶׁיִּהְיֶה הוּא טָהוֹר. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁזֶּה שֶׁנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה: וּמַזֵּה מֵי הַנִּדָּה - לֹא נֶאֱמַר אֶלָּא לְשַׁעוּר[9], שֶׁהַנּוֹגֵעַ אוֹ הַנּוֹשֵׂא מֵי נִדָּה שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן כְּדֵי הַזָּיָה שֶׁלֹּא לְצֹרֶךְ הַזָּאָה - טָמֵא וּמְטַמֵּא בְּגָדִים דִּין תּוֹרָה. וְכַמָּה הוּא שִׁעוּר הַזָּאָה? כְּדֵי שֶׁיִּטְבֹּל רָאשֵׁי גִבְעוֹלִין שֶׁל אֵזוֹב בַּמַּיִם. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁמֵּי חַטָּאת מְטַמְּאִין? בִּזְמַן שֶׁנָּגַע בָּהֶן אוֹ נְשָׂאָן שֶׁלֹּא לְצֹרֶךְ קֹדֶם שֶׁיַּעֲשׂוּ מִצְוָתָן; אֲבָל אַחַר שֶׁעָשׂוּ מִצְוָתָן - אֵינָן מְטַמְּאִין כְּלָל[10]. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁטָּבַל אֶת הָאֵזוֹב וְהִזָּה עַל הָאָדָם הַטָּמֵא אוֹ עַל הַכֵּלִים, וְהָיוּ הַמַּיִם שׁוֹתְתִין וְיוֹרְדִין מֵעַל הַטָּמֵא לָאָרֶץ, וְכֵן הַמַּיִם הַנִּתָּזִין בִּשְׁעַת הַזָּאָה עַל הָאָרֶץ אוֹ עַל הַטָּהוֹר - הֲרֵי אוֹתָן הַמַּיִם טְהוֹרִים[11], וְהַנּוֹגֵעַ בָּהֶן וְהַנּוֹשֵׂאָן טָהוֹר. הִטְבִּיל אֶת הָאֵזוֹב לְהַזּוֹת עַל דָּבָר

שֶׁאֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה[12] - חֲרֵי הַמַּיִם הַמְּנַטְּפִין[13] כְּשֵׁרִין לְהַזּוֹת מֵהֶן[14], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[15]. לְפִיכָךְ מְטַמְּאִין טֻמְאַת מֵי חַטָּאת, לְפִי שֶׁלֹּא עָשׂוּ מִצְוָתָן, שֶׁחֲרֵי הַטְּבִילָה הָיְתָה לְשֵׁם דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה[16].

2) אבל לצורך הזאה אינם מטמאים (נדה ט, א). 3) כלומר, אפילו בשעת מגעו. ומכל־שכן אם נגע בכלים אחר שפירש מן המים. והמדובר, כשאין במים כשיעור הזאה. 4) אפילו טיפה קטנה מטמאה במגע. 5) בלי נגיעה, כגון הרבה כלים מונחים זה על גבי זה והמים בעליון, והגביה את כולם ונגע רק בתחתון, או שהזיזם ממקומם בלי נגיעה (ספרי חוקת, פיסקא קכט). 6) בכלים פ"א מ"ב, שנינו גבי מי חטאת: "וחשוכי בגדים במגע". ופירש רבינו, למנוע בגדים מטומאה כשנגע האדם במי חטאת ולא נשא אותם. ולכאורה דברי רבינו כאן מנוגדים למשנה זו, אולם בפ"ו מהלכות אבות הטומאות הי"ג, מפרש רבינו מה שסתם כאן, וכתב: "מי חטאת . . . הנוגע בהם מטמא בגדים בשעת מגעו משום נושא, שאי־אפשר שיגע במים שלא יסיט אותם, וכבר ביארנו שאחד הנושא ואחד המסיט", והמשנה תתפרש שאינו מיטמא משום מגע, אבל משום משא - מיטמא (כסף־משנה). 7) והבגדים שנגע בהם אחר שפירש מן הטומאה - טהורים, מפני שהאדם הוא ראשון לטומאה, וכלים אינם מיטמאים בנגיעה אלא מאב הטומאה. ב'תורת כהנים' פרשת מצורע פרשתא ב ה"ט, דרשו: "ואיש אשר יגע במשכבו יכבס בגדיו" - בשעת מגעו מטמא בגדים, פירש - אינו מטמא בגדים. ומכאן למדו לשאר מטמאים במשא. 8) נדה ט. 9) ללמדנו מה היא כמות המים המטמאה במשא ומטמאה בגדים. 10) משנה פרה פי"ב, מ"ד. 11) מפני שנעשה בהם כבר מה שציוותה תורה. 12) על הבהמה או על כלי אבנים. 13) מן האזוב לכלי טהור. 14) כשיטביל בהם את האזוב לשם הזאה על דבר המקבל טומאה, מפני שהטבילה הראשונה היא פסולה. 15) למעלה פ"י ה"ט. ראה בהערות שם. 16) כלומר, אפילו הזה על דבר המקבל טומאה לא נעשה מצוותם, מפני שכשהטבילה פסולה, גם ההזאה שלאחריה פסולה, ולפיכך המים שנשארו באזוב מטמאים.

ב. אֵין מֵי חַטָּאת[17] מְטַמְּאִין אֶת הַכֹּל קֹדֶם שֶׁיַּעֲשׂוּ מִצְוָתָן עַד שֶׁיִּהְיוּ[18] טְהוֹרִין וּכְשֵׁרִין לְהַזָּאָה. אֲבָל מֵי חַטָּאת שֶׁנִּפְסְלוּ, כְּגוֹן שֶׁנִּתְעָרֵב בָּהֶן מַיִם אוֹ שֶׁשָּׁתְתָה מֵהֶן בְּהֵמָה וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן מֵאֵלּוּ הַדְּבָרִים הַפּוֹסְלִין אוֹתָן[19]: אִם נָגַע בָּהֶן הַטָּהוֹר לִתְרוּמָה - נִטְמָא[20], בֵּין שֶׁנָּגַע בְּיָדָיו בֵּין שֶׁנָּגַע בִּשְׂאָר גּוּפוֹ[21]; נָגַע בָּהֶן אָדָם הַטָּהוֹר לְחַטָּאת וַאֲפִלּוּ בְּיָדָיו - חֲרֵי הוּא טָהוֹר[22] כְּמוֹת שֶׁהָיָה[23].

17) שם פ"ט מ"ח. 18) פירוש, אלא אם הם. 19) נמנו למעלה בפ"ט הי"א, יב ויג. 20) ואסור לאכול תרומה מגזירת חכמים. אבל מן התורה, כיון שנפסלו ואינם ראויים להזאה אינם מטמאים (כסף־משנה). ולא גזרו אלא לתרומה, אבל לא לחולין. 21) ראה הלכה ג. 22) "לפי שהוא (המים) ממין מה שהוא טהור לו (להאדם)". לשון רבינו בפירושו שם. התכוון לומר, מפני שמי חטאת כשרים אינם מטמאים את הטהור לחטאת, לא גזרו חכמים בפסולים, ואף־על־פי שהוא נוגע שלא לצורך הזאה. 23) צ"ל: כמות שהיה (כת"י תימן).

ג. מֵי חַטָּאת[24] שֶׁנִּטְמְאוּ וְנָגַע בָּהֶן אַחַר שֶׁנִּטְמְאוּ אָדָם הַטָּהוֹר לִתְרוּמָה, בֵּין בְּיָדָיו בֵּין בְּגוּפוֹ - נִטְמָא[25]. וְאִם נָגַע בָּהֶן הַטָּהוֹר לְחַטָּאת בְּיָדָיו - נִטְמָא[26]; נָגַע בִּשְׂאָר גּוּפוֹ - חֲרֵי הוּא טָהוֹר[27] כְּמוֹת שֶׁהָיָה.

24) שם. 25) כמו בנפסלו. 26) כל גופו. והטעם, מפני שנגע במשקין טמאים. 27) שמשקין אינם מטמאים במגע בגוף.

ד. מֵי חַטָּאת[28] שֶׁנָּפְלוּ לְתוֹכָן מֵי מַעְיָן אוֹ מֵי מִקְוֶה אוֹ מֵי פֵּרוֹת: אִם רֹב מֵי חַטָּאת - מְטַמְּאִין בְּמַשָּׂא[29]; וְאִם רֹב מֵי פֵּרוֹת - אֵין מְטַמְּאִין; מֶחֱצָה לְמֶחֱצָה - מְטַמְּאִין. אֵפֶר פָּרָה שֶׁנִּתְעָרֵב בְּאֵפֶר מִקְלֶה[30] וְקִדֵּשׁ בְּכֻלָּן: אִם הָיָה הָרֹב אֵפֶר פָּרָה - מְטַמְּאִין[31] בְּמֵי נִדָּה; וְאִם הָיָה הָרֹב אֵפֶר מִקְלֶה - אֵין מְטַמְּאִין בְּמַגָּע[32] אֲבָל מְטַמְּאִין בְּמַשָּׂא[33].

28) תוספתא פרה פ"ט ה"ג. 29) את הטהור לתרומה, אבל לא את הטהור לחטאת (חזון־איש, ראה ה"ב). ונראה שגם במגע מטמא, כדברי רבינו בפ"ו מהלכות אבות הטומאות הי"ג, שאי־אפשר ליגע במים ולא להסיטם. 30) אפר עצי חולין שרופים. 31) משנה פרה פ"ט, ז. 32) מפני שאפר באפר אינו נבלל יפה. ומכיוון שהרוב הוא אפר מקלה, אנו אומרים: באפר מקלה נגע. 33) בכורות כג, א. והטעם, מפני שנשא גם את אפר הפרה.

ה. אֵפֶר כָּשֵׁר[34] שֶׁנִּתְּנוּ עַל גַּבֵּי הַמַּיִם שֶׁאֵינָן רְאוּיִין לְקַדְּשָׁן וְנָגַע בָּהֶן הַטָּהוֹר לִתְרוּמָה, בֵּין בְּיָדָיו בֵּין בְּגוּפוֹ - נִטְמָא. נָגַע בָּהֶן הַטָּהוֹר לְחַטָּאת, אֲפִלּוּ בְּיָדָיו - חֲרֵי זֶה טָהוֹר כְּמוֹת שֶׁהָיָה[35].

34) שם, מ"ט. 35) כל דיניהם שווים למי חטאת שנפסלו (ה"ג).

ו. מֵי חַטָּאת[36] שֶׁנִּפְסְלוּ - לֹא יְגַבְּלֵם בְּטִיט, שֶׁלֹּא יַעֲשֵׂם תַּקָּלָה לַאֲחֵרִים, שֶׁמָּא יִגַּע בַּטִּיט וְיִטְמָא; שֶׁמֵּי חַטָּאת אֵינָם בְּטֵלִין בְּטִיט, שֶׁנֶּאֱמַר: חַטָּאת הִיא[37].

36) שם מ"ה. 37) בפירושו למשנה מביא רבינו דרשה זו בשם הספרי, אולם בספרי שבידינו לא מצאתיה.

ז. פָּרָה שֶׁשָּׁתָת[38] מֵי חַטָּאת, אַף עַל פִּי שֶׁנִּשְׁחֲטָה בְּתוֹךְ עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע שָׁעוֹת[39] - בְּשָׂרָהּ טָהוֹר[40]. שֶׁנֶּאֱמַר: לְמִשְׁמֶרֶת לְמֵי נִדָּה; בִּזְמַן שֶׁהֵן שְׁמוּרִין - אֵינָן בְּטֵלִין, אֲבָל בִּזְמַן שֶׁשְּׁתָאָתַן פָּרָה - בָּטְלוּ, שֶׁחֲרֵי אֵינָם שְׁמוּרִים[41].

38) שם. 39) ולא נתעכלו עדיין. 40) אף־על־פי שנגע

אחר שחיטה במי החטאת שבמעיה. 41) ספרי חוקת, פיסקא קכה. פסק כר' יהודה במשנתנו נגד תנא־קמא, מפני שאמרו בספרי (שם): "וכבר הלכה זו נשאלה לפני שלושים ושמונה זקנים ביבנה, וטיהרו את בשרה", וכן נאמר שם בשם ר' יוסי הגלילי ור' טרפון (כסף־משנה).

ח. הַמַּזֶּה[42] מֵחַלּוֹן שֶׁמַּזִּין מִמֶּנּוּ עַל הָרַבִּים, וְהַזֶּה עָלָיו וְנִכְנַס לַמִּקְדָּשׁ, וְאַחַר כָּךְ נִמְצְאוּ הַמַּיִם פְּסוּלִין - הֲרֵי זֶה פָּטוּר[43]; שֶׁחֶזְקַת הַמַּיִם שֶׁמַּזִּין מֵהֶן עַל הָרַבִּים שֶׁהֵן כְּשֵׁרִין, וַהֲרֵי זֶה כְּאָנוּס[44]. אֲבָל אִם הֵזֶּה עָלָיו מֵחַלּוֹן שֶׁל יָחִיד וְנִכְנַס לַמִּקְדָּשׁ וְנִמְצְאוּ הַמַּיִם פְּסוּלִין - חַיָּב בְּקָרְבָּן עוֹלֶה וְיוֹרֵד[45], מִפְּנֵי שֶׁהָיָה לוֹ לִבְדֹּק עַל הַמַּיִם וְאַחַר כָּךְ יִכָּנֵס לַמִּקְדָּשׁ. מַחֲלִיקִים[46] הָיוּ הָעָם בַּמַּיִם שֶׁשּׁוֹתִתִים בָּאָרֶץ מֵחַלּוֹן שֶׁל רַבִּים[47], וְדוֹרְסִים אוֹתָן וְנִכְנָסִים לַמִּקְדָּשׁ, וְלֹא הָיוּ חוֹשְׁשִׁין לָהֶן שֶׁמָּא פְּסוּלִין הֵן.

42) שם פי"ב מ"ד. 43) מלהביא קרבן, כאדם טמא ששגג ונכנס למקדש. 44) מפני שלא היה צריך לחקור אם המים היו כשרים. [בפירושו למשנתנו, מוסיף רבינו עוד טעם ואומר, שאפילו אם היה ספק שמא הוא טמא, הרי אמרו, ספק טומאה ברשות הרבים - ספיקו טהור]. 45) עשיר מביא כשבה או שעירה, ועני מביא שתי תורים או שני בני יונה, ועני מדוכא ("דלי דלות") מביא סולת. ברוב החטאות, אין הבדל בין עשיר לעני, ונקראות "חטאת קבועה". 46) שם. 47) דרך החלון הזה היו מזים על טמאים רבים, ונאספו שם מים, והעם היו מתחלקים ובגדיהם מתלכלכים (רבינו שם).

ט. הַמַּזֶּה[48] בְּאֵזוֹב הַטָּמֵא[49] לְחַטָּאת[50]: אִם יֵשׁ בּוֹ כְּבֵיצָה - הַמַּיִם פְּסוּלִין[51] וְהַזָּיָתוֹ [פְּסוּלָה]; אֵין בּוֹ כְּבֵיצָה - הַמַּיִם כְּשֵׁרִים[52] וְהַזָּאָתוֹ פְּסוּלָה[53]. וְאֵזוֹב זֶה[54] מְטַמֵּא חֲבֵרוֹ וַחֲבֵרוֹ לַחֲבֵרוֹ אֲפִלּוּ הֵן מֵאָה, שֶׁאֵין מוֹנִין לְחַטָּאת[55].

48) שם מ"ו. 49) כגון שלקטו לאכילה (ראה פרק יא ה"ז). 50) והוא טהור לקודש. 51) ואם היה טמא לתרומה או לקודש, המים טמאים ולא רק פסולים (רבינו בפירושו). 52) שאין אוכל טמא מטמא אחרים בפחות משיעור זה (הלכות טומאת אוכלים פ"ד ה"א). 53) שנאמר (במדבר יט, יט): "והזה הטהור", בין האדם המזה ובין האזוב שבו מזים. 54) כשיש בו כביצה. 55) ראה למעלה פי"ג ה"ו.

י. הַמַּגְבִּיהַּ[56] כְּלִי שֶׁהֵזָּה עָלָיו וַהֲרֵי עָלָיו הַמַּיִם כְּדֵי הַזָּאָה - טָהוֹר; שֶׁהַמַּיִם שֶׁעָשׂוּ מִצְוָתָן אֵינָן מְטַמְּאִין, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[57].

56) שם מ"ה "אוחז הוא הטהור בקורדום". 57) למעלה ה"א.

בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְּסִיעַן

יום ג' י"ט אדר־ב' ה'תשפ"ב

הִלְכוֹת טֻמְאַת צָרַעַת

יֵשׁ בִּכְלָלָן שְׁמוֹנֶה מִצְוֹת. שֵׁשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה, וּשְׁתַּיִם מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶה הוּא פִּרְטָן: א) לְהוֹרוֹת בִּצָּרַעַת אָדָם כְּדִינָהּ הַכָּתוּב בַּתּוֹרָה. ב) שֶׁלֹּא יָקֵץ סִימָנֵי טֻמְאָה. ג) שֶׁלֹּא יְגַלַּח הַנֶּתֶק. ד) שֶׁיִּהְיֶה הַמְּצֹרָע מְפֻרְסָם בִּקְרִיעַת בְּגָדָיו וּפְרִיעַת רֹאשׁוֹ וַעֲטִיָּה עַל שָׂפָם. ה) טָהֳרַת צָרַעַת. ו) שֶׁיְּגַלַּח הַמְּצֹרָע אֶת כָּל שְׂעָרוֹ כְּשֶׁיִּטְהַר. ז) דִּין צָרַעַת הַבֶּגֶד. ח) דִּין צָרַעַת הַבַּיִת.

וּבֵאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ בִּפְרָקִים אֵלּוּ:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

1) יבאר אי זהו צרעת עור הבשר, וכמה מראות בה, ואם מצטרפים זה עם זה, מראה הפיתוך ומראה נגע שאינו עמוק מעור הבשר, שיעור כל נגע צרעת, וכל מקום שנאמר בהרת אם הוא דווקא, שלשה סימני טומאה הם בצרעת עור הבשר.

א. צָרַעַת עוֹר הַבָּשָׂר[2] הוּא שֶׁיַּלְבִּין מָקוֹם מִן הָעוֹר[3], וְתִהְיֶה הַלַּבְנוּנִית כִּקְרוּם בֵּיצָה[4] וּמִקְרוּם בֵּיצָה וּלְמַעְלָה[5]. אֲבָל לַבְנוּנִית שֶׁהִיא דֻּהָה[6] מִקְרוּם הַבֵּיצָה וּלְמַטָּה - אֵינָהּ צָרַעַת, אֶלָּא בֹּהַק[7] הוּא.

2) האמורה בתורה (ויקרא יג, ב): אדם כי יהיה בעור בשרו וכו' והיה בעור בשרו לנגע צרעת. 3) להוציא צרעת בראש או בזקן, שדיניה יתבארו לקמן בפ"ח. במה דברים אמורים, כשהלבנונית קשורה באיזו שהיא מחלת העור, אבל סתם כתם לבן בעור בריא לגמרי - אינו צרעת. וכן שנינו ב'תורת כהנים' פרשת נגעים פ"א ה"ו: "והיה בעור בשרו לנגע", מלמד שהוא מצטער ממנו. ברור שהכוונה שהנגע גורם לו כאב או גירוי מצער (ראה 'התורה והמצוה' למלבי"ם שם). 4) כקרום הרך שבפנים ולא הקליפה הקשה החיצונית ('תפארת ישראל' נגעים פ"א מ"א ב'בועז'). 5) לבנונית יותר עזה. 6) כהה. 7) שנאמר (שם, לט): בוהק הוא פרח בעור טהור הוא.

ב. וְאַרְבַּע מַרְאוֹת[8] יֵשׁ בְּצָרַעַת עוֹר הַבָּשָׂר, וְאֵלּוּ הֵן: לֶבֶן עַז בְּיוֹתֵר שֶׁאֵין לְמַעְלָה מִמֶּנּוּ, שֶׁהוּא נִרְאֶה בְּעוֹר הַבָּשָׂר כַּשֶּׂלֶג, הוּא הַנִּקְרָא בַּהֶרֶת[9]. וְלֶבֶן שֶׁהוּא דֹּהֶה מִזֶּה מְעַט, שֶׁנִּרְאֶה כְּצֶמֶר נָקִי שֶׁל כֶּבֶשׂ בֶּן יוֹמוֹ[10], הוּא הַנִּקְרָא[11] שְׂאֵת[12]. וְלֶבֶן שֶׁדֹּהֶה מִן הַשְּׂאֵת מְעַט, שֶׁנִּרְאֶה כְּסִיד הַהֵיכָל[13], הוּא תּוֹלֶדֶת הַבַּהֶרֶת[14], וְנִקְרֵאת סַפַּחַת[15]. וְלֶבֶן שֶׁדֹּהֶה מִסִּיד הַהֵיכָל מְעַט, וַהֲרֵי הוּא כִּקְרוּם בֵּיצָה[16], הִיא תּוֹלֶדֶת הַשְּׂאֵת, וְגַם זֶה נִקְרָא סַפַּחַת. הִנֵּה לָמַדְתָּ[17], שֶׁהַמַּרְאֶה שֶׁהוּא כְּסִיד הַהֵיכָל הוּא סַפַּחַת הַבַּהֶרֶת, וְהַמַּרְאֶה שֶׁהוּא כִּקְרוּם בֵּיצָה הִיא סַפַּחַת הַשְּׂאֵת; שֶׁאֵין לְשׁוֹן סַפַּחַת אֶלָּא טְפֵלָה. מִכָּאן אָמְרוּ: מַרְאוֹת נְגָעִים - שְׁתַּיִם שֶׁהֵן אַרְבַּע[18]: בַּהֶרֶת וְסַפַּחְתָּהּ, שְׂאֵת וְסַפַּחְתָּהּ.

8) נגעים פ"א מ"א. 9) האמורה בתורה (שם, ב): אדם כי יהיה בעור בשרו שאת או ספחת או בהרת. ונקראה כך על שם הלובן העז והבהיר, כמו "בהיר הוא בשחקים" (איוב לז, כא) – רש"י בפירושו על התורה. וב'תורת כהנים' (פרשת נגעים, פ"ב ה"ב) שנינו: "וכמה תהא לבנוניתה? כשלג, שנאמר (במדבר יב, י) והנה מרים מצורעת כשלג". 10) ביום שנולד, ואחר שרחצו את צמרו כדי לנקותו (רבינו בפירושו על המשנה שם). 11) בתורה, שם. 12) כחכמים במשנה שם נגד דעת רבי מאיר. רבינו בפירושו למשנה שם אומר שהכתוב (שם, לט): "שאת לבנה או בהרת לבנה" מוכיח שאלו הן הלבנות ביותר. 13) של בית המקדש, שהוא לבן מאד, מפני שמלבינים את ההיכל בכל שנה, כמפורש במס' מדות פ"ג מ"ד ('תפארת ישראל' שם).

14) הנגעים המפורשים בתורה – בהרת ושאת – נקראים אבות, והנלמדים מדרשה כטפלים להם - נקראים תולדות, ונלמדו מהמילה "ספחת". ראה בהערה הבאה.

15) בגמרא שבועות ו, ב - אמרו: ואין ספחת אלא טפילה, וכן הוא אומר (שמואל־א ב, לו): ספחני נא אל אחת הכהונות. 16) רבינו נוקט שיטת רבי עקיבא (שבועות ה, ב) שארבעת המראות הם "זו למעלה מזו", פירוש נבדלים הם זה מזה בדרגת חוזק לבנוניתם ומסודרים בהתאם לכך, בהרת שלבנוניתה עזה ביותר נשנית בראש, ואחריה מראה השאת שהוא כצמר לבן, והשאת לבנוניתה למעלה מלובן סיד ההיכל, וסיד למעלה מקרום ביצה שלבנוניתו דיהה משלוש הקודמות. אבל לרבנן ההבדל הוא בסוג הלבנונית, לובן השלג והסיד הוא מסוג מיוחד שאינו דומה לסוג הלובן של צמר וקרום ביצה (ראב"ד כאן. והרמב"ן בפירושו על התורה (ויקרא יג, ג) מבאר שסוג לובן הבהרת הוא מבריק ומסנוור מה־שאין־כן סוג השאת. וראה 'תפארת ישראל' בתחילת מס' נגעים שחילק ג"כ את המראות לשני סוגים: מזהיר ובלתי מזהיר). 17) מזה שאמרנו, שהבהרת יותר לבנה משאת, וסיד יותר לבן מקרום ביצה, יש ללמוד שסיד הוא טפל לבהרת, וקרום ביצה טפל לשאת.

18) בגמרא שם משמע, ששיטת רבי עקיבא: "זו למעלה מזו, וזו למעלה מזו" מנוגדת לשיטת אבות ותולדות השנויה בנגעים פ"א מ"א, ומכאן תמיהה חמורה על דברי רבינו כאן שנוקט שתי השיטות המנוגדות זל"ז. ב'כסף משנה' עמד על תמיהה זו ומבאר, שאמנם השקלא־וטריא במס' שבועות שם מסתמכת על ניגוד בין שתי השיטות, אבל לפי המסקנה שם ו, א - אפשר שגם רבי עקיבא מודה באבות ותולדות כפי שנשנו במשנתנו. ביאור נוסף בהערה הבאה.

1 **ג. אַרְבַּע מַרְאוֹת נְגָעִים אֵלּוּ - כֻּלָּן מִצְטָרְפִין זֶה עִם**
2 **זֶה[19], בֵּין לְהָקֵל בֵּין לְהַחְמִיר[20]; בֵּין בִּתְחִלַּת רְאִיַּת**
3 **הַנֶּגַע[21], בֵּין בְּסוֹף הַשִּׁבְעָה[22], בֵּין לְאַחַר שֶׁנִּפְטַר**
4 **הַמְּצֹרָע[23] אוֹ נֶחְלַט[24]. כֵּיצַד? אֶחָד נֶגַע שֶׁהָיָה כֻּלּוֹ**
5 **לָבָן כְּשֶׁלֶג אוֹ כְּסִיד הַהֵיכָל אוֹ כְּצֶמֶר נָקִי אוֹ כִּקְרוּם**
6 **בֵּיצָה, וְאֶחָד נֶגַע שֶׁהָיָה מִקְצָת הַלֶּבֶן כְּמַרְאֵה הַבֹּהֶרֶת**
7 **וּמִקְצָתוֹ כְּמַרְאֵה הַשְּׁאֵת וּמִקְצָתוֹ כְּמַרְאֵה הַסַּפַּחַת[25] -**
8 **הַכֹּל כְּמַרְאֶה אֶחָד הוּא חָשׁוּב. אִם כֵּן, לָמָּה מְנָאוּם**
9 **חֲכָמִים[26] וְאָמְרוּ: מַרְאוֹת נְגָעִים - שְׁתַּיִם שֶׁהֵן**
10 **אַרְבַּע?[27] כְּדֵי לְהָבִין בַּמַּרְאוֹת[28]. שֶׁכָּל כֹּהֵן שֶׁאֵינוֹ**
11 **מַכִּיר[29] הַמַּרְאוֹת וּשְׁמוֹתֵיהֶן כְּשֶׁמְּלַמְּדִין אוֹתוֹ**
12 **וּמוֹדִיעִין אוֹתוֹ - לֹא יִרְאֶה הַנֶּגַע, עַד שֶׁיָּבִין וְיַכִּיר[30]**
13 **וְיֹאמַר: זוֹ הִיא הַבֹּהֶרֶת וְזוֹ הִיא סַפַּחְתָּהּ[31], זוֹ הִיא**
14 **הַשְּׁאֵת וְזוֹ הִיא סַפַּחְתָּהּ.**

19) בנגעים שם מ"ג, אנו שונים: "ארבעה מראות הללו מצטרפים זע"ז", ומשמע שאין כל הגבלה בדבר, ואפילו שתי התולדות או תולדה של שאת עם בהרת, שיש ביניהן הבדל של שלוש דרגות, גם כן מצטרפות. וכן משמע מ'תורת כהנים' פרשת נגעים פ"א ה"ד, שדרשו: והיה (פירוש, נאמר בתורה (שם יג, ב): "והיה לנגע צרעת" בלשון יחיד, ולא נאמר "והיו", והרי הכתוב מדבר בנגעים רבים) מלמד שמצטרפים זה עם זה, מפני שכולם נחשבים כאחד (ראה רש"י שבועות ו, א ד"ה ואע"ג, ורא"ש בפירושו למשנתנו). אמנם בסוגיה שם משמע, שמי ששונה אבות ותולדות סובר שתולדה מצטרפת רק עם אב שלה, אולם זה נאמר בשקלא־וטריא, אבל לפי המסקנה שם אליבא דרבי עקיבא, שדרגות הלובן אינן קובעות בצירוף, ונאמרו רק לשם לימוד טבעי הנגעים, אפשר שגם אבות ותולדות לא נקבעו לענין דיני צירוף אלא לשם לימוד טבעי הנגעים ומראותיהם "וכל כהן שאינו בקיא בהם ובשמותיהם אינו רואה את הנגעים" (גמרא שם). 'כסף משנה'. וראה דברי רבינו בסוף הלכה זו. 20) בין אם הצירוף מביא הקלה למצורע, בין אם הוא מחמיר עליו. כיצד? נקדים עיקרי דיני נגעי עור בשר: א. אדם שלקה בנגע מביאים אותו אל הכהן. ב. אם מצא הכהן נגע גדול כגריס (שיעורו יתבאר לקמן ה"ז) ויש בו שתי שערות שהלבינו או מחיה (בשר חי) כעדשה, הוא מודיע שהמנוגע הוא מצורע מוחלט. ג. אם אין בנגע אחד משני הסימנים האלה, הכהן מסגירו לשבעה ימים (פרטי ההסגר יבוארו לקמן). ד. אם לא פשה (= התרחב) הנגע אחרי שבעת הימים וגם לא נולדו בו סימני הטומאה שאמרנו למעלה, מסגירו הכהן שנית לשבוע. ה. אם אחרי הסגר שני לא נולדו בו אחד משלושת סימני הטומאה – שתי שערות לבנות, מחיה, פשיון – מטהרו הכהן. ולעולם אין הסגר שלישי בנגעי אדם (ראה סוף הפרק כאן. וראה רש"י בפירושו על התורה ויקרא יג, ו. וברבינו אליהו מזרחי שם). ו. אם פשה הנגע אחרי הסגר ראשון או הסגר שני - הוא מצורע מוחלט. ז. אם אחרי ההסגר או אחרי שהוחלט התרחבה הצרעת ופרחה בכל גופו – טהור. ח. אם פרחה הצרעת בכל הגוף בתחילה, דינה ככל נגע ומסגירים את המנוגע. ועכשיו נפרש.

21) כאן הצירוף הוא לחומרא בלבד, כגון שהיה במנוגע כחצי גריס מראה בהרת וכחצי גריס מראה שאת, מצטרפים לשיעור גריס ומסגירים אותו כשאין בנגע סימני טומאה או מחליטים אותו כשיש בו סימן טומאה (ראה דין ב).

22) של הסגר ראשון או הסגר שני. ויש בשניהם להקל ולהחמיר. כיצד? היתה בו בהרת כגריס ונסגר, ואחרי שבעת הימים ירדה הלבנונית ונמצא מראה שאת, אין אנו אומרים שזה נגע חדש וטעון הסגר ראשון, אלא דנים שני המראות

כנגע אחד ומסגירים אותו שנית, ואינו טעון הסגר שלישי (ראה דין ה). ולהחמיר כיצד? היתה בו בהרת כגריס, ואחרי ההסגר הוכהה הלבנונית של מחצית הנגע והפך למראה שאת, אין אנו דנים את שני החצאים כשני נגעים שונים פחותים מכגריס אלא מצטרפים ודנים אותם כנגע אחד. וכן בסוף הסגר שני הצירוף הוא לפעמים להקל ולפעמים להחמיר. להקל כיצד? היתה בו בהרת כשני גריסים, ואחרי הסגר שני, מצאו במקום הנגע גריס או יותר שאת, והשאר כמה שהיה, אין אנו אומרים נגע חדש – שאת – הוא זה וטעון הסגר, אלא מצטרפים ונגע אחד הוא שלא פשה בהסגר שני – וטהור (ראה דין ה). ולהחמיר: ניתוספה אפילו פחות מכגריס שאת, הרי זה פשיון ומחליטים את המנוגע (ראה דין ו). 23) פירוש, שטיהרוהו ופטרוהו מדיני נגעים, היינו, כשלא נמצאו סימני טומאה – שיער לבן, פשיון, מחיה – אחרי הסגר שני. ואם אחרי שפטרוהו פשתה הצרעת, הוא מצורע מוחלט ואפילו אם הפשיון היה ממראה אחד - מצטרף הוא לנגע הראשון. 24) אם אחר החליטה פרח נגע ממראה אחר בכל הגוף, אנו דנים שני המראות כנגע אחד ומטהרים אותו (ראה דין ז). כל הדינים שלמעלה, נשנו בקיצור במסכת נגעים פ"א מ"ג. 25) כסיד ההיכל או כקרום ביצה, ואפילו אין בנגע שיעור גריס אלא אם נצרף כל ארבעת המראות – מצטרפים. 26) שם מ"א. 27) ויותר רצוי היה לומר: מקרום ביצה ולמעלה – טמא. 28) שלימדו הכהנים להכיר ולראות הנגעים. 29) שבועות ו, א. 30) אין בזה סתירה לדברי רבינו לקמן (פ"ט ה"ב): "ואפילו היה הכהן קטן או שוטה, החכם אומר לו והוא מחליט", מפני ששם מדובר כשכהן אינו סומך על עצמו כלל ואומר מה שהחכם מלמדו, כמו שמבאר שם רבינו, וכאן כשהכהן רוצה לסמוך על בינתו ואינו מזדקק להוראותיו של חכם בקיא, אסור לו לראות נגעים עד שיבין ויכיר ('קרית ספר', וראה ב'כסף משנה' שם הסבר אחר). 31) לקמן (שם) כותב רבינו שצריך להיות בקיא גם בנגעי בתים ובגדים.

1 ד. הָיָה בְּמַרְאֵה הַלֵּבֶן מֵאַרְבַּע מַרְאוֹת אֵלּוּ מִקְצָת
2 אַדְמוּמִיּוּת מְעֹרֶבֶת בּוֹ - גַּם זֶה נֶגַע צָרַעַת הוּא;
3 שֶׁנֶּאֱמַר: אוֹ בַהֶרֶת לְבָנָה אֲדַמְדָּמֶת, וְהוּא הַדִּין
4 לַשְּׁאֵת[32] וְלַסַּפַּחַת שֶׁל שְׁאֵת וּלְסַפַּחַת הַבַּהֶרֶת.
5 וְהַמַּרְאֶה הַזֶּה, שֶׁהוּא מְעֹרָב מִלַּבְנוּנִית וּמְעַט אֹדֶם,
6 הוּא הַנִּקְרָא פָּתוּחַ[33]. וְכֵיצַד מַרְאֵה הַפָּתוּחַ בְּאַרְבַּע
7 מַרְאוֹת אֵלּוּ? כְּאֵלּוּ הֵן אַרְבַּע כּוֹסוֹת[34] מְלֵאוֹת חָלָב[35],
8 וְנִתְעָרֵב בַּכּוֹס הָרִאשׁוֹנָה שְׁנֵי טִפֵּי דָם, וּבַשְּׁנִיָּה
9 אַרְבָּעָה טִפִּין, וּבַשְּׁלִישִׁית שְׁמוֹנָה טִפִּין, וּבָרְבִיעִית
10 שִׁשָּׁה עָשָׂר טִפִּין. הַפָּתוּחַ שֶׁבַּבַּהֶרֶת הוּא הַמַּרְאֶה
11 הָרְבִיעִי, וְהַפָּתוּחַ שֶׁבַּשְּׁאֵת - כְּמַרְאֶה כּוֹס שְׁלִישִׁית,
12 וְהַפָּתוּחַ שֶׁבְּסַפַּחַת הַבַּהֶרֶת - כְּמַרְאֶה הַכּוֹס הַשְּׁנִיָּה,
13 וְהַפָּתוּחַ שֶׁבְּסַפַּחַת הַשְּׁאֵת - כְּמַרְאֶה הַכּוֹס
14 הָרִאשׁוֹנָה[36].

32) נגעים פ"א מ"ב. ב'תורת כהנים' פרשת נגעים פ"ד ה"ג, אנו שונים: "יכול (אפשר לחשוב) השאת תטמא חלקה (בלי תערובת אדמומית) והברת תטמא בפתוך (בתערובת כזו, שהרי "אדמדמת" נכתבה בתורה אצל בהרת בלבד), מנין ליתן את האמור בבהרת בשאת, ואת האמור בשאת בבהרת? תלמוד־לומר צרעת היא". ופירש רבינו במשנה (שם) מפני שגם בבהרת בשאת כתוב "צרעת היא" למדים זו מזו. (זוהי אחת המידות שהתורה נדרשת בהן ונקראת "גזירה שווה", היינו שבשני מקומות נמצאת אותה המילה, ולומדים מזה ששני הענינים דינם שווה). 33) מעורב בלשון ארמית. בתרגום יונתן בן עוזיאל (איוב כה, ב): "פתיכין אשא ומיא", פירוש: מעורבים אש ומים ('תוספות יום־טוב' במשנתנו). 34) סתם כוס מחזיקה רביעית הלוג ('מראה כהן' סי' ד). 35) שבועות ו, א. 36) רבינו מפרש, שבהרת הלבנה ביותר אין אדמומית ניכרת בה אלא־אם־כן תתערב כמות גדולה של אודם, ובמראות הכהים ניכרת אדמומית כשנתערבה כמות יותר קטנה, וכל מה שהלבנונית מחלישה והולכת, מצטמצמת כמות החומר האדום הדרושה, כדי שתהיה ניכרת (הראב"ד מהפך את הסדר, וראה 'כסף משנה').

15 ה. כָּל הַמַּרְאוֹת הָאֵלּוּ, בֵּין הַלָּבָן בֵּין הַפָּתוּחַ[37],
16 מִצְטָרְפִין זֶה עִם זֶה וּכְמַרְאֶה אֶחָד הֵן חֲשׁוּבִין. וּבֵין
17 שֶׁהָיָה הַנֶּגַע כֻּלּוֹ לָבָן אוֹ מִקְצָתוֹ לָבָן וּמִקְצָתוֹ
18 אֲדַמְדַּם - הַכֹּל כְּמַרְאֶה אֶחָד הוּא, בֵּין לְהָקֵל בֵּין
19 לְהַחְמִיר.

37) למעלה בה"ג השמיענו רבינו שארבעה המראות החלקים (בלי תערובת אדמימות) מצטרפים, וכאן מוסיף ואומר שגם הפתוכים מצטרפים, מפני שדין צירוף מראות נגעים נשנה (בנגעים פ"א מ"ג) אחרי דיני הפתוכים, ומשמע שכל האמור למעלה כלול בדין צירוף.

20 ו. כָּל מַרְאֵה צָרַעַת עוֹר הַבָּשָׂר[38] אֵינָהּ קְרוּיָה נֶגַע[39]
21 וְלֹא מִטַּמְּאָה עַד שֶׁיִּהְיֶה מַרְאֶה הַנֶּגַע עָמֹק מֵעוֹר
22 הַבָּשָׂר[40]. לֹא עָמֹק בִּמְשִׁישָׁתוֹ[41], אֶלָּא בְּמַרְאִית הָעַיִן,
23 כְּמַרְאֶה הַחַמָּה הַנִּרְאִית לָעַיִן עֲמֻקָּה מִן הַצֵּל. אֲבָל
24 אִם הָיָה מַרְאֵה הַלֵּבֶן אוֹ הַפָּתוּחַ בְּשָׁוֶה עִם שְׂאָר
25 הָעוֹר אוֹ גָּבוֹהַּ מִן הָעוֹר - אֵינוֹ נֶגַע, אֶלָּא כְּמוֹ צֶמַח
26 מִן הַצְּמָחִים הָעוֹלִים בַּגּוּף.

38) כל הנגעים שבגוף האדם, חוץ מנגעי הראש והזקן, נקראים צרעת עור הבשר. ודיני נגעי ראש וזקן יתבארו לקמן בפ"ח. 39) בין המראות הלבנים ובין הפתוכים. 40) שבועות ו, ב. כתוב בתורה (ויקרא יג, ג): "ומראה הנגע עמוק מעור בשרו". ומה שאמרו בגמרא (שם): "אין שאת אלא גבוה" פירושו, שגבוהה ממראה הבהרת מפני שהיא כהה ממנה, אבל עמוקה ממראה העור (כסף־משנה). 41) שיהיה העור הבריא גבוה ממש ממקום הנגע, ומורגש במשמוש היד. "ומראה הנגע עמוק, אין ממשו עמוק" ('תורת כהנים' פרשת נגעים פ"ב ה"ה). התכוון לומר, שאפילו אין הנגע עמוק ממש מבשר העור אלא מראהו – נקרא צרעת, אבל גם כשהוא עמוק ממש דין צרעת עליו אם מראהו עמוק ('קרית ספר').

ז. שִׁעוּר כָּל נִגְעֵי צָרַעַת, בֵּין צָרַעַת אָדָם בֵּין צָרַעַת בְּגָדִים - כִּגְרִיס[42] הַקִּלְקִי[43] שֶׁהוּא מְרֻבָּע[44]. וְהוּא מָקוֹם מְרֻבָּע מֵעוֹר הַבָּשָׂר כְּדֵי צְמִיחַת שְׁלֹשִׁים וְשֵׁשׁ[45] שְׂעָרוֹת, שֵׁשׁ שְׂעָרוֹת אֹרֶךְ וְשֵׁשׁ שְׂעָרוֹת רֹחַב. וְכָל הַפָּחוֹת מִזֶּה[46] אֵינוֹ נֶגַע צָרַעַת[47].

42) נגעים פ"ו מ"א. 43) מין פול שהוא יותר גדול מפול רגיל, ונקרא כך על שם המקום שהוא גדל שם. 44) פירוש, הפול עצמו הוא מרובע. כך מפרש רבינו במס' מעשרות פ"ה מ"ח: "ומן הפולים מין אחד שהגרגרים שלו גדולים (גדילים?) מרובעים מיוחסים למקום, והוא הידוע כגריס הקלקי". (וראה רא"ש כאן שפירש, שהגריס הוא עגול אלא שמוסיפים עליו את ארבע הקרנות ומשלימים לריבוע). 45) כלומר, לא כעוביין של שלושים ושש שערות, אלא כשטח המקום שגדלות בו בממוצע (ש"ך יו"ד סי' קצ ס"ק יח). 46) משש שערות באורך וכן ברוחב, ואע"פ שיש בו כדי לרבעו ויצטרף למקום 36 שערות. 47) ראה בהלכה הבאה.

ח. נֶגַע שֶׁהָיָה רָחְבּוֹ כְּדֵי צְמִיחַת חָמֵשׁ שְׂעָרוֹת, אֲפִלּוּ הָיָה אָרְכּוֹ אַמָּה - הֲרֵי זֶה טָהוֹר, וְאֵינוֹ נֶגַע צָרַעַת עַד שֶׁיִּהְיֶה בּוֹ רִבּוּעַ כִּגְרִיס[48]. וְכָל הַשִּׁעוּרִין הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי[49].

48) באורך כגריס וברוחב כגריס. בפירושו על המשנה (שם) מבאר רבינו, שאין תבנית הנגע צריכה להיות מרובעת ממש, אלא שתתפוס מקום שאפשר להכניס בו גריס מרובע ולא יחרוג מגבולות הנגע. 49) עירובין ד, א.

ט. כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר בַּהֶרֶת[50] - הוּא הַדִּין לִשְׁאָר אַרְבַּע מַרְאוֹת[51] שֶׁל לָבָן אוֹ שֶׁל פָּתוּחַ. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה הַנֶּגַע כִּגְרִיס אוֹ יָתֵר, וְיִהְיֶה עָמֹק מֵעוֹר הַבָּשָׂר. וְזֶה הוּא שֶׁאָנוּ קוֹרִין אוֹתוֹ בַּהֶרֶת סְתָם[52]. בַּהֶרֶת שֶׁהִיא עַזָּה כְּשֶׁלֶג נִרְאֵית בְּאָדָם שֶׁהוּא לָבָן כֵּהָה[53], וּבַהֶרֶת שֶׁהִיא כֵּהָה נִרְאֵית בְּכוּשִׁי[54] עַזָּה. לְפִיכָךְ אֵין מְשַׁעֲרִין הַכֹּל אֶלָּא בְּבֵינוֹנִי[55], שֶׁאֵינוֹ לֹא לָבָן וְלֹא שָׁחֹר.

50) פירוש, שנאמר איזה דין שהוא בבהרת. 51) בפירושו על המשנה (שם) כותב רבינו, שלמדו מ'גזירה שוה', נאמר בבהרת "צרעת", ונאמר בנגעים אחרים "צרעת", ליתן בכל הנגעים את האמור בבהרת. 52) לפי הענין מסתיימת כאן ה"ט, ומכאן ואילך ענין בפני עצמו. 53) לפעמים אפילו למטה מקרום ביצה. 54) שעורו שחור. 55) לפי מראה עורו של אדם בינוני, לא בהיר ביותר ולא כהה ביותר. כחכמים, במס' נגעים פ"ב מ"א.

י. שְׁלֹשָׁה סִימָנֵי טֻמְאָה הֵן בְּצָרַעַת עוֹר הַבָּשָׂר[56]: שֵׂעָר לָבָן, וְהַמִּחְיָה[57], וְהַפִּשְׁיוֹן[58]. וּשְׁלָשְׁתָּן מְפֹרָשִׁין בַּתּוֹרָה. כֵּיצַד? מִי שֶׁנּוֹלְדָה בּוֹ בַּהֶרֶת וּבָהּ שֵׂעָר לָבָן אוֹ מִחְיַת בָּשָׂר חַי, כְּשֶׁיִּרְאֵהוּ הַכֹּהֵן - יַחְלִיטוֹ וְיֹאמַר טָמֵא. לֹא הָיָה בָּהּ שֵׂעָר לָבָן וְלֹא מִחְיָה - יִסָּגֵר[59] שִׁבְעַת יָמִים. וּבַשְּׁבִיעִי רוֹאֵהוּ: אִם נוֹלַד בַּבַּהֶרֶת שֵׂעָר לָבָן אוֹ מִחְיָה, אוֹ שֶׁפָּשְׂתָה וְהוֹסִיפָה - הֲרֵי זֶה מֻחְלָט; לֹא נוֹלַד בָּהּ לֹא מִחְיָה וְלֹא שֵׂעָר לָבָן וְלֹא פָּשְׂתָה בָּעוֹר - יַסְגִּיר שָׁבוּעַ שֵׁנִי. אִם נוֹלַד בָּהּ אֶחָד מִשְּׁלָשְׁתָּן - מַחְלִיטוֹ, וְאִם לָאו - הֲרֵי זֶה טָהוֹר וְיִכָּטְרֶנּוּ; שֶׁאֵין בְּנִגְעֵי עוֹר הַבָּשָׂר הֶסְגֵּר יָתֵר עַל שְׁנֵי שָׁבוּעוֹת[60]. וְאִם לְאַחַר שֶׁפָּטְרוֹ וְטָהֵר פָּשָׂה הַנֶּגַע אוֹ נוֹלַד בּוֹ שֵׂעָר לָבָן אוֹ מִחְיָה - הֲרֵי זֶה מֻחְלָט טֻמְאָה[61].

56) ראה למעלה הערה לז. 57) בשר בריא באמצע הנגע. 58) התרחבות הנגע. פרטי דיניהם מבוארים בפרקים הבאים. 59) ב'משנה למלך' לקמן פי"ד ה"ה כתב שאין סוגרים אותו ממש בבית, אלא הכהן אומר לו: הנך מוסגר, אולם רש"י בפירושו על התורה אומר שהכהן מסגירו ממש, וכן כתב גם בנדרים נו, ב. והר"ן וה'תוספות' שם קיבלו דעתו. 60) ראה מה שכתבנו למעלה ה"ג (דין ה). 61) נגעים פ"ג מ"ג.

יא. בַּהֶרֶת שֶׁהָיְתָה עַזָּה כְּשֶׁלֶג וּלְאַחַר הֶסְגֵּר נַעֲשֵׂית כִּקְרוּם בֵּיצָה, אוֹ שֶׁהָיְתָה בַּתְּחִלָּה כִּקְרוּם בֵּיצָה וְנַעֲשֵׂית כְּשֶׁלֶג - הֲרֵי הִיא כְּמוֹת שֶׁהָיְתָה[62]; שֶׁאֵין עַזּוּת הַמַּרְאֶה סִימַן טֻמְאָה, וְלֹא כְּהִיָּתוֹ סִימַן טָהֳרָה. אֶלָּא אִם נִתְמַעֵט מֵאַרְבַּע מַרְאוֹת וְנַעֲשֵׂית כֵּהָה מִקְּרוּם בֵּיצָה, שֶׁהֲרֵי נַעֲשֵׂית בֹּהַק[63], וּלְפִיכָךְ טָהוֹר. אִם כֵּן, מַהוּ זֶה שֶׁנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה: וְהִנֵּה כֵּהָה הַנֶּגַע וְלֹא פָשָׂה הַנֶּגַע בָּעוֹר וְטִהֲרוֹ הַכֹּהֵן?[64] שֶׁאִם כֵּהָה מֵאַרְבַּע מַרְאוֹת[65] - טָהוֹר. וְכֵן אִם לֹא כֵּהָה וְלֹא פָשָׂה וְלֹא נוֹלַד בּוֹ לֹא שֵׂעָר לָבָן וְלֹא מִחְיָה - הֲרֵי זֶה טָהוֹר[66].

62) שם פ"ד מ"ז. דינה כאילו לא נשתנה כלל. 63) ראה למעלה ה"א. 64) ומשמע שכהיית הנגע הוא סימן טהרה, וכן אפשר ללמוד לכאורה מכאן שאם לא כהה – טמא. 65) למטה מקרום ביצה. 66) ומה שאמרה תורה "ולא פשה" הכוונה או לא פשה, כמו "ומכה אביו ואמו מות יומת" (שמות כא, טו). ורש"י בפירושו על התורה אומר, ש"כהה הנגע" טהור, אבל לא כהה אפילו לא פשה – טמא. (והרמב"ן שם מפריך דעת רש"י ופסק כדעת רבינו. ראה 'תוספות יום־טוב' שם פ"א מ"ג).

יום ד' כ' אדר־ב' ה'תשפ"ב

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) יבאר שיער לבן שהוא סימן טומאה, וכמה שערות יהיו ושיעורם, לובן השערות מטמא בכל מראה ובאי זה מקום יהיו, אם קדם שיער לבן את הבהרת, שיער פקודה אם הוא סימן טומאה, היתה בו בהרת כגריס ובה שתי שערות והוחלט והלך ממנה כחצי גריס וטהר.

א. שֵׂעָר לָבָן שֶׁהוּא סִימַן טֻמְאָה בְּצָרַעַת - אֵין פָּחוֹת מִשְּׁתֵּי שְׂעָרוֹת[2]. וְכַמָּה יִהְיֶה אָרְכָּן? כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ נִטָּלוֹת בְּזוּג[3]. הָיְתָה אַחַת אֲרֻכָּה וְאַחַת קְצָרָה מִשְּׁעוּר זֶה, אוֹ אַחַת שְׁחֹרָה[4] וְאַחַת לְבָנָה, אוֹ אַחַת מִלְּמַטָּה וְנֶחְלְקָה מִלְּמַעְלָה וְנִרְאֵית כִּשְׁתַּיִם, אוֹ שֶׁהָיָה עִקָּרָן מַשְׁחִיר[5]

1 **וְרֹאשָׁן מַלְבִּין[6] - הֲרֵי זֶה טָהוֹר. הָיָה עִקָּרָן מַלְבִּין**
2 **וְרֹאשָׁן מַשְׁחִיר, אַף עַל פִּי שֶׁהַלָּבָן כָּל שֶׁהוּא - טָמֵא.**

2) בתורת כהנים על הכתוב (ויקרא יג, ג): "ושער בנגע הפך לבן" דרשו: "ושער - מיעוט שיער שניים", פירוש "שערה" משמעותה - אחת, אבל "שיער" הוא שם כולל היינו שם המין וכולל כמה פרטים. 3) שאפשר יהיה לגוזזן במספריים. במשנה נדה נב, ב נחלקו תנאים בדבר שיעורן של השערות, ובגמרא שם אמר מר עוקבא: "הלכה כדברי כולם להחמיר", ומפני שלדעת רבינו (בפירושו למשנה שם) שיעור זה הוא הקטן שבכולם קיבלו כאן להלכה. ולקמן בפרק ח הלכה ו בעניין שתי שערות שחורות שהן מצילות בנגעי ראש וזקן ומטהרות את המנוגע, מצריך רבינו השיעור הגדול היינו כדי לכוף ראשן לעיקרן גם כן להחמיר. [נראה שרבינו מפרש שמר עוקבא, באמרו: "הלכה כדברי כולם להחמיר" לא התכוון להגיד שמחמירים מפני הספק, אלא קבע הלכה וודאית, שלטמא ולפסול מספיק השיעור הקטן, אבל להציל מן הטומאה או מן הפסול צריך שיעור גדול, ולפיכך סתם רבינו כאן וכן לקמן בפרק ח הלכה ו וכתב סתם "טמא" ולא כתב "טמא מספק". והוכחה חותכת לפירושו זה ממה ששנינו בנגעים פרק ה משנה א: "ספק נגעים טהור", וכן פסק רבינו לקמן פרק ו הלכה ה, ולמה החמירו כאן? שמע מינה, שהלכה וודאית אמרו ולא חומרא מפני הספק]. 4) לאו דווקא שחורה, אלא כל צבע שהוא חוץ מלבן, ונקט שחורה, מפני שרוב בני האדם במקומם ובזמנם שערותיהם שחורות היו. 5) אפילו כל שהוא. 6) בתורת כהנים פרשת נגעים פרשתא ב הלכה ב למדו זה מהכתוב (שם) "ושער בנגע הפך לבן". משמע חלק השיער שנוגע בנגע הלבין.

3 **ב. שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת לְבָנוֹת שֶׁהֵן בְּתוֹךְ הַנֶּגַע, אַף עַל**
4 **פִּי שֶׁיֵּשׁ שֵׂעָר שָׁחוֹר בֵּינֵיהֶן וְהֵן מְפֻזָּרוֹת אַחַת כָּאן**
5 **וְאַחַת כָּאן - הֲרֵי אֵלּוּ סִימַן טֻמְאָה[7]. אֲפִלּוּ הָיָה**
6 **הַנֶּגַע כִּגְרִיס מְצֻמְצָם - אֵין מְקוֹם שֵׂעָר הַשָּׁחוֹר**
7 **מְמַעֲטוֹ[8]. וּבֵין שֶׁהָיוּ שְׁתֵּי הַשְּׂעָרוֹת בְּתוֹךְ הַבַּהֶרֶת**
8 **וְהִיא מַקַּפְתָּן וּבֵין שֶׁהָיוּ בְּסוֹפָהּ - הֲרֵי זֶה טָמֵא[9].**
9 **אֲבָל אִם הָיוּ בְּצִדָּהּ מִבַּחוּץ - הֲרֵי זֶה טָהוֹר[10], עַד**
10 **שֶׁיִּהְיֶה הָעוֹר שֶׁצּוּמְחוֹת בּוֹ שְׁתֵּי הַשְּׂעָרוֹת הַלְּבָנוֹת**
11 **לָבָן. הָיוּ שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת בְּתוֹךְ הַנֶּגַע[11] וְשׁוֹכְבוֹת חוּצָה**
12 **לוֹ[12] - טָמֵא[13]; הָיוּ חוּצָה לוֹ וְשׁוֹכְבוֹת בְּתוֹכוֹ -**
13 **אֵינָן סִימַן טֻמְאָה[14].**

7) ששיער לבן מטמא וכו' במכונס ובמפוזר". וכשהן מפוזרות יש ביניהן שערות מצבע הטבעי. 8) אם היה נגע כגריס מצומצם ובו שיער שחור אין אנו אומרים שמקום השיער השחור ממעט את גודל הנגע ואין בו שיעור כגריס, ולמדנו למעלה בפרק א הלכה ז שפחות מכגריס אינו מטמא (שם משנה ד). ומובן מאליו ששיער לבן - שהוא סימן טומאה וודאי אינו ממעט. 9) שם משנה ג אמרו: "מטמא וכו' במבוצר ושלא במבוצר", פירוש בין שהשערות מוקפות נגע כעיר בצורה מוקפת חומה ובין כשאין הנגע מקיף אותן אלא עומדות על גבולו ממש. 10) שם משנה א: שער לבן מטמא בתוך הנגע בלבד. 11) פירוש, צמחו בתוך הנגע. 12) נכפפו לצד העור הבריא ושוכבות עליו. 13) תורת כהנים פרשת נגעים פרשתא ב הלכה ב: "ושער בנגע, להביא את מה שבתוכו (פירוש שצמח בתוך הנגע) ואפילו שוכב חוצה לו". 14) שם: "פרט שחוצה לו ושוכב בתוכו".

14 **ג. לֹבֶן[15] הַשְּׂעָרוֹת מְטַמֵּא בְּכָל מַרְאֶה, בֵּין שֶׁהָיוּ**
15 **לְבָנוֹת כְּשֶׁלֶג בֵּין שֶׁהָיוּ לְבָנוֹת לֹבֶן דֵּהֶה בְּיוֹתֵר[16],**
16 **הוֹאִיל וּמַרְאֵיהֶן לָבָן - טָמֵא.**

15) נגעים פרק ד משנה א: "ששיער לבן ... ומטמא בכל מראה לובן". 16) אפילו למטה מקרום ביצה, "ומראה הנגע עמוק - אין שער לבן עמוק" (תורת כהנים פרשת נגעים פרק ב, ה).

17 **ד. אֵין שֵׂעָר לָבָן סִימַן טֻמְאָה עַד שֶׁיִּהְיֶה בְּגוּף**
18 **הַבַּהֶרֶת[17]. כֵּיצַד? בַּהֶרֶת וּבְתוֹכָהּ שְׁחִין אוֹ מִכְוָה אוֹ**
19 **בֹּהַק אוֹ מִחְיַת הַשְּׁחִין אוֹ מִחְיַת הַמִּכְוָה, וּשְׁתֵּי**
20 **שְׂעָרוֹת לְבָנוֹת בְּתוֹךְ הַשְּׁחִין אוֹ הַמִּכְוָה אוֹ הַבֹּהַק**
21 **שֶׁבְּתוֹךְ הַנֶּגַע - אֵינָן סִימַן טֻמְאָה[18], וַהֲרֵי זוֹ כְּבַהֶרֶת**
22 **שֶׁאֵין בָּהּ שֵׂעָר לָבָן וְיַסְגִּיר. אַף עַל פִּי שֶׁהַבַּהֶרֶת**
23 **מַקֶּפֶת[19] אֶת הַשְּׁחִין אוֹ אֶת הַמִּכְוָה אוֹ אֶת מִחְיָתָן אוֹ**
24 **אֶת הַבֹּהַק שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן שְׁתֵּי הַשְּׂעָרוֹת. וְכֵן אִם הָיָה**
25 **שְׁחִין אוֹ מִכְוָה אוֹ מִחְיָתָן אוֹ בֹּהַק מַקִּיף אֶת שְׁתֵּי**
26 **הַשְּׂעָרוֹת[20] - הֲרֵי אֵלּוּ אֵינָן סִימַן טֻמְאָה[21], וַהֲרֵי**
27 **הַבַּהֶרֶת כְּבַהֶרֶת שֶׁאֵין בָּהּ שֵׂעָר לָבָן וְיַסְגִּיר.**

17) נגעים פרק א, משנה ה. נקדים פירוש המונחים: א. שחין - מכה בעור שלא מחמת האש ונפשט העור; ב. מכווה - כמו שחין, אבל מכוויית אש; ג. מחיית השחין - התחיל להתרפאות ועלתה על השחין כעין קליפה דקה. בתורה: "צרבת השחין"; ד. מחיית המכווה - כמו מכוות השחין; ה. בוהק, ראה למעלה פרק א הלכה א. 18) והמדובר כשהשחין או המכווה הם פחות מכגריס, שאם הם כגריס, מטמאים מחמת עצמם מבלי צירוף הבהרת כשיש בהם שיער לבן. 19) אין אנו רואים את השערות כאילו הן בתוך הבהרת, ומכל שכן אם הבהרת אינה מקיפה אותם מכל צדדיהם, שזה כבהרת הסמוכה לשחין שהיא טהורה אפילו כשיש בה סימני טומאה, מפני שהבהרת אינה מטמאה אלא אם כן "כל שחוצה לנגע הוא בעור הבשר וראוי לפשיון" (לשון רבינו שם), ומקום השחין או המכווה אינו ראוי לכך, ואם פשה הנגע לתוכם אין זה סימן טומאה. 20) והם מחלקים את הבהרת לשני חלקים: בהרת פנימית שבה שתי שערות והיא מוקפת טבעת של שחין ובהרת חיצונה בצורת טבעת. 21) מפני שאין השערות שבבהרת הפנימית מועילה לבהרת החיצונה. והפנימית גם כן אינה מטמאה מפני שאין עור בשר ראוי לפשיון מקיף אותה. במשנה שם נמצא עוד דין אחד: "או שחילקן", פירוש, השחין נכנס בין שתי השערות והפריד ביניהן - טהור.

28 **ה. הָלְכוּ לָהֶן הַשְּׁחִין[22] וְהַבֹּהַק וְהַמִּכְוָה שֶׁהִקִּיפוּ אֶת**
29 **הַשְּׂעָרוֹת הַלְּבָנוֹת אוֹ נִסְמָכִין לָהֶן אוֹ חוֹלְקִין אוֹתָן,**

וְנִמְצְאוּ שְׁתֵּי הַשְּׁעָרוֹת בְּתוֹךְ הַבַּהֶרֶת[23] בְּגוּפָהּ[24] בְּסוֹף הַשָּׁבוּעַ הָרִאשׁוֹן אוֹ בְּסוֹף הַשָּׁבוּעַ הַשֵּׁנִי - הֲרֵי זֶה מֻחְלָט; וְאִם לֹא הָלְכוּ לָהֶן - יִפְטְרֻנוּ[25].

22) בסוף הסגר ראשון או שני וכן מסיים רבינו לקמן. 23) כגון שנרפא השחין לגמרי והתפשטה הבהרת למקומו וכן בבוהק המדובר כשהתפשטה שמה הבהרת. 24) בלי הפסק שחין או מכווה בינן ובין הבהרת. 25) יטהרנו, כדין כל בהרת שלא נולדו בה סימני טומאה אחרי ההסגר. והמדובר בסוף הסגר שני, אבל אם לא הלכו בסוף שבוע ראשון אין פוטרין אותו אלא מסגירים אותו שנית.

ו. אֵין שֵׂעָר לָבָן[26] סִימַן טֻמְאָה עַד שֶׁתַּקְדִּים הַבַּהֶרֶת אֶת הַשֵּׂעָר הַלָּבָן; שֶׁנֶּאֱמַר: וְהִיא הָפְכָה שֵׂעָר לָבָן - שֶׁתַּהֲפֹךְ אוֹתוֹ[27] הַבַּהֶרֶת. אֲבָל אִם קָדַם שֵׂעָר לָבָן אֶת הַבַּהֶרֶת - הֲרֵי הִיא כְּבַהֶרֶת שֶׁאֵין בָּהּ סִימַן טֻמְאָה וְיַסְגִּיר.

26) שם פרק ד משנה יא: "אם בהרת קדמה לשיער לבן - טמא, ואם שיער לבן קדם לבהרת - טהור". 27) כלומר, המלה "והיא" נמשכת אל הצרעת. והכוונה, שהצרעת הפכה את השיער השחור ללבן.

ז. הָיְתָה בּוֹ בַּהֶרֶת וּבָהּ שֵׂעָר לָבָן וְהֶחְלַט בּוֹ, וְאַחַר כָּךְ הָלְכָה הַבַּהֶרֶת וְהִנִּיחָה שֵׂעָר לָבָן בִּמְקוֹמוֹ וְטָהֵר[28], וְאַחַר כָּךְ חָזְרָה בַּהֶרֶת אַחֶרֶת בִּמְקוֹם הַבַּהֶרֶת הָרִאשׁוֹנָה וַהֲרֵי הַשֵּׂעָר לָבָן בְּתוֹכָהּ - זֶהוּ הַנִּקְרָא שְׂעַר פִּקֵּדָה[29], וְאֵינוֹ סִימַן טֻמְאָה; שֶׁנֶּאֱמַר: וְהִיא הָפְכָה שֵׂעָר לָבָן - שֶׁהֲפָכַתּוּ הִיא, לֹא שֶׁהֲפָכַתּוּ חֲבֵרְתָּהּ[30].

28) אף על פי שהשערות נשארו, המנוגע טהור כיוון שהבהרת נתרפאה. 29) כאילו הבהרת הראשונה שהלכה לה הפקידה כאן את שערותיה הלבנות (רבינו בפירושו על המשנה). 30) והפירוש, שאינה מטמאה אלא אם נגע זה הפך את השיער ללבן אבל לא כשנגע אחר עשה זאת.

ח. הָיְתָה בּוֹ בַּהֶרֶת כְּגְרִיס וּבָהּ שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת וְהֶחְלַט, וְהָלַךְ מִמֶּנָּה כַּחֲצִי גְרִיס וְטָהֵר[31], וְנִשְׁאֲרוּ שְׁתֵּי הַשְּׂעָרוֹת בַּחֲצִי גְרִיס הַנִּשְׁאָר, וְחָזַר כַּחֲצִי גְרִיס בְּמָקוֹם זֶה שֶׁהָלַךְ וַהֲרֵי שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת לְבָנוֹת בַּבַּהֶרֶת כְּגְרִיס - אֵינָן סִימַן טֻמְאָה[32], עַד שֶׁיַּהֲפֹךְ שְׁתֵּי הַשְּׂעָרוֹת בַּהֶרֶת אַחַת.

31) מפני שלא נשאר בה כשיעור. 32) גם במקרה זה אין אנו אומרים שחצי הגריס שהלך הוא הוא שחזר, אלא אנו רואים את הגריס החדש כצירוף של שתי בהרות ויוצא מזה שבהרת אחרת הפכה את השיער.

ט. בַּהֶרֶת כַּחֲצִי גְרִיס וְאֵין בָּהּ כְּלוּם, וְנוֹלְדָה בְּצִדָּהּ[33] בַּהֶרֶת כַּחֲצִי גְרִיס וּבָהּ שַׂעֲרָה אַחַת - הֲרֵי זוֹ לְהַסְגִּיר[34]. בַּהֶרֶת כַּחֲצִי גְרִיס וּבָהּ שַׂעֲרָה אַחַת, וְנוֹלְדָה לָהּ בַּהֶרֶת כַּחֲצִי גְרִיס וּבָהּ שַׂעֲרָה אַחַת - הֲרֵי זוֹ לְהַסְגִּיר[35]. בַּהֶרֶת כַּחֲצִי גְרִיס וּבָהּ שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת, וְנוֹלְדָה לָהּ בַּהֶרֶת כַּחֲצִי גְרִיס וּבָהּ שַׂעֲרָה אַחַת - הֲרֵי זוֹ לְהַסְגִּיר[36]. בַּהֶרֶת כַּחֲצִי גְרִיס וְאֵין בָּהּ כְּלוּם, וְנוֹלְדָה לָהּ בַּהֶרֶת כַּחֲצִי גְרִיס וּבָהּ שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת - הֲרֵי זוֹ לְהַחְלִיט, שֶׁהֲרֵי קָדְמָה בַּהֶרֶת לִשְׁתֵּי הַשְּׂעָרוֹת הַלְּבָנוֹת[37]. סָפֵק שֵׂעָר לָבָן קָדַם סָפֵק הַבַּהֶרֶת קָדְמָה - הֲרֵי זוֹ טְמֵאָה[38]. וְיֵרָאֶה לִי, שֶׁטֻּמְאָתוֹ בְּסָפֵק.

~ נקודות משיחות קודש ~

"ספק שער לבן קדם, ספק בהרת קדמה הרי זה טמא.. כו'".

הרמב"ם פסק כדעת ה"מתיבתא דרקיעא", ובגמרא היא מחלוקת: "קאמיפלגי במתיבתא דרקיע אם בהרת קודמת לשער לבן טמא, ואם שער לבן קודם לבהרת טהור. ספק, הקב"ה אומר טהור וכולהו מתיבתא דרקיעא אמרי טמא. ואמרי מאן נוכח, נוכח רבה בר נחמני, דאמר רבה בר נחמני אני יחיד בנגעים אני יחיד באהלות, שדרו שליחא בתרי' כו' אמר טהור טהור". והתמיהה ברורה, הייתכן שמתיבתא דרקיעא יחלקו על הקב"ה, והיאך יעלה על הדעת שרבה בר נחמני הוא שיכריע בפלוגתא שבין הקב"ה ומתיבתא דרקיעא.

ויש לבאר בהקדים: כשאנו אומרים ש"הלכה כדברי המכריע" אין הפשט שהדעה השלישית היא כמו הראשונה או השניה, אלא שהיא כוללת את שתי הדעות ולכן הלכה כמותה. כך גם בענייננו זה שאמר רבה בר נחמני טהור טהור, הוא לא הסכמה ל"דעת" הקב"ה אלא שהיא דיעה נוספת הכוללת בתוכה את שתי הדעות.

קוב"ה ומתיבתא דרקיעא הם שתי דרגות באלוקות, קוב"ה הוא למעלה מהעולמות בחי' "סובב כל עלמין" ולכן נקרא בשם קודשא־בריך־הוא לפי שהוא קדוש ומובדל מעולמות. והאור המאיר במתיבתא דרקיעא הוא מבחינת האור שבערך העולמות בבחינת ממלא כל עלמין. זהו "ספק, הקב"ה אומר טהור וכולהו מתיבתא דרקיעא אמרי טמא" כי ענין הטומאה בא מצד הישות ולכן טהרתה בטבילה – אותיות ביטול. כל ישות אינה באה לעולם אלא מתוך האפשרות של הנבראים להרגשת מציאותם. האור ה"ממלא כל עלמין" שמאיר במתיבתא דרקיעא הוא אור שיש לו שייכות לעולמות, וממילא יש בו נתינת מקום למציאות וישות, ולכן במקום הספק אמרו טמא. אבל בקודשא־בריך־הוא – "סובב כל עלמין" אין העולמות תופסים מקום ואין בו נתינת מקום לישות ומציאות. ולכן שם, ספק טהור.

אמנם ידוע שגם ל"סובב כל עלמין" יש איזושהי שייכות לעולמות, שהרי אנו אומרים "סובב כל עלמין" לשון המראה על שייכות לעולמות, כי אם היה לגמרי מובדל מהם לא היה שייך לומר עליו "סובב כל עלמין" כי אפילו

אינו סובב להם. ומזה מובן שגם ביטול העולמות שמצד אור זה הגם שהוא "ביטול במציאות" אינו שולל לגמרי את מציאות העולמות, וישנה איזושהי מציאות הבטלה אליו. אבל למעלה מדרגה זו הוא עצמותו ומהותו שאינו בגדר עלמין כלל, וביטול העולמות מצד בחינה זו שולל לגמרי כל מציאות שלהם. לכן מבואר שלגבי עצמותו "לא שייך עליו מילת אחד" כי עניין "אחד" הוא שכולל הכל ז' רקיעים וארבע רוחות העולם (המרומזים במילה אחד) ולמעלה מזה הוא דרגת יחיד שאינו ביחס לעולמות כלל. ומעתה יובן מה שאמרו במתיבתא דרקיעא טמא, אף שידעו שהקב"ה אומר טהור, כי מצד מדרגתם והבנת שכלם, מורגשת מציאות העולם שהיא הגורמת ישות וטומאה. אבל מצד קודשא־בריך־הוא שהוא "סובב כל עלמין", כל העולמות בביטול המציאות אליו ואין שייך שם ישות כנ"ל ולכן אמר טהור. גדולתו של רבה בר נחמני היא שהמשיך בעולם אור מבחינת "יחיד" – (יחיד בנגעים... כו") שאינו בגדר העולמות כלל, ולגבי בחינה זו אין העולמות תופסים מקום, לכן הכריעה סברתו של רבה בר נחמני את דעת המתיבתא דרקיעא כי המשיך בחינת יחיד גם בעולמות ובשכל שלהם. על־דרך הפס"ד של רב שכששאלוהו הטעם - שתק, כי לא היה שייך להסבר שכלי, אבל לא חזר בו מפסק זה.

בזה יובן מדוע הקב"ה אמר טהור פעם אחת, ורבה בר נחמני פעמיים, מכיון שמצד קוב"ה העולמות בטלים במציאות ואין בם ישות, לכן "ספק" טהור. אבל לרבה בר נחמני שהמשיך מבחינת יחיד גם לשכל שבעולם, הרי שלא רק מצד למעלה טהור אלא אף מצד למטה ובשכל שבעולם מובן שטהור.

(על פי לקו"ש חלק יב ע' 64)

33) כלומר, סמוך לה ללא הפסק עור בריא ביניהם. 34) ואפילו אם גם בחצי גריס השני אין כלום גם כן מסגירים. בבא זו אין בה כל חידוש ונאמרה כהקדמה לבבות הבאות אחריה, וכולן נשנו בסדר "לא זו אף זו". פירוש, כל בבא יש בה יותר חידוש. 35) אף על פי שיש בה שתי שערות לבנות אין מחליטים אלא מסגירים, מפני שהשערה הראשונה נהפכה על ידי חצי הגריס הראשון ולא על ידי כל הנגע. שנינו בתורת כהנים פרשת נגעים פרשתא ג, הלכה ו: "והיא הפכה, שהפכה כולה את כולו ולא שהפכה כולה את מקצתו". 36) ולא להחליט, מפני שחצי הנגע הפך את שתי השערות ולא כולו. וברור, שמכל שכן אם אין שערה בחצי השני הדין כך. 37) כשנהפכו ללבן הייתה כבר בהרת שלימה והפכה "כולה את כולו". 38) כתנא קמא שם בסוף הפרק. בבבא מציעא פא, א מסופר, ששאלה זו נידונה בשמים בישיבה של מעלה, הקדוש ברוך הוא אמר טהור וכל בני הישיבה אמרו טמא, ושאלו את רבה בר נחמני ואמר טהור. ומבאר הכסף משנה כאן, שנקבעה הלכה: "תורה לא בשמים היא", פירוש, הקדוש ברוך הוא מסר לחכמי ישראל את הסמכות הבלעדית להכריע הלכות, וההכרעה בישיבה של מעלה אינה קובעת.

יום ה' כ"א אדר־ב' ה'תשפ"ב

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) יבאר המחייה שהיא סימן טומאה כמה שיעורה ואם היתה מפוזרת, אם המחייה מטמאה בכל מראה ואם צריך שתהיה בגופה של בהרת, ודין אם קדמה מחייה את הבהרת או בהרת למחייה, בהרת כגריס מצומצם ובאמצע כעדשה מצומצמת, איזה הם ראשי איברים שאינם מטמאים במחייה.

א. אֵין הַמִּחְיָה[2] סִימַן טֻמְאָה עַד שֶׁתִּהְיֶה כַּעֲדָשָׁה[3] מְרֻבַּעַת[4] אוֹ יָתֵר עַל זֶה. וְכַמָּה שִׁעוּרָהּ? כְּדֵי צְמִיחַת אַרְבַּע שְׂעָרוֹת[5], שְׁתַּיִם אֹרֶךְ וּשְׁתַּיִם רֹחַב[6]. וְהוּא שֶׁתִּהְיֶה הַמִּחְיָה בְּאֶמְצַע הַבַּהֶרֶת, וְהַבַּהֶרֶת מַקֶּפֶת אוֹתָהּ מִכָּל צַד[7], וְהִיא יְתֵרָה עַל הַמִּחְיָה רֹחַב שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת אוֹ יָתֵר. אֲבָל אִם הָיְתָה הַמִּחְיָה בְּצַד הַבַּהֶרֶת - אֵינָהּ סִימַן טֻמְאָה. הָיְתָה מְפֻזֶּרֶת, כְּגוֹן שֶׁהָיָה בָּשָׂר חַי כְּחַרְדָּל בְּמָקוֹם זֶה וּבָשָׂר חַי כְּחַרְדָּל בְּמָקוֹם אַחֵר, אַף עַל פִּי שֶׁהַכֹּל בְּאֶמְצַע הַבַּהֶרֶת - אֵינָן מִצְטָרְפִין לְכַעֲדָשָׁה[8], עַד שֶׁיִּהְיֶה בְּמָקוֹם אֶחָד בְּאֶמְצַע הַבַּהֶרֶת כַּעֲדָשָׁה מְרֻבָּע אוֹ יָתֵר.

2) בשר חי בתוך הבהרת הוא אחד משלושת סימני הטומאה, שהם: שערות לבנות, פשיון, מחיה. ומרומזים בנוטריקון של המלה "שפם" (שערות, פשיון, מחיה) שנאמרה במצורע (ויקרא יג, מה "ועל שפם יעטה"). 3) נגעים פ"ד מ"ה. 4) העדשה היא עגולה, ומוסיפים עליה את הקרנות כדי לרבעה. תבניתה של המחיה אינה קובעת אלא גודלה, ואינה סימן טומאה אלא כשיש בה מקום להכניס בו עדשה שמילאו את קרנותיה ועשאוה רבוע, שאורכו ורחבו שוים. שם פ"א מ"ה. וראה רבינו בפירושו למשנה שם פ"ו, א. 5) משנה שם. 6) ב'תורת כהנים' פרשת נגעים פרשתא ג ה"ז, שנינו: מה שיער לבן מקום שתי שערות, אף מחיה מקום שתי שערות. 7) שם פ"א, מ"ה: "מבוצרת". פירוש, כעיר מבצר המוקפת חומה מכל צדדיה, שנאמר בתורה (שם, ט "ומחית בשר חי בשאת"), וההיקף צריך להיות ברוחב של שתי שערות ('תורת כהנים' שם ה"ט). 8) נגעים פ"א מ"ה: "מכונסת ונתפזרה . . . הרי אלו להקל".

ב. הַמִּחְיָה מְטַמְּאָה בְּכָל מַרְאֶה[9], בֵּין שֶׁהָיָה מַרְאֵה הַמִּחְיָה אָדֹם אוֹ שָׁחוֹר אוֹ לָבָן. וְהוּא שֶׁלֹּא יִהְיֶה הַלֹּבֶן מֵאַרְבַּע הַמַּרְאוֹת שֶׁבְּאַרְנוּ[10].

9) משנה שם פ"ד, ב. 10) למעלה בפ"א. ואם מראה שלה כלובן ארבעה המראות, אין זה בשר חי אלא נגע.

ג. אֵין הַמִּחְיָה[11] סִימַן טֻמְאָה עַד שֶׁתִּהְיֶה בְּגוּפָהּ שֶׁל בַּהֶרֶת. כֵּיצַד? בַּהֶרֶת שֶׁהָיְתָה[12] בְּאֶמְצַע[13] שְׁחִין אוֹ

מִכְוָה אוֹ מִחְיָה[14] אוֹ בֹהַק, וְהַמִּחְיָה בְּתוֹךְ הַשְּׁחִין אוֹ בְּתוֹךְ הַמִּכְוָה אוֹ בְּתוֹךְ מִחְיָתָן אוֹ בְּתוֹךְ הַבֹּהַק, אַף עַל פִּי שֶׁהַמִּחְיָה בְּאֶמְצַע הַבֶּהֶרֶת - אֵינָהּ סִימַן טֻמְאָה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא בְּתוֹךְ הַשְּׁחִין אוֹ הַמִּכְוָה אוֹ בְּתוֹךְ הַבֹּהַק אוֹ מִחְיָתָן. וְכֵן אִם הִקִּיף הַשְּׁחִין אוֹ מִחְיָתוֹ וְהַמִּכְוָה אֶת מִחְיָתָהּ[15] וְהַבֹּהַק אֶת הַמִּחְיָה[16], אוֹ שֶׁנִּסְמַךְ אֶחָד מֵהֶן לַמִּחְיָה מִצִּדָּהּ, אוֹ שֶׁחָלַק אֶחָד מֵהֶן אֶת הַמִּחְיָה וְנִכְנַס לְתוֹכָהּ - אֵינָהּ סִימַן טֻמְאָה, וַהֲרֵי זוֹ כְּבֶהֱרֶת שֶׁאֵין בָּהּ סִימָן וְיַסְגִּיר. הָלְכוּ לָהֶן הַשְּׁחִין אוֹ הַמִּכְוָה אוֹ הַבֹּהַק שֶׁהָיוּ תַּחַת הַמִּחְיָה אוֹ שֶׁהָיוּ בְּצִדָּהּ אוֹ שֶׁהָיוּ מַקִּיפִין אוֹתָהּ אוֹ שֶׁהָיוּ נִכְנָסִין לְתוֹכָהּ, וְנִמְצֵאת הַמִּחְיָה לְבַדָּהּ בְּתוֹךְ הַבֶּהֶרֶת בְּסוֹף שָׁבוּעַ רִאשׁוֹן אוֹ בְּסוֹף שָׁבוּעַ שֵׁנִי - הֲרֵי זֶה יַחְלִיט; אִם לֹא הָלְכוּ לָהֶן - יִפְטַר[17].

11) נגעים פ"א מ"ה. 12) בדפוס רומי (ר"מ) ובכת"י תימן, הגירסא "שהיה" (והיא הגירסא הנכונה). 13) צ"ל: באמצעה (כת"י תימן), כלומר שבאמצע הבהרת היה שחין או מכווה. 14) מחית שחין או מחית מכווה. ראה למעלה פ"ב ה"ד. 15) טעות סופר, וצ"ל "או" מחייתו . . . " או" מחייתה. וכן הגירסא בכת"י תימן ובדפוס רומא (ר"מ). 16) אף־על־פי שהמחיה מטמאה בכל מראה, אינה זהה עם בוהק. שבוהק הוא לובן קשור במחלה - אלא שהוא למטה מקרום ביצה, אבל מחיה בשר בריא הוא ('תוספות יום טוב' נגעים פ"ו מ"ו). 17) כל הדינים שבהלכה זו, מתאימים להאמור למעלה בפ"ב ה"ד וה"ה, בדין שער לבן. ראה שם.

ד. הַמִּחְיָה סִימַן טֻמְאָה לְעוֹלָם[18], בֵּין שֶׁקְּדָמָה מִחְיָה אֶת הַבֶּהֶרֶת בֵּין שֶׁקְּדָמָה בַּהֶרֶת אֶת הַמִּחְיָה, לְפִי שֶׁלֹּא נֶאֱמַר בָּהּ 'וְהִיא הָפְכָה'[19]. זֶה שֶׁנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה: וְהִיא הָפְכָה שֵׂעָר לָבָן וּמִחְיַת בָּשָׂר חַי בַּשְּׂאֵת - אֵינוֹ צָרִיךְ לִשְׁנֵיהֶן, לְשֵׂעָר וּלְמִחְיָה, אֶלָּא כָּל אֶחָד מֵהֶן סִימַן טֻמְאָה; וְלֹא נֶאֱמַר שֵׂעָר לָבָן עִם הַמִּחְיָה אֶלָּא לִתֵּן שִׁעוּר לַמִּחְיָה, שֶׁתִּהְיֶה כְּדֵי לְקַבֵּל שֵׂעָר לָבָן, שֶׁהוּא שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת.

18) שם פ"ד מ"ג: "שהמחיה מטמאה . . . הפוכה ושלא הפוכה", פירוש: בין שהבהרת הפכה למחיה ובין שהמחיה קדמה לבהרת. 19) ראה למעלה פ"ב ה"ו ('תורת כהנים' פרשת נגעים, אמרו לימוד אחר, וידועה דרכו של רבינו להביא את הלימוד שלדעתו הוא יותר פשוט, ואף־על־פי שבתלמוד או במדרשי הלכה נאמר לימוד אחר).

ה. בֶּהֱרֶת כִּגְרִיס מִצַּמְצָם[20] וּבְאֶמְצָעָהּ מִחְיָה כַּעֲדָשָׁה מְצַמְּצֶמֶת - הֲרֵי זֶה מֻחְלָט. נִתְמַעֲטָה הַבֶּהֶרֶת[21] אוֹ שֶׁנִּתְמַעֲטָה הַמִּחְיָה[22] - טָהוֹר[23]. וְכֵן אִם רָבְתָה הַמִּחְיָה שֶׁבְּתוֹךְ בֶּהֱרֶת זוֹ - טָהוֹר; שֶׁאֵין הַבֶּהֱרֶת מְטַמְּאָה בְּמִחְיָה עַד שֶׁתִּהְיֶה יְתֵרָה עַל הַמִּחְיָה רֹחַב שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת מִכָּל צַד[24]. הָיְתָה הַמִּחְיָה פְּחוּתָה מִכַּעֲדָשָׁה וְרָבְתָה הַמִּחְיָה עַד שֶׁנַּעֲשֵׂית כַּעֲדָשָׁה - הֲרֵי זֶה מֻחְלָט[25]. נִתְמַעֲטָה הַמִּחְיָה מִמַּה שֶׁהָיְתָה אוֹ שֶׁהָלְכָה לָהּ[26] - הֲרֵי זוֹ כְּמוֹת שֶׁהָיְתָה[27], וְאֵין כָּאן סִימַן טֻמְאָה.

20) ביחד עם העדשה שבתוכה. 21) מבחוץ. 22) אחרי הסגר. 23) נתמעטה הבהרת - טהור, מפני שאין בה כגריס. ואם נתמעטה המחיה – טהור, מפני שאין בה כעדשה. ומשמיענו שאע"פ שפשתה הבהרת אינה מטמאה משום פשיון, מפני שאין פשיון מטמא אלא כשפשה חוץ לנגע (לקמן פ"ד ה"א) וכאן פשה לתוכו. 24) ומכיוון שכל הבהרת היא כגריס מצומצם, היינו שש שערות באורך וברוחב (למעלה פ"א ה"ז), והעדשה שבאמצעה תופסת יותר משתי שערות, לא נשאר מקום שתי שערות מכל צד. 25) שהרי נולד סימן טומאה. 26) פירוש, הבהרת נכנסה לתוך המחיה ומיעטה אותה או תפסה כל מקומה. 27) ומסגירים את המנוגע. ואינה מטמאה משום פשיון, מפני שאין פשיון מטמא אלא כשפשה מחוץ לנגע, כמו שביארנו למעלה. והמדובר כשנתמעטה אחר הסגר הראשון, אבל אחר הסגר שני - טהור. מחלוקת ר' מאיר ורבנן שם פ"ו מ"ג, ופסק כרבים. [בעדשה מצומצמת, גם ר' מאיר מודה שהוא טהור כשנתמעטה או הלכה, שהרי היה כאן סימן טומאה והלך לו. אבל מחיה פחותה מכעדשה אינה סימן טומאה, ודינה כעור בלתי מנוגע, ולפיכך אם פשה הנגע לתוכה - טמא. דעת ר' מאיר שפשיון מבפנים מטמא (תפארת ישראל שם)]. ראה פירוש רבינו למשנתנו, ועליו מסתמך ביאורנו כאן.

ו. בֶּהֱרֶת[28] יְתֵרָה מִכִּגְרִיס וּבָהּ מִחְיָה יְתֵרָה מִכַּעֲדָשָׁה, וְרָבוּ אוֹ שֶׁנִּתְמַעֲטוּ - טְמֵא; וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִתְמַעֵט בֶּהֱרֶת מִכִּגְרִיס, וְלֹא תִּתְמַעֵט הַמִּחְיָה מִכַּעֲדָשָׁה, וְלֹא תִּקְרַב הַמִּחְיָה לְסוֹף הַבֶּהֱרֶת בְּפָחוֹת מִכְּדֵי צְמִיחַת שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[29].

28) שם מ"ד. 29) בפרק זה.

ז. בֶּהֱרֶת[30] כִּגְרִיס וּבָשָׂר חַי כַּעֲדָשָׁה אוֹ יָתֵר מַקִּיפָהּ מִבַּחוּץ, וּבֶהֱרֶת שְׁנִיָּה מַקֶּפֶת אֶת הַבָּשָׂר הַחַי - הֲרֵי הַבֶּהֱרֶת הַפְּנִימִית לְהַסְגִּיר, שֶׁהֲרֵי אֵין בָּהּ סִימַן טֻמְאָה[31], וּבֶהֱרֶת הַחִיצוֹנָה לְהַחְלִיט[32], שֶׁהֲרֵי הַמִּחְיָה בְּאֶמְצָעָהּ. נִתְמַעֵט הַבָּשָׂר הַחַי שֶׁבֵּינֵיהֶן[33] אוֹ שֶׁהָלַךְ כֻּלּוֹ, בֵּין שֶׁהָיָה מִתְמַעֵט וְכָלָה מִבִּפְנִים בֵּין שֶׁהָיָה מִתְמַעֵט מִבַּחוּץ - הֲרֵי שְׁתֵּיהֶן כְּבֶהֱרֶת אַחַת שֶׁאֵין בָּהּ סִימַן טֻמְאָה[34].

30) שם מ"ה. 31) מפני שהמחיה אינה בבהרת אלא מחוצה לה. 32) כתנא־קמא שם, האומר שמחיה זו מבוצרת היא ע"י הבהרת החיצונה. 33) ונשאר פחות מכעדשה. 34) והפשיון אינו סימן טומאה, מפני שפשה לתוך המחיה. פסק כר' עקיבא, ואף־על־פי שהמחיה אינה סימן טומאה לפנימית, אין הפשיון שלה לתוך המחיה נקרא פשיון מבחוץ (ראה ה"ה). ואין הבדל בין אם היתה המחיה כעדשה מצומצמת, ובין אם היתה גדולה יותר, ולא כר' שמעון שם במ"ר.

ח. בֶּהֱרֶת שֶׁהָיְתָה בְּרֹאשׁ אֵיבָר[35] מִן הָאֵיבָרִים,

וְהַמִּחְיָה בְּאֶמְצַע הַבַּהֶרֶת בְּרֹאשׁ הָאֵיבָר - אֵינָהּ סִימַן טֻמְאָה. מִפְּנֵי שֶׁהַמִּחְיָה חוֹלֶקֶת אֶת הַנֶּגַע, וְנִמְצָא מִקְצָתוֹ שׁוֹפֵעַ וְיוֹרֵד מִכָּאן וּמִקְצָתוֹ שׁוֹפֵעַ וְיוֹרֵד מִכָּאן, וְנֶאֱמַר בִּנְגָעִים: וְרָאָהוּ הַכֹּהֵן - שֶׁיִּהְיֶה רוֹאֶה הַנֶּגַע כֻּלּוֹ כְּאַחַת. וְאֵלּוּ הֵן רָאשֵׁי אֵיבָרִים שֶׁאֵינָם מְטַמְּאִין בְּמִחְיָה: רָאשֵׁי אֶצְבְּעוֹת יָדַיִם וְרַגְלַיִם, וְרָאשֵׁי אָזְנַיִם, וְרֹאשׁ הַחֹטֶם[36], וְרֹאשׁ הָעֲטָרָה[37], וְרָאשֵׁי דַדִּין שֶׁל אִשָּׁה. אֲבָל רָאשֵׁי דַדִּין שֶׁל אִישׁ וְהַיִּבֶלֶת וְהַדִּלְדּוּלִין[38] מְטַמְּאִין בְּמִחְיָה[39].

35) שם מ"ו. נאמרו פירושים רבים על משנה זו. והכסף־משנה כאן מפרש לדעת רבינו, שיש הבדל בין בהרת בלי מחיה ובין בהרת שיש בה מחיה, והמדובר בהלכה זו כשיש בראש האבר מקום כגריס, ואף־על־פי־כן אינה נראית כאחת אם יש באמצעה מחיה, אבל אם אין בה מחיה היא נראית כאחת. ולפיכך כתב רבינו בה"ט: "שהיה מקומן יושב כגריס מטמאים בנגעים" פירוש, אם אין מחיה חולקת אותם. [אולם אין פירוש זה מתיישב לפי דברי התוספתא נגעים פ"ה, עיין־שם וצריך־עיון. ראה השגת הראב"ד כאן, ופירוש הרא"ש על המשנה]. 36) האף. 37) ראש אבר הזכרות. 38) גידול חולני על העור (רבינו בפירושו על המשנה). 39) שם במשנה, אומר ר' אליעזר, שגם יבלות ודלדולים אינם מטמאים, ומשמע שתנא־קמא חולק עליו. ופסק רבינו - כדרכו בכל מקום – כתנא־קמא. ולא נתבאר טעם ההבדל בין אלה ובין ראשי איברים (ראה 'תוספות יום טוב' שם).

ט. וְכָל רָאשֵׁי אֵיבָרִים[40] אֵלּוּ שֶׁהָיָה מְקוֹמָן יוֹשֵׁב כִּגְרִיס - מִטַּמְּאִין בִּנְגָעִים; אֲבָל אִם הָיוּ עֲגֻלִּין כְּרֹב בְּרִית בְּנֵי אָדָם - טְהוֹרִין. כֵּיצַד? בַּהֶרֶת כִּגְרִיס בְּרֹאשׁ חָטְמוֹ אוֹ בְּרֹאשׁ אֶצְבָּעוֹ שׁוֹפַעַת אֵילַךְ וְאֵילַךְ - טָהוֹר; שֶׁנֶּאֱמַר: וְרָאָהוּ הַכֹּהֵן - עַד שֶׁיִּרְאֶהוּ כֻּלּוֹ כְּאַחַת.

40) תוספתא נגעים פ"ב. ראה ה"ח והערות שם.

יום ו' כ"ב אדר־ב' ה'תשפ"ב

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) יבאר כמה שיעור פשיון המטמא, ומאי זה מראה, ואם פשה לתוך הנגע, אי זה פשיון הוא סימן טומאה, ובהרת שנכנסה אחר הפטור ופשתה כמות שהיתה, בהרת כגריס ובה כעדשה ושיער לבן בתוך המחייה והחליטו, הטמא שהוחלט בתחילת או בסוף שבוע ראשון או שני.

א. הַפִּשְׁיוֹן מְטַמֵּא בְּכָל שֶׁהוּא[2]. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה הַפִּשְׁיוֹן מֵאַחַת מִמַּרְאוֹת הַנְּגָעִים[3]; אֲבָל אִם הָיָה הַפִּשְׁיוֹן מַרְאֵה בֹּהַק - אֵינוֹ פִּשְׁיוֹן. וְאֵין הַפִּשְׁיוֹן סִימַן טֻמְאָה עַד שֶׁיִּפְשֶׁה חוּץ לַנֶּגַע[4]; אֲבָל אִם פָּשָׁה לְתוֹךְ הַנֶּגַע - הֲרֵי הוּא כְּמוֹת שֶׁהָיָה. כֵּיצַד? בַּהֶרֶת וּבְתוֹכָהּ בָּשָׂר חַי פָּחוֹת מִכַּעֲדָשָׁה וְהִסְגִּירָהּ, וּבְסוֹף הַשָּׁבוּעַ נִתְמַעֲטָה הַמִּחְיָה מִמַּה שֶּׁהָיְתָה[5] אוֹ שֶׁהָלַךְ הַבָּשָׂר הַחַי כֻּלּוֹ - אֵין זֶה פִּשְׁיוֹן; שֶׁאֵין הַבַּהֶרֶת פּוֹשָׁה לְתוֹכָהּ אֶלָּא חוּצָה לָהּ.

2) נגעים פ"ד מ"א. 3) שם. ואפילו הפשיון אינו ממראה הנגע הראשון. ב'תורת כהנים' פרשת נגעים פ"ב הי"ד, שנינו: "המראות שהאום (הנגע העיקרי) מטמא – הפשיון מטמא". 4) ראה למעלה פ"ג ה"ה וה"ז. 5) והבהרת תפסה מקומה.

ב. אֵין הַפִּשְׁיוֹן סִימַן טֻמְאָה עַד שֶׁיִּהְיֶה אַחַר הֶסְגֵּר[6]; אֲבָל אִם בָּא בַּתְּחִלָּה וְרָאָה הַכֹּהֵן אֶת הַנֶּגַע שֶׁהוּא פּוֹשֶׁה וְהוֹלֵךְ - אֵינוֹ מַחְלִיטוֹ, אֶלָּא מַסְגִּירוֹ עַד סוֹף הַשָּׁבוּעַ וְיִרְאֶה.

6) נגעים פ"ג מ"ג: "ובפסיון (מטמא) בסוף שבוע ראשון ובסוף שבוע שני". וכן משמע שם בפ"ד מ"ב. ב'תורת כהנים' שם הי"ג למדו דין זה מהכתוב (ויקרא יג, ז): "אחרי הראותו אל הכהן".

ג. אֵין הַבַּהֶרֶת[7] פּוֹשָׁה לְתוֹךְ הַשְּׁחִין וְלֹא לְתוֹךְ הַמִּכְוָה, וְלֹא לְתוֹךְ מִחְיַת הַשְּׁחִין[8] וְלֹא לְתוֹךְ מִחְיַת הַמִּכְוָה, וְלֹא לָרֹאשׁ וְלֹא לַזָּקָן אַף עַל פִּי שֶׁנִּקְרְחוּ וְהָלַךְ הַשֵּׂעָר מֵהֶן; שֶׁנֶּאֱמַר: וְאִם פָּשֹׂה תִּפְשֶׂה הַמִּסְפַּחַת בָּעוֹר[9]. אֲבָל בַּהֶרֶת שֶׁפָּשְׁתָה לְתוֹךְ הַבֹּהַק - הֲרֵי זֶה פִּשְׁיוֹן[10].

7) שם פ"ו מ"ח. 8) שם פ"א, מ"ה. וראה למעלה פ"ב ה"ד פירוש המונחים. 9) ולא בשחין ומכווה, ולא בראש ובזקן שהתורה קבעה להם דינים מיוחדים לענין נגעים (ראה לקמן פ"ח). 10) מפני שבוהק אינו נגע, ודינו ככל עור בשר. (ומה שאמרו ב'תורת כהנים' פרשת נגעים סוף פ"ב "פרט שפשה לבוהק" הכוונה שהפשיון הוא מראה בוהק. ראה שם).

ד. הַשְּׁחִין[11] וְהַמִּכְוָה וְהַבֹּהַק וּמִחְיַת הַשְּׁחִין וּמִחְיַת הַמִּכְוָה שֶׁהֵן חוֹלְקִין בֵּין הָאוֹם לַפִּשְׁיוֹן[12] - אֵינוֹ סִימַן טֻמְאָה. הִסְגִּירוֹ[13] וְהָלְכוּ לָהֶן עַד שֶׁנִּמְצָא[14] הַפִּשְׁיוֹן סָמוּךְ לָאוֹם - הֲרֵי זֶה מֻחְלָט.

11) משנה, שם. 12) אחרי שבוע ההסגר, פשה הנגע והפשיון אינו נוגע בבהרת, ואחד מאלה מבדיל בינו לבינה. 13) הסגר שני. 14) אחרי שבעת ימי ההסגר.

ה. בַּהֶרֶת כִּגְרִיס[15] וּפָשְׁתָה[16] כַּחֲצִי גְרִיס וָעוֹד[17], וְהָלַךְ מִן הָאוֹם[18] כַּחֲצִי גְרִיס[19], אַף עַל פִּי שֶׁהַנּוֹתָר מִן הָאוֹם עִם הַפִּשְׁיוֹן יָתֵר מִכִּגְרִיס - [הֲרֵי] זֶה טָהוֹר[20]. הָיְתָה כִּגְרִיס וּפָשְׁתָה כִּגְרִיס וָעוֹד[21], וְהָלְכָה לָהּ הָאוֹם[22] - תֵּרָאֶה בַּתְּחִלָּה[23] וַיַּסְגִּיר שָׁבוּעַ אַחַר שָׁבוּעַ[24]. הָיְתָה בוֹ בַּהֶרֶת וְהִסְגִּירוֹ, וְהָלְכָה הַבַּהֶרֶת[25] בְּסוֹף יְמֵי הֶסְגֵּר[26], וְחָזְרָה בַּהֶרֶת בִּמְקוֹמָהּ[27] כְּמוֹת שֶׁהָיְתָה[28] - הֲרֵי הוּא כְּמוֹ שֶׁהָיָה[29]. נִתְמַעֲטָה [בְּתוֹךְ יְמֵי הֶסְגֵּר] וּפָשְׁתָה וְחָזְרָה כְּמוֹת שֶׁהָיְתָה[30], אוֹ

1 **שֶׁפָּשְׁתָה[31] וְנִתְמַעֵט הַפִּשְׁיוֹן וְחָזְרָה[32] כְּמוֹת שֶׁהָיְתָה -**
2 **הֲרֵי זֶה יַסְגִּיר[33] אוֹ יִפְטֹר[34].**

15) שם פ"ד מ"ט. 16) אחרי ההסגר. 17) משהו יותר מחצי גריס. 18) מצדו השני נתמעט הנגע. 19) והתוצאה היא פשיון כשיעור ה"ועוד". 20) כחכמים, שם. ונימוקם: הנגע הראשון נתמעט ולא נשאר בו כשיעור, והרי כולו כאילו אינו, ולפיכך אין הפשיון מצטרף עם הנותר להשלים את שיעורו, והחדש לבדו אינו כגריס. (רבינו דילג על הדין שבמשנה ח "שפשתה כחצי גריס", מפני שפסק כחכמים שמטהרים בכחצי גריס ועוד, ומכל־שכן בכחצי גריס מצומצם. והמשנה באה להשמיענו דעתו של רבי עקיבא שמחלק בין שני המקרים. ראה שם מ"ח ומ"ט, וראה כסף־משנה לקמן ה"ה, ד"ה באור). 21) והוא־הדין אם פשתה כגריס מצומצם, ורבינו נקט לשון המשנה (שם) שרבי עקיבא חולק ומטמא בכגריס ועוד, אבל בכגריס מודה לחכמים. 22) ונשאר כל הפשיון שיש בו כגריס ועוד, היינו יותר מהאום. 23) צ"ל: כתחילה. כחכמים שם, בהתאם למה שביארנו למעלה בפשיון של כחצי גריס, שהפשיון נידון כנגע חדש. 24) פירוש, שני הסגרים חדשים אם לא פשתה הבהרת אחרי ההסגר הראשון (שהוא למעשה הסגר שני), ויוצא מזה אפשרות של שלושה הסגרים. 25) שם מ"ז. 26) במשנה שלפנינו, הגירסה: "הלכה וחזרה בסוף שבוע". ואפשר לפרש, שהלכה באמצע ימי ההסגר וחזרה בסופם. ונראה שגירסת רבינו במשנה היא: "הלכה בסוף שבוע וחזרה". 27) באותו מקום עצמו של הבהרת הראשונה. 28) לא יתירה על הראשונה ולא פחותה ממנה. 29) כלומר, אין דנים אותה כנגע חדש להטיל עליו שני הסגרים, אלא דיו בהסגר נוסף אחד. ומדובר כשלא פטר הכהן את המנוגע לפני שחזרה, אבל אם פטרו - דינה כבהרת חדשה. במשנה שם, אמרו: "לאחר הפטור תראה כתחילה". 30) אחרי ההסגר. 31) בתוך ימי ההסגר. 32) בסוף ההסגר. 33) אם הוא בסוף שבוע ראשון. 34) אם המקרה הוא בסוף שבוע שני. ומשמיענו רבינו שאין זה פשיון כלל, ודין הנגע כאילו לא נשתנה כלל. ומקור דין זה ב'תורת כהנים' פרשת נגעים פ"ב ה"ז: "שאם כנס ופשה, כאילו לא כנס. ואם פשה וכנס, כאילו לא פשה", שכל השינויים בתוך ימי ההסגר אינם לא מעלים ולא מורידים (ראה ראב"ד וכסף־משנה).

3 **ו. בַּהֶרֶת כְּגְרִיס[35] וּפָשְׁתָה כְּגְרִיס[36], וְנוֹלַד[37] בַּפִּשְׁיוֹן**
4 **מִחְיָה אוֹ שֵׂעָר לָבָן, וְהָלְכָה לָהּ הָאוּם - תֵּרָאֶה**
5 **בַּתְּחִלָּה[38]. הָיְתָה בּוֹ בַּהֶרֶת כְּגְרִיס וְהִסְגִּירוֹ, בְּסוֹף**
6 **הַשָּׁבוּעַ וַהֲרֵי הִיא כְּסֶלַע[39], סָפֵק שֶׁהִיא הִיא[40] סָפֵק**
7 **שֶׁהִיא אַחֶרֶת[41] בָּאָה תַּחְתֶּיהָ - הֲרֵי זֶה טָמֵא[42].**

35) שם מ"ו. מחלוקת רבי עקיבא וחכמים. 36) והוחלט. 37) אחרי שפשתה והוחלט, אבל אם בא הפשיון ביחד עם המחיה או עם שיער לבן, מודים חכמים שנשאר בטומאתו הראשונה ('תפארת ישראל'. ראה שם טעמו של דבר). 38) כאילו הוא נגע חדש, וצריך הכהן להתבונן בסימני הטומאה. כחכמים שם נגד דעת רבי עקיבא האומר שנשאר בטומאתו הראשונה מפני הפשיון (רבינו בפירושו על המשנה, שם). (נראה, שרבינו שם מתכוון לבאר מהו ההבדל שבין רבי עקיבא לחכמים, שהרי לדברי שניהם המנוגע טמא, ולפיכך הוא מפרש, שלדעת חכמים שזה נגע חדש צריך הכהן לבדוק את כל הפרטים המחייבים במחיה ובשיער לבן, אבל רבי עקיבא לשיטתו שהפשיון הוא חלק מהנגע הראשון ואין צורך בבדיקת כהן. ומכאן, שאם לא נולד סימן טומאה חדש והלכה האום, אף־על־פי שנשאר הפשיון כגריס – טהור לדעת חכמים. ור"ש שם כתב שההבדל הוא לענין קרבנות, לדעת רבי עקיבא מביא קרבן אחד, ולדעת חכמים – שנים. ובגליון הש"ס על ה'ירושלמי' מועד קטן פ"א ה"ה מעיר, שב'ירושלמי' שם נשאלה שאלה זאת: "מה ביניהון?" ומתפלא למה לא הזכירו רבינו והר"ש וגם ה'כסף משנה' את ה'ירושלמי' הזה). 39) שם פ"ה מ"א. הסלע גדול מגריס. 40) ופשתה והיא טמאה. 41) וטעונה הסגר. 42) רבינו לא ביאר כאן אם ספק טמא או ודאי טמא. ומפירושו על המשנה כאן משמע שהוא ספק טמא כמו בספק אם בהרת קדמה לשיער לבן או להיפך בסוף פ"ב.

8 **ז. בַּהֶרֶת כְּגְרִיס[43] וְחוּט יוֹצֵא מִמֶּנָּה[44], אִם יֵשׁ בּוֹ**
9 **רֹחַב שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת - זוֹקְקָהּ[45] לְשֵׂעָר לָבָן וּלְפִשְׁיוֹן[46],**
10 **אֲבָל לֹא לְמִחְיָה[47]; שֶׁאֵין הַמִּחְיָה סִימַן טֻמְאָה עַד**
11 **שֶׁתַּקִּיף אוֹתָהּ הַבַּהֶרֶת וְיִהְיֶה בֵּין סוֹף הַמִּחְיָה וְסוֹף**
12 **הַבַּהֶרֶת רֹחַב צְמִיחַת שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת. הָיוּ שְׁתֵּי בֶּהָרוֹת**
13 **וְחוּט יוֹצֵא מִזּוֹ לָזוֹ: אִם יֵשׁ בּוֹ רֹחַב שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת -**
14 **מְצָרְפָן, וְאִם לָאו - אֵינוֹ מְצָרְפָן[48] הִסְגִּירוֹ שָׁבוּעַ אַחַר**
15 **שָׁבוּעַ, וְלֹא נוֹלַד לוֹ סִימַן טֻמְאָה וּפְטָרוֹ, וּלְאַחַר הֶפְטֵר**
16 **פְּשָׂה הַנֶּגַע כָּל שֶׁהוּא, הֲרֵי זֶה מֻחְלָט.**

43) שם מ"ח. 44) פס מנוגע צר. 45) פירוש, דין החוט כבהרת עצמה. 46) אם יש שתי שערות לבנות בתוך החוט, או אם התרחב החוט המנוגע – טמא. 47) כי אי אפשר לה למחיה שהוא סימן טומאה, להימצא במקום צר שכזה, כמו שמסיים רבינו, אבל אם רוחב החוט הוא כמקום צמיחת שש שערות, ובאמצע המחיה רחבה שתי שערות – מטמאה. 48) כאן מסתיימת ה"ז לפי הענין.

17 **ח. בַּהֶרֶת שֶׁטָּהֲרָה[49] מִתּוֹךְ הֶסְגֵּר[50] אוֹ מִתּוֹךְ הֶחְלֵט,**
18 **שֶׁהָלְכוּ מִמֶּנָּה סִימָנֵי טֻמְאָה[51] - אֵין מַסְגִּירִין בָּהּ**
19 **לְעוֹלָם[52].**

49) תוספתא נגעים פ"ב. 50) שהסגירה פעמיים ולא נולדו סימני טומאה. 51) או שפרחה בכל גופו (ראה לקמן פ"ז ה"א). 52) ואם נולדו בה סימני טומאה כגון פשיון, שיער לבן או מחיה – מחליטים, כמו שנתבאר בהלכה הקודמת.

20 **ט. בַּהֶרֶת[53] שֶׁכָּנְסָה אַחַר הַפִּטּוּר[54] וּפָשְׁתָה לִכְמוֹת**
21 **שֶׁהָיְתָה[55], אוֹ שֶׁפָּשְׁתָה וְחָזְרָה לִכְמוֹת שֶׁהָיְתָה - הֲרֵי**
22 **הוּא בְּטָהֳרָתוֹ[56].**

53) מדובר כשהיתה כגריס מצומצם (ראב"ד כאן), אבל כשהיא יותר מכגריס ופחתה לכגריס וחזרה ופשתה, הרי זה פשיון ומטמא (כן משמע במשנה נגעים פ"ט, מ"ג. וראה כסף־משנה כאן). 54) מפני שלא פשתה ולא נולדו בה

מחיה או שתי שערות לבנות. 55) לפני הפיטור. 56) ואף־על־פי שאמרנו בה"ח שפשיון אחרי פיטור מטמא, היינו אם הנגע גדול משהיה בשעת הפיטור.

י. בַּהֶרֶת[57] כִּגְרִיס וּבָהּ מִחְיָה כַּעֲדָשָׁה[58] וְשֵׂעָר לָבָן בְּתוֹךְ הַמִּחְיָה וְהֶחְלִיטוֹ[59], וּלְאַחַר הֶחְלֵט הָלְכָה הַמִּחְיָה[60] - טָמֵא מִפְּנֵי שֵׂעָר לָבָן[61]; הָלַךְ הַשֵּׂעָר לָבָן - טָמֵא מִפְּנֵי הַמִּחְיָה. הָיָה הַשֵּׂעָר לָבָן בְּתוֹךְ הַבַּהֶרֶת וְהָלַךְ לוֹ - טָמֵא מִפְּנֵי הַמִּחְיָה; הָלְכָה הַמִּחְיָה - טָמֵא מִפְּנֵי שֵׂעָר לָבָן.

57) שם פ"ד מ"ו. 58) לשון המשנה. שתי בבות בהלכה זו: א. שיער לבן בתוך המחיה: ב. שיער לבן בתוך הבהרת, ושתיהן שנויות שם במחלוקת רבי שמעון וחכמים, רבי שמעון מטהר וחכמים מטמאים. ומדובר שם, בבא ראשונה כשהבהרת לבדה – בלי המחיה – היא כגריס, והבבא השניה עוסקת במקרה שאין בבהרת כגריס אלא ביחד עם מחייתה. ומכאן שינוי הלשון בבבא כגריס", ובשתיהן באה המשנה להשמיענו כוחו של רבי שמעון שהוא מטהר אפילו כשהבהרת לבדה היא כגריס אם השיער הלבן הוא במחיה, ואם אין בבהרת כגריס הוא מטהר אפילו אם השיער הוא בתוך הבהרת ממש (ראה שם נימוקו). וחכמים מטמאים אפילו כשאין בבהרת כגריס בלי המחיה והשיער הלבן נמצא במחיה. רבינו פוסק כחכמים, ולפיכך דילג בבבא שניה על המילים: "היתה היא ומחייתה כגריס", כי שתי הבבות עוסקות באותו המקרה עצמו, היינו כשאין בבהרת כגריס אלא עם המחיה ואעפ"כ טמא, וכל־שכן אם יש בה כגריס (ראה פירוש רבינו למשנה שם, וראה 'תפארת ישראל' שם 'יכין' אות מב ומה, ולשונו של רבינו בפירושו למשנה שם, מוכיחה את נכונות פירושי). 59) מפני שני סימני הטומאה. 60) ונתפשטה הבהרת לתוכה ונמצא השיער הלבן בתוך הבהרת. 61) ואע"פ שאמרנו למעלה (פ"ב ה"ו) שאם קדם שיער לבן לבהרת אינו סימן טומאה, והרי כאן היה שיער לבן במקום זה לפני שהגיעה הבהרת, סוברים חכמים שהמחיה נחשבת כחלק מאותו הנגע, והתורה אמרה (ויקרא יג, ג) "ושער בנגע הפך לבן" ('תורת כהנים' פרשת נגעים פ"א פרשתא ב' ה"ז).

יא. בַּהֶרֶת[62] וּבָהּ מִחְיָה וּפִשְׁיוֹן[63]: הָלְכָה הַמִּחְיָה - טָמֵא מִפְּנֵי הַפִּשְׁיוֹן; הָלַךְ הַפִּשְׁיוֹן - טָמֵא מִפְּנֵי הַמִּחְיָה. וְכֵן בְּשֵׂעָר לָבָן וּבְפִשְׁיוֹן. הֶחְלִיטוֹ[64] בְּשֵׂעָר לָבָן וְהָלַךְ הַשֵּׂעָר וְחָזַר בּוֹ שֵׂעָר לָבָן אַחֵר אוֹ שֶׁנּוֹלְדָה לוֹ מִחְיָה אוֹ פִּשְׁיוֹן, אוֹ שֶׁהֶחְלִיטוֹ בְּמִחְיָה וְהָלְכָה הַמִּחְיָה וְנוֹלְדָה לוֹ מִחְיָה אַחֶרֶת אוֹ שֵׂעָר לָבָן אוֹ פִּשְׁיוֹן, אוֹ שֶׁהֶחְלִיטוֹ בְּפִשְׁיוֹן וְהָלַךְ הַפִּשְׁיוֹן וְחָזַר בּוֹ פִּשְׁיוֹן אַחֵר אוֹ שֶׁנּוֹלְדָה בָּהּ מִחְיָה אוֹ שֵׂעָר לָבָן - הֲרֵי זֶה בְּטֻמְאָתוֹ כְּמוֹת שֶׁהָיָה[65]. אֶחָד הַטָּמֵא שֶׁהֶחְלַט בַּתְּחִלָּה[66] אוֹ שֶׁהֶחְלַט בְּסוֹף שָׁבוּעַ רִאשׁוֹן אוֹ בְּסוֹף שָׁבוּעַ שֵׁנִי[67] אוֹ אַחַר הַפִּטּוּר[68], הוֹאִיל וְהֶחְלַט מִכָּל מָקוֹם - אֵינוֹ טָהוֹר עַד שֶׁלֹּא יִשָּׁאֵר בּוֹ סִימַן טֻמְאָה, לֹא סִימַן הֶחְלֵט[69] וְלֹא סִימָן אַחֵר[70].

62) שם מ"ז. 63) פירוש, אחר ההסגר נמצאו בה שני סימני טומאה אלה, שהרי פשיון לפני ההסגר אינו מטמא (למעלה ה"ב). 64) כאן מתחילה בבא חדשה, ואינה קשורה עם הדינים שלפניה. 65) ואינה זקוקה להערכת כהן. 66) בראייה ראשונה של הכהן, כגון שהיו בו מחיה או שערות לבנות. 67) ע"י אחד מסימני הטומאה. 68) אחר שטיהרו הכהן נולד בו סימן טומאה והוחלט, ואחר־כך הלך סימן זה ובא במקומו אחר. 69) מחיה ושער לבן. 70) פשיון, שאינו סימן החלט בתחילה, אלא אחר הסגר.

יום ש"ק כ"ג אדר־ב' ה'תשפ"ב

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) יבאר אי זו היא מכווה ושחין וצרבת השחין ודיניהם, ואם מצטרפים זה עם זה, שחין שנעשה מכווה או בהיפך, ומי שהסגירו בעור הבשר ובסוף השבוע נעשית שחין, ואי זה קרח גיבח ומה דינם, והראש והזקן שלא העלו שיער מעולם.

א. מִי שֶׁהָיְתָה לוֹ מַכָּה בְּעוֹר בְּשָׂרוֹ וְנִפְשַׁט הָעוֹר מֵחֲמַת הַמַּכָּה: אִם הָיְתָה הַמַּכָּה מֵחֲמַת הָאֵשׁ, כְּגוֹן שֶׁנִּכְוָה בְּגַחֶלֶת אוֹ בְּרְמֶץ[2] אוֹ בְּבַרְזֶל אוֹ בְּאֶבֶן שֶׁלִּבְּנוֹ בָּאֵשׁ[3] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - הֲרֵי זוֹ נִקְרֵאת מִכְוָה; וְאִם הָיְתָה הַמִּכְוָה[4] שֶׁלֹּא מֵחֲמַת הָאֵשׁ, בֵּין שֶׁלָּקָה בְּאֶבֶן אוֹ בְּעֵץ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן בֵּין שֶׁהָיְתָה הַמִּכְוָה מֵחֲמַת חֳלִי הַגּוּף, כְּגוֹן גָּרָב אוֹ חֲזָזִית[5] שֶׁהִפְסִיד הָעוֹר, אוֹ שַׁחֶפֶת אוֹ קַדַּחַת וְדַלֶּקֶת וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן שֶׁהִשְׁחִיתוּ הָעוֹר - הֲרֵי זֶה נִקְרָא שְׁחִין.

2) אפר חם. 3) אבל מכה באבן וברזל שנתלבנו במעיינות חמים או בלוע הר געש אינה מכווה אלא שחין. 4) בכתב־יד תימן: "המכה". 5) מיני צמחים חולניים בעור.

ב. לִבֵּן שַׁפּוּד[6] וְהִכָּה בּוֹ[7]: אִם הָיָה רֹאשׁוֹ (מְבֹרָז) [כַּדּוּר] - הֲרֵי זוֹ מִכְוָה, וְאִם הָיָה רֹאשׁוֹ חַד[8] - הֲרֵי זוֹ סָפֵק[9] אִם הִיא מִכְוָה אוֹ שְׁחִין. לָקָה בְּמֵי טְבֶרְיָא אוֹ בְּגֶפֶת[10] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - הֲרֵי זֶה שְׁחִין.

6) כעין רומח. 7) מכת דקירה. 8) לא חד ממש אלא מחודד קצת וההכאה פוצעת. 9) אבעיא שלא נפשטה שם, אבל בסכין חד ממש אמר שם "חידודה קודם לליבונה" כלומר, הפצע מחוד הסכין קודם להכווייה ולפיכך נידון כשחין. 10) רש"י שם פירש: פסולת זיתים שנסחטו להוציא שמנם.

ג. הַשְּׁחִין וְהַמִּכְוָה כָּל זְמַן שֶׁהֵן מַכּוֹת טְרִיּוֹת הֵן נִקְרָאִין מוֹרִדִין, וְאֵינָן מִטַּמְּאִין בִּנְגָעִים כְּלָל. חָיוּ הַשְּׁחִין וְהַמִּכְוָה וְנִתְרַפְּאוּ רִפּוּי גָּמוּר, אַף עַל פִּי שֶׁהַמָּקוֹם צַלֶּקֶת וְאֵינָהּ דּוֹמָה לִשְׁאָר הָעוֹר - הֲרֵי הֵן כְּעוֹר הַבָּשָׂר לְכָל דָּבָר, וּמִתְטַמְּאִין בִּשְׁלֹשָׁה סִימָנִין[11] וְיֵשׁ בָּהֶן הֶסְגֵּר שְׁנֵי שָׁבוּעוֹת כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

11) פשיון, שיער לבן ומחייה.

ד. הִתְחִילוּ[12] הַשְּׁחִין וְהַמִּכְוָה לִחְיוֹת וּלְהִתְרַפְּאוֹת וְנַעֲשֵׂית עֲלֵיהֶן קְלִפָּה כִּקְלִפַּת הַשּׁוּם - זוֹ הִיא צָרֶבֶת הַשְּׁחִין הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה וּמִחְיַת הַמִּכְוָה הָאֲמוּרָה שָׁם, וּמְטַמְּאוֹת בִּשְׁנֵי סִימָנִין: בְּשֵׂעָר לָבָן אוֹ בְּפִשְׁיוֹן[13], וְאֵין בָּהֶן הֶסְגֵּר אֶלָּא שָׁבוּעַ אֶחָד[14]. כֵּיצַד? בַּהֶרֶת[15] שֶׁהָיְתָה בְּצָרֶבֶת הַשְּׁחִין אוֹ בְּמִחְיַת הַמִּכְוָה: אִם הָיָה בָּהּ שֵׂעָר לָבָן - יַחְלִיט; לֹא הָיָה בָּהּ שֵׂעָר לָבָן - יַסְגִּיר שָׁבוּעַ אֶחָד. וְיִרְאֶה בְּסוֹף הַשָּׁבוּעַ: אִם נוֹלַד בָּהּ שֵׂעָר אוֹ פְּשָׁתָה - יַחְלִיט; וְאִם לֹא נוֹלַד בָּהּ כְּלוּם - יִפְטֹר. פְּשָׁתָה לְאַחַר הַפִּטּוּר אוֹ נוֹלַד בָּהּ שֵׂעָר לָבָן - יַחְלִיט[16].

12) שם. בתורת כהנים פרשת נגעים פרק ו הלכה ה שנינו: "שחין", יכול (יכול אני לפרש) מורד, תלמוד לומר "ונרפא", אי "ונרפא" יכול עד שייעשה צלקת (שיתרפא לגמרי, ותישאר במקומו צלקת בלבד), תלמוד לומר "שחין", הא כיצד? נרפא ולא נרפא. 13) אבל מחייה אינה סימן טומאה. 14) ואם לא נולד סימן טומאה אחר ההסגר - טהור. בתורה נאמר רק הסגר אחד בשחין ומכווה. 15) כבר ביארנו, שבכל מקום שרבינו כותב "בהרת" סתם ללא קשר עם דירוג הלבנונית, הכוונה לכל ארבעת המראות, שלג, צמר, סיד, קרום ביצה. 16) בזה דין שחין ומכווה כדין נגע בעור הבשר.

ה. הַשְּׁחִין וְהַמִּכְוָה אֵין מִצְטָרְפִין[17] זֶה עִם זֶה. לְפִיכָךְ חִלְּקָן הַכָּתוּב, לוֹמַר שֶׁאֵין מִצְטָרְפִין זֶה עִם זֶה. וְאֵין פּוֹשִׁין זֶה לָזֶה, וְאֵין פּוֹשִׁין לְעוֹר הַבָּשָׂר, וְלֹא בַּהֶרֶת עוֹר הַבָּשָׂר פּוֹשָׁה לְתוֹכָן. כֵּיצַד? הָיָה שְׁחִין בְּצַד הַמִּכְוָה וּבַהֶרֶת כִּגְרִיס בִּשְׁתֵּיהֶן[18] - הֲרֵי זֶה טָהוֹר. הָיְתָה בְּאַחַת מֵהֶן וּפָשְׁתָה לַשְּׁנִיָּה אוֹ שֶׁפָּשְׁתָה לְעוֹר הַבָּשָׂר - טָהוֹר[19]. הָיְתָה בַּהֶרֶת בְּעוֹר הַבָּשָׂר וּפָשְׁתָה לְאַחַת מֵהֶן - אֵינוֹ פִּשְׁיוֹן. הָיָה בְּתוֹךְ כַּפּוֹ צָרֶבֶת שְׁחִין כִּגְרִיס[20] וּבָהּ בַּהֶרֶת כִּגְרִיס[21] - יַסְגִּיר; שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לְשֵׂעָר לָבָן[22] וְלֹא לְפִשְׁיוֹן, שֶׁמָּא יִוָּלֵד לוֹ שְׁחִין אַחֵר בְּצִדָּהּ וְתִפְשֶׂה לְתוֹכוֹ.

17) אם היו בו כחצי גריס שחין וכחצי גריס מכווה אין מצטרפים לכגריס ומטהרים את המנוגע, ואף על פי שדיני שחין ומכווה שווים. בתורת כהנים שם למדו מהכתוב "או ... מכוות אש" המלה "או" באה לחלק ביניהם. 18) בשניהם יחד. 19) והפשיון מטמא רק אם פשה במקום אותה המחייה עצמה. 20) מצומצם. 21) ומילא את כל מקום הצרבת ואם כן אין כל אפשרות של פשיון, שהרי אמרנו שאינה פושה לעור הבשר. 22) אין שערות צומחות על כף היד.

ו. שְׁחִין שֶׁנַּעֲשָׂה מִכְוָה - בִּטְּלָה מִכְוָה אֶת הַשְּׁחִין[23]; וּמִכְוָה שֶׁנַּעֲשֵׂית שְׁחִין - בִּטֵּל שְׁחִין הַמִּכְוָה. אִם אֵין יָדוּעַ אִם שְׁחִין הָיָה אִם מִכְוָה - אֵין בְּכָךְ כְּלוּם[24]; שֶׁשְּׁנֵיהֶם סִימָן אֶחָד וְטֻמְאָה אַחַת, וְלֹא חִלְּקָן הַכָּתוּב אֶלָּא לוֹמַר שֶׁאֵין מִצְטָרְפִין.

23) השני מבטל את הראשון. ונפקא מינה לעניין צירוף, שאמרנו בהלכה הקודמת שאינם מצטרפים זה עם זה. 24) ומטמא.

ז. הִסְגִּירוֹ בְּבַהֶרֶת שֶׁבִּשְׁחִין וּבְסוֹף הַשָּׁבוּעַ נַעֲשָׂה עוֹר הַבָּשָׂר[25], אוֹ שֶׁהִסְגִּירוֹ בְּעוֹר הַבָּשָׂר וּבְסוֹף הַשָּׁבוּעַ נַעֲשֵׂית שְׁחִין - יֵרָאֶה בַּתְּחִלָּה[26].

25) נתרפא לגמרי ויש לפנינו עכשיו נגע בעור הבשר. 26) צריך להיות: כתחילה. כאילו הוא נגע חדש וטעון שני הסגרים.

ח. מִי שֶׁנְּשַׂר[27] כָּל שְׂעַר רֹאשׁוֹ, בֵּין מֵחֲמַת חֹלִי[28] בֵּין מֵחֲמַת מַכָּה שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לְגַדֵּל שֵׂעָר, בֵּין שֶׁאָכַל דְּבָרִים הַמַּשִּׁירִין אֶת הַשֵּׂעָר אוֹ סָךְ דְּבָרִים שֶׁהִשִּׁירוּ שְׂעָרוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁרָאוּי לְגַדֵּל לְאַחַר זְמַן, הוֹאִיל וְאִבֵּד כָּל שְׂעַר רֹאשׁוֹ עַתָּה - הֲרֵי זֶה נִקְרָא קֵרֵחַ אוֹ גִּבֵּחַ. אִם נָשַׁר שְׂעָרוֹ מִן הַקָּדְקֹד[29] וּלְמַטָּה שׁוֹפֵעַ לְאָחוֹר וְעַד פִּקָּה שֶׁל צַוָּאר[30] - נִקְרָא קֵרֵחַ; וְאִם נָשַׁר מִן הַקָּדְקֹד וּלְמַטָּה שׁוֹפֵעַ לְפָנָיו עַד כְּנֶגֶד פַּדַּחְתּוֹ[31] - נִקְרָא גִּבֵּחַ.

27) הלכה זו היא כעין הקדמה להלכות הבאות עד סוף הפרק העוסקות בדיני נגעים שבקרחת ובגבחת. כתוב בתורה (ויקרא יג, מ) "קרח הוא טהור הוא" ובפסוק שלאחריו כתוב: "גבח הוא טהור הוא". ובפסוקים הבאים נכתבו דיני הנגעים שפרחו בקרחת או בגבחת. ובכן הקרחת והגבחת כשהן לעצמן אינן מטמאות, אלא הנגעים שבהן, ומבאר רבינו בהלכה זו פירוש שני המונחים האלה. 28) בתורת כהנים פרשת נגעים פרק י הלכה ו גורס רבינו: יכול נשר מחמת חולי יהא טהור (פירוש, לא יטמא בנגעים)? תלמוד לומר "קרחת וגבחת", מה קרחת בידי שמים אף גבחת בידי שמים. או (אם כן) מה קרחת שאינה ראוייה לגדל שער אף גבחת שאינה ראוייה לגדל שיער, מניין אכל נשם (סם שמשיר את השערות) סך נשם? תלמוד לומר קרחת קרחת (פעמיים) - ריבה (כל קרחת שהיא. - כסף משנה). ראה לקמן בפרק ח מה בין נתק לנגע בקרחת וגבחת. 29) הנקודה האמצעית בגובה הראש. 30) החוליה הראשונה מחוליות הצוואר. 31) מצחו.

ט. הַקָּרַחַת וְהַגַּבַּחַת מְטַמְּאוֹת[32] בִּשְׁנֵי סִימָנִין: בְּמִחְיָה וּבְפִשְׁיוֹן, וְיֵשׁ בָּהֶן הֶסְגֵּר שְׁנֵי שָׁבוּעוֹת; שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶן: כְּמַרְאֵה צָרַעַת עוֹר בָּשָׂר[33]. וּלְפִי שֶׁאֵין בָּהֶן שֵׂעָר, אֵין הַשֵּׂעָר הַלָּבָן סִימַן טֻמְאָה בָּהֶן[34]. וְכֵיצַד מְטַמְּאִין בִּשְׁנֵי סִימָנִין וּבִשְׁנֵי שָׁבוּעוֹת? שֶׁאִם הָיְתָה בַּהֶרֶת בִּקְרַחְתּוֹ אוֹ בִּגַּבַּחְתּוֹ וְהָיְתָה בָּהּ מִחְיָה - יַחְלִיט; לֹא הָיְתָה בָּהּ מִחְיָה - יַסְגִּיר. וְיִרְאֶה בְּסוֹף הַשָּׁבוּעַ: אִם נוֹלְדָה בָּהּ מִחְיָה אוֹ פִּשְׁיוֹן - יַחְלִיט; לֹא נוֹלַד בָּהּ כְּלוּם - יַסְגִּיר שָׁבוּעַ שֵׁנִי. פָּשָׁת אוֹ

שֶׁנּוֹלַד בָּהּ מִחְיָה - יַחְלִיט; לֹא נוֹלַד בָּהּ כְּלוּם - יִפְטַר. וְאִם פָּשַׁת אוֹ נוֹלַד בָּהּ מִחְיָה לְאַחַר הַפִּטּוּר - יַחְלִיט[35].

32) אם נראה בהן נגע. 33) משמע שדינן כעור בשר. 34) פירוש, אפילו אם צמח שיער לבן. כן כתוב בפירוש בתורת כהנים שם ולמדו זה מהמלה "היא". 35) כאמור למעלה בנגעי עור בשר.

י. הַקָּרַחַת וְהַגַּבַּחַת אֵינָן מִצְטָרְפוֹת זוֹ עִם זוֹ; שֶׁנֶּאֱמַר: בְּקָרְחָתוֹ אוֹ בְּגַבַּחְתּוֹ - מְלַמֵּד שֶׁהֵן שְׁתַּיִם. וְאֵין פּוֹשׁוֹת מִזּוֹ לָזוֹ וְלֹא לִשְׂאָר עוֹר הַבָּשָׂר, וְלֹא בַּהֶרֶת עוֹר הַבָּשָׂר פּוֹשָׂה לְתוֹכָן.

יא. הַקָּרַחַת אוֹ הַגַּבַּחַת אוֹ הַזָּקָן שֶׁנִּקְרַח וְנַעֲשָׂה בָּהֶן שְׂחִין אוֹ מִכְוָה - מִטַּמְּאִין כַּשְּׁחִין וְכַמִּכְוָה שֶׁבְּעוֹר הַבָּשָׂר; שֶׁהָרֹאשׁ אוֹ הַזָּקָן שֶׁנִּקְרְחוּ - כְּעוֹר הַבָּשָׂר לְכָל דָּבָר, אֶלָּא שֶׁאֵין מִטַּמְּאִין בְּשֵׂעָר לָבָן. הָרֹאשׁ וְהַזָּקָן קֹדֶם שֶׁיִּצְמַח בָּהֶן הַשֵּׂעָר וַעֲדַיִן לֹא הֶעֱלוּ שֵׂעָר מֵעוֹלָם[36], וְכֵן הַדִּלְדּוּלִין שֶׁבָּרֹאשׁ וְשֶׁבַּזָּקָן - הֲרֵי הֵן כְּעוֹר הַבָּשָׂר וּמִתְטַמְּאִין בִּשְׁלֹשָׁה סִימָנִין[37] וּשְׁנֵי שָׁבוּעוֹת. וְכֵן זְקַן הָאִשָּׁה וְהַסָּרִיס[38] עַד שֶׁלֹּא הֶעֱלוּ שֵׂעָר - הֲרֵי הֵן כְּעוֹר הַבָּשָׂר; וְאִם הֶעֱלוּ שֵׂעָר - הֲרֵי הֵן כִּזְקַן הָאִישׁ, שֶׁמִּתְטַמֵּא בִּנְתָקִין כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר, וְאֵינוֹ מִתְטַמֵּא בְּבַהֶרֶת.

36) כגון נער שטרם צמח לו זקן ותינוק רך שטרם צמחו שערות ראשו. 37) פשיון, מחייה ושיער לבן. 38) הסנטר.

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – י"ז־כ"ג אדר־ב' ה'תשפ"ב

יום ראשון י"ז אדר־ב' ה'תשפ"ב

מצות עשה רלו.

הַמִּצְוָה הָרל"ו — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בְּדִין חוֹבֵל בַּחֲבֵרוֹ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְכִי־יִרִיבֻן אֲנָשִׁים וְהִכָּה־אִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ" (שמות כא, יח). וְאֵלּוּ הֵם הַנִּקְרָאִים: דִּינֵי קְנָסוֹת. וְיֵשׁ כָּתוּב הַכּוֹלֵל דִּינֵי קְנָסוֹת כֻּלָּם, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "כַּאֲשֶׁר עָשָׂה כֵּן יֵעָשֶׂה לּוֹ" (ויקרא כד, יט). הַכַּוָּנָה בָּזֶה שֶׁלּוֹקְחִים מִמָּמוֹנוֹ (מה שהזיק לו) כְּדֵי מַה שֶׁהִזִּיק, כְּמוֹ שֶׁבָּא בַּקַּבָּלָה: אֲפִלּוּ בִּישׁוּ בִּלְבַד — הֲרֵי אֵלּוּ גּוֹבִים מִמָּמוֹנוֹ כְּדֵי אוֹתוֹ הַשִּׁעוּר. וְדַע שֶׁדִּינֵי קְנָסוֹת אֵלּוּ כֻּלָּם נִזְקֵי אָדָם בְּאָדָם. וְכֵן אִם הִזִּיקָה בְּהֵמָה אֶת־הָאָדָם אוֹ אֶת־הַבְּהֵמָה — הֲרֵי כָּל־הַדִּינִים הָאֵלֶּה לֹא יָדוּן בָּהֶם וְלֹא יִפְסוֹק אֶלָּא בֵּית דִּין הַסְּמוּכִין בָּאָרֶץ (שנסמכו לסמכויות אלה ועוד — מדור לדור). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ הִלְכוֹת דִּין זֶה בְּפֶרֶק ח' מ(בבא) קַמָּא.

יום שני י"ח אדר־ב' ה'תשפ"ב

מצות עשה רמה.

הַמִּצְוָה הָרמ"ה — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בְּדִין מִקָּח וּמִמְכָּר, כְּלוֹמַר: הַדְּרָכִים שֶׁבָּהֶן מִתְקַיֵּם הַמִּקָּח וְהַמִּמְכָּר בֵּין הַמּוֹכְרִים וְהַקּוֹנִים, וּכְבָר לָמְדוּ עַל אֹפֶן (קנין) זֶה מִמַּה־שֶּׁאָמַר יִתְעַלֶּה: "וְכִי־תִמְכְּרוּ מִמְכָּר לַעֲמִיתֶךָ וְגוֹ'" (ויקרא כה, יד), אָמְרוּ (בבא מציעא מז:): "דָּבָר הַנִּקְנֶה מִיָּד לְיָד, כְּלוֹמַר הַמִּשִּׁיכָה". וּכְבָר נִתְבָּרֵר, שֶׁדְּבַר תּוֹרָה מָעוֹת קוֹנוֹת, וְאֵין הַמִּשִּׁיכָה בַּמִּטַּלְטְלִין אֶלָּא תַּקָּנַת חֲכָמִים: וְכֵן הַמְּסִירָה וְהַהַגְבָּהָה. וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ (שם צט.): כְּדֶרֶךְ שֶׁתִּקְּנוּ מְשִׁיכָה בַּלּוֹקְחִין כָּךְ תִּקְּנוּ מְשִׁיכָה בַּשּׁוֹמְרִין (שה"משיכה" לרשותן מטילה עליהן חיובי השומרים). הִנֵּה נִתְבָּאֵר לְךָ, שֶׁזֶּה שֶׁהִתְנוּ מְשִׁיכָה בְּמִקָּח וּמִמְכָּר — תַּקָּנָה, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ: אֲבָל שְׁאָר הַדְּרָכִים שֶׁבָּהֶן נִקְנוֹת הַקַּרְקָעוֹת וְזוּלָתָן. כְּלוֹמַר שֶׁטֶר וַחֲזָקָה — הִסְמִיכוּן לַפְּסוּקִים. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ מִשְׁפְּטֵי דִּין זֶה, כְּלוֹמַר: יְדִיעַת הַדְּרָכִים שֶׁבָּהֶן מִתְקַיֵּם הַמִּקָּח בְּכָל־סוּג וָסוּג, בְּפֶרֶק א' מִקִּדּוּשִׁין וּפֶרֶק ד' וּפֶרֶק ח' מ(בבא) מְצִיעָא וּפֶרֶק ג' וּפֶרֶק ד' וּפֶרֶק ה' וּפֶרֶק ו' וּפֶרֶק ז' מ(בבא) בַּתְרָא.

יום שלישי י"ט אדר־ב' ה'תשפ"ב

מצות עשה רמה.

הַמִּצְוָה הָרמ"ה — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בְּדִין מִקָּח וּמִמְכָּר, כְּלוֹמַר: הַדְּרָכִים שֶׁבָּהֶן מִתְקַיֵּם הַמִּקָּח וְהַמִּמְכָּר בֵּין הַמּוֹכְרִים וְהַקּוֹנִים, וּכְבָר לָמְדוּ עַל אֹפֶן (קנין) זֶה מִמַּה־שֶּׁאָמַר יִתְעַלֶּה: "וְכִי־תִמְכְּרוּ מִמְכָּר לַעֲמִיתֶךָ וְגוֹ'" (ויקרא כה, יד), אָמְרוּ (בבא מציעא מז:): "דָּבָר הַנִּקְנֶה מִיָּד לְיָד, כְּלוֹמַר הַמִּשִּׁיכָה". וּכְבָר נִתְבָּרֵר, שֶׁדְּבַר תּוֹרָה מָעוֹת קוֹנוֹת, וְאֵין הַמִּשִּׁיכָה בַּמִּטַּלְטְלִין אֶלָּא תַּקָּנַת חֲכָמִים: וְכֵן הַמְּסִירָה וְהַהַגְבָּהָה. וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ (שם צט.): כְּדֶרֶךְ שֶׁתִּקְּנוּ מְשִׁיכָה בַּלּוֹקְחִין כָּךְ תִּקְּנוּ מְשִׁיכָה בַּשּׁוֹמְרִין (שה"משיכה" לרשותן מטילה עליהן חיובי השומרים). הִנֵּה נִתְבָּאֵר לְךָ, שֶׁזֶּה שֶׁהִתְנוּ מְשִׁיכָה בְּמִקָּח וּמִמְכָּר — תַּקָּנָה, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ: אֲבָל שְׁאָר הַדְּרָכִים שֶׁבָּהֶן נִקְנוֹת הַקַּרְקָעוֹת וְזוּלָתָן. כְּלוֹמַר שֶׁטֶר וַחֲזָקָה — הִסְמִיכוּן לַפְּסוּקִים. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ מִשְׁפְּטֵי דִּין זֶה, כְּלוֹמַר: יְדִיעַת

הַדְּרָכִים שֶׁבָּהֶן מִתְקַיֵּם הַמִּקָּח בְּכָל־סוּג וָסוּג, בְּפֶרֶק א' מִקְּדוּשִׁין וּפֶרֶק ד' וּפֶרֶק ח' מִ(בבא) מְצִיעָא וּפֶרֶק ג' וּפֶרֶק ד' וּפֶרֶק ה' וּפֶרֶק ו' וּפֶרֶק ז' מִ(בבא) בַּתְרָא.

יום רביעי כ' אדר־ב' ה'תשפ"ב

מצות עשה רמה.

הַמִּצְוָה הָרִמ"ה —— הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בְּדִין מִקָּח וּמִמְכָּר, כְּלוֹמַר: הַדְּרָכִים שֶׁבָּהֶן מִתְקַיֵּם הַמִּקָּח וְהַמִּמְכָּר בֵּין הַמּוֹכְרִים וְהַקּוֹנִים, וּכְבָר לָמְדוּ עַל אֹפֶן (קנין) זֶה מִמַּה־שֶּׁאָמַר יִתְעַלֶּה: "וְכִי־תִמְכְּרוּ מִמְכָּר לַעֲמִיתֶךָ וגו'" (ויקרא כה, יד), אָמְרוּ (בבא מציעא מז:): "דָּבָר הַנִּקְנֶה מִיָּד לְיָד, כְּלוֹמַר הַמְּשִׁיכָה". וּכְבָר נִתְבָּרֵר, שֶׁדְּבַר תּוֹרָה מָעוֹת קוֹנוֹת, וְאֵין הַמְּשִׁיכָה בַּמִּטַּלְטְלִין אֶלָּא תַּקָּנַת חֲכָמִים: וְכֵן הַמְּסִירָה וְהַהַגְבָּהָה. וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ (שם צט.): כְּדֶרֶךְ שֶׁתִּקְּנוּ מְשִׁיכָה בַּלּוֹקְחִין כָּךְ תִּקְּנוּ מְשִׁיכָה בַּשּׁוֹמְרִין (שה"משיכה" לרשותן מטילה עליהן חיובי השומרים). הִנֵּה נִתְבָּאֵר לְךָ, שֶׁזֶּה שֶׁהִתְנוּ מְשִׁיכָה בְּמִקָּח וּמִמְכָּר —— תַּקָּנָה, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ: אֲבָל שְׁאָר הַדְּרָכִים שֶׁבָּהֶן נִקְנוֹת הַקַּרְקָעוֹת וְזוּלָתָן. כְּלוֹמַר שְׁטָר וַחֲזָקָה —— הִסְמִיכוּן לַפְּסוּקִים. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ מִשְׁפְּטֵי דִּין זֶה, כְּלוֹמַר: יְדִיעַת הַדְּרָכִים שֶׁבָּהֶן מִתְקַיֵּם הַמִּקָּח בְּכָל־סוּג וָסוּג, בְּפֶרֶק א' מִקְּדוּשִׁין וּפֶרֶק ד' וּפֶרֶק ח' מִ(בבא) מְצִיעָא וּפֶרֶק ג' וּפֶרֶק ד' וּפֶרֶק ה' וּפֶרֶק ו' וּפֶרֶק ז' מִ(בבא) בַּתְרָא.

יום חמישי כ"א אדר־ב' ה'תשפ"ב

מצות עשה רמה.

הַמִּצְוָה הָרִמ"ה —— הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בְּדִין מִקָּח וּמִמְכָּר, כְּלוֹמַר: הַדְּרָכִים שֶׁבָּהֶן מִתְקַיֵּם הַמִּקָּח וְהַמִּמְכָּר בֵּין הַמּוֹכְרִים וְהַקּוֹנִים, וּכְבָר לָמְדוּ עַל אֹפֶן (קנין) זֶה מִמַּה־שֶּׁאָמַר יִתְעַלֶּה: "וְכִי־תִמְכְּרוּ מִמְכָּר לַעֲמִיתֶךָ וגו'" (ויקרא כה, יד), אָמְרוּ (בבא מציעא מז:): "דָּבָר הַנִּקְנֶה מִיָּד לְיָד, כְּלוֹמַר הַמְּשִׁיכָה". וּכְבָר נִתְבָּרֵר, שֶׁדְּבַר תּוֹרָה מָעוֹת קוֹנוֹת, וְאֵין הַמְּשִׁיכָה בַּמִּטַּלְטְלִין אֶלָּא תַּקָּנַת חֲכָמִים: וְכֵן הַמְּסִירָה וְהַהַגְבָּהָה. וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ (שם צט.): כְּדֶרֶךְ שֶׁתִּקְּנוּ מְשִׁיכָה בַּלּוֹקְחִין כָּךְ תִּקְּנוּ מְשִׁיכָה בַּשּׁוֹמְרִין (שה"משיכה" לרשותן מטילה עליהן חיובי השומרים). הִנֵּה נִתְבָּאֵר לְךָ, שֶׁזֶּה שֶׁהִתְנוּ מְשִׁיכָה בְּמִקָּח וּמִמְכָּר —— תַּקָּנָה, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ: אֲבָל שְׁאָר הַדְּרָכִים שֶׁבָּהֶן נִקְנוֹת הַקַּרְקָעוֹת וְזוּלָתָן. כְּלוֹמַר שְׁטָר וַחֲזָקָה —— הִסְמִיכוּן לַפְּסוּקִים. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ מִשְׁפְּטֵי דִּין זֶה, כְּלוֹמַר: יְדִיעַת הַדְּרָכִים שֶׁבָּהֶן מִתְקַיֵּם הַמִּקָּח בְּכָל־סוּג וָסוּג, בְּפֶרֶק א' מִקְּדוּשִׁין וּפֶרֶק ד' וּפֶרֶק ח' מִ(בבא) מְצִיעָא וּפֶרֶק ג' וּפֶרֶק ד' וּפֶרֶק ה' וּפֶרֶק ו' וּפֶרֶק ז' מִ(בבא) בַּתְרָא.

יום שישי כ"ב אדר־ב' ה'תשפ"ב

מצות עשה רלב.

מצות לא תעשה רנח. רנט. רנז. רס.

הַמִּצְוָה הָרל"ב —— הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בְּדִין עֶבֶד עִבְרִי, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "כִּי תִקְנֶה עֶבֶד וגו'" (שמות כא, ב). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בִּפְסוּקֵי הַתּוֹרָה, וְהִלְכוֹת מִצְוָה זוֹ נִתְבָּאֲרוּ כֻּלָּן בְּרֵישׁ מַסֶּכֶת קִדּוּשִׁין (יד:).

הַמִּצְוָה הָרנ"ח —— הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלִּמְכּוֹר עֶבֶד עִבְרִי כְּדֶרֶךְ שֶׁנִּמְכָּרִים הָעֲבָדִים וְהוּא: שֶׁיֵּעָמֵד בִּמְקוֹם מְכִירַת הָעֲבָדִים וַיַּכְרִיזוּ עָלָיו וַיַּעֲלוּ הַקּוֹנִים אֶת דָּמָיו זֶה עַל זֶה —— אֵין עוֹשִׂין כֵּן בְּשׁוּם פָּנִים, אֶלָּא (נמכר) בְּהֶצְנֵעַ וּבְדֶרֶךְ נָאָה, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה בָּאַזְהָרָה עַל כָּךְ: "לֹא יִמְכְּרוּ מִמְכֶּרֶת עָבֶד" (ויקרא כה, מב) וּלְשׁוֹן סִפְרָא (פרשת בהר): "לֹא יִמְכְּרוּ מִמְכֶּרֶת עָבֶד —— שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה סִמְטָא (מכרז שוק) וְיַעֲמִידוּ (במכרז) עַל אֶבֶן הַלֶּקַח וּבְכְלַל לָאו זֶה בְּלִי סָפֵק אַזְהָרָה לְגוֹנֵב נֶפֶשׁ מִיִּשְׂרָאֵל, לְפִי שֶׁאִם מוֹכְרוֹ חֲרֵי הוּא מוֹכְרוֹ כְּאִלּוּ הוּא עֶבֶד כְּנַעֲנִי וְנִמְצָא עוֹבֵר עַל אָמְרוֹ: "לֹא יִמְכְּרוּ מִמְכֶּרֶת עָבֶד"; וּכְבָר הִזְכַּרְנוּ אֶת־זֶה לְעֵיל (לא תעשה רמג) וּבֵאֵר הַכָּתוּב שֶׁהוּא נֶהֱרָג (הגונב נפש ומכרו). וְדִינֵי מִצְוָה זוֹ עִם שֶׁלְּפָנֶיהָ (רנז) מְבֹאָרִים בִּגְמָרָא קִדּוּשִׁין בְּפֶרֶק א' (כ.).

הַמִּצְוָה הָרנ"ט —— הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּהַעֲבִיד עֶבֶד עִבְרִי בְּדָבָר שֶׁאֵין לָנוּ צֹרֶךְ בּוֹ, וְזֶהוּ הַנִּקְרָא "עֲבוֹדַת פָּרֶךְ", וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא־תִרְדֶּה בוֹ בְּפָרֶךְ" (שם, מג), וְלֹא נַעֲבִידֶנּוּ אֶלָּא כְּשֶׁיַּכְרִיחֵנוּ הַצֹּרֶךְ לַעֲשׂוֹת אוֹתָהּ עֲבוֹדָה אָז נַטִּיל אוֹתָהּ עָלָיו. וּלְשׁוֹן סִפְרָא (פרשת בהר): "לֹא־תִרְדֶּה בוֹ בְּפָרֶךְ —— שֶׁלֹּא תֹּאמַר לוֹ הָחֵם אֶת־הַכּוּס הַזֶּה וְהוּא אֵינוֹ צָרִיךְ לוֹ", וְכֵן כָּל־הַדּוֹמֶה לָזֶה. וְאָמְנָם הֵבִיאוּ מָשָׁל מִן־הַקַּלָּה בְּיוֹתֵר שֶׁבַּמְּלָאכוֹת וְהַפְּשׁוּטָה שֶׁבָּהֶן, וְאַף־עַל־פִּי־כֵן אֵינוֹ מֻתָּר אֶלָּא בִּשְׁעַת הַצֹּרֶךְ.

הַמִּצְוָה הָרנ"ז —— הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּהַעֲבִיד עֶבֶד עִבְרִי בַּעֲבוֹדוֹת שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן זִלְזוּל גָּדוֹל וְהַשְׁפָּלָה, שֶׁבִּכְמוֹתָן עוֹבֵד עֶבֶד כְּנַעֲנִי, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא־תַעֲבֹד בּוֹ עֲבֹדַת עָבֶד" (שם, לט) וּבְסִפְרָא (פרשת בהר): "שֶׁלֹּא יִטּוֹל אַחֲרֶיךָ בְּלִינְטָא וְלֹא יִטּוֹל לְפָנֶיךָ כֵּלִים לַמֶּרְחָץ". וְלִינְטָא מַחֲצֶלֶת קְטַנָּה שֶׁיּוֹשֵׁב עָלֶיהָ כְּשֶׁיֵּגַע, וְלוֹקֵחַ אוֹתָהּ הָעֶבֶד וּמוֹלִיכָהּ אַחַר אֲדוֹנָיו. וְכֵן כָּל־הַדּוֹמֶה לַעֲבוֹדוֹת אֵלּוּ מֵזְהָר מִלְּהַטִּילָן עַל עֶבֶד עִבְרִי, אֶלָּא רַק יְשַׁמְּשֶׁנּוּ בִּדְבָרִים שֶׁמְּשַׁמֵּשׁ בָּהֶם הַשָּׂכִיר וְהַפּוֹעֵל שֶׁהִסְכִּים עִמּוֹ לַעֲשׂוֹת לוֹ עֲבוֹדָה מְסֻיֶּמֶת, אָמַר ה': "כְּשָׂכִיר כְּתוֹשָׁב יִהְיֶה עִמָּךְ" (שם, מ).

הַמִּצְוָה הַמַּשְׁלִימָה מָאתַיִם וְשִׁשִּׁים —— הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּהַנִּיחַ גּוֹי הַגָּר בְּאַרְצֵנוּ שֶׁיַּעֲבִיד בְּפֶרֶךְ עֶבֶד עִבְרִי שֶׁמָּכַר לוֹ אֶת־עַצְמוֹ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא־

יִרְדֶּנוּ בְּפֶרֶךְ לְעֵינֶיךָ" (שם, נג) וְלֹא נֹאמַר הוֹאִיל וְעֶבֶד זֶה פָּשַׁע בְּעַצְמוֹ וּמְכַר עַצְמוֹ לְגוֹי נַעַזְבֶנּוּ לְקַבֵּל פְּרִי מַעֲשָׂיו, אֶלָּא נְפַקֵּחַ עַל הַגּוֹי בְּכָךְ וְנִמְנָעֶנּוּ מִלְּהַעֲבִידוֹ עֲבוֹדַת פֶּרֶךְ. וּלְשׁוֹן סִפְרָא (שם): "לֹא־יִרְדֶּנוּ בְּפֶרֶךְ לְעֵינֶיךָ — אֵין אַתָּה מְצַוֶּה אֶלָּא לְעֵינֶיךָ", כְּלוֹמַר: שֶׁאֵינְךָ מְחֻיָּב לְפַקֵּחַ עָלָיו בְּבֵיתוֹ אִם הוּא מַעֲבִידוֹ עֲבוֹדַת פֶּרֶךְ אוֹ לֹא, אֶלָּא כָּל־זְמַן שֶׁנִּרְאֶהוּ שֶׁהוּא עוֹשֶׂה זֹאת נַזְהִירֶנּוּ עָלָיו.

יום ש"ק כ"ג אדר־ב' ה'תשפ"ב

מצות עשה קצו.

מצות לא תעשה רלג.

מצות עשה רלד. רלג.

מצות לא תעשה רסא.

הַמִּצְוָה הַקצ"ו — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהַעֲנִיק (מענקים ומתנות) לְעֶבֶד עִבְרִי וְלַעֲזוֹר לוֹ בְּצֵאתוֹ לַחָפְשִׁי, וְלֹא יֵצֵא בְּיָדַיִם רֵיקוֹת, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "הַעֲנִיק תַּעֲנִיק לוֹ מִצֹּאנְךָ וּמִגָּרְנְךָ וּמִיִּקְבֶךָ אֲשֶׁר בֵּרַכְךָ ה' אֱלֹהֶיךָ תִּתֵּן־לוֹ" (דברים טו, יד). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק א' מִקִּדּוּשִׁין (יד:).

הַמִּצְוָה הָרל"ג — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּשַׁלֵּחַ עֶבֶד עִבְרִי בְּיָדַיִם רֵיקָנִיּוֹת מֵעֲבוֹדָתֵנוּ בְּצֵאתוֹ בֶּן־חוֹרִין בְּסוֹף שֵׁשׁ שָׁנִים: אֶלָּא בְּהֶכְרַח נַעֲנִיק לוֹ דָּבָר מֵרְכוּשֵׁנוּ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְכִי־תְשַׁלְּחֶנּוּ חָפְשִׁי מֵעִמָּךְ לֹא תְשַׁלְּחֶנּוּ רֵיקָם" (שם, יג) וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ, כְּלוֹמַר: מִצְוַת הַעֲנָקָה, בְּרֵישׁ מַסֶּכֶת קִדּוּשִׁין (יד:, טז:, יז).

הַמִּצְוָה הָרל"ד — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בְּפִדְיוֹן אָמָה עִבְרִיָּה, הוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְהֶפְדָּהּ" (שמות כא, ח), וּפִדְיָה זוֹ יֵשׁ בָּהּ דִּינִים וּתְנָאִים וּמִשְׁפָּטִים רַבִּים, וּכְבָר נִתְבָּאֵר כָּל־זֶה בְּמַסֶּכֶת קִדּוּשִׁין (יט.), וְשָׁם נִתְבָּאֵר דִּינֵי אָמָה עִבְרִיָּה בִּשְׁלֵמוּת. וּבַמְּכִלְתָּא (פרשת משפטים) אָמְרוּ בְּפֵרוּשׁ אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה בְּאָמָה עִבְרִיָּה: "וְאִם־שְׁלֹשׁ־אֵלֶּה לֹא יַעֲשֶׂה לָהּ" (שם, יא), אָמְרוּ: יְעַד לָךְ אוֹ לְבִנְךָ אוֹ פְּדֵה אוֹתָהּ.

הַמִּצְוָה הָרל"ג — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִשָּׂא אָמָה עִבְרִיָּה — אֲדוֹנֶיהָ שֶׁקָּנָאָהּ, אוֹ בְּנוֹ, וְזוֹהִי מִצְוַת יִעוּד (שמיעדה לאשה לו או לבנו). וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ (מכילתא פרשת משפטים): מִצְוַת יִעוּד קוֹדֶמֶת לְמִצְוַת פְּדִיָּה, לְפִי שֶׁאָמַר יִתְעַלֶּה: "אֲשֶׁר־לֹא יְעָדָהּ וְהֶפְדָּהּ" (שם, ח) וְדַע שֶׁדִּין עֶבֶד עִבְרִי וְדִין אָמָה עִבְרִיָּה אֵינוֹ נוֹהֵג אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁהַיּוֹבֵל נוֹהֵג. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק א' מִמַּסֶּכֶת קִדּוּשִׁין (יח.).

הַמִּצְוָה הָרס"א — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַר קוֹנֶה אָמָה עִבְרִיָּה מִלְּמָכְרָהּ לְזוּלָתוֹ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא־יִמָּשֵׁל לְמָכְרָהּ בְּבִגְדוֹ־בָהּ" (שמות כא, ח). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בִּשְׁלֵמוּת בְּרֵישׁ קִדּוּשִׁין (יז: ואילך).

המשך מעמוד קפג

הערה: ההשתדלות לספח אליהם עוד אנשים מתאימים, הן מבין עולים והן מבין הוותיקים נחוצה שתהי' **בכל אופן** וכדאי להשקיע כחות ומרץ בזה, אלא שמובן, שבאם מוכרחים להתיישב בשני מקומות, ההכרח להגדיל מספר אנ"ש בהכפרים גדול ביותר.

ג) אם גם מ"ש בסעיף שלפני זה, אי אפשר יהי' להשיג בשום אופן (אף שאז ברור לדעתי שזהו רק מרפיון ההשתדלות בהנ"ל) מוכרחים יהיו להעתיק לכפר החדש, הנה יש להמשיך ולדחות את הדבר עד כמה שאפשר (כמובן מבלי שיהי' היזק עי"ז בעניני התמיכה וכו'). ותשועת ה' כהרף עין, ואולי סו"ס יעלה בידם לסדר הענינים שיהי' באופן המתואר בסעיף א ועכ"פ באופן דסעיף הב'.

ואכפול עוד הפעם קודם החתימה, אשר ההשתדלות צריכה להיות, ובתביעה, שהבטיחו להם את כל הזכיות השייכים לישוב חקלאי, בשעה שהושיבום במקומם דעתה, ולכן יש על הסוכנות למצוא האופנים והדרכים שיתוקנו ויתקיימו שני הענינים מבלי להכריחם לטלטול חדש.

בברכה שימשיך השי"ת השלום במחנם, וכולם כאחד יצליחו בגשמיות וברוחניות גם יחד, מתאים לרצון נשיאונו כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע.

המחכה לאישור קבלת מכתבי זה בהקדם, ולבשו"ט בכל הנ"ל.

יחזקאל פרק־יח ג־יד

ג חַי־אָנִי נְאֻם אֲדֹנָי יְהוִה אִם־יִהְיֶה לָכֶם עוֹד מְשֹׁל הַמָּשָׁל הַזֶּה בְּיִשְׂרָאֵל: ד הֵן כָּל־הַנְּפָשׁוֹת לִי הֵנָּה
כְּנֶפֶשׁ הָאָב וּכְנֶפֶשׁ הַבֵּן לִי־הֵנָּה הַנֶּפֶשׁ הַחַטֵּאת הִיא תָמוּת: ה וְאִישׁ כִּי־יִהְיֶה צַדִּיק וְעָשָׂה מִשְׁפָּט
וּצְדָקָה: ו אֶל־הֶהָרִים לֹא אָכָל וְעֵינָיו לֹא נָשָׂא אֶל־גִּלּוּלֵי בֵּית יִשְׂרָאֵל וְאֶת־אֵשֶׁת רֵעֵהוּ לֹא טִמֵּא
וְאֶל־אִשָּׁה נִדָּה לֹא יִקְרָב: ז וְאִישׁ לֹא יוֹנֶה חֲבֹלָתוֹ חוֹב יָשִׁיב גְּזֵלָה לֹא יִגְזֹל לַחְמוֹ לְרָעֵב יִתֵּן וְעֵירֹם
יְכַסֶּה־בָּגֶד: ח בַּנֶּשֶׁךְ לֹא־יִתֵּן וְתַרְבִּית לֹא יִקָּח מֵעָוֶל יָשִׁיב יָדוֹ מִשְׁפַּט אֱמֶת יַעֲשֶׂה בֵּין אִישׁ לְאִישׁ:
ט בְּחֻקֹּתַי יֵהָלֵךְ וּמִשְׁפָּטַי שָׁמַר לַעֲשׂוֹת אֱמֶת צַדִּיק הוּא חָיֹה יִחְיֶה נְאֻם אֲדֹנָי יְהוִה: י וְהוֹלִיד בֵּן־פָּרִיץ
שֹׁפֵךְ דָּם וְעָשָׂה אָח מֵאַחַד מֵאֵלֶּה: יא וְהוּא אֶת־כָּל־אֵלֶּה לֹא עָשָׂה כִּי גַם אֶל־הֶהָרִים אָכָל וְאֶת־אֵשֶׁת
רֵעֵהוּ טִמֵּא: יב עָנִי וְאֶבְיוֹן הוֹנָה גְּזֵלוֹת גָּזָל חֲבֹל לֹא יָשִׁיב וְאֶל־הַגִּלּוּלִים נָשָׂא עֵינָיו תּוֹעֵבָה עָשָׂה:
יג בַּנֶּשֶׁךְ נָתַן וְתַרְבִּית לָקָח וָחָי לֹא יִחְיֶה אֵת כָּל־הַתּוֹעֵבוֹת הָאֵלֶּה עָשָׂה מוֹת יוּמָת דָּמָיו בּוֹ יִהְיֶה:
יד וְהִנֵּה הוֹלִיד בֵּן וַיַּרְא אֶת־כָּל־חַטֹּאת אָבִיו אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּרְאֶה וְלֹא יַעֲשֶׂה כָּהֵן:

רש"י

(ג) משול. כמו למשול: **(ד)** כל הנפשות לי הנה. ולמה ילקה הבן שלא חטא לי הלא שלי הוא: **(ו)** אל ההרים לא אכל. בטוריא לא פלח לטעוותא לאכול זבחי מתים: אל גלולי. שאר עבודת כוכבים כגון הבעל שבשומרון והעגלים שבבית אל ושבדן: **(ז)** (יונה. לשון אונאה כלומר שום איש לא הונה): חבולתו חוב ישיב. אם חבל שלמת רעהו בחובו ישיב אותו לו כבוא השמש: **(י)** ועשה אח מאחד מאלה. ת"י ויעבד לאחוהי מחדא מאילן: **(יא)** והוא את כל אלה. את כל הטובות האלה שעשה אביו: **(יב)** תועבה עשה. משכב זכור: **(יד)** ויראה ולא יעשה כהן. ראה בלבו שאין טוב לעשות כן איאפרצוי"ט בלע"ז:

מצודת דוד

(ג) אם יהיה וגו'. ר"ל אם יהיה עוד מי מכם להמשיל המשל הזה וכאומר הן אודיע לכם אופן משפטי ותראו שהדין עמדי: **(ד) לי הנה.** המה שלי וכאומר והנה מהדרך הוא שכ"א מחבב את שלו ורוצה בקיומו: **כנפש האב וגו'.** כמו נפש האב כן נפש הבן הנה שלי באין הפרש (וכפל הכפי"ן כנפש האב וכנפש הבן להורות על דמיון גמור וכן כמוך כפרעה) (בראשית מד): **היא תמות.** כי אז אין לחבבה מעתה אבל בזולת החטא מדוע תסיר החבוב: **(ה) ואיש.** ר"ל הואיל והנפשות חביבות עלי, לכן איש כי יהיה צדיק לבל יעשה מה מן הרעות ועוד יעשה הטוב בעשות משפט וצדקה: **(ו) אל ההרים וגו'.** עתה מפרש מה הם הרעות שהיה נזהר מהם ואמר שלא אכל בההרים מזבחי תקרובות עכו"ם שעל ההרים ואף לא נשא עיניו להסתכל בגלולי בית ישראל הם הפסילי': **לא טמא.** לזנות עמה: **לא יקרב.** לבוא עלי': **(ז) לא יונה.** לעשוק ולקחת מה משלו: **חבולתו חוב.** כאשר חבל שלמת רעהו בחובו השיב לו כבוא השמש ולא עבר על מצות התורה: **לחמו לרעב יתן.** ולא עבר על מה שאמרה התורה ולא תקפוץ את ידך מאחיך האביון (דברים טו): **ועירום.** מי שהלך ערום מבלי לבוש כסהו בבגד משלו: **(ח) לא יתן.** לא הלוה למי על נשך: **לא יקח.** בעת התשלומין לא לקח תרבית ואף אם הלוה נתן מעצמו (ואף שזהו אבק רבית ומדרבנן רמוזה היא במקרא): **מעול ישיב ידו.** עתה אמר דרך כלל שלא עשה עול והם הדברים שאסרה התורה: **משפט אמת.** עתה מפרש הטובה שעשה ואמר שעשה משפט אמת בין איש לאיש ולא הטה המשפט: **(ט) בחוקותי יהלך.** אף המצוות שהם כחק שאין הטעם ידוע והשטן משיב עליהם עכ"ז הלך בהם ועשאם: **ומשפטי שמר לעשות אמת.** ר"ל לא עשה משפט במי עם הכוונה להתנקם בו כ"א שמר את המשפט לעשות בו לבד האמת והראוי מבלי כוונה אחרת: **צדיק הוא.** האיש אשר כזה לצדיק יחשב ולכן חיה יחיה בעוה"ז ובעולם הנפשות: **(י) והוליד.** ואם צדיק הזה יוליד בן פריץ השופך דם: **ועשה אח.** ועשה לאחיו מאחד מאלה הנזכרים כגזל וכדומה: **(יא) והוא את כל אלה.** כל אלה הטובות הנזכרים לא עשה: **כי גם.** ר"ל לא היה די לו שלא עשה הטובות אלא שגם עשה את הרע כי גם אכל בההרים מזבחי תקרובות עכו"ם: **(יב) הונה.** עשק מהם הון: **חבול.** מה שמשכן בחובו לא השיב כבוא השמש ועבר על מצות התורה: **נשא עיניו.** להסתכל בהם להפנות לבו אליהם: **תועבה עשה.** עשה הדברים התעובים בעיני ה': **(יג) בנשך וגו'.** ר"ל לקח בין רבית קצוצה בין אבק רבית: **וחי.** וכי איש כזה ראוי להחיות בזכות אביו באמת לא יחיה הואיל ועשה התועבות האלה הנזכרות ואין בידו זכות מה להצטרף עמה' זכות אביו: **מות יומת.** ר"ל אם כי ימות בחטאו יהיה עוד עון מיתתו על עצמו ויעונש בעולם הנפשות על כי חטא לנפשו לגרום מיתה לעצמו א"כ החוטא עצמו יקבל כל גמולו משלם: **(יד) והנה הוליד בן.** והנה אם רשע כזה יוליד בן וראה בעיניו כשעשה אביו חטאות: **ויראה.** ועם כי ראה אותן לא חמד בהן ולא עשה כמוהן:

מצודת ציון

(ז) יונה. מלשון אונאה, ועניינו קחת ההון כמו העיר היונה (צפניה ג): **חבולתו.** ענין משכון כמו אם חבל תחבל שלמת רעך (שמות כב): **(ח) בנשך. ותרבית.** שניהם ענין רבית אבל לשון נשך נאמר בכסף ותרבית באוכל כמ"ש את כספך לא תתן לו בנשך ובמרבית לא תתן אכלך (ויקרא כה): **(י) פריץ.** ר"ל רשע הפורץ גדר האמת והנכוחה: **(יב) הונה.** מל' אונאה:

דברי הימים א פרק־א א־י

א אָדָם שֵׁת אֱנוֹשׁ: ב קֵינָן מַהֲלַלְאֵל יָרֶד: ג חֲנוֹךְ מְתוּשֶׁלַח לָמֶךְ: ד נֹחַ שֵׁם חָם וָיָפֶת: (ס) ה בְּנֵי
יֶפֶת גֹּמֶר וּמָגוֹג וּמָדַי וְיָוָן וְתֻבָל וּמֶשֶׁךְ וְתִירָס: (ס) ו וּבְנֵי גֹּמֶר אַשְׁכְּנַז וְדִיפַת וְתוֹגַרְמָה: (ס) ז וּבְנֵי
יָוָן אֱלִישָׁה וְתַרְשִׁישָׁה כִּתִּים וְרוֹדָנִים: (ס) ח בְּנֵי חָם כּוּשׁ וּמִצְרַיִם פּוּט וּכְנָעַן: ט וּבְנֵי כוּשׁ סְבָא
וַחֲוִילָה וְסַבְתָּא וְרַעְמָא וְסַבְתְּכָא וּבְנֵי רַעְמָא שְׁבָא וּדְדָן: (ס) י וְכוּשׁ יָלַד אֶת נִמְרוֹד הוּא הֵחֵל לִהְיוֹת
גִּבּוֹר בָּאָרֶץ: (ס)

רש"י

(א) אדם שת אנוש. עזרא כתב ספר היחס הזה על ידי חגי זכריה ומלאכי בתוך י"ח שנה שמאותו זמן שבא לירושלים זרובבל ויהושע הכהן בימי כורש הראשון עד שבא כורש בן אסתר והכל משום יחס דוד המלך, והלוים לשוערים ולשומרים ולמשוררים היאך העמידן דוד על מעמדם והכהנים למשמרותם, לפיכך יחסם מאדם ועד אברהם ולפי שהוצרך ליחס את אברהם הזכיר גם שאר העכומ"ז בניו ובני בניו ומשום בניו צריך ליחס שאר עכו"ם בני כנען להודיע היאך ירש אברהם את ארצם ומאחר שהוצרך להזכיר וליחס תולדות כנען הזכיר על גבם (תולדות) שאר עכומ"ז ומזכירם מעט מעט ומשליכם עד שהגיע לעיקר כדמפרש בבראשית רבה, משל לאדם שהיה עובר ממקום למקום ונפלה לו מרגליות ועמד האדם וכבר בכברה העפר עד שמצא מרגליות כך אמר הקב"ה מה לי ליחס שם וארפכשד וכו' ותרח אלא למצוא לאברהם ומצאת את לבבו נאמן (לפניך) ומפני כבודו של יצחק יחס בני עשו וישמעאל ובני קטורה ומשליכן מעט מעט ומניחן ובני שעיר החורי מזכיר על כי בני עשו ירשום וגם ליחס תמנע שנעשית פילגש לבני אברהם להודיע שבחו של אברהם שהיתה בנות נשיאים ואלופים ורצתה להיות פילגש לזרע אברהם דכתיב ואחות לוטן תמנע (בראשית ל"ז) וכתיב ותמנע היתה פילגש (שם) אלא לפי שאמרה אם איני כדאי להנשא לו לאשה אהיה לו פילגש ועוד לכן יחס בני שעיר שהם היו אלופים ומלכים והר שעיר של שעיר היה ובאהבת יצחק נתנה הקב"ה לעשו דכתיב ובני עשו יירשום וישבו תחתם (דברי' ב') ולהודיע קיום דברי הקב"ה שאמר ליצחק להרבות זרעו ולהשליטו בכל ובשביל כבודו של יצחק כתב כמו כן אלה המלכים אשר מלכו בארץ אדום וגומר (לקמן א'): **אדם שת אנוש.** פתרונו כמו בני אדם שת ובני שת אנוש ולפי שאינו עיקר היחס מקצרן ומה שלא הזכיר קין והבל לפי שלא העמידו תולדות אבל משת יצאו תולדות נח ואברהם ומאברהם עד דוד: **(ד) נח שם חם.** והיה לו לחשוב בני שם מיד למצוא מרגלית אברהם וכו' עד דוד ומשליך הטפל ומקצר היחס שלו ותופש העיקר וכן דרך כל היחס הזה דדברי הימים וכן בסמוך בני אברהם יצחק וישמעאל אלה תולדותם בכור ישמעאל נביות וכו' ויולד אברהם את יצחק בני יצחק עשו וישראל בני עשו אליפז שמזכיר תחלה ליחס הטפל ואח"כ העיקר: **(ו) אשכנז ודיפת.** (בדלי"ת) ובחומש כתיב (בראשית יז) וריפת שמתחלה היו רפין ולא היו מתגברים על ישראל ולסוף נתמלאו דופי וריעוע: **(ז) ובני יון אלישה.** ומה שלא הזכיר מגוג ומדי לפי שלא הזכיר אלא היחס אבל בני מגוג ובני מדי לא הזכיר לפי שלא יצאו מהם ראשי עובדי כוכבים אלא כל עובדי כוכבים נקראו על שם כתים ודודנים: ורודנים. ולהלן (שם) הוא אומר ודודנים כשישראל חוטאים הם באים ורודים בהם וכשיד ישראל תקיפה הם אומרים בני דודינו אתם בתחילה היו נראין כאוהבים בשעת הנאתן לבסוף רודים בהם: **(י) הוא החל להיות גבור בארץ.** הוא החל לעשות מלחמות וגבורות בארץ:

מצודת דוד

(א) אדם שת אנוש. כאילו אמר הראשון אדם יולד והוא הוליד את שת ושת את אנוש וכן עד נח ולא ראה להזכיר שאר התולדות על כי כולם ספו תמו במי המבול ולא נשאר מהם זרע ע"פ האדמה: **(ד) נח שם.** כאילו אמר נח הוליד את שם ואת וכו': **(ה) בני יפת.** לפי שעיקר הסיפור הוא בעבור אברהם וזרע ישראל הבאים משם ויאריך בהם הסיפור לזה הניח מלהזכיר את בני שם עד לאחרונה אבל בני יפת ובני חם הסיפור בהם מעט לזה הקדימם בראשונה ופסק מהם: **(י) ואת נמרוד.** לפי שהיה החשוב מכל בני כוש לזה חשבו לעצמו ולא עם יתר בניו: **הוא החל וגו'.** כי עד ימיו היו כל בני אדם שוים ולא התגבר מי מהם למשול על חברו ונמרוד התחיל להתגבר ולמשול בארץ:

מצודת ציון

(ו) ודיפת. ובתורה כתיב וריפת ברי"ש ובשתי השמות היה נקרא והוא כלל גדול בכל שינוי השמות ולא הזכיר כל חילוף השמות כי רבו מאד:

יב עַם הָאָרֶץ שֶׁאָמַר לְחָבֵר: קַח לִי אֲגֻדַּת יָרָק, קַח לִי גְּלֶסְקִין אַחַת — לוֹקֵחַ סְתָם וּפָטוּר. וְאִם אָמַר: שֶׁלִּי זוֹ וְזוֹ שֶׁל חֲבֵרַי, וְנִתְעָרְבוּ — חַיָּב לְעַשֵּׂר, וַאֲפִלּוּ הֵן מֵאָה.

פרק שביעי

א הַמַּזְמִין אֶת חֲבֵרוֹ שֶׁיֹּאכַל אֶצְלוֹ, וְהוּא אֵינוֹ מַאֲמִינוֹ עַל הַמַּעֲשְׂרוֹת — אוֹמֵר מֵעֶרֶב שַׁבָּת: "מַה שֶּׁאֲנִי עָתִיד לְהַפְרִישׁ מָחָר, הֲרֵי הוּא מַעֲשֵׂר, וּשְׁאָר מַעֲשֵׂר סָמוּךְ לוֹ; זֶה שֶׁעָשִׂיתִי מַעֲשֵׂר עָשׂוּי תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר עָלָיו; וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי בִּצְפוֹנוֹ, אוֹ: בִּדְרוֹמוֹ, וּמְחֻלָּל עַל הַמָּעוֹת".

פירוש ברטנורא

יב עם הארץ שאמר לחבר קח לי. כגון שהיה החבר הולך לשוק לקנות ירק לעצמו ואמר לו עם הארץ קח לי ג"כ אגודה של ירק ולקח חבר שתי אגודות סתם ולא פירש זו לי וזו לעם הארץ, פטור מלעשר אותה שנותן לעם הארץ דיש ברירה כשנותנה לעם הארץ שזו היא אותה שלקח מתחילה לצרכו ואין חבר מחליפה בשלו. פירוש אחר מן הירושלמי עם הארץ שאמר לחבר קח לי אגודת ירק והמוכר חבר הוא. ויודע שזה הלוקח בשביל עם הארץ הוא לוקח ולא לקח החבר לעצמו כלום, פטורה האגודה הזאת ממעשר דמאי שכיון שהמוכר חבר ויודע שלצורך עם הארץ הוא קונה אינו מוכר לו אלא אם כן עישר, דהכי אמרינן לעיל פרק ב' שאסור למכור לעם הארץ אלא אם כן עישר תחלה. אבל אם קנה החבר אחת לעצמו ואחת לעם הארץ ונתערבו, חייב לעשר דשמא מה שמכר לו לעצמו אינו מעושר, שהמוכר לחבר אינו צריך לעשר והקונה עליו מוטל לעשר כדאמרן לעיל פרק ב': **ואפילו הן מאה.** ואפילו נתערבה אחת שלו במאה של עם הארץ: **גלוסקין.** ככר לחם יפה:

ז א המזמין את חבירו. אומר מע"ש וכו'. והיכא דהתנה מע"ש מותר להפריש בשבת אבל לא התנה אסור דתנן ספק חשיכה מעשרים את הדמאי הא ודאי חשיכה לא. והכא מיירי בהזמינו חברו ולא הדירו דאי הדירו הא אמרינן לעיל פ"ד אוכל עמו בשבת ראשונה אע"פ שאינו מאמינו על המעשרות. א"נ התם בשבת ראשונה של בחור שנשא בתולה והכא בשאר שבתות: **הרי הוא מעשר.** ותרומה גדולה אינו צריך להפריש דלא נחשדו עמי הארץ עליה כדפרשינן בפ"ק. ועל אחד ממאה שמפריש למחר אומר הרי הוא מעשר ראשון ושאר מעשר דהיינו תשעה שהוא חייב עדיין כדי שיהו עשרה למאה מודד לו האחד ואח"כ אומר זה האחד שעשיתי תחילה מעשר עשוי תרומת מעשר על תשעה הסמוכים לו: **מעשר שני.** יהיה בצפונו או בדרומו ומחולל יהיה על המעות, ונמצא למחר שאין צריך להפריש כי אם תרומת מעשר בלבד ואוכל ושותה את השאר:

משניות מבוארות – קהתי

יום ראשון

באור משנה יב

עַם הָאָרֶץ שֶׁאָמַר לְחָבֵר – שהלך לשוק ליקח ירק או לחם בשביל עצמו: **קַח לִי אֲגֻדַּת יָרָק,** או: **קַח לִי גְּלֶסְקִין אַחַת** – כיכר לחם ממין משובח או עוגת סולת (לחמניה), **לוֹקֵחַ סְתָם** – הריהו קונה סתם לעצמו ולעם הארץ, ואינו מפרש: זו בשבילי וזו בשביל עם הארץ, **וּפָטוּר** – מלעשר מה שהוא נותן אחר כך לעם הארץ, שסובר התנא של משנתנו: יש ברירה, כלומר: הוברר הדבר למפרע שמה שנותן לו, זהו שקנה לכתחילה בשביל עם הארץ, ואין החבר אלא שלוחו של עם הארץ, ולא משלו הוא נותן לו, הלכך אינו חייב לעשרו. **וְאִם אָמַר** – החבר בשעת הקנייה: **שֶׁלִּי זוֹ וְזוֹ שֶׁל חֲבֵרַי** – שפירש, שאגודת ירק זו או גלוסקה זו הוא קונה בשבילו וזו בשביל עם הארץ, **וְנִתְעָרְבוּ** – אחר כך, **חַיָּב לְעַשֵּׂר** – מה שהוא נותן לעם הארץ, שמא הוא נותן לו את שלו, ואסור לחבר להוציא מידו דבר שאינו מעושר. **וַאֲפִלּוּ הֵן מֵאָה** – אפילו אם לקח בשביל עם הארץ מאה אגודות ירק או גלוסקות, ובשביל עצמו לא לקח אלא אחת, וזו נתערבה במאה של עם הארץ, חייב לעשר את הכל, שבכל אחת חוששים שמא היא זו שקנה לעצמו (**בבלי עירובין לז, א**). ויש מפרשים משנתנו (**על פי הירושלמי**), שהמדובר כאן גם במוכר שהוא חבר והוא יודע שחבר זה בא לקנות אצלו בשביל עם הארץ, ולפיכך אם הוא לוקח סתם, הריהו פטור מלעשר, שהואיל והמוכר ידע שהוא בא בשליחותו של עם הארץ, וודאי לא נתן לו אלא דברים מתוקנים, שהרי המוכר חבר הוא, ואין חבר מוציא מתחת ידו דבר שאינו מתוקן. אבל אם אמר החבר למוכר: שלי זו וזו של חברי ונתערבו, חייב לעשר, שמא מה שנתן המוכר בשבילו לא היה מתוקן, שאמנם אסור לחבר למכור דמאי וכל שכן טבל לעם הארץ, אבל מותר לו למכור לחבר, לפי שיודע שיתקן בעצמו. הלכך חייב הוא לעשר הכל משום דמאי. ואפילו נתערבה אגודה אחת שקנה בשבילו במאה אגודות שקנה לעם הארץ, חייב להפריש מהכל מעשר דמאי, ואין אנו אומרים שהאחת בטלה במאה, לפי שדבר שאפשר לתקן אינו בטל (**רמב"ם; "תפארת ישראל"**).

באור משנה א

כבר הזכרנו שבשבת אסור להפריש תרומות ומעשרות אפילו מן הדמאי, מפני שנראה כמתקן דבר שלא היה מתוקן. והוא הדין ביום טוב. משנתנו באה ללמד, שיכול אדם בשעת הצורך להתנות מערב שבת להפריש המעשרות בשבת, כלומר שבערב שבת קורא שם למעשרות, כפי שיבואר במשנה, ואז מותר להפרישם בשבת. ויש בענין זה הבדל בין דמאי לטבל ודאי, שבטבל ודאי אין אדם מתנה אלא על מה שברשותו, ואילו בדמאי יכול אדם להתנות אפילו על מה שאינו ברשותו (ירושלמי). משנתנו עוסקת בדמאי.

הַמַּזְמִין אֶת חֲבֵרוֹ – לפני השבת, **שֶׁיֹּאכַל אֶצְלוֹ** – בשבת, **וְהוּא** המוזמן, **אֵינוֹ מַאֲמִינוֹ** – למזמין, **עַל הַמַּעֲשְׂרוֹת** – ואף על פי כן נענה להזמנתו מפני דרכי שלום, מה יעשה ויאכל אצלו מתוקן? **אוֹמֵר מֵעֶרֶב שַׁבָּת: "מַה שֶּׁאֲנִי עָתִיד לְהַפְרִישׁ מָחָר** – אחד ממאה, ממה שאוכל ואשתה, **הֲרֵי הוּא מַעֲשֵׂר** – חלק ממעשר ראשון, **וּשְׁאָר מַעֲשֵׂר** – ועוד תשעה ממאה, כדי להשלים את שיעור המעשר הראשון, **סָמוּךְ לוֹ** – יהא מעשר בסמוך לאחד ממאה שעשיתי מעשר, והרי הכל מעשר ראשון. **זֶה שֶׁעָשִׂיתִי מַעֲשֵׂר** – תחילה, היינו האחד ממאה, **עָשׂוּי תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר עָלָיו** – על כל המעשר הראשון, **וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי בִּצְפוֹנוֹ, אוֹ: בִּדְרוֹמוֹ, וּמְחֻלָּל עַל הַמָּעוֹת"** – מעשר שני זה אני פודהו במעות והוא יוצא לחולין (עיין לעיל ה, א – שם בארנו נוסח זה לפרטיו). נמצא למחר בשבת מפריש תרומת מעשר בלבד, ואוכל ושותה את השאר כשהוא מתוקן. ותרומה גדולה אינו צריך להפריש, שלא נחשדו עליה עמי הארץ, כמו שכבר הזכרנו בכמה מקומות במסכתנו.

יום שני

באור משנה ב

משנה זו היא המשך המשנה הקודמת, והיא באה ללמד, שלא די במה שהתנה בערב שבת להפריש המעשרות בשבת, לפי שבאותה שעה עדיין לא היה המאכל או המשקה לפניו, אלא בשעה שמגישים לפניו בשבת המאכלים והמשקאות צריך הוא לחזור ולומר בלחש את נוסח הפרשת המעשרות, כפי שהתנה בערב שבת, שכן תנאו מערב שבת לא בא אלא להתיר את ההפרשה בשבת. אמנם משנתנו עוסקת בכוס יין לקידוש שמקבל האורח, אבל הוא הדין לאוכלים ולמשקים אחרים שמגישים לו. ולא נקטה המשנה "מזגו לו את הכוס" אלא משום שסעודת השבת מתחילה בקידוש על הכוס. ועוד, כדי להשמיענו, שלגבי כוס יש שינויים בנוסח קביעת המקומות למעשרות כפי שיבואר. ברם, יש מפרשים משנתנו בדרך אחרת,

ב מָזְגוּ לוֹ אֶת הַכּוֹס, אוֹמֵר: "מַה שֶּׁאֲנִי עָתִיד לְשַׁיֵּר בְּשׁוּלֵי הַכּוֹס הֲרֵי הוּא מַעֲשֵׂר, וּשְׁאָר מַעֲשֵׂר סָמוּךְ לוֹ; זֶה שֶׁעָשִׂיתִי מַעֲשֵׂר עָשׂוּי תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר עָלָיו; וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי בְּפִיו וּמְחֻלָּל עַל הַמָּעוֹת".

ג פּוֹעֵל שֶׁאֵינוֹ מַאֲמִין לְבַעַל הַבַּיִת, נוֹטֵל גְּרוֹגֶרֶת אַחַת וְאוֹמֵר: "זוֹ וְתֵשַׁע הַבָּאוֹת אַחֲרֶיהָ, עֲשׂוּיוֹת מַעֲשֵׂר עַל תִּשְׁעִים שֶׁאֲנִי אוֹכֵל; זוֹ עֲשׂוּיָה תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר עֲלֵיהֶן; וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי בָּאַחֲרוֹנָה וּמְחֻלָּל עַל הַמָּעוֹת". וְחוֹשֵׁךְ גְּרוֹגֶרֶת אַחַת. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: לֹא יַחְשֹׁךְ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְמַעֵט מְלַאכְתּוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: לֹא יַחְשֹׁךְ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא תְּנַאי בֵּית דִּין.

פירוש ברטנורא

ב מזגו לו את הכוס. ביום השבת: **אומר וכו'.** ואין די לו במה שהתנה מערב שבת אבל צריך לחזור ולומר בשבת כשבא לאכול ולשתות מה שאני עתיד לשייר מן הכוס וכו'. בירושלמי פריך אם באומר מעכשיו תהא תרומה הרי הכל מתערב יחד ונעשה מדומע ואם באומר לכשאשתה הא לא הוי תרומה אלא לאחר ששתה ונמצא שותה טבל, ומשני באומר מעכשיו ולכשאשתה תהא תרומה ונמצא שלא שתה טבל וגם לא היה מדומע: **בפיו.** בפי הכוס:

ג שאינו מאמין לבעל הבית. על המעשרות: **וחושך גרוגרת אחת.** נמנע מלאכול גרוגרת אחת כנגד אותה של תרומת מעשר שהפריש שלא יהא גוזל את בעל הבית: **לא יחשוך.** ויקנה גרוגרת אחת ויאכל שאם לא יאכל מרעיב עצמו וממעט מסעודתו ונמצא ממעט בכך מלאכתו של בעל הבית שלא יוכל לעשות מלאכה: **לא יחשוך מפני שהוא תנאי בית דין.** שתהא תרומת מעשר משל בעל הבית ומעשר שני משל פועל הלכך חייב בעל הבית ליתן לו הגרוגרת שהפריש לתרומת מעשר:

משניות מבוארות – קהתי

כפי שנביא להלן.

מָזְגוּ לוֹ – לחבר שהוזמן לסעודת השבת בביתו של עם הארץ (כפי המשנה הקודמת), **אֶת הַכּוֹס** – יין, **אוֹמֵר** – הריהו חוזר ואומר בשבת לפני שתיית היין, כפי שהתנה כבר בערב שבת: **"מַה שֶּׁאֲנִי עָתִיד לְשַׁיֵּר בְּשׁוּלֵי הַכּוֹס הֲרֵי הוּא מַעֲשֵׂר** – חלק ממעשר ראשון, **וּשְׁאָר מַעֲשֵׂר סָמוּךְ לוֹ** – המשלים את כל המעשר הראשון, **זֶה שֶׁעָשִׂיתִי מַעֲשֵׂר** – תחילה בשולי הכוס, **עָשׂוּי תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר עָלָיו** – על כל המעשר הראשון, **וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי בְּפִיו** – של הכוס (כוס – מין זכר בלשון המשנה), **וּמְחֻלָּל עַל הַמָּעוֹת"** – שפדיתי בהן את המעשר שני אתמול. בעל "תוספות יום טוב" מעיר, שבכוס אומר "ומעשר שני בפיו", לפי שלא שייך כל כך לומר בכוס "בצפונו או בדרומו", וכשאומר "בפיו" יש בזה יותר קביעת מקום. בירושלמי מבואר, שצריך לומר: "מעכשיו לכשאשתה תהא תרומת מעשר", שכן אם אומר "מעכשיו" בלבד, נמצא תרומה וחולין מעורבים הם, והרי זה מדומע, ואסור לשתותו. ואם אומר: "לכשאשתה" בלבד, כלומר מה שיישאר בשולי הכוס לאחר שישתה, נמצא שלא הפריש תרומה אלא לאחר השתיה, והרי הוא שותה טבל. אבל כשהוא אומר: "מעכשיו לכשאשתה" נמצא שלא שתה טבל וגם לא מדומע.

בארנו משנתנו כפי שפירשוה הרב מברטנורא, בעל "תפארת ישראל" ועוד. אבל הגר"א מקשה על פירוש זה: אם באה המשנה ללמד שצריך לחזור ולומר בשבת את נוסח ההפרשה, למה נקטה "מזגו לו כוס" ולא "נתנו לו לאכול" כענין המשנה הקודמת? ועוד, הרי לפי המסקנה בירושלמי אסור לומר זה בשבת, לפי שהוא נראה כמתקן, וצריך רק שיהא נותן דעתו בשעת ההפרשה בשבת על התנאי שלו. לפיכך מפרש הגר"א, שגם משנתנו עוסקת בתנאי שהוא מתנה בערב שבת, אלא שהיא באה להשמיענו שלענין מזיגת הכוס צריך הוא לומר בתנאי, שמקום התרומה והמעשר יהא בשולי הכוס, ומקום מעשר שני – בפיו. וזה ששנינו "מזגו לו את הכוס" אין כוונת הדברים: כשמזגו לו את הכוס בשבת, אלא המובן הוא שאם החבר חושש שיהיו מוזגים לו כוס, הרי הוא מתנה בנוסח זה. וכן משמע גם מהירושלמי, שמפרשים: "מזגו לו את הכוס" — לענין מזיגת הכוס. הרמב"ם פוסק: "וצריך לרחוש בשפתיו בשעה שמפריש זו אחר זו ואינו כמתקן בשבת, שהרי הקדים תנאו". אבל ההלכה שבמשנתנו הוא מביא תחילה לענין חול, ואחר כך הוא מוסיף: וכן אם זימנו חבירו לשתות בשבת מתנה כתנאי זה מערב שבת על כל מה שירצה שיסעוד אצלו (הל' מעשר ט, ט-יא).

באור משנה ג

פּוֹעֵל שֶׁאֵינוֹ מַאֲמִין לְבַעַל הַבַּיִת – על המעשרות, ומזונותיו על בעל הבית, **נוֹטֵל גְּרוֹגֶרֶת אַחַת** – כלומר שהוא מעשר דמאי מה שהוא אוכל משל בעל הבית, וכגון אם הוא בא לאכול מאה גרוגרות, הרי הוא נוטל גרוגרת אחת, **וְאוֹמֵר: "זוֹ** – גרוגרת זו שנטלתי, **וְתֵשַׁע הַבָּאוֹת אַחֲרֶיהָ** – ועוד תשע גרוגרות הבאות אחריה, **עֲשׂוּיוֹת מַעֲשֵׂר עַל תִּשְׁעִים שֶׁאֲנִי אוֹכֵל** – שיחד עם המעשר הן מאה גרוגרות, **זוֹ** – הגרוגרת שנטלתי, **עֲשׂוּיָה תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר עֲלֵיהֶן** – על עשר הגרוגרות שהן מעשר ראשון, **וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי בָּאַחֲרוֹנָה** – כלומר בגרוגרות הבאות אחרי עשר הגרוגרות שעשיתי מעשר (**תוספתא**), **וּמְחֻלָּל עַל הַמָּעוֹת"** – ומעשר שני זה אני פודהו במעות והוא יוצא לחולין. **וְחוֹשֵׁךְ גְּרוֹגֶרֶת אַחַת** – כלומר הואיל ועשה גרוגרת אחת תרומת מעשר והוא צריך ליתנה לכהן, הרי הוא חוסך אותה מאכילתו, שבמקום מאה גרוגרות לא יאכל משל בעל הבית אלא תשעים ותשע, שכן משלו הוא צריך ליתן את תרומת המעשר ולא משל בעל הבית, שהרי בעל הבית אומר שעישר. **רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: לֹא יַחְשֹׁךְ** – מאכילתו גרוגרת אחת כנגד הגרוגרת של תרומת מעשר, **מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְמַעֵט מְלַאכְתּוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת** – שאם הוא ממעט ממנתו הקצובה לו ואינו אוכל די שבעו, אינו יכול לעשות מלאכה כראוי, ונמצא ממעט בכך מלאכתו של בעל הבית, אלא יקנה גרוגרת אחת וישלים בה מנת אכילתו כנגד הגרוגרת שנטל לתרומת מעשר. **רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: לֹא יַחְשֹׁךְ** – מאכילתו גרוגרת אחת, אלא יאכל כל המנה הקצובה לו משל בעל הבית, מאה גרוגרות, שהגרוגרת שנטל לתרומת מעשר אינה על חשבונו כי אם על חשבון בעל הבית, **מִפְּנֵי שֶׁהוּא תְּנַאי בֵּית דִּין** – תקנת בית הדין היא שתהא תרומת מעשר משל בעל הבית. בירושלמי אמרו: "תנאי בית הדין הוא שתהא תרומת מעשר משל בעל הבית ומעשר שני משל פועל". הרמב"ם מפרש: וחושך – ומחסר; ולפי פירושו דעת תנא קמא היא שמחסר את הגרוגרת לתרומת מעשר משל בעל הבית; ורבן שמעון בן גמליאל אומר: לא יחסרנה מממון בעל הבית, מפני שהוא ממעט בזה ממונו, ולשון "ממעט מלאכתו" היינו ממעט ממונו, כמו "לרגל המלאכה אשר לפני" (**בראשית לג, יד**), אלא יחסרנה ממה שהוא אוכל, כלומר ממנין הגרוגרות הקצוב לו; וחולק רבי יוסי על רבן שמעון בן גמליאל, ואומר, שתנאי בית דין הוא, שתהא תרומת מעשר משל בעל הבית, ואין רבי יוסי חולק על תנא קמא אלא משמיענו טעם דבריו, שתנאי בית דין הוא (**פירוש המשניות להרמב"ם**).

בעל ספר "חרדים" (ר' אלעזר אזכרי) כותב: הרמב"ם שהיה רופא הוקשה לו על דברי רבן שמעון בן גמליאל (לפי פירושם של הר"ש והרא"ש, כמו שבארנו לעיל), שלא ייתכן לומר, שאם ימנע אדם עצמו מלאכול גרוגרת אחת נוספת על תשעים ותשע גרוגרות שאכל, יחלש כוחו. הלכך נדחק הרמב"ם לפרש כמו שפירש. ברם, מהירושלמי משמע שלא כדעת הרמב"ם, שכן אגב דבריו של רבן שמעון בן גמליאל מובאת שם תוספתא: "לא יחרוש אדם בפרתו בלילה וישכירנה לאחרים ביום, ולא יעשה בשל עצמו בלילה וישכיר עצמו ביום, לא ירעב ולא יסגף עצמו, מפני שממעט מלאכתו של בעל הבית. ר' יוחנן בא למקום אחד, מצא מלמד תינוקות שהיה ישן ביום, שאל את בני העיר: מהי הסיבה שהוא ישן ביום? אמרו לו: מפני שהוא יושב בתענית.

ד הַלּוֹקֵחַ יַיִן מִבֵּין הַכּוּתִים, אוֹמֵר: "שְׁנֵי לֶגִין שֶׁאֲנִי עָתִיד לְהַפְרִישׁ הֲרֵי הֵן תְּרוּמָה, וַעֲשָׂרָה — מַעֲשֵׂר, וְתִשְׁעָה — מַעֲשֵׂר שֵׁנִי"; מֵחֵל וְשׁוֹתֶה.

ה הָיוּ לוֹ תְּאֵנִים שֶׁל טֶבֶל בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, וְהוּא בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ אוֹ בַּשָּׂדֶה — אוֹמֵר: "שְׁתֵּי תְאֵנִים שֶׁאֲנִי עָתִיד לְהַפְרִישׁ הֲרֵי הֵן תְּרוּמָה, וְעֶשֶׂר — מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן, וְתֵשַׁע — מַעֲשֵׂר שֵׁנִי". הָיוּ דְּמַאי — אוֹמֵר: "מַה שֶּׁאֲנִי עָתִיד

פירוש ברטנורא

ד הלוקח יין מבין הכותים. קודם שגזרו על יינן והיה יינן ודאי טבל, והכא איירי בלוקח ערב שבת בין השמשות או שלקח מבעוד יום ושכח להפריש עד בין השמשות ואז אסור להפריש דתנן בסוף חשיכה אין מעשרין את הודאי הלכך אסור לקבוע לו מקום דקביעות מקום חשוב כהפרשה ואסור בין השמשות, ומשום הכי לא קתני בסיפא ומעשר שני מחולל על המעות, דכיון דאינו רשאי לקבוע לו מקום בצפונו או בדרומו אי אפשר לחללו, אבל לקרות שם דאמר שאני עתיד להפריש שרי דכולי האי לא גזור בין השמשות: **שאני עתיד להפריש.** הכא לא קתני שאני עתיד להפריש למחר כדקתני לעיל גבי המזמין את חבירו, דדוקא כשאינו מתקן אלא מה שאוכל ושותה התירו להפריש למחר ממותר אכילתו ושתייתו הנשאר בשולי הכוס אבל לתקן את כל הנאד בשבת לא התירו. והכא אינו קורא שם לתרומת מעשר כמו בבבא של דמאי וכדלעיל גבי המזמין את חברו משום דגבי דמאי דמעשרן והן שלו קורא שם לתרומת מעשר כדי לתקן את המעשר ולאכלו, אבל כאן שהוא טבל ודאי צריך ליתן המעשר ללוי והלוי יקרא שם לתרומת מעשר: **ועשרה מעשר ראשון ותשעה מעשר שני.** לאו דוקא, שהרי לאחר שהפריש ממאה ב' לוגין לתרומה גדולה ונשאר צ"ח לא יהיה המעשר אלא י' לוגין פחות חומש ומעשר שני שמנה לוגין ושמנה עשיריות וחומש עשירית: **מיחל ושותה.** מתחיל ושותה. פירוש אחר מוזג ושותה, מיחל כמו מיהל ל' סבאך מהול במים (ישעיה א). וסתם מתניתין אתיא כר"מ דאמר אף בדאורייתא יש ברירה וזה שנשאר בשולי הכוס הוי כאילו הופרש מתחלה. ואינה הלכה אלא קי"ל דבדרבנן יש ברירה אבל בדאורייתא אין ברירה הלכך בודאי טבל לא יאכל ולא ישתה עד שיפריש:

ה והוא בבית המדרש. בערב שבת ומתיירא שמא יקדש עליו היום ולא יוכל לעשר:

משניות מבוארות – קהתי

אמר לו ר' יוחנן למלמד: אסור לך, ומה אם במלאכת בשר ודם אסור (שכן שנינו: "לא יחשוך הפועל אפילו גרוגרת אחת"), במלאכתו של הקב"ה לא כל שכן".

יום שלישי

באור משנה ד

לאחר שלמדנו במשניות הקודמות, כיצד מתנה אדם על הדמאי, באה משנתנו ללמד, כיצד מתנה על יין שלקח מן הכותים. וכבר הזכרנו שהכותים היו אמנם זהירים להפריש תרומה ומעשרות ממה שאכלו בעצמם, אבל מה שהיו מוכרים לא היו מעשרים כלל, שלא חששו למכור טבל משום "ולפני עור לא תתן מכשול" (ויקרא יט, יד), הואיל ולא פירשו פסוק זה אלא כפשוטו ממש. ועוד, שסמכו על מה שדרשו חכמים: "עשר תעשר את כל תבואת זרעך... ואכלת" (דברים יד, כב) – "ואכלת" ולא מוכר, כלומר שהגומר פירותיו למכרם, אינו חייב מן התורה לעשרם (אלא מדרבנן). לפיכך פירות הנלקחים מן הכותי, אין דינם כדמאי אלא כטבל ודאי, וחייב הלוקח להפריש מהם תרומה גדולה לכהן, מעשר ראשון ללוי, ומעשר שני כדי לאכלו בירושלים.

הַלּוֹקֵחַ יַיִן מִבֵּין הַכּוּתִים – שהוא טבל ודאי, כמו שבארנו לעיל; וכגון שלקח מהם מאה לוג יין בערב שבת ולא הספיק להפריש מבעוד יום תרומה ומעשרות עד שהגיעה שעת בין השמשות, או ששכח להפריש עד אותה שעה, והרי בין השמשות אסור כבר לעשר טבל ודאי כמו ששנינו (שבת ב, ז): "ספק חשכה ספק אינה חשכה, אין מעשרין את הודאי"; ואפילו לקבוע מקום למעשרות אסור, שקביעת מקום חשובה כהפרשה, – מה יעשה איפוא, כדי שיוכל לשתות מן היין בשבת? **אוֹמֵר: "שְׁנֵי לֶגִין שֶׁאֲנִי עָתִיד לְהַפְרִישׁ** – לאחר שבת, **הֲרֵי הֵן תְּרוּמָה** – גדולה על מאה הלוגים; בברטנורא מבואר שאינו אומר "שאני עתיד להפריש למחר", כמו במשנה א, לפי ששם, בחבר המוזמן לעם הארץ, אינו מתקן בשבת אלא מה שאוכל ושותה אצלו, ולכן התירו לו להפריש למחר, אבל לתקן את כל נאד היין בשבת לא התירו, **וַעֲשָׂרָה** – לוג, **מַעֲשֵׂר** – ראשון; ויתנם ללוי והוא יפריש מהם תרומת מעשר. **וְתִשְׁעָה מַעֲשֵׂר שֵׁנִי"** – מה שנקטה משנתנו "עשרה מעשר, ותשעה מעשר שני" אינו מדויק, שהרי לאחר שתרם שני לוגים לתרומה גדולה לא נשארו אלא תשעים ושמונה לוגים, והמעשר מהם הוא פחות מעשרה לוג (= 9.8); וכן מעשר שני אינו מפריש אלא עשירית ממה שנשאר אחרי הפרשת המעשר הראשון. **מֵחֵל** – רש"י מפרש שמחלל את המעשר השני על המעות, היינו שאומר: "ומחולל על המעות" כמו ששנינו (במשנה א), כי מה שיש בידו לתקן יתקן, **וְשׁוֹתֶה** – מיד מן היין. ויש חולקים על רש"י וסוברים, שאינו יכול לחלל מיד את המעשר שני, משום שלא קבע לו מקום (**רוב מפרשי המשנה**), ולכן מפרשים הם: מחל – מתחיל, ושותה – מיד, או כמו שפירש רב האי גאון: מחל – כמו מהל, מלשון "סבאך מהול במים" (**ישעיה א, כב**), כלומר מוזג יין במים ושותה מיד. – יש דעה, שאינו מחלל המעשר שני על מעות, לפי שבטבל ודאי אסור לחללו קודם להפרשת התרומה והמעשר. ברם, בדמאי שאינו מפריש תרומה גדולה, ומעשר ראשון דיו בקריאת שם בלבד, הלכך מחלל את המעשר שני לאחר שקרא שם לתרומת מעשר, כמו ששנינו לעיל (במשניות הקודמות). יש מפרשים משנתנו גם בלוקח את היין בימות החול, אלא שאין לו כלים להפריש בהם עכשיו תרומה ומעשרות והוא רוצה לשתות מן היין (**עיין רש"י יומא נה, א; חולין יד, א**). – טעם הלכה זו שסומך אדם על מה שאמר "שני לוגין שאני עתיד להפריש" וכו' ושותה מן היין, לפי שסתם משנתנו היא כרבי מאיר הסובר יש ברירה אפילו בדברים שהם מן התורה, כלומר שכשהוא מוציא יין לשתייתו אנו אומרים, שזהו הנברר לחולין, ומה שיפריש לאחר השבת הוא הנברר לתרומה. ברם, בתוספתא מובא (דמאי ח, ז): "רבי יהודה ורבי יוסי ורבי שמעון אוסרים" – לעשות כן, שלדעתם אין ברירה, ולכן אין לנו לומר שעכשיו הוא שותה חולין, ומה שמפריש אחר כך הוא התרומה, שאין סומכים על מה שיתברר אחר כך, וחוששים שמא שותה עכשיו תרומה או טבל. ויש סוברים, שלא משום שאין ברירה חולקים התנאים הללו על רבי מאיר, אלא משום שחוששים שמא ייבקע הנאד קודם שיספיק להפריש ולא יבוא לידי בירור כלל ונמצא שותה טבל ודאי, שכן מובא בתוספתא (שם): "אמרו לו לרבי מאיר: אי אתה מודה שאם ייבקע נאדו ששותה טבל? אמר להם: לכשייבקע" (אז נדון, כלומר שאינו חושש שמא ייבקע הנאד).

באור משנה ה

לאחר שלמדנו במשנה הקודמת, כיצד מתנה אדם על יין שהוא לוקח מן הכותים, באה משנתנו ללמד, שהוא הדין לגבי תאנים של טבל שיש לו בביתו, שיכול בשעת הדחק להתנות כך ולאכול מהתאנים בשבת.

הָיוּ לוֹ תְּאֵנִים שֶׁל טֶבֶל בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ – כגון מאה תאנים, **וְהוּא בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ אוֹ בַּשָּׂדֶה** – בערב שבת, ואין השעה מספקת לילך לבית לעשרם לפני התקדש היום, **אוֹמֵר: "שְׁתֵּי תְאֵנִים שֶׁאֲנִי עָתִיד לְהַפְרִישׁ** – לאחר שבת, **הֲרֵי הֵן תְּרוּמָה** – גדולה, **וְעֶשֶׂר** – תאנים, הרי הן **מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן** – ואינו קורא שם לתרומת מעשר, שהרי מדובר בטבל ודאי, ומעשר ראשון שלו חייב המפריש ליתן ללוי, והוא יתן תרומת המעשר לכהן, **וְתֵשַׁע מַעֲשֵׂר שֵׁנִי"** – כמו שבארנו במשנה הקודמת. **הָיוּ דְּמַאי** – אבל אם התאנים היו דמאי, שלקחן מעם הארץ, ואינו צריך להפריש מהם אלא תרומת מעשר

לְהַפְרִישׁ לְמָחָר הֲרֵי הוּא מַעֲשֵׂר, וּשְׁאָר מַעֲשֵׂר סָמוּךְ לוֹ; זֶה שֶׁעָשִׂיתִי מַעֲשֵׂר עָשׂוּי תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר עָלָיו; וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי בִּצְפוֹנוֹ, אוֹ: בִּדְרוֹמוֹ, וּמְחֻלָּל עַל הַמָּעוֹת".

ו הָיוּ לְפָנָיו שְׁתֵּי כַּלְכָּלוֹת שֶׁל טֶבֶל, וְאָמַר: "מַעֲשְׂרוֹת זוֹ בָּזוֹ" – הָרִאשׁוֹנָה מְעֻשֶּׂרֶת; "שֶׁל זוֹ בָּזוֹ וְשֶׁל זוֹ בָּזוֹ" – הָרִאשׁוֹנָה מְעֻשֶּׂרֶת, "מַעֲשְׂרוֹתֵיהֶן מַעֲשְׂרוֹת כַּלְכָּלָה בַּחֲבֵרְתָּהּ" – קָרָא שֵׁם.

ז מֵאָה טֶבֶל, מֵאָה חֻלִּין – נוֹטֵל מֵאָה וְאֶחָד. מֵאָה טֶבֶל, מֵאָה מַעֲשֵׂר – נוֹטֵל מֵאָה וְאֶחָד. מֵאָה חֻלִּין מִתְקָנִים,

פירוש ברטנורא

ו כלכלות. סלים: **מעשרות זו בזו.** מעשרות שאני צריך להפריש מכלכלה זו יהיו מונחים בחברתה: **הראשונה מעושרת.** ומפריש מן השניה המעשרות של שתיהן: **של זו בזו ושל זו בזו הראשונה מעושרת.** אבל השניה אינה מעושרת, דמיד כשאמר של זו בזו נתקנה הראשונה ונפטרה מן המעשרות וכי הדר ואמר של זו בזו נמצא מפריש מזו שכבר נפטרת על זו שהיא חייבת ואין מפרישין מן הפטור על החיוב ולא אמר כלום, ונוטל מן השניה המעשרות של שתיהן: **מעשרותיהן מעשרות כלכלה בחברתה.** המעשרות המחוייבות לשתי כלכלות הללו יהיו של כלכלה בחברתה, הרי קרא שם מעשרות שתיהן כאחת ומפריש מזו על זו ומזו על זו דבכל אחת שייר טבל כדי מעשרות חברתה. אבל אינו מפריש עליהן ממקום אחר שהרי קרא שם וקבע מעשרות כל אחת מהן בחברתה. פי' אחר ועיקר, מעשרותיהן מעשרות כלכלה בחברתה קרא שם ומפריש מאיזו מהן שירצה דהכי מפרשינן למלתיה מעשרותיהן מאיזה מהן שארצה יהיו מעשרות כלכלה בחברתה:

ז מאה טבל ומאה חולין. שנתערבו: **נוטל מאה ואחד.** נוטל מאה להפריש מהן מעשר ראשון ומעשר שני כדין כל טבל, ואחד נוטל מן המאה (דלשם) [צ"ל של] חולין לתרומת מעשר כאילו היו טבל, שהחולין נעשים כטבל עצמו לענין תרומת מעשר בלבד אבל לא לענין מעשר ראשון ומעשר שני, ונמצא זה מפסיד ע"י תערובת זו אחת בלבד שמפריש מן החולין. וטבל דאיירי ביה הכא הוא שהורמה ממנו תרומה גדולה אבל לא הורמו ממנו מעשרות ולא

משניות מבוארות – קהתי

ומעשר שני, **אוֹמֵר: "מַה שֶּׁאֲנִי עָתִיד לְהַפְרִישׁ לְמָחָר** – לפי רוב המפרשים אין גורסים כאן "למחר", וכן מבואר בברטנורא במשנה הקודמת, שאמנם אם אינו מתקן אלא מה שהוא אוכל ושותה התירו לו להפריש למחר, אבל לתקן כל הנאד בשבת לא התירו, ואף כאן הרי הוא בא לתקן כל הכרי, ולפיכך אסור לו להפריש בשבת (**ברטנורא; "תוספות יום טוב"**); **הֲרֵי הוּא מַעֲשֵׂר** – כלומר תאנה אחת שאני עתיד להפריש ממאה תאנים, הרי הוא מעשר, **וּשְׁאָר מַעֲשֵׂר סָמוּךְ לוֹ** – ועוד תשע תאנים יהיו מעשר בסמוך לתאנה האחת ונמצא הכל מעשר ראשון, **זֶה שֶׁעָשִׂיתִי מַעֲשֵׂר** – תחילה, היינו התאנה האחת, **עָשׂוּי תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר עָלָיו** – על המעשר הראשון, **וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי בִּצְפוֹנוֹ, אוֹ: בִּדְרוֹמוֹ, וּמְחֻלָּל עַל הַמָּעוֹת"** – והמעשר שני מחולל כבר מעתה על המעות שייחדתי לפדיון מעשר שני.

יום רביעי

באור משנה ו

משנתנו מוסיפה לדון בעניינים הקשורים בהלכה שאין מעשרים מן הפטור על החייב ולא מן החייב על הפטור.

הָיוּ לְפָנָיו שְׁתֵּי כַּלְכָּלוֹת שֶׁל טֶבֶל – שני סלים של פירות טבל, **וְאָמַר: "מַעֲשְׂרוֹת זוֹ בָּזוֹ"** – המעשרות של כלכלה זו (הראשונה) יהיו בכלכלה זו (השנייה), כלומר שהוא מפריש מכלכלה אחת על חברתה, **הָרִאשׁוֹנָה מְעֻשֶּׂרֶת** – שהרי עישר מן החייב על החייב; ומפריש מן הכלכלה השנייה את המעשרות על שתיהן. – יש מפרשים, שמדובר כאן בכלכלות של טבל הטבול למעשרות, אבל לא לתרומה גדולה, שכן תרומה גדולה רגילים להפרישה מיד בשעת הגורן (**רא"ש; ריבמ"ץ**), וכן כותב הרמב"ם (**הל' מעשר ז, יא**): "מי שהיו לפניו שתי כלכלות של טבל שניטלה תרומתן". ויש מפרשים, שמשנתנו עוסקת בטבל הטבול גם לתרומה גדולה, ולשון "מעשרות" שנקטה המשנה כולל גם תרומות, כמו שהזכרנו כבר במקומות אחדים (**"תוספות יום טוב"; "תפארת ישראל"**). – יש מעירים, שהלכה זו ששנינו עכשיו, אין בה כל חידוש, ולא נשנתה אלא אגב ההלכות הבאות (**ר"ש**). ויש סוברים, שהמשנה באה להשמיענו, שמותר לאכול מן הכלכלה הראשונה, אף שלא הופרשו עדיין מעשרותיה מן השנייה (**"תפארת ישראל"**). **"שֶׁל זוֹ בָּזוֹ וְשֶׁל זוֹ בָּזוֹ"** – אבל אם אמר: המעשרות של כלכלה זו בכלכלה זו ושל כלכלה זו בכלכלה זו, **הָרִאשׁוֹנָה מְעֻשֶּׂרֶת** – אבל השנייה אינה מעושרת, לפי שבשעה שאמר "של זו בזו", נעשתה הכלכלה הראשונה מתוקנת, שהרי עישר מן החייב על החייב, וכשהוסיף ואומר "ושל זו בזו" נמצא מפריש מן הכלכלה המתוקנת, שכבר נפטרה מן המעשרות, על הכלכלה שהיא עדיין חייבת במעשרות, ואין מפרישים מן הפטור על החייב; הלכך השנייה אינה מעושרת עד שיפריש ממנה את מעשרותיה מלבד המעשרות שעל הראשונה, או שיפריש עליה ממקום אחר החייב במעשר. **"מַעֲשְׂרוֹתֵיהֶן מַעֲשְׂרוֹת כַּלְכָּלָה בַּחֲבֵרְתָּהּ"** – אבל אם אמר: מעשרותיהן של שתי הכלכלות יהיו של כל אחת בחברתה, **קָרָא שֵׁם** – המעשרות לשתיהן כאחת, ולכן שתיהן מעושרות, ושוב אינו יכול להפריש עליהן ממקום אחר, שכן בקריאת השם קבע מעשרותיהן בהן, והרי הוא מפריש את המעשרות של שתיהן מאיזו כלכלה שירצה (**תוספתא; רמב"ם; "שנות אליהו"**).

באור משנה ז

מֵאָה טֶבֶל, מֵאָה חֻלִּין – שנתערבו זה בזה, כגון מאה תאנים של טבל ומאה של חולין, ומדובר כאן בטבל הטבול רק למעשר ולתרומת מעשר, אבל לא לתרומה גדולה, דהיינו שידוע שהופרשה כבר ממנו תרומה גדולה, והרי תערובת זו אסורה לזרים על ידי תרומת המעשר שבה; ואי אפשר להפריש אחד מהתערובת לשם תרומת מעשר, לפי שיש חשש שמא משל חולין הוא ואין מפרישים מן הפטור על החייב; **נוֹטֵל מֵאָה וְאֶחָד** – מתוך התערובת של המאתיים, והרי יש בהם ודאי אחד טבל, והוא עושהו תרומת מעשר על מאה הטבל, שאומר: "תשעה של טבל שבתוך התערובת עם האחד שיש במאה ואחד שנטלתי הם מעשר ראשון, והאחד הזה תרומת מעשר עליהם". וכל המאה ואחד שנטל, הואיל ומעורב בהם האחד שעשהו תרומת מעשר, הריהו מוכרם לכהן, והכהן משלם לו דמיהם כשער התרומה שהוא בזול, חוץ מדמי האחד שהוא תרומת מעשר, שחייב ליתנו לכהן בחינם. ושאר התשעים ותשעה שנשארו בידו מותרים לו מכל מקום: אם חולין הם, הרי ודאי מותרים, ואם טבל הם, הרי הפריש עליהם אחד לתרומת מעשר; וצריך עוד להפריש מהם מעשר ראשון ומעשר שני כפי חשבון. **מֵאָה טֶבֶל, מֵאָה מַעֲשֵׂר** – אם נתערבו זה בזה מאה טבל ומאה מעשר ראשון שלא הופרשה מהם תרומת מעשר, ונמצא בתערובת זו אחד עשר תרומת מעשר: אחד ממאה של הטבל, ועשרה ממאה של המעשר; ואי אפשר להפריש אחד עשר מכל התערובת כתרומת מעשר וליתנם לכהן, שמא משל טבל הם, והרי ממאה טבל אין ראויים למעשר אלא עשרה, ואלה אמנם יכולים להיות תרומת מעשר על המאה של המעשר, אבל האחד הנוסף על העשרה, אם הוא טבל, הרי אינו יכול להיות תרומת מעשר, שאין תרומת מעשר אלא מן המעשר ולא מן הטבל או מן החולין; **נוֹטֵל מֵאָה וְאֶחָד**

מֵאָה מַעֲשֵׂר – נוֹטֵל מֵאָה וְעֶשֶׂר. מֵאָה טֶבֶל, תִּשְׁעִים מַעֲשֵׂר; תִּשְׁעִים טֶבֶל וּשְׁמוֹנִים מַעֲשֵׂר – לֹא הִפְסִיד כְּלוּם. זֶה הַכְּלָל: כָּל זְמַן שֶׁהַטֶּבֶל מְרֻבֶּה לֹא הִפְסִיד כְּלוּם.

ח מִי שֶׁהָיוּ לוֹ עֶשֶׂר שׁוּרוֹת שֶׁל עֶשֶׂר עֶשֶׂר כַּדֵּי יַיִן, וְאָמַר: "שׁוּרָה הַחִיצוֹנָה אַחַת מַעֲשֵׂר", וְאֵין יָדוּעַ אֵיזוֹ הִיא

פירוש ברטנורא

תרומת מעשר: **מאה טבל ומאה מעשר.** שלא הורמה מן המעשר הזה תרומת מעשר ונתערבו נוטל מאה של טבל להפריש מהן המעשרות כדפרישית לעיל, ונוטל אחת מן המאה של מעשר שהם נעשים כטבל עצמו להתחייב בתרומת מעשר ונשארו צ"ט מפריש מהן תרומת מעשר לפי חשבון שהם עשר פחות עשירית של אחד. ואם לא נתערב המעשר בטבל לא היה מפריש אלא עשרה לתרומת מעשר שבהן השתא מפני שנתערבו בטבל מפריש י"א פחות עשירית נמצא מפסיד א' פחות עשירית: **מאה חולין מתוקנין ומאה מעשר.** ראשון שלא נטלה תרומתו שנתערבו נוטל מאה לשם מעשר ראשון כדי להפריש מהן עשרה לתרומת מעשר שבהן ועשר נוטל מן המאה חולין מתוקנין כאילו היו הם מעשר ראשון דעשרה מהם לתרומת מעשר ונמצא מפסיד עשרה. והא דלא מחמרינן הכי כשנתערב עם טבל להזקיק הטבל להפריש ממנו עשרה לתרומת מעשר כמאה של מעשר, משום שכך הוא הדין שכל דבר המתערב חוזר להיות כתחלתו הילכך המעשר חוזר להיות כטבל ואין הטבל חוזר להיות כמעשר: **מאה טבל ותשעים מעשר וכו' לא הפסיד כלום.** דכיון דאיכא בטבל עשרה יתירים דיינינן ליה כאילו יש לו פרנסה ממקום אחר. וכל טבל שנתערב בחולין אם יש לו טבלים אחרים שיכול להפריש על זה התערובת ממקום אחר אינו מפריש אלא לפי חשבון של הטבל בלבד, והכא שהטבל יתר עשר על [המעשר] חשבינן כאילו הם ממקום אחר ומפריש מהן לפי חשבון של טבל בלבד ואינו מפסיד כלום: **כל זמן שהטבל מרובה.** והוא שיהיה מרובה עשר, והכי איתא בירושלמי:

ח עשר שורות של עשר עשר כדי יין. מסודרים בארץ שבכל ענין שתמנה בין ממזרח למערב בין מצפון לדרום תמצא עשר שורות של עשר עשר שהן מאה כדות: **שורה החיצונה אחת מעשר.** חבית אחת שבשורה החיצונה קבעתי מעשר על כדות אחרות שיש לי: **ואין ידוע איזו.** חיצונה, שהרי יש כאן

משניות מבוארות – קהתי

– מתוך המאתיים, ובהם יש ודאי אחד טבל, והוא עושהו תרומת מעשר על מאה הטבל, כמו שבארנו בענין הקודם, ונותן כל המאה ואחד לוי, במקום מאה המעשר שחייב לו, והלוי מוכרם לכהן בדמי תרומה, חוץ מאחד עשר תרומת מעשר שבהם, שחייב ליתנם לכהן בחינם. ותשעים ותשעה הנותרים, לאחר שהופרשו מהם מעשר ראשון ומעשר שני, הרי הם מותרים מכל מקום: אם הם טבל, הרי הפריש כל מעשרותיהם כדין, ואם הם מעשר, הרי המאה ואחד שנטל הם הטבל, ועשרה מתוך המאה ראויים להיות מעשר ראשון, והם יהיו תרומת מעשר על המעשר שבידו, וכיון שהופרשה תרומת המעשר, הרי המעשר הותר לזרים. **מֵאָה חֻלִּין מְתֻקָּנִים** – שהופרשו מהם כל המעשרות, **מֵאָה מַעֲשֵׂר** – ראשון, שלא הופרשה מהם תרומת מעשר, שנתערבו זה בזה; ויש בתערובת זו עשרה תרומת מעשר, שצריך היה להפרישם מן המעשר; ואי אפשר להפרישם מן התערובת, שמא יהיו משל חולין, ואין מפרישים תרומת מעשר מן החולין; **נוֹטֵל מֵאָה וְעֶשֶׂר** – מתוך המאתיים, והרי יש בהם ודאי עשרה מן המעשר, שהם תרומת מעשר עליו, וכל המאה ועשר ניתנים לכהן, והוא משלם את דמיהם כשער התרומה חוץ מדמי עשרה שהם תרומת מעשר. ותשעים שנשארו בידו מותרים מכל מקום: אם חולין הם, הרי מוטב, ואם מעשר הם, הרי הופרשה מהם תרומת המעשר, כמו שבארנו בענין הקודם. בפיסקה זו, המדברת על תערובת של חולין ומעשר, נקטה המשנה "חולין מתוקנים", ואילו ברישא שמדובר שם על טבל וחולין, נקטה המשנה "חולין" סתם; אבל גם שם הכוונה לחולין מתוקנים כמו שבארנו. הרמב"ם מפרש, שהטבל לאחר שהוציאו ממנו תרומה גדולה ותרומת מעשר, אף על פי שעדיין לא הוציאו ממנו שאר המעשרות, הרי הוא נקרא "חולין", מפני שהקדושה כבר ניטלה ממנו; ו"חולין מתוקנים" היינו כשהוציאו ממנו כל התרומות והמעשרות. ואילו היתה המשנה נוקטת כאן "מאה חולין מאה מעשר", היינו אומרים שמדובר כאן בחולין שלא הוציאו מהם מעשר, וכשנתערבו בהם מאה מעשר, נוטל המאה של המעשר והעשרה שיש להפריש מהחולין, וזהו ששנינו: "נוטל מאה ועשר", כלומר שאינו מפסיד כלום. לפיכך באה המשנה להשמיענו, שאפילו "חולין מתוקנים" ומעשר שנתערבו זה בזה, נוטל מאה ועשר. ברם, ברישא שאין מקום לטעות שם, לא נקטה המשנה במפורש "חולין מתוקנים". – ויש סוברים ש"חולין מתוקנים" היינו שמתחילה היה להם שם אחר, כגון שהיו מעשר, ומשניטלה מהם תרומת מעשר ניתקנו להיות כחולין; ובאה המשנה להשמיענו, שאף שהיו תחילה "מעשר", מאחר שניתקנו נעשה דינם כשאר חולין, שאינם נעשים עוד תרומת מעשר. ונקטה המשנה חידוש זה כאן, משום שמדובר כאן שנתערבו במעשר, ומשמיעה המשנה שאין להפריש גם מ"חולין מתוקנים" אלו תרומת מעשר על המעשר; ועוד, הואיל ומדובר בחולין ומעשר שנתערבו, משמע יותר שנתערבו בבית לוי, שאצלו מצויים חולין מתוקנים כאלו (**"תפארת ישראל"**).– **מכל מקום** בכל אותם המקרים שנימנו לעיל בעל התערובת מפסיד, שהוא צריך למכור מאה או תשעים בדמי תרומה בזול, אבל **מֵאָה טֶבֶל, תִּשְׁעִים מַעֲשֵׂר** – שנתערבו זה בזה, ונמצא שיש להפריש מן התערובת עשרה לתרומת מעשר: אחד מן המאה של "טבל" ותשעה מן התשעים של "מעשר", או **תִּשְׁעִים טֶבֶל וּשְׁמוֹנִים מַעֲשֵׂר** – שנתערבו, ויש להפריש מהתערובת שמונה ותשע־עשיריות לתרומת מעשר, **לֹא הִפְסִיד כְּלוּם** – שאם נתערבו מאה טבל ותשעים מעשר, הריהו נוטל מהתערובת עשרה כדי תרומת המעשר שבה, ונותנם לכהן ונמצא השאר מותר לו מכל מקום: אם העשרה הם משל המעשר, הרי תשעה מהם תרומת מעשר על המעשר, ואחד – תרומת מעשר על המעשר הראשון שבטבל; ואם העשרה הם משל טבל, הרי הם מעשר ראשון על מאה הטבל, וכיון שיש לו עכשיו מאה מעשר, הרי הוא עושה עשרה אלו תרומת מעשר על כל התערובת. וכן אם נתערבו תשעים טבל ושמונים מעשר, נוטל מהתערובת שמונה ותשע עשיריות כדי תרומת המעשר שבה, ונותנם לכהן, והשאר מותרים לו מכל מקום, כמו שבארנו לעיל; נמצא, איפוא, שלא הפסיד כלום. **זֶה הַכְּלָל: כָּל זְמַן שֶׁהַטֶּבֶל מְרֻבֶּה** – על המעשר, שיש במעשר הראשון שבטבל לכל הפחות כדי שיעור תרומת מעשר על כל התערובת, כגון ב"מאה טבל ותשעים מעשר", שתרומת המעשר על כל התערובת היא עשרה, והרי יש במאה של הטבל עשרה מעשר ראשון, שראויים להיות תרומת מעשר על כל התערובת, **לֹא הִפְסִיד כְּלוּם** – שמפריש מהתערובת את תרומת המעשר ונותנה לכהן, והשאר מותר לו, כמו שבארנו.

בארנו משנתנו על פי "תפארת ישראל", שכן פירושו הוא הקל והמובן ביותר. ברם, פירושים שונים נאמרו על משנתנו, וכולם פירושים קשים (עיין רמב"ם; ברטנורא; "משנה ראשונה").

יום חמישי

באור משנה ח

משנתנו מוסיפה ללמד בספק תרומת מעשר.

מִי שֶׁהָיוּ לוֹ עֶשֶׂר שׁוּרוֹת שֶׁל עֶשֶׂר עֶשֶׂר כַּדֵּי יַיִן – שבכל שורה עמדו עשר כדים (כמו בציור) ובין הכל מאה כדים; הכד נקראת

— נוֹטֵל שְׁתֵּי חָבִיּוֹת לוֹכְסָן; "חֲצִי שׁוּרָה הַחִיצוֹנָה אַחַת מַעֲשֵׂר", וְאֵין יָדוּעַ אֵיזוֹ הִיא — נוֹטֵל אַרְבַּע חָבִיּוֹת מֵאַרְבַּע זָוִיּוֹת; "שׁוּרָה אַחַת מַעֲשֵׂר", וְאֵין יָדוּעַ אֵיזוֹ הִיא — נוֹטֵל שׁוּרָה אַחַת לוֹכְסָן; "חֲצִי שׁוּרָה אַחַת מַעֲשֵׂר", וְאֵין יָדוּעַ אֵיזוֹ הִיא — נוֹטֵל שְׁתֵּי שׁוּרוֹת לוֹכְסָן; "חָבִית אַחַת מַעֲשֵׂר", וְאֵין יָדוּעַ אֵיזוֹ הִיא — נוֹטֵל מִכָּל חָבִית וְחָבִית.

סליק מסכת דמאי

פירוש ברטנורא

ארבע שורות חיצונות לארבע רוחות: **נוטל שתי חביות באלכסון.** אחת למקצוע דרומית מזרחית ושנייה לה במקצוע מערבית צפונית, שכל חבית שבמקצוע נמנית לשתי רוחות, וימלא משתיהן חבית א' ותהיה מעשר: **חצי שורה החיצונה אחת מעשר.** ואם אמר חבית א' שבחצי שורה החיצונה בה קבעתי מעשר על כדות אחרות שיש לי: **ואין ידוע איזו.** חצי שורה מארבע שורות החיצונות: **נוטל ארבע חביות מד' זויות.** מפני שיש בכל זוית משתי חצאים שבשתי שורות החיצונות הסמוכות לה וממלא מארבעתן חבית אחת ותהיה מעשר: **שורה אחת מעשר וכו'.** ואם אמר חבית אחת שבשורה אחת מאלו עשר שורות בה קבעתי מעשר ואין ידוע באיזו שורה היא: **נוטל שורה אחת באלכסון.** כלומר נוטל עשר כדות משורה אחת ממקצוע דרומית מזרחית עד מקצוע מערבית צפונית, או ממקצוע דרומית מערבית עד מקצוע מזרחית צפונית וממלא מכל העשר חביות חבית אחת ותהיה מעשר. ומפני מה נוטל באלכסון ואינו נוטל שורה אחת כולה ביושר ממזרח למערב או מצפון לדרום, דכשהוא נוטל באלכסון בין שתמנה השורות כולן ממזרח למערב בין שתמנה אותן מצפון לדרום נמצא נוטל חבית אחת מכל שורה ושורה, מה שאין כן אם היה נוטל שורה אחת באורך ממזרח למערב או מצפון לדרום:

משניות מבוארות – קהתי

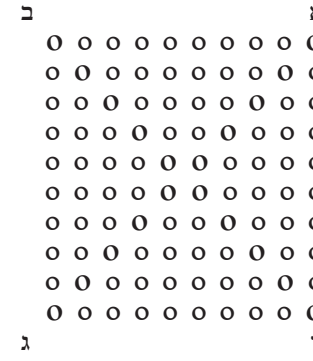

במשנה גם חבית, **וְאָמַר** – בעל כדי היין: **"שׁוּרָה הַחִיצוֹנָה אַחַת מַעֲשֵׂר"** – שורה אחת חיצונה, שיש בה עשר כדים, תהא מעשר ראשון על מאה הכדים, **וְאֵין יָדוּעַ אֵיזוֹ הִיא** – השורה החיצונה שנתכוון לה, שהרי יש כאן ארבע שורות חיצוניות לארבע הרוחות: א-ב, ב-ג, ג-ד, ד-א, ונמצא שבכל אחת מהשורות החיצוניות הללו יש כד אחת שהיא ספק תרומת מעשר, **נוֹטֵל שְׁתֵּי חָבִיּוֹת לוֹכְסָן** – באלכסון, כלומר שתי החביות שבקצות אחד האלכסונים, היינו א ו-ג, או ב ו-ד, לפי שכל חבית שבקצה האלכסון נמנית עם שתי שורות חיצוניות, כגון החבית א נמנית עם השורות א-ב, א-ד; והחבית ג נמנית עם השורות ג-ד, ב-ג; הלכך כשהוא נוטל את שתי החביות א ו-ג או ב ו-ד נמצא נוטל מכל השורות החיצוניות, ושתי החביות הללו הן ספק תרומת מעשר וכל השאר מותר. ומוכר שתי החביות לכהן בדמי תרומה של חבית אחת, שכן חבית אחת הוא חייב ליתן לכהן כתרומת מעשר (**"תפארת ישראל"**). ואם אמר: **"חֲצִי שׁוּרָה הַחִיצוֹנָה אַחַת מַעֲשֵׂר"** – היינו חמש חביות שבחצי השורה החיצונה יהיו מעשר ראשון, **וְאֵין יָדוּעַ אֵיזוֹ הִיא** – חצי השורה החיצונה שנתכוון לה, שהרי יש כאן שמונה חצאי שורות חיצוניות, ונמצא שבכל חצי שורה חיצונה יש חצי חבית של ספק תרומת מעשר, **נוֹטֵל אַרְבַּע חָבִיּוֹת מֵאַרְבַּע זָוִיּוֹת** – א ב ג ד, שכל אחת נמנית עם שני חצאי שורות חיצוניות, ונמצא שיש בידו חבית מכל חצי שורה חיצונה, וחציה של כל חבית מארבע החביות הללו הוא ספק תרומת מעשר, וכל השאר מותר. וארבע החביות שנטל (היינו החצי מכל אחת) הוא מוכר לכהן חוץ מדמי חצי חבית שחייב לתרומת מעשר. **"שׁוּרָה אַחַת מַעֲשֵׂר"** – אם אמר: שורה אחת תהא מעשר ראשון, ולא אמר "חיצונה", **וְאֵין יָדוּעַ אֵיזוֹ הִיא** – השורה שנתכוון לה, ונמצא שחבית אחת בכל שורה היא ספק תרומת מעשר, **נוֹטֵל שׁוּרָה אַחַת לוֹכְסָן** – עשר חביות שבאלכסון, מ-א עד ג או מ-ב עד ד ונמצא נוטל חבית אחת מכל שורה, ואלו עשר החביות הן ספק תרומת מעשר, ומוכרן לכהן חוץ מדמי חבית אחת שחייב לתרומת מעשר; וכל השאר מותר. ואם אמר: **"חֲצִי שׁוּרָה אַחַת מַעֲשֵׂר"** – ראשון, **וְאֵין יָדוּעַ אֵיזוֹ הִיא** – חצי השורה שנתכוון לה, ונמצא בכל חצי שורה חצי חבית של ספק תרומת מעשר, **נוֹטֵל שְׁתֵּי שׁוּרוֹת לוֹכְסָן** – כל החביות שבשני האלכסונים, היינו מ-א עד ג וכן מ-ב עד ד, ונמצא נוטל חבית אחת מכל חצי שורה, וחציה של כל חבית מעשרים חביות אלו הוא ספק תרומת מעשר, ומוכרן לכהן חוץ מדמי חצי חבית שחייב לתרומת מעשר, וכל השאר מותר. אם אמר: **"חָבִית אַחַת מַעֲשֵׂר"** – ראשון, **וְאֵין יָדוּעַ אֵיזוֹ הִיא** – החבית שעשאה מעשר, **נוֹטֵל מִכָּל חָבִית וְחָבִית** – עשירית מכל חבית לתרומת מעשר, שכל אחת היא ספק מעשר, ומוכר כל העשיריות לכהן חוץ מדמי עשירית אחת שחייב לתרומת מעשר.

מסכת כלאים

פתיחה למסכת כלאים

אֶת־חֻקֹּתַי תִּשְׁמֹרוּ בְּהֶמְתְּךָ לֹא־תַרְבִּיעַ כִּלְאַיִם שָׂדְךָ לֹא־תִזְרַע כִּלְאָיִם וּבֶגֶד כִּלְאַיִם שַׁעַטְנֵז לֹא יַעֲלֶה עָלֶיךָ: **(ויקרא יט, יט)**

לֹא־תִזְרַע כַּרְמְךָ כִּלְאָיִם פֶּן־תִּקְדַּשׁ הַמְּלֵאָה הַזֶּרַע אֲשֶׁר תִּזְרָע וּתְבוּאַת הַכֶּרֶם: לֹא־תַחֲרֹשׁ בְּשׁוֹר־וַחֲמֹר יַחְדָּו: לֹא תִלְבַּשׁ שַׁעַטְנֵז צֶמֶר וּפִשְׁתִּים יַחְדָּו: **(דברים כב, ט-יא)**

פסוקים אלו כוללים חמש אזהרות על חמשה סוגי כלאים, ונפרטן לפי סדר העניינים שבמסכתנו:

א) "שדך לא תזרע כלאים" – זוהי אזהרה על "כלאי זרעים", שלא לזרוע יחד שני מיני זרעים בשדה, כגון חטה ושעורה או פול ועדשה. להגדרת "זרעים" כותב הרמב"ם (הל' כלאים א, ח): "הזרעונים (היינו הזרעים) נחלקים לשלושה חלקים: האחד מהם הוא הנקרא "תבואה", והוא חמישה מינים – החיטים, והכוסמים, והשעורים, ושבולת שועל, והשיפון; והשני מהם הוא הנקרא "קטנית", והן כל זרעים הנאכלים לאדם חוץ מן התבואה, כגון הפול, והאפונים, והעדשים, והדוחן, והאורז, והשומשמין... וכיוצא בהן; והשלישי מהם הוא הנקרא "זרעוני גינה", והן שאר זרעונים שאינם ראויים למאכל אדם, והפרי של אותו זרע מאכל אדם (כלומר שהזרעים עצמם אינם נאכלים לאדם אלא פירותיהם), כגון זרע הבצלים והשומין... וכיוצא בהן. וזרע פשתן הרי הוא בכלל "זרעוני גינה"... ויש מזרעוני גינה זרעונים שדרכם לזרוע מהם שדות, כגון הפשתן והחרדל, ואלו הם הנקראים מיני זרעים. ויש מזרעוני גינה זרעונים שאין דרך בני אדם לזרוע מהם אלא ערוגות

מסכת כלאים

פרק ראשון

א הַחִטִּים וְהַזּוּנִין אֵינָן כִּלְאַיִם זֶה בָּזֶה. הַשְּׁעוֹרִים וְשִׁבֹּלֶת שׁוּעָל, הַכֻּסְּמִין וְהַשִּׁיפוֹן, הַפּוֹל וְהַסַּפִּיר, הַפֻּרְקְדָן וְהַטֹּפַח,

פירוש ברטנורא

מסכת כלאים

א א החטין והזונין. קורין לו בערבי זיוא"ן: **אינן כלאים זה בזה.** לפי שכשהשחיתו דור המבול את דרכם היתה הארץ גם היא מזנה את פירותיה והיו זורעים חטים ומוציאה זונין, הלכך לא הוי כלאים עם החטים. אבל עם שאר מיני תבואה הוי כלאים, ואף על גב דלא חזי למאכל אדם מכל מקום כיון שמוליכים אותו ממקום למקום למאכל יונים הוו כלאים: **השעורים ושבולת שועל.** כל השנוים במשנה זוג זוג אינם כלאים זה בזה, אחד מזוג זה וא' מזוג זה הם כלאים זה בזה. והא דאמרינן במנחות [דף ט.] הכוסמין מין חטים ושיפון מין שעורים, הני מילי לענין חלה שמצטרפין זה עם זה לשיעור חלה אבל לענין כלאים הוו כלאים זה בזה: **ושבולת שועל.** שעורים מדבריים ובלע"ז אוינ"א: **כוסמין.** בל' לע"ז אספילט"א: **שיפון.** בלע"ז סיגל"א. ומשום דכוסמין ושיפון דמו להדדי אינם כלאים זה בזה: **והספיר.** יש אומרים ציצרקל"א בלע"ז. ורמב"ם פי' שקורין לו בערבי מא"ש: **הפורקדן.** רמב"ם פירש שהוא זרע

משניות מבוארות – קהתי

ערוגות קטנות, כגון הלפת והצנון והתרדים והבצלים... וכיוצא בהם, ואלו הם הנקראים מיני ירקות." אזהרה זו – "שדך לא תזרע כלאים" – כוללת גם איסור "כלאי הרכבה". שאסור להרכיב שני מינים זה על גבי זה, היינו לקחת יחור (ענף רך) ממין אחד ולהכניסו באילן ממין אחר, באופן שעל ידי זה הם יתאחו וייעשו כגוף אחד. ואמנם אילנות, שאין בהם זריעה אלא נטיעה, אינם בכלל איסור כלאי זרעים אלא בכלל איסור כלאי הרכבה.

ב) "לא תזרע כרמך כלאים"... – זוהי אזהרה על "כלאי הכרם". שלא לזרוע מיני תבואה או זרעים אחרים בכרם. ויש בהם איסור נוסף, שמה שגדל בכלאים בכרם אסור בהנאה, שנאמר (בהמשך הפסוק שלמעלה): "פן תקדש המלאה" – כלומר שאם תזרע כרמך כלאים, ייאסר היבול ("המלאה") בהנאה כקודש, "הזרע אשר תזרע ותבואת הכרם" – כלומר: הן מה שיצמח מן הזרע והן פירות הכרם. ברם, כלאי זרעים אינם אסורים אלא לזרוע (או לקיים), אבל בדיעבד אם נזרעו, מותרים הם אפילו באכילה. ועוד הבדל יש בין כלאי הכרם לכלאי זרעים, שאיסור כלאי זרעים אינו נוהג בחוץ לארץ, אף לא מדברי סופרים, ואילו כלאי הכרם, אף על פי שמן התורה גם איסורם אינו אלא בארץ ישראל, מכל מקום החמירו בהם חכמים, וגזרו אף בחוץ לארץ איסור עליהם. הטעם מבואר בבבלי (קידושין לט, א), שהואיל וכלאי הכרם חמורים הם, שאם נזרעו בארץ ישראל הרי הם אסורים בהנאה, לפיכך אסרו חכמים לזרעם גם בחוץ לארץ. אמנם כלאי האילנות (היינו כלאי הרכבה) אסורים מן התורה בכל מקום, בין בארץ בין בחוץ לארץ, שכן הוקשו לכלאי הרבעה (כמבואר להלן) הנוהגים בין בארץ בין בחוץ לארץ (שאיסור הרבעה הרי היא חובת הגוף שאינה תלויה בחובת הארץ).

ג) "בהמתך לא תרביע כלאים" – זוהי אזהרה על "כלאי בהמה". שלא לזווג שני מינים שונים של בעלי חיים, כגון סוס וחמור וכיוצא בהם.

ד) "לא תחרוש בשור ובחמור יחדו" – אף זו אזהרה על "כלאי בהמה". שלא לעשות מלאכה בשני מיני בהמות כאחד. ומה שכתוב "לא תחרוש" לאו דווקא הוא, אלא הוא הדין לכל מלאכה, כגון משיכת עגלה או הנהגה וכדומה. וכן "בשור ובחמור" לאו דווקא, אלא הוא הדין לכל שני מיני בהמה כמו שור וחמור, שהאחד טהור והשני טמא (ברם, מדרבנן נוהג איסור זה בכל שני מינים שהם כלאים בהרבעה), ואף חיה בכלל האיסור, אלא שדיבר הכתוב בהווה (במקרה המצוי).

ה) "ובגד כלאים שעטנז לא יעלה עליך". וכן "לא תלבש שעטנז צמר ופשתים יחדו" – זוהי אזהרה על "כלאי בגדים". שלא ללבוש בגד העשוי צמר ופשתן יחד, ואף לא להעלותו על הגוף דרך כיסוי ועטיפה.

פרטי ההלכות של חמשת מיני כלאים אלו, שמנינו למעלה, נידונים איפוא במסכת זו. פרק א פותח בפירוט מיני צמחים ובעלי חיים שאינם כלאים זה בזה, ומינים שהם כלאים זה בזה; בסוף פרק א ובפרקים ב רג נישנים דיני כלאי זרעים; בפרקים ד–ז באות הלכות כלאי הכרם; פרק ח עוסק בדיני כלאי בהמה; ופרק ט – בדיני כלאי בגדים. ואין סדר העניינים במסכתנו כסדרם בכתוב, לפי שמסדר המשנה מצא לנכון להתחיל את המסכת בהלכות כלאי זרעים, הואיל ואנו עומדים כעת בסדר "זרעים" (עיין "מלאכת שלמה").

בטעם איסור כלאים נאמרו דעות שונות. לדעת רש"י: "גזירות המלך הן שאין טעם לדבר", ולפיכך הקדימה התורה ואמרה: "את חוקותי תשמורו" – חוקים הם, שאין יכולים להביא להם טעם. אבל הרמב"ן סובר שאיסור כלאי זרעים וכן איסור כלאי הרבעה אינם בכלל חוקי התורה שאין להם טעם, וטעמם הוא לדעתו, מפני ש"המרכיב שני מינים משנה ומכחיש במעשי בראשית, כאילו יחשוב שלא השלים הקב"ה בעולמו כל הצורך ויחפוץ הוא לעזור בבריאתו של עולם. ולכך נאמר: "את חוקותי תשמורו", כי הם חוקות שמים. וכך פירש ר' חנינא בשם ר' פנחס: "חוקותי" – חוקים שחקקתי בהם את עולמי", כלומר שאסור לאדם לערבב את המינים, שה' הבדיל ביניהם בשעת הבריאה, ולהכניס ערבוביא לתוך העולם (עיין רמב"ן על התורה ויקרא יט, יט).

באור משנה א

בירושלמי אמרו, שהואיל וכתוב "שדך לא תזרע כלאים" אפשר היה לומר, שכל תערובת זרעים אסרה תורה, אפילו של שני מיני חיטים, כגון אדומות ולבנות; וכן בכלאי בהמה, שנאמר בהם: "בהמתך לא תרביע כלאים", אפשר היה לומר שהתורה אסרה אפילו בבהמות שהן מין אחד אלא ששונות הן זו מזו בצבע העור; וכן בכלאי בגדים, שנאמר בהם: "ובגד כלאים שעטנז לא יעלה עליך", אפשר היה לומר אפילו בשני מיני צמר אסרה התורה – בא הכתוב ופירש בכלאי בגדים: "לא תלבש שעטנז צמר ופשתים יחדו", "מה כלאי בגדים שאסרתי לך – לא זה ממין זה ולא זה ממין זה, אף כלאים שאסרתי לך בכל מקום – לא זה ממין זה ולא זה ממין זה" (ירושלמי כלאים א, א). ברם, יש מינים הנראים כשונים, ואף על פי כן אין הם אלא מין אחד, ויש מינים הדומים זה לזה ומכל מקום לענין כלאים הם חשובים כמינים שונים זה מזה. לפיכך בא הפרק הראשון של מסכתנו לפרט מינים של זרעים ושל אילנות ושל בהמה שאינם כלאים זה בזה, ומינים שהם כלאים זה בזה. – משנתנו מונה מיני תבואה ומיני קטנית.

הַחִטִּים וְהַזּוּנִין אֵינָן כִּלְאַיִם זֶה בָּזֶה – זונין היינו מין גרעינים שחורים הגדלים בין החיטים; ובירושלמי מבואר שאף על פי שאין הזונין ראויים למאכל אדם, מכל מקום שייך בהם איסור כלאים, לפי שיש מקומות שמקיימים אותם למאכל יונים, ואף מביאים אותם ממקום למקום בשביל אוכל ליונים. הלכך באה משנתנו להשמיע, שהחיטים והזונין אינם כלאים זה בזה, לפי שהזונין אינן אלא מין גרוע של חיטים (עיין בראשית רבה כח, ח). **הַשְּׁעוֹרִים וְשִׁבֹּלֶת שׁוּעָל** – משנתנו מונה זוגות זוגות שאינם כלאים זה בזה, **הַכֻּסְּמִין וְהַשִּׁיפוֹן** – שהם מיני תבואה דומים; הרמב"ם מפרש, שכוסמין היא חיטה מדברית, ושיפון – מין ממיני החיטים המדבריות; **הַפּוֹל וְהַסַּפִּיר** – שאף הוא מין

וּפוֹל הַלָּבָן וְהַשְּׁעוּעִית — אֵינָם כִּלְאַיִם זֶה בָּזֶה.

ב הַקִּשּׁוּת וְהַמְּלָפְפוֹן אֵינָם כִּלְאַיִם זֶה בָּזֶה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: כִּלְאַיִם. חֲזֶרֶת וַחֲזֶרֶת גַּלִּים, עֲלִשִׁין וְעֲלִשֵׁי שָׂדֶה, כְּרֵישִׁים וּכְרֵישֵׁי שָׂדֶה, כֶּסְבָּר וְכֶסְבָּר שָׂדֶה, חַרְדָּל וְחַרְדָּל מִצְרִי, וּדְלַעַת הַמִּצְרִית וְהָרְמוּצָה, וּפוֹל הַמִּצְרִי וְהֶחָרוּב — אֵינָם כִּלְאַיִם זֶה בָּזֶה.

ג הַלֶּפֶת וְהַנָּפוּץ, וְהַכְּרוּב וְהַתְּרוֹבְתּוֹר, הַתְּרָדִים וְהַלְּעוּנִים — אֵינָם כִּלְאַיִם זֶה בָּזֶה. הוֹסִיף רַבִּי עֲקִיבָא: הַשּׁוּם וְהַשּׁוּמָנִית, הַבָּצָל וְהַבְּצַלְצוּל, וְהַתַּרְמוֹס וְהַפִּלְסְלוֹס — אֵינָן כִּלְאַיִם זֶה בָּזֶה.

ד וּבָאִילָן: הָאַגָּסִים, וְהַקִּרְסְתּוּמְלִין, וְהַפְּרִישִׁים וְהָעֲזָרְדִים — אֵינָם כִּלְאַיִם זֶה בָּזֶה. הַתַּפּוּחַ וְהַחֲזֶרֶד, הַפַּרְסְקִים וְהַשְּׁקֵדִין, וְהַשִּׁיזָפִין וְהָרִימִין — אַף עַל פִּי שֶׁדּוֹמִין זֶה לָזֶה, כִּלְאַיִם זֶה בָּזֶה.

פירוש ברטנורא

דק שקורין לו בערבי גילבא"ן: **וטופח.** הוא קטנית שגרגריו עגולים לבנים וקורין לו קורטמא"ן. ואני שמעתי שטופח הוא שקורין לו גילבאן: **והשעועית.** קורין לה בערבי לוביא"ה: **אינם כלאים זה בזה.** אם זרע כל אחד עם בן זוגו:

ב הקישות. קשואין שקורין בערבי פאקו"ס ובלע"ז קוקומברו"ש: **והמלפפונות.** נקראים בערבי כייא"ר ובלע"ז ציטרול"י: **רבי יהודה אומר כלאים.** ואין הלכה כרבי יהודה: **חזרת וחזרת גלים.** החסא הגדלה בגנים וחסא הגדלה בהרים: **עולשים.** של גנים ועולשי שדה, ונקראים בערבי הנדב"י: **כרישין.** של גינה וכרישי שדה והם הנקראים בערבי כורא"ת ובלע"ז פורוייש: **כוסבר.** כך שמו בערבי כוליינדר"ו בלע"ז. תרגום ירושלמי כזרע גד כבר זרע כוסבר: **והרמוצה.** דלעת מרה שממתקים אותה ברמץ כלומר באפר חם שיש בו רשפי אש לפיכך קורין לה רמוצה: **ופול המצרי.** פאסול"י בלע"ז: **והחרוב.** מין קטנית, וקורין לו חרוב לפי שתרמיליו שהזרע בתוכו הן דקין ועקומין כחרובין והוא ממין פול המצרי:

ג והנפוץ. הוא מין צנון ועליו דומים לעלי הלפת הלכך לא הוו כלאים: **והתרובתור.** מין כרוב שקלחים שלו דקים: **תרדין.** בערבי סילק"א ובלע"ז בליט"י: **לעונין.** בערבי קט"ף ובלע"ז ארמולא"ש: **השומנית.** שום מדברי והוא קטן מן השום הגדל בגנים: **בצלצול.** בצל מדברי קטן משאר בצלים לפיכך נקרא בצלצול: **פלוסלוס.** מין תורמוס הוא ותורמוס מין קטנית ידוע מר מאד ששולקים אותו שבע פעמים ואוכלים אותו בקנוח סעודה:

ד אגסים. בערבי אגא"ס ובלע"ז פירא"ש: **קורסטומלין.** מין אגסים קטנים הדומים לעפצים שקורין מילין: **פרישים.** הם חבושים בערבי ספרג"ל ובלע"ז קודוניי"ש: **עזרדים.** בערבי זערו"ד ובלע"ז סורבא"ש: **חזרד.** תפוח יערי תרגום וכפתור וחיזר: **אפרסקים.** בלע"ז פירשאג"ס וכשהן קטנים דומין לשקדים: **שזפין.** הרכיב זיתים על רמון נפיק מנהון שזפין: **רימין.** בערוך פי' פולצדקא"י בלע"ז:

משניות מבוארות – קהתי

פול; **הַפֶּרְקֶדָן וְהַטַּפַּח** – שהם שני מיני קטניות, **וּפוֹל הַלָּבָן וְהַשְּׁעוּעִית** – שהם שני מיני פולים; כל הזוגות הללו **אֵינָם כִּלְאַיִם זֶה בָּזֶה** – ברם, מין מזוג אחד ומין מזוג אחר משמע ממשנתנו שהם כלאים זה בזה **(ירושלמי).**

יום ששי

באור משנה ב

משנתנו מונה ירקות שאינם כלאים זה בזה.

הַקִּשּׁוּת – לשון יחיד של קישואים, **וְהַמְּלָפְפוֹן** – האבטיח הצהוב (מלון), **אֵינָם כִּלְאַיִם זֶה בָּזֶה** – שנחשבים הם מין אחד **(עיין ירושלמי). רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: כִּלְאַיִם** – הקישות והמלפפון הם כלאים זה בזה. ואין הלכה כרבי יהודה. **חֲזֶרֶת** – חסא, **וַחֲזֶרֶת גַּלִּים** – חזרת הבר הגדלה בהרים; **עֲלִשִׁין** – (ציקוריו"ם), **וְעֲלִשֵׁי שָׂדֶה** – כלומר עולשי הבר; **כְּרֵישִׁים** – הקרוי בארמית "כרתי" (תרגומו של "חציר"), והוא מין בצל למאכל אדם, **וּכְרֵישֵׁי שָׂדֶה** – כרישי הבר; **כֶּסְבָּר** – (קוריאנד"ר); "גד" האמור במן **(שמות טז, לא)** תרגומו: כוסבר, **וְכֶסְבָּר שָׂדֶה** – כוסבר הבר; **חַרְדָּל וְחַרְדָּל מִצְרִי** – שני מיני חרדל, **וּדְלַעַת הַמִּצְרִית** – שהיא מתוקה, **וְהָרְמוּצָה** – מין דלעת מרה שממתקים אותה ברמץ, היינו באפר חם; **וּפוֹל הַמִּצְרִי וְהֶחָרוּב** – מין קיטנית ששרביטיו דקים ועקומים כעין החרובים; כל הזוגות הללו **אֵינָם כִּלְאַיִם זֶה בָּזֶה** – שמין אחד הם.

באור משנה ג

משנה זו מוסיפה למנות ירקות שאינם כלאים זה בזה.

הַלֶּפֶת וְהַנָּפוּץ – "הנפוץ" הוא מין צנון שעליו דומים לעלי הלפת; **וְהַכְּרוּב וְהַתְּרוֹבְתּוֹר** – "התרובתור" הוא כרוב מדברי שקלחיו דקים **(רמב"ם; ירושלמי).** ויש סוברים שהתרובתור הוא "קלפיור"; **הַתְּרָדִים וְהַלְּעוּנִים** – שהם שני מיני סלק; **אֵינָם כִּלְאַיִם זֶה בָּזֶה** – כל הזוגות הללו אינם כלאים. **הוֹסִיף רַבִּי עֲקִיבָא: הַשּׁוּם וְהַשּׁוּמָנִית** – "שומנית" היינו שום הבר שהוא קטן; **הַבָּצָל וְהַבְּצַלְצוּל** – בצל הבר, **וְהַתַּרְמוֹס** – (לופינו"ס), **וְהַפִּלְסְלוֹס** – תורמוס הבר, **אֵינָן כִּלְאַיִם זֶה בָּזֶה** – אף זוגות אלו מין אחד הם ואינם כלאים זה בזה.

שבת קודש

באור משנה ד

כבר הזכרנו בפתיחה למסכתנו, שבאילנות אין איסור כלאים לענין זריעה אלא לענין הרכבה בלבד, שאסור להרכיב שני מינים שונים זה על גבי זה. משנתנו מונה מיני אילנות שאינם כלאים ומיני אילנות שהם כלאים.

וּבָאִילָן – לענין איסור כלאי הרכבה: **הָאַגָּסִים, וְהַקִּרְסְתּוּמְלִין** – מין אגסי בר קטנים, **וְהַפְּרִישִׁים** – הם חבושים **(רמב"ם)**, אספרגלים, מין תפוחים, **וְהָעֲזָרְדִים** – ויש גורסים: והעוזררים, והם שיחי בר שפירותיהם דומים לתפוחים קטנים, **אֵינָם כִּלְאַיִם זֶה בָּזֶה** – בירושלמי נחלקו בביאור משנתנו: יש מפרשים שזוגות זוגות נישנו כאן: האגסים והקרסתומלין אינם כלאים, וכן הפרישים והעוזרדים אינם כלאים; אבל אחד מזוג זה ואחד מזוג זה כלאים הם. ויש סוברים שכל אלו שנימנו במשנתנו מין אחד הם ואינם כלאים זה בזה. **הַתַּפּוּחַ וְהַחֲזֶרֶד** – תפוח הבר, **הַפַּרְסְקִים** – האפרסקים **וְהַשְּׁקֵדִין, וְהַשִּׁיזָפִין** – לפי הירושלמי השיזף הוא מהרכבת זיתים ורימון; ויש סוברים, שהשיזפין הם שיחים קוצניים שפירותיהם דומים לשזיפים שלנו, אלא שהם קטנים מהם, **וְהָרִימִין** – יש גורסים והדימין – והוא סנה ממין "לוטוס" המגדל פרי גרוע, **אַף עַל פִּי שֶׁדּוֹמִין זֶה לָזֶה** – שכל זוגות האילנות שנימנו בסיפא, דומים הם זה לזה, **כִּלְאַיִם זֶה בָּזֶה** – ואסור להרכיבם זה על גבי זה.

באור משנה ה

לאחר שלמדנו בסוף המשנה הקודמת, שיש אילנות הדומים זה לזה ומכל מקום הם כלאים זה בזה, באה משנתנו למנות גם מיני ירקות הדומים זה לזה, ואף על פי כן הרי הם כלאים זה בזה.

הַצְּנוֹן וְהַנָּפוּץ – כבר הסברנו שהנפוץ הוא מין צנון שעליו דומים

ה הַצְּנוֹן וְהַנַּפּוּץ, הַחַרְדָּל וְהַלַּפְסָן, וּדְלַעַת יְוָנִית עִם הַמִּצְרִית וְהָרְמוּצָה — אַף עַל פִּי שֶׁדּוֹמִין זֶה לָזֶה, כִּלְאַיִם זֶה בָּזֶה.

פירוש ברטנורא

ה הצנון והנפוץ. אע"פ שהפרי והעלים דומין זה לזה הן כלאים זה בזה לפי שאין טעם הפרי דומה שהלכו בזה אחר טעם הפרי: **לפסן.** פי' בערוך מרוי"ו בלע"ז:

משניות מבוארות – קהתי

לעלי הלפת, **הַחַרְדָּל וְהַלַּפְסָן** – הלפסן הוא חרדל הבר, **וּדְלַעַת יְוָנִית עִם הַמִּצְרִית** או דלעת יוונית **וְהָרְמוּצָה** – מין דלעת מרה שממתקים אותה ברמץ, **אַף עַל פִּי שֶׁדּוֹמִין זֶה לָזֶה** – בעלים ובמראה הפרי, מכל מקום הם **כִּלְאַיִם זֶה בָּזֶה** – לפי שחלוקים הם בטעם הפרי (**ירושלמי**).

אגרות קודש

ב"ה, כ"ב אד"ש, תשי"ז
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מח"י אד"ש, בו כותב שעומדת אצלו על הפרק השאלה, אם יקבל משרת הוראה בבית הספר השייך לקונסרבטיבים, ומוסיף אשר קבל חנוכו באה"ק ת"ו, חבר הוא לאגודת ישראל ומדריך בפרחי אגודת ישראל.

מובן וגם פשוט, שבאם קבלתו משרה במוסד כהנ"ל יכול להתפרש בהסביבה כנתינת הכשר על שיטת הקונסרבטיבים, מופרך הדבר בתכלית, כיון שידוע פסק דין על השיטות האמורות - שהם כפירה גמורה.

- מובן שזהו בנוגע להשיטה, משא"כ בנוגע לחברי קהלות הקונסרבטיבים והרעפארם, שכמה מחבריהם ישנם מאמינים בה' ובתורתו ככל הדרוש, אלא שאינם מבחינים בין אור לחשך ובין קדושה לטומאה, וק"ל. -

כן מובן ופשוט שבאם אפילו אין מקום לפירוש הנ"ל, אם תוכן הלימוד אינו על טהרת הקדש, ג"כ מופרך כל הדבר.

באם גם לחשש זה אין מקום כלל, ז. א. שיהי' הוא הבעל הבית בהנוגע להלימודים ובית הספר הוא נפרד ואינו שייך לעניני תפלותיהם והנהגותיהם וכו', הנה אדרבה יש מקום להשתדלות להחדיר לשם יר"ש וע"י חינוך התלמידים על טהרת הקדש, להוציא יקר מזולל, אף שמוכרחני לאמר שמקרה כזה נדיר הוא ביותר וביותר, ולא כתבתי זה אלא לשלימות השקו"ט.

ובודאי לדכוותי' למותר להוסיף, שהכתוב לעיל בענין שהלימוד הוא על טהרת הקדש, הכוונה לא רק לאותו הלימוד שמלמד הוא, אלא גם לשאר הלימודים שהילדים דכתתו ילמדו לפניו ולאחריו, כיון שבחדא מחתא נינהו, וההורים שימסרו ילדיהם ללמוד בהמוסד, מפני ששבעים רצון הם מהלימוד שלו באופן אוטומטי ילמדו תלמידים אלו גם שאר הלימודים.

כיון שכנראה נפגש הוא עם אנ"ש שבטרנטה, תקותי שרכש לו גם כן ידיעה אודות תורת החסידות וקובע עתים בלימוד תורתה הנקראת בזה הק' נשמתא דאורייתא, והשי"ת יצליחו לבשר טוב בכל האמור.

בברכה,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א
מזכיר

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

דף נד ע"א: **אָמַר רַב נַחְמָן, תָּנָא** בברייתא, **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, אָרוֹן בְּלִשְׁכַּת דִּיר הָעֲצִים הָיָה גָּנוּז. אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק, אַף אֲנָן נַמִּי תָּנִינָא** (משנה שקלים פ"ו מ"ב), **מַעֲשֶׂה בְּכֹהֵן אֶחָד שֶׁהָיָה מִתְעַסֵּק** בטיול ושחוק, **וְרָאָה** את אחת מהמרצפות של **הַרִצְפָּה** בלשכת העצים שהיא **מְשׁוּנָּה מֵחַבְרוֹתֶיהָ** בכך שהיא גבוהה יותר, והבין שסילקוה ושוב החזירוה, **וּבָא וְהוֹדִיעַ אֶת חֲבֵירוֹ, וְלֹא הִסְפִּיק לִגְמוֹר אֶת הַדָּבָר** להראות את מקומה **עַד שֶׁיָּצְתָה נִשְׁמָתוֹ** של הכהן המספר, **וְיָדְעוּ בְּיִחוּד** - בבירור **שֶׁשָּׁם אָרוֹן גָּנוּז. מַאי הֲוָה עֲבִיד** - במה היה אותו הכהן מתעסק. **אָמַר רַבִּי חֶלְבּוֹ, מִתְעַסֵּק בְּכַרְדּוּמוֹ הָיָה** - משחק היה בגרזנו.

תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל מעשה אחר בענין מקום הארון, **שְׁנֵי כֹּהֲנִים בַּעֲלֵי מוּמִין** שאינם ראויים לעבודה **הָיוּ מַתְלִיעִין בָּעֲצִים** - בלשכת דיר העצים היו מסירים מן העצים את החלקים המתולעים הפסולים למזבח, **וְנִשְׁמְטָה כַרְדּוּמוֹ שֶׁל אֶחָד מֵהֶם וְנָפְלָה שָׁם** במקום שהיה הארון גנוז, **וְיָצְתָה אֵשׁ** משם **וַאֲכָלַתּוּ.**

רַב יְהוּדָה רָמֵי - הקשה, **כְּתִיב** לגבי בדי הארון (מלכים א' ח ח)'וַיַּאֲרִיכוּ הַבַּדִּים **וַיֵּרָאוּ רָאשֵׁי הַבַּדִּים'** מחוץ לקודש הקדשים. **וּכְתִיב (שם) 'וְלֹא יֵרָאוּ הַחוּצָה'. הָא כֵּיצַד,** אלא שהיו הבדין **נִרְאִין** בבליטה מבחוץ **וְאֵין נִרְאִין** בגילוי, שראשי הבדים היו דוחקים ובולטים בפרוכת מבפנים, והבליטות שלהם היו ניכרות על הפרוכת מצד ההיכל. **תַּנְיָא נַמִּי הָכִי** שהיו נראין ואינן נראין, **'וַיֵּרָאוּ רָאשֵׁי הַבַּדִּים',** ומפרשים בזה, **יָכוֹל** הייתי לומר ש**לֹא יְהוּ זָזִין מִמְּקוֹמָן** - שאסור להזיזם ממקומם שבטבעות, מאחר שכתוב בתורה (שמות כה טו) 'בְּטַבְּעֹת הָאָרֹן יִהְיוּ הַבַּדִּים לֹא יָסָרוּ מִמֶּנּוּ', **תַּלְמוּד לוֹמַר 'וַיַּאֲרִיכוּ הַבַּדִּים',** שמשכו את הבדים לתוך הפרוכת [ורק להסירם לגמרי אסור], **יָכוֹל יְהוּ** הבדים **מְקָרְעִין בַּפָּרוֹכֶת וְיוֹצְאִין** דרך הפרוכת לתוך ההיכל לקיים מה שנאמר 'וַיֵּרָאוּ רָאשֵׁי הַבַּדִּים', **תַּלְמוּד לוֹמַר 'וְלֹא יֵרָאוּ הַחוּצָה'** שאינם נראים בגילוי, **הָא כֵּיצַד,** אלא שהבדים היו **דוֹחֲקִין וּבוֹלְטִין וְיוֹצְאִין בַּפָּרוֹכֶת** שהיתה במקום הפתח לצניעות, **וְנִרְאִין** מבחוץ בהיכל **כִּשְׁנֵי דַּדֵּי אִשָּׁה** שבולטים בבגד, **שֶׁנֶּאֱמַר 'צְרוֹר הַמֹּר דּוֹדִי לִי בֵּין שָׁדַי יָלִין'** - דודי [-הקב"ה] נעים לי [-כנסת ישראל] כצרור מור שהוא מין בושם, ובין שני בדי הארון שנראים כשדיים, ישכין שכינתו.

אָמַר רַב קְטִינָא, בְּשָׁעָה שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל עוֹלִין לָרֶגֶל, היו **מְגַלְּלִין לָהֶם אֶת הַפָּרוֹכֶת, וּמַרְאִין לָהֶם אֶת הַכְּרוּבִים שֶׁהָיוּ מְעוֹרִים זֶה בָּזֶה** - אחוזים זה בזה כזכר החובק את הנקבה. **וְאוֹמְרִים לָהֶן** לישראל **רְאוּ חִבַּתְכֶם לִפְנֵי הַמָּקוֹם כְּחִבַּת זָכָר וּנְקֵבָה.**

רש"י

מתעסק — בטיול ושחוק. **רצפה משונה** — אחת מן הטבלאות של שיש שברצפה ראה גבוהה מחברותיה, והבין שסילקוה מאחר שנסדרה שם. **ביחוד** — בברור. **מתליעין בעצים** — דתנן (מדות פרק ב משנה ה): כל עץ שיש בו תולעת פסול למזבח. **בעלי מומין** — שאין ראויין לעבודה אחרת. **נראין ואין נראין** — כדמפרש ואזיל בברייתא, שהיו דוחקין ובולטין בפרוכת ונראין כשני דדי אשה שבולטין מתחת חלוקה. ויוצאין בפרוכת — הפרוסה כנגד פתח שבמחצית אמה טרקסין, והפתח באמצע אמה טרקסין היה במקדש ראשון. **הכרובים** — מדובקין זה בזה, ואחוזין ומחבקין זה את זה, כזכר החובק את הנקבה. **מעורים** — לשון דיבוק, כמו (עוקצין פרק ג משנה ח): אילן שנפשח ומעורה בקליפה. ובמסכת ביצה (ז,א): אם היו מעורות בגידין אסורות.

העיכובים המדומים ואפילו האמיתיים וכן העלמות והסתרים ייהפכו לטוב ולא רק שלא יפריעו אלא שעוד יסייעו.

ממכתב ט"ז אדר שני, תשי"ז

ב״ה, כ׳ אדר, תשי״ב
ברוקלין.

ועד הנהלת כפר ספריא-חב״ד,

ד׳ עליהם יחיו

שלום וברכה!

במענה על מכתביהם, בם מתארים המצב אשר הסוכנות מציעה להם ודוחקת אותם להעתיק את מושבם למקום חדש במרחק איזה קילאמעטער ממקומם עתה, אשר הסוכנות תבנה שם כפר חדש בשבילם, בתי דירות ובנינים הצבוריים המוכרחים כמו ביהכ״נ וביהמ״ד, בית ספר, בית טבילה וכו׳, ובמקום החדש הנה כל דירה תהי׳ בסמיכות להשדה השייך לבית הדירה. אלא שבמקום החדש עדיין אין כביש בסמיכות אליו אף שבנין כביש כזה נכנס בתכנית הממשלה בתור ענין דחוף מאד. ומובן אשר כל תושבי הכפר החדש עליהם יהי׳ להתעסק בחקלאות ובמשק השייך לזה, וכמו לולים בהמות וכו׳. ושואלים חוו״ד. מה עליהם לענות על ההצעה, כיון שיש חילוקי דעות בין אנ״ש דהכפר, וכמה מהם - יש להם עבודה מחוץ להכפר, ובמקום הישוב החדש, הנה התחבורה עם המחוץ לכפר קשה יותר, ממה שבמקומם עתה. נוסף ע״ז, הנה עבודת החקלאות היא כבדה ביותר עד שכמעט א״א לאיש אחד לעשות את כל הענינים הדרושים לזה מבלי עזר מב״ב, ולא לכל משפחות אנ״ש יש אפשרות זו מכמה טעמים:

הנה חוו״ד בזה היא (בתור הצעה):

א) יש להשתדל בכל האמצעים, אשר אף שהסוכנות תובעת שיהי׳ ישובם ישוב חקלאי, הנה תסדר את זה במקום מושבם **עתה** (ע״י שימסרו לרשותם השדות שנמצאים בסביבת הכפר דעתה או כיו״ב), כי לדעתי זהו עיקר חשוב **מאד**, שיתקיים הישוב במקום שהוא עתה, כי ב[כל] פעם שמעתיקים ממקום למקום, הנה ווערט עפעס צובראכען און פארלארען, וד״ל. ויש בי[דם] טענה חזקה, אשר כיון שהסוכנות בעצמה הושיבה אותם במקום זה, וכבר נתרגלו להמקום ועשו בו כמה שיפורים, וכן סידרו סדרי חייהם וקישורים עם תל אביב והסביבה ג״כ בהתאם לזה, הנה על הסוכנות האחריות לעמוד בדיבורם ולהמציא להם את כל הנצרך למושבה בתור ישוב חקלאי במקומם עתה דוקא, ולא להכריחם להטלטל עוד הפעם ממקום למקום, אחרי שכבר עברו כמה גליות וכו׳, וגם לא לשלול מהם את הזכיות אשר הבטיחו להם בתור ישוב חקלאי, אם אינם יכולים להעתיק לכפר החדש המוצע בשבילם.

משער אני, אשר ישנם כאלו שמפני כמה טעמים (שלדעתי אינם נכונים) הנה אף שישתדלו בהנ״ל, יעשו זאת בחלישות, ולכן עוד הפעם הנני להדגיש, אשר לדעתי חשוב במאד מאד, לעשות את כל האפשרי, בכדי שישארו כולם בקבוצה אחת ובמקומם עתה, וכמובן עם כל הזכיות השייכים לישוב חקלאי, ובטחוני חזק, אשר מר שז״ר, מר געלמאן, וגם מר שרגאי בבואו מכאן, יסייעו בידם בהשתדלות הנ״ל, אף שתקותי שאם יעמדו בתוקף על דרישתם זו, ובטענה הנ״ל שבאופן כזה הושיב אותם הסוכנות במקומם עתה, יצליחו גם בל״ז.

ב) אם למרות השערותי ולמרות כל ההשתדלות במרץ הראוי, לא יצליחו בדרישתם הצודקת הנ״ל, הרי יש להשתדל שיוקבע ישוב כפר חב״ד בשני המקומות גם יחד, היינו במקומם עתה וגם במקום הכפר החדש. אם אין מספר משפחות אנ״ש מספיק כדי להיותה רוב המכריע בשני ישובים, הנה כדאי להשתדל באופנים הראוים לספח אליהם כמה מן העולים וגם מן התושבים הוותיקים המתאימים לזה, שיתיישבו גם הם באחד משני הכפרים, אם בכפר חב״ד דעתה, או בכפר החדש, ובאופן שבשני המקומות יתנהגו מתאים לרוח חב״ד.

מובן מעצמו, שבאם יוכרחו להתיישב מקצת בכפר דעתה, ומקצתם בישוב החדש, הנה במקומם דעתה יש קדימה להשאר לאלו המוכרחים מצד עניניהם לעמוד בקישור תמידי עם תל אביב וכו׳, ועל ועד הנהלת הכפר לדון בכל פרט ופרט ולהחליט בזה.

המשך בעמוד קע

הגמרא מביאה שיטה נוספת בענין זה: **וְרַב זְבִיד אָמַר, אֵין בָּנִים בְּלֹא סִימָנִים.** שלעולם לידת הבנים מצד עצמה אינה מגדילה את הבת, אלא ששלשה זמנים יש בה, עד י"א שנים ויום אחד, מי"א שנה ויום אחד עד י"ב שנה ויום אחד, ולאחר י"ב שנה ויום אחד. ותוך הזמן האמצעי הוא כמו לאחר זמן זה, שאם הביאה בו סימנים הרי היא נעשית גדולה. ואם ילדה אז נעשית גדולה, משום שחזקה עליה שהביאה סימנים כבר משעה שהתעברה. לפיכך לא מצינו חמותו ממאנת, שכן מאחר שילדה מן הסתם כבר הביאה סימנים. מקשה הגמרא: **וְנִבְדּוֹק** אותה אם הביאה סימנים, ולמה לנו לסמוך על החזקה. מתרצת הגמרא: אף אם נבדוק ולא נמצא בה סימנים נחזיקנה לגדולה, משום דחַיְישִׁינַן **שֶׁמָּא** היו לה סימנים [שתי שערות] **וְנָשְׁרוּ.**

שוב מקשה הגמרא: הלא נחלקו אמוראים (נדה מו.) בבת י"ב שנה ויום אחד שלא נמצאו בה סימנים, שלדעת רב פפא אין חוששים שהביאה סימנים ונשרו, ולדעת רב פפי חוששים שמא נשרו. אם כן הָנִיחָא **לְמַאן דְּאָמַר** חוֹשְׁשִׁין שנשרו, מבואר תירוצו של רב זביד, **אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר** אֵין חוֹשְׁשִׁין שמא נשרו סימנים, **מַאי אִיכָּא לְמֵימַר,** הלא אם נבדקנה ולא ימצאו בה סימנים עדיין קטנה היא אפילו שילדה.

מתרצת הגמרא: **אֲפִילּוּ לְמַאן דְּאָמַר** אֵין חוֹשְׁשִׁין שמא נשרו הסימנים, מכל מקום **מִשּׁוּם צַעַר** לֵידָה חַיְישִׁינַן לכך במי שכבר ילדה, לפי שהוא גורם לנשירת הסימנים.

שנינו במשנתנו: **כֵּיצַד פּוֹטְרוֹת צָרוֹתֵיהֶן וכו',** היתה בתו או אחת מכל העריות האלו נשואות לאחיו, ולו אשה אחרת ומת, כשם שבתו פטורה כך צרת בתו פטורה. ושנינו בברייתא לעיל (ג:), שמקור פטור צרה הוא ממה שנאמר (ויקרא יח יח) 'ואשה אל אחותה לא תקח לצרור לגלות ערותה עליה בחייה', וביבום נאמר 'במה יבוא עליה'. ודרשו בגזירה שוה 'עליה' 'עליה' שאף 'עליה' האמור באחות אשה מדבר במקום יבום, ומ'לצרור' דרשו שאף צרת אחות אשה אינה מתייבמת. עוד שנינו במשנתנו, שאף צרת הצרה פטורה מיבום וחליצה.

שואלת הגמרא: **מְנָהֲנִי מִילֵּי** שאף צרת צרתה של הערוה פטורה. משיבה הגמרא: **אָמַר רַב יְהוּדָה,** למדנו כן ממה **דְּאָמַר קְרָא** 'לְצָרוֹר' ולא 'לצור', שמייתור הרי"ש יש ללמוד שהַתּוֹרָה **רִיבְּתָה** לאסור **צָרוֹת הַרְבֵּה,** גם את צרת צרתה וכן הלאה, עד סוף העולם. **וְרַב אַשִּׁי אָמַר,** לאחר שאסרה תורה את הצרה שוב אין צורך בדרשה נפרדת לאסור צרת צרה, אלא **סְבָרָא הִיא** לאוסרה. שהרי **צָרָה מַאי טַעְמָא** היא **אֲסִירָא,** משום **דְּבִמְקוֹם עֶרְוָה קַיְימָא** [–היא עומדת] ואסורה כמותה, ואם כן **צָרַת צָרָה נַמִּי בִּמְקוֹם עֶרְוָה קַיְימָא** להיאסר כמותה.

שנינו במשנתנו: **כֵּיצַד אִם מֵתוּ הֵן כו'** צרותיהן מותרות, היתה בתו או אחת מכל העריות האלו נשואות לאחיו, ולו אשה אחרת, מתה בתו או נתגרשה ואחר כך מת אחיו צרתה מותרת. מדייקת הגמרא: מדברי המשנה 'ולו אשה אחרת ומתה בתו או נתגרשה' משמע שבכל אופן ניתרת הצרה, **וַאֲפִילּוּ** אם קודם **כָּנַס** את הצרה וְרק **לְבַסּוֹף גֵּרַשׁ** את הערוה [ציור א], שכן בשעת מיתת אחיו שהיא שעת הנפילה ליבום כבר לא היו צרות זו לזו.

מקשה הגמרא: **וּרְמִינְהוּ,** והלא שנינו במשנה להלן (ל.), **שְׁלֹשָׁה אַחִים, שְׁנַיִם מֵהֶן נְשׂוּאִים שְׁתֵּי אֲחָיוֹת וְאֶחָד מהם נָשׂוּי נְכָרִית, וְגֵרַשׁ אֶחָד מִבַּעֲלֵי הָאֲחָיוֹת** את **אִשְׁתּוֹ,** וְאחר כך **מֵת** האח **הַנָּשׂוּי לְנָכְרִית** בלא בנים, **וּכְנָסָהּ** [–יבמה] **הַמְגָרֵשׁ** וְאחר כך **מֵת,** מייבם האח השלישי [בעל האחות השניה] נכרית זו שנפלה לו מאחיו. שהרי מעולם לא היתה צרת אחות אשתו, שכן בבר גירש השני את אחות אשתו של השלישי לפני שכנס את הנכרית. **וזוֹ הִיא שֶׁאָמְרוּ** חכמים, **שֶׁאִם מֵתוּ** העריות **אוֹ נִתְגָּרְשׁוּ, צָרוֹתֵיהֶן מוּתָּרוֹת.** ומשמע **דְּטַעְמָא** שהצרה מותרת לבעל האחות השניה הוא דווקא משום **דְּקוֹדֶם גֵּרַשׁ** בעל האחות הראשונה את אשתו וְרק **אַחַר כָּךְ כָּנַס** את הצרה הנכרית, שכן באופן זה לא היתה זו מעולם צרתה של אחות אשתו [ציור ב]. **אֲבָל** אם קודם **כָּנַס** בעל האחות הראשונה את הנכרית וְרק **אַחַר כָּךְ גֵּרַשׁ** את האחות [ציור ג], **לֹא** תהיה הנכרית מותרת לשלישי. ואף שבשעה שמת אחיו כבר לא היתה נכרית זו צרת אחות אשתו, מכל מקום היא אסורה עליו, משום שבחיי הבעל היו צרות זו לזו וקשה מכך על משנתנו.

מתרצת הגמרא: **אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה, תַּבְרָא** – שבור וחלֵק משניות אלו זו מזו, **וּמִי שֶׁשָּׁנָה** משנה **זוֹ, לֹא שָׁנָה** את **זוֹ. הַאי תַּנָּא** של משנתנו המתיר צרה גם אם קודם כנס אותה ורק אחר כך גירש את הערוה, **סָבַר** שהמִיתָה של הבעל היא **הַמַּפֶּלֶת** ליבום, ובשעת מיתה שהיא שעת נפילה כבר לא היו צרות זו לזו. **וְהַאי תַּנָּא** של המשנה להלן שהתיר רק באופן שקודם גירש את הערוה ואחר כך כנס את הצרה, **סָבַר נְשׂוּאִין הָרִאשׁוֹנִים מַפִּילִים,** שעצם הנישואין מפילים אותה ליבום לכשימות, ומאחר שהיתה צרת ערות היבם לאחר נישואיה אסורה עליו לעולם, ואף לאחר שתחדל להיות צרתה.

הגמרא מביאה תירוץ נוסף: **רָבָא אָמַר, לְעוֹלָם חַד תַּנָּא הוּא** ששנה את שתי המשניות, **וְעל דרך 'זוֹ וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר זוֹ' קָתָנֵי,** שאפילו בכנס את הצרה ולבסוף גירש את הערוה הצרה מותרת, ואין צריך לומר שבגירש ולבסוף כנס היא מותרת.

שנינו במשנתנו: **וְכָל שֶׁיְּכוֹלָה לְמָאֵן** בחיי בעלה ולא מיאנה, צרתה חולצת ולא מתייבמת. שמאחר שאין נישואיה מן התורה, יש בה דין צרת ערוה רק לחומרא. מקשה הגמרא: **וּתְמָאֵן** הערוה **הַשְּׁתָּא** לאחר מיתת הבעל, ותאמר אין רצוני בקידושין אלו, ועל ידי כן לא תיחשב צרתה צרת ערוה **וְתִתְיַיבֵּם** [ציור ד]. שהרי המיאון עוקר את הנישואין למפרע ונמצא שמעולם לא היתה אשת אחיו, ולא היתה השניה צרת ערוה מעולם.

מוכיחה מכך הגמרא: **לֵימָא מְסַיְּעָא לֵיהּ** משנתנו **לְרַבִּי אוֹשַׁעְיָא.** שנחלקו תנאים להלן (קז.) בדין מיאון, לדעת בית שמאי ממאנת בבעל ולא ביבום, ולדעת בית הלל ממאנת גם ביבום. ומחלוקת אמוראים היא (שם ע"ב) בשיטת בית הלל. **דְּאָמַר רַבִּי אוֹשַׁעְיָא, מְמָאֶנֶת** היא **לְמַאֲמָרוֹ** של היבם, שאם קידש אותה בקידושי מאמר נפקע המאמר במיאון והרי היא חוזרת לזיקתה, **וְאולא אֵינָהּ מְמָאֶנֶת לְזִיקָתוֹ** לעקור בכך את הנישואין הראשונים ולצאת ללא חליצה. ועולא אמר, ממאנת היא אף לזיקתו וניתרת לשוק על ידי המיאון בלא חליצה. ומכך שאין הצרה מותרת אלא אם כן מיאנה הערוה בחיי בעלה, יש להוכיח כדברי רבי אושעיא, שאף לבית הלל אינה ממאנת בזיקה.

דוחה הגמרא: **לֹא** ראיה היא זו, אלא לעולם ממאנת היא אף בזיקתו, אך **צָרַת עֶרְוָה שָׁאנֵי,** שמשום גזירה אין מועיל מיאון הערוה ביבם כדי להתיר את צרתה. שכן שנינו בברייתא **דְּתָנֵי רָמִי בַּר יְחֶזְקֵאל,** קטנה שֶׁמִּיאֲנָה **בַּבַּעַל מוּתֶּרֶת לְאָבִיו.** ואף על פי שאדם אסור בכלתו אף לאחר שהתאלמנה או שהתגרשה ממנו, מכל מקום המיאון עוקר את קידושי הבן למפרע, ונמצא שמעולם לא היתה כלת האב. אבל אם **מֵיאֲנָה** הקטנה **בַּיָּבָם** לאחר שמת בעלה, הרי היא **אֲסוּרָה לְאָבִיו** של בעלה. **אַלְמָא,** יש לחשוש לכך **שמִשְּׁעַת הַנְּפִילָה** ליבום, קודם שנעקרו קידושיה על ידי המיאון, היתה **נְרָאֵית כְּכַלָּתוֹ,** משום שנישואי בנו הזקיקו אותה ליבום. ואף שהמיאון עוקר את הקידושין למפרע, יטעו הבריות ויסברו שהמיאון הוא בזיקת היבם בלבד, ולא בקידושין הראשונים. **וְהָכָא נַמִּי** בצרת בתו ממאנת היא אסורה עליו משום **שמִּשְּׁעַת נְפִילָה** היא **נְרָאֵית כְּצָרַת בִּתּוֹ,** שכן קודם שנעקרו קידושי הבת על ידי המיאון הזקיקו אותה קידושיה ליבום, ואם נתירנה יבואו להתיר כל צרת ערוה אף בלא מיאון.

משנה

שֵׁשׁ הָעֲרָיוֹת המפורטות בהמשך המשנה, **חֲמוּרוֹת מֵחמש עשרה** עריות **אֵלּוּ** השנויות במשנה הקודמת. שכן חמש עשרה העריות אסורות רק על היבם ולא על אחיו, ועל כן אם נישאו לאחיו ונפלו לפניו ליבום הרי הן אוסרות את צרותיהן. אבל שש אלו חמורות יותר ואסורות גם על אחיו, **מִפְּנֵי שֶׁהֵן נְשׂוּאוֹת** [יכולות להנשא] רק **לָאֲחֵרִים** ולא לאחיו, ולא יתכן שיפלו לפניו ליבום. ואם נישאו

המשך בעמוד טו

רש"ל

אין בנים בלא סימנים — והיולדת בקטנות - חזקה הביאה סימנים. ומשהביאה סימנים בתוך שתים עשרה — לא תמאן, דהני סימנים גמורים נינהו. דסבירא ליה לרב זביד: תוך זמן כלאחר זמן לענין סימן, ולא אמרינן שומא נינהו. **הניחא למאן דאמר כו'** — פלוגתא בפרק "יוצא דופן" (נדה מו,א). **מנא הני מילי** — דיצרת צרתה פטורה. נתגרשו צרותיהן **מותרות** — ואפילו כנס אחיו את הנכריות, ולבסוף גירש את בת אחיו, דהוו להו צרות זו לזו קודם גירושין — אפילו הכי קשרינן ליה לייבומי, כדקתני: ומתה בתו או נתגרשה, הואיל ובשעת נפילה לא הוו צרות זו לזו. **וכנסה המגרש ומת** — ונפלה נכרית לפני שלישי שנשוי אחות אשתו של זו הראשונה, דהויא להו צרת אחות אשה, משנתגרשה. **צרותיהן מותרות** — הואיל ולא היתה אחות אשתו של זה צרה לנכרית זו שקודם נשואים של זו נתגרשה. **תברא** — קשיין אהדדי. **האי תנא** — דמתניתין סבר מיתת הבעל מפלת נשיו לייבום, הלכך אפילו כנס ולבסוף גירש, כיון דבשעת מיתה לאו צרת הבת היא — שריא. **ותנא** — דברייתא סבר: נישואין הראשונים שהאשה נשאת לבעלה מפילים אותה לייבום. הלכך, משנעשית צרת ערוה שעה אחת — אסורה עולמית. **זו** — דמתניתין דהכא דכנס ולבסוף גירש מותרת, כדקתני: ומתה בתו או נתגרשה, ואין צריך לומר זו דשלשה אחים דגירש ולבסוף כנס. **ותמאן** — הערוה השתא, ותאמר: אי איפשי בקדושין שקדשוני אמי ואחיו לבעלי המת, ותעקור קידושין הראשונים, ותתייבם צרתה. **ממאנת למאמרו** — הא דתנא לקמן בפרק "בית שמאי": ובית הלל אומרים בבעל וביבם. **למאמרו** — הוא דממאנת, שאם עשה היבום מאמר ביבמה קטנה ומיאנה בו — מפקיע מיאון את המאמר, וחזרה לזיקה לבדה, וחולצת. ואף על גב דגדולה שעשה בה מאמר ולא רצה לבנוס, קיימא לן בפרק "רבן גמליאל" (יבמות נ,ב) צריכה גט למאמרו וחליצה לזיקתו — הכא מיאון עקר למאמרו, ולא בעיא גיטא. **ואין ממאנת לזיקתו** — לעקור נשואים ראשונים, ולהפקיע זיקת ייבום, ולצאת בלא חליצה. הכא נמי גבי ערוה — לא עקר ליה מיאון דהשתא לנשואין קמאי למישרי צרתה. **צרת ערוה שאני** — רבנן גזרו שלא תמאן ליבומי צרתה, דלא לזלזולי בצרת ערוה, דלמא אתי למישרי. **מיאנה** — כלתו בבעלה מותרת לחמיה. דעקרתה לנישואיה, והויא כמפותת בנו, ומותרת לו. אבל מת בנו, בעלה הראשון, ומיאנה בזיקת יבם, אף על גב דנשואין קמאי עקרה — אסורה לאביו. אלמא: משעת נפילה כלתו היא, משעה שנפלה להתייבם ונזקקה ליבם מחמת נישואין הראשונים — נראים אותם נישואין גמורים למיהוי אשת המת וכלתו של זה. **הכא נמי** — בצרת ערוה, משעת נפילה שנזקקה הבת ליבם למאן בו מחמת קידושי ראשון — נראים נישואים גמורים, למיהוי אשת המת וצרתה צרת הבת, ואי שרית ליה — אתי למישרי צרת הבת בעלמא. **משנה** **שש עריות** — יש שחמורות מאלו, ומהו חומר שלהן — שנשואות לאחרים, ואינן יכולין להנשא לאחיו מאביו. ואם מתו בעליהן, שהן נכריות אצל זה — צרותיהן מותרות להנשא לזה. **אמו** — אינה יכולה להנשא לאחיו של זה מאביו, שהרי היא לו אשת האב. וכן אשת האב ואחות אביו ואשת אחיו מאביו שהיו לו בנים ואשת אחי אביו — כולן אסורות לאחיו מאביו כשם שאסורות עליו, ואין בהן צד ייבום על זה לעולם. ואם נישאו לאחרים, ולהם נשים אחרות, ומתו — מותרות לינשא לזה, שאין צרת ערוה אסורה אלא כשנפלה לייבום עם הערוה פעם אחת. שכיון שפטרה לצרת ערוה — עמדה עולמית באיסור אשת אח שיש לה בנים. **בית שמאי מתירים** — צרת ערוה להתייבם לאחיו, דלית להו הך דרשה ד"לצרור".

חלצו

1 וְרַב זְבִיד אָמַר: אֵין בָּנִים בְּלֹא סִימָנִים. וְנִבְדּוֹק!
2 חַיְּשִׁינַן שֶׁמָּא נָשְׁרוּ. הָנִיחָא לְמַאן דַּאֲמַר חוֹשְׁשִׁין, אֶלָּא
3 לְמַאן דַּאֲמַר אֵין חוֹשְׁשִׁין מַאי אִיכָּא לְמֵימַר? אֲפִילּוּ
4 לְמַאן דַּאֲמַר אֵין חוֹשְׁשִׁין, מִשּׁוּם צַעַר לִידָה - חָיְשִׁינַן.
5 "כֵּיצַד פּוֹטְרוֹת צָרוֹתֵיהֶן וכו'". מְנָהֲנֵי מִילֵּי? אָמַר
6 רַב יְהוּדָה: דְּאָמַר קְרָא "לִצְרוֹר", הַתּוֹרָה רִיבְּתָה
7 צָרוֹת הַרְבֵּה. רַב אַשִּׁי אָמַר: סְבָרָא הִיא, צָרָה מַאי
8 טַעֲמָא אַסִּירָא - דִּבְמְקוֹם עֶרְוָה קַיְּימָא, צָרַת צָרָה
9 נַמִּי - בִּמְקוֹם עֶרְוָה קַיְּימָא. "כֵּיצַד אִם מֵתוּ הֵן כו'".
10 וַאֲפִילּוּ כָּנַס וּלְבַסּוֹף גֵּרַשׁ? וּרְמִינְהוּ: שְׁלֹשָׁה אַחִים,
11 שְׁנַיִם מֵהֶן נְשׂוּאִים שְׁתֵּי אֲחָיוֹת וְאֶחָד נָשׂוּי נָכְרִית,
12 גֵּרַשׁ אֶחָד מִבַּעֲלֵי אֲחָיוֹת אִשְׁתּוֹ וּמֵת הַנָּשׂוּי נָכְרִית,
13 וּכְנָסָהּ הַמְגֹרָשׁ וּמֵת - זוֹ הִיא שֶׁאָמְרוּ: שֶׁאִם מֵתוּ
14 אוֹ נִתְגָּרְשׁוּ - צָרוֹתֵיהֶן מוּתָּרוֹת. טַעֲמָא דְּגֵרַשׁ וְאַחַר
15 כָּךְ כָּנַס, אֲבָל כָּנַס וְאַחַר כָּךְ גֵּרַשׁ - לֹא! אֲמַר
16 רַבִּי יִרְמְיָה: תַּבְרָא, מִי שֶׁשָּׁנָה זוֹ לֹא שָׁנָה זוֹ. הַאי
17 תַּנָּא סָבַר: מִיתָה מַפֶּלֶת, וְהַאי תַּנָּא סָבַר: נְשׂוּאִין
18 הָרִאשׁוֹנִים מַפִּילִים. רָבָא אָמַר: לְעוֹלָם חַד תַּנָּא הוּא,
19 "זוֹ וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר זוֹ" קָתָנֵי. "וְכָל שֶׁיְּכוֹלָה לְמָאֵן".
20 וּתְמָאֵן הָשְׁתָּא וְתִתְיַיבֵּם! לֵימָא מְסַיְּיעָא לֵיהּ לְרַבִּי
21 אוֹשַׁעְיָא, דְּאָמַר רַבִּי אוֹשַׁעְיָא: מְמָאֶנֶת לְמַאֲמָרוֹ וְאֵינָהּ
22 מְמָאֶנֶת לְזִיקָּתוֹ! לָא, צָרַת עֶרְוָה שָׁאנֵי. דְּתָנֵי רָמִי בַּר
23 יְחֶזְקֵאל: מֵיאֵנָה בַּבַּעַל - מוּתֶּרֶת לְאָבִיו, מֵיאֵנָה בַּיָּבָם
24 - אֲסוּרָה לְאָבִיו, אַלְמָא: מִשְּׁעַת נְפִילָה נְרֵאית כְּכַלָּתוֹ,
25 הָכָא נַמִּי מִשְּׁעַת נְפִילָה נְרֵאית כְּצָרַת בִּתּוֹ. **מִשְׁנָה**
26 שֵׁשׁ עֲרָיוֹת חֲמוּרוֹת מֵאֵלּוּ, מִפְּנֵי שֶׁנְּשׂוּאוֹת לַאֲחֵרִים,
27 צָרוֹתֵיהֶן מוּתָּרוֹת: אִמּוֹ, וְאֵשֶׁת אָבִיו, וַאֲחוֹת אָבִיו,
28 אֲחוֹתוֹ מֵאָבִיו, וְאֵשֶׁת אֲחִי אָבִיו, וְאֵשֶׁת אָחִיו מֵאָבִיו.
29 בֵּית שַׁמַּאי מַתִּירִין הַצָּרוֹת לָאַחִים, וּבֵית הִלֵּל אוֹסְרִים.

חלצו

תוספות

רב זביד אמר אין בנים בלא סימנים — אומר רבינו יצחק דצריך לפרש דאין עיבור בנים של קיימא מצוי להיות בלא סימנים. ומיהו, זמנין אתו. מדפריך: ונבדוק. וכן אלא למאן דאמר אין חוששין מאי איכא למימר. ואם אין בנים כלל בלא סימנים — ודאי נשרו. וגם לשון חוששין נמי משמע דליכא אלא חששא בעלמא, ולא שודאי נשרו, ומשום דלא שכיח עיבור בלא סימנים לא מצינו חמותו ממאנת, דחוששים לסימנים, כדמסיק ואזיל ולהכי קאמר נמי רבה בר ליואי: תוך הזמן הזה היא מתה ועוברה מת, אף על פי דפעמים חיה, כיון דלא שכיח. ובברייתא דרב ביבי דנקט שמא תמות — בשביל המיעוט, ואף על גב דרבה בר ליואי לא חש למינקט שמא בשביל מיעוטא. ואם תאמר: ומנין לו לגמרא דרב זביד לא בעי למימר דאין בנים כלל בלא סימנים כדמשמע במילתיה? ויש לומר: דאם אין בנים כלל בלא סימנים בא למימר, אם כן במאי אתא לפלוגי אדרב ספרא? כיון דלדידיה נמי אין בנים כלל בלא סימנים כמו לרב ספרא! אלא ודאי אתא למימר דאין הבנים סימן גדלות אלא השערות, וכי ליכא שערות — לא מחזקינן לה ודאי גדולה. ולהכי פריך: ולבדוק? ומשני: חוששין שמא נשרו ותוששין לה בספק גדולה לענין חליצה וקדושין דאורייתא, ולענין עונשין ומילי טובא. ובקונטרס פירש: דסבר רב זביד דתוך הזמן כלאחר הזמן, דלא כהלכתא. נראה לרבינו יצחק דבעלמא מודה רב זביד דתוך הזמן כלפני הזמן, ושאני הכא דעל ידי בנים חשבינן לסימנים כאילו הם לאחר זמן, כדפרישית נמי לרב ספרא. **משום** צער לידה חיישינן — ואם תאמר: כיון דאין בנים בלא סימנים — משעת העיבור בבדוק קמי לידה, ואי ליכא סימנין — ליכא למיחש שמא נשרו, דאכתי לא בא צער לידה! ויש לומר: דלאו דוקא נקט צער לידה, דהוא הדין נמי דמשום צער עיבור חיישינן שמא נשרו. ולא נקט צער לידה אלא משום דאקשי ליה ונבדוק את החמות כדי למאן, דהיינו אחר לידה — להכי נקט צער לידה. וה"ה דאי בדקנה קמי לידה ולא אשכחן, דאיכא למיחש דנשרו משום צער עיבור. ואי היה מפרש מילתיה דרב זביד דאין לידת בנים בלא סימנים קאמר — הוי אתי שפיר הא דנקט צער לידה, ולא היינו צריכים לומר משום צער עיבור חיישינן. אבל אי אפשר לומר כן, דאם כן לא הוי משני מידי לרבה בר ליואי. **מתה** תו או נתגרשה — הא דלא נקט מיאנה או שנמצאת אילונית, משום דמתניתין אתא לאשמועינן אפילו כנס ולבסוף גירש, ומיאנה או שנמצאת אילונית אין שום חדוש, דבטלו להו קידושי קמאי. וכך לי כנס ולבסוף מיאנה כמו מיאנה ולבסוף כנס. אי נמי: משום דקאי אאחת מכל העריות האלו ומיאנה או שנמצאת אילונית לא שייך בכל העריות.

שלשה אחים שנים וכו' — לקמן בפרק "ארבעה אחים" (ל,א דבור המתחיל גירש) אפרש לה אמאי נקט שלשה אחים. **נשואין** הראשונים מפילים — הכא לא הוה שייך למינקט הראשונים, דליכא הכא תרי נישואין, ומשום ההיא דבפרק "בית שמאי" (יבמות קח,ב) נקט הכי, דתנן: המגרש האשה והחזירה מותרת ליבם ורבי אליעזר אוסר ומפרש התם טעמא דרבי אליעזר משום דמספקא ליה אי מיתה מפלת אי נישואים הראשונים מפילים. **תמאן** השתא ותתייבם כו' — ואפילו לרבן גמליאל דלית ליה מלמדין את הקטנה שתמאן, לקמן בפרק "בית שמאי" (קט,א) היינו להוציאה מבעלה. אי נמי: פריך דהיכא דמיאנה — תתייבם צרתה, ומתניתין משמע דאין לה תקנה אלא בחליצה. **לא** צרת ערוה שאני כו' — הכא נמי בשעת נפילה נראית כצרת בתו. ואם תאמר: ומנא ליה דטעמא דרמי בר יחזקאל משום דבשעת נפילה נראית כבלתו? דלמא טעמא דרמי בר יחזקאל גופיה משום דרבי אושעיא, דאינה ממאנת לזיקתו! ויש לומר דעל כרחך טעמא דרמי בר יחזקאל משום דבשעת נפילה נראית כבלתו, מדנקט אסורה לאביו — מבלל דלעלמא שריא, ואי טעמא משום דאינה ממאנת לזיקתו — אסורה נמי לעלמא. ואם תאמר: אם כן תקשה ברייתא דרמי בר יחזקאל לרבי אושעיא! ותירץ הרב רבינו משה בהן: דאיכא למימר דמיירי בשחלצה, ולהכי שריא לעלמא, ולא משום דממאנת לזיקתו. אי נמי: בשמיאנה ביבם אחר שנתייבמה, דליכא זיקה. ומכל מקום אסורה לאביו — משום דבשעת נפילה נראית כבלתו.

מאי טעמא דבית שמאי — ואם תאמר: ומאי קבעי ליה? דלמא מוקמי "לצרור" לכדרבי שמעון (יבמות ח,ב). ו"עליה" לכדרבי? ואומר רבינו יצחק: משום דמסתברא ליה לדרוש "לצרור" לענין צרות — אי לאו דשמעיה בשום דוכתא דשריא. ואם תאמר: אכתי, כי דרשי נמי חוצה מכלל דאיכא פנימית — נדרוש מ"לצרור" למיסר צרה שלא במקום מצוה! ויש לומר: דליכא למדרש הכי. דהא כתיב "לגלות ערותה" — דחדא. ולמקום מצוה לא איצטריך דמ"חוצה" נפקא, אלא לשלא במקום מצוה.

לכדרב יהודה אמר רב כו' — הכי נמי הוה מצי למימר לבדשמואל, דפליג עליה דרב, ב"האשה רבה" (יבמות צב,ב) ומוקי קרא דללאו הוא דאתא.

כיון דכתיב חוצה כמאן דכתיב לחוץ דמי — ואף על גב דכתיב נמי ה"א בתחלה, דכתיב "החוצה" — היינו נמי אל החוץ, כמו "המדברה" (שמות ד) דהוי אל המדבר.

לרבות את הארוסה — אמר רבינו יצחק, דאיצטריך לרבויי ארוסה משום דכתיב "בית אחיו", ובפרק קמא דיומא (יג,א) משמע ד"בית" נשואה משמע.

דלא אתי איסור אחות אשה וחייל אאיסור אשת אח — ואם תאמר: כיון דאיסור אחות אשה לא חייל — תתייבם ערוה גופה! ויש לומר: דאיסור אחות אשה מיתלא תלי וקאי, אי פקע איסור אשת אח — אתי וחייל, הלכך לא פקע.

בית הלל פוסלים — פירש בקונטרס: מכהונה, ולא מתרומה. ואי אפשר לומר כן, דמחייבי כריתות זונה היא, כדאמרינן ב"החולץ" (יבמות מד,ב) גבי הנושא את חלוצתו, וזונה אסורה בתרומה, כמו שנפרש שם בעזרת ה' (דיבור המתחיל "הכא"). ורש"י עצמו חזר בסוף פירקא (טו,ב דיבור המתחיל "היא עצמה") גבי מה לאלמנה שכן היא עצמה מתחללת.

דאמר רחמנא לא תעשו חבורה על מת — והא דאמרינן בסוף פרק "ארבע מיתות" (סנהדרין סח,א) גבי רבי עקיבא שהיה מכה עצמו על רבי אליעזר שנפטר עד שהיה דמו שותת לארץ! ואומר רבינו יצחק: דאיכא למימר דדרך שריטה אסר רחמנא דוקא. אי נמי: אתורה היה מצטער, כדאמרינן התם: הרבה מעות יש לי ואין שולחני כו'.

מי סברא

חָלְצוּ, בֵּית שַׁמַּאי פּוֹסְלִין מִן הַכְּהוּנָּה, וּבֵית הִלֵּל מַכְשִׁירִין. נִתְיַיבְּמוּ, בֵּית שַׁמַּאי מַכְשִׁירִין וּבֵית הִלֵּל פּוֹסְלִין. אַף עַל פִּי שֶׁאֵלּוּ אוֹסְרִים וְאֵלּוּ מַתִּירִין, אֵלּוּ פּוֹסְלִין וְאֵלּוּ מַכְשִׁירִין - לֹא נִמְנְעוּ בֵּית שַׁמַּאי מִלִּישָׂא נָשִׁים מִבֵּית הִלֵּל, וְלֹא בֵּית הִלֵּל מִבֵּית שַׁמַּאי. כָּל הַטְּהָרוֹת וְהַטְּמֵאוֹת שֶׁהָיוּ אֵלּוּ מְטַהֲרִים וְאֵלּוּ מְטַמְּאִין - לֹא נִמְנְעוּ עוֹשִׂין טְהָרוֹת אֵלּוּ עַל גַּבֵּי אֵלּוּ. **גמרא** אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן פָּזִי: מַאי טַעֲמָא דְּבֵית שַׁמַּאי - דִּכְתִיב: "לֹא תִהְיֶה אִשֶּׁת הַמֵּת הַחוּצָה לְאִישׁ זָר", - "חוּצָה" מִכְּלָל דְּאִיכָּא פְּנִימִית. וְאָמַר רַחֲמָנָא: "לֹא תִהְיֶה". וּבֵית הִלֵּל: מִיבָּעֵי לְהוּ לְכִדְרַב יְהוּדָה אֲמַר רַב. דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: מִנַּיִן שֶׁאֵין קִידּוּשִׁין תּוֹפְסִין בִּיבָמָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִהְיֶה אִשֶּׁת הַמֵּת הַחוּצָה לְאִישׁ זָר" - לֹא תִהְיֶה בָּהּ הֲוָיָה לְזָר. וּבֵית שַׁמַּאי: מִי כְּתִיב "לַחוּץ"? "חוּצָה" כְּתִיב. וּבֵית הִלֵּל: כֵּיוָן דִּכְתִיב "חוּצָה" כְּמַאן דִּכְתִיב "לַחוּץ" דָּמֵי. דְּתַנְיָא, רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר: כָּל תֵּיבָה שֶׁצְּרִיכָה לָמֵ"ד בִּתְחִלָּתָהּ - הַטִּיל לָהּ הַכָּתוּב הֵ"א בְּסוֹפָהּ. וְתַנָּא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: כְּגוֹן "אֵלִים" "אֵלִימָה" "מַחֲנַיִם" "מַחֲנַיְמָה", "מִצְרַיִם" "מִצְרַיְמָה", "דִּבְלָתָיִם", "יְרוּשָׁלַיִם" "מִדְבָּרָה". וּבֵית שַׁמַּאי, דְּרַב יְהוּדָה אָמַר רַב מְנָא לְהוּ? מִ"לְּאִישׁ זָר" נָפְקָא. וּבֵית הִלֵּל נַמִי, תִּיפּוֹק לְהוּ מִ"לְּאִישׁ זָר"! אֵין הָכִי נַמִי. "חוּצָה" לָמָּה לִי - לְרַבּוֹת הָאֲרוּסָה. וְאִידָּךְ: מִ"חוּצָה" "הַחוּצָה" - וְאִידָּךְ: "חוּצָה" "הַחוּצָה" לָא מַשְׁמַע לְהוּ. רָבָא אָמַר: טַעֲמֵייהוּ דְּבֵית שַׁמַּאי, דְּאֵין אִיסּוּר חָל עַל אִיסּוּר. תֵּינַח הֵיכָא דְּנָשָׂא מֵת וְאַחַר כָּךְ נָשָׂא חַי - לָא אָתֵי אִיסּוּר אֲחוֹת אִשָּׁה וְחָיֵיל אַאִיסּוּר אֵשֶׁת אָח, אֶלָּא נָשָׂא חַי וְאַחַר כָּךְ נָשָׂא מֵת, אֲחוֹת אִשָּׁה קָדֵים! כֵּיוָן דְּלָא אָתֵי אִיסּוּר אֵשֶׁת אָח וְחָיֵיל אַאִיסּוּר אֲחוֹת אִשָּׁה - הָוְיָא לָהּ צָרַת עֶרְוָה שֶׁלֹּא בִּמְקוֹם מִצְוָה, וְשָׁרְיָא. "חָלְצוּ, בֵּית שַׁמַּאי פּוֹסְלִים וכו'". פְּשִׁיטָא! לְאַפּוּקֵי דְּרַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי, דְּאָמַר: בּוֹאוּ וּנְתַקֵּן לָהֶם לַצָּרוֹת שֶׁיְּהוּ חוֹלְצוֹת וְלֹא מִתְיַיבְּמוֹת, קָא מַשְׁמַע לָן דְּבֵית הִלֵּל מַכְשִׁירִים. "נִתְיַיבְּמוּ בֵּית הִלֵּל פּוֹסְלִין כו'". הָא תּוּ לָמָּה לִי? אֵיידֵי דְּתָנָא חָלְצוּ, תָּנָא נַמִי נִתְיַיבְּמוּ. תְּנַן הָתָם: מְגִילָּה נִקְרֵאת בְּאַחַד עָשָׂר וּבִשְׁנֵים עָשָׂר וּבִשְׁלֹשָׁה עָשָׂר וּבְאַרְבָּעָה עָשָׂר וּבַחֲמִשָּׁה עָשָׂר, לֹא פָּחוֹת וְלֹא יוֹתֵר. אֲמַר לֵיהּ רֵישׁ לָקִישׁ לְרַבִּי יוֹחָנָן: אִיקְרֵי כָּאן "לֹא תִתְגּוֹדְדוּ" - לֹא תַּעֲשׂוּ אֲגוּדוֹת אֲגוּדוֹת! הַאי "לֹא תִתְגּוֹדְדוּ" מִיבָּעֵי לֵיהּ לְגוּפֵיהּ, דְּאָמַר רַחֲמָנָא: גְּלֹא תַּעֲשׂוּ חַבּוּרָה עַל מֵת! אִם כֵּן לֵימָא קְרָא "לֹא תִגּוֹדְדוּ", מַאי "תִּתְגּוֹדְדוּ" - שְׁמַע מִינָּהּ לְהָכִי הוּא דַּאֲתָא. וְאֵימָא כּוּלֵּיהּ לְהָכִי הוּא דַּאֲתָא? אִם כֵּן לֵימָא קְרָא "לֹא תָּגוֹדוּ" מַאי "לֹא תִתְגּוֹדְדוּ" - שְׁמַע מִינָּהּ תַּרְתֵּי. אֲמַר לֵיהּ, עַד כָּאן לֹא שָׁנִיתָ: מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּעַרְבֵי פְּסָחִים עַד חֲצוֹת - עוֹשִׂין, מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת - אֵין עוֹשִׂין? אֲמַר לֵיהּ: אָמִינָא לָךְ אֲנָא אִיסּוּרָא, דְּאָמַר רַב שֵׁמֶן בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: "לְקַיֵּים אֶת יְמֵי הַפּוּרִים בִּזְמַנֵּיהֶם", זְמַנִּים הַרְבֵּה תִּיקְּנוּ לָהֶם חֲכָמִים, וְאַתְּ אָמְרַתְּ לִי מִנְּהָגָא! וְהָתָם לָאו אִיסּוּרָא הֲוָיָא? וְהָתְנַן: בַּלַּיְלָה בֵּית שַׁמַּאי אוֹסְרִין וּבֵית הִלֵּל מַתִּירִין! אֲמַר לֵיהּ: הָתָם הָרוֹאֶה אוֹמֵר מְלָאכָה הוּא דְּלֵית לֵיהּ. וְהָא בֵּית שַׁמַּאי מַתִּירִין הַצָּרוֹת לָאֲחִים, וּבֵית הִלֵּל אוֹסְרִים!

מי

דעבדי כבית הלל ואיכא דעבדי כבית שמאי, והרי כאן אגודות! **אמר ליה התם** — לא דמי לשתי תורות, דהרואה את זה שאין עושה מלאכה אומר דאין לו מה לעשות.

בת

ואם חָלְצוּ צרות העריות, בֵּית שַׁמַּאי פּוֹסְלִין אותן מִן הַכְּהוּנָּה, שכן חלוצה אסורה להנשא לכהן. וּבֵית הִלֵּל מַכְשִׁירִין אותן לכהונה, שכן לשיטתם אין זו חליצה. ואם נִתְיַבְּמוּ הצרות, בֵּית שַׁמַּאי מַכְשִׁירִין אותן להנשא לכהן לאחר מיתת היבם. וּבֵית הִלֵּל פּוֹסְלִין אותן, משום שהן אסורות על היבם באיסור אשת אח, והוא אוסרן בביאתו לכהונה כדין כל אשה שנבעלה בביאת איסור שנעשית 'זונה' ונאסרת לכהונה.

מוסיפה המשנה: אַף עַל פִּי שֶׁאֵלּוּ אוֹסְרִים את הצרות וְאֵלּוּ מַתִּירִין אותן, וכמו כן אֵלּוּ פּוֹסְלִין את צרות שנחלצו לכהונה וְאֵלּוּ מַכְשִׁירִין אותן, לֹא נִמְנְעוּ בֵּית שַׁמַּאי מִלִּישָׂא נָשִׁים מִבֵּית הִלֵּל, וְלֹא נמנעו בֵּית הִלֵּל מלישא נשים מִבֵּית שַׁמַּאי, ולא חששו שמא נולדו מיבום של צרות ערוה שלדעת בית הלל הן ממזרות. ובגמרא יבואר טעם הדבר.

וכן כָּל הַטְּהָרוֹת וְהַטְּמֵאוֹת שֶׁנחלקו בהן בית שמאי ובית הלל, וְהָיוּ אֵלּוּ מְטַהֲרִים וְאֵלּוּ מְטַמְּאִין, לֹא נִמְנְעוּ מלהיות עוֹשִׂין טְהָרוֹת אֵלּוּ עַל גַּבֵּי כלי הבית של אֵלּוּ. שהיו בית שמאי שואלים מבית הלל את כליהם, ולא חששו שמא הם כלים טמאים לשיטתם, כי הודיעו להם בית הלל אם היתה בהם טומאה על פי שיטתם.

גמרא

הגמרא מפרשת את מחלוקת בית שמאי ובית הלל במשנתנו: אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן פָּזִי, מַאי טַעְמָא דְּבֵית שַׁמַּאי המתירים צרות, משום דִּכְתִיב (דברים כה ה) 'לֹא תִהְיֶה אֵשֶׁת הַמֵּת הַחוּצָה לְאִישׁ זָר', וממה שנאמר 'חוּצָה' שמשמעה אשה חיצונית שאינה קרובת היבם, מִכְּלָל דְּאִיכָּא עמה עוד יבמה פְּנִימִית שהיא קרובת היבם ואסורה עליו באיסור ערוה, וְאָמַר רַחֲמָנָא שהחיצונית 'לֹא תִהְיֶה לאיש זר' אלא תתייבם. וּבֵית הִלֵּל אינם דורשים כן מכתוב זה משום דמִיבָּעֵי לְהוּ לִדרשה אחרת, כִּדְרַב יְהוּדָה אָמַר רַב. דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, מִנַּיִן שֶׁאֵין קִידּוּשִׁין של אדם זר תּוֹפְסִין בִּיבָמָה, שֶׁנֶּאֱמַר 'לֹא תִהְיֶה אֵשֶׁת הַמֵּת הַחוּצָה לְאִישׁ זָר', שלא תִּהְיֶה בָּהּ חֲיָוָה לַחוּץ, וּתפיסת קידושין לְזָר. וּבֵית שַׁמַּאי סוברים, מִי כְּתִיב 'לא תהיה לַחוּץ', 'חוּצָה' כְּתִיב, שמשמעו 'חיצונה'. וּבֵית הִלֵּל סוברים, כֵּיוָן דִּכְתִיב 'חוּצָה' כְּמַאן דִּכְתִיב 'לַחוּץ' דְּמִי ומשמעות שניהם שוה. דַּהְרֵי תַּנְיָא, רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר, כָּל תֵּיבָה שֶׁצְּרִיכָה לַמֵּ"ד בִּתְחִלָּתָהּ הִטִּיל לָהּ הַכָּתוּב הֵ"א בְּסוֹפָהּ. וְכן תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, שמצינו כן בכמה מקומות, כְּגוֹן בביאת בני ישראל לאֵלִים שנאמר (שמות טו כז) 'וַיָּבֹאוּ אֵילִמָה' ולא 'לאלים'. וכן בביאת דוד לְמַחֲנַיִם נאמר (שמואל ב' יז כד) 'וְדָוִד בָּא מַחֲנַיְמָה' ולא 'למחנים'. וכן בירידת אברהם לְמִצְרַיִם נאמר (בראשית יב י) 'וַיֵּרֶד אַבְרָם מִצְרַיְמָה' ולא 'למצרים'. וכן נאמר (במדבר לג מו) 'בְּעַלְמֹן דִּבְלָתָיְמָה', וכן 'וַתְּבֵא אֹתִי יְרוּשָׁלַיְמָה' (יחזקאל ח ג), וכן 'לְבוֹא מִדְבָּרָה' (דברי הימים א' ה ט).

שואלת הגמרא: וּבֵית שַׁמַּאי הדורשים מ'חוצה' להתיר צרה, דָּרֵב יְהוּדָה אָמַר רַב שאין קידושין תופסים ביבמה לשוק מִנָּא לְהוּ. משיבה הגמרא: מִ'לֹא תהיה וגו' לְאִישׁ זָר' נַפְקָא דין זה.

מקשה הגמרא: וּבֵית הִלֵּל נַמִּי תִּיפּוֹק לְהוּ מִ'לְאִישׁ זָר' שאין קידושין תופסים ביבמה, ולמה נאמר 'חוצה'. מתרצת הגמרא: אִין הָכִי נַמִּי, אלא 'חוּצָה' לָמָּה לִי, לְרַבּוֹת את הָאֲרוּסָה לאח המת ועדיין לא נישאה לו שהיא חייבת ביבום, שכן משמעות 'חוצה' היא יבמה חיצונה לבעלה שעוד לא התקרבה אליו לביאה.

מפרשת הגמרא: וְאִידָךְ – בית שמאי הדורשים מ'החוצה' גם חיוב יבום בארוסה וגם היתר לצרת ערוה, מִ'חוּצָה' דרשו דין אחד ומריבוי הה"א הראשונה ב'הַחוּצָה' דרשו את הדין השני. וְאִידָךְ – בית הלל, 'חוּצָה' 'הַחוּצָה' לֹא מַשְׁמַע לְהוּ לדרוש ה"א היתירה.

הגמרא מביאה ביאור אחר במחלוקתם: רָבָא אָמַר, טַעְמֵיהוּ דְּבֵית שַׁמַּאי המתירים צרות הוא מסברא, דְּהַרֵי אֵין אִיסּוּר חָל עַל אִיסּוּר, ואין איסור שאר העריות יכול לחול יחד עם איסור אשת אח אלא חל רק אחד מהם, כפי שיבואר בסמוך.

מקשה הגמרא: תִּינַח הֵיכָא דְּנָשָׂא קודם האח המֵת את אשתו, וְרַק אַחַר כָּךְ נָשָׂא האח המֵת את אחותה, נמצא שאיסור אֲחוֹת אִשָּׁה קָדִים לחול על אשת המת לפני שחל עליה איסור אשת אח, ולמה לא תאסור אף את צרתה.

מתרצת הגמרא: גם באופן זה אין הצרה פטורה, מִכֵּיוָן דְּלֹא אָתֵי אִיסּוּר אֵשֶׁת אָח וְחָיֵיל אַאִיסּוּר אֲחוֹת אִשָּׁה, ומאחר שאין בה דין אשת אח הרי היא כנברית אצלו ואינה נופלת לפניו ליבום, ואם כן הַוְיָא לָהּ צרתה צָרַת עֶרְוָה שֶׁלֹּא בִּמְקוֹם מִצְוָה, וְשַׁרְיָא [–ומותרת] ליבום. שכן אין ערוה פוטרת את צרתה אלא כשנפלה ליבום ונדחתה משום פטור ערוה, אבל זו לא נפלה כלל.

שנינו במשנה: חָלְצוּ, בֵּית שַׁמַּאי פּוֹסְלִים וכו' מן הכהונה, ובית הלל מכשירין. מקשה הגמרא: פְּשִׁיטָא שלבית שמאי הן נאסרות לכהונה בחליצתן, ולבית הלל אינן נאסרות לכהונה משום שאין בחליצתן כלום. מתרצת הגמרא: המשנה באה לְאַפּוּקֵי מִדְּרַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי דְּאָמַר, בּוֹאוּ וְנִתַּקֵּן לָהֶם לַצָּרוֹת שֶׁיְּהוּ חוֹלְצוֹת וְלֹא מִתְיַבְּמוֹת כדי לצאת ידי שיטת בית שמאי האוסרים את הצרות לשוק בלא חליצה, וגם ידי שיטת בית הלל האוסרים אותן ליבום. ואילו היתה תקנה לחייבן בחליצה היו נאסרות לכהונה גם לשיטת בית הלל. קָא מַשְׁמַע לָן דְּבֵית הִלֵּל מַכְשִׁירִים לכהונה צרות שחלצו משום שאינם סוברים כלל תקנה זו.

שנינו במשנה: נִתְיַבְּמוּ, בית שמאי מכשירין וּבֵית הִלֵּל פּוֹסְלִין כו'. שואלת הגמרא: הָא תּוּ לָמָּה לִי, הלא פשוט שלבית שמאי אינן נפסלות ולבית הלל נפסלות. משיבה הגמרא: אֵיידֵי דְּתָנָא המשנה דין צרות שחָלְצוּ שיש בו חידוש כמבואר לעיל, תָּנָא נַמֵּי דינן לכהונה אם נִתְיַבְּמוּ.

הסוגיא שלפנינו דנה באיסור עשיית 'אגודות אגודות': תְּנַן הָתָם (מגילה ב.), מְגִילָּה נִקְרֵאת לפעמים בְּאַחַד עָשָׂר לחודש אדר, ופעמים בִּשְׁנֵים עָשָׂר, ופעמים בִּשְׁלֹשָׁה עָשָׂר, ופעמים בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר, ופעמים בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר, לֹא פָּחוֹת וְלֹא יוֹתֵר. שבני כרכים המוקפים חומה קוראים את המגילה בט"ו, ובני העיירות קוראים אותה בי"ד, ובני הכפרים מקדימים את קריאתה ליום הכניסה. אָמַר לֵיהּ רֵישׁ לָקִישׁ לְרַבִּי יוֹחָנָן, איך משתנה זמן הקריאה ממקום למקום, והלא אִיקְּרֵי כָּאן 'לֹא תִתְגֹּדְדוּ' (דברים יד א), שמשמעו לֹא תַעֲשׂוּ אֲגוּדוֹת אֲגוּדוֹת, שיש לקבוע הנהגה אחת לכל ישראל כדי שלא יראה שנוהגים שתי תורות.

שואלת הגמרא: והרי הַאי 'לֹא תִתְגֹּדְדוּ' אינו מיותר, אלא מִיבְּעֵי לֵיהּ לְגוּפֵיהּ, דְּאָמַר רַחֲמָנָא לֹא תַעֲשׂוּ חַבּוּרָה בבשרכם מתוך צער עַל הַמֵּת. משיבה הגמרא: אִם כֵּן לֵימָא קְרָא 'לֹא תְגוֹדְדוּ' מלשון עשיית גדידה וחבורה, מַאי 'תִּתְגֹּדְדוּ' בבפילות התי"ו, אלא שְׁמַע מִינָּה שגם לְהָכֵי [–לעשיית אגודות] הוּא דַּאֲתָא.

שוב מקשה הגמרא: וְאֵימָא כּוּלֵּיהּ קרא לְהָכֵי [–לעשיית אגודות] הוּא דַּאֲתָא, ומנין איסור עשיית חבורה על המת. מתרצת הגמרא: אִם כֵּן לֵימָא קְרָא 'לֹא תְגוֹדוּ', מַאי 'לֹא תִתְגֹּדְדוּ' בכפילות הדל"ת, אלא שְׁמַע מִינָּה תַּרְתֵּי איסורים.

הגמרא חוזרת לקושיית ריש לקיש לעיל: אָמַר לֵיהּ רבי יוחנן לריש לקיש, וכי עַד כָּאן לֹא שָׁנִיתָ בשום מקום חילוקי מנהג בין מקום למקום, והרי שנינו בפסחים (נ.), מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּעַרְבֵי פְּסָחִים עַד חֲצוֹת, עוֹשִׂין, ובמָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת בו מלאכה בערבי פסחים, אֵין עוֹשִׂין. ומדוע שם לא הקשית שיש בדבר משום 'לא תתגודדו'.

אָמַר לֵיהּ ריש לקיש, אֲמִינָא לְךָ אֲנָא אִיסּוּרָא – הלא אני אמרתי להקשות מזמן המגילה של בני הכרכים בט"ו שנאסר לבני העיירות, וכן מזמן בני העיירות בי"ד שנאסר לבני הכרכים, כמו דְּאָמַר רַב שֶׁמֶן בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, נאמר (אסתר ט לא) 'לְקַיֵּם אֶת יְמֵי הַפֻּרִים הָאֵלֶּה בִּזְמַנֵּיהֶם', בלשון רבים, ומכאן שזְמַנִּים הַרְבֵּה תִּיקְּנוּ לָהֶם חֲכָמִים, ואין זמנם של אלו בזמנם של אלו, וְאִילוּ אַתְּ אָמְרַתְּ להוכיח לִי מִמִּנְהָגָא שמצינו בו חילוקים ממקום למקום, הלא חילוק במנהג אינו נראה כשתי תורות, שהרי מן הדין הדבר מותר לכולם.

אִשָּׁה וְחָיֵיל אַאִיסּוּר אֵשֶׁת אָח, ומאחר שאינה נחשבת ערות אחות אשה אינה פוטרת צרתה. אֶלָּא אם נָשָׂא קודם האח החַי את אשתו וְרַק אַחַר כָּךְ נָשָׂא האח המֵת את אחותה, נמצא שאיסור אֲחוֹת אִשָּׁה קָדִים לחול על אשת המת לפני שחל עליה איסור אשת אח, ולמה לא תאסור אף את צרתה.

מתרצת הגמרא: גם באופן זה אין הצרה פטורה, מִכֵּיוָן דְּלֹא אָתֵי אִיסּוּר אֵשֶׁת אָח וְחָיֵיל אַאִיסּוּר אֲחוֹת אִשָּׁה, ומאחר שאין בה דין אשת אח הרי היא כנברית אצלו ואינה נופלת לפניו ליבום, ואם כן הַוְיָא לָהּ צרתה צָרַת עֶרְוָה שֶׁלֹּא בִּמְקוֹם מִצְוָה, וְשַׁרְיָא [–ומותרת] ליבום. שכן אין ערוה פוטרת את צרתה אלא כשנפלה ליבום ונדחתה משום פטור ערוה, אבל זו לא נפלה כלל.

שנינו במשנה: חָלְצוּ, בֵּית שַׁמַּאי פּוֹסְלִים וכו' מן הכהונה, ובית הלל מכשירין. מקשה הגמרא: פְּשִׁיטָא שלבית שמאי הן נאסרות לכהונה בחליצתן, ולבית הלל אינן נאסרות לכהונה משום שאין בחליצתן כלום. מתרצת הגמרא: המשנה באה לְאַפּוּקֵי מִדְּרַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי דְּאָמַר, בּוֹאוּ וְנִתַּקֵּן לָהֶם לַצָּרוֹת שֶׁיְּהוּ חוֹלְצוֹת וְלֹא מִתְיַבְּמוֹת כדי לצאת ידי שיטת בית שמאי האוסרים את הצרות לשוק בלא חליצה, וגם ידי שיטת בית הלל האוסרים אותן ליבום. ואילו היתה תקנה לחייבן בחליצה היו נאסרות לכהונה גם לשיטת בית הלל. קָא מַשְׁמַע לָן דְּבֵית הִלֵּל מַכְשִׁירִים לכהונה צרות שחלצו משום שאינם סוברים כלל תקנה זו.

שנינו במשנה: נִתְיַבְּמוּ, בית שמאי מכשירין וּבֵית הִלֵּל פּוֹסְלִין כו'. שואלת הגמרא: הָא תּוּ לָמָּה לִי, הלא פשוט שלבית שמאי אינן נפסלות ולבית הלל נפסלות. משיבה הגמרא: אֵיידֵי דְּתָנָא המשנה דין צרות שחָלְצוּ שיש בו חידוש כמבואר לעיל, תָּנָא נַמֵּי דינן לכהונה אם נִתְיַבְּמוּ.

הסוגיא שלפנינו דנה באיסור עשיית 'אגודות אגודות': תְּנַן הָתָם (מגילה ב.), מְגִילָּה נִקְרֵאת לפעמים בְּאַחַד עָשָׂר לחודש אדר, ופעמים בִּשְׁנֵים עָשָׂר, ופעמים בִּשְׁלֹשָׁה עָשָׂר, ופעמים בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר, ופעמים בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר, לֹא פָּחוֹת וְלֹא יוֹתֵר. שבני כרכים המוקפים חומה קוראים את המגילה בט"ו, ובני העיירות קוראים אותה בי"ד, ובני הכפרים מקדימים את קריאתה ליום הכניסה. אָמַר לֵיהּ רֵישׁ לָקִישׁ לְרַבִּי יוֹחָנָן, איך משתנה זמן הקריאה ממקום למקום, והלא אִיקְּרֵי כָּאן 'לֹא תִתְגֹּדְדוּ' (דברים יד א), שמשמעו לֹא תַעֲשׂוּ אֲגוּדוֹת אֲגוּדוֹת, שיש לקבוע הנהגה אחת לכל ישראל כדי שלא יראה שנוהגים שתי תורות.

שואלת הגמרא: והרי הַאי 'לֹא תִתְגֹּדְדוּ' אינו מיותר, אלא מִיבְּעֵי לֵיהּ לְגוּפֵיהּ, דְּאָמַר רַחֲמָנָא לֹא תַעֲשׂוּ חַבּוּרָה בבשרכם מתוך צער עַל הַמֵּת. משיבה הגמרא: אִם כֵּן לֵימָא קְרָא 'לֹא תְגוֹדוּ', מַאי 'לֹא תִתְגֹּדְדוּ' בכפילות הדל"ת, אלא שְׁמַע מִינָּה תַּרְתֵּי איסורים.

הגמרא חוזרת לקושיית ריש לקיש לעיל: אָמַר לֵיהּ רבי יוחנן לריש לקיש, וכי עַד כָּאן לֹא שָׁנִיתָ בשום מקום חילוקי מנהג בין מקום למקום, והרי שנינו בפסחים (נ.), מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּעַרְבֵי פְּסָחִים עַד חֲצוֹת, עוֹשִׂין, ובמָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת בו מלאכה בערבי פסחים, אֵין עוֹשִׂין. ומדוע שם לא הקשית שיש בדבר משום 'לא תתגודדו'.

אָמַר לֵיהּ ריש לקיש, אֲמִינָא לְךָ אֲנָא אִיסּוּרָא – הלא אני אמרתי להקשות מזמן המגילה של בני הכרכים בט"ו שנאסר לבני העיירות, וכן מזמן בני העיירות בי"ד שנאסר לבני הכרכים, כמו דְּאָמַר רַב שֶׁמֶן בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, נאמר (אסתר ט לא) 'לְקַיֵּם אֶת יְמֵי הַפֻּרִים הָאֵלֶּה בִּזְמַנֵּיהֶם', בלשון רבים, ומכאן שזְמַנִּים הַרְבֵּה תִּיקְּנוּ לָהֶם חֲכָמִים, ואין זמנם של אלו בזמנם של אלו, וְאִילוּ אַתְּ אָמְרַתְּ להוכיח לִי מִמִּנְהָגָא שמצינו בו חילוקים ממקום למקום, הלא חילוק במנהג אינו נראה כשתי תורות, שהרי מן הדין הדבר מותר לכולם.

המשך בעמוד מז

השיבו ריש לקיש: מִי סָבְרַתְּ שֶׁעָשׂוּ בֵּית שַׁמַּאי כְּדִבְרֵיהֶם וִיבַמּוֹ בִּפְעוּל אֶת צְרוֹת הָעֲרִיּוֹת, לֹא כֵּן הוּא, אֶלָּא לֹא עָשׂוּ בֵּית שַׁמַּאי כְּדִבְרֵיהֶם וְנֹהֲגוּ לְמַעֲשֶׂה כְּבֵית הִלֵּל. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, עָשׂוּ בֵּית שַׁמַּאי כְּדִבְרֵיהֶם, וְכֵן עָשׂוּ אַחֲרִים הַהוֹלְכִים בְּשִׁיטָתָם כְּדִבְרֵיהֶם. וְנִחְלְקוּ בִּפְלוּגְתָּא [דְּנִחְלְקוּ בָּהּ רַב וּשְׁמוּאֵל]. דְּרַב אוֹמֵר, לֹא עָשׂוּ בֵּית שַׁמַּאי כְּדִבְרֵיהֶם אֶלָּא נֹהֲגוּ כְּבֵית הִלֵּל. וּשְׁמוּאֵל אָמַר עָשׂוּ וְעָשׂוּ בֵּית שַׁמַּאי כְּדִבְרֵי עַצְמָם.

הַגְּמָרָא מְבָרֶרֶת מַחְלוֹקֶת זוֹ, וְשׁוֹאֶלֶת: הֲלָא שָׁנִינוּ בְּעֵירוּבִין (יג.), יָצְאָה בַּת קוֹל וְאָמְרָה, בְּכָל מָקוֹם שֶׁנִּחְלְקוּ בֵּית שַׁמַּאי וּבֵית הִלֵּל הֲלָכָה כְּבֵית הִלֵּל, וְאִם כֵּן אֵימַת – עַל אֵיזֶה זְמַן נִחְלְקוּ אֲמוֹרָאִים אֵלּוּ, אִילֵימָא עַל הַזְּמַן שֶׁקְּדֶם הַבַּת קוֹל נִחְלְקוּ, מַאי טַעְמָא דְּמַאן דְּאָמַר לֹא עָשׂוּ בֵּית שַׁמַּאי כְּדִבְרֵיהֶם. וְאֶלָּא בְּהַכְרַח שֶׁעַל הַזְּמַן שֶׁלְּאַחַר בַּת קוֹל זוֹ נִחְלְקוּ, אֲךָ אִם כֵּן יִקְשֶׁה מַאי טַעְמָא דְּמַאן דְּאָמַר עָשׂוּ בֵּית שַׁמַּאי כְּדִבְרֵיהֶם׳, הֲלָא כְּבָר הוּכְרְעָה הֲלָכָה כְּבֵית הִלֵּל.

הַגְּמָרָא מְפָרֶשֶׁת אֶת הַמַּחְלוֹקֶת בִּשְׁתֵּי דְּרָכִים: אִי בְּעֵית אֵימָא נִחְלְקוּ קֹדֶם הַבַּת קוֹל, וְאִי בְּעֵית אֵימָא נִחְלְקוּ לְאַחַר הַבַּת קוֹל. אִי בְּעֵית אֵימָא קֹדֶם בַּת קוֹל נִחְלְקוּ, וּכְגוֹן דְּבֵית הִלֵּל רוּבָּא – הָיוּ מְרוּבִּים יוֹתֵר מִבֵּית שַׁמַּאי. לְמַאן דְּאָמַר לֹא עָשׂוּ בֵּית שַׁמַּאי כְּדִבְרֵיהֶם הוּא מִשּׁוּם דְּהָא בֵּית הִלֵּל רוּבָּא, וּ׳אַחֲרֵי רַבִּים לְהַטּוֹת׳ (שמות כג ב). וּמַאן דְּאָמַר עָשׂוּ בֵּית שַׁמַּאי כְּדִבְרֵיהֶם סְבַר, דְּכִי אֲזִלִינַן בָּתַר רוּבָּא, רַק הֵיכָא דְּהָרוּב וְהַמִּיעוּט כִּי חֲדֵדֵי נִינְהוּ – שְׁקוּלִים הֵם בְּחָכְמָה, אֲבָל הָכָא לֹא הָיָה לָהֶם לְבֵית שַׁמַּאי לְבַטֵּל אֶת דַּעְתָּם מִפְּנֵי דַּעַת הָרוּב, מִשּׁוּם דְּבֵית שַׁמַּאי מְחַדְּדֵי טְפֵי [–מְחוּדָּדִים יוֹתֵר] מִבֵּית הִלֵּל. וְאִי בְּעֵית אֵימָא עַל הַזְּמַן שֶׁלְּאַחַר הַבַּת קוֹל נִחְלְקוּ, לְמַאן דְּאָמַר ׳לֹא עָשׂוּ׳ הוּא מִשּׁוּם דְּהָא נַפְקָא בַּת קוֹל וְהִכְרִיעָה כְּבֵית הִלֵּל. וּמַאן דְּאָמַר עָשׂוּ בֵּית שַׁמַּאי כְּדִבְרֵיהֶם אֲפִילּוּ לְאַחַר הַבַּת קוֹל, שִׁיטָתוֹ כְּשִׁיטַת רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ הִיא דְּאָמַר ׳אֵין מַשְׁגִּיחִין בְּבַת קוֹל׳ (ב"מ נט:) מִשּׁוּם שֶׁהַתּוֹרָה לֹא בַּשָּׁמַיִם הִיא.

מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: וּמַאן דְּאָמַר ׳עָשׂוּ בֵּית שַׁמַּאי כְּדִבְרֵיהֶם׳, הֲלָא קָרֵינַן כָּאן ׳לֹא תִתְגּוֹדְדוּ׳, לֹא תַּעֲשׂוּ אֲגוּדּוֹת אֲגוּדּוֹת. מתרצת הגמרא: אָמַר אַבָּיֵי, כִּי אַמְרִינַן לְאִיסּוּר זֶה שֶׁל ׳לֹא תִתְגּוֹדְדוּ׳, אֵין זֶה אֶלָּא כְּגוֹן שִׁשָּׁתֵי בָּתֵּי דִּינִים הֵם בְּעִיר אַחַת, שֶׁהַדַּיָּנִים הַלָּלוּ מוֹרִים כְּדִבְרֵי בֵּית שַׁמַּאי, וְהַדַּיָּנִים הַלָּלוּ מוֹרִים כְּדִבְרֵי בֵּית הִלֵּל. אֲבָל בִּשְׁתֵּי בָּתֵּי דִּינִים בִּשְׁתֵּי עֲיָרוֹת שֶׁאַחַד מֵהֶם פּוֹסֵק כְּדִבְרֵי בֵּית שַׁמַּאי וְהַשֵּׁנִי כְּדִבְרֵי בֵּית הִלֵּל, לֵית לָן בַּהּ – אֵין בָּזֶה מִשּׁוּם ׳לֹא תִתְגּוֹדְדוּ׳.

הַגְּמָרָא מְבִיאָה שִׁיטָה אַחֶרֶת בְּיִישּׁוּב הַקּוּשְׁיָא הָאֲמוּרָה: אָמַר לֵיהּ רָבָא לְאַבָּיֵי, וְהָא אַף בֵּית שַׁמַּאי וּבֵית הִלֵּל כִּשְׁתֵּי בָּתֵּי דִּינִים בְּעִיר אַחַת דָּמֵי, שֶׁהֲרֵי יָשְׁבוּ בְּאוֹתָהּ הָעִיר, וְאִם כֵּן אֵיךְ לְדַעְתְּ רַבִּי יוֹחָנָן וּשְׁמוּאֵל עָשׂוּ בֵּית שַׁמַּאי כְּדִבְרֵיהֶם בְּצֶרֶת הַבַּת. אֶלָּא אָמַר רָבָא, כִּי אַמְרִינַן לְאִיסּוּר ׳לֹא תִתְגּוֹדְדוּ׳, כְּגוֹן בֵּית דִּין אֶחָד בְּעִיר אַחַת, שֶׁפָּלַג [–חֲצִי] מִמְּנוּ מוֹרִין כְּדִבְרֵי בֵּית שַׁמַּאי, וּפָלַג [–וְחֲצִי] מוֹרִין כְּדִבְרֵי בֵּית הִלֵּל. אֲבָל שְׁתֵּי בָּתֵּי דִּינִין בְּעִיר אַחַת, שֶׁאַחַד מֵהֶם מוֹרֶה כְּבֵית שַׁמַּאי וְהַשֵּׁנִי כְּבֵית הִלֵּל, לֵית לָן בַּהּ מִשּׁוּם אֲגוּדּוֹת אֲגוּדּוֹת.

הַגְּמָרָא מַקְשָׁה עַל חִילּוּק מִנְהַג מָמְקוֹם לְמָקוֹם הַמּוּבָא בְּבָרַיְיתָא: תָּא שְׁמַע, בִּמְקוֹמוֹ שֶׁל רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הָיוּ כּוֹרְתִים עֲצִים לַעֲשׂוֹת מֵהֶם פֶּחָמִים בְּשַׁבָּת כְּדֵי לַעֲשׂוֹת בַּרְזֶל לְאִיזְמֵל שֶׁמָּלוֹ בּוֹ בְּשַׁבָּת, שֶׁכֵּן לְשִׁיטַת רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מַכְשִׁירֵי מִילָה דּוֹחִים אֶת הַשַּׁבָּת. כְּמוֹ כֵּן בִּמְקוֹמוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי הָיוּ אוֹכְלִים בְּשַׂר עוֹף בְּחָלָב, שֶׁכֵּן לְשִׁיטָתוֹ רַק בָּשָׂר בְּהֵמָה אָסוּר בְּחָלָב, אֲבָל בָּשָׂר עוֹף בְּחָלָב מוּתָּר גַּם מִדַּרְבָּנַן. מִדְּייֵק הַגְּמָרָא: דַּווּקָא בִּמְקוֹמוֹ שֶׁל רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אֵין – חִילּוּל שַׁבָּת לְצוֹרֶךְ מַכְשִׁירֵי מִילָה, אֲבָל בִּמְקוֹמוֹ שֶׁל רַבִּי עֲקִיבָא לֹא עָשׂוּ כֵּן (דתניא) [דְּהָרֵי תְּנַן] בְּמִשְׁנָה (שבת קל.), כְּלָל אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא, בְּמַכְשִׁירֵי מִילָה, כָּל מְלָאכָה שֶׁאֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹתָהּ מֵעֶרֶב שַׁבָּת אֵינָהּ דּוֹחָה אֶת הַשַּׁבָּת, וְכָרִיתַת עֲצִים לְצוֹרֶךְ אִיזְמֵל שֶׁל מִילָה שֶׁאֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹתָהּ מֵעֶרֶב שַׁבָּת אֵינָהּ דּוֹחָה שַׁבָּת. וְאִם כֵּן אֵיךְ הִתִּירוּ בְּמָקוֹמוֹ שֶׁל רַבִּי עֲקִיבָא לַעֲשׂוֹת כֵּן וְאֲסָרוּ בְּמָקוֹמוֹ שֶׁל רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אֵין בָּכָךְ מִשּׁוּם עֲשִׂיַּת אֲגוּדּוֹת אֲגוּדּוֹת.

תְּמַהּ הַגְּמָרָא עַל קוּשְׁיָא זוֹ: וְהָאי מַאי תְּיוּבְתָּא – מַה קּוּשְׁיָא הִיא זוֹ, וְהֲרֵי כְּבָר הִתְבָּאַר דִּמְקוֹמוֹת מְקוֹמוֹת שָׁאנֵי, וְאִיסּוּר עֲשִׂיַּת אֲגוּדּוֹת אֲגוּדּוֹת נוֹהֵג רַק בְּמָקוֹם אֶחָד.

מִפְרָשַׁת הַגְּמָרָא: וְדִקְאָרֵי לֵהּ מַאי קָאָרֵי לֵהּ – וּמַה שֶּׁעָלָה עַל הַדַּעַת הַמַּקְשָׁן לְהַקְשׁוֹת כֵּן, סַלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא [–שֶׁהֶעֱלָה בְּדַעְתּוֹ] שֶׁמִּשּׁוּם חוּמְרָא דְּשַׁבָּת אַף שְׁנֵי מְקוֹמוֹת כְּמָקוֹם אֶחָד דָּמֵי, וְגַם בָּהֶם נוֹהֵג אִיסּוּר זֶה. קָא מַשְׁמַע לָן הַתַּרְצָן, שֶׁאַף לְגַבֵּי שַׁבָּת אֵין אִיסּוּר זֶה נוֹהֵג בִּשְׁנֵי מְקוֹמוֹת.

עוֹד מַקְשָׁה הַגְּמָרָא: תָּא שְׁמַע, דְּרַבִּי אַבָּהוּ כִּי אִיקְּלַע לְאַתְרֵיהּ [–כְּשֶׁהִזְדַּמֵּן לִמְקוֹמוֹ] דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, הֲוָה מְטַלְטֵל בְּשַׁבָּת שְׁרָנָא [–נֵר] שֶׁהַדְּלִיקוּהוּ לְצוֹרֶךְ הַשַּׁבָּת לְאַחַר שֶׁכְּבָה וְלֹא חָשַׁשׁ לְאִיסּוּר מוּקְצֶה, מִשּׁוּם שֶׁרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי סָבַר כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן הַמַּתִּיר מוּקְצֶה זֶה, וּבִמְקוֹמוֹ נוֹהֵג רַבִּי אַבָּהוּ כְּמוֹתוֹ. וְכִי אִיקְּלַע רַבִּי אַבָּהוּ לְאַתְרֵיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן, לֹא הֲוָה מְטַלְטֵל שְׁרָנָא [–נֵר] שֶׁכְּבָה בְּשַׁבָּת, מִשּׁוּם שֶׁרַבִּי יוֹחָנָן פּוֹסֵק כְּרַבִּי יְהוּדָה הָאוֹסֵר מוּקְצֶה, וְנֹהֵג רַבִּי אַבָּהוּ כְּמוֹתוֹ בִּמְקוֹמוֹ. וְקָשֶׁה, אֵיךְ הִיא הַמְּנַהֵג שׁוֹנֶה בִּשְׁנֵי הַמְּקוֹמוֹת, הֲלָא יֵשׁ בְּזֶה מִשּׁוּם ׳לֹא תִתְגּוֹדְדוּ׳.

תְּמַהּ הַגְּמָרָא עַל קוּשְׁיָא זוֹ: וְהָאי מַאי קוּשְׁיָא הִיא, וְכִי לֹא אַמְרִינַן לְעִיל שֶׁשְּׁנֵי מְקוֹמוֹת שָׁאנֵי וְאֵין בְּכָךְ אִיסּוּר. מִשִּׁיבָה הַגְּמָרָא: אֲנַן הָכֵי קָאַמְרִינַן, רַבִּי אַבָּהוּ הֵיכִי עָבִיד הָכָא הָכֵי הֵיכִי עָבִיד הָכָא הָכֵי – אֵיךְ נוֹהֵג כָּאן כָּךְ וּבִמְקוֹם אַחֵר נוֹהֵג בְּאוֹפֶן אַחֵר.

מִתְרַצַּת הַגְּמָרָא: רַבִּי אַבָּהוּ כְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי סְבִירָא לֵיהּ וְהַתִּיר מוּקְצֶה, וְאוּלַם כִּי מִקְּלַע לְאַתְרֵיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן לֹא הֲוָה מְטַלְטֵל, מִשּׁוּם כְּבוֹדוֹ דְּרַבִּי יוֹחָנָן.

מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: וְהָאִיכָּא שַׁמָּעָא – וְהֲרֵי שְׁמוּעָה שֶׁל רַבִּי אַבָּהוּ שֶׁרָאָה שֶׁהִתִּיר בְּמָקוֹמוֹ שֶׁל רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי לֹא יֵדַע לְהַזְהֵר בְּכָבוֹד רַבִּי יוֹחָנָן וְיָבוֹא לְהַתִּיר גַּם בְּמָקוֹמוֹ, וְאִם כֵּן הָיָה לוֹ לְרַבִּי אַבָּהוּ לְהַמְנַע מִטַּלְטוּל בְּכָל מָקוֹם. מִתְרַצַּת הַגְּמָרָא: דְּמוֹדַע לֵיהּ לְשַׁמָּעָא – הוֹדִיעַ לְשִׁמְשׁוֹ שֶׁבִּמְקוֹמוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן יֵשׁ לְהַמְנַע מִכֹּחַ מִשּׁוּם כְּבוֹדוֹ.

הַגְּמָרָא מוֹכִיחָה מִמַּשְׁנָתֵנוּ כְּדִבְרֵי רַב וְרִישׁ לָקִישׁ: תָּא שְׁמַע, אַף עַל פִּי שֶׁאֵלּוּ אוֹסְרִים צְרוֹת עֲרוּה בִּיבּוּם וְאֵלּוּ מַתִּירִים, לֹא נִמְנְעוּ בֵּית שַׁמַּאי מִלִּישָׂא נָשִׁים מִבֵּית הִלֵּל, וְאַף שְׁלִשִׁיטַת בֵּית שַׁמַּאי צְרוֹת עֲרוּה אֲסוּרוֹת לְשוּק בְּלֹא חֲלִיצָה מִכָּל מָקוֹם נִשְׂאוּ נָשִׁים מִבֵּית הִלֵּל, וְלֹא חָשְׁשׁוּ שֶׁמָּא הֵן בְּנוֹת הַצְּרוֹת שֶׁהִתִּירוּ בֵּית הִלֵּל לְשוּק. וְכֵן לֹא נִמְנְעוּ בֵּית הִלֵּל לִישָׂא נָשִׁים מִבֵּית שַׁמַּאי, וְלֹא חָשְׁשׁוּ שֶׁמָּא הֵן מִבְּנוֹת צְרוֹת עֲרוּה שֶׁהִתִּייְבְּמוּ וּמְמַזְּרוֹת הֵן. אִי אָמְרַתְּ בִּשְׁלָמָא לֹא עָשׂוּ בֵּית שַׁמַּאי כְּדִבְרֵיהֶם, מִשּׁוּם הָכֵי לֹא נִמְנְעוּ לִישָׂא נָשִׁים אֵלּוּ מֵאֵלּוּ. אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ עָשׂוּ בֵּית שַׁמַּאי כְּדִבְרֵיהֶם, אַמַּאי לֹא נִמְנְעוּ מִכָּךְ. בִּשְׁלָמָא מַה שֶּׁבֵּית שַׁמַּאי מִבֵּית הִלֵּל לֹא נִמְנְעוּ מִלִּישָׂא, יֵשׁ לוֹמַר שֶׁהוּא מִשּׁוּם דְּאַף אִם הֵן בְּנוֹת צְרוֹת שֶׁלְּדִבְרֵי בֵּית שַׁמַּאי נִזְקְקוּ לְחֲלִיצָה, מִכָּל מָקוֹם אַף אִם עָבְרוּ עַל כָּךְ וְנִישְׂאוּ לְשוּק אֵינָם אֶלָּא בְּנֵי חַיָּיבֵי לָאוִין נִינְהוּ וְלֹא בְּנֵי חַיָּיבֵי כְּרִיתוֹת, וּכְשֵׁרִים לָבוֹא בַּקָּהָל. אֶלָּא בֵּית הִלֵּל מִבֵּית שַׁמַּאי אַמַּאי לֹא נִמְנְעוּ מִלִּישָׂא, וְהֲרֵי לִשִּׁיטַת בֵּית הִלֵּל צְרוֹת עֲרוּה אֲסוּרוֹת עַל הַיִּבּוּם בְּאִיסּוּר אֶשֶׁת אָח שֶׁהוּא בְּכָרֵת, וְאִם הִתִּייְבְּמוּ הֲרֵי צְאֶצְאֵיהֶן שֶׁהֵם בְּנֵי חַיָּיבֵי כְּרִיתוֹת מַמְזֵרִים נִינְהוּ. וְכִי תֵּימָא קָסְבְרֵי בֵּית הִלֵּל דְּאֵין מַמְזֵר מֵחַיָּיבֵי כְּרִיתוֹת אֶלָּא מֵחַיָּיבֵי מִיתוֹת בֵּית דִּין בִּלְבַד, וְאִיסּוּר אֶשֶׁת אָח אֵינוֹ אֶלָּא בְּכָרֵת, וְהָאָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, אַף עַל פִּי שֶׁנֶּחְלְקוּ בֵּית שַׁמַּאי וּבֵית הִלֵּל בְּצָרוֹת, מִכָּל מָקוֹם מוֹדִים הֵם שֶׁאֵין מַמְזֵר אֶלָּא הַנּוֹלָד מִמִּי שֶׁאִיסּוּרוֹ הוּא אִיסּוּר עֶרְוָה וְעָנוּשׁ עָלֶיהָ כָּרֵת, וְאַף הַנּוֹלָד מֵאִיסּוּר אֶשֶׁת אָח בְּכָלָל זֶה. אֶלָּא לָאו שְׁמַע מִינָּהּ, שֶׁלֹּא עָשׂוּ בֵּית שַׁמַּאי כְּדִבְרֵיהֶם וְלֹא יִבְּמוּ אֶת צְרוֹת הָעֲרִיּוֹת, וְעַל כֵּן לֹא נִמְנְעוּ בֵּית הִלֵּל מִלִּישָׂא מֵהֶם נָשִׁים.

דּוּחָה הַגְּמָרָא: לֹא רְאִיָּה הִיא, אֶלָּא לְעוֹלָם עָשׂוּ בֵּית שַׁמַּאי כְּדִבְרֵיהֶם, וּמַה שֶּׁלֹּא נִמְנְעוּ בֵּית הִלֵּל מִלִּישָׂא מֵהֶם נָשִׁים הוּא מִשּׁוּם דְּמוֹדְעֵי לְהוּ – שֶׁהָיוּ מוֹדִיעִים בֵּית שַׁמַּאי לְבֵית הִלֵּל עַל כָּל מִשְׁפָּחָה שֶׁמִּקּוּרָהּ מִצֶּרֶת עֲרוּה שֶׁהִתִּייְבְּמָה, וּפְרִישֵׁי – וּמֵאֹלוֹ אֵכֶן פָּרְשׁוּ בֵּית הִלֵּל. וְהָכֵי נָמֵי מִסְתַּבְּרָא שֶׁהוֹדִיעוּ בֵּית שַׁמַּאי לְבֵית הִלֵּל, דְּהָרֵי קָתָנֵי בְּסֵיפָא, כָּל הַטְּהָרוֹת וְכָל הַטְּמֵאוֹת שֶׁהָיוּ אֵלּוּ מְטַהֲרִין וְאֵלּוּ מְטַמְּאִין, לֹא נִמְנְעוּ בֵּית שַׁמַּאי וּבֵית הִלֵּל לִהְיוֹת עוֹשִׂים טְהָרוֹת שֶׁל אֵלּוּ עַל גַּבֵּי כֵּלִים שֶׁל אֵלּוּ. וַאֲפִילּוּ שִׁבְּיַת הִלֵּל הַחְמִירוּ בְּטַהֲרוֹת יוֹתֵר וְאוֹתָם כֵּלִים שֶׁטִּיהֲרוּ בֵּית שַׁמַּאי הָיוּ טְמֵאִים לְבֵית הִלֵּל.

רש"ל

בת קול — בעירובין בפרק קמא (יג,א): יצאת בת קול ואמרה הלכה בבית הלל. **דכי הדדי נינהו** — בחכמה. **רבי יהושע היא** — בפרק "הזהב". **היו כורתים עצים נשבת לעשות פחמים** — לבו ביום, כדי לעשות ברזל, איזמל של מילה. דקסבר רבי אליעזר: מכשירי מצוה דוחין שבת כמצוה עצמה. **בשר עוף בחלב** — שהיה דורש: "בחלב אמו" — מי שיש לו חלב אמו, יצא בשר עוף שאין לו חלב אם. **והכי אמרינן** בפרק "כל הבשר". **כלל אמר רבי עקיבא** — לגבי מילה באיסור שבת. **מאי קארי לה** — הא כבר שנו לעיל: כי אמרינן לא תתגודדו כו'. **מטלטל שרגא** — נר שהדליקו בו בשבת וכבה. דסבר לה רבי יהושע כרבי שמעון דלית ליה מוקצה. ורבי יוחנן סבר לה כרבי יהודה דאית ליה מוקצה, אפילו שלא מחמת איסור. **והא איכא שמעא** — דרבי אבהו דלא מסיק אדעתיה ומטלטל באתריה דרבי יוחנן, הואיל וחזי לרבי אבהו בעלמא דמטלטל. **בני חייבי לאוין נינהו** — הנך דבית הלל, שהצרות נישאות לשוק בלא חליצה, אפילו לבית שמאי דאמרי חליצה בעי — בלאו בעלמא נינהו "לא תהיה אשת המת", ואין ממזר אלא מחייבי כריתות, כדאמרינן לקמן ב"החולץ" (מט,א). **חייבי כריתות נינהו** — כיון דצרת הבת פטורה, המייבמה עומד באיסור אשת אח בכרת. **אין ממזר מחייבי כריתות** — אלא מחייבי מיתות בית דין, כגון אמו וחמותו וכלתו וכיוצא בהן. וכל הנך דאיסור אחוה — לית בהו מיתה. **דמודעי להו** — בית שמאי לבית הלל: דעו שהמשפחה זו מצרת ערוה שנתייבמה באה, ופרשו. **על גבי אלו** — משאילין כלים אלו לאלו, ובית הלל מחמירין בטהרות טפי.

ומאי

מי סברא עשו וכו' — תימה: שלא הקשה רבי יוחנן לריש לקיש מההיא דמייתי בסמוך: במקומו של רבי אליעזר היו כורתין כו'! ויש לומר: דאין חוששין לדקדק כל כך על דבריו, דממילא הוה מוקשה ממגילה, כמו שהקשה בעצמו. **לא** עשו בית שמאי כדבריהם — תימה: הא אשכחן דעשו, דהטה רבי טרפון כדברי בית שמאי (ברכות י,ב). והלל שהביא עולתו לעזרה, וחברו עליו תלמידי שמאי (ביצה כ,א). ותניא בפרק "אלו טרפות" (חולין מד,א): הרוצה לעשות כדברי בית שמאי — עושה, ומוקי לה קודם בת קול. ומיהו, בלאו הכי מוכח בשמעתין דעשו. **רבי** יהושע היא דאמר אין משגיחין בבת קול — ואם תאמר: ומאי שנא דלא קיימא לן כבת קול דרבי אליעזר, אלא אמרינן בכל דוכתי דשמותי הוא ואין הלכה כמותו. וכבת קול דבית הלל קיימא לן, דהלכה כבית הלל! ויש לומר: משום דבת קול דרבי אליעזר לא יצאה אלא לכבודו, שאמר מן השמים יוכיחו, כדאמר התם. אי נמי: בההיא בת קול שהיתה כנגד רבים, דרבנן הוו רובא — דודאי אין הלכה. אבל כבת קול דבית הלל קיימא לן, משום דהוו בית הלל רובא, אלא דבית שמאי מחדדי טפי. ואם תאמר: ודלמא רבי יהושע נמי, דוקא התם קאמר דאין משגיחין, כדפירשנו, אבל בעלמא לא? ויש לומר: מדנקט רבי יהושע האי לישנא, ואמר לא בשמים היא — שמע מינה דבבל דוכתא אית ליה דאין משגיחין. **כי** אמרינן לא תתגודדו כגון שתי בתי דינין בעיר אחת כו' — ואם תאמר: מה תירץ ממגילה דבעיר אחת היו קורין לבני העיר בארבעה עשר ולבני כפרים היו מקדימים ליום הכניסה! ואומר הרב רבי חיים: דבני כפרים היו קורין בעירם. כדמוכח בירושלמי. והשתא הוו שתי בתי דינים בשתי עיירות, דבכי האי גוונא לא שייך "לא תתגודדו" אפילו לאביי. והא דקרי ליה יום הכניסה — לפי שבעירם היו מתאספים לבא לבית הכנסת בשני ובחמישי לקרות התורה. וכן נראה, דאמר בירושלמי דבן עיר אין מוציא בן כרך, דכל שאין מחויב בדבר אין מוציא אחרים ידי חובתם. וכיון שבני הכפרים היו בקיאים לקרות — ודאי היו קורין בעירם.

במקומו של רבי אליעזר כו' — במתכוין היו מביאים עצמם שיהיו צריכים לכך, משום חיבוב מצוה. **לא** הוה מטלטל שרגא — ואם תאמר: התם משום דהרואה אומר אין צריך לטלטל! ויש לומר: דאפילו היה נופל על טליתו לא היה מטלטל. **לא** הוה מטלטל משום כבודו של רבי יוחנן — ואף על גב דבסוף שבת (קנו,ב) פסיק רבי יוחנן כרבי שמעון במוקצה מחמת איסור, הכא בהדליקו בו אותה שבת איירי, כדפירש בקונטרס, דחמיר טפי משום דדחייה בידים. אבל אין לפרש דהכא איירי במוקצה מחמת מיאוס, דהא מוקצה מחמת איסור חמיר טפי, לפירוש רבינו תם שפירש בסוף פרק קמא דשבת (יט,ב) גבי כרכי דוזחי. ועוד: דעל מוקצה מחמת מיאוס אמר רבי יוחנן בפרק "בירה" (מה,ב) אנו אין לנו בנר אלא כרבי שמעון. **בשלמא** בית שמאי לא נמנעו כו' — ואם תאמר: ואמאי לא נמנעו משום צרה עצמה, כדאמרינן לקמן בשמעתין? ויש לומר: דצרה עצמה לא שכיחא כולי האי כמו בני הצרות, שהאחת יולדת כמה בנים.

בשלמא

תוספות

מִי סָבְרַתְּ עָשׂוּ בֵּית שַׁמַּאי כְּדִבְרֵיהֶם? לֹא עָשׂוּ בֵּית שַׁמַּאי כְּדִבְרֵיהֶם. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: עָשׂוּ וְעָשׂוּ, וּבִפְלוּגְתָּא [דְּרַב וּשְׁמוּאֵל], דְּרַב אוֹמֵר: לֹא עָשׂוּ בֵּית שַׁמַּאי כְּדִבְרֵיהֶם, וּשְׁמוּאֵל אָמַר: עָשׂוּ וְעָשׂוּ. אֵימַת? אִילֵימָא קוֹדֶם בַּת קוֹל - מַאי טַעְמָא דְּמַאן דְּאָמַר לֹא עָשׂוּ? וְאֶלָּא לְאַחַר בַּת קוֹל - מַאי טַעְמָא דְּמַאן דְּאָמַר עָשׂוּ? אִי בָּעֵית אֵימָא קוֹדֶם בַּת קוֹל, וְאִי בָּעֵית אֵימָא לְאַחַר בַּת קוֹל. אִי בָּעֵית אֵימָא קוֹדֶם בַּת קוֹל: וּכְגוֹן דְּבֵית הִלֵּל רוּבָּא, לְמַאן דְּאָמַר לֹא עָשׂוּ - דְּהָא בֵּית הִלֵּל רוּבָּא, וּמַאן דְּאָמַר עָשׂוּ - כִּי אָזְלִינַן בָּתַר רוּבָּא הֵיכָא דְּכִי הֲדָדֵי נִינְהוּ, הָכָא - בֵּית שַׁמַּאי מְחַדְּדֵי טְפֵי. וְאִי בָּעֵית אֵימָא לְאַחַר בַּת קוֹל: מַאן דְּאָמַר לֹא עָשׂוּ - דְּהָא נְפָקָא בַּת קוֹל, וּמַאן דְּאָמַר עָשׂוּ - רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ הִיא, דְּאָמַר: אֵין מַשְׁגִּיחִין בְּבַת קוֹל. וּמַאן דְּאָמַר עָשׂוּ, קָרֵינַן כָּאן "לֹא תִתְגּוֹדְדוּ" - לֹא תַעֲשׂוּ אֲגוּדוֹת אֲגוּדוֹת! אָמַר אַבָּיֵי: כִּי אָמְרִינַן "לֹא תִתְגּוֹדְדוּ" - כְּגוֹן שְׁתֵּי בָתֵּי דִינִים בְּעִיר אַחַת, הַלָּלוּ מוֹרִים כְּדִבְרֵי בֵית שַׁמַּאי וְהַלָּלוּ מוֹרִים כְּדִבְרֵי בֵית הִלֵּל. אֲבָל שְׁתֵּי בָתֵּי דִינִים בִּשְׁתֵּי עֲיָרוֹת - לֵית לָן בָּהּ. אֲמַר לֵיהּ רָבָא: וְהָא בֵּית שַׁמַּאי וּבֵית הִלֵּל כִּשְׁתֵּי בָתֵּי דִינִים בְּעִיר אַחַת דָּמֵי! אֶלָּא אֲמַר רָבָא: כִּי אָמְרִינַן "לֹא תִתְגּוֹדְדוּ" - כְּגוֹן בֵּית דִּין בְּעִיר אַחַת, פֶּלֶג מוֹרִין כְּדִבְרֵי בֵית שַׁמַּאי וּפֶלֶג מוֹרִין כְּדִבְרֵי בֵית הִלֵּל. אֲבָל שְׁתֵּי בָתֵּי דִינִין בְּעִיר אַחַת - לֵית לָן בָּהּ. תָּא שְׁמַע: בִּמְקוֹמוֹ שֶׁל רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הָיוּ כּוֹרְתִים עֲצִים לַעֲשׂוֹת פֶּחָמִים בְּשַׁבָּת, לַעֲשׂוֹת בַּרְזֶל. בִּמְקוֹמוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי הָיוּ אוֹכְלִים בָּשָׂר עוֹף בְּחָלָב. בִּמְקוֹמוֹ שֶׁל רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אִין, בִּמְקוֹמוֹ שֶׁל רַבִּי עֲקִיבָא - לָא. דְּתַנְיָא, כְּלַל מִלְאכָה שֶׁאֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹתָהּ מֵעֶרֶב שַׁבָּת - אֵין דּוֹחֶה אֶת הַשַּׁבָּת. וְהַאי מַאי תְּיוּבְתָּא? מְקוֹמוֹת מְקוֹמוֹת שָׁאנֵי! וּדְקָאָרֵי לֵהּ מַאי קָאָרֵי לֵהּ? סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא: מִשּׁוּם חוּמְרָא דְּשַׁבָּת בְּמָקוֹם אֶחָד דָּמֵי, קָא מַשְׁמַע לָן. תָּא שְׁמַע, דְּרַבִּי אַבָּהוּ, כִּי אִיקְּלַע לְאַתְרֵיהּ דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי הֲוָה מְטַלְטֵל שְׁרָגָא, וְכִי אִיקְּלַע לְאַתְרֵיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן - לָא הֲוָה מְטַלְטֵל שְׁרָגָא. וְהַאי, מַאי קוּשְׁיָא? וְלָא אָמְרִינַן מְקוֹמוֹת שָׁאנֵי? אֲנַן הָכִי קָאָמְרִינַן: רַבִּי אַבָּהוּ, הֵיכִי עֲבִיד הָכָא הָכִי וְהֵיכִי עֲבִיד הָכָא הָכִי? רַבִּי אַבָּהוּ כְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי סְבִירָא לֵיהּ, וְכִי מִקְּלַע לְאַתְרֵיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן - לָא הֲוָה מְטַלְטֵל, מִשּׁוּם כְּבוֹדוֹ דְּרַבִּי יוֹחָנָן. וְהָאִיכָּא שַׁמָּעָא! דְּמוֹדַע לֵיהּ לְשַׁמָּעָא. תָּא שְׁמַע: אַף עַל פִּי שֶׁאֵלּוּ אוֹסְרִים וְאֵלּוּ מַתִּירִים, לֹא נִמְנְעוּ בֵּית שַׁמַּאי מִלִּישָׂא נָשִׁים מִבֵּית הִלֵּל, וְלֹא בֵּית הִלֵּל מִבֵּית שַׁמַּאי. אִי אָמְרַתְּ בִּשְׁלָמָא לֹא עָשׂוּ, מִשּׁוּם הָכִי לֹא נִמְנְעוּ. אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ עָשׂוּ - אַמַּאי לֹא נִמְנְעוּ? בִּשְׁלָמָא בֵּית שַׁמַּאי מִבֵּית הִלֵּל לֹא נִמְנְעוּ - דִּבְנֵי חַיָּבֵי לָאוִין נִינְהוּ. אֶלָּא בֵּית הִלֵּל מִבֵּית שַׁמַּאי - אַמַּאי לֹא נִמְנְעוּ? בְּנֵי חַיָּבֵי כָרֵיתוֹת מַמְזֵרִים נִינְהוּ! וְכִי תֵּימָא קָסְבְרִי בֵית הִלֵּל דְּאֵין מַמְזֵר מֵחַיָּבֵי כָרֵיתוֹת - וְהָאָמַר רַבִּי אֱלִעֶזֶר: אַף עַל פִּי שֶׁנֶּחְלְקוּ בֵּית שַׁמַּאי וּבֵית הִלֵּל בְּצָרוֹת - מוֹדִים שֶׁאֵין מַמְזֵר אֶלָּא מִמִּי שֶׁאִיסּוּרוֹ אִיסּוּר עֶרְוָה, וְעָנוּשׁ כָּרֵת! אֶלָּא לָאו שְׁמַע מִינַּהּ - לֹא עָשׂוּ! לָא, לְעוֹלָם עָשׂוּ, דְּמוֹדְעֵי לְהוּ וּפָרְשִׁי. וְהָכִי נַמִּי מִסְתַּבְּרָא, דְּקָתָנֵי סֵיפָא: כָּל הַטְּהָרוֹת וְכָל הַטֻּמְאוֹת שֶׁהָיוּ אֵלּוּ מְטַהֲרִין וְאֵלּוּ מְטַמְּאִין - לֹא נִמְנְעוּ עוֹשִׂים טְהָרוֹת אֵלּוּ עַל גַּבֵּי אֵלּוּ.

אי אָמְרַתְּ בִּשְׁלָמָא דְּמוֹדְעֵי לְהוּ - מִשּׁוּם הָכִי לֹא נִמְנְעוּ. אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ דְּלָא מוֹדְעֵי לְהוּ, בִּשְׁלָמָא בֵּית שַׁמַּאי מִבֵּית הִלֵּל לֹא נִמְנְעוּ. דְּטָמְאוֹת דְּבֵית הִלֵּל - לְבֵית שַׁמַּאי טְהָרוֹת נִינְהוּ, אֶלָּא, בֵּית הִלֵּל מִבֵּית שַׁמַּאי לָמָּה לֹא נִמְנְעוּ? טְהָרוֹת דְּבֵית שַׁמַּאי לְבֵית הִלֵּל טְמְאוֹת נִינְהוּ! אֶלָּא לָאו דְּמוֹדְעֵי לְהוּ - שְׁמַע מִינַּהּ. וּמַאי אוּלְמֵיהּ דְּהָךְ מֵהָךְ? מַהוּ דְּתֵימָא: צָרָה - קָלָא אִית לַהּ, קָא מַשְׁמַע לָן. גּוּפָא, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: אַף עַל פִּי שֶׁנֶּחְלְקוּ בֵּית שַׁמַּאי וּבֵית הִלֵּל בְּצָרוֹת - מוֹדִים שֶׁאֵין מַמְזֵר אֶלָּא מִמִּי שֶׁאִיסּוּרוֹ אִיסּוּר עֶרְוָה וְעָנוּשׁ כָּרֵת. מַאן מוֹדִים? אִילֵימָא בֵּית שַׁמַּאי לְבֵית הִלֵּל - פְּשִׁיטָא, בְּנֵי חַיָּיבֵי לָאוִין כְּשֵׁרִים נִינְהוּ! אֶלָּא בֵּית הִלֵּל לְבֵית שַׁמַּאי - הִיא גּוּפָא חַיָּיבֵי כָרֵיתוֹת הִיא! לְעוֹלָם בֵּית שַׁמַּאי לְבֵית הִלֵּל, וּלְאַפּוּקֵי מִדְּרַבִּי עֲקִיבָא, דְּאָמַר: יֵשׁ מַמְזֵר מֵחַיָּיבֵי לָאוִין, קָא מַשְׁמַע לָן דְּאֵין מַמְזֵר מֵחַיָּיבֵי לָאוִין. תָּא שְׁמַע: אַף עַל פִּי שֶׁנֶּחְלְקוּ בֵּית שַׁמַּאי וּבֵית הִלֵּל בְּצָרוֹת, וּבַאֲחָיוֹת, בְּגֵט יָשָׁן, וּבְסַפֵּק אֵשֶׁת אִישׁ, וּבִמְגָרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ וְלָנָה עִמּוֹ בְּפוּנְדָּק, בְּכֶסֶף וּבְשִׁוֵּה כֶּסֶף, בִּפְרוּטָה וּבְשִׁוֵּה פְּרוּטָה - לֹא נִמְנְעוּ בֵּית שַׁמַּאי מִלִּישָׂא נָשִׁים מִבֵּית הִלֵּל, וְלֹא בֵּית הִלֵּל מִבֵּית שַׁמַּאי, לְלַמֶּדְךָ שֶׁחִיבָּה וְרֵיעוּת נוֹהֲגִים זֶה בָּזֶה, לְקַיֵּים מַה שֶּׁנֶּאֱמַר: "הָאֱמֶת וְהַשָּׁלוֹם אֶהֱבוּ". רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: נִמְנְעוּ הֵן מִן הַוַּדַּאי, וְלֹא נִמְנְעוּ מִן הַסָּפֵק. אִי אָמְרַתְּ בִּשְׁלָמָא עָשׂוּ - מִשּׁוּם הָכִי נִמְנְעוּ, אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ לֹא עָשׂוּ - אַמַּאי נִמְנְעוּ? וְתִסְבְּרָא, נְהִי נַמִּי דְּעָשׂוּ, בִּשְׁלָמָא בֵּית הִלֵּל נִמְנְעוּ מִבֵּית שַׁמַּאי, דְּחַיָּיבֵי כָרֵיתוֹת נִינְהוּ, וּמַמְזֵרִים הֵם לְבֵית הִלֵּל. אֶלָּא בֵּית שַׁמַּאי אַמַּאי נִמְנְעוּ מִבֵּית הִלֵּל? בְּנֵי חַיָּיבֵי לָאוִין נִינְהוּ, וּכְשֵׁרִים נִינְהוּ! כִּדְאָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: לֹא נִצְרְכָה אֶלָּא לְצָרָה עַצְמָהּ - הָכָא נַמִּי לֹא נִצְרְכָה אֶלָּא לְצָרָה עַצְמָהּ. וּמַאי שְׁנָא מִן הַוַּדַּאי - דְּאִיסּוּרָא הוּא, סָפֵק נַמִּי אִיסּוּרָא הוּא! לָא תֵּימָא מִן הַסָּפֵק, אֶלָּא אֵימָא: מִן הַסְּתָם, דְּמוֹדְעֵי לְהוּ וּפָרְשִׁי, וּמַאי קָא מַשְׁמַע לָן - דְּאַהֲבָה וְרֵיעוּת נוֹהֲגִים זֶה בָּזֶה - הֵיינוּ רֵישָׁא! הָא קָא מַשְׁמַע לָן דְּכוּלָּהּ רַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא. תָּא שְׁמַע, דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי: הֵיאַךְ הֲלָכָה זוֹ רוֹוַחַת בְּיִשְׂרָאֵל? נַעֲשָׂה כְּדִבְרֵי בֵּית שַׁמַּאי - הַוָּלָד מַמְזֵר לְדִבְרֵי בֵּית שַׁמַּאי, נַעֲשָׂה כְּדִבְרֵי בֵּית הִלֵּל - הַוָּלָד פָּגוּם לְדִבְרֵי בֵּית שַׁמַּאי, בּוֹאוּ וּנְתַקֵּן לָהֶן לַצָּרוֹת

שיהו

בשלמא בית שמאי לא נמנעו מבית הלל כו' — להאי גירסא לא מוכח מהכא אלא דלמאן דאמר עשו — אודועי מודעי להו. אבל רבינו חננאל גריס איפכא: בשלמא בית הלל לא נמנעו מבית שמאי — דטומאות דבית שמאי לבית הלל טהורות נינהו. וזאת הגירסא נראית, דבכל מקום בית שמאי מחמיר לענין טומאה. דכי חשיב בעדיות (פרק חמישי) קולי דבית שמאי וחומרי דבית הלל — לא חשיב אלא תרי מילי דטומאה וטהרה, אבל כל שאר מילי דטומאה וטהרה, בגון שדרה וגולגולת ושוקת יהוא — הוו בית שמאי לחומרא. והשתא, לפי האי גירסא מוכח שפיר דאודועי מודעי להו (אפילו לא עשו), דליבא למימר דלא נמנעו בית שמאי מבית הלל משום דלא עשו בית שמאי כדבריהם, והיו עושין בכל דבר כבית הלל ואפילו לקולא, כדמוכח לקמן. דהא טעמא דלא עשו משום אגודות ובטומאה ובטהרה דבית שמאי לחומרא — היה להם לבית שמאי למנוע מלעשות טהרות אגב כלים דבית הלל, דליכא אגודות, דהרואה אומר לא צריכי לכלים דידהו, כדאמר גבי שוקת בית יהוא: הרואה אומר לאפושי מיא הוא דעבדי. אלא ודאי, על כרחך אודועי הוו מודעי להו אפילו למאן דאמר לא עשו. והא דקאמר בשלמא בית הלל לא נמנעו מבית שמאי, דטומאות דבית שמאי — לבית הלל טהורות נינהו, ואף על גב דבתרי מילי בית שמאי לקולא — הני תרי מילי לא שכיחי. אי נמי: נקט בשלמא משום אליבא דמאן דאמר לא עשו.

פשיטא בני חייבי לאוין כשרים נינהו — תימה: דלא מסיק אדעתיה דאתא לאפוקי מדרבי עקיבא, ואי הוה האי רבי אלעזר אמורא — הוה אתי שפיר, דפשיטא ליה דאין הלכה כרבי עקיבא. אבל הוא רבי אלעזר בן שמוע שהוא תנא, כדמוכח ב"עשרה יוחסין" (קדושין עה,ב)! ונראה דסלקא דעתך דלשום תנא לא הוי ממזר מיבמה לשוק אלא דוקא מחייבי לאוין דשאר, כדתנן ב"החולץ" (יבמות מט,א): איזהו ממזר — כל שאר בשר שהוא ב"לא יבא". והא דתנן ב"האשה רבה" (יבמות צב,א): האשה שהלך בעלה ובנה למדינת הים ואמרו מת בעלה, ואחר כך מת בנה ונשאת, ואחר כך אמרו לה: חילוף היו הדברים — תצא (מזה ומזה) והולד ממזר (מזה ומזה). משמע דהוי ממזר מיבמה לשוק! קא סלקא דעתך דקנסא בעלמא הוא. אף על גב דתניא בגמרא זו דברי רבי עקיבא, דאמר אין קידושין תופסין בחייבי לאוין — ההיא ברייתא לא שמיע ליה.

וכספק אשת איש — לשון אחר שפירש בקונטרס, דהיינו: שכיב מרע שכתב גט לאשתו, ואף על גב דאין שם מחלוקת בית שמאי ובית הלל — הא נחלקו במגרש אשתו ולנה עמו בפונדקי — לא נהירא, דבהדיא חשיב הכא ההיא פלוגתא דהמגרש אשתו ולנה עמו בפונדקי.

בגט ישן — תימה למאן דאמר בפרק ("הזורק") בגיטין (עט,ב) דאם פטרה בגט ישן — תנשא לכתחלה, למה היה להם למנועי? דמשמע דלא נמנעו משום דלא עשו כדבריהם, או משום דהוו מודעי להו ופרשי. **אלא** בית שמאי אמאי נמנעים מבית הלל — ואם תאמר: ודלמא משום ומאי אולמיה דהאי מהאי — דקאמר: הכי נמי מסתברא דמודעי להו, מהאי, היכי מסתברא טפי? **קלא אית לה** — ולא צריך לאודועי, ומהתם לא תילף דמודעי. הכי גרסינן: **פשיטא בני חייבי לאוין כשרים נינהו. מדרבי עקיבא** — לקמן בפרק "החולץ" (מט,א). **בצרות** — במתניתין. **ובאחיות** — בפרק "ארבעה אחין" (לקמן כו,א). **וכספק אשת איש** — בפרק "בית שמאי" (יבמות קז,א), דתנן: בית שמאי אומרים אין ממאנים אלא ארוסות וכו', והקטנה בת מיאון קרי ספק אשת איש, דלמא ממאנת ונפקא. לישנא אחרינא נראה: שכיב מרע שכתב לאשה "זה גיטיך מהיום אם מתי מחולי זה", כל אותם הימים נקראת ספק אשת איש, כדתנן (גיטין עד,א): מה היא כל אותן הימים? רבי יוסי אומר: בעילתו ספק, רבי מאיר אומר: בעילתו תלויה. ותנן: לא תתייחד עמו אלא על פי עדים, אף על פי שלא שנינו בה מחלוקת בית שמאי ובית הלל — על כרחך נחלקו בה אותו מחלוקת שנחלקו במגרש את אשתו ולנה עמו בפונדק (גיטין פא,א). לבית שמאי דאמרי לא אמרינן הן הן עדי ייחוד הן הן עדי ביאה — אינה צריכה הימנו גט שני, ולבית הלל דאמרי הן הן עידי ייחוד הן הן עדי ביאה — צריכה הימנו גט שני. ובפרק "מי שאחזו קורדייקוס" (גיטין עג,ב) איפליגו בה רבי יוסי ברבי יהודה ורבנן, דקתני: ראוה שנתייחדה עמו באפלה כו'. ומוקמינן התם דאליבא דבית הלל, דמגרש אשתו ולנה עמו בפונדקי הוא דאיפליגו בה, דאמר: כמאן אזלא הא דאמר רבי יוחנן מחלוקת כשראוה כשנבעלה כו'. וההיא דרבי יוחנן — גבי פלוגתא דבית שמאי ובית הלל איתמר. **גט ישן** — המגרש את אשתו ולנה עמו בפונדקי במסכת גיטין ב"הזורק" (פא,א). **בכסף ושוה כסף בפרוטה ושוה פרוטה** — לענין קידושי אשה, בית שמאי אומרים: בדינר ושוה דינר, ובית הלל אומרים: בפרוטה ושוה פרוטה. ודינר הוא כסף צורי, ופרוטה היא של נחושת. והכי קאמר הכא: בכסף ובשוה כסף לבית שמאי, בפרוטה ובשוה פרוטה לבית הלל. ובפרק קמא דקדושין (יא,א) קרי לדינר בית שמאי כסף, דאמר רב אסי: כל כסף האמור בתורה סתם — כסף צורי, ואותבינן: והרי קידושי אשה כו', לימא רב אסי דאמר כבית שמאי. **מן הספק** — קא סלקא דעתך השתא באיסור ספק, בגון מגרש ולנה עמו בפונדקי, דליכא אלא ספק דשמא בא עליה לשם קידושין. **לצרה עצמה** — הא דקתני נמנעים — מצרה עצמה, ולעולם בית שמאי נמי נמנעים מבית הלל מלישא צרת הבת בלא חליצה. **מן הסתם** — כל כמה דלאו מודעי להו — לא היו פרשי מסתמא, דודאי אי הוי מהנך דלא סבירא להו — הוו מודעי להו. **הולד פגום לדברי בית שמאי** — דאם היה כהן — פסול לבהונה. ואף על גב דבני חייבי לאוין כשרים לקהל — חללים הם לענין בהונה, דאתא בקל וחומר מאלמנה לכהן גדול, לקמן בשמעתין.

שיהו

ממאנת, ומשום דהיא דשוה כסף בכסף היו נמנעים? דאם נתקדשה לראשון בפרוטה ולשני בדינר, לבית שמאי — מקודשת לשני, ובניה מן הראשון ממזרים! ואומר רבינו יצחק: דעיקר דך ברייתא משום צרות קתני לה, [ולכך קתני לה גבי מתניתין דהכא], דלגבי הכי קתני לה מתניתין. ומשמע משום צרות גרידא היו נמנעים. **ומאי** שנא ודאי כו' — לא אשנייא קאי, אלא בתר דאסיק קושייתו בא לפרש הברייתא. **נעשה** כדברי בית הלל הולד פגום לדברי בית שמאי — פירש בקונטרס: דאף על גב דבני חייבי לאוין כשרים לקהל — חללים הם לענין בהונה, דאתי בקל וחומר מאלמנה כדלקמן. ופליג אדרבי יהושע, ולית ליה פירכא דמה לאלמנה שכן היא עצמה מתחללת. ועוד יש לומר: דשפיר אית ליה הך פירכא, ומכל מקום הולד פגום, מדאיצטריך במחזיר גרושתו "היא תועבה ואין בניה תועבין" (קידושין עז,א) ולמה לי קרא? דהא לא אתי מקל וחומר דאלמנה, דאיכא למיפרך: שכן היא עצמה מתחללת, אלא דאתי למידק הא כיוצא בזאת, דהיינו יבמה לשוק — בניה תועבין. אבל קשה: דבסוף נדה (ע,א) מסיק רבי יהושע דזֶרֶע מחזיר גרושתו כשר, משום היא תועבה ואין בניה תועבין, ולמה לי קרא? דליכא למימר דאתי למידק אבני יבמה לשוק — דהא לקמן קאמר רבי יהושע בני צרות מעיד אני לכם דכשרים לכהונה לבית שמאי, משום פירכא

דשכן

אי אָמְרַת בְּשִׁלְמָא דְּמוֹדְעֵי [–שהודיעו] לְהוּ בית שמאי לבית הלל שכלים אלו טמאים לשיטתם, מִשּׁוּם הָכִי לֹא נִמְנְעוּ בית הלל להשתמש באותם כלי בית שמאי שבהם לא נחלקו ואף לשיטתם היו טהורים. אֶלָּא אי אָמְרַת דְּלֹא מוֹדְעֵי לְהוּ, בְּשִׁלְמָא בֵּית שַׁמַּאי שאלו כלים מִבֵּית הִלֵּל וְלֹא נִמְנְעוּ מכך, משום דְּטִמְאוֹת דְּבֵית הִלֵּל לְבֵית שַׁמַּאי טְהָרוֹת נִינְהוּ, שהרי בית הלל מחמירים יותר מהם בטומאה וטהרה, וגם אלו הטמאים לבית הלל טהורים לבית שמאי. אֶלָּא בֵּית הִלֵּל מִבֵּית שַׁמַּאי, לָמָּה לֹא נִמְנְעוּ מלשאול את כליהם, והרי טְהָרוֹת דְּבֵית שַׁמַּאי לְבֵית הִלֵּל טְמָאוֹת נִינְהוּ, ולשיטתם היה להם לחשוש שכלי בית שמאי טמאים. אֶלָּא לָאו בהכרח דְּהוּ בית שמאי מוֹדְעֵי לְהוּ לבית הלל אלו כלים טמאים לשיטתם ואלו טהורים, ושאלו מהם רק את הטהורים. ומטעם זה אף לא נמנעו בית הלל מלישא נשים מבית שמאי, לפי שהיו מודיעים להם אלו משפחות מקורן מצרות ערוה שהתייבמו, וידעו להזהר מהן. מסיקה הגמרא: שְׁמַע מִינָּה.

שואלת הגמרא: וּמַאי אוּלְמֵיהּ דְּהַהִיא – במה חזקה יותר ההוכחה מכלים מההוכחה ממה שלא נמנעו מלישא נשים אלו מאלו, ומה ראה התרצן להוכיח מזה על זה. משיבה הגמרא: מכך שלא נמנעו בית הלל מלישא נשים מבית שמאי עדיין אין הכרח לומר שהודיעום בית שמאי אלו משפחות באות מבני הצרות. שכן מַהוּ דְּתֵימָא, שלפי שצָרָה קָלָא אית לָהּ, וסמכו על כך שאם אכן היו מבנות הצרות היה יוצא עליהן הקול שכאלו הן. קָא מַשְׁמַע לָן, שכשם שעל הכלים הודיעו להם בית שמאי אף הודיעום על הצרות.

הגמרא חוזרת למימרת רבי אלעזר בדין ממזרות שהובאה לעיל: גּוּפָא, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, אַף עַל פִּי שֶׁנֶּחְלְקוּ בֵּית שַׁמַּאי וּבֵית הִלֵּל בְּצָרוֹת הצרעות האם הן חייבות או פטורות מיבום, מוֹדִים הם על בני הצרות שאינם ממזרים, לפי שֶׁאֵין מַמְזֵר אֶלָּא הנולד מִמִּי שֶׁאִיסּוּרוֹ בביאה זו הוא איסוּר עֶרְוָה, וְהוּא עָנוּשׁ עליה כָּרֵת.

שואלת הגמרא: מַאן מוֹדִים – מי הודה למי בדבר זה, אִילֵּימָא בֵּית שַׁמַּאי שמתירים את הצרה ליבום ואוסרים אותה לשוק ללא חליצה, מודים לְבֵית הִלֵּל שאם נישאה הצרה לאדם זר ללא חליצה אין בניה הנולדים ממנו ממזרים, הלא פְּשִׁיטָא שכן הוא, שהרי אין איסור יבמה לשוק אלא בלאו, וּבְנֵי חַיָּבֵי לָאוִין כְּשֵׁרִים נִינְהוּ ואינם ממזרים. אֶלָּא – ואם תאמר שבֵּית הִלֵּל מודים לְבֵית שַׁמַּאי שאפילו שצרות אסורות ביבום מכל מקום הבן הנולד מיבום זה אינו ממזר, הלא הִיא [הצרה] גּוּפָא באיסור חַיָּבֵי כְּרִיתוֹת הִיא עומדת על היבם כדין ערות אשת אח שלא במקום מצוה, ומדוע אין בניה ממזרים.

מתרצת הגמרא: לְעוֹלָם בֵּית שַׁמַּאי מודים לְבֵית הִלֵּל שאם נישאו הצרות לאחד מן השוק בלא חליצה אין בניהן ממזרים. וּבא רבי אלעזר לְאַפּוּקֵי מִשִּׁיטתו דְּרַבִּי עֲקִיבָא דְּאָמַר יֵשׁ פסול מַמְזֵר אף במי שנולד מביאה האסורה באיסור חַיָּבֵי לָאוִין, שלשיטתו אף בני יבמה שנישאת לשוק באיסור לאו של 'לא תהיה אשת המת החוצה' נעשים ממזרים. קָא מַשְׁמַע לָן רבי אלעזר דְּאֵין מַמְזֵר מֵחַיָּבֵי לָאוִין אלא מחייבי כריתות בלבד.

הגמרא חוזרת למחלוקת האמוראים לעיל, ומוכיחה מכמה מקומות שעשו בית שמאי כדבריהם: תָּא שְׁמַע, שנינו בברייתא, אַף עַל פִּי שֶׁנֶּחְלְקוּ בֵּית שַׁמַּאי וּבֵית הִלֵּל בְּצָרוֹת ערוה, וְכן נחלקו להלן (כו.) בַּאֲחָיוֹת, וכן נחלקו בגיטין (עט:) בְּגֵט יָשָׁן, וְכן נחלקו בְּסִפֵּק אִשֶּׁת אִישׁ, וְכן נחלקו (שם פא.) בִּמְגָרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ וְאחר כך לָנָה עִמּוֹ בְּפוּנְדָּק, וכן נחלקו בקידושין (ב.) בשיעור כסף הקידושין, שבית שמאי אומרים שאשה מתקדשת בְּדִינָר כֶּסֶף וּבְשָׁוֶה דינר כֶּסֶף, ובית הלל אומרים בִּפְרוּטָה וּבְשָׁוֶה פְּרוּטָה, מכל מקום לֹא נִמְנְעוּ בֵּית שַׁמַּאי מִלִּישָׂא נָשִׁים מִבֵּית הִלֵּל, וְלֹא נמנעו בֵּית הִלֵּל מלישא נשים מִבֵּית שַׁמַּאי, ואפילו שממחלוקות אלו יש נפקא מינה לענין איסורי כרת, ובמקרים אלו לשיטה אחת יהיו הבנים הנולדים כשרים ולשיטה השניה יהיו ממזרים. לְלַמְּדָךְ, שֶׁחִיבָּה וְרִיעוּת היו נוֹהֲגִים זֶה בָּזֶה, לְקַיֵּים מַה שֶּׁנֶּאֱמַר (זכריה ח יט) 'הָאֱמֶת וְהַשָּׁלוֹם אֶהֱבוּ'. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, נִמְנְעוּ הֵן מִן הַנּוֹשְׂאִין וְלֹא נִמְנְעוּ מִן הַסְּפֵקִין. והבינה הגמרא בדבריו, שמה שלא נמנעו מלישא אלו מאלו הוא רק בנשים שאף לשיטת האוסרים אינן אסורות אלא מספק, כגון אשה שהתגרשה מבעלה ואחר כך לנה עמו בפונדקי, ולא נתן לה גט אחר. שאף לבית הלל אינה אסורה באיסור אשת איש ודאי, אלא ספק איסור בלבד יש בה, שמא בא עליה לשם קידושין. אבל נמנעו מלישא נשים האסורות על פי שיטתם באיסור ודאי, כגון בת צרת ערוה שהתייבמה שאסורה באיסור ממזרות ודאי לשיטת בית הלל, ואם לא חלצה אסורה באיסור ודאי של יבמה לשוק לשיטת בית שמאי. ומוכיחה הגמרא: אִי אָמְרַת בְּשִׁלְמָא עָשׂוּ בית שמאי כדברי עצמם, מִשּׁוּם הָכִי נִמְנְעוּ בית הלל מלישא נשים מבית שמאי. שהרי מאחר שייבמו בית שמאי את צרות העריות, בנותיהם ממזרות לשיטת בית הלל. אֶלָּא אִי אָמְרַת לֹא עָשׂוּ בית שמאי כדבריהם, אַמַּאי נִמְנְעוּ מלישא, הלא אף בית שמאי לא היו מייבמים את צרות העריות.

מקשה הגמרא: וְתִסְבְּרָא – וכי סבור אתה שנמנעו מן הודאי משום שעשו כדבריהם. הלא אם כן קשה, נְהִי נַמִּי דְּעָשׂוּ בית שמאי כדבריהם, בְּשִׁלְמָא מה שבֵּית הִלֵּל נִמְנְעוּ מִבֵּית שַׁמַּאי הוא משום דְּהצרות שהתייבמו חַיָּבֵי כְּרִיתוֹת נִינְהוּ וְעל כן בניהם מַמְזֵרִים הֵם לְבֵית הִלֵּל. אֶלָּא בֵּית שַׁמַּאי אַמַּאי נִמְנְעוּ מִבֵּית הִלֵּל, הלא בני הצרות שנישאו לשוק בלא חליצה, בְּנֵי חַיָּבֵי לָאוִין נִינְהוּ, וּכְשֵׁרִים נִינְהוּ לבוא בקהל.

מתרצת הגמרא: מה שנמנעו בית שמאי מלישא מבית הלל אינו מחמת בנות הצרה, אלא כִּדְאָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק בביאור דברי רבי שמעון בן גמליאל להלן (טו.), 'לֹא נִצְרְכָה אֶלָּא לְצָרָה עַצְמָהּ', הָכָא נַמִּי מה שנמנעו בית שמאי מלישא נשים מבית הלל לֹא נִצְרְכָה [–לא חששו] אֶלָּא לְצָרָה עַצְמָהּ שאסורה באיסור יבמה לשוק.

הגמרא חוזרת לברר את שיטת רבי שמעון בברייתא, ומקשה: וּמַאי שְׁנָא שנמנעו מלישא מִן הַנשים שוַדַּאי אסורות משום דְּלשיטתם אִיסּוּרָא הוּא, אם כן מִסְּפֵק נַמִּי היה להם להמנע משום דְּאִיסּוּרָא הוּא, שהרי ספק דאורייתא לחומרא.

הגמרא חוזרת בה ומפרשת את דברי רבי שמעון באופן אחר: לֹא תֵּימָא שנשאו נשים אלו מאלו מִן הַנשים שלשיטתם הן בְּסִפֵּק איסור, אֶלָּא אֵימָא 'לא נמנעו מִן הַסְּתָם', שלא חששו על סתם נשים שמא הן מאותן נשים האסורות לשיטתם, משום דְּמוֹדְעֵי לְהוּ וּפָרְשֵׁי – שסמכו על כך שיודיעום מי הן המותרות להם ומי הן האסורות ויפרשו מהן. אבל מנשים שהיו ידועות להם שהן אסורות מספק לשיטתם אכן נמנעו.

תמהה הגמרא: וּמַאי קָא מַשְׁמַע לָן רבי שמעון, הלא אם לדבריו סמכו אלו על אלו שיודיעום משום דְּאַהֲבָה וְרִיעוּת נוֹהֲגִים זֶה בָּזֶה ונזהרו מלהכשיל אלו את אלו, אם כן כל דבריו הַיְינוּ דברי תנא קמא בְּרֵישָׁא של הברייתא, ומה הוסיף רבי שמעון על דבריו.

מתרצת הגמרא: הָא קָא מַשְׁמַע לָן, דִּכּוּלָּהּ ברייתא רַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא, והאהבה והריעות היא נתינת טעם לדבריו, שמשום כן בסתם נשים לא חששו לאיסור אלא סמכו על כך שיודיעום.

הגמרא מביאה הוכחה נוספת שבית שמאי עשו כדברי הם: תָּא שְׁמַע, דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי, הֵיאָךְ תהיה הֲלָכָה זו של צרות העריות רוֹוַחַת בְּיִשְׂרָאֵל – כיצד יש לקובעה כדי שלא יֵצא בה מכשול לדברי הכל. הלא אם נַעֲשֶׂה כִּדְבְרֵי בֵּית שַׁמַּאי ונחייב צרת ערוה ביבום, נמצא הַוָּלָד הנולד מיבום זה יהיה מַמְזֵר לְדִבְרֵי בֵּית הִלֵּל הסוברים שהיא אשת אח שלא במקום מצוה. ואם נַעֲשֶׂה כִּדְבְרֵי בֵּית הִלֵּל ונפטרנה מחליצה, הרי אם תנשא לשוק נמצא הַוָּלָד הנולד ממנה מאדם זר פָּגוּם לכהונה לְדִבְרֵי בֵּית שַׁמַּאי הסוברים שהיא אסורה לשוק בלא חליצה. שכן כל הנולד מביאת איסור לאו מתחלל לכהונה. לפיכך הציע רבי יוחנן בן נורי, בּוֹאוּ וּנְתַקֵּן לָהֶן לַצָּרוֹת

שֶׁיִּהוּ חוֹלְצוֹת וְלֹא מִתְיַבְּמוֹת, כדי שינשאו לשוק בהיתר לדברי הכל. וְלֹא הִסְפִּיקוּ לִגְמוֹר ולהכריע אֶת הַדָּבָר עַד שֶׁנִּטְרְפָה הַשָּׁעָה. אָמַר לוֹ רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל לרבי יוחנן בן נורי, אף אם נעשה כדבריך, אבל מַה נַּעֲשֶׂה לָהֶם לִבְנֵי הַצָּרוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת שכבר התייבמו, מֵעַתָּה, הלא אין להם תקנה והם ממזרים.

מסיקה הגמרא את ראייתה: אִי אָמְרַת בִּשְׁלָמָא עָשׂוּ בית שמאי כדברי הם, הַיְינוּ דְּקָאָמַר רבי שמעון בן גמליאל 'מַה נַּעֲשֶׂה לצרות הראשונות', אֶלָּא אִי אָמְרַת לֹא עָשׂוּ כדבריהם, מַאי 'מַה נַּעֲשֶׂה לאותן שהתייבמו', הרי מעולם לא התייבמו.

הגמרא דוחה ראיה זו: אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק, לֹא נִצְרְכָה [–אין צריך] לחשוש אֶלָּא לְצָרָה עַצְמָהּ, ו'מַה נַּעֲשֶׂה' שאמר רבי שמעון בן גמליאל, הָכֵי קָאָמַר, הָנָךְ צָרוֹת דְּעשו כְּבֵית הִלֵּל ונישאו ללא חליצה, לְדַעַת בֵּית שַׁמַּאי, הֵיכִי נַעֲבִיד לְהוּ [–מה נעשה להן], אם תאמר דלֵיחְלְצוּ עכשיו לאחר שנישאו, הלא בכך מִמַּאֲסֵי אַגְבְּרֵיהוּ [–תימאסנה לבעליהן]. וְכִי תֵּימָא שמכל מקום יחלצו וּלִימַאֲסָן [–וימאסו], הלא נאמר (משלי ג יז) 'דְּרָכֶיהָ דַּרְכֵי נֹעַם וְכָל נְתִיבֹתֶיהָ שָׁלוֹם', ואין לקבוע הלכה שאינה דרכי נועם.

הגמרא מביאה הוכחה אחרת: תָּא שְׁמַע, דְּאָמַר רַבִּי טַרְפוֹן, תָּאֲבִנִי [–מתאוה אני] מָתַי תָּבֹא צָרַת הַבַּת לְיָדִי וְאֶשֵּׂאֶנָּה, לפי שהיה מתלמידי בית שמאי ורצה לעשות כדבריהם. הרי לנו שעשו בית שמאי כדבריהם. דוחה הגמרא: אֵימָא, כך אמר רבי טרפון, מתי תבוא צרת הבת לידי וְאֶשֵּׂאֶנָּה לשוק בלא חליצה כדברי בית הלל. מקשה הגמרא: וְהָא 'תָּאֲבִנִי' קָאָמַר רבי טרפון, ואם רצה לנהוג כבית הלל אין שום חידוש אם היה עושה כן, שהרי הכל נוהגים כדברי בית הלל, ומדוע התאוה כל כך לעשות כן. מתרצת הגמרא: רבי טרפון השתוקק לפטור את הצרות מחליצה כדי לְאַפּוּקֵי מִדְּרַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי שרצה לחייבן בחליצה.

הגמרא מביאה הוכחה אחרת: תָּא שְׁמַע, מַעֲשֶׂה בְּבִתּוֹ שֶׁל רַבָּן גַּמְלִיאֵל שֶׁהָיְתָה נְשׂוּאָה לְאדם בשם אַבָּא שהיה אָחִיו של רבן גמליאל, וּמֵת אבא בְּלֹא בָנִים, וְייַבֵּם רַבָּן גַּמְלִיאֵל אֶת צָרָתָהּ. הרי לנו שעשו בית שמאי כדבריהם, שהרי אף רבן גמליאל נהג כמותם וייבם את צרת הבת. דוחה הגמרא: וְתִסְבְּרָא – איך סבור אתה לומר כן, וכי רַבָּן גַּמְלִיאֵל מִתַּלְמִידֵי בֵּית שַׁמַּאי הוּא, והלא מבני בניו של הלל היה. אֶלָּא שָׁאנֵי בִּתּוֹ שֶׁל רַבָּן גַּמְלִיאֵל דְּאֵילוֹנִית הֲוַאי, ובתו אילונית אינה פוטרת צרתה, כמבואר במשנה לעיל (ב:), ועל כן ייבם רבן גמליאל את צרתה.

מקשה הגמרא: וְהָא מִדְּקָתָנֵי בְּסֵיפָא 'אֲחֵרִים אוֹמְרִים בִּתּוֹ שֶׁל רַבָּן גַּמְלִיאֵל אֵילוֹנִית הָיְתָה', מִכְּלָל דְּתַנָּא קַמָּא סָבַר, דְּלָאו אֵילוֹנִית הָיְתָה, ואף על פי כן ייבם רבן גמליאל את צרתה. מתרצת הגמרא: אף לדעת תנא קמא היתה אילונית, אלא הַכִּיר בָּהּ וְלֹא הִכִּיר בָּהּ אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ – בין תנא קמא לאחרים. שלתנא קמא הותרה צרת הבת רק כשלא הכיר הבעל בבת שהיא אילונית בשעה שקידשה, ונמצאו קידושיה מקח טעות ומעולם לא היתה הבת צרתה של השניה. ולשיטתו כן היה המעשה בבתו של רבן גמליאל ומשום כן הותרה לו צרתה. אבל אחרים סוברים שהכיר בה אחיו של רבן גמליאל בשעת נישואיה שהיא אילונית, ומכל מקום היתה צרתה מותרת לו, משום שאילונית אינה נופלת כלל ליבום, והרי היא כצרת ערוה שלא במקום מצוה.

עוד מתרצת הגמרא: וְאִיכָּא אֵימָא, אכן סובר תנא קמא שבתו של רבן גמליאל לא היתה אילונית, וְכָנַס וּלְבַסּוֹף גֵּירֵשׁ אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ – בין תנא קמא לאחרים. שלדעת תנא קמא הותרה לרבן גמליאל צרת בתו משום שגירש אחיו בת זו קודם מיתתו, ובשעה שמת ונפלה הצרה ליבום כבר לא היתה צרת ערוה. ואחרים מיאנו לפרש כן משום שלשיטתם אם קודם נשא האח את הצרה ורק לאחר מכן גירש את הבת, הצרה אסורה, ועל כן הוצרכו לבאר שהיתה בתו של רבן גמליאל אילונית.

עוד מתרצת הגמרא: אִיכָּא אֵימָא, 'יֵשׁ תְּנָאֵי בְּבִיאָה' אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ. שבתו של רבן גמליאל התקדשה לאחיו על תנאי, ולאחר שנישאה ונבעלה לו התברר שלא התקיים התנאי. שלדעת תנא קמא התבטלו קידושיה משום התנאי, ומשום כך הותרה צרתה לרבן גמליאל, שכן התברר שמעולם לא היו צרות זו לזו. אבל אחרים סוברים שלאחר שבא עליה אנו תולים שמחל על תנאו, שהרי אם יתבטלו הקידושין נמצא שבא עליה בזנות, ואין אדם עושה את בעילתו בעילת זנות. ועל כן הוכרחו אחרים לפרש שהותרה צרתה לרבן גמליאל משום שהיתה הבת אילונית.

הגמרא מביאה קושיא על הסוברים שלא עשו בית שמאי כדבריהם: מַתִּיב רַב מְשַׁרְשְׁיָא, נחלקו בית שמאי ובית הלל (ר"ה ב.), מתי הוא ראש השנה לאילן, לדברי בית שמאי הוא באחד בשבט, ולדברי בית הלל בחמשה עשר בו. נמצא שלדעת בית שמאי פירות אתרוג שנלקטו לאחר אחד בשבט של השנה השלישית חייבים במעשר עני, כדין השנה השלישית, ולדעת בית הלל עד חמשה עשר בו עדיין השנה השניה היא, וחייבים במעשר שני. ושנינו בברייתא: מַעֲשֶׂה בְּרַבִּי עֲקִיבָא שֶׁלִּיקֵּט אֶתְרוֹג בְּאֶחָד בִּשְׁבָט של השנה השלישית, וְנָהַג בּוֹ במעשר שהפריש ממנו דין של שְׁנֵי עֲשׂוּרִין, גם מעשר עני וגם מעשר שני, שהפריש מעשר שני וחילל על מעות, ואת הפירות המחוללים נתן לעניים כדין מעשר עני. והחמיר לנהוג כשני המעשרות, הָאֶחָד מעשר עני כְּדִבְרֵי בֵּית שַׁמַּאי, וְאֶחָד שהוא מעשר שני כְּדִבְרֵי בֵּית הִלֵּל. שְׁמַע מִינָּהּ עָשׂוּ בית שמאי כדברים, שאם לא כן לא היה לרבי עקיבא לחוש לדבריהם.

מתרצת הגמרא: לעולם נהג רבי עקיבא בבית הלל, אלא רַבִּי עֲקִיבָא גְּמָרֵיהּ אִסְתַּפֵּק לֵיהּ [–הסתפק בשמועתו], וְלֹא יָדַע אִי בֵּית הִלֵּל בְּאֶחָד בִּשְׁבָט אָמוּר [–אמרו] שהוא ראש השנה לאילן ובית שמאי אמרו בחמשה עשר בו, אוֹ שבית הלל בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר בִּשְׁבָט אָמוּר שהוא ראש השנה ובית שמאי אמרו באחד בו, ועל כן נהג בחומרת שני המעשרות.

הגמרא מביאה קושיא אחרת על השיטה שלא עשו כדבריהם: מַתִּיב מַר זוּטְרָא, שנינו במשנה (סוכה כח.), שלדעת בית הלל קטן הצריך לאמו פטור מסוכה, ובית שמאי מחייבים אותו בסוכה משום חינוך. ומביאה המשנה: מַעֲשֶׂה וְיָלְדָה כַּלָּתוֹ שֶׁל שַׁמַּאי הַזָּקֵן וּפִיחֵת אֶת הַמַּעֲזִיבָה – הסיר את הטיט בתקרה, וְסִיכֵּךְ עַל גַּבֵּי המִטָּה בִּשְׁבִיל בנה הַקָּטָן. שְׁמַע מִינָּהּ עָשׂוּ בית שמאי כדבריהם.

מתרצת הגמרא: שאני הָתָם שכל הָרוֹאֶה אותו כשפיחת את המעזיבה, אוֹמֵר שכדי לְאַפּוּשֵׁי [–להרבות] את אַוִּיר הבית קָעָבִיד כן, ולא לשם סוכה, ואין הדבר נראה כשתי תורות. אבל במקום שאם יעשו כדבריהם יהיה ניכר שהם עושים כן משום מחלוקתם עם בית הלל, לא עשו כדבריהם, משום שנראה הדבר כשתי תורות ויש בזה משום איסור עשיית אגודות אגודות.

הגמרא מביאה קושיא אחרת על שיטה זו: שיעור מקוה הוא ארבעים סאה, ואם הוא חסר משיעורו ולצידו מקוה אחר שיש בו שיעור זה, כשמתערבים מי שני המקואות על ידי נקב העשוי בכותל המפריד ביניהם נכשר בכך גם המקוה החסר. ונחלקו בית שמאי ובית הלל מה הוא שיעור הנקב הדרוש לעירוב זה, כפי שיבואר בסמוך.

מַתִּיב מַר זוּטְרָא, שנינו במשנה (מקואות פ"ד מ"ה), מַעֲשֶׂה בְּשׁוּקֶת יֵהוּא שֶׁהָיְתָה בִּירוּשָׁלַיִם שלא היו בתוכה ארבעים סאה, וְהָיְתָה נְקוּבָה לְמִקְוֶה שיש בו ארבעים סאה בנקב שהיה בו שיעור שפופרת הנוד, וְכָל טְהָרוֹת שֶׁהָיוּ בִּירוּשָׁלַיִם היו נַעֲשִׂים עַל גַּבָּהּ – בכלים שהיו מטבילים בתוכה. וְשִׁלְּחוּ בֵּית שַׁמַּאי וְהִרְחִיבוּהָ לנקב זה עד שהיה ברוב אורך דופנה של השוקת ורוב רוחבה, שֶׁכֵּן בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, שצריך לנקוב את הדופן עַד שֶׁתִּיפָּחֵת בְּרוּבָהּ, ויתערבו שתי המקואות יפה זה בזה. מסיק מר זוטרא את קושיתו: וְהֲלֹא תְּנַן (שם פ"ו מ"ז), שלשיטת בית הלל עֵירוּב מִקְוָאוֹת הוא בנקב ששיעורו הוא כִּשְׁפוֹפֶרֶת הַנּוֹד בְּעוֹבְיֵיהּ וּבְחֻלְּלָהּ, כלומר, כעובי דפנות השפופרת יחד עם רוחב חללה. והוא כְּשִׁיעוּר מקום שאפשר לסובב בו שְׁתֵּי אֶצְבָּעוֹת שיהיו חוֹזְרוֹת לְמִקּוֹמָן ברִיוּת. ומכל מקום עשו בית שמאי מעשה על פי שיטתם, ושלחו והרחיבו את הנקב עד שתפחת ברובה. שְׁמַע מִינָּהּ, עָשׂוּ בית שמאי כדברים.

מתרצת הגמרא: שאני הָתָם,

רש"ל

שיהו חולצות — וינשאו לשוק בהכשר לדברי הכל. **מה נעשה לצרות הראשונות** — שנתייבמו, ובניהם ממזרים אם נגמור הלכה שלא יתייבמו. **לצרה עצמה** — ואצרות דבית הלל שניישאו לשוק קאי. והאי "ומאי נעשה" לאו אבנים קאי, דהא אפילו לבית שמאי כשרים לקהל, אלא אצרה עצמה. **רבי טרפון** — מתלמידי בית שמאי היה. **מתי תבא צרת הבת** — מאחי לידי. **ואשאנה** — אייבם אותה, כדברי בית שמאי. **ואשיאנה** — לשוק כדברי בית הלל. **והא תאבני קאמר** — ואם כבית הלל, מה חידוש? כולי עלמא הכי נהגו. **לאפוקי מדרבי יוחנן בן נורי** — דאמר תקנתא דחולצות. **מתלמידי בית שמאי הוא** — בתמיה: והלא מבני בניו של הלל הוא! **אילונית היתה** — ותנן: או שנמצאו אילונית — צרותיהן מותרות. הכי גרסינן: **הכיר בה ולא הכיר בה איבא ביניהו** — ולא גרסינן אלא לתנא קמא דוקא דלא הכיר בה הוא דהוי מקח טעות, אבל הכיר בה צרתה אסורה. ולאחרים אפילו הכיר בה מותרת, דקתני היתה ולא קתני נמצאת. **כנס ולבסוף גירש איבא ביניהו** — לתנא קמא על ידי שגירש אחיו את בתו קודם מיתה, אף על פי שבבר כנס הנברית והיו צרות זו על זו — מותרת, הואיל וגירש את הערוה לבסוף. ולאחרים, הואיל וכנס את הנברית קודם גירושין דערוה — אסורה. אלא בתו של רבן גמליאל אילונית היתה. **יש תנאי כביאה** — הכונס אשה על תנאי שאין עליה מומין או נדרים, ונמצא שיש עליה, לתנא קמא מהני תנאי, והוי מקח טעות. ותנאי היה לו לאחיו של רבן גמליאל בבתו, ולא נתקיים. הילכך — לאו אשתו היא, וצרתה מותרת. ואחרים סברי דאין תנאי מועיל בביאה, דיכון דבעיל אחולי אחיל, כדאמרינן בכתובות ב"המדיר" (עג,א): אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות, אלא משום דאילונית היתה. **באחד בשבט** — ושנה שניה הנכנסת לשלישית היתה, ונהג בה שני עישורין: מעשר שני, כבית הלל דאמרי חמישה עשר בשבט ראש השנה לאילנות, ואכתי שניה היא; ומעשר עני, כבית שמאי דאמרי באחד בשבט ראש השנה לאילנות, ושלישית היא. **מעויבה** — טיח טיט שעל התקרה. **כשביל קטן** — דסבירא ליה לשמאי: קטן הצריך לאמו — חייב בסוכה. **שוקת** — אבן חלולה שתחת צנור המקלח מים מן ההר, והיתה נקראת שוקת יהוא. **נעשים על גבה** — מטבילים בתוכה, ואין בה מ' סאה. אבל מקוה שלם הוה במים שבצדה, ומתערבין ממעיין השוקת דרך נקב כשפופרת הנוד. **הרחיב לו את הנקב** — הרחיבו ופיחתו רובה לערב המקוה יפה. **עירוב מקואות** — מקוה חסר שבצד מקוה שלם, ומתערבים המים דרך חריץ ונקב. ושיעור הנקב לצרף המקואות ולהכשיר החסר. **כשפופרת הנוד** — קנה שנותנים בפי הנוד, שיהא שיעור חלל החריץ כעוביה וחללה של שפופרת, דהיינו כשתי אצבעות. **החוזרות למקומן** — מתהפכות בחלל הנקב בריוח, והיינו כבית הלל, אבל לבית שמאי — עד שתפחת רובה.

הרואה

1 שֶׁיִּהוּ חוֹלְצוֹת וְלֹא מִתְיַיבְּמוֹת, לֹא הִסְפִּיקוּ לִגְמוֹר אֶת
2 הַדָּבָר עַד שֶׁנִּטְרְפָה הַשָּׁעָה. אָמַר לָהֶם רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן
3 גַּמְלִיאֵל: מַה נַּעֲשֶׂה לָהֶם לַצָּרוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת מֵעַתָּה?
4 אִי אָמְרַתְּ בִּשְׁלָמָא עָשׂוּ - הַיְינוּ דְּקָאָמַר "מַה נַּעֲשֶׂה",
5 אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ לֹא עָשׂוּ - מַאי "מַה נַּעֲשֶׂה"? אָמַר
6 רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: לֹא נִצְרְכָה אֶלָּא לַצָּרָה עַצְמָהּ,
7 וּמַה נַּעֲשֶׂה - הָכִי קָאָמַר: הָנָךְ צָרוֹת דְּבֵית הִלֵּל לְבֵית
8 שַׁמַּאי הֵיכִי נַעֲבִיד לְהוּ? לִיחְלְצוּ - מִימָּאֵסֵי אַגַּבְרֵיהוּ,
9 וְכִי תֵּימָא לִימָּאֵסָן - "דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי נוֹעַם וְכָל נְתִיבוֹתֶיהָ
10 שָׁלוֹם"! תָּא שְׁמַע, דַּאֲמַר רַבִּי טַרְפוֹן: תְּאַבְּנִי, מָתַי
11 תָּבֹא צָרַת הַבַּת לְיָדִי וְאֶשָּׂאֶנָּה! אִימָא: וְאַשִּׂיאֶנָּה.
12 וְהָא "תְּאַבְּנִי" קָאָמַר! לְאַפּוּקֵי מִדְּרַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי.
13 תָּא שְׁמַע: מַעֲשֶׂה בְּבִתּוֹ שֶׁל רַבָּן גַּמְלִיאֵל שֶׁהָיְתָה
14 נְשׂוּאָה לְאַבָּא אָחִיו, וּמֵת בְּלֹא בָנִים, וְיִיבֵּם רַבָּן
15 גַּמְלִיאֵל אֶת צָרָתָהּ. וְתִסְבְּרָא, רַבָּן גַּמְלִיאֵל מִתַּלְמִידֵי
16 בֵּית שַׁמַּאי הוּא?! אֶלָּא: שָׁאנֵי בִּתּוֹ שֶׁל רַבָּן גַּמְלִיאֵל
17 דְּאֵילוֹנִית הֲוַאי. הָא מִדְּקָתָנֵי סֵיפָא: אֲחֵרִים אוֹמְרִים
18 בִּתּוֹ שֶׁל רַבָּן גַּמְלִיאֵל אֵילוֹנִית הָיְתָה, מִכְּלָל דְּתַנָּא
19 קַמָּא סָבַר לָאו אֵילוֹנִית הָיְתָה! הַכִּיר בָּהּ וְלֹא הִכִּיר
20 בָּהּ אִיבָּא בֵּינֵיהוּ. וְאִיבָּעֵית אֵימָא: כָּנַס וּלְבַסּוֹף גֵּירֵשׁ
21 אִיבָּא בֵּינֵיהוּ. אִיבָּעֵית אֵימָא: יֵשׁ תְּנַאי בְּבִיאָה אִיבָּא
22 בֵּינֵיהוּ. מְתִיב רַב מְשַׁרְשִׁיָּא: מַעֲשֶׂה בְּרַבִּי עֲקִיבָא
23 שֶׁלִּיקֵּט אֶתְרוֹג בְּאֶחָד בְּשַׁבָּט, וְנָהַג בּוֹ שְׁנֵי עֲשׂוּרִין;
24 אֶחָד כְּדִבְרֵי בֵית שַׁמַּאי וְאֶחָד כְּדִבְרֵי בֵית הִלֵּל,
25 שְׁמַע מִינָּהּ: עָשׂוּ! רַבִּי עֲקִיבָא גְּמָרֵיהּ אִסְתַּפַּק לֵיהּ,
26 וְלָא יָדַע אִי בֵּית הִלֵּל בְּאֶחָד בְּשַׁבָּט אָמוּר אוֹ
27 בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר בְּשְׁבָט אָמוּר. מְתִיב מָר זוּטְרָא: מַעֲשֶׂה
28 וַיַּלְדָה כַּלָּתוֹ שֶׁל שַׁמַּאי הַזָּקֵן וּפִיחַת אֶת הַמַּעֲזִיבָה,
29 וְסִיכֵּךְ עַל גַּבֵּי מִטָּה בִּשְׁבִיל קָטָן. שְׁמַע מִינָּהּ: עָשׂוּ!
30 הָתָם הָרוֹאֶה אוֹמֵר לְאַפּוּשֵׁי אָוִיר קָעָבִיד. מְתִיב
31 מָר זוּטְרָא: מַעֲשֶׂה בְּשׁוֹקֶת יֵהוּא שֶׁהָיְתָה בִּירוּשָׁלַיִם
32 וְהָיְתָה נְקוּבָה לַמִּקְוֶה, וְכָל טְהָרוֹת שֶׁהָיוּ בִּירוּשָׁלַיִם
33 נַעֲשִׂים עַל גַּבָּהּ. וְשָׁלְחוּ בֵּית שַׁמַּאי וְהִרְחִיבוּהָ, שֶׁבֵּית
34 שַׁמַּאי אוֹמְרִים: עַד שֶׁתִּיפָּחֵת בְּרוּבָהּ. וְתָנֵן: עֵירוּב
35 מִקְוָאוֹת כִּשְׁפוֹפֶרֶת הַנּוֹד, בְּעוֹבְיָיהּ, וּבַחֲלָלָהּ כִּשְׁתֵּי
36 אֶצְבָּעוֹת חוֹזְרוֹת לִמְקוֹמָן. שְׁמַע מִינָּהּ: עָשׂוּ! הָתָם

הרואה

תוספות

1 דשכן היא עצמה מתחללת! ויש לומר: דלרבי יהושע איצטריך היא תועבה ואין בניה תועבין
2 דלא תימא בניה תועבין משום דכתיב בה טומאה בעריות. ואפילו לרבנן דרבי יוסי בן כיפר
3 דמוקמי לה (יבמות יא,ב) אסוטה — הא אמרן דאין מקרא יוצא מידי פשוטו. ואפילו למאן
4 דאמר כיון דאיתעקר איתעקר — מכל מקום איצטריך היא תועבה דלא תימא אמחזיר
5 גרושתו נמי קאי. ועוד: דאיצטריך ליה "היא"
6 למעוטי, דלא תדרוש מלשון תועבה שבניה
7 תועבין. וקצת קשה: דקאמרינן לקמן דבעו מרבי
8 יהושע: בני צרות דבית הלל, לבית שמאי מהו?
9 למאי נפקא מינה למיפשט ולד מחזיר גרושתו,
10 והיכי איכא למיפשט מינה? דלמא ולד מחזיר
11 גרושתו יש לפסול מטעם טומאה דכתיב בה, או
12 משום תועבה. ואי נמי בני יבמה לשוק פסולים —
13 יש להכשיר בני מחזיר גרושתו, דהיא תועבה ואין
14 בניה תועבין, איכא למימר דאתא למידק דביבמה
15 לשוק בניה תועבין! ויש לומר: דאינהו לא מסקי
16 אדעתייהו הנך דרשות, ולא בעו אלא אי אמרינן
17 קל וחומר גבי יבמה לשוק או לא. **ונהג** בו שני
18 עשורין — בירושלמי מפרש דהפריש מעשר שני
19 ופדאו, וחלק המעשר לעניים, והמעות אכל
20 בירושלים.

גמריה איסתפק ליה — הוה מצי למימר:
21 וליטעמיך, היכי עביד כחומרי דמר
22 וכחומרי דמר? והכתיב (קהלת ב): "הכסיל בחשך
23 הולך", דהכי פריך עלה בפרק קמא דעירובין (ז,א)
24 ובפרק קמא דראש השנה (יד,ב).
25

וסיכך על גבי מטה שמע מינה עשו — מכאן
26 משמע דמאן דאמר לא עשו, אפילו
27 היכא דבית שמאי לחומרא — היו עושים כבית
28 הלל לקולא.
29

עירוב מקואות כשפופרת הנוד כו' — ואם
30 תאמר: והא תנן במסכת טהרות (פרק
31 ח משנה ט), ומייתי לה בריש פרק שני דגיטין
32 (טז,א): הנצוק והקטפרס ומשקה טופח אינן חיבור
33 לא לטומאה ולא לטהרה, אבל טופח להטפיח —
34 חיבור! ואמר רבינו תם: דנקב בעינן כשפופרת
35 הנוד, אבל במים הבאים תוך הנקב סגי בטופח
36 להטפיח. ואין נראה לרבינו יצחק, דתנן במסכת
37 מקואות בפרק ששי (משנה ט): כותל שבין שני
38 מקואות שנסדק, לשִׁתי — מצטרף, לערב — אין
39 מצטרף, עד שיהא במקום אחד כשפופרת הנוד.
40 רבי יהודה אומר: חילוף הדברים, נפרצו זה לתוך
41 זה על רום בקליפת השום, על רוחבו — כשפופרת
42 הנוד. משמע דלמעלה, כשאין דבר מפסיק, צריך
43 שיהא צף על רומו בקליפת השום וברוחב
44 שפופרת, ולא סגי בטופח להטפיח, ובנקובה זו לזו
45 ומפסיק הכותל משמע דצריך מים כשפופרת!
46 ועוד: דאם אין במים הבאים דרך הנקב אלא טופח
47 להטפיח — אין כאן נקב רוחב מים כשפופרת,
48 שאין הנקב מרובע אלא עגול, כדקאמרינן כשתי
49 אצבעות חוזרות למקומן. אלא ודאי נקב מלא
50 בעינן, וכשצפין למעלה סגי בקליפת השום כרוחב
51 שפופרת! ונראה לרבינו יצחק דההיא דנצוק
52 וקטפרס — לא לענין חיבור מקואות איירי, אלא לענין הֶשְׁקֵה. דאם יש כאן מים טמאים
53 ומשיקן בנהר, ומחברן על ידי נצוק וקטפרס ומשקה טופח — אין חיבור, אבל בטופח להטפיח
54 — הוי חיבור, והשתא הוי לטהרה דומיא דלטומאה. ובהדיא מיתנייא לענין השקה במסכת
55 טהרות בסוף פרק שמיני, ובריש פרק שני דגיטין (טז,א) מסיק עלה: דלמא לענין מקואות ורבי יהודה היא, מכלל דעד השתא לא הוי מוקי לה לענין מקואות. והשתא נמי, דמוקי לה לענין
56 מקואות — מוקי לה דוקא כרבי יהודה, אבל לרבנן — לא הוי חיבור בטופח להטפיח. ולרבי יהודה נמי, טופח להטפיח לא הוי חיבור אלא משום גוד אחיתא, כההיא ד"אם היו רגליו נוגעות
57 במים" דאיירי בה רבי יהודה. אבל היכא דלא שייך גוד אחיתא, כמו בקרקע שוה — לא הוי טופח להטפיח חיבור, אלא בעי מים צפים כקליפת השום. וכן משמע דנפרצו זה לתוך זה על רום
58 כקליפת השום אתי כרבי יהודה דהזוכר שם ברישא. ומה שקשה על זה בכל שאר הדבור פרשנו פרק שני דגיטין, ואין להאריך כאן.
59

אמר

תוספות

אמר לי איני אוכל זיתים — מתוך פירוש הקונטרס משמע שהיה רבי יוחנן חושש שלא היה מקפיד רבי צדוק על מגע עם הארץ. ואף על גב דרבי צדוק כהן הוה, ובגדי פרושים מדרס לאוכלי תרומה — מכל מקום היה חושש, לפי שרבי צדוק מתלמידי בית שמאי הוה ולכך היה חושש רבי יוחנן שמא לא הקפיד רבי צדוק לשומרה בטהרה, משום דבית שמאי אומרים: אין צריך לנקוב. ולרבינו יצחק נראה דודאי ידע ביה רבי יוחנן שרבי צדוק קנה חבית מעם הארץ.

צריכה לנקוב — פירש בקונטרס: דמוהל של זיתים מכשיר. והכי נמי תנן בהדיא במסכת מכשירין (פרק ו משנה ה): מי חלב כחלב, מוהל של זתים כשמן. וקשה: דבסוף פרק קמא דשבת (יז,א דיבור המתחיל "גוזרני") פירש הרב רבינו יוסף: דלכך לא גזרו על המסיקה משום דלא שייכא טעמא דבצירה גבי מסיקה, דטעמא שמא יבצרו בקופות מזופפות לא שייך במסיקה, דמוהל אין מכשיר! ויש לומר: דיש שלשה עניני מוהל: דמוהל היוצא על ידי המסיקה — לכולי עלמא אינו מכשיר, והיוצא על ידי איצצא, פירוש על ידי שמתחממים בכומר ויוצא מהם מוהל, פליגי בה (שבת קמד,ב) רבי יעקב ורבי שמעון, דרבי שמעון מטהר ורבי יעקב מטמא. והאי דהכא, שהחבית צריכה לינקב — צריך לומר דחשיב כההיא דנפיק על ידי עיקול בית הבד, דמודה בה רבי שמעון, כי היכי דלא תיקשי מבית הלל לרבי שמעון.

למאי נפקא מינה למיפשט מחזיר גרושתו — קצת קשה: דאמאי נקט ולד מחזיר גרושתו? דהוה ליה למיפשט ולד יבמה גמורה לשוק לבית הלל, דקאי בה! ויש לומר: לפי שפעם אחרת שאלו עליה לרבי יהושע בסוף נדה (סט,ב) אנשי אלכסנדריא: בת משולחת מהו לכהונה, מי אמרינן קל וחומר כו'. **מה** לאלמנה שכן היא עצמה מתחללת — ואם תאמר: היא גופה נילף דתתחלל גרושה מקל וחומר דאלמנה! ובקונטרס פירש: דלתרומה דבי נשא לא מיפסלה, כדאמרינן לקמן בפרק "אלמנה" (סט,א) דאינה נפסלת בביאת חייבי לאוין אלא בזר אצלה מעיקרא הוא, ולאפוקי מחזיר גרושתו ויבמה לשוק דלאו זר אצלה מעיקרא הוא. וקשיא: דנהי דמ"כי תהיה לאיש זר" (ויקרא כב) לא מצינו למילף אלא ההוא דזר אצלה מעיקרא, מכל מקום נילף בקל וחומר שתתחלל! וב"החולץ" (יבמות מד,ב מה,א) נמי יליף חייבי כריתות מאלמנה, וקאמרינן: וכי תימא מה לאלמנה וכו' הכי נמי כיון דבא עליה עשאה זונה, ולמה לי טעם דעשאה זונה? היא גופה נילף בקל וחומר שתתחלל! ועוד: דדחקינן לקמן בפרק "אלמנה" (סח,א) למדרש מקרא דעמוני ומואבי ומצרי ואדומי כולן פוסלין בביאתן — תיפוק ליה מהאי קל וחומר! ונראה לפרש דמהאי קל וחומר לא מצינן למילף שתתחלל, דאין חילול אלא מאיסורי כהונה, כדאמרינן בפרק "עשרה יוחסין" (קדושין עז,ב) מהאי טעמא דישראל הבא על אחותו — זונה משוי לה, חללה — לא משוי לה. ואף על גב דלקמן יליף דמתחללת בביאת גר עמוני ומואבי ומצרי ואדומי כותי חלל נתין ממזר, אף על גב דלא הויא איסור כהונה — התם מקרא דריש לה, אבל מקל וחומר ליכא למילף, דלהכי אייתר ליה חללה, לומר דלא ילפינן בקל וחומר. ולענין בנה — ודאי הוה בעי למילף מקל וחומר, אבל פסול האשה, דהיינו פסול חללות, שהיתה כשרה ונתחללה — לא ילפינן. ואם תאמר: נילף במה הצד מאלמנה וכותי ועבד, או מאלמנה ומצרי ואדומי, דבפרק "עשרה יוחסין" (קידושין עח,א) מוכח דילפינן במה הצד מאיסור כהונה, דרבי יהודה יליף התם דגר פוסל בביאתו מחלל ומצרי כו'! ומיהו, יש לומר: דדוקא רבי יהודה אית ליה להאי סברא דילפינן במה הצד מאיסור כהונה, אבל רבנן — פליגי עליה, דלית להו בת גר זכר כבת חלל זכר. אבל קשיא: לרבי יהודה למה לן קרא דגר עמוני ומואבי כו' דפוסלים בביאתם? נילף במה הצד, או מאלמנה או מחלל כותי ועבד. דכי פרכת מה לחלל שכן איסור כהונה — כותי ועבד יוכיחו, מה לכותי ועבד דלא תפסי בה קידושין — חלל יוכיח! ויש לומר: דרבי יהודה סבר לה כרבי עקיבא, וסבר נמי דיש ממזר מכותי ועבד. והשתא לא שייך למילף מכותי ועבד, כיון דהתם נמי הוי ממזר.

בני

רש"י

הרואה אומר כו' — ולא דמי לשתי תורות. אבל היכא דדמי לאגודות אגודות — לא עשו בית שמאי כדבריהם. **שהן לחין** — והוכשרו לקבל טומאה. וכלי חרס טמא על גבי עם הארץ, ושמא נגע בגב החבית, וטימאתם. **חבית היתה נקובה** — משוליה היתה נקובה, כדי שיצא משקה הזב מן הזיתים לחוץ. וכיון דגלי דעתיה דלא ניחא ליה ביה — לא מכשר. **אלא שסתמוה שמרים** — ולא יצאו מן המשקין, לפיכך הן לחים. **מגולגלים** — כמו ביצה מגולגלת (עוקצין פרק ב משנה ו). דחוקין ועומדים בחבית. **אין צריכה לנקב** — דמוהל היוצא מן הזיתים מי פירות הן, ואין מכשירין. **צריכה לנקב** — שמוהל מכשיר כשמן, [וצריכה לנקוב] שיצא המשקה לחוץ לגלויי דעתיה דלא ניחא ליה ביה. **ירוצו** — כמו "ותרץ גלגלתו" דאבימלך (שופטים ט), לשון ריצוץ. **שהן בני צרות** — שנשאו לשוק בבית הלל. **ומהן כהנים גדולים וכו'** — לקמן פריך: קא בעו מיניה צרות, וקפשיט להו בני צרות? דאפילו לבית שמאי פשיטא דכשרים, דבני חייבי לאוין בעלמא נינהו. היינו **דקאמר מתיירא אני** — דמשוי להו ממזרים ולקטליה ליה. **הא אמר רבי יהושע** — לקמן בפרק "החולץ" (מט,א): אין ממזר אלא מחייבי מיתות בית דין, ואפילו פשיטא ליה דהלכה כבית הלל לא משוי להו ממזרים. **מאלמנה מה אלמנה לכהן גדול שאין איסורה שוה בכל בנה פגום** — לכהונה, דכתיב: "לא יחלל זרעו" (ויקרא כא). **זו שאיסורה שוה** — בישראלים בכבכהנים אינו דין שבנה פגום?. **בני צרות דבית הלל** — דחייבי לאוין נינהו, מי הוו פגומין אליבא דבית שמאי? **למאי נפקא מינה** — מאחר שהלכה כבית הלל. **למיפשט ולד מחזיר גרושתו** — משנשאת לאחר והחזירה, וילדה לו בת, אותה הבת מה היא לכהנים לבית הלל? ומבית שמאי בבני צרות נשמע לבית הלל בבת מחזיר גרושתו, דהוי נמי חייבי לאוין. **היא עצמה מתחללת** — שאם מת כהן גדול פסולה זו להדיוט, או אם היתה בת כהן נפסלת מן התרומה, דשוייה חללה בביאתו, דכתיב (שם): "לא יחלל זרעו בעמיו", ועמיו היינו אשתו, ומשמע דשניהם מתחללים — האשה והזרע. תאמר במחזיר גרושתו שאין מתחללת בביאה זו, דאי לינשא לכהן — כבר מיפסלא משעת גרושין, ואי בתרומה דבי נשא — לא מיפסלה, כדאמרינן בפרק "אלמנה לכהן גדול" (יבמות סט,א) דאין נפסלת בביאת חייבי לאוין אלא בזר אצלה מעיקרא, לאפוקי מחזיר גרושתו ויבמה לשוק, דלאו זר מעיקרא הוא. ולעיל גבי חייבי כריתות בני צרות דבית שמאי דלא פרכינן מה לאלמנה לכהן גדול שכן היא עצמה מתחללת — התם נמי, כיון דנבעלה לחייבי כריתות עשאה זונה, ומתרומה דבי נשא מיפסלא, כדאמרינן בפרק "אלמנה לכהן גדול", ולהנשא לכהן נמי מיפסלא, כדתנן במתניתין (יג,ב): נתייבמו — בית הלל פוסלים. **צרות מתיירא אני** — לומר הלכה כדברי מי, דמשוי להו לצרות דבית שמאי בני חייבי כריתות.

בני

הָרוֹאֶה אוֹמֵר: לְאַפּוּשֵׁי מַיָּא הוּא דְקָא עָבֵיד. תָּא שְׁמַע, דְּאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בַּר צָדוֹק: כְּשֶׁהָיִיתִי לוֹמֵד תּוֹרָה אֵצֶל רַבִּי יוֹחָנָן הַחֹרְנִי רָאִיתִי שֶׁהָיָה אוֹכֵל פַּת חֲרִיבָה בְּמֶלַח בִּשְׁנֵי בַּצּוֹרֶת. בָּאתִי וְהוֹדַעְתִּי אֶת אַבָּא. אָמַר לִי: הוֹלֵךְ לוֹ זֵיתִים, וְהוֹלַכְתִּי לוֹ. רָאָה אוֹתָן שֶׁהֵן לַחִין, אָמַר לִי: אֵין אֲנִי אוֹכֵל זֵיתִים. בָּאתִי וְהוֹדַעְתִּי אֶת אַבָּא. אָמַר לִי: לֵךְ וֵאָמוֹר לוֹ: חָבִית נְקוּבָה הָיְתָה, אֶלָּא שֶׁסְּתָמוּהָ שְׁמָרִים. וּתְנַן: חָבִית שֶׁל זֵיתִים מְגוּלְגָּלִים, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים אֵין צְרִיכָה לְנַקֵּב, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: צְרִיכָה לְנַקֵּב, וּמוֹדִים שֶׁאִם נִיקְּבָהּ וּסְתָמוּהָ שְׁמָרִים - שֶׁהִיא טְהוֹרָה. וְאַף עַל פִּי שֶׁתַּלְמִיד שַׁמַּאי הָיָה - כָּל מַעֲשָׂיו לֹא עָשָׂה אֶלָּא כְּדִבְרֵי בֵית הִלֵּל. אִי אָמַרְתְּ בִּשְׁלָמָא עָשׂוּ - הַיְינוּ רִבּוּתֵיהּ, אֶלָּא אִי אָמַרְתְּ לֹא עָשׂוּ - מַאי רִבּוּתֵיהּ? תָּא שְׁמַע: שָׁאֲלוּ אֶת רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: צָרַת הַבַּת מַהוּ? אָמַר לָהֶם: מַחֲלוֹקֶת בֵּית שַׁמַּאי וּבֵית הִלֵּל. וַהֲלָכָה כְּדִבְרֵי מִי? אָמַר לָהֶם: מִפְּנֵי מָה אַתֶּם מַכְנִיסִין רֹאשִׁי בֵּין שְׁנֵי הָרִים גְּדוֹלִים, בֵּין שְׁתֵּי מַחֲלוֹקוֹת גְּדוֹלוֹת, בֵּין בֵּית שַׁמַּאי וּבֵין בֵּית הִלֵּל, מִתְּיָרֵא אֲנִי שֶׁמָּא יָרוּצוּ גִּלְגֻּלְתִּי. אֲבָל אֲנִי מֵעִיד לָכֶם עַל שְׁתֵּי מִשְׁפָּחוֹת גְּדוֹלוֹת שֶׁהָיוּ בִּירוּשָׁלַיִם: מִשְׁפַּחַת בֵּית צְבוֹעִים מִבֶּן עַכְמַאי, וּמִשְׁפַּחַת בֵּית קוֹפָאי מִבֶּן מִקּוֹשֵׁשׁ, שֶׁהֵם בְּנֵי צָרוֹת וּמֵהֶם כֹּהֲנִים גְּדוֹלִים, וְשִׁמְּשׁוּ עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ. אִי אָמַרְתְּ בִּשְׁלָמָא עָשׂוּ - הַיְינוּ דְקָאָמַר מִתְּיָרֵא אֲנִי, אֶלָּא אִי אָמַרְתְּ לֹא עָשׂוּ - אַמַּאי קָאָמַר מִתְּיָרֵא אֲנִי? וְהָתַנְיָא, מַאי מִתְּיָרֵא אֲנִי? הָא אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: אֵין מַמְזֵר אֶלָּא מֵחַיָּבֵי מִיתוֹת בֵּית דִּין! נְהִי נַמִּי דְּמַמְזֵר לָא הָוֵי, פָּגוּם מִיהוּ הָוֵי, מִקַּל וָחוֹמֶר מֵאַלְמָנָה: מָה אַלְמָנָה, שֶׁאֵין אִיסּוּרָהּ נוֹהֵג בְּכֹל - בְּנָהּ פָּגוּם, זוֹ שֶׁאִיסּוּרָהּ שָׁוֶה בְּכֹל - כּוּ'. קָבְעוּ מִינַּיהּ צָרוֹת וְקָפְשֵׁיט לֵיהּ בְּנֵי צָרוֹת! תַּרְתֵּי קָא בָּעֵי מִינַּיהּ: צָרוֹת מַאי, וְאִם תִּמְצֵי לוֹמַר צָרוֹת בְּבֵית הִלֵּל - בְּנֵי צָרוֹת דְּבֵית הִלֵּל לְבֵית שַׁמַּאי מַהוּ? לְמַאי נָפְקָא מִינָּהּ? לְמִיפְשַׁט וְלֵד מַחֲזִיר גְּרוּשָׁתוֹ לְבֵית הִלֵּל. מִי קָאָמְרִינַן קַל וָחוֹמֶר: וּמָה אַלְמָנָה לְכֹהֵן גָּדוֹל שֶׁאֵין אִיסּוּרָהּ שָׁוֶה בְּכֹל - בְּנָהּ פָּגוּם, זוֹ שֶׁאִיסּוּרָהּ שָׁוֶה בְּכֹל - אֵינוֹ דִּין שֶׁבְּנָהּ פָּגוּם? אוֹ דִּלְמָא אִיכָּא לְמִיפְרַךְ: מַה לְּאַלְמָנָה - שֶׁהִיא עַצְמָהּ מִתְחַלֶּלֶת! וְאָמַר לְהוּ: צָרוֹת - מִתְּיָרֵא אֲנִי,

בני

שכל הָרוֹאֶה אותם להרחיב את הנקב אוֹמֵר, לְאַפּוּשֵׁי מַיָּא הוּא דְּקָא עָבֵיד – כדי להרבות את מימי השוקת הם עושים כן, ולא משום שאין די להם בשפופרת הנוד, ומכיון שאין הדבר נראה כשתי תורות אין בזה משום 'לא תתגודדו'.

הגמרא מביאה הוכחה אחרת שעשו כדבריהם: תָּא שְׁמַע, דְּאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בַּר צָדוֹק, כְּשֶׁהָיִיתִי לוֹמֵד תּוֹרָה אֵצֶל רַבִּי יוֹחָנָן הַחֹרְנִי, רָאִיתִי שֶׁהָיָה אוֹכֵל פַּת חֲרִיכָה בְּמֶלַח בְּשֵׁנִי בַּצּוֹרֶת. בָּאתִי וְהוֹדַעְתִּי אֶת אַבָּא על כך. אָמַר לִי, לֵךְ וְהוֹלֵךְ לוֹ זֵיתִים, וְהוֹלַכְתִּי לוֹ זֵיתִים. רָאָה רבי יוחנן החורני את אוֹתָן זיתים שֶׁהֵן לַחִין, אָמַר לִי, אֵין אֲנִי אוֹכֵל זֵיתִים. שחשש שמא נגע עם הארץ בחבית החרס שבה היו נתונים הזיתים וטימאה מדרבנן, וחזרה החבית וטימאה את הזיתים. וסבר שהמוהל היוצא מהזיתים קודם דריכתם נחשב שמן, שהוא אחד משבעת המשקין המכשירים את האוכלים לקבלת טומאה. והמשיך רבי אלעזר בר צדוק: בָּאתִי וְהוֹדַעְתִּי אֶת אַבָּא שלא אכל רבי יוחנן מהזיתים, וְאָמַר לִי, לֵךְ וֵאמוֹר לוֹ, חָבִית זוּ נְקוּבָה הָיְתָה בשוליה, אֶלָּא שֶׁשּׁוּב סְתָמוּהָ הַשְּׁמָרִים, ומשום כך נשאר בתוכה המוהל ולחלח את הזיתים. ומאחר שניקב בעל הזיתים את החבית כדי שיזוב המוהל ממנה ויצא לחוץ, גילה דעתו שלא נוח לו שיפול המוהל על הזיתים, ואין המשקים מכשירים לקבלת טומאה אלא אם כן ניתנו על גבי האוכל לרצון הבעלים. וְתָנֵן במשנה (עדיות פ"ד מ"ו), חָבִית שֶׁל זֵיתִים מְגוּלְגָּלִים שדחוקים ועומדים בחבית, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, אֵין צְרִיכָה החבית לְנָקֵב, אלא אף בלא נקיבה אין המוהל מכשיר את הזיתים לקבלת טומאה, משום שאינו כשמן אלא כמי פירות שאינם נחשבים משקה להכשיר אוכלים לקבלת טומאה. וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים, צְרִיכָה החבית לְנָקֵב, משום שמוהל הוא כשמן המכשיר לקבלת טומאה. וּמוֹדִים בית הלל שֶׁאִם נִיקְּבָהּ לחבית, וְאחר כך סְתָמוּהָ הַשְּׁמָרִים, ונשאר המוהל בתוכה ולחלח את הזיתים, שֶׁהִיא טְהוֹרָה, משום שגילה דעתו שלא נוח לו בנפילת המוהל על הזיתים. וסיים רבי אלעזר בר צדוק ואמר, וְאַף עַל פִּי שֶׁרבי יוחנן החורני תַּלְמִיד שַׁמַּאי הָיָה, ולשיטת בית שמאי לא הוכשרו הזיתים לקבל טומאה, מכל מקום חשש לשיטת בית הלל, ולא אכל מן הזיתים עד שנודע לו שניקבה החבית, משום שאת כָּל מַעֲשָׂיו לֹא עָשָׂה אֶלָּא כְּדִבְרֵי בֵּית הִלֵּל.

מסיקה הגמרא את ראייתה: אִי אָמְרַת בִּשְׁלָמָא עָשׂוּ בית שמאי כדבריהם, הַיְינוּ רְבוּתֵיהּ [–החידוש] שאף על פי שהיה רבי יוחנן מתלמידי שמאי, מכל מקום נהג בכל מעשיו כבית הלל. אֶלָּא אִי אָמְרַת לֹא עָשׂוּ בית שמאי כדבריהם, מַאי רְבוּתֵיהּ – מהו החידוש בכך שעשה כבית הלל, והלא כל בית שמאי נהגו כן.

הגמרא מביאה הוכחה נוספת: תָּא שְׁמַע, שָׁאֲלוּ אֶת רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, צָרַת הַבַּת מַהוּ דינה ביבום וחליצה. אָמַר לָהֶם, מַחֲלוֹקֶת בֵּית שַׁמַּאי וּבֵית הִלֵּל היא. שוב שאלוהו: וַהֲלָכָה כְּדִבְרֵי מִי. אָמַר לָהֶם, מִפְּנֵי מָה אַתֶּם מַכְנִיסִין את ראשי בֵּין שְׁנֵי הָרִים גְּדוֹלִים כאלו, וּבֵין שְׁתֵּי מַחֲלוֹקוֹת גְּדוֹלוֹת כאלו, בֵּין בֵּית שַׁמַּאי וּבֵין בֵּית הִלֵּל, הלא מִתְיָרֵא אֲנִי שאם אפסוק הלכה כבית הלל, שֶׁמָּא יְרוֹצוּ [–ירוצצו] את גִּלְגֻּלְתִּי אנשי בית שמאי הבאים ממשפחות צרות אלו, לפי שיהיו נעשים פסולים על פי הוראתי זו. אֲבָל אֲנִי מֵעִיד לָכֶם עַל שְׁתֵּי מִשְׁפָּחוֹת גְּדוֹלוֹת שֶׁהָיוּ בִּירוּשָׁלַיִם, והן מִשְׁפַּחַת בֵּית צְבוֹעִים מִבֶּן עַכְמַאי, וּמִשְׁפַּחַת בֵּית קוֹפַאי מִבֶּן מְקוֹשֵׁשׁ, שֶׁהֵם בְּנֵי צָרוֹת של עריות שנישאו לשוק בלא חליצה בשיטת בית הלל. וּמֵהֶם יצאו כֹּהֲנִים גְּדוֹלִים, וְשִׁמְּשׁוּ עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ.

מסיקה הגמרא את ראייתה: אִי אָמְרַת בִּשְׁלָמָא עָשׂוּ בית שמאי כדבריהם, הַיְינוּ דְּקָאָמַר 'מִתְיָרֵא אֲנִי', שאלו שייבמו את צרות העריות היו בניהם ממזרים לדברי בית הלל, וירא היה רבי יהושע לפוסלם. אֶלָּא אִי אָמְרַת לֹא עָשׂוּ ולא ייבמו את צרות העריות, אַמַּאי קָאָמַר 'מִתְיָרֵא אֲנִי', והרי לא יעשה שום אדם ממזר בכך שיפסוק כבית הלל.

שואלת הגמרא: וּנְהִי נַמִּי דְּעָשׂוּ בית שמאי כדבריהם, מכל מקום עדיין יש לתמוה בדברי רבי יהושע, מַאי קאמר 'מִתְיָרֵא אֲנִי', וְהָא אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ להלן (מט.), אֵין מַמְזֵר אֶלָּא הנולד מביאת איסור של חַיְּבֵי מִיתוֹת בֵּית דִּין, ולא מחייבי כריתות. ולדבריו הנולד מצרת ערוה שהתייבמה אינו ממזר, לפי שאין הצרה עומדת על אחי בעלה אלא באיסור כרת של אשת אח, ואין בה חיוב מיתת בית דין. ונמצא שאף אם יפסוק כבית הלל, לא יעשה בכך את בני הצרות לממזרים.

מתרצת הגמרא: נְהִי נַמִּי דְּמַמְזֵר לֹא הֲוֵי בן הצרה לדברי רבי יהושע, מכל מקום פָּגוּם לכהונה מִיהוּ הֲוֵי. לפי שהוא מתחלל לכהונה מִקַּל וָחוֹמֶר מֵאַלְמָנָה, שכן אלמנה שנישאה לכהן גדול, הולד הנולד לה מתחלל לכהונה, משום שנאמר באיסור זה (ויקרא כא טו) 'וְלֹא יְחַלֵּל זַרְעוֹ בְּעַמָּיו', ומכאן שאם נשאה הוא מחלל את זרעו הנולד לו ממנה. וקל וחומר הוא, מָה אַלְמָנָה שֶׁאֵין אִיסּוּרָהּ נוֹהֵג בַּכֹּל, אלא רק בכהן גדול, ומכל מקום בְּנָהּ הנולד מביאה זו פָּגוּם לכהונה, ערוה זוֹ האסורה באיסור כרת, שֶׁאִיסּוּרָהּ שָׁוֶה בַּכֹּל כו' ואסורה היא לישראלים ככהנים, כל שכן שבנה הנולד מביאת איסור זה שהוא פגום לכהונה. ולכן חשש לפסוק כבית הלל, שכן על ידי זה יפגום את בני הצרות שהתייבמו.

מקשה הגמרא: הלא קָבְעוּ מִינֵיהּ מרבי יהושע מהו דין צָרוֹת העריות לגבי יבום וחליצה, וְקָפְּשֵׁט לֵיהּ [–והשיבם] על בְּנֵי צָרוֹת אלו שנישאו לשוק בלא חליצה שהם כשרים לכהונה. והרי אף לבית שמאי בני צרות שנישאו לשוק כשרים, שהרי בני חייבי לאוין הם.

מתרצת הגמרא: תַּרְתֵּי קָא בָּעֵי מִינֵיהּ – על שני הדברים נשאל רבי יהושע. תחילה שאלוהו, צָרוֹת העריות מַאי דינן ביבום וחליצה. וְעוד שאלוהו, אִם תִּמְצֵי לוֹמַר שהלכה בצָרוֹת כְּבֵית הִלֵּל, והרי הן נישואות לשוק בלא חליצה, עדיין יש להסתפק בבְּנֵי אותן צָרוֹת דְּנהגו כבֵית הִלֵּל, לְבֵית שַׁמַּאי מַהוּ דינם לכהונה. שלשיטתם שהן אסורות בלאו של 'לא תהיה אשת המת החוצה', האם הנולד מביאת איסור לאו מתחלל לכהונה או לא.

שואלת הגמרא: לְמַאי נַפְקָא מִינָּהּ מהי דעת בית שמאי בזה, הלא בין כך הלכה כבית הלל. משיבה הגמרא: אף שאין בספק זה נפקא מינה להלכה בבני הצרות עצמם, מכל מקום יש לְמִיפְּשַׁט ממנו את הספק בדין וְלַד מַחְזִיר גְּרוּשָׁתוֹ – שילדה לו בת לאחר שנישאה לאחר והחזירה, האם לְדעת בֵּית הִלֵּל היא נפסלת לכהונה או לא. האם הבת הנולדת מנישואין אלו האסורים בלאו של 'לא יוּכַל בַּעְלָהּ הָרִאשׁוֹן אֲשֶׁר שִׁלְּחָהּ לָשׁוּב לְקַחְתָּהּ לִהְיוֹת לוֹ לְאִשָּׁה אַחֲרֵי אֲשֶׁר הֻטַּמָּאָה' (דברים כד ד), מותרת להנשא לכהן או לא. וצדדי ספק זה הם כאותם הצדדים שבספק בבנות הצרות שנישאו לשוק בלא חליצה לבית שמאי, שכן שניהם חייבי לאוין. מִי קָאַמְרִינַן שהן פסולות לכהונה מִקַּל וָחוֹמֶר, וּמָה אַלְמָנָה לְכֹהֵן גָּדוֹל שֶׁאֵין אִיסּוּרָהּ שָׁוֶה בַּכֹּל, בְּנָהּ פָּגוּם לכהונה, גרושה מוחזרת זוֹ [וכן יבמה לשוקן] שֶׁאִיסּוּרָהּ שָׁוֶה בַּכֹּל אֵינוֹ דִּין שֶׁיְּהֵיה בְּנָהּ פָּגוּם לכהונה. אוֹ דִּלְמָא, אין הבת נפסלת לכהונה, משום דְּאִיכָּא לְמִיפְרַךְ לקל וחומר זה, מָה לְאַלְמָנָה שֶׁהִיא עֲצָמָהּ מִתְחַלֶּלֶת לכהונה בביאת הכהן גדול, שהרי לאחר שמת היא נאסרת אף על כהן הדיוט, ועל כן זרעה מתחלל לכהונה, מה שאין כן בגרושה מוחזרת ובצרת ערוה שנישאת לשוק שאינן נפסלות לכהונה מחמת ביאת איסור זו, ועל כן אף בתן שנולדה מביאה זו אינה נפסלת לכהונה.

וְאָמַר לְהוּ רבי יהושע, מה ששאלתם על צָרוֹת העריות, האם הם מותרות ביבום או לא, על כך מִתְיָרֵא אֲנִי מבני הצרות שהתייבמו להכריע הלכה כבית הלל הפוגמים אותם לכהונה.

לעורר בעצמו האמונה וביטחון גמור בהזן ומפרנס לכל בשר, כי הוא יתברך יתן לו פרנסתו ברווח.

היום יום טז אדר שני

אבל על בְּנֵי הַצָּרוֹת שנישאו לשוק בלא חליצה אֲנִי מֵעִיד לָכֶם, שאף לבית שמאי כשרים הם לכהונה, שכן ממשפחות של צרות אלו התמנו כהנים גדולים, ומינויים נעשה גם על דעת בית שמאי. הרי לנו שאין לפסלם מקל וחומר מאלמנה לכהן גדול, ואם כן אף ולד מחזיר גרושתו אינו פגום לכהונה.

הגמרא מביאה הוכחה נוספת שבית שמאי עשו כדבריהם: תָּא שְׁמַע, כִּימֵי רַבִּי דּוֹסָא בֶּן הַרְכִּינָס שהיה מתלמידי בית שמאי, הוּתְּרָה צָרַת הַבַּת לָאַחִין של בעלה המת ביבום. שְׁמַע מִינָּהּ, עָשׂוּ בית שמאי כדבריהם. מסיקה הגמרא: שְׁמַע מִינָּהּ.

הגמרא חוזרת לברייתא שהובאה לעיל: גּוּפָא, כִּימֵי רַבִּי דּוֹסָא בֶּן הַרְכִּינָס הִתִּירוּ צָרַת הַבַּת לָאַחִין של בעלה המת. וְהָיָה הַדָּבָר קָשֶׁה לַחֲכָמִים להודיעו שאין הלכה כן, מִפְּנֵי שֶׁרבי דוסא בן הרכינס חָכָם גָּדוֹל הָיָה, וְעֵינָיו קָמוּ [–הפסיקו] מלראות, ומשום כך נמנע מִלָּבֹא לְבֵית הַמִּדְרָשׁ. אָמַר[ו], (ו)מִי יֵלֵךְ וְיוֹדִיעוּ שהלכה בבית הלל האוסרים צרת ערוה ביבום. אָמַר לָהֶן רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, אֲנִי אֵלֵךְ, וְאַחֲרַיו מִי הלך, רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה, וְאַחֲרָיו מִי הלך, רַבִּי עֲקִיבָא. הָלְכוּ וְעָמְדוּ עַל פֶּתַח בֵּיתוֹ של רבי דוסא בן הרכינס. נִכְנְסָה שִׁפְחָתוֹ וְאָמְרָה לוֹ, רַבִּי, חֲכָמֵי יִשְׂרָאֵל בָּאִין אֶצְלְךָ. אָמַר לָהּ, יִכָּנְסוּ. וְנִכְנְסוּ. תִּפְסוֹ רבי דוסא לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, וְהוֹשִׁיבָהוּ עַל מִטָּה שֶׁל זָהָב. אָמַר לוֹ רבי יהושע, רַבִּי, אֱמוֹר לְתַלְמִידְךָ הָאַחַר, וְיֵשֵׁב אף הוא. אָמַר לוֹ רבי דוסא, מִי הוּא, אמר לו, רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה הוא. אָמַר רבי דוסא, וְכִי יֵשׁ לוֹ בֵּן לַעֲזַרְיָה חֲבֵירֵנוּ. קָרָא עָלָיו רבי דוסא את הַמִּקְרָא הַזֶּה, 'נַעַר הָיִיתִי גַּם זָקַנְתִּי וְלֹא רָאִיתִי צַדִּיק נֶעֱזָב וְזַרְעוֹ מְבַקֵּשׁ לָחֶם' (תהלים לז כה). 'נער הייתי' בימי עזריה, ו'גם זקנתי' בימי רבי אלעזר בנו, 'ולא ראיתי צדיק נעזב', שהיו עזריה ובנו עשירים גדולים. תִּפְסוֹ רבי דוסא לרבי אלעזר בן עזריה וְהוֹשִׁיבוֹ עַל מִטָּה שֶׁל זָהָב. אָמַר לוֹ רבי יהושע, רַבִּי, אֱמוֹר לְתַלְמִידְךָ הָאַחַר וְיֵשֵׁב גם הוא. אָמַר לוֹ רבי דוסא, מִי הוּא, אמר לו, עֲקִיבָא בֶּן יוֹסֵף הוא. אָמַר לוֹ רבי דוסא לרבי עקיבא, וכי אַתָּה הוּא עֲקִיבָא בֶּן יוֹסֵף שֶׁשִּׁמְךָ הוֹלֵךְ מִסּוֹף הָעוֹלָם וְעַד סוֹפוֹ. שֵׁב בְּנִי שֵׁב, כְּמוֹתְךָ יִרְבּוּ בְּיִשְׂרָאֵל.

הִתְחִילוּ החכמים מְסַבְּבִים אוֹתוֹ בעקיפין בַּהֲלָכוֹת, עַד שֶׁהִגִּיעוּ לְהַלכה זו של צָרַת הַבַּת. אָמְרוּ לֵיהּ, צָרַת הַבַּת מַהוּ דינה ביבום. אָמַר לָהֶן רבי דוסא, מַחֲלוֹקֶת בֵּית שַׁמַּאי וּבֵית הִלֵּל הִיא. שוב שאלוהו: הֲלָכָה כְּדִבְרֵי מִי. אָמַר לָהֶן, הֲלָכָה כְּבֵית הִלֵּל. אָמְרוּ לֵיהּ, וְהָלֹא מִשְּׁמְךָ אָמְרוּ, הֲלָכָה כְּבֵית שַׁמַּאי, שהיא מותרת ביבום. אָמַר לָהֶם, האם בשם 'דּוֹסָא' שְׁמַעְתֶּם כן אוֹ בשם 'בֶּן הַרְכִּינָס' סתם שְׁמַעְתֶּם כן. אָמְרוּ לֵיהּ, חַיֵּי רַבִּי [לשון שבועה היא], בשם 'בן הרכינס' סְתָם שָׁמַעְנוּ כן. אָמַר לָהֶם, אָח קָטָן יֵשׁ לִי, וּבְכוֹר שֶׁטָּן הוּא, כלומר חריף הוא ועומד על דעתו, וְיוֹנָתָן שְׁמוֹ. וְהוּא זה שהתיר את צרת הבת, לפי שמתַּלְמִידֵי שַׁמַּאי הוא. וְהִזְהֲרוּ ממנו שֶׁלֹּא יְקַפֵּחַ אֶתְכֶם בַּהֲלָכוֹת אלו, לְפִי שֵׁשׁ עִמּוֹ שֶׁלֹּשׁ מֵאוֹת תְּשׁוּבוֹת בְּצָרַת הַבַּת להוכיח עליה שֶׁהִיא מוּתֶּרֶת. אֲבָל אין הלכה כדבריו, לפי שמֵעִיד אֲנִי עָלַי שְׁמַיִם וָאָרֶץ, שֶׁעַל מְדוֹכָה זוֹ יָשַׁב חַנִּי הַנְּבִיא, וְאָמַר שֶׁלֹּשָׁה דְּבָרִים. א. צָרַת הַבַּת אֲסוּרָה ביבום.

ב. בני ישראל הגרים בעַמּוֹן וּמוֹאָב מְעַשְּׂרִין מַעֲשַׂר עָנִי בַּשְּׁבִיעִית. שכן פירות של השנה הראשונה והשניה והרביעית והחמישית של השמיטה חייבים במעשר שני, ופירות השנה השלישית והשישית חייבים במעשר עני. והשנה השביעית שהיא שנת השמיטה פטורה לגמרי מתרומות ומעשרות, משום שפירותיה הפקר, וההפקר פטור מתרומה ומעשר. ואין מצות השמיטה נוהגת אלא בארץ ישראל, וכן חיוב תרומות ומעשרות אינו נוהג אלא בארץ. אלא שחייבו חכמים את הארצות הסמוכות לארץ ישראל, מצרים ובבל ועמון ומואב, בתרומות ומעשרות, כמבואר במשנה במסכת ידים (פ"ד מ"ג). נמצא שאף שאין נוהג חיוב תרומות ומעשרות בשנה השביעית בארץ, נוהג הוא בארצות אלו כבשאר השנים, שהרי אין השמיטה נוהגת בהן, ואין פירותיהן הפקר בשנה זו. והעיד רבי דוסא בן הרכינס בשם חגי הנביא שבעמון ומואב הפרישו בשנת השביעית מעשר עני.

ג. וּמְקַבְּלִים גֵּרִים מִן הַעמים הנקראים קַרְדּוּיִין וּמִן הַתַּרְמוֹדִים, ואף שאם נולדו מבנות ישראל שהתעברו מנכרים הרי הם נקראים ממזרים לדעת שיטה מסויימת, והיה מקום להמנע מלגיירם משום שיפסלו מלבוא בקהל, אין חוששים לכך. אלא אנו תולים בודאות שנולדו מנכריות, והרי הם גויים לכל דבר, ולאחר גירותם יותרו לבוא בקהל.

הברייתא מביאה את המשך מעשה זה: תָּנָא, כְּשֶׁנִּכְנְסוּ רבי יהושע ורבי אלעזר בן עזריה ורבי עקיבא לרבי דוסא בן הרכינס, נִכְנְסוּ בְּפֶתַח אֶחָד, כְּשֶׁיָּצְאוּ ממנו יָצְאוּ בִּשְׁלֹשָׁה פְּתָחִים, כדי שלא יפגשו יחד את יונתן בן הרכינס אחי רבי דוסא, שמא יקפחם בהלכות ויאלצו להודות לו ולקבוע הלכה כדבריו. פָּגַע בּוֹ יונתן בן הרכינס בְּרַבִּי עֲקִיבָא, וַאֲקַשֵּׁי לֵיהּ יונתן קושיא. וְאוֹקְמֵיהּ – וענהו רבי עקיבא והעמידו על דבריו. אָמַר לוֹ יונתן, וכי אַתָּה הוּא עֲקִיבָא שֶׁשִּׁמְךָ הוֹלֵךְ מִסּוֹף הָעוֹלָם וְעַד סוֹפוֹ. אַשְׁרֶיךָ שֶׁזָּכִית לְשֵׁם שכזה, ובאמת עֲדַיִן לֹא הִגַּעְתָּ לְמַדְרֵגַת רוֹעֵי בָקָר. אָמַר לוֹ רַבִּי עֲקִיבָא, וַאֲפִילּוּ לְמַדְרֵגַת יותר פחותה של רוֹעֵי צֹאן לא הגעתי.

הגמרא דנה בהלכה השניה שאמר חגי הנביא: בני ישראל הגרים בעַמּוֹן וּמוֹאָב מְעַשְּׂרִין מַעֲשַׂר עָנִי בַּשְּׁבִיעִית, משום דְּאָמַר מַר, הַרְבֵּה כְּרַכִּים כָּבְשׁוּ עוֹלֵי מִצְרַיִם והתקדשו בקדושת ארץ ישראל הראשונה על ידי יהושע, וְלֹא כָּבְשׁוּ עוֹלֵי בָבֶל בימות עזרא, ועל כן לא התקדשו בקדושת ארץ ישראל השניה, ועמון ומואב בכלל כרכים אלו. וְהלכה בידינו שקְדוּשָׁה רִאשׁוֹנָה של ארץ ישראל קְדֻשָּׁה לְשַׁעָתָהּ בלבד, ואולם לֹא קְדֻשָּׁה לְעָתִיד לָבֹא לאחר שגלו ממנה בחורבן הבית הראשון. וְהַנִּיחוּם עולי בבל לכרכים אלו ולא קידשום, כְּדֵי שֶׁיִּסְמְכוּ עֲלֵיהֶן עֲנִיִּים של ארץ ישראל בַּשנה הַשְּׁבִיעִית. ומאחר שכל מטרת הדבר היתה לצורך העניים, לכן תיקנו בהם מעשר עני ולא מעשר שני.

הגמרא דנה בהלכה השלישית שאמר חגי הנביא: וּמְקַבְּלִים גֵּרִים מִן הַקַּרְדּוּיִים וְהַתַּרְמוֹדִים. מקשה הגמרא: אֵינִי – היתכן כדבר הזה, וְהָא תָּנֵי רָמִי בַּר יְחֶזְקֵאל, אֵין מְקַבְּלִים גֵּרִים מִן הַקַּרְדּוּיִים, משום שחוששים להם שמא ישראלים ממזרים הם.

מתרצת הגמרא: אָמַר רַב אַשִּׁי, לא ב'קרדויים' שנה רמי בר יחזקאל אלא באומה של 'קַרְתּוּיִים' אִתְּמַר כן, שאין מקבלים מהם גרים משום החשש האמור. כְּדַאֲמְרֵי אִינְשֵׁי, 'קַרְתּוּיִים פְּסוּלִים'. אבל הקרדויים מוחזקים לנו כנכרים ודאיים, ועל כן מקבלים גרים מהם.

הגמרא מביאה שמועה זו באופן אחר: וְאִיכָּא דְּאָמְרֵי, תָּנֵי רָמִי בַּר יְחֶזְקֵאל, אֵין מְקַבְּלִים גֵּרִים מִן אומת הַקַּרְתּוּיִים. מקשה הגמרא: מַאי לָאו, הַיְינוּ קַרְתּוּיִים הַיְינוּ קַרְדּוּיִים, ואומה אחת היא, ואם כן נסתרים דברי הברייתא של רמי בר יחזקאל מדברי חגי הנביא. מתרצת הגמרא: אָמַר רַב אַשִּׁי, לֹא כן הוא, אלא קַרְתּוּיֵי הם עם לְחוּד, וְקַרְדּוּיֵי הם עם לְחוּד. וּכְדַאֲמְרֵי אִינְשֵׁי, קַרְתּוּיֵי פְּסִילֵי.

הגמרא מביאה שיטה של אמוראים החולקים על הדין האמור: רַבִּי יוֹחָנָן וְסָבְיָא דְּאָמְרֵי תַּרְוַיְיהוּ, אֵין מְקַבְּלִים גֵּרִים מִן הַתַּרְמוֹדִים, משום שיש לחשוש שמא ישראלים ממזרים הם שנטמעו בתוך אומה זו. ולשיטתם לא אמר חגי הנביא שמקבלים מהם גרים.

מקשה הגמרא: וְכִי מִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן הָכֵי. וְהָתְנַן במשנה (נדה נז:), גזרו חכמים על כל כתם דם הנמצא בבגד שהוא טמא, שמא מדם נדה הוא. ואין טומאה בדם נדה אלא כשהוא בא מבנות ישראל ולא מן הנכריות. ועל כן כָּל הַכְּתָמִים הַבָּאִים מִן הָרֶקֶם טְהוֹרִים, מפני שכתמיה הם של נכרים ולא של ישראל. וְרַבִּי יְהוּדָה מְטַמֵּא אף את הכתמים הבאים מרקם, מִפְּנֵי שֶׁהֵם גֵּרִים שהתגיירו ויש בהם טומאת נדה, ומה שהם נראים כנכרים הוא משום שהם טוֹעִים וחזרו לסורם, אך עדיין ישראלים הם. אבל כתמים הנמצאים מִבֵּין המקומות שגרים שם הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים בלבד, לדברי הכל הם טְהוֹרִים. וְהַוֵּינָן בָּהּ – ודקדקנו בדברי משנה זו,

רש"ל

בני צרות — דבית הלל דקא בעיתו אי הם פגומים. **מעיד אני לכם** — שהם כהנים גדולים. **בימי רבי דוסא הותרה** — אחיו של רבי דוסא, שהיה מתלמידי בית שמאי התירה, כדתני לקמן, ועשו על פיו ונהגו כן. **שהכם גדול היה** — וסבורים חכמים שהוא התירה. קמו — עמדו מלראות. **אמר לו** — רבי יהושע לרבי דוסא: אמור לתלמידך אחר וישב. **דוסא** — התירו, שמעתם אומרים? **או כן הרכינם** — בלא דוסא. **סתם שמענו** — בן הרכינס סתם, ושמו לא הוזכר. **ככור שמן הוא** — חריף ועומד על שמועה ועושה מעשה, ואינו שב משמועתו לעשות כרבים. **עמון ומואב** — ישראלים הדרים בארץ עמון ומואב, שכיבש משה מסיחון, ונתקדשו בקדושת ארץ ישראל, ועכשיו בבית שני בטלה קדושתה, וזורעין בשביעית. ותקנו להן מעשר ראשון ומעשר עני בשביעית, כדמפרש לקמן, מפני פרנסת עניים שבארץ ישראל שאין להם מה לאכול בשביעית, לפי שבטל לקט שכחה ופיאה, והולכים שם ונוטלים לקט שכחה ופיאה ומעשר עני. **ומקבלים גרים מן הקרדויין כו'** — ולא אמרינן ממזרים הן, מבנות ישראל שבאו עליהן נברים, דאיכא רבנן דפסלי. **פגע בו** — יונתן ברבי עקיבא. **וקדושה ראשונה** — דבימי יהושע קדשה לשעתה ולא לעתיד. הלכך זורעים בהן בשביעית, שיסמכו עליהן עניים לשכור עצמן לחרוש ולקצור. ועוד: ליטול לקט שכחה ופיאה ומעשר עני. **אין מקבלין גרים** — מפרש לקמן שממזרים הן מישראל שנטמעו שם. **הכתמים** — שנמצאו בבגדים הבאים מרקם. **טהורים** — לפי שלא גזרו על כתמי נברים. **שהם גרים** — ודמם מטמא. **וטועים** — שהמירו דתם, וגזרו על כתמיהם, שאף על פי שחטאו, שהמירו — ישראלים הם. **מכין הנכרים** — שאין ישראל דרים שם. ואפילו

תוספות

בני צרות אני מעיד לכם — דכשרים אף לבית שמאי. ואם תאמר: לשמואל, דמספקא ליה ב"האשה רבה" (יבמות צב.ב) אי קידושין תופסין ביבמה לשוק, אם כן פשיטא דכשירה, דמיד שקדשה פקעה לה זיקה, כדאמרי' בשומרת יבם שקידש אחותה שקידושיה מפקיעין הייבום! ויש לומר, דלא דמי: דהתם אין שום תקנה לעשות שתתייבם, שאין להמית אחותה. אבל היבמה שנתקדשה לשוק — אפשר לתקן על ידי גירושין שתתייבם. הלכך לא פקע זיקה. ועוד אמר רבי יצחק: ד"לא תהיה אשת המת לאיש זר" — משמע דאפילו על ידי הויה, דהיינו קידושין, לא תהיה לאיש זר, דלהכי אפקיה בלשון הויה.

יצאו בשלשה פתחים — שלא ימצאם כולם יחד ויקפדם בהלכות, ויצטרכו לקבוע הלכה כמותו. אי נמי: יצאו בשלשה פתחים כדי שימצאו וישמעו תשובתו. **עמון** ומואב מעשרין מעשר עני בשביעית — פירש בקונטרס: ישראלים הדרים בארץ עמון ומואב שכיבש משה מסיחון, ונתקדשו בקדושת הארץ, ועכשיו בבית שני בטלה קדושתה. וקשה לרבינו תם: דאמר בפרק "מקום שנהגו" (פסחים נב.ב), שלש ארצות לביעור: יהודה ועבר הירדן וגליל. ועבר הירדן היא ארץ סיחון ועוג, אלמא שקדושה עולי בבל! ואומר רבינו תם: דהתם בארץ סיחון ועוג שלא היתה של עמון ומואב, אבל ארץ סיחון שכיבש מעמון ומואב — לא קדשו עולי בבל, כדמשמע הכא. ועוד אמר רבינו תם: דמצינו למימר דהכא בארץ עמון ומואב שלא כיבש סיחון מעולם, שלא קדשוהו אפילו עולי מצרים. וכן משמע במסכת ידים (פרק ד משנה ג) דמדמה לה מצרים ובבל. והכי פירושו הכא, דאמר מר: הרבה כרכים קדשו עולי מצרים ועולי בבל לא קדשום, והניחום כדי שיסמכו עליהם עניים. אלמא חששו לתקנת עניים, אף על גב דמארץ ישראל היו — נמנעו מלקדש. כל שכן בעמון ומואב, שלא נתקדש מעולם, שראוי לתקן מעשר עני בשביעית ולא מעשר שני. דבמסכת ידים איכא מאן דאמר מעשר שני בשביעית. וכן יש לפרש במסכת חגיגה (ג,א) דקאמר נמי רבי אלעזר התם עמון ומואב מעשרין מעשר עני בשביעית. ומפרש: מה טעם — הרבה כרכים כו'. ולא בעי למימר דעמון ומואב הוא מכרכים שכבשו עולי מצרים. ותדע, דהא לרבי אליעזר מספקא ליה בפרק קמא דמגילה (י,א) ובפרק שני דשבועות (טז,א) אי סבר קדושה ראשונה קדשה לעתיד לבא או לא, ורבי יהושע סבירא ליה דקדשה לעתיד לבא במגילה ובשבועות, ואפילו הכי אית ליה במסכת ידים בעמון ומואב כרבי אליעזר. אלא על כרחך, הא דקאמר התם מה טעם — לא מדברי רבי אליעזר הוא, ודברי רבי אליעזר הם במסכת ידים ולא קתני לה התם, אלא התלמוד הוא שמפרש כן דלמאן דאמר לא קדשה — הניחו לקדש אף מארץ ישראל בשביל עניים, ולכך אין תימה אם גזרו על עמון ומואב מעשר עני ולא מעשר שני. והא דשבק הכא ובחגיגה טעמא דקאמר רבי טרפון בהדיא במסכת ידים מצרים — חוץ לארץ, עמון ומואב — חוץ לארץ, מה מצרים שהיא קרובה — עשאוה מעשר עני כדי שיסמכו עליה עניים, אף עמון ומואב כו'. משום דניחא ליה לתלמוד דמשכחת טעמא דאף בארץ ישראל

בְּנֵי צָרוֹת אֲנִי מֵעִיד לָכֶם. תָּא שְׁמַע: בִּימֵי רַבִּי דּוֹסָא בֶּן הָרְכִּינָס הוּתְּרָה צָרַת הַבַּת לָאַחִין. שְׁמַע מִינַּהּ: עָשׂוּ, שְׁמַע מִינַּהּ. גּוּפָא, בִּימֵי רַבִּי דּוֹסָא בֶּן הָרְכִּינָס הִתִּירוּ צָרַת הַבַּת לָאַחִין וְהָיָה הַדָּבָר קָשֶׁה לַחֲכָמִים, מִפְּנֵי שֶׁחֲכָם גָּדוֹל הָיָה וְעֵינָיו קָמוּ מִלְּבֹא לְבֵית הַמִּדְרָשׁ. אָמַר: וּמִי יֵלֵךְ וְיוֹדִיעוּ? אָמַר לָהֶן רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: אֲנִי אֵלֵךְ. וְאַחֲרָיו מִי? רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה, וְאַחֲרָיו מִי? רַבִּי עֲקִיבָא. הָלְכוּ וְעָמְדוּ עַל פֶּתַח בֵּיתוֹ, נִכְנְסָה שִׁפְחָתוֹ, אָמְרָה לוֹ: רַבִּי, חֲכָמֶיךָ יִשְׂרָאֵל בָּאִין אֵצְלְךָ. אָמַר לָהּ: יִכָּנְסוּ, וְנִכְנְסוּ. הִפְסוֹ לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְהוֹשִׁיבָהוּ עַל מִטָּה שֶׁל זָהָב, אָמַר לוֹ: רַבִּי, אֱמוֹר לְתַלְמִידְךָ אַחֵר וֵישֵׁב. אָמַר לוֹ: מִי הוּא? רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה. אָמַר: וְיֵשׁ לוֹ בֵּן לַעֲזַרְיָה חֲבֵירֵנוּ? קָרָא עָלָיו הַמִּקְרָא הַזֶּה: "נַעַר הָיִיתִי גַּם זָקַנְתִּי וְלֹא רָאִיתִי צַדִּיק נֶעֱזָב וְזַרְעוֹ מְבַקֵּשׁ לָחֶם". הִפְסוֹ וְהוֹשִׁיבוֹ עַל מִטָּה שֶׁל זָהָב. אָמַר לוֹ: רַבִּי, אֱמוֹר לְתַלְמִידְךָ אַחֵר וֵישֵׁב. אָמַר לוֹ: וּמִי הוּא? עֲקִיבָא בֶּן יוֹסֵף. אָמַר לוֹ: אַתָּה הוּא עֲקִיבָא בֶּן יוֹסֵף, שֶׁשִּׁמְךָ הוֹלֵךְ מִסּוֹף הָעוֹלָם וְעַד סוֹפוֹ? שֵׁב בְּנִי, שֵׁב, כְּמוֹתְךָ יִרְבּוּ בְּיִשְׂרָאֵל! הִתְחִילוּ מְסַבְּבִים אוֹתוֹ בַּהֲלָכוֹת, עַד שֶׁהִגִּיעוּ לְצָרַת הַבַּת. אָמְרוּ לֵיהּ: צָרַת הַבַּת מַהוּ? אָמַר לָהֶן: מַחֲלוֹקֶת בֵּית שַׁמַּאי וּבֵית הִלֵּל. הֲלָכָה כְּדִבְרֵי מִי? אָמַר לָהֶן: הֲלָכָה כְּבֵית הִלֵּל. אָמְרוּ לֵיהּ: וַהֲלֹא מִשִּׁמְךָ אָמְרוּ הֲלָכָה כְּבֵית שַׁמַּאי! אָמַר לָהֶם: דּוֹסָא שֶׁמַּעְתֶּם, אוֹ בֶּן הָרְכִּינָס שֶׁמַּעְתֶּם? אָמְרוּ לֵיהּ: חַיֵּי רַבִּי, סְתָם שֶׁמַּעְנוּ. אָמַר לָהֶם: אָח קָטָן יֵשׁ לִי, בְּכוֹר שֶׁמָּן הוּא, וְיוֹנָתָן שְׁמוֹ, וְהוּא מִתַּלְמִידֵי שַׁמַּאי. וְהִזְהֲרוּ שֶׁלֹּא יְקַפֵּחַ אֶתְכֶם בַּהֲלָכוֹת. לְפִי שֶׁיֵּשׁ עִמּוֹ שֶׁלֹּשׁ מֵאוֹת תְּשׁוּבוֹת בְּצָרַת הַבַּת שֶׁהִיא מוּתֶּרֶת. אֲבָל מֵעִיד אֲנִי עָלַי שָׁמַיִם וָאָרֶץ שֶׁעַל מְדוּכָה זוֹ יָשַׁב חַגַּי הַנָּבִיא וְאָמַר שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים: צָרַת הַבַּת אֲסוּרָה, עַמּוֹן וּמוֹאָב מְעַשְּׂרִין מַעֲשַׂר עָנִי בַּשְּׁבִיעִית, וּמְקַבְּלִים גֵּרִים מִן הַקַּרְדּוּיִין וּמִן הַתַּרְמוֹדִים. תָּנָא: כְּשֶׁנִּכְנְסוּ נִכְנְסוּ בְּפֶתַח אֶחָד, כְּשֶׁיָּצְאוּ - יָצְאוּ בִּשְׁלֹשָׁה פְּתָחִים. פָּגַע בּוֹ בְּרַבִּי עֲקִיבָא, אַקְשֵׁי לֵיהּ וְאוֹקְמֵיהּ. אָמַר לוֹ: אַתָּה הוּא עֲקִיבָא שֶׁשִּׁמְךָ הוֹלֵךְ מִסּוֹף הָעוֹלָם וְעַד סוֹפוֹ? אַשְׁרֶיךָ שֶׁזָּכִיתָ לְשֵׁם, וַעֲדַיִן לֹא הִגַּעְתָּ לְרוֹעֵי בָקָר. אָמַר לוֹ רַבִּי עֲקִיבָא: וַאֲפִילּוּ לְרוֹעֵי צֹאן. "עַמּוֹן וּמוֹאָב מְעַשְּׂרִין מַעֲשַׂר עָנִי בַּשְּׁבִיעִית" דְּאָמַר מָר: הַרְבֵּה כְּרַכִּים כָּבְשׁוּ עוֹלֵי מִצְרַיִם וְלֹא כָּבְשׁוּ עוֹלֵי בָבֶל, וּקְדוּשָׁה רִאשׁוֹנָה קִדְּשָׁה לְשַׁעְתָּהּ וְלֹא קִדְּשָׁה לְעָתִיד לָבֹא, וְהִנִּיחוּם כְּדֵי שֶׁיִּסְמְכוּ עֲלֵיהֶן עֲנִיִּים בַּשְּׁבִיעִית. וּמְקַבְּלִים גֵּרִים מִן הַקַּרְדּוּיִים וְהַתַּרְמוֹדִים. אִינִי? וְהָא תָּנֵי רָמִי בַּר יְחֶזְקֵאל: אֵין מְקַבְּלִים גֵּרִים מִן הַקַּרְדּוּיִים! אָמַר רַב אַשִׁי: קַרְתּוּיִים אִתְּמַר. כִּדְאָמְרִי אֱינָשֵׁי: קַרְתּוּיִים פְּסוּלִים. וְאִיכָּא דְּאָמְרִי, תָּנֵי רָמִי בַּר יְחֶזְקֵאל: אֵין מְקַבְּלִים גֵּרִים מִן הַקַּרְתּוּיִים. מַאי לָאו - הַיְינוּ קַרְתּוּיִים הַיְינוּ קַרְדּוּיִים? אָמַר רַב אַשִׁי: לָא, קַרְתּוּיֵי לְחוּד וְקַרְדּוּיֵי לְחוּד. כִּדְאָמְרִי אֱינָשֵׁי: קַרְתּוּיֵי פְּסִילֵי. רַבִּי יוֹחָנָן וְסָבְיָא דְּאָמְרִי תַּרְוַיְיהוּ: אֵין מְקַבְּלִים גֵּרִים מִן הַתַּרְמוֹדִים. וּמִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן הָכִי? וְהָתְנַן: כָּל הַכְּתָמִים הַבָּאִים מִן הָרֶקֶם טְהוֹרִים, וְרַבִּי יְהוּדָה מְטַמֵּא, מִפְּנֵי שֶׁהֵם גֵּרִים וְטוֹעִים, מִבֵּין הַנָּכְרִים טְהוֹרִים. וְהָוֵינַן בָּהּ:

הניחו מלקדש בשביל עניים, וכל שכן עמון ומואב שהן חוץ לארץ. **כל** הכתמים הבאים מרקם טהורים — אף על גב דברקם נמי הוו ישראל, כדתנן בריש גיטין (ב,א) "אף המביא מן הרקם ומן החגר" — מ"מ, כתמים הבאים מרקם — טהורים, דלאו דישראלים נינהו. דישראל מצניעים כתמיהם, ונכרים הדרים שם נכרים גמורים, ולא ישראל מומרים.

(שייך לדף טז,א) **רבי** יוחנן וסביא אמרי אין מקבלין גרים מן התרמודיים — תימה: היכי פליג רבי יוחנן אחגי הנביא? ושמא סבר רבי יוחנן שלא אֶמְרָה חגי מעולם. **קא** פסיק ותני אפילו מתרמוד — תימה: דלמא לבד מתרמוד, כדאמרינן בפרק קמא דגיטין (ו,א): לא, לבר מבבל.

אמוראי נינהו ואליבא דרבי יוחנן — דההוא דסבר אין מקבלים גרים מן התרמוד לית ליה אליבא דרבי יוחנן שתהא הלכה כסתם משנה. אי נמי: סבר מן הנכרים טהורים, לבד מתרמוד. ומיהו, על כרחך צריך לומר דלית ליה הלכה כסתם משנה, דהא קסבר נכרי ועבד הבא על ישראלית הולד ממזר, וסתם מתניתין ד"האומר" (קדושין סו,ב) סברה דהולד כשר. דלרבי עקיבא דוקא, דאמר אין קידושין תופסין בחייבי לאוין, הוא דהוי ממזר מנכרי ועבד, כדמוכח בפרק "עשרה יוחסין" (קידושין עה,ב), ומתניתין ד"האומר" סוברת דקידושין תופסין בחייבי לאוין, דקתני: כל מקום שיש קידושין ויש שם עבירה, כגון ממזרת ונתינה לישראל. ואם כן אין ממזר מנכרי ועבד. והא דקתני התם: כל מי שאין לה עליו קידושין אבל יש עליה קידושין מעל אחרים הולד ממזר — היינו כמו שמפרש התם: ואיזו היא — כגון הבא על אחת מכל עריות שבתורה, ולא מנכרי ועבד, אף על גב דנכרי ועבד נמי אין לה עליו קידושין, ויש עליה קידושין מעל אחרים. וכהאי גוונא איכא בגמרא. ואף על גב דאיכא סתמא אחרינא לקמן בפרק "אלמנה" (סט,ב) דסברה דיש ממזר מנכרי ועבד — מכל מקום מאי אולמיה דהך סתמא מהך סתמא? דכהאי גוונא פריך בריש שבועות (ד,א) וב"מרובה" (בבא קמא סט,ב) ובכמה דוכתי. והכא דפריך: ומי אמר רבי יוחנן הכי? הוה מצי למיפרך מסתם דמתניתין דפרק "האומר", אלא דניחא ליה למיפרך ממתניתין דנדה, דאמר רבי יוחנן בהדיא דמקבלים גרים מן התרמוד, ולעיל אמר דאין מקבלים. ועוד: דמתניתין דנדה אלימא טפי לאקשויי מינה, משום דהתם מוכח דלא באו עליהן נכרי ועבד. דאי באו עליהם — אמאי כתמיהן טהורים? וליכא למימר משום דסברה דהולד כשר דבתר נכרי ועבד שדינן ליה — דהא משמע דאתיא נמי כרבי יהודה דאיירי ברישא, ורבי יהודה על כרחך סבר דנכרי ועבד הבא על בת ישראל הולד ממזר, כדפירשתי לעיל, גבי מה לאלמנה שכן היא עצמה מתחללת. **בשלמא** למאן דאמר משום עבדי שלמה קסבר כו' — ואם תאמר: למה ליה למיתלי טעמא משום ממזרות? הוה ליה למימר משום עבדי שלמה, דעבדים אסורין בישראלית! ויש לומר: דמסתמא נתייאשו הבעלים מהם, ואיכא למאן דאמר בפרק "השולח" (גיטין לט,ב) נתיאשתי מפלוני עבדי — אינו צריך גט שחרור. **קסבר** נכרי ועבד הבא על בת ישראל הולד ממזר — וכן בפרק "החולץ" (יבמות מה,א) סוגיא דהתלמוד אזלא דרבי יוחנן אית ליה נכרי ועבד הבא על בת ישראל הולד ממזר. מכל מקום, נראה אמת דלרבי יוחנן הולד כשר. דבכל דוכתי קיימא לן דרבי יוחנן אית ליה בסתם משנה, וסתם משנה ד"האומר" (קדושין סו,ב) סברה דהולד כשר. אף על גב דמתניתין דפרק "אלמנה" (יבמות סט,ב) סברה דהולד ממזר מנכרי ועבד — מכל מקום נראה לסמוך טפי אסתמא דמתניתין ד"האומר" [משום דמיתניא גבי הילכתא פסיקתא דקדושין]. וביוצא בה קרי הלכתא פסיקתא ב"הגולל קמא" (בבא קמא קב,א). וכל הנהו דסברי הולד ממזר אתו כרבי עקיבא, כדאמרינן ב"עשרה יוחסין" (קדושין עה,ב). וסברי לה כרבי עקיבא, דאמר: נכרי ועבד הבא על בת ישראל — הולד ממזר. והתם נמי משמע דרבי יוחנן משום רבי ישמעאל סבר הולד כשר. ואם תאמר: והיכי פשיטא ליה התם דלרבי עקיבא הוי ממזר מנכרי ועבד? דלמא גמר מאשת אב או מאנוסת אביו דלא תפסי בה לדידיה, [אבל לאחריני תפסי], לאפוקי הני דלא תפסי לא לדידיה ולא לאחריני, דהכי איכא מאן דאמר בפרק "החולץ" (יבמות מה,ב)! ויש לומר: דתנן בהדיא בפרק "אלמנה" (יבמות סט,ב) דנכרי ועבד הבא על בת ישראל — הולד ממזר, ועל כרחך רבי עקיבא היא. ואם תאמר: בשלמא מעבד הוי ממזר — דבעבד איכא לאו, אלא מנכרי אמאי הוי ממזר? בית דין של שם גורו ומדאורייתא ביאת היתר היא! ויש לומר: אף על גב דביאת היתר היא מדאורייתא בצנעא, מכל מקום כיון דלא תפסי בה קידושין — הוי ממזר, כמו בעבד. דאפילו רבי שמעון התימני היה מודה, אי לאו משום דלא תפסי בה קידושין לא לדידיה ולא לאחריני. והואיל דמעבד הוי ממזר לרבי עקיבא, דאף על גב דלא תפסי בה קידושין לא לדידיה ולא לאחריני — הוא הדין מנכרי.

אי נמי מנכרי לא הוי ממזר אלא מדרבנן, ובכל מקום מזכיר נכרי אגב עבד, כמו שמזכיר חלוצה אגב גרושה בכל דוכתי וב"אלו הן הלוקין" (מכות יג,א). והראשון עיקר.

פסוק זה שר העולם אמרו — קשיא לרבינו תם: דעשה הפייט: "השר המשרת נער נקרא הוא מטטרון הנכבד והנורא". אלמא, מטטרון הוא שר העולם שנקרא נער. ובפיוט אחר יסד: "תוקף מטטרון שר הנהפך לאש מבשר". משמע דחנוך הוא מטטרון. ואי אפשר שיהיה חנוך שר העולם, דבפרק "אלו טרפות" (חולין ס,א) אמר דבששת ימי בראשית פתח שר העולם ואמר "ישמח ה' במעשיו" וחנוך לא היה במעשה בראשית! ויש לומר: דמטטרון אין זה שר העולם, והא דנקרא נער — לא משום דכתיב: "נער הייתי וגם זקנתי" אלא נער, שכן היה שמו. ובפסיקתא, בשמונה שמות של מטטרון מונה נמי נער. ועוד, דאגדות חולקות זו על זו: דבבראשית רבה יש אומרים דחנוך מת, כדמתרגמינן: "כי לקח אותו" (בראשית ה) — "אמית יתיה", ובריש מסכת דרך ארץ משמע דנכנס לגן עדן בחייו. **נכרי** שקדש בזמן הזה חוששין לקידושין חיישינן כו' — פירש בקונטרס, דקסבר: נכריה שילדה מישראל — הולד ממזר, וחוששין לקידושי ממזר. ותימה: דבכמה משניות מוכח דאין מתייחס אלא אחריה, דתנן לקמן בפרק שני (כב,א): מי שיש לו בן מכל מקום [פוטר אשת אביו מן הייבום], חוץ ממי שיש לו מן השפחה ומן הנכריה! ותנן נמי בפרק "האומר" (קידושין סו: ושם) דולד שפחה ונכריה במותה, ולא הוי ממזר! ונראה דלא קשיא כל כך, דהנהו משניות סברי דנכרי ועבד הבא על בת ישראל — הולד כשר, והוא הדין איפכא. ורב אסי סבר כרבי עקיבא, דאמר: אין קידושין תופסין בחייבי לאוין, והולד ממזר מנכרי ועבד, והוא הדין הבא על שפחה ונכריה. ונראה דטעמא דרב יהודה אמר רב אסי משום בנות, ולית ליה בנתיה דההוא דרא איצטרויי איצטרו. ועל כרחך רבי יוחנן דאמר וכולן לפסול — לא משום שבאו על הנכריות, דהא בפרק שני (יבמות כג,א) בהדיא סבר כשמואל דאין בנך הבא מן הנכריה קרוי בנך אלא בנה, אלא משום בנות הוא דקאמר לפסול, ולית ליה דאיצטרויי איצטרו. ואף על גב דרב יהודה אית ליה ב"החולץ" (לקמן מה,א) דנכרי ועבד הבא על בת ישראל הולד כשר — הכא משמיה דרב אסי קאמר. **בדוכתא** דקביעי — דבדוכתייהו הוו רובא רובא מעשרת שבטים, ולא כמו שפירש בקונטרס משום דכל קבוע במחצה על מחצה דמי. דאי אזיל איהו לגבה — כל דפריש מרובא פריש, כדאמרינן בסוף פרק קמא דכתובות (טו,א).

ואפילו מתרמוד — אלמא לאו בספק ישראל קיימי. **מקבלים גרים** — ולא אמרינן ישראלים ממזרים הם. **מתרמוד מאי מעמא לא** — מקבלים. **עבדי שלמה** — שנשאו בנות ישראל מחמת עושרן, ודרין שם בחזקת נברים, וקסבר: נברי ועבד הבא על בת ישראל הולד ממזר. **משום בנות ירושלים** — לקמיה מפרש לה בנות ירושלים הכי, כשבאו נברים ונשאום. הכי גרסינן: **אלא למ"ד משום בנות ירושלים מאי היא.** קשתויי — מושכי קשת. **נער הייתי** — איידי דאזכריה הא דלעיל נקט ליה הכא. **שר העולם** — מלאך. **הומניא לפום נהרא** — בהומניא יונים הם, ומצירין לבני פום נהרא שהם ישראל עניים. **מעשרת שבטים הוא** — שנשאו נכריות, וקסבר דנכריה שילדה מישראל הולד ממזר, וחוששין לקידושי ממזר. **בדוכתא** דקביעי — בני עשרת השבטים וכל קבוע כמחצה על מחצה דמי, והיכא קביעי — כדכתיב "וינחם בחלח ובחבור".

קָפְסִיק וְתָנֵי: מִבֵּין הַנָּכְרִים - וַאֲפִילּוּ מִן תַּרְמוֹד. וַאֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן: זֹאת אוֹמֶרֶת: מְקַבְּלִין גֵּרִים מִתַּרְמוֹד. וְכִי תֵּימָא: זֹאת, וְלֹא סְבִירָא לֵיהּ - וְהָא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: הֲלָכָה כִּסְתָם מִשְׁנָה! אֲמוֹרָאֵי נִינְהוּ, וְאַלִּיבָּא דְּרַבִּי יוֹחָנָן. מִתַּרְמוֹד מַאי טַעְמָא לָא? פְּלִיגִי בָּהּ רַבִּי יוֹחָנָן וְסָבְיָא: חַד אָמַר: מִשּׁוּם עַבְדֵי שְׁלֹמֹה, וְחַד אָמַר: מִשּׁוּם בְּנוֹת יְרוּשָׁלַיִם. בְּשְׁלָמָא לְמַאן דַּאֲמַר מִשּׁוּם עַבְדֵי שְׁלֹמֹה - קָסְבַר: נָכְרִי וְעֶבֶד הַבָּא עַל בַּת יִשְׂרָאֵל הַוָּלָד מַמְזֵר. אֶלָּא לְמַאן דַּאֲמַר מִשּׁוּם בְּנוֹת יְרוּשָׁלַיִם - מַאי הִיא? פְּלִיגִי בָּהּ רַב יוֹסֵף וְרַבָּנַן, וְתַרְוַיְיהוּ מִשְּׁמֵיהּ דְּרַבָּה בַּר בַּר חָנָה. חַד אָמַר: תְּרֵיסַר אַלְפֵי גְבָרֵי וְשִׁיתָּא אַלְפֵי קַשְׁתּוּיֵי, וְחַד אָמַר תְּרֵיסַר אַלְפֵי גַּבְרֵי וּמַנַּיְיהוּ שִׁיתָּא אַלְפֵי קַשְׁתּוּיֵי. בְּשָׁעָה שֶׁנִּכְנְסוּ נָכְרִים לַהֵיכָל, הַכֹּל נִפְנוּ עַל כֶּסֶף וְזָהָב, וְהֵם נִפְנוּ עַל בְּנוֹת יְרוּשָׁלַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: "נָשִׁים בְּצִיּוֹן עִנּוּ בְתוּלוֹת בְּעָרֵי יְהוּדָה". אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן, פָּסוּק זֶה שַׂר הָעוֹלָם אֲמָרוֹ: "נַעַר הָיִיתִי גַּם זָקַנְתִּי", מַאן אֲמָרֵיהּ? אִילֵימָא קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא - מִי אִיכָּא זְקֵנָה קַמֵּיהּ? וְאֶלָּא דָּוִד אֲמָרֵיהּ - מִי קַשִּׁישׁ כּוּלֵּי הַאי? אֶלָּא שְׁמַע מִינֵּהּ - שַׂר הָעוֹלָם אֲמָרוֹ. וְאָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן: מַאי דִּכְתִיב: "יָדוֹ פָּרַשׂ צָר עַל כָּל מַחֲמַדֶּיהָ" - זֶה עַמּוֹן וּמוֹאָב. בְּשָׁעָה שֶׁנִּכְנְסוּ נָכְרִים לַהֵיכָל הַכֹּל נִפְנוּ עַל כֶּסֶף וְזָהָב, וְהֵם נִפְנוּ עַל סֵפֶר תּוֹרָה. אָמְרוּ: זֶה שֶׁכָּתוּב בּוֹ "לֹא יָבֹא עַמּוֹנִי וּמוֹאָבִי בִּקְהַל ה'" - יִשָּׂרֵף בָּאֵשׁ?! "צִוָּה ה' לְיַעֲקֹב סְבִיבָיו צָרָיו", אָמַר רַב: כְּגוֹן הוֹמְנִיָּא לְפוּם נַהֲרָא. אָמַר רַב יְהוּדָה אֲמַר רַב אַסִּי: נָכְרִי שֶׁקִּידֵּשׁ בַּזְּמַן הַזֶּה - חוֹשְׁשִׁין לְקִדּוּשִׁין, שֶׁמָּא מַעֲשֶׂרֶת הַשְּׁבָטִים הוּא. וְהָא כָּל דְּפָרִישׁ מֵרוּבָּא פָּרִישׁ! בְּדוּכְתָּא דִּקְבִיעֵי, דְּאָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר כָּהֲנָא: "וַיְנַחֵם בַּחְלָח וּבְחָבוֹר נְהַר גּוֹזָן וְעָרֵי מָדָי". חִלַּח - זֶה חַלְוָון, וְחָבוֹר -

קָפְסִיק וְתָנֵי – פוסקת המשנה ושונה בכל כתם הבא מִבֵּין הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים שהוא טהור, ומשמע שהוא הדין אֲפִילּוּ בכתם הבא מִן העיר תַּרְמוֹד, שהרי סתמה המשנה וכללה את כל מקומות העובדי כוכבים בדין זה, מלבד רקם שנחלקו בה תנא קמא ורבי יהודה. וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מכח דיוק זה, זֹאת אוֹמֶרֶת, מְקַבְּלִין גֵּרִים מִתַּרְמוֹד. שמכך שכתמיהם טהורים מוכח שהם מוחזקים לנו כודאי נכרים, ואם כן יש לקבל מהם גרים ולהתירם בקהל, ואין לחשוש שהם ישראלים ממזרים האסורים לבוא בקהל. הרי לנו שהתיר רבי יוחנן לקבל גרים מן התרמודיים, ולא כמובא לעיל משמו שאין מקבלים גרים מהם.

הגמרא מביאה תירוץ ודוחה אותו: וְכִי תֵּימָא שמה שאמר רבי יוחנן 'זֹאת אומרת מקבלים גרים מתרמוד' אינו אלא לדעת המשנה, ומיהו הוא עצמו לֹא סְבִירָא לֵיהּ כן להלכה, וכי יתכן לומר כן, וְהָא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, הֲלָכָה כִּסְתָם מִשְׁנָה, ומאחר שהוכיח מהסיפא של משנה זו השנויה בסתם שמקבלים מהם גרים, היה לו לפסוק במותה.

מתרצת הגמרא: מחלוקת אָמוֹרָאֵי נִינְהוּ, וְאַלִּיבָּא דְּרַבִּי יוֹחָנָן נחלקו. שלדעת אמורא אחד, סובר רבי יוחנן שאין מקבלים גרים מתרמוד, ואין הלכה כסתם משנה המתירה זאת. והאמורא האחר סובר, שפוסק רבי יוחנן בכל מקום כסתם משנה, ולשיטתו בהכרח שאף כאן פסק רבי יוחנן שמקבלים גרים מתרמוד.

הגמרא מפרשת את טעמם של הסוברים שאין מקבלים גרים מתרמוד: מִתַּרְמוֹד מַאי טַעְמָא לֹא מקבלים גרים, פְּלִיגִי בָּהּ רַבִּי יוֹחָנָן וְסָבְיָא בטעם הדבר. חַד מהם אָמַר, מִשּׁוּם עֲבָדֵי שְׁלֹמֹה שהיו עשירים, ונשאו להם נשים מבנות ישראל, והיו דרים בתרמוד. על כן חוששים לאנשי תרמוד, שמא הם מבניהם של אותם עבדים, ועבד כנעני אסור בבת ישראל, ובנים הנולדים ממנה ישראלים ממזרים הם כפי שיבואר להלן, ועל כן אין לקבל מהם גרים ולהתירם בקהל. וְחַד מהם אָמַר, מִשּׁוּם בְּנוֹת יְרוּשָׁלַיִם. ויבוארו דבריו בסמוך.

שואלת הגמרא: בְּשְׁלָמָא לְמַאן דְּאָמַר שחששו לתרמודיים מִשּׁוּם עֲבָדֵי שְׁלֹמֹה, יש לפרש בשיטתו דְּקָסָבַר שעוֹבֵד כּוֹכָבִים וְעֶבֶד הַבָּא עַל בַּת יִשְׂרָאֵל, הַוְלָד הנולד מהם הרי הוא מַמְזֵר, ואם אכן מבני אותם עבדים הם, הרי הם אסורים לבוא בקהל משום שהם ממזרים. אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר מִשּׁוּם בְּנוֹת יְרוּשָׁלַיִם, מַאי סיבה הִיא לאסור את התרמודיים.

משיבה הגמרא: פְּלִיגֵי בָּהּ רַב יוֹסֵף וְרַבָּנָן בביאור שיטה זו, וְתַרְוַיְיהוּ אמרו את דברידהם מִשְּׁמֵיהּ דְּרַבָּה בַּר בַּר חָנָה. חַד אָמַר, תְּרֵיסַר אַלְפֵי נַבְרֵי וְשִׁיתָּא אַלְפֵי קַשְׁתּוּיֵי – שנים עשר אלף אנשים ובנוסף להם ששת אלפים מושכי קשת היו בין כובשי ירושלים. וְחַד אָמַר תְּרֵיסַר אַלְפֵי נַבְרֵי, וּמִנַּיְיהוּ שִׁיתָּא אַלְפֵי קַשְׁתּוּיֵי – שנים עשר אלף אנשים היו, שמתוכם ששת אלפים מושכי קשת. וּבְשָׁעָה שֶׁנִּכְנְסוּ עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים לַהֵיכָל, הַכֹּל נִפְנוּ עַל כֶּסֶף וְזָהָב לבוזזם, וְהֵם אותם שנים עשר אלף אנשים ומושכי הקשת נִפְנוּ עַל בְּנוֹת יְרוּשָׁלַיִם ונשאו אותן לנשים. שֶׁנֶּאֱמַר (איכה ה יא) 'נָשִׁים בְּצִיּוֹן עִנּוּ, בְּתֻלֹת בְּעָרֵי יְהוּדָה'. וגם לשיטתם, נכרי הבא על בת ישראל הולד ממזר, ועל כן היו בני אותן נשים ממזרים. ומאחר שהתיישבו בתרמוד והתערבו בין הגויים, על כן אין מקבלים גרים משם, שהרי אסורים הם לבוא בקהל.

אגב מה שהובא לעיל (ע"א) הכתוב 'נער הייתי גם זקנתי' מביאה הגמרא דרשה על כתוב זה: אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן, פָּסוּק זֶה שבתהילים המובא לפנינו, המלאך שַׁר הָעוֹלָם אָמְרוֹ, והוא מה שנאמר (תהלים לז כה), 'נַעַר הָיִיתִי גַּם זָקַנְתִּי'. מוכיחה הגמרא את הדבר: בהכרח ששר העולם אמרו, שאם לא כן, מַאן אַמְרֵיהּ – מי אמרו. אִילֵימָא קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא אמרו, מִי אִיכָּא זְקָנָה קַמֵּיהּ – האם יש זיקנה לפניו. וְאֶלָּא אם תאמר שדָּוִד המלך אַמְרֵיהּ לפסוק זה, מִי קַשִּׁישׁ כּוּלֵּי הַאי – האם היה דוד כל כך זקן עד שיאמר כן על עצמו. אֶלָּא שְׁמַע מִינָּהּ, המלאך שַׁר הָעוֹלָם אָמְרוֹ.

הגמרא מביאה עוד דרשות בשם רבי יונתן: וְאָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן, מַאי דִּכְתִיב (איכה א י) 'יָדוֹ פָּרַשׂ צָר עַל כָּל מַחֲמַדֶּיהָ', צר זֶה הוא עַמּוֹן וּמוֹאָב. שבְּשָׁעָה שֶׁנִּכְנְסוּ עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים לַהֵיכָל, הַכֹּל נִפְנוּ עַל כֶּסֶף וְזָהָב לבוזזם, וְהֵם [עמון ומואב] נִפְנוּ עַל סֵפֶר הַתּוֹרָה לשורפו. שֶׁאָמְרוּ עמון ומואב, ספר תורה זֶה שֶׁכָּתוּב בּוֹ (דברים כד ד) 'לֹא יָבֹא עַמּוֹנִי וּמוֹאָבִי בִּקְהַל ה'', יִשָּׂרֵף בָּאֵשׁ.

ועוד נאמר שם (איכה א יז), 'צִוָּה ה' לְיַעֲקֹב סְבִיבָיו צָרָיו'. וְאָמַר רַב בביאור דברי כתוב זה, 'צריו' היינו כְּגוֹן הגויים היושבים בהוּמַנְיָא, ומצירים לְבני ישראל העניים היושבים בפּוּם נַהֲרָא הנמצאת בסביבתם, ומבני עמון הם. שכשם שהיו שכנים רעים לעם ישראל כשישבו בירושלים, כן גזר ה' שיהיו סובבים את ישראל בארצות גלותם. וזו כוונת הכתוב האמור, שצוה ה' על יעקב שאותם אויבים שסבבו אותו בארצו ימשיכו לצור עליו בכל מקום שיגלה. הגמרא חוזרת לדון בחשש שישנו בעובדי כוכבים בזמן הזה שמא הם מישראל: אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב אַסִּי, עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁקִּידֵּשׁ ישראלית בַּזְּמַן הַזֶּה, חוֹשְׁשִׁין לְקִדּוּשִׁין אלו. ואף שאין קידושין לגוי כלל, מכל מקום חוששין שֶׁמָּא אביו מֵעֲשֶׂרֶת הַשְּׁבָטִים הוּא, ואמו נכרית. וסובר רב אסי שישראל הבא על הנכרית, הולד הנולד לו ממנה הוא ישראל ממזר. ואם אכן ישראל ממזר הוא, תופסים קידושיו בבת ישראל, והיא צריכה ממנו גט.

מקשה הגמרא: וְהָא הלכה בידינו 'כָּל דְּפָרִישׁ מֵרוּבָּא פָּרִישׁ' – כל דבר שאנו מסופקים בו האם פרש מהרוב או מהמיעוט יש לנו לתלות שפרש מהרוב, והרי רוב בני העולם נכרים הם, ואם כן יש להכריע בכל אדם שאינו מוחזק כישראל, שבא מרוב העולם שהם נכרים ולא ממיעוט הישראלים.

מתרצת הגמרא: דברי רב אמורים בְּדוּכְתָּא דִּקְבִיעַ – במקומם הקבוע של בני עשרת השבטים, ואין הולכים אחר הרוב אלא בדבר שפרש ממקומו ואנו מסופקים בו מהיכן פרש, שיש לתלות בו שפרש מהרוב ולא מהמיעוט. אבל דבר הקבוע במקומו ואנו מסופקים מה הוא, אין הולכים בו אחר הרוב, שכן כל קבוע כמחצה על מחצה הוא, ויש להחמיר בו ככל ספק דאורייתא. ואף כאן יש לראותם כמחצה ישראלים ומחצה גוים ולאוסרם.

הגמרא מבררת מהו מקומם הקבוע של בני עשרת השבטים: דְּאָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא, מה שנאמר בהגליית עשרת השבטים (מלכים ב' יח יא) 'וַיַּגֶל מֶלֶךְ אַשּׁוּר אֶת יִשְׂרָאֵל אַשּׁוּרָה, וַיַּנִּחֵם בַּחֲלַח וּבְחָבוֹר נְהַר גּוֹזָן וְעָרֵי מָדָי', 'חֲלַח' זֶה חַלְווֹן, וְחָבוֹר

לכל הפחות צריך כל אחד ללמוד מסכת גמרא בשנה.

היום יום יח אדר שני

תפקיד הנשמה להאיר חלקו בעולם . . פשוט שהפצת החסידות בכלל זה, ולא רק בכלל זה אלא בעיקר זה.

ממכתב ג' אדר שני, תשי"ז

זוֹ חַדְרֵיב, 'נְהַר גּוֹזָן' זוֹ גִּינְזַק, וְעָרֵי מָדַי זוֹ חָמְדָן וְחַבְרוֹתֶיהָ [–הערים שסביבותיה]. וְאָמְרֵי לָהּ – ויש אומרים, 'ערי מדי' זוֹ גֵיהַר וְחַבְרוֹתֶיהָ. שואלת הגמרא: חַבְרוֹתֶיהָ מַאן – מי הן. אָמַר שְׁמוּאֵל, כְּרַךְ מוּשְׁכֵי וְחִידְקֵי וְדוּמְקִיא, אלו הן חברותיה.

הגמרא מביאה את שיטתו של רבי יוחנן בבני מקומות אלו: אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, וְכוּלָּן לִפְסוֹל – כל בני המקומות האלו בחשש ישראל ממזרים הם, לפי שנטמעו שם בני עשרת השבטים בין העובדות כוכבים ונשאו אותן לנשים. ובניהם היו ישראל כשרים, ולא כמבואר לעיל שישראל הבא על נכרית הולד ממזר, אלא שמשום שלא נזהרו בנים אלו באיסורי עריות ונשאו את קרובותיהן רוב בניהם הם ממזרים.

הגמרא חוזרת לדברי רב יהודה לעיל (טז:): לאחר שהביא רב יהודה את מימרת רב אסי שעובד כוכבים שקידש בת ישראל בזמן הזה חוששים לקידושיו, המשיך ואמר, כִּי אֲמָרֵיתָהּ קַמֵּיהּ דִּשְׁמוּאֵל – כשאמרתי את דברי רב אסי אלו לפני שמואל, אָמַר לִי, הלא נאמר (דברים ז ג) 'וְלֹא תִתְחַתֵּן בָּם, בִּתְּךָ לֹא תִתֵּן לִבְנוֹ, וּבִתּוֹ לֹא תִקַּח לִבְנֶךָ. כִּי יָסִיר אֶת בִּנְךָ מֵאַחֲרַי, וְעָבְדוּ אֱלֹהִים אֲחֵרִים'. ומכאן שבן בנך הקרוי 'בִּנְךָ', הֲבָא מִן בתך הִישְׂרְאֵלִית, קָרוּי 'בִּנְךָ', ועליו נאמר שיסיר אותו אביו הנכרי מאחרי ה'. וְאולם אֵין בן בִּנְךָ הַבָּא מִן הָעוֹבֶדֶת כּוֹכָבִים קָרוּי 'בִּנְךָ' אֶלָּא 'בִּנָּהּ'. שהרי על נכד זה לא נאמר שתסיר אשת בנך הנכרית את 'בנך' כדרך שנאמר בבן בתך שנישאה לנכרי, והוא משום שבן זה מתייחס אחר אמו הנכרית ואינו קרוי בנך. ומכאן מוכח שיהדותו של הולד נקבעת אחר אמו ולא אחר אביו. ואם כן אין לחשוש בעובד כוכבים בזמן הזה שמא אביו מבני עשרת השבטים ואמו נכרית, משום שהוא נכרי לכל דבר.

מקשה הגמרא: מדוע לא חושש שמואל לקידושין אלו, וְהָאִיבָּא [–והרי יש] את בְּנוֹת עשרת השבטים שנישאו לעובדי כוכבים שבניהן ישראלים, וְאָמַר רַבִּינָא, מכך שהזהירה התורה 'בתך לא תתן לבנו כי יסיר את בנך מאחרי', שְׁמַע מִינָּהּ שבן בִּתְּךָ הַבָּא מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים קָרוּי 'בִּנְךָ'. שהרי התורה קוראת לבן בתך זה 'בנך', ככתוב 'יסיר את בנך מאחרי', כלומר את בנו שהוא בן בתך. הרי לנו כי בן זה מתייחס אחר אמו הישראלית, ולא אחר אביו הנכרי. ואם כן יש לחשוש לקידושי עובד כוכבים, שמא אמו מבנות עשרת השבטים וישראל ממזר הוא.

מתרצת הגמרא: גְּמִירֵי דְּבָנָתָא דְּהַהוּא דָּרָא אִיצְטְרוּיֵי אִצְטְרוּ – קבלה בידינו, שאותן בנות עשרת השבטים שגלו בגלות אשור נבקע רחמן ונעשו עקרות, ועל כן אין לחשוש שמא בני מקומות אלו הם צאצאיהן של אותן נשים.

הגמרא מביאה את דברי שמואל בלשון אחרת: אִיבָּא דְּאָמְרֵי [–יש אומרים] שאמר רב יהודה, כִּי אֲמָרֵיתָהּ את דברי רב אסי קַמֵּיהּ דִּשְׁמוּאֵל, אָמַר לִי, לֹא זוּז מִשָּׁם בית דין שבאותו הדור עַד שֶׁעֲשָׂאוּם לבני עשרת השבטים כְּעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים גְּמוּרִים, והפקיעו את קידושיהם. שֶׁכֵּן נֶאֱמַר בהם (הושע ה ג), 'בַּה' בָּגָדוּ כִּי בָנִים זָרִים יָלָדוּ'. לפיכך אף אם מבני עשרת השבטים הוא, קידושיו בקידושי עובד כוכבים ואין חוששים להם.

הגמרא מביאה עוד מדברי רב יהודה בענין בני תרמוד: יָתִיב [–ישב] רַב יוֹסֵף אַחוֹרֵיהּ דְּרַב כַּהֲנָא, וְיָתִיב רַב כַּהֲנָא קַמֵּיהּ [–לפני] דְּרַב יְהוּדָה, וְיָתִיב רב יהודה וְקָאָמַר, עֲתִידִין יִשְׂרָאֵל דְּעַבְדֵי יוֹמָא טָבָא כִּי חָרְבָא תַּרְמוֹד – עתידים ישראל לעשות יום טוב כשתחרב תרמוד, משום שאנשיה ממזרים, ומתערבים בתוך הקהל וגורמים להרבות פסולים בישראל. מקשה הגמרא: וְהָא חָרֵיב – והרי תרמוד כבר נחרבה. מתרצת הגמרא: הַהִיא שנחרבה 'תַּמּוּד' הֲוַאי [היתה], אבל תרמוד עדיין לא נחרבה.

הגמרא מביאה תירוץ נוסף: רַב אַשֵׁי אָמַר, הַיְינוּ תַּרְמוֹד הַיְינוּ תַּמּוּד, ועיר אחת היא. אלא שלא חרבה לגמרי, וכל אימת שמקצתה חרבה אִכַּפּוּלֵי הוּא דְּמִכַּפַּל – מכפילה היא את עצמה בחלקה האחר. חָרֵיב מֵהַאי גִּיסָא אוֹתִיב מֵהַאי גִּיסָא [–אם נחרב צד זה נבנה הצד האחר], וְאִי חָרֵיב מֵהַאי גִּיסָא, אוֹתִיב מֵהַאי גִּיסָא.

הגמרא דנה בפסול בני הרפניא: יָתִיב רַב הַמְנוּנָא קַמֵּיהּ דְּעוּלָּא, וְקָא הַוֵי בְּשִׁמְעָתָא – והיה מקשה קושיות לפניו. אָמַר עולא על רב המנונא, מָה גַּבְרָא וּמָה גַּבְרָא – מה גדול איש זה ומה רב כוחו, אִי לָאו דְּהַרְפַּנְיָא מָאתֵיהּ – לולי שעיר מגוריו היא 'הרפניא' שאין אנשיה מיוחסים. אִכְסִיף – התבייש רב המנונא מדברי עולא. אָמַר לֵיהּ עולא, כַּסַּף גַּלְגַּלְתָּא לְהֵיכָא יַהֲכַתְּ – לאיזה עיר אתה משלם את כסף מס הגולגולת. אָמַר לֵיהּ רב המנונא, לְעִיר 'פּוּם נַהֲרָא' אני מעלה את המס. אָמַר לֵיהּ עולא, אִם כֵּן מִפּוּם נַהֲרָא אַתְּ, ואינך בן הרפניא.

שואלת הגמרא: מַאי 'הַרְפַּנְיָא', ועל שם מה היא קרויה כן. אָמַר רַבִּי זֵירָא, 'הרפניא' היא נוטריקון של 'הַר שֶׁהַכֹּל פּוֹנִין בּוֹ'. שכל הפסולים שאינם מוצאים לישא אשה, הולכים לשם. לפי שאנשי מקום זה אינם מיוחסים ומתחתנים עם הפסולים. כְּמַתְנִיתָא תָּנָא, כָּל אדם שֶׁאֵין מַכִּיר את יחוס מִשְׁפַּחְתּוֹ וְשִׁבְטוֹ ולכן אין רוצים להשיאו אשה, נִפְנֶה לְשָׁם והם מסכימים להתחתן עמו.

אָמַר רָבָא, והרפניא זו הִיא עֲמוּקָה ורעה יותר מִשָּׁאוּל [–גיהנם]. שֶׁבשאול נֶאֱמַר (הושע יג יד), 'מִיַּד שְׁאוֹל אֶפְדֵּם, מִמָּוֶת אֶגְאָלֵם', שיש ליושבי השאול תקנה, ועתיד הקדוש ברוך הוא לפדותם משם. וְאִילּוּ פְּסוּל דִּידְהוּ של בני הרפניא לֵית לְהוּ תַּקָּנְתָּא, אלא לעולם ישארו בפסולם.

הגמרא מפרשת את סיבת פסולם של בני הרפניא: פְּסוּלֵי דְּהַרְפַּנְיָא הוא מִשּׁוּם שהיא קרובה למישון, והיו מתערבים בה פְּסוּלֵי דְּמִישׁוֹן. וּפְסוּלֵי דְּמִישׁוֹן הוא מִשּׁוּם שהיא קרובה לתרמוד, והיו מתערבים בה פְּסוּלֵי דְּתַרְמוֹד. פְּסוּלֵי דְּתַרְמוֹד עצמם פסולים מִשּׁוּם עֲבָדֵי שְׁלֹמֹה שנשאו להם נשים מבנות ישראל והתיישבו שם, וצאצאיהם נעשו ממזרים, כמבואר לעיל. וְהַיְינוּ דְּאָמְרֵי אִינְשֵׁי, קַקָּא רַבָּא וְקַקָּא זוּטָא – איפה גדולה ואיפה קטנה, כלומר כל הפסולים הקטנים והגדולים, מִינְּדֵר וְאָזֵיל – כולם מתגלגלים והולכים לְשָׁאוּל, וּמִשָּׁאוּל מתגלגלים לְתַרְמוֹד, וּמִתַּרְמוֹד מתגלגלים לְמִישָׁן, וּמִמִּישָׁן מתגלגלים לְהַרְפַּנְיָא.

הדרן עלך חמש עשרה נשים

פרק שני - כיצד

משנה

שנינו בתחילת המסכת, שאין אשת המת נופלת ליבום לפני אחיו שנולד לאחר מיתתו. לפיכך אשת אח זה שלא היה עם היבם בעולמו אסורה עליו משום ערות אשת אח שאין בה מצות יבום, שהיא בכרת. וכן פוטרת את צרתה וצרת צרתה מיבום וחליצה, כדין כל העריות. אלא שבאותה נפילה שמהאח הראשון אין מקום לפטור צרה, שהרי מלכתחילה אסורות עליו כל נשות אחיו, ופטורות ממנו מיבום וחליצה משום אשת אח שלא היה בעולמו. ולא נאמר פטור צרה באשת אח שלא היה בעולמו אלא בנפילה אחרת. ומבארת המשנה שלפנינו מציאות זו.

כֵּיצַד אֵשֶׁת אָחִיו שֶׁלֹּא הָיָה בְּעוֹלָמוֹ פוטרת את צרתה, הרי שהיו ראובן ושמעון שְׁנֵי אַחִים יחד בעולם, ונשא ראובן את שרה ושמעון נשא את רבקה, וּמֵת אֶחָד מֵהֶן [–ראובן] בלא בנים, ונפלה שרה ליבום לפני שמעון, וְקודם שייבמה נוֹלַד לָהֶן אָח ששמו לוי, וְאַחַר כָּךְ יִיבֵּם שמעון הָאח הַשֵּׁנִי אֶת שרה אֵשֶׁת אָחִיו ראובן המותרת לו, ואחר כך מֵת שמעון בלא בנים, ונופלות שרה ורבקה לפני לוי ליבום [ציור א], שתיהן פטורות מיבום וחליצה. ששרה היבמה הָרִאשׁוֹנָה שהתייבמה לשמעון יוֹצְאָה ונפטרת מדין יבום ללוי מִשּׁוּם שהיא אֵשֶׁת אָחִיו ראובן שֶׁלֹּא הָיָה בְּעוֹלָמוֹ, וְרבקה אשת שמעון הַשְּׁנִיָּה אסורה ללוי מִשּׁוּם שהיא צָרָתָהּ של שרה אשת אחיו שלא היה בעולמו.

ואין זה אלא כשבנס שמעון קודם מותו את שרה אשת ראובן ביבום גמור מן התורה, שעל ידי כך נעשית רבקה אשתו השניה,

המשך בעמוד מח

רש"ל

זו חדייב נהר גוזן וכו' — מושכי חידקי ודומקיא. **לפסול** — רובן ממזרים, שנטמעו עשרת השבטים בנכריות, ובניהן הרי הן כישראלים, ונוהג בהן איסור ממזרות. והן לא נזהרו ונשאו זה אחותו או בתו, והרי הן ממזרים. **כי אמריתה קמיה דשמואל** — עד השתא מילתיה דרב יהודה משמיה דרב אסי קאמר, ואחר פטירתו של רב אסי בא לפני שמואל וקאמר: כי הדר אמריתה להא דרב אסי קמיה דשמואל, דחוששין לקדושין. **אמר בנך הבא מישראלית קרוי בנך ואין בנך הבא מן הנכריה קרוי בנך אלא בנה** — דנפקא לן מ"כי יסיר את בנך מאחרי" (דברים ז) ולא כתיב כי תסיר את בנך — אלמא: לאו אבתו לא תקח לבנך מהדר, דאם כן היה לו לומר כי הנכריה תסיר, שמע מינה דאי נמי יולדת בן לעבודה זרה — לא בנך מיקרי, ולא קרינן ביה "כי תסיר את בנך". **הילכך, נכרים גמורים הם. והאיכא בנות** — שנשבו, ונשאום נכרים והולידו מהם. **ואמר רבינא** — לקמן בפרק שני (כג,א): בן בתך הבא מן הנכרי קרוי בנך, דכתיב "בתך לא תתן לבנו כי יסיר את בנך מאחרי". מדלא כתב כי תסיר, שמע מינה דאבתך לא תתן לבנו לקאי, והכי קאמר: שמא תלד לו בן ויסירנו האב מאחרי, וקא קרי ליה בנך, וליחוש לקידושין. **דההוא דרא** — דעשרת השבטים. **איצטרוי איצטרו** — נבקע רחמן מלקלוט זרע, ונעשו עקרות. **איצטרו** — לשון ביקוע, כמו טיליא חריפי דמצרי זיקי (עבודה זרה ל,א), וכמו ציריא דחיטי (פסחים מ,ב). **יומא טבא** — משום דממזרים הם, ומטמעים בישראל ופוסלים אותן. היינו **תרמוד היינו תמוד** — ודקאמר הא חרוב — לא חריב כולה. **דאיכפולי איכפול** — כשחרבה מכאן נכפלה ונובנית מכאן. **וקא חוי** — מקשה. **אמר** — עולא עליה דרב המנונא: מה גברא ומה גברא! כמה הוא גדול. **אי לאו דהרפניא מאתיה** — שאינם מיוחסים. **שהכל פונים שם** — כל פסולין שאין מוצאין אשה פונין והולכין שם. **והיא עמוקה** — ורעה לדבר זה יותר מגיהנם. דאילו ליורדי גיהנם איכא תקנתא, דכתיב: "מיד שאול אפדם ממות אגאלם", ואילו פסולי דידהו לית להו תקנתא. **משום פסולי דמישון** — שקרובה לה, ומתערבין בהן. ואמר בפרק "עשרה יוחסין" (קידושין עא,ב) מישון מתה. והתם מפרש פסולייהו. **קבא רבא וקבא זוטא** — איפה גדולה ואיפה קטנה, שניהם מעוותים. כלומר: כל הפסולין מתגלגלים ויורדים לשאול, ומשאול לתרמוד. כלומר: ששאול גבוה מתרמוד, ומתגלגל משאול לתרמוד. וטעמא כדלעיל: דאילו ליורדי גיהנם איכא תקנתא, ולפסול דידהו אין טהרה. **מגנדר** — מתגלגל.

הדרן עלך חמש עשרה נשים

כיצד אשת אחיו שלא היה בעולמו — פוטרת צרתה. ונולד להם אח — ומצאה זקוקה ליבם, ועליו אסורה משום אשת אחיו שלא היה בעולמו. **ואחר כך יבם השני את אשת אחיו** — ולו אשה אחרת, ומת. **הראשונה** — זו היא אשת ראובן שנפלה לפניו כבר פעם אחת. **יוצאה** — ונטרדת מזה משום אשת אחיו שלא היה בעולמו כו'. **עשה בה** — זה שמת מאמר, ולא הספיק לבונסה עד שמת. **שניה חולצת** — ולא מיפטרא משום צרת ערוה, דלאו צרתה ממש היא. **ולא מתייבמת** — דמאמר קונה מקצת, והויא צרת ערוה במקצת מדרבנן. **גמרא מאן דתני ראשונה** — מאן דקרי לה ראשונה להך שנפלה לפני לוי שני פעמים — לא משתבש, ומאן דקרי לה שניה — לא משתבש.

תוספות

ואין בנך הבא מן הנכריה קרוי בנך אלא בנה — פירש בקונטרס: דמדכתב "כי יסיר" ולא כתב "כי תסיר" משמע דלא קאי א"בתו לא תקח לבנך", דאי יולדת בן לעבודה זרה — לאו בנך מיקרי ולא קרינן ביה "כי תסיר את בנך". אלא אבתך לא תתן לבנו קאי, והכי קאמר: שמא תלד בן, ויסירנו האב מאחרי, שאותו קרוי בנך. וקשה לרבינו תם: לפירושו דפירש בנך קרוי בנך — היינו בנך הבא מן הישראלית, שאביו נכרי, דעליה קאי "כי יסיר", ואם כן אמאי מייתי ואמר רבינא בן בתך כו'? הרי הן ממש דברי שמואל! ורבינא נמי, מאי קאמר שמע מינה מדרבי יוחנן? מה שייך לומר שמע מינה — דהן ממש דברי רבי יוחנן! ואומר רבינו תם: ד"כי יסיר" א"בתו לא תקח לבנך" קאי, והכי קאמר: כי יסיר החותן את בנך מאחרי, והיינו הסרה — שאין הזרע מתייחס אחר בנך אלא אחר הנכריה, דאין קרוי בנך אלא בנה. ושמואל ורבי יוחנן לא פירשו כלום בנכרי הבא על בת ישראל, אלא רבינא מדקדק דבן בתך הבא מן הנכרי קרוי בנך, מדלא כתב "כי יסיר את בתך" — שמע מינה דלית בה הסרה, משום דמתייחס אחריה. ואין נראה לרבינו יצחק, ד"כי יסיר" משמע כמו הסרה מאת הקדוש ברוך הוא, כדמתרגמינן "ארי יטעי יתה" ודרשינן נמי מכי יסיר לרבות כל המסירים. ועוד פירש רבינו תם בענין אחר: דשמואל ורבי יוחנן דייק מ"כי יסיר את בנך" — דמשמע דוקא על הסרתו הקפיד הכתוב, שלא יטעהו. ולא על הסרת בן בנו, דכיון דבא מן הנכריה אין קרוי בנך אלא בנה מדלא כתיב כי יסירם, או כי יסיר בנך וזרעו מאחרי. ורבינא דייק: שמע מינה בן בתך הבא מן הנכרי קרוי בנך, דדוקא בבנך "כי יסיר את בנך" למעוטי זרעו, אבל בבתך — אפילו בזרעו יש לחוש להסרה.

פסולי דמישן משום פסולי דתרמוד — והא דאמר בפרק שני דקדושין (מט,ב): עשרה קבין עזות ירדו לעולם, תשעה נטלה מישן ואחת כל העולם. פירוש: לפי שהן ממזרים. הא דלא נקט תרמוד שפסולין יותר — שמא אשתרבוב למישן עד שגדלו יותר מתרמוד, ושמא בתרמוד היו רוב נכרים, ובמישן רוב ישראל.

משאול לתרמוד — שאול קורא בבל, לפי שתחילה גלו כולם לבבל כשרים ופסולים, ומבבל הלכו כל הפסולים לתרמוד. כדאמר ב"עשרה יוחסין" (קדושין סט,ב) דלא עלה עזרא מבבל עד שעשאה כסולת נקיה. ומונה בסדר שהלכו הפסולים מזו לזו, כמו שהקב הולך ומתגלגל מכאן לכאן.

הדרן עלך חמש עשרה נשים

כיצד עשה בה מאמר — דסיפא (יח,ב) לא אצטריך, דמרישא שמעינן לה, אלא איידי דמתני ליה ברישא תנא להו נמי בסיפא.

מאן דתני ראשונה לא משתבש — הבא לא בעי: מאן דתני ראשונה אמאי לא תני שניה, כדדייק בריש מסכת עבודה זרה (ב,א): מאן דתני אידיהן מאי טעמא לא תני עידיהן. דהתם בעי משום דהוה ליה למיתני לשון עדות, כדכתיב: "יתנו עדיהן ויצדקו", ובתר דמשני דתברא עדיף — הדר פריך: מאן דתני עידיהן — מאי טעמא לא תני אידיהן?

זוֹ חַדְיֵיב, נְהַר גּוֹזָן - זוֹ גִּינְזַק, וְעָרֵי מָדַי - זוֹ חַמַדָן וְחַבְרוֹתֶיהָ, וְאָמְרִי לָהּ: זוֹ נִיהַר וְחַבְרוֹתֶיהָ. חַבְרוֹתֶיהָ מַאן? אָמַר שְׁמוּאֵל: כְּרַךְ, מוּשְׁכֵי, חִידְקֵי וְדוֹמַקְיָא. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: וְכוּלָּן לִפְסוּל, כִּי אָמְרִיתָהּ קַמֵּיהּ דִּשְׁמוּאֵל: אֲמַר לִי: בִּנְךָ הַבָּא מִן יִשְׂרָאֵלִית קָרוּי בִּנְךָ, וְאֵין בִּנְךָ הַבָּא מִן הַנָּכְרִיָּה קָרוּי בִּנְךָ - אֶלָּא בְּנָהּ. וְהָאִיכָּא בְּנוֹת, וְאָמַר רַבִינָא: שְׁמַע מִינָּהּ בֶּן בִּתְּךָ הַבָּא מִן הַנָּכְרִי קָרוּי בִּנְךָ! גְּמִירִי דִּבְנָתָא דְּהַהוּא דָּרָא אִיצְטְרוּיֵי אִצְטְרוּ. אִיכָּא דְּאָמְרִי: כִּי אָמְרִיתָהּ קַמֵּיהּ דִּשְׁמוּאֵל אֲמַר לִי: לֹא זֶהוּ מִשָּׁם עַד שֶׁעֲשָׂאוּם נָכְרִים גְּמוּרִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "בַּה' בָּגָדוּ כִּי בָנִים זָרִים יָלָדוּ". יָתֵיב רַב יוֹסֵף אֲחוֹרֵיהּ דְּרַב כָּהֲנָא, וְיָתֵיב רַב כָּהֲנָא קַמֵּיהּ דְּרַב יְהוּדָה, וְיָתֵיב וְקָאָמַר: עַתִּידִין יִשְׂרָאֵל דְּעָבְדֵי יוֹמָא טָבָא כִּי חָרְבֵי תַּרְמוֹד. וְהָא חָרִיב! הַהִיא תַּמּוּד הֲוַאי. רַב אַשִּׁי אָמַר: הֵיינוּ תַּרְמוֹד הֵיינוּ תַּמּוּד, אִכְּפוּלֵי הוּא דְּמִכְפַּל. חָרֵיב מֵהַאי גִּיסָא - אוֹתֵיב מֵהַאי גִּיסָא, וְאִי חָרֵיב מֵהַאי גִּיסָא - אוֹתֵיב מֵהַאי גִּיסָא. יָתֵיב רַב הַמְנוּנָא קַמֵּיהּ דְּעוּלָּא וְקָא חָוֵי בִּשְׁמַעְתָּא. אֲמַר: מַה גַּבְרָא וּמַה גַּבְרָא, אִי לָאו דְּהַרְפַּנְיָא מָאתֵיהּ! אִכְסִיף. אָמַר לֵיהּ: כֶּסֶף גִּלְגֻּלְתָּא לְהֵיכָא יָהֲבַת? אָמַר לֵיהּ: לְפוּם נַהֲרָא. אֲמַר לֵיהּ: אִם כֵּן - מִפּוּם נַהֲרָא אַתְּ. מַאי הַרְפַּנְיָא? אָמַר רַבִּי זֵירָא: הַר שֶׁהַכֹּל פּוֹנִין בּוֹ. בְּמַתְנִיתָא תָּנָא: כָּל שֶׁאֵין מַכִּיר מִשְׁפַּחְתּוֹ וְשִׁבְטוֹ נִפְנֶה לְשָׁם, אָמַר רָבָא: וְהִיא עֲמוּקָה מִשְּׁאוֹל, שֶׁנֶּאֱמַר: "מִיַּד שְׁאוֹל אֶפְדֵּם מִמָּוֶת אֶגְאָלֵם", וְאִילּוּ פְּסוּל דִּידְהוּ - לֵית לְהוּ תַּקָּנְתָּא. פְּסוּלֵי דְּהַרְפַּנְיָא מִשּׁוּם פְּסוּלֵי דְּמִישׁוֹן וּפְסוּלֵי דְּמִישׁוֹן מִשּׁוּם פְּסוּלֵי דְּתַרְמוֹד. פְּסוּלֵי דְּתַרְמוֹד מִשּׁוּם עַבְדֵי שְׁלֹמֹה, וְהֵיינוּ דְּאָמְרִי אֲנָשֵׁי: קַבָּא רַבָּא וְקַבָּא זוּטָא, מִיגַּנְדַּר וְאָזֵיל לְשְׁאוֹל, וּמִשְּׁאוֹל לְתַרְמוֹד, וּמִתַּרְמוֹד לְמִישָׁן, וּמִמִּישָׁן לְהַרְפַּנְיָא.

הדרן עלך חמש עשרה נשים

כֵּיצַד אֵשֶׁת אָחִיו שֶׁלֹּא הָיָה בְּעוֹלָמוֹ? שְׁנֵי אַחִים, וּמֵת אֶחָד מֵהֶן; וְנוֹלַד לָהֶן אָח, וְאַחַר כָּךְ יִיבֵּם הַשֵּׁנִי אֶת אֵשֶׁת אָחִיו וּמֵת. הָרִאשׁוֹנָה יוֹצְאָה מִשּׁוּם אֵשֶׁת אָחִיו שֶׁלֹּא הָיָה בְּעוֹלָמוֹ, וְהַשְּׁנִיָּה מִשּׁוּם צָרָתָהּ. עָשָׂה בָהּ מַאֲמָר וּמֵת - שְׁנִיָּה חוֹלֶצֶת וְלֹא מִתְיַיבֶּמֶת. **גְּמָרָא** אָמַר רַב נַחְמָן: מַאן דְּתָנֵי רִאשׁוֹנָה לָא מִשְׁתַּבֵּשׁ, מַאן דְּתָנֵי שְׁנִיָּה לָא מִשְׁתַּבֵּשׁ. מַאן דְּתָנֵי

תוספות

אשת אחיו שלא היה בעולמו היכא כתיבא — ואם תאמר: תיפוק ליה מדכתיב (משלי ג) "דרכיה דרכי נועם" ומהאי טעמא עבדינן מתים בחיים לענין יבום, בפרק "יש מותרות" (יבמות פז,ב), אף על גב דאיצטריך למילי אחרינו, כדאמר בפרקין גבי מצוה בגדול לייבם, אם כן, אשת אחיו שלא היה בעולם דכתב רחמנא — למה ליי? ובפרק "בית שמאי" (לקמן קיא,ב) נמי דייקינן מיני' דקטן זוקק ליבום. מכל מקום, משמע דעיקריה לגופיה איצטריך. ואמר רבינו יצחק: דאיצטריך להיכא דחמותה של יבמה מעוברת, דהוי שפיר "דרכי נועם" ותמתין, שמא תלד זכר ותהא זקוקה לו.

אחוה אחוה מבני יעקב — לענין אשת אחיו שלא היה בעולמו אין סברא למילף מבני יעקב, דלא מיקרי אחים אלא אם כן הם בעולם אחד כבני יעקב, דפשיטא דמיקרי אחיו, ואי לאו דמיעט קרא בהדיא — לא הוה שייך למילף מבני יעקב לענין הך מילתא.

ולימא הלכה כדברי האומר אין זיקה — פירש בקונטרס: דרבנן דרבי יהודה בן בתירא דמייתי לקמן, דמדפסיק שמואל כרבי יהודה בן בתירא דאמר יש זיקה — מכלל דפליגי רבנן. וקשיא: דדלמא בעלמא סברי רבנן דיש זיקה, והתם שרו ולא מצרכי להמתין שיעשה אחיו מעשה — משום דקידושין מפקעי זיקה, דהא חשיב בסוף "הערל" (יבמות פג,א) ובפ"ב דמגילה (יח,ב) ההיא דרבי יהודה בן בתירא יחידאה, דדייקינן דשמואל חייש ליחידאה מדפסיק כרבי יהודה. ואמאי חשיב ליה יחידאה? והא כמה תנאים סברי דיש זיקה. ורב אשי דייק מסתם מתניתין דפרק "ארבעה אחין" (יבמות ל,א): זאת אומרת יש זיקה, ואפילו בתרי אחין! אלא ודאי בההוא דרבי יהודה מודו כולהו דעל ידי קדושין פקעה זיקה. ובסוף שמעתין (יח,ב) דמצריך תרי מילי דשמואל היה יכול לומר אי אשמועינן יש זיקה הוה אמינא בההיא דרבי יהודה דקידושין מפקעי זיקה, אלא טעמא אחרינא אשכח. ואין לפרש דכדברי האומר אין זיקה היינו רבי מאיר, דאם כן מאי קאמר הוה אמינא הני מילי בתרי, הא רבי מאיר בחד נמי קאמר דאין זיקה! וליכא למימר נמי דהיינו רבי יהושע דאמר יפר לאחד ולא לשנים — דהא בפרק "ארבעה אחין" מוקי פלוגתייהו בעבד בה מאמר, ופליגי אי מאמר קונה אי לאו! ויש לומר: דאין נראה לו לחלק משום קידושין. ורב יוסף דקרי ליה יחידאה קסבר דכולהו תנאי סברי אין זיקה, ולית ליה דרב אשי דדייק ממתניתין דפרק "ארבעה אחין" דיש זיקה. דהכי נמי פליגי עליה התם. וכן משמע ב"החולץ" (נ,א) דקרי רב יוסף משנה שאינה צריכה להא דתנן: יבמתו שמתה מותר באחותה, ואף על גב דבעי למידק מינה בשמעתין דיש זיקה. אלא דרב יוסף לא בעי למימר דאתא לאשמועינן דיש זיקה, משום דסבר דאין זיקה לכולי עלמא.

אבל מחיים לא דאסור לבטל מצות יבמין — ואפילו רבן גמליאל דאמר: אם מיאנה — מיאנה, מודה הכא. דשאני התם שכבר נשואה לו. ואם תאמר: ומנלן דסבר אין זיקה? דלמא לעולם יש זיקה, ולאחר מיתה שרי משום דפקעה זיקה, כדאמר בסמוך! ויש לומר: דאף על פי שהתלמוד עושה בסמוך צריכותא, האמת הוא דאי יש זיקה — אחר מיתה נמי אסור, דזיקה בכדי לא פקעה. והאי

רש"י

ראשונה לנפילה — שנפלה ראשונה לייבום, קודמת לזו בפעם ראשונה. **שניה לנישואין** — לנישואין של שני, שהוא היה נשוי כבר האחרת כשנפלה זאת לפניו. ופרכינן: **מי לא עסקינן** — כלומר, מי לא מיתוקמא נמי מתני' בייבם אשת אחיו תחילה, ואחר כך כנס את האחרת, דלא הויא הך יבמה שניה לנישואין. **אלא שניה בנישואין** — שניסת שני פעמים, אחת לבעל ואחת ליבם. **היכא כתיבא** — לאיסורא. **המיוחדים בנחלה** — הראויין לירש זה את זה. **אחוה אחוה** — "כי ישבו אחים", "שנים עשר אחים בני אבינו" (בראשית מב). **מעריות** — "ערות אשת אחיך", וקיימא לן לקמן בפרק "הבא על יבמתו" (נה,א), דאפילו אחיך מן האם ולא מן האב. **זו היא שיבה כו'** — דאף על גב דלא דמו קראי להדדי, כיון דתרוייהו בביאת כהן משתעי — דיינינן בהו גזירה שוה: מה להלן חולץ וקרצה וטח כו'. **מלוט כי אנשים אחים אנחנו** — ותתייבם אשת אחי אביו, שהרי בן אחיו היה. **המיוחדים בנחלה** — שחולקין נחלה אחת, לאפוקי לוט שאין חולקין נחלה אחת. **והא מהיכא תיתי** — דלימא עד דמיידחי באבא ובאמא? והא ייבום בנחלה תליא, דכתיב (דברים כה): "יקום על שם אחיו המת", ואוקמינן לקמן (כד,א): "על שם אחיו" — לנחלה, שיירש המייבם כל נכסי המת, ואין אחין חולקין עמו. **אין זיקה** — זיקת יבמותו שמתה לא אלימא למיהוי כארוסה, להאסר אמו עליו משום חמותו. **ולימא הלכה כדברי האומר אין זיקה** — דתנן בפרק "החולץ" (יבמות מא,א): שומרת יבם שקדש אחיו את אחותה של יבמה, ותלה היבום באחיו — משום רבי יהודה בן בתירא אמרו, אומרים לזה שקדש אחות יבמתו: המתן מלכנוס, לפי שאחות זקוקתו היא, הואיל ולאחר שנזקקה אחותה לו קדש את זו — צריך להמתין עד שתתייבם היבמה לאחיו, דפקעה זיקה. ואמר שמואל: הלכה כרבי יהודה. ומדקאמר הלכה — מכלל דפליגי עליה ואמרי: אין זיקה לאחין חשיבא לאסור עליהן קרובותיה. **הני מילי** — דלא חשיבא זיקה להיות אסורות קרובות בתרי אחין — כשנפלה לפני שני יבמין, כגון ההיא פלוגתא דרבי יהודה ורבנן, דכיון דלא ידיע קמי מאן מינייהו רמיא, לא חשיבא למיסר קרובות. **אבל בחד** — שאין שם אלא יבם אחד, דודאי עליה רמיא, אימא דמיא כבנוסה, ויאסר באמה. **ולימא הלכה כדברי האומר אין זיקה אפילו בחד** — רבי עקיבא קאמר לה בפרק "ארבעה אחין" (לקמן כט,ב): שומרת יבם אין יבמה מיפר נדריה לא לאחד ולא לשנים. כלומר: בין שנפלה לפני יבם אחד, בין שנפלה לפני שנים, דלא קרינן ביה "אישה". **הוה אמינא אפילו מחיים** — יבמה מותר באמה קודם חליצה, ותצא היבמה לשוק משום בת אשתו. **דאסור לבטל כו'** — ואי נסיב אמה מחיים — מבטל למצוה לגמרי מיבום ומחליצה. **יבמתו שמתה מותר באחותה** — דאפילו אשתו מתה מותר באחותה. אבל אמו, דלגבי אשתו אסורה אף לאחר מיתת אשתו — ביבמתו נמי אסורה. **איסורא דאורייתא** — חמותו אסר רחמנא, ולא פליג בין מחיים בין לאחר מיתה, כדפליג באחות אשה, כדכתיב "עליה בחייה". **יש זיקה** — זיקת ייבום הויא כבנוסה, ואוסרת אמה על היבום משום חמותו. **והא כי פליגי** — רבי יהודה ורבנן בתרי [והוא] דפליגי, כדקתני (לקמן מא,א): המתן עד שיעשה אחיך מעשה.

1 **ראשונה לא משתבש. מאי ראשונה - ראשונה**
2 **לנפילה, ומאן דתני שניה לא משתבש: מאי שניה -**
3 **שניה לנשואין. מי לא עסקינן דיבם ואחר כך כנס?**
4 **אלא: מאי שניה - שניה בנשואין. אשת אחיו שלא**
5 **היה בעולמו היכא כתיבא? אמר רב יהודה אמר**
6 **רב, אמר קרא: "כי ישבו אחים יחדו" - שהיתה**
7 **להם ישיבה אחת בעולם, פרט לאשת אחיו שלא**
8 **היה בעולמו. "יחדו" - מיוחדים בנחלה, פרט לאחיו**
9 **מן האם. רבה אמר: אחין מן האב - ליף "אחוה"**
10 **"אחוה" מבני יעקב, מה להלן מן האב ולא מן**
11 **האם, אף כאן מן האב ולא מן האם. וליליף "אחוה"**
12 **"אחוה" מעריות! דין "אחים" מ"אחים", ואין דין**
13 **אחים מ"אחיך". מאי נפקא מינה? הא תנא דבי רבי**
14 **ישמעאל: "ושב הכהן" "וא הכהן" זו היא שיבה**
15 **זו היא ביאה! הני מילי היכא דליכא מידי דדמי**
16 **ליה, אבל היכא דאיכא מידי דדמי ליה - מודדמי**
17 **ליה יליפנן. וליליף "אחוה" "אחוה" מלוט, דכתיב:**
18 **"כי אנשים אחים אנחנו"! מסתברא, מבני יעקב הוה**
19 **ליה למילף, משום דמפני. מדהוה ליה למכתב "שנים**
20 **עשר עבדיך בני אבינו" וכתיב "אחים" - שמע מינה**
21 **לאפנויי. ואיצטריך למכתב "אחים", ואיצטריך למכתב**
22 **"יחדו". דאי כתב רחמנא "אחים" הוה אמינא: ליליף**
23 **"אחוה" "אחוה" מלוט. וכי תימא לא מפני - לאיי,**
24 **אפנויי מפני, מדהוה ליה למכתב "רעים" וכתיב**
25 **"אחים", שמע מינה לאפנויי - כתב רחמנא "יחדו",**
26 **המיוחדים בנחלה. ואי כתב רחמנא "יחדו", הוה**
27 **אמינא: דמיירחדי באבא ובאמא, צריכא. והא מהיכא**
28 **תיתי? יבום בנחלה תלא רחמנא, ונחלה מן האב**
29 **ולא מן האם היא! איצטריך, סלקא דעתך אמינא:**
30 **הואיל וחידוש הוא, דקמשתרי עורה גביה - אימא**
31 **עד דמיירחדי באבא ובאמא, צריכא. אמר רב הונא**
32 **אמר רב: שומרת יבם שמתה - מותר באמה. אלמא**
33 **קסבר: אין זיקה. וליתא: הלכה כדברי האומר אין**
34 **זיקה! אי הוה אמר הכי הוה אמינא: הני מילי בתרי,**
35 **אבל בחד יש זיקה. וליתא: הלכה כדברי האומר אין**
36 **זיקה אפילו בחד!? אי אמר הכי הוה אמינא אפילו**
37 **מחיים, קמשמע לן; לאחר מיתה - אין, מחיים -**
38 **לא, משום דאסור לבטל מצות יבמין. תנן: יבמתו**
39 **שמתה - מותר באחותה. באחותה אין, באמה לא!**
40 **הוא הדין דאפילו באמה, ואיידי דתנא ריש אשתו**
41 **שמתה מותר באחותה, באחותה - אין, אבל באמה**
42 **- לא, דהוויא לה איסורא דאורייתא, תנא נמי סיפא**
43 **מותר באחותה. ורב יהודה אמר: שומרת יבם שמתה**
44 **- אסור באמה. אלמא קסבר: יש זיקה. וליתא: הלכה כדברי האומר יש זיקה! אי הוה אמר הכי**
45 **הוה אמינא: הני מילי בחד, אבל בתרי אין זיקה. והא כי פליגי - בתרי פליגי! אלא, אי אמר הכי**

הוה

לשרה 'רְאִשׁוֹנָה' לֹא מִשְׁתַּבֵּשׁ, משום דמאי 'רְאִשׁוֹנָה', שרה הָרִאשׁוֹנָה לִנְפִילָה, שהרי נפלה ללוי לאחר מיתת ראובן, ואילו רבקה נפלה לפניו רק במיתת שמעון. וּמַאן דְּתָנֵי לשרה 'שְׁנִיָּה' גם כן לֹא מִשְׁתַּבֵּשׁ, משום דמאי 'שְׁנִיָּה', שְׁנִיָּה לְנִשּׂוֹאִין אצל שמעון שהיה נשוי לרבקה לפני שייבם את שרה.

מקשה הגמרא: וכי מִי לֹא עַסְקִינַן גם באופן דְּקודם יִבֵּם שמעון את שרה וְאַחַר כָּךְ כָּנַס את רבקה, ובאופן זה אין שרה שניה לנישואין. מסיקה הגמרא: אֶלָּא מַאי 'שְׁנִיָּה', שְׁנִיָּה בְּנִשּׂוֹאִין, שנישאה שתי פעמים, שנישאה לראובן ואחר כך התייבמה לשמעון.

הגמרא חוזרת לדין משנתנו ושואלת: אִשֶּׁת אָחִיו שֶׁלֹּא הָיָה בְּעוֹלָמוֹ, הֵיכָא כְּתִיבָא שאינה מתייבמת. משיבה הגמרא: אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, למדנו זאת ממה דאָמַר קְרָא (דברים כה ה), 'כִּי יֵשְׁבוּ אַחִים יַחְדָּו', ו'יחדו' משמע דווקא אחים שֶׁהָיְתָה לָהֶם יְשִׁיבָה אַחַת בָּעוֹלָם, פְּרָט לְאֵשֶׁת אָחִיו שֶׁלֹּא הָיָה בְּעוֹלָמוֹ שמת קודם שנולד שאינה מתייבמת. ועוד יש לדרוש מ'יַחְדָּו', שיבום הוא רק באחים מן האב המְיוּחָדִים בְּנַחֲלָה ויורשים זה את זה, פְּרָט לְאָחִיו מִן הָאֵם שאינו יורשו.

הגמרא מביאה מקור אחר לדין האמור: רַבָּה אָמַר, מה שיבום נוהג דווקא באַחִין מִן הָאָב, יָלִיף [–ונלמד] בגזירה שוה 'אַחְוָה' 'אַחְוָה' מִבְּנֵי יַעֲקֹב. שנאמר כאן 'כִּי יֵשְׁבוּ אַחִים', ונאמר שם (בראשית מב לב) 'שְׁנֵים עָשָׂר אֲנַחְנוּ אַחִים בְּנֵי אָבִינוּ', מַה לְּהַלָּן אחים מִן הָאָב היו וְלֹא מִן הָאֵם, אַף כָּאן ביבום דווקא אחים מִן הָאָב וְלֹא מִן הָאֵם.

מקשה הגמרא: וְלֵילַף [–ונלמד] יבום באחים מן האם בגזירה שוה 'אַחְוָה' 'אַחְוָה' מֵעֲרָיוֹת, שהרי נאמר (ויקרא יח טז) 'עֶרְוַת אִשֶּׁת אָחִיךָ לא תְגַלֶּה' ואף אשת אח מן האם בכלל זה. מתרצת הגמרא: דָּנִין 'אַחִים' שנאמר ביבום מֵ'אַחִים' שנאמר בבני יעקב, וְאֵין דָּנִין 'אַחִים' מֵ'אָחִיךָ' האמור בעריות.

מקשה הגמרא: מַאי נָפְקָא מִינַהּ בין 'אחים' ל'אחיך', וְהָתְנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, לאחר שבוע ראשון של הסגר בית המנוגע נאמר (ויקרא יד לט) 'וְשָׁב הַכֹּהֵן', ולאחר ההסגר השני נאמר (שם יד מד) 'וּבָא הַכֹּהֵן'. ויש לדרוש בגזירה שוה 'ושב' 'ובא' שדיניהם שוים, משום שזוֹ הִיא שֵׁיבָה זוֹ הִיא בִּיאָה ומשמעות אחת להם. ואם כן יש ללמוד אף בגזירה שוה 'אחים' מ'אחיך' שמשמעותם דומה.

מתרצת הגמרא: הָנֵי מִילֵּי שאפשר לדרוש גזירה שוה באופן זה, הֵיכָא דְּלֵיכָא מִידֵּי דְּדָמֵי לֵיהּ – שאין לנו תיבה אחרת השוה לתיבה הראשונה, אֲבָל הֵיכָא דְּאִיכָא מִידֵּי דְּדָמֵי לֵיהּ, מִדְּדָמֵי לֵיהּ יְלַפִּינַן – היכן שישנה תיבה אחרת שוה יש לנו ללמוד ממנה ולא מהתיבה הדומה רק במשמעותה.

מקשה הגמרא: וְלֵילַף יבום בגזירה שוה 'אַחְוָה' 'אַחְוָה' מִ'אחים' האמור בדברי אברהם לְלוֹט, דִּכְתִיב (בראשית יג ח) 'כִּי אֲנָשִׁים אַחִים אֲנָחְנוּ', וייבם אדם אף את אשת אחי אביו, שהרי לוט היה בן אחיו של אברהם, והכתוב קוראם אחים.

מתרצת הגמרא: מִסְתַּבְּרָא שמִּבְּנֵי יַעֲקֹב שנאמר בהם 'אחים' הָוָה לֵיהּ לְמֵילַף על יבום ולא מ'אחים' שנאמר בלוט, מִשּׁוּם דְּמַפְּנֵי – ש'אחים' שבבני יעקב מיותר, דמִדְּהָוָה לֵיהּ לְמִכְתַּב 'שְׁנֵים עָשָׂר עֲבָדֶיךָ בְּנֵי אָבִינוּ', וּכְתִיב 'אַחִים בני אבינו', שְׁמַע מִינָּה לְאַפְּנוּיֵי – שבא לייתרה כדי לדרוש ממנה גזירה שוה זו.

הגמרא מפרשת ששתי הדרשות האמורות נצרכות זו לזו: וְאִיצְטְרִיךְ לְמִכְתַּב 'אַחִים', וְאִיצְטְרִיךְ לְמִכְתַּב 'יַחְדָּו'. משום דְּאִי כְּתַב רַחֲמָנָא רק 'אַחִים', הָוָה אָמֵינָא לֵילַף יבום בגזירה שוה 'אַחְוָה' 'אַחְוָה' מְלוֹט, ולרבות אף את אשת בן האח ליבום. וְכִי תֵּימָא שאין ללמוד מלוט משום דלֹא מַפְּנֵי [–שאינו מיותר], לָאֵי [–לא כן הוא], אלא באמת אַפְּנוּיֵי מַפְּנֵי [–מיותר], דמִדְּהָוָה לֵיהּ לְמִכְתַּב 'אנשים רֵעִים' [–חברים] וּכְתִיב 'אנשים אַחִים', שְׁמַע מִינָּה לְאַפְּנוּיֵי – שבא הכתוב לייתר תיבה זו לגזירה שוה. על כן כְּתַב רַחֲמָנָא ביבום 'יַחְדָּו', ללמד שאין יבום אלא באחים מן האב הַמְיוּחָדִים בְּנַחֲלָה ונוחלים יחד אותה ירושה. מה שאין כן בבן אחיו שאינו חולק עמו אותה ירושה. וְאִי כְּתַב רַחֲמָנָא רק 'יַחְדָּו', הָוָה אָמֵינָא שאין יבום אלא באחים דְּמַיְיחֲדֵי [–המיוחדים] בְּאַבָּא וּבְאִמָּא והם אחים מאב ואם. על כן צְרִיכָא לגזירה שוה 'אחים' 'אחים' ללמד שדי באחים מן האב בלבד, כבני יעקב שהיו מכמה אמהות.

מקשה הגמרא: וְהָא מֵהֵיכָא תֵּיתֵי לומר שהאח האמור ביבום הינו אח גם מאב וגם מאם, והלא יִבּוּם בְּנַחֲלָה תְּלָא רַחֲמָנָא, שנאמר ביבום (דברים כה ו) 'קוּם עַל שֵׁם אָחִיו' ויירש לבדו את נכסי אחיו (להלן כד.), וְהָרֵי נַחֲלָה אינה אלא באחים מִן הָאָב וְלֹא באחים מִן הָאֵם הִיא, ואם כן גם לולי הגזירה שוה בהכרח די באח מהאב ליבום.

מתרצת הגמרא: אִיצְטְרִיךְ לגזירה שוה משום דסָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא, הוֹאִיל וְיבום חִידּוּשׁ הוּא, דְּהָרֵי קָמַשְׁתְּרֵי [–הותר] איסור עֲרָוָה של אשת אח לְגַבֵּי, אֵימָא שלא נאמר אלא עַד דְּמַיְיחֲדֵי האחים גם בְּאַבָּא אחד וְגם בְּאִמָּא אחת. על כן צְרִיכָא לגזירה שוה להשמיענו שדי באח מהאב.

נחלקו האמוראים בדין זיקת יבום, האם היא כאישות ומחמתה נחשבת היבמה כאשת היבם לכמה דברים, או לא. וכן נחלקו תנאים בדין זה. ששנינו להלן (מא.), ראובן שמעון ולוי אחים, ונשא לוי את רחל ומת ונפלה רחל לפני שני אחיו ליבום, וקידש ראובן את לאה אחותה ונאסרה עליו רחל משום אחות אשה [ראה ציור], לדברי רבי יהודה בן בתירא הסובר שיש זיקה, אסור ראובן מדרבנן בלאה ארוסתו משום זיקת היבום שיש לו על רחל, והרי היא כאחות אשתו. ותנאים אחרים חולקים עליו בדין זה. וכן נחלקו תנאים במשנה בנדרים (עד.) בנדרי יבמה, שרבי אליעזר אומר שהיבם מפרם בין אם הוא אחד ובין אם הם שנים. ורבי יהושע אומר, אם ישנו רק יבם אחד יפר, ואם הם שנים אינם מפירים. ורבי עקיבא אומר שאף יבם אחד אינו מפר משום ש'אין זיקה', ואינה נחשבת כאשתו או כארוסתו.

הגמרא מביאה את השיטה הסוברת 'אין זיקה': אָמַר רַב הוּנָא אָמַר רַב, שׁוֹמֶרֶת יָבָם [–יבמה] שֶׁמֵּתָה קודם שהתייבמה ליבם, מוּתָּר היבם בְּאִמָּהּ. ואף שאסור אדם בחמותו אף לאחר מיתת אשתו, אין היבמה נחשבת מחמת זיקתה כארוסתו לאסור עליו את קרובותיה.

מקשה הגמרא: הלא ממה שהתיר רב את אמה ליבם, אַלְמָא קָסָבַר 'אֵין זִיקָה', וְאם כן לֵימָא 'הֲלָכָה כְּדִבְרֵי התנא הָאוֹמֵר אֵין זִיקָה', ולמה הוצרך לומר שהוא מותר באמה. מתרצת הגמרא: אִי הָוָה אָמַר רב הָכִי, הָוָה אֲמִינָא, הָנֵי מִילֵּי שאין זיקה, דווקא בִּתְרֵי [–בשני] יבמים, שמאחר שאין ידוע למי מהם תזדקק לבסוף אינה נחשבת כאשתו של אף אחד מהם. אֲבָל בְּחַד יבם שבודאי לפניו היא נופלת ליבום, יֵשׁ זִיקָה, והיא נחשבת כאשתו לענין איסור קרובותיה. על כן אמר רב שאפילו אם נפלה לפני יבם אחד בלבד אם מתה מותר באמה.

שוב מקשה הגמרא: וְלֵימָא רב 'הֲלָכָה כְּדִבְרֵי רבי עקיבא הָאוֹמֵר אֵין זִיקָה' אֲפִילּוּ בְּיבם חַד, ואינו מפר את נדריה. מתרצת הגמרא: אִי אָמַר רב הָכִי, הָוָה אֲמִינָא שאֲפִילּוּ מֵחַיִּים של היבמה הוא מותר באמה קודם שחלצה. קָמַשְׁמַע לָן רב, שדווקא לְאַחַר מִיתָה של היבמה אֵין – הרי הוא מותר באמה, אבל מֵחַיִּים לֹא הותר באמה, מִשּׁוּם דְּאָסוּר לְבַטֵּל מִצְוַת יְבָמִין, ואם ישא את אמה תיאסר עליו היבמה באיסור ערות בת אשתו ותפטר מיבום וחליצה.

מקשה הגמרא: תְּנַן (מט.), יְבָמְתוֹ שֶׁמֵּתָה מוּתָּר בַּאֲחוֹתָהּ. ומשמע בַּאֲחוֹתָהּ אֵין – הוא מותר, משום שאף אחות אשתו מותרת לאחר מיתת אשתו, אבל בְּאִמָּהּ לֹא הותר משום שחמותו אסורה אף לאחר מיתת אשתו, ולא כדברי רב.

מתרצת הגמרא: הוּא הַדִּין דְּאחר שמתה מותר אֲפִילּוּ בְּאִמָּהּ, וַאֲיִרֵי דְּתָנָא [–אגב ששנינו] בְּרֵישָׁא 'אִשְׁתּוֹ שֶׁמֵּתָה מוּתָּר בַּאֲחוֹתָהּ' שדווקא בַּאֲחוֹתָהּ אֵין – מותר, אֲבָל בְּאִמָּהּ לֹא הותר משום דְּהַוְיָא לָהּ אִיסּוּרָא דְּאוֹרַיְיתָא של חמותו שנאסרה אף לאחר מיתת אשתו, על כן תָּנָא נַמִּי בְּסֵיפָא לגבי יבמתו שמתה 'מוּתָּר בַּאֲחוֹתָהּ', אבל הוא הדין באמה.

הגמרא מביאה את השיטה הסוברת 'יש זיקה': וְרַב יְהוּדָה אָמַר,

המשך בעמוד מז

חֲוָה אֲמִינָא דדווקא מַחַיִּים של היבמה יש בה זיקה האוסרת את קרובותיה על היבם, אֲבָל לְאַחַר המיתה של היבמה פָּקְעָה לָהּ הַזִּיקָה ממנה, ואינה כאשתו האוסרת עליו את קרובותיה אף לאחר מיתתה. קָא מַשְׁמַע לָן רב יהודה, דְּזִיקָה בִּכְדֵי [–בחינם] לֹא פָּקְעָה מאליה, והיא נמשכת אף לאחר מיתתה ואוסרת את קרובותיה.

הגמרא מביאה הוכחה לדברי רב יהודה ממשנה: לֵימָא [–האם נאמר] שְׁמַסַּיֵּיע לֵיהּ לרב יהודה מה ששנינו במשנה להלן (מט.), 'יִבְמָתוֹ שֶׁמֵּתָה מוּתָּר בַּאֲחוֹתָהּ', שמשמע בַּאֲחוֹתָהּ אִין – הוא מותר כשם שמותר באחות אשתו לאחר מיתת אשתו, אבל בְּאִמָּהּ לֹא הותר, כשם שלאחר מיתת אשתו הוא אסור באימה. הרי לנו שזיקה אוסרת את קרובות זקוקתו.

דוחה הגמרא: יתכן שהוא הַדִּין דְּהוא מותר אֲפִילּוּ בְּאִמָּהּ, ומה שנקטה המשנה אחותה הוא אֵירְדֵי [–אגב] דְּתָנָא רֵישָׁא 'אִשְׁתּוֹ שֶׁמֵּתָה מוּתָּר בַּאֲחוֹתָהּ', ושם דַּוְקָא בַּאֲחוֹתָהּ הוא מותר אֲבָל בְּאִמָּהּ לֹא הותר משום דְּהַוְיָא לָהּ אִיסּוּרָא דְּאוֹרַיְיתָא של חמותו לאחר מיתת אשתו, על כן תָּנָא נַמֵּי בְּסֵיפָא 'מתה יבמתו מוּתָּר בַּאֲחוֹתָהּ', והוא הדין באמה.

הגמרא מביאה קושיא על רב יהודה ממשנתנו: מַתִּיב [–הקשה] רַב הוּנָא בַּר חִיָּיא, שנינו במשנתנו, ראובן ושמעון שהיו אחים, ונשא ראובן את שרה ושמעון את רבקה, ומת ראובן ונפלה שרה לפני שמעון ליבום, ואחר כך נולד לוי האח השלישי, וְעָשָׂה בָהּ שמעון בשרה מַאֲמָר ועדיין לא כנס אותה, וְאחר כך מֵת שמעון, רבקה אשתו הַשְׁנִיָּה חוֹלֶצֶת ללוי משום שאין המאמר קונה קנין גמור להחשיבה לגמרי כצרת ערות אשת אח שלא היה בעולמו, וְלֹא מִתְיַיבֶּמֶת משום שהמאמר קונה במקצת, והרי היא צרת ערוה במקצת. ומשמע דְּטַעֲמָא שרבקה נחשבת לצרת שרה הוא משום דְּכבר עָבַר [–עשה] בָּהּ שמעון מַאֲמָר, הָא אם לֹא עָבַר בָּהּ מַאֲמָר, רבקה אשתו הַשְׁנִיָּה נַמֵּי יַבּוּמֵי מִיַּיבְּמָה ללוי, ואינה נחשבת לצרתה של שרה האסורה עליו משום ערוה. וְאִי אָמְרַת יֵשׁ זִיקָה, הלא אף בלא מאמר נחשבת שרה כאשת שמעון מחמת זיקתה אליו, וְהַוְיָא לָהּ רבקה צָרַת אֵשֶׁת אָחִיו שֶׁלֹּא הָיָה בְּעוֹלָמוֹ בְּזִיקָה זו, ויש לה להיאסר ללוי ביבום משום צרת ערוה.

מתרצת הגמרא: אָמַר רַבָּה, הוּא הַדִּין דְּאַף עַל גַּב דְּלֹא עָבַר בָּהּ שמעון מַאֲמָר בשרה, גם כן רבקה אשתו הַשְׁנִיָּה רק מִחְלַץ חָלְצָה ללוי אבל יַבּוּמֵי לֹא מִיַּיבְּמָה לו, משום שהיא צרת ערוה מחמת זיקת שרה. וְהָא דְּקָתָנֵי במשנתנו שעשה בה השני מַאֲמָר, לְאַפּוּקֵי מִבֵּית שַׁמַּאי הוא, דְּאָמְרֵי מַאֲמָר קוֹנֶה ביבמה קִנְיָן גָּמוּר, ושרה נעשית אשתו מן התורה, ורבקה נחשבת צרת ערוה גמורה על ידי מאמר זה ופטורה אף מן החליצה. קָא מַשְׁמַע לָן משנתנו שמאמר אינו קונה קנין גמור, ועל כן רק לחומרא נחשבת רבקה כצרת שרה בעלת המאמר, אבל לא להקל עליה ולפוטרה מן החליצה.

אביי מקשה על רב יהודה מברייתא: אִיתְיְבֵיהּ אַבָּיֵי לרבה, שנינו בברייתא, שְׁנֵי אַחִין שהיו בְּעוֹלָם אֶחָד [–יחד], כגון שנשא ראובן את שרה, ושמעון נשא את רבקה, וּמֵת אֶחָד מֵהֶן [ראובן] בְּלֹא וָלָד, וְעָמַד הַשֵּׁנִי [שמעון] הָיָה לַעֲשׂוֹת מַאֲמָר בִּיבִמְתּוֹ, וְלֹא הִסְפִּיק לַעֲשׂוֹת בָּהּ מַאֲמָר עַד שֶׁנּוֹלַד לוֹ אָח וּמֵת אף הוא בלא בנים, הָרִאשׁוֹנָה [שרה אשת ראובן] יוֹצְאָה ונפטרת מלוי מִשּׁוּם אֵשֶׁת אָחִיו שֶׁלֹּא הָיָה בְּעוֹלָמוֹ, וּשְׁנִיָּה [רבקה אשת שמעון] אוֹ חוֹלֶצֶת אוֹ מִתְיַיבֶּמֶת ללוי, לפי שהיה בעולמו של בעלה. וְאִי אָמְרַת כדברי רב יהודה שיֵּשׁ זִיקָה, הלא משעה שנפלה שרה לפני שמעון הרי היא כבנוסתו, וממילא הַוְיָא לָהּ רבקה צָרַת אֵשֶׁת אָחִיו הראשון [–ראובן] שֶׁלֹּא הָיָה בְּעוֹלָמוֹ בְּזִיקָה זו, ויש לה להיאסר ביבום משום צרת ערוה.

השיבו רבה: הָא מַנִּי – ברייתא זו בשיטת מי נאמרה, בשיטת רַבִּי מֵאִיר הִיא, דְּאָמַר אֵין זִיקָה. שכן מסיימת הברייתא בסוף בבא זו, 'דברי רבי מאיר'. אבל רב יהודה פוסק כשיטת התנאים הסוברים שיש זיקה.

שוב הקשה לו אביי: וּמִי [–וכי] סְבִירָא לֵיהּ לְרַבִּי מֵאִיר אֵין זִיקָה, וְהָתְנַן להלן (כו.), אַרְבָּעָה אַחִים, שְׁנַיִם מֵהֶן נְשׂוּאִים שְׁתֵּי אֲחָיוֹת, וּמֵתוּ הַנְּשׂוּאִין לְהָאַחְיוֹת, הֲרֵי אחיות אֵלּוּ חוֹלְצוֹת וְלֹא מִתְיַיבְּמוֹת לשני האחים הנותרים. וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ דסְבַר רַבִּי מֵאִיר אֵין זִיקָה, הלא הָנֵי שתי אחיות מִתְּרֵי בָּתֵּי קָאָתְיָין – משני בתים נפרדים של שני אחים הן באות [ראה ציור], ואם כן הַאי אח לֵיבַּם חֲדָא מהן, וְהַאי אח [–השני] לֵיבַּם חֲדָא. אלא בהכרח שיש זיקה, ואסור אדם בקרובות זקוקתו כמו בקרובות אשתו, ומשום כך אסורה כל אחת מהן על שני היבמים משום שהיא אחות זקוקתו. והרי סתם משנה רבי מאיר היא, ואם כן איך אמר רבי מאיר בברייתא שאין זיקה.

השיבו רבה: לְעוֹלָם סובר רבי מאיר אֵין זִיקָה. ומה שאסר רבי מאיר אחיות אלו ביבום הוא מִשּׁוּם דְּקָסָבַר אָסוּר לְבַטֵּל מִצְוַת יְבָמִין. שאם ייבם אחד האחים את אחת האחיות תפטר ממנו אחותה משום אחות אשה בין מיבום ובין מחליצה. ואף שעדיין יכול אחיו לייבם או לחלוץ לאחותה, יש לחשוש דִּדְלִמָּא אַדְּמִיַּיבֵּם חַד מָיֵית אִידָךְ – שמא לאחר שייבם הראשון ימות השני קודם שיספיק ליבם או לחלוץ לשניה, וְנמצא דְּקָא בָּטְלַת [–בטלה] מִצְוַת יְבָמִין מן השניה לגמרי. על כן חייבוהו חכמים לחלוץ בדווקא, כדי שיוכל לחלוץ גם לשניה.

שוב הקשה לו אביי: וְאִי אכן סבר רבי מאיר אֵין זִיקָה, תִּיבָּטֵל מצות יבום, כלומר, אם רבי מאיר סובר שאין זיקה, אין לאסור יבום מחשש של ביטול מצות יבום באחותה, דְּהָא מצינו לרַבָּן גַּמְלִיאֵל שאָמַר אֵין זִיקָה, וּכמו כן הוא סובר שמוּתָּר לְבַטֵּל מִצְוַת יְבָמִין. דִּתְנַן להלן (קט.), ראובן ושמעון שהיו אחים, ונשא ראובן את רחל הגדולה, ושמעון נשא את לאה הקטנה שקידושיה מדרבנן ויוצאת במיאון בלא גט, ומת ראובן ונפלה רחל אשתו לפני שמעון ליבום, רבי אליעזר אומר, מלמדים את לאה הקטנה למאן בשמעון בעלה, משום שזיקתה של רחל אחותה אוסרת עליו את לאה, ועל ידי שתמאן לאה תותר לו רחל ביבום. וְרַבָּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, אם מַאֲנָה לאה בשמעון בעלה מַאֲנָה, וייבם את רחל הגדולה, וְאִם לֹא מַאֲנָה תַּמְתִּין רחל עַד שֶׁתַּגְדִּיל לאה, ויבעלנה שמעון בגדלותה ועל ידי כן תתקדש לו מן התורה, וְאז תֵּצֵא רחל הַלָּזוּ ותיפטר מיבום וחליצה מִשּׁוּם אֲחוֹת אִשָּׁה. הרי לנו שרבן גמליאל סובר שאין זיקה, ואין לאה נאסרת עליו משום אחות זקוקתו, וכמו כן מותר לו לקדשה בקידושין גמורים לכשתגדיל, אף שעל ידי כך תיעשה רחל אחות אשתו מן התורה ותפקע זיקתה ותתבטל ממנה מצות יבום וחליצה. ואם כן גם בדעת רבי מאיר הסובר 'אין זיקה' יש לומר שאף מותר לבטל מצות יבום. ושוב תקשה המשנה להלן, מדוע לא יתייבמו שתי האחיות שנפלו לפני שני אחים.

אָמַר לֵיהּ רבה לאביי, וכי מִדְּרַבָּן גַּמְלִיאֵל אַדְּרַבִּי מֵאִיר קָרְמִית [–אתה מקשה], והרי יתכן שאף שרבן גמליאל אינו חושש לביטול מצות יבמים, מכל מקום רבי מאיר חושש לכך.

השיבו אביי: לֹא כך הקשיתי, אלא הָכֵי קָאַמְרִינַן להקשות, איך יתכן שרַבִּי מֵאִיר חָיֵיש [–חושש] אֲפִילּוּ לִסְפֵיקָא, ואוסר לייבם אפילו במקום שרק ספק הוא שמא יגרם על ידי כך ביטול מצות יבום, וכגון בשני אחים ושתי אחיות שעל ידי יבום האחת תתבטל מצות יבום מאחותה רק אם ימות אחיו קודם שיספיק לייבם או לחלוץ, ואילו רַבָּן גַּמְלִיאֵל, אֲפִילּוּ לְוַדַּאי ביטול מצות יבום לֹא חָיֵיש, שהרי התיר לשאת את אחות יבמתו אף שבכך הוא ודאי מפקיע מהיבמה את זיקתה. תירץ לו רבה: דִּלְמָא מַאן דְּלֹא חָיֵיש לביטול מצות יבום, אֲפִילּוּ לְביטול וַדַּאי לֹא חָיֵיש, וּמַאן דְּחָיֵיש, אֲפִילּוּ לִסְפֵיקָא של ביטול חָיֵיש.

אביי מוכיח שלדעת שמואל יש זיקה: אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי לְרַב יוֹסֵף, הָא דְּאמר רַב יְהוּדָה שיש זיקה, לא משמו של רב שהיה רבו אמר כן, אלא משמו דִּשְׁמוּאֵל הִיא, שאף הוא היה רבו של רב יהודה. דִּתְנַן להלן (מא.),

---

צריכים ללמוד בכל יום תורה שבכתב עם פרוש רש"י, שזהו תרומות מדרשי רז"ל...

היום יום יח אדר שני

רש"י

באחותה אין — דאפילו כנוסה שמתה מותר באחותה. **עשה בה מאמר** — מתניתין היא. **מחלץ חלצה** — נברית. **יבומי לא מייבמה** — דהויא צרת ערוה בזיקה. שכשנפלה לפני אחיו קודם מותו ונזקקה לו, נעשית צרה לאשתו בזיקה, והויא השתא הך נברית לגביה צרת ערוה בשביל זיקה שהיתה לאחין בה. **מדבית שמאי** — בפרק "ארבעה אחין" (יבמות כט,א), בית שמאי אומרים אשתו עמו והלזו תצא משום אחות אשה כו'. **קנין גמור** — ותיהוי צרת ערוה, ותיפטר אף מן החליצה, קא משמע לן. **עד שנולד לו אח ומת אותו שני** — ולו אשה אחרת, ונפלו שתיהן לפני הנולד. **בזיקה** — שנזקקה לשני לפני מותו, ונעשית צרה לאשתו. **רבי מאיר היא** — רבי מאיר קאמר לה להך ברייתא בפירקין, דאמר תניא כוותיה דרב אדא, ומייתי לה להך מתניתא, וקתני סיפא דברי רבי מאיר. **ומתו הנשואין שתי האחיות** — ונפלו שתיהן יחד לפני האחין. **ולא מתייבמות** — משום דתרוויהו זקיקי ליה להאי, ותרוויהו זקיקי ליה להאי, ואי נסיב חד חדא — [קא] פגע באחות זקוקתו. **מתרי בתי** — משני אחין נפלו. **לעולם אין זיקה** — והא דקאמר לא מתייבמות — משום דאסור לבטל מצות יבמין, ואי אמרת לייבם האי חדא — דלמא מיית אידך אח, ולא מייבם לאידך, ונפקא מהאי משום אחות אשה מחליצה ומייבום, הלכך אמרינן ליה לקמא חלוץ, דאי נמי מיית אידך — הדר האי חולץ וחליץ לה. ומדינא לבתר חליצה דקמא מצי אידך לייבומי, דהשתא מיקיימא מצות יבמין בתרוייהו, אלא גזירה דלמא אתי לייבומי ברישא. **ואי אין זיקה** — דלית ליה איסור זיקה — תיבטל מצות יבמין ולא איכפת לן. דמאן דלית ליה איסור זיקה, לא חייש נמי לבטול מצות יבמין. **דהא לרבן גמליאל דשמעינן ליה אין זיקה** — בפרק "רבן גמליאל" (לקמן דף נא,א) שמעינן ליה נמי דאמר מותר לבטל מצות יבמין בפרק "בית שמאי" (לקמן קט,א). **דתנן רבן גמליאל אומר כו'** — שני אחין נשואין שתי אחיות, אחת גדולה ואחת קטנה, ומת בעלה של גדולה ונפלה לפני בעל הקטנה, מלמדים את הקטנה למאן בבעלה ולעקור נשואיה כדי לייבם את זו, שזיקתה של זו חמורה לאסור הקטנה עליו, שלא היו נישואיה גמורים, שמא תמאן — ולכך לא תוציא את זו משום אחות אשה. **רבן גמליאל אומר אם מיאנה מיאנה** — ותתייבם הגדולה. ואם לאו — תמתין גדולה עד שתגדיל קטנה, ויבעול, ויהיו קידושין גמורין, ותצא גדולה משום אחות אשה. אלמא: אין זיקה, מדשרי קטנה עליה, ומותר לבטל מצות יבמין. ולרבי מאיר נמי, אי סבר אין זיקה — לימא נמי מותר לבטל מצות יבמין. **רבן גמליאל אדרבי מאיר קרמית** — נהי נמי דבזיקה סבירא להו כי הדדי, בביטול יבמין פליגי. **אפילו לספיקא** — כי ההיא דלעיל, אדמייבם חד — מיית אידך. ורבן גמליאל, אפילו היכא דודאי בטלה, כגון הכא דתמתין עד שתגדיל — לא חייש. **הא דרב יהודה** — דאמר לעיל אסור באמה, דיש זיקה.

דשמואל היא — משמיה דשמואל רביה שמיע ליה, ולא מרב, דהוה נמי רביה.

שומרת

תוספות

והאי דקתני מאמר לאפוקי מבית שמאי — תימה: דמה צריך למיתני בשני מקומות לאפוקי מבית שמאי? דלקמן בפרק "ארבעה אחין" (ל,א) גבי שלשה אחים, שנים מהם נשואים שתי אחיות כו', קתני נמי: עשה בה מאמר ומת חולצת ולא מתייבמת, וקאמר רב אשי בגמרא: דהוא הדין אף על גב דלא עשה בה מאמר, דיש זיקה. והא דקתני מאמר — לאפוקי מבית שמאי? ויש לומר: דאי לאו משנה יתירה הוה דייקינן מתניתין כפשטה, דמשמע דוקא עשה בה מאמר. ורב דאמר אין זיקה — סבר דמסברא הוה אמינא דיש זיקה, ואי לאו משנה יתירה הוה אמרינן דנקט עשה בה מאמר לאפוקי מבית שמאי.

הא מני רבי מאיר — דקתני בסיפא דברי רבי מאיר. לעיל דפריך ממתניתין הוה מצי לשנויי נמי הא מני רבי מאיר, אלא דניחא ליה לתרוצי סתמא דמתניתין כוותיה.

הני מתרי בתי קאתיין — הלשון מגומגם, דמשמע דאפשר להם להיות מבית אחד, ולא הוה ליה למימר טפי אלא: ואי אין זיקה האי לייבם חדא כו'.

משום דקסבר אסור לבטל מצות יבמין — הא דלא כרבי עקיבא, דלרבי עקיבא כי חליץ נמי בטיל מצות יבמין, (מדאידך) דדריש בפרק "החולץ" (יבמות מד,א): "בית חלוץ" — הכתוב קראו ביתו, ומדאורייתא אחות חלוצה הויא כאחות אשה.

דלמא אדמייבם חד מיית אידך כו' — ואם תאמר: הא רבנן למיתה לא חשו, דלית להו שמתקנין לו אשה אחרת שמא תמות אשתו (יומא ב,א). ורבי מאיר גופיה לא חייש לשמא יבקע הנוד, ולא לשמא ימות, בפרק "כל הגט" (גיטין כח,א)! ויש לומר: דלאלתר דוקא לא חייש, אבל הכא — פעמים שמאחר זמן גדול מלחלוץ ומלייבם אחר חברו, ובזמן מרובה חיישינן שמא ימות לבולי עלמא. ואף על גב דאביי מדמה שמא מת לשמא ימות, ולשמא מת לא חייש רבי מאיר אפילו לזמן מרובה, דתנן (שם): בת ישראל הנשואה לכהן, והלך בעלה למדינת הים — אוכלת בתרומה בחזקת שהוא קיים. ושמעתין אתיא כאביי, דמשמע דקבלה מיניה אביי — לא מדמי להו לגמרי, אלא שמא ימות לאלתר לשמא מת לזמן מרובה. ותדע דלא לגמרי מדמי, דהא לרבי יהודה דחייש לשמא ימות לאלתר, אי הוה חייש נמי לשמא מת לאלתר — אם כן אשת כהן שיצא בעלה מפתח ביתו לא תאכל בתרומה אלא בשראוה בעלה בפניה חי! ואם תאמר: וליחלוץ חד והדר לייבם אידך, דתו ליכא למיחש לביטול יבמין! ויש לומר: דגורינן דלמא אתי לייבם ברישא. ורבינו יהודה בר נתן פירש: משום דבשעת נפילה לא חזו תרוויהו, כל זמן שלא חלץ לאחת. וקשיא לפירושו: דאותה שנפלה תחילה תשתרי כי חלץ לשניה, דהוה לה יבמה שהותרה ונאסרה — דתחזור להתירה הראשון!

מיאנה מיאנה ואם לאו תמתין עד שתגדיל — ופירש בקונטרס: תמתין גדולה עד שתגדיל הקטנה. ואין הלשון משמע כן, דלא הוה ליה למימר "הלזו" אלא: ותצא משום אחות אשה, הואיל דתמתין נמי אגדולה קאי? אלא נראה דתמתין הקטנה מלבעול עד שתגדיל. אבל בקטנות אסור לבעול, אף על גב דסבר אין זיקה, דמכורע הדבר, כיון דבהאי ביאה לא מיפטרה גדולה.

שומרת

הֲוָה אָמִינָא: מֵחַיִּים, אֲבָל לְאַחַר מִיתָה פָּקְעָה לָהּ זִיקָה, קָא מַשְׁמַע לָן דְּזִיקָה בִּכְדֵי לָא פָּקְעָה. לֵימָא מִסַּיֵּיע לֵיהּ: יְבִמְתּוֹ שֶׁמֵּתָה מוּתָּר בַּאֲחוֹתָהּ, בַּאֲחוֹתָהּ - אִין, בְּאִמָּהּ - לָא. הוּא הַדִּין דַּאֲפִילּוּ בְּאִמָּהּ, וְאֵידֵי דְּתָנָא רֵישָׁא אִשְׁתּוֹ שֶׁמֵּתָה מוּתָּר בַּאֲחוֹתָהּ, דַּוְקָא בַּאֲחוֹתָהּ אֲבָל בְּאִמָּהּ לָא, דְּהָוְיָא לָהּ אִיסּוּרָא דְּאוֹרַיְיתָא - תָּנָא נַמִי סֵיפָא מוּתָּר בַּאֲחוֹתָהּ. מְתִיב רַב הוּנָא בַּר חִיָּיא: עָשָׂה בָּהּ מַאֲמָר וּמֵת - שְׁנִיָּה חוֹלֶצֶת וְלֹא מִתְיַיבֶּמֶת. טַעֲמָא - דַּעֲבַד בָּהּ מַאֲמָר, הָא לָא עֲבַד בָּהּ מַאֲמָר - שְׁנִיָּה נַמִי יַבּוּמֵי מְיַיבְּמָה. וְאִי אָמְרַתְּ יֵשׁ זִיקָה, הָוְיָא לָהּ צָרַת אֵשֶׁת אָחִיו שֶׁלֹּא הָיָה בְּעוֹלָמוֹ בְּזִיקָה! אָמַר רַבָּה: הוּא הַדִּין דְּאַף עַל גַּב דְּלָא עֲבַד בָּהּ מַאֲמָר - הוּא הַדִּין דְּאַף עַל גַּב דְּלָא עֲבַד בָּהּ מַאֲמָר, הָא לָא עֲבַד בָּהּ מַאֲמָר - שְׁנִיָּה נַמִי יַבּוּמֵי מְיַיבְּמָה, וְהָא דְּקָתָנֵי מַאֲמָר - לְאַפּוּקֵי מִבֵּית שַׁמַּאי, דְּאָמְרִי: מַאֲמָר קוֹנֶה קִנְיָן גָּמוּר, קָא מַשְׁמַע לָן. אִיתִיבֵיהּ אַבַּיֵי: שְׁנֵי אַחִין בָּעוֹלָם אֶחָד, וּמֵת אֶחָד מֵהֶן בְּלֹא וָלָד, וְעָמַד הַשֵּׁנִי הָיָה לַעֲשׂוֹת מַאֲמָר בִּיבִמְתּוֹ, וְלֹא הִסְפִּיק לַעֲשׂוֹת בָּהּ מַאֲמָר עַד שֶׁנּוֹלַד לוֹ אָח, וּמֵת, הָרִאשׁוֹנָה יוֹצְאָה מִשּׁוּם אֵשֶׁת אָחִיו שֶׁלֹּא הָיָה בְּעוֹלָמוֹ, וּשְׁנִיָּה - אוֹ חוֹלֶצֶת אוֹ מִתְיַיבֶּמֶת. וְאִי אָמְרַתְּ יֵשׁ זִיקָה - הָוְיָא לָהּ צָרַת אֵשֶׁת אָחִיו שֶׁלֹּא הָיָה בְּעוֹלָמוֹ בְּזִיקָה! הָא מַנִּי - רַבִּי מֵאִיר הִיא, דְּאָמַר: אֵין זִיקָה. וּמִי סְבִירָא לֵיהּ לְרַבִּי מֵאִיר אֵין זִיקָה? וְהָתְנַן: אַרְבָּעָה אַחִים, שְׁנַיִם מֵהֶן נְשׂוּאִים שְׁתֵּי אֲחָיוֹת, וּמֵתוּ הַנְּשׂוּאִין הָאֲחָיוֹת - הָרֵי אֵלּוּ חוֹלְצוֹת וְלֹא מִתְיַיבְּמוֹת. וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ סָבַר רַבִּי אֵין זִיקָה - הָנֵי מִתְרֵי בָּתֵּי קָאָתְיָין, הַאי לַיְיבֵם חֲדָא וְהַאי לַיְיבֵם חֲדָא! לְעוֹלָם אֵין זִיקָה, מִשּׁוּם דְּקָסָבַר: אָסוּר לְבַטֵּל מִצְוַת יְבָמִין, דִּדְלִמָּא אַדְּמִייְבֵם חַד מָיֵת אִידָךְ, וְקָא בָּטְלַתְּ מִצְוַת יְבָמִין. וְאִי אֵין זִיקָה - תִּיבָּטֵל, דְּהָא רַבָּן גַּמְלִיאֵל אָמַר אֵין זִיקָה, וּמוּתָּר לְבַטֵּל מִצְוַת יְבָמִין. דִּתְנַן: רַבָּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: אִם מֵאֲנָה - מֵאֲנָה, וְאִם לֹא מֵאֲנָה -תַּמְתִּין עַד שֶׁתַּגְדִּיל וְתֵצֵא הַלָּזוּ מִשּׁוּם אֲחוֹת אִשָּׁה! אֲמַר לֵיהּ: דְּרַבָּן גַּמְלִיאֵל אַדְּרַבִּי מֵאִיר קָרְמִית? לָא, הָכִי קָאָמְרִינַן: רַבִּי מֵאִיר חָיֵישׁ אֲפִילּוּ לְסַפֵּיקָא, רַבָּן גַּמְלִיאֵל - אֲפִילּוּ לְוַדַּאי לָא חָיֵישׁ?! דִּלְמָא, מַאן דְּלָא - חָיֵישׁ אֲפִילּוּ לְוַדַּאי לָא חָיֵישׁ, וּמַאן דְּחָיֵישׁ - אֲפִילּוּ לְסַפֵּיקָא חָיֵישׁ. אֲמַר לֵיהּ אַבַּיֵי לְרַב יוֹסֵף: הָא דְּרַב יְהוּדָה - דִּשְׁמוּאֵל הִיא, דְּתִנַּן:

שומרת

צריך להיות בשמחה וטוב לבב באמת כאילו פרנסתו כבר מזומנת לפניו.

היום יום טז אדר שני

תוספות

שומרת יבם שקידש אחיו את אחותה כו' — אומר רבינו יצחק: דדוקא קידש אומרים לו המתן מלישא, משום דבשעת נישואין נראה כנושא אחות זקוקתו. אבל אם נשא כבר, שהיא אשתו אגומרה — פקע לה זיקה לגמרי ואין צריך להמתין מלבעול. ודוקא קידש אחר נפילה, כדמוכח ב"החולץ" (יבמות מא,א) דבקידש באיסור איירי, דמסיק עלה: מתה אשתו מותר ביבמתו, משום דהואי יבמה שהותרה ונאסרה וחזרה והותרה. אבל אם קידש בהיתר קודם נפילה, שלא היתה אחות זקוקתו בשעת קידושין — אין צריך להמתין כלל. **אומרים** לו המתן — ואם תאמר: למה צריך להמתין? דכיון דקדשה פקעה לה זיקה לגמרי, כדמוכח בפרק "ארבעה אחים" (יבמות כט,א) גבי הא דאמר רבי אלעזר: מאמר לבית שמאי אינו קונה קנין גמור אלא לדחות בצרה בלבד, אמר רבי אבין אף אנן נמי תנינא: בית שמאי אומר יקיימו, דיעבד אין, לכתחלה — לא. ואי סלקא דעתך דמאמר קונה קנין גמור — זה יעשה מאמר ויקנה, וזה יעשה מאמר ויקנה! ומאי קושיא? אפילו קני קנין גמור, הא אמרינן הכא דצריך להמתין בקידושין דאורייתא! ולפי מאי דפרישית לעיל, דמשום הכי חשיב לרבי יהודה בן בתירה יחידאה — אתי שפיר. ויש לומר: דלרבי יהודה בן בתירה, דסבר יש זיקה, אין הקידושין מפקיעים הזיקה. אבל רבי אבין סבר אין זיקה, ולא אסור ליבם אלא משום ביטול מצות יבמין. ולהכי פריך אי מאמר קונה לבית שמאי קנין גמור זה יעשה קנין גמור — ויקנה וזה יעשה מאמר ויקנה, ויכולים לעשות על ידי שליח בבת אחת, דליכא ביטול מצות יבמין. והא דשרי הכא לקיימה, אפילו לרבי יהודה בן בתירה, ובפרק "ארבעה אחין" ששניהם נשואים שתי אחיות דאייתי לעיל, קתני סיפא קדמו וכנסו וריציאו! אומר רבינו יצחק: דשאני גבי ארבעה אחים, שהאחיות לא היו באות לעולם לכלל היתר, שכל אחת אחות זקוקתו. אבל היכא דאחות יבמה אתיא לכלל היתר, לאחר שיעשה אחיו מעשה — לא החמירו להוציא. **דאי** דרב מאי — ואם תאמר: דבסוף פרק קמא דכתובות (יב,ב) נמי אמרינן הא דרב יהודה — דשמואל היא, ולא פריך דאי דרב מאי! ויש לומר: דהכא משמע דרב יהודה משמיה דרב קאמר לה, דקאי ארב הונא דקאמר משמיה דרב שומרת יבם שמתה מותר באמה.

משכחת לה בחד אחא — ואם תאמר: לעיל בפרק קמא (ט,ב) בשמעתיה דלוי קאמר: בפלוגתא לא קמיירי, ופריך: ודא אמר רבי אושעיא חלוק היה רבי שמעון אף בראשונה, הא לרבי אושעיא נמי משכחת לה בחד אחא, ולפטור צרתה וצרת צרתה נמי משכחת לה למאי דאמר לקמן דמודי רבי שמעון בזיקת שני יבמין דלאו כבנוסה דמיא! ויש לומר: דמתניתין דפרקין אתא לפרושי פרקין קמא, דקתני: כיצד אשת אחיו שלא היה בעולמו. ולרבי אושעיא דחלוק רבי שמעון אף בראשונה — על כרחך מתניתין דפרק קמא איירי בפלוגתא.

רש"י

שומרת יבם — ממתנת לייבום יבמה. **שקדש אחיו** — של יבם את אחותה אחר שנפלה זו לפניו. **אומרים לו** — למארס: המתן מלבנות, לפי שאחות זקוקתך היא. **עד שיעשה אחיך מעשה** — עד שייבם אחיך את היבמה, ותפקע זיקתה ממך. אלמא: זיקה אסרה לאחותה. **אמר ליה** — רב יוסף לאביי: ואי משמיה דרב אמרה מאי קשיא לך? **דרב אדרב** — דאמר רב הונא אמר רב לעיל מותר באמה. **אמוראי נינהו** — רב הונא ורב יהודה תלמידי דרב הוו, ופליגי אליביה. **כיון דאיתמר משמיה דשמואל בהדיא** — דיש זיקה, דשמואל עצמו אמרה ולא תלמידו משמו, ומצינו למימר דרב יהודה תלמידו מכלל אותה שמועה אמר לההיא דידיה. **ומשמיה דרב איתמר כאמוראי** — בפלוגתא, דהא פליג רב הונא — לא שבקינן כו'. **הכי קמתניתו לה** — לרב יהודה דלעיל, בסתמא, שלא הזכיר שם רבו. וצריכיתו למידק, הא דרב יהודה — דשמואל היא. הכי גרסינן: **אנן בהדיא מתנינן לה. ואדא שמואל לטעמיה** — כולה רב כהנא אמרה. **הני מילי מחיים** — כל זמן שיבמתו קיימת. **משנה ומת** — המייבם. **מייבם לאיזו שירצה** — ופטורה חברתה. ולאו אעשה בה מאמר קאי, אלא ארישא, דקתני: הראשונה יוצאה כו'. דקאמר רבי שמעון, דכיון דכשנולד כבר נתייבמה, ולא היתה על זה בזיקת נישואי אחיו הראשון מעולם — מותרת לו. **גמרא אף בראשונה** — וקא שרי נולד ואחר כך ייבם. **מדקתני משנה יתירה** — לכולה דהיא בבא דרישא. דלמאן קתני לה, אי לאו דפלוגתא דרבי שמעון עלה קיימא, ולהכי תנייה, לאשמועינן דאפילו בההיא שרי. **למאן** קתני לה — לאשמועינן מילתיה דמאן איצטריכא? **אילימא** לרבנן — לאשמועינן איסורא לרבנן, דהא לא איסור ולא היתר לרבי שמעון שמעת מינה ברישא, דהא לא איירי בה. **ונמר להו** — המתין להם. **והדר פליג עלייהו** — בכולה מילתא. **בחד אחא** — דודאי מכח זיקת זה שלא היה בעולמו אסורה לזה להתייבם. **אי נמי בתרי** — אחים, ומת האחד, ונולד להם אח השלישי. **ולא ייבם** — זה השני את יבמתו. **ולא מת** — אסורה לזה שנולד לאחר מיתה ליבמה מזיקת אח שלא היה בעולמו. אבל היכא דייבמה השני — פקעה זיקת אח הראשון, ונעשית אשתו של זה השני. אי נמי: לא יבמה האי שני, הואיל והוזקקה לו — הרי היא כבנוסה בדלקמן, וכשמת — מותרת לשלישי. **בהתירא אשכחה** — שלא נאסרה עליו שעה אחת, שלא נזקקה לו מכח הראשון כלום. **יש זיקה** — כשנפלה לפני השני קודם לידתו של זה, ונזקקה לו לשני — אלימא ההיא זיקה לשוויא כבנוסה, והוי ליה כייבם ולבסוף נולד. **זיקת יבם אחד** — כגון שלא נפלה אלא פעם אחת, או שכנסה שני ופקעה זיקה ראשונה. וכשמת אין כאן אלא זיקת ייבום של שני, או לא עשה בה מאמר ומת — אין כאן אלא זיקת ייבום ראשון, ועכשיו יש כאן זיקת ייבום של שני יבמין, שיש עליה קצת זיקה מן הראשון, דכל זמן שלא נתייבמה — לא פקע זיקתה מן השני, וצרתה, אשת השני, אסורה משום דידה. **מייבם לאיזו שירצה** — דלית ליה הך דרשה דזיקת שני יבמים, דאי מאמר קונה — הרי היא אשת שני, ואין כאן אלא זיקתו. ואם אין קונה — הרי הוא כמו שאינו, ואין כאן אלא זיקת ראשון. **וחולץ לשניה** — משום ספיקא, כדמפרש ואזיל.

שומע

1 שׁוֹמֶרֶת יָבָם שֶׁקִּדֵּשׁ אָחִיו אֶת אֲחוֹתָהּ, מִשּׁוּם רַבִּי
2 יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָה אָמְרוּ: אוֹמְרִים לוֹ, הַמְתֵּן עַד
3 שֶׁיַּעֲשֶׂה אָחִיךָ מַעֲשֶׂה. וְאָמַר שְׁמוּאֵל: הֲלָכָה כְּרַבִּי
4 יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָה. אָמַר לֵיהּ: דְּאִי דְּרַב מַאי? אָמַר
5 לֵיהּ: קַשְׁיָא דְּרַב אַדְּרַב! דִּלְמָא אָמוֹרָאֵי נִינְהוּ, וְאַלִּיבָּא
6 דְּרַב? כֵּיוָן דְּאִיתְּמַר מִשְּׁמֵיהּ דִּשְׁמוּאֵל בְּהֲדֵיָא, וּמִשְּׁמֵיהּ
7 דְּרַב כְּאָמוֹרָאֵי - לָא שְׁבַקִּינָן מִשְּׁמֵיהּ דִּשְׁמוּאֵל בְּהֲדֵיָא
8 וּמוֹקְמִינָן כְּאָמוֹרָאֵי וְאַלִּיבָּא דְּרַב. אֲמַר רַב פָּפָּא,
9 אָמְרִיתָהּ לִשְׁמַעְתָּא קַמֵּיהּ דְּרַב זְבִיד מִנְּהַרְדְּעָא, אֲמַר:
10 אַתּוּן הָכִי מַתְנִיתוּ לָהּ, אֲנַן בְּהֲדֵיָא מַתְנִינַן: אָמַר
11 רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: שׁוֹמֶרֶת יָבָם שֶׁמֵּתָה -
12 אָסוּר בְּאִמָּהּ. אַלְמָא קָסָבַר: יֵשׁ זִיקָה. וְאַזְדָּא שְׁמוּאֵל
13 לְטַעֲמֵיהּ, דְּאָמַר שְׁמוּאֵל: הֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה בֶּן
14 בְּתֵירָה. וּצְרִיכִי, דְּאִי אַשְׁמַעֵינַן יֵשׁ זִיקָה - הֲוָה אָמִינָא:
15 הָנֵי מִילֵּי - בְּחַד, אֲבָל בְּתְרֵי - לָא, אִקָּא מַשְׁמַע לָן.
16 וְאִי אַשְׁמַעֵינַן הֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָה - הֲוָה
17 אָמִינָא: הָנֵי מִילֵּי מֵחַיִּים, אֲבָל לְאַחַר מִיתָה - פָּקְעָה
18 לָהּ זִיקָה, קָא מַשְׁמַע לָן: דְּזִיקָה בִּכְדֵי לָא פָּקְעָה.
19 **מִשְׁנָה** שְׁנֵי אַחִים וּמֵת אֶחָד מֵהֶן, וְיִבֵּם הַשֵּׁנִי אֶת
20 אֵשֶׁת אָחִיו, וְאַחַר כָּךְ נוֹלַד לְהֶן אָח וּמֵת - הָרִאשׁוֹנָה
21 יוֹצְאָה מִשּׁוּם אֵשֶׁת אָחִיו שֶׁלֹּא הָיָה בְּעוֹלָמוֹ, וְהַשֵּׁנִיָּה
22 מִשּׁוּם צָרָתָהּ, עֲשָׂה בָהּ מַאֲמָר, וּמֵת - הַשְּׁנִיָּה חוֹלֶצֶת
23 וְלֹא מִתְיַיְבֶּמֶת. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: מְיַיְבֵּם לְאֵיזוֹ מֵהֶן
24 שֶׁיִּרְצֶה, אוֹ חוֹלֵץ לְאֵיזוֹ מֵהֶן שֶׁיִּרְצֶה. **גְּמָרָא** אָמַר
25 רַב אוֹשַׁעְיָא: חָלוּק הָיָה רַבִּי שִׁמְעוֹן אַף בָּרִאשׁוֹנָה.
26 מַמַּאי - מִדְּקָתָנֵי מִשְּׁנָה יְתֵירָה - בְּבָא דְּרֵישָׁא לְמַאן
27 קָתָנֵי לָהּ? אִילֵימָא לְרַבָּנַן - הָשְׁתָּא יִבֵּם וּלְבַסּוֹף נוֹלַד,
28 דְּכִי אַשְׁכַּחַהּ בְּהֶתֵּירָא אַשְׁכַּחַהּ, אִסְרִי רַבָּנַן - נוֹלַד
29 וְאַחַר כָּךְ יִבֵּם מִיבָּעְיָא? אֶלָּא לָאו - לְרַבִּי שִׁמְעוֹן
30 אִיצְטְרִיךְ, וְתָנָא רֵישָׁא לְהוֹדִיעֲךָ כֹּחוֹ דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן,
31 וְתָנָא סֵיפָא לְהוֹדִיעֲךָ כֹּחָן דְּרַבָּנַן. וּבְדִין הוּא דְּנִפְלוֹג
32 רַבִּי שִׁמְעוֹן בְּרֵישָׁא, אֶלָּא נָטַר לְהוּ לְרַבָּנַן עַד דְּמִסַּיְּימִי
33 לְמִילְתַיְיהוּ, וְהָדַר פָּלֵיג עֲלַיְיהוּ. אֶלָּא, אֵשֶׁת אָחִיו שֶׁלֹּא
34 הָיָה בְּעוֹלָמוֹ, לְרַבִּי שִׁמְעוֹן הֵיכִי מַשְׁכַּחְתְּ לָהּ? בְּחַד
35 אָחָא, וּמִית, וְנוֹלַד לוֹ אָח. אִי נַמִּי: בִּתְרֵי, וְלֹא יִבֵּם
36 וְלֹא מִית. בִּשְׁלָמָא יִבֵּם וְאַחַר כָּךְ נוֹלַד - כִּי אַשְׁכַּחַהּ
37 בְּהֶתֵּירָא אַשְׁכַּחַהּ, אֶלָּא נוֹלַד וְאַחַר כָּךְ יִבֵּם - מַאי
38 טַעְמָא? קָסָבַר: יֵשׁ זִיקָה, וְזִיקָה כִּכְנוּסָה דָּמְיָא. מַתְקִיף
39 לָהּ רַב יוֹסֵף: הָשְׁתָּא זִיקָה וּמַאֲמָר מְסַפְּקָא לֵיהּ לְרַבִּי
40 שִׁמְעוֹן אִי כִּכְנוּסָה דָּמְיָא אִי לָאו כִּכְנוּסָה דָּמְיָא, זִיקָה לְחוֹדָהּ מִיבָּעְיָא? מַאי הִיא? דִּתְנַן:
41 שְׁלֹשָׁה אַחִין נְשׂוּאִין שָׁלֹשׁ נָשִׁים נָכְרִיּוֹת, וּמֵת אֶחָד מֵהֶם וְעָשָׂה בָהּ שֵׁנִי מַאֲמָר, וּמֵת
42 - הֲרֵי אֵלּוּ חוֹלְצוֹת וְלֹא מִתְיַיְבְּמוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּמֵת אֶחָד מֵהֶם יָבְמָה יָבֹא עָלֶיהָ" - מִי
43 שֶׁעָלֶיהָ זִיקַת יָבָם אֶחָד, וְלֹא שֶׁעָלֶיהָ זִיקַת שְׁנֵי יְבָמִין. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: מְיַיְבֵּם לְאֵיזוֹהוּ
44 מֵהֶן שֶׁיִּרְצֶה, וְחוֹלֵץ לַשְּׁנִיָּה. יַבּוּמֵי הַרְוַיְיהוּ לָא - דִּדְלִמָּא יֵשׁ זִיקָה, וְהָווּ שְׁנֵי יְבָמוֹת הַבָּאוֹת

מבית

שׁוֹמֶרֶת יָבָם שֶׁקִּדֵּשׁ אָחִיו אֶת אֲחוֹתָהּ, וכגון שהיו ראובן שמעון ולוי אחים ורחל ולאה אחיות, ונשא לוי את רחל ומת ונפלה רחל לפני ראובן ושמעון ליבום, וקידש ראובן את לאה, מִשּׁוּם רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָה אָמְרוּ, אוֹמְרִים לוֹ לראובן, הַמְּתֵן מלכנוס את לאה עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה אָחִיךָ שמעון מַעֲשֶׂה יבום או חליצה ברחל אחותה ויפקיע את זיקתה אליך, אך כל זמן שרחל זקוקה לך אתה אסור באחותה. וְאָמַר שְׁמוּאֵל, הֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָה האוסר את קרובות זקוקתו משום שיש זיקה.

אָמַר לֵיהּ רב יוסף לאביי, דְּאִי דְּרַב מַאי – ואם דברי רב יהודה הם בשם רב מה בכך. (אָמַר לֵיהּ), אם כן יהיה קַשְׁיָא דְּרַב אַדְּרַב, שהרי לעיל אמר רב הונא בשם רב ששומרת יבם שמתה מותר באמה משום שאין זיקה.

שואלת הגמרא: מה קושיא היא, דִּלְמָא מחלוקת אָמוֹרָאֵי נִינְהוּ וְאַלִּיבָּא דְּרַב, שרב הונא סובר בשיטתו 'אין זיקה', ורב יהודה סובר בשיטתו 'יש זיקה'.

משיבה הגמרא: כֵּיוָן דְּאִיתְּמַר מִשְּׁמֵיהּ דִּשְׁמוּאֵל עצמו בְּהֶדְיָא שיש זיקה, וּמִשְּׁמֵיהּ דְּרַב כְּאָמוֹרָאֵי – כרב הונא שאמר בשמו שאין זיקה, לֹא שַׁבְקִינַן [–אין לנו לעזוב] מלהעמיד את דברי רב יהודה כשיטה ששמענו מִשְּׁמֵיהּ דִּשְׁמוּאֵל בְּהֶדְיָא, וּמוֹקְמִינַן – ולהעמיד את דברי רב כְּמַחְלוֹקֶת אָמוֹרָאֵי וְאַלִּיבָּא דְּרַב.

אָמַר רַב כַּהֲנָא, אַמְרִיתָהּ [–אמרתי] לִשְׁמַעְתָּא של רב יהודה קַמֵּיהּ דְּרַב זְכִיד מִנַּהַרְדְּעָא. אָמַר לִי, אַתּוּן הָכֵי מַתְנִיתוּ לָהּ – אתם שונים כך את דבריו, אבל אֲנַן בְּהֶדְיָא מַתְנִינַן – שנינו בפירוש בשם מי אמרה, 'אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, שׁוֹמֶרֶת יָבָם שֶׁמֵּתָה אָסוּר בְּאִמָּהּ'. אֶלָּא קָסָבַר, יֵשׁ זִיקָה. וְאוֹדֶא שְׁמוּאֵל לְטַעְמֵיהּ, דְּאָמַר שְׁמוּאֵל, הֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָה הסובר שיש זיקה.

מפרשת הגמרא: וּצְרִיכֵי שתי מימרותיו של שמואל להיאמר, משום דְּאִי אַשְׁמְעִינַן שמואל רק שיֵּשׁ זִיקָה, הָוָה אֲמִינָא, הָנֵי מִילֵּי בְּחַד יבם, אֲבָל בְּתְרֵי יבמים לֹא אמר שיש זיקה. קָא מַשְׁמַע לָן שמואל שהלכה כרבי יהודה בן בתירא האומר יש זיקה אף בשני יבמים. וְאִי אַשְׁמְעִינַן שמואל שהֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָה, הָוָה אֲמִינָא, הָנֵי מִילֵּי שיש זיקה, מַחַיִּים של היבמה, אֲבָל לְאַחַר מִיתָה פָּקְעָה לָהּ הַזִּיקָה, קָא מַשְׁמַע לָן, דְּזִיקָה בִּכְדֵי [–בחינם] לֹא פָּקְעָה.

משנה

המשנה שלפנינו עוסקת גם היא בשני אחים שמת אחד מהם ונפלה אשתו ליבום לפני אחיו, ואחר כך נולד אחיהם השלישי. אלא שבשונה מהמשנה הקודמת המדברת באופן שנולד השלישי קודם שייבם השני את אשת הראשון, משנתנו מדברת באופן שנולד השלישי לאחר שכבר ייבמה השני.

שְׁנֵי אַחִים ראובן ושמעון שישבו יחד בעולם, ונשא ראובן את שרה, וּמֵת אֶחָד מֵהֶן, וְיִבֵּם שמעון האח הַשֵּׁנִי אֶת שרה אֵשֶׁת ראובן אָחִיו, וגם נשא את רבקה, וְאַחַר כָּךְ נוֹלַד לָהֶן אָח שלישי [–לוי], וְאחר כך מֵת שמעון, שתי נשי שמעון אינן מתייבמות וחולצות ללוי. שכן שרה הָרִאשׁוֹנָה יוֹצְאָה ונפטרת מלוי מִשּׁוּם אֵשֶׁת אָחִיו שֶׁלֹּא הָיָה בְּעוֹלָמוֹ, שהרי ראובן בעלה הראשון מת קודם שנולד לוי, וְרִבְקָה הַשֵּׁנִיָּה פטורה ממנו מִשּׁוּם שהיא צָרָתָהּ של שרה, וצרת ערוה פטורה מיבום וחליצה.

ואם עָשָׂה בָהּ שמעון בשרה קידושי מַאֲמָר בכסף או בשטר ולא ייבמה, וְאחר כך מֵת, רבקה אשתו הַשֵּׁנִיָּה של שמעון חוֹלֶצֶת ללוי וְלֹא מִתְיַבֶּמֶת לו. לפי שאין מאמר קונה ביבמה אלא מדרבנן, ואין שרה נחשבת לגמרי כאשתו של שמעון, ועל כן רבקה חייבת בחליצה מלוי, שכן אינה ממש צרתה של שרה הערוה. אבל אינה מתייבמת לפי שנעשית צרת ערוה במקצת על ידי המאמר שנעשה בשרה האסורה עליו.

רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, לוי מותר בשרה אשת ראובן שהתייבמה לשמעון אפילו שנולד לאחר שמת ראובן, והרי הוא מְיַיבֵּם לְאֵיזוֹ מֵהֶן שֶׁיִּרְצֶה, אוֹ חוֹלֵץ לְאֵיזוֹ מֵהֶן שֶׁיִּרְצֶה. ואין שרה אסורה עליו משום אשת אח שלא היה בעולמו, משום שכשנולד לוי כבר מצא אותה בהיתר, כשהיא תחת אישות שמעון אחיו השני שהיה בעולמו, ויבוארו הדברים בגמרא.

גמרא

רב אושעיא מפרש את שיטת רבי שמעון: אָמַר רַב אוֹשַׁעְיָא, חָלוּק הָיָה רַבִּי שִׁמְעוֹן אַף בְּמשנה הָרִאשׁוֹנָה, שגם אם נולד לוי לאחר שמת ראובן וקודם שייבם שמעון, מתיר רבי שמעון אותה ואת צרתה ללוי, ולא רק באופן המדובר במשנתנו שקודם ייבם שמעון ואחר כך נולד לוי.

מפרשת הגמרא: מַמַּאי – מנין לו שהתיר רבי שמעון אף באופן זה, מִדְּקָתָנֵי מִשְּׁנָה יְתֵירָה. שכן בָּבָא דְּרֵישָׁא [–המשנה הקודמת] האוסרת אשת אח שלא היה בעולמו ללוי שנולד לפני שייבמה אחיו, לְמַאן קָתָנֵי לָהּ – באיזו שיטה נשנתה. אִילֵּימָא לְשיטת רַבָּנַן, הלא משנה מיותרת היא, דהַשְּׁתָּא אם יִבֵּם השני וּלְבַסּוֹף נוֹלַד השלישי, דְּכִי אַשְׁכְּחָהּ בְּהֶתֵּירָא אַשְׁכְּחָהּ – שכשנולד מצא אותה בהיתר כשהיא כבר אשת השני, ומכל מקום אָסְרֵי רַבָּנַן עליו לייבמה לאחר מיתת השני, אם כן כשנוֹלַד השלישי כשהיא עדיין תחת זיקת הראשון וְרק אַחַר כָּךְ יִבֵּם אותה השני, וכי מִיבַּעְיָא – האם צריכה המשנה להשמיענו שהיא אסורה על השלישי. אֶלָּא לָאו [–אלא ודאי] שלְרַבִּי שִׁמְעוֹן אִיצְטְרִיךְ להשמיענו שהוא חולק על חכמים ומתיר אף בנולד ובסוף ייבם. וְתָנָא רֵישָׁא אופן זה לְהוֹדִיעֲךָ כֹּחוֹ דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן שמתיר אף בזה, וְתָנָא סֵיפָא אופן של ייבם ולבסוף נולד לְהוֹדִיעֲךָ כֹּחָן דְּרַבָּנַן שאוסרים אף בזה. וּכְדֵין הוּא דְּנַפְלוֹג [–שיחלוקו] רַבִּי שִׁמְעוֹן כבר בְּרֵישָׁא בנולד ולבסוף ייבם, אֶלָּא נָטַר לְהוּ לְרַבָּנַן עַד דְּמִסַּיְּימֵי לְמִילְּתֵיהוּ, וְהָדַר פָּלִיג עֲלֵיהוּ – המתין לסיום דברי חכמים האוסרים בשני האופנים ורק אחר כך נחלק עליהם.

שואלת הגמרא: אֶלָּא לדברי רב אושעיא שגם בנולד ובסוף ייבם מתיר רבי שמעון, אם כן איסור אֵשֶׁת אָחִיו שֶׁלֹּא הָיָה בְּעוֹלָמוֹ שהיא פטורה מן היבום והחליצה, לְרַבִּי שִׁמְעוֹן הֵיכִי מַשְׁכַּחַת לָהּ. משיבה הגמרא: איסור זה נאמר בְּחַד אֲחָא וּמִית וְאחר כך נוֹלַד לוֹ אָח, שכן לא התיר רבי שמעון אלא בשני אחים שמפילים ליבום, והיא נופלת גם מכח האח השני שהיה בעולמו, אבל כשנופלת רק מכח זיקת האח שלא היה בעולמו בודאי אסורה להתייבם. אִי נַמִי, גם בְּתְרֵי אחים מצינו שתיאסר ללוי שנולד לאחר מות ראובן, וְכגון ששמעון לֹא יִבֵּם את אשת ראובן, וְעדיין לֹא מֵת, ואינה נופלת ליבום אלא מראובן שלא היה בעולמו ולא משמעון.

הגמרא דנה בטעמו של רבי שמעון, ושואלת: בְּשֶׁלָּמָא אם יִבֵּם שמעון וְאַחַר כָּךְ נוֹלַד לוי, מובן מדוע יש להתירה לו, משום דכִּי אַשְׁכְּחָהּ, בְּהֶתֵּירָא אַשְׁכְּחָהּ – שכשבא לוי לעולם מצא את שרה בהיתר לאחר שכבר פקעה ממנה זיקת ראובן, ומעולם לא נאסרה עליו בזיקה זו. אֶלָּא אם נוֹלַד לוי וְרק אַחַר כָּךְ שמעון יִבֵּם אותה, מַאי טַעְמָא היא מותרת לו, והרי כשבא לעולם היתה עדיין תחת זיקת ראובן, ואם בשעת נפילתה היתה אסורה על היבם הרי היא אסורה עליו לעולם.

משיבה הגמרא: קָסָבַר רבי שמעון, יֵשׁ לשמעון בה זִיקָה אף קודם שייבמה, וְזִיקָה כִּכְנוּסָהּ דָּמְיָא – ואלים כחה של זיקה זו להחשיבה כאילו כבר כנס אותה. נמצא שאף אם נולד לוי קודם היבום, הרי הוא בא לעולם כשהיא תחת אישות שמעון ולא תחת זיקת ראובן. מַתְקִיף לָהּ [–הקשה] רַב יוֹסֵף על רב אושעיא, הַשְּׁתָּא יבמה שיש בה גם זִיקָה וְגם עשה בה היבום מַאֲמָר, מְסַפְּקָא לֵיהּ לְרַבִּי שִׁמְעוֹן אִי כִּכְנוּסָהּ ליבם דַּמְיָא אִי לָאו כִּכְנוּסָהּ דַּמְיָא, כפי שיבואר בסמוך, אם כן אם יש בה רק זִיקָה לְחוּדָהּ בלא מאמר מִיבַּעְיָא – וכי צריך לומר שאינה ככנוסה.

מפרשת הגמרא: מַאי הֵיא ההלכה שהסתפק בה רבי שמעון, דִּתְנַן להלן (לא:), שְׁלֹשָׁה אַחִין שהיו נְשׂוּאִין לִשְׁלֹשׁ נָשִׁים נָכְרִיּוֹת, וּמֵת אֶחָד מֵהֶם [–ראובן] בלא בנים, וְעָשָׂה כָּהּ בשרה אשתו שמעון אחיו הַשֵּׁנִי מַאֲמָר, וּמֵת קודם שבא עליה [ראה ציור], חֲרֵי אֵלּוּ – שרה בעלת המאמר ורבקה צרתה חוֹלְצוֹת וְלֹא מִתְיַיבְּמוֹת. שאילו היה שמעון

המשך בעמוד מ

מִבַּיִת אֶחָד, ומ'בית אחיו' למדנו שרק בית אחד הוא בונה ואינו בונה שני בתים, ומייבם רק אחת מנשות המת. וכן לִיבּוּמֵי חֲדָא וְאִיפְּטוּר אִידָךְ – לייבם אחת והשניה תיפטר לא ראוי, משום דְּדִלְמָא אֵין זִיקָה כִּכְנוּסָה, ואף מאמר אינו קונה, וְנִמְצָא דַּהֲווּ לְהוּ שְׁתֵּי יְבָמוֹת הַבָּאוֹת מִשְּׁנֵי בָּתִּים, שרבקה נופלת לו משמעון ושרה מראובן, ואין זו נפטרת ביבום של זו. מסיק רב יוסף את קושייתו: אַלְּמָא אפילו על ידי מאמר מְסַפְּקָא לֵיהּ לרבי שמעון האם שרה נחשבת ככנוסה לשמעון, וכל שכן שבזיקה לבדה אין היא נחשבת כודאי כנוסתו, ואם כן איך התיר בנולד ואחר כך ייבם משום שזיקה ככנוסה.

סברה הגמרא לתרץ: וְכִי תֵּימָא, מִדְּאוֹרַיְיתָא הָכֵי נַמִּי דְּמִייַבְּמָא חֲדָא וּמִפַּטְרָא חֲדָא, ומשום ש'זיקה ככנוסה' שתיהן באות מבית אחד, וְרַק מִדְּרַבָּנָן הוּא דְּאָסוּר לשניה להנשא לאחד מן השוק בלא חליצה, גְּזֵירָה מִשּׁוּם שֶׁמָּא יֹאמְרוּ שְׁתֵּי יְבָמוֹת הַבָּאוֹת מִשְּׁנֵי בָּתִּים, חֲדָא מִייַבְּמָא וְאִידָךְ מִיפַּטְרָא בְּוֹלֶא כְּלוּם. שכן אף שהיא ככנוסה לשמעון מחמת הזיקה, מכל מקום היא נראית עדיין כאשת ראובן, ואם נפטרנה על ידי יבום אשת שמעון, יבואו לפטור את השניה גם במקום שלא נזקקה אשת הראשון לשני מעולם. דוחה הגמרא: וְהָא טַעְמָא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן האוסר את השניה ביבום אינו משום 'זיקה ככנוסה', אלא מִשּׁוּם מַאֲמָר וְלָאו מַאֲמָר הוּא – שהסתפק האם מאמר קונה ביבמה או לא. כִּדְתַנְיָא, אָמַר לָהֶם רַבִּי שִׁמְעוֹן לַחֲכָמִים, ממה נפשך מותרת שרה בעלת המאמר ללוי, שהרי אִם מַאֲמָרוֹ שֶׁל הַשֵּׁנִי [–שמעון] מַאֲמָר, הרי לוי את אֵשֶׁת הַשֵּׁנִי הוּא בּוֹעֵל, וְאִם מַאֲמָרוֹ שֶׁל שֵׁנִי אֵינוֹ מַאֲמָר, הרי את אֵשֶׁת הָרִאשׁוֹן [ראובן] הוּא בּוֹעֵל. ומשמע שרק משום המאמר היא כאשת שמעון ולא משום הזיקה.

אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי לרב יוסף, וְכִי לֹא שֵׁנִי לָךְ – וכי אינך מחלק בֵּין זִיקַת יָבָם אֶחָד לִזִיקַת שְׁנֵי יְבָמִים, דִּלְמָא כִּי אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן 'זִיקָה כִּכְנוּסָה דַּמְּיָא' רק בְּיָבָם אֶחָד, אֲבָל בִּיבמה הנופלת לִשְׁנֵי יְבָמִין לֹא אמר זיקה ככנוסה. ועל כן במשנה של שלשה אחים, לאחר מיתת ראובן אין אשתו נחשבת ככנוסת שמעון לפי שהיא זקוקה גם ללוי. ומשום כן בלא מאמר שמעון אינה נופלת ללוי אלא מראובן בלבד.

השיבו רב יוסף: וּמִי שֶׁנֵּי לֵיהּ – וכי יש הבדל לְרַבִּי שִׁמְעוֹן בין יבם אחד לשני יבמים, וְהָתַנְיָא, כְּלָל אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן, כָּל שֶׁהַלֵּידָה של האח השלישי קוֹדֶמֶת לַנִּשּׂוּאִין [–ליבום] של אשת הראשון לאח השני לֹא חוֹלֶצֶת היא וְלֹא מִתְייַבֶּמֶת לשלישי, אבל אם היו הַנִּשּׂוּאִין שלה לאח השני קוֹדֶם לַלֵּידָה של השלישי, הרי היא אוֹ חוֹלֶצֶת אוֹ מִתְייַבֶּמֶת לשלישי לאחר מיתת השני. מַאי לָאו [–האם לא] מדובר אפילו בְּיָבָם אֶחָד שהיה בעולם בשעת מיתת הראשון, ובכל זאת קָתָנֵי שאם נולד השלישי ואחר כך ייבם השני הרי היא לֹא חוֹלֶצֶת וְלֹא מִתְייַבֶּמֶת לשלישי, ואין אומרים שמחמת הזיקה הרי היא כבר ככנוסה לשני אף קודם שייבמה.

מתרצת הגמרא: לֹא ביבם אחד חילק רבי שמעון בין יבם ולבסוף נולד לנולד ולבסוף יבם, אלא רק בִּשְׁנֵי יְבָמִים [ציור א], שהיו הם שלשה אחים ומת אחד מהם, ואחר כך נולד אחיהם הרביעי, קודם שייבם אחד מהם.

דוחה הגמרא: אֲבָל בְּיָבָם אֶחָד מַאי דינה, וכי הָכֵי נַמִּי שהיא אוֹ חוֹלֶצֶת אוֹ מִתְייַבֶּמֶת גם למי שנולד קודם שייבמה היבם. הלא אִי הָכֵי, אַדְּתָנֵי רבי שמעון 'אם נִשּׂוּאִין קוֹדְמִין לַלֵּידָה אוֹ חוֹלֶצֶת אוֹ מִתְייַבֶּמֶת', לִיפְלוֹג וְלִיתְנֵי בְּדִידֵהּ – היה לו לחלק אף בלידה שקדמה לנישואין, ולומר, בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים שהיא אסורה לשלישי, בִּשְׁנֵי יְבָמִים, אֲבָל בְּיָבָם אֶחָד אף אם נולד השלישי קודם יבום השני אוֹ חוֹלֶצֶת אוֹ מִתְייַבֶּמֶת לו.

מתרצת הגמרא: כּוּלֵּהּ – כל הברייתא בִּשְׁנֵי יְבָמִין קָמְיָירִי, ועל כן לא חילק רבי שמעון אלא בין יבם ולבסוף נולד לבין נולד ולבסוף ייבם.

שוב דוחה הגמרא: וְאֶלָּא [–אם כן] מַאי 'כְּלָלָא' שאמר רבי שמעון, שמשמע מזה שכלל קבוע הוא בין ביבם אחד ובין בשני יבמים. וְעוֹד מַתִּיב רַב אוֹשַׁעְיָא על רבי אושעיא, הלא שנינו בברייתא, שְׁלֹשָׁה אַחִין, שׁשְׁנַיִם מֵהֶן נְשׂוּאִין לִשְׁתֵּי אֲחָיוֹת, אוֹ שאחד נשוי לְאִשָּׁה וְאחיו נשוי לִבְתָּהּ, אוֹ אחד לְאִשָּׁה וְהשני לְבַת בִּתָּהּ, אוֹ לְאִשָּׁה וּלְבַת בְּנָהּ, ומתו שניהם, חֲרֵי נשותיהן אֵלּוּ חוֹלְצוֹת וְלֹא מִתְייַבְּמוֹת לאח השלישי, משום ששתיהן זקוקות לו, ונמצא שכל אחת מהן היא קרובת זקוקתו ואסורה עליו ביבום. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן פּוֹטֵר את שתיהן מן היבום ומן החליצה מן התורה, מהטעם שיבואר בסמוך. וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ דִּקְסָבַר רַבִּי שִׁמְעוֹן 'זִיקָה כִּכְנוּסָה דַּמְּיָא' [ציור ב], הרי מיד במיתת ראובן נחשבת רחל כאשת לוי, ואם כן לִייַבֵּם לְקַמַּיְיתָא וְתִיפְּטַר אִידָךְ – ייבם את רחל ותיפטר לאה לגמרי משום ערות אחות אשתו, ומדוע שתיהן פטורות.

מתרצת הגמרא: אָמַר רַב עַמְרָם, מַאי 'רבי שמעון פּוֹטֵר', נַמִּי פּוֹטֵר הוא בַּשְּׁנִיָּה, שהיא לאה שנפלה אחרונה. דוחה הגמרא: וְהָתַנְיָא 'רַבִּי שִׁמְעוֹן פּוֹטֵר בִּשְׁתֵּיהֶן', ואיך יתכן לומר שאינו פוטר אלא את לאה בלבד. מתרצת הגמרא: אָמַר רָבָא, מדובר בראובן ושמעון שנשואים לשתי אחיות וגם לאשה ובתה [ציור ג], ומאחר ש'זיקה ככנוסה' מיד במיתת ראובן נעשית אחת מנשותיו ככנוסת לוי, ועל כן פוטר רבי שמעון את הַשְּׁנִיָּה שֶׁבְּזוּג אחיות זֶה שהיתה נשואה לשמעון, וְהַשְּׁנִיָּה שֶׁבְּזוּג של אם ובתה זֶה שהיתה נשואה לשמעון, משום שאחת מהן היא קרובת כנוסת לוי ונפטרת משום ערוה, והשאר פטורות משום צרות ערוה.

דוחה הגמרא תירוץ זה: קָא טָעֵי רָבָא בְּאַרְבָּעָה זוּגֵי שבברייתא, וסבר שכוונת הברייתא היא לאופן שכל אחד משני האחים נשא כל אחת מארבעת זוגות אלו, שתי אחיות, אשה ובתה, אשה ובת בתה, ואשה ובת בנה [ציור ד]. ולא יתכן לפרש כן מכמה סיבות. חֲדָא, דְּ'אוֹ' 'אוֹ' קָתָנֵי – שהרי בין המקרים המנויים בברייתא כתובה התיבה 'או' ובהכרח שהם מקרים נפרדים. וְעוֹד, שאם כן 'רַבִּי שִׁמְעוֹן פּוֹטֵר בְּאַרְבַּעְתָּן' מִיבָּעֵי לֵיהּ לברייתא לומר, שהרי נשואים הם לארבעה זוגות השנויים בברייתא. וְעוֹד, הלא תַּנְיָא, שני אחים הנשואים לשתי אחיות ונפלו נשותיהן לפני אחיהם השלישי, רַבִּי שִׁמְעוֹן פּוֹטֵר בִּשְׁתֵּיהֶן מִן הַחֲלִיצָה וּמִן הַייִבּוּם. שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא יח יח), 'וְאִשָּׁה אֶל אֲחֹתָהּ לֹא תִקָּח לִצְרֹר', ומכאן שבְּשָׁעָה שֶׁנִּזְקְקוּ שתי אחיות לאותו אדם וְנַעֲשׂוּ צָרוֹת זוֹ לָזוֹ בזיקה, לֹא יְהֵא לְךָ לִיקּוּחִין אֲפִילּוּ בְּאַחַת מֵהֶן. ואם 'זיקה ככנוסה' הלא השניה נפטרת משום קרובת זקוקתו, ומדוע לא תתייבם הראשונה.

מתרצת הגמרא: אֶלָּא אָמַר רַב אַשִׁי, אִי דְּמתו שני האחים וְנָפוּל [–ונפלו] שתי האחיות בְּזֶה אַחַר זֶה, הָכֵי נַמִּי שהראשונה מתייבמת והשניה פטורה. אלא הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן, דְּמתו שני האחים וְנָפוּל שתי האחיות בְּבַת אַחַת [ציור ה], ובאופן זה נעשו שתיהן צרות זו לזו בזיקה ונפטרות. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן סָבַר לָהּ כְּרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי בבכורות (יז.), דְּאָמַר שאֶפְשָׁר לְצַמְצֵם ולקבוע על פי ראות עינינו ששני מקרים אירעו בבת אחת ממש.

רב פפא חולק על רבי אושעיא בביאור שיטת רבי שמעון: רַב פַּפָּא אָמַר, רק בְּמקום שייבֵּם שמעון את רחל אשת ראובן וְאַחַר כָּךְ נוֹלַד לוי, פָּלִיג רַבִּי שִׁמְעוֹן על חכמים ומתיר אותה ללוי, משום שכשנולד מצאה בהיתר. אבל בְּמקום שנוֹלַד לוי וְאַחַר כָּךְ ייבֵּם שמעון את רחל, לֹא פָּלִיג רבי שמעון, ומודה לחכמים שאסור לוי ברחל לאחר מיתת שמעון. ולעולם תַּרְוַוּיְיהוּ [–שתי המשניות], גם משנתנו המדברת בייבם ולבסוף נולד וגם המשנה הקודמת המדברת בנולד ולבסוף ייבם, לְרַבָּנָן אִיצְטְרִיךְ לשנותן. ואכן קל וחומר הוא, אם בייבם ולבסוף נולד אוסרים חכמים כל שכן שיש לאסור בנולד ולבסוף ייבם, ומכל מקום בדרך לֹא זוֹ אַף זוֹ קָתָנֵי להו, שלא רק בנולד ולבסוף ייבם אוסרים חכמים, אלא אף בייבם ולבסוף נולד.

מוכיחה הגמרא: תַּנְיָא בברייתא כִּוָּוּתֵיהּ דְּרַב פַּפָּא, וּתְיוּבְתָּא מברייתא זו על דברי דְּרַבִּי אוֹשַׁעְיָא. שכן שנינו, ראובן ושמעון שֶׁנֵּי אַחִים שהיו בְּעוֹלָם אֶחָד, וּמֵת אֶחָד מֵהֶם [–ראובן] בְּלֹא וָלָד, וְעָמַד שמעון הָאח הַשֵּׁנִי הַהִיא לַעֲשׂוֹת מַאֲמָר בְּשרה יְבִמְתּוֹ, וְלֹא הִסְפִּיק לַעֲשׂוֹת בָּהּ מַאֲמָר עַד שֶׁנּוֹלַד לוֹ אָח [–לוי], ואחר כך מֵת שמעון [ציור ו], הָרִאשׁוֹנָה [–שרה אשת ראובן] יוֹצְאָה ונפטרת מיבום

המשך בעמוד מ

רש"י

מבית אחד — ורחמנא אמר: "את בית אחיו" (דברים כה) — בית אחד הוא בונה, ואינו בונה שני בתים. **ולמיפטרה אידך** — דזיקה כבנוסה דמיא, וכל שכן זיקה ומאמר. **גזירה שמא יאמרו שתי יבמות הבאות משני בתים** — ונפלו בבת אחת בצמצום, דליכא למימר שהראשונה הוזקקה לבעל השניה, ואתי למימר נמי תתייבם חדא ותיפטר אידך. **משום מאמר ולא מאמר** — ספק מאמר קונה ספק אינו קונה. **ביבם אחד** — כגון מתניתין דהוו שני אחין, וכי מיית חד — זקוקה להאי לחודיה, ורמיא עליה. הלכך, אף על פי שלא בנסה עד שנולד השלישי — הוה ליה כייבם ולבסוף נולד. **אבל בשני יבמים** — כגון הך דשלשה אחין, דפשו להו תרי — לא. **ומי שני ליה** — ושרי ליה בנולד ולבסוף ייבם?. **והתניא** — כל שהלידה של שלישי קודמת לנישואין של שני — לא חולצת, אלמא מודה רבי שמעון בהא! **מאי לאו ביבם אחד** — שכשמת ראשון לא נשאר אלא אח אחד, ואחר כך נולד זה. **לא בשני יבמין** — שהיו שלשה אחים, ומת אחד מהן, ונפלה לפני השנים, ונולד להם אח — ההיא ודאי אסירא עליו דהאי בתרא, אפילו לאחר שייבמוה שנים הראשונים ומתו. דהא ודאי נולד ולבסוף ייבם הוא, דההיא זיקה דהויא לה גבי הני קודם לידתו של זה לא אלימא לשוויה כבנוסה למהוי כייבם ולבסוף נולד. **כולה בשני יבמין קמיירי** — בשני יבמין בעי לאשמועינן איסורא והיתרא. **אלא מאי כללא** — הואיל וביבם אחד אפילו לידה קודמת לנישואין שרי, היכי מצי למיתני כל שהלידה קודמת לנשואין לא חולצת ולא מתייבמת, וקתני: כלל אמר רבי שמעון, הא זמנין דלא הוי הכי! **חולצות** — אם מתו הנשואין את הקרובות, ונפלו לפני השלישי — הרי אלו חולצות. **ולא מתייבמות** — הואיל ותרווייהו זקיקן ליה — קא פגע בקרובת זקוקתו. **רבי שמעון פוטר** — אף מן החליצה, כדקתני לקמן בשמעתין, מ"לצרור". **לייבמה לקמייתא** — ההיא דנפלה ברישא, ואפילו לא הספיק לכונסה עד שנפלה אחותה — מאי איכפת לן דהוי זיקה קמייתא כבנוסה, ותיפטר בתרייתא משום אחות אשה, וקמייתא תתייבם, דביבם אחד דומה! (דהא כי נפלה מעיקרא לא נפלה אלא קמי חד, דלגבי אידך — ערוה היא משום אחות אשה, ולא רמיא קמיה כלל). **בשניה** — שנפלה אחרונה. **שניה שבזוג זה** — אם היו שלשה אחין, שנים מהן נשואין שתי אחיות ואשה ובתה, ומתו שניהם ונפלו לפני השלישי, אחת מן הראשונות מתייבמת, ושתים האחרונות פטורות. דהדא מן הראשונות חשובה כבנוסה ומתייבמת, והשניות פטורות, אחת — משום ערוה, דהי מינייהו מן הראשונות דחשבת כבנוסה אית לה חדא קרובה בשתים השניות. נמצאת האחת יוצאת משום ערוה, ושניה משום צרתה. **וקטעי רבא בהנך ארבעה זוגי** — דמתניתין, דסלקא דעתיה דרבא דמיירי כשנפלו כולן לפני יבם אחד, מדמתרץ שניה שבזוג זה ושניה שבזוג זה. וטעות הוא בידיה, חדא: ד"או" "או" קתני, או אשה ובתה כו', אלמא: לאו כולהו בחד ביתא עסקינן. **ועוד** — אם כן, דכולהו בחד ביתא עסקינן, שהיו שלשה אחים, שנים מהם נשואין שתי אחיות, ואשה ובתה ואשה ובת בתה ואשה ובת בנה — כל אחד נשוי ארבע נשים, ומתו ונפלו לפני השלישי, וקאמר רבי שמעון דאחת מן הראשונות מתייבמת והשניות פטורות — ארבעתן מיבעי ליה, דהא ארבע שניות איכא!: **בשעה שנעשו אחיות צרות זו לזו** — כגון הכא, שנפלו לפני יבם אחד. **אפילו באחת מהן** — אלמא: תרווייהו פטורי. **אי דנפול בזו אחר זו הכי נמי** — דזיקה כבנוסה דמיא, וקמייתא דנפלה מתייבמת אפילו לאחר נפילת שניה. **כרבי יוסי הגלילי** — בבכורות (יז,א): רחל שלא בכרה ולידה שני זכרים, ויצאו שני ראשים כאחד, רבי יוסי אומר: שניהן לכהן, וחכמים אומרים: אחד לו ואחד לכהן, דאי אפשר לצמצם ולצאת שניהם כאחד, אלא אחד יוצא ראשון ופוטר את הרחם, והשני חולין. ומשום דלא ידיע הי מינייהו — הוו תרווייהו ספק בכורות, ונותן אחד לכהן והשני ירעה עד שיסתאב, ויאכל במומו לבעל הבית. והכא נמי סבר רבי שמעון אפשר לצמצם מיתת שני אחים כאחד, וליכא חדא דתיהוי ראשונה, ושתיהן פטורות, בדליף טעם מ"לצרור". דאי לאו כרבי יוסי הגלילי — הויא לה חדא ראשונה, ולא ידיע הי מינייהו, ותרווייהו ליבעו חליצה. **רב פפא** — לעיל מהדר, ופליג אדרבי אושעיא. ותרווייהו בבי דמתני' לרבנן איצטריכו, לאשמועינן דרבנן בתרווייהו פטרי. ודקא קשיא לך, בבא דרישא למה לי? פשיטא דבנולד ולבסוף ייבם פטרי! **לא זו אף זו קתני** — כלומר, אשמועינן ברישא בנולד ולבסוף ייבם, והדר תנא ייבם ולבסוף נולד. לומר לך: דלא זו בלבד דנולד ולבסוף ייבם פטורה — אלא אף דייבם ולבסוף נולד נמי פטורה. **כוותיה דרב פפא** — דמודי רבי שמעון בנולד ולבסוף ייבם. **ועד השני כו'** — לקמן פריך: למה לי למיתני עמד ולא הספיק? **ושניה** — אשתו של שני. **עשה בה מאמר כו'** — חולצת, דלא אלים מאמר לשווייה צרת ערוה למיפק בולא כלום.

תוספות

מבית אחד, יבמין דהדא לינישואין של שני — לא חולצת, אלמא מודה רבי שמעון בהא! **מאי לאו ביבם אחד** — שכשמת ראשון לא נשאר אלא אח אחד, ואחר כך נולד זה. **לא בשני יבמין** — שהיו שלשה אחים, ומת אחד מהן, ונפלה לפני השנים, ונולד להם אח — ההיא ודאי אסירא עליו דהאי בתרא, אפילו לאחר שייבמוה שנים הראשונים ומתו. דהא ודאי נולד ולבסוף ייבם הוא, דההיא זיקה דהויא לה גבי הני קודם לידתו של זה לא אלימא לשוויה כבנוסה למהוי כייבם ולבסוף נולד. **כולה בשני יבמין קמיירי** — בשני יבמין בעי לאשמועינן איסורא והיתרא. **אלא מאי כללא** — הואיל וביבם אחד אפילו לידה קודמת לנישואין שרי, היכי מצי למיתני כל שהלידה קודמת לנשואין לא חולצת ולא מתייבמת, וקתני: כלל אמר רבי שמעון, הא זמנין דלא הוי הכי! **חולצות** — אם מתו הנשואין את הקרובות, ונפלו לפני השלישי — הרי אלו חולצות. **ולא מתייבמות** — הואיל ותרווייהו זקיקן ליה — קא פגע בקרובת זקוקתו. **רבי שמעון פוטר** — אף מן החליצה, כדקתני לקמן בשמעתין, מ"לצרור". **לייבמה לקמייתא** — ההיא דנפלה ברישא, ואפילו לא הספיק לכונסה עד שנפלה אחותה — מאי איכפת לן דהוי זיקה קמייתא כבנוסה, ותיפטר בתרייתא משום אחות אשה, וקמייתא תתייבם, דביבם אחד דומה! (דהא כי נפלה מעיקרא לא נפלה אלא קמי חד, דלגבי אידך — ערוה היא משום אחות אשה, ולא רמיא קמיה כלל). **בשניה** — שנפלה אחרונה. **שניה שבזוג זה** — אם היו שלשה אחין, שנים מהן נשואין שתי אחיות ואשה ובתה, ומתו שניהם ונפלו לפני השלישי, אחת מן הראשונות מתייבמת, ושתים האחרונות פטורות. דהדא מן הראשונות חשובה כבנוסה ומתייבמת, והשניות פטורות, אחת — משום ערוה, דהי מינייהו מן הראשונות דחשבת כבנוסה אית לה חדא קרובה בשתים השניות. נמצאת האחת יוצאת משום ערוה, ושניה משום צרתה. **וקטעי רבא בהנך ארבעה זוגי** — דמתניתין, דסלקא דעתיה דרבא דמיירי כשנפלו כולן לפני יבם אחד, מדמתרץ שניה שבזוג זה ושניה שבזוג זה. וטעות הוא בידיה, חדא: ד"או" "או" קתני, או אשה ובתה כו', אלמא: לאו כולהו בחד ביתא עסקינן. **ועוד** — אם כן, דכולהו בחד ביתא עסקינן, שהיו שלשה אחים, שנים מהם נשואין שתי אחיות, ואשה ובתה ואשה ובת בתה ואשה ובת בנה — כל אחד נשוי ארבע נשים, ומתו ונפלו לפני השלישי, וקאמר רבי שמעון דאחת מן הראשונות מתייבמת והשניות פטורות — ארבעתן מיבעי ליה, דהא ארבע שניות איכא!: **בשעה שנעשו אחיות צרות זו לזו** — כגון הכא, שנפלו לפני יבם אחד. **אפילו באחת מהן** — אלמא: תרווייהו פטורי. **אי דנפול בזו אחר זו הכי נמי** — דזיקה כבנוסה דמיא, וקמייתא דנפלה מתייבמת אפילו לאחר נפילת שניה. **כרבי יוסי הגלילי** — בבכורות (יז,א): רחל שלא בכרה ולידה שני זכרים, ויצאו שני ראשים כאחד, רבי יוסי אומר: שניהן לכהן, וחכמים אומרים: אחד לו ואחד לכהן, דאי אפשר לצמצם ולצאת שניהם כאחד, אלא אחד יוצא ראשון ופוטר את הרחם, והשני חולין. ומשום דלא ידיע הי מינייהו — הוו תרווייהו ספק בכורות, ונותן אחד לכהן והשני ירעה עד שיסתאב, ויאכל במומו לבעל הבית. והכא נמי סבר רבי שמעון אפשר לצמצם מיתת שני אחים כאחד, וליכא חדא דתיהוי ראשונה, ושתיהן פטורות, בדליף טעם מ"לצרור". דאי לאו כרבי יוסי הגלילי — הויא לה חדא ראשונה, ולא ידיע הי מינייהו, ותרווייהו ליבעו חליצה. **רב פפא** — לעיל מהדר, ופליג אדרבי אושעיא. ותרווייהו בבי דמתני' לרבנן איצטריכו, לאשמועינן דרבנן בתרווייהו פטרי. ודקא קשיא לך, בבא דרישא למה לי? פשיטא דבנולד ולבסוף ייבם פטרי! **לא זו אף זו קתני** — כלומר, אשמועינן ברישא בנולד ולבסוף ייבם, והדר תנא ייבם ולבסוף נולד. לומר לך: דלא זו בלבד דנולד ולבסוף ייבם פטורה — אלא אף דייבם ולבסוף נולד נמי פטורה. **כוותיה דרב פפא** — דמודי רבי שמעון בנולד ולבסוף ייבם. **ועד השני כו'** — לקמן פריך: למה לי למיתני עמד ולא הספיק? **ושניה** — אשתו של שני. **עשה בה מאמר כו'** — חולצת, דלא אלים מאמר לשווייה צרת ערוה למיפק בולא כלום.

מִבַּיִת אֶחָד, יַבּוּמֵי חֲדָא וְאִיפְּטוֹר אִידָךְ - לָא, דִּדְלָמָא אֵין זִיקָה כִּכְנוּסָה וְהָווּ לְהוּ שְׁתֵּי יְבָמוֹת הַבָּאוֹת מִשְׁנֵי בָּתִּים. אַלְמָא: מִסְפֵּקָא לֵיהּ. וְכִי תֵּימָא: מִדְּאוֹרַיְיתָא הָכִי נַמִי דְּמַיְיבְּמָא חֲדָא, וּמִפַּטְרָא חֲדָא, וּמִדְּרַבָּנַן הוּא דְּאָסוּר, גְּזֵירָה מִשּׁוּם שֶׁמָּא יֹאמְרוּ: שְׁתֵּי יְבָמוֹת הַבָּאוֹת מִשְׁנֵי בָּתִּים, חֲדָא מַיְיבְּמָא וְאִידָךְ מִיפַּטְרָא בְּוֹלָא כְּלוּם, וְהָא טַעְמָא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן מִשּׁוּם מַאֲמָר וְלָאו מַאֲמָר הוּא! דְּתַנְיָא, אָמַר לָהֶם רַבִּי שִׁמְעוֹן לַחֲכָמִים: אִם מַאֲמָרוֹ שֶׁל שֵׁנִי מַאֲמָר - אֵשֶׁת שֵׁנִי הוּא בּוֹעֵל, וְאִם מַאֲמָרוֹ שֶׁל שֵׁנִי אֵינוֹ מַאֲמָר - אֵשֶׁת רִאשׁוֹן הוּא בּוֹעֵל. אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי: וְלָא שְׁנֵי לְךָ בֵּין זִיקַת יָבָם אֶחָד לְזִיקַת שְׁנֵי יְבָמִים? דִּלְמָא, כִּי אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן זִיקָה כִּכְנוּסָה דְּמִיָּא - בְּיָבָם אֶחָד, אֲבָל בִּשְׁנֵי יְבָמִין - לָא. וּמִי שָׁנֵי לֵיהּ לְרַבִּי שִׁמְעוֹן? וְהָתַנְיָא, כְּלָל אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן: כָּל שֶׁהַלֵּידָה קוֹדֶמֶת לַנִּשּׂוּאִין - לֹא חוֹלֶצֶת וְלֹא מִתְיַיבֶּמֶת, נִשּׂוּאִין קוֹדֶם לַלֵּידָה - אוֹ חוֹלֶצֶת אוֹ מִתְיַיבֶּמֶת. מַאי לָאו בְּיָבָם אֶחָד, וְקָתָנֵי: לֹא חוֹלֶצֶת וְלֹא מִתְיַיבֶּמֶת! לֹא, בִּשְׁנֵי יְבָמִים. אֲבָל בְּיָבָם אֶחָד מַאי, הָכִי נַמִי אוֹ חוֹלֶצֶת אוֹ מִתְיַיבֶּמֶת? אִי הָכִי, אַדְּתָנֵי נִשּׂוּאִין קוֹדְמִין לַלֵּידָה אוֹ חוֹלֶצֶת אוֹ מִתְיַיבֶּמֶת - לִיפְלוֹג וְלִיתְנֵי בְּדִידָהּ: בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים - בִּשְׁנֵי יְבָמִים, אֲבָל בְּיָבָם אֶחָד - אוֹ חוֹלֶצֶת אוֹ מִתְיַיבֶּמֶת! כּוּלָּהּ בִּשְׁנֵי יְבָמִין קָמַיְירֵי. וְאֶלָּא מַאי כְּלָלָא? וְעוֹד, מְתִיב רַב אוֹשַׁעְיָא: שְׁלֹשָׁה אַחִין, שְׁנַיִם מֵהֶן נִשּׂוּאִין שְׁתֵּי אֲחָיוֹת, אוֹ אִשָּׁה וּבִתָּהּ, אוֹ אִשָּׁה וּבַת בִּתָּהּ, אוֹ אִשָּׁה וּבַת בְּנָהּ - הֲרֵי אֵלּוּ חוֹלְצוֹת וְלֹא מִתְיַיבְּמוֹת, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן פּוֹטֵר. וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ קָסָבַר רַבִּי שִׁמְעוֹ זִיקָה כִּכְנוּסָה דְּמִיָּא - לְיַיבֵּם לְקַמַּיְיתָא וְתִיפְּטַר אִידָךְ! אָמַר רַב עַמְרָם: מַאי פּוֹטֵר נַמִי - פּוֹטֵר בַּשְּׁנִיָּה. וְהָתַנְיָא: רַבִּי שִׁמְעוֹן פּוֹטֵר בִּשְׁתֵּיהֶן! אָמַר רָבָא: שְׁנִיָּה שֶׁבְּזוּג זֶה וְהַשְּׁנִיָּה שֶׁבְּזוּג זֶה. קָא טָעֵי רָבָא בְּאַרְבָּעָה זוּגֵי, חֲדָא: דְּ"אוֹ" "אוֹ" קָתָנֵי. וְעוֹד: "רַבִּי שִׁמְעוֹן פּוֹטֵר בְּאַרְבָּעָתָן" מִיבְּעֵי לֵיהּ. וְעוֹד: תַּנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן פּוֹטֵר בִּשְׁתֵּיהֶן מִן הַחֲלִיצָה וּמִן הַיִּיבּוּם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאִשָּׁה אֶל אֲחוֹתָהּ לֹא תִקָּח לִצְרֹר" בְּשָׁעָה שֶׁנַּעֲשׂוּ צָרוֹת זוֹ לָזוֹ לֹא יְהֵא לְךָ לִיקּוּחִין אֲפִילּוּ בְּאַחַת מֵהֶן. אֶלָּא אָמַר רַב אַשִּׁי: אִי דְּנָפוּל בְּזֶה אַחַר זֶה - הָכִי נַמִי. הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן - דְּנָפוּל בְּבַת אַחַת, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן סָבַר לָהּ כְּרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי, דְּאָמַר: אֶפְשָׁר לְצַמְצֵם. רַב פַּפָּא אָמַר: בְּיִיבֵּם וְאַחַר כָּךְ נוֹלַד - פְּלִיג רַבִּי שִׁמְעוֹן, בְּנוֹלַד וְאַחַר כָּךְ יִיבֵּם - לָא פְּלִיג, וְתַרְוַיְיהוּ לְרַבָּנַן אִיצְטְרִיךְ; וְ"לֹא זוֹ אַף זוֹ" קָתָנֵי. תַּנְיָא, כְּוָותֵיהּ דְּרַב פַּפָּא, וּתְיוּבְתָּא דְּרַבִּי אוֹשַׁעְיָא: שְׁנֵי אַחִים בָּעוֹלָם אֶחָד, וּמֵת אֶחָד מֵהֶם בְּלֹא וָלָד, וְעָמַד הַשֵּׁנִי הַזֶּה לַעֲשׂוֹת מַאֲמָר בִּיבִמְתּוֹ, וְלֹא הִסְפִּיק לַעֲשׂוֹת בָּהּ מַאֲמָר עַד שֶׁנּוֹלַד לוֹ אָח, וּמֵת. הָרִאשׁוֹנָה יוֹצְאָה מִשּׁוּם אֵשֶׁת אָחִיו שֶׁלֹּא הָיָה בְּעוֹלָמוֹ, וּשְׁנִיָּה אוֹ חוֹלֶצֶת אוֹ מִתְיַיבֶּמֶת. עָשָׂה בָּהּ מַאֲמָר, וְאַחַר כָּךְ נוֹלַד לוֹ אָח, אוֹ שֶׁנּוֹלַד לוֹ אָח וְאַחַר כָּךְ עָשָׂה בָּהּ מַאֲמָר, וּמֵת - הָרִאשׁוֹנָה יוֹצְאָה מִשּׁוּם אֵשֶׁת אָחִיו שֶׁלֹּא הָיָה בְּעוֹלָמוֹ, וּשְׁנִיָּה חוֹלֶצֶת וְלֹא מִתְיַיבֶּמֶת.

רבי

שמא יאמרו שתי יבמות כו' — פירש בקונטרס שנפלו בבת אחת, כרבי יוסי הגלילי, דאמר אפשר לצמצם. ועוד יש לומר: כגון שהראשונה היא ערוה לאחיו השני שמת, שלא היתה זקוקה לו כלל.

והא טעמא דרבי שמעון משום מאמר ולאו מאמר הוא דתניא וכו' — הוי מצי לשנויי דלדבריהם דרבנן קאמר לה.

דתניא אמר להם רבי שמעון כו' — והא דאמר בפרק "רבן גמליאל" (יבמות נא,ב) דרבי שמעון סבר דמאמר קונה קנין גמור — היינו לענין שאין ביאה ומאמר אחריו, אבל לא עביד לה כבנוסה.

ועוד מתיב רב אושעיא — כאן מוכיח כפירוש רבינו תם דרבי אושעיא לאו היינו רב אושעיא דההיא דפרק "הדר" בעירובין (סח,א) דקסבר התם רבי אושעיא דאין ברירה, ובפרק בתרא דביצה (לז,ב) אית ליה לרבי אושעיא ברירה.

רבי

תוספות

רבי שמעון אומר ביאתה או חליצתה כו׳ — פירש בקונטרס: דקסבר רבי שמעון מאמר ספק קונה ספק אינו קונה, וכשייבם או חלץ לשניה — נפטרת בעלת מאמר ממה נפשך. ונראה שפירש כן, דאין רצונו לומר שיקנה לרבי שמעון מדרבנן — דאם כן לא היה יכול לייבם השניה, דהויא לה צרת אשת אחיו שלא היה בעולמו במאמר. אלא ודאי קסבר דקני לגמרי, או לא קני כלל. ואם תאמר: אכתי צרתה היא בזיקה! ויש לומר: דרבי שמעון סבר אין זיקה. ולרבינו יצחק נראה: דאפילו סבירא ליה דיש זיקה, ומאמר קונה קצת מדרבנן — ניחא, דאין זיקה אוסרת, ולא המאמר, אלא היכא דאם היתה נשואה היתה אוסרת. וכאן, אם היתה נשואה היא עצמה — היתה מותרת לרבי שמעון, דשרי ייבם ואחר כך נולד. ומכל מקום אמת הוא דלרבי שמעון אי לא קני מאמר — לא קני אפילו מדרבנן, מדקאמר לעיל: אם מאמרו של שני אינו מאמר — אשת ראשון בועל. משמע דלא קני כלל.

חלץ לבעלת מאמר לא נפטרה צרתה — ואם תאמר: ואמאי לא דייק מהכא תיובתא לרבי אושעיא, דלדידיה כיון דהוי זיקה כבנוסה, אמאי לא נפטרה הצרה? ויש לומר: מדרבנן, דבאמר לעיל: גזירה משום שתי יבמות הבאות משני בתים, חדא מיחלצה וחדא מיפטרה בלא כלום.

כנסה ומת ואחר כך נולד לו אח וכו׳ — הא מילתא דפשיטא היא, ולא הוה צריך כלל למתנייה! ואמר רבינו יצחק: דלא שנאה אלא לאשמועינן דהאי תנא עירובי מערב ותני מילי בהדי הדדי, ולהכי דייק מינה דבנולד ולבסוף יבם לא פליג רבי שמעון, מדעריב ותני להו בהדי כנסה ומת ואחר כך נולד לו אח, דמודה בה רבי שמעון דאי בנולד ולבסוף יבם פליג נמי רבי שמעון — אם כן בהדי סיפא הוה ליה למיערבה, ולא בהדי רישא. והשתא אתי שפיר דלא מותיב לרבי אושעיא ממתניתין דלא עריב ותני להו, דאברייתא שייך למידק, כדפרישית.

לערבינהו ולתנינהו — לא כמו שפירש בקונטרס דאכולהו קאי — דאכנסה ומת ואחר כך נולד ודאי לא פליג רבי שמעון. אלא אתרי בתראי קאי.

גמרינן מביאה דיבמה — דאף על גב דמאמר אינו אלא מדרבנן, מכל מקום, מר מסתבר ליה דעשאוהו חכמים כביאה ולמר מסתבר דעשאוהו כקדושין. וכהאי גוונא איכא בפרק קמא דבבא מציעא (יא,א) דקאמר מר ליף מציאה מגט אף על גב דלקטן לית ליה זכיה אלא מדרבנן, כדאמרינן בסוף "הניזקין" (גיטין סא,א). האי

רש״י

רבי שמעון אומר ביאתה כו׳ — מפרש לקמיה דאעשה בה מאמר ואחר כך נולד לו אח קאי, ומשום דקסבר מאמר ספק קונה ספק אינו קונה כדאמר לעיל, ומפרש רבי שמעון ואזיל. **חלץ לבעלת מאמר לא נפטרה צרה** — כלומר, הא דקאמינא ביאתה או חליצתה של אחת מהן פוטרת צרתה — כגון שיהא חולץ או מייבם לשניה, והראשונה פטורה ממה נפשך: אי מאמר קני — הוי ליה ייבם ולבסוף נולד, ואפילו ראשונה מותרת לרבי שמעון, ובחליצה דאידך מיפטרה, דהא מאמר כבנוסה, והוו להו מבית אחד. ואי מאמר לא קני — הרי שפיר ייבם לשניה, דאשת אחיו שהיה בעולמו היא, ואינה צרת ערוה. וראשונה תצא משום אשת אחיו שלא היה בעולמו. אבל חלץ לבעלת מאמר, שהיא ראשונה — לא נפטרה צרה, דדלמא מאמר לא קני, וממילא פטורה משום אשת אחיו שלא היה בעולם, וחליצתה אינה חליצה. והכי מפרש לקמן. **או שנולד לו אח** — דהוה ליה נולד ולבסוף ייבם. **שתיהן פטורות** — בהא לא פליג רבי שמעון, וכרב פפא. **הך בבא דסיפא** — ייבם ולבסוף נולד. **למאן קתני לה** — כלומר, להודיע כחו של מי קתני לה בפני עצמה, ולא עירבה עם נולד ולבסוף ייבם? **אילימא לר״מ** — לאשמועינן דבהא נמי אסר, ולאו למימר דרבי שמעון אהך לחודה הוא דפליג. **לערבינהו** — לבבי, וליתני ברישא הכי: כנסה ומת ואחר כך נולד לו אח, או שנולד לו אח ואחר כך כנסה ומת, או שכנסה ונולד לו אח ואחר כך מת — שתיהן פטורות. אלא מדפלגינהו — שמע מינה משום דאיירי בה רבי שמעון היא דאשמועינן דבהא לחודה פליג, משום דבא ומצאה בהיתר, אבל ברישא — מודה. **אלא בעל כרחה** — וקא משמע לן דמאמר בעל כרחה ואפילו למקצת לא קני, ושניה יבומי נמי מייבמה. **ביאה דיבמה** — אמרינן בפרק קמא (ח,ב): "ויבמה" — בעל כרחה: דאם בא עליה, אפילו באונס — קנאה. **קדושין דעלמא** — "והלכה והיתה לאיש אחר" (דברים כד) — מדעתה משמע. **אי נימא אנולד לו אח** — קודם מאמר, בהא לימא רבי שמעון ביאת השניה כשרה? והא דייקת מסיפא דבנולד ולבסוף ייבם לא פליג, והוה ליה אשת אחיו שלא היה בעולמו, ודלמא מאמר קני והוה ליה שניה צרת ערוה! ועוד: מאי פוטרת צרתה איבא? הא מיפטרה וקיימא, דאשת אחיו שלא היה בעולמו היא. **אלא אעשה בה מאמר ואחר כך נולד אח** — ואשמועינן ברישא דמאמר ספק קונה לגמרי ספק לא קונה, אפילו מקצת לא מהני, הלכך מייבם או חולץ לשניה ממה נפשך: אי מאמר המת קנין גמור הוא — הוה ליה ייבם ולבסוף נולד, ואפילו קמייתא חזיא לייבומי, ואי לאו קנין גמור הוא — בתרייתא שריא, דלאו צרת ערוה היא, דקנין מקצת במאמר לית ליה לרבי שמעון. ובסיפא אשמועינן דייבם ולבסוף נולד הוא דשריא, אבל נולד ולבסוף ייבם — אסורה. דלא תימא ביאתה או חליצתה דקאמר רבי שמעון ברישא אנולד ואחר כך עשה בה מאמר נמי קאי. **הויא צרה ודאי** — זקוקה לייבם, דאי מאמר קני — תרווייהו חזו, דהוי ליה ייבם ולבסוף נולד. ואי מאמר לא קני — שניה חזיא, דלאו צרת ערוה היא, ובעלת מאמר ספק זקוקה

רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: בִּיאָתָהּ אוֹ חֲלִיצָתָהּ שֶׁל אַחַת מֵהֶם פּוֹטֶרֶת צָרָתָהּ, חָלַץ לְבַעֲלַת מַאֲמָר לֹא נִפְטְרָה צָרָה. כְּנָסָהּ וּמֵת, וְאַחַר כָּךְ נוֹלַד לוֹ אָח, אוֹ שֶׁנּוֹלַד לוֹ אָח וְאַחַר כָּךְ כְּנָסָהּ וּמֵת - שְׁתֵּיהֶן פְּטוּרוֹת מִן הַחֲלִיצָה וּמִן הַיִּבּוּם. כְּנָסָהּ וְנוֹלַד לוֹ אָח, וְאַחַר כָּךְ מֵת - שְׁתֵּיהֶן פְּטוּרוֹת מִן הַחֲלִיצָה וּמִן הַיִּבּוּם, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: הוֹאִיל וּבָא וּמְצָאָהּ בְּהֶיתֵּר, וְלֹא עָמְדָה עָלָיו שָׁעָה אַחַת בְּאִיסּוּר - מְיַיבֵּם לְאַיזוֹ מֵהֶן שֶׁיִּרְצֶה, אוֹ חוֹלֵץ לְאַיזוֹ מֵהֶן שֶׁיִּרְצֶה. הָא בָּבָא דְּסֵיפָא לְמַאן קָתָנֵי לָהּ? אִילֵימָא לְרַבִּי מֵאִיר קָתָנֵי לָהּ - מִכְּדֵי, לָא שָׁנֵי לֵיהּ לְרַבִּי מֵאִיר בֵּין יִבֵּם וְאַחַר כָּךְ נוֹלַד, בֵּין נוֹלַד וְאַחַר כָּךְ יִבֵּם - לְעַרְבִינְהוּ וְלִתְנֵינְהוּ! אֶלָּא, לְאוֹ רַבִּי שִׁמְעוֹן, וּבְיִבֵּם וְאַחַר כָּךְ נוֹלַד - פָּלֵיג, בְּנוֹלַד וְאַחַר כָּךְ יִבֵּם - לָא פָּלֵיג, שְׁמַע מִינָּהּ. אָמַר מָר: עָמַד הַשֵּׁנִי לַעֲשׂוֹת מַאֲמָר בִּיבִמְתּוֹ, וְלֹא הִסְפִּיק לַעֲשׂוֹת מַאֲמָר בִּיבִמְתּוֹ עַד שֶׁנּוֹלַד לוֹ אָח, וּמֵת - רִאשׁוֹנָה יוֹצְאָה מִשּׁוּם אֵשֶׁת אָחִיו שֶׁלֹּא הָיָה בְּעוֹלָמוֹ, וּשְׁנִיָּה - אוֹ חוֹלֶצֶת אוֹ מִתְיַיבֶּמֶת. מַאי עָמַד וּמַאי לֹא הִסְפִּיק? אִי עָבַד - עָבַד, וְאִי לָא עָבַד - לָא עָבַד! אֶלָּא: עָמַד - מִדַּעְתָּהּ, וְלֹא הִסְפִּיק מִדַּעְתָּהּ, אֶלָּא בְּעַל כָּרְחָהּ. וּדְלֹא כְּרַבִּי, דְּתַנְיָא: הָעוֹשֶׂה מַאֲמָר בִּיבִמְתּוֹ שֶׁלֹּא מִדַּעְתָּהּ, רַבִּי אוֹמֵר: קָנָה, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: לֹא קָנָה. מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי? גְּמַר מִבִּיאָה דִּיבָמָה, מַה בִּיאָה דִּיבָמָה בְּעַל כָּרְחָהּ, אַף קִדּוּשִׁין דִּיבָמָה בְּעַל כָּרְחָהּ. וְרַבָּנַן גְּמְרִי מִקִּדּוּשִׁין דְּעָלְמָא, מַה קִּדּוּשִׁין דְּעָלְמָא - מִדַּעְתָּהּ, אַף קִדּוּשִׁין דִּיבָמָה - מִדַּעְתָּהּ. בְּמַאי קָמִיפַּלְגִי? מָר סָבַר: מִילֵּי דִּיבָמָה מִמִּילֵּי דִּיבָמָה הֲוָה לֵיהּ לְמִילַּף, וּמָר סָבַר: מִילֵּי דִּקְדּוּשִׁין מִמִּילֵּי דִּקְדּוּשִׁין הֲוָה לֵיהּ לְמִילַּף. עָשָׂה בָּהּ מַאֲמָר וְאַחַר כָּךְ נוֹלַד לוֹ אָח, אוֹ שֶׁנּוֹלַד לוֹ אָח וְאַחַר כָּךְ עָשָׂה בָּהּ מַאֲמָר, וּמֵת, רִאשׁוֹנָה יוֹצְאָה מִשּׁוּם אֵשֶׁת אָחִיו שֶׁלֹּא הָיָה בְּעוֹלָמוֹ, וּשְׁנִיָּה חוֹלֶצֶת וְלֹא מִתְיַיבֶּמֶת. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: בִּיאָתָהּ אוֹ חֲלִיצָתָהּ שֶׁל אַחַת מֵהֶן פּוֹטֶרֶת צָרָתָהּ. רַבִּי שִׁמְעוֹ אַהֲיָיא קָאֵי? אִילֵימָא אַנּוֹלַד לוֹ אָח וְאַחַר כָּךְ עָשָׂה בָּהּ מַאֲמָר - הָא אָמְרַתְּ בְּנוֹלַד וּלְבַסּוֹף יִבֵּם לָא פָּלֵיג רַבִּי שִׁמְעוֹ! אֶלָּא - אֲעָשָׂה בָּהּ מַאֲמָר וְאַחַר כָּךְ נוֹלַד לוֹ אָח. חָלַץ לְבַעֲלַת מַאֲמָר לֹא נִפְטְרָה צָרָה, מַאי טַעְמָא? מִשּׁוּם דַּהֲוָאי צָרָה וּדַאי וּבַעֲלַת מַאֲמָר סָפֵק, וְאֵין סָפֵק מוֹצִיא מִידֵי וַדַּאי. יְתֵיב רַב מְנַשֶּׁה בַּר זְבִיד קַמֵּיהּ דְּרַב הוּנָא, וְיָתֵיב וְקָאָמַר: מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן? מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹ? כִּדְאָמַר טַעְמָא: הוֹאִיל וּבָא וּמְצָאָהּ בְּהֶיתֵּר, וְלֹא עָמְדָה עָלָיו שָׁעָה אַחַת בְּאִיסּוּר! אֶלָּא: מַאי טַעְמָא דְּרַבָּנַן? אָמַר קְרָא: "וּלְקָחָהּ לוֹ לְאִשָּׁה וְיִבְּמָהּ" - עֲדַיִין יְבוּמִים הָרִאשׁוֹנִים עֲלֶיהָ. אֶלָּא, הָא דִּתְנַן: כְּנָסָהּ - הֲרֵי הִיא כְּאִשְׁתּוֹ לְכָל דָּבָר, וְאָמַר רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא: מְלַמֵּד

שמגרשה

ספק אין זקוקה, דדלמא לא קני ודהוי אשת אחיו שלא היה בעולמו, וחליצתה לאו חליצה לפטור את הודאית. **מאי טעמא דרבנן** — דאסרי בייבם ולבסוף נולד? הרי לא עמדה על זה בזיקת אחיו שלא היה בעולמו מימיו. **ולקחה לו לאשה ויבמה** — אף על גב שכנסה — עדיין קרויה יבמה. אית דגרס: אי הכי תיבעי חליצה, אלמה תנן כנסה הרי היא כאשתו כו׳ — כלומר, אי הכי דאשה שנתייבמה עדיין זיקה ראשונה עליה — תיבעי חליצה, כל אשה שנתיבמה ובא שני זה לגרשה — לא תסגי לה בגט.

שמגרשה

רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, אם עשה שמעון מאמר בשרה אשת ראובן ומת, בִּיאָתָהּ אוֹ חֲלִיצָתָהּ שֶׁל אַחַת מֵהֶם על ידי לוי פּוֹטֶרֶת את צָרָתָהּ מן היבום ומן החליצה. ואין זה אלא כשחלץ לוי לרבקה אשת שמעון, שכן אם מאמר קונה קנין גמור, הרי שרה נחשבת אשת שמעון גמורה, וכשתי יבמות הבאות מבית אחד הן שבחליצת האחת נפטרת חבירתה, ואם אין המאמר קונה בין כך נפטרת שרה מחליצת לוי, שהרי נולד קודם יבומו של שמעון, ואסורה עליו באיסור אשת אח שלא היה בעולמו. אבל אם חָלַץ לְשרה בַּעֲלַת מַאֲמָר, לֹא נִפְטְרָה רבקה הַצָּרָה, כי שמא המאמר אינו קונה ביבמה ואינה אשת שמעון כלל אלא אשת ראובן שלא היה בעולמו ואינה נזקקת ללוי כלל, ואין בחליצתה כדי לפטור את רבקה.

ממשיכה הברייתא: ואם כְּנָסָהּ שמעון לשרה ואחר כך מֵת, וְאַחַר כָּךְ נוֹלַד לוֹ אָח, אוֹ שֶׁנּוֹלַד לוֹ אָח וְאַחַר כָּךְ עָשָׂה בָּהּ מַאֲמָר, וּמֵת, רִאשׁוֹנָה יוֹצְאָה מִשּׁוּם אֵשֶׁת אָחִיו שֶׁלֹּא הָיָה בְּעוֹלָמוֹ, וּשְׁנִיָּה חוֹלֶצֶת וְלֹא מִתְיַיְבֶּמֶת. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, בִּיאָתָהּ אוֹ חֲלִיצָתָהּ שֶׁל אַחַת מֵהֶן פּוֹטֶרֶת צָרָתָהּ. שואלת הגמרא: דברי רַבִּי שִׁמְעוֹן אלו אַהֵיְיָא קָאֵי – על איזה אופן נאמרו. אִילֵימָא אֲנוֹלַד לוֹ אָח וְאַחַר כָּךְ עָשָׂה בָּהּ מַאֲמָר, ועל כך אמר רבי שמעון שאם לוי ייבם או חלץ את רבקה אשת שמעון נפטרת אף שרה בעלת המאמר בכך, הרי לא יתכן לומר כן, דִּתְנָא אָמְרַת, שֶׁבְּנוֹלַד וּלְבַסּוֹף יִיבֵּם לֹא פְּלִיג רַבִּי שִׁמְעוֹן, ומודה ששרה נאסרת לעולם על לוי, ואם כן מדוע מותרת לו רבקה אשת שמעון, הלא אם מאמר קונה נעשית רבקה צרת אשת אח שלא היה בעולמו ואסורה עליו, וכן אינה צריכה חליצה כלל.

משיבה הגמרא: אֶלָּא דברי רבי שמעון נאמרו אַעֲשָׂה בָּהּ מַאֲמָר וְאַחַר כָּךְ נוֹלַד לוֹ אָח, שממה נפשך מותרת לו רבקה. שכן אם מאמר קונה קנין גמור אף שרה מותרת לו כדין ייבם ולבסוף נולד, וכמו כן נפטרת שרה ביבום וחליצת רבקה כדין שתי יבמות הבאות מבית אחד. ואם מאמר אינו קונה כלל ושרה אסורה עליו משום אשת אח שלא היה בעולמו ונפטרת מיבום וחליצה, בין כך מותרת לו רבקה, שהרי אינה צרתה של שרה כלל. ומה ששנינו בברייתא, שאם חָלַץ לְשרה בַּעֲלַת הַמַּאֲמָר לֹא נִפְטְרָה רבקה הַצָּרָה שהיא אשת שמעון, מַאי טַעְמָא, מִשּׁוּם דַּהֲוַאי הַצָּרָה חייבת בְּיִבּוּם וחליצה, שהרי היא אשת אחיו השני שהיה בעולמו, וְאִילּוּ בַּעֲלַת מַאֲמָר אינה חייבת בחליצה אלא מְסָפֵק, שהרי שמא מאמר אינו קונה, ונמצא שהיא פטורה משום אשת אח שלא היה בעולמו וחליצתה אינה חליצה. וְעל כן אֵין סָפֵק חליצה של בעלת המאמר מוֹצִיא מִידֵי וַדַּאי חיוב של אשת השני ופוטר אותה.

הגמרא חוזרת לבאר את מחלוקתם של רבי שמעון וחכמים באשת אחיו שלא היה בעולמו: יָתִיב [–ישב] רַב מְנַשֶּׁה בַּר זְכִיד קַמֵּיהּ [–לפני] דְּרַב הוּנָא, וְיָתִיב וְקָאָמַר, מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן המתיר את שרה ללוי לאחר שייבמה שמעון ומת. תמה רב הונא: מה שאלה היא זו 'מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן', הלא הוא עצמו פירש את דבריו, כְּדַאֲמַר בַּטַּעְמָא שהיא מותרת ללוי 'הוֹאִיל וָבָא וּמְצָאָהּ בְּהֶיתֵּר, וְלֹא עֶמְדָה עָלָיו שָׁעָה אַחַת בְּאִיסּוּר'. שהרי כשנולד לוי כבר היתה אשת שמעון וכבר פסקה נפילתה מהראשון, ונמצא שמעולם לא נאסרה עליו בשעת נפילה, ואינה בכלל דין 'כל יבמה שאין אני קורא בה בשעת נפילה יבמה יבוא עליה אסורה עליו עולמית'.

חזר רב מנשה ופירש את שאלתו: אֶלָּא מַאי טַעְמָא דְּרַבָּנַן האוסרים אותה על לוי אף בייבם ולבסוף נולד, והרי מימיו לא עמדה לפניו כשהיא עדיין תחת זיקת ראובן בעלה הראשון, ולמה תיאסר עליו בנפילה השניה במיתת שמעון. והשיב: טעם חכמים הוא משום דְּאַמַּר קְרָא (דברים כה ה) 'וּלְקָחָהּ לוֹ לְאִשָּׁה וְיִבְּמָהּ', ומכאן שאף לאחר שייבם אותה שמעון עֲדַיִין יְבוּמִים הָרִאשׁוֹנִים עָלֶיהָ – עדיין נמשכת בה זיקת ראובן בעלה הראשון. ומשום כך הרי היא בכלל כל יבמה שאין אני קורא בה בשעת נפילה 'יְבָמָה יָבֹא עָלֶיהָ' (שם) היא אסורה על יבם זה לעולם, ואף לאחר שתתחדש בה נפילה שניה מכח מיתת שמעון.

מקשה הגמרא: אֶלָּא הָא דִּתְנַן להלן (לח.), לאחר שכְּנָסָהּ היבם הֲרֵי היבמה הִיא כְּאִשְׁתּוֹ לְכָל דָּבָר. וְאָמַר רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא (לט.), מְלַמֵּד משום דְּגָמְרֵי מאמר מִקִּדּוּשִׁין דְּעָלְמָא, שהרי אף הוא נעשה בכסף או בשטר כקידושי אשה, מַה קִּדּוּשִׁין דְּעָלְמָא אינם קונים אלא מִדַּעְתָּהּ, אַף קִדּוּשִׁין דִּיבָמָה אינם קונים אלא מִדַּעְתָּהּ. מוסיפה הגמרא לפרש: בְּמַאי קָמִיפַּלְגִי, מַר [–רבי] סָבַר, מִילֵּי דִּיבָמָה מִמִּילֵּי דִּיבָמָה הֲוָה לֵיהּ לְמִילַּף – יש ללמוד ענייני יבמה מענייני יבמה, ועל כן יש לדמות מאמר יבמה לביאת יבום של יבמה שקונה אף בעל כרחה. וּמַר [–חכמים] סָבַר, מִילֵּי דְּקִדּוּשִׁין מִמִּילֵּי דְּקִדּוּשִׁין הֲוָה לֵיהּ לְמִילַּף – יש ללמוד ענייני קידושין מענייני קידושין, ועל כן יש לדמות קידושי מאמר לקידושי אשה בעלמא שאינם אלא מדעתה.

הגמרא חוזרת לפרש את דברי רבי שמעון בברייתא לעיל: עָשָׂה בָּהּ השני באשת הראשון מַאֲמָר, וְאַחַר כָּךְ נוֹלַד לוֹ אָח, אוֹ שֶׁנּוֹלַד לוֹ אָח וְאַחַר כָּךְ עָשָׂה בָּהּ מַאֲמָר, וּמֵת, רִאשׁוֹנָה יוֹצְאָה מִשּׁוּם אֵשֶׁת אָחִיו שֶׁלֹּא הָיָה בְּעוֹלָמוֹ, וּשְׁנִיָּה חוֹלֶצֶת וְלֹא מִתְיַיְבֶּמֶת. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, בִּיאָתָהּ אוֹ חֲלִיצָתָהּ שֶׁל אַחַת מֵהֶן פּוֹטֶרֶת צָרָתָהּ. שואלת הגמרא: דברי רַבִּי שִׁמְעוֹן אלו אַהֵיְיָא קָאֵי – על איזה אופן נאמרו. אִילֵימָא אֲנוֹלַד לוֹ אָח וְאַחַר כָּךְ עָשָׂה בָּהּ מַאֲמָר, ועל כך אמר רבי שמעון שאם לוי ייבם או חלץ את רבקה אשת שמעון נפטרת אף שרה בעלת המאמר בכך, הרי לא יתכן לומר כן, דִּתְנָא אָמְרַת, שֶׁבְּנוֹלַד וּלְבַסּוֹף יִיבֵּם לֹא פְּלִיג רַבִּי שִׁמְעוֹן, ומודה ששרה נאסרת לעולם על לוי, ואם כן מדוע מותרת לו רבקה אשת שמעון, הלא אם מאמר קונה נעשית רבקה צרת אשת אח שלא היה בעולמו ואסורה עליו, וכן אינה צריכה חליצה כלל.

מסיקה הגמרא את ראייתה: הָא בְּבָא דְּסִיפָא שאם כנס שמעון את שרה ואחר כך נולד לוי שתיהן פטורות מן החליצה ומן היבום, לְמַאן קָתָנֵי לָהּ – להודיע את כוחו של מי נאמרה. אִילֵימָא לְרַבִּי מֵאִיר קָתָנֵי לָהּ, ולהשמיענו שפוטר אף באופן זה מחליצה ויבום, מִכְּדֵי [–מכיון] שֶׁלֹּא שָׁנֵי לֵיהּ [–אין הבדל] לְרַבִּי מֵאִיר בֵּין יִיבֵּם וְאַחַר כָּךְ נוֹלַד לבֵין נוֹלַד וְאַחַר כָּךְ יִיבֵּם, והוא אוסר בשניהם, אם כן לְעָרְבִינְהוּ וְלִתְנֵינְהוּ – היה לו לערב ולשנות יחד 'כנסה ומת ואחר כך נולד לו אח, או נולד לו אח ואחר כך כנסה ומת, או כנסה ונולד לו אח ואחר כך מת, שתיהן פטורות מן החליצה והיבום', ולמה חילקן לשתי בבות, ואמר על כל אחת מהן 'שתיהן פטורות מן החליצה והיבום'. אֶלָּא לָאו [–אלא ודאי] הסיפא באה ללמדנו על שיטת רַבִּי שִׁמְעוֹן, וּלהשמיענו שרק בְּיִיבֵּם וְאַחַר כָּךְ נוֹלַד פָּלִיג רבי שמעון ומתיר, אבל בְּנוֹלַד וְאַחַר כָּךְ יִיבֵּם לֹא פָּלִיג, אלא מודה לדברי רבי מאיר שהיא אסורה. מסיקה הגמרא: אכן שְׁמַע מִינָּהּ כדברי רב פפא שלא התיר רבי שמעון אלא בייבם ולבסוף נולד.

הגמרא חוזרת לדון בדברי הברייתא שהובאה לעיל: אָמַר מַר, עָמַד הַשֵּׁנִי לַעֲשׂוֹת מַאֲמָר בִּיבִמְתּוֹ, וְלֹא הִסְפִּיק לַעֲשׂוֹת מַאֲמָר בִּיבִמְתּוֹ עַד שֶׁנּוֹלַד לוֹ אָח, וּמֵת, רִאשׁוֹנָה יוֹצְאָה מִשּׁוּם אֵשֶׁת אָחִיו שֶׁלֹּא הָיָה בְּעוֹלָמוֹ, וּשְׁנִיָּה אוֹ חוֹלֶצֶת אוֹ מִתְיַיְבֶּמֶת. שואלת הגמרא: מַאי 'עָמַד', וּמַאי 'לֹא הִסְפִּיק', הלא אִי עֲבַד עֲבַד – אם עשה מאמר עשה, והרי היא כאשתו לחומרא, וְאִי לֹא עֲבַד מאמר לֹא עֲבַד, ומה משמעות היא לכך שעמד לעשות מאמר ולא הספיק לעשותו.

משיבה הגמרא: אֶלָּא כוונת הברייתא היא, ש'עָמַד' לעשות בה מאמר מִדַּעְתָּהּ, 'וְלֹא הִסְפִּיק' לעשותו מִדַּעְתָּהּ אֶלָּא עשאו בְּעַל כָּרְחָהּ, ובאה להשמיענו שבאופן זה אינה מתקדשת לו כלל עד שיעשה בה מאמר מדעתה, והשניה אף מתייבמת. וּדְלֹא כְּרַבִּי הסובר שמאמר קונה אפילו בעל כרחה של היבמה. דְּתַנְיָא, הָעוֹשֶׂה מַאֲמָר בִּיבִמְתּוֹ שֶׁלֹּא מִדַּעְתָּהּ אלא בעל כרחה, רַבִּי אוֹמֵר, קָנָה אותה. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, לֹא קָנָה אותה.

הגמרא מפרשת את סברת מחלוקתם: מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי שמאמר קונה אף בעל כרחה, משום דְּגָמַר דין מאמר מִדִּין בִּיאָה דִּיבָמָה. מַה בִּיאָה דִּיבָמָה קונה אף בְּעַל כָּרְחָהּ של היבמה, אַף קִדּוּשִׁין דִּיבָמָה קונים אף בְּעַל כָּרְחָהּ. וְרַבָּנַן סוברים שמאמר אינו קונה בעל כרחה

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן – אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

1 **לה** אֲבָל דַּלְתוֹת הַבַּיִת שכ] שֶׁנִּתְפָּרְקוּ מִן הַבַּיִת שכא], בֵּין שֶׁנִּתְפָּרְקוּ בְּשַׁבָּת בֵּין שֶׁנִּתְפָּרְקוּ קוֹדֶם הַשַּׁבָּת - אָסוּר
2 לְטַלְטְלָן שכב], מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הָיָה שֵׁם כְּלִי עֲלֵיהֶן מֵעוֹלָם שכג]. וְאַף עַל פִּי שֶׁעַכְשָׁו כְּשֶׁנִּתְפָּרְקוּ הֵן רְאוּיוֹת
3 לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן כְּמוֹ בְּשְׁאָר נְסָרִים שכד] - אַף עַל פִּי כֵן אֵינָן מֻתָּרוֹת בְּטִלְטוּל שכה], לְפִי שֶׁהֵן רְאוּיוֹת לְהַחֲזִירָן
4 לַבַּיִת וּלְכָךְ הֵן עוֹמְדוֹת שכו], וְלֹא לְהִשְׁתַּמֵּשׁ עֲלֵיהֶן כְּשְׁאָר נְסָרִים שכז].
5 דֶּלֶת שֶׁדָּה תֵּבָה וּמִגְדָּל, אִם מֻתָּר לִטְּלָהּ מֵהֶם שכח] אוֹ לְהַחֲזִירָהּ לָהֶם שכט] - יִתְבָּאֵר בְּסִמָּן שי"ג וְשי"ד:

הלכות שבת, חלק ב סימן שח, דברים המותרים והאסורים לטלטל בשבת סעיף לה

ביאורי הלכה

שכ] דלתות הבית – הוא הדין דלתות ארון המחובר לקיר[318], וכן ידית הדלת או החלון שיצאה ממקומה שבדלת או החלון, אסור להחזירה, והרי היא מוקצה[319].

שכא] מן הבית – דלת שנשמט אחד מציריה ומחוברת לבית בציר השני, אם נפתחת ונסגרת כדרכה – מותר לפותחה ולסוגרה[320].

שכב] אסור לטלטלן – אפילו לצורך גופן ומקומן[321].

שכג] עליהן מעולם – לא אגב הבית ולא מצד עצמן[322].

שכד] בשאר נסרים – קורות עץ רחבות המשמשות לישיבה ושכיבה.

שכה] מותרות בטלטול – אף שנסרים מותרים בטלטול גם אם לא היו כלי גמור[323].

שכו] הן עומדות – היינו שהדרך להחזירן לבית, אבל הדלתות אסורות בטלטול גם אם אין בדעתו להחזירן לבית[324].

שכז] כשאר נסרים – נסרים של בעל הבית שדרך להשתמש בהם[325].

שכח] ליטלה מהם – משום איסור "סותר"[326].

שכט] להחזירה להם – משום איסור "בונה".

ציונים והוספות

318) כיון שהארון מחובר לקרקע, דין דלתותיו כדין דלתות הבית. וראה 'לוח המוקצה' לעניין מזוזה, מתלה, מדף, כפתור ברז, כיסוי אסלה וכיוצא בזה שהתפרקו בשבת.

319) מותר לפתוח הדלת ע"י מברג ושאר כלים שמלאכתם לאיסור, אבל לא עם הידית שהיא מוקצה מחמת גופו, ועיין בבדי השלחן סי' קט ס"ק ח, ובארחות חיים סי' שיג ס"ק ג שאם הידית נופלת לפעמים מן הדלת ומחזירים אותה והיא נשארת שם זמן מה – קיל טפי; ובשש"כ פ"כ סמ"ה הוסיף שידית העומדת להכניסה בדלת ולהוציאה בכל פעולת פתיחה או נעילה, דינה כדין מפתח ומותר לטלטלה.

320) אבל אם לא נפתחת ונסגרת כדרכה, אסורה בטלטול מחשש שיחזיר הציר הראשון למקומו, ויתחייב משום בונה (ראה פסקי תשובות הערה 552).

ולהעיר, שפתיחת וסגירת הדלת אינם נחשבים כטלטול כל זמן שהיא מחוברת לבית, ובסי' רעז קו"א ס"ק ג נתבאר שמכל־מקום שייך לשון טלטול על דברים שאינם מחוברים המונחים על הדלת אלא שאעפ"כ מותר לפתוח הדלת כי הוא טלטול מן הצד המותר כשכוונתו לכניסה ויציאה.

321) אפילו לא נשברו כלל אלא התפרקו בלבד, ואדרבה, אם נשברו ודרכן לשמש כעת לישיבה ושכיבה, ראה להלן הערה שכה שיש להתיר כשנשברו קודם השבת.

322) דלת שכל שימושה רק כשהיא מחוברת לא מקבלת שם כלי מצד עצמה; ויש בזה קולא בדלתות הכלים שמותרות גם אם התפרקו ואינן משמשות לשום דבר (אבל דלת שאין דרכה להיות מחוברת ושאר כל כיסויי הכלים שאינם ראויים כעת לשימושם (כגון שנשברו) צריך שיהיו ראויים לשימוש אחר), וחומרא בדלתות הבית שאינן מקבלות שם כלי לעולם גם אם משמשות כעת לדבר אחר (אלא אם כן התפרקו קודם השבת וייחדן לעולם לשימוש אחר).

323) כדלהלן סעיף נט.

324) אם בדרך־כלל הדלתות אינן עומדות להחזירן לבית – מותרות בטלטול כדין לבנים (להלן סעיף מח) שנשארו מהבנייה שאין עומדים לבנין אלא לשבת עליהן, אבל אם הדרך להחזיר הדלתות לבית הרי הן כלבנים בשעה שהבניה עדיין לא הסתיימה שעומדים לבנייה, ולא די במחשבה לתת להם תורת כלי אלא צריך לייחד אותם לעולם לשבת עליהם.

325) להלן סעיף נט; ולהעיר שדלתות הבית שנשברו ואין הדרך לתקנן ולהחזירן לכאורה אם הדרך להשתמש בהן לישיבה ושכיבה יהיה דינן כדין שאר נסרים ומותרות בטלטול אפילו לא ייחדן לישיבה, אלא שאם נשברו בשבת יש לאסור טלטולן מצד "מיגו דאתקצאי" (כדברי המג"א ס"ק יט) שהרי הקצה אותן בשעת בין השמשות שישמשו כדלתות ולא לישיבה ושכיבה.

326) אבל לא משום איסור מוקצה כמבואר בסעיף הקודם שדלתות הכלים אינם מוקצה, וגם אם היא שידה המחוברת לארץ, אם הדלת אינה מחוברת אליה אלא מניחים או תוקעים אותה בפתח השידה – מותרת בטלטול.

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות עירובין לפי לוח "רב יומי"

חלק ב סימן שסג דיני מבוי ולחי:

ל אין מבוי ניתר בלחי וקורה עד שיהיו פתוחים לתוכו שתי חצירות ולכל חצר שני בתים אבל פחות מכן דינו כחצר שאינה ניתרת אלא בפס ד' או בב' פסין של ב' משהויין לפי שכל שדיורין מועטים הם משתמשים בו יותר בתשמישי הצנע שאינן בושים כל כך לאכול בו או שאר תשמישי הצנע וכל שמשתמשין בו יותר צריכין מחיצותיו להיותן יותר גמורות כמ"ש למעלה.

ואפילו אם הרבה בתים בלא חצירות פתוחים לתוכו וגם הרבה חצירות שבית אחד בכל חצר אין כל זה מועיל כלום עד שיהיו ב' חצירות שיש בהן ב' בתים פתוחים לתוכו שלא רצו חכמים לתת דבריהם לשיעורים לחלק בין ב' חצירות בלבד שאינן מועילות אלא אם כן ב' בתים בכל אחת מהן ובין יותר מב' חצירות שיועילו בבית אחד בכל חצר ואפילו אם הבתים עצמן פתוחים למבוי ולכן כל מבואות שלנו יש להם דין חצר כמו שיתבאר.

ומבוי שפתוחים לתוכו ב' חצירות שפתוחים להם ב' בתים צריך שלא יהיה בכל פתח מאלו פחות מרוחב ד' טפחים שאז אין עליו שם פתח כלל וגם צריך שיהיו דיורים אוכלים בכל בית שמקום הפת גורם ולא מקום לינה.

ואפילו היה הבית האחד לאב והשני לבן אף על פי שהבן מקבל פרס משולחן אביו ואוכל בבית שלו הרי הם נידונים כשנים וניתר המבוי בלחי או קורה ואע"פ שלענין עירובי חצירות הם כאחד ואינם אוסרים זה על זה מכל מקום כיון שעירובן הוא מדברי סופרים הולכין בהן כאן וכאן להקל.

וכן מבוי שצדו אחד חצר של נכרי וצדו אחד של ישראל ניתר בלחי וקורה ואף על פי שדירת הנכרי לא שמה דירה להחמיר ולאסור על הישראל כמו שיתבאר בסי' שפ"ב מכל מקום להקל שמה דירה:

* * *

לא יש אומרים ששתי חצירות אלו שעל ידן ניתר המבוי בלחי וקורה צריך שלא תהיינה פתוחות זו לזו שאז אינן יכולות לערב יחד אבל אם הן פתוחות זו לזו כיון שהן יכולות לערב יחד ולטלטל מזו לזו שלא בדרך המבוי הרי הן כחצר אחת והוא הדין הבתים שבחצר אם הם פתוחים זה לזה שיכולים לערב יחד ולטלטל מזה לזה שלא בדרך החצר הרי הם כבית אחד ואין המבוי ניתר על ידן בלחי וקורה ויש מתירין וכן עיקר:

לב אין המבוי ניתר בלחי וקורה אלא אם כן ארכו יתר על רחבו אפילו משהו אבל אם ארכו כרחבו או רחבו יותר על ארכו אין שם מבוי עליו ודינו כחצר שאינה ניתרת אלא בפס ד' או בב' פסין של ב' משהויין.

וחצר שארכה יתר על רחבה אפילו משהו דינה כמבוי וניתרת בלחי או קורה ואע"פ שאין חצירות ובתים פתוחין לתוכה שלא הצריכו כן אלא במבוי שהוא פתוח וקרוב לרשות הרבים או לכרמלית אבל לא בחצר שהיא רחוקה מרשות הרבים או הכרמלית שהיא פתוחה למבוי והמבוי פתוח להן.

ולפיכך כל מבואות שלנו שיש להן דין חצירות הואיל ואין חצירות של ב' בתים פתוחים לתוכם אע"פ שארכם יתר על רחבם אינם ניתרים בלחי או קורה הואיל והן פתוחים לרשות הרבים או לכרמלית אלא צריכים פס ד' או ב' פסין משהויין אם אינם רחבים מעשר אמות.

וכל שכן בעיר המוקפת חומה שיש להעיר דין חצר וצריך לתקן המבואות שבין ישראל לנכרים כדין הבא לחלוק חצר אחת לב' רשויות שלא תאסור רשות זו על זו בלא עירוב שלא די בלחי וקורה אף אם ארכה יותר על רחבה שהרי אפילו לחי וקורה שבמבוי גמור אין מועילין לענין שלא יאסרו דיורין שמצד זה של הלחי על דיורין שמצד הב' אם הלחי הוא באמצע המבוי ויש ג"כ לחי אחר בפתחו כמו שיתבאר.

ומבואות הרחבות יותר מעשר אין פסין מועילין בהם כמ"ש למעלה גבי חצר אלא צריך לתקנם בצורת פתח.

* * *

והמנהג הפשוט במדינות אלו לתקן כל המבואות ע"י חבל הקשור לרחבו של מבוי מגג לגג וחבל זה אינו משום קורה שהרי אין בו רוחב טפח אלא הוא משום צורת פתח שדיה אפילו בגמי כמ"ש בסי' שס"ב ואף שא"צ צורת פתח בפחות מעשר אעפ"כ נהגו בצורת פתח כדי להתיר גם במבואות המפולשים שצריכים צורת פתח כמ"ש בסי' שס"ד.

ועל כן צריך ליזהר להעמיד ב' קנים גבוהים י' טפחים מכוונים ממש תחת החבל וזה מועיל בכל מקום שצורת פתח מועלת ואע"פ שיש אויר הרבה בין קנים לחבל אין בכך כלום כל שהם מכוונים תחתיו כמו שנתבאר שם.

ויש מי שאומר שצריך שלא יהיה ביניהם אלא הפסק אויר בלבד אבל אם הקנים עומדים תחת הגג והחבל קשור על גבי הגג אין זו צורת פתח שכל צורת פתח דרכו להיות המשקוף על המזוזות בלי הפסק דבר אחר בינתיים לפיכך צריך שיפתח נקב גדול בגג למעלה מהקנים בענין שיהיו מכוונים תחת החבל בלי הפסק דבר אחר בינתיים:

לג אבל כשאין קנים תחת החבל אין כתלי המבוי נחשבים במקום קנים להיות צורת פתח שאם לא כן למה הצריכו קורה רחבה טפח הלא בקנה כל שהוא שעל גבי כתלי המבוי יש צורת פתח ומ"מ אם יש עמוד בולט בכותל או שיוצאים ממנו חיפופים פחות פחות מג' טפחים עד פחות מג' טפחים סמוך לארץ יש לסמוך עליהם (מערב שבת) לשם קנים של צורת פתח ובלבד שיהיו מגולים למעלה תחת החבל לדברי המצריכין כן:

לד מבוי שתוכו רחב הרבה ומתקצר והולך עד שאין בפתחו ג' טפחים א"צ תיקון כלל מפני שהוא כסתום מתורת לבוד ויש אומרים שכל שאין בפתחו ד' טפחים שהוא שיעור מקום א"צ שום תיקון כלל ולענין הלכה בדברי סופרים הלך אחר המיקל:

* * *

לה מבוי הפתוח לרשות הרבים או לכרמלית ומתוקן שם בלחי או קורה ובראשו דהיינו ברוח שכנגד הפתח יש שם מחיצה מהחצרות הפתוחות לתוכו ובצדו האחד יש מחיצה מאשפה הגבוה י' טפחים ובצדו הב' יש מחיצה מהים שעמקו י' טפחים סמוך לשפתו מתלקט מתוך ד' אמות הרי זה מותר ובלבד שתהא אשפה של רבים שאינה עשויה להתפנות אבל באשפה של יחיד חוששין שמא יפנה אשפתו ויטלטלו במבוי כמתחלה.

ויש אומרים שהים אינו עולה משום מחיצה למבוי גזרה שמא יעלה הים שרטון שכן דרך הים שמתקצר ונעשה קרקע ומעלה שם חול ואבנים ובטלה מחיצתו שנתמעט שיפועו שם ואינו מתלקט י' טפחים מתוך ד' אמות ויטלטלו במבוי כמתחלה וכן עיקר.

אבל בשאר נהרות אין חוששין שיעלו שירטון אלא אם כן אותן נהרות שדרכן להתייבש בקיץ ולהעלות שם חול ואבנים.

ואם נקרש הנהר ונגלד בימות החורף בטלה מחיצתו ואסור לטלטל במבוי כל ימי קרישתו.

ויש מי שאוסר כל השנה משום שמא יבואו לטלטל גם בחורף כמו שאסרו בים כל השנה מחשש שמא יטלטלו כשיעלה הים שירטון וכן בנהרות שדרכן בכך בקיץ וטוב לחוש לדבריו.

וכל זה כשאין מדרון בנהר אלא במקום המים בלבד אבל אם יש על שפתו ביבשה מדרון המתלקט עשרה מתוך ד' אמות הרי זה נחשב למחיצה בכל ענין.

וכל זה כשנהר או המדרון שעל שפתו הוא סמוך ממש למבוי אבל אם רחוק ממנו ביותר מעשר אמות אינו מועיל כלום (אלא אם כן יתקן שם בצורת הפתח) שהרי אותו מקום הוא כפרצה למבוי זה ואפילו אינו רחוק ממנו אלא ד' טפחים אם רבים בוקעים שם אסור כמו שיתבאר בסימן שס"ה בפרצת מבוי מצדו.

(וכל זה כשאין הנהר מקיף כל העיר אבל אם הוא מקיף כל העיר מסביב אינו מועיל לה כלום אלא אם כן ישבה ולבסוף הוקפה ממנו כמו שיתבאר):

* * *

לו מבוי שצדו אחד ארוך וצדו אחד קצר אפילו אין צד הארוך עודף על הקצר ד' אמות כשיעור מבוי אינו מניח את הקורה על צד הארוך אלא כנגד הקצר אבל לא יניחנה באלכסון ולהשתמש בצד הארוך עד הקורה לפי שהקורה היא משום היכר ובאלכסון אין כאן היכר לפי שהרואה בני המבוי נמשכים ומשתמשים ברשות הרבים או בכרמלית חוץ מכנגד כותל הקצר אומר מותר להשתמש ברשות הרבים או בכרמלית לפי שאין אותו העודף דומה שיהא מן המבוי.

אבל אם ירצה יעשה שם צורת הפתח באלכסון ויהא מותר להשתמש גם כן באלכסון בארוך כנגד הארוך ובקצר כנגד הקצר.

אבל אם יעמיד לחי אחד אצל הארוך ולחי אחד אצל הקצר אינן מועילים להשתמש באלכסון שאף שהלחי אינו משום היכר בלבד אלא משום מחיצה מכל מקום לחי שבצד הארוך אינו מועיל להתיר להשתמש אצלו הואיל ואין שם מחיצה כנגדו:

לז לא אמרו שהקורה המונחת באלכסון אין בה היכר אלא כשהיא בקצה המבוי שצדו אחד ארוך וצדו אחד קצר ומטעם שנתבאר אבל תוך המבוי יכול להניח הקורה באלכסון ולהשתמש בארוך כנגד הארוך ובקצר כנגד הקצר:

לח העמיד לחי באמצע מבוי אם מן הלחי ולחוץ כלפי פתח המבוי יש שם חצירות פתוחות למבוי ועשו גם לחי לפתח המבוי אין לחי הפנימי מועיל לחלק המבוי שלא יצטרכו חצירות החיצונות והפנימיות לערב יחד כמו בשאר מבואות שאין להם אלא לחי אחד לפתחם שצריכים כל בני המבוי לערב יחד כמו שיתבאר ולא אמרו שלחי נידון משום מחיצה אלא לענין להשלים החסרון מנין המחיצות הצריכות לרשות היחיד גמורה אבל מכל מקום אינה מחיצה גמורה שיוכל לחלק רשות אחת לשתים שלזה צריך מחיצה גמורה.

* * *

אבל אם לא עשו החיצונים לחי לפתח המבוי כיון שהם אינם יכולים לטלטל מחצירותיהם למבוי אפילו אם יערבו הרי כמו שאין להם חלק כלל במבוי בשבת ואינם אוסרים על הפנימי אף על פי שלא עירבו עמהם ומותרים הפנימים להשתמש מן הלחי ולפנים אם עירבו ביניהם והוא שיהא באותו החצי המבוי הפנימי תורת מבוי שלא יהא ארכו פחות מד' אמות ויהיו בתים וחצירות פתוחים לתוכו ע"ד שנתבאר וכן הדין אם הניחו קורה על אמצע המבוי.

אבל אם העמידו באמצע המבוי שני פסין של ב' משהויין אחד מצד זה ואחד מצד זה או פס רחב ד' טפחים מצד אחד אם אין המבוי רחב יותר מעשר או שעשו צורת פתח אף על פי שרחב יותר מעשר הרי זו מחיצה גמורה ומועלת לחלק המבוי שלא יצטרכו החיצונים והפנימים לערב יחד אע"פ שגם החיצונים עשו תיקון לפתח המבוי ומותרים לטלטל בו אם עירבו ביניהם.

ואפילו החצר שיש בה דיורין הרבה יכולים לחלקה בענין זה שלא יצטרכו כולם לערב יחד אלא אלו לעצמן ואלו לעצמן.

וכן עיר המוקפת חומה שרוצים לחלקה או להכשיר חציה ולהניח חציה יתבאר בסי' שצ"ב:

לט מבוי שהוא רחב כ' אמה ורוצה להכשירו בלחי או קורה כיצד יעשה עושה פס רחב ד' אמות וגבוה י' טפחים ומעמידו באמצע הפתח רחבו לארכו של מבוי ונחשב כל צד מצדי הפס כמבוי בפני עצמו כיון שארכו ד' אמות כשיעור מבוי ויתן הקורה על ראש הפס או תוך ג' טפחים שהרי פס זה הוא כותל המבואות והקורה שהיא מופלגת ג' טפחים מכותלי המבוי פסולה.

וצריך שיהיה בכל מבוי משני (מבואות) אלו שהפס מפסיק ביניהם בתים וחצירות פתוחים לתוכו וכל תנאי מבוי שנתבאר למעלה.

* * *

לט ...ומן הפס עד הכותל אמצעי של המבוי צריך לעשות שם צורת הפתח אפילו אין שם יותר מעשרה לפי ששם מפולשים ב' מבואות אלו כל אחד לחבירו ופילוש זה דינו כפילוש לרשות הרבים כמו שיתבאר בסימן שס"ד במבוי עקום ויש אומרים שאין צריך לעשות שם צורת הפתח אלא אם כן יש שם יותר מעשרה ויש להחמיר כסברא הראשונה:

מ אבל אם ירצה להעמיד רוחב הפס לרוחב המבוי אף על פי שנשאר רוחב המבוי פחות מעשרה הרבה מצד זה ופחות מעשרה הרבה מצד זה אינו מועיל כלום לפי שהאויר של רוחב המבוי שמצד זה ומצד זה מבטלים את הפס שבאמצעם ואלא כיצד יעשה ירחיק שני אמות מכותל זה ויעמיד שם פס רחב שלשה אמות וגבוה עשרה טפחים וכן יעשה אצל כותל השני וישאר פתח רחב י' אמות בין פסים הללו שאז אין האויר שבין הפסים עם האויר שבין פסים לכתלים באים ומבטלים הפסים שביניהם הואיל וכל פס מרובה על האויר שבינו לכותל שאצלו או ירחיק אמה ויעשה פס אמה ומחצה וירחיק אמה ויעשה פס אמה ומחצה וכן יעשה בצד השני או ירחיק ב' אמות וב' טפחים ויעשה פס ב' אמות וד' טפחים וכן בצד השני וכן כל כיוצא בזה ובלבד שהפס יהא יתר על האויר שבינו לכותל שאצלו מטעם שנתבאר.

ולבד מפסים אלו צריך לעשות גם כן לחי למבוי שהפסים אינם נחשבים ללחי הואיל והם רחוקים מהכתלים ג' טפחים.

וצריך ליזהר שלא יניחו בני המבוי את פתח הגדול שבין הפסים שהלחי מתוקן בו וילכו להם דרך פתח קטן שבין פס לכותל שא"כ נתבטל תורת הפתח מן הגדול ובטלה הלחי המתוקן בו ונמצא מבוי זה בלא תיקון אלא א"כ יעשה צורת הפתח להקטן אבל מן הסתם אין חוששין שמא יניחו הגדול וילכו בקטן שחזקה אין אדם מניח פתח גדול ונכנס בקטן:

'לקוטי תורה' פרשת שמיני – הפרשה החסידית

ביאור על "לִוְיָתָן זֶה יָצַרְתָּ"

הִנֵּה עִנְיָן שֶׁיֵּשׁ יִתְרוֹן בַּנְּשָׁמוֹת שֶׁמִּבְּחִינַת "נוּגֵי יַמָּא" עַל נְשָׁמוֹת שֶׁמִּבְּחִינַת "שׁוֹר הַבָּר", פָּשׁוּט הוּא – מֵאַחַר שֶׁהֵם מִיִּחוּד אַבָּא־וְאִימָּא, וְהֵם הַנִּקְרָאִים "אָחִים וְרֵעִים"[1];

אַךְ לְהָבִין עִנְיָן הַיִּתְרוֹן שֶׁיֵּשׁ גַּם כֵּן בַּנְּשָׁמוֹת שֶׁמִּבְּחִינַת "שׁוֹר הַבָּר" עַל בְּחִינַת "נוּגֵי יַמָּא", הִנֵּה יֵשׁ לְהַקְדִּים מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר[2] עַל פָּסוּק (תְּבוֹא כח, כו): **"וְהָיִתָה נִבְלָתְךָ לְמַאֲכָל לְכָל עוֹף הַשָּׁמַיִם, וּלְבֶהֱמַת הָאָרֶץ** כו'".

וְהָעִנְיָן, שֶׁכָּל הַקְּלָלוֹת הֵם עַל הָרַע דְּנוֹגֵהַּ:

וּפֵירוּשׁ **"נִבְלָתְךָ"** – לְשׁוֹן "נוֹבְלוֹת"[3], הַיְינוּ, מַה שֶׁנָּפַל בְּבְחִינַת 'נוֹבְלוֹת' וּשְׁבִירַת־הַכֵּלִים, וּמְעוֹרָב תּוֹךְ הָרַע דְּנוֹגֵהַּ, לֹא יִשָּׁאֵר בּוֹ מְאוּמָה לֶעָתִיד, אֶלָּא יִלְקְטוּהוּ **"עוֹף הַשָּׁמַיִם" וּ"בֶהֱמַת הָאָרֶץ"**:

"עוֹף הַשָּׁמַיִם", הַיְינוּ כְּמַאֲמַר רַז"ל עַל פָּסוּק (בְּרֵאשִׁית א, כ) "וְעוֹף יְעוֹפֵף": "וְעוֹף זֶה מִיכָאֵל כו'"[4]; וְיֵשׁ מַלְאָכִים שֶׁנִּקְרָאִים **"בֶּהֱמַת הָאָרֶץ"**, וְהוּא הַמֶּרְכָּבָה – "פְּנֵי אַרְיֵה . . **פְּנֵי שׁוֹר** כו'" (יְחֶזְקֵאל א, י).

וְגַם בִּבְנִשְׁמוֹת בְּנֵי אָדָם יֵשׁ ב' מַדְרֵיגוֹת אֵלּוּ:

שֶׁיֵּשׁ נְשָׁמוֹת שֶׁנִּקְרָאִים "עוֹף", וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר חֵלֶק ג', בְּפָרָשַׁת פִּינְחָס (דַּף רי"ז, עַמּוּד ב'): "אֲשֶׁר שָׁם **צִפֳּרִים** יְקַנְּנוּ (תְּהִלִּים קד, יז) – בְּטוּלִיהוֹן מְקַנְּנָן נִשְׁמָתֵיהוֹן דְּצַדִּיקַיָּיא"[5];

וְיֵשׁ נְשָׁמוֹת שֶׁנִּקְרָאִים "בֶּהֱמַת הָאָרֶץ", כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב: "גּוּר אַרְיֵה יְהוּדָה" (וַיְחִי מט, ט); "יִשָּׂשכָר חֲמֹר גָּרֶם כו'" (שָׁם, יד); "בְּכוֹר **שׁוֹרוֹ**" (בְּרָכָה לג, יז).

וְהָעִנְיָן: שֶׁבִּבְחִינָה אַחַת יֵשׁ יִתְרוֹן מַעֲלָה בְּעוֹף עַל הַבְּהֵמָה – שֶׁהָעוֹף הוּא פּוֹרֵחַ בִּכְנָפָיו הַגְּבֹהָה לְמַעְלָה בָּאֲוִיר, מַה שֶׁאֵין כֵּן הַבְּהֵמָה; וּבִבְחִינָה אַחַת יֵשׁ יִתְרוֹן בִּבְהֵמָה עַל הָעוֹף – דְּהָעוֹף "זוּטָר חַיּוּתֵיהּ"[6], וְלָכֵן הָכְשֵׁרוֹ בְּסִימָן אֶחָד[7], אֲבָל הַבְּהֵמָה חַיּוּתָהּ רָב.

---

1. (רְאֵה הֶמְשֵׁךְ "יוֹם טוֹב שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה" תרס"ו עַמּוּד רז וְשָׁם נִסְמָן).

2. (רְאֵה מַאֲמָרֵי אַדְמו"ר הַזָּקֵן תקס"ו חֵלֶק ב' עַמּוּד תרצג וָאֵילָךְ. וּבְהַנִּסְמָן שָׁם עַמּוּד תרפב הֶעָרָה 1).

3. ("כְּמוֹ 'נוֹבְלוֹת חָכְמָה' וּבְרֵאשִׁית רַבָּה יז, ז) וְכֵיוֹצֵא" – אוֹר הַתּוֹרָה תְּבוֹא (דְּבָרִים ב) עַמּוּד תתש).

4. (וְעַיֵּין בַּזֹּהַר חֵלֶק א', בְּפָרָשַׁת בְּרֵאשִׁית, דַּף י"א, סוֹף עַמּוּד ב'. וְדַף י"ב, עַמּוּד א'. וּב"עֵץ חַיִּים" שַׁעַר מַ"ן וּמַ"ד, דְּרוּשׁ ד', מַעְנְיָן עוֹפִין כו'. וְעַיֵּין בַּזֹּהַר חֵלֶק ג', בְּפָרָשַׁת צַו, דַּף כ"ו, עַמּוּד ב'. וּבְפָרָשַׁת שְׁמִינִי דַּף ל"ט, סוֹף עַמּוּד ב'. וּב"מִקְדַּשׁ מֶלֶךְ". וּבְהַרְמַ"ז).

5. (בְּצֵלֶם מְקַנְּנוֹת נִשְׁמוֹת הַצַּדִּיקִים).

וְכָן הוּא בַּזֹּהַר חֵלֶק א', בְּפָרָשַׁת וַיֵּצֵא, (דַּף קס"ב, סוֹף עַמּוּד ב').

6. (עוֹף זוּטָר חַיּוּתֵיהּ: לְשׁוֹן הָרֹא"ש חוּלִין סִימָן מז (נוּ, א)).

7. (חוּלִין כז, א וּבְרַשׁ"י: "בְּהֵמָה שֶׁנִּבְרֵאת מִן הַיַּבֶּשָׁה (לְפִיכָךְ יֵשׁ לוֹ חַיּוּת בְּרִיא וְחָזָק) – כְּשֵׁרָה בִּשְׁנֵי סִימָנִים . . עוֹף שֶׁנִּבְרָא מִן הָרְקִיעַ – הָכְשַׁרוֹ בְּסִימָן אֶחָד").

וְעַל דֶּרֶךְ זֶה יוּבָן לְמַעְלָה: דִּבְחִינַת הַמַּלְאָכִים שֶׁנִּקְרְאוּ "עוֹף הַשָּׁמַיִם", וְכֵן הַנְּשָׁמוֹת שֶׁמִּבְּחִינָה זוֹ, יֵשׁ לָהֶם יִתְרוֹן – שֶׁיּוּכְלוּ **לָעוּף** וְלַעֲלוֹת בְּעִילּוּי עַד רוּם הַמַּעֲלוֹת עַל יְדֵי הַ"גַּדְפִּין" – אַהֲבָה־וְיִרְאָה[8]; וְיֵשׁ גַּם כֵּן יִתְרוֹן מַעְלָה בִּבְחִינַת הַמַּלְאָכִים וּנְשָׁמוֹת הַנִּקְרָאִים "בֶּהֱמַת הָאָרֶץ" –**שֶׁכֹּחָם רַב וְגָדוֹל.** וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּחַיּוֹת הַמֶּרְכָּבָה?: "וְהַחַיּוֹת נוֹשְׂאוֹת אֶת הַכִּסֵּא כו'", הֲרֵי שֶׁכֹּחָם עָצוּם לִהְיוֹת נוֹשְׂאוֹת אֶת הַכִּסֵּא, "וְעַל [..] הַכִּסֵּא [..] כְּמַרְאֵה אָדָם כו'" (יְחֶזְקֵאל א, כו).

וְהִנֵּה מִמּוֹצָא דָּבָר מְבוֹאָר, דְּעִם הֱיוֹת שֶׁבְּחִינַת עוֹף יֵשׁ בּוֹ יִתְרוֹן – בְּחִינַת הָעֲפִיפָה לַעֲלוֹת בְּעִילּוּי כו', עִם כָּל זֶה, יֵשׁ גַּם כֵּן יִתְרוֹן עָצוּם לִבְחִינַת "בֶּהֱמַת הָאָרֶץ" – בְּרוֹב הַכֹּחַ שֶׁבָּהֶם.

וּבְמָקוֹם אַחֵר נִתְבָּאֵר, דְּהַכֹּחַ הַזֶּה בְּחַיּוֹת הַמֶּרְכָּבָה לִהְיוֹת "נוֹשְׂאוֹת אֶת הַכִּסֵּא", הֱיוּנוֹ לְפִי שֶׁהֵן מִמַּה שֶׁנִּתְבָּרֵר מִשְּׁבִירַת־הַכֵּלִים, שֶׁהוּא מֵעוֹלָם הַתֹּהוּ כו', שֶׁשָּׁם הָיָה רִיבּוּי הָאוֹר כו'. וְעַל פִּי זֶה יֵשׁ לוֹמַר, דְּמַהֲאי טַעְמָא אֵין כֵּן בָּעוֹפִין, לְפִי שֶׁהֵן נִמְשְׁכוּ מִזִּיווּג נְשִׁיקִין, וְזִיווּג דְּנְשִׁיקִין הוּא אֲפִילּוּ כְּשֶׁאֵין צָרִיךְ לְבָרֵר מִשְּׁבִירַת־הַכֵּלִים, כְּמוֹ שֶׁכָּתַב בְּ"עֵץ חַיִּים" שָׁם בְּהֶדְיָא.

– וְצָרִיךְ עִיּוּן, דְּלִכְאוֹרָה מַשְׁמַע שֶׁ**כָּל** הַמַּלְאָכִים יָצְאוּ מִזִּיווּג נְשִׁיקִין, כְּמוֹ שֶׁכָּתַב בְּ"עֵץ חַיִּים" שָׁם.

וּמִכָּל מָקוֹם, עַל כָּל פָּנִים יֵשׁ יִתְרוֹן לִבְחִינַת בְּהֵמָה עַל בְּחִינַת עוֹף בְּעִנְיָן הַכֹּחַ וְהַגְּבוּרָה כו', הַגַּם שֶׁיֵּשׁ יִתְרוֹן לָעוֹף בְּעִנְיָן הָעֲפִיפָה כו'.

(וְאֶפְשָׁר לוֹמַר, דְּזֶהוּ כְּעִנְיָן בְּחִינַת ב' שֵׁמוֹת – מ"ב וְע"ב, שֶׁבַּ"שְׁמַע" "וְהָיָה אִם שָׁמוֹעַ":

אֲשֶׁר שֵׁם מ"ב הוּא בְּחִינַת הַעֲלָאוֹת, "וּבִשְׁתַּיִם **יְעוֹפֵף** כו'" (יְשַׁעְיָה ו, ב), וְהוּא בְּחִינַת "וּבְכָל מְאֹדֶךָ" שֶׁבְּפָרָשַׁת "שְׁמַע", וּבְחִינָה זוֹ הוּא נַעֲלֶה יוֹתֵר מִשֵּׁם ע"ב, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (בַּזֹּהַר) בְּפָרָשַׁת תְּרוּמָה, דַּף קל"ב, ב'.

אַךְ לִהְיוֹת הַמִּשְׁכַּת אֲלוּקוּת מִלְּמַעְלָה־לְמַטָּה עַל יְדֵי תּוֹרָה וּמִצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת, זֶהוּ בְּחִינַת שֵׁם ע"ב – "וְנָתַתִּי **עֵשֶׂב** בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ" (עֵקֶב יא, טו) – **ע"ב־שֵׁי"ן** (כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּתִּיקּוּנֵי זֹהַר)).

וְאִם כֵּן, עַל דֶּרֶךְ זֶה יֵשׁ לוֹמַר גַּם כֵּן בְּעִנְיָן נְשָׁמוֹת הַנִּקְרָאִים "נוּנֵי יַמָּא" וּנְשָׁמוֹת הַנִּקְרָא "בֶּהֱמַת הָאָרֶץ": שֶׁעִם הֱיוֹת יִתְרוֹן מַעֲלַת נוּנֵי יַמָּא – שֶׁהֵם שְׁטִים בְּעֲלִיּוֹת וּלְיַיחֵד יִחוּדִים כו', הֲרֵי זֶה כְּעֵין בְּחִינַת הָעֲפִיפָה שֶׁל הָעוֹפִין כו', אַךְ שֶׁנּוּנֵי יַמָּא הֵם בַּיָּם, עָלְמָא־דְּאִתְכַּסְיָא; וּמִכָּל מָקוֹם יֵשׁ גַּם כֵּן יִתְרוֹן בִּבְחִינַת הַנְּשָׁמוֹת הַנִּקְרָאִים "בֶּהֱמַת הָאָרֶץ" עַל שֵׁם "וְרָב תְּבוּאוֹת **בְּכֹחַ שׁוֹר**".

וְהִנֵּה (בְּתְהִלִּים סִימָן נ', וי"ז) עַל פָּסוּק "בְּהֵמוֹת בְּהַרְרֵי אֶלֶף", תִּרְגֵּם יוֹנָתָן: "וְתוֹר בָּר, דְּרָעֵי בְּכָל יוֹמָא בְּטוּרִין אַלְפָא[10]"[11].

וְהַיְינוּ בְּחִינַת מַלְכוּת, שֶׁנִּקְרֵאת (יוֹנָה ד, יא) "וּבְהֵמָה רַבָּה" – שֵׁם בַּ"ן, שֶׁהִיא מְבֹרֶרֶת הַנִּיצוֹצִים שֶׁנָּפְלוּ בִּשְׁבִירַת הַכֵּלִים בְּבִי"ע; וְ"אֶלֶף טוּרִין" הַיְינוּ בְּעוֹלָם הַבְּרִיאָה כו'.

וְגַם יֵשׁ לוֹמַר, לָכֵן נִקְרָא "תּוֹר **בָּר**": כִּי "בָּר" הַיְינוּ תַּרְגּוּם "חוּץ", וְהוּא, שֶׁהַמַּלְכוּת נִקְרֵאת עָלְמָא־דְּאִתְגַּלְיָא – בְּחִינַת **הַדִּיבּוּר** כו', מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּחִינַת יָם – עָלְמָא דְּאִתְכַּסְיָא – **מַחְשָׁבָה** כו'[12].

וְהִנֵּה כְּתִיב (מִשְׁלֵי יב, י): "יוֹדֵעַ צַדִּיק נֶפֶשׁ בְּהֶמְתּוֹ", וְהוּא יְסוֹד־זָ"א. וְכִדְאִיתָא (בַּזֹּהַר) בְּפָרָשַׁת פִּנְחָס שָׁם – בְּ"מִקְדַּשׁ מָלֵךְ". וְזֶהוּ עִנְיָן "עַמּוּד אֶחָד **וְצַדִּיק** שְׁמוֹ, שֶׁעָלָיו הָעוֹלָם עוֹמֵד"[13]. וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר (פִּנְחָס, ריז, ב): "הַהוּא אָדָם דְּרָכִיב וְשַׁלִּיט עַל בְּהֵמָה דָא כו'"[14]. וְזֶהוּ שֶׁאָמְרָה אִשֶּׁת רַבִּי עֲקִיבָא עַל רַבִּי עֲקִיבָא: "יוֹדֵעַ צַדִּיק נֶפֶשׁ בְּהֶמְתּוֹ" (בְּכְתוּבּוֹת דַּף ס"ג).

וְהַנְּשָׁמוֹת הַנִּמְשָׁכִים מִיְּחוּד זוּ"נ, נִקְרָאִים גַּם כֵּן "בֶּהֱמַת הָאָרֶץ", "שׁוֹר הַבָּר". וְעִיקָּרָם, הֵם נְשָׁמוֹת דִּבְרִיאָה הַנּוֹלָדִים וְנִמְשָׁכִים מִמַּלְכוּת־דַּאֲצִילוּת.

וְהַיְינוּ כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ"אֶגֶרֶת הַקֹּדֶשׁ" (סִימָן כ) דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "אִיהוּ וְחַיּוֹהִי":

בְּרִיאַת הַנְּשָׁמוֹת מִמְּנָה[15], לִהְיוֹת יֵשׁ וְדָבָר נִפְרָד בִּפְנֵי

---

8. (וְעַיֵּין מַעְנְיָן הָעֲפִיפָה, בְּהָרַמַ"ז פָּרָשַׁת שְׁמִינִי, דַּף טֵ"ל, סוֹף עַמּוּד ב'. וְעַיֵּין מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר עוֹד מַעְנְיָן בְּחִינַת הָעוֹפוֹת, בְּפָרָשַׁת בְּהַעֲלוֹתְךָ, סוֹף דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "אִם אֶת כָּל דְּגֵי הַיָּם כו'").

9. (בַּחֵיי תְּרוּמָה כה, י בְּשֵׁם פִּרְקֵי דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר. וּרְאֵה פִּרְקֵי דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר סוֹף פֶּרֶק ד. שְׁמוֹת רַבָּה כג, טו).

10. (תַּרְגּוּם: וְשׁוֹר בָּר הָרוֹעֶה בְּכָל יוֹם בְּהָרֵי אֶלֶף).

11. (וּמְבוֹאָר עִנְיָן זֶה בַּזֹּהַר חֵלֶק ג', בְּפָרָשַׁת פִּנְחָס, דַּף רי"ז, א'. וּבְחֵלֶק א', בְּפָרָשַׁת בְּרֵאשִׁית י"ח, ב').

12. (וְעַיֵּין מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "מִי יִתֶּנְךָ כְּאָח", בְּעִנְיָן "אֶמְצָאֲךָ בַּחוּץ").

13. (רְאֵה חֲגִיגָה יב, ב. סֵפֶר הַבָּהִיר סִימָן קב. קִנּוּ. זֹהַר חֵלֶק א רנג, ב. וּרְאֵה גַּם שָׁם קפו, א. רח, א).

14. ("אָכִיל, וְאָעִיל לוֹן בְּגַוּוּיהּ, וּבִזְכוּתֵהוֹן אִתְּזָן כָּל עָלְמָא מֵהַהוּא אָדָם, דִּכְתִיב בֵּיהּ: 'וְעַל דְּמוּת הַכִּסֵּא דְּמוּת כְּמַרְאֵה אָדָם וְגוֹ'". וְעַל דָּא כְּתִיב ['וְעַשָּׂב לַעֲבוֹדַת] **הָאָדָם**' – דַּהוּא דְּאִשְׁתְּמוֹדַע, בְּגִין לְהוֹצִיא לֶחֶם מִן הָאָרֶץ, לְאַפָּקָא מְזוֹנָא לְעָלְמָא מִן הָאָרֶץ קַדִּישָׁא").

תַּרְגּוּם: שֶׁאוֹתוֹ אָדָם שֶׁרוֹכֵב וְשׁוֹלֵט עַל בְּהֵמָה זוֹ, אוֹכֵל וּמַכְנִיסָם בְּתוֹכוֹ, וּבִזְכוּתָם נִזּוֹן כָּל הָעוֹלָם מֵאוֹתוֹ אָדָם, שֶׁכְּתוּב בּוֹ: 'וְעַל דְּמוּת הַכִּסֵּא דְּמוּת כְּמַרְאֵה אָדָם וְגוֹ'". וְעַל זֶה כְּתוּב ['וְעַשָּׂב לַעֲבוֹדַת] **הָאָדָם**' – אוֹתוֹ שֶׁנּוֹדָע, כְּדֵי לְהוֹצִיא לֶחֶם מִן הָאָרֶץ, לְהוֹצִיא מְזוֹן לְעוֹלָם מֵהָאָרֶץ הַקְּדוֹשָׁה).

15. (הַמַּלְכוּת דַּאֲצִילוּת).

עַצְמוֹ בְּעוֹלָם הַבְּרִיאָה כו׳, לֵידַת הַנּוּקְבָא, הַנְּשָׁמוֹת וְהַמַּלְאָכִים, לְעוֹלָם הַבְּרִיאָה כו׳.

מַה שֶּׁאֵין כֵּן נַר״ן דַּאֲצִילוּת מַמָּשׁ, כָּתַב לְעֵיל מִינַּיהּ: ״אֶפְשָׁר לֹא נִשְׁתַּנָּה מַהוּתָן לִהְיוֹת דָּבָר נִפְרָד מֵאֶלְקוּת כו׳״. וְזֶהוּ כְּעִנְיָן נוּנֵי יַמָּא, שֶׁהֵם בְּתוֹךְ הַיָּם וְהַיָּם מְכַסֶּה עֲלֵיהֶם, וְאִי אֶפְשָׁר לָהֶם לִהְיוֹת נִפְרָד מֵהַיָּם[16].

אֲבָל הַנְּשָׁמוֹת שֶׁנִּבְרְאוּ מִמַּלְכוּת־דַּאֲצִילוּת בִּבְרִיאָה, לִהְיוֹת יֵשׁ וְדָבָר נִפְרָד, נִקְרָאִים ״בְּהֵמַת הָאָרֶץ״. וּכְמוֹ בְּרוּאִים שֶׁבַּיַּבָּשָׁה – ״נֶפֶשׁ חַיָּה לְמִינָהּ״ (בְּרֵאשִׁית א, כד), הֲגַם שֶׁמִּמֶּנָּה הֵם חַיִּים, וְאוֹכְלִים מִצֶּמַח הָאָרֶץ, עִם כָּל זֶה הֵם יֵשׁ וְדָבָר בִּפְנֵי עַצְמוֹ, וְלֹא כְּמוֹ נוּנֵי יַמָּא, שֶׁהַיָּם מְכַסֶּה עֲלֵיהֶם וְאִי אֶפְשָׁר לָהֶם לְהִפָּרֵד מֵהַיָּם כו׳, כַּנַּ״ל.

וְעַיֵּן בְּ״עֵץ חַיִּים״, שַׁעַר סֵדֶר אַבִּי״עַ, שַׁעַר מ״ז, פֶּרֶק ד׳: ״שֶׁזִּיּוּג זוּ״נ דִּבְרִיאָה הוּא לְהוֹלִיד לַמַּלְאָכִים דִּיצִירָה הַנְּשָׁמוֹת שֶׁלָּהֶן כו׳, וְלֹא נְשָׁמוֹת בְּנֵי אָדָם דִּבְרִיאָה כו׳״. אִם כֵּן, כְּמוֹ כֵּן מַה שֶּׁכָּתַב שָׁם: ״זִיּוּג זוּ״נ־דַּאֲצִילוּת, שֶׁמּוֹלִידִים נִשְׁמוֹת הַצַּדִּיקִים״, הַיְינוּ גַּם כֵּן נְשָׁמוֹת דִּבְרִיאָה כו׳. עַיֵּן שָׁם. וּבְפֶרֶק ה׳.

וְכֵן כָּתַב בְּ״מִשְׁנַת חֲסִידִים״, מַסֶּכֶת זִיּוּג אַבָּא וְאִימָּא, פֶּרֶק ג׳:

נוֹתְנִים כֹּחַ בְּזוּ״נ־דַּאֲצִילוּת – לְהִזְדַּוֵּג וּלְהוֹלִיד נִשְׁמוֹת הַצַּדִּיקִים אֶל עוֹלָם הַבְּרִיאָה כו׳; בְּזוּ״נ־דִּבְרִיאָה – לְהִזְדַּוֵּג וּלְהוֹלִיד נִשְׁמוֹת הַמַּלְאָכִים אֶל עוֹלָם הַיְצִירָה.

וְכֵן מִשְׁמַע בְּהֶדְיָא בַּזֹּהַר וַיֵּצֵא, דַּף קנ״ה, עַמּוּד א׳[17]. אָמְנָם בַּזֹּהַר וַיִּקְרָא, דַּף כ״ד, סוֹף עַמּוּד ב׳ מִשְׁמַע בְּהֶדְיָא, שֶׁיֵּשׁ נְשָׁמוֹת נִמְשְׁכוּ מִזִּיּוּג זוּ״נ־דַּאֲצִילוּת, וְנִקְרָא הַנֶּפֶשׁ הַהִיא נֶפֶשׁ־דַּאֲצִילוּת מַמָּשׁ[18].

אַךְ עַל כָּל פָּנִים מוּבָן, שֶׁסְּתָם נְשָׁמוֹת, שֶׁנִּמְשְׁכוּ מִיִּחוּד זוּ״נ־דַּאֲצִילוּת בְּעוֹלָם הַבְּרִיאָה, הֵם נַעֲשׂוּ בְּחִינַת בְּרִיאָה עַל יְדֵי לֵידָתָן מֵהַנּוּקְבָא־דַּאֲצִילוּת כו׳.

וְזֶהוּ עִנְיָן שֶׁנִּקְרְאוּ בַּזֹּהַר הַי״ב שְׁבָטִים שֶׁבִּבְרִיאָה ״י״ב **בָּקָר**״ כו׳ (מְלָכִים א׳ ז, כה. דִּבְרֵי הַיָּמִים ב ד, ד). וְהִנֵּה פֵּירוּשׁ ״י״ב בָּקָר״, הַיְינוּ שֶׁכֹּחָם רָב, בִּבְחִינַת מֶרְכָּבָה לִהְיוֹת ״נוֹשְׂאוֹת אֶת הַכִּסֵּא״, וּבְחִינַת ״אָדָם – דַּאֲצִילוּת – שֶׁעַל הַכִּסֵּא״. וְהַיְינוּ בְּכֹחַ הַבֵּירוּרִים מֵעוֹלָם הַתֹּהוּ כו׳, דּוּגְמַת שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל בְּעִנְיָן ״וְהַחַיּוֹת נוֹשְׂאוֹת כו׳״.

וְהִנֵּה מְבוֹאָר בְּמָקוֹם אַחֵר – עַל פָּסוּק ״רָנִּי וְשִׂמְחִי **בַת**״ (זְכַרְיָה ב, יד), שֶׁבְּחִינַת ״בַּת״, שֶׁהִיא בְּחִינַת מַלְכוּת־דַּאֲצִילוּת הַיּוֹרֶדֶת בִּבְרִיאָה, תַּעֲלֶה בְּיֶתֶר שְׂאֵת, וְלִהְיוֹת ״אֵשֶׁת חַיִל **עֲטֶרֶת בַּעְלָהּ**״ (מִשְׁלֵי יב, ד), כִּי יִהְיֶה גָּדוֹל כֹּחַ הַמִּתְבָּרֵר, שֶׁהוּא מִשֵּׁם סָ״ג כו׳. וְהַיְינוּ, שֶׁתַּעֲלֶה אֲפִילוּ לְמַעְלָה מִבְּחִינַת אִימָּא.

וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר, עַל פִּי הַזֹּהַר פָּרָשַׁת שְׁלַח, דַּף קע״א, עַל פָּסוּק (זְכַרְיָה יד, ח): ״וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא יֵצְאוּ מַיִם חַיִּים **מִירוּשָׁלִַם**״ – שֶׁהִיא בְּחִינַת מַלְכוּת, ״חֶצְיָם אֶל הַיָּם **הַקַּדְמוֹנִי**״ (שָׁם) – שֶׁהִיא בִּינָה כו׳. וְהַטַּעַם, מִצַּד הַבֵּירוּרִים דִּנִיצוֹצִים דְּכֶתֶר, חָכְמָה, בִּינָה דְּתֹהוּ – שֶׁהַמַּלְכוּת מְבָרֶרֶת בְּבִי״עַ כו׳.

וְעוֹד, כִּי ״נָעוּץ סוֹפָן כו׳״[19], וְ״סוֹף מַעֲשֶׂה כו׳״[20], וְלָכֵן הַמַּלְכוּת הִיא בְּחִינַת כֶּתֶר כו׳ בְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת דְּאוֹר־חוֹזֵר[21]. וְלָכֵן מֵהַאי טַעְמָא יֵשׁ יִתְרוֹן גַּם כֵּן לַנְּשָׁמוֹת הַנּוֹלָדִים מִמַּלְכוּת־דַּאֲצִילוּת, הַיְינוּ מִזִּיּוּג זוּ״נ, עַל נְשָׁמוֹת שֶׁמִּבְּחִינַת אִימָּא, הַנִּקְרָאִים נוּנֵי יַמָּא, שֶׁהֵם הַנְּשָׁמוֹת הַיּוֹצְאִים מִיִּחוּד אַבָּא־וְאִימָּא.

וְעוֹד זֹאת, גַּם מִצַּד זָ״א דַּאֲצִילוּת (וְאֲפִילוּ בִּנְשָׁמוֹת דַּאֲצִילוּת מַמָּשׁ, שֶׁמִּבְּחִינַת זוּ״נ, שֶׁיֵּשׁ יִתְרוֹן זֶה, כַּמּוּבָן) עַל פִּי מַה שֶּׁכָּתוּב בְּאִדְּרָא זוּטָא דַּף רצ״ב: ״אָב וְאֵם מֵהַאי מוֹחָא נָפְקִי כו׳, זָ״א בְּעַתִּיקָא־קַדִּישָׁא תְּלֵיָא וְאִחִיד״. שֶׁהַזָּ״א, שֶׁהוּא מִדּוֹת־דַּאֲצִילוּת, הוּא בִּשְׁרְשׁוֹ לְמַעְלָה מִשֹּׁרֶשׁ אַבָּא־וְאִימָּא, אֶלָּא שֶׁנִּמְשָׁךְ לְמַטָּה.

וּכְמוֹ עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל, הַמִּדּוֹת בְּאָדָם, אַף שֶׁנּוֹלְדוּ וְנִתְגַּלּוּ מִן הַשֵּׂכֶל כו׳, מִכָּל מָקוֹם עִיקַּר הַמִּדּוֹת בְּשָׁרְשָׁן נִלְקְחוּ מִלְּמַעְלָה מִן הַשֵּׂכֶל. וְלָכֵן יֵשׁ בַּמִּדּוֹת הִתְגַּבְּרוּת יוֹתֵר מִמַּה שֶּׁהָיָה בַּשֵּׂכֶל הַמּוֹלִידָן[22].

וְלָכֵן אָמְרוּ רַז״ל[23]: ״הָאֲבוֹת הֵן הֵן הַמֶּרְכָּבָה״, וְהָאֲבוֹת הֵן חַג״ת־דַּאֲצִילוּת – הֵם בְּחִינַת מֶרְכָּבָה לְהַעֲלוֹת אֶת

16. (וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּפָרָשַׁת בְּשַׁלַּח, בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל ״וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל״. וְעַל פִּי מַאֲמַר הַזֹּהַר פָּרָשַׁת בְּשַׁלַּח, דַּף מ״ח, עַמּוּד ב׳).

17. וְעַיֵּן בַּ״פַּרְדֵּס״ שַׁעַר ט״ו, פֶּרֶק ד׳.

18. (וְכֵן מִשְׁמַע עוֹד בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת בַּזֹּהַר – בְּפֵירוּשׁ (רְאֵה יד, א): ״בָּנִים אַתֶּם לַה׳ אֱלֹקֵיכֶם״. וְעַיֵּן בַּזֹּהַר יִתְרוֹ דַּף פ״ז עַמּוּד ב׳. וּפְקֻדֵּשֶׁת וַיִּקְרָא דַּף ז׳, עַמּוּד ב׳. וְרֵישׁ פָּרָשַׁת מִשְׁפָּטִים דַּף צ״ד, עַמּוּד ב׳ – לְפֵירוּשׁ הָ״עֵץ חַיִּים״ שַׁעַר ל״ח, דְּרוּשׁ ד׳. וְכִפְשַׁט לְשׁוֹן הַזֹּהַר שָׁם. וּבְסֵפֶר ״הַגִּלְגּוּלִים״ פֶּרֶק א׳ וּפֶרֶק ך׳. וְעַיֵּן מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר בַּבֵּיאוּר עַל פָּסוּק ״שְׁחוֹרָה אֲנִי וְנָאוָה״. וְעַיֵּן בַּזֹּהַר מִשְׁפָּטִים דַּף צ״ו עַמּוּד א׳. וְאֵין כָּאן מְקוֹמוֹ).

19. (״בִּתְחִלָּתָן״. סֵפֶר יְצִירָה פֶּרֶק א, מִשְׁנָה ז).

20. (״בְּמַחֲשָׁבָה תְּחִלָּה״. פִּיּוּט ״לְכָה דוֹדִי״).

21. וְכַמְבוֹאָר בְּמָקוֹם אַחֵר – עַל פָּסוּק (שִׁיר הַשִּׁירִים ב, יד) ״הַרְאִינִי אֶת מַרְאַיִךְ כו׳״.

22. וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בַּבֵּיאוּר עַל פָּסוּק ״שִׁימֵנִי כַחוֹתָם״, בְּעִנְיָן הָרְצוּעוֹת שֶׁבַּתְּפִילִין כו׳. וְעַיֵּן מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר בַּבֵּיאוּר עַל פָּסוּק ״אֵלֶּה מַסְעֵי״. וְעַל פִּי הַתּוֹסֶפְתָּא שֶׁבַּזֹּהַר בְּפָרָשַׁת בְּשַׁלַּח, דַּף נ׳, עַמּוּד א׳, גַּבֵּי ״תְּלַת רוּחִין דִּכְלִילָן בִּתְלַת כו׳״.

23. (בְּרֵאשִׁית רַבָּה פָּרָשָׁה מז, ו. זֹהַר חֵלֶק א וַיִּגַּשׁ רי, ב. חֵלֶק ג חֻקַּת קפב, א).

הָאָדָם, הוּא בְּחִינַת חָכְמָה־דַּאֲצִילוּת, עַל דֶּרֶךְ הַנַּ"ל בְּמֶרְכַּבְתָּא דִּבְרִיאָה לְגַבֵּי אֲצִילוּת כו'[24].

וְלָכֵן גַּם מֵהַאי טַעֲמָא, הַנְּשָׁמוֹת שֶׁמִּבְּחִינַת "שׁוֹר הַבָּר" מַעֲלִים אֶת "לִוְיָתָן" – הַנְּשָׁמוֹת דְּאַבָּא־וְאִימָּא – עַל דֶּרֶךְ שֶׁחַגַּ"ת־דַּאֲצִילוּת מַעֲלִים הַחָכְמָה בְּאוֹר אֵין־סוֹף שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַחָכְמָה כו'. וְהַמִּדּוֹת־דַּאֲצִילוּת לְגַבֵּי הַחָכְמָה נִמְשָׁל עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל – כְּמוֹ הַבְּהֵמָה יֵשׁ לָהּ גְּבוּרָה יוֹתֵר מֵהָאָדָם, מִשּׁוּם שֶׁבְּשָׁרְשָׁהּ נִלְקְחָה מִמָּקוֹם עֶלְיוֹן כו', כִּי בְּהֵמָה הַיְינוּ בְּחִינַת מִדּוֹת, וְאָדָם – בְּחִינַת חָכְמָה כו'.

וְעַיֵּין בְּ"מִקְדַּשׁ מֶלֶךְ", בְּפֵירוּשׁ הַזֹּהַר פָּרָשַׁת שְׁמִינִי, דַּף ל"ח, עַמּוּד ב', עַל פָּסוּק (שְׁמִינִי ט, ד) "וְשׁוֹר וָאַיִל כו'", דְּפֵרֵשׁ: "שׁוֹר" – בְּיִסּוֹד־דָ"א, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּיוֹסֵף (בְּרָכָה לג, יז): "בְּכוֹר שׁוֹרוֹ הָדָר לוֹ". וְכָל שֶׁכֵּן דְּשַׁיָּיךְ כָּל זֶה מִצַּד שֹׁרֶשׁ הַנְּשָׁמוֹת שֶׁמֵּהַנּוּקְבָא, מַלְכוּת, שֶׁמְּבֹרֶרֶת מִבִּי"ע מֵעוֹלָם הַתֹּהוּ כו'.

וְעַיֵּין מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר בַּבֵּיאוּר עַל פָּסוּק "שְׁחוֹרָה אֲנִי וְנָאוָה", שֶׁבְּחִינָה זוֹ שֶׁל הַמַּלְכוּת שֶׁיּוֹרֶדֶת לְבִי"ע, עַל יְדֵי זֶה דַּוְקָא נַעֲשָׂה הָעֲלִיָּה הַגְּבֹהָה מְאֹד נַעֲלָה. וְכָל זֶה שַׁיָּיךְ כָּאן לִבְחִינַת הַנְּשָׁמוֹת שֶׁנִּקְרָאִים שׁוֹר הַבָּר. וְכַמּוּבָן.

וְזֶהוּ עִנְיָן שֶׁאָמְרוּ רַז"ל[25]: "בְּהֵמוֹת נוֹתֵן לִלְוִיָתָן **בִּקְרָנָיו**", כִּי הִנֵּה אִיתָא בַּגְּמָרָא[26]: "רַגְלֵי הַחַיּוֹת כְּנֶגֶד כּוּלָּן כו'", עַד הַבְּחִינָה הַיּוֹתֵר גָּבוֹהַּ הוּא: "**קַרְנֵי** הַחַיּוֹת כְּנֶגֶד כּוּלָּן". כִּי "רַגְלֵי הַחַיּוֹת" הוּא בְּחִינַת נֶה"י, וְ"קַרְנֵי הַחַיּוֹת" הֵן בְּבְחִינַת כֶּתֶר, שֶׁהֵן צוֹמְחִים מֵהַגֻּלְגֹּלֶת כו' – וְזֶהוּ עִנְיָן הַנַּ"ל, שֶׁהַמַּלְכוּת, שֶׁנִּקְרֵאת "בְּהֵמָה רַבָּה", הִיא בְּחִינַת כֶּתֶר מִמַּטָּה־לְמַעְלָה, וְעַל יְדֵי זֶה יַגְבִּיהוּ אֶת "לִוְיָתָן", שֶׁמִּבְּחִינַת חָכְמָה וּבִינָה, בְּאוֹר הַכֶּתֶר שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַחָכְמָה כו'.

וְהַיְינוּ כְּעִנְיָן מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר, בְּפֵירוּשׁ[27] "רָמָה **קַרְנִי** כו'" (שְׁמוּאֵל א' ב, א) – "דָּוִד שֶׁנִּמְשַׁח בְּקֶרֶן כו'"[28].

וְזֶהוּ: "פִּזַּר נָתַן לָאֶבְיוֹנִים כו' קַרְנוֹ תָּרוּם בְּכָבוֹד" (תְּהִלִּים קיב, ט), שֶׁעַל יְדֵי קִיּוּם הַמִּצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת יִהְיֶה בְּחִינַת "תָּרוּם קַרְנוֹ"[29].

וְזֶהוּ: "בְּכוֹר שׁוֹרוֹ כו', וְקַרְנֵי רְאֵם קַרְנָיו". וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (תְּהִלִּים צב, יא): "וַתָּרֶם כִּרְאֵם קַרְנִי, בַּלּוֹתִי בְּשֶׁמֶן רַעֲנָן"[30].

וְעוֹד יוּבָן עִנְיָן הַעֲלָאָה זוֹ, דְּשׁוֹר הַבָּר יַעֲלֶה גַּם כֵּן אֶת הַלִּוְיָתָן – אַף עַל גַּב שֶׁדֶּרֶךְ כְּלָל נוּנֵי יַמָּא הֵם נְשָׁמוֹת הַיּוֹתֵר עֶלְיוֹנִים מִבְּחִינַת נְשָׁמוֹת הַנִּקְרָאִים עַל שֵׁם אֶרֶץ, "בְּהֵמַת הָאָרֶץ" – דְּכִהַאי גַּוְונָא הוּא גַּם כֵּן בְּעִנְיָן יָם וְיַבָּשָׁה עַצְמָן:

דְּיָם הוּא עָלְמָא־דְּאִתְכַּסְיָא, שֶׁלְּמַעְלָה מִבְּחִינַת יַבָּשָׁה, שֶׁהוּא עָלְמָא־דְּאִתְגְּלְיָא. אַךְ כָּל זֶה הִיא מִצַּד סֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת, אֲבָל עַל יְדֵי גִילּוּי הֶאָרָה רַבָּה וַעֲצוּמָה מִלְּמַעְלָה מִסֵּדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת, עַל יְדֵי זֶה "הָפַךְ יָם לְיַבָּשָׁה"[31], כִּי "שָׁם" יָם וְיַבָּשָׁה שָׁוִין, וְאַדְרַבָּה, שָׁם, בְּ"מַחְשָׁבָה הַקְּדוּמָה" – "אֶרֶץ קָדְמָה"[32].

וְעַל דֶּרֶךְ זֶה גַּם כֵּן בְּעִנְיָן הַנְּשָׁמוֹת הַנִּמְשָׁכִים מִב' הַבְּחִינוֹת דְּיָם וְיַבָּשָׁה. וְלָכֵן, מִצַּד סֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת שֶׁמִּלְּמַעְלָה־לְמַטָּה – יַעֲלֶה הַלִּוְיָתָן אֶת שׁוֹר הַבָּר; וּמִצַּד בְּחִינָה שֶׁמִּלְּמַטָּה־לְמַעְלָה, שֶׁבַּמַּחְשָׁבָה "אֶרֶץ קָדְמָה כו'" – יַעֲלֶה שׁוֹר הַבָּר לַלִּוְיָתָן כו'[33]. :

וְעוֹד יֵשׁ לוֹמַר בְּעִנְיָן לִוְיָתָן וְשׁוֹר הַבָּר:

דְּהִנֵּה מְבוֹאָר בְּמָקוֹם אַחֵר[34], עַל פָּסוּק (שִׁיר הַשִּׁירִים ו, ח־ט): "שִׁשִּׁים הֵמָּה מְלָכוֹת כו', אַחַת הִיא יוֹנָתִי כו'" – דְּמִזֶּה מַשְׁמַע, שֶׁהַנְּשָׁמוֹת גְּבוֹהִים מֵהַתּוֹרָה, שֶׁהֲרֵי "שִׁשִּׁים מְלָכוֹת" אָמְרוּ רַז"ל[35]: "אֵלּוּ שִׁשִּׁים מַסֶּכְתּוֹת כו', 'אַחַת

---

24. וְכַמְּבוֹאָר עִנְיָן זֶה בַּאֲרִיכוּת, בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "לְהָבִין בֵּיאוּר עִנְיָן הָאָבוֹת הֵן הֵן הַמֶּרְכָּבָה" – בְּפָרָשַׁת יִתְרוֹ (תּוֹרָה אוֹר עב, ד וְאֵילָךְ).

וְעַיֵּין מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר, עַל פִּי הַזֹּהַר פָּרָשַׁת חַיֵּי שָׂרָה, דַּף קכ"ג, עַמּוּד א' בְּעִנְיָן "מֵאָה שָׁנָה כו'" – גַּם כֵּן עִנְיָן יִתְרוֹן שֶׁיֵּשׁ לְזָ"א עַל אַבָּא וְאִימָּא כו'. עַיֵּין שָׁם.

25. (בְּרֵאשִׁית רַבָּה שְׁמִינִי, פָּרָשָׁה יג, פִּסְקָה ג).

26. (חֲגִיגָה יג, א).

27. (מְגִילָה יד, א: "וַתִּתְפַּלֵּל חַנָּה וַתֹּאמַר: עָלַץ לִבִּי בַּה', רָמָה קַרְנִי בַּה'", "רָמָה קַרְנִי" וְלֹא "רָמָה פִּכִּי" – דָּוִד וּשְׁלֹמֹה שֶׁנִּמְשְׁחוּ בְּקֶרֶן – נִמְשְׁכָה מִלְּכוּתָן, שֶׁאוּל וְיֵהוּא שֶׁנִּמְשְׁחוּ בְּפָךְ – לֹא נִמְשְׁכָה מִלְּכוּתָן).

28. בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "הִנֵּה לְהָבִין שֹׁרֶשׁ עִנְיָן מַתַּן תּוֹרָה" – בְּפָרָשַׁת יִתְרוֹ (רְאֵה תּוֹרָה אוֹר בְּבֵיאוּר עַל פָּסוּק "זָכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ" – דְּרוּשׁ הַשֵּׁנִי עב, ג). וְעַיֵּין מִזֶּה בְּ"סִפְרָא דִּצְנִיעוּתָא" סוֹף פֶּרֶק ה' – בַּזֹּהַר, סוֹף פָּרָשַׁת תְּרוּמָה, דַּף קע"ט, סוֹף עַמּוּד א'.

29. וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בַּזֹּהַר בְּפָרָשַׁת בְּהַעֲלוֹתְךָ: דַּף קנ"ג, סוֹף עַמּוּד ב'. קנ"ד, א'. וְעַיֵּין בַּזֹּהַר, בְּפָרָשַׁת וַיֵּרָא, דַּף צ"ו, א'. וּבְפָרָשַׁת צַו, ל"ד, א'. מֵעִנְיָן (יְשַׁעְיָה ה, א): "בֶּקֶרֶן בֶּן שֶׁמֶן כו'".

30. וְעַיֵּין בַּזֹּהַר סוֹף פָּרָשַׁת בַּמִּדְבָּר, דַּף ק"ך, עַמּוּד א', בְּעִנְיָן "וּבָא לוֹ לְקֶרֶן כו'".

31. (תְּהִלִּים סו, ו: "הָפַךְ יָם לְיַבָּשָׁה, בַּנָּהָר יַעַבְרוּ בְרַגְל, שָׁם נִשְׂמְחָה בוֹ").

32. וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל – סוֹף דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "שֵׁשֶׁת יָמִים תֹּאכַל מַצּוֹת כו'".

33. וְעַיֵּין מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר גַּם כֵּן בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "וְהָיָה מִסְפַּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", שֶׁלָּעָתִיד יִהְיֶה "אֶרֶץ" לְמַעְלָה מִבְּחִינַת "מַיִם", וְזֶהוּ "לְרוֹקַע **הָאָרֶץ עַל הַמָּיִם** כו'" (תְּהִלִּים קלו, ו).

(וְעַיֵּין מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר קָרוֹב לָזֶה, בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "קוֹל דּוֹדִי", בְּעִנְיָן הָאָבוֹת וְאִמָּהוֹת שֶׁנִּקְרְאוּ "הָרִים וּגְבָעוֹת" כו').

34. (דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "שִׁשִּׁים הֵמָּה מְלָכוֹת" לִקּוּטֵי תּוֹרָה שִׁיר הַשִּׁירִים לח, ב וְאֵילָךְ).

35. (שִׁיר הַשִּׁירִים רַבָּה בִּמְקוֹמוֹ. וּבְפָרָשַׁת קֹרַח, גַּבֵּי "וּבְנֵי קֹרַח לֹא מֵתוּ").

הִיא יוֹנָתִי׳ זוֹ כְּנֶסֶת־יִשְׂרָאֵל״ – וְלִפְעָמִים מַשְׁמַע לְהֵפֶךְ, כִּי הַנְּשָׁמוֹת ״מִתְקַשְּׁרָאן בְּאוֹרַיְיתָא, וְאוֹרַיְיתָא בְּקוּדְשָׁא בְּרִיךְ־הוּא״[36].

אַךְ הָעִנְיָן, שֶׁזֶּהוּ מַה שֶּׁאָמְרוּ רַז״ל[37]: ״לֹא זָז מִחַבִּבָה עַד שֶׁקְּרָאָהּ **בִּתִּי** כו׳, לֹא זָז מִחַבִּבָה עַד שֶׁקְּרָאָהּ **אִמִּי**״. כִּי ׳בַּת׳ הַיְינוּ בְּחִינַת מְקַבֵּל, וְהַיְינוּ שֶׁהֵם בְּחִינַת מְקַבְּלִים מֵהַתּוֹרָה; אֲבָל כְּשֶׁקְּרָאָהּ ׳אִמִּי׳, הַיְינוּ אַדִּרַבָּה, שֶׁהֵם בְּחִינַת מַשְׁפִּיעִים לְהַתּוֹרָה כו׳[38].

וְזֶהוּ עִנְיָן ב׳ הַבְּחִינוֹת דְּשׁוֹר הַבָּר וְלִוְיָתָן:

כִּי הַשּׁוֹר, שֶׁכֹּחוֹ חָזָק לְעוֹל[39], וְהַיְינוּ ״עוֹל מִצְוֹת״ – ״עוֹל״ דַּוְקָא, בִּבְחִינַת עֶבֶד, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (עֵקֶב יא, יג): ״וּלְעָבְדוֹ״. וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר מִזֶּה בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל ״וְעַתָּה יִגְדַּל נָא כֹּחַ אֲדֹנָי״, בְּעִנְיָן פֵּירוּשׁ ״אֲדוֹן עוֹזֵנוּ, צוּר מִשְׂגַּבֵּנוּ כו׳״[40], שֶׁעַל יְדֵי בִּיטּוּל וְעוֹל זֶה נִמְשָׁךְ בְּחִינַת מַקִּיף וּלְבוּשׁ לְהַנְּשָׁמָה, לְהַעֲלוֹתָהּ לְמַעְלָה, וּלְהִיוֹת בְּבְחִינַת ״מַהְלְכִים״.

וְעַיֵּין בְּרִבּוֹת וָאֵרָא, פָּרָשָׁה ח׳: וּמַהוּ לְבוּשׁוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא? עוֹז כו׳ – ״ה׳ עוֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן״ (תְּהִלִּים כט, יא) כו׳״. עַיֵּין שָׁם.

וּמִשָּׁם שֹׁרֶשׁ הַלְּבוּשִׁים הַנִּמְשָׁכִים עַל יְדֵי הַמִּצְוֹת, לִהְיוֹת ו״כְבוֹד ה׳ יַאַסְפֶךָ״ (יְשַׁעְיָה נח, ח).

וְנִמְצָא, בִּבְחִינָה זוֹ הוּא מְקַבֵּל מֵהַמִּצְוֹת דַּוְקָא, שֶׁעַל יְדֵי זֶה דַּוְקָא יָבֹא לִהְיוֹת בִּבְחִינַת ״מַהְלְכִים בֵּין הָעוֹמְדִים כו׳״ (זְכַרְיָה ג, ז), עַל יְדֵי הַלְּבוּשִׁים הַנַּ״ל. וְהַלְּבוּשִׁים אֵלּוּ הֵם הַנִּקְרָאִים גַּם כֵּן ״אַרְבִּין״ וָאֲנִיּוֹת, שֶׁבָּהֶם וְעַל יָדָם יוּכְנוּ לֵילֵךְ בַּיָּם, שֶׁהוּא עָלְמָא־דְּאִתְכַּסְיָא[41].

אֲבָל יֵשׁ נְשָׁמוֹת גְּבוֹהוֹת מְאֹד, שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם בְּחִינַת רְעוּתָא־דְּלִבָּא, בְּחִינַת ״בְּכָל מְאֹדֶךָ״, בְּלִי גְּבוּל, עַל דֶּרֶךְ ״חֲסִידִים הָרִאשׁוֹנִים״, (הַנִּזְכָּר רֵישׁ פֶּרֶק ה׳ דִּבְרָכוֹת דַּף ל״ב, עַמּוּד ב׳) – שֶׁבְּחִינָה זוֹ, זֶהוּ לְמַעְלָה מֵהַתּוֹרָה, כַּמְּרוּמָז בַּגְּמָרָא שָׁם[42]. וְעַל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה אָמְרוּ[43]: ״יֵשׁ קוֹנֶה עוֹלָמוֹ בְּשָׁעָה אַחַת כו׳״, כִּי בְּחִינַת רְעוּתָא־דְּלִבָּא זוֹ, זֶהוּ מִבְּחִינַת כֶּתֶר, שֶׁהוּא רָצוֹן שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַשֵּׂכֶל כו׳, וְהוּא מְקוֹר הַתּוֹרָה, דְּ״מֵחָכְמָה נִפְקָת כו׳״.

וְעַל זֶה אָמְרוּ: ״לֹא זָז מִחַבִּבָה עַד שֶׁקְּרָאָהּ **אִמִּי** כו׳״. וְזֶהוּ עִנְיָן ״אַחַת הִיא יוֹנָתִי כו׳״, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר עַל פָּסוּק זֶה.

וְזֶהוּ עִנְיָן ״לִוְיָתָן שֶׁשָּׁט בַּיָּם וּמַקִּיפוֹ כְּרֶגַע״, הַיְינוּ: שֶׁהוּא לְמַעְלָה מִמַּדְרֵגַת הָ״אַרְבִּין״ וְהָאֲנִיּוֹת, שֶׁהֵם הַלְּבוּשִׁים שֶׁמִּמַּעֲשֶׂה הַמִּצְוֹת, שֶׁבָּהֶם וְעַל יָדָם יִתְעַלּוּ הַנְּשָׁמוֹת – בִּבְחִינַת ׳סוֹבֵב כָּל עָלְמִין׳, ״יַם הַחָכְמָה״, כִּי אִם אַדִּרַבָּה, הוּא מַקִּיף אֶת הַיָּם, וּמַשְׁפִּיעַ וּמַמְשִׁיךְ בְּיַם הַחָכְמָה מִלְּמַעְלָה מֵהַחָכְמָה כו׳. כִּי לִוְיָתָן – לְשׁוֹן חִיבּוּר, עַל דֶּרֶךְ: ״דָּוִד הָיָה מְחַבֵּר תּוֹרָה שֶׁלְּמַעְלָה בְּהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא״, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל.

וְעִם הֱיוֹת כִּי בֶּאֱמֶת, בְּחִינָה זוֹ דְּ״לֹא זָז מִחַבִּבָה עַד שֶׁקְּרָאָהּ אִמִּי״, שֶׁהוּא בְּחִינַת לִוְיָתָן, גְּבוֹהַּ מִבְּחִינַת שׁוֹר הַבָּר, שֶׁהוּא בְּחִינַת ״לֹא זָז מִחַבִּבָה עַד שֶׁקְּרָאָהּ **בִּתִּי**״, אַף עַל פִּי כֵן לֶעָתִיד־לָבֹא כְּתִיב: ״רָנִּי וְשִׂמְחִי **בַּת** כו׳, וְשָׁכַנְתִּי בְתוֹכֵךְ״ דַּוְקָא, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר, שֶׁזֶּהוּ עַל דֶּרֶךְ (יְשַׁעְיָה נב, יג): ״הִנֵּה יַשְׂכִּיל **עַבְדִּי** יָרוּם וְנִשָּׂא כו׳״, בְּחִינַת עֶבֶד הַנַּ״ל דְּ״לְעָבְדוֹ״, בִּבְחִינַת ״בְּשׁוֹר לְ**עוֹל**״, יֵשׁ בּוֹ מַעֲלָה וּמַדְרֵגָה יְתֵירָה כו׳, וְ״נָעוּץ סוֹפָן בִּתְחִלָּתָן כו׳״. :

36. (זֹהַר חֵלֶק ג אַחֲרֵי עג, א). (וְכֵן מַשְׁמַע בְּרִבּוֹת רֵישׁ פָּרָשַׁת וַיַּקְהֵל, עַל פָּסוּק ״מִי בָּרָא אֵלֶּה״. עַיֵּין שָׁם).

37. (שְׁמוֹת רַבָּה נב, ה).

38. (וְעַיֵּין מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר מִזֶּה בְּ״תּוֹרָה אוֹר״, פָּרָשַׁת מִקֵּץ, בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל ״רָנִּי וְשִׂמְחִי בַת״).

39. (עֲבוֹדָה זָרָה ה, ב: ״לְעוֹלָם יָשִׂים אָדָם עַצְמוֹ עַל דִּבְרֵי תּוֹרָה כְּשׁוֹר לְעוֹל״).

40. (בְּרֵכַת ״יוֹצֵר אוֹר״. לִקּוּטֵי תּוֹרָה שְׁלַח לט, א. לט, ד).

41. (וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל – סוֹף דִּבּוּר הַמַּתְחִיל ״וְלֹא תַּשְׁבִּית מֶלַח״).

42. (״מִתּוֹךְ שֶׁחֲסִידִים הֵם תּוֹרָתָם מִשְׁתַּמֶּרֶת״).

43. (עֲבוֹדָה זָרָה יז, א).

ב.

הוד כ״ק אדמו״ר מרנא ורבנא דובער – אדמו״ר האמצעי

תורת חיים

(ו) **ולהבין** כל ענין זה בתוס׳ ביאור. הנה אנו מוצאין כל תוכן ענין זה בזהר בדרך קצרה והוא גבי עובדא דר׳ אחא מכפר טרשא שהיתה מגפה בעיר ועשה כמו מעשה הקטורת וכיפר על המקום הזה ותעצר המגפה כו׳ ואמרו שם שלא יפה עשה בזה דהגם שבודאי נתכפר ע״י עובדא זאת ותעצר המגפה

כו' אבל מ"מ עלמא בחיובא אשתכח כו' ע"ש. והענין הוא להיות ידוע כי הטעם שהקטר' עוצרת המגפה כמו באהרן ע"י המחתה שעמד בין המתים ובין החיים ותעצר המגפה היינו לפי שבקטר' יש העלאת ניצוצו' דתהו שנפלו בי"א ארורים דקליפ' שנפלו בסיבת חטא עה"ד טו"ר שבא נחש על חוה כו' שהמות נמשך משם כמ"ש רגלי' יורדו' מות ונק' ארור כמ"ש החיים ואת הטוב ואת המות ואת הרע כו'. אך בהעלאת הקטר' יתהפך מארור לברוך ומרע לטוב דהיינו שהרע עצמו נעשה טוב שנק' סם חיים היפוך סם המות כמ"ש במ"א. וז"ש (דברים לג, י) ישימו קטור' באפך להמתיק הדין הקשה בשרשו ממות לחיים ע"כ בקטרת דוקא תעצר המגפה כו'. אך מ"מ אע"פ שיש ביכולת הקטרת להפוך ממות לחיים זהו מצד שניתקן עה"ד בעה"ח ע"ד הנ"ל באכילת אדם עה"ח לאחר שאכל מעה"ד שגם הרע יחי' ולא ימות ולא שניתקן הרע עצמו למטה שהרי מ"מ הרע עצמו נשאר באותו העון אשר עשו אנשי העיר ולא עשו תשובה ונתערב הרע בטוב ועלמא בחיובא דעה"ד אשתכח רק שע"י הקטורת יש המשכה מחיי עולם דעה"ח לעצור את המות כמו ויורהו ה' עץ וישלך אל המים וימתקו המים דידוע דמים המרים האלה הן בחי' גבורו' הקשות די"א ארורים כמו מים המרים המאררים דסוטה דצבת' בטנה כו'. וע"י השלכת עץ מבחי' עה"ח שהוא למעלה מעה"ד טו"ר ששם אין שרש לרע די"א ארורים כלל ע"כ ע"י דוקא נמתקים מים המרים ונעשים גם הם מתוקים כו' אבל לא שעצם המים הללו נתהפכו למתיקות כו'. משא"כ לעתיד דכתיב (זכרי' יג, ב) ואת רוח הטומאה אעביר הרי יבוער כל הרע ולא ישאר ממנו כלום כי כולו יהופך לטוב והנשאר שלא יהופך לקדושה יבוער לגמרי והוא ע"י הבירורים דעכשיו בתו"מ לאהפכא חשוכא וכו' ומרירו למיתקא עד שהזדונות עצמן נעשו זכיות כו' ולא יהיה עלמא בחיובא כלל וכלל. וכך היה צריך לעשות בעיר זו שיעשו תשובה ויבוער הרע ולא ישתכח עלמא בחיוב' כו'. אבל ע"י הקטרת בלא תשובה הגם שנעצר' המגפה בעיר לא יפה עשה כי הרי עלמא בחיובא אשתכח ויש לו קיום נצחי ע"ד הנ"ל בענין וחי לעולם שיהי' גם להרע קיום נצחי הגם שהיה מעביר המות והי' חי לעולם אבל יצא שכרו בהפסדו במה שהי' גם הרע חי לעולם שזהו נגד רצון המאציל מטעם הנ"ל. (אך א"כ למה עשה אהרן במעשה הקטרת לעצור את המגפה כו'. אך זה היה ע"פ צווי ה' לעשות כתורה שבחכמה אתברירו לגמרי כמו בירורי' דעכשיו לעה"ד טו"ר ע"י המצות כנ"ל ודל"ל):

(ז) **וישלחהו** ה' אלקים מג"ע לעבוד את האדמה אשר לוקח משם כו'. הנה כדי לתקן חשש זה דפן ישלח ידו ולקח גם מעה"ח מטעם הנ"ל שלחו ויגרשו מג"ע אל האדמה אשר לוקח משם לעבוד אותה. וזה פלא לכאורה דבשלמ' מה ששלחו וגירשו מג"ע שפיר עבד כדי שלא ישלח ידו ולקח גם מעה"ח כו'. אך מה שצווהו לעבוד את האדמה לאיזה טעם הוא. ואם מפני שהאדמה צריכה תיקון והאדם לוקח מן האדמה ע"כ צריך לעבוד את האדמה אשר לוקח משם. א"כ למה בתחילה הכניסו לג"ע לעבדה כו' ולא צוהו לעבוד את האדמה כו'. אך הענין הוא דעבודת האדמה הוא ענין ובחי' הבירורים דרפ"ח ניצוצות שנפלו בקליפות לבררם ולתקנם דהיינו לברר ולהפריד הטוב מן הרע כ"כ עד שיתוקן לגמרי החטא דעה"ד טו"ר שנתערב הרע בטוב כנ"ל. וזהו שנמשל לעבודת האדמה בגשמיות שהאדמה היא עפר קשה וצריכה תיקון בחרישה ואח"כ זריעה וכל ענין ל"ט מלאכות שבהם נשלם תיקון המאכל הצומח מן הארץ שכולם הוא רק ענין בירור ופירוד הפסולת רע מן הטוב. כמו החרישה דמרפ' ארעא להפריד את עפר הקשה ולפררו שיתוקן לצמיחה. וגם הזריעה הוא ענין בירור להיות רקבון הפסולת בארץ והרוחניות יצמיח צמח חדש. וגם אחר הצמיחה הנה הקוצר והמעמר והדש וכה"ג כולן רק עניני בירור עד שהחטה ראוי' למאכל. וגם החטה צריכה טחינה וריקוד ואח"כ לישה ואפי' כמבואר בסידורא דפת שהן ג' עניני בירור ותיקון. (אבל בלא עבודת האדמה בל"ט מלאכות לא היה מציאת פת כלל משא"כ לעתיד הרי תוצא הארץ גלוסקאות וכלי מילת שהוא לחם לאכול ובגד ללבוש בלי תיקון ובירור מתחיל' כלל כי יצאו מן הארץ מתוקנים כל צרכן והיינו לאחר שהארץ תבא לבחי' תיקון שא"צ עבודה כלל וכלל אזי תוציא גלוסקאות כו'. משא"כ עכשיו צריך לעבוד את האדמה:

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק'

דרך מצותיך

מִצְוָה (קע"ג) טָהֳרַת הַמִּצּוֹרָע.

וְזֶה לְשׁוֹן הָרַמְבַּ"ם[1] סִימָן ק"י:

הַמִּצְוָה הִיא, שֶׁצִּוָּנוּ שֶׁתִּהְיֶה הַטָּהֳרָה מִן הַצָּרַעַת כַּמַּעֲשֶׂה הַכָּתוּב וְהוּא "עֵץ אֶרֶז וְאֵזוֹב וּשְׁנִי תוֹלָעַת"[2] וּ"שְׁתֵּי צִפֳּרִים חַיּוֹת"[3] וּ"מַיִם חַיִּים"[4], וְשֶׁיֵּעָשֶׂה בָּהֶם כָּל מַה שֶׁנֶּאֱמַר. וּבָזֶה הַמַּעֲשֶׂה בְּעַצְמוֹ יִטְהַר הָאָדָם כְּמוֹ שֶׁבֵּאֵר הַכָּתוּב.

הִנֵּה כְּבָר הִתְבָּאֵר לְךָ, כִּי מִינֵי הַדְּבָרִים הַמְּטַהֲרִים מִן הַטּוּמְאָה ג' מִינִים:

אֶחָד כּוֹלֵל, וּשְׁנַיִם מְיוּחָדִים בִּשְׁנֵי מִינִים מִמִּינֵי טוּמְאוֹת. אָמְנָם הַכּוֹלֵל הוּא הַטָּהֳרָה בַּמַּיִם (רוֹצֶה לוֹמַר בְּמֵי מִקְוֶה, וְהוּא הַמִּצְוָה קע"ה[5]), שֶׁהִיא טָהֳרָה כּוֹלֶלֶת לְכָל הַטּוּמְאוֹת. זוּלַת הַזָּב שֶׁצָּרִיךְ טְבִילָה בְּ"מַיִם חַיִּים".

וְהַמִּין הַשֵּׁנִי "מֵי נִדָּה" וְהוּא דָּבָר מְיוּחָד בְּטוּמְאַת מֵת (הוּא הַמִּצְוָה שצ"ט[6]).

וְהַמִּין הַג' "עֵץ אֶרֶז וְאֵזוֹב וּשְׁנִי תוֹלַעַת", וּ"שְׁתֵּי צִפֳּרִים", וּ"מַיִם חַיִּים". וְהוּא דָּבָר מְיוּחָד בַּצָּרַעַת. וּכְבָר הִתְבָּאֲרוּ מִשְׁפָּטֵי מִצְוָה זוֹ כּוּלָּם, רוֹצֶה לוֹמַר טָהֳרַת מְצוֹרָע, בְּמַסֶּכֶת נְגָעִים. עַד כָּאן לְשׁוֹנוֹ.

וּבְטַעֲמֵי מִצְוֹת לְהָרַחַ"ו[7] כָּתַב וְזֶה לְשׁוֹנוֹ:

ב' צִפֳּרִים אֵלּוּ הֵם סוֹד הַנִּזְכָּר בְּפָרָשַׁת וַיְחִי[8]. **וּשְׁחוּטָה** הוּא מוֹחַ בִּינָה דְנוּגַה, **וְהַחַיָּה** – חָכְמָה דְנוּגַה, הַנִּקְרָא חַיָּה בְּסוֹד "וְהַחָכְמָה תְּחַיֶּה אֶת בְּעָלֶיהָ"[9] עַד כָּאן לְשׁוֹנוֹ[10].

וְהִנֵּה, עִנְיַן "מַיִם חַיִּים" מַה מַּעֲלָתָם נֶגֶד "מֵי מִקְוֶה" נִתְבָּאֵר בְּמִצְוַת פָּרָה אֲדוּמָּה[11] (שצ"ז שצ"ט). גַּם שָׁם נִתְבָּאֵר עִנְיַן "עֵץ אֶרֶז וְאֵזוֹב וּשְׁנִי תוֹלָעַת" יְעוּיַּן שָׁם:

מִצְוָה (קע"ה): שֶׁיִּטְבּוֹל כָּל טָמֵא בְּמֵי מִקְוֶה שֶׁנֶּאֱמַר: "וְרָחַץ אֶת בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם וְטָהֵר"[12].

עַיֵּן בֵּיאוּר הָעִנְיָן בַּ"סִידּוּר" חֵלֶק שֵׁנִי, בְּרֵאשִׁית שַׁעַר הַשַּׁבָּת – שְׁנֵי דְּרוּשִׁים נֶחְמָדִים עַל זֶה:

מִצְוַת טָהֳרַת הַמְּצוֹרָע, פָּרָשַׁת תַּזְרִיעַ:

1) בְּסֵפֶר הַמִּצְוֹת שֶׁלּוֹ, מִצְוַת עֲשֵׂה.

2) חֻקַּת יט, ו.

3) מְצוֹרָע יד, ד.

4) וַיִּקְרָא יד, ה.

5) הַמּוּסְגָּר הוּא הוֹסָפַת הַצֶּמַח צֶדֶק. מִצְוָה קעה הִיא בְּמִנְיַן הַמִּצְוֹת שֶׁל הַחִינּוּךְ.

6) רְאֵה בְּהֶעָרָה הַקּוֹדֶמֶת.

7) פְּרָשַׁת מְצוֹרָע.

8) בְּזֹהַר פָּרָשַׁת וַיְחִי – חֵלֶק א ריז, ב.

9) קֹהֶלֶת ז, יב. וְשָׁם: "תְּחַיֶּה בְּעָלֶיהָ".

10) וְנִתְבָּאֵר בַּאֲרִיכוּת יוֹתֵר בְּעֵץ חַיִּים שַׁעַר מח פֶּרֶק ב (כְּמִצְוִיָּין בְּטַעֲמֵי הַמִּצְוֹת שָׁם): וּב' מוֹחִין דְּנוּקְבָא דִּקְלִיפָּה דַּאֲצִילוּת נִקְרָא שְׁתֵּי צִפֳּרִים, אֲשֶׁר לָהֶם קְרָא הַזֹּהַר בְּפָרָשַׁת וַיְחִי 'תְּרֵין צִפָּרִין' . . מִן הָעוֹלָם הָא' יָצָא מִמְּנוּ צִפּוֹר אֶחָד שֶׁהוּא מוֹחַ א' שֶׁל הַחָכְמָה שֶׁל הַנּוּקְבָא דִּקְלִיפָּה, וּמֵעוֹלָם ה' גְּבוּרוֹת יָצָא מִמְּנוּ צִפּוֹר ב' הוּא מוֹחַ ב' בִּינָה דְּנוּקְבָא דִּקְלִיפָּה . . וְאָמְנָם דַּעַת עֶלְיוֹן כִּי זֶה הַצִּפּוֹר הָא' שֶׁיָּצָא מֵהָעוֹלָם הָא' לֹא נִשְׁאַר לְמַעְלָה בִּמְקוֹמוֹ, אָמְנָם יָרַד לְמַטָּה וְשָׁם נִתְחַבְּרוּ יַחַד תְּרֵין צִפָּרִין וְנַעֲשׂוּ ב' מוֹחִין, חָכְמָה וּבִינָה, דְּנוּקְבָא דִּקְלִיפָּה אֲשֶׁר שָׁם וְצִפּוֹר עֶלְיוֹן הוּא חָכְמָה שֶׁבָּהּ, וְצִפּוֹר הַתַּחְתּוֹן הוּא בִּינָה שֶׁבָּהּ".

11) לְעֵיל צט, ב.

12) מְצוֹרָע יד, ט.

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

ר"א יהיב פרוטה לעני והדר מצלי (ב"ב ד"י ע"א)

אמר אני בצדק אחזה (תלי' י"ז), וצ"ל מהו שייכות ענין תפלה לצדקה שהיא מצוה בפ"ע, ויש להקדים ענין צהר תעשה לתיבה ואל אמה תכלינה מלמעלה ופתח התיבה בצדה תשים וגו', וארז"ל (סנהדרין דק"ח ב') א"ר יוחנן א"ל הקב"ה לנח קבע בה אבנים טובות ומרגליות כדי שיהיו מאירות לכם כצהרים, ורש"י ז"ל פי' צהר י"א חלון וי"א אבן טובה המאירה להם, ויונתן תירגם איזל לפישון וסב מתמן יוהרא ותשוניה בתיבותא לאנהרא לכון, ופירשו ע"ז יוהרא אבן טובה, וע' במתורגמן שע"פ חמוקי ירכיך כמו חלאים (בשה"ש סי' ז' ב') תרגם כמו חלאים כיוהרין דקביען על כלילא, וכן ע"פ אדמו עצם מפנינים (באיכה סי' ד' ז') תרגם סמיקו חיזו יתיר מן יוהרין, לפ"ז יוהרין היינו פנינים, וממ"ש אדמו עצם מפנינים משמע שיש בהם קצת אודם, ועמ"ש במ"א

בענין בדולח דגוונא סומקי אתחזי' בי', ולכאו' צ"ל דיוהרא בלה"ק הוא ענין גאוה כמ"ש (בחבקוק ב' ה') גבר יהיר ולא ינוה, זד יהיר לץ שמו (משלי ד"א ד"ד). ואפ"ל כי באמת גאה דקדושה הוא ענין רוממות וגדולה, כמאמר הגאוה והגדולה לחי העולמי' וכתי' כי גאה גאה, וע"ז מורה האבנים טובות שמהם עושי' הכתר והעטרה שע"ג הראש, שהכתר הוא ענין גאה גאה כו', רק כשנפל בחי' זו בשבה"כ זה"ע גסות הרוח, והוא היוהרא שקראו חז"ל ויוהרא הנאמר במקראות הנ"ל.

והנה רבינו ז"ל פי' בשם הבעש"ט ז"ל דתיבה היינו ג"כ תיבות התפלה, ולפ"ז יש לפרש ענין צהר תעשה לתיבה שצהר הוא אבן טוב כנ"ל, והיינו כי האבנים הם אותיות כמ"ש בס"י שתי אבנים בונות שני בתים, ונודע ממארז"ל מט"ט קושר כתרים לקונו מתפלותיהן של ישראל, נמצא תיבות התפלה נעשה מהם כתר, והיינו ענין האבנים טובות הנקבעי' בכתר עד"מ. וכן יובן ד"ז למעלה שה"ע אותיות והמשכות מבחי' כתר יהי רצון כו' שלמעלה מבחי' הדין והמשפט ע"פ ד"ת, כ"א יהי רצון, רצון חדש, ורצון אותיות צנור שיומשך צינור חדש לשנות הדבר מכמו שהי' קודם כו'.

וביאור הענין, דהנה כתי' (ישעי' סי' נ"ח) אז יבקע כשחר אורך וארוכתך כו', וארז"ל במד"ר ס"פ בהר א"ר ירמי' בן אלעזר אפי' אותה שכתיב בה והארכת ימים מהרה תצמח, והיינו שדרש אורך וארוכתך מל' אורך ימים, פי' א"א, וע' במת"כ. והענין הוא דהנה ארז"ל ר"א יהיב פרוטה לעני והדר מצלי, ולכאו' מה"ע הצדקה לתפלה. דהנה שורש ענין התפלה הוא להמשיך בחי' יהי רצון כנ"ל בשמ"ע בח"י ברכאין ובי"ב אמצעיות שאדם שואל בה צרכיו, וכדי לבוא לבחי' זו הנה שורש המשכה זו הוא מבחי' יעקב אותיות יבקע, והיינו כי כדי שיהי' נמשך יחוד סוכ"ע וממכ"ע פי' המשכת סוכ"ע בממכ"ע, נק' המשכה זו בשם יעקב ע"ש כי יעקב הוא אותיות יבקע כמ"ש בע"ח של"א ספ"א, יבקע צורים במדבר (תילי' סי' ע"ח ט"ו), ובחי' יבקע כשחר אורך הנ"ל פי' כמו שהשחר בוקע חשכת הלילה להאיר וכמ"ש וכמו השחר עלה, כך בחי' יעקב בוקע בחי' ישת חשך סתרו שבאור א"ס שאינו לא סובב ולא ממלא (כי גם סובב נק' אור מקיף, משא"כ מה שלמעלה מבחי' סובב נק' ישת חשך סתרו), להיות מאיר בבחי' גילוי. וזהו שאומר הכתוב אז יבקע כשחר אורך וארוכתך מהרה תצמח, פי' ארוכתך הוא בחי' א"א נמשך בבחי' מלכותך מלכות כל עולמי', ונק' ארוכתך לנוכח בחי' א"א שבכנס"י, ולכן נק' א"א שמתפשט למטה בלי גבול וסוף. ופי' תצמח היינו כמו בחי' הצמיחה שהיא יש מאין, כמו שמלמעלה למטה יש מאין כך בחי' הצמיחה ממטה למעלה מכח הצומח אשר בארץ עד"מ להצמיח הגרעין הוא ג"כ כמו בחי' יש מאין שהגרעין הנטוע אין לו ערך כלל לגבי הפרי הנצמחת כו', וכך כתי' זורע צדקות מצמיח ישועות, זורע צדקות הוא בחי' יעקב שבוקע ומאיר הארת א"ס מלמעלה למטה בבחי' צדקות שהוא בחי' מלכותך מלכות כל עולמי', ועי"ז מצמיח ממטה למעלה בחי' ישועות, והיינו בחי' ארוכתך שנמשך למטה בחי' א"א עד שמצמיח ממטה למעלה ביטול והתכללות.

ר"א יהיב פרוטה

בס"ד, (ש"פ נח, רל"ג)

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

ספר המאמרים – המשך תער"ב

קב) **והנה** מה שהאור הוא באין ערוך לגבי עצמו' ה"ז בחי' ביטול האור, ומ"מ א"ז בבחי' ביטול אמיתי עדיין, והביטול האמיתי הוא מבחי' עצמו' אוא"ס ב"ה (היינו כמו שבאוא"ס ידוע האין ערוך דהאור) דכולא קכל"ח כו'. והענין הוא דהנה ידוע בהב' דעות דד"ע וד"ת שהן דעת המשפיע ודעת המקבל והן הפכים זמ"ז, דד"ת הוא דעת המקבל (הן בבי"ע לגבי אצי' והן באצי' לגבי המאציל עליון כו'), והדעה היא שלמטה הוא היש ולמע' אין כו', וד"ע היא דעת המשפיע שלמע' הוא היש האמיתי ולמטה אין כו'. ויובן זה בעולמו' בי"ע לגבי אצי', דהנה עולמו' בי"ע הם נבראים מחודשים מאין ליש בבחי' מהות ומציאו' דבר ממש ובבחי' הגבלה שאינם בערך הא"ס כלל, ומ"מ מתלבש בתוכם אור וחיות אלקי להחיותם שבא בהם בבחי' התלבשו' פנימי ממש שמורגש ומושג בנבראי', וכמו המלאכי' עליוני' שמשיגים את האור האלקי המתלבש בתוכם. וכידוע בענין השרפים שאומרים קדוש מפני שמשיגים את החיות שלהם ואיך

שעצמו' אוא"ס קדוש ומובדל כו', וכתי' שרפים עומדים ממעל לו דהיינו ממעל לש' אד' המחי' אותם, שזהו מפני שמשיגים את החיות, וההשגה ה"ה מקפת את הדבר המושג ע"כ הם עומדים ממעל להחיות שלהם כו' וכמ"ש במ"א, ונודע ג"כ דהשגת המלאכי' מה שמשיגים ההארה האלקי' זהו המזון פנימי שלהם כו', וזהו ג"כ ההתחלקו' שלהם מה שמחולקים זמ"ז שהרי אין להם גופים שיחלקו אותם כ"א ההתחלקו' הוא בההשגה אלקי' ובאופן עבודתם שזה משיג באופן כך וזה באו"א כו', ולפי אופן כזה הוא עבודתם (גם במדה א' באה' או ביראה כו'). וכן גם בנבראי' שלמטה מתלבש בהם ההארה אלקי' בבחי' פנימי' עד שמורגש בהם החיות כו', רק שלמטה האור מסתתר ביותר ואינו מורגש שהחיות הוא אלקו' כו' (ויכולים להיות ח"ו היפך מאלקו', דמלאכי' עליוני' מפני שמרגישי' שהחיות הוא אלקו' אינם יכולי' כלל להיות היפך האלקו' ח"ו, ובאמת גם למטה מה שאפ"ל היפך ח"ו זהו בכח הבחירה שהוא כח עליון מאד, אבל מצד החיות המתלבש בתוכו אא"ל באו"א, וכמו בלעם שא' לא אוכל לעבור את פי' ה' כו' ועמ"ש באגה"ק סי' כ"ה בענין ה' אמר לו קלל כו'), אבל מרגישים את החיות (והם באמת לפי אופן החיות שבתוכם כו' כנ"ל), והחיות הוא בהם בבחי' פנימי' בכל הנבראי' כו', וע"כ צריך הכח האלקי המחי' אותם לצמצם עצמו בצמצום גדול שלא להשפיע רק הארה וזיו לבד שיהי' בערך להתלבש בנבראי' בע"ג כו'. וג"ז צ"ל שההארה היא בבחי' מציאו' דבר מה להיות מושג ומורגש בנבראי' כו', והוא רק בחי' תחתונה שבמל' שנק' דבר הוי' שבא בבחי' התלבשו' בנבראי' דבי"ע, אבל עצמי' בחי' המל' היא למע' מהתלבשו' בעולמו' ואינו מושג בהם כלל כו'. וז"ע ד"ת שלמטה יש היינו ההארה אלקי' שמושג בהם הוא בחי' יש היינו בבחי' מציאו' דבר וע"י ההשגה בא בבחי' מציאו' יותר כו', ולמע' היינו בחי' העצמי' דמל' וכ"ש מדרי' העצמי' דאצי' שלמע' מהשגתם הוא אין כו' (ונק' אין שאינו מושג וגם הוא באמת בחי' אין שאינו בבחי' מציאו' דבר דמשו"ז אינו בהשגת הנבראים כו'). ומלמעלמ"ט בחי' ד"ע הוא להיפך דעצמי' המל' ומדרי' עצמי' דאצי' הוא בחי' יש האמיתי, ולגבי האצי' הרי כל דיירי ארעא כל"ח, והיינו שגם ההארה שמאיר ומתלבש בנבראים ה"ז רק הארה לבד וכל"ח לגבי העצמי' ה"ז בחי' אין כו', וכמו"כ הוא באצי' לגבי אוא"ס המאציל ב"ה כו'. דהנה בד"כ ב' המדרי' דד"ע וד"ת הן בהב' מדרי' דממכ"ע וסוכ"ע, דממכ"ע הוא שבא בבחי' התלבשו' פנימי בעולמו', והן האורות דאצי' שהם בבחי' התלבשו' בכלים, שההתלבשות היא בבחי' התאחדות ממש שהאור מורגש ומושג בהכלי כו' וכמ"ש במ"א באורך, וכללו' האור הזה הוא שבא ע"י הצמצום שנמשך רק הארה לבד שהרי עצמו' אוא"ס אינו בגדר התלבשו' בכלים כו', וגם בזה בחי' ד"ת הוא דעת הנאצלי' שלמטה היש והיינו בחי' הארת המאציל שמאיר ומושג בהם כו', ולמע' הוא האין היינו בחי' אוא"ס הסוכ"ע שלמע' מהשגה כו', וכמו החכ' מאין תמצא שהכתר נק' אין מפני שאינו בבחי' מהות ומציאו' החכ' כלל ואינו מושג כלל בבחי' חכ' כו', וזהו מלמטלמ"ע מן הנאצלי' אל המאציל הוא בחי' ד"ת כו'. אמנם מלמעלמ"ט מן המאציל אל הנאצלי' הוא בחי' ד"ע שלמע' הוא היש האמיתי והוא בחי' עצמו' אוא"ס ב"ה ולמטה הוא האין שכל האורות והמשכות החיות להחיות העולמו' והנבראי' הם רק הארה לבד וכולא קמי' כל"ח ממש ולכך נק' אין כו'.

קיצור. יבאר ענין ד"ת וד"ע, ד"ת מלמטלמ"ע שהנברא יש וגם ההארה המחי' הוא מציאות מושג, ועצמיות אצי' אין שאינו במציאות מושג, ומלמעלמ"ט אצי' יש וההארה המחי' הנבראים היא אין, וכן באצי' האור שבכלים הוא מושג באצי' ה"ז בחי' יש נאצל ולמעלה מאצי' אין, ומלמעלמ"ט המאציל יש אמיתי והאור אין.

בס"ד. ש"פ תולדות, תער"ג

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים – אידיש (מתורגם)

"כה אמר ה' אלקים: הנה אני פותח את קברותיכם והעלתי אתכם מקברותיכם עמי, והבאתי אתכם אל אדמת ישראל"[1].

1) יחזקאל לז, יג.

על ידי יחזקאל הנביא, ה' יתברך אומר לבני ישראל הנמצאים בגלות האחרונה ועוברים צרות גדולות וספיקות באמונת הגאולה, שהוא יתברך יגאל אותם;

לא רק את אלה החיים באחרית הימים ושיזכו לגאולה על־ידי משיח, אלא גם את המתים, לא רק אלה שזכו להקבר בארץ ישראל, אלא גם אלה שמתו במדינות הגלות; הם יקומו וה' יתברך יביא אותם לארץ ישראל.

להבין טוב יותר את הענין בעבודה בחיי האדם:

אדם וחוה הם יצירי כפיו של ה' יתברך[2]. האנשים הראשונים שנולדו היו ילדיהם של אדם וחוה.

שמותיהם של שלושה מהילדים שנולדו לאדם וחוה מוזכרים בתורה, אבל שמות שאר הילדים, בנים ובנות, שנולדו אינם מוזכרים בתורה[3]. שלושת הבנים הם: הבכור — קין, השני — הבל והשלישי — שת[4].

רק לראשון ולשלישי מבין שלושת הילדים, יש הסבר מדוע נקראו בשמות אלו; קין ושת. אבל לשם הבל אין טעם.

הטעם לשם קין הוא — "קניתי איש את ה'"[5]. קין פירושו קנין — קנין אדם עם ה' יתברך.

הטעם לשם שת הוא, כי שת משמעו לתת. ה' יתברך נתן להם בן אחר תמורת הבן, הבל, שקין הרג[6].

בשם קין כתוב שם הוי' ובשם שת כתוב השם אלקים.

אודות שמות הוי' ואלקים ידוע, ששם הוי' הוא שם הרחמים[7], כמו שכתוב "זכור רחמיך הוי' וחסדיך כי מעולם המה"[8]. מדת הרחמים נעלית ממדת החסד[9].

מדת החסד היא רק לאלו הראויים שיתנו להם את הנצרך להם, ולאלו שאינם ראויים לא נותנים. אבל מדת הרחמים היא לתת לכולם, גם לאלה שאינם ראויים.

שם אלקים הוא דין וגבורה.

נחוץ להבין: מדוע בשם קין, שהוא קנין, כתוב שם הוי', ובשם שת שמשמעו לתת תמורת מה שהיה קודם לכן, כתוב שם אלקים שהוא דין וצמצום?

קיצור. מבין הילדים הרבים שנולדו לאדם וחוה נזכרים בתורה שמותיהם של שלושה בלבד — קין, הבל ושת. לשמות הראשון והשלישי ישנו טעם. ובסיבת הדבר שבראשון נזכר השם הוי', ובסיבה לשלישי — השם אלקים.

ב.

במפרשים[10] כתוב שקין והבל הם רע וטוב. קין הוא רע והבל הוא טוב. לפי זה צריך לומר, שקין, הבל ושת בטבע בני אדם ועבודתם הם רשע, צדיק ובעל־תשובה.

---

2) בראשית רבה, פרשה כד, ה. קהלת רבה, פרשה ג, יא (ב).
3) בראשית ה, ד.
4) שם ד, א־ב. ד, כה.
5) שם ד, א.
6) שם ד, כה. "כי שת לי אלקים גו'".
7) בראשית רבה, פרשה לג, ג. ויקרא רבה, פרשה כט, ג.
8) תהלים כה, ו.
9) לקוטי תורה, דברים א, ד.
10) ראה אור החיים, על בראשית ד, א.

קין היה רשע. הוא כפר[11] בתחיית המתים והחשיב רק את העולם הזה. הוא כלל לא רצה לחשוב שישנו עולם נוסף הנקרא 'עולם הבא', ולא רצה לדעת לשם מה ה' יתברך ברא את האדם ולאיזו תכלית עליו לשאוף. הוא היה מונח רק בענינים גופניים, והתמסר בכל מהותו רק לענינים הגשמיים. הוא ראה את תכלית כל הבריאה שה' יתברך ברא, רק בחומריות, ובכך הוא היה מונח.

לכן היו לו מידות רעות: הכל נעשה רק עבורו. הוא צריך לאכול, לשתות, להתלבש. הכל בריבוי ומהטוב והיפה ביותר. אין לגביו מותרות או יותר מדי. להיפך, תמיד חסר לו, הוא אינו מרוצה ממה שיש לו, הכל מעט מדי.

מעבר לכך שמצד טבעו בשכל ומידות אין לו שום מחשבה לסייע לזולת, הוא גם שקוע בכל מיני רצונות איך לקחת מהזולת, כי הזולת נראה לו מיותר לגמרי.

על כך נאמר[12] "נמשל כבהמות נדמו". הם דומים לבהמות.

כל אחד מבעלי החיים שקוע רק בענינים הטבעיים, כאכילה שתיה ושאר צרכי הגוף הגשמי. הם אינם יודעים על דברים נעלים מחומריות, וכל בעל־חי רוצה הכל רק לעצמו, וביחס לבעל־חי אחר, החזק מכה את החלש.

כך גם במידות הטבעיות של בני־אדם.

אכן, כשאדם מתנהג כבעל־חי, הוא גרוע מהבעל־חי, שהרי אדם הוא בעל־שכל, ואם הוא מנצל את שכלו להשיג הכל רק לעצמו, ועבור הזולת לא כלום, הוא גרוע מבעל־חי.

קיצור. קין, הבל ושת בעבודה הרוחנית הם הדרגות של רשע, צדיק ובעל־תשובה. קין היה רשע. הוא כפר בתחיית המתים והחשיב רק את העולם הזה, עולם התאווה. כפי שאנו רואים שישנם אנשים הרוצים הכל לעצמם ומזולתם לא אכפת להם כלל והם סבורים שהוא אינו זקוק לדבר. בעלי אופי כה מושחת הם גרועים ונחותים מבעלי החיים הטורפים.

ג.

הבל הוא דרגת הטוב, שבעבודה זו דרגת צדיק, כמו שכתוב[13] "אמרו צדיק כי טוב".

הבל סבר שהעיקר הוא העולם הבא. עולם הזה אינו אלא מקום שבו האדם יכול לעשות הכנה לעולם הבא.

הבל הביט על הבריאה שה' יתברך ברא במבט שכלי נכון — ה' יתברך ברא את העולם הזה בשביל תכלית וכוונה.

התכלית היא רצון הבורא, כי כך עלה ברצונו יתברך שהוא ברוך־הוא יברא עולם כזה שיהיה גשמי.

כתוב[14] נתאוה הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים. הבורא ברוך־הוא התאוה לעשות לעצמו דירה בין הנבראים הנחותים.

---

11) ראה תרגום ירושלמי בראשית ד, ח [הערת כ"ק אדמו"ר].

12) תהלים מט, יג; כא. וראה אגרת התשובה, פרק ו (צו, ע"א).

13) ישעיהו ג, י.

14) ראה לעיל ע' 60 הערה 19.

אמר הרבי[15] נשמתו־עדן כי אין לבריאה נימוק, כיוון שכל הנימוקים אינם נימוקים, אלא נאמר "נתאוה הקב"ה" ועל תאוה אין קושיא[16], כי מאחר שהעולם הוא רצון הבורא, במילא הרצון עצמו הוא התכלית, ובתכלית ישנה כוונה.

הכוונה היא שהאדם יעשה מגשמיות רוחניות[17].

איך עושים מגשמיות רוחניות? — אמר הרבי[15] שגשמיות של יהודים היא רוחניות[18].

גשמיות יהודית היא, כאשר הגשמיות היא על־פי דיני התורה. גם הגשמיות של עסק ומסחר וגם הגשמיות של אכילה ושתיה ושאר צרכי בני אדם.

כשהכל הוא על־פי התורה, אזי האדם ממלא את הכוונה העליונה, ואז נעשית מהגשמיות רוחניות. הכוונה העליונה מתבצעת על־ידי אדם זה.

ככל שאדם מרבה לעשות מהגשמיות רוחניות, כך נשלמת הכוונה העליונה. ועל־ידי העבודה הזאת נעשית שלימותו של האדם.

לכן היה הבל רועה צאן, כדי שיוכל להיות במנוחה, ולחשוב על גדלות הבורא ברוך־הוא. כמו שכתוב[19] "מה רבו מעשיך הוי'".

ריבוי הנבראים מורה על הבורא ברוך־הוא, שכן ענין הבריאה הוא רק בחיק הבורא ברוך־הוא, שהתבוננות זו גם פועלת, שנעשות אצלו מידות טובות באמת.

קיצור. הבל הוא בחינת הצדיק המביט על בריאת העולם במבט נכון ובהכרה שכלית, בכוונה ובתכלית שבכך — שעל־ידי לימוד התורה וקיום מצוות והנהגה במידות טובות, יעשה אדם מגשמיות רוחניות. לכן היה הבל רועה צאן, כדי שיוכל לחשוב על גדלות הבורא ללא הפרעה.

ד.

"**את** זה לעומת זה עשה האלקים"[20].

הטוב והרע עומדים במלחמה תמידית, כמו שכתוב[21] "רשע מכתיר את הצדיק".

הרע מקיף את הטוב, והטוב מתעורר להתחזק נגד הרע. זו המלחמה בין היצר הרע והיצר הטוב, שהיא תמידית.

במלחמה, פעם האחד מתגבר ופעם השני מתגבר — ואם קורה לפעמים שהרע מתגבר על הטוב חס־ושלום, אל לו לאדם ליפול ברוחו, שכן היצר הרע משפיל את האדם שחטא, אלא עליו לדעת שישנה עצה; התשובה.

זו אחת מדרכי היצר הרע, לבלבל את האדם ולהשפילו כדי שלא יעשה תשובה, לכן על האדם להתחזק כנגד הבלבולים של היצר הרע ולעשות תשובה על כל מה שחטא, כמו שכתוב בספרים איך יש לתקן כל חטא.

---

15) הכוונה לאדמו"ר הזקן, בעל התניא והשולחן ערוך [הערת כ"ק אדמו"ר].

16) אור־התורה, בלק ע' תתקצז. המשך יו"ט של ר"ה — תרס"ו, ע' ז (מהדורה חדשה ע' יא). ספר המאמרים תש"ב, ע' 34.

17) לוח "היום יום...", כ"ז אלול.

18) אגרות־קודש חלק ב ע' רסה. לוח "היום יום...", כ"ז טבת.

19) תהלים קד, כד.

20) קהלת ז, יד.

21) חבקוק א, ד.

לכל אדם, בהתאם למהותו וטבעו, נותנים כוחות מלמעלה, הן לתשובה והן לעבודה.

גם אלה שהם בדרגתו של קין, לא עלינו, כפי שאנו רואים בחוש שישנם אנשים רעים מאוד, בעלי מידות רעות וחכמים להרע, שטבע זה הוא אצלם מלידה — גם להם יש במה לשנות את המידות הרעות למידות טובות.

לכן בשם קין נאמרה סיבה מדוע ניתן לו השם קין.

למרות שקין הוא בעל מידות־רעות, הסיבה לשמו היא "קניתי איש את הוי'"[2]. כי כך הוא הרצון העליון — שאדם יהפוך ממידות רעות למידות טובות, ולכן כתוב כאן שם הוי', שזהו רחמים.

בשם שת, שזוהי תשובה, כתוב דוקא שם אלקים, כי תשובה באה על־ידי כח ותוקף, שעל האדם להתחזק לא לשמוע אל היצר הרע ולעשות תשובה.

אך כשאדם לא עושה תשובה, מזכירים לו מלמעלה לשוב בתשובה.

זוהי הנבואה אודות אחרית הימים, שמפני סיבות שונות תהיינה 'עצמות יבשות' מתורה ומצוות, ויהיו שקועים רק בגשמיות, ואז 'כה אמר הוי' אלקים' — אני אפתח את הקברים הגשמיים שלכם, ואוציא אתכם מקבריכם החומריים.

או אז תעשו תשובה ותזכו לגאולה שלימה על ידי השליח שלי — משיח גואל צדק, והבאתי אתכם אל אדמת ישראל.

קיצור. הבל וקין, שהכוונה היא טוב ורע, צדיק ורשע, יש ביניהם מלחמה תמידית. כל אחד מהם רוצה את השלטון המוחלט על האדם. כאשר אדם חוטא, אל יתייאש אלא יעשה תשובה. ה' יתברך נתן לאדם כוח לנצח ולהפוך את המידות הרעות ביותר למידות טובות, ועל־ידי תשובה יזכו לגאולה השלימה.

ספר השיחות – ה'תש"ד בלה"ק

מי יציל את העם היהודי?

האם מסוגל אדם נבון להעלות על דעתו כי מחללי שבת ואוכלי טריפות וכו' יהיו אלה שינצחו - אם אפשר להתבטא כך - את רצון השם־יתברך הרוצה בהחלטיות שארץ ישראל תהיה ארץ תורה ומצוות, ושיהודים בכל הארצות יהיו יהודי תורה ומצוות?!

יהודים!

דעו כי החיים והמוות בידכם, על כולנו לזכור כי "לב מלכים ושרים ביד ה'"[7]. יש לדעת בבירור שלא המדינאים, וגם לא הנשיאים והמלכים, יצילו את היהודים, כי־אם אך ורק רצון הקב"ה הוא שיציל את היהודים, ורצון הקב"ה יכול להיות רק כאשר נחזור בתשובה.

7) לשון הרגיל — ע"פ משלי (כא, א): פלגי מים לב מלך ביד הוי' על כל אשר יחפוץ יטנו, שהטעם בזה מובן מפי' רז"ל (מדרש משלי עה"פ): זכה העולם הקב"ה מטה לבו לגזירות טובות כו' וכל גזירה שיוצאה מפיו אינה יוצאה מלכתחילה אלא מלפני הקב"ה כו'. וא"כ גם בשרים הוא כן*. ועפ"ז תומתק גם גירסת היל"ש במשלי (משא"כ בעקב רמז תתס ועוד) דפתח **בפרנס אף שמסיים במלך.**
ויובן ג"כ ממש"כ בס' הליקוטים (להאריז"ל) עה"פ (שהרי כל שררה היא מספירת המלכות). וכ"מ בס' בד קודש בסופו**.

*) ראי' לדבר (עכ"פ זכר לדבר) מפס"ד (יבמות מה, ב. ירושלמי קדושין פ"ד, ה"ה) דכל משימות יהו כמש"נ שום תשים עליך מלך.

**) צע"ק בס' חסידים (סי' כט, קעג. שכ, תמא) שמביא פסוק זה לראי' בנוגע לכל אדם) ועיין חדא"ג לברכות נה, א. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א ב"לקוטי שיחות" חלק י"ג עמוד 285.

אנו רואים בחיים שכאשר 'חילוני' או אפילו 'בלתי מאמין' עומד ליד מיטת חוליו של אדם הקרוב לו מאד, בעל או אשה או בן יחיד אהוב, השרוי במצב של חולי אנוש, והרופאים אומרים כי רק הקב"ה יכול לעזור – הרי מתעוררת אז הנקודה היהודית גם אצל עוזב אלקים הפונה בתפילה אל ה' למען החולה המסוכן היקר לו.

כלל ישראל הוא חולה מסוכן, הזקוק לרחמים גדולים. איש אינו בטוח, בשום ארץ, בחייו ובוודאי לא ברכושו. המיליונרים האמריקניים, הבנקאים ואילי ההון, צריכים ללמוד לקח ממצבם של המהגרים שהיו בעבר מיליונרים, בנקאים ואילי הון.

גאולה על־ידי תשובה

יהודים!

המצב מר וחמור. עתה שוררת אפילה עמוקה וקשה לפני עלות החמה של העם היהודי בגאולה שלימה על־ידי משיח צדקנו. עד אז שורר חושך גמור, וקרן אור של תקווה אחת היא התשובה: שמירת שבת, טהרת המשפחה, מצוות מעשיות וחינוך הילדים במוסדות חינוך כשרים.

יהודים!

שמרו על טהרת המשפחה, ואז טהרת המשפחה תשמור על ילדיכם.

שמרו על השבת, ואז השבת תשמור על רכושכם.

שמרו על כשרות ומצוות מעשיות, ואז הכשרות והמצוות המעשיות ישמרו על חייכם.

יתן השי"ת שיעורר את הלב היהודי בחסד וברחמים, ולכל בני ישראל יהיה אור במושבותם, ונזכה לגאולה השלימה על־ידי משיח צדקנו בקרוב ממש.

קטע ממאמר הסגירה

מצב התוכחה

ספר הזכרונות מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע מליובאוויטש

פרק ק"א – ועד ארבע הארצות

מצבם של היהודים בפולין של אז לא היה רע. מבחינה חומרית הם היו במצב טוב ביותר. וגם במישור הרוחני לא היו להם הפרעות. הן הממשלה והן האוכלוסייה התייחסו אליהם יפה.

ברם, רוחות השנאה שנשבו מרומא, אלה שהביאו את הסערה לספרד ופורטוגל, הגיעו גם לפולין וליטא, והכמרים הרימו ראש.

הרבנים והמנהיגים היהודיים החלו לטכס עצה בעוד מועד כיצד להיזהר מהרעה אשר אפשר ותגיע.

הוחלט ליצור גוף מרכזי המאחד בקרבו את כל הקהילות ואשר תפקידו יהיה לעסוק בהגנתם הרוחנית והגשמית של היהודים.

עד אז נעזרה כל קהילה בשרותי שתדלנים מקהילותיהם שלהם עצמם, אשר התבקשו או אפילו לא התבקשו, אשר מונו או אפילו לא מונו לתפקידם זה, אך לא תמיד האירה להם ההצלחה פנים.

יחד עם זה התרבו המוסרים, שגרמו לבני הקהילות צרות צרורות. כל הנחה שהושגה על ידם הייתה כרוכה בתשלומי שוחד גבוהים. וזה גרם לאי ביטחון בחיי הקהילה.

זיגמונד הראשון היה אז מלכה של פולין. כאשר עלה על כס המלוכה, הייתה קופתה של הממשלה ריקה, והוצאותיה היו רבות במיוחד.

גובי המיסים עבור הממשלה, העלימו פשוט עין מכך שהפריצים לא שילמו את מיסיהם. זה העמיד את הממשלה במצב קשה.

רק היהודים שילמו את מיסיהם כנדרש, וזה גרם ליחס חם ואוהד של המלך אליהם. הוא הזמין אליו את מנהיגי היהודים והבטיחם שליהודים לא יקרה מאומה מהכמרים.

אך מאורע זה גרם להגברת ההסתה מצד הכמרים ופוליטיקאים שונים, נגד היהודים, בדרשם כבר בפה מלא לגרש את היהודים מפולין כשם שגרשום מספרד ומפורטוגל. בינתיים הופצו נגד היהודים עלילות כזב שונות. הצידוק לבקשתם היה, כי כאשר יגורשו היהודים, יוחרם רכושם, כדי למלא את קופתה הריקה של הממשלה.

על רקע זה פרץ מאבק בין המלך לבין יועציו וכמריו. הם דרשו כל העת לגזור על היהודים גזירות קשות ולהטיל עליהם מיסים מיוחדים.

מנהיגי כל הקהילות קיימו התייעצות, והוחלט לקיים אסיפה גדולה של כל יהודי המדינה, כדי שהיהודים יכירו את המצב העומד לפניהם.

באסיפה זו, הוחלט להקים וועד מאוחד מיהודי פולין וליטא, אשר יגן על היהודים משתי המדינות אשר היו בזמנו תחת ממשלה אחת.

צוות מצומצם הוקם אשר החל מיד בפעולות להשגת רישיון והכרה מטעם הממשלה בנציגות המאוחדת.

בשנת חמשת אלפים מאתיים ושמונים למנינינו, הרשה המלך זיגמונד ליהודים להקים גוף מייצג שייבחר על ידי כל הקהילות היהודיות ברחבי הממלכה. לגוף זה הוענקה הסמכות המלאה בכל הקשור לענייני יהדות ויהודים. כך זכו היהודים, מעשית, לאוטונומיה בפולין וליטא.

אסיפה גדולה מיוחדת יצרה את המכשיר למימוש האוטונומיה. הגוף היציג החדש נקרא בשם "ועד הארצות", אשר קיבל זכות ביקורת על כל ענייניהם, הרוחניים והכלכליים.

מקום מושבו של "ועד הארצות" נקבע בקראקא.

אסיפות הוועד התקיימו במקומות ובזמנים שבהם היו הירידים הגדולים, ואשר בהם התאספו נכבדי הקהילות והרבנים.

מצב זה נמשך מאה ושתים שנה. בשנת שצ"ג התאספו גדולי התורה של בריסק, ווילנא, גראדנא, סלוצק ופינסק והגיעו לידי החלטה, אשר היות ו"וועד הארצות" אינו יכול למלא את הדרישות של כל הקהילות היהודיות, לכן יוקם גם וועד מיוחד עבור יהודי ליטא. לוועד זה הייתה דווקא הצלחה, ואפילו גדולה יותר מאשר הוועד בפולין. הוועד הליטאי החזיק מעמד מאה שנה.

על־ידי הוועד האמור, נוסדו ישיבות גדולות בשורה של ערים ליטאיות, כגון – ויטבסק, בישנקוביץ ופולוצק.

העיר מינסק הייתה מכבר מרכז של תורה וחכמה, ועל־ידי יסוד הישיבות החדשות גברה השפעתה, שכן גדולי התורה של מינסק היו מבקרים בערים אלו.

זה גם השפיע על עיר כוויטבסק – אשר החלו להגיע אליה אורחים – לכן יסדו בה בית

"הכנסת אורחים" וגם מטבח כדי לזונם. עבור תלמידי חכמים הוקצו ב"הכנסת אורחים" חדרים מיוחדים.

פעולתה זו של ויטעבסק הייתה לה השפעה על עיר כמינסק – שאמורה הייתה להיות מובדלת כמרכז של תורה – אשר גם בה הוחלט להקים "הכנסת אורחים" כזו, תוך מתן תשומת לב מיוחדת לאורחים למדנים שיתקבלו כפי הראוי להם. אך כל זה נעשה רק לאחר שהיה בה בחור צעיר אשר מאוחר יותר התגלה שהוא לא אחר מאשר הגאון מווילנא המפורסם.

אך על עניין זה נספר מאוחר יותר. כאן נספר רק איך שבהשפעת וועד הארצות שבליטא הפכה מדינה זו להיות למרכז של תורה על ידי כך שישיבות הוקמו בעריה ובעיירותיה.

הוועד הכיר בכך כי הישיבה מהווה יסוד איתן ליהדות במשך כל הדורות ובכל הזמנים, הנוער חייב היה להתחנך באווירה של תורה, וכדי ללמוד תורה היו חייבים להיות מה שיותר ישיבות. ואת אברכי הישיבות היו צריכים לציידם בכל צרכיהם.

בכל קהילה שמנתה חמישים משפחות ומעלה, התאמצו אנשי הקהילה להחזיק ישיבה. להחזקת תלמידי הישיבה, נקבע כי מכל ההכנסות של הקהילה עבור צדקה יופרש חלק לישיבה. עובדתית לא הוחמצה כל שעת כושר כגון – ברית מילה, חגיגת בר־מצוה ונישואין, או – לוויה, אשר לא נאספו בה כספים למען הישיבה.

חמישים משפחות אלו שבקהילה התחייבו גם לכלכל במזון לפחות שלושה תלמידים מהישיבה, אשר הגיעו מהישובים הסמוכים. הם היו חייבים להחזיק תלמידים אלו בבתיהם שלהם כמארחים, ולא להסתפק בנתינת כסף עבור זה.

מכאן התפתח המנהג המפורסם של אכילת "ימים", שכן נקבעו ימים מיוחדים לכל תלמיד שבהם היה סועד בבית זה או אחר.

כמו כן הוזהרו נשותיהם של בעלי בתים אלו, להקפיד שבימים שבהם אוכלים אצלם אותם בחורי ישיבה, הרי שלאותם בחורי ישיבה יינתן אוכל טוב ומשביע, כדי שבחורי הישיבה לא ייחלשו חלילה. ברוח אותם ימים, היו הנשים בעלות הבית בעצמן רועבות באותם ימים, והעיקר שלבחורי הישיבה יהיה מזון הראוי להם.

סדר האירוח אצל המשפחות היה כזה: ארבעה ימי חול של השבוע אכל התלמיד אצל משפחה אחת, ואילו שני ימי החול האחרים ושבת התארח התלמיד אצל משפחה אחרת. בעלי הבית המארח היו חייבים להתייחס בחביבות לאורחיהם תלמידי הישיבה כאילו היו הם בניהם שלהם.

על ידי כל הדברים דלעיל ניטעה אהבה גדולה לתורה בליבותיהם של האנשים והנשים היהודיים. הנהגה זו גם השפיעה על הדור הצעיר. כי בראותם שאביהם ואמם מייקרים מאוד את בחורי הישיבה, התמלאו גם הם עצמם בשאיפה ללמוד תורה, או לפחות לחבב תלמידי חכמים.

כמו כן הונהג, שכל תלמיד מהישיבה, יאמץ לרשותו שני ילדים של בעלי הבתים בעיר, ויחנכם באווירה של תורה ודרך ארץ.

ובישיבות עצמם, הרי גם שם לימדו את התלמידים לא רק תורה אלא גם מידות טובות.

כל ישיבה השתדלה שבראשה יעמוד גדול בתורה, ועל ידי כך התחרו ביניהם הישיבות במסגרת "קנאת הסופרים" עם ראשי הישיבות שלהם.

אחד מגדולי ראשי הישיבות באותה עת היה הגאון רבי יחיאל היילפרין מסלוצק שבמחוז מינסק. הוא הקים ישיבה שהייתה מורכבת מתלמידים מצטיינים, ולכן התפרסם שמה.

התקנאו גדולי התורה של מינסק בסלוצק והחליטו להזמינו אליהם, לא רק כראש כל ישיבות העיר מינסק אלא גם כראש בית־הדין של העיר.

עם בואו של הגאון ר' יחיאל היילפרין למינסק והתמנותו כרב וראש כל ישיבותיה, החליטה הקהילה לעשות "חג". ל"חג" זה הוזמנו מנהיגי "וועד הארצות" של אותה תקופה, וכן שלוחים מכל הקהילות החשובות אשר בפולין וליטא.

התכנסותם של אדירי התורה באותה תקופה, הביאה למינסק גם מאות בעלי בתים וסתם יהודים מקרוב ומרחוק. "חג" הכתרתו בכתר־הרבנות של הגאון ר' יחיאל במינסק, ארך שבעה ימים מעת־לעת. הגאון ר' יחיאל אמר דברי תורה שהפליאו את שומעיהם. כמו כן אמרו דברי תורה גם גאונים מפורסמים אחרים, אשר הגיעו להשתתף בשמחה.

הזדמנות זו, של כינוס גדולי הדור כה רבים לפונדק אחד, נוצלה לא רק לפלפולים וחידושי תורה, אלא גם, לקבלת הכרעות ופסקי דין בבירורי הלכה למעשה בשאלות שעמדו אז על הפרק.

כל האורחים שהגיעו למינסק — בני התורה המפורסמים — התקבלו בכבוד גדול על ידי כל תושבי העיר מינסק. לאורחים סופקו דירות וכל צרכיהם. שלושה וועדים מיוחדים דאגו לצרכיהם הרוחניים והגשמיים של האורחים הנכבדים.

בדרשותיהם של גדולי התורה המתאספים, השתקפו שתי השיטות בלימוד התורה אשר היו שונות זו מזו — שיטת ה"פלפול" מאת הגאון ר' יעקב פאלאק רבה הקודם של פראג, ואשר הופצה בפולין, ושיטת "ההיגיון" אשר הופצה על ידי הגאון רבי שלום שכנא מלובלין.

כאשר הָעֲמַד ר' יחיאל היילפרין בראשות כל ישיבות מינסק, הרי הוא עצמו אמר פלפול פעמיים בשנה — פעם אחת בקיץ, ופעם שנייה בחורף. לפלפוליו ניתנה רשות להיכנס רק ליחידי סגולה. השמועה אמרה, כי מי שהורשה להשתתף בשיעורו של הגאון, משמעותה היא, כי זה שהורשה להיכנס — הרי הוא גאון.

יום אחד, אור לאותו יום בו אמור היה רבי יחיאל להשמיע את שיעורו החצי־שנתי, הופיע בבית המדרש נער צעיר בן חמש עשרה שנה, שהגיע לעיירה עם שיירה של קבצנים נודדים שהלכו מעיר לעיר. כמו שאר בני השיירה לן הבחור ב"הקדש" העירוני.

כאשר שמע אותו בחור, כי מחר עומד רבי יחיאל להשמיע את פלפולו, דרש שירשו לו להיות בין שומעי השיעור. המחליטים בדבר הביטו בו בהשתוממות. הוא התהלך קרוע־בלוע, וממראהו החיצוני אי אפשר היה להכירו שהינו תלמיד חכם, וכמובן גם שבקשתו נדחתה. גם תחנוניו של הבחור שיתירו לו לעמוד בפינה רחוקה ולשמוע משם את הדרשה נדחתה.

למרות זאת, התגנב הבחור לבית המדרש והסתתר מאחורי התנור, משם האזין לתורתו של ר' יחיאל.

בשיעורו עמד רבי יחיאל על שתי סתירות, ואמר על זה חידושי תורה, אך הסתירות נשארו בלתי מתורצות. לאחר השיעור התפלפלו ביניהם הגאונים שומעי השיעור בנושא זה, אך הם לא יכלו להגיע לכל מסקנה נכונה ולמענה האמיתי.

הצעיר הבלתי מוכר בשמעו בעצמו את כל זה, רשם למחרת את המענה בקיצור, ומסרו לבנו של רבי יחיאל – ר' משה – אשר בעצמו היה ידוע כגאון, ותיכף נעלם מבית המדרש.

עוד בטרם הספיק רבי משה להביט בפתק שהגיש לו הצעיר, נכנס לבית המדרש סוחר וילנאי אשר עבר דרך העיר מינסק. הוא נכנס כדי להתפלל, ובנשימה עצורה סיפר שבהיכנסו לבית המדרש פגש את העילוי הצעיר מסעלץ – אשר לאחר חתונתו התפרסם כגאון מווילנא – יוצא מבית המדרש. הוא ביקש לעצרו קמעא, אך הלז, אשר ניכר בו שעורך הוא גלות, לא רצה שיכירוהו.

ר' משה הבין שמדובר באותו צעיר שהגיש לו בכתב את המענה לסתירות של אביו. הוא מסרם תיכף לאביו רבי יחיאל, והנ"ל השתומם מאוד מגאונותו של הבחור הצעיר אשר נראתה ממענה זה.

עתה התברר אמנם שהיה זה העילוי מסעלץ, הגאון מווילנא בעתיד, אודותיו דיבר הסוחר הווילנאי בכזו התפעלות.

עתה ניסו למצוא את העילוי. החלו לחפשו בכל מינסק. חיפשוהו ב"הקדש" ובכל בתי המדרש. אך הוא כבר לא היה בעיר. הוא עזב את העיר עם עניים אחרים, וכפי שנודע הרי הם בדרכם לעיר בריסק.

אגרות קודש

[י"א תמוז תרפ"א]

ב"ה

סדר התייסדות המוסד תומכי־תמימים

שמו, "מערכת תומכי־תמימים ליובאוויטש בווארשא" וכן יהי' החותם של המוסד והפירמע,

לקבוע ועד מסדר מערכת תומכי־תמימים, אשר הוא יהי' רוח החי' בכל עניני ההתיסדות בגשמיות ובסדר הלימוד.

הועד יהי' מחמשה אנשים לא פחות, ובהם שלשה אלה ר' דוב משה שי' ר' שרגא פייוויש שי' ור' שניאור זלמן ב"ר ד"מ שי' ולהם ניתן רשות לבחור עוד בשנים חברים.

אסיפת הועד בלתי מוגבלות, וכפי הצורך ודרישת התפתחות ההתיסדות בעזה"י.

הועד יבחר בועד עושה ופועל, ויקחו (בעד שכר) מזכיר שעליו יהי' לכתוב ולהדפיס ולסדר כל מה שיהי' נדרש, וכן בהשגת מעון לכל סניפי המוסד, להשגת כלי הכתיבה והכל בכל המצטרך בטרחא ופועל.

הועד יקבע חדר מיוחד לעבודה, ואדרעס קבוע למכתבים, וזמן קבוע להשיב לשואלים דבר, אשר אז אחד מחברי הועד הנ"ל מחוייב להיות בזמן הקבוע ובסדר, וגם להשיב על מכתבים.

הועד יבחר בועד בוחן תלמידים, לכל המערכות, וזה סדרו,

א) יותן להנער הבא ללמוד עלה של שאלות, ולאחר שישיב על כל השאלות יומסר לועד לביקורת, ויותן להנער שיעור במה שיבחנו אותו, ויקבעו לו מועד מתי יבוא להִבָּחן, ועל ועד הבוחן לחקור במהות הנער, וארחי חייו.

ב) כאשר יתקבל איזה נער ללמוד מתקבל רק על בחינה איך תהי' הנהגתו במשך זמן חודש או שתים, ואז יענוהו דבר ברור אם מתקבל, אם לאו.

ג) כל תלמיד יהי' לו דף מיוחד בספר הליכות הלימודים, אשר בו יורשם, ממהות התלמיד בעת התקבלו, ואת אשר יעשה בו בכל משך לימודו, והצלחתו ושקידתו בלימוד מזמן לזמן.

בועד הזה ישתתפו המנהל, המשגיח, ואליהם השלישי יהי' לפי"ע כל מערכה, במערכה א' אחד המלמדים, בהב' והג' הראש ישיבה.

*

א) ישכור מעון עבור המוסד אשר יתאים לכל סניפיו כפי אשר יסודר

א) חדר העבודה - קונטור - לכל עניני המוסד בכתיבה וכלכלת התלמידים בגו"ר, מקום שם יהי' מושב המזכיר, אחד מחברי ועד ההנהגה הכללית, והספרים, וכל המצטרך לכלכלת המוסד.

ב) חדר מיוחד לבחינה, ושם מקום ועד הבוחנים, וגם שם יהי' נמצאים כל הספרים של המוסד בנגלה ונסתר.

ג) בחדר מיוחד לתפלה, מקום שם יתפללו ג' תפילות בכ"י בחול, בש"ק ובמועד, ערוך ומסודר, כמו בית תפלה.

א) בבית תפלה זו יוכלו להתפלל כל מי שחפץ.

ב) זמני התפלה יהיו מסודרים בעתים קבועים עפ"י הנהגת הגבאי בשם ועד התמימים.

ג) בין מנחה למעריב ילמוד שם אחד האברכים פרק תניא.

ד) בש"ק בזמן שיגבילו יחזור אחד מהאברכים דרוש בע"פ, ולבד זה יהי' שיעור בלימוד בפנים.

ה) ברשיון ועד ההנהגה יכולים מי שיחפוץ ללמוד שם אבל לא מהתלמידים יחיו (מלבד הגדת שיעור ב"פ בשבוע כמשי"ת).

ד) חדר אחד גדול שיכיל בתוכו ששים מקומות בערך עבור הלומדים בפ"ע, בסדר הזה: עשרה שולחנות שעל כל אחד יוכל לישב מסביב ששה תלמידים יחיו, ומקום אחד, בימה באמצע החדר עבור המשגיח שי'.

ה) חדר אחד גדול, אשר בו יהי' מקום עבור שיעור בו ללמוד כל היום, וגם שני שולחנות בהוספה על הנ"ל עבור תלמידי מערכה א' אשר בעת שהמלמדים ילמדו עם הכת האחת, הנה הכת השני' תוכל לחזור על לימודם, באולם שיעור ב' במקום מיוחד.

ו) שלשה חדרים, לא גדולים, האחד עבור אמירת שיעור ב' עם כ"ד תלמידים בערך, מסודר לזה, ושני חדרים כל אחד מהם עבור שמונה תלמידים, לכל מלמד עם כת שלו.

ז) חדר א' גדול, אשר בו יעמדו שולחנות ארוכים ועל ידו חדר קטן אשר בו יבושל דבר מה, ובחדר הגדול הזה יוכלו לאכול איש איש אשר יביא פתו מביתו, ומים חמין (ואיזה תבשיל, תלוי לפי ההנהגה) ינתן להם.

ב) על הועד לסדר ההסתדרות

א) התמנות איש אחד, אשר על ידו נמסר כל הגשמיות, בהחזקת המעון לכל צרכיו, בנקיון ותיקון, הנהגת בית האוכל, והשגת כל דבר המצטרך לבתי הועד, קניית ספרים, וכו'.

ב) לשכור מזכיר כאמור לעיל.

ג) להדפיס ולשלוח מכתבים לכל אשר יודרש.

ד) לבקר החשבונות, א) לנהל ספר הכנסה והוצאה. ב) לקבל נדבות עפ"י קבלות חתומים. ג) לעשות סוכנים מקבלי נדבות. ד) לחתום הקבלות, ולענות על מכתבים. ה) לקבוע גזבר שאצלו יהי' כסף המוסד. ו) לסדר סדר ההוצאה. ז) לשכור אנשים הדרושים. ח) להקציב סכומי התשלומין. ט) לבקר פעולות כל הפקידים והנהגתם. י) להביא בפועל כל אשר יצווה בהנהגת המוסד מההנהגה הראשית, בסדר מסודר בהתפתחות המוסד.

ה) לידע בכל עת ולדאוג בעד המוסד, בכל אשר יודרש לו, מבית ומחוץ, בהנוגע להתלמידים יחיו, וסדרי הלימודים.

כל עניני המוסד יוכתבו על נייר פירמע נקוב בשם כזה:

מערכת תומכי־תמימים - ליובאוויטש בווארשא

אשר יסד הוד כ"ק אדמו"ר הרה"ק זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע י"ג אלול תרנ"ז

אג"ק מוהריי"צ כרך יז

גם אלו שלעת עתה בחוץ הם ואין רצונם להיכנס לפנים יביאו אליהם המעיינות.

ממכתב ט"ז אדר שני, תשי"ז

אגרות קודש

ב״ה, ראש חודש ניסן, ה׳תשי״ב
ברוקלין, נ.י.

לאחינו בני ישראל די בכל אתר ואתר, ה׳ עליהם יחיו

שלום וברכה!

ימי חג הפסח מתקרבים ובאים.

כל ענין שבעולם מלמד את האדם המתבונן חכמה והוראה, אם בדברים שבין אדם למקום, אם בדברים שבין אדם לחברו, אם בשני סוגים אלו.

ונקל ביותר, על ידי עיון המתאים, למצוא הוראות כאלו בעניני התורה - תורה לשון הוראה הוראה בחיים, כשמה ״תורת חיים״ - ומצותי׳. ובפרט בענינים הכלליים אשר בה.

והנה אחד המיוחד שבענינים אלו הוא - זכרון יציאת מצרים, שהוא יסוד גדול ועמוד חזק בתורתנו ובאמונתנו, ונשתנה מכל הנסים שהוזהרנו להזכירו (וגם קריעת ים סוף) בכל יום. ובתוספות יותר נצטוינו על זה בהתחלת חג הפסח - בליל התקדש חג.

כמה וכמה דברים יש ללמוד הן מעצם ענין זה, הן מאופני הענין ופרטיו, ובאתי בזה להדגיש רק נקודה אחת, נקודה משותפת לתחילת החג וסיומו ואשר בה - הוראה למעשה בחיינו, ולא רק בימי החג, אלא בכל השנה כולה,

כי הרי זו היא הכוונה, שכל ההשפעות והאורות המתגלים בחגים ומועדים יומשכו על כל ימות השנה, ובפרט אלו דחג הפסח.

כי הנה התחלת דיני ומנהגי החג, מיד כשתחשך, הוא ה״סדר״. ותיכף להתחלת הסדר ומעיקריו, הוא: **והגדת לבנך**. משנים כמה דברים ומחדשים כמה דברים כדי לעורר את התינוקות. ולא עוד, אלא שחיוב זה הוא לא רק בנוגע לבנים חכמים, כי אם - אחד חכם ואחד רשע ואחד תם ואחד שאינו יודע לשאול. את כולם צריך לקבץ לסדר של פסח, ולפי דעתו ויכולת הבנתו של **בן** - אביו מלמדו.

וסיומו של חג הפסח, נסו של יום, אשר קרע לנו הקב״ה את הים וכל אחד מישראל מורה באצבעו ואומר: זה א׳לי ואנוהו. הנה הבנים והבנות אשר נולדו ונתגדלו בשעת קושי הגלות, ילדים אלו הכירו להקב״ה **תחילה**.

נעוץ סופו של חג בתחילתו.

עלינו להשתדל בכל עוז ומרץ לחפש דרכים עצות ותחבולות (אף אם על ידי זה מוכרח יהי׳ לשנות מהטבע וההרגל שלו, ובלבד -) לכבד את הדור הצעיר, ולקרב את כל בני ובנות ישראל, אחד חכם ואחד רשע ואחד תם ואחד שאינו יודע לשאול, לתורה ומצוות, ואז מובטחים אנו אשר בנערינו ובזקנינו נלך לקראת הגאולה בבנינו ובבנותינו.

ודור שלנו, דור אשר נולד ונתגדל בעת קושי הגלות הגזירות ושמדות ר״ל, ואשר גם על שארית הפליטה, ובפרט על הילדים אשר נתן והשאיר ה׳ לאותות ולמופתים (שתתקיים תורה בישראל על ידם) קמים עליהם לכלותם, הי׳ לא תהי׳, בחינוך האומר לרע טוב ולטוב רע, השם חושך לאור ואור לחושך, [מר למתוק ומתוק למר], כי מאס את תורת ה׳ צבאות,

הנה הקב״ה יצילם ויצילנו מידם, ודור זה יזכה במהרה בימינו על ידי משיח צדקנו, להיות גם דור הגאולה, [גאולה האמיתית, כיעוד נביאינו הקדושים] לא בחיל ולא בכח כי אם ברוח ה׳ צבאות, וכל אחד ואחת יכירהו, יורה באצבע ויאמר:

הנה אלקינו זה קוינו לו ויושיענו, זה ה׳ קוינו לו נגילה ונשמחה בישועתו.

בברכת חג הפסח כשר ושמח,

מ. שניאורסאהן

פרשת שמיני

ט א וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי קָרָא מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו
וּלְזִקְנֵי יִשְׂרָאֵל: ב וַיֹּאמֶר אֶל־אַהֲרֹן קַח־לְךָ עֵגֶל
בֶּן־בָּקָר לְחַטָּאת וְאַיִל לְעֹלָה תְּמִימִם וְהַקְרֵב
לִפְנֵי יְהוָה: ג וְאֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּדַבֵּר לֵאמֹר קְחוּ
שְׂעִיר־עִזִּים לְחַטָּאת וְעֵגֶל וָכֶבֶשׂ בְּנֵי־שָׁנָה
תְּמִימִם לְעֹלָה: ד וְשׁוֹר וָאַיִל לִשְׁלָמִים לִזְבֹּחַ לִפְנֵי
יְהוָה וּמִנְחָה בְּלוּלָה בַשָּׁמֶן כִּי הַיּוֹם יְהוָה נִרְאָה
אֲלֵיכֶם: ה וַיִּקְחוּ אֶת אֲשֶׁר צִוָּה מֹשֶׁה אֶל־פְּנֵי
אֹהֶל מוֹעֵד וַיִּקְרְבוּ כָּל־הָעֵדָה וַיַּעֲמִדוּ לִפְנֵי יְהוָה:
ו וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה תַּעֲשׂוּ
וֵיֵרָא אֲלֵיכֶם כְּבוֹד יְהוָה: (לוי) ז וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה
אֶל־אַהֲרֹן קְרַב אֶל־הַמִּזְבֵּחַ וַעֲשֵׂה אֶת־חַטָּאתְךָ
וְאֶת־עֹלָתֶךָ וְכַפֵּר בַּעַדְךָ וּבְעַד הָעָם וַעֲשֵׂה אֶת־
קָרְבַּן הָעָם וְכַפֵּר בַּעֲדָם כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה:
ח וַיִּקְרַב אַהֲרֹן אֶל־הַמִּזְבֵּחַ וַיִּשְׁחַט אֶת־עֵגֶל
הַחַטָּאת אֲשֶׁר־לוֹ: ט וְיַקְרִבוּ בְּנֵי אַהֲרֹן אֶת־הַדָּם
אֵלָיו וַיִּטְבֹּל אֶצְבָּעוֹ בַּדָּם וַיִּתֵּן עַל־קַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ
וְאֶת־הַדָּם יָצַק אֶל־יְסוֹד הַמִּזְבֵּחַ: י וְאֶת־הַחֵלֶב
וְאֶת־הַכְּלָיֹת וְאֶת־הַיֹּתֶרֶת מִן־הַכָּבֵד מִן־הַחַטָּאת
הִקְטִיר הַמִּזְבֵּחָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה:
(ישראל) יא וְאֶת־הַבָּשָׂר וְאֶת־הָעוֹר שָׂרַף בָּאֵשׁ מִחוּץ
לַמַּחֲנֶה: יב וַיִּשְׁחַט אֶת־הָעֹלָה וַיִּמְצְאוּ בְּנֵי אַהֲרֹן
אֵלָיו אֶת־הַדָּם וַיִּזְרְקֵהוּ עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב:
יג וְאֶת־הָעֹלָה הִמְצִיאוּ אֵלָיו לִנְתָחֶיהָ וְאֶת־הָרֹאשׁ
וַיַּקְטֵר עַל־הַמִּזְבֵּחַ: יד וַיִּרְחַץ אֶת־הַקֶּרֶב וְאֶת־
הַכְּרָעָיִם וַיַּקְטֵר עַל־הָעֹלָה הַמִּזְבֵּחָה: טו וַיַּקְרֵב
אֵת קָרְבַּן הָעָם וַיִּקַּח אֶת־שְׂעִיר הַחַטָּאת אֲשֶׁר
לָעָם וַיִּשְׁחָטֵהוּ וַיְחַטְּאֵהוּ כָּרִאשׁוֹן: טו וַיַּקְרֵב אֶת־
הָעֹלָה וַיַּעֲשֶׂהָ כַּמִּשְׁפָּט:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (תורת מנחם – התוועדויות תשמ"ח ח"ב ע' 473)

וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי (ט, א)

אוֹתוֹ יוֹם נָטַל עֶשֶׂר עֲטָרוֹת - רִאשׁוֹן לְמַעֲשֶׂה בְּרֵאשִׁית .

. **רִאשׁוֹן לֶחֱדָשִׁים** (שבת פז, ב)

צָרִיךְ לְהָבִין מַה הַשַּׁיָּכוּת בֵּין 'רִאשׁוֹן לְמַעֲשֶׂה בְּרֵאשִׁית' וְ'רִאשׁוֹן לֶחֱדָשִׁים' לַהֲקָמַת הַמִּשְׁכָּן?

וְיֵשׁ לְבָאֵר: תַּכְלִית הַמִּשְׁכָּן הִיא כִּלְשׁוֹן הַמִּדְרָשׁ "לַעֲשׂוֹת לוֹ יִת' דִּירָה בְּתַחְתּוֹנִים". מִצַּד אֶחָד זֶה צָרִיךְ לִהְיוֹת 'דִּירָה' - מָקוֹם מְאֹד נַעֲלֶה שֶׁבּוֹ תִּתְגַּלֶּה הַדַּרְגָּה הָאֱלוֹקִית הַנַּעֲלֵית בְּיוֹתֵר. וּמִן הַצַּד הַשֵּׁנִי 'בְּתַחְתּוֹנִים' - בָּעוֹלָם הַתַּחְתּוֹן שֶׁאֵין לְמַטָּה מִמֶּנּוּ.

וְזֶהוּ הַקֶּשֶׁר בֵּין שְׁתֵּי הָעֲטָרוֹת הַלָּלוּ לַהֲקָמַת הַמִּשְׁכָּן: 'רִאשׁוֹן לְמַעֲשֶׂה בְּרֵאשִׁית' - תַּכְלִית הֲקָמַת הַמִּשְׁכָּן הִיא שֶׁהָאֱלוֹקוּת תִּתְגַּלֶּה בַּבְּרִיאָה עַצְמָהּ, וְתִהְיֶה לְחֵלֶק מִמֶּנָּה. 'רִאשׁוֹן לֶחֱדָשִׁים' - הַגִּלּוּי שֶׁבִּשְׁבִילוֹ הוּקַם הַמִּשְׁכָּן, הוּא גִּלּוּי נַעֲלֶה וְנִשְׂגָּב - בִּבְחִינַת חִדּוּשׁ (חֹדֶשׁ - לְשׁוֹן חִדּוּשׁ) - לְאֵין־עֲרוּךְ מֵהָעוֹלָם עַצְמוֹ.

שני יז וַיַּקְרֵב אֶת־הַמִּנְחָה וַיְמַלֵּא כַפּוֹ מִמֶּנָּה
וַיַּקְטֵר עַל־הַמִּזְבֵּחַ מִלְּבַד עֹלַת הַבֹּקֶר: יח וַיִּשְׁחַט
אֶת־הַשּׁוֹר וְאֶת־הָאַיִל זֶבַח הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר לָעָם
וַיִּמְצְאוּ בְּנֵי אַהֲרֹן אֶת־הַדָּם אֵלָיו וַיִּזְרְקֵהוּ
עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב: יט וְאֶת־הַחֲלָבִים מִן־הַשּׁוֹר
וּמִן־הָאַיִל הָאַלְיָה וְהַמְכַסֶּה וְהַכְּלָיֹת וְיֹתֶרֶת
הַכָּבֵד: כ וַיָּשִׂימוּ אֶת־הַחֲלָבִים עַל־הֶחָזֹת וַיַּקְטֵר
הַחֲלָבִים הַמִּזְבֵּחָה: כא וְאֶת הֶחָזֹת וְאֵת שׁוֹק
הַיָּמִין הֵנִיף אַהֲרֹן תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה
מֹשֶׁה: כב וַיִּשָּׂא אַהֲרֹן כתיב את־ידו קרי אֶת־יָדָיו
אֶל־הָעָם וַיְבָרְכֵם וַיֵּרֶד מֵעֲשֹׂת הַחַטָּאת וְהָעֹלָה
וְהַשְּׁלָמִים: כג וַיָּבֹא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד
וַיֵּצְאוּ וַיְבָרְכוּ אֶת־הָעָם וַיֵּרָא כְבוֹד־יְהוָה אֶל־
כָּל־הָעָם:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי־שיחות חכ"ב ע' 19)

וַיֹּאמֶר אֶל אַהֲרֹן קַח לְךָ עֵגֶל בֶּן בָּקָר לְחַטָּאת (ט, ב)

לְהוֹדִיעַ שֶׁמְּכַפֵּר לוֹ הַקָּבָּ"ה עַל־יְדֵי עֵגֶל זֶה עַל מַעֲשֵׂה הָעֵגֶל שֶׁעָשָׂה (רש"י)

יֵשׁ לְהַקְשׁוֹת: מָצִינוּ כְּבָר בְּשִׁבְעַת יְמֵי הַמִּלּוּאִים שֶׁהֵקְרַב פַּר "לְכַפֵּר עַל מַעֲשֵׂה הָעֵגֶל שֶׁהוּא פַּר", וְלָמָּה הֵצְרַךְ לְהַקְרִיב קָרְבָּן נוֹסָף לְאוֹתָהּ מַטָּרָה? וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁשְּׁנֵי קָרְבָּנוֹת אֵלּוּ מְהַוִּים שְׁנֵי שְׁלָבִים בַּכַּפָּרָה: הַשֶּׁלֶב הָרִאשׁוֹן, כַּפָּרָה שֶׁהִיא מְחִילַת הַחֵטְא - "שֶׁנִּמְחַל לוֹ לְגַמְרֵי מַה שֶּׁעָבַר עַל מִצְוַת הַמֶּלֶךְ". וְהַשֶּׁלֶב הַשֵּׁנִי הוּא כַּפָּרָה נַעֲלֵית יוֹתֵר - "שֶׁיִּהְיֶה לְרָצוֹן לִפְנֵי ה' וּמְרַצֶּה וְחָבִיב לְפָנָיו יִתְבָּרֵךְ כְּקֹדֶם הַחֵטְא".

וְזֶה אֵיפוֹא שְׁנֵי הַקָּרְבָּנוֹת שֶׁהֵבִיאוּ לְכַפָּרָה עַל מַעֲשֵׂה הָעֵגֶל, הָרִאשׁוֹן לִמְחִילַת הַחֵטְא, וְהַשֵּׁנִי בִּכְדֵי כַּפָּרָה נַעֲלֵית יוֹתֵר שֶׁתָּבִיא לְכָךְ שֶׁאַהֲרֹן יִהְיֶה "מְרֻצֶּה וְחָבִיב כְּקֹדֶם הַחֵטְא", וְיוּכַל לְהָבִיא לְהַשְׁרָאַת הַשְּׁכִינָה בַּמִּשְׁכָּן.

שלישי כד וַתֵּצֵא אֵשׁ מִלִּפְנֵי יְהוָה וַתֹּאכַל עַל־
הַמִּזְבֵּחַ אֶת־הָעֹלָה וְאֶת־הַחֲלָבִים וַיַּרְא כָּל־הָעָם
וָיָרֹנּוּ וַיִּפְּלוּ עַל־פְּנֵיהֶם: י א וַיִּקְחוּ בְנֵי־אַהֲרֹן
נָדָב וַאֲבִיהוּא אִישׁ מַחְתָּתוֹ וַיִּתְּנוּ בָהֵן אֵשׁ
וַיָּשִׂימוּ עָלֶיהָ קְטֹרֶת וַיַּקְרִיבוּ לִפְנֵי יְהוָה אֵשׁ
זָרָה אֲשֶׁר לֹא צִוָּה אֹתָם: ב וַתֵּצֵא אֵשׁ מִלִּפְנֵי
יְהוָה וַתֹּאכַל אוֹתָם וַיָּמֻתוּ לִפְנֵי יְהוָה: ג וַיֹּאמֶר
מֹשֶׁה אֶל־אַהֲרֹן הוּא אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהוָה | לֵאמֹר
בִּקְרֹבַי אֶקָּדֵשׁ וְעַל־פְּנֵי כָל־הָעָם אֶכָּבֵד וַיִּדֹּם
אַהֲרֹן: ד וַיִּקְרָא מֹשֶׁה אֶל־מִישָׁאֵל וְאֶל אֶלְצָפָן
בְּנֵי עֻזִּיאֵל דֹּד אַהֲרֹן וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם קְרֹבוּ* שְׂאוּ
אֶת־אֲחֵיכֶם מֵאֵת פְּנֵי־הַקֹּדֶשׁ אֶל־מִחוּץ
לַמַּחֲנֶה: ה וַיִּקְרְבוּ וַיִּשָּׂאֻם בְּכָתְּנָתָם אֶל־ מִחוּץ
לַמַּחֲנֶה כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה: ו וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה
אֶל־אַהֲרֹן וּלְאֶלְעָזָר וּלְאִיתָמָר | בָּנָיו רָאשֵׁיכֶם
אַל־תִּפְרָעוּ | וּבִגְדֵיכֶם לֹא־תִפְרֹמוּ וְלֹא תָמֻתוּ
וְעַל כָּל־הָעֵדָה יִקְצֹף וַאֲחֵיכֶם כָּל־בֵּית יִשְׂרָאֵל
יִבְכּוּ אֶת־הַשְּׂרֵפָה אֲשֶׁר שָׂרַף יְהוָה: ז וּמִפֶּתַח
אֹהֶל מוֹעֵד לֹא תֵצְאוּ פֶּן־תָּמֻתוּ כִּי־שֶׁמֶן מִשְׁחַת
יְהוָה עֲלֵיכֶם וַיַּעֲשׂוּ כִּדְבַר מֹשֶׁה: פ ח וַיְדַבֵּר
יְהוָה אֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר: ט יַיִן וְשֵׁכָר אַל־תֵּשְׁתְּ |
אַתָּה | וּבָנֶיךָ אִתָּךְ בְּבֹאֲכֶם אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד וְלֹא
תָמֻתוּ חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם: י וּלְהַבְדִּיל בֵּין
הַקֹּדֶשׁ וּבֵין הַחֹל וּבֵין הַטָּמֵא וּבֵין הַטָּהֹר:
יא וּלְהוֹרֹת אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֵת כָּל־הַחֻקִּים אֲשֶׁר
דִּבֶּר יְהוָה אֲלֵיהֶם בְּיַד־מֹשֶׁה: פ

*) הקורא יטעים הגריש קודם התלישא

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי־שיחות ח"ז ע' 298)

וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה' תַּעֲשׂוּ וְיֵרָא אֲלֵיכֶם כְּבוֹד ה' (ט, ו)

לְפִי שֶׁכָּל שִׁבְעַת יְמֵי הַמִּלּוּאִים שֶׁהֶעֱמִידוּ מֹשֶׁה לַמִּשְׁכָּן וְשִׁמֵּשׁ בּוֹ וּפֵרְקוֹ בְּכָל יוֹם - לֹא שָׁרְתָה בּוֹ שְׁכִינָה . . לְכָךְ אָמַר לָהֶם: . . אַהֲרֹן אָחִי כְּדַאי וְחָשׁוּב מִמֶּנִּי, שֶׁעַל־יְדֵי קָרְבְּנוֹתָיו וַעֲבוֹדָתוֹ תִּשְׁרֶה שְׁכִינָה בָּהֶם (רש"י ט, כג)

אַחַד הַהֶבְדֵּלִים בֵּין אַהֲרֹן לְמֹשֶׁה, מֹשֶׁה הוּא בִּבְחִינַת "שׁוֹשְׁבִינָא דְּמַלְכָּא" - שֶׁתַּפְקִידוֹ לְהַמְשִׁיךְ וּלְהוֹרִיד אֱלֹקוּת לָעוֹלָם - וְלָכֵן עַל יָדוֹ נִתְּנָה הַתּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל. וְאַהֲרֹן הוּא בִּבְחִינַת "שׁוֹשְׁבִינָא דְּמַטְרוֹנִיתָא - שֶׁתַּפְקִידוֹ לַעֲלוֹת וּלְרוֹמֵם אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמַעְלָה - אוֹהֵב אֶת הַבְּרִיּוֹת וּמְקָרְבָן לַתּוֹרָה. לָכֵן הַשְׁרָאַת הַשְּׁכִינָה הָיְתָה דַּוְקָא עַל־יְדֵי אַהֲרֹן, הֱיוֹת שֶׁתַּכְלִית יְרִידַת הַשְּׁכִינָה לָעוֹלָם, הִיא בִּכְדֵי שֶׁבְּסוֹפוֹ שֶׁל דָּבָר הָעוֹלָם עַצְמוֹ יַעֲלֶה לְדַרְגָּה נַעֲלֵית יוֹתֵר - וְזֶהוּ תַּפְקִידוֹ שֶׁל אַהֲרֹן.

רביעי יב וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל אֶלְעָזָר וְאֶל־
אִיתָמָר | בָּנָיו הַנּוֹתָרִים קְחוּ אֶת־הַמִּנְחָה
הַנּוֹתֶרֶת מֵאִשֵּׁי יְהוָה וְאִכְלוּהָ מַצּוֹת אֵצֶל
הַמִּזְבֵּחַ כִּי קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הִוא: יג וַאֲכַלְתֶּם אֹתָהּ
בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ כִּי חָקְךָ וְחָק־בָּנֶיךָ הִוא מֵאִשֵּׁי
יְהוָה כִּי־כֵן צֻוִּיתִי: יד וְאֵת חֲזֵה הַתְּנוּפָה וְאֵת |
שׁוֹק הַתְּרוּמָה תֹּאכְלוּ בְּמָקוֹם טָהוֹר אַתָּה
וּבָנֶיךָ וּבְנֹתֶיךָ אִתָּךְ כִּי־חָקְךָ וְחָק־בָּנֶיךָ נִתְּנוּ
מִזִּבְחֵי שַׁלְמֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: טו שׁוֹק הַתְּרוּמָה וַחֲזֵה
הַתְּנוּפָה עַל אִשֵּׁי הַחֲלָבִים יָבִיאוּ לְהָנִיף תְּנוּפָה
לִפְנֵי יְהוָה וְהָיָה לְךָ וּלְבָנֶיךָ אִתְּךָ לְחָק־עוֹלָם
כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי־שיחות חל"ב ע' 54)

וַיִּשְׁחַט אֶת הָעֹלָה וַיַּמְצִאוּ בְּנֵי אַהֲרֹן אֵלָיו אֶת הַדָּם וַיִּזְרְקֵהוּ עַל הַמִּזְבֵּחַ (ט, יב)

וַיַּמְצִיאוּ - לְשׁוֹן הוֹשָׁטָה וְהַזָּמָנָה (רש"י)

לְגַבֵּי קָרְבַּן חַטָּאת נֶאֱמַר הַלָּשׁוֹן "וַיַּקְרִיבוּ בְּנֵי אַהֲרֹן", וְאִלּוּ כָּאן - בְּקָרְבַּן עוֹלָה - וּבְקָרְבָּנוֹת נוֹסָפִים הַלָּשׁוֹן הוּא "וַיַּמְצִיאוּ בְּנֵי אַהֲרֹן". וְיֵשׁ לְבָאֵר אֶת סִבַּת הַהֶבְדֵּל, וּבְהַקְדִּים: אַחַד הַהֶבְדֵּלִים בֵּין קָרְבַּן חַטָּאת לִשְׁאָר הַקָּרְבָּנוֹת, הוּא בִּזְרִיקַת הַדָּם עַל הַמִּזְבֵּחַ. בְּקָרְבַּן חַטָּאת הַזְּרִיקָה הִיא בְּאֶמְצָעוּת טְבִילַת הָאֶצְבַּע בַּדָּם. בִּשְׁאָר הַקָּרְבָּנוֹת זְרִיקַת הַדָּם

שישי **יא** א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן
לֵאמֹר אֲלֵהֶם: ב דַּבְּרוּ אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר
זֹאת הַחַיָּה אֲשֶׁר תֹּאכְלוּ מִכָּל־הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר
עַל־הָאָרֶץ: ג כֹּל | מַפְרֶסֶת פַּרְסָה וְשֹׁסַעַת שֶׁסַע
פְּרָסֹת מַעֲלַת גֵּרָה בַּבְּהֵמָה אֹתָהּ תֹּאכֵלוּ: ד אַךְ
אֶת־זֶה לֹא תֹאכְלוּ מִמַּעֲלֵי הַגֵּרָה וּמִמַּפְרִסֵי
הַפַּרְסָה אֶת־הַגָּמָל כִּי־מַעֲלֵה גֵרָה הוּא וּפַרְסָה
אֵינֶנּוּ מַפְרִיס טָמֵא הוּא לָכֶם: ה וְאֶת־הַשָּׁפָן
כִּי־מַעֲלֵה גֵרָה הוּא וּפַרְסָה לֹא יַפְרִיס טָמֵא
הוּא לָכֶם: ו וְאֶת־הָאַרְנֶבֶת כִּי־מַעֲלַת גֵּרָה הִוא
וּפַרְסָה לֹא הִפְרִיסָה טְמֵאָה הִוא לָכֶם: ז וְאֶת־
הַחֲזִיר כִּי־מַפְרִיס פַּרְסָה הוּא וְשֹׁסַע שֶׁסַע
פַּרְסָה וְהוּא גֵרָה לֹא־יִגָּר טָמֵא הוּא לָכֶם:
ח מִבְּשָׂרָם לֹא תֹאכֵלוּ וּבְנִבְלָתָם לֹא תִגָּעוּ
טְמֵאִים הֵם לָכֶם: ט אֶת־זֶה תֹּאכְלוּ מִכֹּל אֲשֶׁר
בַּמָּיִם כֹּל אֲשֶׁר־לוֹ סְנַפִּיר וְקַשְׂקֶשֶׂת בַּמַּיִם
בַּיַּמִּים וּבַנְּחָלִים אֹתָם תֹּאכֵלוּ: י וְכֹל אֲשֶׁר
אֵין־לוֹ סְנַפִּיר וְקַשְׂקֶשֶׂת בַּיַּמִּים וּבַנְּחָלִים מִכֹּל
שֶׁרֶץ הַמַּיִם וּמִכֹּל נֶפֶשׁ הַחַיָּה אֲשֶׁר בַּמָּיִם שֶׁקֶץ
הֵם לָכֶם: יא וְשֶׁקֶץ יִהְיוּ לָכֶם מִבְּשָׂרָם לֹא
תֹאכֵלוּ וְאֶת־נִבְלָתָם תְּשַׁקֵּצוּ: יב כֹּל אֲשֶׁר אֵין־לוֹ
סְנַפִּיר וְקַשְׂקֶשֶׂת בַּמַּיִם שֶׁקֶץ הוּא לָכֶם: יג וְאֶת־
אֵלֶּה תְּשַׁקְּצוּ מִן־הָעוֹף לֹא יֵאָכְלוּ שֶׁקֶץ הֵם
אֶת־הַנֶּשֶׁר וְאֶת־הַפֶּרֶס וְאֶת הָעָזְנִיָּה: יד וְאֶת־
הַדָּאָה וְאֶת־הָאַיָּה לְמִינָהּ: טו אֵת כָּל־עֹרֵב
לְמִינוֹ: טז וְאֵת בַּת הַיַّעֲנָה וְאֶת־הַתַּחְמָס וְאֶת־
הַשָּׁחַף וְאֶת־הַנֵּץ לְמִינֵהוּ: יז וְאֶת־הַכּוֹס וְאֶת־
הַשָּׁלָךְ וְאֶת־הַינְשׁוּף: יח וְאֶת־הַתִּנְשֶׁמֶת וְאֶת־
הַקָּאָת וְאֶת־הָרָחָם: יט וְאֵת הַחֲסִידָה הָאֲנָפָה
לְמִינָהּ וְאֶת־הַדּוּכִיפַת וְאֶת־הָעֲטַלֵּף: כ כָּל שֶׁרֶץ
הָעוֹף הַהֹלֵךְ עַל־אַרְבַּע שֶׁקֶץ הוּא לָכֶם: כא אַךְ
אֶת־זֶה תֹּאכְלוּ מִכֹּל שֶׁרֶץ הָעוֹף הַהֹלֵךְ עַל־

הִיא בְּאֶמְצָעוּת הַכְּלִי שֶׁבּוֹ נִמְצָא הַדָּם. וְזֶהוּ הַטַּעַם לְשִׁנּוּי הַלָּשׁוֹן בֵּין קָרְבַּן חַטָּאת לִשְׁאָר הַקָּרְבָּנוֹת:

בְּכָל הַקָּרְבָּנוֹת מִיַּד עִם הוֹשָׁטַת הַכְּלִי הָיָה הַדָּם מוּכָן וּמֻזְמָן לִזְרִיקָה עַל הַמִּזְבֵּחַ, לְלֹא פְּעֻלָּה נוֹסֶפֶת - לָכֵן נֶאֱמַר "וַיִּמְצִיאוּ - לְשׁוֹן הוֹשָׁטָה וְהַזְמָנָה". וְאֵלּוּ בְּקָרְבַּן חַטָּאת, שֶׁגַּם לְאַחֲרֵי הַגָּשַׁת הַכְּלִי נִדְרֶשֶׁת פְּעֻלָּה נוֹסֶפֶת שֶׁל טְבִילַת הָאֶצְבַּע - נֶאֱמַר "וַיַּקְרִיבוּ" בִּלְבַד.

חמישי טז **וְאֵת | שְׂעִיר הַחַטָּאת דָּרֹשׁ דָּרַשׁ מֹשֶׁה**
וְהִנֵּה שָׂרֵף וַיִּקְצֹף עַל־אֶלְעָזָר וְעַל־אִיתָמָר בְּנֵי
אַהֲרֹן הַנֹּתָרִם לֵאמֹר: יז מַדּוּעַ לֹא־אֲכַלְתֶּם
אֶת־הַחַטָּאת בִּמְקוֹם הַקֹּדֶשׁ כִּי קֹדֶשׁ קָדָשִׁים
הִוא וְאֹתָהּ | נָתַן לָכֶם לָשֵׂאת אֶת־עֲוֹן הָעֵדָה
לְכַפֵּר עֲלֵיהֶם לִפְנֵי יְהוָה: יח הֵן לֹא־הוּבָא
אֶת־דָּמָהּ אֶל־הַקֹּדֶשׁ פְּנִימָה אָכוֹל תֹּאכְלוּ אֹתָהּ
בַּקֹּדֶשׁ כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִי: יט וַיְדַבֵּר אַהֲרֹן אֶל־מֹשֶׁה
הֵן הַיּוֹם הִקְרִיבוּ אֶת־חַטָּאתָם וְאֶת־עֹלָתָם לִפְנֵי
יְהוָה וַתִּקְרֶאנָה אֹתִי כָּאֵלֶּה וְאָכַלְתִּי חַטָּאת
הַיּוֹם הַיִּיטַב בְּעֵינֵי יְהוָה: כ וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה וַיִּיטַב
בְּעֵינָיו: פ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי־שיחות חי"א ע' 169)

וַיְבָרְכוּ אֶת הָעָם (ט, כג)

אָמְרוּ: וִיהִי נֹעַם ה' אֱלֹקֵינוּ עָלֵינוּ, יְהִי רָצוֹן שֶׁתִּשְׁרֶה שְׁכִינָה בְּמַעֲשֵׂה יְדֵיכֶם (רש"י)

גַּם בְּפָרָשַׁת פִּקּוּדֵי מַזְכִּיר רַש"י לָשׁוֹן דּוֹמֶה שֶׁל בְּרָכָה, בִּבְרִכַּת מֹשֶׁה לְעוֹשֵׂי מְלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן. אַךְ שָׁם סֵדֶר הַבְּרָכוֹת הָפוּךְ - קֹדֶם 'יְהִי רָצוֹן שֶׁתִּשְׁרֶה שְׁכִינָה בְּמַעֲשֵׂה יְדֵיכֶם' וּלְאַחַר־מִכֵּן 'וִיהִי נֹעַם ה' אֱלֹקֵינוּ עָלֵינוּ'. טַעַם שִׁנּוּי הַדְּבָרִים הוּא, כִּי בְּפָרָשַׁת פִּקּוּדֵי בִּרְכַּת מֹשֶׁה לְעוֹשֵׂי הַמְּלָאכָה הִיא בְּסִיּוּם מְלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן - וְהוּא מְבָרְכֵם לְפִי סֵדֶר הַדְּבָרִים, קֹדֶם בְּרָכָה לְעוֹשֵׂי הַמְּלָאכָה ('מַעֲשֵׂה יְדֵיכֶם') כִּי מְלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן נֶעֱשְׂתָה בְּעִקָּר עַל יָדָם, לְאַחֲרֵי־זֶה הוּא כּוֹלֵל אֶת עַצְמוֹ - וִיהִי נֹעַם ה' אֱלֹקֵינוּ עָלֵינוּ' - שֶׁכֵּן מֹשֶׁה רַק סִיֵּם וְגָמַר אֶת מְלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן. אַךְ בְּפָרָשָׁתֵנוּ הַבְּרָכָה מִתְיַחֶסֶת לַעֲבוֹדַת הַקָּרְבָּנוֹת בִּימֵי הַמִּלּוּאִים, וַעֲבוֹדָה זוֹ נֶעֱשְׂתָה עַל־יְדֵי מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן, לָכֵן פָּתַח וּבֵרֵךְ 'וִיהִי נֹעַם..עָלֵינוּ' שֶׁזֶּה מִתְיַחֵס עַל עֲבוֹדָתוֹ וַעֲבוֹדַת אַהֲרֹן. וְאַחַר־כַּךְ הוֹסִיף בְּרָכָה לִכְלָל עַם יִשְׂרָאֵל, שֶׁכְּתוֹצָאָה מֵעֲבוֹדַת הַקָּרְבָּנוֹת תִּשְׁרֶה שְׁכִינָה בְּמַעֲשֵׂיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל.

אַרְבַּע כתיב אשר־לא קרי אֲשֶׁר־לוֹ כְרָעַיִם מִמַּעַל
לְרַגְלָיו לְנַתֵּר בָּהֵן עַל־הָאָרֶץ: כב אֶת־אֵלֶּה מֵהֶם
תֹּאכֵלוּ אֶת־הָאַרְבֶּה לְמִינֹהוּ וְאֶת־הַסְּלְעָם
לְמִינֵהוּ וְאֶת־הַחַרְגֹּל לְמִינֹהוּ וְאֶת־הֶחָגָב
לְמִינֵהוּ: כג וְכֹל שֶׁרֶץ הָעוֹף אֲשֶׁר־לוֹ אַרְבַּע
רַגְלַיִם שֶׁקֶץ הוּא לָכֶם: כד וּלְאֵלֶּה תִּטַּמְּאוּ
כָּל־הַנֹּגֵעַ בְּנִבְלָתָם יִטְמָא עַד־הָעָרֶב: כה וְכָל־
הַנֹּשֵׂא מִנִּבְלָתָם יְכַבֵּס בְּגָדָיו וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב:
כו לְכָל־הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר הוּא מַפְרֶסֶת פַּרְסָה
וְשֶׁסַע | אֵינֶנָּה שֹׁסַעַת וְגֵרָה אֵינֶנָּה מַעֲלָה
טְמֵאִים הֵם לָכֶם כָּל־הַנֹּגֵעַ בָּהֶם יִטְמָא: כז וְכֹל |
הוֹלֵךְ עַל־כַּפָּיו בְּכָל־הַחַיָּה הַהֹלֶכֶת עַל־אַרְבַּע
טְמֵאִים הֵם לָכֶם כָּל־הַנֹּגֵעַ בְּנִבְלָתָם יִטְמָא
עַד־הָעָרֶב: כח וְהַנֹּשֵׂא אֶת־נִבְלָתָם יְכַבֵּס בְּגָדָיו
וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב טְמֵאִים הֵמָּה לָכֶם: ס כט וְזֶה
לָכֶם הַטָּמֵא בַּשֶּׁרֶץ הַשֹּׁרֵץ עַל־הָאָרֶץ הַחֹלֶד
וְהָעַכְבָּר וְהַצָּב לְמִינֵהוּ: ל וְהָאֲנָקָה וְהַכֹּחַ
וְהַלְּטָאָה וְהַחֹמֶט וְהַתִּנְשֶׁמֶת: לא אֵלֶּה הַטְּמֵאִים
לָכֶם בְּכָל־הַשֶּׁרֶץ כָּל־הַנֹּגֵעַ בָּהֶם בְּמֹתָם יִטְמָא
עַד־הָעָרֶב: לב וְכֹל אֲשֶׁר־יִפֹּל־עָלָיו מֵהֶם |
בְּמֹתָם יִטְמָא מִכָּל־כְּלִי־עֵץ אוֹ בֶגֶד אוֹ־עוֹר אוֹ
שָׂק כָּל־כְּלִי אֲשֶׁר־יֵעָשֶׂה מְלָאכָה בָּהֶם בַּמַּיִם
יוּבָא וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב וְטָהֵר:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי־שיחות חי"ב ע' 53)

וַיָּמֻתוּ לִפְנֵי ה' (י, ב)

לא מֵתוּ בְּנֵי אַהֲרֹן אֶלָּא עַל יְדֵי שֶׁהוֹרוּ הֲלָכָה בִּפְנֵי מֹשֶׁה רַבָּן (רש"י)

לִכְאוֹרָה בְּנֵי אַהֲרֹן הוֹרוּ הֲלָכָה גַּם בִּפְנֵי אַהֲרֹן אֲבִיהֶם שֶׁהָיָה גַּם רַבָּם, וְהַפְּגִיעָה בִּכְבוֹדוֹ הִיא יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר הַפְּגִיעָה בְּמֹשֶׁה, שֶׁהֲרֵי יֵשׁ עַל כָּךְ צִוּוּי מְפֹרָשׁ "כַּבֵּד אֶת אָבִיךָ"? וְיֵשׁ לְתָרֵץ: מָצִינוּ בְּנוֹגֵעַ לַהֲסָבָה בְּלֵיל הַסֵּדֶר שֶׁתַּלְמִיד שֶׁיּוֹשֵׁב לִפְנֵי רַבּוֹ אֵינוֹ מֵסֵב בְּפָנָיו מִשּׁוּם מוֹרָא וּכְבוֹד הָרַב. וְאִלּוּ בֵּן שֶׁיּוֹשֵׁב לִפְנֵי אָבִיו חַיָּב לְהָסֵב אֲפִילּוּ אִם אָבִיו הוּא גַּם רַבּוֹ, וְהַסִּבָּה לְכָךְ הִיא, שֶׁמִּסְתָּמָא אָבִיו מוֹחֵל עַל כְּבוֹדוֹ. וְהוּא הַדִּין בְּעִנְיָנֵנוּ, פְּגִיעָתָם שֶׁל נָדָב וַאֲבִיהוּא בְּאַהֲרֹן לֹא נֶחְשְׁבָה לְחֵטְא, כִּי מִן הַסְּתָם אַהֲרֹן מָחַל עַל כְּבוֹדוֹ.

שביעי לג וְכָל־כְּלִי־חֶרֶשׂ אֲשֶׁר־יִפֹּל מֵהֶם אֶל־תּוֹכוֹ
כֹּל אֲשֶׁר בְּתוֹכוֹ יִטְמָא וְאֹתוֹ תִשְׁבֹּרוּ: לד מִכָּל־
הָאֹכֶל אֲשֶׁר יֵאָכֵל אֲשֶׁר יָבוֹא עָלָיו מַיִם יִטְמָא
וְכָל־מַשְׁקֶה אֲשֶׁר יִשָּׁתֶה בְּכָל־כְּלִי יִטְמָא: לה וְכֹל
אֲשֶׁר־יִפֹּל מִנִּבְלָתָם | עָלָיו יִטְמָא תַּנּוּר וְכִירַיִם
יֻתָּץ טְמֵאִים הֵם וּטְמֵאִים יִהְיוּ לָכֶם: לו אַךְ מַעְיָן
וּבוֹר מִקְוֵה־מָיִם יִהְיֶה טָהוֹר וְנֹגֵעַ בְּנִבְלָתָם
יִטְמָא: לז וְכִי יִפֹּל מִנִּבְלָתָם עַל־כָּל־זֶרַע זָרוּעַ
אֲשֶׁר יִזָּרֵעַ טָהוֹר הוּא: לח וְכִי יֻתַּן־מַיִם עַל־זֶרַע
וְנָפַל מִנִּבְלָתָם עָלָיו טָמֵא הוּא לָכֶם: ס לט וְכִי
יָמוּת מִן־הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר־הִיא לָכֶם לְאָכְלָה הַנֹּגֵעַ
בְּנִבְלָתָהּ יִטְמָא עַד־הָעָרֶב: מ וְהָאֹכֵל מִנִּבְלָתָהּ
יְכַבֵּס בְּגָדָיו וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב וְהַנֹּשֵׂא אֶת־
נִבְלָתָהּ יְכַבֵּס בְּגָדָיו וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב: מא וְכָל־
הַשֶּׁרֶץ הַשֹּׁרֵץ עַל־הָאָרֶץ שֶׁקֶץ הוּא לֹא יֵאָכֵל:
מב כֹּל הוֹלֵךְ עַל־גָּחוֹן וְכֹל | הוֹלֵךְ עַל־אַרְבַּע עַד
כָּל־מַרְבֵּה רַגְלַיִם לְכָל־הַשֶּׁרֶץ הַשֹּׁרֵץ עַל־הָאָרֶץ
לֹא תֹאכְלוּם כִּי־שֶׁקֶץ הֵם: מג אַל־תְּשַׁקְּצוּ אֶת־
נַפְשֹׁתֵיכֶם בְּכָל־הַשֶּׁרֶץ הַשֹּׁרֵץ וְלֹא תִטַּמְּאוּ
בָּהֶם וְנִטְמֵתֶם בָּם: מד כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם
וְהִתְקַדִּשְׁתֶּם וְהְיִיתֶם קְדֹשִׁים כִּי קָדוֹשׁ אָנִי וְלֹא
תְטַמְּאוּ אֶת־נַפְשֹׁתֵיכֶם בְּכָל־הַשֶּׁרֶץ הָרֹמֵשׂ עַל־
הָאָרֶץ: מה כִּי | אֲנִי יְהוָה הַמַּעֲלֶה אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ
מִצְרַיִם לִהְיֹת לָכֶם לֵאלֹהִים וְהְיִיתֶם קְדֹשִׁים כִּי
קָדוֹשׁ אָנִי: מו זֹאת תּוֹרַת הַבְּהֵמָה וְהָעוֹף וְכֹל
נֶפֶשׁ הַחַיָּה הָרֹמֶשֶׂת בַּמָּיִם וּלְכָל־נֶפֶשׁ הַשֹּׁרֶצֶת
עַל־הָאָרֶץ: מז לְהַבְדִּיל בֵּין הַטָּמֵא וּבֵין הַטָּהֹר
וּבֵין הַחַיָּה הַנֶּאֱכֶלֶת וּבֵין הַחַיָּה אֲשֶׁר לֹא
תֵאָכֵל: פפפ

✦ ✦ ✦

חצי קדיש

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא. אמן בְּעָלְמָא דִּי בְרָא כִרְעוּתֵהּ וַיַּמְלִיךְ מַלְכוּתֵהּ, וְיַצְמַח פּוּרְקָנֵהּ וִיקָרֵב

מְשִׁיחָה. אמן בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל, בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא. יתברך: יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יִתְבָּרַךְ, וְיִשְׁתַּבַּח, וְיִתְפָּאַר, וְיִתְרוֹמַם, וְיִתְנַשֵּׂא, וְיִתְהַדָּר, וְיִתְעַלֶּה, וְיִתְהַלָּל, שְׁמֵהּ דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא. אמן לְעֵלָּא מִן כָּל בִּרְכָתָא וְשִׁירָתָא, תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחֱמָתָא, דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן

✦ ✦ ✦

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי־שיחות חי"ב ע' 50)

וַיָּמֵתוּ לִפְנֵי ה' (י, ב)

שְׁתוּיֵי יַיִן נִכְנְסוּ לַמִּקְדָּשׁ. תֵּדַע, שֶׁאַחֲרֵי מִיתָתָן הִזְהִיר הַנּוֹתָרִים שֶׁלֹּא יִכָּנְסוּ שְׁתוּיֵי יַיִן לַמִּקְדָּשׁ. מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה לוֹ בֶּן בַּיִת וְכוּ' כִּדְאִיתָא בְּוַיִּקְרָא רַבָּה (רש"י)

לִכְאוֹרָה אִם הַכֹּהֲנִים הֻזְהְרוּ שֶׁלֹּא לִשְׁתּוֹת יַיִן רַק לְאַחַר מוֹת נָדָב וַאֲבִיהוּא, מַדּוּעַ נֶעֱנְשׁוּ נָדָב וַאֲבִיהוּא, הֲרֵי לֹא נִצְטַוּוּ שֶׁלֹּא לְהִכָּנֵס שְׁתוּיֵי יַיִן? וְיֵשׁ לוֹמַר שֶׁקּוּשְׁיָא זוֹ רַשִׁ"י מְתָרֵץ בְּהָבִיאוֹ אֶת הֶמְשֵׁךְ דְּבָרָיו "מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה לוֹ בֶּן בַּיִת": בְּנֵי אַהֲרֹן נֶחְשְׁבוּ לִ'בְנֵי בֵּיתוֹ' שֶׁל הַקָּבָ"ה, וְלָכֵן גַּם אִם אָמְנָם לֹא נִצְטַוּוּ שֶׁלֹּא לְהִכָּנֵס שְׁתוּיֵי יַיִן, הָיָה עֲלֵיהֶם לְהָבִין זֹאת מֵעַצְמָם, שֶׁכֵּן בֶּן בֵּיתוֹ שֶׁל הַמֶּלֶךְ מַכִּיר אֶת הַנְהָגוֹתָיו.

צ"א פסוקים, עברי"ה סימן.

מפטיר **יט** א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר: ב זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה לֵאמֹר דַּבֵּר | אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ פָּרָה אֲדֻמָּה תְּמִימָה אֲשֶׁר אֵין־בָּהּ מוּם אֲשֶׁר לֹא־עָלָה עָלֶיהָ עֹל: ג וּנְתַתֶּם אֹתָהּ אֶל־אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְהוֹצִיא אֹתָהּ אֶל־מִחוּץ לַמַّחֲנֶה וְשָׁחַט אֹתָהּ לְפָנָיו: ד וְלָקַח אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן מִדָּמָהּ בְּאֶצְבָּעוֹ וְהִזָּה אֶל־נֹכַח פְּנֵי אֹהֶל־מוֹעֵד מִדָּמָהּ שֶׁבַע פְּעָמִים: ה וְשָׂרַף אֶת־הַפָּרָה לְעֵינָיו אֶת־עֹרָהּ וְאֶת־בְּשָׂרָהּ וְאֶת־דָּמָהּ עַל־פִּרְשָׁהּ יִשְׂרֹף: ו וְלָקַח הַכֹּהֵן עֵץ אֶרֶז וְאֵזוֹב וּשְׁנִי תוֹלָעַת וְהִשְׁלִיךְ אֶל־תּוֹךְ שְׂרֵפַת הַפָּרָה: ז וְכִבֶּס בְּגָדָיו הַכֹּהֵן וְרָחַץ בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם וְאַחַר יָבֹא אֶל־הַמַּחֲנֶה וְטָמֵא הַכֹּהֵן עַד־הָעָרֶב: ח וְהַשֹּׂרֵף אֹתָהּ יְכַבֵּס בְּגָדָיו בַּמַּיִם וְרָחַץ בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב: ט וְאָסַף | אִישׁ טָהוֹר אֵת אֵפֶר הַפָּרָה וְהִנִּיחַ מִחוּץ לַמַّחֲנֶה בְּמָקוֹם טָהוֹר וְהָיְתָה לַעֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁמֶרֶת לְמֵי נִדָּה חַטָּאת הִוא: י וְכִבֶּס הָאֹסֵף אֶת־אֵפֶר הַפָּרָה אֶת־בְּגָדָיו וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב וְהָיְתָה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְלַגֵּר הַגָּר בְּתוֹכָם לְחֻקַּת עוֹלָם: יא הַנֹּגֵעַ בְּמֵת לְכָל־נֶפֶשׁ אָדָם וְטָמֵא שִׁבְעַת יָמִים: יב הוּא יִתְחַטָּא־בוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִטְהָר וְאִם־לֹא יִתְחַטָּא בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי לֹא יִטְהָר: יג כָּל־הַנֹּגֵעַ בְּמֵת בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם אֲשֶׁר־יָמוּת וְלֹא יִתְחַטָּא אֶת־מִשְׁכַּן יְהוָה טִמֵּא וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִיִּשְׂרָאֵל כִּי מֵי נִדָּה לֹא־זֹרַק עָלָיו טָמֵא יִהְיֶה עוֹד טֻמְאָתוֹ בוֹ: יד זֹאת הַתּוֹרָה אָדָם כִּי־יָמוּת בְּאֹהֶל כָּל־הַבָּא אֶל־הָאֹהֶל וְכָל־אֲשֶׁר בָּאֹהֶל יִטְמָא שִׁבְעַת יָמִים: טו וְכֹל כְּלִי פָתוּחַ אֲשֶׁר אֵין־צָמִיד פָּתִיל עָלָיו טָמֵא הוּא: טז וְכֹל אֲשֶׁר־יִגַּע עַל־פְּנֵי הַשָּׂדֶה בַּחֲלַל־חֶרֶב אוֹ בְמֵת אוֹ בְעֶצֶם אָדָם אוֹ בְקָבֶר יִטְמָא שִׁבְעַת יָמִים: יז וְלָקְחוּ לַטָּמֵא מֵעֲפַר שְׂרֵפַת הַחַטָּאת וְנָתַן עָלָיו מַיִם חַיִּים אֶל־כֶּלִי: יח וְלָקַח אֵזוֹב וְטָבַל בַּמַּיִם אִישׁ טָהוֹר וְהִזֶּה עַל־הָאֹהֶל וְעַל־כָּל־הַכֵּלִים וְעַל־הַנְּפָשׁוֹת אֲשֶׁר הָיוּ־שָׁם וְעַל־הַנֹּגֵעַ בַּעֶצֶם אוֹ בֶחָלָל אוֹ בַמֵּת אוֹ בַקָּבֶר: יט וְהִזָּה הַטָּהֹר עַל־הַטָּמֵא בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְחִטָּאוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְכִבֶּס בְּגָדָיו וְרָחַץ בַּמַּיִם וְטָהֵר בָּעָרֶב: כ וְאִישׁ אֲשֶׁר־יִטְמָא וְלֹא יִתְחַטָּא וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִתּוֹךְ הַקָּהָל כִּי אֶת־מִקְדַּשׁ יְהוָה טִמֵּא מֵי נִדָּה לֹא־זֹרַק עָלָיו טָמֵא הוּא: כא וְהָיְתָה לָהֶם לְחֻקַּת עוֹלָם וּמַזֵּה מֵי־הַנִּדָּה יְכַבֵּס בְּגָדָיו וְהַנֹּגֵעַ בְּמֵי הַנִּדָּה יִטְמָא עַד־הָעָרֶב: כב וְכֹל אֲשֶׁר־יִגַּע־בּוֹ הַטָּמֵא יִטְמָא וְהַנֶּפֶשׁ הַנֹּגַעַת תִּטְמָא עַד־הָעָרֶב: פ

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֵץ־חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ, וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר. דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי־נֹעַם, וְכָל־נְתִיבֹתֶיהָ שָׁלוֹם. אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ, בִּשְׂמֹאלָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד. יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בִּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בֶּאֱמֶת בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבִנְבִיאֵי הָאֱמֶת וָצֶדֶק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

עטרת מרים

תוֹכֶן הַנְּבוּאָה הִיא נֶחָמָה לְיִשְׂרָאֵל **טז** וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר: עַתָּה בָּא לְפָרֵשׁ דְּבָרָיו, מַה שֶּׁאָמַר בַּתְּחִלָּה וְהִרְבֵּיתִי עֲלֵיכֶם אָדָם וְאַחַר כָּךְ וְהוֹלַכְתִּי עֲלֵיכֶם אָדָם, שֶׁרְמָז בָּזֶה שֶׁגְּאוּלַּת כּוֹרֶשׁ לֹא תִּהְיֶה נִצְחִית, וְלָמָּה יַגְלֶם וְיַחֲזוֹר וִיקַבְּצֵם? אָמַר. **יז** בֶּן־אָדָם בֵּית יִשְׂרָאֵל יֹשְׁבִים עַל־אַדְמָתָם בְּבֵית שֵׁנִי וַיְטַמְּאוּ אוֹתָהּ בְּדַרְכָּם וּבַעֲלִילוֹתָם כְּטֻמְאַת הַנִּדָּה הָיְתָה דַרְכָּם לְפָנַי שֶׁעַל יְדֵי זֶה הִיא מְרוּחֶקֶת מִבַּעְלָהּ, וְצִפִּיתִי שֶׁיִּטַּהֲרוּ מִטּוּמְאָתָם וְאָשׁוּב אֲלֵיהֶם: **יח** וָאֶשְׁפֹּךְ חֲמָתִי עֲלֵיהֶם עַל־הַדָּם בַּעֲבוּר דַּם הַנָּקִי אֲשֶׁר־שָׁפְכוּ עַל־הָאָרֶץ וּבְגִלּוּלֵיהֶם טִמְּאוּהָ שֶׁעַל שְׁנֵיהֶם תָּקִיא הָאָרֶץ אֶת יוֹשְׁבֶיהָ: **יט** וָאֲפִיץ אֹתָם בַּגּוֹיִם וּמִן הַגּוֹיִם וַיִּזָּרוּ בָּאֲרָצוֹת כְּגִמּוּל כְּדַרְכָּם וְכַעֲלִילוֹתָם שְׁפַטְתִּים: **כ** וַיָּבוֹא אֶל־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר־בָּאוּ שָׁם וַיְחַלְּלוּ אֶת־שֵׁם קָדְשִׁי בֵּאֲמֹר לָהֶם כִּי הַגּוֹיִם הָהֵם אָמְרוּ עֲלֵיהֶם הֵנָּה עַם־יְהוָה אֵלֶּה

הפטרת פרשת פרה לקריאה בציבור

ולשמו"ת ביחזקאל פרק לו

לו **טז** וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר: **יז** בֶּן־אָדָם בֵּית יִשְׂרָאֵל יֹשְׁבִים עַל־אַדְמָתָם וַיְטַמְּאוּ אוֹתָהּ בְּדַרְכָּם וּבַעֲלִילוֹתָם כְּטֻמְאַת הַנִּדָּה הָיְתָה דַרְכָּם לְפָנַי: **יח** וָאֶשְׁפֹּךְ חֲמָתִי עֲלֵיהֶם עַל־הַדָּם אֲשֶׁר־שָׁפְכוּ עַל־הָאָרֶץ וּבְגִלּוּלֵיהֶם טִמְּאוּהָ: **יט** וָאֲפִיץ אֹתָם בַּגּוֹיִם וַיִּזָּרוּ בָּאֲרָצוֹת כְּדַרְכָּם וְכַעֲלִילוֹתָם שְׁפַטְתִּים: **כ** וַיָּבוֹא אֶל־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר־בָּאוּ שָׁם וַיְחַלְּלוּ

שי למורא

יז) הָיְתָה דַרְכָּם לְפָנַי, הָיְתָה דַרְכָּם טְמֵאָה לְפָנַי עַד לְהַרְחִיקָם. **כ)** וַיָּבוֹא, לְפִי פְּשׁוּטוֹ מוּסָב עַל "בֵּית יִשְׂרָאֵל" שֶׁנֶּאֱמַר לְעֵיל, שֶׁהוּא לְשׁוֹן יָחִיד. וּמִדְּרָשׁוֹ, הקב"ה בָּא עִמָּהֶם בַּגּוֹלָה. בֶּאֱמֹר לָהֶם וגו', וּמַהוּ הַחִלּוּל, בֶּאֱמֹר אוֹיְבֵיהֶם עֲלֵיהֶם "עַם ה' אֵלֶּה וּמֵאַרְצוֹ יָצָאוּ", וְלֹא הָיְתָה יְכֹלֶת בְּיָדוֹ לְהַצִּיל אֶת עַמּוֹ

שי למורא

וְאֶת אַרְצוֹ. כב) אֲנִי עוֹשֶׂה, אֶת הַתְּשׁוּעָה שֶׁאוֹשִׁיעַ אֶתְכֶם. כד) וְלָקַחְתִּי אֶתְכֶם מִן הַגּוֹיִם וגו׳, וּבְזֶה אֶקַּדֵּשׁ אֶת שְׁמִי. כו) אֶת לֵב הָאֶבֶן, הַלֵּב הֶחָזָק וְהַקָּשֶׁה כְּאֶבֶן. לֵב בָּשָׂר, לֵב נִכְנָע וְרַךְ כְּבָשָׂר. כז) וְאֶת רוּחִי אֶתֵּן בְּקִרְבְּכֶם, כְּלוֹמַר, אַחֲזִיר לָכֶם רוּחַ הַנְּבוּאָה. כח) וְהָיִיתֶם לִי לְעָם, לִשְׁמֹר מִצְוֹתַי. אֶהְיֶה לָכֶם לֵאלֹהִים, לַעֲזֹר לָכֶם וּלְהוֹשִׁיעַ אֶתְכֶם. לא) וּנְקֹטַתֶּם בִּפְנֵיכֶם, וְתִתְקוֹטְטוּ עַל עַצְמְכֶם, לוֹמַר, לָמָּה עָשִׂינוּ מַעֲשִׂים כָּאֵלּוּ.

עטרת מרים

וּמֵאַרְצוֹ יָצָאוּ כִּי אֵין לוֹ יְכוֹלֶת לְהַשְׁאִירָם בְּאַרְצוֹ: **כא** וָאֶחְמֹל עַל־שֵׁם קָדְשִׁי אֲשֶׁר חִלְּלֻהוּ בֵּית יִשְׂרָאֵל בַּגּוֹיִם אֲשֶׁר־בָּאוּ שָׁמָּה: **כב** לָכֵן אֱמֹר לְבֵית־יִשְׂרָאֵל כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִֹה לֹא לְמַעַנְכֶם אֲנִי עֹשֶׂה בֵּית יִשְׂרָאֵל כִּי אִם־לְשֵׁם־קָדְשִׁי אֲשֶׁר חִלַּלְתֶּם בַּגּוֹיִם אֲשֶׁר־בָּאתֶם שָׁם: **כג** וְקִדַּשְׁתִּי אֶת־שְׁמִי הַגָּדוֹל הַמְחֻלָּל בַּגּוֹיִם אֲשֶׁר חִלַּלְתֶּם בְּתוֹכָם וְיָדְעוּ הַגּוֹיִם כִּי־אֲנִי יְהוָֹה נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִֹה בְּהִקָּדְשִׁי בָכֶם לְעֵינֵיהֶם: **כד** וְלָקַחְתִּי אֶתְכֶם מִן־הַגּוֹיִם וְקִבַּצְתִּי אֶתְכֶם מִכָּל־הָאֲרָצוֹת וְהֵבֵאתִי אֶתְכֶם אֶל־אַדְמַתְכֶם: **כה** וְזָרַקְתִּי עֲלֵיכֶם מַיִם טְהוֹרִים וּטְהַרְתֶּם מִכָּל טֻמְאוֹתֵיכֶם וּמִכָּל־גִּלּוּלֵיכֶם אֲטַהֵר אֶתְכֶם: **כו** וְנָתַתִּי לָכֶם לֵב חָדָשׁ וְרוּחַ חֲדָשָׁה אֶתֵּן בְּקִרְבְּכֶם וַהֲסִרֹתִי אֶת־לֵב הָאֶבֶן מִבְּשַׂרְכֶם וְנָתַתִּי לָכֶם לֵב בָּשָׂר: **כז** וְאֶת־רוּחִי אֶתֵּן בְּקִרְבְּכֶם וְעָשִׂיתִי אֵת אֲשֶׁר־בְּחֻקַּי תֵּלֵכוּ וּמִשְׁפָּטַי תִּשְׁמְרוּ וַעֲשִׂיתֶם: **כח** וְיָשַׁבְתֶּם בָּאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לַאֲבֹתֵיכֶם וִהְיִיתֶם לִי לְעָם וְאָנֹכִי אֶהְיֶה לָכֶם לֵאלֹהִים: **כט** וְהוֹשַׁעְתִּי אֶתְכֶם מִכֹּל טֻמְאוֹתֵיכֶם וְקָרָאתִי אֶל־הַדָּגָן וְהִרְבֵּיתִי אֹתוֹ וְלֹא־אֶתֵּן עֲלֵיכֶם רָעָב: **ל** וְהִרְבֵּיתִי אֶת־פְּרִי הָעֵץ וּתְנוּבַת הַשָּׂדֶה לְמַעַן אֲשֶׁר לֹא תִקְחוּ עוֹד חֶרְפַּת רָעָב בַּגּוֹיִם: **לא** וּזְכַרְתֶּם אֶת־דַּרְכֵיכֶם הָרָעִים וּמַעַלְלֵיכֶם אֲשֶׁר לֹא־טוֹבִים וּנְקֹטַתֶּם בִּפְנֵיכֶם עַל עֲוֹנֹתֵיכֶם וְעַל תּוֹעֲבוֹתֵיכֶם: **לב** לֹא לְמַעַנְכֶם אֲנִי־עֹשֶׂה נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִֹה יוֹדֵעַ לָכֶם בּוֹשׁוּ וְהִכָּלְמוּ

וּתְנוּבַת הַשָּׂדֶה לְמַעַן אֲשֶׁר לֹא תִקְחוּ לֹא יִסְבְּלוּ עוֹד חֶרְפַּת רָעָב בַּגּוֹיִם כִּי מֵאָז לֹא יִקְרְאוּ לָכֶם חִסְרֵי לֶחֶם, כְּשֶׁאָדָם יוֹצֵא מֵאַרְצוֹ לְאֶרֶץ אַחֶרֶת בַּעֲבוּר הָרָעָב הוּא חֶרְפָּה: **לא** וּזְכַרְתֶּם וְכַאֲשֶׁר תִּזְכְּרוּ אֶת־דַּרְכֵיכֶם הָרָעִים וּמַעַלְלֵיכֶם אֲשֶׁר לֹא־טוֹבִים וּנְקֹטַתֶּם בִּפְנֵיכֶם וְתִתְחָרְטוּ תָּמִיד עַל עֲוֹנֹתֵיכֶם וְעַל תּוֹעֲבוֹתֵיכֶם: **לב** לֹא לְמַעַנְכֶם אֲנִי־עֹשֶׂה הוֹאִיל נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִֹה יוֹדֵעַ לָכֶם שֶׁאֵין הַגְּאוּלָּה לְמַעַנְכֶם כִּי

עטרת מרים

בָּוֹשׁוּ וְהִכָּלְמוּ מִדַּרְכֵיכֶם אֲשֶׁר לֹא טוֹבִים בֵּית יִשְׂרָאֵל: לג כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוֹה בְּיוֹם טַהֲרִי כְּשֶׁאֲכַפֵּר אֶתְכֶם מִכֹּל עֲוֹנוֹתֵיכֶם וְהוֹשַׁבְתִּי לְהִיוֹת מִיוֹשֶׁבֶת בַּאֲנָשִׁים אֶת־הֶעָרִים וְנִבְנוּ הֶחֳרָבוֹת: לד וְהָאָרֶץ הַנְּשַׁמָּה הַשּׁוֹמֵמָה תֵּעָבֵד אִז בַּחֲרִישָׁה וּבְזִרִיעָה תַּחַת אֲשֶׁר הָיְתָה שְׁמָמָה לְעֵינֵי כָּל־עוֹבֵר: לה הָעוֹבְרִים דֶּרֶךְ פָּם יִתְמְהוּ וְאָמְרוּ הַנֵּה הָאָרֶץ הַלַּזוֹ הַנְּשַׁמָּה הָיְתָה כְּגַן הַנִּטּוּעָה בְּעֵדֶן וְהֶעָרִים הֶחֳרֵבוֹת וְהַנְּשַׁמּוֹת וְהַנֶּהֱרָסוֹת בְּצוּרוֹת יָשֶׁבוּ נִתְיַשְּׁבוּ בַּאֲנָשִׁים: לו וְיָדְעוּ הַגּוֹיִם אֲשֶׁר יִשָּׁאֲרוּ סְבִיבוֹתֵיכֶם כִּי ׀ אֲנִי יְהוָה בָּנִיתִי הַנֶּהֱרָסוֹת נָטַעְתִּי הַנְּשַׁמָּה וְלֹא נַעֲשָׂה הַדָּבָר בְּמִקְרֵה אֲנִי יְהוָה דִּבַּרְתִּי וְעָשִׂיתִי אֲנִי הוּא הַמְדַבֵּר שֶׁכֵּן יִהְיֶה, וַאֲנִי הוּא הָעוֹשֶׂה הַדָּבָר:

שי למורא

לד) הַנְּשַׁמָּה, אֲשֶׁר הָיְתָה שוֹמֵמָה עַד עַכְשָׁיו. הַלַּזוֹ, הַזֹּאת. כְּמוֹ שֶׁיֵּאָמֵר בְּלָשׁוֹן זָכָר "הָאִישׁ הַלָּזֶה" (בראשית כד,סה). לה) בְּצוּרוֹת יָשֶׁבוּ, נִהְיוּ מְיֻשָּׁבוֹת בַּאֲנָשִׁים וּבְמִגְדָּלִים וּבְחוֹמוֹת.

מִדַּרְכֵיכֶם בֵּית יִשְׂרָאֵל: לג כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוֹה בְּיוֹם טַהֲרִי אֶתְכֶם מִכֹּל עֲוֹנוֹתֵיכֶם וְהוֹשַׁבְתִּי אֶת־הֶעָרִים וְנִבְנוּ הֶחֳרָבוֹת: לד וְהָאָרֶץ הַנְּשַׁמָּה תֵּעָבֵד תַּחַת אֲשֶׁר הָיְתָה שְׁמָמָה לְעֵינֵי כָּל־עוֹבֵר: לה וְאָמְרוּ הָאָרֶץ הַלַּזוֹ הַנְּשַׁמָּה הָיְתָה כְּגַן־עֵדֶן וְהֶעָרִים הֶחֳרֵבוֹת וְהַנְּשַׁמּוֹת וְהַנֶּהֱרָסוֹת בְּצוּרוֹת יָשָׁבוּ: לו וְיָדְעוּ הַגּוֹיִם אֲשֶׁר יִשָּׁאֲרוּ סְבִיבוֹתֵיכֶם כִּי ׀ אֲנִי יְהוָה בָּנִיתִי הַנֶּהֱרָסוֹת נָטַעְתִּי הַנְּשַׁמָּה אֲנִי יְהוָה דִּבַּרְתִּי וְעָשִׂיתִי:

ההפטרה לשמו"ת לקמן עמודים רמג - רמד

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק: נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא יָשׁוּב רֵיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׂמֵּחַ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ. מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ:

שַׂמְּחֵנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא עַבְדֶּךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ, בִּמְהֵרָה יָבוֹא וְיָגֵל לִבֵּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מָגֵן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שֶׁנָּתַתָּ לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לִקְדֻשָּׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ

מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ. יִתְבָּרֵךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

הַמּוֹלָד: יוֹם ו׳, שָׁעָה 4 וְ–36 דַּקּוֹת אַחֲרֵי הַצָּהֳרַיִם.
רֹאשׁ־חֹדֶשׁ נִיסָן, בְּיוֹם הַשַּׁבָּת־קוֹדֶשׁ, הַבָּא עָלֵינוּ לְטוֹבָה.

הפטרה לפרשת שמיני לשמו״ת

בשמואל ב פרק ו

ו א וַיֹּסֶף עוֹד דָּוִד אֶת־כָּל־בָּחוּר בְּיִשְׂרָאֵל
שְׁלֹשִׁים אָלֶף: ב וַיָּקָם | וַיֵּלֶךְ דָּוִד וְכָל־הָעָם
אֲשֶׁר אִתּוֹ מִבַּעֲלֵי יְהוּדָה לְהַעֲלוֹת מִשָּׁם אֶת
אֲרוֹן הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר־נִקְרָא שֵׁם שֵׁם יְהוָה
צְבָאוֹת יֹשֵׁב הַכְּרֻבִים עָלָיו: ג וַיַּרְכִּבוּ אֶת־
אֲרוֹן הָאֱלֹהִים אֶל־עֲגָלָה חֲדָשָׁה וַיִּשָּׂאֻהוּ
מִבֵּית אֲבִינָדָב אֲשֶׁר בַּגִּבְעָה וְעֻזָּא וְאַחְיוֹ בְּנֵי
אֲבִינָדָב נֹהֲגִים אֶת־הָעֲגָלָה חֲדָשָׁה: ד וַיִּשָּׂאֻהוּ
מִבֵּית אֲבִינָדָב אֲשֶׁר בַּגִּבְעָה עִם אֲרוֹן
הָאֱלֹהִים וְאַחְיוֹ הֹלֵךְ לִפְנֵי הָאָרוֹן: ה וְדָוִד |
וְכָל־בֵּית יִשְׂרָאֵל מְשַׂחֲקִים לִפְנֵי יְהוָה בְּכָל
עֲצֵי בְרוֹשִׁים וּבְכִנֹּרוֹת וּבִנְבָלִים
וּבְתֻפִּים וּבִמְנַעֲנְעִים וּבְצֶלְצְלִים: ו וַיָּבֹאוּ עַד־גֹּרֶן נָכוֹן
וַיִּשְׁלַח עֻזָּה אֶל־אֲרוֹן הָאֱלֹהִים
וַיֹּאחֶז בּוֹ כִּי שָׁמְטוּ הַבָּקָר: ז וַיִּחַר־אַף יְהוָה בְּעֻזָּה וַיַּכֵּהוּ
שָׁם הָאֱלֹהִים עַל־הַשָּׁל וַיָּמָת שָׁם עִם אֲרוֹן
הָאֱלֹהִים: ח וַיֵּחַר לְדָוִד עַל־אֲשֶׁר פָּרַץ יְהוָה

שי למורא

א וַיֹּסֶף עוֹד דָּוִד אֶת כָּל בָּחוּר בְּיִשְׂרָאֵל, לִפְי שֶׁהָיוּ רַבִּים נֶאֱסָפִים אֵלָיו מֵעֵת הִמָּלְכוֹ, אָמַר כָּאן שֶׁהוֹסִיף עוֹד לֶאֱסֹף אֵלָיו אֶת הַנִּבְחָרִים בְּיִשְׂרָאֵל לְהַעֲלוֹת אֶת אֲרוֹן הַקֹּדֶשׁ. וּבִירוּשַׁלְמִי (סנהדרין פרק י׳ הלכה ב׳) לְמִדּוּ מִכָּאן שֶׁדָּוִד הַמֶּלֶךְ סָמַךְ בְּיוֹם אֶחָד שְׁלֹשִׁים אֶלֶף מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁיִּהְיוּ רְאוּיִים לַסַּנְהֶדְרִין. וּרְאֵה רַמְבַּ״ם הִלְכוֹת סַנְהֶדְרִין פֶּרֶק ד׳ הֲלָכָה ז׳. **ב** מִבַּעֲלֵי יְהוּדָה, הִיא ״קִרְיַת יְעָרִים״, שֶׁלְּשָׁם הֶעֱלָה אֲרוֹן הַקֹּדֶשׁ מִבֵּית שֶׁמֶשׁ. אֲשֶׁר נִקְרָא שֵׁם שֵׁם ה׳ וגו׳, אֲשֶׁר נִקְרָא לוֹ לָאָרוֹן שֵׁם, וּמַהוּ הַשֵּׁם, שֶׁיִּהְיֶה ה׳ צְבָאוֹת יוֹשֵׁב הַכְּרוּבִים עָלָיו. **ג** אֶל עֲגָלָה חֲדָשָׁה, לִכְבוֹד אֲרוֹן הַקֹּדֶשׁ עָשׂוּ עֲגָלָה חֲדָשָׁה שֶׁלֹּא הִשְׁתַּמְּשׁוּ בָּהּ לְצֹרֶךְ הֶדְיוֹט. אֲבָל טָעוּ בַּדָּבָר, כִּי לֹא זֶהוּ הַכָּבוֹד שֶׁצָּרִיךְ לַעֲשׂוֹת לוֹ, אֶלָּא כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה ״בַּכְּתֵף יִשָּׂאוּ״ (במדבר ז,ט) עַל יְדֵי הַלְּוִיִּם. נֹהֲגִים אֶת הָעֲגָלָה, הָעֲגָלָה הָיְתָה רְתוּמָה לְבָקָר, וְהֵם נֹהֲגוּ בָּהּ. **ד** וַיִּשָּׂאֻהוּ וגו׳, הַבָּקָר נָשְׂאוּ אֶת הָעֲגָלָה עִם הָאָרוֹן אֲשֶׁר עָלָיו. **ה** בְּכָל עֲצֵי בְרוֹשִׁים, בְּכָל כְּלֵי שִׁיר הָעֲשׂוּיִים מֵעֲצֵי בְּרוֹשִׁים. **ו** וַיִּשְׁלַח עֻזָּה, הוֹשִׁיט אֶת יָדוֹ. כִּי שָׁמְטוּ הַבָּקָר, כִּי שָׁמְטוּהוּ הַבָּקָר וְנִעְנְעוּהוּ. **ז** וַיִּחַר אַף ה׳ בְּעֻזָּה, עַל שֶׁהוֹשִׁיט יָדוֹ לַאֲרוֹן הַקֹּדֶשׁ, וְלֹא נִתְּנָה רְשׁוּת כִּי־אִם לַלְּוִיִּם. וְעוֹד, שֶׁהָיָה לוֹ לִדְרֹשׁ קַל־וָחֹמֶר, אִם הָאָרוֹן נוֹשֵׂא אֶת נוֹשְׂאָיו כְּפִי שֶׁהָיָה בְּעֶבְרָם בַּיַּרְדֵּן בִּזְמַן יְהוֹשֻׁעַ, הוּא עַצְמוֹ לֹא כָּל־שֶׁכֵּן. עַל הַשָּׁל, עַל הַשִּׂכְחָה וְהַשְּׁגָגָה. עִם אֲרוֹן, סְמוּךְ לַאֲרוֹן הַקֹּדֶשׁ. **ח** וַיֵּחַר לְדָוִד, עַל עַצְמוֹ חָרָה

עטרת מרים

א כְּשֶׁהִמְלִיכוּ אֶת דָּוִד בְּחֶבְרוֹן נֶאֱסְפוּ עָלָיו רַבִּים, וְזוֹ הָיְתָה אֲסִיפָה שֵׁנִיָּה, לָזֶה אָמַר וַיֹּסֶף עוֹד דָּוִד אֶת־כָּל־בָּחוּר בְּיִשְׂרָאֵל שְׁלֹשִׁים אָלֶף לְהַעֲלוֹת הָאָרוֹן: **ב** וַיָּקָם | וַיֵּלֶךְ דָּוִד וְכָל־הָעָם אֲשֶׁר אִתּוֹ מִבַּעֲלֵי יְהוּדָה הִיא קִרְיַת יְעָרִים (יהושע טו ט) כִּי בָּאוּ שָׁמָּה לְהַעֲלוֹת מִשָּׁם אֶת אֲרוֹן הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר־נִקְרָא לוֹ לָאָרוֹן שֵׁם וּמַהוּ הַשֵּׁם, שֵׁם יְהוָה צְבָאוֹת יֹשֵׁב הַכְּרֻבִים עָלָיו: **ג** וַיַּרְכִּבוּ אֶת־אֲרוֹן הָאֱלֹהִים אֶל־עֲגָלָה חֲדָשָׁה עַל יְדֵי הַבָּקָר אֲשֶׁר מָשְׁכוּ הָעֲגָלָה מִבֵּית אֲבִינָדָב אֲשֶׁר בַּגִּבְעָה וְעֻזָּא וְאַחְיוֹ בְּנֵי אֲבִינָדָב נֹהֲגִים נָהֲגוּ הַבָּקָר הַמּוֹשְׁכִים אֶת־הָעֲגָלָה חֲדָשָׁה: **ד** וַיִּשָּׂאֻהוּ עַל יְדֵי הַבָּקָר אֲשֶׁר מָשְׁכוּ הָעֲגָלָה מִבֵּית אֲבִינָדָב אֲשֶׁר בַּגִּבְעָה עִם אֲרוֹן הָאֱלֹהִים וְאַחְיוֹ הָלַךְ לִפְנֵי הָאָרוֹן, וְלָזֶה הִרְגִּישׁ הוּא אֲשֶׁר שָׁמְטוּ הַבָּקָר לָאָרוֹן, וְאַחְיוֹ אָחִיו לֹא הִרְגִּישׁ: **ה** וְדָוִד | וְכָל־בֵּית יִשְׂרָאֵל מְשַׂחֲקִים לִפְנֵי יְהוָה בְּכָל כְּלֵי שִׁיר הָעֲשׂוּיִים מֵעֲצֵי בְרוֹשִׁים וּבְכִנֹּרוֹת וּבִנְבָלִים וּבְתֻפִּים וּבִמְנַעֲנְעִים וּבְצֶלְצְלִים: **ו** וַיָּבֹאוּ עַד־גֹּרֶן נָכוֹן וַיִּשְׁלַח עֻזָּה הוֹשִׁיט אֶת יָדוֹ אֶל־אֲרוֹן הָאֱלֹהִים וַיֹּאחֶז בּוֹ כִּי שָׁמְטוּ הַבָּקָר וְהָשַׁב עֻזָּה שֶׁיִּפּוֹל מִן הָעֲגָלָה: **ז** וַיִּחַר־אַף יְהוָה בְּעֻזָּה עַל מִיעוּט הַאֲמָנָתוֹ בָּהּ, לַחֲשׁוֹב שֶׁיִּפּוֹל אֲרוֹנוֹ לָאָרֶץ וַיַּכֵּהוּ שָׁם הָאֱלֹהִים עַל־הַשָּׁל עַל הַשִּׁגְגָה וַיָּמָת שָׁם עִם סְמוּךְ לַאֲרוֹן הָאֱלֹהִים: **ח** וַיֵּחַר לְדָוִד עַל עַצְמוֹ חָרָה כְּדֶרֶךְ הַמֵּיצַר וְנִבְהָל עַל אֲשֶׁר פָּרַץ יְהוָה פֶּרֶץ בְּעֻזָּה וַיִּקְרָא לַמָּקוֹם הַהוּא פֶּרֶץ

עטרת מרים

עָזָּה עַד הַיּוֹם הַזֶּה: ט וַיִּרָא דָוִד אֶת־יְהוָה בַּיּוֹם הַהוּא וַיֹּאמֶר
אֵיךְ יָבוֹא אֵלַי אֲרוֹן יְהוָה הֲלֹא אִי אֶפְשָׁר לִהְיוֹת נִזְהָר בִּקְדוּשָׁתוֹ:
י וְלֹא־אָבָה דָוִד לְהָסִיר אֵלָיו אֶת־אֲרוֹן יְהוָה עַל־עִיר דָּוִד וַיַּטֵּהוּ
דָוִד נְטָה אוֹתוֹ מִדַּרְךְ עִיר דָּוִד אֶל בֵּית עֹבֵד־אֱדֹם הַגִּתִּי: יא וַיֵּשֶׁב אֲרוֹן
יְהוָה בֵּית עֹבֵד אֱדֹם הַגִּתִּי לֵוִי
הָיָה וּמִן הַשּׁוֹעֲרִים הָיָה (ד"ה־א טו כא),
וּקְרָאוֹ גִּתִּי לְפִי שֶׁהִתְגּוֹרֵר בְּגַת שֶׁלֹּשָׁה
חֳדָשִׁים וַיְבָרֶךְ יְהוָה אֶת־עֹבֵד
אֱדֹם וְאֶת־כָּל־בֵּיתוֹ: יב וַיֻּגַּד
לַמֶּלֶךְ דָּוִד לֵאמֹר בֵּרַךְ יְהוָה
אֶת־בֵּית עֹבֵד אֱדֹם וְאֶת־כָּל־
אֲשֶׁר־לוֹ בַּעֲבוּר אֲרוֹן הָאֱלֹהִים
אֲשֶׁר יוֹשֵׁב בְּבֵיתוֹ, וַיֵּלֶךְ דָּוִד וַיַּעַל
אֶת־אֲרוֹן הָאֱלֹהִים מִבֵּית עֹבֵד
אֱדֹם לְעִיר דָּוִד הִיא צִיּוֹן בְּשִׂמְחָה:
יג וַיְהִי כִּי צָעֲדוּ נֹשְׂאֵי אֲרוֹן
יְהוָה שִׁשָּׁה צְעָדִים פְּסִיעוֹת וַיִּזְבַּח
שׁוֹר וּמְרִיא שׁוֹר פַּטָּם: יד וְדָוִד
מְכַרְכֵּר מְרַקֵּד בְּכָל עֹז לִפְנֵי יְהוָה
וְדָוִד חָגוּר אֵפוֹד בָּד מַלְבּוּשׁ עֲשׂוּי
כִּדְמוּת הָאֵפוֹד שֶׁל כֹּהֵן גָּדוֹל:
טו וְדָוִד וְכָל־בֵּית יִשְׂרָאֵל
מַעֲלִים אֶת־אֲרוֹן יְהוָה בִּתְרוּעָה
וּבְקוֹל שוֹפָר: טז וְהָיָה אֲרוֹן
יְהוָה בָּא עִיר דָּוִד וּמִיכַל בַּת־
שָׁאוּל נִשְׁקְפָה | הִבִּיטָה בְּעַד
הַחַלּוֹן וַתֵּרֶא אֶת־הַמֶּלֶךְ דָּוִד
מְפַזֵּז וּמְכַרְכֵּר לִפְנֵי יְהוָה וַתָּבֶז
לוֹ בְּלִבָּהּ בִּזְּתָה אוֹתוֹ בְּלִבָּהּ כִּי
חָשְׁבָה שֶׁאֵין זֶה מִדַّרְךְ הַמֶּלֶךְ:
יז וַיָּבִאוּ אֶת־אֲרוֹן יְהוָה וַיַּצִּיגוּ
אֹתוֹ בִּמְקוֹמוֹ בְּמָקוֹם שֶׁהֵכִין לוֹ
בְּתוֹךְ הָאֹהֶל אֲשֶׁר נָטָה־לוֹ דָוִד
וַיַּעַל דָּוִד עֹלוֹת לִפְנֵי יְהוָה
וּשְׁלָמִים: יח וַיְכַל דָּוִד מֵהַעֲלוֹת
הָעוֹלָה וְהַשְּׁלָמִים וַיְבָרֶךְ אֶת־
הָעָם בְּשֵׁם יְהוָה צְבָאוֹת:
יט וַיְחַלֵּק לְכָל־הָעָם הַבָּאִים עִם
הָאָרוֹן לְכָל־הֲמוֹן יִשְׂרָאֵל לְמֵאִישׁ וְעַד־אִשָּׁה לְאִישׁ לְכָל אֶחָד חַלַּת לָחֶם אַחַת וְאֶשְׁפָּר מָנָה יָפָה בְּשָׂר אֶחָד וַאֲשִׁישָׁה אֶחָת כְּלִי אֲשֶׁר יָשִׂימוּ בָּהּ הַיָּיִן, וַיֵּלֶךְ כָּל־הָעָם אִישׁ לְבֵיתוֹ:

שי למורא

לו, כְּדַרְךְ הַמֵּצַר וְנִבְהָל. ט) אֵיךְ יָבוֹא אֵלַי וגו', כִּי חָשַׁב שֶׁאִי אֶפְשָׁר לִהְיוֹת נִזְהָר בִּקְדֻשָּׁתוֹ. י) וַיַּטֵּהוּ דָוִד, הִטָּה אוֹתוֹ מִדַּרְךְ עִיר דָּוִד אֶל בֵּית עוֹבֵד אֱדוֹם. הַגִּתִּי, שֶׁהָיָה מִתְגּוֹרֵר בְּגַת. וְהָיָה מִשֵּׁבֶט לֵוִי מִן הַשּׁוֹעֲרִים, כַּכָּתוּב בְּסֵפֶר "דִּבְרֵי הַיָּמִים". יא) וַיְבָרֶךְ ה' אֶת עֹבֵד אֱדֹם, אִשְׁתּוֹ וּשְׁמוֹנָה כַּלּוֹתֶיהָ יָלְדוּ שִׁשָּׁה בָּנִים בְּכֶרֶם אַחַת, וְכַכָּתוּב בְּ"דִּבְרֵי הַיָּמִים" רִבּוּי הַבָּנִים שֶׁהָיוּ לָהֶם. יב) עִיר דָּוִד, לְעִיר דָּוִד. יד) מְכַרְכֵּר, מְרַקֵּד מִתּוֹךְ שִׂמְחָה. אֵפוֹד בָּד, מְעִיל עָשׂוּי מִפִּשְׁתָּן. טז) מְפַזֵּז, גַּם הוּא עִנְיַן רִקּוּד (בִּפְזִיזוּת וּמְהִירוּת). וַתָּבֶז לוֹ בְּלִבָּהּ, כִּי חָשְׁבָה שֶׁאֵין זֶה מִדַּרְךְ הַמֶּלֶךְ לַעֲשׂוֹת כָּכָה אֲפִלּוּ לִפְנֵי אֲרוֹן הַקֹּדֶשׁ. יט) לְאִישׁ, כְּלוֹמַר, לְכָל אֶחָד, בֵּין אִישׁ וּבֵין אִשָּׁה. וְאֶשְׁפָּר, מָנָה יָפָה שֶׁל בָּשָׂר.

פֶּרֶץ בְּעֻזָּה וַיִּקְרָא לַמָּקוֹם הַהוּא פֶּרֶץ עֻזָּה
עַד הַיּוֹם הַזֶּה: ט וַיִּרָא דָוִד אֶת־יְהוָה בַּיּוֹם
הַהוּא וַיֹּאמֶר אֵיךְ יָבוֹא אֵלַי אֲרוֹן יְהוָה:
י וְלֹא־אָבָה דָוִד לְהָסִיר אֵלָיו אֶת־אֲרוֹן יְהוָה
עַל־עִיר דָּוִד וַיַּטֵּהוּ דָוִד בֵּית עֹבֵד־אֱדֹם
הַגִּתִּי: יא וַיֵּשֶׁב אֲרוֹן יְהוָה בֵּית עֹבֵד אֱדֹם
הַגִּתִּי שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים וַיְבָרֶךְ יְהוָה אֶת־עֹבֵד
אֱדֹם וְאֶת־כָּל־בֵּיתוֹ: יב וַיֻּגַּד לַמֶּלֶךְ דָּוִד לֵאמֹר
בֵּרַךְ יְהוָה אֶת־בֵּית עֹבֵד אֱדֹם וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־לוֹ בַּעֲבוּר אֲרוֹן הָאֱלֹהִים
וַיֵּלֶךְ דָּוִד וַיַּעַל אֶת־אֲרוֹן הָאֱלֹהִים מִבֵּית עֹבֵד עִיר דָּוִד בְּשִׂמְחָה:
יג וַיְהִי כִּי צָעֲדוּ נֹשְׂאֵי אֲרוֹן יְהוָה שִׁשָּׁה צְעָדִים וַיִּזְבַּח שׁוֹר וּמְרִיא:
יד וְדָוִד מְכַרְכֵּר בְּכָל עֹז לִפְנֵי יְהוָה וְדָוִד חָגוּר אֵפוֹד בָּד: טו וְדָוִד
וְכָל־בֵּית יִשְׂרָאֵל מַעֲלִים אֶת־אֲרוֹן יְהוָה בִּתְרוּעָה וּבְקוֹל שוֹפָר: טז וְהָיָה
אֲרוֹן יְהוָה בָּא עִיר דָּוִד וּמִיכַל בַּת־שָׁאוּל נִשְׁקְפָה | בְּעַד הַחַלּוֹן וַתֵּרֶא
אֶת־הַמֶּלֶךְ דָּוִד מְפַזֵּז וּמְכַרְכֵּר לִפְנֵי יְהוָה וַתָּבֶז לוֹ בְּלִבָּהּ: יז וַיָּבִאוּ
אֶת־אֲרוֹן יְהוָה וַיַּצִּיגוּ אֹתוֹ בִּמְקוֹמוֹ בְּתוֹךְ הָאֹהֶל אֲשֶׁר נָטָה־לוֹ דָוִד
וַיַּעַל דָּוִד עֹלוֹת לִפְנֵי יְהוָה וּשְׁלָמִים: יח וַיְכַל דָּוִד מֵהַעֲלוֹת הָעוֹלָה
וְהַשְּׁלָמִים וַיְבָרֶךְ אֶת־הָעָם בְּשֵׁם יְהוָה צְבָאוֹת: יט וַיְחַלֵּק לְכָל־הָעָם
לְכָל־הֲמוֹן יִשְׂרָאֵל לְמֵאִישׁ וְעַד־אִשָּׁה לְאִישׁ חַלַּת לָחֶם אַחַת וְאֶשְׁפָּר
אֶחָד וַאֲשִׁישָׁה אֶחָת וַיֵּלֶךְ כָּל־הָעָם אִישׁ לְבֵיתוֹ:

קריאת התורה למנחת שבת־קודש

יב א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: ב דַּבֵּר אֶל־
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אִשָּׁה כִּי תַזְרִיעַ וְיָלְדָה זָכָר
וְטָמְאָה שִׁבְעַת יָמִים כִּימֵי נִדַּת דְּוֹתָהּ תִּטְמָא:

ג וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי יִמּוֹל בְּשַׂר עָרְלָתוֹ: ד וּשְׁלֹשִׁים
יוֹם וּשְׁלֹשֶׁת יָמִים תֵּשֵׁב בִּדְמֵי טָהָרָהּ בְּכָל־קֹדֶשׁ
לֹא־תִגָּע וְאֶל־הַמִּקְדָּשׁ לֹא תָבֹא עַד־מְלֹאת יְמֵי
טָהָרָהּ: (לו) ה וְאִם־נְקֵבָה תֵּלֵד וְטָמְאָה שְׁבֻעַיִם
כְּנִדָּתָהּ וְשִׁשִּׁים יוֹם וְשֵׁשֶׁת יָמִים תֵּשֵׁב עַל־דְּמֵי
טָהָרָהּ: ו וּבִמְלֹאת | יְמֵי טָהָרָהּ לְבֵן אוֹ לְבַת
תָּבִיא כֶּבֶשׂ בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה וּבֶן־יוֹנָה אוֹ־תֹר
לְחַטָּאת אֶל־פֶּתַח אֹהֶל־מוֹעֵד אֶל־הַכֹּהֵן:
ז וְהִקְרִיבוֹ לִפְנֵי יְהוָה וְכִפֶּר עָלֶיהָ וְטָהֲרָה מִמְּקֹר
דָּמֶיהָ זֹאת תּוֹרַת הַיֹּלֶדֶת לַזָּכָר אוֹ לַנְּקֵבָה:
ח וְאִם־לֹא תִמְצָא יָדָהּ דֵּי שֶׂה וְלָקְחָה שְׁתֵּי־
תֹרִים אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה אֶחָד לְעֹלָה וְאֶחָד
לְחַטָּאת וְכִפֶּר עָלֶיהָ הַכֹּהֵן וְטָהֲרָה: פ (ישראל)

יג א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר:
ב אָדָם כִּי־יִהְיֶה בְעוֹר־בְּשָׂרוֹ שְׂאֵת אוֹ־סַפַּחַת אוֹ
בַהֶרֶת וְהָיָה בְעוֹר־בְּשָׂרוֹ לְנֶגַע צָרַעַת וְהוּבָא
אֶל־אַהֲרֹן הַכֹּהֵן אוֹ אֶל־אַחַד מִבָּנָיו הַכֹּהֲנִים:
ג וְרָאָה הַכֹּהֵן אֶת־הַנֶּגַע בְּעוֹר־הַבָּשָׂר וְשֵׂעָר
בַּנֶּגַע הָפַךְ | לָבָן וּמַרְאֵה הַנֶּגַע עָמֹק מֵעוֹר
בְּשָׂרוֹ נֶגַע צָרַעַת הוּא וְרָאָהוּ הַכֹּהֵן וְטִמֵּא
אֹתוֹ: ד וְאִם־בַּהֶרֶת לְבָנָה הִוא בְּעוֹר בְּשָׂרוֹ
וְעָמֹק אֵין־מַרְאֶה מִן־הָעוֹר וּשְׂעָרָה לֹא־הָפַךְ
לָבָן וְהִסְגִּיר הַכֹּהֵן אֶת־הַנֶּגַע שִׁבְעַת יָמִים:
ה וְרָאָהוּ הַכֹּהֵן בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְהִנֵּה הַנֶּגַע עָמַד
בְּעֵינָיו לֹא־פָשָׂה הַנֶּגַע בָּעוֹר וְהִסְגִּירוֹ הַכֹּהֵן
שִׁבְעַת יָמִים שֵׁנִית:

אגרות קודש

ב״ה, ט״ז אד״ש, תשי״ז
ברוקלין.

שלום וברכה!

בעתו קבלתי מכתבו אשר מצב בריאותו הולך וטוב, ולפלא שמאז ועד עתה אין ממנו ידיעות נוספות, וכנראה זהו סימן שנסתדרו כל הענינים (וכמנהג אנ״ש שמכמה דורות התאוננו בזה עליהם נשיאינו הק׳ אשר אין כותבים כשהכל שלום וטוב), ותקותי שעכ״פ מכאן ולהבא יקח חלק פעיל בפעולות אנ״ש בלונדון ובכלל במדינת אנגליא, וכל המרבה בזה ה״ז משובח גם בעניניו הפרטים. ומובן ג״כ שאין כל הנ״ל פוטרו מקביעות עתים בלימוד תורת הנגלה ותורת החסידות, וביום השבת ולפעמים גם בימות החול עבודת התפלה, והרי כ״ק מו״ח אדמו״ר זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע השקיע בו כחות נפשיים שמזכותו הוא להוציאם אל הפועל בשלשת הקוים דתורה עבודה וגמילות חסדים ופשוט, ויהי רצון אשר גם העכובים המדומים ואפילו האמיתים וכן העלמות והסתרים יהפכו לטוב ולא רק שלא יפריעו אלא שעוד יסייעו, וכסגולת חדש הפורים אשר תוה״ק אומרת עליו, והחדש - ז. א. כל ימי החדש - אשר נהפך להם וגו׳ לשמחה וגו׳ ליום טוב.

וענין נהפך הרי תוכנו, אשר גם הענינים שאינם בטוב הנראה והנגלה, מסוגל הוא חדש זה להפכם לשמחה וליום טוב נראים לעיני בשר.

בברכה,

מ. שניאורסאהן

לוח זמנים לשבוע פרשת שמיני - פרה - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
באר שבע (ח)	05:45	06:37	08:11	09:06	08:45	09:40	09:47	10:44	12:19	13:17	17:52	18:56	18:18	19:22	18:35	19:32
חיפה (ח)	05:44	06:36	08:10	09:04	08:44	09:39	09:47	10:43	12:18	13:17	17:54	18:59	18:18	19:22	18:25	19:32
ירושלים (ח)	05:43	06:36	08:09	09:04	08:43	09:38	09:46	10:42	12:17	13:16	17:55	18:59	18:16	19:21	18:19	19:31
תל אביב (ח)	05:45	06:37	08:11	09:06	08:45	09:40	09:47	10:44	12:19	13:17	17:52	18:56	18:18	19:23	18:34	19:33
אוסטריה, וינה (ח)	05:58	05:45	08:14	08:06	08:58	08:51	10:01	09:56	12:32	12:31	18:07	18:16	18:40	18:49	17:56	19:03
אוסטרליה, מלבורן (ק)	07:23	07:28	09:46	09:48	10:23	10:25	11:26	11:26	13:58	13:56	19:33	19:24	20:00	19:51	19:07	20:02
אוקראינה, אודסה (ח)	06:01	05:49	08:18	08:11	09:01	08:54	10:04	09:58	12:35	12:34	18:09	18:18	18:42	18:50	17:58	19:03
אוקראינה, דונייצק (ח)	05:32	05:20	07:48	07:41	08:32	08:25	09:35	09:30	12:07	12:06	17:41	17:50	18:14	18:23	17:30	18:36
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ח)	05:43	05:31	07:59	07:51	08:44	08:36	09:46	09:41	12:18	12:17	17:52	18:01	18:26	18:35	17:42	18:48
אוקראינה, ז'יטומיר (ח)	06:09	05:55	08:22	08:14	09:09	09:01	10:12	10:06	12:43	12:42	18:18	18:28	18:53	19:03	18:08	19:16
אוקראינה, קייב (ח)	06:01	05:48	08:15	08:06	09:02	08:54	10:04	09:59	12:36	12:35	18:11	18:20	18:45	18:55	18:01	19:09
איחוד אמירויות, אבו דאבי (ח)	06:27	06:21	08:55	08:51	09:27	09:23	10:29	10:26	13:00	12:59	18:34	18:36	18:58	19:00	18:16	19:10
איטליה, מילאנו (ח)	06:27	06:15	08:45	08:38	09:27	09:20	10:30	10:25	13:01	13:00	18:38	18:46	19:07	19:15	18:24	19:28
אקוואדור, קיטו (ח)	06:18	06:16	08:49	08:48	09:18	09:16	10:20	10:19	12:52	12:50	18:25	18:23	18:47	18:45	18:05	18:54
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	06:57	07:02	09:22	09:23	09:57	09:58	11:00	11:00	13:31	13:29	19:06	18:57	19:32	19:23	18:40	19:34
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	07:48	07:54	10:10	10:12	10:48	10:50	11:51	11:52	14:23	14:21	19:57	19:46	20:26	20:16	19:30	20:27
ארה"ב, בולטימור (ק)	07:10	07:00	09:32	09:26	10:10	10:04	11:13	11:08	13:44	13:43	19:18	19:24	19:47	19:53	19:05	20:04
ארה"ב, ברוקלין (ק)	06:59	06:49	09:21	09:15	09:59	09:53	11:02	10:58	13:33	13:32	19:08	19:14	19:37	19:43	18:55	19:55
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ק)	07:00	06:50	09:21	09:15	10:00	09:54	11:03	10:58	13:34	13:33	19:08	19:15	19:38	19:44	18:56	19:56
ארה"ב, דטרויט (ק)	07:35	07:25	09:56	09:49	10:36	10:30	11:38	11:34	14:10	14:09	19:45	19:51	20:14	20:21	19:32	20:33
ארה"ב, האוסטון (ק)	07:25	07:18	09:52	09:47	10:25	10:21	11:28	11:24	13:59	13:58	19:34	19:37	19:58	20:02	19:18	20:12
ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)	06:55	06:47	09:21	09:15	09:56	09:51	10:58	10:54	13:30	13:28	19:04	19:08	19:30	19:35	18:50	19:46
ארה"ב, מיאמי (ק)	07:25	07:18	09:53	09:48	10:25	10:21	11:27	11:24	13:59	13:57	19:32	19:35	19:57	19:59	19:16	20:09
ארה"ב, ניו הייבן (ק)	06:55	06:45	09:16	09:10	09:55	09:49	10:58	10:53	13:29	13:28	19:04	19:10	19:33	19:40	18:51	19:52
ארה"ב, פיטסבורג (ק)	07:23	07:13	09:45	09:39	10:23	10:18	11:26	11:22	13:58	13:57	19:32	19:38	20:01	20:08	19:19	20:19
ארה"ב, שיקגו (ק)	06:54	06:43	09:15	09:08	09:54	09:48	10:57	10:52	13:28	13:27	19:03	19:10	19:32	19:39	18:50	19:51
בוליביה, לה-פס (ח)	06:36	06:37	09:07	09:06	09:36	09:36	10:39	10:38	13:10	13:08	18:43	18:39	19:06	19:02	18:21	19:11
בלגיה, אנטוורפן (ח)	06:45	06:32	08:58	08:50	09:46	09:38	10:49	10:43	13:20	13:19	18:55	19:05	19:31	19:41	18:46	19:55
בלגיה, בריסל (ח)	06:46	06:32	08:59	08:50	09:46	09:38	10:49	10:43	13:20	13:20	18:55	19:05	19:30	19:41	18:46	19:55
ברזיל, סאן פאולו (ח)	06:10	06:13	08:39	08:39	09:10	09:10	10:13	10:12	12:44	12:42	18:22	18:16	18:41	18:36	17:55	18:45
ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)	05:58	06:01	08:27	08:27	08:58	08:58	10:01	10:00	12:32	12:30	18:06	18:00	18:29	18:24	17:43	18:33
בריטניה, לונדון (ח)	06:03	05:50	08:16	08:07	09:04	08:56	10:07	10:01	12:38	12:37	18:15	18:25	18:49	18:59	18:07	19:14
בריטניה, מנצ'סטר (ח)	06:12	05:57	08:22	08:13	09:12	09:04	10:15	10:09	12:47	12:46	18:22	18:33	18:59	19:11	18:16	19:26
גרמניה, ברלין (ח)	06:09	05:55	08:21	08:12	09:10	09:02	10:13	10:07	12:44	12:44	18:21	18:31	18:56	19:07	18:10	19:21
גרמניה, פרנקפורט (ח)	06:29	06:15	08:42	08:34	09:29	09:21	10:32	10:26	13:03	13:02	18:38	18:48	19:13	19:22	18:28	19:36
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	06:11	06:14	08:39	08:39	09:11	09:11	10:13	10:13	12:45	12:43	18:25	18:18	18:43	18:36	17:55	18:46
הודו, מומבאי (ח)	06:43	06:38	09:12	09:09	09:43	09:39	10:45	10:42	13:16	13:15	18:49	18:51	19:13	19:14	18:33	19:23
הודו, פונה (ח)	06:39	06:34	09:09	09:05	09:39	09:35	10:41	10:38	13:12	13:11	18:46	18:47	19:09	19:10	18:29	19:19
הונגריה, בודפשט (ח)	05:47	05:35	08:03	07:56	08:47	08:40	09:50	09:45	12:21	12:21	17:56	18:05	18:29	18:38	17:45	18:51
טורקיה, איסטנבול (ח)	06:04	05:54	08:25	08:19	09:04	08:58	10:07	10:02	12:38	12:37	18:12	18:19	18:41	18:48	18:00	19:00
יוון, אתונה (ח)	06:29	06:20	08:52	08:46	09:29	09:23	10:32	10:27	13:03	13:02	18:37	18:42	19:05	19:11	18:23	19:22

לוח זמנים לשבוע פרשת שמיני - פרה - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
מולדובה, קישינב (ח)	06:08	05:56	08:25	08:17	09:08	09:01	10:11	10:06	12:42	12:42	18:17	18:25	18:49	18:58	18:06	19:11
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	06:40	06:35	09:09	09:06	09:40	09:36	10:42	10:39	13:13	13:12	18:47	18:48	19:10	19:12	18:30	19:21
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	06:31	06:39	08:50	08:53	09:32	09:35	10:35	10:36	13:08	13:05	18:42	18:31	19:14	19:02	18:15	19:15
נפאל, קטמנדו (ח)	06:08	06:01	08:35	08:31	09:08	09:03	10:10	10:07	12:41	12:40	18:15	18:18	18:40	18:43	17:59	18:53
סין, בייג'ין (ח)	06:18	06:09	08:40	08:34	09:18	09:13	10:21	10:16	12:52	12:51	18:26	18:32	18:55	19:01	18:11	19:12
סינגפור, סינגפור (ח)	07:09	07:07	09:40	09:38	10:09	10:07	11:11	11:09	13:42	13:41	19:15	19:14	19:37	19:36	18:56	19:45
פולין, ורשא (ח)	05:39	05:25	07:51	07:42	08:40	08:32	09:42	09:36	12:14	12:13	17:49	17:59	18:25	18:36	17:40	18:50
פרו, לימה (ח)	06:12	06:12	08:43	08:42	09:12	09:11	10:14	10:13	12:46	12:44	18:19	18:15	18:41	18:38	17:58	18:46
צרפת, ליאון (ח)	06:44	06:33	09:02	08:55	09:44	09:38	10:47	10:42	13:18	13:17	18:53	19:01	19:25	19:33	18:42	19:45
צרפת, פריז (ח)	06:54	06:41	09:09	09:01	09:54	09:47	10:57	10:52	13:28	13:28	19:05	19:14	19:37	19:46	18:53	20:00
קולומביה, בוגוטה (ח)	06:01	05:58	08:32	08:29	09:00	08:58	10:03	10:01	12:34	12:32	18:07	18:06	18:29	18:28	17:48	18:37
קנדה, טורונטו (ק)	07:21	07:10	09:40	09:34	10:21	10:15	11:24	11:19	13:55	13:54	19:33	19:40	20:00	20:08	19:18	20:20
קנדה, מונטריאול (ק)	06:57	06:46	09:16	09:08	09:58	09:51	11:00	10:55	13:32	13:31	19:08	19:16	19:38	19:46	18:55	19:59
קפריסין, לרנקה (ק)	06:50	06:41	09:14	09:09	09:49	09:44	10:52	10:48	13:23	13:22	18:57	19:02	19:24	19:29	18:43	19:39
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	06:59	06:44	09:07	08:58	10:00	09:51	11:03	10:56	13:34	13:33	19:09	19:21	19:48	20:00	19:01	20:16
רוסיה, מוסקבה (ח)	06:32	06:17	08:39	08:29	09:33	09:24	10:36	10:29	13:07	13:07	18:46	18:58	19:22	19:35	18:35	19:51
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	06:25	06:13	08:41	08:34	09:25	09:18	10:28	10:22	12:59	12:58	18:33	18:42	19:06	19:15	18:23	19:28
שוויץ, ציריך (ח)	06:29	06:17	08:46	08:38	09:29	09:23	10:32	10:27	13:04	13:03	18:43	18:51	19:11	19:20	18:27	19:33
תאילנד, בנגקוק (ח)	06:23	06:19	08:53	08:50	09:22	09:19	10:25	10:22	12:56	12:54	18:29	18:30	18:52	18:52	18:11	19:01

*) הזמנים נערכו על־פי תוכנת 'חזון שמים'.

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי', ועל־אחת־כמה־וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר. תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא – גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם! משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח – התוועדויות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים – אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחרי ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחרי הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעִדֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לִמְחוֹז חֶפְצֵנוּ לְחַיִּים וּלְשִׂמְחָה וּלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכַּף כָּל־אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל־פּוּרְעָנִיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לָעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתִתְּנֵנִי לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאֵינוּ, וְתִגְמְלֵנוּ חֲסָדִים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תְּפִלָּתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

לזכות

לוי שי׳ **הלוי** בן חנה וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי׳ ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי ומשפחתו

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי׳ הלוי וזוגתו **מוריאל**

אילת ובעלה **גדעון יעקובסון**

יהושע הלוי וזוגתו **מעיין חנה**

אור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

●

לעילוי נשמת הרה״ח ר׳ **טובי׳** ב״ר **יעקב** ע״ה

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא״ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב״ד 60840 ישראל – *P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel*

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים: *Internet: www.DvarMalchus.Org*

www.otzar770.com • www.lahak.org • www.Chasidut.TV

•••

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל: *E-mail: office@chazak.co.il – www.chazak.co.il*

P.P.
שולם
1949
תל אביב

Dvar Malchus
Issue # **00828**
20/03/2022

2304-3377

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים